İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR ve 15/16 HAZİRAN

OLAYLAR - NEDENLERİ - DAVALAR
BELGELER - ANILAR - YORUMLAR

Sırrı Öztürk

Sorun Yayınları

Sırrı Öztürk İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR ve 15/16 HAZİRAN

Sorun Yayınları

Devin
23000000

ISBN 975-431-118-8

YENİDEN GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ
2. BASKI

TÜRKİYE İŞÇİ SINIFI HAREKETİNDE HENÜZ AŞILAMAYAN
15/16 HAZİRAN 1970 DENEYİMİNİN 31. YILINDA,
TUTARLI BİR TARİH VE SINIF BİLİNCİMİZLE;
SÖMÜRÜ VE BASKIYA KARŞI VERİLEN SINIFLAR MÜCADELESİNDE,
SINIFSIZ , SÖMÜRÜSÜZ, SINIRSIZ, ÖZGÜR VE EŞİTLİKÇİ
BİR DÜNYA İDEALİ İÇİN DÖVÜŞENLERİN,
HAYATINI YİTİRENLERİN,
SINIFIMIZIN MİLİTANLARININ
VE YAPANLARIN ONURLU ANISINA...

Sorun Yayınları Kolektifi

Sorun Yayınları
15/16 Haziran F/1

İŞÇİ SINIFI - SENDİKALAR
VE
15/16 HAZİRAN

OLAYLAR-NEDENLERİ-DAVALAR
BELGELER-ANILAR-YORUMLAR

Sorun Yayınları Kolektifi Adına
Sırrı Öztürk

Sorun Yayınları
Sırrı Öztürk
Çatalçeşme Sok. No. 46 K/3-6
Cağaloğlu Istanbul 34410
Tel:0212 511 08 29 Fax:519 05 60
Hocapaşa V. D. 715 001 2636

Sorun Yayınları
Alemdar Cad. Güzel Sanatlar Sk. No.: 5/2 Cağaloğlu-İstanbul-34410
Telefon: (0212) 511 08 29 Fax: (0212) 519 05 60
e.posta: sorunyay @ hotmail. com

Sorun Yayınları
□
Bilimsel İnceleme-Araştırma Dizisi: 4
Birinci Baskı : Şubat 1976
İkinci Baskı : Ekim 2001

© Yayın Hakkı : Sorun Yayınları
Baskı : Huzur Ofset
Cilt : Güven

ISBN 975-431-118-8

İŞÇİ SINIFI - SENDİKALAR
VE
15/16 HAZİRAN

OLAYLAR-NEDENLERİ-DAVALAR
BELGELER-ANILAR-YORUMLAR

Sorun Yayınları Kolektifi Adına
Sırrı Öztürk

Sorun Yayınları
Sırrı Öztürk
Çatalçeşme Sok. No. 46 K/3-6
Cağaloglu Istanbul 34410
Tel:0212 511 08 29 Fax:519 05 60
Hocapaşa V. D. 715 001 2636

Sorun Yayınları
Alemdar Cad. Güzel Sanatlar Sk. No.: 5/2 Cağaloğlu-İstanbul-34410
Telefon: (0212) 511 08 29 Fax: (0212) 519 05 60
e.posta: sorunyay @ hotmail. com

Yazarın Yayınlanmış Kitapları:

1. İŞÇİ SINIFI SENDİKALAR VE 15/16 HAZİRAN 1976-2001
   Olaylar-Nedenleri-Davalar-Belgeler-Anılar-Yorumlar **2.Basım**
2. OPORTÜNİZM YARGILANIYOR - 1980
3. İLERİCİ YAYINCILIĞIMIZIN SORUMLULUĞU - 1985
4. PARTİLEŞME SORUNU I - 1986
5. PARTİLEŞME SORUNU II - 1987
6. PARTİLEŞME SORUNU III - 1988
7. 15/16 HAZİRAN - DİRENİŞİN ANILARI -1990 **2.Basım**
8. GEÇİKMİŞ BİR HESAPLAŞMA -1992
9. SOSYALİZMİN SORUNLARI ÜZERİNE
   AÇILIM TARTIŞMALARI (Anonim) - 1992
10. DİSK'İN "ÖREN TEZLERİ" VE SOSYALİST TAVIR (Anonim) -1992
11. 12 MART 1971'DEN PORTRELER I -1993-1999 **6. Baskı**
12. 12 MART 1971'DEN PORTRELER II -1994 **4. Baskı**
13. 12 MART 1971'DEN PORTRELER III-1997 **2. Baskı**
14. "TERÖRİST"İN GÜNLÜĞÜ -1995
15. 1995 MİLLETVEKİLİ "SEÇİM"LERİNDE
    MARKSİST SOLUN TAVRI -1995
16. "SEÇİM" HESAPLAŞMASININ MARKSİST YORUMU - 1995
17. WHAT IS THIS PARTY ? ÖDP vb. ÜZERİNE (Anonim) - 1996 **2. Baskı**
18. GELENEKTEN GELECEĞE 15/16 HAZİRAN - 1996
19. DENEY VE BELGELER ARASINDA MARKSİST SOLUN KRİZİ -1996
20. DURUM-KUŞATMA-SATAŞMA-ELEŞTİRİ ÜSTÜNE POLEMİKLER
    (Anonim) -1998
21. HANGİ "HUKUK" ? -1998
22. HANGİ "RESTORASYON" ? - 1998
23. HANGİ "BİRLİK" ? PARTİLEŞME MÜCADELESİNİN
    NERESİNDEYİZ? KOMÜNİSTLERİN BİRLİĞİ -1998
24. SEÇİMLERDE SOLUN İKİ TAKTİĞİ (Anonim) - 1999
25. TARİHSELDEN GÜNCELE BAĞIMSIZ SINIF TAVRI - 1999
26. POLİTİKA-SANAT-ESTETİK YOLUNDA
    EMEĞİN RESSAMI: AVNİ MEMEDOĞLU - 1999
27. DEVRİMCİ SİYASÎ TERBİYE-DİPLOMASİ-AHLÂK - 2001
28. MARKSİST SOL YIĞINAĞI NEREYE YAPMALI? - 2001

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BASKIYA ÖNSÖZ 13
İKİNCİ BASKI ÜZERİNE 15
15/16 Haziran 1970 - 15/16 Haziran 2001
Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinin Henüz Aşılamayan Deneyimi 15

BÖLÜM I-GİRİŞ 21
ÜLKEMİZ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN ÖZET OLARAK TARİHÇESİ 23
a) Başlangıçtan Cumhuriyete 23
b) Cumhuriyetin Kuruluşundan II. Dünya Savaşı Sonuna 26
c) II. Dünya Savaşı Sonrası 27
d) 27 Mayıs 1960'dan Sonra 30
e) Disk'in Kuruluşu ve 1968'e Kadar İşçi Hareketleri 31
f) 1968 Yılındaki Önemli Hareketler 34
g) 1969 Yılında 35
h) 1970 Yılında 36
OLAYLARIN NEDENLERİ 37
Dünya'da Durum 37
Türkiye'de Durum 38
a) Ekonomi 38
b) Sanayi Burjuvazisinin İstekleri 45
- Ekonomik İstekler 45
- Sosyal İstekler 45
- Hukukî-İdarî İstekler 45
- Eğitim ve Kültür 45
- Politika 46
- Dış Politika 46
c) Bunalımın Temel Belirtileri 46
1. Ekonomik Sorunlar 46
2. Sosyal Sorunlar 46
3. Dış Politikada Uyumsuzluklar 46
4. Millî Savunma Politikası 46
5. Hukuk Dünyasındaki Uyumsuzluklar 47
6. Merkezî Yönetimin Sorunları 47
7. Siyasî Anlayışlardaki Uyumsuzluklar 47
8. İdeoloji Alanındaki Uyumsuzluklar 47

9. Bunalımın Politik Tezahürü 47
d) İşçi Sınıfının Durumu 47
e) Genel Politik Durum 51
Yasalardaki Değişiklikler 54
Değişikliklerin Evrimi 54
Meclisteki Tartışma 55
Tasarı Senato'da 57
Hukukî Eleştiriler 59
274 Sayılı Yasadaki Değişikliklere Karşı İleri Sürülen Eleştiriler 59
275 Sayılı Yasada Değişikliği Öngören Tasarı ile İlgili Eleştiriler 62
Değişikliklerle İlgili Diğer Görüşler 63
Burjuvazinin Görüş ve Önerileri 63
Türk-İş'in Görüşleri 64
Hukuk Kurumunun Bildirisi 65
Öğretim Üyelerinin Görüşleri 65
Yabancı Sendikacıların Düşünceleri 66
Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesince Düzenlenen Forumda İleri Sürülen Görüş ve Düşünceler 67

BÖLÜM I'E EK 71
OLAYLARI DOĞURAN NEDENLERİN BASINDAN İZLENMESİ 71

BÖLÜM II - OLAYLAR VE SONRASI 79
DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in Basın Bildirisi 80
İlk Gün 81
İkinci Gün 83
Türk-İş'in Açıklaması 87
Sıkıyönetim İlânı 88
Sıkıyönetimin Mecliste Onaylanması 89
Sıkıyönetim Dönemi 91
Sıkıyönetim Bildirileri 92
Bağımsız Sendikaların Direnişi 95
İşten Atılan İşçiler 96

BÖLÜM III - 15/16 HAZİRAN VE BASIN 101
BASINDA OLAYLAR 101
Günlük (İç) Basından Örnekler 101
Hürriyet Gazetesi 102
Milliyet Gazetesi 103
Akşam Gazetesi 105
Günaydın Gazetesi 105
Zafer Gazetesi 106
Cumhuriyet Gazetesi 106
Tercüman Gazetesi 108
Dünya Gazetesi 109
Son Havadis Gazetesi 112
Bizim Anadolu Gazetesi 114
Bugün Gazetesi 114
Babıali'de Sabah Gazetesi 115
Haftalık ve Aylık Basından örnekler ve bir broşür 115

Emek Dergisi 116
Ant Dergisi 134
Aydınlık Sosyalist Dergi 147
Devrim Gazetesi 150
İşçi Köylü Gazetesi 154
Dış Basında olaylar 154
Neue Züricher Zeitung Gazetesi 155
Le Monde Gazetesi 157

BÖLÜM IV - SIKIYÖNETİM İLANINA KARŞI AÇILAN DAVALAR ÜZERİNE 159
Sıkıyönetim Hakkında Bilimsel Rapor 160
Danıştay Dava Daireleri Kurulu Kararı 165
Anayasa Mahkemesi Kararı 167
Kararların Tartışılması 172

BÖLÜM V - SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE AÇILAN DAVALAR 173
Davalar Üzerine 173
Disk Davası 175
Anadolu Yakasındaki Olaylarla İlgili Toplu Dava 208
Kocaeli Olayları ile İlgili Dava 223
Öğrencilerle İlgili Davalar 230
Dev-Genç Davası 230
DMMA Olayları ile İlgili Dava 235
Ve Diğerleri 238

BÖLÜM VI- HUKUK YOLUYLA DEMOKRATİK MÜCADELEDEN ÖRENKEKLER 241
Anayasaya Aykırılık İddiaları 242
Sanıkların Gözaltına Alınmaları ve Tutuklanmaları 256
Savunuculara Yapılan Baskılar 266
Tutanaklar, Duruşmalardaki Bazı İlginç Olaylar, Yargıcın Duruşmayı Terketmesi 268
Duruşmaların Açıklığı İlkesi 271
Bantlar Sorunu 272
Askerî Savcıya Cevap, Savcının Çekilmesi İstemi 274
Sıkıyönetim İlânı Kararının Anayasaya Aykırılığı ile İlgili İddia ve İstemler 277

BÖLÜM VII - BELGELER 285
Belgeler Üzerine 285
Sanık İfadeleri 285
Tanıklar-Muhbirler 298
İhbar Mektupları 307
Telefon Konuşmalarından Örnekler 309
Baro'ya Yapılan Başvurulardan Bir Örnek 317

BÖLÜM VIII - ANILAR 319
Sunuş 319
15/16 Haziran Direnişinin Anıları 323
Evden Götürülürken 323

Emniyete Getiriliyoruz 327
Hücrede Durum 329
Sorgular Başlıyor 332
Bekleyiş 335
Eski Bir Anı 337
İlginç Bir Anı Daha 339
Askeri Cezaevi'ne Giriş 341
Kavgalarımız-Uzlaşmalarımız 343
Dilekçe Yazıyoruz 345
Selimiye Kışlası 346
Asb. Başçavuş'un Merakı 347
Selimiye Pencerelerinden Bakarken 348
Bir Albayla Konuşma 349
Tutuklama Mahkemesine Çıkartılıyoruz 352
Fikri Tanta'nın Tutukluluğu 352
Selimiye'den Adam Kaçırma İddiası 353
Selimiye'den Kartal-Maltepe Hapishanesine 355
Komün'ü Kuruyoruz 356
Yemek Duası 358
Bir Kavga 359
Hapiste Doğan Çocuklarımız 361
Orhan Müstecaplıoğlu Üzerine 363
Hamam Dönüşü 365
Faik Şekeroğlu'nun Dersi 366
Gençlerden Tipler 367
Bizimkilerden Tipler 369
Ses Tespitleri 370
Ziyaret Günleri 371
Tek Kadın Tutuklu 373
Satranç Oyunları 373
Dışardan Gelen Haberler 374
Dev-Gençliler ve Çelişkileri 375
Eğitim Çalışmaları 377
Hapishanedeki Eleştiriler 378
Hareket'e Yöneltilen Eleştiriler 384
Din Tahrikleri ve Bir Olay 386
Bıyıkların Anlamı 387
Hapishane'den Yazılan Mektuplar 388
Hapishane'de Nikâh 390
Yerime Dayak Yiyenler 391
Hasan Altıntaş Olayı 392
Rona Ronay Olayı 393
Önlenen Bir Kavga 394
En Genç Tutuklu İşçi 394
Tamamlanamayan Bir İhbar 395
Bir Tespit 396
Para Dağıtımı 396

Sendikacıların Yaşantıları 398
Bizimkiler ve Kaygıları 400
Duruşmalar Başlıyor 402
Cezaevindeki Yargılama 404
Direnişin Öğrettikleri 406
Direnişin Gündeme Getirdiği Tartışmalar 408
"Sendika Ağalığı" 410
Hapishane'nin Öğrettikleri 411
Yürekte ve Beyinde Biçimlenen Bir Parola 412

BÖLÜM IX - DEVRİMCİ GRUPLARIN OLAYLARLA İLİŞKİLERİ ÜZERİNE 419
15/16 Haziran ve TİP 419
TİP Bildirileri 422
Kongre Kararı 424
15/16 Haziran ve Partisiz Sol 425
15/16 Haziran ve Dev-Genç 430
15/16 Haziran ve Disk 435

BÖLÜM X - YORUM ve SONUÇ 439
Eleştiriler ve Bazı Önemli Noktalar 439
15/16 Haziran Nedir? 446
15/16 Haziran'ın Vurguladığı Gerçekler ve Sorunlar 448
İşçi Sınıfının Politik ve Ekonomik Mücadelesi Arasındaki İlişkiler Konusunda Genel Bilgileri Hatırlatma ve Türk-İş'in Partiler Üstü Politikası Üzerine Bir Kaç Söz 449
İlerici Sendikalarda Mücadele 451
15/16 Haziran'dan Günümüze Sendikal Hareketteki Gelişmelere Kısa Bir Bakış 452
Sosyaldemokrasi ve Disk 454
Son Sözler 456

EKLER BÖLÜMÜ 458
Ek I. - Anayasa Mahkemesinin 274 Sayılı Yasada Değişiklik Yapan 1317 Sayılı Yasa ile İlgili *İptal* Kararı 458
Ek II. - 274 Sayılı Yasada Yapılan Değişikliklerin Karşılaştırılması 485
Ek III. - Disk Yöneticilerinin Bugünkü (1975) Görüşlerinden Örnekler 502
Kemal Türkler'in, "Disk İşçi Sınıfımızın Güvencesidir" Başlıklı Yazısı 502
İbrahim Güzelce'nin 20 Eylül 1975 Tarihinde Taksim'de Yapılan Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitinginde Yaptığı Konuşmanın Özeti 506
Aydın Meriç'in "Son Olaylar ve İşçi Sınıfı" Başlıklı Yazısı 509

BÖLÜM-XI-TARİHSELDEN GÜNCELE
GELENEKTEN GELECEĞE 15/16 HAZİRAN 513
15/16 Haziran 1970 Hareketi, Dışa Bağımlı ve İthal İkâmeci Kalkınma Modeli'ni Açığa Vurmuş, Derinleşen Emek ve Artı-Değer Sömürüsüne Dayalı Sistemi Daha Fazla Şiddet Yöntemleri Arayışına İtmiş ve 12 Mart 1971 Askerî Faşist Darbesiyle "Ara rejim" Sürecine Getirmiştir 513
12 Mart 1971 Askerî Faşist Darbe Öncesi "Sol"un Konumu 518

Türk Burjuvazisi Kaba Güce ve Zor'a Başvurmadan İktidarda Kalamıyor 521
"Ortanın Solu", Karaoğlan, Kasket, Mavi Gömlek İmajı, vs. 523
Emperyalizmin "Komplo Teorileri" Geri Tepmeye Mahkûmdur
15/16 Haziran'ın Nicelik ve Nitelik Olarak Diğer Kitle Eylemlerinden Farkı ve 524
Devrimci Hareket'in Yeni Nitelikler Kazanması Sorunu 526
Tarihsel Varoluşunu, Kimlik ve Geleneğini Sorgulamayan,
Kendiliğinden Kurulan "Sol" Görünümlü Örgütler 15/16 Haziran'ı Ne
Anlamıştır ve Ne de "Aşma" Niyetindedir 532
15/16 Haziran Hareketi Işığında Marksizmin Yorumu ve Teorik
Yeniden Üretimi Sorunsalı ve Bazı Sorular 536
Sınıflar Mücadelesi Tarih ve Geleneklerimiz Arasında Aşılamayan
Bir Deneyim, 15/16 Haziran Kadrolarca Neden Doğru ve Kapsamlı
Biçimde Değerlendirilemedi? "Birlik" Telaffuz Edenler Neden
İpe Un Seriyor? 538
Kendiliğinden Kurulan Örgüt Ataklarıyla Malûl Bir Sol'un
'Parti' Çağrışımı Yaparak Solu Bölmek Dışında Bir 'İşlevi' Kalmamıştır.
Böylelerinin Ayaklarını Bastığı Anadolu Toprağını İşçi ve Emekçi Halkları
Tanıyıp Politika Üretebilmesinin Önü Kapalıdır. Kütlesel Çıkışları,
15/16 Haziran'ı "Kendiliğindenci" Yaftalarıyla Gölgelemeye Kalkanların
Bilimsel Disiplin Kazanması da Düşünülemez 542
15/16 Haziran Deneyiminden Çıkardığımız Dersler-Sonuçlar 545

Kaynaklar 551

Resimler 553

BİRİNCİ BASKIYA

ÖNSÖZ

Herhangi bir ülkede devrimcilerin kendi ülkelerinin koşullarına göre saptayıp uyguladıkları çözüm yollarını, koşulları farklı başka bir ülkeye aktarmaya kalkışmak, kanımızca son derece yanlış bir yol, kötü bir kopyacılıktır. Gerçi, dünya devrimci hareketini öğrenmek, ondan yararlanmak gerekli hatta zorunlu... Ama, benimsenen her düşünce ve eylemi olduğu gibi, zorlama ile ülke koşullarına uygun göstermeye çalışmak ve daha da kötüsü uygulamaya kalkışmak, devrimci hareketin başarı şansını, başlangıçta yoketmek demektir.

Bir ülkede devrimci hareketin gelecekteki çizgisini, hata oranını en aza indirerek saptayabilmek için, işçi sınıfı biliminin ışığında, değişik zaman ve koşullardaki sınıf mücadelelerinin değerlendirilmesi yoluyla ülke tarihinin incelenmesi, ülkenin ekonomik, politik, askerî vb. durumlarının değerlendirilmesi, işçi sınıfının yandaşları ve dünya devrimci hareketi ile ilişkilerinin, burjuvazinin gücünün tam olarak belirlenmesi zorunludur.

Devrimci hareket pek doğal ki bu çalışmaların sonucunu bekleyecek değildir. Her ikisi birlikte yürüyecek ve doğrular hareket içinde ortaya çıkacaktır. Ancak, unutulmaması gereken bu tür çalışma ve değerlendirmeye dayandırılmadan gelecek için önerilecek yolların, pratikten soyutlanacağı ve zihinlerde karışıklıklara sebep olacağıdır.

Bilimsel doğruların bize gösterdiği inceleme ve değerlendirme yolunun iyi niyetli kişisel girişimlerle başarılamayacağı açık... Bu, ancak İşçi Sınıfı Parti'sinin bilim kurullarınca başarılabilecek önemli bir görev... Ülkemizdeki ilerici hareketin evrim sürecinde er geç bunlar başarılacak, saptanacak en sağlıklı yol, açığa çıkan tüm sapmaları pratikte ve tarih önünde mahkûm edecektir.

Kitabı hazırlamaya başladığımızda amacımız, olanak ve yeteneklerimiz oranında belli bir dönemin gerçeklerini, belgelerini gün ışığına çıkarmak, ileride bilim kurullarınca yapılacak değerlendirmelere yardımcı olmak, ilerici harekete küçük bir katkıda bulunmaktı. Ancak, çalışmalarımız ilerledikçe kitabın salt belgesel bir çalışma olarak kalmasının bazı sorunların çözümünde eksik kalacağını düşündük ve belgeleri tamamlamak amacı ile bizlerden birinin olaylardan sonraki anılarını ve kişisel değerlendirmelerimizi de eklemeyi uygun bulduk. Ancak, hiçbir iddiamız

olmadığını hemen belirtelim.* Hatta bir çok eksiğimiz olduğunu da biliyoruz. Bunları elbirliği ile tamamlamak, bu tür çalışmaları yaygınlaştırmak gereğine inanıyoruz.

Kitabı hazırlarken birçok ilerici ve devrimci arkadaştan yardım ve destek gördük. Bu kitap bir bakıma arkadaşlarımızın ortak ürünüdür. Ne var ki, çalışmamızda, özellikle dava dosyaları ve belgeleri inceleyip değerlendirmede bize en büyük yardım ve desteği sağlayabilecek DİSK ve ona bağlı sendikalar bizden bunu esirgediler.** Bu nedenle birçok belgeyi yayınlayamadık.

Tüm eksiklerimize rağmen okurların bizi destekleyeceğini umuyoruz.

Şubat 1976

* Proletarya devrimcilerinin mevcut sendikal ve siyasal örgütlerin işlevsiz duruma düşmemesi, yeni nitelikler kazanması disipliniyle gözettiği incelik ve tevazuû, ne yazık kimilerince "zaaf" yerine konulmuş, sömürülmek istenmiştir. 15/16 Haziran'ı yapanların biricik iddası: İşçi Sınıfının Sendikal ve Siyasal Birliğini gerçekleştirecek kurumların (İSP'nin) işbaşı yapması için deney aktarmak ve mücadele etmekti. Fakat bizim bu sınıfsal tevazuûmuz, hayat ve mücadele tarafından doğrulanarak devrimci bir iddiaya dönüştü. Evet yalnızca "Gerçekler Devrimcidir" (Y.n. 2001).

** 15/16 Haziran ile ilgili bütün dava dosyaları elimizdeydi. Disk üst yönetimi bu dosyaların T. Maden-İş Sendikası Hukuk Bürosu'na teslimini istedi. Oluşumunda terimizi-canımızı esirgemediğimiz ve gözbebeğimiz gibi koruduğumuz sendikamızın bu kararına disiplinle uymuş ve elimizdeki dosyaların tamamını teslim etmede bir sakınca görmemiştik. Bu kitabın hazırlanması gündeme gelince dosyalardan yararlanmak istedik. Kemal Türkler bizim bu isteğimizi geri çevirerek başından savmaya kalktı. 'Hukuk Bürosu'nun başına getirilen bir polis eskisi (Şinasi Kaya'nın babası), mesleğine uygun düşen sudan gerekçelerle dosyalardan yararlanmamızı engelledi. Sonradan anlaşıldı ki, sendika bürokrasisi ve buralara yerleştirilen görevliler, "uzman" kılıklı oportünistler Disk üst yönetiminin 15/16 Haziran'da büyük ölçüde açığa vurulan, dava dosyalarında belgelenen "vukuat"larının işçi sınıfı ve devrimciler tarafından öğrenilmesini istemiyormuş! Yani devletin elindeki bilgiler devrimci ve sosyalist kadrolardan saklanacak! Dosyaları tekellerine almak istemeleri de bu yüzündenmiş!
Bereket versin S.Ö., sendikacıların bu hile ve entirikalarını sınıfsal sezgiyle bildiğinden bir suretini saklamayı akıl etmişti. Kitaptaki belgeler işte bunlardır.
Disk üst yönetimi elimizdeki kitabın 1. Baskısının okunmasını, sendikalarda bulundurulmasını resmen yasakladı. Masasında bulunduranları azarladı ve kitaplara el koydu.
Disk yetkilerini bu türden davranışlara iten neden, Disk'i cunta misali tepeden ele geçirmeyi başaran, naylon komünistlerin, o zamanki adlarıyla "ilerlemeci" bay ve bayanların 15/16 Haziran'ı yapanlardan duyduğu korkuydu! Korktukları başka türlü tecelli etti. Disk'i kayyıma teslim ettiler. Onlarda arşivleri "iç" ettiler!
"İlerlemeci"ler sendika bürokrasisi ile "uzman" denilen oportünist görevlileriyle Disk'i devrimci yapan hemen hemen her şeyi, her girdikleri yeni veba mikrobu misali kuruttular; önce "sosyal-demokrat" geçinenlere adından da devlete teslim ettiler.
Günümüzdeki Disk, öteki devlet sendikalarından farksız bir konuma getirilmiştir.
Disk'in 1970'lerden günümüze kadar bütün üst yönetimi ve bağlı sendikaları 15/16 Haziran'ı yapan [illegible] bir surette anmamış, arayıp sormamış ve toplantılara çağırmamıştır! (Y.n. 2001).

İKİNCİ BASKI ÜZERİNE

15/16 Haziran 1970 - 15/16 Haziran 2001
Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinin Henüz Aşılamayan Deneyimi

15/16 Haziran 1970 tarihi üzerinden 31 yıl geçti. Bu süreçte işçi sınıfı ve emekçilerin önemli pek çok kütlesel eylemi gerçekleşti. Bu eylemlerin en başta örgütlenmesi, kütleselliği, siyasallığı, sınıfsal bileşimi, etkinliği, yayılma istidadı gösterip-göstermediği, geniş kitleleri yörüngesinde toplayıp-toplayamadığı, niteliği, amacı, talepleri, tarihsel ve sosyal olarak verdiği mesaj ve sınıflar mücadelesi tarihine düştüğü kayıtlar ve ayrıca doğurduğu sonuçlar bakımından hiç biri henüz 15/16 Haziran Hareketi'ni aşamamıştır. Katılım olarak daha çok kitlesellik kazananlar dahi 15/16 Haziran'ın siyasî niteliğini yakalamış sayılamazlar.

Elimizdeki kitap ilk kez, 15/16 Haziran'dan altı yıl sonra Şubat 1976 tarihinde yayınlanma olanağına kavuştu. Çeyrek yüzyıl sonra tarihselden-güncele bir hatırlatma olarak 2. Baskısı'nın yapılması *Kolektifimiz*'ce uygun bulundu.

15/16 Haziran deneyimi kimi "sol"larca tahrif edilmek istendi. Öznel-keyfî yorumlarla genç kadroların bilimsel bilgi edinerek tarihimizi nesnel gerçeklikle öğrenmesi engellenmek istendi.

Kitabın 1. Baskısı 1976'da 5.000 adet basıldı ve kısa bir sürede tükendi. O tarihten bu yana kitaba olan ilgi eksilmedi. Cenahımızın düzeyli insanlarının bu talebi sistemin çok yönlü baskısı ve kuşatması nedeniyle, ayrıca çok yüksek maliyetler yüzünden bir türlü gerçekleştirilemedi. Kitabın 2. Baskısı'nı, *Sorun Yayınları Kolektifi*'nin düşünce-davranış çizgisine uygun siyasî bir karar olarak değerlendirmek gerekir.

Türkiye işçi sınıfı tarihinin önemli bir doruk noktasını belgeleyen ve değerlendiren bu kitap Fransa'da CGT (Genel İş Konfederasyonu), Almanya'da DGB-IG-Metal (Metal İş Konfederasyonu) tarafından 'Yardımcı Ders Kitabı' olarak okutulmuş, ayrıca SSCB 'V.İ.Lenin Enstitüsü' tarafından, işçi sınıfının 'onuru' olarakta sahiplenilmiştir. Türkiye özelinde ise, küçükburjuva "sol"ların öncülüğünde seyredegelen işçi sınıfı ve sosyalist hareketin kimi kesimleri tarafından kuşatılmak ve işçi sınıfının militanlarınca okunması engellenmek istenmiştir. Sağlı "sol"lu tüm "sinsi kuşatma" politikalarına rağmen kitapla verilen mesaj muhataplarına iletilmiştir. Bu türden kaygılarla öne çıkanların teori/pratiklerini hayat ve mücadele reddetmiştir.

Bu ve benzeri konuları "haber" dahi yapmayan bilcümle küçükburjuva "sol"la-

rın, sendika bürokrasisinin, bilim insanı geçinen "aydın" ve "entelektüel"lerin "es" geçtiği bu türden haberleri, ne yazık, kendimiz kaleme almak durumunda kaldık.

Oysa, bu kitapta tarihî belgeler ışığında yapılan değerlendirmeleri, 15/16 Haziran Hareketi'nden çıkarılan dersleri ve sonuçları, ayrıca tarihini yapan ve yazan Proletarya Devrimcilerinin saptamalarıyla oluşan öneri ve uyarıları hayat ve mücadele tümüyle doğrulamıştır.

Bu süreçte ne Türk ne de Kürt Solu işçi sınıfının bu en görkemli eylemini anlayabilmiştir. Oysa ki burjuvazi bu deneyden daha çok yararlanmış, donanımını daha "güçlü" kılmıştır.

15/16 Haziran Hareketi'ni gerçekleştiren işçi sınıfı, bu kütlesel çıkışını örgütlerken, burjuvazinin büyük ölçüde tahrik ettiği ve yarattığı farklılıkları (Alevi-Sünni kışkırtması, Türk-Kürt karşıtlığı) asla öne çıkarmayan bir öze sahipti. İşçi sınıfı kültürel, dinsel, ulusal, gibi farklılıklarla asla bölünmemişti. İşçi sınıfı içindeki burjuva politikaları bilinç ve kararlılıkla karşıya alınmış veya etkisiz hale getirilmişti.

15/16 Haziran Hareketi'ni organize edenlerin iradesi, tabanda düzenli ve sistematik kitle çalışması yapan özne ve nüvelerin çok yönlü çabalarında yansıyordu. Bu birimler o dönemin sendika bürokratları ve "sosyalist"leri tarafından tasfiye edilmek istense de birer gerçeklik olarak işçi sınıfı içinde "çimlenmiş"ti.

Nitekim, 15/16 Haziran Hareketi kütleselleşince, hayat ve mücadele kimi sendikacılarla solcuları sahneden silip süpürmüştü.

15/16 Haziran Hareketi'ni, eylemde, polis sorgusunda, işkencede, mahkemelerde ve cezaevinde işçi sınıfının militan kadroları temsil etmiştir. Onlar sosyalizmi ve Hareket'in haklılığını savunmuştur.

Kitap, bu sürecin tüm alanlarını kapsamaktadır.

İşçi sınıfı 15/16 Haziran'da hem tarihini yapmış ve hem de tarihini yazmıştır.

İşçi sınıfı bu eylemiyle hem öğrenmiş hem de öğretmiştir.

İşçi sınıfının militanları ayrıca, 15/16 Haziran Hareketi'nden sonra işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği sorunsalının ne kadar önemli ve hayatî bir mesele olduğunu sıkça vurgulamıştır, öneriler ve eleştirel katkılar yaparak daima gündemde tutulmasını sağlamıştır.

15/16 Haziran Hareketi üzerinden 31 yıl geçmiş olmasına rağmen, Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar, bu süreci her yıldönümlerinde "yasak savarcasına" anıp geçmiş, hamaset ve methiyeler dışında işçi sınıfının işaretlediği tutulacak "ana halkayı" bir türlü görememiştir.

31 yıl içinde işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği sorunu "es" geçilmiştir. Sendikalar bölünmüş ve daha da işlevsizleştirilmiştir. İşçi sınıfını politika dışı tutan ve politikasızlaştıran eğilimler çoğalmıştır. "Yeni Dünya Düzeni" ve "Globalleşme Çağı" yutturmacalarıyla sosyal sınıf ve sosyolojik emekçi halk gerçekliği ve ezilen uluslar sorunsalı gündemden kaçırılmaya çalışılmıştır. İşçi sınıfı ve emekçiler demokrat, milliyetçi, dindar, sosyaldemokrat ve (naylon) komünistlerin parselasyonuna terkedilmiştir.

Günümüzde devrimci geleneklerini sürdüren ne Disk ne de 1. Tip, gibi örgütlere sahibiz.

Disk, öteki devlet sendikaları gibi bir yapıya dönüştürülmüştür. 1. Tip niteliğinde, açık alanda faaliyet gösteren ilerici bir partiden de yoksun bulunuyoruz.

Naylon komünistlerin Disk, Tip ve Tarihi TKP'yi kuşatıp işlevsiz hale getiren sorumsuzluklarından bir türlü hesap sorulamamıştır. Veba mikrobu misali her girdiği yerde devrimci birikimi kurutanlar, günümüzde de "işbaşı" yapmak üzere burjuvazinin "hayırlı" eliyle beslenip büyütülmektedir.

İşçi sınıfı ve sosyalizm adına ahkâm kesen onlarca fraksiyoner örgüt vardır. Bu türden örgütler, ne tek başlarına, ne de birleşerek bir varlık olabilmektedir.

İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi buluşturup bütünleştirme başarısı gösteren bir Komünist Parti yoktur. "Komünist" adını kullanmayı pek sevenler de kendiliğinden ve hernasılsa "komünist" olmuştur!

Tarihi TKP geleneğini temsil eden, işçi sınıfının 150 yıllık mücadele geleneğine sahiplenerek, eleştirel katkı getirerek *Devrimci Hareket*'i, "Komünistlerin Birliği" ekseninde buluşturup bütünleştirmek ve hareketin merkezîleştirilmesine çalışmak gibi iddialar da pek vücut bulamamıştır.

Devrimci ve Marksist Sol cenahta mütalâa edilenler, henüz daha yarım-doğruları telaffuz etmekte, entelektüalizm bulamacından yakasını bir türlü kurtaramamaktadır. "Dar gruplar çağı" fraksiyonculuğundan modern kurumlaşmalara gidilememektedir.

Partileşme Sorunu, yerel-ulusal-sınıfsal-evrensel diyalektiği gözetilerek olması gereken yerde (Devrimci Oturumlarda) tartışmadan kaçırılmıştır. *İşçi Sınıfı Partisi* (İSP) bir türlü oluşturulamadığı için, sosyal muhalefetin en büyük dinamikleri, bir yandan burjuvazinin, öte yandan "milliyetçi" akımların yanılsamalı sömürüsüne terkedilmiştir. Gerek Türk Solu ve gerekse Kürt Solu ayrışarak farklı örgüt arayışları içine girmiştir. Bu türden bir ayrışma işçi sınıfı ve emekçilerin aleyhine gelişmeler göstermiştir, göstermektedir.

Kır ve kent küçükburjuvazisinin devrimciliği, aşınmış ve aşılmış, ancak âdeta birer "örgütler anarşisi"ne dönüşen gereksiz örgüt örnekleriyle, pek çok kıyım ve kırımlara rağmen, ısrarla denenmektedir.

Ülkedeki sosyal muhalefeti ne "Devrimci-Demokrat" akımlar ve ne de "Sosyalist Sol" akımlar örgütleyebilmiş ve yönlendirebilmiştir.

Devrimci ve Marksist Sol Kadroların alternatif politikalar üretemeyişi, ciddî, güvenilir ve donanımlı *PARTİ* ve *Kurum*'lar oluşturamayışı, işçi sınıfı ve emekçileri bölmekte-yalnız bırakmaktadır.

Genel anlamıyla Sol'un tutarlı bir politika üretemeyişi, kitlelerin umutsuzluğunu daha da tahrik etmektedir.

Sağlı "sol"lu burjuva partilerinin "proje"leriyle sosyal-siyasal-ekonomik krizlerden (bunalım) çıkılması asla mümkün değildir. Yaşanan bunalım yapısaldır. Yapının kökten değişim ve dönüşüm geçiremeyişi Türkiye'yi emperyalist boyunduruğa daha da mahkûm edecektir.

Türk burjuvazisinin kapitalist-emperyalist Batı'ya gönüllü bağlılığı ve ülkeyi bir türlü bunalımlardan çıkaramayışı asla bir "sosyal kader" değildir.

Emperyalizme kölece bağımlı bir seçim yapan burjuvazinin tüm demagojileri günümüzde tersyüz edilmiştir.

Bunalımların ağır bedelini ödeyen kitleler büyük bir uyanış içindedir. Burjuvazi hem sağda, hem de "sol"da kullanacağı yeni aktörlerini arıyor. Kullandığı siyasî partilerini yenilemek istiyor.

Peki, bu süreçte Devrimci ve Marksist Sol Kadro olduğunu "beyan" ile meşgul olanlar ne yapıyor?

İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi parselleyip fraksiyonculuğun tadını çıkaranlar, büyük bir aymazlık içindedir. İşçi sınıfı, sosyalist aydınlar, ilerici gençlik, yoksul köylülük, işsizler ve emekçiler bu türden fraksiyoner (sosyal ihtiyaçlara cevap veremeyen) örgütlerin becerisiyle daha da bölünmüştür.

Bunalımın ağır faturasını ödeyen işçi sınıfı, tüm emekçiler kütlesel çıkışları deneyerek taleplerini dile getirmektedir. TC Devleti tekelci, militarist polis devleti donanımıyla tüm kütlesel çıkışları zor'a ve kaba güce başvurarak sindirmekten yanadır.

Baskı, sömürü ve zulüm görenlerin ayağa kalkması, taleplerini haykırması, özgürlükçü-eşitlikçi bir toplum projesi yörüngesinde örgütlenmesiyle bir anlam kazanır. Örgütsüz, donanımsız, *PARTİ* güvencesinden ve kurmaylığından yoksun bırakılmış kütlelerin kendiliğinden ayağa kalkması, ancak burjuvazinin işini kolaylaştırır (Burjuvazinin Sol'un bölünmüşlüğü ve "iğdiş edilmesi" üzerine kurduğu oyununu bozmak gerekiyor). Tarihte de görüldüğü gibi: "Her kırmızı şal devrimin bayrağı olmamıştır!" Papaz Gapon misali güvencesiz kütleleri ayağa kaldıranların sebep olduğu kırım ve kıyımlar asla unutulmamıştır.

Kır ve kent küçükburjuva "sol" fraksiyonların başını çektiği sorumsuz kadroların, kitlelerin arayış ve yönelişleri karşısında hesapsız ajitasyonlarıyla (uyanın, silkinin, ayağa kalkın, yeni Vietnamlar, yeni 15/16 Haziranlar, yeni Kızılaylar yaratın!) ne yapmak istedikleri açıktır. Hayatı boyunca kütlelere "emir" vermeye meraklı olanların kütle ile uzak yakın bir ilişkisinin olmadığı bilinmektedir. Böyleleri, ne hazin, bolluk-bereket içinde yaşamakta veya siyasî mülteci kimlikleriyle dışardan "gazel" okuyabilmekte ve kütle desteğinden yoksun küçükburjuvaziyi "ateş hattı"na sokarak siyasî rant kazanmak hevesine kapılmıştır.

Ajitasyon-propaganda-örgüt üçlüsünü düzenli ve bütünlüklü kullanmayıp örgütsüz, hesapsız biçimde yapılan ajitasyonlar ancak küçükburjuva "sol"ların, fraksiyoner örgütlerin "şef"lerini sevindirmektedir. Bu türden tek yanlı kaba ajitasyonlarla işi idare cihetine gidenler, bu sefer kütlesel çıkışların yıkıntıları arasında kalacaktır.

Legalitedeki ajitasyon-propoganda, örgütlü yapılıyorsa, Devrimci ve Marksist Sol'un özgürce çalışmasını sağlıyorsa, düşmanın dişine uygun küçük lokmalar halinde ve "örgütler anarşisi" biçiminde Sol'u bölüp parsellemiyorsa, ayrıca, *Devrimci Hareket*'in merkezileşmesine hizmet ediyorsa gerekli ve yerindedir.

Sokak, sokağa davet ajitasyonu, organize güçlerin yönetim ve denetimindeyse kütleleri özgürleştirebilir. Aksi durumlarda bu silah geri teper.

Siyasî varlığını kendiliğinden gelişecek "sosyal patlama"ların ajitasyon yanı ağır basan moda ve sihirli reçetelerine teslim etmek devrimcilerin seçeneği olamaz. Devrimci tavır "sosyal patlama"lar yerine kütlelerin çıkışına rehberlik edip yönetecek mekanizmaların yaratılmasıdır. Bu seferberliği gerçekleştirenler devrimci olmayı hakederler.

Kütlelerin hareketliliği, sosyal muhalefetin coşku ve heyecanı, yönetenlerle yönetilenlerin hoşnutsuzluğunun had safhaya çıkışı, bunalımın giderek bir çöküşe evrilmesi, devrimci durumun kimi şartlarının oluşması karşısında, geçmişte olduğu gibi, küçükburjuva "sol"ların hesapsız ve sorumsuz "atak"ları devrimci değişim ve dönüşümlerin kapısını aralamak yerine faşist ve faşizan uygulamaların işini kolaylaştırmaktan başka bir şeye yaramaz; yaramamıştır.

Günümüz koşullarında, "Globalleşme Çağı" denilen yutturmacaların insanımızı binbir gözbağıyla kuşattığı bir dönemde, oportünizm ile mücadele eskisinden daha anlamlı bir mahiyet almıştır. Sağ ve "sol" teslimiyetçi akımların serüveni artık gelip sınıra dayanmıştır. Kütlelerin sosyal uyanışı karşısında bu türden eğilimlerin iddiaları sosyal pratikte asla doğrulanmamıştır.

İSP'nin oluşturulması görevine bağlı kalarak; "Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi" sorunsalına eğildikçe, kütlesel çıkışlarda tutulacak yol ve yöntem ortaya çıkacaktır; kolektif aklı, bilinci ve eylemi örgütlemenin ne demek olduğu kavranılacaktır. Değişen şartlarda, değişen mücadele biçimleri ve yeni araçların kullanılması gündeme gelecektir. Devrimci geleneklerimizin uzantısında, zengin mücadele birikimlerini özümsedikçe, bunların günümüz koşullarına uyarlanması daha kolay olacaktır.

Emperyalizmden büyük zarar gören emekçi kütleler, ne sağlı "sol"lu burjuva partilerine ve ne de "legal" ve "illegal" geçinen küçükburjuva "sol"ların "atak"larına güveniyor.

Kütlelere güven verecek bir İSP'nin oluşturulamayışı, bunalımın neye evrileceğinin de işaretlerini vermektedir.

Sol'da küçükburjuva ideolojisinin bu düzeyde yaygınlığına son verecek biricik yöntem (panzehir), tutarlı bir sınıf ve kitle çizgisine sahip İSP'nin oluşturulmasıdır.

Türk ve Kürt Solu'nu tasfiyeci reformizmin kucağına çekenler Devrimci ve Marksist geçinip de tutarlı bir parti ve proje üretemeyenlerdir. Küçükburjuva "sol"lar da ideolojik ve örgütsel barutlarının tükendiğinin farkındadır.

İşçi sınıfı bilimi, ideolojik-teorik temeli tutarlı, Marksist formasyona sahip, devrimci örgütsel gelenekleri olan, strateji ve taktikleri açık ve net, denenmiş, güvenilir, donanımlı ve ahlakî-moral üstünlükleri olan kadrolara sahip bir örgütlü mücadeleyi işaretlemektedir. Sınıflar mücadelesi tarih ve geleneklerimiz de anlayana bu dersi vermektedir. Sol, ancak bu temeldeki bir örgütsel güvenceye kavuştukça, kırım ve kıyımları aza indirerek, bunalımların muhtemel sonuçlarına karşı etkili olabilir. Geleceğin kazanılabilmesi kesinlikle buna bağlıdır.

Devrimci Hareket'in merkezileşmesi mücadelesi, tutarlı ve sistematik siyasî çalışmayla kazanılabilir. "Ben partiyim, gelin biat edin" benmerkezci ültimatomlarının esiri olanlar en azılı birlik düşmanıdırlar; böyleleri faşist kırım ve kıyımların başlıca sorumlusu olmak suçundan yakasını kurtaramazlar.

Tarihsel bir hatırlatma olan elimizdeki kitap, işte bu nedenlerle, yeniden gözden geçirilmiş ve 2. Baskısı gerçekleştirilmiştir. Kitabı 15/16 Haziran Hareketi'ni yapanlar hazırlamıştır. İçeriğinden de görüleceği üzere, Kolektif üretimin siyasî, ahlakî, hukukî, cezaî, maddî ve manevî risk ve sorumluluğunu üstlenemeyenlerin adı kitaba açılmamıştır. *Sorun Yayınları Kolektifi*, en başta 15/16 Haziran Hareketi'nin sorumluluğunu bilincinde tartanların, yani yapanların oluşturduğu bir *Kurum*'dur. 27 yıldır bu disiplin anlayışı ile iddiasını sürdürmekte ve sürekliliğini korumaktadır. *Kolektifimizi* "naylon komünistlerin" cenahına transfer, kariyer ve benzeri tutkularla adeta bir "kuluçkahane" yerine koyanları hayat ve mücadele asla doğrulamamıştır; bunlar aramızdan kopmuşlardır.**

Kitabı üretenler yüzde yüz bağımsız ve yüzde yüz işçi sınıfından yana taraflı kimlik ve kişilikleriyle tarihsel nesnel gerçekliği yansıttıkları gibi, hayat ve mücadelenin öğrettiği deney ve dersleri de gündeme taşımıştır.

Elimizdeki kitabın kütlesel çıkışların gündemde olduğu bir süreçte, 31* yıl önceki bir deneyimin ayrıntılı incelenmesi, eleştirel katkılarla sahiplenilmesi, Devrimci ve Marksist Sol cenahımızın yeni nitelikler kazanarak bütünleşmesine katkı getireceğine inanıyoruz.

Sorun Yayınları Kolektifi

Eylül 2001

* *Sorun Yayınları Kolektifi*, yalnızca bu kitaptaki görüşleriyle değil, bu süreçte: Dört yıl süreyle ve ikişer aylık periyodlarla düzenli olarak yayınlanan; *Sorun Birlikte Sosyalist Dergi (SORUN BSD)*, Aylık; *Yeniden Üretim* işçi-kitle gazetesi, *'Kriz Nasıl Aşılabilir? Dizisi'*, *'Sorun Broşür Dizisi'*, gibi çeşitli etkinliklerimiz ve öteki kitaplarımız aracılığıyla sorunlarımızı daima ve sürekli biçimde gündemde tutmuş ve işlemiştir.

** Kitabın 1. Baskısına imzasını açtığımız zat da bunlardan biridir.

BÖLÜM-I

GİRİŞ

15/16 Haziran 1970 olayları, ülkemizde işçi sınıfının bugüne değin eşi görülmemiş bir hareketidir, yalnızca İstanbul ve Kocaeli'nde (İzmit Merkez ve Gebze ilçesinde) yüzellibinin üstünde işçinin katıldığı olaylar üzerine bugüne kadar olumlu, olumsuz birçok şey yazıldı, söylendi, bundan sonra da yazılacak ve söylenecek. Yüzeyde sendika seçme özgürlüğünün ortadan kaldırılması nedenine dayanan bu olayları, işçi sınıfının bu en geniş eylemini değerlendirmek gerek...

15/16 Haziran olayları nedir, ne değildir? Kendinden önceki olaylarla, sonrakiler arasında yeri nedir? Bütün bunları tam olarak kavrayabilmek için Türkiye işçi sınıfının tarih içindeki mücadelesine kısaca değinmekte yarar var...

Ancak hemen belirtelim ki bu direniş, burjuvazinin ve onun iktidarının değerlendirdiği gibi "Kanlı bir ihtilâl provası" değildir. Çünkü, öncelikle bu direniş, işçi sınıfını yöneten ve eylemi kontrol eden bir işçi sınıfı *PARTİ*'sinin öncülüğünde olmamıştır. İkinci olarak direnişin amacı iktidarı almak değil, ortadan kaldırılmak istenilen demokratik hakları savunmaktır. Üçüncüsü bütün ülkeye yaygın bir eylem olmayıp yalnızca iki şehirde olmuştur. Fakat, yayılma-genişleme istidadını da içinde taşımış bir harekettir. Son olarak silahlı bir eylem değildir. Bütün bunları burjuvazi de bildiği halde, olayları neden değişik biçimde değerlendirme gereğini duymuştur? Kanımızca, bunun nedenini burjuvazinin, gelişen devrimci hareketi önleme çabasında, halkımıza karşı kendini haklı gösterme gayretinde aramak gerekir. İşçi sınıfının uyanışı burjuvaziyi rahatsız etmektedir. Bu gözlemi en açık biçimde dile getiren, şimdi emekli olan bir generalin şu sözleridir: *"Sosyal bilinçlenme ekonomik gelişmeyi aştı(!)."* Evet, gerçekten de ülkemizde ezilen ve sömürülen sınıfların uyanış ve bilinçlenmesi, emperyalizme bağlı burjuvazinin yönetimindeki ekonomik gelişmeyi çoktan aşmış, onu geçmiştir. İşçi sınıfının yararına olan bu somut durumdan onu faydalandırmamak için burjuvazi, doğal ki baskı yöntemleri uygulayacak, kazanılan demokratik hakları kısıtlamaya ya da ortadan kaldırmaya çalışacaktır. 15/16 Haziran olaylarından da ders alan burjuvazi, bu yolda önceden beri sürdürdüğü gayretlerini doruğuna ulaştırmış ve 1971 de sınırlı özgürlükleri içeren 1961 Anayasası'nı ve diğer yasaları değiştirerek en demokratik hakları dahi kısıtlamış, ya da ortadan kaldırmıştır.

İşçi sınıfıda bu somut olaydan kendisi için dersler çıkarmak zorundadır. Bunların neler olduğunu, olabileceğini anlayabilmek için 15/16 Haziran olaylarını ken-

dinden önceki ve sonrakilerle birlikte ele alıp incelemekte, böylece hareketin bütünü içindeki yerini saptamakta sayısız yararlar vardır. İşte bu nedenle incelememizin başına ülkemiz tarihindeki işçi sınıfı hareketlerinin çok kısa bir özetini sunmayı gerekli gördük. Değişik incelemelerden yararlanarak hazırladığımız bu özetin, ileride kısır tartışma konusu yapılması olasılığına karşı olanaklarımız oranında objektif kalmaya gayret ettik.

ÜLKEMİZ İŞÇİ SINIFI HAREKETİNİN ÖZET OLARAK TARİHÇESİ

a) Başlangıçtan Cumhuriyete

Batıda işçi sınıfının doğması ve gelişmesi, belli bir tarihsel evrimin sonucu olan sosyo-ekonomik bir olaydır. Ülkemizde ise daha değişik bir nitelik göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğunda küçük el sanatları, 17. Yüzyılın sonlarına kadar Batıdan aşağı değildi. Ancak, bundan sonra yabancı kapitalistlerin gerek sermayeci, gerekse aracı olarak yavaş yavaş ekonomiye sızmaya başladıklarını görüyoruz. 19. Yüzyılın ikinci yarısında ise imparatorluk, tümüyle emperyalizmin etkisi altına girmiştir. Ülkemiz işçi sınıfı, 19. yüzyılın başlarında ve özellikle dokuma endüstrisi alanında doğmaya başladı. 1839'dan sonra, eski üretim biçimlerinin yer yer etkin olarak yıkılmaya başladığını görüyoruz. Bu devrede daha çok devletin kurduğu endüstri kurumları göze çarpmaktadır. Özel fabrikaların ise hemen hepsi yabancı kapitalistlere ve azınlıklara aittir. Bu dönem, ülkemiz için endüstriyel bir patlama dönemi sayılmaktadır. Bu dönemde işçi sayısının hızla arttığı, makinalara karşı girişilen eylemlerin çoğaldığı ve diğer işçi hareketlerinin de hızlı bir oluşma gösterdiği göze çarpmaktadır.

Batıda, sanayi devriminden sonra örneklerine sık sık rastlanılan makinalara karşı hareketlerin, ülkemizde, 1830'larda başladığı ve 1845'den sonra fabrikaların artması ile hızlandığı anlaşılmaktadır.

Genel bir deyimle, iş koşullarının kötülüğü nedeniyle işçiler arasındaki ilk toplu direniş hareketleri ve bu yoldaki örgütlenmelerin 1845'lerden önce başladığını görüyoruz. Bu konudaki kanımızı kuvvetlendiren en önemli kanıt, 1261 (1845) tarihli Polis Nizamnamesidir.[1] Bu nizamnamenin 12. maddesi aynen şöyledir:

> "İşini gücünü terk ile mücerrat tatil-i mesalih-i ibat garzında olan amele ve işçi makûlelerinin cemiyet ve zuharunlarının ve gerek bu misillu asayişi ammeyi ihlâl edecek her gûna fitne ve fesat cemiyetlerinin def ve izalesi ile ihtilâl vukuunun önün kesilmesi evsabına teşebbüs ve müsaberet"

Görülüyor ki; nizamname grev ya da işi bırakma amacı ile kurulan işçi derneklerini karışıklık çıkarıcı ve kamu düzenini bozucu nitelikte saymakta ve polise bu

1 Bk. Oya Sencer: *Türkiye'de İşçi Sınıfı Doğuşu ve Yapısı*, s. 97, 1969.
Yazar, bu konuda düştüğü notta bu nizamnamenin, Divan-ı Hümayunnameyi Humayun defterinin No.: 11, s. 61'de bulunduğunu belirtmektedir.

tür dernekleri izleme ve kapatma görevi yüklemektedir. Nizamname, bu yolla işçi sınıfı hareketine engel olmayı amaçlamaktadır.

Ülkemizde kurulan ilk işçi örgütleri konusunda ise elde yeterli belge olmadığından kesin bir sonuca ulaşmak olanağı bulunmamaktadır. Örneğin, Lütfü Erişçi[2], ilk örgütlenmenin 1871 de "Ameleperver Cemiyeti" olduğunu belirtmekte ve Mete Tuncay da buna katılmakta iken[3] Oya Sencer, değişik bir görüş ileri sürmekte 1866'dan sonra özellikle İstanbul'da çeşitli "İşçiyi koruma dernekleri"nin kurulduğunu, yukarıda sözü edilen derneğin de bunlardan biri olduğunu, ancak bu derneklerin, zamanın İstanbul sosyetesince kurulan "hayır cemiyet"lerinden başka bir şey olmadığını belirtmektedir.[4] Oya Sencer, *Aydınlık* dergisinin 3 Eylül 1921 tarihli sayısına dayanarak, sınıfsal yapıdaki ilk işçi derneğinin "Gizli Osmanlı Amele Cemiyeti" olduğunu ileri sürmektedir.[5]

Ülkemizde gerçek anlamda grevler de 19. yüzyılın son yarısında başlamıştır. Bu dönemin önemli grevleri arasında 1872 Beyoğlu Telgrafhane işçileri grevini, Ömerli-Yarımburgaz tren yolu inşaatı işçileri grevini, 1873 Tersane şantiyesi işçileri grevini, 1875 Tersane grevini, aynı yıl olan Sirkeci hammalları grevini, 1876'daki araba işçileri grevini, yine aynı yıl Tersane işçileri grevini sayabiliriz. Bu grevlerde genel neden, ücretlerin ödenmemesi ve azlığıdır.

İlk sendikalaşma hareketlerinin de bu döneme rastladığını görüyoruz.

Kısaca, 1870-1908 dönemi ülkemizde işçilerin sınıf niteliğini kazandıkları dönemdir.

1908'den sonraki dönemde de kendiliğinden doğan grevlere rastlıyoruz. Örneğin, 1908 Paşabahçe şişe fabrikası grevi, İzmir liman amelesi grevi, vapurlara kömür yükleyen işçilerin grevi, Yedikule iplik fabrikası işçileri grevi, Selanik fırın işçileri grevi, Selanik-Dedeağaç demiryolu işçilerinin işi bırakması, Selanik sigara fabrikası işçileri ile Olympos bira fabrikası grevleri, Kazlıçeşme tabakhane işçileri grevi, Ereğli kömür havzası işçileri ile Anadolu demiryolu işçilerinin geniş yankı uyandıran grevleri, Aydın demiryolu işçileri grevi, Balya-Karaaydın işçileri grevi vb. bu dönemin önemli grevleri arasında sayılabilir.

Daha çok yabancı sermayeye ait işyerlerindeki bu grevler sonucunda, emperyalistlerin baskısı ile ülkemizin ilk grev ve sendikalar yasası niteliğindeki 15 Ekim 1908 tarihli "Tatil-i Eşgal Kanun-u Muvakkatı" kabul edilmiştir. Bu geçici yasa, sonradan Meclisten geçirilerek 27 Temmuz 1329 (1913) tarihli "Tatil-i Eşgal Kanunu" halini almıştır. Bir baskı ve önleme yasası niteliğindeki bu yasa ile daha önce kurulan tüm sendikalar yasaklanmakta ve grevler sıkı kayıtlara bağlanarak hareket baskı altına alınmak istenmekteydi.

Bu dönemde, sendikal örgütlenmeler hız kazanmıştır. Ülkemizdeki ilk sendikanın temeli niteliğindeki "Anadolu Osmanlı Demiryolları Memurin ve Müstahdemleri Cemiyeti" bu dönemde kurulmuştur. Bunu diğerleri izlemiş ve örgütlenme gi-

2. Lütfü Erişçi, *Türkiye'de İşçi Sınıfı Tarihi*, İst. 1951, s. 3.
3. Mete Tuncay, *Türkiye'de Sol Akımlar*, s. 9, dipnot 8, Bilgi Yay, Ank. 1967.
4. Oya Sencer, *age.*, 103-104.
5. Oya Sencer, *age.*, 157.

derek gelişmiştir. Örgütlenmede özellikle Bulgar sosyalistlerinin önemli katkıları olmuştur. Ancak, bu dönemdeki örgütlenmeler, hareketlerin kendiliğindenliği ve politik örgütlenmelerin olmaması nedeniyle tam bir başarıya ulaşamamıştır.

Bulgar ve Ermeni sosyalistlerinin katkısı ile sağlanan örgütlenmelerin dışında geniş bir kavram olarak "Sol"un örgütlenmesi bakımından gelişmeleri ise şöyle özetleyebiliriz:

1910'da İştirakçi Hüseyin Hilmi'nin önderliğinde kurulan Osmanlı Sosyalist Fırkası ve yine aynı H. Hilmi tarafından mütarekeden sonra kurulan Türkiye Sosyalist Fırkası bu yoldaki örgütlenmeler arasında sayılabilir. Ancak bugün, gerek H. Hilmi'nin kişiliği ve gerekse kurduğu partilerin niteliği yönünden bu örgütlenmelerin, işçi sınıfı ideolojisi hatta daha geniş bir kavram olarak sol ideoloji ile en ufak bir yakınlığı bulunmadığı konusunda tam bir görüş birliği vardır.

1918 sonlarında eski bir ittihatçı olan Dr. Hasan Rıza tarafından kurulan Sosyal Demokrat Fırkası da bu tür örgütlenmelerden biridir.

I. Dünya Harbi ve sonrasında işçi hareketlerinin devam ettiğini görüyoruz. Genellikle ücretlerin arttırılması nedeni ile yapılan grev ve direnişler arasında 1919'daki Reji işçileri grevini, Hisar iskelesi hammalları grevini sayabiliriz.

Bu arada Anadolu'da nitelikleri çok farklı iki Yeşil Ordu örgütü kurulmuştur. 18 Ekim 1920'de ise Ankara'da Mustafa Kemal tarafından kurdurulan "Resmî Türkiye Komünist Fırkası" deneyi göze çarpmaktadır. Bu arada 1920'lerde özellikle Ankara ve Eskişehir civarında örgütlenen "Gizli Türkiye Komünist Partisi"ni görüyoruz. Bu parti, 7 Aralık 1920'de İçişleri Bakanlığı'na tüzük ve programını vererek resmen kurulan Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın temeli olmuştur.[6]

Anadolu'da bu hareketler devam ederken Sovyetler Birliği'nde bulunan Mustafa Suphi'nin önderliğinde, Türkiye Komünist Partisinin ve Kızıl Ordu'nun kurulduğunu görüyoruz. Mustafa Suphi 1914 yılında Rusya'ya gittikten sonra, orada bulunan Türklerin yardımı ve bazı esir Türk askerlerin desteği ile 14 Temmuz 1919 tarihinde, 7 kişilik bir "Kurucu Komite" oluşturarak, TKP'yi kurdu. Ve TKP Türkiye'den gelen delegelerin katılmasıyla da 10 Eylül 1920'de Bakü'de 1. Kongresini yaptı.[7]

TKP'nin 1919-1923 "Kurtuluş Savaşı" döneminde, Sovyetler Birliği'nden yardım sağlanmasında büyük katkısı olmuş ve Anadolu'da; gerek silahlı gruplar örgütleyerek, gerekse işçi ve halk arasında faaliyet göstererek, "Kuvayi-Millîye"nin emperyalizme karşı olan savaşını güçlendirmiştir.

Bu dönemde ve bunun dışında, Almanya'da da çalışmalar devam etmekte idi. 1919'larda Berlin'de bulunan Sadrettin Celâl , Mehmet Vehbi, Vedat Nedim ve Ethem Nejat gibi bir kısım aydınlar, *Kurtuluş* dergisini çıkarmaya başlamışlardı. O sıralarda Fransa'da bulunan Şefik Hüsnü de bu çalışmalardan haberdardı ve onlarla birlikti. *Kurtuluş* dergisinin ilk sayısını Berlin'de çıkaran bu grup ve Fransa'da bulunan Şefik Hüsnü, daha sonra Türkiye'ye dönmüşlerdir. Bir yandan *Kurtuluş*

6. Bk. Mete Tuncay, *age*, s. 90-96
7. İbrahim Topçuoğlu, *Neden İki Sosyalist Parti* adlı yazı dizisi, *Gerçeğin Sesi* gazetesi, 13 Mart 1975, Sayı:3.

Dergisi'nın yayınına İstanbul'da devam eden bu grup, diğer yandan derginin 2. sayısından sonra "Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası"nı kurmuşlardır. Emperyalistlerin işgâli altında bulunan İstanbul'da yürüttükleri bu yayın ve parti faaliyetleri kısa bir süre sonra işgâl makamlarınca yasaklanmıştır. Aynı grup, 1921'de çıkarmaya başladıkları "*Aydınlık*" dergisiyle yeniden çalışmalarına devam etmişlerdir.

1922'lerde İstanbul'da üzerinde durulması gereken belli başlı iki Marksist işçi kuruluşu vardı. Bunlar, "Beynelmilel İşçi İttihadı" ve "Türkiye İşçiler Derneği"dir.

b) Cumhuriyetin Kuruluşundan II. Dünya Savaşı Sonuna

1923'den sonra İstanbul'da yine "*Aydınlık*" dergisini ve yeniden eyleme geçen Türkiye İşçi Çiftçi Sosyalist Fırkası"nı görüyoruz. *Aydınlık* dergisi bu devrede özellikle işçi eylemlerini birleştirmeye çaba harcamıştır. Bu çabalar sonucunda, 1923'de Zonguldak Kömür Havzası ve Balya-Karaaydın kurşun madenleri işçilerinin seçtikleri delegelerle bir kongre toplanması sağlandı. Bu kongrede, "Türkiye Amele Birliği"nin kurulmasına karar verildi.

Aydınlık çevresinin eylemleri, Şubat 1925'e kadar sürdü. 21 Ocak 1925'de halka inebilmek amacı ile haftalık "*Orak-Çekiç*" dergisi yayınlanmaya başlandı.

Bu dönemde oluşan gerek ekonomik ve gerekse politik örgütler, işçi sınıfı hareketini bütünleştiremediler, onu yönetmek olanağını sağlayamadılar. İşçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesini birleştirmek yolunda başarı gösteremediler.

Cumhuriyet döneminde de bu durum devam etti. İşçi sınıfının ekonomik mücadelesi, grev ve toplu sözleşme haklarının yasaklanmış olması nedeni ile etkinlik kazanamadı. Örgütlenmeler de pek başarılı olmadı.

Yukarda değindiğimiz, "Tatil-i Eşgâl Kanunu" yerine Cumhuriyet döneminde 1925 yılında, "Takrir-î Sükûn Kanunu" kabul edildi. Bu yeni yasa da eskilerinden farklı değildi. Halk hareketlerini bahane ederek sınıfsal hareketleri bastırmayı amaçlıyordu.

Politik örgütlenme hakkı da yoktu. Özellikle 1936'da Faşist İtalyan Ceza Kanununun 270-272. maddeleri örnek alınarak Ceza Kanunumuzun 141-142. maddeleri düzenlendi. Ancak uygulamalardan sonra, faşist hükümler dahi yeterli görülmedi ve bu maddeler gerek suçların kapsamı ve gerekse yaptırımlar yönünden bir çok kez değiştirildi. Suçların kapsamı genişletildi, yaptırımlar ağırlaştırıldı.

II. Dünya Savaşı sırasında faşist uygulamalar daha da sertleşti. Birçok devrimci, tutuklandı ve cezalandırıldı.

Ancak, bu koşullarda da işçi sınıfının ekonomik ve politik örgütlenmesi ve mücadelesi devam etti. Örneğin, 1932'de İzmir'de ilk kez sendika adını kullanan bir örgüt kuruldu.[8] 1936'da İstanbul'da Cenap Şahabettin Kıvılcımlı önderliğinde "Endüstri İşçileri Cemiyeti" örgütlendi.

Bu dönemde, işçilerin en doğal ekonomik mücadele silahları niteliğindeki top-

8. İbrahim Topçuoğlu, *Türkiye'de İlk Sendika Sarıkışlada, 1932*, Öncü Yay., İst. 1975.

lu sözleşme ve grev hakları yasaklanmış olduğu gibi, çalışma yaşamını düzenleyici bir yasa dahi yoktu. 1924'de bir (Mesaî Kanunu) önergesi hazırlanmış ancak Mecliste kalmıştı.

İşte ülke bu koşullar içinde 1932'de Milletler Arası Çalışma Teşkilatına üye olarak girdi. Ancak bu üyelik bazı demokratik düzenleme zorunluluğunu da beraberinde getiriyordu. İşçilere hiç olmazsa en ilkel demokratik hakların tanınması ve çalışma yaşamının düzenlenmesi gerekiyordu. Bu zorunluluklar nedeni ile hükümetçe bir iş yasası önergesi hazırlandı. İşçilerin haklarında önemli hiç bir değişiklik getirmeyen, hatta çalışma yaşamını bile düzenlemeye yeterli olmayan bu yasa önerisi, Mecliste kabul edilerek 8.6.1936 tarihinde 3008 sayılı yasa olarak yürürlüğe girdi.

c) II. Dünya Savaşı Sonrası

Savaştan sonra politik mücadele hızlandı. 1945'de "İlerici Demokratlar Cephesi Programı" ile halkın demokratik özlemleri dile getirildi. 14 Mayıs 1946'da Esat Âdil Müstecaplı başkanlığında "Türkiye Sosyalist Partisi" kuruldu. Bunun ardından da, yine 1946'da Dr. Şefik Hüsnü başkanlığında "Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi" kuruldu. Ve her iki partiye bağlı işçi sendikalarının örgütlenmesine girişildi, geniş tabanlı sendikalar kuruldu.[9]

Bu dönemdeki örgütlenmeler konusunda ilginç açıklamalar getiren Hüsamettin Özdoğu'ya ait 11.8.1946 tarihli mektup[10] üzerinde biraz durmakta yarar var. Hüsamettin Özdoğu, bu mektubunda o dönemde yedi tane sol partinin bulunduğundan söz etmekte ve bunları şöyle sıralamaktadır: Türkiye Sosyalist Partisi, Türkiye Emekçi ve Köylü Sosyalist Partisi, İşçi Çiftçi Partisi, Türk Sosyaldemokrat Partisi, Sosyalist İşçi Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Liberal Sosyalist Parti.[11]

1945 yılında, dünya koşullarındaki gelişmenin ve iç baskının sonunda, burjuva iktidarı, Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yaparak sınıf esası üzerine cemiyet kurma hakkını kabul etmek zorunda kaldı. Ve 1946 yılında da iki Sosyalist Partinin dışında güçlü sendikalar kuruldu. İşçi sınıfının hızla uyanışı ve örgütlenişi karşısında telaşa kapılan burjuva CHP iktidarı, iki parti ile birlikte bu sendikaları da kapattı. Sonra da 20 Şubat 1947 tarihinde 5018 sayılı Sendikalar Yasası kabul edildi. Bu yasa, işçi sınıfını birleştirmeyi değil dağıtmayı amaçlıyordu; toplu sözleşme hakkı bir çok kayıtlara bağlanmış, uygulama da kısıtlanmıştı. Gerçekten, bu yasanın yürürlükte bulunduğu dönemde pek az sayıda toplu sözleşme yapılabilmiştir. Bunlardan en önemlileri; Maden-İş Sendikası ile İktisadî ve Sınaî Tesisat ve İşletme A.Ş. arasında 400 işçiyi kapsayan sözleşme ile gene, Maden-İş Sendikası ile Dümex Ticaret TAŞ'ye ait Balıkesir Demir Madenleri İşletmesi arasında yapılan ve 1200 işçiyi kapsayan iş sözleşmesidir.

9. İbrahim Topçuoğlu, *Neden İki Sosyalist Parti* adlı yazı dizisi, *Gerçeğin Sesi* gazetesi, 28 Ocak 1975, Sayı:2.
10. Bu mektup Hüsamettin Özdoğu tarafından Cenap Şahabettin Kıvılcımlı'ya yazılmıştır. (İ. Topçuoğlu, y.a.g. yazıdan naklen).
11. Sol'un bugünkü durumuna benzerliği dikkati çekmektedir.

5018 sayılı yasa, grev hakkını ise tümü ile yasaklamıştı. Ayrıca, sendikaların siyasetle uğraşmaları, herhangi bir siyasi parti ile dolayısıyla da olsa ilişki kurmaları, uluslararası amaçlar gütmeleri, toplu iş bırakma, toplu eylem, grev ya da greve itici davranışlarda bulunmaları yasaktı. Yasa; sorgu yargıcı ve mahkemelere, karardan önce sendikaları kapatmak yetkisi de vermekteydi. İçişleri ve Çalışma Bakanlıklarının da sendikalar üzerinde sonuçta kapatmaya varan denetim yetkileri vardı.

Tüm anti-demokratik yasaların yürürlüğe girmesiyle birlikte ve iki yıl gibi kısa bir sürede, genellikle CHP güdümünde 73 sendika örgütlendi. 24 Mart 1948'de federasyon niteliğindeki İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kuruldu. Bunu diğer şehirlerde kurulan Bölge İşçi Sendikaları Federasyonları izledi. Kısa sürede sendikalara kayıtlı işçi üyelerin sayısı 52 bine yükseldi.

Kontrol altında tutulmak istenmesine rağmen sendikalaşma hareketinin hızla devam etmesi egemen sınıfları yine ürküttü.

Bu durum, CHP'nin 1946'daki endişelerinde ne denli haklı olduğunu, partilerle sendikaları kapatmakla işçi sınıfının mücadelesini önlemek olanağı bulunmadığını, hatta CHP'nin kendi denetiminde kurdurduğu sendikalarla bile bu gelişme ve bilinçlenmeyi durdurmayı başaramadığını açıkça gözler önüne serdi.[12]

Bundan sonra ise, iktidarla sendikalar arasında sert bir mücadele başladı. Örneğin, 1949'daki ekonomik krizle birlikte gelen işsizlik konusunda hükümetin tutumunu eleştirmek amacı ile hükümetin ve ona bağlı kalan İstanbul İşçi Sendikaları Birliği'nin karşı koymasına rağmen Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası ve onu izleyen bazı sendikalar 4 Eylül 1949'da bir açık hava toplantısı düzenlediler. Bu miting, DP'nin 1950'deki başarısı açısından etkili olduğu gibi 1960 sonrasına kadar da siyasal nitelikte tek işçi mitingi olarak kaldı.[13]

Ancak, hükümetle sendikalar arasındaki bu mücadele, hükümet lehine sonuçlandı. Kurulan birlikler, yasanın 8/2. maddesine uygun olmadıkları gerekçesiyle kapatıldılar.

Engellemelere rağmen grev ve toplu sözleşme haklarının elde edilmesi yolundaki mücadeleler yine de sürüyordu. Demokrat Parti iktidarı sırasında bu mücadelelerin sonucu olarak Hürriyet Partisi'nin 4 milletvekili; B.M. Meclisi'ne işçilere grev ve toplu sözleşme haklarının verilmesini öngören bir yasa önerisi verdiler. Ancak, DP iktidarı buna karşı oyalama taktiği uyguladı, sonuçta önerge mecliste kaldı.

Bu arada patronlar, ekonomik bunalımın artması, işsizliğin giderek çoğalması ve 3008 sayılı yasadaki boşluklardan yararlanarak kolayca *lokavt* yapma olanağı buluyorlardı. Toplu işten çıkarma yoluna gidiyorlar ve sendikalara, işçilere bu yolla baskı yapıyorlardı. Bu uygulamaya karşı işçiler, yer yer direnişe geçtiler. Örneğin[14] Zeytinburnu'ndaki Çimento ve Kireç fabrikasında işçi haklarını savunan bir

12. *TİP Yeniden Kurulurken* adlı yazı dizisi, *Gerçeğin Sesi* gazetesi, s. 3, 13 Mart 1975
13. Doç. Dr. Alparslan Işıklı, *Sendikacılık ve Siyaset*, s. 433, 2. Baskı, Ank., 1974.
14. Bu örnek Sedat Ağralı'nın *Türk Sendikacılığı* adlı yapıtının 74. sayfasından alınmıştır.

işçinin işten atılması üzerine üç vardiya halinde çalışan fabrikanın bütün işçileri topluca işi bıraktılar; işten çıkarılan işçinin geri alınmasına kadar çalışmayacaklarını patrona bildirdiler. Direniş şiddetli oldu.

Patronların toplu işçi çıkarma yolundaki uygulamalarına karşı özellikle Lastik-İş ve Maden-İş Sendikaları, iktidarın ve patronun tutumlarını şiddetle yerdiler.

Zonguldak Maden İşçileri Sendikası da bu yolda şiddetli bir mücadeleye girişti.

Bu arada sendikaların bir konfederasyon içinde birleşmeleri için çalışmalar başladı. İstanbul İşçi Sendikaları Birliği ile Anadolu'daki diğer işçi kuruluşları, bu görüş çevresinde birleştiler. Bunda yabancıların etkisi büyüktü, özellikle uluslararası kuruluşlardan ve amerikan -Marshall- yardımından yararlanmak görüşü işleniyordu. Amerika'ya yaranmak çabasındaki DP iktidarı da bu görüşü desteklemeye başladı. Birçok sendika bu görüşte birleştiler. 6 Nisan 1952'de konfederasyonun ana tüzüğününü hazırlanması için çeşitli işçi sendikalarının 28 delegesi Bursa'da toplandı. Bu toplantıda beş kişilik bir icra komitesi oluşturuldu. Bu çalışmalar sonunda hazırlanan ana tüzük, 31 Temmuz 1952 tarihinde Ankara Valiliği'ne verilerek Türk-İş kurulmuş oldu.

Başlangıçta işçi sınıfının ekonomik mücadelesini daha iyi yürütmek ve CHP vesayetinden kurtarmak gibi parlak iddialarla kurulan Türk-İş'in kısa sürede gerçek yüzü ortaya çıktı. Dış yardımdan, özellikle Amerikan yardımından yararlanmayı ve işçi sınıfının mücadelesini amaçlarından saptırmayı hedef alan bir kuruluş olduğu anlaşıldı.

Oysa, 1948'de CHP güdümünde kurdurulan "İstanbul İşçi Sendikaları Birliği" ve Anadoludaki diğer "İşçi Birlikleri" tabandan gelen baskıların ve işçi sınıfındaki bilinçlenmenin zoru ile CHP'nin kontrolünden çıkmaya ve daha olumlu bir gelişmeye yönelmişlerdi. Ve giderek bunlar, Türk-İş'in karşısında daha gerçekçi bir tutum takındılar. Birliklerin bu durumundan çekinen Türk-İş yöneticileri ve onları yönetenler; sonradan Disk'i kuran sendikacılardan bazılarını da etkileyerek, 1963'te Ankara'da düzenledikleri toplantıda Birliklerin lağvedilmeleri kararını çıkartmayı başarabildiler. Böylece Birlik temsilcilerini Türk-İş Bölge Temsilcileri olarak görevlendirmeyi sağladılar.

Türk-İş, aşağıda da değineceğimiz gibi kuruluşundan bu yana ülkemizde amerikan tipi sarı sendikacılığın kötü örneklerini vermiş, daima iktidarların dümen suyunda yürümüş patronlarla anlaşma yoluna girmiş, kısaca işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadele örgütü olma niteliğini kazanamamıştır. Konumuz olan 15/16 Haziran 1970 olaylarının en önemli nedenlerinden biri de budur.

Bu dönemde politik örgüt olarak ise iki legal parti vardı. Bunlardan biri Dr. Hikmet Kıvılcımlı önderliğinde kurulan Vatan Partisi, diğeri ise Avukat Orhan Arsal'ın kurduğu Demokrat İşçi Partisi'dir.

d) 27 Mayıs 1960'dan sonra

İşçi sınıfının nicel olarak gelişen ekonomik ve politik mücadelelerinin 27 Mayıs 1960'dan sonra yavaş yavaş niteliksel bir değişime dönüştüğünü görüyoruz.

27 Mayıs'tan sonra ilk hareket, Türk-İş'te kendini gösterdi. 19-20-21 Kasım 1960 tarihlerinde yapılan Türk-İş 4. Genel Kongresi'nde; DP iktidarına yakınlığı ile tanınan yöneticiler tümüyle değiştirildi ve Seyfi Demirsoy başkanlığında yeni bir yönetici kadro işbaşına geldi. Ancak, gelişen işçi sınıfı hareketini amerikan tipi sarı sendikacılıkla boğmak isteyen egemen sınıflar, bu yeni yönetimi de kısa sürede denetimleri altına almasını bildiler.

27 Mayıs'tan sonra ülkeyi bir süre yöneten Milli Birlik Kurulu, en kısa zamanda toplu sözleşme ve grev hakkının tanınacağına ve sendikalar üzerindeki baskıların kaldırılacağına söz veriyordu. Ancak, 1961 Aralığında kurulan ilk koalisyon hükümetinin programı ilân edilince, bu konuda en küçük bir açıklama bulunmadığı görüldü. Bunun üzerine "İstanbul Sendikalar Birliği" bir miting düzenlemek üzere karar aldı. Yüzbinin üzerinde işçinin katıldığı ülkemiz tarihinin bu en büyük işçi mitingi, 31.12.1961'de Saraçhane'de yapıldı. İşçiler, grev ve toplu sözleşme haklarını dile getirdiler.

Bu yoldaki mücadelelerle 1963 yılına gelindi. Sonuçta hükümetçe bir sendikalar yasası önergesi ile toplu sözleşme, grev ve lokavt yasası önergesi hazırlanmıştı. İşçilerin haklarını almak için giriştikleri eylemler de devam ediyordu. Bunlar arasında geniş yankılar uyandıranlardan biri *Kavel* fabrikası işçilerinin direnişi (grevi) idi (28 Ocak 1963). 220 işçinin çalıştığı bu fabrikada direniş oldukça şiddetli oldu. Polisle işçiler arasında olaylar çıktı, birçok işçi yaralandı.

Hükümetçe hazırlanan önergeler sonuçta 15.7.1963'de Meclislerce kabul edildi. 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, 24 Temmuz 1963 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girdi. Bu tarih, ülkemizde "işçi bayramı" olarak ilân edildi.

Özellikle 275 sayılı yasa ile ülkemizde işçiler ilk kez grev ve toplu sözleşme yapma hakkını elde ettiler. Ancak, yasa bu hakları son derece kısıtlı olarak tanımıştı. Burada yasanın, anayasa karşısındaki durumuna kısaca değinmekte yarar görüyoruz. 1961 Anayasası 47. maddesinde işçilere işveren karşısında ekonomik ve sosyal haklarını korumak amacı ile grev ve toplu sözleşme hakkı tanınmış olduğu halde yasa, eşitlik ilkelerini öne sürerek işverene de lokavt hakkı tanımış, bu yolla anayasa'da kurulmak istenilen eşitliği bozmuştur. Bu durum, anayasanın özüne açıkça aykırıdır. Yasa, toplu sözleşme ve grevleri birçok kayıtlara bağlamış, anında ve etkin grevler yapılmasını önlemeye çalışmıştır. Yasa ile Bölge Çalışma Müdürlüklerine verilen yetkilerde aynı sonucu doğurmuştur. Üzerinde çok tartışılan bir konuda; yasanın destekleme grevlerini benimsememiş, işçi sınıfının mücadelesinin bütünleşmesini önlemeye çalışmış olmasıdır. Yasa, getirdiği grev yasakları, grev yapmayı yasakladığı işçiler, grevleri erteleme yetkisinin hükümete tanınmış olması vb. gibi hükümleri dolayısıyla da demokratik olmaktan çok uzaktır.

Yasa ile ilgili önemli bir sorun da, kapsam yönündendir. Gerçekten anayasanın

47. maddesinde "toplu sözleşme"den söz edildiği halde Millet Meclisi Komisyonu'nda yasanın ismi Toplu İş Sözleşmesi olarak değiştirilmiş ve bu şekliyle meclislerden geçerek yasalaşmıştır. Bu durum, anayasaya açıkça aykırıdır. Gerçekten öğretide 'toplu sözleşme' kavramı, toplu-iş sözleşmesi, tip iş sözleşmesi ve takım sözleşmesi olmak üzere üç tip sözleşmeyi kapsadığı ve anayasa, yapılacak kanunla bu üç tip sözleşmenin düzenlenmesini amaçladığı halde, çıkarılan yasa, bunu göz önüne almaksızın anayasanın kullandığı terimi değiştirerek dar kapsamlı bir düzenleme yoluna gitmiş, uygulama bakımından da bir eksiklik doğmasına neden olmuştur.

275 sayılı yasanın kabulü ile ülkemizde ilk toplu sözleşme 11.9.1963'de Türkiye Birleşik Gıda İşçileri Sendikası (Gıda-İş) ile Hacı Bekir Müessesesi arasında yapıldı.

Yasadan sonra yasa hükümlerine aykırı sayılan ilk "kanunsuz grev"de, 11 Mart 1963'de Zeytinburnu'nda Bozkurt Mensucat fabrikasında oldu. İşçiler, toplu sözleşme görüşmeleri devam ederken topluca işi terkettiler. Bu olaya Sıkıyönetim el koydu. Sonuçta Zeytinburnu Asliye Ceza Mahkemesi'nde 1053 işçi aleyhine kamu davası açıldı ve işçiler hüküm giydiler.

Bu arada yasaya uygun olarak yapılan grevlerde bile birçok sendikacı tutuklanmaktan kurtulamadı. Örneğin, Kasım 1963'de yasal grev uygulaması sırasında, Lastik-İş yöneticileri ve Nisan 1964'de Maden-İş'in dört yöneticisi tutuklandı.

Yasaların çıkmasından sonra son yılların en büyük ve yankılar uyandıran işçi direnişi Zonguldak'ta oldu. 9 Mart 1965 tarihinde Zonguldak Kömür İşletmeleri Karadon kömür ocaklarında çalışan 5000 işçi direnişe geçti. İşçiler, direniş nedeni olarak liyâkat zammının dağıtım biçimini gösteriyorlardı. Ancak, gerçek neden, patronu ve onunla işbirliği içindeki sendika yöneticilerini protesto etmekti. İlk gün, iki mühendis yaralandı. İşçiler, ocakları kapattılar. Bölgeye polis ve jandarma gönderildi. 10 Mart 1965'de 49 işçi gözaltına alındı. 11 Mart 1965'de, direniş Kozlu bölgesinde devam etti. İşçiler, jandarma ile çatıştılar. Sonuçta Satılmış Tepe ve Mehmet Çavdar adlı işçiler öldü, 12 jandarma eri ve 10 işçi yaralandı. İşçiler, ölülerini ve rehin aldıkları mühendisi vermemekte direndiler, olayları yatıştırmaya çalışan sendika yöneticilerini kovdular. Bunun üzerine bölgeye askerî jet uçakları sevkedildi, 14 işçi tutuklandı.

e) Disk'in kuruluşu ve 1968'e kadar işçi hareketleri

Zonguldak maden işçilerinin bu direnişi, direniş karşısında Türk-İş yöneticilerinin tutumu, Türk-İş bünyesindeki sendikacılar arasında görüş ayrılıklarının doğmasına yol açtı. Esasen, 1963'ün son aylarından beri Türk-İş'te üç kişilik İcra Kurulu, yönetimi ele almış, Yönetim Kurulunu toplamadan dilediği gibi Konfederasyonu yönetiyordu.[15]

Bu ayrılık daha öncede belirmiş, Ulaş-İş Federasyonu, Türk-İş karşısında yeni

15. Bk. *Cumhuriyet* gazetesi'nin 28.8.1964 tarihli sayısı, s. 2.

bir konfederasyon kurulmasına öncülük etmişti. Ancak, bu girişim başarıya ulaşmamıştı.

Bu kez, yedi sendika 1965 Mart'ında Türk-İş'e karşı "Türkiye İşçi Sendikaları Dayanışma Konseyi" adı altında birleştiler. Ancak, bu da başarılı olamadı ve kısa sürede yok olup gitti.

Türk-İş içindeki bu huzursuzluk giderek arttı. Sonuçta, 1 Şubat 1966'da başlayan Paşabahçe Şişe-Cam fabrikaları grevi üzerindeki görüş ayrılığı ve Türk-İş yöneticilerinin bu grevde de sürdürdükleri işçi haklarına aykırı tutumları, ayrılığı doruğuna çıkarttı. Bu grevdeki görüş ayrılığı neden gösterilerek üç üye sendikanın Türk-İş'ten geçici olarak ihracı yoluna gidilmek istendi. Bu yolla egemen sınıflarla birlikte işçi sınıfının ekonomik-demokratik mücadelesini önlemek amacındaki Türk-İş yöneticileri, kendilerine karşı çok önceden beri gelişen hareketi yok etmek istiyorlardı.

Bunun üzerine Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen Lastik-İş, Maden-İş, ve Basın-İş sendikaları, bağımsız Gıda-İş ile de anlaşarak 1966 Temmuz'unda "Sendikalar Dayanışma (Anlaşması) Konseyi" (SADA)'yı oluşturdular.

Türk-İş'ten geçici olarak ihraç edilen üç sendika 12 Şubat 1967'de yaptıkları Genel Kongrelerinde Türk-İş'ten kesin olarak ayrılma ve Disk'i kurma kararı aldılar. Bağımsız Gıda-İş sendikası da kongresini yaparak bu yolda karar aldı. Zonguldak'taki Türkiye Maden İşçileri Sendikası Genel Yönetim Kurulu'da aynı nitelikte bir karar alınca beş sendika kurucu üye olarak "Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu" (DİSK) nu oluşturdular. Disk'in ana tüzüğü 13 Şubat 1967 tarihinde İstanbul Valiliğine verildi ve resmen kurulmuş oldu.

28 Temmuz 1967'de eski 3008 sayılı iş yasası yerine 931 sayılı iş yasası yürürlüğe girdi. Her iki yasa arasında bazı farklılıklar vardı. Ancak, bu yeni yasa da, işçi sınıfının demokratik haklarını sağlamaktan çok uzaktı. Bu yasa, sonradan TİP tarafından açılan dava ile Anayasa Mahkemesince şekil yönünden iptâl edildi.[16]

***

Şimdi, 1960 sonrası dönemin politik örgütlerine bir göz atalım:

1961 Anayasası'nın kısıtlı da olsa getirdiği -getirmek zorunda olduğu- demokratik hak ve özgürlük ortamında bazı örgütler kuruldu. Bunlar arasında Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi ile Alaaddin Tiridoğlu'nun Sosyalist Partisini sayabiliriz.

Bu dönemde sendikacılar arasında da politik örgütlenme konusunda görüş birliği vardı. Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy ve bazı CHP'li sendikacılar Yön Dergisi kurucuları (Doğan Avcıoğlu) ile birleşerek 11.2.1961'de Türkiye Çalışanlar Partisi'ni kurmaya giriştiler. Ancak bu parti, çalışmalarının başlaması ile kendini feshetmesi bir oldu. 7 Mart 1961'de parti, Sosyalist Partiye katılma kararı alarak feshedildi.

16. Anayasa Mahkemesince iptâl edilen 931sayılı yasa yerine 25.8.1971'de 1475 sayılı yasa kabul edildi.

Yine aynı tarihlerde özellikle Maden-İş ve Lastik-İş sendikaları yöneticilerinin önderliğinde 13 Şubat 1961 tarihinde Türkiye İşçi Partisi'nin kurulduğunu görüyoruz. Günahları ve sevapları ile ülkemizin politik hayatında bugüne kadar kurulanların en etkinlerinden biri olan bu partinin, ilk genel başkanı Avni Erakalın, genel başkan vekili ise, o zaman da Maden-İş sendikası başkanı olan Kemal Türkler, genel sekreteri de Şaban Yıldız idi.

Türkiye İşçi Partisi, bilindiği gibi 12 Mart 1971'den sonraki dönemde Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonunda kapatıldı. Anayasa Mahkemesi, partiyi kapatmaya ilişkin 20 Temmuz 1971 tarihli kararında, 4. Büyük Kongrede alınan kararlarla partinin ülkede "bülücülük" yaptığını kabul etmekte ve kapatma kararını 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununun 89 ve 111/2. maddelerine dayandırmaktaydı. Anayasa Mahkemesinin bu kararı üzerine Parti Merkez yöneticileri hakkında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askerî Mahkemesinde TCK'nin 141. maddesini ihlâl iddiası ile dava açıldı. Sonuçta, parti yöneticileri TCK'nin 141. maddesine göre 15 yıla kadar varan cezalara çarptırıldılar. Anayasa Mahkemesinin kararı ile Sıkıyönetim Mahkemesi kararı arasında büyük çelişki vardı.[17]

***

Dönemin politik örgütlenmelerine böylece değindikten sonra şimdi, Türk-İş ile Disk arasındaki görüş ve anlayış farklarının neler olduğunu inceleyelim. Bölünmeye ve iki örgüt arasındaki mücadeleye neden olan esas sorun, Türk-İş'in işçi sınıfının mücadelesini engellemek, bu mücadeleyi bilimin gösterdiği yolun dışına çıkarmak biçimindeki tutum ve davranışlarıdır. Bu tutum ve davranışların somut örneklerini şöyle özetlemek mümkündür.[18]

–Türk-İş, Ana Tüzüğü'nde yazılı ilkeleri ve kongrelerinde alınan kararları uygulama gücünü yitirmiştir.

–Sendikalar Kanunu'na göre çıkarılan İşkolu Yönetmeliği'nin hazırlanışında uluslararası normların bir kenara itilmesine ve işkollarının parçalanarak işçilerin güçsüz kalmasına yol açmıştır.

–Türk-İş, işçi sınıfını sömürücülere teslim eden bir politika ile iktidarların paralelinde bir yol izlemiştir.

–Türk-İş aynı zamanda kitleleri avutucu, aldatıcı bir yola gitmiş, Türk toplumunun gerçeklerine aykırı ve sosyal sınıfları inkâra varan bir politika izlemiştir.

–Türk-İş yönetici kadrosu birbirleri ile çelişen ve birbirleri ile sahte dostluklar kuran kişilerden oluşmuştur. Türk-İş bu nedenle önemli ekonomik ilkeleri savunmamakta, gerçekleşmelerine çalışmamaktadır.

–Türk-İş amerikan yardımları ile yaşayan amerikancı bir kuruluştur.

–Türk-İş eğitim programlarını da Amerikan Hükümetinin Türkiye'de uygulatmak istediği sendikacılık politikasına göre düzenlemekte ve işçi sınıfının gerçekten eğitilmesine engel olmaktadır.

17. Bu konuda fazla bilgi için bakınız: *İki Açıdan TİP Davası*, İst., Bilim Yay., 1975.
18. Bk. *Disk'in Dört Mücadele Yılı* broşürü, İst., 1971.

–Türk-İş tam bağımsız, kişiliği olan bir dış politika izlenmesini isteyenlere daima karşı çıkmış, yalnızca amerikan çıkarlarına uygun bir politika izlenmesini sağlamak yolunda hareket etmiştir.

–Türk-İş bütün haklı grevlere karşı çıkmış, işçi sınıfı karşısında işverenlerle birlikte çalışmıştır.

–Türk-İş yasaların işçiler aleyhine yorumlanmasını sağlamış, kanunsuz işlerin peşine düşmüştür.

–Türk-İş yöneticileri, işçilerin topluca işten çıkarılmaları ve sefaletin kucağına itilmeleri demek olan lokavtı savunmuş ve buna karşı çıkanları suçlamışlardır.

–Türk-İş, işçi sınıfının gerçek sendikalar içinde birleşmesini önlemiş ve sarı sendikaların kurulması ve işçilerin parçalanması için çaba sarfetmiştir.

İşte, Disk ile Türk-İş arasındaki farkların öz olarak açıklaması... Bu farklar, gerçekte işçi sınıfının bilinçlenmesinden doğmakta ve işçiler ekonomik mücadelelerinde kendilerinden çok gerilerde kalan Türk-İş'ten kopup Disk'e geçmekteydiler. 1967 yılından 1970 yılına dek işçi hareketleri bu amaç etrafında toplanılabilir.

Gerçekten de, bu dönemin işçi hareketlerindeki hedefleri kısaca şöyle sıralamak olanağı vardır: sendika özgürlüğünün çiğnenmesi ve sendika değiştirdiği için işten atılanların geri alınması, iş teminatı, ekonomik ve sosyal hakların sağlanması, işçilerin fabrika yönetimine katılmalarının sağlanması, toplu sözleşme hükümlerinin tam olarak uygulanması vb. Bu ekonomik ve demokratik hakların sağlanması mücadelesinde Türk-İş ile Disk'in tutumu, işçilerin mücadelelerinde hangi örgütün yanında ve hangisinin karşısında olduğunu anlamalarını da sağlamaktaydı. Yine bu dönemin işçi hareketlerinin amacı, yukarıda da belirttiğimiz gibi ekonomik ve demokratik hakların elde edilmesi, yasalarda ve anayasada belirlenen hakların uygulanmasının sağlanmasıdır. Ancak mücadele geliştikçe ve işçilerin bilinç düzeyleri arttıkça bu mücadelenin anti-emperyalist ve anti-kapitalist bir nitelik kazandığı da görülmektedir.

Bu dönemin önemli işçi hareketlerini kısaca özetlemek de pek olası değil. Çünkü, bu dönemde ülkemizdeki işçi hereketlerinin arttığı ve yaygınlaştığı göze çarpmaktadır. Bu nedenle, yıllar içinde bu hareketlerin en önemlilerini sıralamak daha doğru olacaktır.

f) 1968 yılındaki önemli hareketler

Bu yılın Mart ayında ilk olarak Türkiye Basımevinde çalışan 22 işçinin bir yıldan fazla sürecek olan grevini görüyoruz. Daha sonra Nisan ayında ise Good-Year ve Sümerbank Filyos ateş tuğlası fabrikasında iki grev göze çarpmaktadır.

Mayıs ayında Foster-Wheeler'in Ankara bürosundaki grevle, Haziran ayında Yarımca İpraş rafinerisinde çalışan 450 işçinin yemek boykotu önemli işçi hareketleri arasında yer almaktadır.

Temmuz ayında Lastik-İş sendikasına geçmek isteyen işçilere baskı yapılması üzerine Derby lastik fabrikasının 1700 işçisi fabrikayı işgal etmişlerdir. Balıkesir'de ise, orman fidanlığında çalışan kadınlı erkekli 50 işçi sendika değiştirmek is-

tedikleri için işten atılınca, işyerinin kapılarını tutarak başka işçi alınmasına engel oldular ve aileleri ile birlikte Balıkesir'de sessiz yürüyüş düzenlediler.

Ağustos ayında, Alibeyköy'deki Finfinis Branda fabrikası işçilerinin yeni bir sendika kurmaları üzerine dört işçinin işine son verildi. Bunun üzerine, 200 işçi oturma grevine gittiler... Aynı fabrika işçileri eylül ayında iş güvenliklerinin bulunmaması, ücretlerinin düşük olması nedeni ile yeni bir direniş yaptılar. Bu arada, Demokratik Devrim Derneği ve İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği ile birlikte bir de yürüyüş düzenlediler.

Kasım ayında Samsun Tekel Başmüdürlüğü'nde işten çıkarılan işçiler Ankara'ya yürüyüşe geçtiler. Kasımın 5'inde Magirus fabrikası işçileri sendika özgürlüğü, iş güvenliği ve ücret artışı gibi isteklerle greve gittiler. Aynı ayda Keban Barajı işçileri grev yaptılar.

Aralık ayında Adana'da lokavt nedeniyle 600 fırın işçisi sessiz yürüyüş düzenlediler.

g) 1969 yılında

Bu yılın hemen başında Karayolları Genel Müdürlüğü'ne bağlı yedi işyerinde grev başladı. Deniz Nakliyat'ta ise, önce İstanbul limanındaki 31 gemide, daha sonra da İzmir'de önemli bir grev yapıldı. Ocak ayı içinde diğer önemli bir hareket de, Sümerbank'ta alınan lokavt kararı üzerine 30 bine yakın işçinin grev kararı almasıydı. Ancak, daha sonra uzlaşma olduğundan bu grev yapılmadı.

Şubat ayında ise, Çelik-İş'ten ayrılıp Maden-İş'e geçmek isteyen Singer işçilerinden üçünün işten atılması üzerine, 520 Singer işçisi fabrikayı işgal ederek direndiler.

Mart ayında Rabak fabrikasında işçiler Disk'in karşı çıkmasına rağmen bir grev kararı aldılar.

Nisan ayında işçiler amerikan işyeri Tuslog'da greve gittiler, daha sonra bu grev genişledi ve İstanbul, İzmir ve Adana'daki sekiz işyerine sıçradı. Önceleri tamamen demokratik hakların savunulması için başlayan grev, sonlara doğru tam anti-emperyalist bir niteliğe büründü. Aynı ay içinde Bartın kereste fabrikalarında çalışan işçiler sendikalaşmalarını önlemeye çalışan patronları protesto amacı ile bir yürüyüş yaptılar. İstanbul'da ise, Kimya-İş sendikasına bağlı 135 işçi zam ve iş güvenliği isteğiyle Hoescht fabrikasında greve başladılar.

1969'un en önemli işçi hareketi 15 Mayıs'ta Türk Demir-Döküm fabrikasında başladı. Patron tarafından bu fabrikada çalışan 2 bin işçinin Maden-İş'ten çıkmaları için baskı yapılmaya başlanınca, işçiler çalışmayı boykot ettiler. Sonunda patron istekleri kabul eder göründü, fakat hiçbirini yerine getirmedi; bunun üzerine 2200 işçi 31 Temmuz günü fabrikayı işgal ettiler. İşgalin altıncı günü fabrikaya polis saldırdı. İşçiler, çevre halkı ve aileleri ile birlikte direndiler ve polisin fabrikaya girmesini önlediler.

Mayıs ayı içinde Levent Madeni Eşya fabrikasında ve Kartal'daki Java ve Skoda fabrikalarında da bir iki ay süren önemli grevler oldu.

Temmuz ayında Lastik-İş Sendikasının desteklememesine rağmen, Pirelli Lastik Fabrikası'nda sendikal nedenlerle işten atılan işçilerin yeniden işe alınmaları için işçiler direnişe geçtiler.

Bu yıl içinde en önemli işçi olaylarından biri de Çorum Özel İdaresi'ne ait Alpagut Linyit işletmelerinin işçiler tarafından işgal edilmesiydi. İşçiler, işletmeyi 34 gün ellerinde tuttular ve kendileri işlettiler.

Ağustos ayında ise, 4600 Ereğli Demir-Çelik işçisi Türk-İş'in engellemelerine rağmen greve gittiler. Grev iki kez Bakanlar Kurulunca ertelendi. İşçiler, üçüncü kez grev kararı aldılar ve greve başladılar. Sonunda grev 7 Ekim'de işçilerin karşı çıkmalarına rağmen Türk-İş tarafından kaldırıldı.

Eylül ayında Yarımca Seramik işçileri bağlı oldukları Türk-İş'e bağlı Çimse-İş'ten ayrılarak Serçip-İş Sendikasına geçtiler. Bunun üzerine baştemsilcinin işine son verildi. 1150 işçi işten çıkarılan arkadaşlarının yeniden işe alınmaları için işi boykot ettiler ve İzmit'te bir miting ve yürüyüş düzenlediler. Buna çevredeki fabrikaların işçileri de katıldı.

Eylül ayının sonunda ise, Sancak Tül fabrikasında işçiler işten atılan arkadaşlarının yeniden işe alınmaları için direnişe geçtiler.

10 Kasım'da Ereğli Kömür işletmelerinini Armutçuk kömür üretim bölgesinde çalışan bin işçi ücret azlığını protesto için işi bıraktılar. Aynı ay içinde Konya Ereğlisi Sümerbank fabrikasında 3 bin işçi işten çıkarılan arkadaşları için işi bıraktılar ve çevre köylülerinin de katıldıkları bir yürüyüş yaptılar.

1969 yılındaki mücadeleler işçi sınıfının bir kayıp vermesiyle sonuçlandı. Gamak Motor fabrikasındaki direniş sırasında Şerif Aygün adlı işçi polisle yapılan çatışmada öldürüldü.

h) 1970 yılında

Ocak ayı içinde Deniz Taşıt işçileri Şehir Hatlarında çok kısa süren bir grev yaptılar.

Mart ayında ise Elâzığ İplik Fabrikası işçileri, toplu sözleşmenin uygulanmaması nedeni ile greve gittiler. Samsun Altın Lastik fabrikası işçileri de 11 Mart'ta bir oturma grevi yaptılar.

İzmir Yem fabrikasında işverenin işçileri işten çıkarması üzerine işçiler direnişe geçerek fabrikayı işgal ettiler. İzmir Buca'da da işçiler aynı şekilde fabrikayı işgal ettiler. Şile ilçesi Ağva nahiyesideki Piro-Teknik işçileri greve gittiler.

İşçi sınıfının bu ekonomik mücadelesi yanında her gün artan hayat pahalılığını protesto amacı ile 10 Mayıs'ta İzmir'de ve 17 Mayıs'ta İstanbul'da İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneğinin düzenlediği protesto mitingleri yapıldı.

Yine Mayıs ayı içinde Maltepe'deki ECA fabrikasında 500 işçi, fabrikayı işgal ettiler. Sarı sendikalara karşı çıktılar.

15/16 Haziran olayından önce 1970 yılının kuşkusuz en önemli işçi hareketi

Sungurlar fabrikasında oldu. Sungurlar kazan fabrikasının 700 işçisi sarı Çelik-İş sendikasından istifa ederek Maden-İş sendikasına geçtiler. Patronun buna karşı çıkması üzerine de, fabrikayı işgal ettiler. Patron, işçilerin isteklerini kabul edeceğini bildirince işgale son verildi. Ancak, daha sonra patron sözünü tutmadı. Bunun üzerine işçiler yeniden fabrikayı işgal ettiler. Üç günlük boykottan sonra fabrikayı saran askerî birlik komutanı ile yapılan anlaşma üzerine işçiler, fabrikayı boşalttılar.

Mayıs ayının diğer önemli bir olayı da Ankara ve Isparta'da başlayan Ges-İş grevi idi. Bu grev kısa sürede yayıldı ve 10 bin işçiyi kapsadı.

Yine Mayıs ayından 15/16 Haziran olaylarına kadar geçen süre içinde Gunterm Isı sanayiinde, Kağıthane'deki Kristal Cam fabrikasında, Kartal Java Motosiklet fabrikasında Alibeyköy Özkardeşler civata fabrikasında, Adana Milli Mensucat ve Ankara Üstün Çelik fabrikalarında grev, direniş, işgal, vb. gibi önemli işçi hareketleri oldu.

Görülüyor ki; 1967-1970 dönemi, ülkemizde işçi sınıfının özellikle ekonomik ve demokratik haklar yolunda verdiği mücadelede önemli bir yer tutmaktadır. İşçi sınıfı, tarihsel birikimin 150 yıllık deney ve kazanımlarını yanına alarak ve giderek siyasallaşarak 15/16 Hazirana bu mücadelelerden geçerek gelmiştir.

OLAYLARIN NEDENLERİ

15/16 Haziran olaylarının doğru bir değerlendirmesini yapabilmemiz için, o dönemde Dünya ve Türkiye'deki ekonomik, sosyal ve politik duruma bir göz atmamız gerekecektir. Bu olayları, iki yasada değişiklik yapılmak istenmesi üzerine Disk'in düzenlediği ve yönettiği hareket olarak görmek belki yanlış değildir, ancak değerlendirme yapabilmek için yeterli de sayılamaz. Böyle bir görüş yüzeyde ve soyut kalacak, yanlış, hiç değilse eksik değerlendirmelere yol açacaktır. Bu nedenle, Dünya'mn ve Türkiye'nin durumuna kısaca değinmek zorunluluğunu duyduk.

Dünya'da Durum

1970'lerde Dünya'nın genel durumuna baktığımızda kapitalist-sosyalist bloklar arasındaki çelişkiler ve Türkiye'nin de içinde bulunduğu kapitalist bloğun genel görünümünü şöyle özetlememiz mümkündür.

Çağın en önemli özelliği olan bilimsel ve teknolojik gelişme ve uzay çalışmaları, 1970 yılına da damgasını vurmuştur. Özellikle atom enerjisinin üretimde kullanılmaya başlanması, bilgisayarların üretimin planlanması başta olmak üzere daha geniş bir alanda kullanılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin başında sayılabilir.

Bu gelişmelerin yanında üretimin, merkezî planlamaya bağlı olarak düzenlenmesi ve izlenen barışçı politika, sosyalist ülkelerin kapitalist ülkeler karşısında büyük ilerleme göstermelerine sebep olmuştur. Sosyalist ülkelerin ekonomik ve politik alanlarda kazandıkları başarılar, genç ülkelerin de emperyalist sömürü ağından kurtulmak ve kalkınmayı sağlamak için ulusal çıkarlarına daha uygun gelen sosyalist sistemi benimsemeleri ve sosyalist ülkelerle ilişkilerini geliştirmeleri 1970'lerin önemli gelişmeleridir.

Sosyalist dünya sisteminin gelişip güçlenmesi, ulusal kurtuluş hareketlerinin çoğalarak yayılması ve kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının gelişen mücadelesi, dünya devrimci mücadelesinin en önemli olgularıdır.

Dünya'daki devrimci ve ilerici hareketlerin bu başarıları, kapitalist sistemin çöküşünü hızlandırmakta ve bu sistemi buhranlara da sürüklemektedir. Gerçi buhranlar, kapitalist sistemin doğal ürünleridirler. Ancak, devrimci gelişme buhranların sıklaşmasını ve kapitalist sistemin nefes alamaz hale gelmesini hızlandırmaktadır.

Genç ülkelerin sosyalist sisteme kaymaları ve dünyanın her yanında ulusal kurtuluş hareketlerinin başlaması öncelikle emperyalizmin pazarlarını daraltmaktadır.

Kapitalizm, bu buhrandan kurtulmak ve kendini değişen dünya koşullarına uydurmaya çalışmak istemesine karşın bunu sağlayamamaktadır. Çok uluslu şirketlerin dünya çapında oluşturdukları tekeller, ne buhranı ve ne de eşitsiz gelişim kanununun bütünleşme çabası olan emperyalist tekellerin birbirleriyle olan çelişkilerini azaltmamaktadır. Hegemonlararası çelişki giderek derinleşmektedir.

Kapitalist ülkelerin içine düştükleri buhranın 1970'deki görünümü, özellikle ABD ve İngiltere'de ekonominin iflasa doğru hızla ilerlediğini göstermesi bakımından ilginçtir. Örneğin, 1970'de ABD'de enflasyon %6'lık bir hızla devam etmekte ve buna çare bulunamamaktadır. Haziran ayı içinde bu enflasyonist bunalımdan kurtulma yolunda gerekli tedbirlerin hızla alınması için Wall Street kodamanları Beyaz Saray'a devamlı baskı yapmaktadırlar.[19]

Bu arada, 1 Haziran 1970'de Londra borsalarında sterlin ilk kez Amerikan doları ile tespit edilen resmî değerinin altına düşmüş ve evvelce 2.4015 dolar olan 1 sterlin, o gün 2.3986 dolar olarak işlem görmeye başlamıştır.[20]

Kapitalist sistemin içinde bulunduğu bunalımdan kurtulma yolu olarak görülen dünyanın çeşitli yerlerinde savaş çıkarma yöntemi de, 1970'lerde devam etmekteydi. Vietnam'da yıllardır süren savaş yanında, ABD emperyalizmi meşhur "tırmanma" politikasıyla Kamboçya'da da savaşı başlatmıştı. Emperyalizmin desteklediği İsrail ise Yakındoğu'da Arap ülkelerine karşı saldırılarına devam etmekteydi.

Kısaca, 1970'de Basra Körfezi, Yakındoğu, Güneydoğu Asya ve Latin Amerika emperyalizmin sömürü için ilgilendiği birer "hassas" bölge olma niteliğini taşıyordu.

Türkiye'de Durum

a) Ekonomi

Ekonominin genel durumu, ülkemizin az gelişmiş kapitalist bir ülke olduğunu göstermektedir. 1970'lerde Türkiye, Brezilya ve Hindistan gibi kapitalist ilişkileri gittikçe gelişen ülkeler arasında yer almaktadır.

Özellikle Doğu Anadolu'da bazı geri toprak ilişkileri var olmakla birlikte, tarım kesiminde gittikçe pazar için mal üreten kapitalist gelişmeler görülmektedir.

19. *The Observer* dergisi, Haziran 1970.
20. *Cumhuriyet* gazetesi 2.6.1970.

Bu gelişme sonucu topraksız ve az topraklı köylüler köylerden büyük şehirlere göç etmektedirler. Örneğin, 1950-1970 yılları arasında bu yolla şehirlere gelenlerin sayısı 5 milyonu aşmaktadır.

Yoksullaşarak şehirlere akın eden bu köylü kitleleri işçi sınıfına katılmakta, bu sınıfı ekonomik gelişmenin normal artış isteğinin üzerinde çoğaltmaktadırlar.

Türkiye'de daha çok "yabancı sermaye"ye dayanan sanayi kuruluşları, genellikle "montaj sanayii"ne kaymakta, ulusal sanayiin gelişmesini engelleyerek döviz kaybına sebep olmaktadır.

Burjuvazinin yabancı sermaye için dizdiği övgülere karşı rakamlar gerçek durumun hiçte iç açıcı olmadığını göstermektedir. Örneğin 1952-1969 yılları arasında ABD şirketlerinin Türkiye'ye yaptıkları 7 milyon dolarlık yatırımlar karşılığında 10 milyon dolar kâr transferi yaptıkları artık herkesçe bilinmektedir. AET ve Japon sermaye grupları için de durum aynıdır.

1970 dönemini de içine alan aşağıdaki tablo, gerek yatırım olarak gelen sermayeyi ve gerekse gerçekleşme oranlarını göstermesi bakımından ilginçtir. Bu tabloda 1971 ve 1972 rakamları da verilmiştir. Toplumsal bunalımların arttığı dönemlerde yabancı sermayenin durumunu karşılaştırmak ve ikisi arasındaki ilişkiyi görmek bakımından bu konu üzerinde önemle durulması gerekir.

Tablo-1: Yabancı Sermaye Yatırımları

Yıllar	Verilen İzin (1000 TL.)	Gerçekte Gelen (1000 TL.)	Gerçekleşme Yüzdesi %
1951	4.800	3.410	71,0
1954	108.440	2.598	2,4
1958	57.693	15.068	26,1
1960	48.926	18.711	38,2
1962	133.604	87.246	65,3
1964	125.281	69.885	55,8
1965	93.320	95.598	102,4
1966	229.933	69.580	30,3
1967	170.239	67.750	39,8
1968	196.255	92.357	47,0
1969	373.261	61.367	16,4
1970	152.471	90.559	59,4
1971	67.251	102.917	153,0
1972	145.546	129.125	88,7

Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'deki 100 şirketten 70 tanesi yabancı sermayeye bağımlıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi genellikle "montaj sanayii" olarak kurulan bu sanayide yabancıların kârı, iki kat artmaktadır. Daha çok otomobil, radyo, televizyon vb. gibi alanlarda üretim yapan bu sanayiin, ham maddeleri ve

yedek parçaları dışarıdan gelmekte ancak çok az bir kısmı ülke içinde imâl edilmektedir. Dışarıdan gelen ham madde ve yedek parçadan da bir kâr eden yabancı sermaye, ayrıca buradaki satışlardan da kâr etmekte ve bunu ülke dışına transfer etmektedir. Bu sanayiin ihtiyaç duyduğu hammadde ve yedek parçaların ithal edilememesi halinde yapılan malların fiyatları da alabildiğine artmaktadır. Yabancı sermaye özellikle ekonomik bunalımlarda, önemli hiç bir sabit sermaye değeri bulunmayan bina, basit makina ve aletleri kolaylıkla bırakabilecek durumdadır. Kendilerini kısa dönemde amorti eden bu işyerleri işçiler bakımından da yeterli güvenlik sağlamamakta, ekonomik bunalımlarda derhal kapılarını kapatarak işçilere yol vermektedirler.

Montaj sanayii dışında kalan kamu ve özel sanayii de gerçekte uluslararası tekelci sermaye ağı ile sarılmış durumdadır. ülkemizin ekonomisi ve sanayii, ekonomik-politik ve ekonomik-askerî bağların temellendirdiği biçimdedir.

1970'ler Türkiye bakımından burjuvazinin çeşitli tabakaları arasındaki çelişkilerin de su yüzüne çıkmaya başladığı bir dönemdir. Özellikle sanayii burjuvazisi ile ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları arasındaki çelişkilerin ve bunların kapitalist sistem içindeki dayanaklarının ekonomi üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Ticaret burjuvazisi ile sanayi burjuvazisi arasındaki çelişkileri açıklaması bakımından şu görüş, büyük değer taşımaktadır: "Cari millî tasarrufun bir kısmı yatırımlara değil, diğer faaliyetlerin finansmanında kullanılmak ve spekülatif faaliyetlere akarak, miktarı değişmeyen gayrimenkul servetin para ile ifade edilen değerini büyütmektedir. Ayrıca, ticarî spekülatif stoklarla, gayrimenkul servetin kıymetindeki artış, mevcut paranın büyükçe bir kısmını üzerine çekerek bazı dallarda para darlığına sebep olmaktadır."[21] Görülüyor ki, sanayi burjuvazisi yatırım yapmak isterken, ticaret burjuvazisinin spekülasyonları nedeniyle para darlığının ortaya çıkmasından şikayet etmekte, bu suretle burjuvazinin iki kanadı arasında çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Bu duruma tedbir olarak 1970'de kabul edilen Finansman Yasası ise amaçlanan sonucu sağlayamamış, vergi yükü yine fakir halkın sırtına yüklenmiştir.

Türkiye'de verginin büyük çoğunluğu, memur ve işçi ücretlerinden kesilmektedir. Ayrıca vasıtalı vergiler de emekçi halktan alınmaktadır.

Dış ticaret politikasının tutarsızlığı ise ekonominin sağlıksız oluşunun ikinci büyük nedenini oluşturmaktadır. *"Birinci Beş Yıllık Plan* devresinde gayri safi millî hasılanın (GSMH) %6,58 artışına karşılık, ihracat %6,50 bir artış göstermiştir. Ancak bu ilişki ikinci beş yıllık planın ilk yıllarında yitirilmiş bulunmaktadır. Gerçekten 1967-1969 süreci içinde GSMH'de yıllık ortalama %6,75 bir artış elde edilmesine karşılık ihracatta yıllık ortalama artış hızı ancak %1,38'i bulmuştur. Bu durum, üretimin gittikçe artan bir oranda iç tüketime yöneldiğini göstermesi bakımından çok ilginçtir."[22] Bu durumun, "montaj sanayii"nin yapısından doğduğu ise açıktır.

21. Prof. Ahmet Kılıçbay, *Para Darlığı* başlıklı yazı, *Cumhuriyet* gazetesi 2.6.1970.
22. Ziya Kayla, Merkez Bankası eski genel müdürü, *"Dış Ticaret Politikamız"* başlıklı yazısı, 17.6.1970, *Cumhuriyet* gazetesi.

Ülkenin yönetimini uzun yıllar ellerinde tutan ticaret burjuvazisinin ithalât ve ihracata dönük faaliyetleri, Türkiye'nin dışa bağımlı ekonomisini daha da bağımlı kılmaktan başka bir işe yaramamış ve alınan bazı teşvik tedbirleri de birkaç büyük ihracatçıyı daha da zengin etmiştir. İhracatın azalması ve ithalâtın artması sonunda ortaya çıkan dış ticaret açığının kapanması için ise, daima borçlanma yolu seçilmiştir. Son zamanlarda işçi dövizleri de bu açığı kapatmak için kullanılmaya başlanmıştır.

1970'de dış ticaret açığının kapatılması için dış kaynaklardan istenilen krediler ise tam bir fiyasko ile sonuçlanıyordu. Örneğin: ABD, Haşhaş ekiminin yasaklanması için Türkiye'ye büyük baskı yapmakta ve hatta *"ekonomik ambargo"* uygulama tehdidinde bulunmaktaydı. O günlerde çıkan haftalık *Devrim* gazetesinde şu ilginç haber yer alıyordu; *"ABD'nin askerî yardım şantajı... Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklamak için ABD, büyük paşalara baskı yapıyor!."* bunun sonuçları 1971'de kendini gösterdi.

Ortakpazar ülkeleriyle yapılan antlaşmalarda da istenilen kredi sağlanamamıştı. Bu dönemde ortak pazardan 400 milyon dolar tutarında kredi istenilmiş, ancak 195 milyon dolarlık bir kredi sağlanabilmişti. Bu arada AET ile yapılan geçiş dönemi antlaşması da ülkemiz açısından ekonomik zorluk ve yükümlülükler getiriyordu.

1970'lerde Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım nedeniyle gerek ABD ve gerekse AET, devamlı devalüasyon teklifinde bulunuyorlardı. Hatta, Türkiye'ye yardım konsorsiyumu 1970'de Paris'teki toplantısında, devalüasyonu, verilecek kredinin şartı olarak ileri sürdü ve ayrıca, yabancı sermayeye daha çok olanak tanınması istendi.[23] Ancak yine de 140 milyon dolar tutarındaki kredi isteğine karşı, 97 milyon dolarlık bir kredi sağlanabildi.[24]

Gerçekte sorun, dış borçlanma ile çözümlenebilecek durumda da değildir. Örneğin aşağıdaki rakamlar[25] dış borç yükünü göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

Tablo-2

Yıllar	Dövizle Odenecek Dış Borçlar (Mil/$)	Türk Parası ile Odenecek Dış Borçlar (Mil/$)
1967	1.344,1	3.293,9
1968	1.528,9	3.184,1
1969	1.704,5	3.188,8
1970	1.928,7	4.172,6

1970'lerde ülke içindeki kredi mekanizmasının işlemesi de oldukça ilginçtir. Bu dönemin rakamları, Türkiye'de artık sermayenin belli bazı ellerde toplandığını göstermektedir. Örneğin bu dönemde 245 yeni anonim şirket kurulmuştur. Bunların sermayelerinin toplamı, 1.013.917.000 TL.'ye ulaşmaktadır. Aynı dönemde

23. 11.7.1970, *Milliyet* gazetesi.
24. Sonuçta Ağustos 1970'de 1958'den sonraki en büyük devalüasyon yapıldı. Türk parasının değeri %66 oranında düşürüldü.
25. 1973 Türkiye İstatistik Yıllığı'ndan alınmıştır.

1109 anonim şirket de sermayelerini arttırmışlardır. Arttırılan sermayelerin tutarı, 2.920.450.000 TL.'dir. 1970 yılında bankalardaki mevduat miktarı ise 36.245 milyon TL.'ye ulaşmış, açılan krediler ise 37.005 milyon TL.'yi bulmaktadır. Merkez Bankası kredileri ise 374 milyon TL.'dir. Ancak, burjuvazi yine de içine düştüğü bunalımdan kurtulamamakta, dış ticaret açığı kapanmamakta, ham madde ve parça ihtiyacı karşılanamamaktadır.

İthalat ve ihracatta varılan rakamlar ise şöyledir:[26]

	1969	**1970**
İhracat (Milyon Dolar)	560	625
İthalat (Milyon Dolar)	870	1050

Aradaki farkı kapatmakta kullanılan işçi dövizleri ise sadece 273,0 milyon dolar.[27]

Önceki borçların ana para ve faizlerinin ödenmesi sorunu ortaya çıkınca, ekonominin ne denli kötü bir duruma düştüğü kolayca anlaşılmaktadır. Örneğin, 1964-1970 yılları arasında alınan dış borç, 1,9 milyar dolardır.

Dış ticarette görülen bu açığın belli bazı ülkelerle yapılan ithalat ve ihracatta daha da göze battığı anlaşılmaktadır. Örneğin İngiltere ile 1970 yılının ilk beş ayındaki ithalat ve ihracat şöyledir;

İngiltereye Yapılan İhracat: 6,5 milyon Sterlin

İngiltereden Yapılan İthalat: 16,2 milyon Sterlin

Tablo-3 [28]

İthalat (Bin Dolar olarak)		
Yıllar	**1969**	**1970**
AET'den	284.728	325.232
ABD'den	163.737	221.374
(Dolar alanının tümüyle birlikte)		
	İhracat	
Yıllar	**1969**	**1970**
AET'ye	214.856	239.081
ABD'ye	162.697	57.622
(Dolar alanının tümüyle birlikte)		

Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik bunalım ve dış ticaret açığının gittikçe tehlikeli bir biçimde artması karşısında tedbir almak gereğini duyan Britanya İhracatçıları Garanti ve Ödeme Birliği, bu nedenle Türkiye bakımından ihracat bedellerini garanti etmekten vazgeçtiğini açıkladı.

26. Kaynak, Maliye Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilâtı.
27. Kaynak, Devlet İstatistik Enstitüsü.
28. Kaynak: Maliye Bakanlığı Aylık Ekonomik Göstergeler 1973.

İthalat ve ihracattaki bu rakamlar, Türkiye'nin ekonomik durumundaki belirgin bunalımı gösterdiği gibi, Türkiye burjuvazisi arasında ABD ve AET'ye bağımlılık bakımından ortaya çıkan çelişkiyi de açıkça göstermektedir. Aşağıdaki tablo, dış ekonomik ilişkilerde ABD aleyhine, AET lehine bir gelişimi göstermesi bakımından oldukça ilginçtir.

Ekonomideki bunalımı ve bunun çeşitli sınıflar üzerindeki etkilerini görmek için millî gelir ile ilgili rakamlara da bir göz atmakta yarar var. Ancak, 1970'lerde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalımın günlük yaşamdaki yansımasına daha önce kısaca değinelim. Olaylardan bir ay önceki gazeteleri şöyle bir karıştırdığımızda zam haberleri ile dolu olduğunu görüyoruz. Örneğin, 1.6.1970 tarihli gazetelerde "ekmeğe zam yapıldığı, 1 kg. ekmeğin, 129 kuruşa yükseldiği" haber verilmekte. Yine aynı günkü gazetelerde "gazete kâğıtlarına %25 zam yapıldığı" haberi yer almaktadır. 3.6.1970 tarihli gazetelerde ise "çimentonun tonuna 5 TL. zam yapıldığı" yazılı. Dolmuşlara yapılan zam, likit gaz fiyatlarına yapılan zam vb. hep ekonomik bunalımın birer belirtisi... Pek doğal ki, bu zamlar hep emekçilerin sırtına yüklenmekte.

İstatistiklere göre, 1964 yılı sonundan 1970 Şubatı'na kadarki devrede toptan eşya fiyatları %45 artmaktadır. Ankara geçinme endeksi %42, İstanbul geçinme endeksi ise %51'lik bir artış göstermektedir. İşçi sınıfının yoğun olduğu bu iki büyük şehirde geçinme endekslerindeki artış, bu sınıfın geçinme olanaklarını tamamen ortadan kaldıracak bir düzeye erişmiştir.

Örneğin, 1970 yılında İstanbul ve Kocaeli bölgelerinde asgari ücret, 19,50 TL. Türkiye'de ortalama ücret ise, 35,32 TL.'dır.

Aşağıdaki tablolar, emekçi sınıfların içinde bulundukları kötü ekonomik koşulları açıkça göstermektedir:

Tablo-4: Milli Gelirin Artış Hızı(1963-1970)[29] *(1968 Yılı Tüketici Fiyatlarıyla)*

Yıllar	Milli Gelir Artış Hızı(%)	Sanayi Kesimi Artış Hızı(%)	Tarım Kesimi Artış Hızı(%)	Gerçek Ücret Artışı(%)
1963	9,7	12,0	9,6	–
1964	4,1	11,2	-0,4	6,4
1965	3,1	9,5	-3,9	4,5
1966	12,0	15,2	10,7	4,3
1967	4,2	8,2	0,1	3,5
1968	6,7	11,1	1,5	4,9
1969	5,4	12,0	1,2	8,3
1970	5,6	2,1	4,0	0,8

29. TİB Yayınları No. 5 Ankara, 1974.

Tablo-5: Ortalama Parasal Ücretler ve Toptan Eşya Fiyatları (1963-1970) [30]

Yıllar	Parasal Ücret Endeksi	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
1963	100,0	100,0
1964	108,9	101,2
1965	120,7	109,4
1966	131,4	114,7
1967	144,3	123,4
1968	157,6	127,3
1969	179,9	136,5
1970	197,2	145,7

Tablo-6: Milli Gelirin Sektörlere Dağılımında Gelişmeler (1960-1970) [31]

Yıllar	Tarım %	Sanayi %	Hizmetler %
1960	44	17	39
1962	41	22	37
1964	39	23	38
1966	36	24	40
1968	33	26	41
1970	30	27	43

Millî Gelirin sektörlere göre dağılımındaki gelişmeler, millî gelirin artış hızı, ortalama parasal ücretler ve toptan eşya fiyatlarıyla millî gelir ve gerçek ücret artış hızlarını gösteren rakamlar, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu ve sağlıksız gelişen dışabağlı sermaye sınıfının, işçi sınıfını nasıl sömürdüğünü açık açık göstermektedir.

Gerçek ücretlerdeki artış hızının 1970'lerde büyük düşüş göstererek, % 0,8'e inmesi önemlidir.

1970'lerde işçiler iyice yoksullaşmış, ücretleri artmamıştır. Toptan eşya fiyatları ile işçi ücretleri arasındaki işçiler aleyhine olan fark çoğalmış, millî gelirden pay alma oranı düşmüştür. Ülkedeki kapitalistleşmenin en ilginç rakamları da, millî gelirin sektörlere göre dağılımında görülmektedir. 1970'lerde, tarım kesiminin millî gelirden aldığı pay oranı düşüş göstermiş, buna karşı sanayi ve hizmet sektörlerinde artış kaydedilmiştir.

30. Rakamlar aynı kaynak TİB yayınları.
31. Rakamlar aynı kaynak TİB yayınları.

b) Sanayi Burjuvazisinin İstekleri

1970'lerde ekonominin vardığı bunalımdan kurtulmak bakımından burjuvazi içinde bazı istekler göze çarpmaktadır. Özellikle, sanayi burjuvazisinin bu konudaki istekleri üzerinde durulmaya değer. Sanayi burjuvazisi, kendi sınıf çıkarları açısından alınması gereken tedbirleri açıkça ortaya koymaktadır.

1970'lerde sanayi burjuvazisinin ekonomik bunalımdan çıkmak için alınmasını gerekli gördüğü tedbirleri şöyle sıralamak mümkündür:[32]

Ekonomik İstekler:

Vergi indirimi, finansman ve ithalat kolaylıkları sağlamak suretiyle yatırımların teşvik edilmesi,

Kitlelerde, özellikle köylerde satınalma gücünün arttırılması,

Parada ve dış ödemeler dengesinde istikrar, devalüasyon tedbirlerinin geciktirilmeden alınması,

Tarım ürünlerinin ve kiraların ucuzlatılması standardizasyonu,

Toprak unsurlarına, ticaret burjuvazisine ve rantiyelere yönelik bir vergi politikası,

Planlamanın kendi denetimi altında yapılması,

Devletçi uygulamalar ve devletleştirme tedbirlerinin yarattığı rahatsızlıklardan kurtulma,

Sosyal İstekler:

Köylerdeki fazla nüfusun kentlere akması (bol iş gücü),

Nüfusun farklı sanayi merkezlerine dağılması,

Sağlık ve konut sorunlarının çözümü.

Hukukî-İdarî İstekler:

Askerî masrafların azaltılması ve millî savaş sanayiinin kurulmasına yönelik tedbirler,

Devlet mekanizmasının ucuzlatılması ve çabuk işler hale getirilmesi,

Bürokratik ayak bağlarından kurtulmak,

Türk ordusunun Ortak Pazar askerî konseptlerine göre yeniden örgütlenmesi,

Toprakla ilgili hukuk mevzuatı, iş hukuku vb. düzenlemeleri.

Eğitim ve Kültür:

Yaygın ve lâiklik ilkesine dayalı ilk öğretim,

Orta eğitimin kalifiye kol gücü ihtiyacına göre düzenlenmesi,

Köy Enstitüleri'nin kurulması,

Uzman ve araştırmacı ihtiyacını göz önünde tutan bir yüksek öğrenime gidilmesi,

Basın-yayın, kültür kurumları, akademiler, üniversite ve TRT'de çağdaş anlayışlara uygun düzenlemeler.

32. Bu kısım, Ergin Eroğlu'nun "*Sınıf Açısından 12 Mart, 12 Mart Devam Ediyor mu?*" adlı incelemesinden alınmıştır. Bk. age,s. 211-212.

Politika:

Millî İradecilik-bürokrasiyle savaş.

Yürütme organının güçlendirilmesi,

Milliyetler sorunu (Kürt Sorunu)nun çözümü için gerekli tedbirler.

Dış Politika:

Batı dünyasından esas itibarıyla askerî olmayan ittifaklar aranması,

Ortak Pazar'la kader birliği (Üstün teknoloji sağlanması ve işçi göçünün kolaylaştırılması yönünde ilişkiler),

Yakın sosyalist ülkelerle ilişkilerin geliştirilmesi,

Ortadoğu ülkeleriyle dostluk ve işbirliği,

Üçüncü Dünya ülkelerine açılma,

Haysiyetli bağımsızlık.

c) Bunalımın Temel Belirtileri

1970'ler "Bunalımının" temel belirtilerini, gene Ergin Eroğlu'nun sıralamalarından izleyelim,[33]

1. Ekonomik Sorunlar

a) Yatırım fonlarının yetersizliği (Özel ve resmi sektör olarak),

b) Özel sektörün eğilimleriyle planlamanın uyumsuzluğu,

c) Askerî harcamaların ortaya çıkardığı iki yönlü sorunlar,

d) İstihdam imkânı ile verimlilik arasındaki zıtlık,

e) İktisadî devlet teşekküllerindeki uyumsuzluklar.

2. Sosyal Sorunlar

a) Nüfus patlaması-gençlik sorunu,

b) Dış ortamla ilişkilerin gelişmesi-ihtiyaçların artması,

c) Hızlı şehirleşme-büyük iç ve dış göçler-köy/kent farkının derinleşmesi,

d) Bölgesel farkların artması

3. Dış Politikada Uyumsuzluklar

a) Ortak Pazar'la ilişkilerde,

b) ABD ile ilişkilerde,

c) Sosyalist ülkelerle ilişkilerde,

d) Üçüncü Dünya ile ilişkilerde.

4. Millî Savunma Politikası

a) Ordunun siyasete karışması veya karışmaması sorun,

b) Ordu mevcudunun kabarıklığı (masraf fazlaca, kullanım yetersiz),

c) ABD yardımının azalması-NATO'ya bağlılık,

d) Hiyerarşinin zorunluluğu ve sakıncaları.

33. E. Eroğlu. *age*.. s. 195-197.

5. Hukuk Dünyasındaki Uyumsuzluklar

a) Anayasada merkezî yönetimin yetkilerinin genişletilmesi özgürlüklerin sınırlandırılması zıtlığı,

b) Askerî yargı-sivil yargı çekişmesi.

6. Merkezî Yönetimin Sorunları

a) Devlet hizmetlerinin rasyonalleştirilmesi ve ucuzlaştırılması gereğinin yol açtığı sorunlar,

b) Merkezî otoriteyi güçlü tutma eğiliminin sakıncaları.

7. Siyasî Anlayışlardaki Uyumsuzluklar

a) Çok partili-tek partili rejim sorunları,

b) Genel oy ile azınlıkların iradesi arasındaki zıtlık,

c) "Millî irade" ile "Halka rağmen ilerleme" zıtlıkları.

8. İdeoloji Alanındaki Uyumsuzluklar

a) Gelişmenin rasyonelliği ve burjuvazinin ideolojik cılızlığı (Rönesans'ını doğru dürüst yapamamış bir burjuvazinin ideolojik aczî, onu durmadan despotlaştırmaktadır).

b) Laisizim ve dinci akım arasındaki çekişme,

c) Kozmopolitizm-muhafazakârlık çekişmesi,

d) Şehirleri dolduran kalabalıklarda, köy inançlarının sarsılmasıyla doğan boşluk ve bunalım.

9. Bunalımın Politik Tezahürü

a) Egemen sınıflar arasında, iktidara gelme, iktidarı elde tutma çekişmeleri.[34]

d) İşçi Sınıfının Durumu

Türkiye'de bir yandan sanayileşmenin artması işçi sınıfının sayısının artmasına sebep olurken, diğer yandan ekonominin içine düştüğü bunalım bu sınıfın burjuvazi karşısında özellikle ekonomik mücadeleye girişmesini ve giderek bilinçlenip politik mücadeleye kaymasını sağlamaktadır. Bu yönden Türkiye'deki işçi sınıfı hareketlerine genel olarak bakmak ve siyasallaşan bu hareketin 15/16 Haziran olaylarından önce vardığı boyutları rakamlarla ortaya koymak gerekecektir.

İşçi sınıfının burjuvazi karşısındaki ekonomik mücadelesinin, değişik biçimlerde ortaya çıktığı da bilinmektedir. Bütün bu hareketlerin değerlendirilmesi ve ekonomik mücadeledeki örgütlemelere kısaca değinmekte yarar vardır. Şimdi bunu görelim:

34. Yazar, bundan sonra: 12 Mart 1971 "Saray Darbesi" fıkrasını sıralamakla amacını açıklamaktadır. Bizim de baştan beri amacımız; 15/16 Haziran Sıkıyönetimi ile "1971 ara-rejimi" arasındaki bağı vurgulamaya çalışmaktı. Yazarın bu gözlemini ilginç gördüğümüzden aynen aldık.

İşçi sınıfının sayısı artmaktadır[35]

1960-1970 yılları arasında ücretli işçi sayısındaki artış şöyledir:

Yıllar	**İşçi Sayısı**
1960	2,437 Milyon/kişi
1961	2,600 Milyon/kişi
1962	2,702 Milyon/kişi
1963	2,925 Milyon/kişi
1964	3,087 Milyon/kişi
1970	3,145 Milyon/kişi

İşçilerin sayı olarak artmasıyla beraber, sendikalaşma da hızla gelişme gösteriyor. Çalışma Bakanlığının verdiği rakamlara göre, 1970'lerde, sendikalı üye sayısı 2.088.219'dur. O dönemde tesbit edilebilen sendikaların sayısı 737'i bulmaktadır. Bunların da 302 tanesi yurt çapında faaliyet gösteren sendikalardır. Bu sendikaların üye sayısı, 1.659.119'dur. Mahalli sendikaların sayısı 435, bunların üye sayıları ise, 429.100 kişi olarak açıklanmaktadır.

İşçilerin sendikalaşma oranı %60'a yaklaşmaktadır.

Belli başlı işçi sendika konfederasyonları, Disk, ve Türk-İş'tir. Bunlar dışında bağımsız işçi sendikaları da bulunmaktadır. Bu sendikaların gerçek üye sayıları saptanamamakla birlikte, aidat ödeyen üye sayılarının, Türk-İş 600, Disk 100, bağımsızlar 400 bin olarak görülmektedir.

Patronların sendikaları da 120 tanedir. Bu sendikaların 10.760 patron üyesi bulunmaktadır. Ayrıca, patronların 1 konfederasyonu, 1'de federasyonu vardır.

1970'de, 3.800.000 ücretli ve maaşlı kişi bulunmaktadır. Bunların 655 bini memur, 3.145.000'i ise işçidir.

O dönemde asgari ücretler, İstanbul ve Kocaeli'nde, 19,50 TL olarak saptanmıştı. Ortalama işçi ücretleri ise, 30 TL. civarındaydı. Bu rakamlar çoğalan sermaye karşısında komiktir.

İşçi sınıfı, büyük sanayi ve ticaret merkezlerinde toplanmakta ve çoğunluğunun sanayide çalıştığı görülmektedir. İşçiler, sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Adana, Zonguldak, Kocaeli, vb. gibi illerde toplanmaktadır. Ülke sanayileşmesinin az sayıda illerde toplanması da önemli bir olgu olarak kayda değer.

1970'lerde sanayi ve hizmetlerde çalışan nüfusun, 6 ildeki durumu şöyledir:

İstanbul	870.300
Ankara	368.500
İzmir	270.400
Bursa	118.200
Adana	115.600
Zonguldak	106.700

35 İkinci Beş Yıllık Plân, s. 138.

Tablo-7: 1961-1970 yılları içinde yapılan işçi eylemlerinden grev, işgâl, pasif direnme, miting, yürüyüş vb. gibi hareketlerin rakamla ifadeleri ise şöyledir:[36]

Yıllar	Sayı	Yüzde
1961	4	0,52
1962	15	1,97
1963	25	3,28
1964	97	12,73
1965	57	7,48
1966	74	9,71
1967	129	16,14
1968	88	11,55
1969	123	16,14
1970	150	19,69
	762	100,0

Sözü edilen grevler ve işçi hareketleri 274-275 sayılı yasaların çıkmasından sonra gelişmiştir.

İşçi hareketlerinin çoğalıp geliştiği dönemler ülke kapitalizminin en buhranlı yıllarıdır.

Tablo-8:Son on yıl içinde 762 işçi hareketinin 6 büyük ildeki dağılımı şöyledir:

Şehir	Sayı	Yüzde
İstanbul	230	30,18
İzmir	81	11,2
Adana	62	8,14
Ankara	61	8,01
Kocaeli	25	3,28
Bursa	22	2,89
Çeşitli illerde	254	32,30

Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi, işçi sınıfı, sanayinin belli illerde yoğunlaşmasıyla birlikte, hareketleniyor, bilinçleniyor. (Bu rakamların seçim sonuçları ile ilişkileri de kanımızca önemlidir ve göz önünde bulundurulmalıdır.)

Yapılan işçi hareketlerinin, sanayi işkollarına göre, sıralanması ise şöyledir:

Sanayi-İşkolu	Yüzde
1- Gıda maddeleri imalat sanayi	17,37
2- Metal, makina imalat sanayi	10,39
3- Dokuma, iplik imalat sanayi	8,90
4- Lastik, plastik, kauçuk, bakalit sanayi	5,77

36 *Sosyalist Parti Dergisi*, 1971, s. 2.

Grev ve işçi hareketlerinin imalat sanayinde daha çok görülmesi ilginçtir. Bu sanayi dalları dışa bağımlı bulunmaktadır.

Tablo-9: Grevlerin Sektörlere Göre Dağılımı

	Kamu Sektörü			Ozel Sektör		
Yıllar	**Grev Sayısı**	**Greve Katılan İşçi**	**Kaybolan İşgücü**	**Grev Sayısı**	**Greve Katılan İşçi**	**Kaybolan İşgücü**
1965	5	524	15.466	38	5.049	29.714
1966	5	1.291	29.214	34	9.110	380.095
1967	40	5.266	137.302	51	2.896	66.477
1968	9	1.978	54.425	50	6.120	137.771
1969	22	15.342	122.478	60	7.848	235.321
1970	50	19.022	120.705	61	6.941	139.633
	131	53.423		294	37.964	

1965-1970 arası beş yıl içinde kamu ve özel sektör kesiminde toplam 425 grev olmuş, bu grevlere 91.387 işçi katılmıştır. (Bu grevlerin başarı sayıları ve oranları üzerine hiç bir inceleme bulunmamaktadır. Kaynak yokluğundan çok önemli sayılan bu bilgileri, vermek istememize rağmen veremedik. Bilindiği gibi, istatistik rakamlar burjuvazinin kaynaklarından alınmaktadır. Onların da böylesine önemi, anlamı büyük rakamları yayınlamak görevi değildir.)

Tablo-10: İşçi Hareketlerinin Hareket Biçimlerine Göre Dağılımı:

Hareketin Biçimi	Sayısı	Yüzde
Grev	539	70,30
İşyeri İşgâli	45	5,90
Pasif Direnme	82	10,76
Miting, Yürüyüş	69	9,05
Diğer	14	1,84
Bilinmeyen	13	1,70
	762	100,0

Hareketlerin %70.3'ü grev biçiminde kendini gösterirken, işyeri işgâli 45 tane %5.9 -Derby, Singer, Magirus işgâlleri ilk işgâllerdir-, pasif direnme 82 tane %10.76, miting, yürüyüş 69 tane %9.8, gibi burjuvazinin siyasal iktidarı ve onun organlarıyla direkt çatışan biçimleri, ortaklaşa işçi hareketlerinin %25'ini oluşturmaktadır. Bu, işçi hareketinin giderek siyasal bir çekirdeklenmeyi içinde taşıdığını ifade eder. İşçi hareketlerinin sebeplerine göre dağılımına bakarsak bunun, doğrulandığını görürüz: İşçi hareketlerinin %43'ü ücret ve sosyal hak yetersizliği gibi nedenlerden çıkmıştır. Ancak, bunun yanısıra beş hareket; başka fabrikalardaki işçilerin desteklenmesi için, 11 hareket; burjuvazinin lokavtlarına karşı, 41 grev; işten atılan arkadaşlarla dayanışma için, 32 hareket; burjuvazinin siyasal iktidarının zorla dayattığı sarı sendikalara karşı devrimci sendikalara geçmek, 4 hareket; anti-

demokratik iş kanunu ve diğer kanunlarla ilgili ve 4 harekette doğrudan siyasal amaçlarla gerçekleştirilmiştir. Bu, işçi hareketinde giderek belirginleşen siyasal öze işaret eder. Söz konusu oluşum, 15/16 Haziran işçi direnişi ile en açık ifadesini bulmaktadır. 15/16 Haziran, işçi sınıfının ekonomik, demokratik mücadelesinin nasıl süratle siyasal boyutlar kazanabileceğini ve proletaryanın demokratik sınıf mücadelesinin, burjuva düzeninin temellerini sarsabileceğini ortaya koymuştur.

İşçi sınıfı hareketinin bu yönelimleri, burjuvazinin, siyasal iktidarlarının ona karşı, doğrudan şiddet kullanmasına yol açtı. Emperyalistler, işbirlikçileri ve onların aleti iktidarlar, işçi hareketini terörle, zorla bastırmak istediler. Burjuvazi yalnızca polisi, işçiye karşı kullanmakla kalmadı, işçi sınıfı hareketlerini askerle de bastırmak istedi. 1960-1970 döneminde bilinen, 47 işçi hareketine karşı polis, 14 işçi hareketine karşı asker ve 29 işçi hareketine karşı hem asker, hem polis kullanıldı.[37]

İşçi hareketinin gelişiminde, devrimci sendikaların, özellikle Disk'in önemi büyüktür. 1960-1970 döneminde 130 işçi hareketi Disk'e bağlı işçilerden kaynaklanmıştır. Disk, işçi sınıfının artan aktifliğinde, gelişen bir rol oynamış, öncülük etmiştir. İşçi hareketlerinin işyeri büyüklüğüne ve hareketi yapan işçilerin bağlı oldukları konfederasyona göre dağılımı da, Disk'in bu durumunu belirler. 280-500 işçi çalıştıran işyerlerindeki hareketlerin %19'u, 500-1000 işçi çalıştıran iş yerlerindeki hareketlerin %27'si Disk üyesi işçilerce yapılmıştır.

Ayni durum, uygulanan hareket biçimleri açısından da söz konusudur.[38]

e) Genel Politik Durum

1960'lardan sonra hızlı bir sanayileşme sürecine girilmesi sonucunda, sanayi burjuvazisi ile ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları arasında yukarıda da belirttiğimiz çelişkilerin somutlaşmaya başladığını açıkça görüyoruz. 1970'lere gelindiğinde *"önemlerini yitiren ticaret burjuvazisi ve toprak unsurları, artık Türkiye'de kapitalizme damgasını vuran güçler olmaktan çıkmışlardı. Sanayi burjuvazisinin sorunları ve ihtiyaçları... bunlarınkinden epeyce değişik..."*ti[39]

Sanayi burjuvazisi, gelişmesini engelleyen bu grupların ortadan kaldırılmasını istemekte ve siyasal iktidara yavaş yavaş ağırlığını koymaktaydı. *"Sanayi burjuvazisi, dış ilişkilerde de esneklik istemekteydi. Ticaret burjuvazisi ve tarım unsurlarının denetimi altındaki 1950-60 (döneminde) iktidarın aşırı amerikancı eğiliminin, sanayi burjuvazisinin ön plana çıktığı kapitalist gelişme düzeyinde de geçerli olması beklenemezdi."*[40] Yukarıda ithalat ve ihracata ilişkin olarak verilen rakamlar da bunu açıkça göstermektedir. Ancak, yine de güvenceyi ABD'ye bağımlı bir politika izlenmesinden yana bulanlar yok değildi. Burjuvazi arasındaki bu çelişkiler giderek sınıfsal örgüt olan AP içinde görüş ayrılıklarına ve parçalanmaya yol açtı. 41'ler olayı 1970 döneminde AP'deki çatırdamayı belirginleştiren en önemli olaydır.

CHP'nin yapısal değişiklik geçirdiği günler de, yine 1970 yılına rastlamaktadır. İşçi sınıfının güçlenmesi, bilinçlenmesi karşısında CHP'nin "orta sol" slogan-

37. *Sosyalist Partisi Dergisi*:1971, s.2.
38. Nabi Yağcı tarafından hazırlanan *Turizm-İş Sendikası (Onuncu Yılımızda Dünya ve Türkiye* 1965-1975), s. 263-265, İst. 1975.
39. E. Eroğlu, *age*, s. 292.
40. E. Eroğlu, *age*, s. 293.

larına daha bir açıklık getirme çabası Ecevit ekibiyle İnönü desteğindeki Kemal Satır ekibini karşı karşıya getiriyordu. Sonuçta, olaylardan hemen sonra 4 Temmuz 1970'de yapılan CHP Genel Kurultayında Ecevit, parti yönetimini ele geçirerek CHP'nin burjuva demokratik bir örgüt biçimine dönüşmesi yolunda en önemli adımı atıyordu.

Ekonomik bunalımın ve alınan anti-demokratik tedbirlerin sonucunda hoşnutsuzlukları artan halk kitlelerinin yürüyüş, miting, işgal, boykot biçiminde gelişen eylemleri her geçen gün artmaktaydı. İşçilerin fabrikalardaki direniş, işgal ve grev biçimindeki hareketlerine her gün bir yenisi eklenmekte, köylüler özellikle fındık, tütün ve pamuk üreticileri, taban fiyatlarına karşı mitinglerle, yürüyüşlerle protestolarını sürdürmekteydiler. Küçükburjuva aydınlar, memurlar, üniversite öğretim üyeleri hatta Yargıtay üyeleri, yargıçlar dahi yürüyüşler düzenlemekte özellikle anti-demokratik, faşist nitelikteki uygulamaları protesto etmekteydiler... Öğrenciler ise, çok öncelerde başlayan eylemlerini daha da hızlandırarak sürdürmekteydiler. Böyle bir ortamda bazıları ise tek çıkar yol olarak faşizmin az gelişmiş ülkelere uygulanma modeli olan*"Yahya Han Formülü"*nü önermekteydiler. Özellikle ABD'nin çıkarlarına uygun gelen bu formülün uygulanmasına geçilmesi için, devrin Cumhurbaşkanı Sunay, sık sık komutanlarla toplantılar düzenlemekteydi. İnönü, bu durumu 27.7.1970'de yapılan CHP ortak toplantısında açıkça belirtiyor, şöyle diyordu;

"1.5 yıl içinde eğer biz kuvvetle her türlü dikta arzusunun dışına çıkmamış olsaydık, dikta rejimleri gelecekti sıkıyönetim idareleri yerine..."

Ama, durumu İnönü bile kurtaramadı(!) o zaman gelmeyen dikta bir yıl sonra açıkça gelip ülkenin üzerine oturdu.

Kısaca ortaya koymaya çalıştığımız şu genel durumdan da anlaşılmaktadır ki, 1970 yılı Türkiye için temelden başlayan toplumsal yapı değişikliklerinin belirginleştiği yıl olmuştur. Özellikle ülkenin kapitalist gelişme süreci içinde aldığı yol ve buna paralel olarak başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakaların gittikçe yoksullaşması, buna karşı yerli egemen sınıfların ve müttefiklerinin "çözüm yolu" bulamamaları, 1970'lerde doruğuna ulaşmıştı. Esasen egemen sınıflar arasındaki çelişkiler kendi açılarından bulunabilecek çözüm yolları için dahi önemli bir engel olmaktaydı.

Egemen sınıfların gittikçe su yüzüne çıkan çıkar kavgaları, ABD yardımının kesilme yoluna girmesi, AET'nin yörüngesine girmeye doğru atılan adımlar, ülkenin ekonomik, politik ve askerî durumunu etkiliyordu. Emperyalist ülkeler (ABD, AET ve Japonya) uluslararası sermaye ağı, uzlaşmaları, ortaklıkları ve çelişkileri ile Yakındoğu içinde Türkiye'yi de derinden etkiliyordu.

Kısaca özetlersek, 1970 yıllarında, toplumsal yapının hızla değişmesini kanıtlayan olaylar şöyle sıralanabilir.

–İşçi sınıfı nicelik ve nitelik olarak önemli bir değişikliğe uğramıştı.

–Disk kurulduğundan bu yana sarı sendikalarla mücadele artmış, işçilerin sendikalaşmaları büyük artışlar göstermişti.

–Türk-İş'in "partiler üstü" devlet ve patron yanlısı politikası iflasa doğru yol almıştı.

–İşçi hareketleri, grevler, işyeri işgâlleri, direnişler, miting ve yürüyüşler büyük bir hızla yükselmişti.

–1961 anayasası ile legal çalışma olanağı kazanan ilerici partilerden TİP'in mücadelesi, emekçileri ve burjuvaziyi etkilemişti. Sınıf mücadelelerinin keskinleşmesiyle de bu parti küçükburjuva "sol"ların hizipleşmeleri sonucunda politika üretememiş, kendini yenileyememiş, kendi içinden ve dışından bölünmüştü.

–Egemen sınıflar ve burjuva partileri arasındaki çıkar çelişkileri kızışmış, AP ve CHP kendi içlerinde bölünmüş, aralarındaki farklılıklar su yüzüne çıkmıştı.

Toplumsal yapıdaki bu değişiklikler ve ekonomik gelişmenin bu değişikliklere ayak uyduramaması, *"Türkiye (yi) yarın nereye varacağı bilinmeyen bir korkulu yaşantının içine düşürmüş..."* tü.[41]

Halk ve özellikle işçi sınıfı, her geçen gün yoksullaşmakta, büyük sıkıntıların içine itilmekteydi.

İşçi sınıfının bu ağır yaşam koşullarını biraz olsun hafifletmek için kapitalist düzen içinde yapacağı ekonomik mücadelenin temeli olan sendikal örgütlenme, grev ve toplu iş sözleşmesi vb. ise kabulünden beri burjuvazinin bilinçle karşı koyduğu, nefret ettiği haklardı. Burjuvazi, ülkenin tüm sıkıntılarının nedenini bu haklara yüklemekte ve bugün de olduğu gibi var gücüyle verilen ve alman bu haklardan kurtulmaya çalışmaktaydı.

Burjuvaziye göre; fiyatların artmasının, enflasyonun ve tüm ekonomik sıkıntıların nedeni, işçilerin toplu sözleşme ve grev yapmak suretiyle ücretlerinin yükseltilmesini istemeleridir. İşçilerin ücretlerinin yükselmesi, maliyetleri arttırmakta ve fiyatlar kendiliğinden artmaktadır. Böyle giderse, yatırımlar için gerekli sermayenin birikmesine ve Türkiye'nin kalkınmasına(!) olanak kalmayacaktır... Kemerleri sıkmak gerekir(!)... Doğal ki, bunu yapacak olanlar her zamanki gibi kemerleri son deliğinde uzun zaman sıkılmaktan kopacak hale gelen, ya da zaten kemerleri olmayan yoksul halk ve işçi sınıfı olacaktır. Burjuvazi ise kemerlerini sıkamaz; çünkü onun gelişmesi, sermayesini arttırması, yeni yatırımlar yaparak ülkenin kalkınmasını(!) sağlaması, "Türkiye'ye bir Türkiye daha katması" gerekmektedir. İşte böylece, ülkeyi, babasının malı, çiftliği, bağı sayanlar için en doğru düşünce biçiminin bu olduğuna kuşkumuz yok zaten...

Burjuvazi, ülkenin kalkınması ve ekonomik bunalımlardan kurtulmak için engel saydığı işçi sınıfının ekonomik mücadele silahlarının onun elinden alınması gerektiğini böylece saptadıktan sonra, sarı sendikalar deneyine girişti. Çünkü, yüzeyde işçi sınıfının demokratik haklarına saygılı imiş gibi görünmek zorundaydı. İşçi sınıfının kağıt üzerinde bazı demokratik hakları olacak, ancak uygulamada sarı sendikalar yoluyla bu haklar kullandırılmayacaktı.

Bu kez de sarı sendikaların karşısına işçi sınıfının kısıtlı da olsa demokratik haklarını sonuna kadar kullanarak ekonomik mücadelesini sürdürmekten yana ilerici sendikalar çıktı. O zaman iş, bunları ortadan kaldırmaya kalmıştı. İlerici sendikalar ortadan kaldırılmalı, işçiler, sarı sendikalara girmeye zorlanmalı, ekonomik mücadele bu şekilde önlenmeliydi.

Burjuvazinin sarı sendikaların patronu Türk-İş ile birlikte bulduğu bu çözüm, yine elele uygulanmak istendi. Ama amaçlarına ulaşamadılar.

41. Türkiye Maden-İş Sendikası Çalışma Raporu 1969-1971, s. 4.

Değişikliklerin Evrimi

Burjuvazinin yukarıda açıklanan amacının gerçekleşmesini sağlamak için bulunan yol, 1963 yılında yürürlüğe giren 274 ve 275 sayılı yasalarda amaca uygun değişiklikler yapmaktı. Bu yolda ilk adım 1969'dan önce atılmış, Türk-İş tarafından hazırlanan bir tasarı Meclise gelmişti. Ancak bu tasarı, meclis tatile girene dek yasalaşamadı.

1969-1970 yasama döneminde ise biri CHP, diğeri AP tarafından hazırlanan iki tasarı meclise verildi. Her iki tasarı TBMM karma komisyonuna gönderildi. Komisyon, bu tasarıları tek bir tasarı halinde birleştirdi ve meclise sevketti.

Komisyon çalışmaları büyük bir gizlilik içinde yürütülmüştü. Tasarıların hazırlanmasında gerek iki parti ve gerekse komisyon, görüş ve düşüncelerinin alınması gereken bilim adamlarına ve sendikacılara başvurmak gereğini duymamışlardı. Hatta bunların tasarılardan haberleri bile yoktu. Örneğin Petkim-İş genel başkanı Mehmet Kılınç, Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesi'nce düzenlenen forumda yaptığı konuşmada bu konuda şunları söylüyordu:

> *"Kanun transit geçirilmek isteniyordu. Hatta o kadar acı ki, biz, bu kanun tasarısını buluncaya kadar ne haller çektik. Mecliste bile yeterli sayıda basılmamış ki, kimsenin eline geçmesin, bunu eleştirmesinler. Bu, o kadar gizli kapaklı yürütülen bir şeydi."*

Ülkemizin iş hukuku alanında değerli bir uzmanı olan Prof. Kenan Tunçomağ'da bir yazısında bu gizliliği dile getirmekte ve şiddetle eleştirmektedir.[42]

Her iki yasada değişikliği öngören tasarılar böyle bir gizlilik içinde hazırlandıktan sonra, ilk olarak 274 sayılı sendikalar yasasında değişiklik yapılması ile ilgili tasarı meclise geldi. Tasarı, mecliste 11.6.1970 günü görüşülmeye başlandı.

Tasarının gerekçesinde özetle;

> *"1963'de yürürlüğe giren yasanın zamanla bazı boşluklar ve eksiklikler taşıdığı, bu boşluk ve eksikliklerin Türkiye'de bir sendika bolluğu yarattığı, bu sendika bolluğunun ise, çalışma ve iş hayatını engellediği, emekçi sınıfa zararlar verdiği, ülkede güçlü sendikacılığı kurabilmek için bu değişikliklerin yapıldığı"* belirtiliyordu.

Gerekçe üzerinde şimdilik uzun uzun durmak istemiyoruz. Ancak, şu kadarını belirtelim ki, dikkatle incelendiğinde bu gerekçe yasada yapılacak değişikliklerle güdülen amacı açıkça ortaya koymaktadır. Bütün sorun, burjuvazinin, işçi sınıfının sendikal örgütlenmesi ve ekonomik mücadeleye girişmesinden rahatsız olduğudur. Gerekçede kullanılan "çalışma ve iş hayatını engelleme" sözcükleri bunu ifade etmektedir.

42. Bk. Prof. Dr. Tunçomağ, *"Sendikalar Kanunu Üzerine"* başlıklı yazı 2.7.1970, *Cumhuriyet* gazetesi.

MECLİSTEKİ TARTIŞMA

Sendikalar yasasının değiştirilmesini öngören tasarının Millet Meclisi'nde görüşülüp kabul edildiği 11 Haziran 1970 tarihli oturumda yapılan tartışmaların tutanaklara yansıyan kısmını özetleyerek almayı, partilerin bu konudaki düşüncelerine daha bir açıklık getirebileceği düşüncesiyle uygun bulduk. Partilerin sözcülerinin tasarı hakkındaki konuşmaları özetle şöyledir:[43]

CHP Grubu adına Burhanettin Asutay:[*]

"Bu tasarı, sendikacılığımızın güçlü hale gelmesini temin edecektir. İşçi ve işveren memleketin kalkınmasına menfaat çatışması halinde değil, menfaat dayanışması halinde olduklarından hizmet edebileceklerdir. Türkiye'de sosyal adalet dediğimiz şeyin, bir sınıfın elinde başka sınıfa karşı mücadele bayrağı olmayıp, millî dava haline gelmesini Türk işçileri ve Türk sendika yöneticileri istemektedir...

"Kanun boşluklarını dolduracak, adaleti, müsavatı, hürriyeti ve birliği sağlayacak bu kanuna CHP olarak müsbet oy vereceğiz."

CHP'den Hayrettin Uysal:

"Bugün sendikalarımız, özellikle sendikaların en yüksek kuruluşu olan Türk-İş'in eylemleri, demokrasimiz için büyük güvence olan bir örgüt niteliği ile faaliyetlerine devam etmektedirler. 274 sayılı kanunda öngörülen değişiklikleri şahsım adına tasvip ediyorum. Bu tasarıya olumlu oy vereceğiz."

CHP'den Reşit Ülker:[**]

"Ben hukukçu olarak meseleye bakıyorum. Bazen bazı şeyler o an için çok faydalı, çok iyi gözükebilir. Ama o an için gerçekte faydalı gibi gözüken iş, zaman içinde faydalı olmaması ihtimali olan bir iş niteliğini kazanabilir. Onun için burada getirilen kaydın güçlü sendikacılık getirmesi düşüncesini taşıdığını zan ve tahmin ediyorum, fakat güçlü sendikacılığın fazla güçlüsü üzerinde düşünülmesi lazım bir mesele olarak ele alınmak lazım gelir. Yani anayasanın 46. maddesinde sendikaların demokratik esaslar içerisinde yürütülmesi lazım gelir. Burada getirilen kayıtlar bir hayli ağırdır."

TİP'den Rıza Kuas:

"Bu kanun anayasaya taban tabana zıttır. Türk-İş diktası getirilmek isteniyor. Sendikaların denetlemesini Türk-İş'e devretmektedir. Bu, antidemokratiktir. Türk işçi hayatının elini kana bulamaya sevketmek istemektesiniz. Demokratik hayatın dibine dinamit koymak niyetindesiniz.

43. Bu bölümdeki özetlemeler daha önce *Cumhuriyet* gazetesinin 23 ve 24 Haziran 1970 tarihli sayılarında yapılmıştır. Biz tutanak dergileri ile karşılaştırarak bu gazetedeki özetlemeleri aynen aldık.

* Burhanettin Asutay, Türk-İş İzmir Bölge Temsilcisiyken milletvekili seçilmiştir.

** Reşit Ülker, konuşmasının başında tasarının 9. maddesini eleştirmekte ve "bir iş kolunda işçilerin 1/3'ünü temsil etmeyen sendikanın milli sendika haline gelemeyeceği" yolundaki kuralın çok ağır olduğunu söylemektedir.

Çalışma Bakanı Disk'i kapatmak istediklerini Erzurum'da Türk-İş kongresinde söylemiştir, Disk, anayasal haklarını kullanarak direnecektir. Kanun bu şekilde çıkarsa Disk yine direnecektir. Sorumluluk bu kanunu çıkarana aittir."

*AP Grubu adına Hasan Türkay:**

"Bu kanun 7-8 kişinin bir araya gelip gecekondu sendikalar kurmasına set çektiği için önemlidir. Sendika enflasyonuna son verecektir. Türkiye'de işgal, tahrip gibi hareketleri benimseyen sendikacılar vardır. Bunları tasvip etmiyoruz. Bu tasarı ile Türk-İş diktası kurulmayacaktır. Türk-İş, bu kanunla dikta kurulmasına karşı çıkacaktır. (Devrimci işçiler...) benim bildiğim devrimci işçiler değil milliyetçi işçilerdir. Rıza Kuas'ın mensup olduğu sendikanın üyelerinin %90'ı milliyetçi işçilerdir, devrimci işçiler değildir. Ben, vatanperver, milliyetçi Türk işçisine devrimci kelimesini yakıştıran arkadaşıma teessüflerimi sunarım."

GP Grubu adına Vefa Tanır:

"TİP, Marksçı ve Lenincidir, Atatürkçü değildir. TİP ve Disk şiddet ve zorbalıktan yanadır..."

Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk (AP):

"TİP sözcüsü (kanlı çatışmalar olacak) dedi. Hem hadiseyi teşvik edeceksiniz, hem de hadise olduktan sonra (gel hükümet, bunun hesabını ver) diyeceksiniz. Türkiye'de kanlı hadiselerin mihrakı belli olmuştur. Tasarıda hür sendikacılığı kısıtlayan bir hüküm yoktur. Hür sendikacılığın kadrini bilmeyenlere, bunu bildirecek hükümler getirilmektedir. Türk-İş kızıl dikta isteyen şer kuvvetleri karşısında demokrasinin teminatıdır.

AP'den Ali Naili Erdem:

"Türk-İş'in elini sıkıyorsak, Türk-İş'te Türk milliyetçiliğinin gerçek temsilini gördüğümüz içindir."

Tasarının tümü kabul edilip maddelere geçildiğinde yeniden söz alan;

*TİP'ten Rıza Kuas:***

"Birinci maddede bismillah sendika birliklerini kaldırıyoruz. Ben, Türkiye Lastik-İş sendikasının Genel Başkanıyım. Lastik-İş bu iş kolunda tektir. Türk-İş benim karşımda, güçlü sendikacılığı savunan Türk-İş karşımda işverenlerin adamlarına bir sendika kurdurdu... 250 bin lira da kasasından para verdi... Türk-İş'in raporlarında da var. Sonra eski çalışma bakanı Ali Naili Erdem, Türkiye çapında sözleşme yapma yetkisini Türk-İş'in kurdurduğu sunî kuruluşa verdi. Danıştaya*** gittik anlatamadık. Çoğunluk Türk-İş'in kurduğu sendikadadır diye karar vermiş, o kararı veren 9. Daire reisini üç ay primle Amerikaya göndermiştir... Bunların hepsi Türk siyasi tarihinde vardır."

* Hasan Türkay, Türk-İş'e bağlı, Çimse-İş Sendikası Genel Başkanıdır.

** Kuas'ın bu konuşması AP'liler tarafından devamlı engellendi. Buraya aldığımız konuşma gerçekte kesilmeler nedeniyle kopuk kopuktur. Biz, gereksiz saydığımız kısımları çıkarıp, konuşmayı bütünleştirmeye çalıştık.

*** Kuas, burada Yargıtay'ı kastediyor olmalı.

Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk:

"Hem kızıl sendikacılığın, hem sarı sendikacılığın karşısındayız..."

GP'den Genel Başkan Turhan Feyzioğlu:

"Marksçı-Leninci tahlil yaparak Türkiye'de kurmak istedikleri düzini ortaya koymuşlardır. Buraya tasarı geliyor, ihtilâlci sosyalist sendika itiraz ediyor, mesele meydanda. Marks'ın ve Lenin'in yolundasınız, baklayı ağzınızdan çıkarınız." dediler.

Feyzioğlu'nun bu konuşması üzerine Rıza Kuas tekrar söz aldı ve şunları söyledi;

"Feyzioğlu profesördür. İşçi sınıfını sömürmek için yetiştirilmiş bir elemandır. Kızıl Çin'den Mao'dan talimat almıyoruz. İşçi sınıfının haklarını koruyoruz."

Bu tartışmalardan sonra oylamaya geçildi. Yapılan oylama sonunda tasarı 4 redde karşı 230 oyla kabul edildi. Red oyu veren milletvekilleri; Şeref Bakşık (CHP), Hilmi İşgüzar (MP), Suna Tural (MP), Rıza Kuas (TİP) dı. 214 Milletvekili ise oylamaya katılmadılar.

Tasarının millet meclisindeki görüşülmesi, oylaması yalnızca 3.5 saat sürdü. Bu, görülmemiş, alışılmamış bir hız, bir rekordu.

Tasarı Senoto'da

Senato'ya gelen tasarı, Senato Genel Kurulunca 16.6.1970 tarihli oturumda geçici komisyona sevkedildi.

Bu arada tasarıya karşı yapılan eleştiriler ve direnişler sürmekteydi. 20.6.1970'de toplanan CHP Parti meclisi tasarı üzerinde inceleme yapmak üzere, Şeref Bakşık, Fikret Gündoğan ve Çoşkun Karagözoğlu'ndan oluşan özel bir komisyon korulmasını kararlaştırdı.

Parti meclisi toplantısı sonucunda; 22.6.1970 tarihinde partinin tasarıya ilişkin, görüşleri de kamu oyuna açıklandı. Açıklamada, yasalarda yapılmak istenen değişikliklerin, gerçekte olumlu bir amaca yönelmiş olduğu, ancak bazı eleştiriler üzerinde durulmak gerektiği belirtilmekte, "tasarıdaki bazı hükümlerin sendika seçme özgürlüğünü ve toplu sözleşme ve grev haklarını sınırladığı yolundaki kuşkular ve eleştiriler üzerinde ciddiyetle durulmak gerekir. Bu aksaklıkların parlamento görüşmeleri sırasında düzeltilmesi mümkündür" denilmekteydi.

Kurulan özel komisyon ise, incelemeleri sonunda tasarıdaki 9. maddenin anayasaya aykırı olduğu sonucuna vardığını açıkladı.

Bu sırada Senato geçici komisyonu da incelemeyi bitirmiş ve tasarıyı bazı küçük değişiklikler yaparak Genel Kurula sevketmişti. Tasarı üzerinde Senatodaki ilk görüşme 3.7.1970 tarihli oturumda yapıldı.

Senato'daki görüşme sırasında da tartışmalar oldu. Senato'da yapılan konuşmalardan önemlileri özetle şöylerdi.[44]

CHP'den Hüseyin Öztürk:

"Bu tasarı işçinin bilinçlenmesini önleyecek, onları yeniden patronla-

44. Bk. *Cumhuriyet* gazetesi, 14.7.1970.

rın eline bırakacaktır. Serbestçe sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı anayasada öngörülmektedir. Bu hak verilmiş ve yedi yıldır uygulanmıştır. Şimdi bu hakkın bu tasarı ile ortadan kaldırıldığını görüyoruz."

Tabiî Senatör Vehpi Ersü:

"Hükümet eliyle sendika patronluğu kurulmak isteniyor."

Çalışma Bakanı Seyfi Oztürk:

"Bu tasarıda sendika kurmayı engelleyen hiçbir hüküm yoktur. Sendikal hürriyet hiçbir şekilde kısıtlanmıyor.

Sendika tekeli yaratılmıyor. (Tasarı anayasaya aykırı) demekle anayasaya aykırı olmaz. Anayasanın 46. maddesi birçok şeyi eksik bırakmış ve sendikayı tarif etmemiştir."

CHP'den Fikret Gündoğan:

"Sendika kurma hürriyetini kökünden yok etmek istiyorsunuz. Bu madde (9. madde) ile tekel kurulmasına yol açacaksınız. Büyük kargaşalık olacak, iş hayatının düzenini bozacak. İşçiyi istemediği sendikada toplamak suretiyle bir kışla hayatı getirecektir. Çalışma hayatına getirilen bu rejim katlanılmaz olacak."

AP'den Ahmet Nüsret Tuna:

"Bir sendikanın Türkiye çapında olabilmesi için bazı şartlar lazımdır. Mahalle takımı çıkıp Türkiye liginde çarpışabilir mi?"

Tartışmalardan sonra meclisten gelen tasarı bazı değişikliklerle kabul edildi ve 24.7.1970 tarihli oturumda yeniden görüşülmek üzere Meclise gönderildi.

Millet meclisi ise 29.7.1970 tarihli oturumda Senato'nun tasarı üzerinde yaptığı değişiklikleri benimsedi ve tasarı yasalaştı.

Tasarının millet meclisince kabul edilerek yasalaşması üzerine birçok kuruluş Cumhurbaşkanına başvurarak değişiklikleri veto etmesini istediler. TİP, bu konuda bir muhtıra verdi. Fakat bu girişimlerden olumlu bir sonuç alınamadı ve Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, yasa değişikliklerini 6.8.1970 günü imzaladı. Disk, bu günü işçi sınıfı için *Kara Gün* ilan etti.

274 sayılı yasanın 20 maddesini değiştiren ve resmî adı, "274 sayılı Sendikalar kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31. maddesine bir bent ile bu kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında kanun"* olan 1317 sayılı yasa, 12.8.1970 gün ve 13577 sayılı Resmî Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe girdi.

1317 sayılı bu yasaya karşı daha sonra TİP ve CHP Anayasa Mahkemesi'nde anayasaya aykırılık ileri sürerek iptal davası açtılar.

Açılan bu davalar sonunda Anayasa Mahkemesi, değişiklik yapılan kuralların en önemlilerini anayasaya aykırı buldu ve 8-9 Şubat 1972 gün E. 970/48. K. 972/3 ve 9 Şubat 1972 gün E. 970/47. K. 972/4 sayılı iki kararı ile iptal etti.**

* 1317 sayılı bu yasa ile yapılan değişikliklerin daha iyi anlaşılması bakımından maddelerin eski ve yeni hallerini karşılaştırmalı olarak kitabın sonundaki ek bölüme koyduk.

** Anayasa Mahkemesinin TİP tarafından açılan dava sonunda verdiği kararın tam metni ek bölümde verilmiştir.

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı ise meclise bile sevkedilmeden geri alındı. Bunda, işçi sınıfının 274 sayılı yasada yapılan değişikliklere karşı, gösterdiği örgütlü karşı koyuşu, duyarlılık ve şiddetli direnişi ile bu değişikliklerin protestolara ve eleştirilere uğramış olmasının büyük katkısı vardı.

HUKUKİ ELEŞTİRİLER

Her iki yasada yapılan ya da yapılmak istenilen değişikliklerle ilgili bir dizi hukuki eleştiri ileri sürüldü. Bunların başında değişiklik yapılmasını öngören tasarıların hazırlanmasındaki büyük gizliliğin eleştirisi yer alıyordu. Sendikacıların, bilim adamlarının görüş ve düşüncelerini almaya gerek duymaksızın tasarıların hazırlanmasının yasa yapma tekniğine aykırı olduğu ileri sürülüyordu.

Eleştiriler daha çok 274 sayılı yasada değişiklik yapılmasına ilişkin tasarı üzerinde yoğunlaşmıştı. Bunun nedeni ise bu tasarının meclise sevk edilmiş ve yasalaşmak üzere olmasındandı. Tasarının yasalaşmış oluşu ve sonradan bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi bizim incelememizi de kolaylaştırdı.

Biz burada daha çok 274 sayılı yasada değişiklik yapan 1317 sayılı yasa ile ilgili olarak ileri sürülen eleştiriler üzerinde durmak istiyoruz. Esasen 275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı güncellik kazanmadığı için onunla ilgili eleştiriler de pek azdı.

274 Sayılı Yasadaki Değişikliklere Karşı İleri Sürülen Eleştiriler

Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Yasanın 5. maddesinde yapılan değişiklikte, maddenin 1. bendinde üye olmak "ihtiyaridir" denildikten sonra, üyeliğin kazanılması sendikanın "yetkili organının kabulü" koşuluna bağlanmaktadır. Bu koşul, sendikaya serbestçe üye olmak ve ayrılmak hakkı veren anayasanın 46. maddesine aykırıdır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi iptal kararında; sendikalara tanınan bu yetkinin, anayasanın 46. maddesinin işçilere tanıdığı dilediği sendikaya üye olmak özgürlüğünü özü bakımından zedelediğini belirterek anayasaya aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

2) 6. maddenin 1. bendinde işçilerin, üyesi bulundukları sendikadan ayrılmaları bakımından noter yolunun zorunlu sayılması da yine sendikalara "serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkı" tanıyan anayasanın 46. maddesine aykırıdır.

Bu değişiklik, *"Türk-İş'e üye sendika ve federasyonlardan ayrılmak isteyen işçilerin ayrılmasını baskı altında tutmak ve önlemek amacını taşımaktadır"*[45]

Sendikadan ayrılma için noter yolu zorunlu kılındığında işçilerin arzu etmedikleri sendikadan ayrılmaları olanaksızlaşır. Zira bu yol, işçiler için yerine getirilmesi hemen hemen olanaksız, kolay kolay yapılmayacak işyerinden izin almak, yevmiyeyi kaybetmek, harç ödemek vb. gibi bir dizi güçlük ve fedakârlığı gerektirmektedir.

Anayasa Mahkemesi ise bu değişikliğe karşı yapılan eleştiriye katılmamıştır. İptal kararında; *"yasa ile bu konuda öngörülen biçim koşulları, işçiler ve sendika-*

45. Kemal Sülker'in 17.6.1970 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan *"Yeni Kanun Disk'e Değil Tamamen Anayasaya Karşıdır"* başlıklı yazısından.

lar yönünden haklarının zamanında kullanılmasını sağlayıcı bir güvenceyi de oluşturması nedeniyle çekilme hakkının kullanılmasını engelleyeceği ve dolayısıyla bu hakkın özüne eylemli olarak etki yapacağı düşünülemez" denilerek değişikliğin anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varılmıştır.

3) 9. maddenin 2. fıkrası ile getirilen 1/3 oranındaki sınırlamada anayasanın 46. maddesine aykırıdır. Çünkü, 46. madde mesleki birlik kurma konusunda kişilere ve birliklere tam bir serbestlik tanımaktadır. Yapılan değişiklikle 46. maddenin özü zedelenmektedir.[46] Dünyada hiçbir demokratik ülkede böyle bir hükme rastlamaya imkân yoktur. Bu hükmün bir benzeri, 1926'da faşist İtalya'da kabul edilen yasada vardır.

9. Maddenin 2. fıkrasıyla getirilen bu sınırlama aynı zamanda "sendika, federasyon ve konfederasyonların kurulmasının serbest ve ihtiyari olduğu" yolundaki 1. madde ile de çelişmektedir.[47]

Bu madde ile açıkça Disk'in kapatılması amaçlanmıştır. Nitekim,Anayasa Mahkemesi de bu eleştirileri haklı görmüş ve 9. maddenin 2. fıkrasını oluşturan üç bendi olduğu gibi iptal etmiştir.

4) a- 11. maddenin 1. fıkrasındaki sınırlamada anayasaya aykırıdır. Bu fıkra ile sendika kurulabilecek kişilerin o iş kolunda *"en az üç yıldan beri fiilen çalışmış olmaları"* koşulu getirilmiştir. Bu koşul anayasanın 46. maddesi ile düzenlenen "sendika kurma hakkı"mn özüne dokunmaktadır.

Anayasa Mahkemesi iptal kararında bu değişikliğin; *"sendika kurma özgürlüğünü yersiz biçimde ve kamu yararına dayanmaksızın sınırlandırmak niteliğinde"* olduğu sonucuna varmış ve iptal etmiştir.

b- Aynı maddenin 3. bendinde yer alan uluslararası kuruluşlara katılmak hakkının yalnızca en çok işçiyi temsil eden konfederasyon ya da konfederasyona bağlı sendikalara tanınması yolundaki kural da, sendikaların üst kuruluşlar kurmak ve bunlara katılmak hakkını kısıtladığı için anayasanın 46. maddesine aykırıdır.

Bu kural açıkça Disk'in uluslararası kuruluşlara katılmasını önlemek amacı gütmektedir.

Anayasa Mahkemesi de bu kuralın, *"kamu düzenine dayanan bir sınırlandırma olarak kabul"* edilemeyeceği görüşüyle iptalini kararlaştırmıştır.

5) 14. maddenin j bendindeki sendikaların yapacakları yatırımlarda *"en çok üyesi bulunan konfederasyonun olurunu"* almalarını zorunlu kalın kural da, sendikaları bağlı olmadıkları bir konfederasyonun denetimi altına sokmak amacını güttüğünden anayasanın 46. maddesine aykırıdır.

Bu değişiklikle ülkedeki tüm sendikaların Türk-İş'in denetimi altına girmeleri öngörülmekteydi.

Anayasa Mahkemesi bu değişikliği de anayasaya aykırı bularak iptal etti.

6) 23. maddenin 2. bendindeki *"kurulu bulunduğu iş kolunda yetki almış sendikanın veya yetki almamış ise"* deyimi de yasa önünde eşitlik kuralına aykırı bulunmuş ve Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

46 Bk. Prof. K. Tunçomağ, *agy.*

47. Bk Kâni Şengül, *"Faşizme Kapı Aralayan Kanun"* başlıklı yazı, 5.8.1970, *Cumhuriyet* gazetesi.

7) Yukarıdakiler dışında, yeni yasada "birlik"lerden söz edilmemiş oluşu, grev ve lokavtın eşit ve karşılıklı haklarmış gibi kabul edilmesi, sendikaların ticaretle uğraşmaları ve yatırım yapmalarına olanak tanınması, üyelerine meslekleri için gerekli araç ve gereçleri kiralamak, ödünç vermek, bağışlamak yolunda kurallar getirilmiş oluşu, konfederasyonlara sendikaların gelirlerini, giderlerini ve çalışmalarını denetleme yetkisinin tanınmış olmasının anayasaya aykırı olduğu da ileri sürülmüştür.

Ancak, Anayasa Mahkemesi kararında bu konulara ilişkin iddiaları kabul etmeyerek bu kuralların anayasaya aykırı olmadıklarına karar vermiştir.

8) 274 sayılı yasanın değiştirilmesi ile ilgili en önemli eleştiri ise bu yasanın bir yasa ile hatta anayasa ile değiştirilemeyeceği yolundaki görüştü. Bu görüşe göre;[48] Anayasanın 46. maddesinde yer alan "mesleki birlik kurma hakkı" diğer anayasal haklar gibi Anayasanın 8/11. maddesi gereğince özel bir korunmadan yararlanmaktadır. "Mesleki birlik kurma" hakkına, yasama, yürütme ve yargı organları ile idare ve kişiler saygılı olmak zorundadırlar.

Bu hak herhangi bir kanunda değilde anayasada yer aldığı için sınırlandırılması da ancak anayasa değişikliği ile mümkün olabilir. Ancak bu hak, anayasanın 10/1. maddesinde yer alan "dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetler"den olduğu ve 11. maddeye göre de temel hakların özüne dokunulamayacağı için anayasa değişikliği ile dahi "mesleki birlik kurma" hakkının özüne dokunulamaz.

Hatta daha ileri gidilerek, "mesleki birlik kurma hakkı" olmadan "sosyal hukuk devletinden" söz edilemeyeceği, bunun ise anayasının 2. maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerinden bulunduğu, anayasanın 9. maddesine göre devlet şekli değiştirilemeyeceği için de "mesleki birlik kurma hakkı"nın anayasa değişikliği ile de ortadan kaldırılamayacağı iddia edilebilir.

9) 274 sayılı yasada değişiklik yapılmasının gerçek amacının Disk'i ortadan kaldırmak olduğu açık seçik ortaya çıkınca ileri sürülen diğer bir eleştiri ise şöyleydi;[49] *"Bugünkü kanun, sendikarın faaliyetten men'i ve kapatılmaları nedenlerini esasen ön görmüş ve ayrı ayrı saymıştır. Suç işleyen ve Anayasanın belirli ilkelerine aykırı faaliyette bulunan sendikaların yetkili iş mahkemelerince kapatılacakları da açıklanmıştır. Devrimci İşçi Sendikaları Konfedarasyonu için bu hal ve sebeplerden biri varsa veya ileride ortaya konursa hakkında koğuşturma yapılabilir, sorumluları mahkemeye verilebilir... Bu normal ve hukuka uygun bir yoldur. Fakat böyle yapmayıp veya mahkemeye başvurulupta umulan sonuç elde edilemeyince politik nedenlerle, mesleki rekabet ve kişisel çıkarlar uğruna istenmeyen bir konfederasyonun yasama organı aracılığıyla tasfiyesine gitmek büyük bir hata ve gaflet olur..."*

10) Yasada değişiklik yapılmasını öngören tasarıda, getirilen yeni ilkelere uy-

48. Bk. Prof. K. Tunçomağ, *agy*; bu görüş anayasa değişikliğinden sonra önemini yitirmiş gibi görünmekte ise de, konu derinliğine incelendiğinde bizce halen değerini korumaktadır.

49 Bk:Suphi Nahit Okay *"Sendikalar Kanununa Yöneltilen Eleştiriler"* başlıklı yazı, 12.7.1970 *Cumhuriyet* gazetesi.

gun olarak yasanın ilgili diğer maddelerinin de değiştirilmesi öngörülmüştü. Nitekim değişiklikler tümüyle kabul edildi. Böylelikle yasanın kendi içinde çelişkili olmasının önleneceği düşünülüyor. Yüzeyde bir uyumluluk sağlanmaya çalışılıyordu. Oysa Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararından sonra yasa kuralları arasında yüzeydeki bu uyumluluk da ortadan kalktı. Anayasa Mahkemesi'nin iptal ettiği değişikliklere bağlı olan ve iptal kararı dışında kalan bazı kurallar anlam ve önemlerini yitirdiler. Örneğin; yasanın değişiklik yapılan maddelerine uygun olarak 20. maddenin 4. bendindeki işyeri sendika temsilciliği de düzenlenmişti, ancak diğer değişiklikler iptal edilince bu kural ve özellikle 1. fıkranın uygulama olanağı zayıflamış hatta olanaksızlaşmış oldu.

275 SAYILI YASADA DEĞİŞİKLİĞİ ÖNGÖREN TASARI İLE İLGİLİ ELEŞTİRİLER

274 sayılı yasada değişiklik yapılmasına karşı işçi sınıfının gösterdiği duyarlılık, özellikle protesto ve direnişe başvurulması, olayların meydana gelmesi, yine işçi sınıfından ve aydınlardan gelen eleştiriler, sendikal hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması yolundaki planın daha ileri bölümlerine geçilmesini engelledi. 275 sayılı yasada değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar durduruldu ve tasarı millet meclisine sevkedilmeden komisyonda kaldı.

Gerçekte 275 sayılı yasa, ekonomik ve demokratik haklar yönünden işçi sınıfı için çok daha önemliydi. Bu nedenle, yapılacak değişikliklerin engellenmiş oluşunu tutarlı bir demokratik mücadele hattında işçi sınıfının kazandığı büyük bir başarı saymak gerekir.

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarı tüm bu nedenlerle 274 sayılı yasadaki değişiklikler kadar güncellik kazanamamıştır. Ayrıca değişikliklerle ilgili çalışmaların yukarıda da belirttiğimiz gibi büyük bir gizlilik içinde yürütülmesi eleştirilerin diğerinde olduğu kadar yoğunluk kazanmasını bir derece önlemişti.

Tasarı ile ilgili en önemli eleştiri, grev (ya da lokavta) başvurabilmek için getirilen hakeme başvurma (tahkim) yoluydu. Bu yol, patronların önerilerinden kaynaklanmakta ve bu nedenle de değişiklikte grev ve lokavt için öngörülmesine karşın gerçekte grevleri hedef almaktaydı. Bu yolun patronların önerilerinden kaynaklandığına ilişkin bir kanıt, çok daha sonraları da patronların bunu önermiş olmalarıdır. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu genel sekreteri Rafet İbrahimoğlu, *Milliyet* gazetesinin düzenlediği bir açık oturumda bu yola taraftar olduklarını açıklamıştır.[50]

Sorun; toplu iş sözleşmesinin imzalanmasından sonra taraflardan birinin özellikle patronun sözleşme ilkelerine uymaması halinde işçilerin ekonomik baskı yoluna, yani greve gidebilmek için bazı özel yollara başvurmak zorunda olup olmamalarıydı.[51]

Kapitalistler, bir kez toplu sözleşme imzalanınca bunun taraflara haklar sağla-

50. Bk: 18.3.1973 *Milliyet* gazetesi, "Düşünenlerin Forumu" köşesi, s. 2-7.
51. Doç. Dr. Toker Dereli, *"Grev mi, Tahkim mi?"* başlıklı yazı, 26.2.1971 *Milliyet* gazetesi.

dığını, taraflardan birinin sözleşmeye aykırı davranışta bulunması halinde ise hakkın ihlalinin söz konusu olduğunu, bunu iddia eden tarafın ekonomik baskı yoluna değil ancak yargı yoluna gidebileceğini, oradan karar alınması gerektiğini ileri sürüyorlardı.

Bu görüş gerçekte grevleri olanaksızlaştırarak işçi sınıfının ekonomik mücadelesine engel olmak amacını taşıyordu. Çünkü, yargı organlarının çalışma biçimi çok ağır işlemektedir; bu yolla kısa sürede sonuç almak hemen hemen olanaksızdır. Ayrıca, bir kez toplu sözleşme imzalanınca ve işçilerin greve gitme olanağı kalmayınca patronlar pazarlıkta hiç zorlamadan işçilerin tüm isteklerini kabul eder gibi görünecek ve toplu sözleşmenin bir an önce yürürlüğe girmesini sağlayarak, işçilerin greve gitmelerini ve işi durdurmalarını engelleyecek, sonradan toplu sözleşme ilkelerine uymayarak bir uyuşmazlık doğuracaktır. Bu uyuşmazlık nedeniyle işçilerin hemen greve gitmek hakları olmayacağına göre patronun hiçbir kaybı yoktur. Bu yol, patronlar için o denli caziptir ki, bir kez kabul edilirse artık hiçbir toplu sözleşmeden sonuç almak olanağı kalmayacaktır. Uyuşmazlıkla ilgili olarak yargı yoluna başvuracak işçiler ise buradan koyal kolay bir karar ve sonuç alamayacaklardır.

Tasarıda bu görüş aynen kabul edilmemekle birlikte 19. maddedeki değişiklikle toplu sözleşmenin ihlali halinde yine de doğrudan doğruya greve başvurmak olanağı kalmıyordu. Bu madde ile grev (ya da lokavta) başvurabilmek için bir ihlâl olduğunu ileri süren tarafın, uyuşmazlığın herhangi bir safhasında diğer tarafa özel hakem ile Yüksek Hakem Kuruluna başvurma önerisini yapmış olması ve bu önerinin de diğer tarafça altı iş günü içinde reddedilmesi zorunluluğu getiriliyordu.

Bu değişiklik öncelikle yasanın sistemine aykırı düşmekte özel (ihtiyarî) hakeme başvurma sistemini zorunlu (cebrî) bir biçime dönüştürmekteydi. Bu yol, grev yolunu yasal olarak değilse bile uygulamada tümüyle kapatmakta, yerine zorunlu hakeme başvurma (cebrî tahkim) yolunu getirmekteydi. Bu durum da anayasaya açıkça aykırıydı.

275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarıya karşı ayrıca grev ve lokavtın karşılıklı haklarmış gibi gösterilmesi, grev hakkının yalnızca toplu sözleşmenin ihlâli ya da imzalanmaması halinde başvurulabilecek bir yol sayılması, genel grev, siyasî grev ve dayanışma grevlerine olanak tanınmamış oluşu, yetkinin saptanmasına ilişkin kuralların yeterli olmaması ve uygulamada işçileri temsil etmeyen sendikalara toplu sözleşme yapma hakkı tanınmasına yol açması vb. gibi eleştirilerde ileri sürüldü.

DEĞİŞİKLİKLERLE İLGİLİ DİĞER GÖRÜŞLER

Değişiklik tasarılarına karşı yapılan hukukî eleştiriler dışında toplumun çeşitli sınıf ve kademeleri de bir dizi görüş ileri sürdüler. Burada kısaca bunlara değinmek istiyoruz.

Burjuvazinin (İşverenlerin) Görüş ve Önerileri

Yasa değişiklikleri ile ilgili olarak burjuvazinin görüş ve önerilerini kısaca şöyle özetleyebiliriz.[52]

52. Bk. 17.6.1970 *Cumhuriyet* gazetesi.

– Toplu iş sözleşmesi sistemini bir tek çeşide indirgemeyi öngören Türk-İş önerisini benimsemekteydiler.

– Sözleşme tipi teke indirgendiğinde yetki koşulu %30'dan %50'ye çıkarılmalıdır. Tek sözleşme tipi kabul edilmez ise, işkolu seviyesinde yetki almış sendika ve federasyon yoksa, o zaman işyerinde bulunan ve salt çoğunluğu sağlamış olan işyeri sendikasına yetki verilmelidir.

– Tasarıdaki üyelikten çekilmenin noter yoluyla olacağı kuralı da benimsenmektedir.

– İşçi sendikaları federasyonları ve konfederasyonlarının kuruluş koşulları bakımından da tasarıdaki kurallar kabul edilmektedir.

– Sendikadan çekildiğini bildiren işçinin aidatı kesilmemeli, ayrıca sendikalara tüzüklerinde gösterdikleri aidatlar dışında toplu sözleşme zam farkları vb. gibi üyelerinden toplu sözleşme kuralları uyarınca kesinti yapmalarına olanak verilmemelidir.

Türk-İş'in Görüşleri

Olaylardan hemen sonra Türk-İş adına yayınlanan bildiri[53] dışında bu konfederasyonun yasa değişiklikleri ile ilgili görüşlerini Genel Başkan ve Genel Sekreter açıkladılar.

Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, 274 sayılı yasada yapılan değişikliklerle ilgili olarak 16.6.1970 günü basına verdiği demeçte şunları söyledi;

> *"Kanun, Türk sendikacılığına yepyeni bir sistem getiriyor. Bir nizam getiriyor. İsteklerimizin çoğunun kabul edilmiş olmasından memnunluk duyuyoruz."*

Genel Sekreter Halil Tunç ise genel olarak olaylar ve değişikliklerle ilgili bir yazısında[54] şunları söylüyordu;

> *"Sendikalar kanunu değişikliği üzerine koparılmak istenen fırtına, değişikliğin Anayasaya aykırılığı iddiaları gerçekleri yansıtmamaktadır.*
>
> *Birçoğu Anayasa Mahkemesi, öbürleri de yargı organları kararlarına dayanan ve yıllardır uygulana gelen değişikliklerin anayasaya aykırı olduğunu söyleyebilmek iyi niyetli kişiler için gerçekten zordur.*
>
> *Kamuoyunu hazırlamakla görevli olanlar, ön yargıları bir yana bırakıp, bütün bu gerçeklerin ışığında konuyu yeniden incelerlerse, varacakları sonuç, bu görüşü doğrular nitelikte olabilecektir.*
>
> *Bu gerçekler ortaya koymuş bulunmaktadır ki, bu kanun yüzünden çıktığı öne sürülen olayların asıl nedeni, kanun değişikliği değildir. Olayların temelinde, değişik bir sendikacılık anlayışı yatmaktadır ve bu, daha önce de belirtildiği üzere, batılı sendikacılık anlayışına tamamen karşı bir anlayıştır.*
>
> *Türk-İş, Sendikalar Kanunu değişikliğini savunmak durumunda de-*

53. Bk. aşağıda bölüm II.

54. Halil Tunç, *"Değişiklik Yargının Kararlarına Dayanıyor"* başlıklı yazısı, 26.8.1970, *Milliyet* gazetesi.

ğildir ve zaten güçlenmek için de böyle bir değişikliğe ihtiyacı yoktur. Bugün, Türk-İş, bütün yurtta işçi adına söz söyleyebilecek tek kuruluş niteliği kazanmıştır. Türk-İş'in bu güce erişmesinde ne yasalar ne yasa değişiklikleri rol oynamıştır; bunda en büyük etken, yasalardan da, yasa değişikliklerinden de önemli olan, işçinin güveni ve sevgisidir.

Bu görüşlerin ışığında, Türk-İş olayların altında yatan asıl nedenin sendikalar kanunu değişikliği olmadığının yakın bir gelecekte kamuoyu tarafından da anlaşılacağı inancındadır. Bu durumda, artık Türk-İş'in savunacağı görüş, daha önce de öne sürdüğü gibi, sendikal hareketi düzenleyen bir sendikalar kanununun yürürlükte bulunmasının gereksizliği olacaktır."

Hukuk Kurumu'nun Bildirisi

Türk Hukuk Kurumu da 20 Haziran 1970 tarihinde yayınladığı bildiriyle yasa değişikliklerine karşı çıkıyordu. Bildirinin konumuzla ilgili kısmında;

"Sendikalar kanunu ve toplu iş sözleşmeleri, grev ve lokavt kanunlarına değişiklik getiren tasarılar anayasamızın çalışanlara tanımış olduğu (sendikalara girip çıkmak) ve (toplu sözleşme yapabilme) haklarını, dolaylı yollardan kısıtlamakta, iktidarın (kendine yakın saydığı işçi örgütlerini kayırarak, (eylemlerinden hoşlanmadığı örgütleri ortadan kaldırma) amacını gütmektedir. Böylece sözü geçen tasarılar, kanunlarda aranılan (genel olma niteliğinden) yoksundurlar." denilmekteydi.

Öğretim Üyelerinin Görüşleri

Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde görevli profesör, doçent ve asistan 62 öğretim üyesi de 17.6.1970'de yayınladıkları bir bildiri ile 274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenilen değişikliklere karşı olduklarını açıkladılar. Öğretim üyeleri ortak bildirilerinde özetle şöyle diyorlardı;

"Getirilmek istenen değişiklikler, sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin, istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine ters düşen sendikaların güdümlü sendikal örgütler aracılığı ile baskı altında tutulmalarına imkân hazırlamakta, grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir.

Böyle bir gelişme, 1961 Anayasası'nın 46 ve 47. maddelerinde öngörülen serbestçe sendika kurma, grev ve toplu sözleşme yapma haklarına açıkça aykırıdır. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin onayladığı İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının Anayasası, 98 numaralı Milletlerarası Çalışma Teşkilatı Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Yasasının temel ilkeleri, bu değişikliklerle derin bir biçimde zedelenmektedir.

Yaratılmak istenenin, anayasamızın temel felsefesi ile bağdaşmayan bir sendikal düzen olduğu açıktır. Büyük ve güçlü sendikaların, tasarının

gerekçesinde görüldüğü gibi, kanun zoru ile değil, mutlak bir sendikal özgürlük ortamı içinde bilinçlenen işçi kitlelerinin serbest iradelerine dayalı olarak oluşacağı, sendikal mücadeleler tarihinin tartışma götürmez biçimde doğruladığı bir gerçektir. Sosyal gelişmeyi durdurucu bu yasal tedbirlerin yararsızlığına inandığımızı ve kesinlikle karşısında olduğumuzu kamu oyuna duyururuz."

Yabancı Sendikaların Düşünceleri

Disk'in çağrısı üzerine Türkiye'ye gelen Uluslararası Maden İşçileri Federasyonu ile Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu yöneticilerinden A. Donenberg ve W. Vitt ile sendikal çalışmaları ile ünlü Dr. F. Opel* ilgililerle yaptıkları görüşmelerden sonra yasa değişiklikleri ve olaylarla ilgili olarak basına birlikte bir demeç verdiler. Bu üç ünlü sendikacı, açıklamalarında özetle;

"Bizim Türkiye'de bulunmamızın nedeni, mevcut kanunun değiştirilmesi ile yaratılan ortamdır. Kanaatimizce değiştirilmek istenen Sendikalar Kanununun gösterdiği yol, Türkiye'de devlet sendikacılığının ve devlet tarafından kontrol edilen sendikaların kurulmasına doğru gidildiğidir. Bu da sendikal hürriyetlerin ve hakların kısıtlanması anlamına gelmektedir...

Sendikalar arası rekabette bir taraf devletin yardımına ihtiyaç duyuyor. Bu tutum sendikal ana prensiplere aykırı düştüğü için, bizde, sendikal hürriyetler açısından tehlikeli günlere gidildiği endişesini uyandırdı. Mesele büyük konfederasyonlara karşı olmak değildir. Devlet gücü ile bunu yapmak, sendikal hürriyetlerin kısıtlanmasına razı olmaktır...

Sendikalar grevin ne zaman ve nasıl yapılacağına kendileri karar vermelidirler. Ne sendikalar ne işçi keyifleri icabı greve gitmiyorlar. Grev yapmak zevk meselesi değil. Greve zorlandıkları için gidiyorlar...

Almanya'da Sendika Kanunu diye bir kanun yoktur. Sendikal hürriyetlerin garanti altına alınması için bir kanuna ihtiyaç yok. Çünkü sendikaların yaşaması için çıkarılacak herhangi bir kanun, sendikaların bağımsızlığını kaybetmesine ve sendikal hakların kısıtlanmasına yol açar..." diyorlardı.

Aynı sendikacılar 274 sayılı yasada değişikliği öngören tasarının Mecliste görüşülmesi sırasında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir telgraf çekerek, "Tasarının hür sendikacılığı ve üyelerinin yararına yapılacak sendikal çalışmaları kısıtlayacağını" ileri sürdüler ve veto etmesini istediler.

Disk'in çağrısı üzerine Türkiye'ye gelen yabancı sendikacıları Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç'un "Marksist" olarak nitelendirmesi üzerine Uluslararası

* Alfried Donnenberg: Uluslararası Maden-İş Federasyonu genel sekreter yardımcısı,
Werner Vitt: Uluslararası Kimya-İş Federasyonu 2. Başkanı ve Federal Almanya Kimya-İş Sendikası Yönetim Kurulu üyesi,
Dr. Fritz Opel: Federal Almanya Metal İşçileri Sendikası Dış İlişkiler Servisi Müdürü ve Uluslararası Maden-İş Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi.

Kimya İşçileri Federasyonu (ICF) Genel Sekreteri Charles Levinson bir demeç vererek şunları söyledi;[55]

"Bir kere, bay Tunç'un geçmişteki fikirlerini bildiğimiz için, bu demeci ICF'yi şaşırtmamıştır. Kendisinin uzun zamandan beri, yabancı kaynakların paralarına ve desteğine bağımlı ve uygun hareket ettiği bizlerin mâlûmudur. Bay Tunç'un, Türk işçilerin çıkarı icabı devrimci olmayı kötü bir şeymiş gibi göstermesi, kendisinin Türkiye'de sendikacılık yapmaya lâyık bir kimse olmadığını ortaya koymuştur.

Bay Tunç'un, yürekler acısı zavallılığı, Türkiye'deki durumu, Almanya, Belçika, İngiltere ve Avusturya'ya benzetmek isterken yaptığı büyük uydurmada kendini göstermektedir.

Adı edilen bu ülkelerin hiç birinde Sendikalar Kanunu diye bir kanun yoktur. Böyle bir şeye en ufak bir teşebbüs olsaydı, protesto hareketine 100.000'in üstünde işçinin katılacağından şüphe edilemez. Türk-İş'in dışında, sendikaların işlemesine kanunla müdahale edilmesini isteyecek konfederasyon bulunmaz dünyada. Bay Tunç, gelecek yıl İngiltere'de sendika sayısının 12'ye ineceğini söylüyor. Ben kendisine şu teklifi yapıyorum. 1971'de, İngiltere'de 20, hatta 30'un üstünde sendika kalmazsa ben görevimden çekilmeye hazırım. Kendisi, aksi halde, çekilmeye hazır mı?...

Ne tarihte, ne de günümüzde bir örnek yoktur ki, Türk-İş'in Türk işçilerine ve Disk kadar kendine üye sendikalara zorla kabul ettirmek istediği bu gerici, tasarıyı haklı çıkarabilsin."

Federal Almanya Metal İşçileri Sendikası Yönetim Kurulu ise yayınladığı bildiride değişiklikler hakkında şunları söylüyordu:

"Sendikalar kanununda yapılmak istenen değişiklik Türk emekçilerinin sendikal hak ve özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Yönetim kurulumuz bu kanun değişikliğinden vazgeçilmesini, sıkıyönetimin kaldırılmasını, tutuklanan işçi ve sendikacıların serbest bırakılmasını talep eder... tasarı şimdiki haliyle kesinleştiği takdirde, Türkiye Anayasasında ve Uluslararası Çalışma Teşkilâtı antlaşmasında garanti altına alınmış olan birleşme hürriyetinin kısıtlanması, toplu sözleşme, grev ve Türk sendikalarının uluslararası sendikalara katılma haklarının tehlikeye sokulmuş olması demek olacaktır. IG Metal, uluslararası sendikal hareketin ciddiye alınacağını ve Türkiye'de sorumluluğu kavramış kimselerin meseleyi tekrar gözden geçireceklerini, sosyal kabarmayı keskinleştiren bu ihtilafı bir kenara iteceklerini ümit eder."

Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesince Düzenlenen Forum'da İleri Sürülen Görüş ve Düşünceler

Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesince 24.6.1970 tarihinde Ankara'da düzenlenen forum'da yapılan konuşmalar da gerek olaylar, gerek yasalarda yapılmak istenilen değişiklikler ve gerekse bağımsız sendikaların bu konudaki davranışlarının ne olacağını anlamak açısından son derece önemlidir. Bu konuşmalardan

55. 15.7.1970, Bk. *Cumhuriyet* gazetesi.

önemli saydıklarımızın özetini tutanaklardan çıkarmaya çalıştık. Konuşmacılar şunları söylüyorlardı:

Rıza Güven: *"1963 yılında Meclislerce kabul edilerek yürürlüğe giren bugüne değin uygulanan 274 ve 275 sayılı yasaların aksayan çok tarafları, değiştirilmesi gereken çok tarafları vardır. Böyle bir değişiklik yapıldığı zaman buna karşı çıkacak hiçbir namuslu sendikacı düşünemiyorum. Ama bizim namuslu sendikacıların, namuslu herkesin şikayetçi olduğumuz maddelere sureti katiyede dokunulmamış, fakat tam manasıyla faşist bir sendikacılık düzeni getirilmek amacı ile bir oldu bittiye getirilen kanun Meclisten geçirilmiştir. İşte biz buna karşıyız.*

Onun için gerekli tedbirlerin getirilmesi gerektiğine inanıyoruz ve bu konudaki tasarımızı Senato'ya, Millet Meclisine sunmuş bulunuyoruz. İnanıyoruz ki, artık inattan vazgeçerler ve sadece kafalarındaki komünist fobisi ile hareket eden politikacılar biraz gerçekleri görmeye yönelirler ve Türk sendikacılığını birlikte özgürlüğe kavuştururuz. Aksi halde Türk işçileri bu haklarını vermeyeceklerdir, satılmışlara teslim olmayacaklardır. Bunun bilinmesini buradan ilan ediyoruz..."

Sabri Tığlı: *"Muhterem misafirler, dünyada hasımlarını ortadan kaldırmak suretiyle ayakta durmaya çalışan insanlar, cemiyetler, politikacılar vardır. Ama biz dünyada kendi evlatlarını öldürerek onların kanları üstünde ayakta durmaya çalışan cemiyetleri de yeni görmeye başladık. Bugünkü gazeteleri okursanız, İstanbul'da, İstanbul yürüyüşünde ölen Türk-İş üyeleridir. Türk-İş, üyelerinin kanları üzerinde ayakta durmaya çalışıyor. Biz Türk-Iş'e değil Türk-İş'in bu zihniyetine karşıyız..."*

Prof. Muammer Aksoy: *"Aziz dinleyicilerim, bazı konular vardır ki, bu konularda uzun uzadıya konuşmanın anlamı yoktur. Her şey bütün teferruatı ile meydanda ise... mesele yoktur.*

Bu hak, bu yeni kanun değişikliği sendika hakkını öldürmektedir. Gayet açıktır, Anayasanın 46. maddesi hiçbir tereddüte yer bırakmayacak şekilde belirtmiştir; sendika hürriyeti şu zaman vardır; işçiler serbestçe sendika kurabilirlerse, bu sendikalara girebilirlerse ve o sendikaları istedikleri gibi birlikler, yani gerek şakulî ve ufkî olarak genişletebilirlerse, o zaman sendika hürriyeti vardır, bu imkâna sahip değillerse sendika hürriyeti yoktur.

Sendika hürriyeti... diğer bütün hürriyetler gibi özüne dokunulmamak şartıyla düzenlenebilir. Sendika hürriyetinin, kişiler ve diğer sun'i bir takım ölçülere göre sendikaların kurulup kurulmaması, birliklerin, federasyonların, konfederasyonların kurulup kurulmaması şartını aramak bu hürriyeti ortadan kaldırmak demektir.

"Tarihin, tarih selinin akışına zıt olan, çalışan insanların haklarını çoğaltma yolundaki tarih akışının tam tersine onların haklarını ve özgürlüklerini kayıtlamak ve onları siyasî iktidarın dümen suyunda giden

insanlar haline getirme amacını güden bu gibi teşebbüsler muhakkak ki sonunda Türk toplumunun zinde kuvvetlerinin tam manasıyla şiddetli ve kahredici bir tokat veya yumruğu ile karşılaşacaklardır..."

Özcan Kesgeç: *"Bu tasarıda dikkatimizden kaçmaması gereken bir nokta da Türk işçi sınıfının, bilhassa kamu kesimindeki işçi tanımının daraltılmak ve kısıtlanmak istenmesidir."*

Prof. Cahit Talas: *"Arkadaşlar, dünya sendikacılık tarihinde zorla, yani kanun yoluyla güçlü sendikacılık yaratma diye bir şey...yoktur.*

Bence bugün çıkarılmakta olan, yahut çıkarılmak istenen Sendikalar Kanunu ile ilgili değişikliklerin temelinde Disk ve Türk-İş kavgasıyla bunun dışında bağımsız sendikacıların kavgası yatmaktadır.

Dış bağlantılarımız bizi geniş ölçüde sendika hak ve özgürlüğüne memleket olarak, millet olarak riayet etmemize sevketmektedir.

Bunun yanında şu hususu bilhassa belirtmekte fayda var; şimdi bir hata yapıldığı ortada, büyük bir hata yapılmaktadır ve Türk sendikacılık, işçi hareketinin tarihinde hiç bir zaman vuku bulmamış ıstıraplı olaylar ortaya çıkmıştır ve bunda geniş ölçüde şimdi yapılmakta olan hatada ısrar etmenin büyük payı vardır. Ve eğer bu hatada ısrar edilirse, başka olayların çıkması da daima mümkündür. Devlet etmek ileriyi görmek demektir. İki adım ilerisini görmeyen bir devlet ve hükümet idarecisi memleketin içinde bulunduğu şartları değerlendiremeyen hükümetler bir takım büyük sakıncalarla ister istemez büyük durumlarla karşı karşıya kalırlar. Hatadan dönmek küçüklük değildir, artık bu hatayı kabul ederek birlikte bir meselenin çözülmesinde, eğer gerçekten bugünkü haklara ve hürriyetlere ve bu günkü anayasaya inanılmakta ise herkesin menfaati vardır, yok illâ bizim dediğimiz olacaktır gibi basit ve ilkel bir inattan hareket edilirse bu, memleketi elbette büyük sakıncalı yollara, bir takım arzu edilmeyen durumlara sevkedebilir ve bunun sonuçlarına, hatada ısrar edenler katlanmak zorunda kalacaklardır ve bunun mesuliyetini tarih önünde hatada ısrar edenler yükleneceklerdir..."

Prof. Bahri Savcı: *"ben, dostum ve meslektaşım Muammer Aksoy'u bugün çok müsamahalı gördüm. 274 ve 275 sayılı kanun tasarıları ile sendikal özgürlüğün katledilmek üzere olduğunu söyledi. Bu çok müsamahalı bir görüştür. Aslında geniş bir hareketin bu son iki tasarısı daha büyük bir şeyi katletmekte ve daha büyük bir amaç gütmektedir. O da, Türk toplumunu işçisi ile, memuru ile, yani bütün çalışan kitleleri ile ve nihayet müsaadenizle arzedeyim; ordusuyla gittikçe kapitalistleştirilmek istenilen bir düzenin gittikçe haksızlaşan, sömürü oranını arttıran bir düzenin emri altında tutma ameliyesinin bir küçük parçası oluyor.*

Asıl sendika hürriyetinin öldürülmesinin ötesinde bu kanun tasarılarının maksadı, artık orduyu da gittikçe zalimleşen bir kapitalist yönetimin emri altına almaya, onu eski haline getirmeye doğru yönelmiş bir maksadı vardır.

Ben önerilerimi... şöylece sunuyorum...

Bu foruma öneriyorum; hakikaten güçlü sendika yaratmak hususundaki işlevi belirtilsin, fakat bunun yolunun bu olmadığı, bütün muhalefetin de, iktidarın da ve nihayet işçilerin de ve tarafsız, hem iktidara, hem de muhalefete mensup olmayan çevrelerin, bilim çevrelerinin de bir masa etrafında toplanarak, bir eleştiri yaparak bir tasarı meydana getirmesini teklif etsinler.

Tasarının çalışmalarına başlanabilmek için de ilk şart olarak sıkıyönetimin derhal kaldırılması. Bu teklifi öneriyorum.

Bir sıkıyönetim altında kanun imali hareketine karşı olanları da davet etmek. Üçüncü önerim de budur..."

İsmail İnan: *"Bu kanun ne anayasaya uygundur, ne işçinin menfaatine uygundur, ne sendikaların menfaatine uygundur. Bu kanunda ısrar edenler bir AP, bir Türk-İş menfaat koalisyonunun protokolü mahiyetindedir. Direnişe devam edilecektir. Ta ki zafer elde edilinceye kadar..."*

BÖLÜM-I'E EK

OLAYLARI DOĞURAN NEDENLERİN BASINDAN İZLENMESİ

1970 yılının 6 aylık (Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül) döneminde yayınlanan gazetelerin, haber ve manşetlerini[1] incelediğimizde, 15/16 Haziran Direnişi'nin ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerini daha net olarak görebiliriz.

Burjuvazi, büyük bir sınıf bilinci ve kinine sahip kimliği ile 15/16 Haziran'a saldırmıştır. "Sol" cenahımız ise, ne yazık yeterli düşünsel ve örgütsel güvencelerden yoksun kimliği ile ne 15/16 Haziran'ı yapanların iradesini görebilmiş, ne Disk'in ve ne de 1. Tip'in yeni nitelikler kazanabilmesinin gereklerini kavrayabilmiştir.

Sadece bu 6 aylık dönemin ilginç gazete haberleri bile, geçmişten günümüze kadar gelen toplumsal olayları açıklamaya yetmektedir. Bu dönemde, ülkede cereyan eden öğrenci-gençlik olaylarıyla, dış politikadaki olaylara yer vermedik. (Bilindiği üzere, o dönemlerde emperyalizm ile "yeni" ilişkiler kuran egemen gerici sınıflar ittifakının manipüle ederek kışkırttığı hemen her gün yeni bir öğrenci olayı patlak veriyor, ölen ve yaralananlar oluyordu; faşist baskı ve terör ortamı yaratıp "ara rejim"e davetiye çıkarılıyordu.)

EKONOMİK HABERLER

–Şehir hatlarında yüzde 40-100 zam var. Ekmek sıkıntısı devam ediyor. Patiska, kaput bezi ve çeliğe zam yapıldı. Arsa ve bina satışı yüzde 500 arttı. (Te)

–Demirel; "para darlığı doğru, çare arıyoruz." (Te)

–22 bin gece bekçisi 271 lira aylıkla çalışıyor. (Te)

–Avustralya'ya 100 bin işçi daha göndereceğiz. (Dü)

–Altın fiyatları yükseliyor. (Ak)

–Hazine açığı 5 milyarı aştı. (Ak)

–Yıldırım vergiler devam ediyor. (Ak)

–Hayat pahalılığı beş yılda yüzde 200 arttı. (Ak)

–200 büyük firma vergi kaçakçılığı yapmış. (Ak)

1 Haber ve manşetler; sırasıyla, *Tercüman, Zafer, Dünya, Akşam, Bugün, Yeni Asya, Günaydın, Bizim Anadolu, Babıalide Sabah, Son Havadis, Ulus, ve Devrim* gazetelerinden derlenmiştir. Haberin ait olduğu gazetenin baş harfleri (...) alınmıştır.

–Türkiye 1947'den beri dışa borçludur. (BiAn)

–Masonların cebine akan musluklar Anadolu'ya çevrilecektir. (BaSa)

–Ekonomik bunalım artıyor. Şirket iflasları çoğaldı. (Ul)

–Hayat pahalılığı ile işten çekilme birbirini kovalıyor. İş hacminde düşüş var. Para darlığı tehlikeli bir hal aldı. (Ul)

–Bankalar açılan krediyi kapatıyor. (Ul)

–Borsalarda düşüş hızlandı. (Ul)

–İcra, iflas arttı. (Ul)

–Demire yüzde 40 zam yapıldı. Zam karaborsayı kamçılayacak. Zam piyasayı karıştırdı. Bina maliyetleri fırladı. İnşaat sektöründe işsizlik başlayacak. (Ul)

–Yeni vergi yükü yüzde elli-altmış arasında. (Ul)

–Gazete kağıdına dün zam yapıldı...zam oranı yüzde 24.5. (Ul)

–Paranın değeri yüzde 66.6 düşürüldü. (Te)

–Devalüasyon dış tesirle olmamıştır. (Te)

SİYASAL HABERLER

–Demirel ne zaman istifa edecek diye merak edip duruyorlar, itimadınız devam ettikçe iş başında kalacağım. (Te)

–Demirel, "ihtilâller neyi getirir, neyi götürür, hesabı yapılmalıdır."dedi. (Te)

–AP'lilerle 41'ler mecliste dövüştü. (Te)

–26'lar AP'den ihraç edildi. (Te)

–Solcuların tahrik ettiği işçiler olaylar çıkardı. (Te)

–141 ve 142. maddelerindeki boşluklar doldurulacak. (Za)

–Anayasa Nizamını Koruma Tasarısı hazırlanıyor. (Za)

–Demirel: İhtilâl söylentisine kulak asılmamalıdır. (Za)

–Tağmaç, Anayasa değişikliğine taraftar. (Za)

–İdeolojilerin aleti olan sendikalar temizlenecek. (Dü)

–CHP, TİP'in silik ve samimiyetsiz kopyasıdır. (Dü)

–Öğrenci olayları meclisi karıştırdı. (Ak)

–Alkol ve sigara kullanma yaygın hale geldi. Esrar kullanan gençler çoğalıyor. (Ak)

–Sahillerin yağması önlenemiyor. (Ak)

–"Devrim zorunludur" Devrimci Ordu Gücü gizli bildiri yayınladı. (Ak)

–Demirel: Serveti polisle korumak zordur. (Ak)

–Binlerce kızıl afiş gizlice Türkiye'ye sokuldu. (Bu)

–Demirel: Yüce divandan kaçmıyorum. (Bu)

–Gizli Komünist Partisi bu defa Hollanda'daki işçilere musallat oldu. (Bu)

–Masonlar bir Rotary Kulüp şubesi daha kurdular. (Bu)

–Doçent Doksat, "emperyalizm Türkiye'de komünistleri maşa gibi kullanmaktadır"dedi. (Bu)

–Sol bir ihtilâl hazırlayan iki albay tutuldu. (Bu)

–Genel Kurmay Başkanlığı Komünist faaliyetler hakkında subayları ikâz etti. (YeAs)

–Orduya kızıl tehlike hakkında kitap dağıtıldı. (YeAs)

–Endenozya'da komünist ihtilâlinin Türkiye'de olduğu gibi okul, fabrika ve tarla gibi işyerlerinin işgâl ve boykotlarla oyalayıp iktisadî kriz meydana getirildiği açıklandı. (YeAs)

–Demirel'lere son üç yıl içinde devlet bankalarından 26 milyar lira kredi verildi. (Gü)

–Türkiye'ye açılan 22 milyonluk dış kredinin yarısını tekbaşına Demirel'ler aldı. (Gü)

–Demirel'ler 4 yıl içinde Koç'tan sonra Türkiye'nin en zengin adamı nasıl oldu? (Gü)

–Dört yıl önce 262 lira vergi veren Demirel'lerin bugünkü serveti 87 milyon lira! (Gü)

–41'ler kırmızı oy verince Demirel'in bütçesi reddedildi. Fakat Demirel istifa etmedi. (Gü)

–İnönü, "ahlâkî tutumları belli olan insanlarda ısrar edilmesin" dedi. (Gü)

–Demirel Meclis tahkikatından kaçmak istiyor. (Gü)

–AP menfaat şirketi haline getiriliyor. (BiAn)

–Millet parası ile Londra'ya tetkike gönderilen Çetin Özek, İngiltere'de komünizmi methetti! Özek, "komünist olmayan namuslu değildir" dedi. (BiAn)

–Bütün milliyetçiler tek cephede birleşmelidir. (BiAn)

–Sovyetler Birliği Büyükelçiliğindeki Lenin için yapılan törene İnönü ile Ecevit'te iştirak etti. (BiAn)

–1 Mayıs Komünist Bayramıdır. Bahar bayramımız yine 6 Mayıs gününe alınmalı. (BiAn)

–Zeytinyağı skandalı yeni bir safhaya girdi. Sahtekâr Yahudiler cezasız bırakılıyor. (BaSa)

–19 Mayıs ile ilgili protestoları neşre devam ediyoruz. (BaSa)

–Devrim devrim diye aydınların beyni yıkanıyor. (BaSa)

–Köylü kuraklıktan çok zor durumda kaldı. Müslümanları, toplu "duaya" çağırıyoruz. (BaSa)

–Zalim komünistlere "Dur" demenin zamanı gelmiştir!.. "Vatandaş! hesap zamanıdır hazır ol!..." (BaSa)

–İçişleri Bakanı Menteşeoğlu: "TİP mutlaka kapatılacak"! (BaSa)

–Millî İstihbaratın başarılı çalışmaları ile Tabiî Senatör Ekrem Acuner'in ihtilâl teşebbüsü açıklandı. (BaSa)

–Anadolu'da komünizm ihtilâli hazırlanıyor. (BaSa)

–Bugün Türkiye'de sendika enflasyonu vardır ve enflasyonda işçilerin aleyhine işlemektedir. (SoHa)

–Her önüne gelen, üç beş işçiyle bir sendika kurmaktadır. (SoHa)

–Vurguncular, sömürücüler AP ile ortaklık içindedir. (Ul)

–Ecevit;... Gençler, silahsızlanın ve oy hakkı için sesinizi yükseltin. (Ul)

–Türk köylüsü gün geçtikçe biraz daha yoksullaşıyor. (Ul)

–Karaman'da aşırı sağcılar olay çıkardılar... Jandarma birlikleri sevkedildi. (Ul)

–Seçimkondular yerle bir edildi. (Ul)

–Devlet kuşu olsa... Demirel, önce kardeşlerinin başına konar. (Ul)

–İnönü demokratik rejimde kararlıyız. (Ul)

–Kadirli'de, Siirt'te olaylar. (Ul)

–Reformlar yapılmazsa meseleler sokağa dökülür. (Ul)

–Ecevit: Genel grev hakkı tanınmalı. (Ul)

–Ecevit: Bu feodal alt yapıyla sanayi toplumu kurulamaz. (Ul)

–Ağalar silahlanıyor. (Ul)

–Fındık üreticisi tefecinin elinden kurtarılmalıdır. (Ul)

–Sunay, "Yahya Han Formulü" teklif etmemiş. (Ul)

–Sunay: "Devrim gazetesi susturulmalıdır." dedi. (De)

–"Devrimci Ordu Gücü"nün çağrısını gençlik benimsedi. (De)

–Demirel'in oyunu Parlamentoyu yendi! Parlamento şaibeli iktidarı denetlemekte acîz kaldı. (De)

–Paşasal Demokrasiden, Bebeksel Demokrasiye. Ecevit yalancılıktan kaçınmalıdır. (De)

–Batı basınında Türkiye, Muhsin Batur muhtırası. (De)

–Devrimci subayların yönettiği ülke: Peru. (De)

–Cici Demokrasi enflasyonsuz yaşamaz. (De)

–Hacı Ali Demirel'in milyonlarca vergi kaçırdığı tesbit edildi. (De)

–Fiat enflasyonundan parti enflasyonuna... Cici Demokrasi, parti bolluğundan boğulacak. Yeni bir parti daha kervana katılıyor. (De)

–ABD'nin askerî yardım şantajı. Türkiye'de haşhaş ekimini yasaklatmak için ABD, büyük paşalara baskı yapıyor!. (De)

–Solcu DİSK'in tahrik ettiği işçiler 20 fabrikada dün boykota başladılar... (SoHa)

–Kanlı olaylar üzerine Sıkıyönetim ilân edildi. Ayaklanan işçiler polis ve askerle çarpıştı. DİSK'in gayesi kardeş kavgası yaratmak. Feyzioğlu: DİSK tehlikeli maceraya girişti. DEV-GENÇ'e mensup 150-200 kadar solcu bir işyerini işgâle kalktı, İşçiler, "pis komünistler" diyerek öğrencilerin üzerine saldırdı. (SoHa)

–Demirel Mecliste olayları "vahim" olarak niteledi. Sıkıyönetim tasdik edildi. TBMM müzakereleri tartışmalı geçti. CHP, MBK ve MP birleşimi terketti. (SoHa)

–Bazı sendikalar bildiri yayınladı. "Olayların sorumlusu DİSK'tir" (SoHa)

–İzmir'de tahrikçi TİP il başkanı ile 25 solcu nezarette. TİP il başkanı ile 5 Parti üyesi ve 20 Dev-Genç'li öğrenci işçilere beyanname dağıttıkları gerekçesiyle polis tarafından yakalanmışlar ve nezaret altına alınmışlardır. (SoHa)

–İzmit'te DİSK ve Maden-İş arandı. Polis tarafından nezarete alınan 48 işçi dün gece yarısı Sıkıyönetim Komutanlığına teslim edilmiştir. (SoHa)

–DİSK yöneticileri tutuklandı. DİSK'te arama yapıldı. (SoHa)

–İzmit'te 23 kişi tutuklandı. (SoHa)

–51 kişi gözaltına alındı. Kuas gazetemizi sıkıyönetime jurnal etti. (SoHa)

–CHP'de buhran genişledi. Sıkıyönetim kararı hakkında İnönü ile Ecevit ihtilâfa düştü. (SoHa)

–Askerî birlikler TİP merkezleriyle bazı yurtları aradı. (SoHa)

–İzmit'te 8 kişi daha gözaltına alındı. (SoHa)

–Tunç: "Son olaylar asıl amaca ulaşmak için bir bahanedir." "Sol hareket ihtilâlci bir hüviyete bürünmüştür." Türk-İş Genel sekreteri, Ecevit ve Rıza Kuas'ı hesaplaşmaya davet etti. (SoHa)

–Tanklar fabrikaları abluka altına aldı. İşbaşı yapmayan işçilere Sıkıyönetim tebliğleri okundu. (Te)

–TİP Üsküdar ilçesinden 9 kişi nezarete alındı. (SoHa)

–Türkiye İşverenler Sendikası Genel başkanı Halil Kaya dün düzenlediği basın toplantısında... "DİSK'in yönettiği olayların ekonomiye olan zararlarının tesbit edilmesine çalışılmış... İstanbul'da vuku bulan olaylarda can ve mal kaybının yanında ve yalnız dört işkolunda hergün için 9757 işgünü zarar olduğunu belirtmiş... Bulgaristan'ın "Türkiye'de ihtilâl var" propagandası yaptıklarını... DİSK'in işverenle bir ihtilâfının olmadığını bildirdiği günlerde işyerleri tahrip edilmiş, çalışma bırakılmıştır." (SoHa)

–İşçi yöneticileri dün Ankara'da toplandı. "Türk-İş ihtilâlci direnişe karşıdır!" Toplantıda, işçi temsilcileri rejime ve hürriyetlere yönelecek her türlü şer akımlarının, tesirsiz bir hale getirilmesi için pasif direnişe geçilmesini kabul ettiler. (SoHa)

KİTLESEL EYLEM HABERLERİ

–10 Milyarlık yatırımı yürüten 10 bin teknik personel boykota başladı. (Te)

–Doktorlar ve Eczacılar bugün yürüyor. (Te)

–Memurlar Ankara'da yürüyüş ve miting yapacaklar. (Te)

–PTT'cilerin sessizlik boykotu başladı. (Te)

–Yürüyüş + miting + boykot + açlık grevi = Personel Kanunu (Te)

–Ordu'da fındık mitinginde olaylar çıktı. 1 ölü, 4 yaralı var. (Te)

–Ordu'da 101 kişi nezarete alındı. 1 kişiyi öldürüp, 1 kişiyi de yaraladığı öne sürülen fabrikatör Yusuf Köksal'da yakalandı. (Te)

–Personel Kanununu protesto eden Karayolları teknik personeli yarın boykota başlıyor. (Te)

–Ekiciler Pazar Çay Fabrikasını taşa tuttu. (Dü)

–Gecekondu tacirleri sahipli arazileri işgâl ediyorlar. (Dü)

–Toplum Polisi'de "Kahrolsun Amerika" diye bağırdı. (Ak)

–İlim Ordusu yürüdü. (Ak)

–Ülkü Ocakları komünizmi lânetledi. (Erzurum) (SoHa)

–Ege esnafı anarşiyi miting'le tel'in edecek. (SoHa)

–İzmir Cumhuriyet alanında miting yapan Ege esnafı dün DİSK'i lânetledi. Türkiye Esnaf Konfederasyonu Türk-İş'in yanında olduğunu açıkladı. (SoHa)

–Türk-İş mitingi olgun bir hava içinde yapıldı. Tunç: "Ordu ile işçi karşıkarşıya getirilmek istendi." (İzmir) (SoHa)

–Şahlanış mitinginde rejim düşmanları protesto edildi. (SoHa)

–Zonguldak Maden-İşçileri Sendikasında seçim sonuçları olaylara sebep oldu. 8 bin işçi şehire yürüdü. (Ul)

–Zonguldak'ta dün işçiler ocaklara inmek istemediler. (Ul)

–Hakimler hakları için direnecekler, öğretmenler direniş mitingi düzenleyecek, Astsubay eşleri yürüyüş yaptı. (Ul)

–Protestolar genişliyor. Mimar, Mühendis ve Teknik elamanlar forumunda Haziranın başında boykota gidilmesi kararlaştırıldı. (Ul)

–Ankara'da üçbin toplum polisi de tasarıyı protesto için bir boykot düzenlediler. Ankara'da üçbin toplum polisi altı saat boykot yaptı. (Ul)

–35 bin Teknik Eleman iki gün boykot yapacak. (Ul)

–İstanbul'da toplum polisleri de boykot yaptı. (Ul)

–Toplum polisi, astsubayların eşlerini copladı. Kadınlar ve çocukları kollarından tutup yerlerde sürükleyen toplum polisi cop kullandı. (Ul)

–Fatsa'da fındık üretcileri de miting yaptı. (Ul)

–Şoförler de direnecek. (Ul)

–Değirmenköylüler bir çiftliği işgâl etti. Geçen yıl dava konusu olan Esece çiftliği topraklarını işgâl eden Değirmenköylüler ekinleri biçtiler. (Ul)

–Topraksız köylüler Polatlı'da dün miting yaptı. (Ul)

–Fındık üreticisi yürüyüş yaptı. Ordu, Trabzon ve Giresun'dan gelen üreticilerin yaptığı yürüyüşten sonra düzenlenen toplantıda fındık alım fiyatının 890 kuruş olarak saptanması ve üreticinin aracılardan kurtarılması istendi. (Ul)

–Orman işçileri de boykota gitti. (Ul)

–Zeytin üreticisi protesto mitingi düzenledi. (Ul)

–Üzüm mitinginde bozuk düzen lânetlendi. (Ul)

–*İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş* Derneğinin önderliğinde 33 Devrimci kuruluş 4 Mayıs'tan itibaren Türkiye'nin çeşitli illerinde işsizlik ve pahalılığa karşı ve bu durumları yaratanları ortaya çıkarmak üzere genel bir direniş başlatmışlardır.

Direniş hareketleri 4 Mayıs'da İzmir ve İstanbul'da afişler asılmak, bildiriler dağıtmak ve yoksul halkın oturduğu semtlerde gezici resim sergileri dolaştırmak suretiyle başlatılmıştır. 10 Mayısta İzmirde ikibin kişinin katıldığı bir miting yapılmıştır. 17 Mayısta ise İstanbul'da 10 binden fazla işsiz işçi, memur ve binden fazla da öğrencinin katıldığı protesto mitingi düzenlenmiştir.

Mitingde: Bugün işsizlik ve pahalılıkla savaşın amerikan emperyalizmi ve onun yerli ortaklarıyla savaş demek olduğu... ayrıca, bu unsurlar tasfiye oluncaya kadar direnişin devam edeceğini... madenlerimizin ve petrolümüzün millileştirilmesini, dış ticaretimizin devletleştirilmesi, millî ağır sanayinin kurulması, montaj sanayiîne son verilmesi, genel grev hakkının tanınması ve toprak reformunun gerçekleştirilmesi de düzenlenen direnişin amaçlarındandır.

Genel direniş bundan sonra Ankara, Siverek ve Malatya'da yapılacak hareketlerle devam edecektir. (De)[2]

NOT: 15/16 Haziran'dan 31 yıl sonra da burjuva basını, bu kısa özette sunulan örneklerden daha 'ileri' bir seviye kazanamadı. Benzeri örnekleri sağlı "sol"lu burjuva basınından izlemek mümkün. Bu süreçte Türkiye "küçük amerika" özlemleriyle emperyalist hegemonlara daha fazla bağımlı kılındı. Türkiye'de özellikle ABD emperyalizminin denetlemediği hemen hemen hiç bir kurum kalmadı. Dil, din, tarikat, parti, dernek, vakıf, medya, kültür, sendika, okul, üniversite, güvenlik. vb. bütün alanlarda emperyalizmin çok yönlü "sinsi kuşatmasını" görmek mümkün. Yarı sömürge Osmanlı'nın bir biçimde devamı olan Türkiye, eloğullarının marifetiyle âdeta rehin alınmıştır. IMF, Dünya Bankası, Enerji Ajansı, Dünya Ticaret ve Tarım Birliği gibi, ABD emperyalizminin denetim ve yönlendirici kuruluşları, siyasal-ekonomik bunalımlardan yakasını bir türlü kurtaramayan TC Devletine 'serbest pazar ve piyasa ekonomisi' dedikleri sistemlerin idayatmak ve bu sisteme 'uyumlu' yerinde denetleyip yönlendirmek için yetenekli görevlilerini "kayyım" niyetine göndermektedir. Günümüzdeki basın-yayın ve tv. araçları uluslararası tekelci sermaye ile bütünleşmiştir. Emperyalizmin "3 S" bonması (Sinema, Seks, Spor) insanımızın üzerine çullanmıştır. Medya denilen bu uyutucu araçlar da "sol"dan transfer, oldukça malumatfuruş "temiz aile çocukları" istihdam edilmektedir. İkiyüzlü, yanılsamalı bütün demagojiler onların aracılığıyla insanımıza sunulmaktadır. Sol'un bu kuşatmaları karşıya alacak ne partisi, ne sendikası, ne derneği, ne gazetesi, ne radyosu ve ne tv.'si vardır. (y.n. 2001)

2. *Devrim* gazetesi. 26.5.1970. S. 32, s. 5, sü. 7-8.

umhuriyet

Kurucusu: YUNUS NADİ

16482 — Telgraf ve mektup adresi: Cumhuriyet İstanbul — Posta Kutusu: İstanbul No: 248 — Telefonlar: 22 43 90 — 22 43 94 — 22 43 97 — 22 43 26 — 52 43 99

16 Haziran Salı 1970

AMERİKA
MEYDAN OKUYOR
Türkçesi: Necdet Sander
3. Baskı — 15. Bin
Bir süredir tükenmiş olan bu eserin üçüncü baskısı çıktı.
288 sayfa — 15 Lira
SANDER YAYINLARI - İSTANBUL

, yeni vergileri enflâsyon
iyatları arttırıcı buluyor

eğerinin 30 bin lirası vergi dışı

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

Vergileri inceleyecek geçici Geçici Komisyon, önceki gece ilk toplantısını yaptı. Komisyon bugün aynı bir rapor halinde sunulan ve hiç bir değişiklik yapılmadan aynen kabul edilen Komisyon raporunda, Ankara, Tünel Meydanı vergi dairesi önünde sıralanacak bir kuyruk yaratacağını, fiyatları belirleyici bir unsur olmayacağını, fiyatları belirleyici bir unsur olmayacağını, fiyatları belirleyici bir unsur olmayacağını belirtmiştir.

■ ESTAŞ ve yönetimdeki fabrikalarda işçiler, dünkü protesto yürüyüşüne katılırken... (Fotoğraf: Tolay DİVİTÇİOĞLU)

Ankara asfaltını kapatan işçileri Polis, Jandarma ve keşif uçakları izledi

Yeni Sendikalar Kanunu protesto ediliyor

70 bin işçi direnişe geçti

Pasaport harçları

Öteki harçlar

Ecevit: Urultay'da ertiplerin üzerine rüyeceğiz,,

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİNDE NELER OLUYOR?

Yazı ve Fotoğraflar: Fikret OTYAM

■ ÜNİVERSİTEYE Zorun gönderdiği sırasında ilk ziyarde bulunan Rektör Kemal Bıyıkoğlu.

Rektör Kemal Bıyıkoğlu'nun koltuğunun öyküsü

3

sının Sorunları ile ilgili bir planlı yapıldı

Teknik Üniversite

CUMHURİYET HABER SERVİSİ

BÜYÜK FABRİKALAR

Demirel: "Devlet, her güçten daha kuvvetlidir,,

Çalışmayı yavaşlatarak direnişe başladılar

ANKARA (A.A.) — Türkiye İhtisadi Devlet Teşekkülleri ve Teşebbüsleri Personel Sendikaları Konfederasyonu «TİDİKON»a üye olan sendikalar, dün sabah saat 8 den itibaren düzenledikleri işleri yavaşlatarak sembolik personel tasarrufuna karşı «Fasıl direnişi» e başlamışlardır.

İhtisadi devlet teşekkülleri ve teşebbüslerindeki memurlar adına bundan sonra «TİDİKON» yetkilileri, bu direnişin bir kaç gün sonra 24 de sona ereceğini söylemişlerdir.

Geçen numaralara göre Atatürk Üniversitesinde bir toplantı düzenleyen Konfederasyon, sendika ve dernek başkanları da direnişin şekliyle ilgili komisyonda üç kişilik bir komisyon seçmişlerdir.

Yöneticiler, personel rejimine karşı oldukların belirtmişler ve «Mahkeme kararının tebliğ edilmesine kadar, bu direnişimizin devamlı olacağı bu sırada kaydetmişlerdir.

BÖLÜM-II

OLAYLAR ve SONRASI

Olayları tam olarak anlayabilmek için, en az bir yıl geriye gitmek gerekir. 274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik yapılacağı konusunda söylentiler duyulur duyulmaz başta Disk olmak üzere bütün devrimci çevreler düşünmeye-tartışmaya başlamışlardı.

Yasa değişikliği gerçekleşirse ne olacaktı? O zaman neler yapılabilirdi? Disk, bu soruları ve çıkan sonuçları değerlendirmek üzere bir komite oluşturmuştu. İşyerlerinde de en bilinçli işçiler, bu konuda düşünmeye aralarında tartışmaya başladılar. Sonuçta işyerlerinde, ileride kararlaştırılacak eylemin oluşturulması görevini üstlenecek, bu konuda gereken çalışmaları yapacak komiteler oluştu. Bunlara *"Anayasal Direniş Komiteleri"* (ADK) adı verildi.

Tutarlı bir işçi-kitle çalışması yapan tabandaki nüveler, yarı açık ADK aracıyla burjuvazinin muhtemel baskısına karşı kitleleri hazırladı. Öte yandan sayıları 600'ü aşan pek çok devrimci dernek, yerel inisiyatifleri ve kitle bağları ile sosyal muhalefetin en ileri birimlerini örgütlemişti. Kütlesel çıkışların örgütsel altyapısı hazır, fakat Disk ve 1. Tip üst yönetimi kitlelere kurmaylık edebilecek donanımdan yoksundu.

Değişiklik önerilerinin Meclise gelmesi üzerine çalışmalara hız verildi. Bu yöndeki çalışmaları görünen ve görünmeyen olarak iki kısma ayırmak mümkün... Görünmeyen ya da daha doğru bir deyimle perde arkası çalışmalar, özellikle yapılacak eylemin saptanması, tartışılması ve işyerlerinde güvenilir işçilerle saptanacak eylemin örgütlenip oluşturulması için yapılan temaslardır.

Görünen çalışmalar ise Disk içinde yapılan toplantılar ve tartışmalardır. Çeşitli bölümlerde bunlar üzerinde gereken bilgi verilmiştir. Burada bu çalışmaların kısa bir özetini yapmak gerekirse olaylara en yakın çalışmaları şöyle sıralamak mümkündür:

–28 Mayıs 1970 günü Disk Yürütme Kurulu'nun toplantısı: Bu toplantıda Yönetim Kurulu'nun 3 Haziran1970 günü saat 10.00'da olağanüstü toplantıya çağrılmasına karar verilmiştir.

–3 Haziran 1970'de toplanan Disk Yönetim Kurulu toplantı sonunda konulacak eylem konusunda bir rapor hazırlamak üzere Kemal Nebioğlu başkanlığında,

1. Sıkıyönetimin ilanından sonra bu eylem komitesine seçilenlerden Şinasi Kaya ve Hilmi Güner dışındakiler gözaltına alınmadılar ve haklarında hiçbir koğuşturma açılmadı.

Salih Çetin, Celâl Beyaz, Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Mustafa Baştan'dan oluşan bir komite[1] kurulmasına karar verdi. Bu komite'nin çalışmaları sonunda hazırlanan raporda (Anayasal haklar için direniş hakkının kullanılması ve anayasal direniş komitelerinin kurulması) gerektiği sonucuna varılıyordu.

–5 Haziran 1970 günü yine Disk Yönetim Kurulu olağanüstü toplandı.

–12 Haziran 1970 günü Disk Yönetim Kurulu yeniden toplandı.

–13 Haziran 1970 günü ise Disk'e bağlı Sendikaların Yönetim kurulları toplandı.

–14 Haziran 1970 günü, Merter Sitesindeki Lastik-İş binasında Disk'e bağlı sendikaların yöneticileri ile işyerleri temsilcileri toplandılar.

Ve 15 Haziran 1970 günü, iki gün süren Direniş olayları başladı.

Yukarıda sıraladığımız toplantılar içinde şüphesiz üzerinde en çok durulanı 14 Haziran 1970 günü Merter Sitesinde yapılan büyük toplantı idi.

Disk Genel Başkanı Kemal Türkler, 12 Haziran 1970 günü bir basın toplantısı düzenledi. 14 Haziran 1970 günü yapılacak toplantı da ilk defa bu basın toplantısında basına ve kamu oyuna duyuruldu. Disk'in görüşlerini ve çalışmalarını özetleyen bir basın bildirisi de bu toplantıda dağıtıldı. Basın bildirisi aynen şöyleydi;

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları
Konfederasyonu
DİSK

Tarih:12.6.1970

DİSK GENEL BAŞKANI KEMAL TÜRKLER'İN BASIN BİLDİRİSİ

Sendikalar kanununu değiştiren yeni tasarı, ekspres sür'ati ile, Millet Meclisi'nde 3.5 saat görüşülüp kabul edildi.

AP, CHP ve GP oylarının birleştiği yeni tasarı işçilerin serbestçe sendika seçme özgürlüğünü yok etmektedir. Memleketimizde faşist sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra, Türk-İş dışında bulunan işçi sendikalarına hayat hakkı tanınmayacak, işçiler, üyesi olmadıkları halde, haraç şeklinde Türk-İş'e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır.

Türk-İş'e tanınan sendika diktatörlüğü, çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırap getirecektir.

Bu kanun, işçinin doğal hakkı olan sendika seçme özgürlüğünü Anayasa'nın 46. maddesine rağmen ortadan kaldırmaktadır. Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı, getirdiği ilkeler açısından, tümü ile Anayasa'ya aykırıdır. Bunu Hükümet, partiler ve Türk-İş de bilmektedir. Ancak, ne var ki, Anayasa Mahkemesi kanunu iptal edinceye kadar, iş işten geçmiş olacaktır. Zira, işçilerin sendikalardan istifa hakkı, kullanılamayacak kadar ağır ve güç işleyecek hükümlere bağlanmıştır.

Bu suretle amaç olan, devrimci sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler; esas plân budur.

Kanun zoruyla Türkiye'de tek konfederasyon ve her işkolunda sendika tekeli kanunla kurulmaktadır. Örnek olarak gösterilen memleketlerin hiçbirinde, kanun zoruyla sendika sayısı azaltılmamıştır. Eğer talebimiz olan işçiye sendika seçme bakımından referandum

hakkı tanınırsa, güçlü sendika ilkesi gerçekleşir. Oysa, Hükümet ve işbirlikçisi Türk-İş ve diğer sömürücü güçler, referanduma yanaşmamaktadırlar. Onların demokrasiye olan bağlılıkları da bu kadardır. Bunlar, farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içindedirler.

DİSK, bu meselenin anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir. Bunun için de, *kesin eylem biçimlerini tesbit etmek üzere, bugün saat 14.00'de, DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü; yarın saat 14.00'de ise, DİSK'e bağlı sendika yönetim kurulları; Pazar günü ise, sendika yöneticileri ile işyeri temsilcileri saat 10.00'da Merter Sitesi'ndeki Lastik-İş binasında toplantıya davet edilmişlerdir.*

Bu toplantılarda alınan kararlar, DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacaktır.

İşte olaylar öncesindeki görünen ve görünmeyen çalışmalar özetle bunlardı. Perde arkası çalışmaların en önemlisi örgütlenme ile ilgili olanlardı. Perde arkası çalışmalardan başka dışarıya yansımayan bir çalışma olup olmadığını tahmin ediyor fakat ayrıntılı olarak bilemiyoruz, bunu ancak Disk yöneticileri bilirler.

Şimdi olaylara geçebiliriz. Olayları üçe ayırarak incelemek yararlı olacaktır kanısındayız. İlk günkü olaylar genellikle sessiz geçti. 16 Haziran ise direnişin en şiddetli günü oldu. Sıkıyönetimin ilân edilmesi ile direniş durur gibi olduysa da, küllenmiş ateş gibi için için yandı ve başka yerlere atladı. İşyerlerindeki direnişler son bulmadı. Bu safhaları kısaca özetleyelim:

İlk Gün

İlk günkü olaylara çeşitli işyerlerinde 70 bin işçi katılmıştır. Pazartesi sabahı işyerlerine gelen işçiler önce işyerlerinde sessizce direnişe geçmişler sonra fabrikalardan çıkarak yürüyüşe başlamışlardır. İstanbul'da yürüyüş başlıca üç koldan olmuş, Kadıköy bölgesinde, Ankara yolu üzerindeki fabrikalardan çıkan işçiler Kartal yöresine doğru yürüyüşü geçmişlerdir. Bu arada Demirel'lerin de ortak oldukları Kartal'daki Haymak fabrikasında bazı olaylar olmuş, yine Maltepe Sigara fabrikasında yürüyüşe katılıp katılmama konusunda işçiler arasında tartışma çıkmıştır. Eyüp yöresindeki fabrikalarda çalışan işçiler de Topkapı'ya doğru yürüyüşe geçmişler ve bu arada Kağıthane civarında polisle karşılaşmışlardır. Burada iki arkadaşlarının gözaltına alınması üzerine işçiler, Eyüp polis karakoluna giderek durumu şiddetle protesto etmişler ve gözaltına alınan arkadaşlarının serbest bırakılmasını sağlamışlardır. Eyüp yolu olaylar sırasında bir süre trafiğe kapanmıştır. Bakırköy'deki fabrikalarda ise işçiler Londra asfaltı üzerinde yürüyüşe geçerek bu yolu da bir süre trafiğe kapatmışlar, şehrin çok yakınındaki fabrikaların işçileri ise şehir içinde ve özellikle Taksim-Gümüşsuyu ve Şişli istikametinde yürümüşlerdir.

Tuzla ve Çayırova yörelerindeki fabrikaların işçileri ise Gebze'ye doğru yürüyüşe başlamışlar ve Ankara asfaltındaki trafik bu yüzden uzun bir süre aksamıştır.

Bu arada Disk'e bağlı Basın-İş sendikası üyesi olan işçiler Ankara'da Ulusal Basımevi ile Ulus gazetesini ikibuçuk saat süreyle işgal etmişlerdir.

İzmit bölgesinde ise işçiler Ankara asfaltı üzerinde iki yönden şehire doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Birinci yürüyüş kolu İzmit'in doğusunda Köseköy yöresindeki fabirakalarda çalışan işçilerden oluşmuştur. Bu yürüyüş kolundakiler yolları

üzerinde bulunan Disk'e bağlı Lastik-İş sendikası üyesi işçilerin çoğunlukta olduğu Pirelli ve Good Year fabrikalarındaki işçilerin de yürüyüşe katılmalarını sağlamak için bu fabrikalar önünde tezahürat yapmışlarsa da Lastik-İş Sendikası'nın Kocaeli bölgesindeki yöneticileri bu fabrika işçilerinin yürüyüşe katılmalarını engellemişlerdir.

İkinci yürüyüş kolu; Kocaeli'nin batısında Yarımca yönünden şehre doğru hareket etmiştir. Önceleri Gazal, Aygaz, Anadolu Döküm vb. gibi küçük işyerlerinin işçilerinden oluşan yürüyüş kolu, Türk Kablo fabrikası önüne geldiğinde tezahürata başlamışlar bu fabrikadaki bazı işçilerin de çalışmaları ile Türk Kablo'daki tüm işçiler de yürüyüş koluna katılmışlardır. Kitabı hazırlayan kollektiften biri de[2] olaylar sırasında Türk Kablo fabrikasında çalışmakta idi. Bu fabrikanın Finlandiyalı yöneticilerinin olaylar sırasında işçilere karşı gösterdikleri demokratça davranışın tanığı olmuştur. Bu yöneticiler özellikle yürüyüşe katılmayan işçilere "Niçin arkadaşlarınızdan ayrılıyorsunuz? Siz de katılın!" diyerek onları kınamışlardır. Ancak aynı fabrikanın AP'li müdürü (İsmet Kunt) ve ona yakın sarı sendika yöneticileri, işçilerin yürüyüşe katılmalarını engellemeye çalışmışlar fakat başarılı olamamışlardır.

Şehre iki yönden gelen işçiler Çocuk Parkında toplanmışlar burada işçi temsilcilerinin yaptıkları konuşmalar ve protesto gösterilerinden sonra ertesi gün tekrar toplanmak üzere dağılmışlardır.

İstanbul'un çeşitli yöreleri ile Gebze ve çevresinde ve Kocaeli'nde yapılan ilk günkü yürüyüşler sırasında birkaç olay dışında polis genellikle yürüyüşe engel olmamış, yine birkaç küçük olay dışında yaralama, tahrip vb. gibi olaylara rastlanmamıştır.

Bu yürüyüşler sırasında işçilerin ellerindeki afiş ve pankartlarda yazılı sloganlardan bazıları şöyle idi:

–"Anayasaya aykırı kanun çıkaranlar işçi düşmanıdır."

–"Anayasa ve sendika özgürlüğünü alanlara derslerini vereceğiz."

–"Kanunlar Meclisten geri alınıncaya kadar direneceğiz."

***

Direnişi yönetmek üzere kurulduğu bildirilen Anayasal Direniş Komitesi bu arada ilgili yerlere sayısı 10 bini aşan protesto telgrafları çekti. Anayasal Direniş Komitesinin Cumhurbaşkanı ile Başbakan, Meclis grup başkanları, Güvenlik Kurulu, Çalışma Bakanı ve Tabii Senatörlere çektiği telgrafta şöyle deniliyordu:

"27 Mayıs Anayasası'nın temel esprisi olan direnme hakkımızı tasarılar Meclislerden geri alınıncaya kadar kullanmaya kararlıyız. Sizi uyarmayı tarihsel ve ulusal ödev sayarız."

15 Haziran 1970 günü yapılan direnişlere 113 işyerindeki işçiler katıldı. Genellikle bunlar, Disk'e bağlı sendikalara üye olan işçilerin çoğunlukta oldukları, işyerleri idi. Ancak, Türk-İş'e bağlı sendikaların üyesi olan işçilerin de direnişe katıl-

2. Sırrı Öztürk

dıkları görüldü. Örneğin, direnişe katılan EAS, MUTLU, Koruma-Tarım İlaçları, CHRYSLER fabrikalarında Türk-İş'e bağlı sendikalar etkindiler. Yine Cibali Tekel Kutu fabrikasında da Türk-İş sendikası olmasına karşın işçiler işi bırakarak direnişe katıldılar. Buna karşı Pirelli ve Good Year gibi Lastik-İş'e üye işçilerin bulunduğu fabrikalar sendika yöneticilerinin engellemeleri üzerine bu ilk günkü yürüyüş ve direnişe katılmadılar.

İlk günkü direnişe katılan önemli işyerlerinden bazıları şunlardı (alfabetik sıra ile): AEG-ETİ, AKSAN Alüminyum, ARÇELİK, AUER, AYGAZ, BÜROSAN, ÇELİK Endüstrisi, ÇELİK HALAT, CHRYSLER, CİBALİ TEKEL KUTU, DEMİREL KOLLEKTİF ŞİRKETİ, DERBY LASTİK, DEVLET MALZEME OFİSİ, EAS AKÜ, ELEKTRO METAL, ESAŞ, ETERNİT, GISLAVET, GAZAL, GRUNDIG, HAYMAK, HOOVER, KORUMA-TARIM İLAÇLARI, MAGİRUS, MAKİNA-TAKIM, MUTLU AKÜ, OTOSAN, PHILIPS, PROFİLO, RABAK, SINGER, SİMKO, SİMSO, SUNGURLAR KAZAN, ŞAKİR ZÜMRE, TÜRK DEMİR DÖKÜM, TÜRK-KABLO, TÜRKELİ, UZEL TRAKTÖR.

İkinci Gün

16 Haziran 1970 günü direniş olaylı geçti. İstanbul'da işçiler şehrin çeşitli yörelerinde yürüyüşe geçtiler. Bu yürüyüş kollarını üçe ayırmak mümkündür. Topkapı sur dışındaki işyerlerinde çalışan işçilerin oluşturduğu çeşitli yürüyüş kolları şehrin muhtelif yönlerine doğru yürüyüşe sabah saat 8.00 dolaylarında başladılar. Sur dışında toplanan işçiler Şehremini'den Fındıkzade'ye oradan da çeşitli kollara ayrılarak Fatih ve Cağaloğlu-Beyazıt yönünde yürüyüşe devam ettiler. Cağaloğluna gelen grup, buradan vilayetin önüne gitmek istedi. Ancak, Zırhlı Birlikler Babıâli caddesi ile Divanyolu caddesinin kesiştiği noktada tanklarla barikat kurmuşlardı. İşçilerin bir kısmı bu barikatı yararak tankların üzerinden sel misali akarak, bir kısmı da sokak aralarından Vilayetin önüne oradan da Eminönü'ne çıktılar. Bu sırada İstanbul ile Beyoğlu yakasındaki işçilerin birleşmesini önlemek amacı ile köprüler açılmıştı. Köprüden geçemeyen işçiler, sandal ve motorlarla karşı yakaya Beyoğlu'na çıktılar. Diğer büyük grup ise geri dönerek Saraçhane başından Fatih'e oradan da Topkapı'ya gitti. Topkapı sur dışından gelerek Fındıkzade'de ikiye ayrılan diğer yürüyüş kolu Fatih üzerinden Saraçhane'ye oradan da Unkapanı köprüsüne gelmişti. Bu yürüyüş kolu da köprünün açılması sebebiyle karşıya geçemedi ve diğer kolla birlikte geriye döndü.

Levent ve Mecidiyeköy yöresindeki yürüyüşler İstinye'deki *Kavel* Kablo fabrikası işçilerince başlatıldı. İstinye'den gelen Kavel işçileri ile Levent civarındaki fabrikaların işçileri 4. Levent'te buluştular, Zincirlikuyu yönüne doğru yürüyüşe geçen işçiler Levent'teki Tekfen fabrikası önünde polis barikatı ile karşılaştılar. Barikat kuran toplum polislerinin yürüyüş kolunun önündeki kadın işçileri coplaması üzerine çatışma başladı. İşçiler çatışma sonunda barikatı yararak yürüyüşe devam ettiler, Philips fabrikası önüne geldiler...

Kadıköy yakasında özellikle Ankara asfaltı üzerindeki işyerlerinde çalışan işçiler, Üsküdar ve Kartal'a doğru iki koldan yürüyüşe geçtiler. Otosan fabrikası

önünde toplanan işçiler, Ankara asfaltı üzerinden Üsküdar'a doğru yürüyüşe geçip, Ankara yolu girişine geldiklerinde polis barikatı ile karşılaştılar. İşçiler yürüyüşe devam etmek istediler, polis silah kullandı ve çatışma başladı, işçiler barikatı yararak Üsküdar'a doğru yürüyüşe devam ettiler. Üsküdar'a gelindiğinde vapurların çalışmadığını öğrenince Paşabahçe-Beykoz yönüne döndüler.

Ankara asfaltından Kartal'a doğru yol alan ikinci kola bu yöredeki fabrikalarda çalışan bütün işçiler katıldı. Bu yürüyüş kolu, Kartal köprüsü civarına geldiğinde barikatla karşılaştılar. Bu sırada Çayırova'daki işçiler, özellikle Arçelik ve Cam fabrikası işçileri de Kartal'a doğru ilerlemekteydiler. Kartal'a gelen işçilerden bir kısmı Yakacık-Kartal yolu üzerinden Kartal'a girdiler, sayıları çok fazla olan bu grup yol üzerindeki işyerlerinde çalışan işçilerinde katılması ile çok uzun bir yürüyüş kolu meydana getiriyordu. Maltepe Sigara fabrikası önüne gelindiğinde bu fabrika işçileri de yürüyüşe katıldılar. Bağdat caddesinden Bostancı, Suadiye yolu ile Şaşkınbakkal'a gelen işçiler burada karşılaştıkları barikatları kolayca aşarak yollarına devam ettiler.

Kadıköy bölgesinde en büyük çatışma Yoğurtçu Parkı civarında oldu. Bu çatışma sırasında bir polis öldü. Çeşitli yörelerden gelen işçiler de öğleden sonra Kadiköy iskelesinde toplandılar. İskele civarındaki olaylarda da polis silah kullandı. Burada da çatışmalar çok şiddetli oldu.

Bu sırada Eyüp ve Edirnekapı civarındaki işçilerle, Kağıthane civarındaki işçiler de yürümekteydiler. Silahtar'a ve Şişli'ye doğru yapılan bu yürüyüşler sırasında da yollar trafiğe tamamen kapandı.

Gebze'ye yakın işyerlerinde çalışan işçiler, Ankara yolu üzerinde toplanarak yürüyüşe başlamışlardı. Bu yürüyüş kollarında özellikle AEG, ÇİVİ ve TIRPAN fabrikaları işçileri ve TİMAS, DEMİR ÇEKME, ARÇELİK işyerlerinde çalışanlar çoğunluktaydılar. Bu yürüyüş kolundaki işçilerin sayısı 10 binin çok üstündeydi.

İzmit'te ise; 16 Haziran günü işçiler Maden-İş Sendikası Bölge temsilciliği önünde toplandılar ve doğruca Pirelli ve Good Year fabrikalarına doğru yürüyüşe geçtiler. İlk gün özellikle Lastik-İş sendikasının bölge yöneticileri tarafından engellendikleri için yürüyüşe katılmayan Pirelli fabrikası işçileri, ikinci gün yürüyüş kolu fabrika önüne geldiğinde işi terkederek yürüyüşe katıldılar. Good Year fabrikasına doğru yürüyüşe devam eden işçiler yolda ardarda kurulan iki komando barikatı ile karşılaştılar. Bu barikatları yararak Good Year fabrikası önüne gelen işçiler, Good Year işçilerinin de direnişe katılmasını sağladılar.

Good Year fabrikasından geriye şehre doğru dönen işçiler yolda yine iki barikatla karşılaştılar. Bu sırada İçişleri bakanı Kocaeli'nde bulunuyordu ve yürüyüş kolunun şehre girmesine engel olunması için kesin emir vermişti. İşçiler kurulan iki barikatı aştıktan sonra şehre 1-2 km. kala kurulmuş olan üçüncü bir barikatla karşılaştılar. Burada bazı görevliler, işçi liderlerini yürüyüş kolundan ayırabilmek için *"Sizi Kolordu Komutanı görmek istiyor"* dedilerse de işçi önderleri bunu kabul etmediler. Bu sırada Neşet Demircan adlı bir işçinin Emniyetçe gözaltına alındığı haberi geldi. İşçilerin Emniyete doğru yürümek istemeleri sonucunda Neşet Demircan serbest bırakıldı.

İşçiler kurulan son barikatı da geçtikten sonra Demiryolu caddesinden önce Atatürk anıtına gittiler. Burada yapılan konuşmalardan sonra Kolordu Komutanlığı önüne gidildi. Ordu lehine tezahüratta bulunuldu, oradan Çocuk Parkı önüne gelen işçiler, ertesi gün yapılacak eylemler için Maden-İş Sendikası önünde buluşmak üzere ayrıldılar.

Aynı gün Ankara'da da Disk'e bağlı sendikalara üye işçiler ve öğrenci gençlerden oluşan bir grup sanayi çarşısında yürüyüşe geçti. Burada polis, işçilere engel olmak istemiş ve bir kısım işçiyi gözaltına almıştır.

***

Özellikle İstanbul'daki yürüyüş olaylı geçti. Kadıköy yakasında Kaymakamlık binasında yangın çıktı, bazı polis arabaları ve sivillere ait birçok araba ile AP binaları tahrip edildi. GP tabelası indirildi. Gerici ve işçi düşmanı Tercüman gazetesinin tabelası indirildi, yerlerde sürüklendi. Bunlardan da önemlisi olaylarda beş kişi öldü, 200'e yakın kişi yaralandı.

Olaylar sırasında ölenler şunlardı

Yaşar Yıldırım (işçi), Mustafa Bayram (işçi), Mehmet Gıdak (işçi), Yusuf Kahraman (Toplum polisi), Abdurrahman Bozkurt (Kadıköy'de Fenerbahçe İşkembecisi).

Ağır yaralanarak hastaneye yatırılanlardan tespit edebildiklerimiz de şunlardır:

Kadir Topkal, Ünal Nuri Tezel, Süleyman Sükun, Mustafa Akyolcu, Nihat Akıncı, Adil Özen, Tahir Atalay, Seyfettin Doğru, Haydar Karahan, Yüksel Kızılca, Fahri Kuşçular, Ekrem Diler, Yıldırım Ünsal, Turhan Akbaş, Ali Aykut, Ruhi Yazar, Sadık İkiz, Cavit Altan, İbrahim Yalçın, Davut Acet, Cemal Ergün, Binali Çoşan, Hüseyin Zincirli, İshak Göçmenoğlu, Gökmen Savaş, Zafer Kara, Abuzeyid Özçakmak, Nihat Kıyas, Ahmet Özcihan, Ali Beyaztaş, Nadir Özek, Sedat Veda, Yüksel Kızılay, Ali Yalçın, Erol Eroğlu, Bayram Tahiroğlu, Hasan Tencik, Rüştü Yelkenci, Ali Bel, Nurettin Balcı, Sami Yücel, Muzaffer Hızlı, Mehmet Binan, Hüseyin Sellik, Demir Alkoç, Abdülselim Ağa, Turhan Akkan, Şahin Öztürk, Necati Yenitürk, Murat Bayar, Enver Yılmaz, Adil Altaş, İbrahim Demirci, Ali Polat, Ömer Keskin, Sadık Çiftçi, Veysel Şeker, Ahmet Kolacak, Kamil Kerim Elbasan, Cavit Yeşiltürk, Kâzım Köse, Yaşar Bacak, Cuma Doğan, Haydar Akın, Mustafa Yalçın, Niyazi Savcı, Ramazan Yıldırım, Mustafa Kara, Bekir Bozer, Binali Çorlu, Hüseyin Doli, Murat Boyacı, Mustafa Ağız, Sedat Rona, Doğan Toprak, Mehmet Kandemir, Mustafa Yanık, Faruk Bal, İsmail Hakkı Şen, Hüseyin Azıtepe, Alinas Demirel, Besim Rüstemoğlu, Rıza İşçi.

İstanbul-Kocaeli güzergâhındaki işyerlerinde 2 gün süreyle üretim fiilen durdu. 16 Haziran günü yapılan bu olaylı yürüyüş ve direnişe 150 bini aşkın işçi katıldı. Ülkemizde bu sayıda işçinin katıldığı ilk eylem olması nedeniyle de son derece önem taşıyan bu olayın en ilginç yanı da direnişe ve yürüyüşlere yalnız Disk üyesi işçiler değil, onların yanında ve çoğunlukla Türk-İş üyesi işçilerin de katılmalarıydı. Yukarıda ilk günkü yürüşlere katılanlar bakımından bazı örnekler vermiştik. İkinci günkü yürüyüş ve direnişlere aşağı yukarı bütün Türk-İş'e bağlı sen-

dikaların çoğunlukta oldukları işyerlerindeki işçiler de katıldılar.[3]

16 Haziran günü yapılan yürüyüş ve direnişe katılan işyerlerinden en önemlileri şunlardı:

Auer, Magirus, Oto Marsan, Günterm, Erka Balata, Uzel Traktör, Enfa Elektrik Malzemeleri, Cihan Radyo Televizyon, Job Traş Bıçakları, Türk Demir Döküm, Sungurlar Kazan, Elektro Metal, Çelik Endüstri, Oto Yay, İzsal Döküm, Bufer Elektrik Malzemeleri, Aksan Alüminyum Doğrama, AEG-ETİ, Esaş, Otosan, Gazal, Çelik Halat, Rabak, Philips, Arçelik, Simko, Profilo, Rabak İzmit Tel, Estaş Buzdolabı, Philips İzmit Ampul, Silvan Çelik Döküm, Singer Dikiş Makinaları, ECA Pres, Denet Civata, MİNO Makina ve Yedek Parça, VİTA Teneke, Nursan Çelik Eşya, Döküm Ay Emaye, BİMAK Makina, TEZSAN Torna Tezgahları, Hisar Döküm, Gülok Çamaşır Makinaları, Antaş Civata ve Çivi, Bahariye Sıcak Çekme, Şakır Zümre, Çelik Yay, Oto Makas, Demirel Kollektif Şirketi, Dümeks Tel ve Çivi Çekme, Ambalaj Sanayi, Böhler Kaynak Elektrot, Elba Musluk, Türk Eli Alüminyum, Pimaş Boru, Liberti Plastik, Harley Lastik, Vinleks, Derby Lastik, Merbolin Boya, Prosan Boya, Midil Ziraî İlâçlar, Hastaş Matbaası, Çatalkaya Matbaası, İto Matbaası, Reks Matbaası, Devlet Malzeme Ofisinin İstanbul ve İzmit işyerleri, Komili Yağ ve Sabun, Koruma Tarım İlâçları, EAS Akü, Mutlu Akü, Chrysler Otomobil, Maltepe Sigara fabrikası, Ayvansaray Civata, Bayby Lastik Eldiven, Türk Kablo, Varil Sanayii, Pirelli, Good Year vd.

Bu arada yurt dışında bulunan Türk işçileri de değişiklikleri protesto için yürüyüşler düzenler. Köln'deki yürüyüş bunlardan biridir.

Direnişin sertleşmesi üzerine 16 Haziran 1970 günü öğleden sonra İçişleri Bakanı, Vali ve diğer yetkililerle Disk yöneticileri, Vilayette bir toplantı yaptılar. Bu toplantıda neler konuşulduğu kesin olarak bilinmiyor. Ancak bu toplantıdan sonra Disk Genel Sekreteri Kemal Sülker, bir demeç vererek şunları söyledi; *"Girişilen tahripkâr eylemle ilgimiz olmadığını İçişleri Bakanına söyledik. Ve kesinlikle de bu tahripkâr olayları tasvip etmediğimizi bildirdik. Ayrıca işçilere de radyoda bir uyarma yaparak kötü cereyanlara alet olmamalarını istedik."*[4] Kemal Sülker'in demecinde sözünü ettiği radyodan yayınlanacak mesajı ise Disk Genel Başkanı Kemal Türkler veriyordu. Kemal Türkler bu mesajında;

"İşçi kardeşlerim, işçi sınıfının bilinçli temsilcileri, sizlere sesleniyorum. Beni iyi dinleyiniz. Anayasal haklarınız için direndiniz. Direniyorsunuz. Anayasamız her türlü toplantı ve yürüyüşlerin silahsız ve saldırısız olacağını emreder. Bizler anayasaya sımsıkı bağlı işçiler olduğumuz için hiçbir hareketimiz anayasaya aykırı olamaz. Ne var ki bizim aramızda çeşitli maksatlar güden kişiler, çeşitli kılıklara bürünerek girebilirler. Hatta kötüsü, gözbebeğimiz şerefli Türk Ordusu'nun bir mensubuna kötü maksatlarla taş atabilir, tahrikler yapabilirler. Türkiye Devrimci

3. 15/16 Haziran olaylarına toplam 168 işyerinin katıldığı, bunlardan 121 tanesinde Türk-İş'e bağlı sendikalara üye olan işçilerin çoğunlukta bulunduğu anlaşılmaktadır.
4. 17.6.1970 *Milliyet* gazetesi.

İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Başkanı olarak sizi uyarıyorum."[5] demekteydi.

Türk-İş ise, olaylardan sonra İstanbul'da yayınlanan yüksek tirajlı gazetelere aşağıdaki ilanı verdi ve işçi sınıfının karşısında olduğunu bir kere daha ortaya koydu. Türk-İş'in gazetelere verdiği ilân aynen şöyle idi:

TÜRK-İŞ'in AÇIKLAMASI
BÜYÜK TÜRK MİLLETİNE VE AZİZ
TÜRK İŞÇİLERİNE TÜRK-İŞ'in DUYURUSU

274 Sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunlarında yapılacak değişikliklerin büyük Milletimize ve İşçilerimize yanlış aksettirildiği, gerçeklerin söylenmediği büyük bir üzüntü ile tesbit edilmiştir. Gerçekler anlatılmadığı için toplu iş sözleşmesi ve grev haklarının ellerinden alındığını zanneden bir kısım masum İşçi arkadaşlarımız aşırı sol militanların tahrikleri ile sokaklara dökülmekte anarşiye varan davranışlarda bulunmakta işyerlerini tahrip ederek can ve mal güvenliğini tehdit etmektedirler.

274 Sayılı Sendikalar Kanunu'nda yapılacak değişikliklerle hâlen Türkiye'de sayısı binden fazla olan tabelâ sendikalarının mevcudiyeti ortadan kaldırılarak işçilerin güçlü sendikalar etrafında toplanması sağlanmaktadır. Keza sendika içi denetleme getirilmekte, işçilerden toplanan aidatları kendi hesaplarına yatırmak suretiyle yolsuzluklar ve usulsüzlükler yapanların bu ve buna benzer davranışlarına son verilmektedir. Sendika gelirlerinin değerlendirilmesi işçilerin menfaatlerine uygun yatırımlara yöneltilmesi temin edilmekte. Yavru Vatan Kıbrıstaki işçi kardeşlerimizin Anavatandaki en büyük işçi kuruluşuna katılmaları sağlanmaktadır.

Kanunda yapılacak değişikliklerle güçsüz cılız ve sadece bir kısım yöneticilerine gelir sağlamaktan başka işçiye yararlı bulunmayan sözde Sendikalar ortadan kaldırılacak böylelikle de işçilerin hak ve menfaatleriyle de yarınları garanti altına alınmış olacaktır. Bu değişikliklerin Anayasaya aykırı olduğu ve bu sebeple de anayasal hakların kullanıldığını iddia edenler Türkiye'de bir Anayasa Mahkemesi'nin varlığından neden bihaber görünürler? Eğer kanunlar anayasaya aykırı ise bunun Anayasa Mahkemesine müraacatla iptalı mümkün olduğu halde neden bu yola başvurmazlar? Anayasa Mahkemesi kanunları anayasaya aykırı ise iptal yetkisine her zaman sahiptir ve tatbikat da böyledir.

275 sayılı kanunda yapılacak değişikliklerle de grev hakkı ve toplu sözleşme yapma yetkisi ortadan kaldırılmakta değil, tam aksine işçilerin hak ve menfaatlerine uygun yeni hükümler getirerek işkolunda dolaylı yoldan çoğunluğu temsil etmedikleri halde yetki alarak bu yetkilerini kullanamayan ve işçilerin hak ve menfaatlerini haleldar eden sarı sendikaların değil, güçlü ve her türlü imkâna sahip büyük sendikaların yetkili kılınması için hükümler getirilmektedir. Bu kanunda yapılacak değişikliklerle de Türk İşçisi düşünülmüş onun hak ve menfaatlerini garanti altına alınması amaç edinilmiştir. Hal böyle olduğu halde işçi arkadaşlarımızın Türkiye'yi maceralara sürüklemek ve demokratik düzeni ortadan kaldırmak isteyenlerin tahrik ve teşviklerine kapılmamaları gerekir.

İstanbul ve Kocaeli civarında başlatılan can ve mal güvenliğini tehdit eden yürüyüş ve direnişlerin taşlı, sopalı saldırıların ekmek kapımız olan fabrikaları tahripleri başlıca teşvikçilerin Türk Hâkimi tarafından yıllarca önce mahkûm edilmiş, militan komünistler ve onların işbirlikçileri oldukları kesinlikle ortadadır.

5. Agy.

Aziz İşçiler, Sendikacı, işçileri teşvik edip sokağa döken, sonra da biz bu hareketin içinde yokuz diyerek meydanı terk eden sahtekâr insan değildir. Türkiye'yi kargaşalığa sürüklemek isteyenlere inanma, onların teşvik ve tahriklerine kanma. Bu hareketleri düzenleyenler azınlıktadırlar. Türk işçilerimizin büyük çoğunluğunu temsil eden Türk-İş her zaman olduğu gibi ağır başlılığını muhafaza etmeyi işçilerimizin ve demokratik düzenin yararı bakımından uygun mütalâa etmektedir. Gerekli tedbirlerin alınacağı inancı içindedir. Bu tedbirler zamanında alınmazsa işçilerimizi ve sendikacılarımızı savunma mecburiyetinde kalacağımızı emrinde ve hizmetinde olduğumuz büyük milletimize ve aziz işçilerimize saygı ile duyururuz.

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU ADINA
İCRA VE YÖNETİM KURULLARI

SIKIYÖNETİM İLANI

16 Haziran 1970 günü akşama doğru Disk'e bağlı sendikaların merkezleri ve bölge temsilciliklerinde polisçe aramalar başlamış ve birçok sendikacı ve işçi de bu arada gözaltına alınmışlardı. Aynı anda hükümetçe İstanbul ve Kocaeli'nde Sıkıyönetim ilân edilmesi kararlaştırılıyordu. Sıkıyönetim ilânına ilişkin karar önce bir hükümet bildirisi ile açıklandı. Bildiri şöyleydi:

> *"Anayasanın 124. maddesi uyarınca İstanbul ve Kocaeli illeri dahilinde bir ay süre ile sıkıyönetim ilânına karar verilmiştir. Sıkıyönetim 16 Haziran 1970 Salı günü saat 21.00'den itibaren yürürlüğe girecektir.*
>
> *Hükümetimiz bütün vatandaşlarımızın tahrikler neticesinde yurdumuzun bu bölgesinde bozulan huzur ve sükûnun ve kamu düzeninin yeniden tesisinde sıkıyönetim idaresine yardımcı olacağından ve maksatlı olarak çıkarılmış ve çıkarılacak çeşitli haberlere iltifat etmeyeceğinden emin bulunmaktadır."*

Bu bildiri'den sonra zamanın Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ta bir bildiri yayınladı. 12 Mart 1971'den sonra yıldızı daha da parlayan(!) muhtıracı paşa şöyle diyordu;

"Bakanlar Kurulu'nun aldığı karar gereğince İstanbul ili ile Kocaeli ilinin merkez ve Gebze ilçelerinde saat 21.00'den itibaren yürürlüğe giren Sıkıyönetim komutanlığına Genelkurmay başkanlığınca 1. Ordu Komutanı Orgeneral Kemal Atalay tayin edilmiştir.*

Bakanlar Kurulunun kararının bir sureti ile tâyin kararnamesi özel kurye ile 1. Ordu Komutanlığına gönderilmiştir.

Sıkıyönetim şartları saat 21.00'den itibaren yürürlükte bulunduğundan değerli basınımızdan, sayın yayın organlarından, müesseselerimizden, sayın halkımızdan sıkıyönetim şartlarına hassasiyetle uymalarını rica ederim."

* 30 Ağustos 1970 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanı olacağından söz edilen Kemal Atalay'ın yerine Org. Faruk Gürler Kara Kuvvetleri Komutanı oldu. Atalay ise emekliye ayrıldı, yerine Org. Faik Türün geldi.

Sıkıyönetim ilânına ilişkin Bakanlar kurulu kararı ise 17 Haziran 1970 günü Resmî Gazete'de yayınlandı. Karamame şöyleydi:

"Sendikalar kanununun tadil tasarısı vesîle ittihaz edilerek bugün İstanbul ve Koceli illerinde önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda vuku bulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi gereğince İstanbul ili ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00'den itibaren bir ay süre ile sıkıyönetim ilânı Bakanlar Kurulunca 16.6.1970 tarihinde kararlaştırılmıştır."

SIKIYÖNETİMİN MECLİSTE ONAYLANMASI

Bakanlar Kurulunca alınan bu kararın, Anayasanın 124. maddesi uyarınca TBMM Birleşik Toplantısında onaylanması gerekiyordu.

Birleşik Toplantı, 17 Haziran 1970 günü saat 15.00'de başladı. Toplantıya Ferruh Bozbeyli başkanlık ediyordu.

İlk olarak devrin İçişleri Bakanı Haldun Menteşeoğlu söz aldı ve olayları kısaca anlattıktan sonra, gerçek nedenin iddia edildiği gibi 274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenen değişiklikler olmadığını, "gayrimeşru bir platform içinde rejimi yıkmak, millî beraberliği bozmak amacının..." güdüldüğünü ileri sürdü ve devamla;

> *"Bu olayların tertip ve tahrikçisi Disk'tir. Bu teşekkülün yakın yıllar içinde kanunsuzluğu teşvik ederek bir takım eylemlerde bulunduğu hepimizin malûmudur. Bu teşekkül sol zihniyete bağlı bir stratejiyi uygulamaktadır," dedi. Menteşeoğlu konuşmasını;*
>
> *"Bu kanunsuz olay, demokratik rejimi yıkmak heveslisi olan ideolojik bir felsefenin provası idi. Sokaktan geçenler (halk savaşı başladı) diye bağırıyorlardı. Bu bir isyandır, ayaklanmadır, fevkalâde bir olaydır. Bunun üzerine örfî idare kararı verdik." diyerek bitirdi.*

İçişleri Bakanından sonra Güven Partisi adına Turhan Feyzioğlu söz aldı ve özetle sunları söyledi;

> *"Disk, Marksçı, Leninci, komünist bir örgüttür. Masum işçi vatandaşları bu ithamın dışında tutuyorum. Dökülen kanlar için yüreğimiz yanıyor. Soruyoruz. Bunların gerçek katili kim? Bunların cümlesinin katili Türkiye'de proletarya ihtilâlinin provasını yapmak isteyen bir avuç maceracıdır. Bunların yakasına sarılmak lâzımdır. Disk yöneticileri milletlerarası bir emperyalizmin emrindedirler."*

Daha sonra ise CHP Genel Başkanı İsmet İnönü partisi adına söz aldı ve kısaca şöyle dedi;

> *"Sıkıyönetim adalet dışı bir yönetim değildir. Kanunî bir idaredir. Acil ve kısa yoldan adaleti ve gerçekleri ortaya çıkartmak için getirilir. Ayrıca bulanmış olan zihinlere sukûnet ve huzur gelmesini sağlar. İstanbul ve İzmit'teki halkımızın sıkıyönetimin bu huzur verici mahiyetini göz önüne alması lazımdır. Halk sıkıyönetime yardımcı olmalıdır. Bu takdirde gerçek-*

ler kolay ortaya çıkar. Bununla beraber sıkıyönetimin başında bulunanlar ne emrederlerse doğru ve adaletli olduğunu zannetmemelidirler. Bunu bir an gözden uzak tutmamalıdırlar. Sıkıyönetim idarecileri kendilerini önyargıya kapılmaktan kurtarmalıdırlar. Peşin hükümden sakınmalıdırlar...

Geniş bir kitle harekete geçirilebilmiştir. Bu işe türlü tesirlerin karıştığı muhakkaktır. Huzurun bozulduğu zamanlarda kışkırtıcılar kolaylıkla halkın içine girerler.Olaylara bir yön vermeğe özenirler. Bir nokta önemlidir, işçilerin vatansever ve cumhuriyete bağlı olduklarını, devlet kanunlarına bağlı olduklarını kabul etmek lâzımdır. Onları harekete getiren sebepler arasında haklı noktalar var mıdır? Bunu dikkatle ayırmak gerekir...

Bu büyük kitlenin harekete geçebilmesinde hiç haklı taraf yok mudur? Haklı taraf yoktur diye sabit hükümle adalet aranmaz."

İnönü daha sonra sıkıyönetimin onbeş günlük bir süre için ilanını önermiş, ancak bu öneri reddedilmiştir.

İnönü'den sonra Millî Birlik Grubu adına tabii senatör Ahmet Yıldız söz almış, ancak AP'liler bağırıp, çağırarak, küfür ederek ve üzerine yürüyerek Yıldız'ın konuşmasını devamlı engellemek istemişlerdir. Bu arada başkan Bozbeyli'de mikrofonu kestiğinden Yıldız mikrofonsuz konuşmak zorunda kalmıştır. Yıldız bu konuşmasında kısaca şunları söyleyebilmiştir;

"Bundan çok daha kanlı olaylarda ayaklanma niçin aklınıza gelmedi? Ankara'da devlet yöneticilerinin ve hükümet üyelerinin gözleri önünde bir cenaze kaldırılamadı.[6] *O zaman niçin ayaklanma demediniz?... Biz, namuslu yöneticiler, namuslu bir idare istiyoruz...*

Konya'da Vilayet konağına saldırılırken, başka bir ilçe(de) Atatürk'ün heykelini diktirmek için Vali ve Kaymakam, cihat ilan etmiş olanlara yalvarırken bunlar ayaklanma değil miydi?...

Sıkıyönetimin rejim için hayırlı olacağı inancında değiliz. Sıkıyönetimi gerektiren bir olay da yoktur. Olsa olsa bir hükümet âczi karşısındayız."

Son olarak konuşan Başbakan Süleyman Demirel konuşmasına şöyle başlamıştır;

"Huzurunuza sevinerek gelmiş değiliz. Memleket menfaatleri icap ettirmedikçe bu şekilde huzurunuza gelmezdik. Bundan daha ehven(!) memlekete faydalı bir usul olsaydı huzurunuza gelmezdik.

Siz muhalefet olarak siyasî iktidarı beğenmeyebilirsiniz. Beğenilmeyi de zaten sizden istemeyiz. Bizim iktidardan çekilmemizi de isteyebilirsiniz. Ama burada yalnız siyasî iktidarın değil, rejimin, parlementonun zarar görmesi ile karşı karşıyayız. Bu konuda müttehit olduğumuzu rejim düşmanlarına gösterirsek böylece onlar güçlerini kaybeder ve demokratik rejim devam eder..."

6. A. Yıldız, Yargıtay Başkanı İmran Öktem'in cenazesini kastediyor.

Demirel konuşmasında daha sonra Rıza Kuas'a çatarak;

"Bu TİP'li milletvekili bu kürsüden zorla, kanla parlementoyu tehdit etmiştir...

Arkadaşlar, kanla meseleler halledilecekse parlementoya ne lüzum var? Parlemento'ya rağmen kan döktürerek meseleleri halletmek isteyenler varsa bu çatı ona yakışmaz."

demiş, devamla Ahmet Yıldız'ın konuşmasını cevaplandırmak istemiş ve tabiî senatörleri (fuzuli şagil) olarak nitelendirerek, anayasayı değiştirecek çoğunluğu elde ettiklerinden Parlamento'da bulunmayacaklarını söylemiştir. Demirel'in bu sözleri üzerine CHP'liler ve MBG üyeleri salonu terketmişlerdir.

Konuşmalar sonunda, AP ve GP'lilerin oyları ile sıkıyönetim kararı onaylanmıştır.

Bu arada içinde bulunulan koşullardan yararlanan tüm gerici kurum ve kuruluşlar, Disk'e karşı saldırıya geçmişlerdi. Olayları "kanlı ihtilâl provası" olarak nitelendiren AP Genel Başkanı Başbakan Süleyman Demirel yanında özellikle Turhan Feyzioğlu ve Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy, basına verdikleri demeçlerinde Disk'e çatıyorlardı. Feyzioğlu şunları söylüyordu;

"Marksist-Leninist bir kuruluş olan Disk yöneticileri, Türk-İş'in desteklediği yeni tasarılara karşı sert bir direnişe girişmişlerdir. İşgal, tahrip, oturma, iş yavaşlatma gibi kanun dışı usullere başvuran Disk, tehlikeli bir maceraya girişmiştir. Bu maceracıların karşısındayız. Türkiye'yi Çekoslovakya haline getirmek isteyenlerin bu taşkınlıklarına fırsat verilmemelidir. Tedbirler alınmalıdır."[7]

Yürüyüş ve direnişlere katılanlardan çoğunun Türk-İş'e bağlı sendikaların üyesi olduğunu* unutan Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy da verdiği demeçlerde;

"Demokrasiyi yıkmak için işçiyi teşvik edenlerin yakasına kanunlar yapışmazsa Türk-İş'e bağlı işçiler yapışacaktır." diyordu.[8]

SIKIYÖNETİM DÖNEMİ

İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetimin ilân edilip, Sıkıyönetim Komutanının atanması ile birlikte özellikle Disk ve ona bağlı sendikalarda aramalar ve bazı kişilerin gözaltına alınmasına hız verildi. İstanbul ve Kocaeli'nde bulunan tüm işyerlerinin çevresi askeri birliklerce sarıldı. Bu arada İstanbul Emniyet Müdürlüğü "asayişi koruma" gerekçesi ile "sakıncalı" sayılan kişilerin bir listesini hazırlayarak sıkıyönetime gönderdi.

Sıkıyönetimce girişilen arama faaliyeti sendikalardan sonra bütün ilerici ve devrimci kuruluşların aranması biçimine dönüştü. İstanbul ve Kocaeli'nde Disk ve ona bağlı sendikalar dışında Dev-Genç'in faaliyet gösterdiği öğrenci dernekleri, TÖS ve İşçi Birlikleri arandı. Bununla da yetinilmeyerek bu kuruluşların yönetici-

7. 17 Haziran 1970 tarihli gazeteler.
8. 17 Haziran 1970 tarihli gazeteler.

* Bk yukarıda dipnot: 3.

leri ile ilerici ve devrimci olarak tanınan kişilerin evlerine de baskınlar düzenlenerek aranmak yoluna gidildi.

İşyerlerinin çevresi askerî birliklerce sarılmış olmasına rağmen iki ilde Disk'e ve Türk-İş'e bağlı işçiler fabrikalar içinde çalışmama ya da işi yavaşlatma biçiminde direnişlerini sürdürüyorlardı. Patronların Sıkıyönetim Komutanına durumu şikâyet etmeleri ve sıkıyönetimin bu konudaki uyarı ve baskılarına karşın işçiler direnişe devam ettiler. Örneğin 19 Haziran 1970 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre özellikle Türk Demir Döküm, Sungurlar, Derby, Elektrometal, Rabak, Auer, Çelik Endüstrisi, Otosan, Arçelik ve Vita gibi büyük fabrikalardaki işçiler büyük bir kararlılıkla direnişe devam ediyorlardı. (Bu direnişlerini sıkıyönetimin kaldırılacağı güne kadar, aylarca sürdüren işyerleri de vardı.) Bu arada Sungurlar, Elektrometal ve Türk Demir Döküm gibi fabrikalarda önemli olaylar da oldu. Bu fabrikalarda işçileri çalışmamaya teşvik ettikleri iddiası ile bazı işçiler sıkıyönetimce gözaltına alınmak istendilerse de, diğer işçiler buna karşı koyarak arkadaşlarının gözaltına alınmasını önlediler. Diğer fabrikalarda ise işçiler askeri kordon altında çalıştırılıyorlardı.

Patronlar koşullardan yararlanarak işçiler üzerindeki baskıyı gün geçtikçe arttırıyorlardı. Bu konuda patronların en büyük desteği aşağıda değineceğimiz 7 ve 10 No.'lu sıkıyönetim bildirileriydi. Patronlar bu bildirilere dayanarak Sıkıyönetim Komutanlığına başvuruyorlar ve işyerine askerî birlik gelmesini ve işçilerin zorla çalıştırılmasını sağlıyorlardı. Ancak, yukarıda verdiğimiz örneklerden de anlaşılacağı gibi işçiler bazı yerlerde buna şiddetle karşı çıkabiliyorlardı. Patronlar ayrıca işyerlerindeki Disk'e bağlı temsilcilerin ve diğer ilerici işçilerin işlerine son verme yoluna da gittiler. Bu devrede işten çıkarılanların sayısı binleri aştı.[9] Patronların başvurdukları diğer bir yolda sıkıyönetimce tutuklanan ilerici işçiler aleyhine ifade vermeleri için diğer işçilere baskı yapmak olmuştur. Ancak, patronlar bunda da pek başarı sağlayamadılar. Her yerde görülebilecek birkaç örnek dışında işçiler tutuklanan arkadaşları aleyhine baskılara rağmen ifade vermemekte direndiler.

Bazı gerici gruplar bu arada Disk'e ve bağlı sendikalara taşlı, sopalı saldırılara da yeltendiler. Örneğin 18 Haziran 1970 günü Ankara'da Disk'e bağlı Maden-İş Sendikası bölge temsilciliğine saldıranlar, buradaki bütün eşyayı tahrip ettiler, evrakları yaktılar. Saldırganlara karşı polis hiçbir şey yapmayıp olayı seyretmekle yetindi. Saldırganların hiçbiri tutuklanmadı ve haklarında koğuşturma açılmadı. Sıkıyönetimin yürürlükte olduğu İstanbul ve Kocaeli'nde işçi direnişleri baskılara rağmen çeşitli biçimlerde sürerken diğer illerdeki işçilerde direnişe geçmeye başladılar. 18 Haziran 1970'de İzmir'de Disk'e bağlı sendikalara üye 13 işyerinde "İş yapmama" biçiminde pasif bir direniş başladı. İzmir'deki bu direnişi yürüten "Direniş Komitesi" üyeleri, bu arada Cumhurbaşkanına şu telgrafı çektiler; *"Sendikal haklarımızın kısıtlanmamasını, arkadaşlarımızın öldürülmemesini, tutuklanan arkadaşlarımızın serbest bırakılmasını istiyor, bunun için direniyoruz."*

Sıkıyönetim Bildirileri

Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yayınlanan bildirilerle iki ildeki halkın anayasal

9. Bk. Aşağıda "İşten atılan işçiler" başlıklı kısım.

hak ve özgürlükleri tamamen kısıtlanmış ve ortadan kaldırılmıştı. En önemli darbe ise işçi sınıfına vurulmak isteniyordu. İşçi sınıfının ekonomik mücadelede en büyük silahı olan grev ve toplu sözleşme hakları tamamen ortadan kaldırılmıştı. Bundan yararlananlar ise doğal olarak burjuvaziydi.

Burjuvazi, 15/16 Haziran günlerinde, özellikle lüks semtlerde (Bağdat Caddesi, vb.) bulunan evleri ve işyerleri yağmalanacak diye çok korkmuş, evlerine bayrak asmış, sonradan işçilere çiçek, kolonya, büsküvi ve su ikram etmeye başlamıştır. Avantalar ve yağmalar ülkesinde karun misali yaşayan 'yurtsever' burjuvazi, yurtdışına kaçabilmek için havalimanında kuyruğa girmiştir. Fakat, ne zaman ki sıkıyönetim ilan edilerek nisbî bir 'sükûn' sağlanmıştır, bu kez burjuvazalar, bütün araçlarıyla ihbar, kışkırtma ve baskıdan yarar umarak orduyu daha 'şedit' hareket etmesi için sıkıştırmaya başlamıştır.

Bildirilerle ayrıca siyasî partiler ile derneklerin ve sendikaların[10] faaliyetleri kısıtlanıyor ve basında adeta sansür konuluyordu. Bir ara o kadar ileri gidildi ki, nişan ve düğün gibi toplantılar dahi izne bağlandı.

Sıkıyönetimin bu bildirileri anayasal hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılışının en önemli belgeleridir. Ayni zamanda sıkıyönetim bildirileri, burjuvazinin artıdeğer sömürüsünü nasıl ve hangi şartlarda gerçekleştirdiğini, demokrasiye asla ihtiyacı olmadığını, kaba güce ve zor'a başvurulmadan ayakta duramadığını gösteren ve çalışma hayatının ilkelliğini sergileyen en ilginç belgelerdir. Bu bildirilerden bazılarını örnek olarak aktarmakta yarar görüyoruz:

4 No.'lu Bildiri

1) İstanbul hudutlarıyla Kocaeli İzmit merkezinde ve Gebze ilçesindeki siyasî partiler, diğer cemiyetler, sendikalar, dernek ve basın, memleketin menfaatlerini göz önünde tutarak her türlü faaliyet ve neşriyatlarında hassasiyet(!) göstereceklerdir.

2) Emirlere uymayan siyasî parti, cemiyet, sendikalar, dernek ve basın hakkında 3832 sayılı Sıkıyönetim Kanunu gereğince kısıtlayıcı tedbirlerin alınacağının bilinmesini[11], halkı kışkırtıcı, zararlı olabilecek neşriyat, haber ve siyasî faaliyette bulunulmamasını rica ederim.

Kemal Atalay
Orgeneral
1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı[12]

10. Bildiride sözü edilen siyasî parti ancak TİP olabilirdi. Sendikalardan amacın ise Disk olduğu açıktır. Derneklerden de o dönemdeki devrimci gençlik ve işçi derneklerinden İşçi Birliği ve benzerlerinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.
11. Siyasî partiler hakkında kısıtlayıcı tedbir almaya yalnızca Anayasa Mahkemesi yetkili olduğuna göre, bildiride sözü edilen siyasî partiler hakkında alınacak "tedbirin" ne olduğu tarafımızdan anlaşılmamıştır.
12. Diğer bildirilerin altında da aynı imza bulunmaktadır. Bu bakımdan diğer bildirilerin altındaki imzayı buraya almıyoruz.

5. No.'lu Bildiri

1) İstanbul ili hudutları ile Kocaeli İzmit Merkezinde ve Gebze ilçesindeki her türlü gösteri yürüyüşleri, kapalı ve açık yerdeki toplantılar ikinci bir tebliğe kadar men edilmiştir.

2) Her türlü cemiyetlerin ve sendikaların umumî heyet toplantıları Sıkıyönetim Komutanlığının iznine bağlıdır.

3) Kahvehane, birahane, meyhane, tiyatro, sinema, bar, gazino ve emsali umuma açık yerler ikinci bir tebliğe kadar saat 05.00'den 21.00'e kadar faaliyet gösterebileceklerdir.

7 No.'lu Bildiri

1) Bazı fabrikalarda çalışmak isteyen işçilerin çalışmalarına mani olunduğu veya iş yerleri açık olduğu halde bazı işçilerin fabrika ve işyerlerine gelerek türlü bahaneler serdedip "Örfi idare anlamı ile sıkıyönetim tabirinin aynı olduğunu bilmemelerinden" çalışmak istemedikleri vaki müracaatlardan öğrenilmiştir.

2) Çalışma hürriyetini engellemek isteyen sendika temsilcileri, işveren ve işçiler hakkında kanunî koğuşturma yapılacağının bilinmesini, normal faaliyetler dışında gayri kanunî hareketlerden kaçınılmasını rica ederim.

8 No.'lu Bildiri

1) Sıkıyönetim ilanı ile ilgili müessif olaylara dair bazı kötü niyetli kişilerin ve teşekküllerin beyanname, broşür ve afiş dağıtmaya teşebbüs ettikleri ve herkesin girebileceği yerlere astıkları tespit edilerek gerekli kanunî işleme tevessül edilmiştir.

2) Bu neviden beyanname, broşür ve afiş asılması veya el ile yazılması, dağıtılması veya asılması yasaklamıştır.

9 No.'lu Bildiri

1) Vaki müracaatlardan 3 No.'lu sokağa çıkma yasağı hakkındaki tebliğimizin yanlış anlaşıldığı öğrenilmiştir.

2) Vardiya usulü çalışan işyerlerindeki işçilerimiz yasak saatler içinde sokağa çıkmamak kaydı ile günün her saatinde çalışabileceklerdir.

3) İstihsalin düşmemesi hem memleketimizin hem de işveren ve işçinin yararına olacağı düşüncesi hâkim olmalı ve buna göre işyerlerinde vardiya usulünü yasak saatler için de kapsayan gerekli tedbirler alınmalıdır.

10 No.'lu Bildiri

1) Mahdut da olsa bazı iş yerlerinde henüz normal çalışma düzenine geçilmediği haber alınmıştır.

2) İşçilerimizin bir an evvel işlerinin başına dönmeleri, işverenlerin de bunu temin etmeleri tavsiye olunur.

3) Kanunî bir sebebe dayanmadan çalışılmayan günler için işverenlerin, yevmiye ödemeye zorlanamayacakları aşikârdır.

4) Sebepsiz çalışmayanlar, mani olanlar veya çalıştırmayanlar hakkında gerekli kanunî işlemlerin ve toplu sözleşme hükümlerinin yürütülmesini bütün ilgililerden rica ederim.

12 No.'lu Bildiri

1) Her türlü cemiyet, dernek ve kuruluşların kanunlarına göre yapmaya mecbur oldukları toplantılarını 24 saat evvel Selimiye kışlasında bulunan Sıkıyönetim Komutanlığına, toplantının yerini ve tarihini bildirmek ve müsaade almak suretiyle yapabilirler.

2) Evvelden planlanmış seminerler ile düğün, nişanlar ve spor faaliyetlerinin de birinci maddede açıklanan hususlara riayet edilmek şartıyla uygulanmasını rica ederim.

BAĞIMSIZ SENDİKALARIN DİRENİŞİ

274 ve 275 sayılı yasalarda değişiklik yapılmak istenilmesi üzerine işçi sınıfının direnişi 15/16 Haziran olayları ile kapanmadı. Yer yer fabrikalarda yapılan direnişler yanında hiçbir konfederasyona bağlı olmayan bağımsız sendikalar da direnişe geçtiler. Bağımsız sendikaların direnişi ilk kez altı sendikanın çağrısı ile başladı, sonradan 131 bağımsız sendika bu direnişe katıldılar.

Bağımsız sendikaların direnişini Bağımsız İşçi Sendikaları Genel Direnış Komitesi adı ile oluşturulan bir komite yürütüyordu. Bu komite, beş sendikacıdan oluşuyordu. Bu sendikacılar:

Rıza Güven	: Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkanı
Şadi Uğur	: Petkim-İş Genel Sekreteri
Nevzat Köksal	: Karayol-İş Genel Başkanı
Özcan Kesgeç	: Sosyal-İş Genel Başkanı
Yaşar Altınay	: Teknik-İş Genel Sekreteri

Bu komite, 24.6.1970 tarihinde Ankara'da direniş biçiminin saptanması için bir forum düzenledi. Tüm siyasî parti sözcülerinin, Türk-İş yöneticilerinin ve bilim adamlarının çağrılı olduğu bu foruma yalnızca 12 konuşmacı katıldı. 131 sendikanın temsilcileri ve bazı parti ve örgütlerin ilgilileri de foruma gözlemci olarak katıldılar. Yukarıda* foruma katılan konuşmacıların konuşmalarından önemli örnekler vermiştik. Foruma konuşmacı olarak katılanlar şunlardı:

Mehmet Kılınç	: Petkim-İş Genel Başkanı
Rıza Güven	: Tekstil-İş Genel Başkanı
Muammer Aksoy	: Anayasa Profesörü
Özcan Kesgeç	: Sosyal-İş Genel Sekreteri
Cahit Talas	: Sosyal Siyaset Profesörü
Fikret Gündoğan	: CHP Senatörü
Bahri Savcı	: İdare Hukuku Profesörü

* Bk.: Yukarıda Bölüm-I

Alfried Donnenberg : Uluslararası Maden-İş Federasyonu Genel Sekreter Yardımcısı
Mukbil Özyörük : İdare Hukuku Doçenti
Alparslan Işıklı : İdare Hukuku Dr. Asistan
Ahmet Yıldız : Tabiî Senatör
İsmail İnan : Türk-İş Eski Genel Başkanı

Forumu Tekstil İşçileri Sendikası Genel Başkan vekili Sabri Tığlı yönetti. Konuşmalardan sonra hazırlanan öneri oya sunuldu ve oy birliği ile kabul edildi. Ayrıca eski komitenin göreve devam etmesi de kararlaştırıldı. Forum sonunda alınan karar aynen şöyleydi:

"1- Sıkıyönetim altında kanun yapma eğiliminden vazgeçilmeli, askerî yönetim derhal kaldırılmaladır.

2- 274'ün Meclisten geçmiş bu şekli derhal geri alınmalı, bilim adamları, Disk, Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesi, ve Türk-İş'ten eşit sayıda seçilecek bir komisyonda yeniden gözden geçirilerek yeni bir tasarı hazırlanmalıdır.

3- Türk işçisinin haklı uğraşında kendileriyle aynı mücadeleyi veren, Gençlik, Basın, Üniversite ve meslekî kuruluşlarla işbirliği içinde sürdürülecektir.

4- Türk-İş'in uluslararası sendika örgütlerinden çıkartılması için bu örgütlere başvurulacaktır.

5- Aksi halde Türkiye çapında komiteler kurularak genel bir boykota gidilecektir.

6- Alınan kararlar Cumhurbaşkanı, Başbakan, siyasî parti liderleri, Türk ve Dünya kamu oyuna duyurulacaktır."

İşten Atılan İşçiler

Bütün baskılara rağmen direniş pasif de olsa sürmeye devam ediyordu. Bağımsız sendikalar dahi yasa değişikliklerine karşı çıkmakta ve direniş kararı almaktaydılar.

İstanbul ve Kocaeli'nde büyük fabrikaların tamamı askerî birliklerce, özellikle zırhlı birliklerce sarılmış durumdaydı.

Koşullardan yararlanan patronlar önce sıkıyönetimce tutuklananları ve en bilinçli işçileri son derece çirkin yöntemlerle, ihbar ve iftiralarla işten atmaya başladılar. Sonra da sırasıyla ilerici sendikalara üye olan bütün işçiler işten attılar. İşten atılan işçilere hiçbir tazminatta verilmiyordu. İşten atılan işçiler, işkollarına göre çoğunlukla metal, lâstik ve kimya gibi modern üretim yapan iş kollarındandılar. Sanayiin ağır kesiminde çalışan bu işçiler, proletaryanın özünü temsil ediyorlardı.

Burjuvazi sınıf bilinçli ve akıllıydı... Modern Proletaryanın en bilinçli militan önderlerinden kurtulmak için tarihsel bir 'fırsat' yakalamıştı... Ülkemizdeki sosyal birikimin doğal sonucu olarak ağır sanayi iş kollarında yetişen, bilinçlenen ve nitelikleri genel hizmetler, otel lokanta ve eğlenceye yerleri işçilerinden çok farklı olan bu işçileri işten çıkartıyordu. Burjuvazi, bunu sınıfsal bir görev olarak yap-

maktaydı. Burjuvazi, bu görevine o denli sadık kaldı ki, işten atılan sınıf bilinçli işçiler ve onların çocukları ömür boyu asla yeni bir işe kabul edilmediler.

Bu dönem içinde yapılmasına izin verilen Toplu-İş sözleşmelerinde çoğunlukla burjuvazinin istekleri yerine geliyor, burjuvazinin öne sürdüğü koşullarda toplu-iş sözleşmesi yapmaya yanaşmayan sendikacılara çeşitli baskılar yapılıyordu. Bu tür toplu-iş sözleşmesi aktedilmesi bir yerde patronlarla sıkı ilişkiler içinde bulunan sarı sendika yöneticilerini dahi çileden çıkarmaya yetiyordu. Örneğin İzmit'teki SEKA işyerinde yapılan toplu sözleşme bunlardan birisidir.

***

İşten atılan işçiler bakımından çeşitli listeler yayınlandı. Bunlardan biri *"Türkiye Solu"* dergisinde yayınlanan listeydi.[13] Bu listeye göre, işten çıkartılanların fabrikalara göre dağılımı şöyleydi:

Tablo-11

İşyerleri	İşçi Sayısı	İşyerleri	İşçi Sayısı
Sungurlar	150	Otosan	756
Singer	90	Haymak	150
Özkardeşler	60	AEG-Eti	10
Çelik Halat	10	BMC	300
Çelik Montaj	300	Plastel	11
Gıslavet	131	Özergen Lastik	45
Derby Lastik	104	Gizli Bant	84
Derby Plastik	22	Güneş Plastik	38
Baby Lastik	21	Luxor Tarak	13
Mikafor Plastik	10	MAN	546
Otomarsan	105	Vinylex	125
Ytong	40	Adel Kalem	234
Kristal Cam	86	Uzel Traktör	200
Adana Bossa	140	İzmir Aliağa	480
Türk Kablo	9	Anadolu Döküm	10

Bu listeye göre işten atılan işçilerin sayısı 4280 idi.

Cumhuriyet gazetesinde ise çeşitli iş yerlerinde işten atılan Disk üyesi işçilerle ilgili diğer bir liste yayınlandı. Oldukça ayrıntılı olarak hazırlanan bu listeye[14] göre ise durum şöyledir:

13. Bk., *Türkiye Solu*, sayı 1, 15.04.1971.
14. Bk.: 16 Eylül 1970 *Cumhuriyet* gazetesi sayfa 5, Sendika yöneticileri listeye dahil edilmemiştir.

Tablo-12

İşyeri	Çıkarılan İşçi işçi	İşçi Temsilcisi	Tutuklananlar	Tahliye Edilenler	Halen Tutuklular
MADEN-İŞ SENDİKASINDAN:					
Sungurlar	131	4	25	24	1
Otosan	88	6	45	42	3
Singer	30	6	4	4	–
Özkardeşler	18	–	–	–	–
Arçelik	2	–	3	2	1
Haymak	67	4	19	19	–
Silvan	7	4	4	1	3
Türk Kablo	7	3	2	1	1
Anadolu Dök.	16	4	–	–	–
Otomarsan	67	4	–	–	–
Gökçay	1	–	–	–	–
Elektrometal	1	–	–	–	–
Çelik Halat	1	–	1	1	–
E.C.A	–	–	1	1	–
Demir Döküm	1	–	2	–	2
Rabak (İzmit)	–	–	2	–	2
Rabak (İst.)	–	–	1	–	1
Terma Bular	–	–	1	–	1
Profilo	1	–	1	1	–
AEG	–	–	2	–	2
AUER	–	–	1	1	–
Otopar	1	–	1	1	–
LASTİK-İŞ SENDİKASINDAN:					
İnanplâstik	23	3	–	–	–
Halley Flex	17	1	–	–	–
Gizlibant	65 (lokavt)	–	–	–	–
Özegel Pirete	55	–	–	–	–
Elek. Malze.	33	–	–	–	–
Derby Plâstik	55	–	–	–	–
Derby Lâstik	139	–	10	10	–
Vinylex	1334	–	1	–	1
Güneş Plastik	4	–	–	–	–
İst. Kauçuk	9	–	–	–	–

Rekor Lâstik	2	1	–	–	–
Teknik Plâstik	4	–	–	–	–
Gislavet	–	–	1	–	1
Beybi	–	–	1	1	–
KİMYA-İŞ SENDİKASINDAN:					
Midi Çiti	21	1	1	1	-
Koruma Tarım	10	–	-	–	-
Puro Fay	6	–	2	2	–
Piro-Tek	4	1	-	–	–
Farmitalia	3	2	-	–	–
Farglast	–	–	1	–	1
Abott	–	–	1	–	1

Listelerdeki sayılar bazı yerlerde birbirinden farklı. Diğer listelerde de sayılar bakımından fark var.[15] Bu nedenle o dönemde işten çıkarılan işçilerin sayılarını tam olarak saptamak mümkün değil. Ancak, şu bir gerçek ki, burjuvazi, içinde bulunulan ortamın koşullarından sonuna kadar yararlanmasını bilmiş ve işyerlerinde kendi sınıfı için bir tehlike saydığı işçi önderlerini, sendika temsilcilerini ve ilerici işçilerin tümünü işten atmıştır. Burjuvazi, bunu tam bir bilinçle ve yukarıda da söylediğimiz gibi sınıfsal bir görev olarak yerine getirmiştir. Burada yakınmak elbette söz konusu olamaz. Devrimciler bakımından üzerinde tartışılması gereken sorun bizce, o günün koşullarında burjuvazinin bu davranışına karşı, neler yapıldığı ve neler yapılabileceği olmalıdır. Devrimci kuruluşlara bu ve benzeri soru ve eleştiriler yöneltilebilir.

Evet... burjuvazi o günün koşullarını kendi sınıfı yararına sonuna kadar kullanmış ve en uyanık ve bilinçli işçileri işten çıkararak zaman kazanmaya çalışmıştır. O gün işten atılan, açlığa mahkûm edilenlerin yerini, bugün, hak arama yolunda, mücadele yolunda kendilerinden öncekilerden çok daha ileride yüzlerce, binlerce genç işçi doldurmakta...

15. Bu fark, listelerin bir yıl ara ile yayınlanmış ve bu dönemde patronların olaylar nedeniyle işçi çıkarmaya devam etmiş olmalarından doğmuştur kanısındayız.

Güven Dersanesi

Cumhuriyet

47 yıl sayı: 16483

GECEKONDU

İşçi yürüyüşünde 3 ölü var

İstanbul ve İzmit'te sıkı yönetim

Askerî Yönetim bir ay sürecek

Orgeneral Atalay, Sıkı Yönetim Komutanı oldu

Ankara'da öğrenciler ve işçiler, esnafla çatıştı

İŞÇİLER EYLEMDE

Ulvidilla BİLGİ

Yozgat'ta TÖS ve 2 dükkân tahrip edildi

Sendikalar Tasarısı ivedilikle Komisyona gönderildi

Cumhuriyet Gazetesi yazı işleri Müdürlüğüne

14 bin pancar işçisi de yürüdü

BÖLÜM-III

15/16 HAZİRAN VE BASIN

Basında Olaylar

15/16 Haziran olayları gerek iç ve gerekse dış basında önemli bir yer almıştır. Basının olaylar üzerindeki yorumları, özellikle burjuvazinin görüşlerini anlamak bakımından değerli birer kaynak olacaktır kanısındayız.

Burjuva basını olayları daha çok "Kanlı Salı", "Kızıl İhtilâl", "İhtilâl provası", "Kalkışma=Kıyâm", "Ayaklanma" olarak değerlendirdi. Bu arada bol bol komünizm edebiyatı da yapıldı. Disk, TİP, TÖS, İşçi Birliği Dev-Genç gibi kuruluşlar "olayların düzenleyicisi" olarak gösterilmeye çalışıldı ve yazılarda bu kuruluşları kötüleyen ihbarlara, küfürlere ağırlık verildi. Ancak bazı yazarlar olayları burjuva sınıfının gözüyle görmemeyi ve kendilerince bilimsel bir yorum getirebilmeyi de başardılar.

Sol basında ve özellikle haftalık dergilerde olaylar hakkında birçok yorum yapıldı. Özellikle haftalık *Emek* ve *Ant* dergisindeki yazılar, o dönemin yegane sosyalist partisi TİP'in yorumlarını ve konumunu vermesi bakımından ilgiçtir.

Basının yorumlarını, günlük (iç) basın ve özellikle gazetelerden, haftalık basın ve dergilerden ve dış basından alınan örnekleri kapsayan üç bölümde vermeye çalışacağız. Gazetelerden verilecek örnekler, işçi sınıfının görüşlerini yansıtan günlük bir gazete olmadığı için tamamen burjuva sınıfının yorumlarını kapsayacaktır.

Dergiler ve broşürlerden aldığımız örneklerde ise genellikle solun dağınık fraksiyonlarının görüşleri yansıtılmaya çalışılacaktır.

Dış basından ise olaylar hakkında iki değerli yorumu kitabımıza aldık. Bu suretle okuyucunun olayları çeşitli yönleri ile iki sınıf açısından değerlendirmesi daha da kolaylaşacaktır sanıyoruz.

Günlük (İç) Basından Örnekler

Örnekleri *Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet, Akşam, Günaydın, Tercüman, Son Havadis, Babıalide Sabah, Bugün, Dünya, Bizim Anadolu, Zafer* Gazetelerinden aldık. Bu gazetelerde olaylarla ilgili yazı yazan yazarlar şunlardı. *Tercüman*'da; Ahmet Kabaklı, Ergün Göze, Refik Sönmezsoy, Rauf Tamer, Suna San, Celâl Yardımcı, Mehmet Ali Sebük, *Son Havadis*'te; Tekin Erer, Orhan Seyfi Orhon, Feru-

dun Ergin, Abdullah Uraz, Adviye Fenik, *Babıalide Sabah*'ta; İsmail Oğuz, Münevver Ayaşlı, Ayten Lermioğlu, Kemal Coşkun, Hüseyin Ünal, Vecdi Bürün, *Bugün*'de; Mehmet Şevki Eygi, Sezgin Sezer, Refik Özdek, Sinan Omur, Şule Yüksel Şenler, Refik Şevki, Ahmet Guna, A. Sami Taşçıoğlu, Ali Genceli, F. Cemal Oğuz Öcal, S. Sadıkoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, *Dünya*'da; Falih Rıfkı Atay, Bedii Faik, M. Emin Aytekin, Necdet Kurdakul, *Bizim Anadolu*'da; Arif Nihat Asya, İlhan Darendelioğlu, Dr. Necmettin Hacıeminoğlu, Necdet Sevinç, Güzin Doğan, Refik Karadağ, Asaf Gördük, M. Raif Ogan, Yılmaz Yalçıner, Muhittin Karabulut, *Zafer*'de; Firuzan Tekil, *Cumhuriyet*'te; İlhan Selçuk, *Günaydın*'da; Necati Zincirkıran, *Hürriyet*'te; Cüneyt Arcayürek, *Akşam*'da; Çetin Altan, *Milliyet*'te; İsmail Cem, Abdi İpekçi, Ali Gevgilili.

Şimdi örneklere geçebiriz. O dönemin olaylarını yorumlayan, yansıtan yazılardan önemli saydıklarımız şunlardır.

*Hürriyet Gazetesi:**

17 Haziran 1970, *"DİSK'in Direniş Sebebi"* adlı haberinde:

"Sendikacılığın gelişmesi, Toplu-İş sözleşmeleri ve grev kanunlarının çıkışından sonra, işçi liderleri arasında, rekabet bölünme ve parçalanmalar olmuştur. Bu parçalanmaların bir kısmı, siyasî kanaatlerden, bir kısmı dargınlıklardan meydana gelmiştir. Birbirlerine darılan sendika liderleri, ya da sendikalarda başkanlık seçimlerini kaybedenler, "Yeni bir sendika kurayım da görün..." diyerek çevresinde birkaç işçi toplamış ve sendika kurmuştur. Böylece sendikaların sayısı çoğalmış, yani sendika enflasyonu doğmuştur.

Türkiye'de en çok işçi sendikasını bünyesinde toplayan Konfederasyon Türk-İş'tir. Bir diğer konfederasyon da DİSK'tir (DEVRİMCİ İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU). DİSK'e bağlı sendika sayısı, azdır. Son zamanlarda çalışma hayatını düzenleyen 274 sayılı kanun değiştirilmektedir. Değişen kanunun 9. maddesi, DİSK'in kapanmasına yol açacaktır. Dokuzuncu maddede şöyle denilmektedir: "İşçi federasyonu, aynı iş kolunda mevcut iki sendikanın biraraya gelmesiyle kurulabilir. Kurulacak sendikanın da o iş kolunda çalışan işçilerden en az üçte birini temsil etmesi gereklidir."

Tasarı yürürlüğe girdiği anda DİSK'in bünyesinde sadece Lastik-İş kalacaktır. Bu da DİSK'in yok olması demektir. Yeni tasarıda işçiler lehinde olduğu söylenen maddeler olduğu söylenmektedir. Bu maddeleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Şoför, bekçi, kapıcı, kaloriferci, odacılar da işçi kabul edilmişlerdir. Bunlarda aralarında sendika kurabileceklerdir.

2- Sendikalar, gelirlerinin bir kısmını, kâr gayesi düşünmeden yatırımlara ayırabilecekler, yani fabrika kurabileceklerdir. Bu fabrikalara işçilerde otomatikman ortak olacaklardır.

3- Türkiye dışındaki Türk-İşçi sendikaları da memleketimizdeki üst kuruluşlara katılabilecek, böylece onların dövizlerinden faydalanılacaktır.

DİSK'in itirazı sadece dokuzuncu maddeye karşıdır ve bu maddenin kaldırılması için "Direnişe" geçilmiştir.

* Bu gazetede olaylar haber ve resim olarak geniş bir şekilde yansıtıldı. Başyazılarda ise daha çok hükümetin eleştirildiği görülmektedir. Ayrıca, Cüneyt Arcayürek, polis ve MİT raporlarından oluşan bir yazı serisi de yayınladı. Bu yazılarda daha çok Disk ve diğer ilerici kuruluşların "kapatılmaları", "tedbirler" alınması istenmekte, sıkıyönetimin zorunluğundan söz edilerek devamının temini istenilmekteydi. Aynı yazı serisinde işçi sınıfı hareketleri de şiddetle yeriliyordu.

Bu durum karşısında DİSK'in tedhiş hareketlerinden, fabrikaları yakıp yıkmaktan kaçınması, işçilere sempatik görünme yolunu arayarak kanuni yoldan gitmesi ve dokuzuncu maddede aranan üçte biri normal yollardan elde etmesi akla en uygun şekil olarak görülmektedir."

Milliyet Gazetesi:

14-15/7/1970 günleri İsmail Cem *"İstanbul ve Karadenizdeki Kitle Hareketleri"* başlıklı yazısında;

"Türkiye'deki insanlar, birkaç yıldan beri adeta 'ikili' bir kişilik kazanmıştır: Bir yanıyla sokak göstericilerinden, huzursuzluk ve asayişsizlikten yakınmakta; bir yanıyla da, kendini doğrudan ilgilendiren meselede hemen bayrağı kapıp sokağa dökülmektedir... Gerçekten de önceleri "Başkasının hakkını korumak" amacını güden bu davranışlar günümüzde birden hak sahipleri tarafından benimsenir olmuştur. Ülkeyi derinden etkileyen bir nitelik almıştır.

Bu tür gösterilerin son örnekleri İstanbul'daki 16 Haziran işçi olayları ile Ordu'lu fındık üreticilerinin yürüyüşüdür. Çok değişik, adeta birbirine karşıt nedenlerle oluşan bu iki hareket arasında, Türkiye'nin temel gelişmelerinden birini yansıtmaları açısından önemli benzerlikler göze çarpmaktadır.

İki hareketin ayrılıkları

İstanbul olayları, işçi kitlelerinin patronlarla arasındaki ilişkileri düzenleyen ve işçilerin şimdilik memnun gözüktüğü bir statükoyu bazı işçi temsilcilerinin kendi kitleleri aleyhine değiştirmek istemesinden ve iktidarı bu amaçlarına alet etmesinden doğmuştur. Sanayi kesimindeki gelişme ve modernleşmeye işçi-patron ilişkileri genellikle uyabilirken; bu ilişkileri işçi aleyhine değiştirebilecek bir tasarı söz konusu dengeyi sarsmış ve sonuç işçilerin şiddetli tepkisi olmuştur.

Gerçekten de, bir toplumun sanayii yeni özellikler kazanırken işçilerin patronlarla ilişkilerinin de bu yeni özelliklere uyması, gelişmesi gerekmektedir. Aksi halde aradaki gelişmeler keskinleşerek değişik nitelikteki patlamalara yol açabilmektedir. İşçilerin patronlarla olan ilişkisinin alışılmış usullerle devamı düşünülemezdi. Bu ilişkiler sendikalar ve grev kanunuyla yeni bir öz kazanarak sanayideki modernleşmeye şimdilik ayak uydurabilmiş, çelişmenin patlayıcı özelliği yumuşamıştır.

...Gerek İstanbul olayları gerekse Karadenizli fındık üreticisinin gösterileri kendilerini yaratan etkenler açısından halk kitlelerinin demokratik haklarını korumak ya da genişletmek yolundaki mücadelesinin halkalarıdır.

...Halk kitlelerinin demokratik hakları için mücadele edebildiği bu ortam var olduğu sürece, Türkiye'deki gelişmelerin aynı doğrultuyu izleyeceği söylenebilir. Sosyo-ekonomik alt yapıda beliren bu gelişmeler, giderek kendi özelliklerine daha uygun bir siyasal üst yapıyı da kurmaya namzettir. Ülkenin siyaset hayatını şimdiden büyük ölçüde etkilemektedir: Eğer AP bazı şehirli çevrelerin desteğini kaybediyor ve Anadolu eşrafında kuşku yaratıyorsa; ve eğer CHP sola açılışını sürdürebiliyorsa, bu durumun bazı nedenleri, herhalde, halk kitlelerinin başarı ile yürüttükleri demokratik mücadelede, kazandıkları haklarda, zorunlu kıldıkları tavizlerde aranmalıdır."

Aynı gazetenin 17.6.1970 günlü sayısının "Durum" köşesinde Abdi İpekçi "Yazık..." adlı başyazısında;

"Kanunu çıkaranda, kınayanda Anayasaya sığınıyor.

...Aykırılık iddialarını inceleyip karara bağlayacak bir Anayasa Mahkemesi kurmuş. Çok şükür şimdiye kadar bu kuruluş, ötekiler gibi "satılmış" damgasını da yememiş. Böy-

le bir teminat varken neden Anayasaya aykırı durumların, kararların, kanunların bu mahkeme tarafından düzeltilmesini beklemiyoruz? Neden iddia ettiğimiz hakları elde etmek için ille zora, şiddete başvurmak yolunu seçiyoruz?... Neden bu "ihkak-ı hak" rejiminin, sonunda Anayasayı rafa kaldıran bir rejimle sonuçlanacağını göremiyoruz?

...Bugüne kadar öğrenciler birbirini öldürüyordu. Şimdi son olaylarla işçiler birbirlerine saldırmaya başladılar. Bir toplum bu biçimde yaşamaya devam edemez. Hele baştaki yöneticiler de yıpranmış, yıpratılmış, acze düşürülmüş olursa... Buna mutlaka 'DUR' denecektir.

Aynı yazar, 18.6.1970 günü *"Ders"* adlı başyazısında;

"...TİP gibi, TÖS gibi, DİSK gibi bazı çevrelerin alerjilerini çeken kuruluşların zorla yok edilmesi çabalarını daima kınadık. Bunun hem antidemokratik olduğu, hem de patlamalara yol açacağı görüşlerini savunduk. Bu görüşlerimizde ısrar ederek, DİSK'i ortadan kaldırma çabalarını desteklemiyoruz.

...Ve başta DİSK olmak üzere, herkes için zararlı olan bir durum yaratılmıştır.

...Bunun...son ders olmasını dileriz."

Yine aynı yazar, 19.6.1970 günü *"Sosyal Gerçekleri Tanımadıkça"* adlı baş yazısında;

"İster DİSK yöneticileri tarafından düzenlensin, ister araya sızan provokatörlerin marifeti olsun, onbinlerce işçinin içine düştükleri galeyanın niteliği üzerinde önemle durmak gerekir. Aynı anda iki büyük vilayetin değişik yerlerinde harekete geçirilebilen geniş kitlelerin sırf Sendikalar Kanunundaki değişikliğe karşı duydukları tepki ile davrandıklarını kabul etmek yanlış bir değerlendirme olabilir.

...Vitrinlerin, mağazaların... Bankaların saldırıya uğramış... özel otolar tahrip edilmiş... denilebilirki işi bu hale döken işçinin içine sızdığı söylenen maksatlı kışkırtıcılar da... Yahut bilinçsiz bir öfkeyle... her iki halde de ortada başkalarının malına ve servetine karşı birikmiş bir kızgınlığın, düşmanlığın olduğu ve bu birikimin, Sendikalar Kanunu konusunda yaratılan ortam içinde ortaya döküldüğüdür.

....Bize göre bu neden, sosyal adaletsizliklerin ortadan kaldırılamamış, ulusal gelirin dağılımındaki eşitsizliklerin düzeltilmemiş, varlıklı ile yoksul arasındaki uçurumun kapatılmamış olmasından doğmaktadır... Çünkü bu durum değişmedikçe... önlenmez düşmanlıkların tohumu olarak yeşermeye devam edecek, ne yoldan budanmaya çalışılırsa çalışılsın dallar, budaklar büyüyecektir.

İşi sadece aşırı solun kışkırtmalarına bağlamak ve bu kışkırtmalar olmasa olayların hiçbir zaman çıkmayacağını düşünmek ya kendi kendini aldatmakla, ya da durumun değişmesini istememekle ilgilidir. Bu düşüncelerin asılsızlığını göstermek için 6/7 Eylül olaylarını hatırlamak yeter. Mala ve servete karşı patlamanın tipik örneği olan bu olaylar çıktığı zaman Türkiye'de solun 'S'si yoktu.

Sosyal Gerçekleri tanımayanlar, sosyal adaletin önemini kavramayanlar hem huzursuzluk içinde yaşamaya mahkumdurlar, hem de şikâyet ettikleri aşırı solun ekmeğine yağ sürmeye devam etmektedirler."

Yine aynı Gazete'de 17.6.1970 günü *"Günlük"* köşesinde, Ali Gevgilili, *"Neden Bu Gerginlik?"* adlı yazısında;

"Türkiye'de genişleyen ekonomik ve siyasal bunalımın ilişkileri açısından da yeni gerginliklerin patlak verdiği görülmektedir. Bunların sonunda ise, yeni Anayasa ile birlikte gelişen işçilerle ilgili hakların geleceği de söz konusu edilecektir.

Bugün bazı çevreler, hızlanan toplumsal hareketlerden duyduğu kaygılarla bu hakların daraltılmasına çalışırken; ileriye dönük olan güçler ise, yeni bunalımların çözümü için en etkili tedbiri ancak bu hakların sağlamlaştırılmasında bulmaktadır. Son ikiyüz yılın sosyal siyasetle ilgili tarihsel ikilemi böylece Türkiye'de ortaya çıkmaktadır.

Emek ile sermaye arasındaki ilişkileri çeşitli yönlerden etkileyecek olan son gelişmeler birkaç noktada incelenebilir.

...Son kısıtlamaların yalnız DİSK'i ortadan kaldırmakla kalmayacağı işçilerin özgürce örgütlenişini geniş ölçüde önleyebileceği kuşkuları da yaygındır. Bunun sonucu ise sendika yoluyla tekelleşme ve bazı ülkelerde görüldüğü gibi, gerçeklerden kopmuş bir sendika aristokrasisinin sendikalar üstündeki hegemonyasının kuruluşu olabilecektir. Sendikacılık tarihi hem toplum hem de işçi sınıfı açısından asıl böyle bir gelişimin en büyük huzursuzlukların kaynağı olduğunu ortaya koymuştur. Toplumumuzun yararı, hiç istenmeyen gerilimleri yaratan son huzursuzluğun nedenlerini sağduyu ve demokratik bir anlayışla düzeltmektedir. Toplumu bu acı olaylarla karşı karşıya bırakmaktan hiç kimsenin yararı yoktur. Bu hataların düzeltilmesi için girişilecek protesto eylemlerinin cana ve mala rastgele saldırılar şeklinde gelişmesinin ters sonuçlar verebileceği de unutulmamalıdır."

Akşam Gazetesi:

17.6.1970 günü *"Taş"* sütununda Çetin Altan, *"Yetmişbin İşçi Yürüyor"* adlı makalesinde;

"...Niye yürüyor yetmişbin işçi? Kapitalizme karşı olan sendikaların kapatılması ve sadece patronların emrindeki sendikaların ayakta kalması için hazırlanmış bir kanun tasarısını protesto etmek için yürüyor.

...Kaç kişinin sultası altında çalışmaktadır bu yetmişbin işçi? Yüzyirmi, bilemediniz yüzelli patronun sultası altında...

...Türkiye'de sınıf gerçeği yeni yeni vurmaktadır su üstüne... Yavaş yavaş Türkiye'nin kurtuluşunun yüzelli patronla özdeş olan kapitalist bir devlet'te değil, yetmişbin işçi ve tüm emekçilerle özdeş olan sosyalist bir devlette olduğu sezilmeye başlamıştır.

...Partiler: işçilere karşı patronlardan yana olmaya demokrasi diyorlar.

...Devlet soyut bir kavram değildir ve sınıflar üstü olamaz.

...Sınıf gerçeği bir türlü anlaşılamıyordu...

...Yetmişbin işçi yürüyor, yer yer köylüler de yürüyor, onlardan yana olan gençler de yürüyor, sermaye sınıfı ile ittifakını bozup emekçi sınıflarla ittifaka yönelen küçük burjuva aydınları da yürüyor... ve bir tarafta bir avuç komprador, ağa, tefeci... ve onların sınıfını tutan politikacılar.

İşte şimdiye kadar bir avuç azınlığın keyfi için ezilmiş, çökertilmiş, batırılmış Türkiye'de bu günkü genel manzara..."

Günaydın Gazetesi:

17.6.1970 günü *"Düdüklü Tencere"* köşesinde, Necati Zincirkıran, *"Suçlu Kim?"* adlı makalesinde;

"Son kırksekiz saatten beri Türkiye, tarihinin en çalkantılı günlerinden birini daha yaşıyor, işçiler sokaklara dökülmüş, anayasanın kendilerine tanıdığı sendika kurma ve seçme hakkını korumak için büyük bir mücadele veriyor.

İşçiler kanun önünde eşit haklara sahiptir. Kanun onlar için bir ayrımı asla kabul etmez. Ne var ki büyük yürüyüşe katılan onbinlerce işçinin hemen hepsi Türkiye'nin belli başlı en-

düstri tesislerinin kalifiye elemanlarıdır. Sungurlar, Türk Demir Döküm, Tekfen, Vita-Sana gibi firmalarda çalışan ve ihtisas isteyen işleri yürüten seçkin kişilerdir. Anayasanın teminatı altında haklarını son meteliğine kadar almasını bilen, bu uğurda büyük mücadele vermiş işçilerdir bunlar.

...Türk işçisi artık uyanmıştır. Fonksiyon ifade etmeyen, çıkarını iyi gözetmeyen menfaatlarını satan sendikaları bizzat kendisi tasfiye eder. Bunun için kanun zorunu kullanmak yersizdir. Kanunlar umumîdir ve objektif olmalıdır. İşçinin kendi eylemiyle yapmak kudretinde olduğu bir işi kanun zoruyla ona yaptırmaya kalkışmak işte böyle patlamalara sebebiyet verir. Ve bu patlamaların sonu nereye kadar gider bilinmez..."

Zafer Gazetesi:

22.6.1970 gün, *"Grevler ve İktidar"* adlı başmakalesinde, Füruzan Tekil;

"...Sermaye manivelayı elinde tuttuğu için, işçi sektörü de kendisi için bir kuvvet gösterisi aramıştır. Bulunabilen müessesenin adı grevdir. Sermaye olmazsa işçi iş bulamaz, işçi olmazsa sermaye çalışamaz. Patronun iradesine karşı işçinin iradesi grev ile tecelli etmiştir. Ancak işçilerin de hak istemelerini bir hukuki düzene sokmak, ifratı aşırılığı önlemek için kanunlar getirilmiştir.

Türkiye'de CHP grev kanununu 1946 ile 1950 arasında getirememiştir. Günaltay Meclis kürsüsünde, bunun zamansızlığını anlatmak istemiştir. Demokrat Parti iktidarı da grev kanununu getirme imkanını bulamadan iskat edilmiş DP feshedilmiştir. Ancak İnönü iktidarları üçbuçuk sene sürmüş, bu müddetin büyük kısmı örfi idareler altında geçmiştir.

... Grevlere karşı imtihan vermek, İnönü hükümetlerinden sonraki hükümetlere kalmıştır. o zamandan beri AP iktidarı, grevlere karşı tutum ayarlaması yapmaktadır. Bu arada Marksist Leninist karakterde, adı, ihtilâlci işçi sendikaları konfederasyonu olan bir aşırı sol örgüt de kurulmuştur. Yine bu arada grevlerden başka boykotlar, işgaller, polisle kapışmalar, hareket manasına gelen eylemler görülmüştür. Nihayet sonuncu eylemde onbinlerce işçi İstanbul'da ve İzmit'te sokağa dökülmüş, mala ve cana saldırmıştır..."

Cumhuriyet Gazetesi:

18.6.1970 günü *"Pencere"* köşesinde, *"Perşembenin Gelişi"* adlı makalesinde İlhan Selçuk;

"1970 Türkiyesinde toplumun derinliklerinden gelen büyük bir değişim ihtiyacı çeşitli biçimlerde dışa vurmaktadır. Son yılların olaylarını gözden geçirdiğimiz zaman gelişmeleri şöylece sıralamak mümkündür:

1) Fikir hareketleri.. 2) Gençlik hareketleri.. 3) Köylü hareketleri.. 4) İşçi hareketleri.. 5) Memur hareketleri..

1) Yirminci yüzyıl halk kitlelerinin ve mazlum milletlerin uyanış çağıdır. Yeni çağın fikirleri, aydınlar, yazarlar, sanatçılar aracılığıyla toplumdan topluma sıçramakta, dünyanın dört bir yanına yayılmaktadır. Türkiye bu uyanışın dışında kalamazdı. 27 Mayıs Devrimi'nden bu yana, baskılar, hapisler, mahkemeler pahasına yeni fikirleri toplumun ilerici kesimlerine duyurmak mümkün oldu. Verilen kavga sonunda, tutucu güçlerin ördüğü duvarlar yıkılmıştır. Emperyalizme karşı bağımsızlık ve sömürüye karşı sosyal adalet fikirleri düştüğü yerde aydınlık yaratan birer kıvılcım gibi kişiden kişiye sıçramaktadır. Gerici ve tutucu çevreler bu gelişme karşısında telaşa düşüp fikir özgürlüğünü kısıtlamak için ellerinden geleni yapmakta, her yeni fikrin karşısına iki kelime ile çıkmaktadırlar:

-Komünist...

-Kâfir..

2) Fikir hareketleri hiç kuşkusuz önce üniversitede gençliğini etkileyecektir. Üniversite gençliği dış dünyaya açık, aydınlık kesimidir toplumun... Bağnazlıktan uzak bir yaşam içindedir. Dergiler, kitaplar, gazetelerle haşır-neşirdir. Çıkarlarına bağlı kireçlenmiş kafalar, daha çok yaşlı kuşaklarda görülür. Yeryüzünün bütün üniversitelerinde birden gelişen öğrenci eylemleri, birer rastlantı değil çağımızın niteliğini yansıtan birer toplum olayıdır. Türk gençliğinin Atatürk'ten miras aldığı özel bir sorumluluğu da vardır. Tutucu, gerici ve gayri millî çevrelere karşı üniversite gençliğinin tepkisi, bozuk düzene karşı devrimci düzeni savunması tabiî karşılanmalıdır.

3) Köylü hareketleri 1970 Türkiye'sinde belirgin hale gelmiştir. Her yanda toprak işgalleri, ağalarla mücadele, reform için yürüyüşler düzenlenmektedir. "Toprak işleyenin, su kullananın" ilkesini topraksız köylü elbette benimseyecektir. Üstelik köylü nüfusu gittikçe artmakta, toprak üstündeki insanı besleyemez hale gelmekte, derebeyi-mütegallibe düzeni çözülmekte, şehirlere göç yoğunlaşmakta, köylüde "hakkını arama bilinci" gelişmekte, ağanın kölesi Cumhuriyetin vatandaşı olmak niteliğine kavuşmaktadır. Buna karşılık yirmi yıldan beri dönüm başına üretilen buğday miktarı yerinde saymaktadır. Uyanan gençlik, köye ışık götürmekte, Türkiye'nin her yanına serpilmiş Cumhuriyet öğretmenleri de çevreleri için birer aydınlık mihrakı gibi ışıldamaktadır.

4) İşçi hareketleri başlangıçta komprador kapitalizminin tavizleriyle doygun bir tutucu nitelik taşımaktaydı. Köylerden şehir varoşlarına taşınan kitleler fabrikalarda iş ve 27 Mayıs Anayasası sayesinde İş Kanunları buluyorlardı. Dışarıya bağımlı sermayecilik bunalım kesimine girdikçe tutucu çevreler, işçi hareketlerini, kontrolde zorluğa uğradılar. Sağda-solda fabrika işgâlleri, gösteri yürüyüşleri patlak vermeye başladı.

5) Bütün bunların üstüne, yediyüzellibini aşkın memurun son günlerdeki eylemlerini koyarsak, toplumun her kesiminin hareket halinde olduğunu görürüz. Öğretmenler zaten öteden beri devrimci fikirlerin birer önderidirler. Anayasa ile yürürlükteki düzen arasındaki uçurumun büyüklüğü, bütün yenilik hareketlerine aynı zamanda, Anayasal bir nitelik kazandırmaktadır. Millî gelirin korkunç bir adaletsizlikle paylaşılması, iktisadi gidişteki bozukluk, bütün hareketlere güç vermektedir.

–Bu durumda geri ve bozuk düzeni muhafaza etmek amacıyla çırpınan bir siyasi iktidarın varlığı, Türkiye'yi bunalımın göbeğine düşürmüştür.

Siyasi iktidarın aynı zamanda yolsuzluk söylentileriyle çevrelenmesi durumu ağırlaştırmaktadır. Parlamento toplumun değişim ihtiyacına cevap veremez hale girdikçe, muhalefet sokak eylemlerine doğru kaymıştır. Sokaklarda yürüyen muhalefetin bu günkü çizgiye varması beklenirdi.

Bütün bu gidişattan kim sorumludur? Ve kim suçludur?

Elbette dokuz yıldan beri ileriye gidişi dondurmaya çalışan ve Anayasanın öngördüğü reformların bir tekini bile gerçekleştirmeyen siyasi iktidardır sorumlu...

Ve elbette bu iktidarın politikacısıdır suçlu...

Başka türlü düşünmek, gerçekleri inkâr etmek, anayasayı reddetmek, ve hakikate göz kapamak demektir."

Aynı yazar, 1.7.1970 günlü, *"1970 Sıkıyönetimi"* adlı makalesinde;

"İstanbul bir süreden beri sıkıyönetim altındadır. Yalnız İstanbul değil Kocaeli'ne kadar uzanan geniş bir kara parçası üzerinde sıkıyönetim yasaları yürürlüğe geçmiş bulunuyor. Bu alan Türkiye'de dışarıya bağımlı sanayiin yoğunlaştığı bölgedir. Şehrimizden İzmit'e kadar uzanan Ankara asfaltının sağında ve solunda, Marmaraya yaslanmış ambalaj ve montaj fabrikaları görülür. Cooley yoludur bu şeridin adı...

...Cooley mekanizmasıyle desteklenen fabrikalar, İstanbul-İzmit yoluna dizilmiştir. İstanbul'dan İzmit'e kadar uzanan bölge, Türkiye'de dışarıya bağımlı sanayiin kalbidir.

...Bu anlamı, sıkıyönetim sorumlu kişilerinin de incelemesi gerekir.

...1970'teki sıkıyönetimin ilk işareti daha önce yurdun çeşitli yerlerindeki işçi eylemlerine karşı siyasi iktidarın tutumunda görülür. Öncelikle Zonguldak'da, ve sonra başka yerlerde işçi eylemlerine karşı siyasi iktidarın orduya başvurduğu, askerle emekçiyi karşı karşıya getirdiği görülmüştür. Hakkını istemek için eyleme geçen işçiye karşı askerin kullanılması Batı kapitalizminin tarihinde sık görülen olaylardandır.

...Türk ordusu sermayeci iktidarın değil, milletin ordusudur. İşçi ile sermayeci arasındaki çatışmalarda sermayecinin tarafını tutmakla yükümlü olmadığı gibi, sermaye iktidarının değil, Anayasanın sıkıyönetimi olarak idareyi ele almıştır..."

Tercüman Gazetesi:

7.7.1970 gün ve *"Tercüman"* imzalı, *"Her Şey Ölçü Ve Hesap Meselesi"* adlı baş yazısında;

"Yurdumuzun iktisadi bir dar boğazdan geçmekte olduğunda şimdi kimsenin tereddüt ve şüphesi yok. İşsizliğin çoğalmakta bulunması, kanlı olaylara sebebiyet veren işçi hareketleri, piyasada el ile tutulabilecek hale gelen durgunluk, hele para darlığının son haddine ulaşması, banka kredilerinin hemen hemen tamamıyla kurumuş ve muslukların kapanmış bulunması, bu ekonomik buhranın aldatmaz ve şaşırtmaz belirtileridir. Fakat derhal kaydetmek yerindedir, bu çeşit buhranlara, gelişme halinde olan memleketlerde sık sık rastlandığı gibi büyük ve zengin ülkelerde de buna benzer vaziyetler tesbit edilir. Hatta denilebilir ki, tam bugünlerde Fransa, İngiltere ve hatta Amerika aynı cinsten sıkıntılara karşı karşıyadırlar.

Mecliste kabul edilen Personel Kanununun getirdiği zamların, bütçeye üçbuçuk milyon lira tutarında ek bir yük yüklemesinin ve bu gideri karşılamak üzere alınacak yeni vergi tedbirlerinin, çaresiz enflasyoncu bir vasat yaratacağını düşünen bazı çevreler, şimdiden feryat etmekte ve bunu hükümet aleyhine siyasi istismar vasıtası yapmaktadırlar. Hem enflasyoncu gidişten şikâyet, hem de vergi zamlarından feryatta, az çok bir tezat ve mantıksızlık payı var. Fakat aynı çevreler, kredi musluklarının tıkanmış olmasından sızlanmakta ve bunda bir dereceye kadar haklı oldukları tahmin edilebilmektedir. Halen emisyon hacmi 25 milyar lira civarında iken, bunun 15 milyar kadarı, yani yarısından fazlası çeşitli kanun hükümlerine uyularak durdurulmuş bulunuyor, Piyasa ve bankalarda hissedilen para darlığında bu durumun tesiri tabiatıyla çok büyük. Yalnız şu var; hükümet kredi musluklarını derhal açsa -ki bu elindedir- o zaman para bolluğu ile beraber fiyat yükselişlerinden ve enflasyondan şikâyetler göklere çıkar.

Hükümetin kredi kısıntı politikasını ulu orta kötüleyecek yerde, fiyat istikrarını bozmayacak, enflasyoncu bir gidişe yol açmayacak ihtiyatlı, temkinli, vaktin icaplarına uygun bir kredi ferahlığı yaratmak istemesini, dilemek zamanı gelmiş görünür. Mutlak ve umumi hükümlerden ziyade ölçülü ve hesaplı davranmak ve piyasayı ne para yağmuruna, ne de para kuraklığına mahkûm etmemek, dürüst bir para politikasına esas olabilir. Terazinin dilini elinden kaçırmamak kolay değil, çok ustalık ister."

Aynı Gazete'de 19.6.1970 günü *"Günışığı"* köşesinde Ahmet Kabaklı, *"Kızıl 31 Mart"* adlı makalesinde;

"Uğursuz kişiler, 16 Haziran günü, İstanbul halkına meş'um bir 31 Mart yaşattılar. Devleti ve istiklâli kaybetme korkusu, vatansever zihinlere paslı çiviler gibi saplandı. Or-

dusu, polisi ve jandarması ile Türk devletini, kamu ve özel mülklerini kana bulamak isteyen bolşevik ihtilâli provası yapıldı.

Hakiki bir 31 Mart'tı bu, 61 yıl önce bazı kötü ittihatçılar, İngiliz ve siyonist paraları ile ve sırf rütbelerini, maaşlarını yükseltip Yıldız Sarayını yağmalamak için cahil askerlerin din duygularını sömürmüşlerdi.

Bu seferde bir Maocu federasyonun militanları ile dışardan beslenen sözde sendika ağaları, işçi sırtında bir kene gibi saltanatlarını sürdürebilmek için işçilerimizin sefalet ve hürriyet duygularını sömürdüler. Onları öz kardeşlerine ve ekmek kapılarına saldırtarak iki polisimizle, işçilerimizin şehitliğine sebep oldular.

Şimdi soğukkanlılıkla düşünsün işçilerimiz, taşkınlıkları ve tecavüzleri dine, devlete, refaha ve işçi ailesine ne fayda getirdi? Yıktıkları o iş yerlerinde kimler çalışıyor ve ekmek parasını çıkarıyordu? Kendilerini tahrik eden gözü dönmüş sendika ağaları sorsunlar bakalım: Namus ve şerefleriyle mal beyanında bulunabilirler mi? Dün aç iken bugün işlettikleri milyonları kimin sırtından kazandılar, yahut nereden edindiler? Ya o aralarına karışan kendilerini kanlı tecavüze sevkeden katil öğrenci federasyonunun militanları, ne maksatla geçtiler önlerine? Maaşı kimden alıyor bu sözde talebeler, tabancaları nereden buluyorlar?

...Ey Türk-İş'te kalanlar ve yanlışlıkla DİSK'e girenler! sizler hep vatansever, dindar, özü soyu Türk işçilerimizsiniz..."

Dünya Gazetesi:

20.6.1970 günü, *"1917 Petrograd'ından 1970 İstanbul'una"* adlı yazısında M. Emin Aytekin;

"...1917 Petrograd ihtilâli bir seri grevler, sokak gösterileri isyanlar ile başlayarak yayılmış mahalli idareler hükümetlerini ele geçirerek iktidara yerleşmiştir.

1970 İstanbul ayaklanmasında da Türk bolşevikleri aynı tecrübeden geçmek istemişler, İstanbul'un dört çevresinden yürüyerek meşru devlet idaresinin en küçük cüzü tamanını teşkil eden kaymakamlıklardan idareyi ele geçirme hevesine düşmüşlerdir.

...

a) Türkiye'de hükümet otoritesinin zaafiyeti, anarşi ile mücadeledeki yeteneksizliği ve ekonomik düzendeki bozukluklar...

b) ...İhtilâlci örgütler, seneler boyunca harcadıkları plânlı çabaları ile güçlenerek bu gün işleyebilecek bir iktidar kazanmışlardır. Sosyalist bir ihtilâli gerçekleştirecek bünye yapısına sahip olabilmişlerdir.

c) Kripto yazarlar ve TRT, yıllar boyunca bir bolşevik ihtilâl için görülmemiş bir şekilde kışkırtmacı neşriyatları ile işçiyi, köylüyü, küçük esnafı... tahrik ederek yıkıcı bir ihtilâl malzemesi...

...Hayat pahalılığının halk üzerindeki baskısı ne zaman ki halkı ezer hale gelmiş, ve hükümeti yeni iktisadi tedbirler almaya zorlamış, orta ve bilhassa büyük şehir burjuvasına sempatik görünmeyecek kararlar hükümet tarafından açıklanıp bu burjuva ile hükümet arasındaki ilişkiler gevşemiştir.

...Hiç hayıflanmamalıyız. Bütün bu olup bitenler bizim kendi eserimizdir. Sendika Kanunu bahanesi imiş, Personel Kanunu bahanesi imiş, direniş imiş, demokratik eylem imiş, hükümetin ikâzı imiş yutturmalarını bir tarafa bırakıp olaylara doğru ve cesaretli teşhisi koymalıyız. Bu bir sosyalist ihtilâl denemesidir. Başarı sağlayamadığı için bugün tecrübe sağlamıştır. Bir prova hareketi mahiyetinde kalmıştır. Bu kendi kaderine sahip çıkmayan insanların eseridir.

Politika canbazlarının eseridir. İradesizlerin, kararsızların, korkakların eseridir. Bugün başaramamış ise biz değişip kaderimize sahip çıkacak yetenek kazanamazsak bir gün başaracaklardır. Bundan kimsenin şüphesi olmamalıdır."

Aynı yazarın, 27.7.1970 günkü, *"Bizim Radyonun Trajedisi"* adlı yazısında;

"...

...Bizim Radyonun 24 Haziran yayınında:

... "–15/16 Haziran ve ondan sonra devam eden işçi sınıfının savaşları, hem tarihimizin ve hem de devrimci hareketin en büyük çıkışlarıdır. Bunlar yurdumuzda sınıf savaşlarının, hak arama, hareketi kurtarma mücadelelerinin yeni bir aşamaya vardığını, işçi sınıfının yığınsal bilinçlenme ve örgütlenme ve yurt çapında eyleme geçme seviyesine yükselmeye devam ettiğini ispatlayan sınıf kavgası olaylarıdır."

...

"–Sınıf savaşları, grevler, protesto gösterileri, yığınsal yürüyüşler büyük burjuva ve emperyalizme karşı girişilen bütün ilerici yurtsever eylemler, tarihin bir itici gücüdür. Sınıf savaşları tarihin bütün maddi ve manevi değerlerini yaratan işçi sınıfının ve çalışan sınıfların en güçlü devrim araçlarıdır. Ve bütün yurtsever güçlerin vermekte oldukları sınıf savaşları da aynı niteliktedir."

...

...Bizim Radyonun 25 Haziran günkü yayınında:

"–İşçi sınıfı birliğini ve sosyalist akım bütünlüğünü daha ziyade 15 Haziran hareketi gibi kongre savaş alanlarında yeniden kurabilecektir. İşçi sınıfının 15 Haziranda beliren savaşı ve bu savaş etrafında Milli Birlikçiler Grubundan yani 27 Mayısçı subaylardan birlik ve dayanışma sağlayabilmesi, hareketin işçi sosyalist hareketi birliğini sağlayacak nitelikte olduğunu göstermektedir."

...26 Haziran'da... Radyo ne diyor:

"–İşçi sınıfı İstanbul ve Kocaeli'nde iktidara ve sömürü düzenine karşı, savaşın başını çekerken, bütün devrimci güçleri yörüngesi etrafında toplamak gibi başka ve çok önemli devrimci bir ödevi daha yerine getirmiştir. Büyük Millet Meclisinde Hükümetin sıkıyönetim kararı görüşülürken, Milli Birlik Grubu yani 27 Mayısçı subaylar iktidar ile Türk-İş koalisyonunun işçi sınıflarına saldırısına karşı devrimci sendikacıların yürüttüğü savaşı savunmuş, hatta benimsemişlerdir..."

...Komünist Bizim Radyo yayınları ile kısaca şu gerçeği ortaya koymaktadır:

a) 15/16 Haziran hareketleri bir komünist ihtilâl provasıdır. Başarı sağlayamamış olmasına rağmen onlarca faydalı mülahaza edilen tecrübeler sağlamıştır.

b) Proleter bir ihtilâli gerçekleştirmeyi hedef alan bu hareket, işçi provokatörlerine dayanmakla beraber, temel siyasi gücünü TİP'ten, gayri tabiî senatör grubundan ve DİSK, TÖS gibi aşırı solcu örgütlerden almaktadır.

c) Bu hareket şimdilik kendisi için en tehlikeli güç olarak sıkıyönetimi bulmakta ve hemen her neşriyatında ısrarla bu yönetime çatmaktadır.

d) Bunlar demokratik hak ve özgürlükleri sömürerek, grevler, yığınsal yürüyüşler, boykotlar ve tahrikler ile ve sol kışkırtma neşriyatı ile orta sınıf burjuvasını da peşlerine takarak hedefe ulaşabileceklerini ummaktadırlar.

Kızıl ihtilâlciler, bu hareketin CHP'de büyük bir uyanış ve diriliş meydana getirdiği kanısındadırlar. Sadece İsmet Paşa ve onun çevresindeki bir kısım azınlığı hedef alırken, Ecevit'e hiç sataşmamaktadırlar. Aksine 26 Haziran günkü yayınlarında:

"–Şüphe yok ki Halk partisindeki bu gelişme, hem işçi sınıfının, hem de Halk partisinin yurtseverlerinin bir başarısıdır." diyerek, 15/16 Haziran olaylarından CHP'ye pay ayırmaktadır..."

Aynı Gazete'de 20.6.1970 günü, *"Hırstan Gözü Dönenler"* adlı başyazısında F. Rıfkı Atay;

"...Bunun bir komünist ayaklanma denemesi olduğu söz götürmez. Komünistler ilk defa askere de saldırmışlardır.

...16 Haziran gösterisinin bir komünist hareketi olduğunu görmemek körlük, düşünmemek kafasızlık, işitmemek sağırlık, bilmemek aptallıktır. Ertesi günkü bir komünist eğilimli gazete bu yürüyüşü sanki Türk ordusu İzmir'e girmiş gibi göklere çıkararak yazmıştı."

Aynı yazarın 27.6.1970 günlü başyazısında;

"DİSK komünistlerin elindedir. Buna hiç şüphe yok. DİSK komünistleri işçileri aldatmışlar, aldatamadıklarını zorla kalabalıkları içine katmışlardır.

Sıkıyönetim mahkemesi gerçekleri ortaya çıkaracaktır.

Sol basındaki DİSK'i korumak için yok tahrikçiler onlardan değilmişler de, yok iktidar tarafından kalabalığa sokulmuş tahrikçilermiş de gibi haberler yaymalarına ne lüzum var?

Sıkıyönetim mahkemesi üstünde tesir yapmak veya halk efkarını şaşırtmak mı?

Türk işçisi patrondan öğle yemeği yiyor. Sigortası var. İlacı parasız. Ve bütün ailece. Üstelik ortalama gündeliği otuz lira. Yok yürüyüşün sebebi geçim sıkıntısı imiş de, yok sıkıntı içinde çileden çıkmışlar da... Hepsi lâf, hepsi düzen. Komünist lâfı ve düzenbazlığı!

Bir de Ecevit'e göre bütün dikta partizanları Demirel'in etrafında toplanmışlar. Uydurmanın da bir mantığı, bir yakışık alanı, bir ahlakı vardır. Uydurmanın bu derecesi ancak çılgınca ihtiraslarına kapılanlarda görülebilir.

Bu yüzden halkın yüzde doksanı Sıkıyönetimden hoşnut:

–Ahh aylarca sürse...

diyor herkes.

–Ah Ankara'da da olsa...

dileği geçiyor başkent halkının yüreğinden.

Hürriyet-ve-itilâf metodlarını benimseyen muhalefetler profesyonel politikacılar ve komünistlerle yobazlar dışındaki halkı demokrasiden usandırdılar!"

Aynı yazar, 9.7.1970 günkü yazısının sonunda da;

"...Halâ, 16 Haziran yürüyüşünü yaptıranlar Rusya hesabına Türkiye'nin başına geçip, ona da Çekoslovakya'nın işkencesini çektirmek isteyenler!

Vurmalı bunları! Yok etmeli bu uşakları! Fikircileri ile, edebiyatçıları ile, Profesörleri ve Doçentleri ile, sürü sebep, kahretmeli!.."

Yine *Dünya* Gazetesinde 18.6.1970 günü Bedîî Faik, *"Zorlaya Zorlaya"* adlı makalesinde;

"Hürriyetleri yüzlerine gözlerine bulaştıran ve demokratik haklarla hürriyetleri kendi hegemonyasının yerleşmesi için birer araç gibi kullanan uluslararası komünizmin buna sebep olduğu su götürmez bir gerçektir.

Evvelki gün İstanbul'da olanlar bir işçi direnişi değildi. Düpedüz ayaklanmaydı ve bir komünist ihtilâlinin provasıydı!.."

Aynı yazar 23.8.1970 günü, *"Gider Eteri..."* adlı makalesinde;

"Her zaman yazdım, gene de yazıyorum, DİSK'in kızıllığını önleyeceğim diye, DİSK'in içinde ve başında talimli komünistler vardır diye. Türkiye'nin bütün "işçi gücünü" Halil Tunç çapındaki bir kafanın ve vicdanın eline bırakmakta ne akıl vardır, ne de çıkar!.. Ama ne yazık ki olan olmuş ve Türk-İş genel sekreteri, son Sendikalar Kanununu daha bütün işlemleriyle tamam olarak gelip oturmadan, Türk çalışma hayatının nasıl bir "tehditler devri"ne namzet olduğunu göstermeye başlamıştır. Hem de "kapalı kapılar ardında" cereyan ettiğini bizzat söylediği toplantılarda dahi konuşulanları tesbit etmişçesine kehanetler savurarak... Hem de Türk-İş gibi kocaman bir işçi örgütünün başında olma, delilsiz, mesnetsiz bir takım ithamları hükümetin ve iş adamlarının başlarından boşaltmaya hak verirmişçesine terbiye bozarak...

Doğrusu ya, dış politikadan, en ince finans konularına ve sosyolojiden en çapraşık iş meselelerine kadar ötmediği hiçbir dal bırakmayan bu yeni "allâme" eski bira işçisinden bu memleketin daha çook çekeceği vardır!..Bunu sizde yazın duvara!.."

Son Havadis Gazetesi:

19.6.1970 günü *"Sıkıyönetim"* adlı başyazısında, Prof. Dr. Feridun Ergin;

"...Aralarında silâhlı ve sopalı militanların da bulunduğu gruplar fabrika tahrip ederek, kan dökerek ve terör saçarak sanki bir sokak muharebesi çıkarmayı denemiştir.

DİSK, sert strateji izleyen bir sendika topluluğudur. Bu topluluğun işçiler üzerinde ağır ve bunaltıcı baskısı vardır. DİSK camiasında işçiler istemeseler bile, emirlere korkarak itaat edecek duruma getirilmişlerdir... Dökülen kan ve yapılan zarar, Türk işçisinin değil, fanatik militanların imzasını taşımaktadır.

...DİSK'in tertiplediği hareket, kaba kuvvetin hukuka tecavüzü idi. Sıkıyönetim ise, meşru kuvvetin hukuku korumasıdır.

...Ancak belirtmek lâzımdır ki, sıkıyönetimle beraber, herkes rahat nefes almıştır.

...6-7 Eylül olayları gibi bir tahrip salgınının ortalığı cehenneme çevireceğini düşünen sanayici, tüccar ve esnaf, tekrar güvenlik duygusuna kavuşmuştur.

...Bu sıkıyönetim, halk arasında görünür bir ferahlık uyandırmıştır."

Aynı yazar 25.6.1970 günü, *"Sendikalar tasarısı"* adlı başyazısında;

"Sendikalar tasarısı geniş, tepkilere yol açmış bulunuyor.

Türk-İş ile DİSK'in birbirlerine girmeleri... Onbinlerce işçinin ayaklanması kan dökülmesi ve fabrika tahrip edilmesi... Sıkıyönetimin konulması... Pasif direniş yapılması... Tenkitler olması... Turist akımının azalması... Halkın korkuya düşmesi.

Hiç bir tasarıya Türkiye daha önce böylesine ağır bir bedel ödememiştir. Hiç bir tasarı, iktisadi ve sosyal düzende bu kadar tehlikeli bir bunalım yaratmamıştı.

...Tasarının bir işçi konfederasyonunu haklarından mahrum bırakacağından yakınmak da beyhudedir. İşçi hareketleri. 191 yıldan beri, bütün dünyada hukuktan ziyade baskı kuvvetine dayanarak geliştirilmiştir. İşçi sorunlarında tarihin çizdiği yörüngeyi hukuk tescil etmekten başka şey yapamamıştır.

Tepkilerin geçici fakat şiddetli olmasını, devrim mahiyetinde, bir dönüm noktasına varmış bulunmamızla izah etmek lâzımdır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, fiili iktidar, anayasaların çizdiği hukukî modeller dışına taşmış ve fonksiyonel karakter almıştır. Artık parlamentolar, ve siyasi partiler, insan kitlelerinin yaşayış koşullarını kendi bağımsız iradeleriyle tayin edememektedirler. Kanun koyucunun faaliyeti, çok defa, sosyal strüktürün organik tabakalarından gelecek baskılara hukukî şekil vermekten ibaret kalmaktadır.

Günümüzün toplumunda, fonksiyonel iktidarı elinde tutan ve sosyal strüktürün organik tabakaları üzerinde hakimiyet kuran baskı gruplarının ön planında, sendikalar yer almaktadır.

Siyasi iktidar rejimlerinin orta çağdan bu yana kaydettikleri inkişaflar ile sendikacılık hareketinin akım mecrası arasında, göze çarpar benzerlikler vardır. Siyasi iktidar rejimleri, feodaliteden merkezi idare sistemlerine ve ordan demokrasiye geçmişlerdir. Sendikacılıkta, dağınık yahut feodal diyebileceğimiz bir görüntü içinde ilk gelişme merhalelerini tamamlamış ve bu ilk gelişme merhalelerinin mücadeleleri bir çok ülkelerde merkezi örgütlenme eğilimlerinin galebesiyle sonuçlanmıştır. İleride sosyal strüktürden gelecek diğer baskı gruplarının mukavemetiyle sendikacılık iktidarın sınırlanması ve sistemin merkezi bir örgüt çerçevesinde gittikçe demokratlaşması beklenebilir.

Türk kanun vazı, sendikalar tasarısını kanunlaştırmakla, bir gelişme sonunda husule gelecek durumu ani bir müdahale neticesinde gerçekleştirmek yolunu tutmuştur. Tasarının esprisi, tarihin çizdiği gelişme yörüngesine ve yönüne uygundur.

Tepkilerin şiddetli olması, tedrici gelişmelerle varılacak hedefin ani şekilde gerçekleştirilmek istenmesinden ileri gelmektedir. Memleketin sosyal yapısı bu suretle, yıllarca çekilebilecek gelişme sancılarından kısa bir kriz pahasına kurtarılmış olacaktır. Eğer Anayasa Mahkemesi kanunu iptal etmezse..."

Aynı gazetenin 18.6.1970 günü, *"Fikir Meydanı"* stünunda *"Sendikacılığımız İdeolojik Saplantılara Karşıdır"* adlı yazısında Sedat Ağralı;

"Doktrinlerden medet ummak realitelere sırt çevirmek ülkeleri karanlıklara götürür. Artık bu dünyada bu tip düşünce tarzı bile tarihe karışmıştır. Demokratik rejimi benimsemiş ülkelerde sınıf sivrilikleri çatışmaları sendikalar, sosyal kuruluşların varlıkları ile giderilmiştir. Türk işçisi ve sendikacılığı hiç bir zaman aşırı ideolojik saplantılara itibar etmemiştir..."

Bu gazete'nin 19.6.1970 günkü sayısında; *"Bir bakıma"* köşesinde, Orhan Seyfi Orhon *"Sıkıyönetim"* adlı makalesinde;

"1908'den beri ilk defa sıkıyönetime: –Hoş geldin! diyorum. Sıkıyönetim komutanı Orgeneral Kemal Atalay'ı selamlıyorum.

–Paşam, inşallah bir aylık sıkıyönetim idareniz bu nifakın kökünü kurutmak için göstereceğiniz başarıdan dolayı anayasa gereğince üç ay daha uzatılır. Bütün milletçe tam bir huzura kavuşuruz!.

Vatansever Türk işçisinden, üniversitelerde çalışmak isteyen öğrencilere kadar herkes size teşekkür eder, analarının babalarının hayır dualarını alırsınız.

Çalışıp rahat yaşamak isteyen işçiler mutlu olurlar. Ecevit'in partisini ihtilâlle iktidara getirmek için Lenin'in sloganlarını kullanan nutuklarından kurtulurlar.

Komünist ajanlarını toprak altı çalışmalarında bulup çıkarırsınız. Gizli talimatları, plânları, paraları, silâhları, sabotajları meydana koyarsınız.

Üniversitelerimizin öğrenci yurtlarını molotof kokteylleriyle, dinamitlerle, tabancalarla, bıçaklarla, her türlü tahrip vasıtalarıyla dolduranları yakalarsınız. İnşallah Yakup Baştımar'ın o gizli komünist partisi teşkilatını yok eder, ajanlarını birer birer yakalayıp deliğe tıkar, bu rejimi tehlikede kurtarırsınız.

Allah yardımcınız olsun paşam!

...Sıkıyönetimin ilanını duyunca bayram olmuş gibi sevindim...

–Hoş geldin sıkıyönetim. Senin vatansever disiplinine ihtiyacımız var diyorum!

Neydi, salı günkü o yürüyüş? Anayasanın gösterdiği saldırgansız, silâhsız yürüyüş bu mudur? Bir kanunda değişiklik yapıldığı için Anayasa hukuku içinde protesto böylemi olur?

Solcu DİSK'in tahrik ettiği işçiler ayaklanmış kendilerinden olmayanları da sürükleyerek bir ihtilâl denemesi yapmışlardır.

...Zabıta... ordu ihtiyatlı davranmış zırhlı birlikler, tanklar, askeri uçaklar, helikopterler yürüyüşü takip etmiş... Köprüler açılmış saldırıcıların Taksim'de birleşip bir kanlı ihtilâl günü yaratmasına meydan verilmemiştir.

...Yapılan tecavüzlerin, tahriklerin ise haddi, hesabı yoktur. Kaç milyon çalışma saati kaybedilmiştir? Bunun zararı ne kadar tutmuştur? O gün felce uğrayan iktisadi hayatımız için bu saldırganlığın zararı ne kadar olmuştur?

Bunun hesabı yoktur!

İstanbul'da Babıali'ye hücum edilmiştir. Çapulcular devleti zaptetmek istemişlerdir.

Yıllardan beri böyle bir günü bekleyenlerin bu rejimi yıkmak için bir "muvakkat hükümet kurmak" istemediklerini iddia edebilir misiniz?

Onun için bütün gönlümle; "Sıkıyönetim idaresi, onun başında bulunan Birinci Ordu Kumandanımız Orgeneral sayın Kemâl Atalay, hoş geldiniz, başımızda yeriniz var, Allah yardımcınız olsun! "diyorum".

Bizim Anadolu Gazetesi

23.6.1970 günü, *"Mücadele"* köşesinde, İlhan Darendelioğlu, *"TÜRK-İŞ ve DİSK"* adlı makalesinde;

"İstanbul ve İzmit'te masum Türk işçisini, çalıştığı müesseseyi tahribe teşvik eden, sokağa döken DİSK adlı teşekkülün gerçek suratındaki maske açılmış, bunların nelere tevessül edebilecekleri, bir kere daha anlaşılmıştır.

Türkiyemizde yıllardır, her çeşit kanunsuzluğa sebep olanlar, işgal ve boykotlarla milletimizin huzurunu bozanlar, DİSK gibi solu ve sosyalizmi benimsemiş olan teşekkül ve kafalar olmuştur.

...Hükümetimiz sadece Türk-İş'e bağlı sendikaların parlamentodaki temsilcilerine itibar etti. Sadece onların söylediklerine kulak verdi. Türk-İş ve DİSK'in dışında kurulmuş gerçekten namuslu vatansever sendikalarımızı hesaba almadığı gibi, tek temsilcisini de dinlemedi.

"Sokağa dökülen işçilerimizin de DİSK'e bağlı işçiler olduğunu düşünmek de bir başka ahmaklıktır. Yürüyenlerin, fabrikaları terk edenlerin büyük çoğunluğu Türk-İş'e bağlı işçilerimizdi..."

Bugün Gazetesi

27.6.1970 günü *"Günlük"* köşesinde, *"Son Hadiseler"* adlı başmakalesinde Mehmet Şevket Eygi;

"...Asıl maksatları sırıtıyordu: Türkiye'de bir bolşevik ihtilâli yapmak.

...Bugünkü buhranın "endirekt" olarak en büyük mes'ulü Süleyman Demirel'dir.

...Demirel, Dr. Faruk Sükan gibi uyanık ve dirayetli bir Dahiliye Vekilini harcamamış olsaydı, belki de işler bu dereceye çığrından çıkmazdı. Faruk bey komünist fesat yuvalarını devamlı bir kontrol altında tutar ve kusursuz bir haberalma servisini bizzat idare ederek yılan yavrusunu henüz yumurtada iken ezmesini bilirdi.

...Sorumlular Şunlardır:

1) İşçilerin sırtından lordlar gibi yaşayan bir takım sendika ağaları,

2) Fabrikalara giderek işçileri aldatan kışkırtan ve karışıklık çıkaran üniversiteli haşarat,

3) Bu haşaratı yetiştiren kara cüppeli mel'ûn profesörler.

4) Fesatçı gazeteler,

5) Sovyet Sefareti,

6) Kargaşalıktan medet uman politika düzenbazları,

7) Hadiseleri kontrol edemeyen aciz iktidar."

Babıali de Sabah Gazetesi

25.6.1970 günü *"Merâk"* köşesinde, Münevver Ayaşlı *"Kim Bu Menfur Eller?"* adlı makalesinde;

"Halâ geçen 16 Haziran Salı gününün tesiri altındayım...

...Kim bu menfi eller... bir anda ortalığı yakıp yıkan, memleket millet huzurun kaçıran lanetlenmiş kimseler?

...Bu vahim hadiselerde suçlu mâlum Moskova ve onun memleketemizde beşıncı kolu vazifesini gören kimseler.

Ama sadece bunlar mı? Ankaralı en tüccar ve sanayicilerimizden sayın Vehbi Koç ve Isparta'nın muteber kimselerinden olan sayın Şevket Demirel diğer fabrıka veya şırketlerinin isimlerini bilmediğim için sizle hitap ediyorum:

–Hiç şüphem yokki işçilerimizin ücretlerini, yemeklerini, hatta doktor ve ilaç paralarını eksiksiz ve yüksünmeden veriyorsunuzdur. Lâkin işçilerimizin manevi cephesini hiç düşündünüz mü? Onlar yalnız sizin işçiniz değil, aynı zamanda manevi evlatlarınız.

Sizin fabrikalar dahil, ben eminimki hiç bir fabrikada mescit yok... Cuma namazı ıçın kırda bayırda fabrikadan işçi cumaya nereye gider? ...İşçilerimize vaaz dınletmek lâzım değil mi?

Mescit yokta konferans salonu mu var? Bir kaç ayda bir muhterem Şule Yüksel Şenler'ı ve Muhterem Zeynep Müntena Polat'ın konferanslarını dinletmek için aklınıza gelmedi mi?

...Bayramda işçilerimizin evlerine, çocuklarına şeker ve kurban eti gonderıyor musunuz? Bu kazançlarınızın zekâtını tam olarak ödeyebiliyor musunuz?

Ya beyler, başta Komünizmle Mücadele Derneği, basın, yani sağ basın, işçi kardeşlerimizle kâfi derecede alakadar oluyor musunuz? Kafi derecede değil, hiç alâkadar olmuyoruz. Meselâ, bu kadar ağır bir tepkiye vesile olan kanunu açıklayan, anlatan bir yazı çıkmış mıdır gazetelerimizde? İtiraf edeyim ki benim böyle bir kanundan haberim bile yoktu. Şayet bu kanunu anlatan, açıklayan yazılar okumuş olsaydılar, ben Türk milletinin, Türk işçisinin aklı seliminden ve kalbî seliminden o kadar eminim ki, Türk ışçisini bu kadar kolay kandıramazlar, tahrik ve teşvikle sokaklara dökemezlerdi, ya siz "Komünizmle Mücadele Derneği", fabrikalarımızda ne gibi bir faaliyet oldu şimdiye kadar... yazık yazık fabrıkalar muhitini tamamiyle boş bırakmışız, şeytanlar top oynuyor içinde."

Haftalık ve Aylık Basın'dan Örnekler ve Bir Broşür

O dönem de bugünkü gibi dağınık bir durumda bulunan sol franksiyonlar haftalık ve aylık bazı dergiler etrafında gruplaşmışlardı. Bunlardan yalnız *Emek* dergisi bir partinin (TİP) yayın organı durumundaydı. Diğerleri'nin bağlı oldukları bır parti yoktu... Buna rağmen her biri kendini işçi sınıfının partisi sayıyor ve dığerını böyle olmamakla suçluyordu. Solun bu dağınık yayın organları 15/16 Haziran

olaylarını çok değişik biçimlerle yorumladılar ve değerlendirmeye çalıştılar. Hepsini buraya almamız imkânsız. Biz sadece *Emek* dergisi ile *Ant Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi*, *Aydınlık Sosyalist Dergi* (kırmızı) ile *Haftalık Devrim Gazetesi*'nde bu konuda yayınlanan bazı yazıları örnek almakla yetindik. *Proleter Devrimci Aydınlık* (mavi) dergisinin haftalık yayın organı *İşçi-Köylü Gazetesi* tarafından bastırılan *"15/16 Haziran Yolunda İleri"* adlı broşürü de bu franksiyonun olaylar konusundaki görüşlerini yansıttığı için kitaba aldık. Sol'un bu değişik franksiyonlarının olaylar hakkındaki görüş ve düşüncelerini kendi yazılarından görelim;

EMEK DERGİSİ, Temmuz 1970 Sayı:2, s.1-9
YAŞASIN İŞÇİ SINIFI

Ülkemizdeki ilerici gelişmelerden devamlı olarak hoşnutsuzluk duyan ve bu gelişmeleri bastırmak için bütün fırsatları kullanan burjuvazi ve onun iktidarı bir süreden beri bu yoldaki çabalarına hız vermişti. Öğrenci hareketlerine karşı kullanılan şiddet usulleri, Doğu Anadoludaki faşist terör ve baskı uygulaması, üniversite özerkliğini yok etmek için girişilen teşebbüsler ve işçi-emekçi yığınların uyanmasını önlemeye yönelik olarak alınan tedbirler bu yoldaki çabaların bir bölümüdür. Bu baskılar söz gelimi Karabük'e "Sömürücüye Yumruk" gazetesini dağıtmaya giden arkadaşlarımızı daha otobüsten iner inmez tutuklamaya kadar uzanarak tamamen kanun ve anayasa dışı bir nitelik kazanmıştır. EMEK gelişen bu baskı ve terör hareketini sürekli olarak okuyucularına iletmiş, bunların faşist bir yönetime gitmenin basamakları olduğunu belirtmiş ve bütün ilericileri tüm demokratik güçleri faşizmin gittikçe koyulaşan karanlığına karşı mücadeleye çağırmıştır.

Ne var ki, faşizmi kurma yolundaki çabalar bu kadarla kalmadı. Söylendiğine göre Cumhurbaşkanlığı katında yapılan çeşitli görüşmelerde, faşist yönetimin bir çok şekilleri politikacılar tarafından ortaya atıldı ve konuşuldu.

Ancak, faşist bir düzen kurmanın en önemli adımı işçi sınıfını, iktidarın kontrolü altındaki sendikalara zorunlu olarak bağlı kılacak ve böylece bu güne kadar kazanılmış hakları bir kalemde yok edecek olan, (274 ve 275 sayılı kanunlara değişiklik getiren) tasarıların meclislere verilmesi ile atıldı.

Sendikalar ve toplu sözleşme ve grev kanunlarını değiştirmek için meclise tasarılar getirilmesinin altında hangi sebepler yatmaktadır? Bunu şöylece özetleyebiliriz:

Burjuvazi uzunca bir süreden beri ülkedeki ilerici gelişmelerden ve özellikle işçi hareketlerinden hoşnutsuzdur. İşçi haklarının tanınmasından ve kullanılır hale gelmesinden şikayetçidir. Patronlara göre Türkiye'de hızlı kalkınma olmayışının, sermaye birikiminin istenilen süratle sağlanamayışının temel nedeni işçilere verilmiş olan toplu sözleşme ve grev haklarıdır. Bu sebeple duruma mutlaka bir çare bulunmalı, işçi mücadelesi kontrol altına alınmalıdır. Burjuvazinin işçilerin demokratik hakları konusundaki kesin görüşü budur. Ve bu bir süreden beri açıkça ifade edilmekte ve yazılmaktadır.

Ancak, işçi mücadelesini açıkça ve toptan baskı altına alamayacağını bilen burjuvazi bunun için dolambaçlı yollar denemek kararını vermiştir. Sendikaları kapatıp, toplu sözleşme ve grev haklarını kanun dışı etmek bu gün Türkiye'de mümkün değildir. Fakat bunu, sendikaların tümünü sarı sendika haline getirerek fiilen başarmak imkanı vardır. Bu iş için ise TÜRK-İŞ biçilmiş kaftandır. TÜRK-İŞ'in ihanet çizgisindeki yöneticileri böyle bir göreve kendileri de himaye edeceği için seve seve kabul edeceklerdir.

Aslında TÜRK-İŞ kof bir kuruluştur. Kendisine bağlı sendikalara Türkiyedeki sendikalı işçilerin büyük çoğunluğu üyedir, ama bu büyük bir anlam ifade etmemektedir. Çünkü

TÜRK-İŞ'in ayağının altındaki toprak devamlı olarak kaymaktadır. Özellikle Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na bağlı sendikaların yaptıkları toplu sözleşmelerle işçilere sağladıkları faydalar, TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların sağladıklarıyla kıyaslanamayacak kadar yüksektir. Üstelik DİSK bunu ekonomik mücadeleyle siyasi mücadeleyi bir arada yürüterek başarmıştır. TÜRK-İŞ bir çok grevde işçilerin karşısında yer almış, işçilerin hem de kendisine bağlı sendikalara üye olan işçilerin birçok direnme hareketini desteklememiş, onları yalnız bırakmıştır. TÜRK-İŞ işçiden uzaktır. Ve işçi bunu karşılaştırma yapabileceği her yerde görmektedir. Zaten bunca baskıya rağmen DİSK'in yıkılmayıp gelişmesinin temel nedeni de budur. TÜRK-İŞ, işçi sınıfı mücadelesini bölücü bir rol oynamakta ve temel çıkarları bir ve ayni olan işçileri kamplara ayırmaktadır. Hak mücadelesinde işçileri birbirine düşman hale getirmekte, birbirlerinin karşısına çıkarmaktadır. Olmazsa TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalar bir çok yerde görüldüğü gibi iktidarla el ele vererek hukukî hileler düzenlemektedir. TÜRK-İŞ işçileri düşman kamplara ayırım politikasını son büyük işçi direnişi sırasında da belli etmiştir. TÜRK-İŞ liderleri haklarını çiğnetmemek için yürüyen işçilerin karşısına TÜRK-İŞ'e bağlı sendikalara üye işçileri çıkarmak tehdidini savurmuşlardır. Fakat bu tehdit havada kalmış ve TÜRK-İŞ'in kofluğunu bir kere daha göstermiştir. Çünkü direnişe katılan 70.000 işçinin 30.000'i TÜRK-İŞ'e bağlı sendikaların üyesi olan işçilerdir.

Evet, bütçe gelirlerinin yarısını burjuvazinin ve emperyalizmin yardımlarından elde eden TÜRK-İŞ kaygan bir zemin üzerinde hızla yıkılışa gitmektedir. Bunu TÜRK-İŞ liderleri ve hakim sınıfların temsilcisi iktidar çok iyi bilmektedir. TÜRK-İŞ'in düşüşünün Devrimci sendikacılığın güç kazanması anlamına geleceği de sömürücüler ve uşakları tarafından bilinmektedir.

İşte gelişen işçi mücadelesi karşısında bir çare arayan burjuva iktidarı ve muhalefeti, 274 ve 275 sayılı kanunlarda değişiklik yapmayı düşünmüştür. Aşağıda ayrıntılı olarak göreceğiniz gibi değişikliklerin bir tek amacı vardır: Türkiye'de sendikacılığı uydu sendikacılık, sarı sendikacılık haline getirmek ve bu alanda sarı sendikacıların tekelini kurmak. Böylece, işçiler, kağıt üzerinde tanınmış olsalar bile kanuni hakları kullanamaz hale getirileceklerdi. Hesap budur.

Bu adımın gerçekleşmesi demek, aslında faşist tedbirlerin, faşist bir yönetim için gerekli tedbirlerin esas itibariyle gerçekleşmiş olması demektir. Bununla iktidar faşizmi yerleştirmenin en önemli adımlarından birini daha atmış olacaktır.

274 ve 275 sayılı kanunlardaki değişiklik isteğinin gerekçesini Çalışma Bakanı açıkça ifade etmiştir. "İhtilâlci sendikaları kapatmak." TÜRK-İŞ liderlerinin geveledikleri bütün öteki gerekçeler aslında işin süsüdür. Amaç, sarı sendikalar dışındaki sendikaları yaşatmamak.

SENDİKALAR KANUNUNUN GETİRDİKLERİ:

İktidar-muhalefet ve Türk-İş elele vererek sadece ve sadece, Hitler Almanyasında, Mussolini İtalyasında görülebilecek cinsten bir sendikalar kanunu getirmişlerdir.

Bu kanunun özellikle 9. maddesi yalnız anayasaya değil, insan haklarına, uluslararası sözleşmelere de aykırıdır.

Tasarının kanunlaşması ile sendika kurma hakkı fiilen rafa kaldırılacaktır. Tasarıya göre bir işçi federasyonu kurabilmek için aynı iş kolundaki sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmesi ve o iş kolunda Türkiye'de çalışan işçilerin en az üçte birini teşkil etmesi gerekmektedir. İşçi konfederasyonu kurmak ise, Türkiye çapında faaliyette bulunan sendikalardan veya işçi federasyonlarından en az iki sendikanın veya federasyonun bir araya gelmesi ve Türkiye'deki bütün sendikalı işçilerin üçte birinin bu sendika veya federasyonlarda üye olarak toplamış olmaları şartına bağlanmaktadır.

Bununla, anayasanın 46. maddesi ihlal edilmektedir. 46. maddede "Çalışanlarla işverenler, önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler." denmektedir. Tasarı "Sendika birlikleri kurma" hakkını temelinden sarsmakta, teorik olarak bir imkan bıraksa bile, pratikte bu hakkı ortadan kaldırmaktadır.

Tasarının bu maddesi genel hukuk ilkelerine de aykırıdır. Kazanılmış hakları ihlâl etmektedir. Tasarı, kazanılmış hakları saklı tutacak bir hüküm getirmemiştir. Hukukun bu en temel ilkesi böylece çiğnenmiş olmaktadır.

Kaldıki sorun sadece bir hukuk sorunu değildir. Devrimci, İlerici sendikaların hiç bir zaman tüm sendikalı işçilerin bir bölü üçünü geçmemesi kolayca sağlanabilir. Bu gün sendikalar arası rekabet yüzünden bir iş kolunda toplu sözleşme yetkisi elde etmek isteyen sendikaların çalışma müdürlüklerine bildirdikleri kayıtlı üye toplamı, çoğu zaman o iş kolundaki işçi sayısının iki katını geçmektedir. Çünkü kanun, sendikaların bildirimini geçerli saymayı gerektiren bir sistemi kabul etmemiştir. Şimdi yeni bir federasyon veya konfederasyon kurulmak istediğinde ayni işlemler tekrarlanacak, iş kolunda veya tüm sendikalarda kayıtlı sendikalı üye sayısı durmadan artacak(!) ve yeni kuruluş eğer ilerici nitelikte ise hiç bir zaman bir bölü üç şartını gerçekleştiremeyeceği için kurulamayacaktır.

Tasarı, ayrıca noterle istifa usulünü getirmektedir. Buna göre bir sendikadan istifa edebilmek için, işçilerin tek tek notere giderek istifa etmeleri gerekmektedir. Noterde topluca istifa etmek bile yasaklanmıştır. Bu, anayasadaki sendikalardan "serbestçe ayrılmak hakkı"nı ortadan kaldırmak demektir.

Kaldıki noterle istifa usulü bir başka bakımdan da geçersizdir. Bilindiği gibi sendikalar üye yazarken beş adet "giriş bildirimi" doldurtmakta ve bunlardan yalnız bir tanesine tarih atmaktadırlar. Böylece notere gidip istifa eden işçi bir iki gün sonraki bir tarihle yeniden aynı sendikaya kaydolmuş gözükebilecektir.

Yalnızca tasarının bu iki hükmü bütün işçi haklarını kökünden silip süpürmeye, tasarıya anti-demokratik, faşist bir nitelik kazandırmaya yeterlidir.

Bununla işçilerin grev hakkı yalnızca iktidarın tasvip ettiği sendikaların kullanabileceği bir hak haline gelmekte, işçilerin yasal ekonomik mücadeleleri sarı sendikaların tekeline bırakılmakta, işçi mücadelesi tam bir kontrol altına alınmaktadır. İşçiler de bunun farkındadırlar. Nitekim Abdi İpekçi'nin röportaj yaptığı bir işçi durumu şöyle anlatmaktadır: "Bu şimdi yapılan kanunla, bir sendika tanıyorlar. O sendika ile toplu sözleşme yapmaya mecbursun. Artık senin hakkın alınmıyor... O sendikanın aldığı hakkı veyahutta istediği yolda gitmeye mecbur oluyorsun. Onun için bizim için zararlı. Biz, şimdi sendika en ufak bir hata yaptığı zaman, hemen biz başka bir sendikaya müracaat ediyoruz. Özgürlük var, sendika değiştirme özgürlüğü olduğu için. Bunu kaldırdın mı diretme hakkım gidiyor." (*Milliyet* 22 Haziran 1970)

Tasarının anayasaya aykırı olduğu noktasında bütün bilim adamları birleşmektedirler: Doç. Dr. Nusret Ekin'e göre:

"(1) Anayasanın 46. maddesi konfederasyonlar dahil, bütün sendikaların serbestçe kurulmalarını ve demokratik esaslara göre çalışmaları ve işletmelerini teminata bağlamıştır. Tasarı bu bakımdan anayasanın temel ilkesini ve getirdiği teminatı bertaraf etmektedir.

(2) Kazanılmış hakları da tasarı ihlâl eder mahiyettedir. Gerçi, hukukun genellikle kabul edilen kuralına göre kanunlar makable şamil olmaz, önceye işlemez. Yürürlüğe girdikten sonraki durumlar için uygulanır. Fakat yine prosedürlere ve uygulamaya göre kanunda kazanılmış hakları saklı tutacak istisnai hükümler sevkedilmiş olmadıkça bu kural işlemez

bir duruma gelmektedir. Kamu oyunun ve ilgililerin kaygısı bu bakımdan da haklı görmek gerekir.

(3) Sendika özgürlüğünün temel ilkelerinden birisi de sendikalara girmenin de çıkmanın da ayni ölçüde korunmuş olmasıdır. Bir imza ile girilen yerden ancak noter senedi ile çıkılabilmesi dengeli değildir.

(4) Uluslararası sendikalara katılma açısından da, eski tasarı sendikalara bu imkânları verirken, yeni tasarı bunu sadece en çok üyeyi temsil eden konfederasyona veya ona bağlı sendikalara inhisar ettirmiştir. Bu savunulmaz. Tasarının esas problemleri ise 9. Maddeden doğmaktadır. Bu madde, sendika ve konfederasyon kurmayı kısıtlayan bu madde, bir çok noktalardan sendika hürriyetine ters düşmektedir." (*Milliyet,* 21 Haziran 1970)

Prof. Dr. Orhan Tuna'ya göre bu tasarı ile kanun himayesinde, bir konfederasyon tasfiye edilmekte, kanun zoru ile tekel yaratılmaktadır.

"Batı ülkelerinin çoğunda müteaddit işçi federasyon ve konfederasyonları vardır. Ancak, bu işçi sendikalarının hiç birisi, kanunların arkasına sığınmak suretiyle diğerlerini faaliyetten alıkoymak, adeta onların ocağına "incir dikmek" yolunu ve şıkkını düşünmemiştir. Sırf kanunların himayesinde güçlü sendika yaratmak fikri hiçbir zaman bir işçi hareketini temsil etmez ve bu manaya gelmez. Bu takdirde bir memlekette işçi hareketinden bahsetmek zor, hatta imkânsızdır.

Şimdi, bizde kanun zoru ve yoluyla yapılmak istenen şey, mevcut konfederasyonlardan sadece birini fiilî, hatta kanunî monopel bir statüye ulaştırmaktan ibarettir. Bu durumu üyesi olduğumuz Milletler Arası Çalışma Teşkilâtı, Birleşmiş Milletler Camiası, hatta sendikalarımızın üyesi bulundukları Milletler Arası Federasyon ve Konfederasyonlarca hiç te hoş karşılanmayacağı meydandadır.

Nitekim 87 sayılı sözleşmenin 11. maddesi hükmü şöyledir:

"Bu sözleşmenin yürürlükte olduğu bütün Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı Üyeleri, işçi ve işverenlerin teşkilâtlanma hakkını serbestçe tatbik edebilmeleri için gerekli bütün tedbirleri alacaklardır."

Devir Türk sendikalarının memleketimizde de demokratik manada gerçek bir işçi hareketini yaratabilmelerini istemektedir. Esefle söylemek lazım gelirse, bugüne kadar batılı manada bir işçi hareketinin doğup gelişmesi bizde kabil olmamış; sendikalarımız organik durumlardan değil, devamlı surette mekanik usul ve vasıtalarla varlıklarını korumak ve güçlendirmek çarelerini aramışlardır. Kanun yoluyla ve mevzuatın himayesinde bir işçi istihlak kooperatifçiliği yaratma gayretleri de, bunun son misallerinden sadece birini teşkil etmektedir. Bunun emsali de batı memleketlerinin hiç birinde görülmemiştir.

Diğer taraftan bu tasarıda yer alan hükümler, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin de kabul ettiği 98 sayılı sözleşme hükümlerine de, insan hakları beyannamesine de aykırıdır. Hülasa, Milli ve Milletlerarası mevzuat, müesseseler ve milletlerarası yerleşmiş normlar bakımından tasarı hükümleri hiç bir zaman kabule şayan değildir.

Bu itibarla, bunca mücadeleden sonra (ki bu mücadeleyi memleketimizde esas itibariyle aydınlar zümresi yapmıştır ve yürümüştür.) Totaliter ve Otoriter rejimlerdeki meslek teşekküllerine yaklaşan bir düzenin getirilmek istenmesi hiçbir zaman doğru değildir ve tasvip edilemez. (*Milliyet,* 21 Haziran 1970)

Prof. Cahit Talas ise, bu konuda çok daha kesindir.

"274 sayılı sendikalar kanununu değiştirmek amacı ile getirilen tasarı tümü ile demokratik ülkelerde şimdiye kadar görülmemiş ölçüde sendika hakkını kısıtlayan bir tasarıdır. Türk toplumu anayasamızın ön gördüğü üzere bir çok bakımdan puluralist bir toplumdur.

Yani ayrı ayrı sendikalar, partiler, aynı amaçları güden insanların ayrı dernekler kurması mümkün. Bunların hiç birinde belli bir sayı şartı aranmadığı halde sendikalarda aranması, sendika özgürlüğü ile tamamıyla bağdaşmazlık halindedir. Bu tasarı adeta, demokratik olmayan ülkelerde revaç bulan üniter sendikacılığı teşvik edici niteliktedir. Bu yüzden anayasaya aykırı bir kanundur ve 1947-1963 dönemi içinde Türk sendikacılık hareketini düzenleyen Birinci Sendikalar Kanunundan da geri bir anlayışı yansıtmaktadır. Asıl üzücü olan durumlardan birisi de bu tasarının bazı sendikalar ve sendikacılar tarafından tasvip görmüş olmasıdır." (*Devrim*, 23 Haziran 1970)

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri Öğretim üyelerinden; 12 Profesör, 12 Doçent ve 38 Asistan bir bildiri yayınlayarak tasarının getirmek istediği değişikliklerin anayasanın sağladığı sendika özgürlüğünün temellerini sarsıcı ve esasında, çalışan kitlelerin tümünün ekonomik ve sosyal gelişme yollarını tıkayıcı nitelikte olduğunu belirtmişler ve şöyle demişlerdir:

"Getirilmek istenilen değişiklikler sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin, istedikleri sendikaya üye olma hak ve özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine ters düşen sendikaların güdümlü sendikal örgütler aracılığı ile baskı altında tutulmalarına imkan hazırlamakta.. grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir."

Bildiride ayrıca, tasarı ile, anayasanın temel felsefesi ile bağdaşmayan bir sendikal düzen kurulmak istendiği belirtilmiştir.

Tasarı Türk-İş liderlerinin belirttiği gibi güçlü sendikalar değil, güdümlü sendikalar yaratmak içindir. Son direnişin de gösterdiği gibi, iktidar Türk-İş gibi kof kuruluşları ayakta tutmak, gerçekten güçlü sendikaları yok etmek amacındadır. Güçlü sendika, üyelerinin mücadelesi ile kazanılmış olan, bütün baskılara rağmen varlığını koruyan ve geliştiren sendikadır.

Bugün yürürlükte bulunan kanunlar işçi mücadelesinin gelişme seviyesinin çok gerisinde kalmışken bu kanunların da çok gerisinde hükümlerle donanmış bir tasarıyı kanunlaştırmaya çalışmak, iktidarın destekçisi muhalefetin ve Türk-İş'in aczini göstermektedir. Yürürlükteki 274 ve 275 sayılı kanunlar gerçekte, işçi mücadelesinin önünde bir engel durumunda olan antidemokratik maddelerle dolu olan kanunlardır. Bu kanunların hükümleri bile burjuvazi tarafından dürüstlükle uygulanmamakta ve Devrimci sendikalar aleyhine bin bir dolap döndürülmektedir. İşçiler, bu dalaverelere, işgallerle, boykotlarla cevap vermişler ve dalavereler sayesinde şekli hukuk açısından haklı çıkan sarı sendikalar aciz içine düşmüşlerdir. Bu durum, bir çok yerde patronları şekli hukukî duruma bakmadan Devrimci sendikalarla toplu sözleşme yapmak durumunda bırakmıştır. Böylece kendi yaptığı kanunlara karşı hileye başvuran burjuvazi, işçilerin bilinçli direnişleri karşısında bir yerde dize gelmiş, gerçek duruma boyun eğmiştir.

BURJUVA POLİTİKACILARI UYARILMIŞTIR

Büyük direniş öncesi günlerde DİSK liderleri yukarıdaki gerçekleri burjuva politikacılarına anlatmışlar, onları uyarmaya çalışmışlardır. Ana muhalefet partisi lideri ile, Cumhurbaşkanı ile görüşmüşlerdir. Fakat DİSK yöneticilerinin uyarıları dikkate alınmamıştır.

İşçiler bunun üzerine direnişe karar vermişlerdir.

Direnişten sonra işçilerin haklılığını anlayan(!) bazı çevreler, ama diyorlar normal yollar kullanılmalı, söz gelimi kanunun çıkması beklenmeli ondan sonra anayasa mahkemesine baş vurulmalıydı bu yüzeysel bir bakışla hak verilebilecek bir görüştür.

Önce buna işçiler ne diyor bakalım: "...Anayasa mahkemesi belki reddeder, belki kabul eder. Şayet kabul ederse, imkanı yok hiç bir şey değiştiremeyiz.."

Gerçekten anayasa mahkemesinin kabulüde bir ihtimaldir ve iş işten geçmeden bu düşünülmelidir.

Fakat bugüne kadarki çizgisi ile anayasa mahkemesinin böyle bir kanunu anayasaya uygun bulmaması gerçeğe daha yakın bir ihtimaldir. Hatta, yüksek mahkemenin bu kanunu iptal etmesi muhakkaktır. Prof. Orhan Tuna bu konudaki görüşlerini şöyle belirtmektedir: "Tasarı kanunlaştığı takdirde anayasa mahkemesinin kanaatime göre bu kanunu iptal etmesi ihtimali son derece kuvvetlidir."

Bu ihtimalin gerçeğe en yakın ihtimal olduğunu iktidarda bilmektedir. Nitekim Demirel de olaylardan sonra verdiği demeçte kanunun anayasaya aykırılığı hususunda anayasa mahkemesinin karar vereceğini, "parlamento kanun çıkaracak, bu kanunlar anayasaya aykırı ise anayasa mahkemesi var" diyerek belirtmiştir.

Anayasa mahkemesinin bir iki yıl sonra vereceği iptal kararı iktidarın ve Türk-İş'in umurunda değildir. Çünkü bu süre içinde atı alan Üsküdar'ı geçmiş olacaktır. Devrimci sendikalar iptal kararı çıkana kadar yıkılacaklardır. Üyelerini kaybedeceklerdir, gelirlerini kaybedeceklerdir, kadroları dağılacaktır. Haklıyı tutar gözükerek anayasa mahkemesine baş vurulmasını salık verenlerin bu gerçeği gözden uzak tutmamaları gerekir. İşçi direnişi, bu nedenle, "normal yolların" aşındırılmasını beklemeden anayasaya aykırılığın ve haksızlığın üzerine dikkatleri çekmek amacı ile başlamıştır. Haklıdır, yerindedir.

BÜYÜK DİRENİŞ BAŞLIYOR

İşçiler, anayasal haklarının çiğnenmesine engel olmak, bir daha çok uzun sürede ve güç bir şekilde elde edebilecekleri mücadele imkanlarını yitirmemek, bütün Türkiye halkının üzerine çökmekte olan faşizmin karanlığını yıkmak ve olayın farkında olmayan kamu oyunu uyarmak için direnişe geçtiler. 119 fabrikanın 70.000 işçisi yollara döküldüler, İzmit'ten İstanbul'a doğru görkemli ve vakûr bir yürüyüş başladı. Cumhuriyet tarihinin en büyük ve en anlamlı yürüyüşü başladı. DİSK Genel Başkanı Türkler'e göre direnişin amacı, işçilerin ellerinden alınmakta olan sendika seçme, toplu sözleşme ve grev yapma haklarını korumakdır... İşçiler haklarını şimdi koruyorlarsa yarın her şeylerini kaybedeceklerine inandıklarındandır."

Bu konuda işçiler Türkler'i doğruluyor; İpekçi'nin röportaj yaptığı işçi bu hususu şöyle ifade ediyor: "İşçi çok kötü duruma düşecek zannedersem. Zannedersem değil de düşecek yani. Bu tatbik edilirse."

Haklarını korumak amacıyla yürüyüşe başlayan ve sorunlarını kamu oyuna iletmek için Taksim'de bir miting yapmayı kararlaştıran işçilerin karşısına polis ve asker çıkarılana kadar hiç bir olay olmadı. Ne zamanki iktidar işçinin karşısına polisi jandarmayı çıkardı, işçilerin yollarını kapadı, işte o zaman çatışma başladı. Polis ve jandarmanın işçilere şiddet kullandığı ölçüde çatışma büyüdü. Nihayet ölümlere ve yaralanmalara kadar uzandı.

İşçiler yürüyüş boyunca cana, mala kasdetmemeyi temel bir ilke olarak uyguladılar. Aralarına katılan iktidarın ajanlarının tahriklerine bilinçli arkadaşların uyarıları ile katılmadılar. Bunu işçiler şöyle ifade ediyorlar: "...Biz bu protestoyu bir gösteri, bir direniş olarak yapmak istedik. Her hangi bir mala, yahutta devletin şahsına, milletin malına bir can kaybı olsun istemedik... Şimdi öyle bir şey oluyorki, geliyor işçiyim diyor. Bakıyorsun işçi elbisesi giymiş, ayağında 95-100 liralık makosen ayakkabılar var. Bakıyorsunuz işçiye benzemiyor. 30-40 kişi kadar... "vurun gidin" diyor... Teşvik ediyorlar işçiyi, küçük düşürmek için. Benim görüşüm bu. O günde Cendere'den aşağıya gidiyorduk. İşçilerin önüne geçtim ben. Baktım... vurun, kırın, yıkın. Sonra... çıktım kamyona konuşma yaptım. "Yapmayın, namuslu gidip gelelim, dedim. Böyle gittik geldik işte..."

Direnişi ayrıntıları ile burada anlatmaya gerek yoktur. Fakat bilinmesi gereken husus, kanlı olaylara ve ölümlere işçilerin değil, işçilere karşı faşist baskı ve terör kullanan iktidarın sebep olduğudur.

...

Sıkıyönetim ilanı anayasanın açık bir ihlalidir. Bunu yapmakla iktidar borç hanesine yeni bir anayasa suçu eklemiştir. Türkiye'de bunca gericilik olayı ve kıyam olmuş, fakat iktidar bunları hep "adi zabıta vakaları" olarak ele almıştır. Son büyük işçi direnişinin mala, cana kast bakımından gericilik olaylarının çok çok gerisinde kaldığı bilinmektedir. Son büyük olayda cana kasdeden biri varsa (...); mala kasdeden biri varsa o iktidarın işçiler arasına sokup kışkırtıcılık yaptırdığı ajanlarıdır. Direnişte akan her damla kanın; kırılan, tahrip edilen her parça malın tek ve ortaksız sorumlusu baskı ve şiddet uygulaması ile işçilerin arasına soktuğu bozguncu ajanları ile iktidardır.

Burjuva iktidarının kendi tertipledikleri veya son olayda olduğu gibi sebep oldukları kanlı olayları vesile ederek Sıkıyönetim ilan etmeleri ilk defa vaki olmamaktadır. Bu günkü iktidarın ağababası DP 6-7 Eylül olaylarını bizzat düzenlemiş, arkasından da sıkıyönetim ilân etmiştir. Ama DP iktidarı bu tutumunun ürününü kısa zamanda topladı. Devrim "muktedir"leri bir süre sonra hakim karşısında nasıl edipte kendilerini maruz göstereceklerini bilmelidirler.

İŞÇİ SINIFININ BÜYÜK DİRENİŞİ TOPLUMSAL TARİHİMİZİN ÇOK ÖNEMLİ BİR UĞRAĞIDIR

İşçilerin sendikal haklarının gasbedilmek istenmesine karşı girişilen ve sıkıyönetime karşı halen de yer yer devam eden işçi direnişi örgütlü, düzenli ve disiplinli bir harekettir. Tahrikler sonucu ani bir şekilde ortaya çıkmamıştır.

Burjuva iktidarı, muhalefeti ve onların uydusu Türk-İş üçlüsünün burjuvazi adına düzenledikleri ve işçilerin yasal ve demokratik haklarını ancak güdümlü sendikalar aracılığı ile kullanabilmelerini amaçlayan 274-275 sayılı kanunları değiştirmek girişimi daha ilk andan itibaren işçilerin bilinçli direnişi ile karşılaşmıştır. Devrimci işçi örgütleri daha tasarı söz konusu olur olmaz tepki göstermişlerdir. Kanun tasarısının niteliği işçiler tarafından zaman içinde kavranmıştır. Aslında yüz yıllık mücadele tarihi olan Türkiye işçi sınıfı elindeki hakların bilincindedir. İstanbul çevresindeki işçiler bu konuda daha da uyanıktırlar. Özellikle 27 Mayıs sonrası elde edilen haklar işçi sınıfı için vazgeçilmez birer mücadele ve yaşama aracı haline gelmişlerdir. Son 10 yılda işçiler yüzlerce grev yapmışlar ve her birinde iktidarın, hakim sınıfların ve onların uşağı sendikaların çok çeşitli oyunları ile karşılaşmışlardır. Gereğinde haklarını kendi elleri ile almayı öğrenmişler, işgaller ve boykotlara giderek çeşitli oyunları bozmuşlardır. Bu mücadele işçilere eşsiz deneyler kazandırmıştır. Direniş sırasında, işçilere, daha önce en yoğun mücadeleleri veren fabrikaların işçileri önderlik etmişlerdir. Bu bakımdan hareket bir ön birikime, hazırlığa ve deneye sahiptir. Bu durum hareketin düzenli, disiplinli ve geniş ölçüde örgütlü yürümesinin en önemli sebebi olmuştur. Birçok bozguncunun at oynattığı bir ortamda işçilerin hiçbir çapul hareketine girişmemeleri, direnişi sürekli olarak anayasa çizgisinde tutmaları, bu ön birikimin sağladığı düzen, disiplin ve örgütlülüğün sonucudur.

OLAYLAR AYAKLANMA DEĞİLDİR

Kavramları doğru kullandığımız zaman görürüz ki, değil üç beş, yüzlerce ölü ile sonuçlansaydı bile bu direnişi ayaklanma saymak yanlış olurdu. Çünkü ayaklanmanın tanımı, ölüm sayısı ve tahribatın miktarı ile yapılmaz. Ayaklanma, siyasi iktidara, siyasi otoriteye, onu yasalara aykırı yollarla devirmek amacını güden bir baş kaldırmadır. Ülkenin tümün-

de ya da bir bölümünde siyasi iktidarın yetkilerini yasalara aykırı olarak ve zorla kullanmaya kalkışmaktır. Eğer sorunu bu şekilde ele alamaz da; cana veya mala kasdedilmiştir, öyleyse ayaklanma vardır, şeklinde ele alırsak, komşusuna bir yumruk atan ve onun camını kıran adamı da ayaklanma tanımı içine sokmuş oluruz. İşçi hareketinin ayaklanma olup olmadığını değerlendirirken bu hususu göz önünde tutmak zorunludur.

Bu açıdan bakıldığında görülür ki; işçilerin amacı iktidarı düşürmek değil, Taksim'de toplanıp miting yapmaktır. İşçiler yasalara aykırı olarak siyasi iktidarın yetkilerini zor gücü ile kullanmaya kalkışmayıp, haklarını savunmak için, anayasal bir hak olan gösteri yürüyüşü ve toplantı hakkını kullanarak iktidarı ve kamu oyunu uyarmak isteğindedir. İktidar üzerine şiddet uygulayana kadar hiç bir olaya işçiler tarafından yol açılmamıştır. İşçiler tarafından çapul yapılmamıştır. İşçilerin kullandığı uyarı yöntemleri tamamen demokratiktir. Anti demokratik, yasa ve insanlık dışı baskı ve uygulamalar iktidardan gelmiştir.

Büyük işçi direnişinde bir ayaklanmadan söz etmek namuslu bir davranış olmaz. Bu ancak, şiddet ve baskı politikasını meşru göstererek suçluluğu örtbas etme çabası olabilir. Büyük işçi direnişini bir ayaklanma olarak değerlendirenler suçludurlar. Hem de ağır anayasa suçu, insanlık suçu işlemişlerdir.

SIKIYÖNETİM İLANI VE UYGULAMASI ANAYASA'YA AYKIRIDIR

Ortada bir ayaklanma olmayınca anayasaya göre bir sıkıyönetim söz konusu olamaz. Bu açıdan hükümetin sıkıyönetim ilanı kanunsuzdur. İktidar bununla anayasaya aykırı bir yönetim yoluna girmiştir, temel hukuk kurallarını çiğnemiştir. Ortada bir olağanüstü durum yok, fakat olağanüstü bir rejim vardır.

Ayrıca Sıkıyönetim uygulaması da anayasaya aykırı bir şekilde yürütülmektedir. Sıkıyönetim sanki anayasa ve hukuk dışı bir yönetimmiş gibi, anayasal haklar açıkça çiğnenmektedir. Göz altına alınan yurttaşlar günlerce hakim karşısına çıkarılmamaktadırlar. Çeşitli örgütlerin çalışması yasaklanmaktadır. Ancak anayasa mahkemesi kararı ile aranabilecek siyasi partiler aranmaktadır. Bütün bunlar sakat, yanlış ve zararlı tutumlardır.

EMEK DERGİSİ, Temmuz 1970, Sayı 2, s. 10-16

İŞÇİ DİRENİŞİ BAŞARIYA ULAŞMIŞTIR

İlk amacı bakımından işçi hareketinin başarılı olduğu açık bir gerçektir. İşçiler direnişleriyle çıkarılmak istenen kanunun haksızlığını ve anayasaya aykırılığını, kamu oyuna kabul ettirmişlerdir. İktidar ve Türk-İş dışındaki bütün çevreler, sendikalar kanununa getirilmek istenen değişikliklerin faşist tedbirler olduğunu anlamışlardır. Tasarıyı iktidarla birlikte öneren ve meclisteki oylama sırasında beyaz oy veren CHP bugün yanıldığını ifade etmektedir. Bu husus şöylece belirtilmiştir: "Değişikliğin mahiyeti Türkiye çapındaki sendika ile sendika üstü kuruluşların kurulmalarını güçleştirmektedir. Bunda en az iki alt kuruluşun bir araya getirilmesiyle yetinilmemiş, alt kuruluşların üçte birinin aynı çatı altında toplanması ilkesi kabul edilmiştir, bu değişiklikler Anayasamızın 46. maddesine ve 87 ve 98 sayılı uluslararası sözleşmelere aykırı görülmüştür."

"Konu Türkiye bakımından ele alınırsa durum şudur. Bir konfederasyonun tekeli sağlanmış olacak. Başbakan Demirel'in Meclisteki son konuşmasında açıklandığı gibi bir çok dosyalarla savcılığa verilen, fakat mahkemece kapatılmasına imkan bulunmayan karşı konfederasyon silinecektir."

Öğretmen sendikaları, meslek odaları ve gençlik derneklerinin içinde bulunduğu 18 kuruluş bir bildiri ile getirilmek istenen değişikliğin Anayasaya aykırı olduğunu belirtmişlerdir.

Disk ve Türk-İş dışındaki sendikalar, tasarının kanunlaşması halinde direnmeye geçmek için karar almışlardır.

Basın olayı ayrıntılı bir şekilde vererek kamu oyunun geniş ölçüde aydınlanmasını sağlamıştır.

Bütün bunlar, işçi direnişinin tasarının kanunlaşmasını önlemek bakımından etkili bir muhalefeti sağladığını göstermektedir.

İKTİDAR BASKI VE ŞİDDET POLİTİKASINI YAYMAK İÇİN İŞÇİ DİRENİŞİNİ BİR FIRSAT KOLLAMIŞTIR

Burjuvazi ve onun iktidarı bir süreden beri uygulamaya çalıştıkları baskı ve şiddet politikasını ağırlaştırmak ve yaymak için, işçi direnişinde kan dökülmesine çabalamıştır. Şimdi ise yaralı ve ölülerin bulunmasını kendi faşist uygulamalarının bir gerekçesi olarak göstermeye kalkışmakta ve Anayasa dışı tertiplere başvurmaktadırlar.

Daha yürüyüş devam ederken işçilerin karşısına asker çıkarılması ve ardından, bir anayasal hak yürüyüşü sırasında bazı olaylar çıkması bahane edilerek sıkıyönetim ilan edilmesi, iktidarın baskı ve şiddet politikasına orduyu karıştırmak ve alet etmek istediğini göstermektedir. İktidarın böyle bir yola girmek isteyeceğini *Emek* çok daha önce belirtmişti. (Bk. *Emek*, Sayı 20: Büyük Burjuvazi İttifaklarını Yenileyecek mi? Sayı 22: Hükümet Buhranı ve Ötesi, Sayı 24: İktidar Büyük Burjuvazinin Hegemonyasında.) O zaman geniş olarak anlattığı gibi, büyük burjuvazi ittifaklarını yeniden gözden geçirmiş ve bu ittifak içinde küçük burjuvazi ve taşra eşraf ve mütegallibesine bakarak "zinde kuvvetler"in ağırlığını arttıran tedbirler alınmıştır. Ordu ile daha sıkı ilişkiler kurmak büyük burjuvazinin bu yeni politikasının temeli olmuştur. Son büyük işçi direnişinde iktidarın bir işçi-asker çatışması yaratmak için çaba göstermesinin başlıca nedeni budur. Sıkıyönetim ilanı da bu çerçeve içinde düşünülmüştür. Gerek işçiler karşısına asker çıkarılırken ve gerekse işçi direnişi "ayaklanma" sayılıp sıkıyönetim ilân edilirken yapılmak istenen, işçi sınıfı mücadelesini ordu ile bastırarak, işçi-ordu çelişmesini zıtlaşma haline getirmek ve böylece, ordunun işçi sınıfının karşısında büyük burjuvazinin yanında yerini almasını sağlamaktır. İktidarın hesabına göre çıkacak bir işçi-asker çatışması bunu sağlayacak, burjuvazinin bazı tedbirlerle geliştirmeye çalıştığı burjuvazininde güçler ittifakı uygulama içinde pekiştirilecektir.

Bundan sonrası burjuvazi için sorun değildir. İşçi mücadelesinin karşısında düştüğü korkunun derecesine göre, siyasi iktidarın şekli üzerinde çeşitli formüllerden hangisini uygulayacağını o zaman düşünecektir.

Ne var ki bu hesaplar tehlikeli hesaplardır. Çoğu kez evdeki hesabın çarşıya uymaması mümkündür. İşçi sınıfı ile onun evlatları olan askerleri karşı karşıya getirmek, işçilerin kendi çoğunluklarına kırdırtmak, sonucunun neye varacağı belli olmayan bir maceraya atılmaktadır.

Bu macerada zamanla kimin kârlı çıkacağı da kolaylıkla kestirilemez. İktidarın, büyük burjuvaziyi korumak için orduyu kullanmak politikasına müsade edilmemelidir. Orduyu sömürücülerin sömürü özgürlüğünün bekçisi yapmaya yönelik çabalara derhal, bir an önce karşı çıkılmalıdır. Bu yol hatalı ve vahim bir yoldur. Burjuvaziye karşı hak aramak mücadelesinde işçi sınıfının karşısına orduyu çıkarmak doğru bir politika değildir.

Olağanüstü bir durum yokken, olağanüstü tedbirler almak, olağanüstü yönetim usulleri ilan etmek çok kısa sürede, zararını bütün ülkenin çekeceği vahim politik hatalardır. Sıkıyönetim ilanı ve yürütülen sıkıyönetim uygulamasının niteliği bu hataları ağırlaştırmaktadır. Sıkıyönetim ilanıyla ordunun uydu sendikacılığı savunur durumda bırakılması hakkını arayan işçinin karşına bir direnişi bastırma gücü olarak çıkarılması ve de, asıl, sıkıyönetimin bu amaçlara hizmet eder şekilde uygulamalara gitmesi aklıbaşmda herkesin görebileceği yanlış tutumlardır. Bunlar 1961 Anayasası'nın ihlalidir, suçtur.

Sıkıyönetimin, bunun için anayasanın gerekli gördüğü şartlar oluşmadan iktidarın, işçi-asker çatışması yaratmak isteyen kararı ve burjuvazinin paniğe kapılması sonucunda ilan edildiği hiç bir zaman gözden kaçırılmamalıdır. Bu noktaya özellikle sıkıyönetim makamlarının dikkat etmesi zorunludur. Unutulmamalıdır ki, sıkıyönetim dahi anayasa içi bir yönetim şeklidir, keyfi bir yönetim değildir.

Sıkıyönetim makamlarının anayasa ve hukuk dışı bütün icraatı suç niteliğindedir. Yurttaşların günlerce hakim önüne çıkarılmadan göz altında tutulması, hakim kararı olmadan yapılan aramalar ve hele, Türkiye İşçi Partisi il ve ilçe merkezlerinin aranması, sıkıyönetimin anayasa dışı uygulamalarına birer örnektirler. Bunlardan özellikle parti aranması, anayasayı ve siyasi düzenimizi temelinden sarsan bir uygulama ve anayasa suçu olmuştur. Yarın bir başka siyasi parti daha aranabilir ve bugün, TİP'in aranmasında sus pus olanlar, o zaman boyun eğip oturmak zorunda kalırlar. Bu uygulama bir kez başlamıştır çünkü, TİP'in aranması bugüne kadar işlenen anayasa suçlarının en vahimidir. İktidar ve hakim sınıflar, bu suçun altından hiç bir zaman kalkamayacaklardır.

BÜYÜK İŞÇİ DİRENİŞİ TÜRKİYE'DE BİR ÇOK SORUNUN AYDINLIĞA KAVUŞMASINI SAĞLAMIŞTIR

İşçi sınıfının büyük direnişi, Cumhuriyet tarihinin siyasi nitelikli ilk işçi sınıfı hareketidir. Bu hareket, bir çok sorunu ışığa çıkarmıştır.

Bu direnişle Türkiye'nin nabzının büyük kentlerde ve özellikle sanayi alanında attığı anlaşılmıştır. Türkiye'nin en yoğun sanayi bölgesindeki yetmiş bin işçinin harekete geçmesi ile birlikte bütün Türkiye bu olayın etki alanı içine girmiş, toplumsal hayatın bütün kesimleri bu olaydan derin bir şekilde etkilenmiştir.

Büyük direniş bir yandan işçi sınıfının toplumsal güç dengesi içindeki büyük ağırlığını gösterirken, öte yandan büyük burjuvazinin derhal paniğe kapılmasına ve bütün gücünü hareketi bastırmak için seferber etmesine yol açmıştır. Direniş boyunca burjuvazi tam anlamıyla bütünlük göstermiş, bütün burjuva partileri iktidarın arkasında saf tutmuşlardır.

İşçi sınıfı, bu direnmesiyle, işçi sınıfının faşizme karşı savaşta, demokrasi savaşında en önde olduğunu bir kere daha isbat etmiştir. İktidarın bir süreden beri aldığı ve uyguladığı faşist tedbirler, işçi sınıfının bu direnişi ile çok büyük bir engelle karşılaşmış ve direniş sonrası derhal burjuva partileri arasında bu konuda çatışmalar başlamıştır.

İşçi sınıfının büyük direnişi, ayrıca sosyalist eyleme de ışık tutmuştur. Bu direniş göstermiştir ki; Türkiye'de iç çelişme, dış çelişmeden daha önde gelmektedir. Kapitalist sömürü ve baskı; halkın üzerinde kendini dolaysız bir şekilde hissettirmektedir. Birinci plandaki çelişme değil, Türkiye halkıyla kapitalistler arasındaki bir çelişmedir. Dolayısıyla Türkiye'de gerçekten etkili bir anti-emperyalist mücadelenin özü anti-kapitalist mücadeledir.

Bu direnişiyle, işçi sınıfı, bağımsız bir siyasi güç olarak siyasi planda yer sahibi olduğunu söz götürmez bir şekilde göstermiştir. İşte asıl bunun için, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim ilan edilmiş, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim tedbirleri uygulanmıştır. İşçi sınıfının, siyasi iktidar konusunda burjuvaziden bağımsız tek siyasi güç durumunda bulunduğu, bu direnişin en kör gözlerin içine bile sokarcasına gösterdiği bir olgu olmuştur. Türkiye'de üretim güçlerinin bugünkü seviyesinde; iktidara yönelik bütün hareketler ya burjuvazinin, ya da işçi sınıfının damgasını taşıyan, taşımak zorunda olan hareketlerdir. Direnişin ortaya koyduğu bu gerçek burjuva iktidarının tek almaşığının işçi sınıfı iktidarı olduğunu burjuvaziden bağımsız siyasi bir hareketin ancak işçi sınıfı öncülüğünde yürütülebileceğini ve işçi sınıfının burjuvazinin tek bağımsız siyasi rakibi olduğunu ifade etmektedir.

Büyük direniş sosyalist mücadele içinde geçer gözüken bütün tartışmalara son verecek bir niteliktedir.

Gerçekten artık; Türkiye'de iç çelişmenin dış çelişmeden ağır bastığı esas çelişmenin emek-sermaye çelişmesi olduğu, işçi ve emekçi sınıfları kucaklayabilecek esas mücadelenin burjuvaziye karşı verilecek anti-kapitalist mücadele olduğu, burjuvazinin siyasi iktidar konusundaki tek rakibinin işçi sınıfı olduğu, emperyalist güçlerle anti-emperyalist güçler arasındaki dünya çapındaki esas çelişmenin Türkiye'de kendini milli planda değil, sınıfsal planda anti-kapitalist özü olan bir mücadele şeklinde gösterdiği, işçi sınıfının bu mücadelede söz götürmez bir şekilde öncülük edeceği ve bütün bunların temel nedeni olarak da işçi sınıfının kitlevi siyasi nitelikli direnişlerde bulunabilecek bir mücadele düzeyine erişmiş olduğu artık anlaşılmıştır.

Artık işçi sınıfı var mıdır, yok mudur? Mücadeleye öncülük edebilecek düzeyde midir, değil midir? Türkiye'de esas çelişme, hangi planda, sınıfsal planda mı, millî planda mı belirtilmektedir. Türkiye'de egemen üretim tarzı nedir? Anti-emperyalist mücadele ile anti-kapitalist mücadele bağdaşır mı? gibi soruların iyice anlamsızlaştığı, bundan böyle bu soruların iyi nitelikli insanlar tarafından sorulmasının garip kaçacağı su götürmez bir gerçektir.

İŞÇİ SINIFININ DİRENİŞİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ'NİN BÜYÜK GÜCÜNÜ BİR KERE DAHA GÖSTERMİŞTİR

İşçi sınıfının büyük direnişi sırasında Türkiye İşçi Partisi'nin olaylar karşısında üyeleriyle, militanlarıyla, örgütleriyle ve genel merkezi ile takındığı tavır ve burjuvazinin TİP'e karşı hücuma geçmesi, partinin sosyalist niteliğinin ve üstün mücadele gücünün yeni bir göstergesi olmuştur.

Türkiye İşçi Partisi üyeleri işçi direnişine ilk andan itibaren katılmışlar, bu hak mücadelesinde işçi arkadaşlarıyla omuz omuza yürümüşlerdir. TİP militanları bütün direniş boyunca ön saflarda bulunmuşlar, kurşuna göğüslerini siper etmişlerdir. Türkiye İşçi Partisi'nin bütün il ve ilçe örgütleri direnişin yanında yer almışlar, işçilerin anayasal hak mücadelesini desteklemişlerdir. Türkiye İşçi Partisi direnişten çok daha önce de faşizan gidişe dikkatleri çekerek kamu oyunu uyarmaya, işçi direnişinin başından itibaren bu direnişi; amacı ve özüyle tamamıyla desteklediğini kamuoyuna duyurmuştur. Bütün burjuva partilerinin, burjuva kuyrukçuluğu yapan bütün çevrelerin işçi direnişinin karşısında yer aldıkları bir sırada Türkiye İşçi Partisi'nin bu sağlam tutumu tam bir kararlılıkla devam etmiş, TİP Genel merkezi tarafından demokratik işçi direnişi sonuna kadar desteklenmiş; işçilere karşı iktidarın giriştiği kanlı baskı ve şiddet uygulamaları, anayasaya aykırı bir şekilde yapılan sıkıyönetim ilânı ve sıkıyönetim makamlarının anayasa dışı uygulamaları tepki ile karşılanmış bunların anti-demokratik özleri kamuoyunun önüne serilmiş ve TİP'in işçi mücadelesinin yanında bulunduğu, bu mücadeleyi bastırmak için uygulanan baskı ve şiddet yöntemlerinin anayasaya aykırı birer suç oldukları günü gününe ve kesin bir dille belirtilmiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin kararlı bir tutumla etkin ve güçlü bir şekilde işçi mücadelesinin yanında yer alması, iktidarın baskı ve şiddet politikasını TİP'e yöneltmesine sebep olmuştur. İlk andan itibaren iktidar ve borazanları, olaylarda tahrikçi aramışlar ve Türkiye İşçi Partisi'ni olayların sebebi ve tertipçisi olarak suçlamışlardır.

Yukarıda uzun uzadıya açıklandığı gibi işçilerin yürüyüşü bir anayasal hak yürüyüşüdür. İşçilerin haklılıklarını kamu oyuna kısa zamanda duyurmaları ve meclisten geçmiş olan tasarının kanunlaşmasını engellemeleri zorunludur. Yoksa bu tasarı, gerçekte işçi haklarının idam fermanıdır. Böyle demokratik bir hak talebi yürüyüşünü ve direnişini destekleyip düzenlemek, suç olmak şurada dursun, her ilerici kuruluş için onurlu bir görevdir. Anayasanın hayata geçirilmesi için çalışmakdır.

Kaldı ki yürüyüş sırasında çıkan olayların tek tertipçisi, tartışma götürmez bir şekilde iktidardır. Olaylar, yaralanmalar ve ölümler işçi direnişini baskı ve şiddet kullanarak ezmek isteyen iktidarın faşist politikasının bir sonucudur.

Bunu, iktidar ve borazanları da bilmektedirler. Ama onların temel tutumu Türkiye'deki işçi mücadelesini zor ve şiddet usullleriyle bastırmak; Türkiye işçi sınıfının öncü politik örgütü ve Türkiye halkının biricik kurtuluş umudu Türkiye İşçi Partisi'ni kapatmaktır. Son olayların işçi sınıfının ve Türkiye İşçi Partisi'nin büyük gücünü bir kez daha göstermesi, burjuvaziyi ve onun iktidarını telaşa düşürmüştür. TİP'e yönelttikleri saldırının nedeni budur.

İşçi olaylarına katılan Türkiye İşçi Partisi üye ve militanlarının öncelikle göz altına alınıp tutuklanmaları, Türkiye İşçi Partisi il ve ilçe örgütlerinin basılıp aranması, İçişleri Bakanı'nın TİP'in kapatılacağından söz etmesi hep iktidarın içinde bulunduğu korku ve telaşın birer göstergesidir. Ama bu iktidar içinde bulunduğu telaş ve korkuyla sadece işlediği anayasa suçlarına yenilerini eklemektedir.

TİP'in il ve ilçe teşkilatlarının basılıp aranması bir anayasa suçudur. Bu suçun tertipçisi iktidardır. İktidar bu tutumuyla anayasal demokratik siyasi hayatın en temel kurumunu çiğnemiştir.

Türkiye İşçi Partisi'nin kapatılmasından söz edilmesi gülünçtür. Türkiye İşçi Partisi'nin bu güne kadarki mücadelesinin başlıca ilkelerinden biri; anayasayı savunmak, anayasayı çiğneyen siyasi iktidarla mücadele etmek ve anayasanın eksiksiz bir şekilde uygulanması için çalışmak olmuştur. Eğer bir partinin kapatılması söz konusu olsaydı, bu partinin Türkiye İşçi Partisi değil, her gün yeni bir anayasa suçu işleyen iktidar partisi olması gerekirdi.

İşçi mücadelesine ve Türkiye İşçi Partisi'ne karşı yürütülen bu baskı ve şiddet politikası kimseyi yıldıramaz. Bunun karşısında mücadelemiz hızlanacak, saflarımız daha da sıklaşacaktır. Böyle olacağı tecrübeyle sabittir.

Bu baskı ve şiddet politikası, bir de iktidarın suç hanesini kabartmaya yaramaktadır.

BÜYÜK DİRENİŞ EMEK'in GÖRÜŞLERİNİ DOĞRULAMIŞTIR

İşçi sınıfının büyük direnişi *Emek*'in baştan beri ısrarla savunduğu görüşlerini uygulamada doğrulamıştır.

Bu direniş göstermiştir ki: Türkiye kapitalist bir ülkedir. Ülkede hakim olan büyük burjuvazidir. Türkiye'de iç çelişme, dış çelişmeden daha ağır basmakta, emperyalizme karşı mücadelenin özü kapitalizme karşı mücadele olarak belirmektedir. Türkiye işçi sınıfı, siyasi nitelikte bir mücadele verebilecek bir düzeydedir. *Emek*'in 9. sayısında belirtildiği gibi, işçi sınıfı kendisi için sınıf olma yolundadır. Türkiye'de burjuva iktidarının tek almaşığı (alternatifi) işçi sınıfı iktidarıdır.

Emek daha ilk sayısında yayınladığı "Sosyalist Potansiyelden Sosyalist Güce! adlı bildiride,"... kapitalizmin ülkemizde hakim üretim biçimi olarak yerleşmiş olması, doğal olarak, hem sanayide hem tarımda kapitalist sömürüye karşı ve sosyalizm için mücadelenin öncülüğünü yapabilecek bir işçi sınıfının da teşekkül etmesini sağlamıştır, diyerek, toplumumuzdaki hakim üretim biçimine bağlı olarak işçi sınıfımızın varlığını ve devrimci mücadeledeki yerini kesin bir şekilde belirtiyordu. Yine aynı bildiride, "Türkiye'de işçi sınıfının politik örgütü kurulamaz" diyenlere karşı çıkılarak, "demek oluyor ki ülkemizde işçi sınıfının kendi öz partisini kurup sosyalizm için mücadele yapması, hem ekonomik gelişme seviyemiz, hem de demokratik hak ve hürriyetler alanında eriştiğimiz aşama bakımından mümkündür ve bu imkan Türkiye İşçi Partisi tarafından fiilen gerçekleştirilmiştir" deniyor-

du. Bu gün işçi sınıfımızın büyük dineşinden sonra bile, bazı körelmiş faşist madddeleri bahane ederek, sosyalist mücadeleyi ertelemek mümkün müdür.

Emek 9. sayısında "Türkiye işçi sınıfı..., hızlı bir oluşum içindedir, 'kendiliğinden sınıf' olmaktan çıkıp, 'kendisi için sınıf' olma çizgisine girmiştir. Gazetelere bakınız: Türkiye'nin hemen her yerinde, hemen her gün örgütlerin kontrolünü aşan işçi hareketleri patlak vermektedir." Diyerek işçi sınıfının hızla bilinçlendiğini ve mücadelesini geliştirdiğini belirtiyordu.

Emek'in bu doğruluğu pratikte de kanıtlanmış görüşlerine karşı küçük burjuva devrimcileri işçi sınıfını açıkça küçümsüyorlar ve toplumdaki başka sınıf ve tabakaların geleneksel devrimciliğine bel bağlıyorlardı. Örneğin, MDD'nin sözcülüğünü yapan *Aydınlık* dergisi 12. sayısının 464. sayfasında "Türkiye'da proletarya bugün devrime öncülük edecek objektif ve subjektif şartlara tam olarak sahip değildir." derken; bir diğer sapmacıda işçi sınıfının kristalleşmediğini, onun için de köylüler üzerinde çalışılması gerektiğini salık veriyordu.

Emek 9. sayısında İşçi Birliğinin kuruluşuyla ilgili olarak yayınladığı bir yazıda, bütün küçük burjuva görüşleri reddederek, işçi sınıfına güvenmeyenleri kınıyor ve Sosyalist Devrimcilerin görüşlerini yeniden şöyle tekrarlıyordu:

"Bir yandan Türkiye'de sosyalist devrim mücadelesi için koşulların elverişli olup olmadığı tartışılırken, öte yandan işçi sınıfı mücadelesi hergün biraz daha yaygınlaşıp yoğunlaşarak gelişmeye devam etmektedir. İşçiler tutucu sendikaları bile, iktidarın pür telaş ertelediği grevlere sürüklemekte, fabrikaları işgal etmekte, devrimci mücadelelerini daha etkinlikle yürütebilecekleri yeni örgütlenmeler denemektedirler.

"Gelişen olaylar gerek yığınların gücüne inanmadan sosyalistlik etmeğe kalkışan, küçük burjuva bürokrasisinin kuyruğunda kurtuluş arayan, Türkiye'de gelişmiş bir işçi sınıfı olmadığı için sosyalist mücadele yapılamaz diyenlere; gerekse Türkiye'de işçi sınıfı kristalleşmemiştir, köylüler daha hızlı uyanıyor: diyerek işçi sınıfını bir yana iterek sosyalizm yapmaya kalkanlara ders olmalıdır.

"Sosyalistlerin görevi, bir yandan işçi sınıfının ekonomik mücadelesini desteklerken öte yandan bunun sosyalist partinin yürüttüğü siyasi mücadelenin bir parçası haline gelmesi için çalışmaktadır. İşçi sınıfı mücadelesiyle kendisine güvenmeyenlerin gevezeliklerinin gerçekliliğini hiçe indirmiştir.

Bu arada şu hususu belirtelim ki, burjuva iktidarının almaşığı işçi sınıfının iktidarıdır demek, işçi sınıfının burjuvaziye karşı tek başına, ittifaksız mücadele edeceği anlamına gelmez. Yalnız bununla belirtilmek istenen iktidarın sınıf niteliğidir. İşçi sınıfı büyük direnişiyle bütün emekçi halka sosyalizm, demokrasi ve bağımsızlık mücadelemizde öncülük edebilecek güç ve potansiyelde olduğunu herkesin görebileceği bir açıklıkla göstermiştir. Elbette işçi sınıfının öncülüğünde verilecek olan mücadelede bir cephe kurmak, mücadelenin niteliğine göre ittifaklar yapmak zorunludur. Şüphe yok ki, sosyalist devrim mücadelesi, işçi sınıfının tek başına yapacağı bir mücadele değildir. Bu mücadelede başta yoksul köylüler olmak üzere, bütün ezilen ve sömürülen sınıf ve tabakalar işçi sınıfının öncülüğünde bir ittifak kurmalıdır. *Emek*'in baştan beri söylediği de budur.

İşçi sınıfının büyük direnişi; mücadelemizin karakterini tartışma götürmez bir şekilde belirlemiştir. *Emek*'in baştan beri savunduğu görüşlerin, "teorik" doğrular olmaktan öte, pratiktede geçerli ve doğru olduğunu kesinlikle göstermiştir...

...

Bir kere daha belirtmek gerekirse bütün bunları tartışma götürmez hale getiren gerçeği şöylece ifade edebiliriz:

İşçi sınıfı bir siyasi güç olarak, siyasi alanda yer sahibi olduğunu, büyük direnişiyle söz götürmez bir şekilde göstermiştir. Bunun için işçi sınıfına karşı sıkıyönetim ilan edilmiş, işçi sınıfına karşı sıkıyönetim tedbirleri uygulanmıştır.

EMEK DERGİSİ, Eylül 1970, Sayı: 4 s. 12, 13, 14

"SIKI YÖNETİM" YÖNETİMİ

Burjuva partilerinin sesiz sedasız, sendikal hakları kısıcı nitelikteki baskı tasarılarını kanunlaştırmak istemeleri ile başlayan büyük işçi direnişi ve devamı olan işçi hareketleri AP -Sıkı Yönetim- ve patronlar ittifakı karşısında çetin günler geçiriyor.

Bir taraftan İstanbul ve İzmit'de patronlar silahların gölgesinde işçileri sindirmeye uğraşır ve işçi liderlerini kitle halinde işten uzaklaştırırken; duruşmaları yeni başlamış olan sendika liderleri ağır cezalı suçlarla itham edilmektedir.

Burjuva basınının büyük işçi direnişinin başlangıcından beri açtığı kampanyayla iktidara ve sıkı yönetim makamlarına gösterdiği yol sanıklar arasında "ayaklanma tertipleyen karanlık emelli sendika liderleri" ile "bunların kandırdığı saf işçiler" ayrımı yapılması ve önce ikincilere hafif cezalar verilip sonra asıl hedef olan birincilere ağır cezalar verilmesi gerektiği noktasında toplanmıştır.

Burjuva basını 16 Haziran olaylarının ayaklanma olduğu kanısının kamu oyunda yerleşmesine çok itina göstermiş, çarşaf çarşaf manşetlerle kendilerince müthiş (!) sayılan belgeler yayınlamıştır. İşçi hareketlerinin anayasa dışı faşist baskılara karşı direnme, ve Anayasa haklarını savunma ilkelerine dayalı özü ve niteliği, başından beri gerek sosyalistlerce ve gerekse diğer ilerici unsurlarca ısrarla belirtildiği halde, ters yöndeki çabalardan vazgeçilmemiştir. TİP'nin sıkı yönetim kararına karşı Anayasa Mahkemesine yaptığı başvurma da, mahkemenin halen tatilde bulunması ve ancak boş bulunan üyeliklerini tamamladıktan sonra -yani en erken dörtbeş ay içinde- toplanabileceğini göz önüne alan çevrelerce antidemokratik baskılara son vermeği gerektiren bir engel sayılmamıştır.

Bu arada sıkı yönetim de başta işçiler olmak üzere, TİP'lilere ve ilerici öğrencilere baskılarını arttırmış ve partinin il merkezi ile bazı ilçe merkezleri Anayasa'ya, Siyasi Partiler Kanununa aykırı şekilde aranırken Fakülte ve Akedemi yönetimleri ile ihtilafta olan İstanbul Teknik Üniversitesi ve Devlet Mimarlık Akademisi öğrencileri, boykot ettikleri sınavlara girmeye zorlanmıştır.

Patronların işçilere karşı yürüttüğü tasfiye ve sindirme kampanyasına en hafif tabirlerle seyirci kalan ve işçilerin anayasal haklarını askıya alarak haksız baskılara karşı direnmeleri imkanını azaltan sıkı yönetim, karakollarda yapıldığı defalarca belirtilen eziyet ve işkenceleri de şeklî cevaplarla geçiştirmiştir. Sıkı yönetim idaresi, daha da ileri giderek yargılamalarda hukuk anlayışı ile bağdaşmayan bir tutuma girmiştir. Bilindiği gibi, daha başlangıçta sanıkların avukatları ile görüşme imkânları kısıtlanmaya teşebbüs edilmiş ve Türkiye Barolar Birliği olaya müdahale etmişti. Daha sonra avukatlardan birinin bir süre tutuklanması ile devam eden baskılar patronların arzusuyla işçilerin tutuklanmasına kadar vardı.

Anayasal haklarla çelişen bu davranışlar sıkı yönetimin herşeyi yapabilecek olan bir yönetim sanılmasından doğmaktadır. Bu kanun dışı uygulamalar sıkı yönetim hakim sınıfların açık baskı aracı haline gelmiş ve işçi haklarının karşısında yeralmıştır. Halbuki, sınıfsal niteliği ne olursa olsun, her yönetim, asgarî sınırlar olarak anayasal sistemin hukuk devleti niteliğine uymak, temel hakların sürekliliğine saygılı davranmak zorundadır. Dar değerlendirmelerin ötesinde 1961 Anayasal Sisteminin asıl değeri, sosyolojik bir gerçek olan sınıf mücadelesini kurallara bağlayan bir protokol oluşudur. Bir burjuva iktidarı sıkı yöne-

timinin emekçiler lehine davranmasını bekleyen veya umanlardan değiliz. Sıkı yönetim, b_ niteliğiyle, elbette patronlarla işçileri aynı kefeye koymayacaktır. Ne varki, bu gerçek sıkı yönetimin Anayasayı çiğneyebileceği anlamına gelmez. Sıkı yönetimin temel protokol niteliğindeki anayasal düzenin dışına çıkması kendi varlık sebebiyle çelişir ve hukuk dışı olmasına yol açar. Ayaklanma olmadığı İstanbul Hukuk Fakültesi profesörlerinin bildirisiyle de manevi bakımından tescil edilmiş bir anayasal direnişi böyle nitelendirerek sıkı yönetimin ilân edilmesi zaten başlıbaşına işçi sınıfının ellerini kollarını bağlama teşebbüsüdür Bunun üstüne bir de hukuk dışı baskıların eklenmesi ve 1944 tarihli sıkı yönetim kanununun 1961 anayasası hudutları dışında kalan kısmının halâ geçerli olabileceğinin düşünülmesi, anayasa sınırlarını hiçe sayan bir davranış olur. Ne yazık ki bu tür davranışlara sık sık raslanmaktadır.

Böyle davranışlardan bir tanesi sıkı yönetim mahkemelerinin kuluşu ve hakimlerinin atanışı usulüdür. Anayasamızın 32. maddesi mutlak zorunluluk olarak "tabiî hakim" kavramını benimsediği halde, bu mahkemeler olaylarından sonra kurulmuş ayrıca da atanan hakimlerin asli görevleri baki kaldığından hakimlerin bağımsızlığı ilkesi de zedelenmiştir.

Sanık avukatları Alp Selek ve Muammer Güngör atama işlemleri aleyhine danıştaya başvurarak "tabiî yargı" organının ancak olaylardan evvel kurulmuş mahkemeler ve atanmış hakimler olabileceğini belirtmişlerdir.

Duruşmaların seyri hakkında esaslı bir kanaat da DİSK liderlerinin yargılanması sırasında oluşacaktır. Daha duruşmalar başlamadan beş gün önce burjuvazinin DİSK liderleri için hazırladığı mizansene ait suçlamalar Son Havadis gazetesinde yayınlanmıştır. İktidarın organı, 16 Ağustos 1970 sayısında büyük manşetlerle, ayaklanma tertipcisi(!) olan sendika liderlerinin Türk Ceza Kanununun asgari had olarak 20 yılı içeren 171. maddesini ihlal ile suçlandırıldıklarını ileri sürmüş ve iddianamenin mesnedini DİSK yöneticilerinin olaylardan evvel yaptıkları toplantının banda çekilmiş metninin teşkil ettiğini belirtmiştir. Konuşmaların kimler tarafından banda çekildiği ve Son Havadis'in iddianameyi nasıl edindiği bir yana, banda çekilmiş seslerin C.U. Hukukunda geçerli delil olmadığına şüphe yoktur. Üstelik son yıllarda İsviçre'de imzalanan bir milletlerarası sözleşme ile bandların delil sayılmaması ilkesi kabul edilmiş ve Türkiye'de bu anlaşmaya taraf olmuştur.

Bu bakımdan iktidar organlarının daha sansasyonel yeni suçlamalara kalkışmaları ve örneğin işçi hareketlerinin arasına evvelden sızdırdıkları ajanlar vasıtasıyla dehşetengiz açıklamalar yaptırmaları beklenebilir.

Sosyalistler sömürücü hakim sınıfların her tertipleri gibi bunlara da hazırlıklı olmadırlar.

Sömürücü hakim sınıflar ve onların iktidarları, işçilerin ve onların davasının mücadelesini veren sosyalistlerin en küçük bir tepkisini suç saymak için olmadık dolaplar çevirebilirler.

Yargılanması sırasında işçi kardeşimiz Sırrı Öztürk, burjuvazinin bu tutumuna karşı işçilerin, sosyalistlerin bundan hiçbir zaman yılmayacaklarını şöylece belirtiyor;

"Bu ezilen ve sömürülen sınıfın tarihi yürüyüşü idi. Bu bakımdan katıldım. Neyin kanunî neyin kanunsuz olduğu belli değil ki. Kanlı Pazar kanunlu bir yürüyüştü. Fakat cinayet işlendi. İşçiler sokağa çıktığı zaman mı yürüyüşler kanunsuz oluyor."

Evet, hakim sınıflar için, onların kârına dokunan her söz her hareket kanunsuzdur; Onlar adına işlenen bütün cinayetler kutsaldır. Bunu biliyoruz. Ama bütün bu haksızlıkların düzenin ölüm çukurunu biraz daha hızlı kazdığını da biliyoruz. Mücadele azmimiz bunun için her zaman diridir, sabrımız işte bunun için her zaman sınırsızdır.

Emek Dergisi, Sayı 5, Ekim 1970, s. 8-11

"SIKI YÖNETİM" UZATILMADI...

İstanbul ve Kocaeli'de; 15/16 Haziran "İşçi direnişi" üzerine şaşkınlığa kapılan hakim sınıfların alelacele ilân ettikleri ve daha sonra 2 ay uzattıkları sıkı yönetim sessiz sedasız kalktı.

Sıkı yönetimin ne olduğu, ve ne olmadığı münakaşaları halâ sürüp gitmektedir. Ama açık olarak bilinen gerçek, sık yönetimin uygulama süresinin demokratik güçlerin, hakim sınıfların baskı tertiplerine karşı direnme uğraşıyla geçtiğidir.

Neden sıkı yönetim ilân edilmişti? Yapılmak istenen şey neydi? Bu sorulara doğru cevap verilebilirse, önümüzdeki günlerin daha iyi değerlendirilmesi mümkün olur.

Ülkemizde işçi sınıfı hareketleri, geçmişteki deneyimlerle de zenginleşerek, son yıllarda büyük bir hızla gelişmekte ve serpilmektedir. Özellikle son on yıl içinde, burjuva demokratik haklarının biraz daha genişlemesi, bir siyasî parti imkânına kavuşulması, sarı sendikacılığı reddeden devrimci sendikaların ortaya çıkışı, işçi sınıfı hareketini geliştiren en önemli unsurlar olmuştur.

İşçi sınıfının ekonomik bilincinin gelişme hızı bu dönemde önemli ölçüde büyük olmuştur. Özgür sendika kurabilme hakkı tanındıktan sonra, sendikalist hareket uzun süre sarı sendikacıların elinde, işçiyi kendi meslekî örgütleri aracılığıyla patronların kulu haline getirme uygulamalarıyla sürüp gitmiştir. Bu görev, Türk-İş Konfederasyonuna bağlı sendikalara verilmiştir. Bu sendikalar yıllarca; toplu sözleşme yapıyoruz diye, tamamen işçilerin dışında ve onların en küçük bir örgütlü gücüne dayanmadan, işçileri patronlara satmak ve hakim sınıfların menfaatini korumak görevini hakkıyla yerine getirmişlerdir.

Bu arada, işçi sınıfı içinden yetişmiş kadroların giriştikleri devrimci örgütlenmeler, sendikalaşma çabaları da en kaba yöntemlerle susturulmaya çalışılmıştır. "Sarı sendikacılığın" karşısında rakip istenmemiştir. Kaba saldırılara ve baskılara rağmen kurulan DİSK, Türkiye'de sendika hareketlerini "sarı sendika"lardan kurtarmaya çalışmıştır. Bu girişimin hakim sınıfları nasıl ürküttüğünü anlamak için, kurulduğu yıllarda burjuva basının DİSK'e ait haberleri vermeme kampanyası hatırlanmalıdır.

Toplu sözleşmelerde, işçi lehine kesin tavır takınılması, patronlarla işbirliğine gidilmemesi, zamanla DİSK'in işçilerin güvenini kazanmasını sağlarken, Türk-İş'in maskesi her toplu harekette, her grevde bir kere daha düşmüş ve işbirlikçi yüzü ortaya çıkmıştır. Ayrıca toplu sözleşme çalışmalarını yürütürken etkin güç olarak, işveren ve hakemlerle kurulu dostluklarının değil, işçinin örgütüne bağlanması ve dayanışmasının sağladığı birliği öngören anlayış da DİSK'i olumlu bir gelişme içine sokmuştur. Böylece toplu sözleşme ve grev kurumu; sendikalarla, patronlar arasında işçiyi "satmak" için düzenlenmiş bir oyun olmaktan çıkmıştır. İşçi sınıfı bilinçli, dayanışlı grevlerinde, daha etkin, daha kararlı ve daha güçlü olmaya başlamıştır. Burjuvazi ile proletarya arasındaki mücadelede, proletarya kendini bağımsız bir güç olarak ortaya koymaya başlamıştır. Yani, "kendisi için sınıf" bilincini geliştirmeye başlamıştır.

Son 2-3 yıldaki toplu sözleşme sayısı, süratle sonuca ulaşan grev sayısı, uzun süreli grevlerdeki birlik ve dayanışma bilinci, mücadele içinde geliştirilen yeni dayanışma biçimleri, politik tavır takınmada giderek daha kararlı bir hal alış, işçi sınıfı hareketlerinin nasıl yeni boyutlara ulaştığını gösteren kanıtlardır.

İşçi sınıfının ekonomik hareketlerinin böylesine yeni boyutlar kazanması ve bunların DİSK tarafından kısmen de olsa sağlam mücadele biçimlerine yöneltilmesi hakim sınıfları ürkütmüştür. Aynı zamanda, işçi sınıfı devrimcilerinin elinde, onun öncüsü bir partinin,

Türkiye İşçi Partisi'nin, varlığı ve bu partinin küçük burjuva sapmalardan arınarak giderek güçlenmesi, işçi sınıfı devrimcilerinin işçi sınıfı hareketlerindeki etkinliklerinin hergün biraz daha artması bu korkunun en önemli unsurlarından biri olmuştur.

Bu gelişmeler karşısında burjuvazi, işçi-patron dayanışması, sınıflararası uzlaşma teraneleri ile ve onun meddahlığını Türk-İş'e yaptırarak, sınıf çatışmasını külliyebileceği umuduna sarılmıştır.

274-275 sayılı yasaların değiştirilmesi çabası bu anlayışın sonucu olmuştur. Yasa değişiklikleri meclislere getirilmeden çok önce Çalışma Bakanı, "İhtilâlci sendikacılığı" önleyeceklerini ilân etmiştir!.. Yani, patronlara "satılmayan" sendikaların kapatılacağını söylemiştir.

Bu yasaların kabul edilmesi ile işçilerin, yeni baştan sarı sendikalara hapsedilmesi, iktidarın kontrolü dışında hiçbir direnmeye girememesi, hakim sınıflara karşı örgütlü ekonomik mücadele verebilme imkânlarının ortadan kaldırılması amaçlanmıştı. Yani, bu yasalar ve bundan öte tedbirlerle, işçi sınıfı hareketleri, bir kere daha ve daha iyice, sınırlandırılarak işçi sınıfının, toplumun devrimci dönüşümü için tarihi görevini daha iyi kavraması, bilinçlenmesi, gittikçe artan aktivitesi ve sınıflararası güç dengesindeki öneminin artışı, önlenmek istemişti.

Burjuvazinin, kanunsuz tedbirlerin ve baskıların yoğunlaştığı bir faşist rejime adım adım yürüdüğü ortamda, 274-275 sayılı yasalara eklenen anti-demokratik hükümlere, demokratik hakların savunulmasının en önündeki güç olarak işçi sınıfı, 15/16 Haziran'da "Büyük İşçi Direnişi"yle karşı koymuştur. Bu, burjuvaziye, baskı rejiminde bir adım daha atmak için ilham kaynağı olmuş ve İstanbul ve Kocaeli'de sıkı yönetim ilân edilmiştir.

Gerçekten, üç aylık sıkı yönetim uygulaması da, varoluş nedeninin bütün gereklerini yerine getirmeye çalışmıştır. Bu dönemde, İstanbul ve Kocaeli'de işçi sınıfı ve işçi sınıfı devrimcileri üzerinde terör havası estirilmiştir. Hakim sınıfların gelişen işçi sınıfı hareketlerini faşist baskılarla geriletmek için yürüttükleri mücadele iki yönlü olmuştur. Bir yandan, sıkı yönetim idaresini "olağanüstü yönetim" olarak takdim edip, işçi sınıfının bugüne kadar kanını akıtarak kazandığı hakları zorbalıkla geriletmeyi ve bunların yerine baskı kurumlarını geliştirmeyi denemişlerdir. Sıkı yönetim uygulamasıyla ilgili çeşitli örnekler bunu doğrulamaktadır:

–Toplu sözleşme imzalama döneminde, devrimci sendikaları, elindeki en önemli silahından mahrum ederek, grev yapmayı yasaklamıştır. Ama sarı sendikalar için gerekli izinler verilmiştir. Böylece işçi sınıfı içinde yeteri kadar bilinçlenmemiş unsurların DİSK'e bağlı sendikalardan, sarı sendikalara geçmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Bunun için birçok iş yerinde tehdit, dayak gibi yöntemler kullanılmıştır.

–İşçilerin en aktif olduğu bu dönemde, işyeri temsilcileri, suçlu suçsuz takip altında tutulmuş, tutuklanmış, işçiler korkutularak yönetimsiz bırakılmaya çalışılmıştır,

–Sıkıyönetim bir olağanüstü yönetim olmadığı halde, demokratik hakları zedeleyici kararlar uygulanmıştır. Siyasi parti toplantıları, gösteriler yasaklanarak işçi sınıfı direnişinde yalnız bırakılmaya çalışılmıştır,

–En önemlisi, sıkı yönetim işçi sınıfının öncü mücadelecilerine bir hışımla saldırarak, yıldırma peşinde koşmuştur. 3 aylık dönemde grev hakkı yasaklanırken, pekçok işyerinde toplu işten çıkarmalar birbirini izlemiştir. İş yerlerinde, hareketlerin ne kadar öncüsü varsa sorgusuz sualsiz işlerinden atılmışlardır. DİSK'e bağlı sendikalara üye işçilerin, bir kısmı ihbarsız ve tazminatsız, bir kısmı ihbarlı ve tazminatları ödenerek ve bir kısmı da zorla işten istifa ettirilerek 1500'e yakın işçi işten çıkarılmıştır.

"Ayaklanma" bahanesiyle işten çıkarılan bu işçilerden ancak 114 kişisi olaylardan sorumlu görülerek tutuklanmış ve bunların da ancak 21 tanesi suçlu görülerek tutuklulukları sürdürülmüş ya da mahkum edilmişlerdir. Ve yine işten atılan 1500 kişi içerisinde en önemli toplu çıkarmaların vukubulduğu işylerleri de dikkati çekmektedir. Derby 139, Vinlex 134, Sungurlar 131, Haymak 67 kişiyle, başta gelmektedir. Bunlar son yıllarda işçi hareketlerinin en yoğun olduğu ve çeşitli direnişlerin yapıldığı işyerleridir. Ve hele Sungurlar Fabrikasının sahibinin, işgal olaylarından sonra, bütün işçileri işten atmak için ettiği yeminler hatırlardadır.

Demokratik haklara fiili tecavüzlerin dışında, bir yandan, işçi sınıfı hareketlerini izole etmek ve işçi sınıfını yalnız bırakmak için geniş bir ideolojik kampanyaya girişilmiştir. Bu kampanyaya tüm burjuva basını da ağızbirliği etmiştir. İşlenen ana tema şudur:

"İşçiler, 'birtakım aşırı akımların' etkisi altında haksız taleplerde bulunmakta, eylemler yürütmektedirler. Bu da ülkeyi karışıklığa götürmektedir. Sıkı yönetim işçi hareketlerini ve 'komünist' faaliyetleri engelleyerek ülkeyi sulha ve sukûna kavuşturmuştur. Böyle otoriter bir idarede sorunların çözümü daha kolaylaşacaktır."

Bütün bu laf kalabalığı, demokratik hakların kısıtlanması ve geriletilmesi çabalarının, bir kılıfıdır. Ve hakim sınıfların, işçi sınıfı hareketini engellemek için kullandıkları baskı yöntemlerinin meşrulaştırılması çabasıdır.

Elbetteki, başta Türkiye İşçi Partisi olmak üzere bütün sosyalist ve demokratik güçler, bu iki yönlü saldırıyı göğüslemişlerdir. Sıkı yönetim ilanının anayasaya aykırı olduğu belirtilmiş, anayasa mahkemesine itaraz edilmiştir. Ve hakim sınıflardan "ulufe" beklemeyen bütün bilim adamları, 15/16 Haziran olaylarının bir ayaklanma değil, hakları gaspedilmiş işçi sınıfının "demokratik direniş" hareketi olduğunda, sıkı yönetimin bir olağanüstü idare ve olağanüstü yetkilerle mücehhez olmadığında birleşmişlerdir. Bu mesele, işçilerin sıkı yönetim mahkemesince yargılanması sırasında ve, çeşitli bildirilerle defalarca tekrarlanmıştır. Demokratik güçlerin, anti-demokratik girişimlere karşı bu etkili mücadelesi ile hakim sınıfların "olağanüstü durum" yaratma çabaları suya düşmüştür. Demokratik güçler bir kez daha başarıya ulaşmış ve sıkı yönetim, "çürütülmüştür".

1500 devrimci işçi, işyerinden atılmış, tutuklanmış olmasına rağmen işçi sınıfı kazandığı deneyimlerle şimdi daha da çok bilinçli olarak mücadeleye kararlıdır. Hakim sınıfların bütün baskı tertipleri, işçi sınıfı hareketinin bilinçlenmesi ve seviyesinin yükselmesinden başka bir sonuç getirmemiştir. Bunun için sıkı yönetimin kalkmasıyla burjuvazinin mücadelesinin zayıfladığını düşünmek yanlıştır. Tam tersine öyle görünüyor ki hakim sınıflar mücadeleyi "eli sopalı" yürütmek sevdasındadır. "Sıkı yönetimsiz" sıkı yönetimin süreceğinin belirtileri görülmektedir. 1. Ordu kumandanının, üniversite özerkliğine karşı "hışımlı" tutumu, bir fakülte dekanına "uyarı" yollaması böyle işaretlerdendir. Ayrıca, işçi hareketlerinin bastırılmasında kullanılmak üzere İstanbul'a komando birliği yerleştirilmektedir. Derby Lastik Fabrikasında işçiler, sarı sendikaya kaydolmaları için dayaktan geçirilmektedir. Bu eğilim karşısında bütün ilerici, demokratik güçler, işçi sınıfı ve onun partisi, Türkiye İşçi Partisi, öncülüğünde demokratik haklar için mücadelede kararlı olarak yürümelidirler. Baskı tedbirleri boşa çıkarılmalıdır.

Bu direnişin somut biçimleri ortadadır:

–İşçiler, fabrikalardan atılan arkadaşları yeniden işe alınıncaya kadar direnmelidirler. Gaspedilmiş haklar geri alınmalıdır.

–274-275 sayılı yasaların anayasaya aykırı olup olmadığına karar verilinceye kadar sarı sendikalar meseleyi fiilen halletmeye çalışmaktadırlar. Çeşitli yöntemlerle işçileri sarı

sendikalara aktarmaya çalışmaktadırlar. Lastik-İş'e bağlı işyerlerinde baskıyla, dayakla, polis tehdidiyle sendika değiştirmeye zorlanan işçiler bunun örnekleridir. Böylesine faşist baskılara karşı bütün işçiler dayanışma ve birlik içinde olmalıdırlar. Bütün sosyalist ve ilerici güçler bu baskılara karşı mücadele vermelidirler.

Ant Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi'nin 3 Temmuz 1970 tarihli sayısısının 2-12. sayfalarında yer alan *'İşçi Sınıfımızı Yenemeyeceklerdir'* başlıklı, *Doğan Özgüden* imzalı yorum'da:

İŞÇİ SINIFIMIZI YENEMEYECEKLERDİR!

Türkiye toplumunun gerçek devrimci sınıfı, Türkiye işçi sınıfı, kanlı günlerin yaşandığı geçen ay "kendisi için sınıf" olma yolunda dev bir adım daha atmış ve 100 binlik bir yekvücut bir kitle halinde, büyük ozanın dediği gibi, meydanlarda hasretimizi haykırmıştır; toprağa, kitaba, işe hasretimizi; hasretimizi, ayyıldızlı esir bayrağımıza, kurşuna rağmen, sürgüne rağmen, zındana rağmen...

Bu, emperyalizmin, yerli işbirliklerinin ve Amerikancı sarı sendikacıların elbirliğiyle hazırladıkları alçakça bir komploya karşı, Türkiye işçi sınıfının kahramanca direnişidir. Direnişin büyüklüğü, güçlülüğü, yüceliği oranındadır ki, egemen çevrelerin korku ve telaşı da büyük olmuş; "kalkışma", "isyan", "kızıl ihtilâl" iddialarıyla anayasa bir kez daha ayaklar altına alınarak, altı yıllık AP iktidarı döneminde ilk defa sıkıyönetim ilân edilmiş, Türkiye sanayi proletaryasının en yoğun olduğu bölgelerde askeri yönetim kurulmuştur.

Türkiye işçi sınıfı neden yüzbinler halinde İstanbul'un, İzmit'in Gebze'nin, İzmir'in Ankara'nın, Adapazarı'nın sokaklarında kızgın bir lav gibi akmış, "zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyi olmadığı"nın bilincine vararak ölüm kalım mücadelesine girmiştir?

Amerikan dolarlarıyla şartlandırılmış, mantarlaştırılmış beyinlere bakılırsa, yüzbinleri sokağa döken, bir avuç "tahrikçi"dir. Ve kamuoyunu bu gerekçeye inandırmak için de sıkıyönetim altındaki evler, bürolar, lokaller basılarak bu bir avuç "tahrikçi" teker teker toplanmış, gözaltına alınmıştır.

Bu bir avuç "tahrikçi"nin gözaltına alınmasıyla, belki de mahkum edilmesiyle, işçi direnişleri duracak mıdır?

Hayır! İşçinin yüzbinler halinde direnişe geçmesinin nedeni bir avuç "tahrikçi"nin tahrikleri değildir. Tahrikin başı, ANT'ın haftalık 163. sayısında (17 Mart 1970) açıkladığı gibi, devrimci sendikaları yoketmek, işçi sınıfımızın ekonomik ve siyasi mücadelesini boğmak, emperyalizme ve işbirlikçisi yerli patronlara sömürü alanında hiçbir engel bırakmamak üzere 274 ve 275 sayılı kanunlarda yapılan değişikliklerdir. Bu asıl tahrik ortada durdukça, işçi sınıfının direnişi, yerine ve zamanına göre değişik biçimde sürdürülecektir.

Meclis'in geçen dönemde AP'nin (...) milletvekili ve aynı zamanda sarı Türk-İş yöneticisi Kaya Özdemiroğlu ile arkadaşları tarafından hazırlanan tasarı, bu yasama döneminde CHP ve GP milletvekillerinin de desteğiyle, Bakanlar kurulu tarafından meclise sevkedilmiştir.

Yeni tasarı ile işçilerin grev ve toplu sözleşme hakları anayasaya aykırı olarak kısıtlanmakta, işçi sınıfı tamamen işbirlikçi Türk-İş'in yönetim ve denetimine terkedilmektedir. Kanunun bu şekilde değiştirilmesinin nedenleri açıktır.

Türk-İş'in Amerikan dolarına satılmışlığının ve işbirlikçiliğinin belgelerle ortaya çıkmasından sonra kurulan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'e bağlı sendikaların ekonomik mücadele alanında gösterdiği büyük başarı karşısında, Türkiye işçisini eskisi gibi alabildiğine sömüremeyeceklerini gören emperyalizm ve patronlar büyük pani-

ğe kapılmışlardır. Son yıl içerisinde Türk Demir Döküm'de, Derby'de, Sungurlar'da, Singer'de, ECA'da, Talisman'da ve daha birçok fabrikada işçilerin kitleler halinde Türk-İş'in dümensuyundaki sendikalardan koparak DİSK'e bağlı sendikalarda patrona karşı kenetlenmeleri, ekonomik ve sosyal haklarını, (...) koparta koparta almaları karşısında, eski sömürü mekanizmasını artık sürdüremeyeceklerini gören patronlar, DİSK'i tasfiye ettirmek için el altından tertiplere girişmişlerdir.

Emperyalizmin ve patronların bu namussuzca tertipte kullanabilecekleri hazır bir maşa da vardır: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu! İsmindeki "İşçi" kelimesinden başka "işçilik"le hiçbir ilgisi kalmamış bu konfederasyonun Amerikan dolarıyla beslenen astronomik ücretli yöneticileri, işçi sınıfımızın emeğini patronlara ölü fiyatına peşkeş çekmeğe dünden hazırdır. Zira bu kanun değişikliği yapılıp DİSK ve ona bağlı sendikalar tasfiye edildiği takdirde, patronlar işçiyi alabildiğine sömürecekleri gibi, karşısında başka sendikal örgüt kalmayan Türk-İş'in işbirlikçi yöneticileri de, zorunlu olarak Türk-İş'in bünyesine dahil olacak yüzbinlerce işçinin kanun zoruyla kestirilen aidatlarını da cebe indireceklerdir.

Geçen dönemde kanunlaştırılamayan tasarıyı bu dönem mutlaka kanunlaştırmak için Türk-İş çetesinin başı Seyfi Demirsoy, şatafatçı bir gerekçe bulmuştur: "Bundan böyle her aklına esen veya gece hanımı ile kavga edip sabah sendika kurmaya karar verenlerin bu amaçlarını gerçekleştirememeleri... Gecekondu sendikaların tarihe karışmağa mahkum edilmeleri... Kanunla güçlü ve milli sendikalar yaratılması..."

AMAÇ DEVRİMCİ SENDİKALARI YIKMAKTIR!

Oysa çok açıktır ki, gerçek amaç, gecekondu sendikaları tarihe karıştırmak değil, nicel olarak 100 bin üzerinde devrimci işçiyi nitel olarak tüm işçi sınıfının devrimci gücünü temsil eden DİSK'in kapısına kilit vurmaktır. Çünkü, yeni kanun değişikliği ile bundan böyle toplu iş sözleşmesi yapmaya, o iş kolunda en çok üyeye sahip olan ve herhalde o iş kolundaki sigortalı işçilerin yüzde 35'ini temsil eden işçi federasyonu veya Türkiye çapında faaliyette bulunan işçi sendikası yetkili olacaktır. Ayrıca şekilde bir işçi federasyonu kurulabilmesi için, o iş kolunda çalışan işçilerin en az üçte birinin, yine Türkiye çapında bir konfederasyon kurulabilmesi için sendika ve federasyonların üçte biri ile Türkiye'deki sendikalı işçilerin üçte birinin bir araya gelmesi gerekecektir.

Tabii bu kanun kesinleştiği taktirde, sayısız maddi ve manevi baskılar yüzünden yukarıdaki nicel şartları gerçekleştiremeyen DİSK otomatikman münfesih hale gelecek, DİSK'e bağlı devrimci sendikalardan da sadece Lastik-İş toplu sözleşme yetkisini sürdürebilecektir. Buna karşılık bugüne kadar Amerikan dolarının, CIA'nın, patronların desteği ile, adam satınalmalarla, kaba kuvvetle, gangsterlik metodlarıyla işçilerin çoğunluğunu tahakkümü altında bulunduran Türk-İş, rakipsiz tek sendikal örgüt durumuna girecektir.

Kaldı ki bu kanunlar çıktıktan sonra, devrimci sendikaların ya da DİSK'in üçte bir temsil yetkisine kavuşmaması için de gereken tedbirler alınmış, işçilerin Türk-İş bünyesinden koparak DİSK'e geçmeleri maddeten imkansız hale getirilmiştir. Bu kanun çıktığı takdirde bir işçinin halen bağlı bulunduğu sendikadan istifa etmesi için mutlaka Noter'den tastikli istifaneme göndermesi gerekecektir. Örneğin, bir iş yerinde çalışan ve Türk-iş'in kendilerini patrona sattığını anlayarak ona bağlı sendikadan istifa etmek isteyen 1000 işçinin, teker teker notere gitmeleri, yani her şeyden önce iş saatinde işyerinden izin almaları, gündeliklerini kaybetmeleri ve üstelik istifa harcı olarak notere 15-20 lira kaptırmaları gerekecektir. Bu koşullar altında işçilerin toplu halde bir sarı sendikadan ayrılıp devrimci bir sendikaya geçmeleri ve yeni kanuna göre o devrimci sendikayı işkolu seviyesinde yüzde 35 üyeye sahip "toplu sözleşmeye yetkili sendika" haline getirmeleri imkânsızlaştırılmaktadır.

Bu komplo, faşizmin meşru hale sokulmak istenmesinin somut bir örneğidir. Sözgelimi, (X) iş kolunda dört sendikanın varolduğu kabul edilsin. Bunlardan (A) sendikası yüzde 30, (B) sendikası yüzde 25, (C) sendikası yüzde 25 (D) sendikası da yüzde 20 üyeyi temsil etsin... Bu durumda, yeni tasarıya göre o iş kolundaki işyerlerinin toplu sözleşme yapmak yetkisi sadece (A) sendikasına verilecek, geride yüzde 70 çoğunluğu temsil eden sendikalar hiç bir işyerinde toplu sözleşme yapamayacak, azınlığın temsilcisi çoğunluk üzerinde açık seçik diktasını kuracaktır.

Diğer maddelerlede, devrimci sendikaların işçiden aidat alma imkânı baltalanmakta, bütün sendikaların mali ve idari denetimi, Türk-İş'te üye olmasalar dahi, patron-sarı konfederasyon-işbirlikçi(ler) üçlüsünün eline verilmektedir. Disk'in son zamanlarda, Amerikanın dümensuyundaki yabancı sendikaları ve üst kuruluşları aşarak, dünya proletaryasının gerçek temsilcisi olan örgütlerle ilişkiler kurmasından da tedirgin olan "işbirlikçiler koalisyonu", bunu da kanun değişikliği ile önlemiş uluslararası alanda temsil hakkını sadece Türk-İş'e tanımıştır.

Bu, kelimenin tam anlamıyla, bir "işbirlikçiler diktası"dır.

DİSK ve ona bağlı sendikaların ekonomik mücadele alanındaki başarılarını yedikleri yemekte, içtikleri suda, teneffüs ettikleri havada hisseden işçilerin direnişe geçmeleri için herhangi bir "tahrik"e gerek var mıdır? DİSK'i boğazlama tasarısı meclis gündemine alındığı sırada 1200 üyeli Hür Cam İş Sendikasının, DİSK'e katılma kararı almış olması da işbirlikçilere bir şey anlatmamakta mıdır? İşçi elbette DİSK'e ve ona bağlı sendikalara sahip çıkacak, onları boğazlamak için "işbirlikçiler koalisyonunun hazırladığı komploya karşı duracak, işçiyi satmasına karşılık her yıl Amerika'dan 12 milyon liralık sadaka alan eyyamcı Türk-İş'e hakettiği darbeyi indirecektir. Ve elbette bu komployu perde arkasından hazırladıklarını bildiği patronların fabrikalarında iş bırakacak, (iktidarı) protesto edecektir. Babıali'nin sarı basını bu komployu örtbas edince tabii ki, sesini duyurmak için tek imkan olarak toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını, meşru direnme hakkını kullanacaktır.

(...)

Nitekim 15 Haziran sabahı İstanbul, İzmit ve Gebze'de 100 bine yakın işçi 113 işyerinde birden iş bırakarak tarihi direnişini başlatmıştır.

(...) "işbirlikçiler koalisyonu", işçi direnişi sırasında vukua gelen bazı olayları istismar ederek işçileri "isyancı" olarak göstermek gayretkeşliğine girişmişlerdir.

Yüzbinlerin yürüdüğü bir hareket kaba kuvvetle kırılmak istenirse, elbette çatışmalar olacak, elbette bazı şeyler hasara uğrayacaktır. Meşru haklarını savunan işçilerin karşısına silâhlı kuvvetleri çıkartanlar, daha ne bekleyebilirler di? Kaldı ki, işçilerin direnişi sırasında, hiç de zikre değer bir kayıp olmamış, karşı kuvvet çıkartılmasının yarattığı çatışmalarda kontrol dışı ufak tefek hasarlar kaydedilmiştir.

Türkiye'yi Amerikaya peşkeş çekerek, yeraltı ve yerüstü servetlerimizi kapitalistlere yağma ettirerek, plansız bir ekonomi ile, değeri rakama vurulamayacak imkânlardan (halkımızı) mahrum bırakarak tam bir "ihanet" içinde bulunanların, haklı işçi direnişindeki kontrol dışı hasarları istismar ederek "millî servet mahvoluyor" yaygarası kopartmaları alçaklığın, riyakarlığın, namussuzluğun ta kendisidir.

Her işçi direnişindeki tek tük olayları bahane ederek Türkiyeyi "Kızıl İhtilâl" ortamında gösterip işi askeri yönetim kurmaya kadar vardıranlar, TİP'in ve TÖS'ün merkezleri, tiyatrolar tahrip edilirken, meydanlarda, sokak başlarında devrimci gençler, hem de polis kurşunu ile katledilirken nerede idiler? O zaman hasara uğrayanlar "millî servet", canlarına kıyılanlar "Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşları" değil miydiler? işçi hareketini sindirmek

için sıkıyönetim ilân ettirenler, evvelki ay devrimci genç Mustafa Kuseyri'nin komandolar tarafından öldürüldüğü Ankara'da, tam 17 Haziran günü TÖS ve TİP merkezlerinin sağcı zorbalar tarafından tahrip edildiği Yozgat'ta neden Sıkıyönetim ilân ettirmemişlerdir?

Çünkü İstanbul ve İzmit'te söz konusu olan, Amerikan emperyalizminin, işbirlikçi patronların ve satılmış sarı sendikacıların aşağılık çıkarlarıdır. Öte yanda ise malına, canına kastedilenler, Türkiye'nin bağımsızlığı, (halkımızın) çıkarları için savaşan devrimcilerdir.

SANIK SANDALYESİNE KİMLER OTURTULMALI?

Son işçi direnişi karşısında ki tutumlarıyla burjuva politikacıları, riyakarlıklarının, işçiye ihanetlerinin somut örneklerini vermişlerdir.

"Daha olağan direnme ve uyarma yolları varken, böyle bir direnişe geçmek, işçiyi kızıl ihtilâle teşvik etmektir." diyen burjuva politikacıları, DİSK yöneticilerinin, bu tasarı ilk defa ortaya atıldığından bu yana, aylardan beri bildiriler yayınlamak, demeçler vermek suretiyle Anayasaya aykırı bu tasarı kanunlaştığı taktirde işçinin direneceğini açıkladıklarını çok iyi hatırlıyor olmalıdırlar. Nitekim tasarı Meclis gündemine alındıktan sonra da, 30 Mayıs 1970 tarihli resmi bildirisinde DİSK yürütme kurulu, "işbirlikçiler ittifakı"na şu uyarmayı yapmıştır:

"Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk, Erzurum'da (Türk-İş kongresinde yaptığı konuşmalarda) Meclis'e verdikleri tasarı ile DİSK'i kapatacaklarını açıklamıştır. DİSK'i kapatmayı amaç bilen çabalar, sadece Anayasayı rafa kaldırmak ve Anayasaya aykırı kanunların zoruyla sermaye sınıfının hakimiyetini sürdürmek niyetlerinin görüntüleridir. Oysa gücünü anayasadan alan ilkelerin savunucusu olan ve her işyerinde üyesi, taraftarı, savunucusu bulanan gerçek bir işçi konfederasyonunu bir kanun maddesiyle yokedeceklerini sananlar, gerçeğin sert taşına başlarını vuracaklardır. DİSK'i kapatmaya yönelmek, toplumdaki huzursuzlukları yoğunlaştırmadan yarar ummak olur."

Bu uyarmaya rağmen "işbirlikçiler koalisyonunu"nun kılının bile kapırdamaması üzerine DİSK adına genel başkan Kemal Türkler başkanlığında bir heyet Ankara'ya giderek Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millî Güvenlik Kurulu, ana muhalefet partisi ile temaslar yapmıştır. Bu temaslar sırasında heyeti Ankara'daki yetkililerden kimisi hiç kabul etmemiş, kimisi de dinlediklerini kulağının ardına atmıştır. İşte bu temaslardan da sonuç alınmaması üzerinedir ki, DİSK eyleme geçme kararı almış ve yüzbine yakın işçi 113 işyerinde birden fiilen iş bırakarak direnişe geçmiştir.

Yüzbinlerin direnişini kendi iradeleriyle ve adeta kasıtlı olarak hazırlayan burjuva politikacılarının ve devlet sorumlularının, bu gün olup bitenlerden dolayı işçileri ve işçi liderlerini suçlamaya, sıkıyönetim ilan ettirerek DİSK yöneticilerini işçi sınıfının, öncü müfrezesi olması gereken TİP'in militanlarını, işçi sınıfının dostu gençleri hürriyetlerinden mahrum ettirmeğe ne hakları vardır. Eğer ortada bir kanunsuzluk ve suç varsa, sanık sandalyesine oturtulması gerekenler işçiler değil, anayasaya aykırı kanun tezgahlayarak anayasayı çiğneyenler, ısrarlı uyarmalara rağmen bu aykırılıkta direnerek yüzbinlerin sokağa dökülmesine sebep olan, sonrada onlara ateş açtırıp kan döktürenlerdir.

Burjuva politikacıları, riyakarlıklarını, halka ihanetlerini, sıkıyönetim kararının parlementoda görüşülmesi sırasında da göstermişlerdir.

Bakanlar Kurulu'nun sıkıyönetim kararı, anayasanın 124. maddesine aykırı olup, yeni bir "anayasa ihlâli" teşkil etmektedir. Zira anayasanın 124. maddesi "ancak savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma (yani isyan) olması, veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olması halinde sıkıyönetime cevaz vermektedir." Nitekim sıkıyönetim kararı, parlamentoda da onaylandıktan sonra Maden-İş

avukatları, bu kararla anayasal hak ve hürriyetlerin ortadan kaldırılmasının suç olduğunu bildirerek Danıştay'da iptal davası açmışlardır. Hukuk otoriteleri de sıkıyönetim ilanının anayasaya aykırılığını gazetelerde açıklamışlardır.

Anayasaya aykırılık ortada olduğu halde, parlamentoda burjuva politikacıları, işçi direnişini kırmak amacı güden sıkıyönetim kararını onaylamışlardır. Sıkıyönetimler şampiyonu CHP lideri İnönü'de parlamentoda "sıkıyönetimin faziletini" savunmuş ancak işçilerin de haklı olabilecekleri gözönünde tutularak sıkıyönetimin 15 günle sınırlandırılması istemiştir. Oysa aynı CHP milletvekilleri, Amerikancı Türk-İş'in tek merkezi sendikal örgüt haline getirilmesi için şimdiye kadar ellerinden geleni ardlarına koymamışlardır. Nitekim, CHP milletvekili Celal Kargılı'nın parti grubunda genel görüşme açılması isteğiyle verdiği önergesinde açıklandığına göre, DİSK'i boğmak isteyen tasarılar, CHP milletvekilleri tarafından hazırlanmış, grup yönetim kurulları ile CHP merkez yönetim kurulunun onayından geçerek Bülent Ecevit, Şeref Bakşık ve Orhan Birgit tarafından imzalanmıştır. Ancak DİSK mensubu işçilerin büyük direnişi ve Ulus Matbaasında çalışan devrimci işçilerin tasarıya karşı olduklarını gazetenin birinci sayfasında açıklattırmaları üzerine yine "kısır oy hesapları" içinde olan CHP şaşkınlığa düşmüş, Ecevit ve arkadaşları bu defa ikili oynamaya başlamışlardır. CHP yöneticilerinin tutumu değişse bile, bu partinin eyyamcılığı, işçi düşmanlığı, "işbirlikçiler koalisyonu"nun mensubu olduğu bir kez daha tescil edilmiştir.

(...)

Birçok bilimadamının, devrimci örgütün DİSK'i boğmak isteyen tasarıların anayasaya aykırı olduğunu açıklamalarına rağmen, burjuva politikacıları ve satılmış Türk-İş'in Amerikancı yöneticileri halâ kanun değişikliğinin gerçekleştirilmesinde ısrar etmekte, kukla örgütlere düzmece bildiriler yayınlatılmakta, dolar gücüyle kışkırtılmış komando bozuntuları vasıtasıyla DİSK ve diğer devrimci sendikaların merkezlerine baskınlar yaptırılmaktadır.

İstanbul'da başta DİSK yöneticileri Kemal Türkler, Kemal Sülker, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Cavit Şarman ve arkadaşları ile yüzlerce işçi ve devrimci genç Sıkıyönetim tarafından "isyan" iddiasıyla tutuklanır, sendika, TİP, Doğu Devrimci Kültür Ocağı merkezlerine baskın yapılırken, burjuva politikacıları 100 bin işçi ile, kamuoyu ve sıkıyönetimle alay edercesine, üzerinde fırtınalar kopan kanun değişikliğinin Senato Komisyonu'ndan da oybirliği ile geçirildiğini açıklamaktadırlar. Madem ortada bir huzursuzluk vardır ve bu huzursuzluğu gidermek üzere "sıkıyönetim" ilân edilmiştir, hiç değilse bu "sıkıyönetim" süresince, huzursuzluğun kaynağı olan tasarıların da askıya alınması, geri çekilmiyorsa bile, komisyonda bekletilmesi gerekmez mi?

Ama oyun başkadır.

Sıkıyönetim altında işçilerin direnişi kırıldıktan sonra tasarı parlamentodan fazla bir direnişle karşılaşmadan geçirilecek, liderleri tutuklu, işçileri olağanüstü tedbirler altında sindirilmiş bulunan DİSK tasfiye edilecektir. Böylece patronlar, işçinin hakkını koparta koparta alan bir DİSK'ten kurtulmuş olacak, Amerikan beslemesi Türk-İş çalışma alanında söz sahibi tek merkezi örgüt haline gelerek kanun zoruyla tüm işçilerin aidatlarının üzerine oturup ihanet tahtında biraz daha semirecektir.

Bu bir çıkaryol mudur?

Sıkıyönetim ilanına rağmen direnişlerini "pasif direnme" şeklinde sürdüren Türk Demir Döküm, Sungurlar, Rabak, Mercedes, Magirus işçilerinin devrimci kararlılığı, "işbirlikçiler koalisyonu"na halâ birşeyler anlatmıyor mu?

Anayasayı ayaklar altına alan bir kanun çıkartarak devrimci işçilerin haklı direnişini davet edenler, kendileri sanık mevkiinde oturmaları gerekirken savcı durumuna geçip dev-

rimci işçileri, sendikacıları, sosyalistleri suçlamağa kalkışmakla tarih önünde mahkumiyetlerin en ağırına, en kahredicisine çarpılmaktan kurtulamayacaklardır.

Ne tedbir alınırsa alınsın, ne baskı yapılırsa yapılsın, Türkiye işçi sınıfı "kendi için sınıf" olma yolunda dev bir adım atmıştır. Onun siyasi bilinçlenme düzeyine ulaşan devrimci mücadelesi asla durdurulamayacaktır.

Türkiye işçi sınıfı, 16 Haziran 1970 günü bir "Kanlı Salı" yaşamıştır. Tarih sayısız 'Kanlı Salı"lar, "Kanlı Cuma"lar, "Kanlı Pazar"larla doludur.

Dünyanın hiç bir yerinde kan, zulüm ve baskı işçi sınıfını asla yenememiştir.

Emperyalizm ve yerli işbirlikçileri, patronlar, Amerikan uşağı sarı sendikacılar, satılmış burjuva politikacıları, Türkiye'de de işçi sınıfımızı yenemeyeceklerdir.

(...)

İŞÇİYE SIKIYÖNETİM BASKISI

Sendikalar Kanunu Ölü Doğmuştur!

Bu anayasaya aykırı yasa faaliyeti içinde, hiç şüphesiz ağırlığı Sendikalar Kanunu'nun değiştirilmesi ve ona ilişkin olarak sıkıyönetim ilanı ve uzatılması teşkil etmektedir. Sendikalar Kanunu'nun Türk-İş diktası kuracak biçimde değiştirilmesinin anayasaya aykırılığı bilimadamları tarafından kesinlikle belirtildiği halde, parlamento yaz tatiline girmeden önce tasarıyı kanunlaştırmıştır. Burjuva gazetelerine göre, böylece, 200 binden fazla işçiyi temsil eden DİSK üyesi ya da bağımsız 800 sendika, yeni kanuna göre, çoğunlukta bulundukları iş yerlerinde dahi toplu sözleşme yapamayacaklardır. Ancak, DİSK'in hazırlattığı bir hukuk raporuna göre, 274 sayılı kanunu değiştiren yeni kanun *"ölü doğmuştur."* İş hukuku alanında otorite olanların katıldığı bir kurulca hazırlanan bu rapora göre, *"AP iktidarının demokratik sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlamak ve giderek yoketmek için Türk-İş ile birlikte tezgahladığı asıl plana göre, 274 sayılı kanunda yapılacak değişiklikler, ancak 275 sayılı Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Kanunu'nda yapılacak değişiklerle bir bütün teşkil edecek ve ancak böylece bir anlam kazanacaktı. Oysa, 274 sayılı kanunu değiştiren kanun çıkmış, fakat gösterilen sert tepki karşısında 275 sayılı kanunda öngörülen değişiklikler gerçekleştirilememiştir. Yeni çıkarılan kanuna göre, bir sendikanın Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için o işkolundaki işçilerin üçte birini üye yapmış olması gerekmektedir. Oysa değiştirilmesine ve bu kanuna paralel hükümler getirilmesine imkan bulunmayan ve eski haliyle kalan 275 sayılı kanuna göre, bir sendikanın işkolunda çalışan işçilerin yarısından fazlasını üye yapmış olması gerekmektedir. Sadece bu çelişki, yeni çıkan kanunun işlemez halde olduğunu göstermeye yetmektedir. Bu demektir ki, eski toplu görüşme sistemi devam edecek ve sendikalar eskisi gibi işyeri çapında sözleşmeler yapabilecektir. Böyle olunca da son çıkan kanun ölü doğmuş demektir."*

Parlamentonun bu anayasaya aykırı tutumda direnmesi üzerine DİSK ve bağımsız sendikalar ile uluslararası işçi örgütleri -Maden, Basın ve Kimya İşçileri sendikaları federasyonları- Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a başvurarak kanunu veto etmesini istemişlerdir. Ancak Cumhurbaşkanı da, anti-demokratik ve anayasa dışı kanunu onaylamıştır. Bunun üzerine DİSK Genel Başkan Vekili Kemal Nebioğlu, *"Bütün uyarmalara rağmen, bu kanunun yetkili mercileri teker teker aşarak kabul edilmesi, Türk demokratik hayatında, gerçekten izleri silinmez bir kara leke olarak kalacaktır. Biliyoruz ki, hürriyetler kolay savunulmuyor, korunmuyor. Türk işçi sınıfı anayasanın kendisine tanıdığı hakları bütün gücüyle kullanacak ve başarıya ulaşacaktır."* demiş ve DİSK'in kanunun kabul edildiği günü Türk işçi sınıfı ve demokrasi için bir KARA GÜN olarak ilan ettiğini açıklamıştır. Ayrıca, gerek TİP, gerekse sonradan DİSK lehine çark eden CHP, Sendikalar Kanunu değişikliğinin iptali için Anayasa Mahkemesi'nde dava açmışlardır.

Sıkıyönetim Anayasaya Aykırıdır

Sendikalar Kanunu değişikliğine karşı, devrimci işçi direnişini ezmek ve İstanbul-İzmit sanayi bölgelerinde kapitalistlerin ve sarı Türk-İş'in diktasını kurmak üzere ilan edilen sıkıyönetim ise, ikinci ayında da aynı şiddette devam etmiştir.

Buna karşılık sıkıyönetimin anayasaya aykırılığı geçen ay içinde hukuk otoriteleri tarafından verilen bilimsel raporla tescil edilirken, Türkiye İşçi Partisi de, sıkıyönetimi uzatan TBMM kararının iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri ve yardımcılarından *Recai Galip Okandan, Ragıp Sarıca, Tarık Zafer Tunaya, Lütfi Duran, Edip Çelik, Aytekin Ataay, Ümit Doğanay, Sami Akıncı, Yılmaz Altuğ, Murat Sarıca, Çetin Özek, Server Tanilli, Ergun Özsunay, Yavuz Alangoya, Hüseyin Hatemi, Mehmetcan Köksal, Ülkü Azrak, Sait Güren, Mustafa Dural, Bülent Tanör, İzzettin Doğan, Esin Örücü, Ersan İlal, Bakır Çağlar, Atina Diyamandis, Hasan F. Ertuğ, Metin Tuluy, İlhan Ulusan, Bülent Sözer ve Ata Sakmar*'ın verdikleri raporda:

1. Bütün özgürlükleri bir süre için askıya alan sıkıyönetim rejimi kararının, TBMM'nin onama işleminden sonra Anayasa Mahkemesi'nin yargı denetimine tabi olduğu,

2. 16 Haziran olaylarının kesin olarak "insurrection" (isyan) olarak nitelendirilemeyeceği, olsa olsa karışıklık (émeute) olarak nitelendirilebileceği, anayasanın ise teknik ve tam anlamıyla sadece "isyan"ı sıkıyönetim ilan sebebi saydığı, bu sebeplerle 16 Haziran olaylarından sonra ilan edilen sıkıyönetimin anayasaya açıkça aykırı olduğu,

3. Sıkıyönetim mahkemelerinin hukuki mesnedi bulunmayan mahkemeler olduğu ve anayasanın 32. maddesinin öngördüğü tabiî yargı yolu ilkesine aykırı olduğu belirtildikten sonra sıkıyönetimin kanunsuz icraatı şu şekilde mahkum edilmektedir:

"Örfî İdare Kanunu'nun 2. maddesinde 'Zabıta selahiyet ve vazifeleri askeri makamlara intikal eder' denilmektedir. Sıkıyönetim bu açıdan zabıtanın sahip olmadığı bir yetkiyi devren iktisap edemez. Bu açıdan hiçbir kanunun ne zabıtaya, ne de özel olarak sıkıyönetime tanımadığı, kişileri sorgusuz sualsiz günlerce gözaltında bulundurma, ne ad altında olursa olsun, sıkıyönetim makamlarına tanınmamıştır. 'Göz altında bulundurma' adı altında yargıç önüne çıkartılmadan onbeş günü aşan bir süreyle mahpus tutulan, hürriyetinden mahrum edilen birçok kişi mevcuttur. Mevzuatımızda 'göz altında bulundurma' diye bir müessese yoktur. Bu isim altında söz konusu edilen, 'yakalama' olsa gerektir. 353 sayılı kanun ise 79., 80. maddelerinde bu müesseseyi düzenlemiştir. Buna göre yakalama ancak belirli hallerde mümkündür ve bu belirli hallerin mevcudiyeti durumunda da, 'yakalanan kişi derhal ve nihayet tutulma yerine en yakın askeri mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde askeri mahkeme önüne çıkartılır.' Kanun kişi özgürlüğünü sağlamak amacıyla, askeri mahkemeye gönderilememe halinde ise, bu konuda sulh hakimlerinin yetkili olacağını belirtmiştir. Kanunda, Genel Usul Kanununda olmayan bir hüküm daha yeralmakta ve 'bu süre geçtikten sonra mahkeme ve hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz' denilmektedir. Görüldüğü gibi, askeri yargı usulünde de amaç, kişi özgürlüklerinin gerçekleşmesini, kanunsuz eylemlerin olmamasını sağlamaktır. Sıkıyönetim rejimi de, hukuk dışı bir rejim olmadığına göre "bu rejim içerisinde kanunların amir hükümlerine uyma zorunluluğu vardır."

Bilimadamlarının bu mütalâalarına dayanarak sanık avukatları her iki sıkıyönetim mahkemesinde başlayan her yeni duruşmada hakimleri reddetmişlerse de, gerek askeri savcı, gerekse hakimler heyeti bu mütalâaları *"gayriciddi"* telakki ederek kabul etmemişler sanıkları yargılamakta direnmişlerdir. Hatta, 2 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde bu

mütalaya karşı askeri savcı Hakkı Erkan, *"Onlardan kim mütalaa istedi? Onlar mahkemeleri etki altında bırakacaklarını mı sanıyorlar? Biz, onların hangi maksatla bu açıklamayı yaktıklarını da biliriz."* diyerek karşı suçlamaya geçmiş, hukuk otoritelerinin görüşlerini hiçe saydığını göstermiştir.

İşkencelerin Hesabı Sorulmayacak mı?

Gerek işçilerin ve DİSK'in, gerek bilimadamlarının ve basının, gerekse duruşmalarda sanık avukatlarının sıkıyönetimin anayasaya aykırılığını, işverenden yana tutumunu ve işçilere zulmedilmesine aracı olmasını ileri sürmeleri karşısında Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı kurmay başkanı Tümgeneral Fikret Göknar da bir basın toplantısı düzenlemek zorunda kalmıştır. Sıkıyönetimin tarafsızlığını ispatlamak amacıyla düzenlenen basın toplantısında verilen bilgiler, aslında sıkıyönetimin taraflılığını doğrulamıştır, nitekim Tümgeneral Göknar'ın açıkladığına göre; 16 Haziran olaylarıyla ilgili olarak 107 işçi, 10 sendikacı, 6 işyeri temsilcisi, 11 öğrenci, 3 işçi-öğrenci, 2 şoför, 2 ressam, 1 elektrikçi, 1 elektronikçi, 1 memur, 1 berber, 1 gazeteci, 1 İETT biletçisi tutuklandığı halde işçilere ateş açan, öldüren, hunharca işkenceler yapan polislerden hiçbiri tutuklanmamıştır.

Nitekim basın toplantısının ertesi günü Maden-İş sendikası, sıkıyönetim kurmay başkanına şu soruları yöneltmiştir:

- 19 Haziran günü sendikacı *İsmail Cura*'yı saat 18'de Lastik İş sendikası önünden alıp 20 Haziran saat 19'a kadar 2. Şubede döven, üzerinde bulunan 185 lirayı ve çakmağını alan polisler hakkında sorgu yapılmış mıdır? Haymak Fabrikasının işçilerinden Kartal Jandarma Karakolu'nda dövülen *Eşref Güçkan, Ahmet Yıldız, H. Pehlivan, Ömer Bağcı, Abdullah Angın, Celil Oktay*'ı kimlerin dövdüğü tesbit edilmiş midir?
- Kadıköy Emniyet Amirliği'nde *Arif Çekiç ile Cemal Kartal*'ı 36 saat ekmek ve su vermeden dövenler kimlerdir?
- *İlhami Akdeniz*, alınan ifadeyi yanlış bularak imzalamadığı için jandarma karakolunda kimler tarafından dövülmüştür?
- İkinci Şube'de *Yekta Aydındoğmuş, Remzi Ersoylu, Yalçın Özer, Vasfi Akdiken, Nuri Ay* ve arkadaşları kimler tarafından dövülmüştür?

Kaldı ki, sıkıyönetim mahkemelerine çıkartılan işçilerin ifadeleri de, sıkıyönetim kurmay başkanını nakzetmektedir. Nitekim işçileri kışkırttığı iddiasıyla sonradan yakalanan *"proleter şoför" Yalkın Özerden*, 2 numaralı sıkıyönetim mahkemesinde *"cellat polisler"* tarafından dövüldüğünü açıklamıştır. 1 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde başlayan 80 sanıklı davanın duruşmasında da işçiler polis dayağıyla kendilerinden zorla ifade alındığını açıklamışlardır. Bu arada gazetecilerle görüşebilen Tuzla Porselen Fabirakası işçilerinden *Nuri Ay*, poliste 41 gün önce falakaya yatırıldığını, ayağına demir çubukla vurularak dövüldüğünü söylemiştir. Sıkıyönetim altında polisin ve jandarmanın işçilere yaptığı işkencelerle ilgili daha fazla açıklama ise ANT'ın geçen sayısındadır. Maden-İş adına Avukat Alp Selek, dayak olaylarına gösterdiği ilgisizlikten dolayı sıkıyönetim komutanlığını genelkurmay başkanlığına şikayet etmiştir.

Sıkıyönetim Patrondan Yanadır!

İşveren yanını tutma iddiasına karşı Tümgeneral Göknar, *"Biz ne işçi, ne de işveren tarafını tutuyoruz. Biz iyi niyetli işveren ile iyi niyetli işçilerin anlaşacaklarını umuyoruz. Şu anda grev ve lokavt yasaktır. Görüşmelerde anlaşma olmazsa bu yola gidilemez."* diyerek Salazar Portekizi'ne özgü bir *"korporatif"* zihniyeti dile getirmiştir. Korporatizmin, *"tarafsızlık"* adı altında aslında işverenlerin çıkarına hizmet ettiği bütün dünyanın malumudur. Nitekim, Maden-İş Sendikası da, sıkıyönetim kurmay başkanına ertesi gün şu soruyu yö-

neltmiştir: *"Sıkıyönetim komutanlığı toplu sözleşme müzakerelerini önce kaldırmış, daha sonra izne tabi tutmuş, bir sonraki yazısıyla da grevi yasaklayıp toplu sözleşmeleri tamamen serbest bırakmıştır. Grev, işçinin işverene karşı kanuni bir hak arama hareketidir. Bir toplu sözleşme görüşmesinde işçinin direnme hakkı yoksa, işverenin her istediğine boyun eğmek zorunda kalmayacak mıdır?"*

İşverenlerin toplu sözleşmeyi ihlal ederek işçilerin ücretlerini zamanında ödemediği, grev hakkının askıya alınması dolayısıyla, iş mahkemesince de davaların yıllar sonra bitmesi nedeniyle işçilerin mağdur olduğu belirtilerek sıkıyönetimin işveren lehine ve işçi aleyhine işlememesi için grevin serbest bırakılmasını isteyen Maden-İş Sendikası'nın taleplerine 4 Ağustos'ta bizzat sıkıyönetim komutanı Kemal Atalay'ın imzasıyla *"sıkıyönetimin tarafgirliğini"* belirten yeni bir cevap verilmiştir.

Sıkıyönetim komutanına göre, *"Bir işyerinde işçilerin ücretlerini geç alması kanunlarımızın işçi veya işveren aleyhine çalıştığını ifade etmemektedir. İşçilerin haklarının korunması için toplu sözleşmelere izin verilmiştir. Haklarını alamayan işçilerin iş mahkemelerine müracaat etmeleri gerekmektedir."*

Maden-İş Hukuk Dairesi Müdürü Avukat Alp Selek 10 Ağustos tarihli cevabıyla, sıkıyönetimin tarafgirliğini belgelemiştir:

• *İşçilerin ücretlerini geç almaları, kanunların işçilerin aleyhine, işverenlerin lehine işletildiğini gösterir. İşçinin ücretinin kendini ve ailesinin günlük geçimiyle çok yakından alakalı olması, işçiyi açlığa iten bir durumdur. Geç verilen ücret işveren lehine bir kâra sebep olur.*

• *Grev hakkı olmadan toplu sözleşme hakkı olamaz. İşverenlerin en geniş serbesti içinde işçi atabildiği bir ortamda yapılacak toplu sözleşmelerin işverenlere milyonlar kazandıracağı açıktır. Grev hakkının elimizden alındığı bir sırada yıllar süren dava yollarına gitmekte, işçi lehine bir yarar yoktur. İş mahkemelerine gitme tavsiyesi işçi aleyhine, işveren lehinedir.*

Sendikanın ve avukatlarının bu direnişi karşısında Sıkıyönetim Komutanı nihayet 13 Ağustos günü *"izne tabi olmak şartıyla"* grev yasağını kaldırmıştır. Ancak *"izne tabi olma"* şartı, bu kararın şiddetli direniş karşısında zevahiri kurtarmak üzere alındığını göstermektedir. Zira, tarafgirliği sabit olmuş bulunan sıkıyönetim, işverenlerin talebi karşısında herhangi bir grevi yaptırmamak ya da başlayan bir grevi durdurmak yetkisini elinde tutacaktır.

Sıkıyönetim Altında İşçi Tasfiyesi:

Sıkıyönetim döneminde DİSK'in işyerlerindeki hakimiyetini yıkmak üzere patronlar yoğun baskılarına ve işçi tasfiyelerine devam etmektedirler. Bu konuda da işverenlerin en büyük cesareti sıkıyönetimden aldıkları şüphesizdir.

Demirel'in kardeşine ait olan Haymak Fabrikası'nda 91 işçinin işine son verilmiştir. İşçilere zorla imzalatılmak istenen istifa dilekçelerini bazıları imzalamayı reddetmişlerdir. Ancak dilekçe imzalamayanlar da fabrikaya sokulmamışlardır. Durum sıkıyönetim komutanlığına bildirilmişse de önleyici bir tedbir alınmamıştır. Kurmay Başkanı Tümgeneral Göknar ise basın toplantısında, bu *"istifaya zorlama"* keyfiyetini bilmezlikten gelerek 74 işçinin kendi arzularıyla işten ayrıldıklarını söylemiş, böylece Haymak patronunun işçi kayımına göz yumduğunu göstermiştir. Aynı şekilde zorla işten çıkartılan Sungurlar Kazan Fabrikası işçilerinden *Mürsel Akal* da, çıkışını imzalamayınca, patronun kendisiyle alay ettiğini, *"Alın arabamı, şoförü... Gidin, istediğiniz yere şikayet edin"* dediğini açıklamıştır. Sungurlar'da 130'dan fazla aktif sendikalı işçi işten çıkartıldıktan sonra kısım şefleri aracılığıyla, fabrikada çalışan bütün işçilerden Maden-İş Sendikası'ndan istifa etmeleri istenmiş,

aksi takdirde işten çıkarılacakları bildirilmiştir. İşçiler, fabrikadan izin verilerek yine fabrikaya ait araçlarla Noter'e götürülmekte, kitle halinde bağlı oldukları sendikadan istifa ettirilmektedirler. Aynı tip uygulama, Singer'de ve Otosan'da da görülmüştür.

İşverenler, genel işçi direnişine katıldıkları gerekçesiyle sıkıyönetime elebaşılar olarak verdikleri isim listelerinde sendika taraftarlarını ve temsilcilerini seçmişlerdir. Bu nedenle, halen DİSK'e bağlı önemli işyerlerinin hemen hemen hepsinde bütün sendika temsilcileri ve aktif sendikacılar ya tutuklanma ya da işten çıkarma yoluyla işyerinden uzaklaştırılmışlardır. İşyerlerinde daha pasif işçilerin kalmasından sonra Türk-İş'e bağlı karşı sendikalara üye kaydı için yoğun bir çalışma başlamıştır. Bu transfere karşı koyanlar da derhal tasfiye edilmektedir. Koç'a ait Otasan'da, Maden-İş yöneticileri işyerine sokulmamakta, buna karşılık sarı Çelik-İş yöneticilerine sık sık toplantı düzenlettirilmektedir. Yemek saatlerinde kısım şefleri, memurlar ve sarı sendika görevlileri, DİSK'in komünist olduğunu yayarak ve sıkıyönetim yasağına rağmen Türk-İş Yönetim Kurulu imzasıyla İstanbul ve Izmıt'te dağıtılmak üzere bastırılan bildirileri dağıtarak işçileri Maden-İş'ten istifaya zorlamaktadır. Ayrıca, DİSK'e bağlı işçilerden sendika aidatları da düzenli kesilmemektedir.

Derby Fabrikası'nda, direnişe katılan işçilerin 6.5 günlük yevmiyelerinin kesilmesi çatışmaya yolaçmış, bunun üzerine sıkıyönetim derhal fabrikada olağanüstü tedbirler alarak elebaşı sayılan 12 işçinin işten atılmasını sağlamıştır. Ayrıca 64 işçinin 1 Eylül'den itibaren işten çıkartılacağı kendilerine bildirilmiştir.

Sıkıyönetimden cesaret alan Özergen Lastik Fabrikası ve Gizlibant Fabrikası lokavt yaparak 70 işçiyi işten çıkarmıştır.

Yarımca'da Turhan Feyzioğlu'nun akrabalarına ait Anadolu Döküm Fabrikası'nda 16 Haziran direnişini müteakip Maden-İş'e giren 80 işçiye baskı yapılmakta, hakları verilmemektedir. İşçilerin haklarını korumak için yemek boykotuna gitmeleri üzerine patron fabrikanın kapısına şu ibret verici levhayı asmıştır:

"En küçük bir karışıklık anında sıkıyönetimin aşağıdaki telefonuna müracaat edilecektir."

Kocaeli (Yarımca-y.n.) Seramik Fabrikası'nda da DİSK'e bağlı Serçip-İş'in üyesi olan işçilere gerek patronlar, gerekse Türk-İşe bağlı sarı Çimse-İş Sendikası tarafından baskı yapılmaktadır. Lider durumundaki bazı işçiler istifaya çağrılmakta, istifa etmeyenler işten atılmakla tehdit edilmektedir. Tutulan araçlarla bazı işçiler Noter'e gönderilmekte, hazırlanan metinlere göre Serçip-İş'ten istifa ederek sarı sendikaya girmeye zorlanmaktadırlar.

Kartal'da DDT imal eden Midil Tipi İlaç Sanayii, DİSK'e bağlı Kimya-İş'ten istifa etmeye 16 işçisini işten atmıştır.

Devrimci Öğrencilere Baskılar

DİSK'in ve Maden-İş'in yöneticileri iki aydır hakim huzuruna çıkartılmadan askeri cezaevlerinde yatırılırken, sıkıyönetim, bağımsız sendikalara ve devrimci öğrencilere karşı da baskı hareketlerine girişmiştir.

Bağımsız işçi sendikaları direniş hareketine katılan Tekstil Sendikası, geçen ay sıkıyönetimce aranmış ve altı sendikacı gözaltına alınmıştı. Aramada, sendikanın Cağaloğlu'ndaki merkezinde sendika başkanı ve aynı zamanda Bağımsız Sendıkalar Direniş Komitesi Başkanı Rıza Güven imzası ile Ankara'da dağıtılmak üzere hazırlanmış bir bildirinin bütün kopyalarına elkonulmuştur. Ertesi gün de *Rıza Güven, Abdullah Sert, Kâni Şengül, Hayrettin Yılmaz, Naci Akpınar, Selma Temülbek* Selimiye Kışlası'na götürülerek 19 saat gözaltında tutulmuşlardır. Bu olay üzerine sendikacılara vekaleten 20 avukat, Sıkıyönetım Komutanlığı Adli Müşaviri *Hakim Albay Orhan Ok* hakkında tazminat davası açacaklardır.

Sıkıyönetim, sadece işçilere ve sendikacılara değil, aynı zamanda devrimci gençliğe karşı da her türlü teröre başvurmaktadır. Geçen ay İstanbul Teknik Üniversitesi ve Yıldız'daki Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akedemisi öğrenci yurtları ve öğrenci birlikleri sıkıyönetimce kapatılmış, eşyaları nakledilmiş ve kapıları mühürlenmiştir. Teknik Üniversite'de sınavları tüm öğrenciler boykot ederken, Yıldız'daki Akademi'de faşist öğrenciler *"Türkeş"* marşı söyleyerek sınavlara girmekte, ayrıca polislerin müsamahasına dayanarak devrimci öğrencilere saldırmaktadırlar. Mimarlık Cemiyeti Başkanı Abdullah Çelik, polisin gözleri önünde komandolar tarafından dövülmüştür. Komandoların kılına bile dokunmayan sıkıyönetim ve polisler, buna karşılık, 35-40 devrimci öğrenciyi daha gözaltına almıştır. Esasen sıkıyönetimin ilanından beri Yıldız'daki Akademi'de tam bir cadı kazanı kaynamaktadır. Türkeş'in adamlarından olan besleme İstanbul DMMA Talebe Derneği Başkanı A. Nihat Bircan imzasıyla, sıkıyönetime, polise, milletvekili ve senatörlere, öğretim üyelerine düzmece bir ihbar mesajı yollanmıştır. Teksir edilmiş bulunan bu jurnalde *"okulda komünist kürtçü öğrencilerin"* faaliyetlerinden söz edilerek, gereken tedbirlerin alınması konusunda devlet kuvvetlerine güven beyan edilmektedir. Polis de, faşist komandolarla işbirliği yaparak, bu güvene layık olduğunu(!) göstermektedir.

Öte yandan, işçi avukatları her yeni davanın başlangıcında sıkıyönetim mahkemelerinin anayasaya aykırı olduğunu bilimsel raporlarla kanıtladıkları halde, sıkıyönetim mahkemeleri bu itirazları hiçe sayarak işçileri yargılamakta ve mahkum etmektedir.

Usulsüz Sıkıyönetim Mahkemeleri

Sıkıyönetim mahkemesi hakimlerinin ve savcılarının tayini kelimenin tam anlamıyla usulsüzdür. Zira, tayinlere karar veren icra organında Başbakan Demirel ve Savunma Bakanı Topaloğlu da yeralmaktadır. Oysa bunlar aynı zamanda bir siyasi partinin temsilcileridirler. Bu durum, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlerin teminatı ilkeleri ile çelişmektedir. İleride hakimlerin kararları ve tutumlar beğenilmediği takdirde, görevlerine aynı usulle son verilebilmesi de mümkündür.

İddianameyi hazırlayan savcı *Hv. Hakim Yb. Hakkı Erkan* ise aynı zamanda Askeri Yargıtay Başsavcısı Başyardımcısıdır. Yargıtay'la ilişiği kesilmeden sıkıyönetim askeri savcısı olarak geçici tayinin yapılması usulsüzdür.

Anayasa aykırı ve usulsüz teşkil edilmiş olmasına rağmen, sıkıyönetim mahkemeleri yargılamalarına devam etmektedirler. Duruşmalar sırasında da çeşitli usulsüzlükler görülmektedir. Örneğin mevzuata göre duruşmalarda ifadelerin, yargıç tarafından zabıt katibine dikte ettirilmesi gerekirken, teyp kullanılmaktadır. 1. Sıkıyönetim Mahkemesi'nde işçilerin *avukatı Turgut Kazan* teype itiraz etmiş ve teyp salondan kaldırılmadığı takdirde tek kelime konuşmayacağını söylemiştir. Bunun üzerine mahkeme teypi salondan çıkartmak zorunda kalmıştır.

Sıkıyönetim mahkemelerinde resmen 152 kişi hakkında dava açılmıştır. Bu davalardan çok az bir kısmı karara bağlanmış, *Dursun Altın, Enver Keskin, Hasan Kaplankıran, Şükrü Masatoğlu, Rona Ronay, Adil Tokçan, Sabahattin Dinler, Ahmet Kayasa, Sadık Çiftçi* adındaki işçilerle öğrenci *Kerim Çevik* 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyleri kanununa muhalefetten 6'şar ay hapse mahkum olmuşlardır. *Mustafa Figen* adındaki işçi de kanunsuz bayrak çekmekten 1 yıl hapse mahkum edilmiştir. Ayrıca, işçi *Zeki Ata*, "askerlikten soğutucu telkinde bulunmaktan" 2 ay, işçi *Hayrettin Kepoğlu* sıkıyönetim yasalarına aykırı hareketten 3 gün hapse mahkum olmuşlardır.

Kapitalistlerin Jurnalcilikleri

Duruşmalar, kapitalistlerin seciyesini ortaya koymak bakımından da ilginç safhalar ar-

zetmektedir. Direnişten sonra 135 işçinin işten çıkartıldığı *Sungurlar Kazan Fabrikası*'nda yürüyüşe katıldıkları gerekçesiyle tutuklanan işçileri en çok suçlayan, jurnalcilik yapanların başında fabrikanın patronu *Sabahattin Sunguroğlu*'nun yeğeni ve müdür yardımcısı *Nurhan Sunguroğlu* gelmektedir. Sunguroğlu, 27 Haziran'da verdiği ifadede, fabrikanın sendika baştemsilcisi *Vahit Tulis* ve yardımcıları *Rasim Ay* ile *Faik Şekeroğlu*'nu hiçbir tutarlı gerekçe göstermeden suçlamıştır. İşçileri ve sendika temsilcilerini suçlayanlardan satınalma şefi *Faik Türdoğan*, işverenin halasının oğlu, ambar memuru *Faik İde* ise, işyerinde *Rasim Atabey* adlı bir işçinin iş kazasında ölmesine adı karıştığı zaman patron tarafından himaye edilen bir sarı işçidir. İşçiler arasında arkadaşları aleyhine ifade verenlerin tümü ise, sendika seçimi sırasında Çelik-İş'in militanlığını yapan *Fahrettin Demirbilek, Sabahattin Koçtur, Mevlut Yaylan, Ali Avcı, Ziya Akın* ve *Sabahattin Güzel*'dir. Verilen ifadeler incelendiğinde, yürüyüşe katılanların miktarı, suçlanan işçilerin olay sırasındaki davranışları konusunda birbirini tutmaz beyanlara rastlanmaktadır. Bir ihbarcı katılan işçi sayısını 100 olarak gösterirken, bir başka jurnalci "300-400 kişiydiler" demekte, bir birleriyle çelişmelere düşmektedirler.

Demirel'in kardeşinin ortağı bulunduğu *Haymak Fabrikası*'nın müdürü *Mehmet Kozan*, olay günü fabrikada çalışan bütün işçilerin isimlerini tam liste halinde askeri savcılığa bildirerek hepsini zanlı durumuna sokmuştur. Olaylar sırasında izinli bulunan ve hiçbir şeyle ilgisi olmayan *Ali Şükrü Angın* bile, olayların müsebbibi olarak gösterilmiştir.

Kartal Mühendislik Sanayii'nden 19.61970 tarihinde sıkıyönetim komutanlığına yazılan bir yazıda ise *"Kumandanlığınız tarafından şifahen talep edilen ve DİSK hareketine işçilerimizin katılmasıyla ilgili ve genel olarak bu tür hareketlerde teşvik edici faaliyette bulunan işçilerimizin listesi aşağıda çıkartılmıştır. Arzolunur"* denilmekte ve işçilerin listesi verilmektedir. Hiçbir gerekçe gösterilmeksizin ihbar edilen *Zeynel Gün, İsmail Ok, H. Avni Bilgin, Hasan Yavuz, Hüseyin Elvan, Ömer O. Doğmuş* adındaki işçiler arasında, o gün istirahatli bulunan *Muşali Susam* da vardır.

Silvan Sanayi Anonim Şirketi'nin müdürü ise, 23.6.1970 tarih ve HA/BK/706 sayılı ihbar mektubunda dolaylı bir yol seçmiştir. İhbar yazısında sadece *Hakkı Eraydın*'ın 16 Haziran olaylarına katıldığını anlattığı, bunun da işçi Yurdal Öztürk tarafından duyulduğu belirtilmekle yetinilmiştir. 24.6.1970'te askeri savcıya verdiği ifadede ise, sendika temsilcileri *Cemil Kartal* ve *Sadık Bozkurt*'u, "işçiyi devamlı olarak müessese aleyhine kışkırtıcı faaliyette bulunurlardı" diyerek ihbar etmiştir. İşletme Şefi *Ahmet Seyyar* da, aynı gün verdiği ifadede, aynı işçilerle birlikte diğer sendika temsilcisi *Necati Yenitürk*'ü ihbar etmiştir. Personel Müdürü *Haluk Akman* ise, olaylarla ilgili olarak *Arif Çekiç*'in ismini vermiştir.

Singer Fabrikası'nda ihbarları ise, yaptığı yazışmalarla bizzat müdür ve murahhas aza *G. O. Roxburg* yürütmüştür. Bilindiği gibi, *Roxburg*, geçen yıl direnen işçilere fabrika içerisinde polisi saldırtan ve grev arasında bir işçinin yüzünde sigarasını söndüren cüretkar bir emperyalizm ajanıdır. 26.6.1970 tarihli yazısında sıkıyönetim savcılığına ihbarda bulunan *Roxburg*, ilk isim olarak fabrikasında çalışmayan sendika lokal temsilcisi *Sıtkı Aksakal*'ı teşvikçi göstermiştir. Aynı yazıda baştemsilci *Hüseyin Çavdar* ile temsilciler *İmam Toker* ve *Ali Çelik* de ihbar edilmiştir. Bir sendika düşmanı olarak bilinen Roxburg, ayrıca, olaylarla ilgili bir rapor tanzim ederek ihbarına ek olarak göndermiştir.

Otosan fabrikası müdür vekili *Teoman İlkin* ise, 25 Haziran'da verdiği ifadesinde hemen hemen bütün işçilerin yürüyüşe katıldığını söylemesine rağmen, özellikle sendika temsilcisi *Mehmet Karaca*, baştemsilci *Hasan Altıntaş* ve *İsmail Buğdaycı*'nın isimlerini vermiştir. Fabrikada kalan *Bayram Tunalı* ve *Sadık Onusta*'yı da telefonla sendika ile irtibat kurarak yürüyüşü yönetmekle suçlamıştır. Otosan fabrikası işçilerinin diğer ihbarcısı,

İmalat Dairesi Müdürü *Alaattin Ekmekçi*'dir. Ekmekçi, temsilcilerden *Hasan Altıntaş, İlhami Akdeniz, Mehmet Karaca*'yı olayların teşvikçisi olarak ihbar etmiştir. *Bayram Tunalı* ile lokal temsilcisi *Sadık Onusta*'yı ise, fabrikada kalarak "Pendik'te Maden-İş temsilciliğiyle irtibat kurdular" diye ihbar etmiştir. Oysa, santral Yüksel İlkin'in açıkladığına göre, sendika temsilciliğinin telefonu dahi yoktur. Ekmekçi, ayrıca işçiyi birbirine düşürtme taktiği de uygulayarak, arkadaşlarını ihbar edebilecek bazı işçilerin isimlerini de sıkıyönetim komutanlığına duyurmuştur.

Bu ihbarlar da, sıkıyönetim ile kapitalistlerin ittifakını, işçi sınıfına karşı işbirliğini ortaya koymaktadır.

Subaylar İşçileri Suçluyor

17 Ağustos günü 1 numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yapılan duruşmada da 1. Ordu Kurmay Yarbaşkanı *Tuğgeneral Vahit Güneri*, İkinci Zırhlı Tugay Komutanı *Tuğgeneral Orhan Yapku*, 1. Ordu Karargâh Komutanı *Albay Vahdi Çakar*, 32. Piyade Alay Komutanı *Albay Adnan Soybay*, 2. Zırhlı Tugay Komutanı Yardımcısı *Hayri Arıkan*, *Yarbay Muhsit Özyurt*, *Albay Naci Göktuğ* ve 1. Ordu Muhafız Bölük Komutanı *Üsteğmen Cevdet Yıldız* işçileri suçlamışlardır. Generaller işçilerin kanunsuz yürüyüş yaptıklarını, subaylara saldırdıklarını, Albay Soybay, işçilerin erleri subaylara karşı kışkırttıklarını söylerken, Üsteğmen Yıldız da, işçilerin taşıdıkları dövizlerde yazıların kırmızı mürekkeple yazılmasının özellikle dikkatini çektiğini(!) söyleyerek ibret verici bir suçlama yapmıştır.

Buna karşılık 18 Ağustos günü Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi'nde yargılanmaya başlayan İzmit'li işçilerden Türk Kablo Fabrikası işçisi *Sırrı Öztürk "Bu ezilen ve sömürülen sınıfın tarihi yürüyüşü idi. Bu bakımdan katıldım. İşçiler sokağa çıktığı zaman mı bu yürüyüşler kanunsuz oluyor. Kanlı Pazar, kanunlu bir yürüyüştür, fakat cinayet işlendi. İşçi sokağa çıktığı zaman yürüyüş kanunsuz oluyor."* demiş bundan sonraki işçi yürüyüşlerine de katılacağını söyleyerek sınıfının sesini erkekçe yükseltmiştir.

Görüldüğü gibi sanayi proletaryasının en yoğun olduğu İstanbul ve İzmit'in üç ay sıkıyönetim baskısı altında tutulmasına sebep olan olayların sanıkları, en fazla 6 ay ya da 1 yıl hapis cezasına mahkum edilebilmekte, "isyan" iddiaları bir yana, sadece *"171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu"* uygulanabilmektedir. Bu durumun sıkıyönetimin gereksizliğini ve anayasaya aykırılığını ortaya koyduğu gerek duruşmalarda işçi avukatları tarafından, gerekse bilimadamları ve basın tarafından açıklanırken, Sıkıyönetim Savcısı Hakkı Erkan, 13 Ağustos tarihli duruşmada meydan okumuştur: *"Askerin üzerinden silahını almak üzere çıkan bir olay, daha görülmemiştir. Öyle bir gösteri yürüyüşü ki, buna anayasanın tanıdığı haklar dahilindeki bir yürüyüş denilemez. Bununla ilgili yeni dosyalar gelecektir. Askere, subaya taş, sopa ile hücum edilen bir olay, normal bir gösteri yürüyüşü kabul edilemez."*

Evet, ertesi gün de, sadece iktidarın organı Son Havadis Gazetesi, DİSK yöneticilerinin de dahil bulunduğu 25 sanık hakkında askeri savcının iddianamesini açıklamıştır. Yarbay Hakim Hakkı Erkan'ın *"Hükümet aleyhinde halkı isyana teşvik etmek üzere ittifak etmek, kanunlara karşı gelmeye halkı teşvik ile memleketin emniyetine tehlike iras edecek surette neşriyatta bulunmak ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefetten"* sıkıyönetim mahkemesine sevkettiği işçi liderleri şunlardır:

DİSK Genel Başkanı *Kemal Türkler*, DİSK Genel Sekreteri *Kemal Sülker*, DİSK ve Maden-İş yöneticileri *Cavit Şarman, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Yaşar Önsen, Orhan Müstecaplıoğlu, Kadir Karatay, Saffet Kayalar, Neşet Demircan, Uğur Özdoğan, Celal Alçınkaya, Cemal Doğan, Rafet Yıldırım, Burhan Şahin, Ömer Geçer, İsmet Demir, Şemsettin Akbaş, Fehmi Nasuhoğlu, Recep Akgül, Turgut Alaçağ, Hakkı Öztürk, Remzi Arslan, Orhan Adem Sevinç ve Hüsnü Özdemir.*

Ve delil olarak da, hiçbir mahkemece delil kabul edilmeyecek birtakım teyp bandları

getirilmektedir. Bu teyp bandlarına dayanılarak, işçi liderlerinin, TCK'nın 171. maddesine ve ayrıca 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na göre cezalandırılmaları istenmektedir.

AYDINLIK SOSYALİST DERGİ Temmuz 1970 Sayı:21 s. 193-199

BÜYÜK İŞÇİ DİRENİŞİ

1970 yılının 15 ve 16 Haziran günleri İstanbul'da ve Kocaeli'nde, tarihimizin "Büyük İşçi Direnişi" diye kaydedeceği olaylar yer aldı. Türkiye sanayii işçilerinin yarısını barındıran bu iki ilimizde belli başlı bütün fabrikaların işçileri greve ya da işgale geçtiler ve yığınlar halinde yer yer yürüdüler. Yürüyüşe katılan işçilerin toplam sayısı yüzbin kadardı. Merkezi bir yönetim bulunmadığı halde bu muazzam kitle, işçi sınıfına, bu en devrimci sınıfa yaraşır bir ağır başlılık ve disiplin içinde hareket etmesini bildi; en ufak bir çapulculuk olayına izin vermedi. Amerikancı sarı sendikacılığın Ttürkiye'de baş temsilcisi olan Türk-İş, AP, MHP ve Komünizmle Mücadele Derneği binalarının taşlanması, Demirel kardeşlerin malı olan Haymak Döküm Fabrikası bürosunun tahribi gibi eylemler, işçi direnişinin hedefini belirleyen, bu direnişin gerçek anlamını yansıtan, olaylardı.

Direniş hareketi sırasında şiddet olaylarının tümünün sorumlusu (...) AP iktidarıdır. Devrimci genç düşmanı olduğu kadar işçi düşmanı olarak da şartlandırılmış olan bu devşirmeler, korku ve panikle işçilerin göğüslerine kurşun sıktılar. Ölü ve yaralı işçiler yüzlercedir. 16 Haziran akşamı, sadece Numune Hastahanesine götürülen ağır yaralı işçilerin sayısı yüzelliyi aşmaktaydı ve bunların içinden en azından onu öldü. Ama polislerin hedef gözeterek sıktığı kurşunlar kendilerini korku ve panikten kurtarmadı. Silahsız işçiler her yerde polis barikatlarını yardılar Kartal'dan Kadıköy meydanına kadar, Silahtarağa'dan Cağaloğlu'na kadar Levent'ten Şişli'ye kadar her yerde bu böyle oldu. İşçiler polisle karşılaştıkları her noktada işçi davası gibi kutsal bir davayı güdenlerin üstünlüğünü isbat ettiler.

TÜRK-İŞ TEMELİNDEN SARSILMAKTADIR

Büyük işçi direnişi, özünde, yılların sömürü ve baskısına karşı işçi sınıfında biriken öfkenin dışa vurulmasıydı. Toplu sözleşme yapma tekelini sarı sendikacılığın baş temsilcisi Türk-İş'e veren son Sendikalar Kanunu, bu birikimin dışa vurması için bir vesile oldu. İşçiler Türk-İş denen Amerikan beslemesi kuruluşun, özünde, işçi düşmanı bir örgüt olduğunu kendi öz tecrübeleriyle anlamaya başlamışlardı. Öteki büyük işçi kuruluşu olan DİSK'in başındaki Kemal Türkler gibilerin, Türk-İş kodamanlarından pek büyük farkı olmadığı halde, DİSK'in yöneticileri arasında, özellikle aşağı kademelerde bazı dürüst sendikacılar vardı ve DİSK, işçilerin namuslu sendikacılık uğruna vermekte oldukları mücadelenin başlıca alanı olmağa başlamıştı. İşçilerin yer yer patrona karşı direnmeleri, Türk-İş'e bağlı sarı sendikadan ayrılıp DİSK'e bağlı bir sendikaya girmek için mücadele şeklinde tezahür etmekteydi. DİSK'in yöneticilerinden bazıları Türkiye işçi hareketi içindeki bu önemli gelişmeyi anlamaya başladılar ve işçilerin dürüst sendikacılık uğruna mücadelesi karşısında, çok kez yeteri kadar aktif olmasa da, olumlu bir tutumu benimsediler.

HIZLA BİLİNÇLENEN BİR SINIF: İŞÇİ SINIFI

İktisadi iflasın eşiğine sürüklenmiş bulunan toplumumuzda Filipin demokrasiciliği artık eskisi gibi yürümez olmuştur. İşbirlikçi sermaye ve feodal mütegallibe tahakküm ve sömürüsüne dayanan bir ekonomisinin siyasi üstyapısı olan Filipin demokrasiciliği, sarsıntılar geçirmektedir. Bu gelişmenin, Filipin demokrasiciğinin bir unsuru olan Amerikan beslemesi sarı sendikacılığın üzerinde kaçınılmaz etkileri olmaktadır. Türk-İş'in temelinden sarsılmaya başlaması bu yüzdendir. Türk-İş binasının da taşlandığı büyük işçi direnişine katılan işçilerin çoğunluğunun DİSK'ten değil Türk-İş'ten olması emperyalizmin desteğinde sarı sendikacılığın günlerinin sayılı olduğunun kanıtıdır. Bazı DİSK'li sendikacılar işçi sınıfının hızla bilinçlenmekte olduğunu gösteren bu gelişmeyi sezdiler ve davranışlarını ona göre ayarladılar.

Bunu sezen yalnız onlar değildi. Egemen çevreler ve bunların temsilcisi kurulu sömürü düzeninin savunucusu politikacılar ve bunların Amerikan danışmanları da gidişin kötü bir gidiş olduğunu görmekte gecikmediler. Devrimci gençliğin sendikacılık alanında, sınırlı ölçüde de olsa, eyleme geçmesi onlar için suyu taşıran damla oldu. Karşı tedbir olarak, bilinen sendikalar kanunu tasarısıyla ortaya çıktılar. Tasarı, başta DİSK olmak üzere, Türk-İş dışındaki bütün sendikaları fiilen ortadan kaldırıyordu. Sendikacılığı, Amerikan sarı sendikacılığın baş temsilcisi olan kuruluşun, Türk-İş'in tekeline teslim ediyordu. Tasarı, işçileri, isteseler de istemeseler de, toplu sözleşme yapma tekeline sahip bulunacak olan Türk-İş sendikasından birleşmeye zorluyordu. Bu bakımdan Tasarı, Anayasa'da yazılı işçilerin sendikalarda birleşme özgürlüğünü baltalamaktaydı. En değerli hukukçular, Anayasa hukuku uzmanları, tasarının Anayasaya aykırı olduğu yolunda demeçler verdiler. Ama bunlar daha çok meselenin demokratik ve sosyal yönleri üzerinde durmuşlardır. Oysa AP iktidarının getirdiği ve Mecliste oylattığı 274 ve 275 sayılı kanunlar sadece bu bakımlardan değil, ayrıca ikinci maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu yazan Anayasaya millicilik bakımından da aykırıdır. Anayasa devletin milli karakterini bütün açıklığıyla belirttiğine göre, milli olmayan herhangi bir tasarrufa yol açan bir kanunun Anayasaya aykırı olması gerekir. Türk-İş'in Amerikan emperyalizminin himayesi ve denetimi altında olduğu ve gelirinin büyük bir kısmını Amerikan kaynaklarından sağladığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Bu durumdaki bir işçi konfederasyonu milli bir kuruluş olamaz. Böyle gayrı-milli bir kuruluşa Türkiye ölçüsünde toplu sözleşme yapma tekelini teslim eden Türk-İş yöneticisini sendikacılık alanının tek hâkimi durumuna getiren bir kanunun milli nitelik taşıyamayacağı besbellidir. O halde kanun tasarısı bu bakımdan da Anayasaya aykırıdır. Evet şu anda Senatonun oylamasına sunulmuş olan tasarı milli, demokratik, sosyal ve hukuki bakımdan kesin olarak Anayasaya aykırıdır.

Anayasa çiğnemeyi adet haline getirmiş olan AP iktidarının baş temsilciliğini ettiği işbirlikçi sermaye çevrelerinin yararına olan böyle bir tasarıyı teklif etmesi tabiî idi. Ama tasarı, Anayasa düzeninin savunucusu geçinen CHP'li politikacılar tarafında da desteklendi. CHP kodamanları, sendika kurmada mevcut sınırlı özgürlüğü de ortadan kaldırma işinde Demirel ile aynı safta bulunmak akıllılığını gösterdiler. Parlamenterler, her zamanki ileriyi görürlülükleri ile meseleye sadece bir DİSK meselesi olarak baktılar. Ekmek kapıları kapanan DİSK yöneticilerinin önemsiz bir-iki direnişine rağmen yeni kanun uygulanacak, Demirsoy'lar ve Tunç'lar Türkiye'de sendikacılığın tek hakimi olacaklardı. Amerikan danışmanlarının da görüşü buydu. Bundan bir süre önce Amerikalıların etkisiyle Arjantin'de aynı nitelikte bir sendikalar kanunu uygulanmış, işçilerin direnmelerinin üstesinden gelinmiş ve Amerikancı sarı sendikacılık bu ülkede egemen duruma getirilmişti.

AMERİKAN VESAYETİ ALTINDA İKİ ÜLKE

Arjantin'deki oyunun tıpatıp benzerinin Türkiye'de oynanmaya kalkışılması rastlantı değildir. İki ülke arasında benzerlikler vardır. Arjantin de, tıpkı Türkiye gibi Amerikan vesayeti altındaki bir ülkedir. Orada da egemen olan emperyalizm, işbirlikçi sermaye ve büyük toprak sahipleri üçlü ortaklığıdır. Arjantin'de de Amerika, bizim Türk-İş'in başlıca temsilcisi bulunduğu sendikacılığa benzer bir sarı sendikacılık tezgahlamıştır. Orada da işçiler (Devrimci sendikalardaki işçiler ve bir ölçüde milli nitelik taşıyan Peron'cu sendikalardaki işçiler) Amerikancı sarı sendikacılığa karşı direnmektedirler. Ama iki ülke arasındaki benzerlikler burada sona erer. Arjantin, dış ticaret bilançosu pek büyük açıklar vermeye, önemli ihracat ürünlerine sahip ve çok kez işgücü ithal etme ve gereğini duyan bir ülke olarak, iktisadi bakımdan, emperyalist sistem içindeki sömürülen ülkelerin çoğundan daha elverişli durumdadır. Türkiye ise iktisadi iflasın eşiğindedir. Arjantin'i Amerikan emperyalizminin emrinde bir faşist cunta yönetir. Bu cuntayı savaş geleneği olmayan bir ordunun bütün kahramanlığı kendi halkını ezmekte gösterdiği gayretkeşlikten ibaret olan bazı subaylar teşkil eder. Türkiye'de, tarihinde bir Çanakkale bulunan, emperyalizmi bir milli kurtuluş savaşında ilk olarak yenmiş, Mustafa Kemal'in milli kurtuluşçu geleneğinin mi-

rasçısı bir ordu vardır. Ve Türkiye'de Güney Amerika tipi yabancı kuklası operet subaylarının cuntacılığına özenecek olan gafillerin sonu iyi olmaz.

Evet çevreler, güçler ve yabancı danışmanları Türkiye'de bu işin Arjantin'de olduğu kadar kolay olacağını hesaplıyorlardı. Hesaplar yanlış çıktı. Türkiye işçi sınıfı Anayasada yazılı sendikalar içinde birleşme özgürlüğünü çiğnetmeyeceğini yüzbinlerce hançereden göklere yükselen gür sesiyle ilan etti. Büyük işçi direnişi işçi sınıfımızın dürüst, namuslu sendikacılığa özleminin nasıl bir güçlü özlem olduğunu göstermiştir.

İKTİSADİ MÜCADELE, SİYASİ MÜCADELEDEN AYRILAMAZ

Ama büyük işçi direnişinin taşıdığı anlam sadece bu değildir. Bu direniş işçilerimizin iktisadi mücadeleyi siyasi mücadeleden ayırdetmenin imkansız olduğu bilincine vardıklarını da göstermiştir. İşçinin siyasi bilinçlenmesi olgusu proleter devrimcilerin işçi saflarında eyleminin somut neticesidir. Büyük işçi direnişi günleri, işçilerin kendi elleriyle hazırladığı pankartlarda yazılı sloganları okuyalım:

"İşçiler birleşti", "Hakkımızı almadan, dönmeyiz yolumuzdan" sloganlarının yanında şu sloganlarda vardı: "Bağımsız Türkiye.", "Kahrolsun Amerika!", "İşçi Ordu Elele, Milli Cephede!" "Ya İstiklal, Ya Ölüm!"...

Büyük direnişte işçilerin söyledikleri marşları da dinleyelim: "Zulüm bir gün duracaktır-Halk zinciri kıracaktır...", "Çoban çeşme akmam diyor-Bizim işçi bıkmam diyor-Şanı büyük sendikamız-Halk yolundan çıkmam diyor." Ve bununla birlikte söylenen şu marşlar: "Ankaranın taşına bak-Gözlerimin yaşına bak-morrisson Türke baş oldu-Şu feleğin işine bak..", ya da "Sabah oldu hep uyandık, siperlere dayandık, Bağımsızlık uğruna al kanlara boyandık..."

Türkiye'de devrimci bilincin gençlikten, işçi köylü yığınlarına taşmakta olduğu bu tarihi dönemde, yüzbin işçinin katıldığı direnişin hedefi sadece iktisadi olmadı. Direniş siyasi hedeflere de yöneldi. Ve açıkça anti-emperyalist ve anti-faşist niteliğe büründü. Bunun böyle oluşunda devrimci aydınların, özellikle devrimci gençliğin katkısı büyüktür. Bütün direniş boyunca devrimci gençler işçilerle omuz omuza yürüdüler. İşçilerle birlikte polis barikatlarını aştılar, coplandılar, kurşunlandılar. Devrimci gençlik, büyük işçi direnişi günlerinde, proleter devrimciliği sınavını başarıyla vermiştir.

Buna karşılık İşçi Partisinin başına çöreklenmiş bulunan oportünist yönetim, baştan sona kadar pasif ve yılgın davranışıyla bir kez daha çalışanlarla kader birliği durumunda olmaktan ne kadar uzak bulunduğunu gösterdi. Direniş için ilk çağrıda bulunan Disk yöneticileri bile yürüyüşler anında işçi saflarında yerini almadılar. Ve olaylardan sonra da iki anlamlı ürkek bildiriler yayınlayarak, işçilere gerektiği gibi arka çıkmadılar. Oysa işçi lideri odur ki toplum polisi barikatına doğru yürüyen işçi saflarının en önünde yerini almakta kusur etmez.

"İŞÇİ-ORDU ELELE..."

Büyük işçi direnişi sırasında işçilerin bilinçli davranışı, Demirel iktidarını, son zamanlarda oynamakta olduğu büyük oyunu, hiç değilse er ve kıta subayı kademesinde, oynayamaz duruma getirmiştir. Bu oyun ordu ile devrimci gençliği, işçileri köylüleri karşı karşıya getirerek uzakta seyredip keyfine bakma oyunudur. Böylelikle Ordu, şaibeli iktidarın halka karşı politikasının savunucusu olarak gösterilecek ve Ordu ile devrimci güçler arasında uçurumlar açılacaktır. Ve sonuçta Demirel ve tayfası sorumluluklarından sıyrılmış olacaklardır. Direniş yürüyüşleri sırasında bu oyun işçiler tarafından geniş ölçüde başarısızlığa uğratıldı. Askerler, subayı ve mehmetçiği ile, toplum polisinin tam tersine, işçiye karşı silah kullanmayı genellikle reddettiler. Hemen her yerde işçi ile mehmetçik aynı vatanın çocukları oldukları bilinci ile kardeşlik ilişkileri kurdular. "İşçi Ordu elele Milli Cephede" sloganı direniş yürüyüşlerinin en etkili sloganı oldu. Türk Ordusu tarihi geleneğine bağlı kaldı ve Amerikan emperyalizminin işbirlikçisi bir iktidarın emrinde kendi emekçi halkına karşı koymadı. Her toplulukta bulunabilecek bir kaç gayretkeş ise, genellikle bilinçli subaylar tarafından hizaya getirildi.

Büyük işçi direnişi Türkiye toplumunun 20. yüzyıla gerçekten girmekte olduğunu gösteren bir tarihi olaydır. Bütün engellere rağmen bütün hedef şaşırtmacalarına rağmen yüzbin işçinin bilinçli olarak direnişe geçtiği bir ülke, gerçek uygarlık doğrultusunda epey yol almış bir ülkedir. İşçi direnişi Amerikan emperyalizminin vesayeti altında tuttuğu geri ülkelerde reva gördüğü cinsten sarı sendikacılığın temelden çatırdamakta olduğunu göstermiştir. Çoğunluğu Türk-İş'e bağlı sendikalardan olan işçilerin gür sesleriyle haykırdıkları anti-emperyalist ve anti-faşist sloganlar, Türk-İş binasının kırılan camlarının şangırtısı Amerikancı sarı sendikacılığın ölüm çanları idi.

"KÖTÜ NİYETLİ KİŞİLER", "İYİ NİYETLİ İŞÇİLER"

Ve şimdi, İstanbul ve Kocaeli sıkıyönetim altındadır. Yani Türkiye sanayi işçilerinin yaklaşık olarak yarısını barındıran bu iki ilimizde Anayasada yazılı demokratik hak ve özgürlükler geçerli değildir...

(...)

İŞÇİLERLE DAYANIŞMA YURTSEVERLİK GÖREVİDİR

Bu oyunu başarısızlığa uğratmak ulusal görevdir. İstanbul ve Kocaeli sanayi işçileri Anayasada yazılı hakları uğruna büyük direnişiyle, Türkiye'nin yerli yabancı sömürücüler için bastonsuz gezecek köpeksiz köy olmadığını gösterdiler. Onlar, kahramanca direnişleriyle Amerikan emperyalizmine ve işbirlikçilere Türkiye'nin tekin bir yer olmadığını öğrettiler. Bütün milliciler büyük işçi direnişinin anlamını ve tarihi önemini kavramakla yükümlüdür. Türkiye'nin öteki bölgelerindeki işçiler, bütün Türkiye'nin köylüleri, aydınları, küçük esnafı, sıkıyönetim altındaki işçi kardeşleriyle dayanışma durumunda olmalıdırlar. Hızlı bir bilinçlenme süreci içine girmiş olan ve bundan böyle Türkiye'nin tarihi gelişmesinde ağırlığını her gün daha fazla hissettirecek olan işçi sınıfımızı halkımızın öteki sınıf ve zümrelerinden tecrit etme yolunda çabaları boşa çıkarmalıyız. Kartal'daki tornacı, Silahtarağa'daki kaynakçı, Levent'teki tesviyeci yalnız olmadığını bilmelidir. Büyük işçi direnişi, Türkiye'nin ulusal davası, Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye'yi yaratma davası yolunda büyük bir adımdır. Bu adımı atanlarla devrimci dayanışma yurtseverlik görevidir.

AYDINLIK

DEVRİM GAZETESİ

Sayı:37, 30 Haziran 1970, *Uğur Mumcu*'nun *Sendika Ağaları* adlı yazısında;

1962 yılında Ankara'da toplumcu aydınların girişimi ile "Sosyalist Kültür Derneği" adıyla bir dernek kuruldu. Bu derneğin kurucuları arasında, şimdi Türk-İş'in başında bulunan Seyfi Demirsoy da vardı. Demirsoy'un siyasal fikirleri, o zamanlar, işbirlikçi kapitalizmin baş temsilcisini "işçileri en iyi anlayan politikacı" olarak seçmeye elverişli değildi. O, "İşçi elbet sosyalist olur" derdi. CHP ve AP gibi partilerden hayır gelmeyeceğini, sendika mücadelesinin yanı sıra politik mücadelenin şart olduğunu, işçinin kendi öz partisini kurması gerektiğini söylerdi. Bu düşüncelerle Çalışanlar Partisi'ni kurmaya kalkmıştı. Toplumcu kalkınma yöntemlerine bağlı görünürdü. Aradan yıllar geçti. Bu gün Seyfi Demirsoy, Ankara'da kendi büstüyle süslenmiş lüks bir binanın odasında, yanında hukuk müşavirleri, sekreterler ve politikacılarla İşçi haklarını savunmaktadır. Kime karşı, içinde Türk-İş üyeleri de bulunan, direnen işçilere karşı!

1961 Anayasası işçilere grev hakkı getirmişti. Bunun üzerine, 274-275 sayılı yasalar hazırlanarak yürürlüğe kondu. Anayasa işçilere örgütlenme hakkı vermişti. Düşünce özgürlüğünü genişletmişti. Devrimci fikirler yayılıyor ve işçi hareketini de etkiliyordu. Devrimci bir sendikacılığın temelleri atılıyordu. Özellikle büyük şehirlerdeki özel kesim işçileri, hızlı bir uyanış ve bilinçlenme içindeydiler.

Bu işin olumlu yanıydı. Bir de olumsuz yanı vardı: Yeni yasalar, bol aylıklı, şık giyimli, otomobil ve özel sekreterli sendika ağalığının ortaya çıkmasına yol açtı. Bunların işçiyle bir ilgisi yoktu. Bütün çabaları bir toplu sözleşme yapmaktan ibaretti. Devlet kesiminde

bakanlık kapılarını aşındırarak, bakanlara devlet teşebbüsleri yöneticileri üzerinde baskı yaptırarak toplu sözleşme imzalatıyorlar, işçiler de toplu sözleşmelerle sağlanan ücret artışından yararlanmak için, isimlerini dahi bilmedikleri sendika ağalarının teşekküllerine giriyorlardı. Özel kesimde de mekanizma pek farklı değildi. Ağalar, sendika aidatı olarak işverenin kestiği ve onlara aktardığı paralarla zenginleşiyorlar ve sendika prensliklerini sürdürüyorlardı. Kârlı bir iş olduğundan "sarı" sendikacılık da genişliyordu.

İşçilerle hiç ilgilenmeden, patronlarla toplu sözleşme imzalayıp, sendika gelirini artırmaktan ibaret olan bu tür sendikacılıkda, işçilerin bilinçlenip uyanmasının, sendıka ağalarının hiç işine gelmeyeceği açıktı. İşçi onlar için kafa sayısı hesabıyla, aidat ödeyen bır kalabalıktı, kafa sayısı ne kadar çoğalırsa, gelir o kadar artıyordu.

İşçiden kopuk bu bürokratik sendikacılığın tepesinde Türk-İş vardı. Türk-İş'in baş görevi, iktidarla iyi ilişkiler kurmaktı. Zira sendikalara nimet genellikle bakanlık kapılarında sağlanmaktaydı. Ama iktidarda bazen CHP, bazende AP olmaktaydı. Her ikisiyle de iyi geçinmek gerekliydi. Sonra Türk-İş yöneticilerini seçen sendikacı çoğunluğunun kimi CHP'li, kimi AP'liydi. Bunları kuzu kuzu Türk-İş bünyesinde barındırmak, her iki tarafın oylarını toplamak gerekliydi. Demirsoy'un sonradan benimsediği "partilerüstü" politika, bu hesapların sonucuydu. Dün, "işçi sosyalisttir", "işçi kendi öz partisini kurmalıdır" diyen Seyfi Demirsoy ve ekibi sendika ağalığını geliştiren yeni düzende, "partilerüstü" politikayı başarıyla uyguladılar ve Türk-İş'in rakipsiz yöneticileri oldular. Demirsoy'un eski fikirlerini savunan devrimci sendikalara ve siyasî teşekküllere düşman kesildiler. Devrimci görüşlere kayan sendikaları yıkmak, parçalamak için ellerinden geleni yaptılar. Rakıp teşekküller, hatta sarı sendikalar kurdular. Ne varki, tabandaki işçinin bilinçlenmesi, sendikasına bağlanması Türk-İş yöneticilerinin bu çabalarının tam başarı sağlamasını engelledi.

Türk-İş bunun üzerine, iktidarla muhalefetle iyi ilişkilerden yararlanarak, kanun zoruyla devrimci sendikacılığı tasfiyeye yöneldi; Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Anayasaya aykırı olarak kanun yoluyla tasfiye edilecek, toplu sözleşme ve grev yapma Türk-İş'e bağlı sendikaların tekeline verilecekti. Toplu sözleşmeden yararlanmak üzere, öteki sendikalardaki işçiler, mecburen Türk-İş sendikalarına girecekler ve bu sendıkalar silinecekti. "Sendika enflasyonunu önlüyoruz. Sarı sendikacılığa son veriyoruz. Güçlü sendikalar yaratıyoruz" gerekçesiyle gelişme yolundaki devrimci sendikacılık boğulacaktı...

İşte İstanbul ve İzmit'te, Türk işçisi bu oyuna karşı direnişe geçti. 1961 yılında Saraçhanebaşı'ndaki 100 bin işçinin katıldığı büyük mitingde dile getirdikleri devrimci görüşlere ihanet Türk-İş yöneticilerine gereken dersi verdi. Bu büyük direniş boşa gitmeyecektir. Türk-İş'in utanç hanesine, Türk işçi sınıfının ise altın harflerle tarihine yazılacaktır.

DEVRİM GAZETESİ

Sayı 38, 7 Temmuz 1970. Elektrik Yüksek Mühendisi *Şinasi Güceri*'nin, *İşçi Direnişi Neden Özel Kesimde Gelişiyor* adlı yazısında:

Halinden memnun ve yarınından emin bir insanı kışkırtmak güçtür. Buna rağmen sosyal çalkantıların , ekonomik nedenlerini göremeyerek, olayları basıt kışkırtmalar şeklinde izah etmek eğiliminde olanlara her yerde rastlanmaktadır. Ancak bu gıbilerin meseleleri çözümlemekle görevli yönetim kadrolarının yüksek sorumluluk katlarına kadar çıkabilmesi bir toplum için üzücü bir talihsizliktir.

İşçilerin görünürde bir kanunu protesto etmişlerdir. Ancak onları bu protesto için hazır bir ortam haline getiren bazı birikimlerin varlığını inkâr etmek mümkün değildir.

Bizce bu birikimlerin en etkili ruhsal tepkisi işçinin kendi "yarını" hakkında beslediği güvensizliktir.

Şimdi bu nokta üzerinde duralım.

ÖZEL KESİMDE DURUM

Türkiye'de tüketim maddesi imaline dönük hızlı bir sanayileşme hareketinin geliştiği

bilinmektedir. Devletten de teşvik görerek özel sektör eliyle yaratılan bu köksüz sanayi, ulusal ekonomi için giderek taşınması ağır bir yük haline gelmiştir. Çünkü bu alandaki sanayi dalları gerek kuruluş sırasında lüzumlu olan sermaye malı, gerekse işletme döneminde ihtiyaç duyulan ham ve yarı mamul madde bakımından, devamlı olarak dış kaynaklardan beslenmek zorundadır.

Oysa Türkiye'nin döviz geliri, her sene daha fazla makina, yedek parça, ham ve yarı mamul madde ithalini gerektiren bu endüstri sektörünün dış harcamalarına dayanacak güçte değildir. Bu yüzden kota rejimi getirilmiştir. Altı ayda bir düzenlenip ilân edilen Kotalar belli bir döviz fonunun sanayiciler arasında, sözde hakkaniyetle, dağılması amacını gütmektedir.

Halbuki bu sanayi sektörünün büyüyen ihtiyacı karşısında Kota Fonlarının hep aynı kalması, sanayiciyi her gün biraz daha güç bir duruma sokmaktadır.

Bugün artık, başlangıçta ulusal hedeflere göre yöneltilmemiş, başıboş bir sanayici topluluğunun, genellikle büyük şehirler yakınında kurduğu sayısız endüstri tesislerinde kalabalık işçi kitleleri çalışmaktadır. Fakat, bu sanayi kesimi, başta döviz yetersizliğinden doğan ham madde sıkıntısı olmak üzere, çeşitli güçlüklerle karşıkarşıyadır.

Ham veya yarı mamul malzeme ithali için sanayiciye ayrılan kota tahsislerinin yetersizliğine ilâveten, transferlerin yedi sekiz ay gibi uzun süreler bekletilmesi ve bazı ahvalde sipariş edilen malın bedeline eşit miktarda bir meblağın ayrıca Merkez Bankasına teminat olarak yatırılması mecburiyeti gibi nedenler özel sektöre mensup sanayi kollarında işletme sermayesi ihtiyacını alabildiğine şişirmekte ve sanayiciyi, ticaret bankalarından yüksek faizle büyük borçlar almaya zorlamaktadır.

Bir yandan tesislerini tam kapasite ile çalıştıramamak diğer yandan mamullerinin maliyeti üzerine ağır faiz şartları yüklemek mecburiyetinde olan müteşebbis varlığını koruyabilmek için ister istemez üretimi yavaşlatmak, işçi sayısını azaltmak, işçi haklarını kabil olduğu kadar kısıtlamak gibi, işçinin çıkarına olmayan tedbirler düşünmeye ve uygulamaya mecbur olmaktadır.

Bu durumu yakından izleyen ve düzelebileceğine dair ufukta bir ümit ışığı göremeyen işçi kitlelerinin halinden hoşnut olması geleceğine güvenle bakabilmesi elbetteki mümkün değildir.

DEVLET KESİMLERİNDE DURUM

Öte yandan devlet sektöründe bulunan sanayi kollarında da geniş işçi kitleleri çalışmakta ve fakat onlar için böyle bir huzursuzluk söz konusu olmamaktadır. Zira devlet ne yapıp yapıp işçilerin sosyal durumunu sarsacak ve onlarını ekmeğini tehlikeye sokacak herhangi bir tedbiri alma yoluna hiçbir zaman gitmemektedir. Devlet müesseselerine zarar edildiği zaman bile, bunun işçinin sırtından telafisi yerine, mecbur kalındığı takdirde genel bütçeden karşılanması yolu tercih edilir.

DİSK, Anayasaya aykırı bu tasarının kanunlaşmasını önlemek için, aylardır çalmadık kapı bırakmamıştır. Aldırış eden olmamıştır. CHP merkez takımı iktidardan çok daha hararetli biçimde Anayasaya aykırı tasarının destekçisi olmuştur. Bu şartlarda DİSK'e tabandaki işçiye dönüp, "Anayasa haklarını koru" demekten başka yapacak bir şey kalmamıştır. Toplum polisinin işçilerin üzerine gelişi güzel ateş açmasıyla, cumhuriyet tarihinin en büyük işçi hareketi kana bulanmıştır.

Sözün kısası Türkiye'de sanayi işçisi iki gruba ayrılmıştır. Birinci grubu devlet sektöründe çalışan ve devletin teminatına sahip olanlar teşkil etmektedir. İkinci grupta ise özel sektörde çalışan ve bu sektörün veremediği ve vermesinin mümkün olmadığı teminattan yoksun olan işçiler bulunmaktadır.

Böylece kendi başına buyruk iktisadî güçlerin keyfi yatırımlarıyla meydana getirilmiş olan bir sanayi alanı bu ikinci grubu teşkil eden kalabalık işçisiyle ulusal ekonominin en

kararsız bir istihdam bölümüne sahne teşkil etmekte ve olaylar bu sahneyi kurmuş olan serbest ekonomik güçlerin de kontrolundan ciddi şekilde çıkma yolunda olduğu intibaını uyandırmaktadır.

Türkiye'nin sosyal ve ekonomik problemleri, basit tedbirlerin üstesinden gelebileceği sınırların çok ötesine taşmıştır. Bir an için yurt dışında çalışan işçilerin kitle halinde memlekete döndüğünü düşünelim; Türk toplumunun karşılaşacağı bunalımların seviyesi tahammül edilmez olacaktır.

Meselelerin çözümlenmesi radikal tedbirleri gerektirmektedir; fakat bu çeşit tedbirler, Türkiye gibi geri kalmış bir ülkede, ancak ulusal ve bağımsız bir ağır sanayi örgütünün devlet eliyle yaratılmasını öngören ve bu politikayı bütün gerekleri ile kapsayan bir kalkınma plânı içinde tesbit edilebilir ve uygalanabilir.

Devrim Gazetesi S. 36, 23 Haziran 1970 *Doğan Avcıoğlu, Tilki Oyunu* adlı başyazısında:

"Türkiye, gittikçe ağırlaşan ve şiddet tedbirleriyle önlenemeyecek olan bir toplumsal bunalım içinde çırpınmaktadır. Bozuk düzen zorla ayakta tutulmak istendiği sürece, bunalım yaygınlaşacak ve yoğunlaşacaktır. İktidarın, çaresizlikten yönelmek zorunda kaldığı "kemer sıkma" politikası, az çok ciddiyetle uygulandığı takdirde, önümüzdeki aylarda, anarşik biçimde kurulmuş, bol atıl kapasite barındıran sanayiin güçleri artacaktır. Bir çok fabrikanın kapısını kapaması ve işsizliğin büyümesi beklenmelidir.

İş çevrelerinin yayın organı *Ticaret Gazetesi*, daha bir ay kadar önce, şöyle bir kehanette bulunmaktaydı:

"Göreceksiniz, çok yakın zamanda...Bir çok fabrikalar kapanacak, işçi sokakları dolduracak, bugün bir kısmı talebe ve büyük bir kısmı da maksatlı olarak meydanlarda savaşan anarşi taburları içine, alay alay boşta kalmış işçi de katılacaktır."

Kapitalistlerin yayın organı gazetenin bu kehaneti, parlamento, hükümet, Türk-İş ve toplum polisinin hatalı tutumu dolayısıyla daha şimdiden gerçekleşmiş sayılabilir.

Bir gerçek açıkça bilinmelidir: Son olayların baş tahrikçisi, Türk-İş ile Türk-İş dalkavukluğunda yarış eden iktidar ve ana muhalefet partileridir. Türk-İş, sakıncaları herkesçe kabul edilen sendika enflasyonunu önleme yolunda, uzun yıllar çaba göstermiş, bunu başaramayınca, işçi hareketi üzerinde kanun yoluyla kendi tekelini kurmaya yönelmiştir. Teşebbüsün Anayasaya aykırılığı üzerinde hiç durmayan büyük siyasi partilerin oylarıyla Türk-İş tasarısı mecliste kabul edilmiştir. Tasarı, DİSK'i ortadan kaldırdığı gibi, Türk-İş etrafında kümelenmiş az sayıdaki sendikaya toplu sözleşme yapma tekelini tanır niteliktedir. İşçiler, isteseler de istemeseler de, toplu sözleşme tekeline sahip sendikalarda toplanacak, öteki sendikalar kapılarını kapamak zorunda kalacaklardır. Türk-İş grubu, kapitalizmden yana Amerikan tipi sendikacılığı benimsediğine göre bu yoldan devrimci sendikacılığa da paydos denilmiş olacaktır.

Ana muhalefet, ancak bu güçlü işçi direnmesi üzerine, düne kadar desteklediği tasarının Anayasaya aykırı olduğunu anlamıştır! Demirel'in Anayasayı hiçe sayan tutumunu desteklemekte ısrar eden AP grubunun ise, ne yapacağı belli değildir. Ama tasarının değiştirilmeden kanunlaştırılmasının yeni işçi direnişlerine yol açacağı muhakkaktır. Ve bu direnişler, ekonomik sıkıntının ve toplumsal huzursuzluğun gittikçe arttığı bir ortamda olacaktır. Demirel ve temsil ettiği sınıflar, kendilerinin yarattıkları çıkmazdan, ordu ile gençliği, ordu ile işçiyi, ordu ile topraksız köylüyü karşı karşıya getirerek kurtulmaya çalışmaktadır. Bu, Demirel'in kendisini işin içinden sıyırmak ve sorumluluğu başkalarına bulaştırmak için uzunca süredir başvurduğu bir tilki kurnazlığıdır. Ne varki, bu "Tilki Oyunu" sökmeyecektir Devrimci Kemalist geleneği bütün canlılığıyla sürdüren Türkiye'nin zinde güçleri, ülkenin sosyal adalet içinde hızla kalkınmasını engelleyen bozuk düzenini ve düzenin çürümüş egemen sınıflarının bekçiliğini yapmaya hiç bir zaman rıza, göstermeyecektir. Silah, ters tepecektir.

İŞÇİ KÖYLÜ

PDA fraksiyonunun yayın organı *İşçi-Köylü* gazetesi tarafından Mart 1971'de birinci baskı yapılan *"15/16 Haziran Yolunda İleri!"* adlı broşür ise 13, 14 ve 15. sayfalarında şunları yazmaktaydı:

SARI SENDİKA ÇEMBERİNİ KIRALIM

Hâkim sınıflar işçi sınıfımızı sarı sendika çemberi içinde köleleştirmek için ellerinden geleni yapıyor. Patronların sarı sendikası Türk-İş'tir. Son senelerde gördüğümüz aşağı yukarı bütün işçi mücadeleleri Türk-İş'ten ayrılarak DİSK'e bağlı sendikalara girmek için verildi. Türk-İş patronlarla elbirliği ederek işçilerin iktidar mücadelesinin gelişmesini baltalamaya çalışıyor. Tarihimizin en büyük işçi hareketi olan 15/16 Haziran mücadelesini hâkim sınıflarla ağız birliği ederek lanetlemeye ve karalamaya çabaladı. Esasen, bu büyük mücadelenin temelinde Türk-İş'in iktidarla ortaklaşa hazırladığı kanunların çıkarılması vardı. Türk-İş "partiler üstü politika" yaygarası ile işçi sınıfımızı patronlara satıyor. İkide bir "demokrasiye bağlılık" çığlıkları atarak işçi sınıfını ve halkımızı ezen sınıfların diktatörlüğüne uşakça bağlılığını ilân ediyor.

Bütün bunların yanında Türk-İş, işçi sınıfımızın günlük iktisadî mücadelelerinde patronların safında yer alıyor. Ereğli Kömür İşletmelerinde 60 kuruş zam isteyen işçiler kurşunlandığı zaman Türk-İş işçileri suçluyor; "Bu işte komünist parmağı var" diye demeç veriyor. O, "haklar sendika tarafından alınmaz, hükümet tarafından verilir" diyor.

İşçi düşmanı, patron uşağı Türk-İş'in ipliği pazara çıkmıştır. İşçi sınıfımız bütün fabrikalarda verdiği mücadele ile onun ipliğini pazara çıkartmıştır. İşçi sınıfımız tarafından yıkılmakta olan kendi sarı sendikalarını ayakta tutabilmek, işçilerin uyanışını durdurabilmek için kanunlar çıkarıyor, toplum polisi ve toplum jandarması kuruyor. Fabrikalarda işçilere sarı sendikalara girmeleri için büyük zulüm uyguluyor. İşçilerin iktisadi hakları için mücadele eden DİSK'i kapatmak için alçakça planlar kuruluyor.

Bütün bunlar sarı sendikaların ve onların federasyonu Türk-İş'in yıkılmasını önleyebiliyor mu? Aksine işçi sınıfımız bütün alçaklıkları daha iyi görüyor ve daha kararlı olarak mücadele ediyor. 15/16 Haziran'dan sonra baskılar daha da arttı, fakat mücadele hızla yayıldı. Lastik-İş kolundaki işçiler bütün baskılara rağmen önemli başarılar kazandılar. Güneyin dokuma işçileri sarı sendikalara karşı amansız bir savaş açtı.

İşçi sınıfımız sarı sendika çemberini parçalamadan en küçük haklarını bile kazanamayacağını artık bilmektedir. Bütün çabalar boşunadır. Türk-İş ve onun arkasındaki patronlar işçi sınıfımızı sarı sendika çemberi içinde tutamayacaklardır. Bu konuda yine bir işçi arkadaşa kulak verelim: "Bir de sendika ağaları var ki, işçi sınıfının bunları çok iyi tanıması lazımdır. İşçi sınıfı bu ağaları tanımalıdır ki, yetmiş sene sonra gelecek zürriyetinin köle olmamasını sağlayabilsin."

Dış Basında Olaylar

15/16 Haziran olaylarının dış basındaki yansıması da önemlidir. Biz, bu konuda iki örnek vereceğiz. Bunlar; *Neue Züricher Zeitung* adlı İsviçre gazetesinde yayınlanan ve olaylar yanında Türkiye'nin genel durumunu da değerlendirme amacı güden *"Türkiye'de Politik Çöküntü Görüntüleri"* adlı yazı ile Fransa'nın ünlü gazetesi *Le Monde*'ta yayınlanan *"Sosyal Bunalım"* adlı başyazıdır.

Şimdi bunları görelim;

TÜRKİYE'DE POLİTİK ÇÖKÜNTÜ GÖRÜNTÜLERİ*

Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, partisinin, sağ kanadını teşkil eden 41'lerin Mart ayında kendisine cephe almasıyla kaybolan çoğunluğunu bir kaç sandalyeyi "satın almak" suretiyle kurtardı. Ama ne varki, o günden bu yana gerek parlamento içindeki ve ge-

rekse "atmosferik" etki yapan parlamento dışındaki Demirel aleyhtarı cephe, sağlamlaşmıştır. AP'den kopanlar, "tarihi" lider İnönü'nün yönetimindeki CHP, aydınlar, öğrenciler ve öğretmenler arasındaki baskı grupları, ordunun ve sivil memurların orta ve alt kademelerdeki "misyoner" edalı hoşnutsuzluklar ve nihayet ilk kez siyasî bir faktör olarak hareket geçen sol işçi eylemi, memleketin içinde bulunduğu ekonomik, politik ve toplumsal bunalımı, Demirel'in kişiliğinde görmektedirler. Basının büyük çoğunluğu, beklenmekte olan ve Mart ayındaki hükümet bunalımından bu yana da ivedilik kazanan istikrar tedbirlerini (kemer sıkma), Demirel döneminin tipik işareti saymaktadır. Nihayet geçen sonbaharda başlayan ve hükümetin başını, kardeşlerinin ticari faaliyetlerinde nüfuz kullanmakla ve masonlukla suçlayan kampanya hızlanmıştır. Açtığı bir dava nedeniyle, Demirel'in bu konudaki bir Meclis araştırmasını engellemesi ve muhalefet sempatizanı Anayasa Mahkemesinin kararı iptal etmesi, yıpranmayı daha da arttırmıştır.

KAYBOLAN DESTEK

İlk Hükümet döneminde (1965-1969) Türkiye'de "özgürlük içinde kalkınma"nın şampiyonu sayılan ve Ekim seçimlerinden sonra usta taktikçi olarak adeta hayranlık uyandıran Demirel, bugün ılımlı yorumlarda bile, kurduğu üç kabine kastedilerek, yuvarlanma yolunda, "Süleyman III" diye adlandırılmaktadır. Hatta bir zamanlar partide liberalizm konusunda kendisinin müşaviri olan Prof. Aydın Yalçın dahi, "partiyi ve özgür düzeni" kurtarmak için ona karşı cephe alarak, Demirel'in durumunu, "Profumo ve Ted Kennedy" skandallarına benzetmiştir. Demirel bugün grubunun eyyamcı bir bölümünün desteği ve memlekette hüküm süren şaşkınlık sayesinde ayakta durmaktadır.

Türkiye'nin bugünkü karışık durumunu en iyi bilenlerden Amerikalı gazeteci Nick Budigton, 27 Mayıs dolayısıyla memleketin karanlık bir tablosunu çizmiş ve devrimin 10. yıldönümü olan 27 Mayıs'ta, 1960 olaylarının tekrarlanması ihtimalinden söz etmişti. 27 Mayıs'ta biri emekli diğeri muazzaf iki subayın "ihtilâli teşvik" suçundan tutuklandığı açıklanmıştır. Orduda birliği bozmamak için tutuklananlarla ilgileri olduğu ileri sürülen 50 kadar subayın Genelkurmayca tutuklanmasına cesaret edilemediği, hatta ihtilâlcilerin ordunun "kuvvetli adamı" İkinci Ordu Komutanı Faruk Gürler tarafından korunduğu söylentileri havanın daha da bulanmasına yol açmıştır.

İSTANBUL'DA BÖLGESEL GENEL GREV

İstanbul dolaylarındaki fabrikalar ile Boğaz ve İzmit arasındaki montaj fabrikalarında çalışan işçilerin, sosyalist azınlık sendikası DİSK tarafından Haziranın ikinci haftasında gösterilere teşviki, talihin müstehzi bir cilvesi olarak Demirel'in durumunu şimdilik düzeltmiştir. Bütün parti gruplarınca desteklenen ve "yapıcı" sendikacılığı getireceği ileri sürülen, fakat pratikte sendikacılığı renksiz Türk-İş'in tekelinde bırakan ve sol sendika federasyonunu yasaklayan bir kanunu protesto etmek için 70 bin sanayi işçisi, Türkiye'de yasak olan bir çeşit bölgesel genel grev yapmışlardır. "Anayasayı Koruma Komiteleri" fabrikaları kısmen işgal ve sabote ediyorlar, hatta ihtilâl bekleyen öğrenci örgütlerince de desteklenerek İstanbul'un "nevraljik" tanınan noktalarına doğru ilerliyorlardı.

Dört kişinin ölümü, elli kişinin yaralanması ve yüz kadar kişinin tutuklanmasıyla sonuçlanan olayın ilgi çekici yanı, isyana benzerliği değildi. Çünkü bu gibi eylemlere, üniversiteler nedeniyle alışılmıştır. 1970 yılının ilk yarısına kadar, son yılların öğrenci eylemlerinde ölen gençlerin sayısı 30'u bulmuştur. Bu kez işçi hareketine karşı takınılan tavır, hayret uyandırmaktadır. Hemen ordudan yardım istenmiş. Boğazda arabalı seferleri durdurulmuş ve Haliç üzerindeki köprüler açılmıştır. Ve TBMM tartışmalı bir toplantıdan sonra, bir kısım muhalefet oya katılmamakla birlikte, prensipte oy birliği ile dört haftalık sıkıyönetimi

* İsviçre'nin *Neue Züricher Zeitung* adlı gazetesinde 2 Temmuz 1970'de yayınlanan bu yazı *Devrim* gazetesi tarafından Türkçe'ye çevrilerek 14.7.1970 tarihli 39. sayısında yayınlanmıştır. Biz oradan aynen aldık.

onaylamıştır. İhtilâl meraklısı öğrenciler tarafından çok istenen ve fakat şimdiye kadar başarılamayan işçi-aydın birliği, ilk kez DİSK'e bağlı işçiler yanında Türk-İş'e bağlı bir kısım işçilerin de katılmasıyla gerçekleşmiştir. Türkiye'de kurulan düzenin koruyucuları, -ister Demirel'ci, isterse ona karşı olsun-, bu profesyonel ihtilâlci-proletarya hareketi üzerine parlamentocu olan ordu üst kademelerinin tutumlarını değiştirip müdahale edecekleri korkusuyla, "Demirel sorununu" şimdilik ikinci plâna itmişlerdir.

ORDUNUN PLANLARI HAKKINDA TAHMİNLER

Ordunun üst kademesinin ilk kez bir alternatif için gerçekten ciddi, çaba harcadığı anlaşılmaktadır.

Milli Güvenlik Kurulunun toplantıları, yüksek rütbeli generallerin "otorite bunalımı"ndan şikâyetleri, devlet çarkındaki Ordu temsilcisi sayılan eski Genelkurmay ve şimdiki Devlet Başkanı Sunay'ın parti başkanları ve Genelkurmay ile temasları, geniş çevrelerde bir "ordu ve partiler koalisyonu" plânı olarak yorumlanmıştır. Haftalardan beri bir Yahya Han formülünden söz edilmektedir. Buna göre Milli Güvenlik Kurulu, parti liderleri, yüksek mahkemelerin başkanları ve bazı subayların katılmasıyla genişletilecek ve sivil hükümet (Demirel'li ya da Demirel'siz) muhafaza edilecektir. Yunanistan'daki Papadopulos formülü, gerek 1960 ihtilâlinden edinilen olumsuz tecrübeler ve gerekse Atina'ya karşı duyulan "düşmanlık" nedeniyle Türk generallerince uygun bulunmamaktadır.

AP-CHP KOALİSYONU

Eğer bu plân mevcut idiyse ve halen mevcut ise, şimdilik ihtiyar İnönü'nün muhalefeti ile başarısız kalmıştır. Genelkurmayın diğer bir "askeri çözüm" alternatifi içinde yine aynı nedenler geçerlidir: AP ve CHP arasındaki büyük koalisyon. Ancak bunun için, AP Demirel'i CHP'de Ecevit'i liderlikten uzaklaştırmalıdır. Halk Partisinde birlik yoktur. CHP biri eski genel sekreter Kemal Satır'ın etrafındaki yarı sağcılar, ikincisi yüksek rütbeli subaylarca tercih edilmekle birlikte zayıf kalan Nihat Erim etrafındaki yeni orta ve "çok fazla sola açılmış" olan Ecevit etrafındaki aydınlar ve aşırı sol olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Ecevit, Ekim seçimlerinde ilerici sloganlarla köy proletaryası arasında sağlam bir taraftar kitlesi kurmuş ve artık İnönü tarafından da kolayca istenilen yöne itilemeyecek bir duruma gelmiştir. Devletin kurucusu Atatürk'ün mirasçısı olan ihtiyar İnönü, "Atatürk'ün emaneti" ve parçalanmaya eğilimli olan partisi zarar görmeksizin Demirel döneminin kapanmasını istemektedir. Türk gazetecilerinin belirttiklerine göre, ufukta başka çözüm yolunun görünmediği bu bunalım içinde askerler, istikrar, (kemer sıkma) tedbirlerini mümkün olduğu kadar sürtünmesiz olarak alabilmesi için Demirel'e bir süre daha tanımışlardır.

KEMER SIKMANIN YÜKÜ

Halen Meclislerde görüşülmekte olan Personel ve Sendikalar Kanunları yanında (bu sonuncu kanunun Anayasa Mahkemesince iptal edileceğine muhakkak nazariyle bakılmaktadır) bir takım vergi ve "asayiş" tasarıları da Meclise sunulmak üzeredir. Vergi kanunları, kısmen hükümete vergi oranları artırma yetkisi verme niteliğindedir. Zenginlere az çok yük yüklemek ve karaborsayı önlemek amacını güden öteki vergi tasarılarıyla ise, Türkiye'de çok yaygın (ve yararı şüpheli) montaj sanayiine şimdiye kadar tanınan muafiyetler kaldırılmakta, lüks tüketim ile geri kalmış ülkeler için tipik olan bu konut yapımı ve arsa alımsatımı pahalılaştırılmaktadır. Tarım kesiminden de vergi alınmaktadır. Üniversitelerdeki "vahşi kovboy filmlerine" benzer durumlar, sağ ve sol ihtilâlci gençlerin dernek kurma serbestisini kısıtlamak ve hiç değilse silah aramak için "üniversite özerkliği"ni sınırlamak suretiyle önlemek istemektedir.

Demirel yönetiminin bir sonucu olan ve dış ticaret alanında kaçınılmaz hale gelen dış kararlar ile dış ilişkilerdeki "tali bunalım"da durumu ayrıca ağırlaştırmaktadır. Geçen yıldan beri ertelenen Ortak Pazara girişin ikinci dönemi sağ muhalefetçe "Türkiye için intihar," solcular "Türkiye ve Ortak Pazar için intihar" ve DPT tarafından hükümete verilen bir raporda ise "ekonomik macera" olarak vasıflandırılmaktadır.

AMERİKAN YARDIMI SONA ERİYOR

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Richardson'un Nisan sonunda Ankara'da belirttiğine göre, Amerikan yardımı da 1970'in ilk yarısından itibaren iyice sona erdirilecektir. Çünkü daha önceleri yapılan anlaşmalara göre, Türkiye'nin bu tarihlerde kendi kendine yeter hale gelmiş olması gerekmektedir. Amerikan yardımı yerine geçmek üzere kendileri ile pazarlık edilen Ortak Pazar, Dünya Bankası ve OECD ülkeleri ise, kronik hale gelen dış ticaret açığını kapatabilmek için Türk parasının değerinin düşürülmesinde ısrar etmektedirler.

Politik ve ekonomik yönden müzminleşen "Doğu Türkiye" sorunu ise, ülkenin genel bunalımı sırasında, Bağdat'ta Barzanî ve Irak Hükümeti arasında imzalanan "muhtariyet" anlaşmasıyla yeni bir aşamaya girmiştir. Anlaşma Ankara'da kuşku ile izlenmektedir. "Aşırı solcu" sanılan genç Doğululara karşı güvenlik tedbirleri arttırılmış ve bunların evlerinde araştırmalar yapılmıştır. Bir takım kişilere işkence edildiği de ileri sürülmektedir.

Türkiye'de Kürtlerin varlığı resmen kabul edilmemektedir. Bunlar Sosyalist dernekler ve partilerde (solcu aydınlar, DİSK'li sendikacılar ve İşçi Partisinde) kendilerine bir sübap aramışlardır.

Fransız *Le Monde* gazetesinin 18.6.1970 tarihli başyazısında* olaylarla ilgili olarak özetle şöyle deniliyordur;

"SOSYAL BUNALIM

Salı akşamı ve çarşamba sabahı yapılan işçi hareketleri sonucunda Türkiye'de ilan edilen sıkıyönetim şaşırtıcı değildir. Sayısız yaralı -toplam 3 ölü- alışılmışın dışında değil. Ordu kuvvetleri Çarşamba akşamından beri duruma hâkim bulunuyorlar.

Hükümetin hadiseler karşısındaki tutumu -ki fevkalade toplantı yapıldı- memlekette uzun zamandan beri hüküm süren sosyal hastalığı kabul edici mahiyettedir. İşçiler ücretlerinin ve hayat seviyelerinin yükseltilmesi için harekete geçmişlerdir. Durmadan yükselen fiyatlar (1963-68 arasında yüzde 72) Türkiyenin ıstırabını çektiği yüzde 200'e varan enflasyonu çabuklaştırmıştır.

Halkın hoşnutsuzluğu karşısında politikacılar işçi dünyasında büyük bir tolerans gösterisine girmişlerdir. Nitekim Bülent Ecevit, 14 Haziran'da genel grevin kanuniliğini savunmuştur. İşçi Partisi başkan yardımcısı Rıza Kuas ise, 11 Haziran'da Demirel hükümetini sendikal faaliyetlere set çektiği ve anarşiye sebep olduğu için suçluyordu.

Neticede kızgınlık, sadece DİSK'i değil, Türk-İş'i de harekete geçirmiştir. Patronlar ve otoritelerle yapılan görüşmelerin tatminkâr olmadığı hemen anlaşıldı. Hükümet hâlâ iki büyük güç arasında bir denge kurmanın imkân dahilinde olduğunu ümit etmektedir.

1961'de kurulan parlamenter rejim tehlikede midir?

Bu şekilde düşünenler Devlet başkanına ordunun kontrolunda bir idare şekli olan Pakistan usulü bir çözümü empoze etmek çabası içindeler. 13 Haziran'da (*Cumhuriyet*'te) çıkan bir beyanatında Devlet Başkanı, Anayasaya olan saygısını belirterek, bu çözüm yolunu uygun bulmadığını açıklamıştır. Bütün mesele, Türkiye'de hüküm süren sosyal ve ekonomik problemlerin mevcut kadro ve müesseseler içinde çözülüp çözülmeyeceğidir."

* Bu başyazı özet olarak *Cumhuriyet* gazetesinin 21 Haziran 1970 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Biz, oradan aynen aldık.

MERHUM

ORHAN KEMAL'in

Cumhuriyet

Kurucusu: YUNUS NADİ

47 yıl sayı: 16484

18 Haziran Perşembe 1970

Gece sokağa çıkma yasağı kondu, T.B.M.M. Sıkı Yönetim kararını onayladı

Kavgalı geçen toplantıda M. B. G. üyeleri ile CHP'liler oturumu terketti

DEMİREL ve İçişleri Bakanı, işçi olayları için "Ayaklanmadır,, dedi

İnönü: "İşçinin hiç haklı tarafı yok mudur?,,

Doç. KEMAL ATALAY

BİLDİRİLER

2 Numaralı Bildiri

3 Numaralı Bildiri

4 Numaralı Bildiri

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

Profesörler, Sendikalar Kanununa karşı

ANKARA (Cumhuriyet Bürosu)

BÖLÜM-IV

SIKIYÖNETİM İLANINA KARŞI AÇILAN DAVALAR ÜZERİNE

Olaylardan hemen sonra 16 Haziran akşamı İstanbul ili ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde Bakanlar Kurulunca Sıkıyönetim ilân edildiğini yukarıda belirttik. Sıkıyönetim ilanına ilişkin Bakanlar Kurulu kararı 16.6.1970 tarih ve 7/810 sayılı karamame ile Resmî Gazete'de yayınlandı.

Sıkıyönetim ilânına ilişkin bu karara karşı Danıştay'da üç *iptal* davası açıldı. Ayrıca, Bakanlar Kurulunca ilân edilen Sıkıyönetimin anayasanın 124. maddesi uyarınca TBMM'de onaylanması üzerine de TBMM'nin onay kararına karşı Türkiye İşçi Partisi iptal istemi ile Anayasa Mahkemesine başvurdu. Burada, Danıştay'da ve Anayasa Mahkemesinde açılan davalar üzerine verilen kararlara değinmek istiyoruz. Ancak daha önce, bu konuda hukukçular tarafından hazırlanan çok önemli bir rapordan söz etmek gerekiyor. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin 30 öğretim üyesi tarafından hazırlanan bu raporda, özellikle sıkıyönetim ilânı kararının yargı denetimine bağlı olduğu belirtilmekte ve ilân edilen sıkıyönetimin Anayasanın 124. maddesinde aranan koşullar var olmadığından, hukuken sakat olduğu sonucuna varılmaktadır. Raporda ayrıca, Sıkıyönetim Mahkemelerinin durumuna da yer verilmekte ve bu mahkemelerin anayasanın 32. maddesine aykırı olduğunda görüş birliğine varılmaktadır.

İstanbul Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden Ord. Prof. Dr. Recai Galip Okandan, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya, Prof. Dr. Lütfü Duran, Prof. Dr. Edip Çelik, Prof. Dr. Aytekin Ataay, Prof. Dr. Ümit Doğanay, Prof. Dr. Sami Akıncı, Prof. Dr. Yılmaz Altuğ, Doç. Dr. Murat Sarıca, Doç. Dr. Çetin Özek, As. Server Tanilli, As. Ergün Özsunay, As. Yavuz Alangoya, As. Hüseyin Hatemi, As. Mehmet Can Köksal, As. Ülkü Azrak, As. Sait Güran, As. Mustafa Dural, As. Bülent Tanör, As. İzzettin Doğan, As. Esin Örücü, As. Ersan İlal, As. Bakır Çağlar, As. Atina Diamandis, As. Hasan F. Ertuğ, As. Metin Tuluay, As. İlhan Ulusan, As. Bülent Sözer, As. Ata Sakmar tarafından hazırlanan çok değerli ve halen de güncelliğini koruyan bu bilimsel raporu aynen alıyoruz.

SIKIYÖNETİM HAKKINDA BİLİMSEL RAPOR

1-Sıkıyönetim Kararı Yargı Denetimine Bağlıdır

Anayasamız yürütmenin ve yasamanın kararlarını yargı denetimine bağlamaktadır. Gerçekten, temelde "millî, demokratik, lâik ve sosyal bir *hukuk* devleti"ni gerçekleştirmeye yönelmiş bulunan anayasa bu hususların gerçekleştirilmesi yönünden yargı denetimini "Hukuk Devleti"nin zorunlu bir sonucu ve garantisi olarak kabul etmiş, yargının üstünlüğünü ve bağımsızlığını mutlak olarak öngörmüştür.

114'üncü maddesinde "İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiçbir halde yargı denetimi dışında bırakılamaz" diyen anayasamız, böylece yürütme organının her türlü işlemini yargının denetimine bağlarken, Anayasa Mahkemesini kabul etmekle de yasama organının işlemleri konusunda yargı denetimini benimsemiştir.

Anayasamızın "Yargı denetimi"ne bunca önem verişinin nedeni kişi özgürlüklerinin yok edilmesini, Anayasaya aykırı kanunlar ve kanunlara aykırı eylem ve işlemlerle kişilerin haklarının tahribini engellemek ve hukuk devletini gerçekleştirmekten başka birşey olamaz. Bu açıdan yargı denetimini sağlayarak kişi özgürlüğünün en ufak bir tahdidini dahi engellemeyi amaç bilen, hürriyetlerin düzenlenmesi açısından en uzak ihtimali dahi düşünerek sıkı kayıtlar getiren 11. maddeyi kabul eden bir anayasa'nın özgürlükleri tümden askıya alan Sıkıyönetim rejiminin ilanını ve işlemlerini yargı denetimi dışında bırakmış olması düşünülemez. Aksini ileri sürmek, Anayasa'nın kendi temel eğilimi, sistemi ile çelişkiye düştüğünü iddia etmek anlamına gelir. Oysa, Anayasa'nın kendi içinde böyle bir iç çelişkiye düştüğünü gösterecek hiçbir belirti mevcut değildir.

Sıkıyönetim kararı, en azından TBMM Birleşik Toplantısında onaylanana kadar idarî bir işlem niteliğini taşımaktadır. İdare'nin kararı yasama organının bu konudaki onama kararı ile oluşan, yürürlüğe giren bir niteliğe sahip bulunmamakta, Sıkıyönetim rejimi yürütmenin (Bakanlar Kurulu) kararı ile kurulmakta ve uygulanmaya başlamaktadır. Dolayısıyla TBMM'nin onama işlemine kadar, bu kararın idarî yargı denetimine tabi bulunduğu kesindir.

Bakanlar Kurulu'nun Sıkıyönetim kararının TBMM Birleşik Toplantısında onanmasından sonra ortada artık bir yürütme işleminin kalmadığı, bu işlemin bir yasama işlemi haline dönüştüğü kabul edilse bile bir hukukî işlem olarak Sıkıyönetim ilanının yargısal denetime tabi olması yönünden mesele yine değişmeyecek bu defa denetimi yapmaya yetkili organ Anayasa Mahkemesi olacaktır.

Açıklamak gerekirse:

Bir "yasama işlemi" haline dönüşme söz konusu oldukta, meydana gelen tasarruf ya bir kanun ya da bir meclis kararıdır.

Anayasa hukukumuzda "kanun"dan iki şey anlaşılmaktadır: "maddi manada kanun", "şeklî manada kanun". Fakat bir işlemin kanun adına hak kazanabilmesi için muhtevası bakımından bir kaide-tasarruf olsun olmasın Anayasa'nın öngördüğü usul ve şekil şartlarına göre yapılmış olması gerekir. Türk Hukuk doktrininde "kanun" kavramının belirlenmesinde başvurulacak kıstasın şekli kriter" olduğu ileri sürüldüğü gibi (T. Güneş, *Yürütme Organının Düzenleyici İşlemleri*, Ankara, 1965), Anayasa Mahkemesi de E. 965/19 sayılı kararında Anayasa Mahkemesinin yargı yetkisinin alanını şöyle ifade etmiştir: "...nitelikleri ne olursa olsun TBMM'ce kanun adı altında yapılan bütün tasarrufların Anayasa yargısına bağlı tutulması gerekir."

Bu şekil şartlarının başında ise, tasarrufun Anayasada öngörülen usullere ve sürelere uyularak her iki meclisten geçirilmiş olması şartı gelir. Başka bir deyişle, Meclisler kanun yapma yetkilerini ayrı ayrı ve fakat ortaklaşa kullanabileceklerdir. Bu durumda "Birleşik Toplantılarda görüleşecek konuların (kanun değil)... karar mahiyetinde olacağı tabiidir." (Gerekçe md. 62). O halde Sıkıyönetim ilanı kararının onanmasına ilişkin TBMM Birleşik Toplantısı

kararının şekil yönünden niteliğinin bir kanun olmadığı bir "karar" olduğu açıktır.

Bu işlemin şekil yönünden bir "karar" sayılması ise, aynı işlemin maddi niteliği ve yapısı dikkate alındığında varılacak olan sonuçla çelişmektedir. Gerçekten de, vatandaşlar için riayeti mecburî tasarrufların "karar" şeklinde değil, ancak "kanun" şeklinde yapılabileceği açıktır. Bu hususun Anayasanın 64. maddesinin gerekçesinde (Gerekçe md. 62) açıkça belirtilmiş olduğuna işaret edelim. Doktrinde de öteden beri aynı kanaat paylaşılmaktadır. Üstelik Anayasanın 11. md.'sinin ilk fıkrası "temel hak ve hürriyetler, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir" hükmünü getirmekle, temel hak ve hürriyetlerle ilgili alanda yapılacak düzenlemelerin mutlaka kanunla olmasını şart koşmuştur.

Sıkıyönetim ilanı kararının onanması ise, şekil bakımından bir "kaıar" olmakla beraber, vatandaşların belli bir bölgede ve geçici olsa dahi temel hak ve hürriyetler rejimini yakından ilgilendiren, bu hürriyetlere vahim sınırlamalar getiren bir karardır. Dolayısıyla, bu onama işleminin "karar"la değil, bir kanunla olması gerekirdi. Fakat, bilinen pratik güçlükler bu onama yetkisinin bir karar şeklinde ve TBMM Birleşik Toplantısında kullanılması yolunda bir düzenlemeye gidilmesini zorunlu kılmıştır. Pratik zorunluluklar sebebiyle seçilen bu yol, alınan bu kararın, vatandaşların hak ve hürriyetlerini ilgilendirdiği ve bu anlamda bir "kanun" gibi etki ve sonuç doğurduğu, dolayısıyla özünde bir "kanun" olduğu gerçeğini değiştiremez Dolayısıyla, Birleşik Toplantı kararının Anayasa Yargısı dışında tutulması düşünülemez. Bu, Anayasanın, hürriyetlerin genel rejimiyle ilgili 11/1. md. sinin, hürriyetlerin yargısal denetimini sağlamaya matuf Hukuk Devleti ilkesinin (md. 2) ve Anayasanın Devlet işlemlerinin yargısal denetimini öngören demokratik yapısının gereğidir. İşlemin adının, şekli yapısının bir "karar" olması onun, Anayasa yargısı denetimi dışında tutulmasını haklı gösteremez.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi son olarak Soruşturma Hazırlık kurulunun görevine devamını engelleyen bir Meclis kararını da iç tüzüğün tadili niteliğinde bularak, bu işlemi denetlemeyi kendi yetki alanı içerisinde görmüştür. Aynı isabetli tavrı, iç tüzüğü değil Anayasanın kendisini tadil eden bütün bir Anayasal sistemi altüst eden bir kararın denetlenmesinde de göstermesi Anayasa Mahkemesinden kendisiyle tutarlılık ve kendisine sadık kalmak bakımından beklenir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı kanunun geçici 5. maddesinin 3. fıkrası da "kanun" adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinlerinde Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını belirtirken, isabetli bir şekilde Anayasa garantisi alanını genişleten bir tavır takınmış, hürriyetler sistemini ve Anayasanın üstünlüğü ilkesini sağlama bağlamak için, sadece kanunların Anayasa yargısına tabi tutulacağını değil, kanun niteliğindeki metinlerin de bu denetime konu olabileceklerini açıkça belirtmiştir.

Varılan bu sonucu tamamlamak açısından, ileri sürülmesi muhtemel bir itirazında yersizliğini belirtmek gerekir;

Anayasanın 81. maddesinde "Yasama dokunulmazlığının kaldırılması," "üyelik sıfatının düşmesi" konularındaki meclis kararlarının Anayasa Mahkemesine g dilebileceği açıkça belirtildiğine göre, acaba diğer "karar" adını taşıyan tasarruflar aleyhine Anayasa Mahkemesine gidilemeyecekmidir?

Dikkat edildiğinde görülecektir ki, 81. maddede öngörülen kararları TBMM tarafından verilecek kararlardan farklı bir nitelik taşımaktadır.

a) 81. maddede söz konusu olan kararlar meclisin kendi üyeleriyle ilgili bir nitelik taşır ve bu açıdan bir bakıma meclislerin kendi iç işleri ile ilgilidir.

b) Bu kararlar "bütün vatandaşlar için yükümlülük doğurucu tasarruflar" değildir.

c) Bu kararlar TBMM'nin kararları değildir. Üye hangi meclise bağlıysa o meclisce verilmiş kararlardır.

Belirtilen farklılıklar sebebiyle 81. maddede söz konusu olan kararlar şekil yönünden

de, öz bakımından da "karar"dır. Ve meclisin bu nitelikteki kararlarının, iç işleriyle ilgili tasarruflarının Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine tabi olması kural değildir. 81. md. bu konuda istisna getirmiştir. Yoksa, özünde vatandaşlara ilişkin olma bakımından (kanun) niteliğindeki kararların denetim dışında oluşuna istisna getirilmemiştir.

Sonuç olarak, böyle bir sistem içinde, bütün özgürlükleri bir süre için askıya alan sıkıyönetim rejimi kararının yargı denetimi dışında bırakılmış olabileceğini düşünmek mümkün değildir. Sıkıyönetim ilanı kararının, yukarıda da belirttiğimiz gibi TBMM'nin onama işleminden sonra Anayasa Mahkemesinde yargı denetimine tabi olduğu kesindir.

II-Sıkıyönetim İlanı İçin Gerekli "Sebep" Unsuru Gerçekleşmemiştir

Sıkıyönetim ilan edilebilmesi için Anayasanın 124. maddesinde tadâdî ve tahdidi olarak tespit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birinin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu sebepler, "savaş hali", "savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi", "ayaklanma olması", "vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması" şeklinde Anayasamızda tespit edilmiş bulunmaktadır.

Görülüyorki Anayasamızın 124. maddesinde Sıkıyönetim ilanı için aranan şartların ortak bir niteliği vardır. Bu da, Sıkıyönetimi gerektiren olayların hepsinin "milli güvenlik" seviyesinde olaylar olması, ülkenin ve devletin iç ve dış güvenliğini tehlikeye sokan nitelikte sayılmaları gereğidir.

16 Haziran olayları üzerine Sıkıyönetim ilan edilirken, hükümet, bu olayları "ayaklanma" olarak nitelendirmiş, TBMM'nde aynı görüşü savunmuş ve Meclis de Sıkıyönetim kararını onaylamakla aynı görüşe katılmıştır.

16 Haziran olayları "ayaklanma" olarak nitelendirilerek Sıkıyönetim ilan edildiğine göre, bu olayların gerçek "ayaklanma" olup olmadığının tespiti zorunludur.

1961 Anayasası Sıkıyönetim konusundaki hükmünü, bazı şekle ait değişiklerle hemen hemen aynen 1924 Anayasasının 86. maddesinden almıştır. Bu hususu Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu raporundan ve Meclis görüşmelerinden de çıkarmak mümkündür. "Ayaklanma" kelimesinin 1924 Anayasasının 86. maddesindeki "isyan" kelimesinin Türkçesi olarak kullanıldığı da, meclis görüşmeleri sırasında Anayasa Komisyonu sözcüsü Turan Güneş tarafından belirtilmiştir.

Bu durumda, 16 Haziran olaylarının bir Sıkıyönetim kararına sebep teşkil edebilmesi; bu olayların "isyan" hareketi olmasına bağlıdır.

"İsyan" kelimesinin fransızca ve ingilizce karşılığı "insurrection", italyanca karşılığı da "insurrezzione"dir. Nitekim 1924 Anayasasının fransızca tercümesinin 86. madde ile ilgili kısmında "isyan" karşılığı olarak "insurrection" kelimesi kullanılmıştır. (L. Lamouche tercümesi, in Les Constitutions Europeonnes, Mirkine Guetzevich, Tome V, Paris, 1951). Bu durumda, yabancı hukuklarda "insurrection" kelimesinin ifade ettiği anlamı tespit etmek, "isyan"dan maksadın ne olduğunun tespiti bakımından yararlı olacaktır.

Yabancı doktrinlerde, siyasî iktidarı yıkmayı amaçlayan, mevcut düzene karşı yıkıcı hareketleri ifade eden "émeute", "rébellion", "révolte", "sédition", "soulevement" v.s. gibi değişik terimler mevcuttur. Fakat bunların hepsi kendi aralarında farklı hareketleri ifade ettikleri gibi "isyan" karşılığı kullanılan "insurrection"dan da kesin olarak farklıdırlar. Kabul edilen esasa göre, "insurrection", kurulu iktidarı devirmeye yönelmiş silahlı eylemdir. Ve bu eylemin, halkın büyük bir kısmının silahla katıldığı, ağır ve mevcut iktidarı devirmeyi amaçlayan bir eylem olması gereklidir. İsyan'ın "karışıklık-émeute"den farkı "karışıklığın" halkın bir kısmının katıldığı silahsız uzun süre devam etmeyen, önceden hazırlanmamış, belirli sebeplerle patlak vermiş, gürültülü protesto hareketleri olmasıdır. Karışıklık, sadece kamu düzeninin bozulması sonucunu doğurduğu halde, isyan bir siyasal sonuç elde etmeye, "hükümeti devirmeye" yeni bir siyasal iktidar kurmaya dönüktür. Bu açıdan "isyan" belli ve somut bir amaca ve sonuca yönelmiş, örgütlü, önceden tasarlanmış bir nitelik taşır. Nitekim dil klavuzlarında da aynı tanımlar yapılmaktadır. (Larousse, Grand Dictionnaire,

Universel de XIX siecle; Littree, Dictionnaire de la langue française; P. Robert, Dictionnare alphobitique et analagique de la langue française).

"İsyan" hareketi her ülke kanunlarına göre, suç olmak lâzım gelir. Bu açıdan, suç olan isyan hareketinin hangi hallerde teşekkül ettiğinin ceza hukuku açısından incelenmesi, "isyan"dan maksadın ne olduğunu bize gösterecektir.

Türk Ceza Kanununun 149. maddesi "isyan" fiilini düzenlemekte ve cezalandırmaktadır. "Her kim hükümet aleyhine halkı silah ve uyuşturucu yahut boğucu veya yakıcı gazlar veya patlayıcı maddeler kullanmak suretiyle isyana veya Türkiye ahalisini birbiri aleyhine silahlandırarak mukateleye teşvik ederse yirmi seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır." Bu maddenin mehazı 1889 İtalyan Ceza Kanununun 120. maddesidir. Ve bu madde de "isyan" kelimesi karşılığı olarak "insurrezzione" kelimesini kullanmıştır. 120. madde birinci fıkrasında, "isyan" fiilini dolaylı olarak tarif etmiştir: "Her kim devlet iktidarına karşı krallık ahalisinin silahlı başkaldırısını gerçekleştirecek bir fiil işlerse" şeklinde, isyana teşviki cezalandıran 120. maddesinin ikinci fıkrasında "isyan gerçekleşmişse" demek suretiyle; isyandan maksadın "devlet iktidarına karşı ahalinin silahlı başkaldırısı" olduğunu ortaya çıkartmıştır. Nitekim 1889 Kanunuyla ilgili doktrin kitaplarında 120. maddedeki "isyan" teriminden ne anlaşılması gerektiği de incelenmiştir. Buna göre bir fiilin isyan teşkil edebilmesinin unsurları şunlardır.

1. Büyük bir halk kesiminin katıldığı hareketin mevcudiyeti,
2. Bunların o ülke sakinlerinden bulunması,
3. Topluluğun silahlı olması,
4. Silahlı topluluğun, devlet iktidarına karşı bir harekete girişmesi, (Florian, Delitti contro la sicurezza dello Stato, Milano, s. 369).

İsyan için sıralanan bu unsurlar gayet açıktır. Bununla beraber şu noktalara da temasta yarar vardır. Bütün İtalyan doktrini, isyanın vazgeçilmez unsurlarından biri olan, "halkın silahlı" olması konusunda silah unsuru üzerinde de durmakta ve silahtan maksadın "teknik ve lügat" anlamında silah olması gerektiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, Ceza Kanununun silahı tarif eden 189. maddesi "isyan" fiilinin tespiti bakımından geçerli değildir. Nitekim, isyan fiilini cezalandıran Türk Ceza Kanunun 149. maddesi de fiil, "silah, uyuşturucu, boğucu yakıcı gazlar ve patlayıcı maddelerle" işlenmişse bunun isyan sayılacağını belirtmektedir.

İsyanın diğer bir ayırıcı unsuru da, "hükümete karşı" bir hareket olması ve onu devirme maksadının bulunmasıdır. Bu husus, 149. madde de açıkça ifade edilmiştir. İsyan siyasal iktidara karşı hareketi ifade etmekte ve fiilî bir karşı koyma, cebrî olarak düzeni ve iktidarı yıkmak şeklinde belirmektedir.

Belirtilen unsurlar açısından 16 Haziran olayları değerlendirildiğinde bu olayların isyan fiili ile yakından uzaktan bir ilişkisinin bulunmadığı anlaşılacaktır. 16 Haziran olayları bir protesto hareketinden öteye gitmemektedir. Hareket, isyan sayılabilmek için zorunlu unsuru olan "silahlı olma" vasfını taşımamaktadır. Ayrıca isyandaki "amaç unsuru"da bu eylemlerde asla olmamıştır. Belirtildiği gibi, bir ayaklanma, fiili hükümetin hukuken varlığını tanımamayı, onu devirmeyi amaçlamışsa "isyan" olarak nitelendirilir. 16 Haziran olaylarının böyle bir amaca yönelmediği açıktır. Ve hareketin hükümeti devirmeye yönelmiş olduğu, hükümetin kendisi tarafından dahi ileri sürülmüş değildir. Hareket belli bir kanun tasarısını protesto etmek ve kamu oyunu etkileyerek kanunun çıkmasını engellemek amacını gütmektedir.

Bu durumda, 16 Haziran olayları nasıl değerlendirilebilir?

Bu olaylar, kamu düzenini çok kısa ve geçici olarak bozan protesto hareketleridir. Kamu düzeninden maksat, toplumun günlük hayatında maddi bir karışıklığın olmaması, belli düzenliliğin ve barışın varlığıdır. Söz konusu olaylar sadece antidemokratik ve Anayasaya aykırı olarak nitelendirilen bir kanun tasarısını protesto amacı ile düzenlenmiş ve etkisi iti-

bariyle olsa olsa, kamu düzenini bozucu hareket olarak nitelendirilebilecek bir eylemden öteye gitmemektedir. Nitekim Bakanlar Kurulu adına, 16 Haziran günlü toplantıdan sonra yapılan açıklamada da olaylar, kamu düzeninin bozulması olarak değerlendirilmiştir. Başbakan Süleyman Demirel'de TBMM Birleşik Toplantısında bu konuyla ilgili olarak yapmış olduğu konuşmada "Netice almak dendiği zaman bozulmuş olan kamu düzenini tekrar avdet ettirmek, emniyet ve güveni sağlamak selbolmuş bulunan çalışma imkanlarını yeni baştan tanzim etmektir" derken, olayların sebep olduğu düzensizliğin "kamu düzeni" seviyesinde bir bozukluktan öteye gitmediğini belirtmiş bulunmaktadır. (TBMM *Tutanak Dergisi*, C.1, Toplantı 9, s. 242).

Belirtilen esaslar karşısında, 16 Haziran olayları kesin olarak "insurrection" (isyan) olarak nitelendirilemez. Olsa olsa karışıklık (émeute) olarak nitelendirilebilir. Anayasamız ise, teknik ve tam anlamıyla isyanı sıkıyönetimin ilanının sebebi olarak kabul etmiştir. 124. madde Sıkıyönetim sebeplerini sıralarken, açıkça, olayların "vahametini" göz önünde bulundurmuş ve çok istisnai hallerde sıkıyönetim ilanını mümkün kılan bir düzenleme getirmiştir. Anayasamızın, sıkıyönetimin ilanı bakımından aradığı şart, milli güvenlik seviyesinde bir olayın, yani 124. maddede belirtilen olaylardan birinin gerçekleşmesidir. Yoksa, 16 Haziran sonrasında ilan edilen Sıkıyönetime sebep olarak sunulan kamu düzeni bozukluğu seviyesinde olaylara dayanılarak sıkıyönetim kararının verilmesi Anayasaya açıkça aykırıdır.

Bu sebeplerle, hükümetçe ilan edilen ve TBMM'ce onaylanan Sıkıyönetimin, sebep unsuru açısından Anayasaya açıkça aykırı olduğunu, Sıkıyönetimin uzatılmasının da aynı sakatlığı bünyesinde zorunlu olarak taşıyacağını belirtmek isteriz.

III- Sıkıyönetim Uygulamasında Kanunsuzluklar Mevcuttur

Sıkıyönetim ilan işleminin sebep unsuru bakımından sakatlığı yanısıra yürürlüğe konulan bu yönetimin çeşitli işlemlerinde de Anayasaya ve mevcut kanunlara aykırılıklar bulunduğu görüşündeyiz.

1. Sıkıyönetim mahkemeleri olağanüstü ve istisnai mahkemelerdir ve yargı yetkileri yoktur

Anayasamızın 132. maddesi, "Askerî yargı"dan bahsetmekte, askerî mahkemelerin görevlerini tesbit etmektedir. Maddenin 3. fıkrasında ise, "Askerî Mahkemelerin savaş ve sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir" denilmektedir. Bu fıkra açıkça göstermektedir ki, Anayasa Sıkıyönetim halinde yargı yetkisini normal Askerî Mahkemelere tanımakta ve sadece "kişi" ve "yargılanabilecek suçlar" açısından istisna kabul etmektedir. Diğer bir deyişle, Sıkıyönetim yargı yetkisine sahip organlar bakımından değil, bu organların yetkileri yönünden istisna getirmektedir. "Askerî Mahkemelerin" neler olduğu ise 353 sayılı "Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu"nun 1. maddesinde gösterilmiştir. Bu maddede sayılan mahkemeler arasında "Örfi İdare Mahkemeleri" yer almamaktadır. Anayasanın 353 sayılı kanunun bu hükümleri muvacehesinde, 3832 sayılı Örfi İdare Kanununun 5. maddesine göre kurulan "Örfi İdare Mahkemeleri" hukukî mesnedi bulunmayan mahkemelerdir ve bu 5. madde Anayasaya aykırıdır. 353 sayılı kanun, bu tür bir mahkemenin kurulacağını belirtmediğine göre Örfi İdare Mahkemeleri, *istisnai olaydan sonra kurulmuş olağanüstü* mahkemelerdir ve Anayasamızın 32. maddesinin öngördüğü tabiî yargı yolu ilkesine de aykırıdır.

2. Sıkıyönetim rejimi de hukuka bağlı bir rejimdir

Anayasanın "Yargı denetimi"yle ilgili 114. maddesinin ilk fıkrası "İdarenin hiçbir eylem ve işlemi *hiçbir halde* (altını biz çizdik) yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz" demekle, olağanüstü hal rejimleri içerisinde dahi, yargı denetiminin bir istisnasının söz konusu olamayacağını açıkça belirtmiş bulunmaktadır. Bu madde ile ilgili Anayasa Komisyonu gerekçesinde de aynen "... madde metninde (herhangi bir halde) deyiminin kullanılmasından maksat, yargı denetiminin, Sıkıyönetim gibi olağanüstü hallerde de ortadan kalmayacağını belirtmektir" denilmektedir. Böylece, Sıkıyönetim süresince Sıkıyönetim

mercilerince verilecek kararların yargı denetimine tabi bulunduğu konusunda en küçük bir şüpheye yer kalmadığını söylemek gerekir. Bir başka deyimle, Sıkıyönetim ancak kanunlarda tanınmış olan yetkileri kullanabilir, bunların ötesine gidemez.

Örfi İdare Kanununun 2. maddesinde "zabıta selahiyet ve vazifaleri askerî makamlara intikal eder" denilmektedir. Sıkıyönetim, bu açıdan zabıtanın sahip olmadığı bir yetkiyi devren iktisap edemez. Bu açıdan hiçbir kanunun ne zabıtaya ve ne de özel olarak Sıkıyönetime tanımadığı, kişileri sorgusuz sualsiz günlerce hürriyetinden mahrum etme, hakim önüne çıkartmadan tutma yetkisi, ne ad altında olursa olsun Sıkıyönetim makamlarına tanınmamıştır. "Göz altında bulundurma" adı altında; yargıç önüne çıkarılmadan onbeş günü aşan bir süre ile mahpus tutulan, hürriyetinden mahrum edilen birçok kişi mevcuttur. Mevzuatımızda, "göz altında bulundurma" diye bir müessese yoktur. Bu isim altında söz konusu edilen, "yakalama" olsa gerektir. 353. sayılı kanun ise 79 ve 80. maddelerinde bu müesseseyi düzenlemiştir. Buna göre, yakalama ancak belirli hallerde mümkündür ve bu hallerin mevcudiyeti durumunda da "yakalanan kişi derhal ve nihayet, tutulma yerine en yakın askerî mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç, 24 saat içinde askerî mahkeme önüne çıkarılır". Kanun kişi özgürlüğünü sağlamak amacı ile, askerî mahkemeye gönderilmeme halinde ise bu konuda "sulh hakimlerinin" yetkili olacağını belirtmiştir. Kanunda, genel usul kanununda olmayan bir hüküm daha yer almakta ve "bu süre geçtikten sonra mahkeme ve hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun kılınamaz" denilmektedir. Görüldüğü gibi, Askerî Yargı Usulünde amaç, kişi özgürlüklerinin gerçekleşmesini, kanunsuz eylemlerin olmamasını sağlamaktır. Sıkıyönetim rejimi de, hukuk dışı bir rejim olmadığına göre, "bu rejim içerisinde kanunların amir hükümlerine uyma zorunluluğu vardır."

Bu rapordan anlaşılacağı gibi gerek ilân olunan Sıkıyönetim ve gerekse Sıkıyönetim uygulamaları Anayasaya ve yasalara açıkça aykırı bulunmaktadır. Konunun bilimsel yönden bu denli açıklıkla belirmiş olmasına karşı açılan davalarda hiçbir sonuç alınamamıştır. Gerçekten, Bakanlar Kurulunun Sıkıyönetim ilanına ilişkin kararına karşı yukarıda da söylediğimiz gibi Danıştay'a üç *iptal* davası açılmıştı. Bu davalarda davacılar, DİSK, İstanbul hemşehrisi olarak yazar Erol Toy ve o tarihlerde İstanbul Hukuk Fakültesi Öğrenci Birliği Başkanı olan Cavit Kavak'tı.

Açılan *iptal* davaları üzerine Danıştay Dava Daireleri Kurulu, Danıştay'ın bu davalarda görevli olmadığına karar verdi. Danıştay Dava Daireleri Kurulu'nun bu konuya ilişkin 3 Temmuz 1970 tarihli kararı aynen şöyle idi:

DANIŞTAY DAVA DAİRELERİ KURULU KARARI

Esas:970/419
Karar:970/444
Tarih:3.7.1970

T.C. Anayasasının 124. maddesi aynen; "Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgösterrnesi, ayaklanma olması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebi ile Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde Sıkıyönetim ilan edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar, Meclis, gerekli gördüğü zaman, Sıkıyönetim süresini kısıtlayabileceği gibi, tamamıyla da kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağrılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin Birleşik Toplantılarında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir." hükmünü taşımaktadır.

Maddede yer alan hükümlere göre, Sıkıyönetim Bakanlar Kurulunca ilan edildikten hemen sonra TBM Meclisinin onamına sunulacak Meclis gerekli gördüğü takdirde süreyi kısaltabileceği gibi, kararı tamamen de kaldırabilecek, hele Sıkıyönetim süresinin devamı bahis konusu olacaksa bu her defasında ikişer ayı geçmemek üzere TBM Meclisinin kararıyla mümkün olabilecektir.

Gerek TBM Meclisinin Sıkıyönetim ilanı kararı üzerindeki tasarruf yetkisinin şumûlü, gerekse, Sıkıyönetim süresinin uzatılması yolundaki kararların ancak TBM Meclisince alınabilmesi keyfiyeti; Bakanlar Kurulunun bu konuda; işin mahiyetinden gelen ve Anayasamız bakımından kendine özgü bir şekilde düzenlenmiş bulunan yasal nitelikte bir yetki kullanmakta olduğunu, özellikle Sıkıyönetim kararının veya süresi değiştirilerek Meclisçe onaylanması halinde artık ortada TBM Meclisince tekabül ve tesahüp edilmiş ve tamamen yasama organının tasarrufu haline gelmiş kararın bahis konusu olduğunu ortaya koymaktadır.

Görülüyor ki T.C. Anayasası, Bakanlar Kurulunun, Sıkıyönetim ilanına dair kararlarının, bir yönden Sıkıyönetim sebeplerinin var olup olmadığı öte yandan süresinin ne olması gerektiği yönlerinden yasama meclislerince denetlenmesini ve ancak TBM Meclisinin kararı tesahübü halinde Sıkıyönetimin devamını öngörmüştür. Diğer yandan Anayasanın 124. maddesinin Temsilciler Meclisinde müzakeresi sırasında komisyon sözcüsünün de benimsediği üzere, idarî yargı mercilerinin denetlemesine tabi hususlar ancak Sıkıyönetim Kumandanlığının tasarrufları olarak mütalâa edilmiştir.

Açıklanan bu nedenler muvacehesinde, Bakanlar Kurulunca alınan Sıkıyönetim ilânı kararı, organik ve şekil bakımından idarî bir tasarruf olarak görülmesine rağmen, Anayasanın 124. maddesinin derpiş ettiği hükümler muvacehesinde niteliği bakımından yasal bir tasarruf olduğu hele TBM Meclisince benimsenip onaylandıktan sonra bir yasama organı tasarrufu haline dönüştüğü, bu nedenle ortada idarî mercilerin kesin ve uyulması zorunlu idarî görevine giren bir kararın varlığından bahse imkan bulunmadığı açıktır.

Bu durumda, davanın görevsizlik sebebiyle reddine, 521 sayılı kanunun 72. maddesinin A bendi uyarınca 3.7.1970 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Danıştay Başkanı	12. Daire Başkanı	5. Daire Başkanı
İ. Hakkı Ülgen	**Celal Göydün**	**Sait Köksal**
9.Daire Başkanı	7. Daire Başkanı V.	6. Daire Başkanı
Kâmuran Erkmenoğlu	**Hıfzı Tüz**	**Adil Dündar**
4. Daire Başkanı V.	8. Daire Başkanı V.	10. Daire Başkanı V.
Ragıp Tartan	**İbrahim Koloğlu**	**Şükran Ersümer**
11. Daire Başkanı V.	Üye	Üye
Fahrettin Gömüllü	**Fehmi Gürpınar**	**Fahrettin Öztürk**
Üye	Üye	Üye
Ahmet Boyacıoğlu	**Kazım Yenice**	**Turgut Günalp**
Üye	Üye	Üye
Behçet Doğangülüç	**Ali Rıza Alparslan**	**H. Hüsnü Başar**
		Üye
		Şerafettin Özbek

Üyelerden Kâzım Yenice yukarıdaki karara "Tasarrufun asıl sahibinin icra organı olan Bakanlar Kurulu olduğunu, kararın yasama organınca onanmasının işlemin maddî niteliğini, özünü değiştirmediğini, Danıştay'ın Anayasanın 114. maddesi hükmü dairesinde gerekli yargı denetimini yapmakla yükümlü olduğunu..." belirterek, karşı oy kullanmıştır.

Bakanlar Kurulunca ilân edilen Sıkıyönetim Anayasanın 124. maddesine göre TBMM'ye onaylanmak üzere götürülmüş ve TBMM'ce 17 Haziran 1970 tarihli 14. birleşimde 228 sayılı kararla onaylanmıştı. Önce 1 ay süre ile ilân edilen bu Sıkıyönetimin süresi sona ermek üzere iken Bakanlar Kurulu 2 ay süre ile uzatılmasını kararlaştırdı. Sıkıyönetimin uzatılması ile ilgili bu ikinci Bakanlar Kurulu kararı da yine aynı şekilde onaylanmak üzere TBMM geldi ve sonuçta TBMM 15 Temmuz 1970 tarihli 18. birleşiminde 231 sayılı kararla uzatmayı da onadı.

Bu arada Danıştay'a açılan davalar yukarıda belirtildiği gibi *görevsizlik* kararı verilerek reddedilmişti. Bu durumda başvurulacak mahkeme Anayasa Mahkemesi idi. Danıştay, TBMM'nin onayı nedeniyle Sıkıyönetim ilanı kararını yasama organının bir işlemi saydığından Anayasa Mahkemesine dava açılması zorunlu olmuştu. TİP, bu davayı açtı ve TBMM'nin yukarıda belirtilen iki onama kararının *iptalini* istedi.

Anayasa Mahkemesi de 17 Kasım 1970 tarihli kararında görevsizlik gerekçesi ile davayı reddetti. Anayasa Mahkemesi Bakanlar Kurulunun Sıkıyönetim ilânı ve ilân edilen sıkıyönetimin uzatılması kararının TBMM'ce onaylanmasını bir yasa ve içtüzük saymıyor ve davada kendini görevli görmüyordu.

Anayasa Mahkemesinin bu konudaki kararı ve karşı oy yazıları aynen şöyle idi:

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI*

Esas Sayısı : 1970/44
Karar tarihi : 17.XI.1970
Davacı : Türkiye İşçi Partisi.

Davanın Konusu : Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 124. maddesi uyarınca İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00'den itibaren bir ay süre ile sıkıyönetim ilânı hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararının TBMM Birleşik Toplantısının 17.6.1970 gününde ve 14. birleşiminde onaylanmasına dair 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı Kararın ve bu kararın süresini 16.7.1970 tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılması hakkında TBMM Birleşik Toplantısının 15.7.1970 gününde ve 18. birleşiminde alınan 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı kararın Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülerek iptali istenilmiştir.

I-İptal isteminin gerekçesi özeti:

1. Görev ve yetki yönünden:

Sıkıyönetim ilânının onanması ve süresinin uzatılması, şeklen karar adı ile ortaya çıkmakta ise de, bu yasama işlemi, maddî niteliği ve yapısı itibariyle bir kanun durumundadır. Vatandaşlar için uyulması zorunlu tasarrufların ancak kanun şeklinde yapılabileceği açık bir gerçektir. TBMM Birleşik Toplantısında ve karar adı altında alınmış olsa da, vatandaşlar için uyulması mecburî tasarruf niteliğini taşıyan her yasama organı işleminin yargı denetimi içinde bulunması tabiîdir. Nitekim Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'un geçici 5. maddesinin üçüncü fıkrası da, kanun adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinlerin de Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını belirtirken, hürriyetler sistemini ve Anayasa'nın üstünlüğü ilkesini sağlama bağlamak için sadece kanunların Anayasa Yargısına tabi tutulacaklarını değil, kanun niteliğinde olan metinlerin de bu denetime konu olabileceklerini açıklamıştır. Sıkıyönetim ilânının onanması ve süresinin uzatılması gibi, bütün özgürlükleri bir süre için askıya alan veya kısıtlayan bir yasama işleminin yargı denetimi dışında bırakılabileceğini düşünmek, Anayasa'mızın temel ilkeleri ve getirdiği sistem karşısında mümkün değildir. Bu, Anayasa'mızın, hürriyetlerin genel rejimiyle ilgili 11/1 maddesinin, Hukuk Devleti ilkesinin (Md. 2) ve Devlet işlemlerinin yargısal denetimini öngören demokratik yapısının gereğidir.

* 30 Mart 1971 tarih ve 13794 sayılı *Resmî Gazete* ile yayımlanmıştır.

2. Sebep unsuru yönünden:

Sıkıyönetim ilânı ancak Anayasa'nın 124. maddesinde tahdidi olarak tespit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birisinin gerçekleşmesiyle mümkündür.

16 Haziran olayları üzerine Sıkıyönetim ilân edilirken, Hükümet, bu olayları ayaklanma olarak nitelendirmiş. TBMM'de aynı görüşü savunmuş ve yasama organı da sıkıyönetim kararını onaylamakla aynı görüşe katılmıştır. 16 Haziran olayları ayaklanma olarak nitelendirilerek sıkıyönetim ilân edildiğine göre, bu olayların gerçekten ayaklanma olup olmadığının tespiti zorunludur.

1961 Anayasası sıkıyönetim konusundaki hükmünü, bazı şekle ait değişikliklerle hemen hemen aynen 1924 Anayasa'sının 86. maddesinden almıştır. Bu hususu Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu Raporundan ve Meclis görüşmelerinden de çıkarmak mümkündür. Ayaklanma kelimesinin 1924 Anayasası'nın 86. maddesindeki isyan kelimesinin türkçesi olarak kullanıldığı Meclis görüşmeleri sırasında komisyon sözcüsü tarafından ifade olunmuştur.

16 Haziran olayları değerlendirildiğinde, bu olayların isyan fiiliyle yakından uzaktan bir ilişkisinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. 16 Haziran olayları bir protesto hareketinden öteye gitmemektedir. Hareket, isyan sayılabilmek için zorunlu unsuru olan silâhlı olma vasfını taşımamaktadır. Ayrıca isyandaki amaç, unsuru da bu eylemlerde asla mevcut olmamıştır. Bir ayaklanma fiili, Hükümetin varlığını hukuken tanımamayı ve onu devirmeyi amaçlamışsa isyan olarak nitelendirilir. 16 Haziran olaylarının böyle bir amaca yönelmediği açıktır ve hareketin Hükümeti devirmeye yönelmiş olduğu, Hükümetin kendisi tarafından da dahi ileri sürülmüş değildir. Olay, Anayasamız'ın açıkça tanıdığı sendikal hak ve özgürlükleri kısıtlayan, bu niteliği ile Anayasa'ya aykırılığı açık, fakat iptal edilinceye kadar amacını gerçekleştirmiş olacak bir kanun tasarısına karşı, işçi kitlelerinin iktidarı Anayasa'ya saygıya davet eden bir protesto hareketidir. Bu hareket olsa olsa karışıklık olarak nitelendirilebilir. Oysaki, Anayasamızın, sıkıyönetim ilânı bakımından aradığı şart, millî güvenlik seviyesinde bir olayın, yani 124. maddede belirtilen olaylardan birinin gerçekleşmesidir.

Bu durumda, Hükümetin kendi beyanına göre dahi kamu düzeni bozukluğu seviyesindeki olaylara dayanarak sıkıyönetim ilânına karar verilmesi, bunun onanması ve süresinin uzatılması Anayasamıza açıkça aykırıdır.

II-Dayanılan Anayasa Hükümleri.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına ve Başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, millî, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 11- Temel hak ve hürriyetler, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlanabilir.

Kanun, kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa, bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz.

Madde 64- Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindendir.

Madde 81- Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düştüğüne Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

Madde 124- Savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma ol-

ması veya vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması sebebiyle, Bakanlar Kurulu, süresi bir ayı aşmamak üzere, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya her yerinde sıkıyönetim ilân edebilir ve bunu hemen, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onamasına sunar. Meclis, gerekli gördüğü zaman, sıkıyönetim süresini kısaltabileceği gibi, tamamıyla da kaldırabilir. Meclisler toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Bu kararlar, Meclislerin birleşik toplantısında alınır.

Sıkıyönetim veya genel olarak savaş halinde, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağı veya durdurulacağı kanunla gösterilir.

III-İptali İstenen Kararlar

1. 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı karar:

"TBMM Birleşik Toplantısı Kararı

İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde Sıkıyönetim ilânına dair

Karar No.: 228

Sendikalar Kanunun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek bugün İstanbul ve Kocaeli illirende önceden yapılan tahrik ve alının tertipler sonucunda vuku bulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi gereğince İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze İlçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00'den itibaren bir ay süre ile Sıkıyönetim ilânına dair 16.6.1970 tarihinde Bakanlar Kurulunca alınan karar TBMM Birleşik toplantısının 17.6.1970 tarihli 14. birleşiminde onaylanmıştır. 17.6.1970"

2. 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı karar:

"TBMM Birleşik Toplantısı Kararı

İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde ilân edilmiş bulunan Sıkıyönetim süresinin uzatılmasına dair.

Karar No.:231

Sendikalar Kanununun tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek İstanbul ve Kocaeli İllerinde önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda ve vukubulan hadiselerin yatıştırılması sırasında Devlet Kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketlerin bir ayaklanma mahiyetini almış bulunması üzerine Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi gereğince İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde bir ay süre ile ilân edilip Türkiye Büyük Millet Meclisinin 17.6.1970 tarihli ve 228 sayılı Kararı ile onaylanmış olan Sıkıyönetimin 16.7.1970 Tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılmasına Türkiye Büyük Millet Meclisi Birleşik Toplantısının 15.7.1970 tarihli 18. Birleşiminde karar verilmiştir.15.7.1970."

IV-İlk inceleme Kararı Şöyledir

1. Ahmet H. Boyacıoğlu'nun işin Anayasa Mahkemesinin görevine girip girmediği konusunda görüşme açılması ve Avni Givda'nın dava konusu sıkıyönetim kararının halen yürürlükte bulunmamasının işin incelenmesine engellik edip edemeyeceğinin oylanması yolundaki önerilerinden önce Ahmet H. Boyacıoğlu'nun önerisinin oylanmasına Lûtfi Ömerbaş, Sait Koçak, Avni Givda, İhsan Ecemiş ve Ahmet Akar'ın karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile,

2. İşin görev yönünden incelenmesine geçilmesine Lûtfi Ömerbaş, Sait Koçak, Avni Givda, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün dava konusu karar halen yürürlükte bulunmadığından görev sorununun incelenmesine yer olmadığı yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile karar verilmiştir.

a) Görevin önce incelenmesi sorunu:

Anayasa, 136. maddesiyle belirttiği kuraldan ayrılarak Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini bizzat kendisi tayin ve tespit eylemiştir.

Usul hukukumuzda görev deyimi çoğunlukla teknik ve dar anlamda kullanıldığı halde, yetki deyimi hem dar ve teknik ve hem de görevi dahi içine alacak biçimde geniş bir anlamda kullanılagelmiştir.

Geniş anlamıyla yetki, bir mahkemenin anlaşmazlıklara bakmak hususundaki hak ve mükellefiyetlerini ifade ettiği için yargı hakkı kavramı ile tedahül etmekte ve bir davada her şeyden önce bu hususun araştırılması gereğini ortaya koymaktadır. Gerçekten 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'un 42. maddesinde yer alan "Görev" deyimi, yargı hakkıyla eş anlamda ve geniş biçimde kullanılmış olduğundan, iptal davasına konu edilen kararların halen yürürlükte olup olmadığının araştırılmasına geçilmeden önce bu kararlara karşı açılan davanın görülmesinin Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olup olmadığının tartışılması gerekli görülmüştür.

b) Konunun Anayasa Mahkemesinin görevi içinde olup olmadığı sorunu:

Sıkıyönetim, yurdun yönetiminde sorumlu bulunan yürütme organı, Anayasa'nın belli ettiği sınırlı nedenlerle ülkenin bir bölgesinde veya tümünde uygalayacağı olağanüstü yönetim usullerinden birini teşkil eder. Sıkıyönetim kararını, Anayasa hak ve özgürlüklerini kendiliğinden kısıtlayan ve onları belli bir süre askıya alan bir işlem olarak değil de, Anayasa'nın 124. maddesinin son fıkrasında açıklanan, sıkıyönetim ve genel olarak savaş halinde hangi hükümlerin uygulanacağını ve işlemlerin nasıl yürütüleceğini, hürriyetlerin nasıl kayıtlanacağını veya durdurulacağını gösteren kanunun ülkenin bir bölgesinde veya tümünde uygulama alanına konulması tasarrufu olarak nitelendirmek daha yerinde olur. Bakanlar Kurulu tarafından ilân edilen sıkıyönetim kararının yürürlükte kalabilmesi, daha doğrusu Anayasa hak ve özgürlüklerini kısıtlayan veya belli bir süre askıya alan kanun hükümlerinin uygulanmasına devam olunabilmesi için, araya bir şart-tasarrufun girmesi yani organik bakımdan idarî olan sıkıyönetim ilânı kararının Türkiye Büyük Millet Meclisince onanması gerekmektedir.

Sıkıyönetim ilânı kararının TBMM Birleşik Toplantısında onanma tasarrufunu, maddî bakımdan kanun addetmeye veya bu nitelikte bir işlem saymaya yahut İçtüzük hükmü gibi telâkki etmeye imkân görülememiştir.

Millî Birlik Komitesi tarafından kurulan Anayasa Komisyonunca hazırlanan Anayasa Tasarısında, "Kanunların, yasama meclisleri içtüzüklerinin ve bu meclislerce verilen her türlü kararların Anayasa'ya uygunluğunu denetlemek" görev olarak Anayasa Mahkemesine tanındığı, böylece Türkiye Büyük Millet Meclisinin ister kanun ister karar şeklinde, maddî bakımdan kaide-tasarruf veya şart-tasarruf niteliğinde olan bütün kararları Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine tabi tutulması öngörüldüğü halde, Anayasa, 147. maddesinin birinci fıkrası ile "Anayasa Mahkemesi, kanunların ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüklerinin Anayasa'ya uygunluğunu denetler" yolundaki ilkeyi benimsemek suretiyle bu denetimi sadece kanunlara ve İçtüzüklere hasretmiş diğer bir deyişle TBMM'nin Kanun veya İçtüzük niteliğinde olmayan kararlarını -Anayasa'nın ayrık olarak düzenlendiği hükümler saklı olmak üzere- bu denetimin dışında bırakmıştır.

Ülkemizde, değişik, idare şekillerinden sonra Cumhuriyet idaresinin kurulduğu ve önceki idareler zamanında kanun niteliğinde alınmış olmakla beraber kanun adını taşımayan bir takım metinlerin de bulunduğu ve bunlardan bir kısmının 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Yasa'nın yürürlüğe girdiği tarihte ve hatta bu gün yürürlükte olduğu düşünülürse, anılan 44 sayılı Yasa'nın Geçici 5. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen "Yukarıdaki fıkralar, kanun adını taşımamakla beraber kanun mahiyetindeki sair metinler için de uygulanır" yolundaki hükmün sevk sebebi açıkça anlaşılır. Bu fıkra hükmünün, maksat dışındaki bir anlam

verilmek suretiyle, Yasama Meclisleri kararlarının Anayasa Mahkemesinin denetimine tabi olduğu yolundaki iddianın kanıtı olarak gösterilmesi yerinde bulunmamıştır.

Açıklanan bu nedenlerle, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124. maddesi uyarınca İstanbul İli ile Kocaeli Merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00'den itibaren bir ay süre ile sıkıyönetim ilânı hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararının TBMM Birleşik Toplantısının 17.6.1970 gününde ve 14. birleşiminde onaylanmasına dair 17.6.1970 günlü ve 228 sayılı karar ve bu kararın süresini 16.7.1970 tarihinden itibaren iki ay süre ile uzatılması hakkında TBMM Birleşik Toplantısının 15.7.1970 gününde ve 18. birleşiminde alınan 15.7.1970 günlü ve 231 sayılı karar kanun ve içtüzük niteliğinde bulunmadığından, Anayasa Mahkemesinin görevine girmeyen davanın reddine karar verilmelidir.

Sonuç:

Dava konusu kararların kanun ve içtüzük niteliğinde bulunmadığına ve Anayasa Mahkemesinin görevine girmeyen davanın reddine oybirliğiyle 17.XI.1970 gününde karar verildi.

Başkan Vekili	Üye	Üye
Lûtfi Ömerbaş	**Celâlettin Kuralmen**	**Hakkı Ketenoğlu**
Üye	Üye	Üye
Fazıl Uluocak	**Sait Koçak**	**Avni Givda**
Üye	Üye	Üye
Nuri Ülgenalp	**İhsan Ecemiş**	**Recai Seçkin**
Üye	Üye	Üye
Ahmet Akar	**Halit Zarbun**	**Kâni Vrana**
Üye	Üye	Üye
Muhittin Gürün	**Şevket Müftügil**	**Ahmet H. Boyacıoğlu**

KARŞIOY YAZISI

Anayasa Mahkemesine açılan iptal davalarında süre, yetki görev gibi konuların en başta incelenmesi gerektiğinde kuşku yoktur. Ancak eldeki 1970/44 esas sayılı işin apaçık bir özelliği vardır. Türkiye İşçi Partisi'nin 27.7.1970 gününde açtığı bu davanın konusu olan Türkiye Büyük Millet Meclisi birleşik toplantısı kararları sıkıyönetimle birlikte en son 16.9.1970'de, yani dava açıldıktan sonra yürürlükten kalkmış ve davanın konusu kalmamıştır.

Sonradan değiştirilme veya yürürlükten kalma nedeniyle iptal davasının açıldığı gündeki muhtevalarını koruyamayan metinlerin, iptal edilmeleri söz konusu olamayacağından, incelenmelerine de olanak bulunmadığı ve bu davaları karara bağlanmasına yer olmadığının saptanmasıyla yetinilmesi gerektiği ortadır. Nitekim Anayasa Mahkemesi ötedenberi bu gibi durumlarda yani dava konusu hükümlerin davanın açıldığı tarihten sonra değişmesi veya yürürlükten kalkması hallerinde işin karara bağlanmasına yer olmadığı yolunda kararlar vermektedir.

İncelemekte olan davada dava konusu kararlar artık yürürlükte bulunmadığı, başka deyimle dava konusu ortadan kalkmış olduğu için bu kararların ele alınıp konunun Anayasa Mahkemesinin görevine girip girmediğinin araştırılması düşünülemez. Şu duruma göre iptal istenen kararların inceleme gününde yürürlükte bulunmamasıyla ortaya çıkan sorunun işin incelenmesine engellik edip etmeyeceğinin görev sorununun çözümünden önce ele alınması ve bir karara bağlanması zorunludur ve görev yönünden herhangi bir incelemeye gidilmesine ve karara varılmasına olanak yoktur.

1970/44 esas sayılı davada görev sorununa öncelik tanınmasına ve dava konusu kararların yürürlükte bulunmamasıyla oluşan hukukî durumun bir yana bırakılmasına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin 17.11.1970 gününde verdiği karara bu nedenlerle karşıyız.

Üye	Üye
Avni Givda	**Ahmet Akar**

KARŞIOY YAZISI

İptal davasına konu edilen TBMM'nin iki kararı, davanın açılmasından önce yürürlükten kalkmış bulunmaktadır.

"Anayasa'nın 149. maddesine göre, iptal davasına konu yapılacak metinlerin yürürlükte bulunmaları gerektiğinde kuşku yoktur. Zira, adından da anlaşılacağı üzere, iptal davasının konu olabilecek bir kanun veya içtüzük hükmünün, hukuken ve maddeten iptalinin mümkün olabilecek nitelikte bulunması zorunlu olup esasen yürürlükten kalkmış olması sebebiyle uygulama olanağını yitirmiş bulunan bir hükmün iptaline karar verilmesi de söz konusu değildir. Bu sonuca göre, iptal kararına konu olamayacakları önceden belli olan metinlerin, bu durumları bir yana bırakılarak, nitelikleri açısından karar konusu yapılmalarının uygun olmayacağı da meydandadır.

Bu dosyadaki iptal davası da, yürürlükte bulunmamaları nedeniyle iptal kararına konu olamayacakları ilk bakışta ve açık-seçik görülen iki TBMM kararına karşı açılmış bulunduğundan bu durumun belirtilerek (İstemin karara bağlanmasına yer olmadığı) yolunda karar verilmesi gerekirdi.

Karara bu nedenle karşıyım.

Üye,
Muhittin Gürün

KARARLARIN TARTIŞILMASI

Bu kararlar karşısında hukukî durum ne olacaktır? Anayasamız gerek yürütme organının ve gerekse yasama organının işlemlerinin Yargı denetimine bağlı olduğunu açıkça belirtmiştir. Anayasa 2. maddesi ile Türkiye Cumhuriyeti'nin bir "hukuk devleti" olduğu ilkesini de getirmiştir. "Hukuk Devletinin" ayırıcı niteliği, bütün eylem ve işlemlerin "hukuka bağlı" olmasıdır. "Hukuka bağlılık"ta Yargı denetimini gerekli kılar. Anayasamız 114. maddesi ile "idarenin bütün eylem ve işlemlerini" yargı denetimine bağlamıştır. 147. maddede de yasama organının işlemleri yargı denetimine bağlanmış bulunmaktadır. Demek ki, Sıkıyönetim ilanına ilişkin karar, yürütme organının, ya da yasama organının bir kararı da olsa, mutlak yargı denetimine bağlıdır. Öyle ise bu kararın Danıştay'ca, ya da Anayasa Mahkemesince denetlenmesi zorunludur. Bu sonuca vardığımızda yukarıdaki kararlardan birinin hukuka aykırı olduğu kolayca anlaşılır. Yalnız hukuka aykırılık acaba hangi kararda? Danıştay Dava Daireleri Kurulu kararı mı hukuka aykırı, yoksa Anayasa Mahkemesi kararı mı?

Bu iki Mahkeme arasındaki görev uyuşmazlığının çözümü için başvurulacak Uyuşmazlık Mahkemesi gibi bir Mahkeme olmadığından, uygulama yönünden hukuka aykırılığı saptamak yine kararı veren mahkemelere düşmektedir. Yani Danıştay, ya da Anayasa Mahkemesi verdiği kararın hukuka aykırı olduğunu ve davada görevli bulunduğunu kabul edecek, davanın esası yönünden olumlu, olumsuz bir sonuca varacaktır. Bunu da ancak açılacak yeni bir davada yapabilecektir.

Bizce; yukarıya aynen alınan bilimsel raporda da belirtildiği gibi, Sıkıyönetim ilanı kararını onayan TBMM'nin kararı, yurttaşların "temel hak ve özgürlükleri"nin sınırlandırılması olanağı verdiğinden bir "kanun" niteliğindedir. TBMM'nin Bakanlar Kurulunca ilan olunan Sıkıyönetimi onamaması halinde Sıkıyönetim devam etmeyecektir. Böyle olunca da; Anayasanın 147. maddesi gereğince onama kararı, Anayasa Mahkemesinin yargı denetimine bağlıdır. Kısaca belirttiğimiz bu nedenle yukarıdaki kararlardan ikincisi, yani Anayasa Mahkemesi kararı hukuka uygun düşmemektedir. Anayasa Mahkemesi, bu davada kendini görevli sayıp, esasa ilişkin olumlu ya da olumsuz bir karar vermek zorundaydı.

BÖLÜM-V

SIKIYÖNETİM MAHKEMELERİNDE AÇILAN DAVALAR

Davalar Üzerine

Bakanlar Kurulunca Sıkıyönetim ilan edilip, Sıkıyönetim Komutanının atanması ile birlikte İstanbul'da birde Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi kuruldu. Ancak, sonradan haklarında soruşturma açılan kişilerin sayılarının artması üzerine bir Mahkeme yeterli görülmediğinden ikincisi de kuruldu. Mahkemeler, 1 ve 2 No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi olarak anılıyorlardı.

Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerine atanan yargıç ve savcıların politik ve hukukî durumları konusunda ileri sürülen görüşlere ileride geniş olarak yer vereceğiz. Burada açılan dava ve soruşturmalar üzerinde genel olarak durmak ve davalardan önemli olanlara değinmek istiyoruz.

1970 Sıkıyönetiminin üç aylık uygulaması sırasında gerek Sıkıyönetimin ilanına neden sayılan 15/16 Haziran olayları ile ilgili olarak gerekse Sıkıyönetim süresi içinde meydana gelen olaylar nedeni ile çoğunluğu işçilerden ve öğrencilerden oluşan toplam 260 kişi hakkında Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerinde 69 dava açıldı. Bu davalardan 38'i Sıkıyönetim döneminde Askerî Mahkemelerce karara bağlandı. Bu 38 davada iki sanığın beraatine ve 55 sanığın da çeşitli cezalarla mahkûmiyetlerine karar verildi. Cezaların en ağırı "1 yıl hapse mahkûmiyet"dir.

Sıkıyönetimin sona erdiği 17 Eylül 1970 tarihinde henüz soruşturması tamamlanmamış 106 dosya Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından İstanbul C. Savcılığına devredildi. İstanbul C. Savcılığı bu dosyalar hakkında yetkili Adliye mahkemelerinde davalara devam edilmesini kararlaştırdı ve dosyalar İstanbul, Eyüp, Kadıköy, Kartal ve Kocaeli ile Gebze Mahkemelerine gönderildiler. Davalara bu mahkemelerde devam edildi.[1]

Sıkıyönetim sona erdiğinde Kartal Maltepe, 2. Zırhlı Tugay Askerî Cezaevinde 29 kişi tutuklu olarak bulunuyordu. Bu kişiler Sıkıyönetimin sona ermesi ile birlikte Paşakapısı Cezaevine sevkedildiler. Tutuklu olanlar arasında DİSK yöneticileri de vardı. Sıkıyönetim Askerî Mahkemeleri, Sıkıyönetimin sona ereceğini bildikleri halde bu kişilerin tahliyelerine karar vermemişlerdi. DİSK yöneticileri ile ilgili dosya İstanbul C. Savcılığınca İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesine sevkedi-

1. 3832 sayılı yasada 1402 sayılı yasadakine benzer bir hüküm bulunmadığından o dönemde Sıkıyönetim kalktığında Mahkemelerin de görevi sona eriyordu.

lince savunucular tutuklu olan sanıkların salıverilmeleri için Mahkemeye başvurdular. Mahkeme, duruşma yapmaya dahi gerek görmeden 26 Eylül 1970 tarihinde tutuklu 20 kişinin salıverilmesine karar verdi. Böylece DİSK yöneticileri de dahil sanıklardan büyük bir kısmı üç buçuk ayı geçen tutukluluktan sonra özgürlüklerine kavuşabildiler. Diğerleri de ilgili mahkemelerce kısa sürede serbest bırakıldılar. Ancak, bazıları hakkında verilen cezalar kesinleşmişti. Bunlar altı ayla bir yıl arasında değişen cezaları tamamlayarak cezaevlerinden çıkabildiler. Sıkıyönetim mahkemelerince o dönemde verilerek kesinleşen ceza en çok bir yıldı. Bir yıla mahkûm olupta cezasını tamamlayarak çıkan, diğer bir deyimle o dönemde en uzun süre hapiste kalan kişi ise bir İETT biletçisi olan Adem Muhammet Gündoğan'dı.*

15/16 Haziran olayları üzerine kurulan Sıkıyönetim mahkemelerinde ilk davalar 29 Haziran 1970 tarihinde başladı. Özellikle ilk oturumu son derece ilginç olan bu davanın sanıklarından üçü Arçelik işçisi biri ise Kartal tuvaletlerinin temizleyicisi idi.[2]

Sıkıyönetim mahkemelerinde açılan davalarda Askerî Savcılar, nedenini tam olarak çıkaramadığımız bir ayırım yaptılar. Birbirleri ile bağlantılı olan birçok sanığı ve davayı ayırarak açtılar. Gerçi yargılama usulü bakımından buna engel bir yasa hükmü yoktur, ancak bir çok olayın tam olarak aydınlanması bu nedenle mümkün olamadı. Örneğin Anadolu yakasındaki olaylarla ilgili olarak 85 sanıklı olarak açılan toplu davanın yanında bir sanıklı ya da ikişer beşer sanıklı grup davalar da açıldı. Hatta bazı kişiler hakkında birden çok dava açıldığı da oldu. Sıkıyönetim mahkemelerinde açılan tüm davalara burada yer vermek olanağı bulamadık. Yalnızca toplu davalardan önemli saydığımız bazılarını biraz geniş olarak anlatıp diğerlerini kısaca özetlemeyi uygun bulduk.

Davalarla ilgili soruşturma safhalarında Anayasaya ve yasalara aykırı bir dizi uygulama ile karşılaşıldı. Gerek sanıklar ve gerekse savunucular, aykırılıklara, baskılara, anti-demokratik uygulamalara, savunma hakkının kısıtlanmak istenmesine karşı sonuna kadar direndiler.[3]

Tutarlı bir demokratik mücadelede yılmadan uğraş veren bu kişiler yanında, demokrasi ve özgürlük düşmanları, kendilerini kurtarmak için en yakınlarını dahi ihbar edebilen, korkak ve hainler de çıktı. İşçi sınıfı militanları 15/16 Haziran'ın tarihsel haklılığını ve sosyalizmi savunurken, sendikacılar "kötü" bir sınav verdi; en önemli sorunlarda disiplin ve ciddiyetten uzak davranışlarda bulunanlar oldu. Bunların bazı örneklerine de yer vermeyi uygun gördük ve *Devrimci Hareket*in geleceği, arınması için gereken derslerin çıkarılmasında yardımcı olur umuduyla kitaba aldık.[4]

2. Bk. Aşağıda Rona Ronay ve ark. davası.
3. Bk. Bölüm VI.
4. Bk. Bölüm VII.

* Adem Muhammet Gündoğan 15/16 Haziran eyleminde büyük emeği olan bilinçli bir arkadaşımızdı. (Y.n. 2001)

Disk Davası

Bu dava sanıkları, DİSK yöneticileri ile DİSK'e bağlı sendikaların bazı yöneticileri ve yine bu sendikaların işyeri temsilcilerinden oluşmaktaydı. Bu kişiler, olaylardan hemen sonra 16.6.1970'de gözaltına alındılar. Tutuklanma istemi ile sivil mahkemeler önüne çıkarıldıklarında ise bu mahkemeler tutuklamayı reddettiler. Sıkıyönetimden sonra ise ancak 29.6.1970 tarihinde Askerî Mahkeme önüne çıkarıldılar ve tutuklandılar. Bu süre zarfında hiçbir yasal dayanak olmaksızın gözaltında tutuldular.[5]

Davanın1 No.'lu sanığı olan Disk Genel Başkanı Kemal Türkler tutuklanma istemi ile çıkarıldığı Askerî Mahkeme önünde şöyle dedi;

"14.6.1970 günü Merter Sitesi Lastik-İş Salonlarında yapılan toplantıyı bizzat yönettim, oradaydım. Mezkûr günkü toplantı için Vilayete önceden 171 sayılı kanunun öngördüğü şekilde bir bildiride bulunmadım. Çünkü, toplantıyı dışarıdan bir salon kiralayarak değil, sendikaya bağlı binalardan yararlanarak yaptık. Toplantı tahminime göre 400 kişinin iştiraki ile oldu. Ve gayesi konferans niteliğindeydi... ben, toplantıda işçiyi saldırılı bir yürüyüşe ve toplantıya sevk edici hiçbir konuşma yapmadım ve 15.6.1970 günü de Vilayete 17.6.1970 günü yürüyüş yapacağımıza dair bildiride bulundum. Ancak, Vilayet bildirgeyi 171 sayılı kanunun öngördüğü bazı hususları ihtiva etmemesi nedeni ile kanunsuz bularak bize tebligat yaptı. Ancak işçi alternatifi 274 ve 275 sayılı kanunların tadili sebebiyle sokağa dökülmeye her an müsaitti ve 15/16.6.1970 tarihindeki yürüyüş oldu."

Disk Genel Sekreteri Kemal Okur Sülker ise aynı Mahkeme önünde şunları söyledi:

*"Ben, 14.6.1970 günü Merter sitesi Lastik-İş salonlarında yapılan toplantıda bulunmadım. O gün evimdeydim. 15/16.6.1970 tarihlerinde yapılan yürüyüş ve toplantılara katılmadım."**

Sanıkların tutuklanmalarından sonra ise davanın açılması için iki aya yakın uzun bir bekleyiş dönemi başladı. Bu bekleyiş Ağustos'un ikinci haftasına kadar sürdü. Sonuçta sıkıyönetim Savcısı Hâkim Yb. Hakkı Erkan tarafından hazırlanan 13.8.1970 tarihli iddianame 1 No.'lu Sıkıyönetim mahkemesine verildi ve dava açılmış oldu. İddianamede şöyle deniliyordu;

5.Bk.: Aşağıda Bölüm VI.

* Disk üst yönetiminden hiç bir sendikacı işçilerle beraber eylemlere katılmadı. (Y.n. 2001)

T.C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

İSTANBUL
13.8.1970

SAYI : 1970/7
ESAS NO. : 1970/107
KARAR : 1970/67

İDDİANAME

SUÇ : 1- Hükümet aleyhine halkı isyana teşvik etmek üzere ittifak etmek.
2- Kanunlara karşı gelmeye Halkı teşvik ile Memleketin emniyetine tehlike iras edecek surette neşriyatta bulunmak.
3- 171 sayılı kanuna muhalefet etmek.

SANIKLAR

1- Kemal Türkler : Himmet oğlu 1926 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikaları ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı.

2- Kemal Okur Sülker : Emin Oğlu 1919 doğumlu (...) Maden-İş Gazetesi yazı işleri müdürü, DİSK Genel Sekreteri.

3- Yaşar Önsen : Mahmut Rıfat oğlu 1929 doğumlu (...) Lastik-İş Sendikası Başkan vekili.

4- Cavit Şarman : Osman oğlu 1926 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Genel Başkan vekili.

5- Şinasi Kaya : Fazıl oğlu 1938 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Başkan vekili, DİSK yönetim kurulu üyesi.

6- Hilmi Güner : Halit oğlu 1933 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası Başkan vekili.

7- Orhan Müstecaplıoğlu : Hüseyin oğlu 1340 doğumlu (...) Resim işleri ile iştigal eder.

8- Kadir Karatay : Ali Osman oğlu 1341 doğumlu (...) Termo Buhar cihazları fabrikasında işçi.

9- Saffet Kayalar : Naşit oğlu 1940 doğumlu (...) Aluminyum fabrikasında döküm ustası.

10- Neşet Demircan : Hüseyin oğlu 1940 doğumlu (...) Rabak Aluminyum Kablo fabrikasında işçi baş temsilcisi.

11- Uğur Özdoğan : Hüseyin oğlu 1944 doğumlu (...) AEG ETİ fabrikasında işçi.

12- Celâl Alçınkaya : Aşır oğlu 1933 doğumlu (...) Rabak Bakır fabrikasında şoför ve işçi temsilcisi.

13- Cemal Doğan : Muharrem oğlu 1931 doğumlu (...) Gizlavet Lastik fabrikasında işçi.

14- Rafet Yıldırım : Kasım oğlu 1942 doğumlu (...) Beşiktaş Un fabrikasında çalışır işçi baş temsilcisi.

15- Burhan Şahin : Feyzullah oğlu 1936 doğumlu (...) İstanbul Matbaasında çalışır.

16- Ömer Geçer : Hasan oğlu 1933 doğumlu (...) Sütlüce Lastik eşya fabrikasında çalışır İşçi Baştemsilcisi.

17- İsmet Demir : Mustafa oğlu 1945 doğumlu (...) Gebze AEG-ETİ Fabrikasında çalışır, İşçi temsilcisi.

18- Şemsettin Akbaş : Ali oğlu 1936 Doğumlu (...) Fargılas'ta çalışır İşçi temsilcisi.

19- Fehmi Nasuhoğlu : Sabri oğlu 1933 doğumlu (...) Abott Amerikan fabrikasında çalışır. İşçi Baştemsilcisi.

20- Recep Akgül : Sadık oğlu 1945 doğumlu (...) Türk Demir Döküm fabrikasında çalışır Lokal temsilcisi.

21- Turgut Alaağaç : Ali oğlu 1943 doğumlu (...) Türk Demir Döküm fabrikasında çalışır İşçi temsilcisi.

22- Hakkı Öztürk : Dursun oğlu 1942 doğumlu (...) Türkiye Maden-İş Sendikası 7'nci bölge temsilcisi vekili.

23- Remzi Arslan : Ali oğlu 1939 doğumlu (...) Arçelik A.Ş.'de çalışır. İşçi Baş Temsilcisi.

24- Orhan Adem Sevinç : Ahmet oğlu 1933 doğumlu (...) Sungurlar Kazan fabrikasında çalışır.

25- Hüsnü Özdemir : Adil oğlu 1923 doğumlu (...) Avukat.

Yukarıda hüviyetleri ve isnat olunan suçların mahiyeti yazılı sanıklar haklarında İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının 25.6.1970, 26.6.1970 ve 30.6.1970 tarih ve AD.MÜŞ. 970/235 sayılı soruşturma emirlerine istinaden yapılan tahkikat sonunda:

15/16 Haziran 1970 günleri İstanbul'da vukubulan tahrip, Cebir ve Şiddetle Devlet Kuvvetlerine karşı gelme, Devlet Kuvvetleri ile çarpışma, ölüm ve yaralama fiilleri ile neticelenen olayların aşağıda açıklandığı şekilde cereyan ettiği anlaşılmıştır.

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) Yürütme Kurulu'nun 28 Mayıs 1970 günü yapılan toplantısında; Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü saat 10'da olağanüstü toplantıya davet edilmesine 274-275 sayılı yasaları değiştirecek tasarılarla ilgili son hazırlıkların gündeme alınmasına, genel sekreter Kemal Sülker'in meclis çalışmaları ve son durumları hakkında bilgi edinmek için Ankara'ya gönderilmesine, 3 Haziran 1970 günü toplanan aynı kurulun 274-275 sayılı kanunlarla ilgili olarak olağanüstü toplantıya çağrılan Yönetim Kurulu gündeminin münhasıran 274-275 sayılı kanunları değiştiren tasarılar olmasına karar verilmiştir.

Karar gereğince 3 Haziran 1970 günü DİSK Yönetim Kurulu toplanarak;

1- 274-275 sayılı kanun tasarılarını incelemek üzere Celâl Beyaz, İbrahim Çetkin ve Avni Erakalın'dan kurulu bir komisyonun son olarak bir inceleme raporu hazırlamasına,

2- Tasarı Komisyonunun yanısıra Kemal Nebioğlu* başkanlığında Salih Çetin, Celal Beyaz, Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Mustafa Baştan'dan kurulu bir eylem komitesi teşki-

* Kemal Nebioğlu Disk genel başkan vekili, aynı zamanda Gıda-İş Sendikası Genel Başkanı sıfatıyla "Eylem Komitesi" başkanı olmasına rağmen, 15-16 Haziran davalarında sanık yapılmamıştır.

line ve her iki komisyonun hazırlayacakları raporları 5 Haziran 1970 günü yapılacak olağanüstü yönetim kurulu toplantısına sunmalarına,

3- Basın'a bu yolda bildiri verilerek uyarı komitesinin seçildiğinin bildirilmesine DİSK yürütme kurulunun bu konuda şimdiden hazırlık yapmasına,

4- Uyarı heyetinin Cumhurbaşkanı, Başbakan, Millî Güvenlik kurulu genel sekreteri, Ana muhalefet partisi genel sekreteri ile Tabii Senatörler Kurulunu ziyaret etmesine, gerekli randevülerin şimdiden istenmesine,

5- Ankara temaslarından sonra ve gerekirse veya işin gidişine göre İstanbul'da bir Basın toplantısı düzenleyerek temas sonuçlarını açıklamaya,

6- Konuyu işçilere indirebilmek için bugüne kadar yapılan Sendikal çabalar dışında, en yakın zamanda DİSK'in Sendikalar temsilcileri ile bir Kapalı Salon toplantısı düzenlenmesine,

7- Genel Başkan'a alınan kararların yürütümü için tam yetki verilmesine ve Genel Başkanı'ın yapacağı davetlere bütün Yönetici ve görevlilerin mutlaka uyarak eylemin süratle geliştirilmesine,

8- Eylem komitesinin önerilerinin yetkili organlarda kararlaştırıldıktan sonra uygulamaya konulmasına, Eylem komitesinin varılan kararları uygulamada gerekli organizasyonu tam yetki ile yapmasına, 5 Haziran 1970 günü saat 14'de tekrar toplanılmasına karar alınmıştır.

5 Haziran 1970 günü toplanan DİSK yönetim kurulu, 3 Haziran 1970 günü alınan karar gereğince 274-275 sayılı kanunlardaki değişikliği getiren tasarılar üzerinde inceleme yapan Celal Beyaz başkanlığındaki İbrahim Çetkin ve Avni Erakalın'dan müteşekkil komisyonun hazırladığı rapor ile Kemal Nebioğlu başkanlığındaki Salih Çetin, Celal Beyaz, Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Mustafa Baştan'dan kurulu Eylem Komitesinin verdiği raporlar üzerinde görüşerek DİSK Yürütme Kurulu ile bu kurulun münasip göreceği Sendikacılardan kurulu bir uyarı heyetinin Ankara'ya gitmesine ve uyarı niteliğindeki temaslarda, 274-275 sayılı yasaların Anayasaya aykırılığını belirten bir raporun verilmesine ve Eylem Komitesinin Anayasa haklarını kullanarak direnme yapılması için gerekli hazırlık çalışmalarını yapmasına karar verilmiştir. 6 Haziran 1970 günü toplanan DİSK Yürütme Kurulu Ankara'ya gidecek heyetin Pazartesi gününden sonra gitmesine ve yapacağı temaslarla ilgili Ankara'da basın toplantısı tertiplenmesine yetki verilmesi kabul edilerek DİSK Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü yaptığı toplantısında alınan kararın 4. maddesi gereğince Sayın Cumhurbaşkanı, Başbakan, Ana muhalefet partisi genel sekreteri, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterine 274-275 sayılı kanunlarda yapılan değişikliği getiren kanun tasarıları dolayısıyla görüşebilmeyi temin için randevu verilmesi istediğini muhtevi telgraflardan 9 Haziran 1970 günü Sayın Cumhurbaşkanının 13 Haziran 1970 günü kabul edeceklerine dair telgrafın gelmiş olması, diğer yerlerden cevap alınamamış bulunması karşısında uyarı heyetine dahil DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler, Genel Sekreteri Kemal Sülker, DİSK Yürütme Kurulu üyesi Kemal Nebioğlu, Ehli İman Tuncer, ve DİSK Yönetim Kurulu üyesi Celal Beyaz 10 Haziran 1970 Çarşamba günü Ankara'ya hareket ederek Ankara'da bulunan Lastik-İş Genel Başkanı DİSK Yönetim Kurulu üyesi İstanbul Milletvekili Rıza Kuas ile konuşmuşlardır.

11 Haziran 1970 Perşembe günü Uyarı Heyeti Ana Muhalefet Partisi Genel Sekreteri Bülent Ecevit ve bazı Tabii Senatörlerle 274-275 sayılı kanunları tadil eden tasarılar üzerinde görüşerek bu kanun tasarılarının getirdikleri ile Anayasaya aykırılığı hususunun duyurulduğu, Başbakanla görüşmek imkanının verilmediğinden ve İstanbul milletvekili Rıza Kuas'ın aynı gün akşamı 274 sayılı Sendikalar Kanununu değiştiren yeni tasarının Millet Meclisinden geçtiğini haber vermesi üzerine uyarı heyetine dahil Kemal Türkler, Kemal Sülker, Kemal Nebioğlu, Ehli İman Tuncer ve Celal Beyaz'ın 11 Haziran 1970 günü akşamı Ankara'dan hareket ederek 12 Haziran 1970 günü sabahı İstanbul'a geldikleri uyarı heyetine dahil şahısların ifadelerinden anlaşılmıştır.

12 Haziran 1970 günü Kemal Türkler'in ifadesine göre saat 11.de basın toplantısı yapılarak DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in Basın'a (Sendikalar Kanununu değiştiren yeni tasarı *ekspres* sürati ile Millet Meclisinde 3,5 saatte görüşülüp kabul edildi. AP, CHP, GP, oylarının birleştiği yeni tasarı işçilerin serbestçe sendika seçme özgürlüğünü yok etmektedir. Memleketimizde Faşist Sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra Türk-İş dışında bulunan İşçi sendikalarının hayat hakkı tanınmayacak, işçiler üyesi olmadıkları halde haraç şeklinde Türk-İş'e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır.

Türk-İş'e tanınan Sendika diktatörlüğü çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırap getirecektir.

Bu kanun işçinin doğal hakkı olan Sendika seçme özgürlüğünü Anayasanın 46. maddesine rağmen ortadan kaldırmaktadır. Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı getirdiği ilkeler açısından tümü ile Anayasaya aykırıdır. Bunu hükümet, partiler ve Türk-İş'de bilmektedir. Ancak ne varki Anayasa Mahkemesi Kanunu iptal edinceye kadar iş işten geçmiş olacaktır. Zira işçilerin Sendikalardan istifa hakkı kullanılmayacak kadar ağır ve güç işleyecek hükümlere bağlanmıştır.

Bu sebeple amaç olan Devrimci Sendikaları ve DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler, esasen plan budur.

Kanun zoru ile Türkiye'de tek Konfederasyon ve her iş kolunda Sendika tekeli kanunla kurulmaktadır. Örnek olarak gösterilen Memleketlerin hiç birinde kanun zoru ile Sendika sayısı azaltılmamıştır. Eğer talebimiz olan işçiye Sendika seçme bakımından referandum hakkı tanınmışsa güçlü Sendika ilkesi gerçekleşir. Oysa, hükümet ve işbirlikçisi Türk-İş diğer sömürücü güçler referanduma yanaşmamışlardır. Onların demokrasiye olan bağlılıkları da bu kadardır. Bunlar farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içindedirler.

DİSK, bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini verecektir. Bunun için de kesin eylem biçimlerini tespit etmek üzerine bugün saat 14'de DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü, yarın saat 14'de ise DİSK'e bağlı sendika yönetim kurulları, pazar günü ise, sendika yöneticileri ile işyeri temsilcileri saat 10'da Merter sitesindeki Lastik-İş binasında toplantıya davet edilmişlerdir.

Bu toplantılarda alınan kararlar DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacaktır.) şeklinde bildiride bulunmuştur.

Bu bildiri muhtevasından anlaşılacağı üzere Sendikalar Kanununu değiştiren yeni tasarının *ekspres* sürati ile Millet Meclisinde 3,5 saatte görüşülüp kabul edildiği, bununla Memlekette Faşist Sendikacılığın temellerinin atıldığı, Türk-İş'e tanınan sendika diktatörlüğünün çalışma hayatına baskı, terör ve ızdırap getireceğini, DİSK'i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşündüklerini, Hükümet ve İşbirlikçisi Türk-İş ve diğer sömürücülerin referanduma yanaşmadıklarını, bunların farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içinde olduklarını ifade ile DİSK'in bu meselenin Anayasa çizgisi içine sokulması mücadelesini vereceğini bunun için de kesin eylem biçimlerini tespit etmek üzere 12 Haziran 1970 günü saat 14'de DİSK Genel Yönetim Kurulunun 13 Haziran 1970 günü DİSK'e bağlı Sendika yönetim kurullarının, 14 Haziran 1970 günü ise DİSK'e bağlı sendika yöneticileri ile İş yeri temsilcilerinin Merter Sitesindeki Lastik-İş Sendikası binasında toplantıya davet ettikleri ve bu toplantılarda alınan kararların DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacağı açıklanmıştır.

12 Haziran 1970 günü öğleden sonra olağanüstü toplantıya çağrılan DİSK Genel Yönetim Kurulu 13 Haziran 1970 günü saat 14'de Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin daveti ve bu toplantıda 274-275 sayılı kanunlarla ilgili bu güne kadar yapılan çalışmaların ve sarf edilen çabaların anlatılmasına, 14 Haziran 1970 Pazar günü saat 10'da Lastik-İş binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticileri, DİSK yönetim kurulu, işyeri işçi temsilcileri, lokal temsilcilerinin davetine, bu konferansta 274-275 sayılı kanunlar hakkında DİSK ve bugüne kadar yapılmış olan temasların, çalışmaları, sarf edilen gayretlerin anlatılmasına, bu

konferansta yapılacak olan önerilerden esinlenerek Anayasa ve kanunlar içinde demokratik hakların sonuna kadar kullanılarak 274-275 sayılı kanunlarda yapılmak istenen değişikliklerin Anayasaya aykırı taraflarının, Uluslararası Çalışma Teşkilâtınca kabul edilmiş, İnsan Hakları Beyannamesine girmiş Sendika özgürlüklerinin kısıtlandığı konularının kamu oyuna duyurulmasına, konuya eğilmeyen Hükümetin uyarılmasına, Parlamentonun ve tüm ilgililerin dikkatinin çekilmesine ve bu konuda Anayasal eylem biçimlerinin DİSK Yürütme Kurulu tarafından tespit ve düzenlenmesine karar alınmıştır. Bu kararda imzaları açılmış olan Kemal Türkler, Kemal Sülker ve Şinasi Kaya'nın imzaları mevcut değildir.

DİSK Yönetim Kurulunun 3 Haziran 1970 günü yaptığı toplantıda aldığı kararın altıncı maddesinde konuyu işçilere indirebilmek için bugüne kadar yapılan çabalar dışında en yakın zamanda DİSK'in Sendikalar temsilcileri ile bir kapalı salon toplantısı düzenlenmesine karar verildiği ve genel başkan Kemal Türkler'in 12 Haziran 1970 günü yaptığı basın toplantısında Sendika Yöneticilerinin ve İşçi Temsilcilerinin 13-14 Haziran 1970 günleri yapılacak toplantılarda alınacak kararların DİSK tarafından derhal uygulamaya sokulacağı ifade edildiği halde 12 Haziran 1970 günü öğleden sonra olağanüstü toplantı yapan Genel Yönetim Kurulunun da kararında 13-14 Haziran 1970 günleri DİSK'e bağlı Sendika Yöneticileri, İşçi Temsilcileri ve Lokal Temsilcilerinin iştirakleri ile yapılacak toplantının bir konferans mahiyetinde olduğunun ifade edilmiş olması toplantının mahiyetine özel bir şekil vermek gayretinden ileri geldiği kanısına varılmıştır.

Nitekim Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas'ın 12.6.1970 tarihli ve 1970-8 sayılı "Temsilci Arkadaş" diye başlayan "Türk Sendikacılığının kararı ile ilgili olarak 14.6.1970 Pazar günü saat 10.00'da DİSK'e bağlı bütün kardeş sendikaların yönetici kadroları ile işyerleri sendika temsilcilerinin katılacakları bir toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantı Pazar günü saat 10.00'da Sendikamız Genel Merkezi toplantı salonunda yapılacaktır. Sendika özgürlüğü ile ilgili olarak düzenlenen bu toplantıya mutlaka katılman gerekmektedir." şeklindeki çağrısında da yapılacak toplantının bir konferans mahiyetinde olmadığı açıkça görülmektedir.

13 Haziran 1970 günü yapılan DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin yaptığı toplantıda ne konuştukları tespit edilememiştir. DİSK Yürütme Kuruluna ait karar defterinde (13 Haziran 1970 Cumartesi günü saat 11.00'de 274-275 sayılı kanunlarda yapılmak istenen değişikliklerle ilgili randevu isteğine müspet cevap veren Sayın Reisi Cumhurumuzla "DİSK adına Kemal Nebioğlu, Rıza Kuas ve Kemal Türkler'in görüşmesine") karar alındığı anlaşılmıştır. 14 Haziran 1970 günü DİSK'e bağlı Sendika yöneticileri ile İşçi ve Lokal temsilcilerinin birlikte toplanması kararlaştırıldığı halde 13 Haziran 1970 günü ayrıca DİSK'e bağlı sendika yöneticilerinin toplantıya çağrılması ve görüşme yapılmasının mana ve mahiyeti anlaşılamamıştır.

14 Haziran 1970 Pazar günü Merter Sitesinde Lastik-İş Sendikası binasında DİSK'e bağlı sendika yöneticileri, İşçi ve Lokal temsilcilerinin iştiraki ile yaptıkları toplantıda Sıkıyönetim Komutanlığının arama kararlarına istinaden 20 Haziran 1970 günü Lastik-İş Sendikasına ait binada yapılan aramada ele geçen teyp bandında toplantının ceryan tarzı ve kimlerin neler konuştuğu neler yapılmak istendiği açıklanmaktadır.

Teyp bandından tape edilen 14 Haziran 1970 pazar gününe ait toplantıdaki konuşmacılara ait hususlar aşağıda arz edilmiştir.

Murat Han Bedel konuşmasında; "Çok muhterem kardeşlerim benim ismim Murat Han Bedel, Türkiye Maden-İş Sendikası Teşkilatlandırma dairesinde sarı şebekelerin hışmına uğrayan emeğinin karşılığını alamayan kardeşlerimizle beraber teşkilatlanma yönünden görev alan bir kardeşiniz olarak bugün çok mutluyum. Çünkü, devrimci işçi sendikalarının bünyesinde bulunan ve devrimci işçi sendikalarının yüzelli binin üstündeki işçilerini temsil eden kurmaylarının huzurunda konuşuyorum. Bu benim için en mutlu gündür. Alacağınız kararın bir kurmay heyetinin aldığı karar olarak da isabetli olacağından asla

şüphem yoktur. Sizi hürmetlerle selamlarım kardeşlerim. Muhterem kardeşlerim 274 ve 275 yasaları hayat olan ve hayatın ta kendisini temsil eden emekçi insanların elinden almak isteyen ve hattızatında 1961 Anayasasının çok dışında bulunan bu 274 ve 275 yasalarından daha kötüsünü getirmek isteyen kişilerin elbetteki karşısına dikileceksiniz. Bu sizin en tabii hakkınızdır. 1961 Anayasasının 46. maddesi elbetteki size sendikalaşma özgürlüğünü vermiş bu günkü düzen içinde bulunan satılmış kişiler Amerikan sarı sendikacılık şebekesini kurmak için sizler uyandığınız için ve bu hakları ellerinizden almak istiyorlar, ama unutuyorlarki devrimci işçi sendikalarının bünyesinde bulunan kurmay heyeti burda canları ile gerektiği zaman ölüm mücadelesini vermeye her zaman azimlidir. Kardeşlerim ben heyecanlı konuşuyorum. Çünkü teşkilatlanma devrelerinde yasal haklarını en iyi şekilde kullanan bilinçli devrimci işçi sendikaları konfederasyonu bünyesi altında çalışan emekçi kardeşlerin yapmış oldukları eylemlerle onlara ne demek istediklerini açıkça ortaya koymuş, kanunları getiren haysiyetsiz kişiler elbetteki tedirgin hale gelmişlerdir. Bu sizin gücünüzdür, bu gücün üstünde bulunan kuvvetli bir güç mümkün değildir. Olamaz. Bizler sizleri en iyi şekilde yani Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu kuranlar elbetteki, Türkiyede çalışan işçilerin haysiyetlerini perestişlerini ve insan gibi yaşama hak ve kurallarına sahip çıkacaklarını taa geçmişte görmüş ve bugün kurmuş işte, onun yetiştirmiş olduğu meyve vermeye başlamıştır. Bu meyveyi size çok görenlerin elbetteki hesaplarını görmeniz gerekiyor, bu sizin hakkınızdır kardeşlerim. Muhterem kardeşlerim bu kanun kuvvetlinin zayıfa kabul ettirdiği bir tür güçtür o kadar. Bu kuvvet değil kanun biziz, bizim dediklerimiz elbetteki kabul edilecektir. Bundan başkasına inanmıyorum. Devrimci işçi sendikalarının konfederasyonun bünyesinde bulunan kurmay heyeti buna kesin karar vermiştir, kararlıdır. Muhterem kardeşlerim organizasyona gelince, bu organizasyonun çok iyi şeklini bilen devrimci işçi sendikaları konfederasyonunun bünyesinde bulunan kişiler onun organizasyonunu çok iyi biliyorlar, o kadar güzel biliyorlar ki, o kadar güzel uyguluyorlar ki, ondan güzel uygulama ondan güzel başarı hiçbir yerde mümkün değildir. Çünkü kararı siz verdiğinize göre, kararda sizin hakkınız olduğuna göre elbetteki onun uygulaması da sizin ellerinizdedir. Buna inanıyoruz. Alacağınız kararda başarılar temenni eder hepinizi hürmetle salamlarım, sağolun kardeşlerim." şeklinde.

İsmi tespit edilemeyen bir konuşmacının "Kardeşlerim bizim fabrikada çok değerli bir müdür vardır bize, affedersiniz, tuvalete gitmeyi marka hesabına koyuyor ve... Arkadaşlar biz bugün altıyüz işçi bu kanun için ölmeye hazırız ve direnmeye de hazırız arkadaşlar..."

İsmi tespit edilemeyen konuşmacı; "Arkadaşlar Maden-İş Sendikası 4. Bölge temsilcisi... ve Süleyman Demirel'in kardeşi olan Şevket Demirel'in Haymak Sanayi fabrikasından işçi temsilcisi başkanıyım ve biz işçiler ufacık bir hareketimizle işçiler böyle bir saldırış yaptığı zaman hemen patronlar tarafından Devletin askeri, jandarması ve polisı derhal fabrikamızda yığılmasıdır. Arkadaşlar bunlar bizim, jandarmalar ve polisler bizim askerlerimiz ve polislerimizdir. Ve bunları bu şekilde önleyen patronları ezmek için dün ufacık bir hareketimizden dolayı derhal, hemen jandarmayı fabrikaya yığmışlardır. Arkadaşlar, bizlerin alınteri ile kazanmış olduğumuz haklarımızı işverenler ve dünkü yavrularımızın rızkını yiyen sarı şebekeler tarafından her an karşı koyacağız. Arkadaşlar ben yarın sabahtan itibaren şartelleri basıyorum, arkadaşlar burada sözlerime son vermeden hepinize savaşınızda başarılar dilerim."

Arçelikten bir işçi temsilcisine ait olan ve ismi tespit edilemeyen bir konuşmacı; "Sevgili arkadaşlarım, ben Arçelikten... ustabaşısı Maden-İş sendikası üyesi. Kardeşlerim, bugün bizler Türkiye'de ilk defa işçi sınıfının gücünü ortaya koymak üzere toplanmış bulunuyoruz. Bu gün en mutlu günümüzdür. Bugün bizlerin fabrikada çalışan işçilerin sözlerinden bizim düşmanlarımızın korkması gerek, onun için arkadaşlarım, kardeşlerim, burada çok iyi düşünmemiz karşımızdaki güçlerin durumunu iyi bilmemiz lâzımdır. Biz ne kadar güçlü isek karşımızda da bizim kadar güçlü olan ve gücün senelerden beri organizesini yapan bir takım güçler mevcuttur. Bunun en başta geleni ülkemizdeki basındır. Türkiye'deki

basın tamamen bizlerin karşısında olan bizlerin her an her saniye kişilerin patronların işverenlerin ve Amerikan patronlarının emrindedir. Görüyoruz arkadaşlar, bu kanun meclise üç ay önce verilmiştir. Üç aydan beri gazeteler sadece üçüncü sahifelerinde, ikinci sahifelerinde haber vermekteler. Bugün fabrikalarda çalışan işçi arkadaşlar yeteri kadar bu kanunun çıkıp çıkmayacağından dahi haberi yok, işte bütün bunları göz önüne almamız lazım. Biz yarın harekete başladığımız zaman bu basın yine bizim karşımıza dikilecektir. Onun için bizim mücadelemiz sadece fabrikalarla değil, biz basına da parti grubu olarak karşısına çıkmamız gerek. Basını da susturmamız gerek, basının bizden yana hiç olmazsa bizim yönümüzde çalışmasını sağlamamız gerek, arkadaşlarım. Bizim mücadelemiz bizleri 669 seneden beri sömürmekteler, bizlerden haraç almaktalar, bizleri soymaktalar, biz bu adamdan 669 senelik alacağımızı istiyoruz. Bir de bunun faizi var, ya bize bunun hepsini verirler veyahut defolup giderler. Bitsin bu adamların senelerden beri yapmış oldukları haksızlıklar. Bunun için arkadaşlarım bütün gücümüz bundan sonra fabrikalara, fabrikalarda en iyi şekilde arkadaşlarımıza anlatma zamanıdır. Eğer biz fabrikalarda çalışan arkadaşlarımızla birlikte olursak ve bunun yanında diğer fabrikalarda çalışan işçi arkadaşlarımızı yanımıza alarak bizleri ezmek isteyen, bizleri her an susturmak isteyen güçleri ve bu güçleri yok etmek için elimizden gelen ve kanımızın son damlasına kadar çarpışmamız gerek ve bu döğüşte bu savaşta bütün arkadaşlarıma başarılar dilerim."

Türk Demir Döküm fabrikası işçilerinin temsilcisi olarak kendini tanıtan, fakat kimliği tespit edilemeyen konuşmacı; "Değerli kardeşlerim, ben 1500 işçinin çalıştığı Türk Demir Döküm fabrikası işçilerinin temsilcisiyim. Kardeşlerim 32 Milletvekilinin Büyük Millet Meclisinden çıkartmış olduğu bu kanuna karşı derhal direnmeliyiz. Anayasa haklarımız olan bu direnişe yarından itibaren geçmeliyiz. Biz fikrimizi kararımızı kendimiz vermeliyiz. Ne genel başkan, ne genel başkan vekili, devrimci sendikalar tabandan idare edildiği için kararı tabandan veriliyor. Burada kardeşlerim kararı bizler vermeliyiz. Bizler Demir Döküm işçileri olarak karar aldık, and içtik, yarından itibaren Anayasal hakkımız olan direnişe geçeceğiz. Arkadaşlar, kardeşlerim, bizim namusumuz gibi koruduğumuz sendikaları kapatmak isteyenler, kapatabilirler ama bizim kafamızdaki bilgileri asla kapatamayacaklardır. Onun için hepinizi saygı ile selamlarım, vazifenizde başarılar dilerim."

Rıza Kuas konuşmasında; "Değerli kardeşlerim, burada işçi kardeşlerimin, temsilci kardeşlerimin konuşmalarını aynen Meclis kürsüsünden yaptım. Radyoda dinleme imkanını bulan arkadaşlarımız varsa dinlemişlerdir. Onun uzun uzun size anlatmayacağım. Şu anda Cenevre'de toplanan 117 devletin temsilcileri toplantı halindeler. Görüşülen konu da Dünya Sendikacılık özgürlüğü hususunda, halen devam ediyor. Bundan evvelde beynelmilel görüşmeler var, bu beynelmilel sözleşmelere göre işçileri beynelmilel sözleşmelerin işçiler sendikası zabıtası ile sendika adına çıkıyorlar. Sendikadan ayrılmak diye sözleşmeler var, bu sözleşmelerde de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti imzasını atmış mührünü basmış bulunmakta, bizim memleketimizde de aynen uygulanacaktır dedik. Bunu Meclis Kürsüsünde de söyledik. Beynelmilel sözleşmeler var siz böyle bir kanun çıkarıyorsunuz bütün dünya Türkiye ile alay eder, getirdikleri kanun yüzdeyüz Anayasaya aykırı ama Kemal Nebioğlu kardeşimin dediği gibi Anayasa mahkemesine gidinceye kadar atı alan Üsküdar'ı geçer. Zaten Anayasa planları grogramları bu yönden o zamana kadar biz icabına bakarız diyorlar. (...) AP diye partiyi karşınızda göreceksiniz amma AP'nin arkasındaki güçleri göreceksiniz. Yani kapitalist patronlar yani patron partileri bu Anayasa ile taban tabana zıt. Çünkü Anayasa patronların kapitalizmin aleyhine bir Anayasadır. Anayasa direnme hakkını vermiş, grev hakkını vermiş, onlara girmiyor bu zihniyet. Kapitalizmin yani patronların bu Anayasa ile zıt bir görüşün şahitleri olduğunu anlatmak için söylüyorum. 3008 sayılı İş Kanunu çıkarken dedik ki, bu Anayasaya aykırı, Anayasa bunu geri getirecektir dedik bizi dinlemediler. Anayasa geri gönderdi, mecliste söyledim, efendim usulden geri gönderdik dediler. Usul ne imiş? Usul nedir biliyormusunuz? Komisyonun Anayasa göre Siyasi Partiler kuvvet oranına göre kurulması lâzım. Komisyonu, siyasi partiler kanununa göre, Ana-

yasaya göre ve kuvvet oranına göre kurmuyorlar. Biz istediğimiz gibi komisyonu kurarız diyorlar kuruyorlar. Diğer taraftan biz bu kanunu kuruldan geçiriyoruz. Benim konuşmalarım tamam Türkiye'de işçiler, işçi temsilcileri eski bildiğiniz işçiler değildir artık, onlarda Türkiye'de oynanan oyunları, hakların nasıl elde edileceğini öğrenmişlerdir. Bu kanunu işçiler geri aldırtacaklardır, sizi yanıltacaklardır dedim. Söyledim, bugüne kadar Türk işçileri imkanları nispetinde şuurlu hareket etmesi sonunda Türk işçi kanının akması, sadece bir polis kurşununa hedef olmuş kardeşimiz diğer yönlerde böyle bir mücadele ortamında işçi kanı akıtmamıştır. İşçi kanlarının akmasına sebebiyet verecektir. Anarşinin gelmesine sebebiyet verecektir. Anayasayı çiğniyorsunuz, gittiğiniz yol yanlıştır. Sebebiyeti siz veriyorsunuz dedim onlara neye benziyor bu biliyormusunuz? AP mesela çoğunlukla iktidara geldi, bütün siyasi partileri kapatacak, sadece AP kalacak, başka bir parti kalmayacak anlamın diğeri de bunu söyledim. Türk-İş'i bırakacaksınız başka sendika bırakmayacaksınız. Amerikan emperyalizminin paralelinde patronlar ile elele istediğiniz gibi toplu sözleşmeler, istediğiniz gibi anlaşmalar yapacaksınız, öyle yağma yok, uyanık devrimci işçiler size bunu yaptırmayacaktır, dedim. Ben Türk-İş yönetim üyeliği yaptım senelerce bizler hepimiz Türk-İş üyesiydik. Yönetim kurulu üyeliği yaptım, niçin ayrıldım Türk-İş'ten? Niçin DİSK'i kurduk? Niçin? Onlara sorarsanız işte TİP karar almış Malatya Kongresinde de onun için. Hayır efendim İşçi Partisi Malatya kongresinde böyle bir karar almadı arkadaşlar. Good-Year'de de grev devam ediyor, Good-Year'de çalışan temsilciler buradalar, onlarda bilirler Kocael 'ndeki arkadaşlarım Good-Year'de grev devam ediyor. Altmış üç gün olmuş işte işveren dize gelmiş direniyor. Ticaret ve Sanayi odasında toplantı halindeyiz. Bütün isteklerimizi madde madde kabul ediyor. Toplantılarda bütün isteklerimizi harfiyen kabul ediyorlar. Gece olmuş 02 geceyarısı sabaha karşı bir telefon alıyoruz Ankara'dan. Acele bizi Ankara'ya çağırıyorlar, toplantı Ankara'da yapılacaktır. Gece bindik arabaya Ankara'ya gittık. İrtibat sabahleyin saat 10.00'da, çalışma bakanı da Bü'ent Ecevit, Bülen Ecevit'in huzurunda toplantı yapacağız, toplantı orada devam edecek güya arkadaşlar. Sabahleyin Ankara'ya gittik, birde gazetelere manşetlere bakıyoruz, Türk-İş konfederasyonu Türkiye'deki bütün grevleri ertelemiş ne imiş Kıbrıs meselesi, ne imiş çıkartma. Türk-İş Konfederasyonundan bir beyanat ben grevleri erteledim. Affedersiniz, Bana ne ulan(!) grevleri erteleyeceksin, Memlekette çok önemli bir mesele varsa Kıbrıs meselesi varsa hükümet var, mesela hizmet, kanun Anayasa yetki vermiş vahim meselelerde istediği gibi grevleri erteliyor. Teksif grevini erteler, maden grevini erteler, fırıncılar grevini erteler, memleketin ekonomik menfaatleri açısından zarar oldumu hükümetin yetkisi var grevleri erteler, tam altmış üç gün olmuş grev yapıyorum, ertesi gün Türk-İş karar almış grevi erteliyor. Onu da uzatmayalım arkadaşlar, saat 10.00'da randevü verdik Ankara'ya gittik, ertesi sabah bütün gazeteler grevler erteleniyor. Saat 10.00'da Çalışma Bakanının kapısında bekliyoruz *Halil Tunç* ile *İsmail Topkar* içerden çıktılar, biz dediler toplu sözleşme imzaladık. Patron olarak siz toplu sözleşmeyi imzalarsınız. Sendikanın Genel Başkanı benim dedim, seni toplantıya alsa idik bu toplu sözleşmeyi imzalayamazdık, niye sen çok hak istiyorsun yahu olur mu? Savaşımız bu. Niçin bunları anlatıyorum? Ondan sonra da geliyorlar efendim Zonguldak'ta Maden işçileri kurşunlandı, onları destekleriz, yönetim kurulu üyesiyim Türk-İş Genel sekreteri gider İzmit'te basın toplantısı yapar beyanat verir, Türk işçisini orduya karşı kışkırtır, 15 gün gazeteler manşet attı, hatırlayın bunu yalancının mumu yatsıya kadar yanar. Hatırlıyorsunuz öyle bir teşkilatın içinde işçi hakkını arayamaz. İşçi haklarını elde etmek mümkün değil, mümkün olmadığı içindir ki, başbaşa verdik, kafakafaya verdik, bu davaya inanmış kimseler birgün Konfederasyonu kuralım dedik ve kurduk arkadaşlar. Kardeşlerim yapılan konuşmalar sırasında orda 15 tane milletvekili vardı dendi, 450 milletvekili olsa da sonuç değişmez arkadaşlar. Konuştular, çünkü gruplarının kararı var, orada oturan 15 milletvekili daha evvel kendi grupları öyle grup toplantısı yapıyorlar, her parti grubu ayrı ayrı grup salonları var, kararlarını kesin orada alıyorlar, zaten onun için biz burada karar aldık mı bu grubun kararıdır. Bu grubun kararına nasıl hepiniz

uyacaksınız, uyarsak onlar da kendi parti gruplarında önceden toplanıp karar alıyorlar. Bu kanunu nasıl çıkartacağız? Öyle mi tamam, Meclise 10 kişi geliyor. Önemli olan kendileri karar alıyor onlar. Bunları öğreneceğiz bileceğiz arkadaşlar. Beni memnun eden bir şey her zaman tekrar ediyorum, Türk işçi sınıfı hergün biraz daha uyanmakta, bütün meselelerin çözüm noktası olan meclis koltuğuna artık kanaat getirmeye başlamıştır. Konuşmalar arasında işittiğim bir tane Kuas değil on tane Kuas göndereceğiz diyorsunuz, 50-100 tane meclise göndermediğiniz takdirde ızdıraplarınız da devam edecektir. Sömürücü düzen devam edecektir. Amerikan Emperyalizmi Türkiye'den gitmeyecektir. Kapitalizm alabildiğine gidecektir. Uçuruma gidecektir. Türkiye'yi boğmaya gidecektir. Türkiye'yi kurtaracak olan işçi sınıfının inancı odur. Orada söyledim Turhan Feyzioğlu bana cevap ver. Erdakan Demir Çekme fabrikasında işçileri sana sömürtmemek için çalışıyoruz. Bu palavraları bırak dedim. İşçi sınıfı her gün uyanıyor, şimdi arkadaşlar mesele gayet açık. Bir taraftan Süleyman Demirel'in ağabeyisinin fabrikası, arkadaşlar kurtuluş, emekçi halkın kurtuluşu sizlerin meclise gelmesidir. Sizleri biran evvel orada bekliyorum. Alacağımız kararında hayırlı olmasını diler hepinize saygılar sunarım. Konuşma devri kapandı, hareket başladı. Herkes güzel söz söyler, mesele güzel hareket yapabilmekte ve o hareketin sonucunu anlayabilmektedir. Hareketin başlangıcıda önemli değildir, mesele sonuca ulaşmaktır. Ben teklif getiriyorum, alacağımız kararı sonuna kadar yürütme hususunda söz vermek için huzurunuza çıktım, son sözüm budur."

Kemal Türkler; "Sevgili kardeşlerim bundan üç sene evvel DİSK'in bayrağını açarken hakikaten bu bayrağın açılmasına sebep olan nedenler mevcuttu ve bu bayrağın açılmasında düşündüğümüz ümitlerde bugün tahakkuk etmiş meyvelerini vermeye başlamıştır. Hakikaten uzatmaya, konuşmaya vaktimiz kalmadı. DİSK'i neden kurmuştuk? Çünkü Türk-İş ve işçi sınıfının en yüksek örgüt noktasında bulunan kişiler Amerikan dolarlarına satılmış bir sarı şebeke haline gelmişlerdi. Çünkü Türkiye'de işçi sınıfının uyutulmaya devam edilmesi için programlar hazırlanmış, uygulanmaya başlanmıştı. Çünkü Türkiye işçi sınıfının uyanmaması için kalın zincirlerle örülmeye başlanmıştı. İşçilerin işçi sınıfı olarak uyanmaya başlaması zincirleri patlatıp özgürlüğüne kavuşması lazımdı. İşte onun için DİSK'in bayrağını açtık. Türk İşçi sınıfının ilerici ve öncü olan bu kesiminde zincirlerini patlatanlar gelsinler, geliyorlar, bugün bu özgür işçi sınıfının öncü kesimini yarattılar. Bugün buna mani olmak isteyen kanunları meclisten aldırmak, onlara karşı çıkmak için öne düşmüşler, işçi sınıfını ayağa kaldırıyorlar ve karşı çıkıyorlar. Sevgili kardeşlerim sabahtan beri 29 kardeşim konuştu Bu 29 kardeşimin konuşmasında yapılmış olan teklifler şunlardır: Bizler özgür işçiler olarak özgürlüğümüzü asla vermeyeceğiz ve çıkarılmakta olan kanunlar meclisten geri alınıncaya kadar şartelleri yarın sabahtan itibaren çekmeliyiz, direnmeye girmeliyiz teklif edildi. Bunun ismi genel grevmidir? Direnme midir? Fiili grev midir? Fiili durum mudur? İşgal midir? Tasarılar geri alınıncaya kadar çalışmamak, onu ilgili olanlar düşünsünler, onlar için versinler arkadaşlarımın dedikleri, şu, bu tasarılar Meclisten geri alınıncaya kadar çalışmayacağız. İstek referendum yani sendika seçme konusunda işçilerin oyuna başvurma sisteminin getirilmesini istiyoruz ve Türk-İş cuntası kurulmasını istemiyoruz. Kardeşler bu direnme hareketlerine başlandığı takdirde, çünkü yazılı tekliflerde var onların hepsini toparlayarak söylüyorum fabrikalarda oturarak vakit geçirmekte gerek fabrikalarda gerekli kadar nöbetçi bıraktıktan sonra kendi muhitlerindeki yollarda sokaklarda, halk arasında pankartlar ve dövizlerle yürüyüş yapmak, buna kim karar verecek. Gene işçilerin kendileri karar verecekler. Bir yandan bir fabrika işçileri yürüyüşe başladıkları zaman önünden geçtikleri fabrikalardakiler onlara katılacak kardeşler. Gene bu yürüyüş teklifleri içersinde oluyor. Yürüyüşler ve mitingler düzenlemek. Bunu DİSK olarak organize edeceğiz, tahminen çarşamba günü sabahtan itibaren İstanbul'un mahtelif bölgelerinde yürüyüşler yapmak şartı ile Taksim meydanında veyahut bir başka meydanda saat 17'den sonra miting yapacağız. Bu mitinglerde de yine burada olduğu gibi işçi kardeşlerim söz hakkına sahip olacaklar ve bütün işçiler oraya gelmiş olacak, bir daha orada kendileri karar almış olacaklar. Gene konuşmalar için-

de böyle bir dava ve savaşta eşlerimiz ve çocuklarımızın da yanımızda bulunması lazımdır. Düşünün bir defa, fabrikalar önünde, halk arasında ve tertip ettiğimiz büyük miting ve büyük yürüyüşde yanımızda eşlerimiz, çocuklarımız, gereken diğer akrabalarımız veya beraber oturanlarda bulunursa böyle bir gücün karşısına çıkacak başka bir güç varmıdır? Saldırmak için değil, herhangi bir ihtimale karşı, gerek sağdan, gerek soldan veya önden arkadan yapılacak herhangi bir saldırıya karşı kendimizi müdafaa etmek için gerekli tedbirleri almaya çalışacağız. Nasıl ki işyerlerimizdeki bundan önce cereyan etmiş olanlarda kardeşlerimiz saldırmak için değil kendisine saldıranlara karşı koyabilmek için tedbirler almışlarsa o tedbirleri biz de alacağız. Asla ve asla kişiliğimizi çiğnetmeyeceğiz. Üzerimize saldırı yaptırmayacağız, saldırana karşı koyacağız ve kendimizi müdafaa edeceğiz. Kardeşler bu dava içerisinde, bu savaş içerisinde eğer topluca belediye otobüslerinden yararlanmak istenirse, vapura binmek gerekirse, banliyö trenine binmek gerekirse topluca bilet almayacağız. Biletimiz en güzel şerefimizi ifade eden alnımızdaki işçilik damgamızdır. Bu işler için hemen yarın mı diyelim daha yakın mı diyelim, genel grev mi? Ben bunları teklif ediyorum bu kararlar sizindir. Öyle temenni ederim ki sizde aynı görüştesinizdir. Yani bu kanunlara karşı direnişe geçmemiz gerekiyor arkadaşlar. Bu kanunlara karşı aleyhimizde meclisteki kanuna karşı gerekirse hatta en kısa bir zamanda biz DİSK'e bağlı bütün sendikaların DİSK'in bünyesinde olan devrimci dediğimiz sendikaların hemen kendi iş kollarında greve geçmesi gerekir arkadaşlar. Çok değerli arkadaşlar, biz işçiyiz. Dünyada herşeyi yapan işçiler amma işçiler durduğu zaman ve geçen sefer bir arkadaşım söyledi, Dünyada herşeyi yapan işçiler durdukça dünya durur arkadaşlar, uçak durur, gemi durur, fabrikalar durur bütün vasıtalar durur. Çünkü biz işçiler buna hakim olduğumuz müddetçe her şeyde o zaman kendiliğinden hal edilmiş olur. Arkadaşlarım, benim söyleyeceğim bundan ibarettir. Sizin alacağınız kararların sizleri geride bekleyen arkadaşlarınız için ve memleket için hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim. Saygılarımı sunarım."

Şinasi Kaya: "Söz almamın sebebi nasıl bir işlem yapmak lazımdır ki, buna siz karar vereceksiniz. Yalnız bugünkü Milliyet gazetesinde olduğu gibi bazı yanlış anlaşılmalar var, sanki efendim yapılan kanun çok güzelmiş, çok iyi imiş de DİSK ve ona bağlı sendikaların işine gelmiyormuş onun için karşı çıkıyorlar gibi gösteriyorlar da neden DİSK buna karşı çıkmalıyız söyleyeceğim. Evvela niye böyle bir kanun getiriyorlar oradan işe başlayalım. Arkadaşlar mesele şudur, bu kanunun hazırlanış taslağı bundan 5-6 sene evveli geriye gider. Daha kanun 2 yaşında iken yani yeni çıkmış iken eski kanun bu kanun çıktıktan sonra Türkiye'de artık grev hakkı verildi. Öyle ise işçiler grev hakkına sahip olunca grev yapıp daha fazla taleplerde bulunacaklar endişesinde olan bazı sermayedarlar vardır. Bunlar Amerikan sermayesinin bulunduğu yerleri, çünkü Amerikan sermayesi Türkiye'ye gelirken kendi hükümetinden garanti alarak gelir. Ben bu ülkeye yatırım yapacağım ve sana da kâr haddinden vergi vereceğim der Amerikan hükümetine, ama buna karşılık ben garanti isterim der. Hükümeti ona bu garantileri verir o da gelir burada ilaç fabrikası kurar, lastik fabrikasını kurar ve otomobil fabrikasını kurar ondan sonra da garanti ister. Bakın 'Amerikan hükümeti önce Türk-İş'e siz daha yeni sendikalaşıyorsunuz, sizin sendika gücünüz yok, öyle ise size yardım edelim, para yardımı yapalım diye lafa başlar ve aslında Amerikan işverenlerinin kurduğu AID Teşkilâtından yani işverenlerden Türk-İş'e paralar gelmeye başlar. Bu para ile ne yapılacaktır. Amerika bunu verirken onun da altını çizerek söyler, eğitim yapılacaktır. Nasıl eğitim (...) beyinleri yıkamak lazım. Türk-iş başkanından başlayarak Türk-İş'e bağlı sendikaların yöneticileri üçer aylık birer buçuk aylık Amerikaya davet edilir ve Amerika'da sendikacılıkla falan ilgisi olmayan, bakın falan Üniversitemiz ne kadar güzel, Niyagara şelâlesi nasıl? Bilmem ne gibi... Onunda kursağına sermayedarların parasını indirir ve bizimde beynimizi yıkar. İşte bu yöneticiler Türkiye'ye geldikleri zaman Amerikan işvereninin işleri de biraz daha dalavereye getirdiği zaman bunun karşına hemen başlarlar buradaki aile teşkilatını, memurları Türk-İş'e gidip gelmeye falan... Lastik işçileri hatırlayacaklardır, İzmit'teki grevlerinde. Lastik-İş ve bizde Türk-İş üyesi iken, Türk-İş'in hocamız bulunan başkanları kalkıp bu zorlukları, parti-

ler yapmak lazım şöyle böyle diye bağırdılar, amma son gün Rıza Kuas direnmese idi, oradaki lastik işçilerini satıyorlar, oradaki Lastik-İş'li arkadaşlar çok iyi bilirlerki işte Türk-İş bu politikayı izledi. Sendikalara mutlaka grevde imiş gibi özellikle Amerikan işyerlerinde grev imiş gibi görünür, iş aslında işçilere yardım edemeyiz şeklinde, grev yapmayın anlaştıralım sizi, bilmem ama ben bakan ile konuşayım falan netice uyuşmak işte arkadaşlar, mesele budur sonra ne oldu? Sonra DİSK kuruldu. Bir bakın bakalım Amerikan işyerleri şimdi acaba hangi konfederasyonun üyesi. Sendikaların elinde ilaç sanayii Türk-İş'in bünyesinde mi, Disk'in bünyesinde mi? Kimya-İş sendikasından Lastik-İş sanayii Lastik-İş sendikasından, montaj sanayii Maden-İş sendikasında eee... ondan sonra daha ne vardır? Türk-İş'e yeniden 12 milyon vermez. Çünkü arkadaşlar biz size bu parayı veriyorduk ama bunu gayesinde kullanın diye eee. Şimdi siz bu bünyenizle bunlarda gitti, şimdi Devlet fabrikaları kaldı. Benim Amerikan işyerlerinde Türk-İş'in üyesi iken Kimya Sendikası 30 kuruş alırken şimdi 130 kuruşa hayır diyor. Öyle ise bunun sonu nereye varacak, bu itibarla esas patronların patronları durumundaki Amerikalı vatandaşlar, Amerikan hükümeti emperyalizmin başka bir çeşidi, yahut emperyalizmin detayı olan doğutucu, tamamlayıcı olan sömürüye devam edemez duruma gelir. Ben o zaman gerek hükümet edenlerin, gerekse arka verip, para verip doyurduğu sarı Türk-İş şebekesinin kulaklarını büküp, efendiler birşeyler yapmamız lâzım derken işte o zaman bu şebekeler toplanır böyle bir kanun hazırlarlar. Dün arkadaşlarıma anlattım, bu kanunu hazırlarken hukuki bir sürü oyunlar (...) Düşünemiyorlar Türk işçisi hiçbir zaman hiçbir yerde uydu olamaz ve bu kanuna mutlaka direneceğini düşünmüyorlar. Eğer bunu düşünseler zaten bunu yapmamayı düşünürlerdi. Arkadaşlar biz bir açıdan bugün Abdi İpekçi yazmış bilmediği için efendim, ne istiyorsunuz arkadaşlar. Bu politikayı eden konfederasyon şudur ki, bu kanun çıktıkta bütün işçilerde bunun bünyesinde amma olmaz ya deli olmak lâzım bunun bünyesinde peki 25 kuruştaki toplu sözleşmemiz saat ücretlerinde 25 kuruş ücret zammı alındı. Altına imza bastık hem hiç öyle önünüze gelmez ne gelsin ona karşı çıkamazsınız ki, ondan başka yok çünkü diyemezsiniz ki arkadaş sen beni 25 kuruşa satıyorsun. Ben devrimci Lastik-İş'e giderim, Kimya-İş'e giderim, Maden-İş'e giderim gene teklif edemezsiniz. Çünkü ondan başka yer yok artık. Kurulması da mümkün değil. Kurarsanız toplu sözleşme yapamazsınız, grev hakkınız yok, öyle ise varsa da yoksa da o, işte biz buna karşıyız İşçilerin kendi iradeleri dışında istemedikleri, arzu etmedikleri halde, zorla götürüp bir sendikaya arkadaş sen üye olacaksın, üye olmam, olmayabilirsiniz, bu hakkın var. Amma üye olana 50 lira ödüyorsa ücret zammı alabilir, sen alamazsın. İstersen üye olma onda hürsün(...)

Arkadaşlar bizim karşı çıktığımız bundandır. Sayın Genel Başkan anlattı, biz ne istiyoruz. Yani sendikalarımız elden gidiyorsa tutmuş bağırıyormuyuz? Hayır birtek şey istiyoruz, diyoruz ki; eğer işçiler A sendikasını istiyorsa o arkadaş onu tespit etsin, B sendikasını istiyorsa ona geçsin, onlar diyorlarki; olmaz böyle seçim, zaten seçim yokken böyle hale geldiniz. Yaa işçilere birde seçme hakkı tanır isek nasıl tutarız efendim. Bilmem Tekstil fabrikalarını nasıl tutarız, onlar hepsi oylarını atıveriyorlar ve bizim bünyemizden gidenler bir yandan Amerikan dolarlarının muslukları kısılmış ve bir yandan bizim bu işçilerde altımızdan giderlerde aidatını alamayız, bizim halimiz ne oluyor endişe ve korkusudur. Hiç korkmasınlar efendim. Biz 750 bin üyeyi temsil ediyoruz diyorlar, iyi sandığa 750 bin üyenin oyu çıksın da o yine Bakan'ı göndersin bakalım. İşte arkadaşlarım efendim sendikalar bilmem ne oluyorda bilmem gidiyorda onun için Türk-İş gitsin aleyhinde onun için karşı çıkıyoruz demiş Abdi İpekçi, DİSK'in aleyhinde olduğu için değil, işçiyi köle yapmak istediği için, zorla bir yere bağlamak istediği için karşıyız. Yoksa işçinin kararına karşı değiliz. Karşı olsak onun oyunu falan istemeyiz, işçi karar verecek o yapacaktır. Çünkü en güzel kararı gerçekten işçiler veriyorlar. İnanıyorum ki, bugünde en güzel kararı siz vereceksiniz. Vereceğiniz karar ne olursa olsun vatandaş Şinasi Kaya olarak işçi Şinasi Kaya olarak ölüme kadar sizinle beraberim, alacağınız..."

Safet Kayalar: "Arkadaşlar Saffet Kayalar, Maden-İş. Tüm değerleri yaratan bizleriz, emekçileriz. Hak biziz, gerçek adaleti bizler kuracağız, doğal yasaları, sosyal yasalar bizim

asalarımızdır. Bugün burada meselelerimizi, sınıfsal çıkarlarımıza sahip olmanın en somut örneğini veriyoruz. Aynı zamanda en canlı örneğini. Birde sizleri buraya toplamaya sevk eden yasanın çıkarılışına bir göz atalım. 32 tane adam (namussuz) toplum, bizim vekilimiz biz de rey vermişiz, haklarımızı can pahasına, hayatımız pahasına aldığımız hakları geri almak istiyorlar, vermeyeceğiz, vermeyiz. Onlar kim? Parayı allah sayanların temsilcileri, peki bu adamlar sadece 32 kişimi? 450 tane. Nerede ötekiler, neredeler, nerede soracağız? Kendilerinden soracağız, onlar bugün bu kanunu çıkartmakla, bu yasayı çıkartmakla kendi sistemlerine kendi düzenlerine ihanet ediyorlar, temeline son kazmayı vuruyorlar, son kazmayı vuruyorlar. Onlardan hizmet bekleyemeyiz, tepeden inme neticeleri tanımıyoruz, tanımayacağız. Kararları kendimiz alacağız, hepimiz alacağız, asalakları sırtımızdan silkeleyeceğiz, arkadaşlar buraya kadar önemli cümleler kurmaya çalıştım, heyecanım engel tabii, fakat bunu iyi bilsinler bunların değer verdiği tek şey para ve bunu buradan eylemimizin niteliğini çıkartıyorum. Eylemimiz bunların yararlarına, kapitallerine vurulan darbe olacaktır. Fabrikalarını işlemez hale getirecek, değerimizi bütün insanlarımıza bütün emekçilere, köylülere, küçük esnafa, yanımızda olan herkese anlatacağız. Teşekkür ederim."

Kemal Keskin: "Arkadaşlar görüyorsunuz ki emperyalizmin uşakları son oyunlarını oynamaya başladılar. Türk-İş yöneticileri ekmek teknelerine tabii ki tekme vurmak istemiyorlar. Çünkü AID'den aldıkları paranın miktarını da hesap ettik. Zamanla satılmışlıklarını bir defa daha ispat etmeye kalktılar. Çünkü ağababaları kulaklarını çekti. Biz güçlendikçe, işçi sınıfı DİSK'e gönül bağladıkça artık yavaş yavaş Amerikan emperyalizminin parasıda kesilmeye başladı. Çünkü dikkat ederseniz yabancı sermayenin tamamen Türkiye'de bulunan işyerlerinin çoğu DİSK'e bağlı sendikalar tarafından sözleşmelere bağlanmaktadır. Arkadaşlar, devrimci işçinin bir görevi vardır, burjuvanın çıkarttığı işçiden yana olmayan kanunu yırtıp onun suratına atmaktır. Biz, bugün bunu yapacağız, hiçbir kimse bunun önüne geçemeyecektir. DİSK yöneticileri son ihtarlarını vermişlerdir. Onlara ben şunu diyorum; eğer bu kanunu paşa paşa geri almazlar ise Türkiye'de işçi sınıfı gerçekten onlara gereken dersi verecektir. Arkadaşlar büyük bir mesuliyet taşıyoruz arkadaşlar. Bu devrede kader bize bu görevi vermiş oldu. Bakın yani Türk işçi sınıfının dünya tarihine baktığımız vakit aynı şeyler olmuştur. Bizim devremize tesadüf etti. Hepimiz temsilciyiz, işyeri görevlisiyiz, sendika görevlisiyiz, görevlerimizi en iyi şekilde yapacağız ve bunlara dur diyeceğiz. Arkadaşlar bu kanunu çıkartamayacaklar, meclise getirdikleri gibi geri alacaklar. Ben Kemal Keskin olarak şerefim üzerine yemin ediyorum size. Kanımızın son damlasına kadar mücadele edeceğiz."

Neşet Demircan: "Arkadaşlar hepinizi hürmetle selamlarım. Ben, Neşet Demircan, Türkiye Maden-İş Sendikası 7. Bölge işyeri temsilcisi. Daha önce sendikanın yetkilileri ve diğer arkadaşlar yeni çıkan kanunların rezaletini ortaya koydular. Bu konuda ben bir şey söyleyecek değilim. Arkadaşlar görüyorsunuz, yaşadığımız şu günlerde Ankara'da ne laflar dönüyor. Bu namussuzlara ne kadar daha müsaade edeceğiz. Bu namussuzlara ne zaman hadlerini bildireceğiz. DİSK'in bünyesinde Türk işçisi olarak ağırlığımızı koymuş durumdayız. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu olarak, Maden-İş Sendikaları, ben kısaca şunu söylemek istiyorum; burada bugün büyük bir gaye uğruna toplanmış bulunuyoruz. Ben şahsen Türk işçi sınıfı olarak Büyük Millet Meclisinde 32 namussuzun çıkartmış olduğu kanunu eğer kendileri geri almazsa, onlara bu kanunu yalata yalata böyle sürüngen tabiiyetine girecek şekilde yalatacağız. Ben şahsen *Neşet Demircan* olarak kanımın son damlasına kadar *Rabak* işçileri adına 118 işçi adına burada ant içiyorum."

Ömer Geçer: "Konuşmama başlamadan evvel başta yöneticiler DİSK yöneticileri, Sayın Genel Başkanımız, Türkiye tebeşir tozlarının içerisinde çalışan kardeşlerim, torna tezgahlarının talaşını istemeyerek miğdesine gönderen kardeşlerim, boya sanayiinde boya zehirlerini yutan kardeşlerim, hepinizi hürmetle selamlarım. Kardeşlerim yarım saat zarfında bu mikrofonda sayın DİSK'in genel başkanı Kemal Türkler olmak üzere çok şeyler anlatılmıştır bu mikrofondan. Kardeşlerim bu yeni çıkacak kanunun bizler Türkiye'de DİSK

kolunda çalışan işçi kardeşlerim, birbirine bağlı olduğu müddetçe bu kanunlar çıkmayacaklardır. Arkadaşlarım biz yeterki birbirimize kenetlenmiş olalım. Beyler, çıkmayacaktır ve çıkartmayacağız bu kanunları. Arkadaşlar, kardeşlerim biz ufak tefek de olsak affedersiniz yılanını büyüktür karıncanın eline düştüğü zaman yutulmaktadır. Kıpraşamıyorlar kardeşlerim. Bizim gücümüz yalnız buraya toplamak suretiyle, işyerlerinde çalışan arkadaşlarımıza anlatmak suretiyle bu kanun geri gitmez arkadaşlar. Bizler başımızda bulunan başkanlarımızı meydanlarda büyük mitingler, büyük toplantılar yapmak suretiyle bunu durdurabiliriz arkadaşlar. Yalnız burada sesimizi değil dışarıda duyurmak lâzım arkadaşlar. Ben baştan buna inanıyorum ve bunun üzerinde duracağım arkadaşlar. Şimdi zaman var diye uyumayacağız. Sendikalarla devamlı temas halinde arkadaşlarımızla temas halinde bunu meydanlara çıkaracağız arkadaşlar. Bizi kimse durduramaz, hakkımızı kimse elimizden alamaz. İşçi artık uyandı. Hiç bir gün bizim hakkımızı alamazlar arkadaşlar. 61 Anayasası da bu hakkı vermiştir. Hiçbir memlekette devrim olmadan Anayasa kanunları genç dinlenir arkadaşlar benim söyleyeceklerim bu kadar hepinizi hürmetle selamlarım."

Kendisini *Sami Kaçar* olarak tanıttığı bilirkişice tespit edilen konuşmacı: "Kıymetli arkadaşlarım, bugün burada tarihi bir karar olmak üzere toplanmış bulunuyoruz. Ben Gebze Hür Cam sendikası başkan vekiliyim. Muhterem arkadaşlar zamanımız çok kısa, çıkmış olan kanunlara karşı biran evvel eyleme girmemiz için burada alacağımız tarihi kararı biran önce almamızla ve şunu da şu vesile ile hatırlatmak isterim, çıkmış olan yasalar ve çıkacak olan yasalar bizi hiç bir zaman emeğimizin, gücümüzün elimizden alacağı endişesinde değiliz. Bize canı veren Allah emeğimizin alınterimizin hakkını da ancak mezarda alabilir. Bu kuvvetleri varsa bunu göstersinler. Bunu da gösteremeyecekler, bizim birlik ve beraberliğimiz içinde sizlerden istirhamım burada alacağınız tarihi kararın biran önce alınması, emekçi kardeşlerimizin de ona göre hazırlamanızı rica ediyorum."

Uğur Özdoğan: "Arkadaşlar burada heyecanımızın seviyesine çıkmış bulunmaktayız. Sizleri şurada selamlamak değil önünüzde fersah fersah eğilmek geliyor içimden. Çünkü şimdiye kadar feryat etmek istediğimiz, sesimizi duyurmak istediğimiz ve duyurmaya çalıştığımız birçok anlarımız olmuştur. Heran için de istiyoruz. Fakat şurada fırsatı hazırlayanlar ve hep beraber birarada hareket etmek isteyen kimseler olarak önünüzde eğilmek istiyoruz. Arkadaşlar bugün bir Amerikan Emperyalizmi bir tanesi işçinin savunmasını yaptığı zamanın tarihi olan 1 Mayıs halâ yurdumuzda modern olarak kutlamaktayız. Bizim işçilerimiz ve geleceğimizin zaferi olan ve bayram olan bir günü tayin etmek bizim burada vereceğimiz kararımıza bağlıdır. Sizlerden istiyorum ki, başkalarının zaferlerini bayramlarını yapmayalım. Ve bugünkü kararlarımızla bir zafer verelim. Bu bayramı kendimize amel edelim.

Cemal Doğan: "Saygıdeğer ve kıymetli evlatlarımın sabahki kahvaltısına iki tane zeytin almak için toplanan işçi kardeşlerim; Bendeniz Cizlavet Lastik Fabrikası Baştemsilcisi Cemal Doğan. Kardeşlerim, bu çatı altında toplanmış Devrimci İşçi Lideri ve İşçileri görüşlerimizi Cizlavet Lastik Fabrikasında çalışan 1500 işçi namına candan selamlarım. Muhterem kardeşlerim bu çatıyı emeğinin hakkı, işçi kardeşlerimizin emeği, alnının teri ile meydana getiren Rıza Kuas'ın emekçi sınıfının uyarıcısına tanımış olduğu temel burjuva temeli değildir. Muhakkak ki, bir işçi emeğinin temelidir. Bu temeli yıkmak için mecliste 32 milletvekiline karşı bir milletvekili çıktığı görülmüştür ve 32 milletvekilinin içerisindeki bir milletvekili herhalde Turhan Feyzioğlu Kayseri... değildir. Hayatını işçi uğrumuza vakfeden ve bu çatıyı işçi için kuran bir milletvekili çıkmıştır. O da Rıza Kuas'tır. Zannetmesinler ki 32 milletvekiline karşı bir tek milletvekili, Rıza Kuas bu işi yapamayacaktır. Rıza Kuas'ın arkasında bütün devrimci işçi sendikaları ve ondan ileri gelen işçi sendikalarının arkasında bütün devrimci işçiler yer almıştır. Bu kanunu çıkaranlar ne emperyalizmlerdir, biliyormusunuz ne emperyalizmlerdir, işverene Amerikan dolarlarla katılan paralarla satılacak alçak şerefsiz insanlardır. Kıymetli arkadaşlarımız, burada alacağımız kararlar nedir biliyor musunuz? Nedir? İlkönce memleket, ikinci Devlet, üçüncü sabahleyin tekrar kahvaltı yapmadan ve çocuğuna 25 kuruş vermeden işe giden işçi arkadaşlarımızın hakla-

rıdır. Bu karara karşı çıkacak hangi kitle, hangi burjuva, hangi yüksek gelirli alçak varsa çıkar karşıma. Muhterem arkadaşlar, özür dilerim, kusura bakmayın, tekliyorum, yaşım 35, dişlerim takma, bu takma dişlerimle bu kararı alan Demirel Hükümetini yeriz yer. Kıymetli arkadaşlarım biz burada böyle konuşurken, çok affedersiniz, kusura bakmayınız gerici, ilerici, davacı gelir. Ben şarkın en ücra köşesinde beni büyüten bir babanın evladıyım, eğer Türkiye'de Devrimci işçi sendikalarının içinde varsa Komünist bulsun onu, komünist diyen pezevenkler, baş eğitelim. Öyle onun bunun üzerine bok atmakla bir taban uyandığı zaman bunun huzursuzluğu sermayesinden gidilerek işçiye bir yerde soğukluluk verebilen şahıs bugün gelsin bugün burada dinlesin burada. Kıymetli arkadaşlarım mecliste alınan kararlar, işverenlerin yanında olan sarı sendikaların kararıdır. Bu sendikanın alacağı karar bir yerde işverenin sağ cebine elini sokan bir yerde sol cebine elini sokan, işçinin alın terini yakalar. Yaptığımız zaman, sağ cebini aradığımız zaman, sol cebini aradığımız zaman herhalde... boğaza gitmek için bir günde, haftada birgün hakkımız olduğunu hepimiz bilirsiniz değil boğaz pazarın yolunu zor buluruz. Çünkü, cebimizde 20 liradan fazla bir paramız yoktur. Arkadaşlar, muhterem arkadaşlar burada toplanan aydıncı sınıfın ileri gelenleri, devrimci sınıfın ileri gelenleri. Herşeyini bilirler, içimizde vardır. Geçen pazar Vinlex fabrikasında teşvik etmeye gittiğimiz zaman o gün bir adam çıkarsa biliyormusunuz? İşçi arkadaşımızın tarafından işveren adamın suratı parçalanır. 1200 kişi büyük bir fabrikada kalacak, işyerinin 20 kişi konuşacak, işverenin 30 kişisi konuşacak yok öyle şey, yok, konuşacaksa konuşacak ya da birlik kitle alın terini elinin emeğini patronun gelmiş olduğu emeğinin üstündeki daha değeri almak için bir kitle konuşacaktır. Bu konuşacağı zaman mecliste para ile oraya seçilen adamların işine gelmez. Zannetmesinlerki, Rıza Kuas'ın parası yoktur. Rıza Kuas'ın cebinde bir kuruşu yoksa bu devrimci kitle Kemal Nebioğlu-Kemal Türkler-Rıza Kuas gibi devrimci şahıslar arkasından her zaman gidecektir ve gitmeye de burada ant içeceğiz. Arkadaşlarım biz eğer kitlenin idarecileri, başımıza bir idareci seçtikse bu idareciler bugün burada bu kitlenin bu tabanın, bu eli nasırlının alacağı kararları bize iletecektir. Bize iletecektir. Çünkü benim evimde bekleyen iki yaşındaki çocuğum baba sen gittiğin yerden bana ne getiriyorsun diye soracaktır. Bende evladım ben şimdi bir şey getirmeyeceğim sana ileride işçi olduğun zaman daha büyük haklar getirebileceğim diye söyleyeceğim. Kıymetli arkadaşlarım, büyük aydınlar kusura bakmayın uzatıyorum, özür dilerim, bütün aydınlar, bütün devrimciler, açık bakarlar açık, gözleri parlak, parlak bakıyorum içimizde uyuyan bir göz yok, hepinizin gözleri parlıyor, hepinizin, bir yerde bu binayı değilde Meclis binasını alt üst etmeye kudretimiz vardır arkadaşlar."

Celal Alçınkaya: "Ben 6. bölgeye bağlı işyeri baştemsilcisi Celal Alçınkaya. Maden-İş üyesi çok değeri DİSK'e bağlı tüm burasını şu anda temsil eden işyerleri temsilcisi olarak ve sizlerle beraber şu bir tek hedefimiz olan bu sendikalar kanununu ve buna benzer bizim aleyhimize çıkan birçok kanunlara karşı olmak suretiyle burada sizleri tabanda olmak suretiyle ve bu aynı zamanda başka bir sendikalardan olmadığı gibi Türkiye Maden-İş Sendikası ve Devrimci DİSK'e bağlı sendikacıların prensibi olarak evvelâ kararlarını tabandan aldıkları için onun için benim görüşüme göre bu kanunlar tabanda oldukça ve bu nedenlerle bu kararlara dayanarak ilerideki hedeflerine ulaşırlar. Başka sendikalar, sarı sendika diyeceğim başka sendikalar çünkü başlarına yaptıkları için bu dümenlerine kendi yaptıkları için tabandakilerin haberi olmadığı için onlar hiçbir zaman için burada, bu memleketimiz Türkiyemizde barınamayacaklardır. Arkadaşlar bizler işçi olarak bizim aleyhimizde kim olursa olsun, çalışan kim olursa olsun kişiler aramızda ve Türkiyemiz'de onlara fırsat vermeyeceğiz arkadaşlar. Mesela yalnız sendikalar kanunları değil ve bizim aleyhimize Meclisten birçok kanunlar çıkabilecektir arkadaşlar. Ama biz işçi olarak elele vereceğiz, tüm olarak ve işyerlerinde çalışan bizim kardeşlerimizle beraber meseleleri de ele alacağız. Gerekirse buradan Ankara'ya kadar yürüyeceğiz arkadaşlar. Sendikalar Kanunu değiştirilir, demin Sayın Kemal Nebioğlu'nun dediği gibi, 32 kişinin de gazetede okuduğumuz zaman 17 kişiyle kanun tasarısı kabul ediliyor ve bu kanun tasarısını kabul eden kişiler ve ona ben-

zer onu müdafaa eden kişiler demek oluyor ki, işçi sınıfını müdafaa eden işçi yararına kanun çıkaracak, işçi yararına kişiler değil, ben kendim adına o kişileri Büyük Millet Meclisine lâyık olarak görmüyorum arkadaşlar. Çok değerli arkadaşlar, kararınız Kemal Bey'in dediği gibi çok önem taşıyan bir karardır. Bu kararı bizim için değil bizi bekleyen geride binlerce belki yüzbinlerce ve daha milyonlarca insanın kararı ve onların yararına,... bir karardır. Arkadaşlar bu kararımızı hemen burada vermek gerekiyor arkadaşlar."

Remzi Arslan: "Sömürüye, zulme son veren bilinçli fedekâr kardeşlerim. Hepinizi 2500 Arçelik işçisi adına selamlarım. Arkadaşlarım, arkadaşlar görüyorum ki hepimiz çok heyecanlıyız. Ve bizi binler ve işçi arkadaşlarımız sabırsızlıkla beklemektedir. Burada alacağımız karar, Türk İşçi tarihine ilk imzasını atacak Devrimci İşçi Sendikalarının kararıdır. Arkadaşlar, işte ilkokuldan beri uyumanın cezalarını çekiyoruz. 32 tane şerefsiz Milletvekili bizim aleyhimize karar alırken bir tane şerefli, devrimci, milliyetçi bir milletvekili bunu müdafaa'ya kalktığı zaman bunu hali ile sözleri yok olmuştur. İşte biz, kişiye bağlı değil etikete kıymet veren kişileriz. Biz oraya 32'nin karşısına 64 milletvekili göndermiş olsaydık ne bu karar bizim aleyhimize alınırdı ne de sermayeye kiralık uşaklık eden Meclisteki şahıslar bu kararı alabilirlerdi. Arkadaşlar, 1970 senesi Türk İşçisinin bilinçlenme uyanma senesidir. Arkadaşlar, bizim aleyhimize çıkacak kanunlara bizi bağlayacak o elleri mutlaka kıracağız. Arkadaşlar, bizi hiç kimse esaret zincirine vuramayacaktır. Arkadaşlar, ne bu kanunları çıkarabilecekler, ne biz çalışan işçilere ihanet edebileceklerdir. Arkadaşlar, icap ederse o Türk-İş'i ortadan kaldıracağız, iktidarı ortadan kaldıracağız, bizler bir kahve içmeğe paramız olmaz iken alın terimizi sömüren işverenlerle işbirlikçi o çoban sülü denen kişi bu akşam Hilton'larda Boğaz'larda eğlenmektedir. Arkadaşlar, onlar orda Viski içerken biz 15 kuruşluk bir Terkoz suyunu dahi bulamıyoruz. Arkadaşlar, işte bizim alınterimizi yiyen bu şerefsizlere her zaman için ders vermeğe hazırız arkadaşlar. Kusura bakmayın biraz heyecanlanıyorum ben, bundan iki sene evvel Arçelik fabrikasına girdiğim zaman bir kişi Maden-İş'in ismini anamıyordu arkadaşlar. Bütün baskılara, zulme boyun eğerek, o Arçelik işçisi esaret zincirlerini kırarak Devrimci bir örgüt etrafında tek kitle halinde 2500 kişi olarak toplanmıştır. Arkadaşlar, bugün Türk İşçisinin kurtuluş savaşında 2500 kişi olarak canını vermeye hazır, gene Arçelik işçisi olarak burada karşınıza ben çıkmaktayım, arkadaşlar. Kardeşlerim, bu hükümet ne bu kanunları çıkarabilecek ne de bize ihanet edebilecektir. Ettiği an bütün hangi yoldan bunlara mani olunabilecekse bunu burada bu kararı burada alacağız ve mutlaka bunu değerlendireceğiz. 2500 kişi olarak yarın sabahtan itibaren savaşa hazırız arkadaşlar. Bugün alınan bu Türk İşçisinin Kurtuluş savaşı için alınan kararı sabırsızlıkla bekleyen Arçelik İşçisine ilk müjdeyi vermeğe hazır ve yarından itibaren ölümse ölüm, direnme ise direnme, yürüyüş ise yürüyüş, hükümet basma ise hükümeti basma, Türk-İş'i ortadan kaldırmaksa... hazırız arkadaşlar.

Necmi Aral: "Muhterem arkadaşlarım, Sayın idareci arkadaşlar ben PLASTEL Plastik, Plastik-İş'e bağlı PLASTEL Plastik işçi temsilcisiyim. Değerli kıymetli arkadaşlarım, bizler buraya işçi temsilcileri yani işyeri temsilcileri olarak DİSK'in camiasında toplanmış DİSK Devrimci İşçi Sendikasının cemaatinin toplanmış birer temsilcisi olarak işyeri temsilcisi olarak toplanmış bugün arkadaşlarımızında beyan ettiği gibi, açıkladıkları gibi 32 nasıl tarif edeyim artık Milletvekili diyelim gene, milletvekilidir. 32 Milletvekilinin 450'e karşı kendilerini bugün sermaye ile beraber olup işçi aleyhine çıkarılacak kanunlara evet deyip imza basan samimiyetsiz insanları siz tarif edin, ahlâksız bugün memlekette tabandan dinamit koyan insanlar bugün memleketin bağımsızlığı ile bugün memleketin hürriyetsizliğine gerçekten dinamit koyan o insanlar sözde vatanperver olanlar, memlekete hizmet edenler, onlar kendilerine göre millete ben burada sadece işçi sınıfı olarak tarif etmiyorum bunu köylü, memur ve bugün memleketin üretimini sağlayan sanayide arkadaşlarımın da tarif ettiği gibi çeşitli iş kollarında ve çeşitli zorluklarla, çeşitli yoksulluklarla evine giderken acaba bugün çocuğuma ne yedirebileceğim, evime giderken kira verebilecekmiyim, hatta bunun ötesinde yarın işveren bana para verecek mi? diyen, düşünen kardeşlerimin menfaatini düşünmeyen

hergeleler bugün bizim aleyhimize çıkanlar kanunlara imza basmaktan utanmayan sıkılmayan kimselerdir. Arkadaşlar, benim konum arkadaşlarımında işaret ettikleri gibi her şeyi açık açık ortaya koydular. Bizim problemimiz işçi sınıfı değil sadece bugün Anadolu köylerinden gazete görmeyen, ilkokul görmeyen, medeni araçlardan istifade edemeyen, hatta evine yol bulamayan, bırak köyünü evine yol bulamayan halkımızın yoksulluğu giderek memurlarımızın, giderek işçi arkadaşlarımızın, giderek çocuklarımızın zorla kazandıkları hayat şartlarının bugün işçi sınıfının üzerine daha evvel çıkarılan kanunları kısıtlamak, kanunları gene kendi aleyhlerine çevirerek torbanın ucunu büzmek istiyorlar. Artık Devrimci İşçi Sendikaları bünyesinde toplanan bizler bunlara dur deme zamanı gelmiştir. Biz bunlara dur demezsek elbette diyeceklerdir ki, Kemal Türkler Devrimci Genel Başkanı DİSK genel başkanı Kemal Türkler kışkırtıcılık yapıyor diyeceklerdir. Rıza Kuas kışkırtıcılık yapıyor diyeceklerdir, Anarşi arayacaklar, Basın-İş kolunda olan... reket yapan işgal edilen yürüyüş yapan kimseleri yine aynı keza aynı böyle yapacaklardır. Bunlar ne içindir, hakikaten böyle midir? Gerçekte böyledir. Amma bunun altındaki nedenleri neden söylemiyorlar. Demiyorlar ki, yahu biz bu milletin haklarını kısıtlıyoruz amma bu milletin haklarını vermiyoruz amma işçi haklarını vermiyoruz amma bunlar neye verilmiyor, bunu neden açık açık söylemiyorlar. Biliyorsunuz Türk-İş Genel kongresi oldu, Bunu nerede yaptılar? Erzurum'da yaptılar, Erzurum'da yapılan genel kongrede danışıklı bir döğüş olmuştu. Hepiniz biliycrsunuz, dediler ki, Seyfi Demirsoy burjuvanın temsilcisidir. Biz dedi gene grev istiyoruz. Türkiye çapında bunu iki gruba ayırdılar. Grup hayır dedi, bazı grup evet dedi. Niye bunu Seyfi Demirsoy ileri sürdü. Çünkü, işçiden yana şirin görünmek istedi. Ama karşısına Çalışma Bakanı çıktı dedi ki, bu dediğin memleketin yıkımına gider dedi. Belki onun açısından olabilir ama bunu organize ederken hiçbir şey olmayacaktır muhterem arkadaşlar. Bizler daima kendi menfaatlerimizi korumak için çalışıyorsak muhakkak ki sermaye çevresinde kendi haklarını kendi çıkarlarını dışa dönük sermayelerini memlekete sokup memleketi biraz daha sömürmek gayesiyle yüzdelerini almak suretiyle kendi kasalarını yükseltmeye çalıştılar. Bizim yapacağımız şey burada arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi bu alacağımız kararlar isabetli olacaktır. Bunların yapacağı şey, bize yine diyecekler ki, kışkırtıyorlar, yine diyeceklerki yıkıcılık yapıyor diyeceklerdir. Desinler zararı yok ama biz birgün olacak söz sahibi biz olacağız. Söz sahibi biz olacağız. Amma benim birtek şeyim var sizden istediğim, bugün oy zamanı geldiği zaman burjuva sınıfının altındaki küçükburjuva dediğimiz memurun sınıflar işçi sınıfını oy zamanı geldiği zaman Anadolu'nun köyünü bilmeyen, Anadolu ki köylünün ismini dahi yediği yemeğin rengini, gittiği yolun taşmı yoksa toprak mı veyahutta ne biçim yol olduğunu bilmeyen kimseler oy almaya gittiği zaman halkımızın onlara hayır demesini işçi arkadaşlarımızdan da oy avcılarına hayır demesini istiyorum. Bütün çıkarımız bütün gayretimiz bundan doğacaktır. Bunun yanında bugünkü arkadaşlarımın işaret ettiği gibi yapacağımız hareketler, burada alacağımız kararlar gerçekten yerinde olacaktır. Artık Devrimci Sendikalar çıkarcı sendikalara, çıkarcı zümreye dur deme zamanı gelmiştir. Hepinizi Plastik işçileri namına candan hürmetle selamlarım."

İsmet Demir: "Sevgili işçi kardeşlerim, hepinizi canı gönülden selamlarım. Ben AEG-ETİ temsilcilerinden İsmet Demir. Mikrofona ilk sefer çıkışım olduğu için belki heyecanlıyım kusurumu bağışlayın. Büyük Millet Meclisinde 32 tane mebustan bahsediliyor. Bu 32 mebus Anayasa kanununda olmayan bir şeyi yürürlüğe sokmuşlardır. Anayasa'ya aykırıdır bu. Madem ki onlar Anayasaya aykırı olarak hareket edebiliyorlar, bizim de umumi bir grev yapmamız bu Anayasada yok amma madem ki onlar yapabiliyor bunları, biz de yapabiliriz. Anayasa var sesleri varsa kullanalım bunu umumi bir grev yapalım ve kanunu geri alıncaya kadar direnelim. Bütün gücümüzü ortaya koyalım. Bu bütün arkadaşlar buraya çıkarak türlü türlü nedenlerini anlattılar. Artık bir daha benim anlatmama herhalde lüzûm yok. Ya Ankara'ya kadar hep birlikte bütün işçi kardeşlerimizle gidelim devamlı surette protesto edelim, sonuna kadar direnelim, ya da bütün iş kollarında bu kanun geri alınıncaya kadar grev yapalım, çalışmayalım benim söyleyeceklerim bu kadar.

Recep Akgül: "Sayın proletarya sınıfı, Ben Türk Demir Döküm adına Recep Akgül. Arkadaşlar halen yürürlükte yürürlüğe sokmak istedikleri bir kanunla ve bu meclisten geçmiş vaziyettedir. Bu kanunlaşmış sayılabilecektir. Ancak Senato türlü formasyonlardan geçtikten sonra bu belli oluyorki işçi sınıfını pardon kapitalist düzende burjuva sınıfının kurduğu kanunlar, müeyyideler daima onlar tarafından onları yaşatmak için çıkartılan kanunlardır. Her zaman da bu işçi sınıfını ezmek için kendini ayakta tutmak için başvurduğu yollardır. Siz halen kanun karşısına biraz evvel bir arkadaşımız bir şey söyledi. Benim iki yaşında evde bir çocuğum var. Baba akşam eve gelirken bana ne getireceksin dedi, biz o arkadaşa ve hepimiz olarak konuşuyorum, iki yaşındaki çocuğumuz yarın sabah evden çıkarken baba bana ne getireceksin dediği vakit oğlum ben akşama eve gelmeyeceğim savaşa gidiyorum demesi lâzım çünkü bu savaş babasının değil oğlunun gelecekte oğlunun savaşıdır. Bugün alacağımız savaşın kararı bizden sonra gelecek işçi sınıfını yaşatmamız için yapacağımız bir savaştır. Arkadaşlar, biz Türk Demir Döküm olarak bu savaşa her zaman hazırız. Gerekirse bu kanunun koyduğu toplum polisi gibi isim de veriyorum para ile doyurulmuş kişileri bizim üzerimize kışkırtabilirler. Her zaman onlarla savaşmaya her zaman gırtlak gırtlağa gelmeye hatta ve hatta sonuna kadar artık onlar ne şekilde yapacaklarsa yapsınlar onları da kabullenmeye razıyız arkadaşlar. Bizim bütün isteğimizi Türk Demir Döküm olarak biz burada kararlıyız, Savaşa hazırız arkadaşlar." şeklinde konuştuğu bu arada Kemal Türkler'in muhterem kardeşlerim Türk Demir Döküm'deki olaylardan sonra büro personeli durumunda olan 150 kardeşim aralarında toplanmış artık bu sermaye sahibinin boyunduruğuna bundan sonra bizler hüküm sürdürmeyeceğiz, işçi kardeşlerimizle gidelim devamlı surette protesto edelim, sonuna kadar direnelim, yemek yerlerine girmişler bugün sadece 13 şefe, müdür veyahutta bunun dışındaki kimseler hariç tamamı işçilerin arasına karışmak suretiyle kendi çaplarında bu mücadeleye katılmışlardır. Şeklinde konuşmayı müteakip Recep Akgül konuşmasına devamla: "Arkadaşlar bu genel mesele amma bizim savaş davamız olmadığı için detayına inmedim. Aslında onu da açıklayayım. Türk Demir Döküm olarak 131 kadroda memur diye nitelendirdikleri şahıslar var, bunlar işveren tarafından gerekli şekilde kullanılıyorlar, işçi ile memurun arasındaki bir fark kademesi gözeterek şöyle mesela onlar memurlar dilediği şeyi dilediği şekilde yaptırıyorlar. Bunu işçiden uzak tutmağa sevdasında görünüyorlar. Biz memur arkadaşlar tamamımız birden Maden-İş'e üye olduk ve halen toplu iş sözleşmesi toplantıları halindeyiz. Sayın Şinasi Bey'e bir ifşaatta bulunmuşlardır. Yahu Şinasi bey sen memurları sendikaya aldın bizim gizli işlerimiz var İBM hesapları yapmamız lazım, yapamıyoruz, memurda senin kapsamına girdi. Biz bunları bu hesapları dışardan adam tutarak yaptırıyoruz olur mu? Bizim elemanımız varken niye dışardan yaptıralım demişlerdir. Yani yaptığı yolsuzluğu açıkça ortaya dökmüştür. Demek ki, bu yolsuzluk yapıyordu, benden gizliyor ben şimdi hakikâtleri ortaya dökmek için bu topluluğa girmiş vaziyetteyim. Yapılan suistimalleri sendikaya bildireceğim. Buda sendikada sendika olarak onların karşısına çıkacaktır. Bir yolsuzluk derken şöyle işçinin hakkının yenme bakımından söylüyorum. Böyle bir şey nasıl olabilir. Kalkıyorlar dışarıda hesaplarını yaptırıyorlar, gizli olarak dışardan para ödüyorlar ve bundan şikayetçi oluyorlar. Herşeyden evvel bir işveren işçisine nasıl yolsuzluk yapar. Bu gibi yollara girmişlerdir. Ve biz tüm memurlar olarak sendikaya kayıt olduk ve bu işten çok müzdarip oldular. Yahu Şinasi bey siz burda başımıza bunu açtınız öbür taraftan Arçelik var Bozkurt var bunun gibi şeylerle bize geçerse biz çok güçsüzleşeceğiz gibi yakınmalara girmişlerdir. Yani onların pozisyonu işçiye karşı güttükleri politikayı anlatmak açısından söylüyorum sizlere."

Şemsettin Akbaş: "Çok kıymetli arkadaşlar hepinizi hürmetle selamlarım. Ben Kimya-İş kolundan fabrika baştemsilcisi; Sayın arkadaşlar kendi bildiğim kadar sizlere bir şeyler anlatmak istiyorum. Türk-İş'in 8. kurul toplantısında Erzurum'da ben bildiğim kadar izledim. Hakikaten çok ilginç ve aleyhimize alman kararlar hepimizce malûmdur. Ve denildi ki, doğu memleketi kalkındırmak maksadı ile Erzurum'da kongreyi tertiplediler, maalesef bu yalan idi ne için gittiler, sadece ilkbahar havasından faydalanmak için ve o güzel tabiattan

faydalanmak için oraya gittiler ve nihayet bize çıkarılan kanunları hepiniz tek tek izlediniz. Madem öyle ise kanunlar gayet basit ise bizde kendilerimize göre kanunlar yapmaya çalışacağız. Arkadaşlar kanun dediğiniz zaman nasıl yapacağız? Büyük Millet Meclisinde değildir. Bu meclis olarak bir kısım kanun yapacağımız şimdiye kadar yapılan hareketlerde sayabileceğim kadar SİNGER, DEMİR DÖKÜM - efendim ECA çok yerlerde yapıldı, o bize oldu bir kanun ve karşıdaki işverenler dahi bundan korkmaya çalıştılar. Yarın en ufak bir hareket olsa dahi bizim işyerimizde bu hale düşecektir. Şunu da hiç unutmuyorum, biz Kimya-İş koluna ilk girdiğimiz zaman bizim işverenimiz dedi ki; siz Kimya-İş koluna girmeyecektiniz istediğiniz sendikaya ben sizi kayıt edebilirim. Ne demek biliyor musunuz? Seni fazla toprağa alıştırmak değildir. Yalnız kendisini yesin Boğazlarda, sahillerde, denizlerde. Bugün denize gireyim dersen giremezsin arkadaşlar. Her tarafını kapamışlar, deniz de onlarındır. Artık bu tabiat yarattığı İstanbul'un akın eden kişiler dahi, ben şahsen faydalanamıyorum. Hepimiz gecekondu sahillerinde oturuyoruz. Onun için bunu yapmamız için tek kanunumuz budur. Oybirliği ile karar alacağız. DİSK'in bünyesinde olan tüm işyerlerinde Pazartesi günü, Salı günü, işe şartelleri indirip oldu bir kanun, benim konuştuklarım budur."

Orhan Adem (Sevinç): "Sungurlar Kazan fabrikası işçileri namına sizleri selamlarım. 1939 senesinden beri o zaman 5 yaşında bir Türk çocuğu ve Türk eri olarak sizlere kendimi takdim ediyorum. Ve o zamandan bu zamana kadar bugünü bekledim. Ve bir konuşma hakkına sahip oldum kardeşlerim. O zamanlar beş yaşında idim. Mustafa Kemal Atatürk vefat etmişti. O zamanlarda annem bana yüz gram ekmeği karne ile alıyor kendisi yemiyor bana yediriyordu. Bu zamana kadar açtım, sefildim ve fakirdim. Hakkımı aramak için kimseye başvuramıyordum. Ve sadece ben değildim tabii, hepimiz böyle idik. Yaşım şimdi 37, yine karnım doymuyor, çalışıyorum alnımın teri ile hakkımı alamıyorum. Seni çalıştırıp hakkını alanlar size şimdiki bu devrede kanunları yaratanlardır. Alnımdan akan alın teri, namus teri onların hazinelerine onların işkembelerine, kursaklarına doluyor. Fakat bugün öyle bir an gelmiştirki, kardeşler bu haklarımızı ve candan olan isteklerimizi onların işkembelerine vura vura, boyunlarına kafalarına tekme ata ata alacağız. Bu bizim hakkımızdır. Mustafa Kemal bizlere layikciyiz, milliyetçiyiz, halkçıyız, devletçiyiz dediği zaman onlar bunların yolundan gitmemişlerdir. Hâlâ o eski devri, Osmanlı devrini yaşatmak istiyorlar. Biz Osmanlıları, düşmanları çizmemizle attık. Kolumuzun gücümüzün kuvveti ile fırlattık. Şimdi ise, yine bizi ezmek istiyorlar. Onlara duyuralım ki, sizler yanlış yollara gidiyorsunuz. Bu işçiyi, bu köylü, bu gençlik, bu vatanın öz evladıyız. Anamız Fatma, babamız Ahmet. Değil ki Josef, ne bileyim, Yaşin, Dimitri yahut Şoşef değil çünkü benim evden çıkarken eve hello veyahutta ne bileyim karıma, kuk yahutta monşer demiyorum. Doğrudan doğruya öztürkçe ile konuşuyorum. Allahaısmarladık hellalaşıyorum. Belki bana çalışırken bir kaza olursa evime gelemem diye helâlından ayrılıyorum. Onlar gibi gidipte barda, tiyatrolarda, Amerika'da bilmem nereler de paraları sarfetmiyorum. Ben İstanbul'da büyüdüm yaşım 37 daha İstanbul'un çok yerlerini bilmiyorum. Bu neden? Maddiyat durumum bakımından. Çünkü, maddiyat durumum iyi değil, Bizlerin hiçbirimizin iyi değil. Görmediğimiz yemediğimiz, gidemediğimiz çok şeyler var. Bu hakları bizden her zaman esirgediler. Alın terimizle çalıştık. Bu farkların karşılığını vermediler, bizi yok pahasına çalıştırdılar. Köle gibi çalıştırdılar. Ve bizde artık uyandık. Onlarda uyansınlar ki; Türk işçileri her zaman uyanıktır ve her türlü devrime şevkatle ve köleliğe karşıdır. Ve her zaman için de olacaktır. Bunları ezmeğe ve onlara bu şekilde direnmeğe bütün gücümüzle bütün kuvvetimizle birlik olarak onları biz yerlere sereceğiz. Onlar değil ki, bizim kolumuza zincir vuracaklar o zincirleri biz onların boynuna asarak birer, affedersiniz kaba söyleyeceğim ayı gibi çekeceğiz. Yaşasın Türk İşçisinin, köylüsünün birliği ve kuvveti. Biz bu vatanda değil, her hangi bir yerde olursa olsun bütün dünyaya Türk İşçisinin gücünü ve kuvvetini bildireceğiz. Ve dünya ülkelerinde... ayağa kalkacaklardır. Onlarda haklarını arayacaklardır. Söyleyeceklerim bu kadar."

Ahmet Top: "Arkadaşlar Vinlex fabrikasını temsilen Ahmet Top. Bizim çalıştığımız fabrika Lastik-İş Sendikasına bugünlerde geçmiş bulunuyor. Uzun bir çalışma neticesi, işçi arkadaşlarımızın sarı sendika içerisinde bulunduklarını müdrik oluşları ve onların artık

tamamen menfaatlerine aykırı olarak çalışan bu sendikanın fabrika dahilinden atılıp bugün işçinin temel prensiplerine inmiş olan ve DİSK'e bağlı Lastik-İş sendikasına aktarma şekli düşünülmüştür. İşçiler arasında ve tatbikattan getirilen şu 5-10 gün içerisinde muvafakiyete erişmiştir. Arkadaşlar meseleye tam yerinde temas ediyor. Yani işçinin uyanışı sarı sendika ile hakikaten ve davalarına temas eden Millî Sendikaların meydana gelişini idrak edişi etrafında böyle bir tasarı düşünülüyor. Bu tasarı kimler tarafından düşünülüyor? Evvela kompradorlar tarafından düşünülüyor. Meclisteki milletvekilleri tarafından değil arkadaşlar. Bunu hazırlayan bugünkü sermayedir. Sıkışık bir duruma girmiştir. Ve bütün fabrikalarda DİSK'e mensup sendikalar doğal kanun olarak bütün imkanlarını kullanıp işgale, protestoya muhtelif şekillerde baskıya gidiyorlar. Bunun için tek çare elimizde bulunan 274-275 numaralı kanunlar üzerinde islahat yapmak kendileri yönünden zaten, esasen temelde bu iki kanun Anayasanın özüne tamamen aykırı iken bu sefer tamamen çürütülmüş vaziyette Anayasanın artık tümüne... aykırı duruma düşmüşlerdir. Arkadaşlar, Türk İşçisine şu kadarını gösterebilir ve izah edebiliriz. Bilmeyen arkadaşlarımıza Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Türk-İş, bu amerikan parası ile, AID'nin vermiş olduğu para ile yaptırdığı binada oturuyor ama bugün Lastik-İş kendi işçilerinin bizzat emekleri ile vermiş oldukları şu binada topluyor sizi. Bu söz size kâfidir, bunu bilmeniz gerek. Muhterem arkadaşlar, hakikaten muazzam bir dönem içinde bulunuyoruz. Türk İşçisinin tümünün hakları elden gidiyor. Böyle bir tehlike durumundayız. Size bir çok misal verebilirim. Madem ki biz Türk çocukları olarak 32 milyon Türk insanı olarak hudutlarımızın muhafazasına, müdafaasına, namus ve şerefimize en ufak bir tehlike geldiği takdirde tek vücut oluyoruz burada Türk İşçisinin namus ve şerefine bir leke atılıyor. Dikkat buyurun, mücadelemizi vereceğiz ama bu mücadelede her türlü meşakkate göğüs gereceğiz, açta kalacağız, yoksul da kalacağız, icap ederse öleceğiz arkadaşlar. Çünkü bizden evvel şehit olan arkadaşlarımızın her türlü başka bir maksadı yoktu. Türk İşçisinin bugünkü hakları için şehit olmuşlardı. Biz onların kemiklerini sızlatmayacağız ve onlar için elimizden geldiği kadar aynı yolda yürümeye azmedeceğiz arkadaşlar. Muhterem kardeşlerim, bu mücadele yeni değildir. Bu dün tezahür etmiş değildir. Bu meselenin temeli eskilere dayanır. Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu uzun zamandan beri patrondan yana çalışmaktadır, patronla elele vermiştir. Devlette bir patrondur, devletle beraber sırt sırta vermiş vaziyettedir. Artık bunu görmemeye kör olmak lâzım. Arkadaşlar görmemek için gözlerinizi yummuş olmanız lâzım arkadaşlar. Türk-İş patrondan yanadır, artık bu inkâr edilmez. Hükümet arkasındadır. Hükümetle her noktada elele vermiştir. Görüyorsunuz... vesile Amerikan sermayesine dayanmaktadır. Her iki grupta ve Türk-İş bugün hükümette Amerikan sermayesi ile idare edilmektedir. Biz buna karşıyız ve bunu halledeceğiz. Bunu kökünden söküp atacağız. Yabancıların bizim işimize müdahalesini muhakkak önleyeceğiz. arkadaşlar, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu karşısında DİSK'i görmekle rüyasını kaybetmiştir. Uykularını kaybetmiştir. Artık tamamen bunun çaresine bakacağız. Bunun çaresi ancak parlamento yolu ile. Çünkü 450 milletvekilinin tamamı kendisinden yanadır. Tamamen kompradorlardan yana, mütegallibelerden yana arkadaşlar. Arkadaşlar, halktan tek bir kişi yoktur. İşte bir tek arkadaşımız Rıza Kuas vardır. O da, bu kanuna karşı mücadeleyi yaptı, bu bizim için büyük bir şereftir. Kendisine teşekkür eder bu meselede doğal kanunlar yeter. Arkadaşlar doğal kanunlar bunu biz tatbik ediyor her iş yerinde doğal kanunlar var, genel grev diye Bülent Ecevit söylüyordu. Nerede idi bu kanun çıkışında, müdafaa edilişinde? Genel grev isteyen Bülent Ecevit neden parmak koymadılar, grupları vardı, neden karşı gelmediler. Olmaz arkadaşlar, o halde biz samimi olan tarafa parmağımızı koyacağız. Öyle ise kendilerinin grev dediğini, biz doğal kanun olarak genel greve doğru gideceğiz."

Rafet Yıldırım: "Gıda-İş Beşiktaş un fabrikası işçi temsilcisiyim. Arkadaşlar başımızdaki kötüleri kaldıracağız, iyileri getireceğiz ne dersiniz? Bu işlere biz muvaffak olabilir miyiz olamaz mıyız? Bütün işçi arkadaşlarımıza buradaki bütün konuşulan anlatılan durumların hepsini anlatabileceğiz. Kafanıza bunları koyun, kafanızda aklınızda tutamaya-

caksanız defterinizin bir köşesine yazın arkadaşlar. Biz, un fabrikaları greve gitmiştik. Bizim grevimizi bakanlar kurulu üç gün içerisinde erteledi. Kemal Bey'le konuştuk, bizim başkan ile Kemal Bey dedi ki, bizim grev ertelendi çocuklar ne yapacağız, dedik ağabey siz hiç merak etmeyin, biz muvaffak olacağız. Nasıl dedi. Muvaffak olacağız direneceğiz, çalışmayacağız dedim. Hakkımızı alıncaya kadar savunacağız, kanımızın son damlasına kadar savaşacağız, hakkımızı alacağız diye söz verdik. Sendika arkadaşlarımız da bize söz verdiler, sizin hakkınızı alacağız diye. Nitekim muvaffak olduk, bir tas çorbayı bize çok gördüler, vermek istemediler, nitekim ondan kurtulduk çorbamızı da aldık. Bir ses, şimdi ne yapacağız Rafet? Şimdi ne yapmamız gerekiyor? Arkadaşlar yarın sabah erkenden saat 07.00'de işbaşı yaptığımız takdirde fabrikalara yol verdiğimiz anda ustabaşlarımız fabrikalarda dedikodular çıkardı, neye çalışmıyorsunuz dendiği anda, çalışmıyoruz diyeceğiz, icap ederse öldüreceğiz, öleceğiz. 32 tane milletvekili değil bizim başımıza köpek getirmişler. Bizim başımıza köpek getirmişler, bu köpekleri kaldırmaya çalışacağız. Amerikan köpeğidir bunlar. Türk köpeği olsa yine kucağımızda taşırız. Savaşacağız, uğraşacağız, Türk işçisinin tarihlerini kanımızla beyaz duvarlara yazacağız. Okunacak... benim diyeceklerim bu kadar, malûm ya heyacanlıyım, burada tetikte duruyoruz, emir bekliyoruz."

Vehpi Kaymalıoğlu olarak anons edilip kürsüye gelen ve *Fehmi Nasuhioğlu* olduğu anlaşılan konuşmacı: Arkadaşlarım, altı aydan beri bizim programımızda yani yüzde yüz sermayeli Amerikan şirketinde toplu iş sözleşmesi devam ediyordu. Daha başladığı günden son güne kadar bizim hukuk müşaviri bu kanunun çıkacağından söz ediyordu ve bunun altı ay uzamasının sebebi de bu kanun çıkıp ta bizim grev hakkımızı almamızı bekliyorlardı. Maalesef Kimya-İş daha açık göz davranarak grev hakkını alaraktan biz bu gün haklarımızı almış durumdayız. Ve aldığımız haklar Türk-İş'in almış olduğu haklardan belki beşyüz misli senemize 125-125, üç senelik çocuk zamları, sosyal zamları acaba biliyormusunuz 25 kuruş. 15 kuruş çocuk zammı, 7.30 lira, 10 lira üç çocuktan fazla olduğunda para alamazsınız. Bizim aklımız ermez, biz Türk-İş'i falan bilmiyoruz, bizim tanıdığımız bildiğimiz DİSK'e bağlı sendikalardır, başka sendikalarla bizim alış verişimiz yoktur. Fakat son günlerde görüyoruzki Süleyman Demirel tamamen şaşırdı, ne yapacağını bilmiyor. Şaşkın ördek suya bıraktığınız zaman götün götün yüzermiş, bu da başladı artık geri geri yüzmeğe, kendisi zamanında çobanlığından bahsediyordu, acaba bütün Türk işçisini davar sürüsü mü zannediyor? Özür dilerim, artık eski devir ölmüştür. Davar sürüsü ölmüştür. Artık karşısında bir aslan sürüsü vardır. Artık ne yapmak gerekiyorsa hepimizin bir anda sendikacılarımızın vermiş olduğu emirlerden çıkmayacağız. Ölüm kalım. Ölürsek, şehit kalırsak gaziyiz. Yapmış oldukları kanun değil Türkiye'de dünya arasında hiçbir tarafta böyle bir kanunun çıkmasına imkan yoktur. Fakat bunlar bizi zavallı görerekten bu kanunu çıkaracaklarını zannediyorlar, maalesef aldanıyorlar. Bu gibi kanunlar bundan sonra yürümeyecek. Çünkü Devrimci sendikamız bizleri artık bilinçli bir işçi durumuna getirmiştir. En ufak bir kötü hareketlerine gözlerimizi yummayacağız. Ve bunlarda Anayasayı babayasa durumuna getirmeye de göz yummayacağız. Bundan böyle bütün arkadaşlar hep beraber olacaktır. Ne yapması gerekiyorsa sendikamızın vereceği emirleri bekliyoruz. Grev, yürüyüş her harekete hep beraber katılacağız."

Burhan Şahin: "DİSK bünyesindeki Basın-İş'in İstanbul Matbaası işyerinden. Arkadaşlar buradan birçok arkadaşlarımız günlük konuları konuştular. Her gün her işçi arkadaşımızın, her emekçinin hatta bizim bünyemizde olmayan, Türk-İş bünyesinde bulunan henüz bizim eriştiğimiz bilince erişemeyen arkadaşlarımızın bizim gibi çok çile çekiyorlar. Fakat bunlarda elbetteki ilerideki günlerde pişecekler ve gerçek sınıflarını, gerçek mücadele eden insanların yanında yer alacaklardır. Şöyle bir halk arasında, yani bizim aramızda şöyle bir tekerleme var. Yüzyıldan beri devam eden bir tekerleme. Atalarımız zengin kodamanlardan, ensesi kalın olanlardan bahsetmiyorum. Fakat atalarımız sömürülüp horlandıkları zaman bir tekerleme uydurmuşlar, fakat teşhis çok yerinde, bilimsiz tekerleme oluyor. Bu yavuz hırsız ev sahibini bastırır demişler. Gerçekten biz yüzyıllardan beri sömürülmüşüz, fakat bunları kim sömürmüştür? Niçin sömürülmüşüz? Çoğunlukta olduğumuz halde

azınlığın hakimiyetine niçin girmişiz. Onu bilemeyiz, henüz daha yeni yeni bilmeye başlıyoruz. İşte şimdi bu mecliste Türkiye'nin genel nüfusunun %95'i hatta %98'i fakir olduğu halde, ters orantıdaki meclis ancak bu kadar kanun çıkartabilir. Tabii ki, fakirin lehine kanun çıkarmaz. Gittikçe kendisini yontulan ve takatı kesildikçe daha fazla vurmağa çalışan bir sınıf diktası yaratırlar. Karşı sınıfı, sınıf kitlesi yaratmakla itham ederler. Kendisi yüzyıllardan beri sınıf diktası yaratmışlardır. Bunu artık emekçi sınıfı gördükçe hırçınlaşıyorlar. Meclislerde ve arkalarında bulunan dış sermaye çevreleri ve onun maşaları ile birlikte hareket ediyorlar, kapı arkalarından gizli toplantılar yapıyorlar. Hatırlarsınız bir hafta zarfında Türk-İş binasına başbakan ve Çalışma bakanı defalarca ziyarette bulundular. Neden? Türk-İş bugün paravana olarak işçi sınıfını durdurmak için yaratılmış bir teşkilattır. Arkadaşlar ben Basın-İş'in Adana şubesi başkanlığını yaptım. Üç sene önce de Türk-İş bünyesinde idim. Özür dilerim, kendimi takdim etmiş olmayayım, genel başkan vekilliğine kadar seçildik. Ve Türk-İş de mevcut bulunan ikinci Basın-İş var. Türk-İş'in kuklası 95.000 lirayı üç ay zarfında yedi. Bunun çevresi böyle olunca. Türk-İş ne olurdu acaba? Halil Tunç'un odasına ziyarete girebilmek için, bir gece yol giden insan üç saat, dört saat kapıda bekliyor ki iki laf etsin, derdini söylesin. Bu Türk-İş budur. Ama bunu hepimiz biliyoruz. Bunu, yani şimdi şu arada yazabilmemiz ve öğrenmemiz, karar vermemiz gereken, bir tek konu var şimdiden sonra. Stratejimiz ne olacaktır? Taktiğimiz nedir? Bunu tesbit edeceğiz, ondan sonraki hareketlerimizi ona göre tanzim edeceğiz. Biz DİSK federasyonu olarak, Türkiye'deki emekçilerin küçük bir kesimini teşkil ediyoruz. Aslında bütün emekçiler bir araya gelse, zaten bu payandaları ile beraber yırtılırlar bunlar. Anlıyorlar ki Türkiye'deki bu emekçiler gittikçe bilinçleniyor ve kendi bilinçlenen insanların yanına doğru gittiklerini görünce hırçınlaşıyorlar. Ve bu gibi bir takım kanunlar çıkartıyorlar. Şimdi 32 Milletvekilinden bahsettik. Arkadaşların çoğu aslında bu 32 Milletvekili değil bütün meclistir. Tüm meclis ters orantılı bir seçimle yani kasten bilimsiz bırakılmış, bilmeyerek rey vermiş, masum insanların reyleri ile meclise gelenlerin kapitalistleri korumak için çıkardıkları kanundur. Bunun 600'ü de 450'si de gelse aynı kanunu çıkartacaklardır. Doğal yasalarından bahsediyorlar. Kendileri ondan sonra çıkıyorlar sermayecilerle gizli kapı aralıklarında, Abdi İpekçi ile şunla bunla pazarlıklara girişiyorlar. Bu mudur yani, yiyicilerin yani 274-275 sayılı kanunları çıkardık övünenler değil hiç birisi, hepsi bunların işçi akımını gerçek yolundan çevirebilmek için konulmuş engellerdir. Biz bunları artık görüyoruz. Ve bundan sonra daha fazla göreceğiz. Şimdi benim son olarak söyleyeceğim bir şey var. Bizim şimdi, gerçi bana düşmez, hepiniz karar vereceksiniz ama, umuma bir tek sözüm var. Ben derim ki; Toplum psikolojisi şu anda bizim için çok mühimdir. Biz burada hepimiz inanmış insanlar olarak toplandık. Greve gidelim, iş yerinde pasif direnmeye gidelim. Kabul. Fakat biz niçin %98 fakir halkı olan Türkiye'de kendimizi kabul ettirmiyoruz? Haklı olduğumuz halde bunu bilelim. Onun için benim bir teklifim var. Çoluğumuzla çocuğumuzla yürüyüş yapacağız. Topluma mal edeceğiz bunu. Bu bakımdan bunu bir teklif olarak topluma sunuyorum. Canı gönülden istiyorum bunu. Çünkü Türkiye'de, bilinçli, gerçek yolda olanlar hep eziliyorlar. Ezilsinler, canım kurban ama bir şey elde edelim, yani şu hareketi bir iktidarın ve sermayenin kuklası Türk-İş için işçiye işleyebilmeliyiz. Mevcut düzenin kapitalistlerin elinde olduğunu biz, halka, bilmeyenlere bildirmeliyiz. Hareketimizi ona göre düzenleyip, ona göre yürüyüşler düzenlemeliyiz. İş yerlerinde grev yapmışız. Zaten şimdi sendikacılık nedir arkadaşlar? 50 lira zam alıyorsunuz, hayat %200 artıyor. Bunu dursun, sendikacılık biz, 50 lira zam sendikacılığı yapmayacağız arkadaşlar. Arkadaşlar, toplum kalkınıncaya kadar mücadelemizi devam ettireceğiz. Biz bu halkın gerçek iktidarını buluncaya kadar her ne yolda olursa olsun mücadelemize devam edeceğiz."

Hakkı Öztürk: "Sevgili kardeşlerim, bu gün başlayacağımız savaşların kararlarını alıyoruz. Ve ondan sonrada tüm techizatla, fiilen savaşın içine girmenin içindeyiz. Bu bakımdan savaşımız kutlu olsun. Değerli kardeşlerim bazı arkadaşlar tanırlar, dünde biraz konuşmuştuk. Kısaca tanımayanlara kendimi tanıtayım. Ben Ereğli Morrison firmasında, yani çoban sülü-

nün işine baktığım zaman sendikalaşma hareketlerini öğrendim. Maden-İş'e girdim. Çoban sülü ise bizi kovdu. Daha sıcak yuvamız olan Maden-İş'in bünyesine gönderdi. Halen Maden-İş 7. Bölge, yani İzmit Bölge temsilcisi vekilliğini yapmaktayım. Değerli kardeşlerim bu gün yaptığımız toplantı ve aldığımız kararların önemini 1919'larda Atatürk'ün Samsun'a çıkışından 1920-1922 Sivas ve Erzurum kongrelerinden kat kat daha önemlidir. Çünkü o günkü savaşlarda da emperyalistleri kovduk ama içimizdeki yabancıların uşaklarını kovamadık maalesef bu hale geldik. Dış devletler arasındaki haysiyetimizi yitirmiş durumdayız, dış devletler arasında en geri kalmış bir ülkeyiz. O bakımdan bugünkü kararımız ve toplantılarımız o günkü kongrelerden daha çok önemlidir. Çünkü bu kararı ve kongrenin bizzat her türlü nimetlerin yaratıcısı olan bizler yapıyoruz, bizler kararı veriyoruz . Biz verdiğimiz kararı da yaptığımız bir savaşlarda kan döktüğümüze göre kolay kolay bizi daha çok sömürmek isteyen hainlere artık iplerimizi, iplerimizi vermeyeceğiz arkadaşlar. Bu böyle biline. Sevgili kardeşlerim, hainler son günlerini yaşamaktadırlar. Dikkat ediyorsanız, dünde söylediğim gibi, bu kokuşmuş düzen yavaş yavaş yıkılmaktadır. Onun yöneticilerinin de ödü kopmaktadır. Çünkü onlar suçludur. Onlar yıllardan beri alın terimizi sömürmüşlerdir. Onlar bizim yeraltı-yerüstü kaynaklarımızı Amerikan gavuruna peşkeş çekmişlerdir. Bizim onlardan hesap sormamız gerek. Bu hesaplarda böyle Türk Ceza merciinin adliyesinde olmaz. Halkın huzurunda, halk mahkemelerinde sorulacaktır. Sevgili kardeşlerim, değerli kardeşlerim, bizi hain yönettiği için, hainlerin yönetimi bizim yararımıza olmaz. Şinasi bey kardeşimiz, Amerika'nın Türkiye'deki oyunlarını ve ona uşaklık edenleri belgeleriyle, misalleriyle güzel ortaya koydu. Şimdi bu uşaklar efendilerine yaranamadılar. Dediğim gibi musluklar kapanmaktadır. O bakımdan bu baskı kanunları gelmektedir. Her zaman söylediğimiz gibi, gine de söylüyoruz. Bu güne kadar işçimizin haysiyeti eşittir para. Ama bugün işçiler parayı bir yana itmişler, özgürlük haklarını kullanmak için Toplum polisleriyle, ordularla kavga edebilecek şekilde sınıflarının bilincine varmışlardır. O bakımdan bu kavgada fert olarak, yönetici olarak görev alan sizleri saygı ile kutlarım. Sevgili kardeşlerim, değerli kardeşlerim, daha evvelden konuştuğum için yine sık sık konuşuyorum. Meselenin esasına inmekle artık kişisel yönden söylüyorum. Gerçek yoldur bilinmektedir. Ancak benim bir takım önerilerim vardır. Bu komite heyeti, kumanda heyeti bunların dikkate alırsak çok memnun olurum. Beni, dünde söylediğim çok kesin propaganda basın dairemiz başkanı sayın Hilmi bey'in dediği gibi büyük manşetler, savaş başlıyor, herkes hazır olsun şeklinde tansiyon vermek, yürüyüşlere mutlaka ve mutlaka çocuklarımızla ailelerimizle katılmalıyız arkadaşlar... Bu arada savaşta tevkif edilen kardeşlerimiz olur. Tevkif edilen yerleri mutlaka basmalıyız arkadaşlar. Karakolda olabilir, valilikte olabilir, mutlaka basmalıyız orayı arkadaşlar. Arkadaşlar bu arada mümkün mertebe yönetici ve ele başı durumunda görünen arkadaşları bu faşist komando gestapo şeflerine teslim etmemek için gayret sarfetmeliyiz. 2-3 sloganımızın tesbitini burada yapmalı arkadaşlar. Böyle mesela, bilmem yok bağımsız, bilmem ne şekilde söylemeden, önce mutlaka sloganlarımız burada tesbit edilmeli. Ve yapılacak her harekette Anayasa Direniş Komitesi'nin mutlaka disiplini altında olmalıdır arkadaşlar. Olacak galiba efendim, marşta benim kanaatime göre iki marşta söylendi. Birisi daha ziyade katıldığımız noktalardaki, bilirsiniz İstiklâl Marşı söylendiği zaman bize karşı duranların durması gerektir. Aksi halde saygısızlıktır. Gerçi onlar o saygıyı çoktan yitirmişler, formalite gereği yapıyorlar. Ama İstiklâl Marşı söylemek olmaz. Arkadaşlar, dünde sayın genel başkanımızın söylediği gibi, DİSK Genel Başkanımızın söylediği gibi, Kanun Meclisten alınıncaya kadar bu direnme yapılmalıdır. Arkadaşlar bundan önce Örfi idare mi olur, Hükümet mi istifa eder, onlar bizi mandallamaz. Mühim olan bu kanunun geri alınmasıdır. Arkadaşlar biz diyoruz ki mutlaka ve mutlaka kanunların geri alınmasına kadar bu direnme devam edecektir. Eğer Hükümet soğukkanlılık gösterir, eğer devlet kuvvetleri halen ondan yana görünür, veya hâlâ meseleyi psikolojik yönden yıkmaya çalışırlarsa şunu açıkça kabullenmek, karar altına almakta fayda vardır. Bu gibi hallerde fabrikaları dinamitlemek... Arkadaşlar bunu mutlaka karar almalıyız. Arkadaşlar, efendim son dikkate alındı mı? Sayın Genel Başkan, Sayın Genel Başkan, son teklifim dikkate alındı mı?" şeklinde 14 Ha-

ziran 1970 Pazar günü Merter sitesindeki Lastik-İş sendikası binasında yapılan toplantıda ki konuşmalardan anlaşılacağı üzere 274-275 sayılı kanunlarda değişikliği getiren kanun tasarılarının geri alınmasının temin edilmesi maksadı işçilerin cebir ve şiddet kullanarak devlet kuvvetlerine temin edilmesi maksadı işçilerin cebir ve şiddet kullanarak devlet kuvvetlerine karşı gelinmesi hatta icap ederse fabrikaların dinamitlenmesi kararlaştırılmıştır. 15 Haziran 1970 günü sabahından itibaren Sungurlar, Vinlex, ECA, Otosan, Silvan, AUER, AEG, Tikbaş, Doğu Galvenize, Arıtaş, Arçelik, Singer, Demir Döküm, Profilo, Rabak, Magirus, Kavel, İşsan, ve diğer bir çok fabrikalarda uygulamaya geçtikleri kuruluşlara mensup işçilerin önceleri oturma grevlerine başladıkları bilahare toplu halde fabrikaları terk ederek muhtelif yönlere doğru toplu olarak kanunsuz yürüyüşe geçtikleri ve bilhassa fabrikaları dolaşarak fabrikalardaki işçileri dışarı çıkarmak için maddi ve manevi baskı yapmak hareketlerine iştirak etmek zorunda bıraktıkları topluluğa katılmak istemeyen işçileri de tartakladıkları ve olaylara sebebiyet verdikler, Kartal, Eyüp, Bakırköy, Levent ve Sağmalcılar semtinde yaygın bir vaziyette ve tahrikkâr bir durumda devam eden bu hareketlerin önlenmesi ve devamına mani olunması için İstanbul Valiliğince, İller İdaresi kanununa dayanılarak istenilen Askeri Kuvvetlerle iş birliği yapmak suretiyle sıkı ve devamlı güvenlik tedbirlerinin aldırıldığı, Kartal cihetinde bulunan fabrikalardan gruplar halinde ellerinde bayrak ve filamalar olduğu halde çıkan işçilerin Kartal-Ankara yolu Yakacık kavşağında yolu trafiğe kapadıkları yapılan ihtar ve ikazlar neticesinde trafiğin normal hale getirildiği buradan ayrılan işçilerin Kartal'a doğru kanunsuz yürüyüşlerine devam ettikleri, saat 14.30 sıralarında Bakırköy'de bulunan Emayetaş fabrikasında çalışan 500 kadar işçinin Basınköy Adliye binasının önüne doğru kanunsuz yürüyüşe geçtikleri adliye binası önünde zabıta kuvvetlerince dağıtıldığı bunlardan yakalanarak adalete verildikleri, saat 15.45 sıralarında Singer fabrikası civarında toplanan 3000 kadar işçinin ellerinde pankart ve dövizler olduğu halde Yakacık istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri Yakacıkta askeri ve polis kuvvetleri tarafından dağıtılmak istendiklerinde mukavemet ettikleri, saat 16.15 sıralarında tahrik edilmiş kalabalık bir işçi grubunun Yunus istasyonu civarında yolcu trenini seferden durdurdukları, saat 16.30 sıralarında 3000 kadar işçinin Eczacı Başı ilaç fabrikası civarında toplanarak kanunsuz yürüyüşe geçtikleri, saat 16.50 sıralarında Kartal havalisinde iki işçi kitlesinin anormal bir şekilde hareketlere tevessül etmesi karşısında Askeri birliklerin buraya gelerek gerekli tertibatı almak suretiyle her hangi bir tahrikata meydan verdirtmedikleri, saat 17.00 sıralarında Topkapı'dan Sağmacılar istikametine doğru giden işçi grubunun ve buna yolda iltihak edenlerin yol boyunca bağırıp çağırarak yürüdükleri, saat 17.30 sıralarında Alibeyköyü istikametinden gelen çok kalabalık bir işçi grubunun Eyüp Emniyet Amirliği binasını sararak olayların tahrik ve teşfikçisi olarak yakalanıp buraya teslim edilmiş olan arkadaşlarını almak istedikleri, saat 18.00 sıralarında işçilerin Haymak Demir Döküm fabrikasını tahrip etmeye başladıkları alınan güvenlik tedbirleri sayesinde yapılacak diğer tahrip olayına meydan verilmediği, İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün ve Emniyet Müdürlüğü 15450 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

15 Haziran 1970 Pazartesi günü işçi hareketleri yukarda belirtildiği şekilde devam ederken Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfedarasyonu (DİSK) genel sekreteri Kemal Sülker ve tertip komitesi üyelerinden Kemal Nebioğlu, Celal Beyaz, Şinasi Kaya, Salih Çetin, Hilmi Güner ve Mustafa Baştan imzalarıyla Kemal Sülker'in ifadesine göre saat 11.00 sıralarında İstanbul Valiliğine verilen bildirimde "İstanbul'un işçi çalıştıran iş yerlerinin bulunduğu yerden başlayarak Taksim'e çıkan güzergâhlardan olmak üzere 17.6.1970 çarşamba günü saat 08.00'den itibaren yürüyüşler ve aynı gün saat 17.00'de ise Taksim meydanında bir miting düzenlendiği" belirtilmiştir. Bu bildirim tetkik edilerek İstanbul Valiliğinin 15 Haziran 1970 gün ve Emniyet Müdürlüğü 1. Şube 14907 sayılı yazılarıyla (171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanunun 4. maddesi uyarınca ilimiz dahilinde yapılacak olan yürüyüş güzergahları ile toplantı yürüyüş güzergahları Vilayet Makamının 16.10.1969 gün ve yazı işleri bürosu 163R sayılı tamimi ile neşredilmiş ve bu tamim 16.10.1969 tarihli Akşam ve 10 Ekim 1969 tarihli *Her Gün* gazetesinin 7 ve 5. sahifelerin-

de ilân edilmiştir. Tertip etmek istediğiniz bu yürüyüş 171 sayılı kanunun 4. maddesine ve aynı gün Taksim meydanında tertip ettiğiniz mitingin amacı belirtilmemiş olduğundan keza 171 sayılı kanunun 7. maddesi hükümlerine aykırı düşmektedir. Yapmak istediğiniz bu yürüyüş, mitingi yaptığınız takdirde 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşü hürriyeti hakkındaki kanuna muhalif olacağı ve kanunsuz bir mahiyet arzedeceği gerekçesiyle durum müracaat edenlere duyurulmuştur.

Kemal Türkler'in ifadesine göre 17 Haziran 1970 Çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için 14 Haziran 1970 günü yapılan toplantıdan sonra yürütme kurulunca ayaküstü karar verildiği, Kemal Nebioğlu'nun ifadesine göre ise 14 Haziran 1970 günü yapılan toplantıdan sonra DİSK yönetim kurulunca kararlaştırıldığı ve Kemal Sülker Okur'un ifadesine göre ise 15 Haziran 1970 günü meydana gelen haberleri büroda iken telefondan gazetecilerden öğrenince durumu Genel başkan Kemal Türkler'e duyurmak için Maden-İş sendikasına gittiğini ve orda yürütme kurulundan Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Ehli İmam Tuncer ve Rıza Kuas'ın bulunduğunu telefonla gazetecilerden duyduklarını genel başkana ilettiğini ve genel başkanın da iyi ki geldiniz biz de Çarşamba günü için yürüyüş ve mitingi düşünüyorduk dediklerini protesto maliyetinde bir yürüyüş ve mitingin kabul edileceğini bildirerek orada verilen karar gereğince 17 Haziran 1970 Çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için hazırlanan bildirimi saat 11.00'de Vilayete verildiği ifade edilmiştir.

17 Haziran 1970 Çarşamba günü yapılacak yürüyüş ve miting için kararın ne şekilde ve ne zaman nerede alındığına dair yukarıda belirtilen birbirini tutmayan beyanlar ve ne şekilde bildirimde bulunacağı keyfiyeti malum iken belirtilen şekilde müracaat edilmesi muvacehesinde ve bilhassa olayların başlamasından sonra müracaatın yapılmış olmasının mana ve mahiyeti gözükmektedir.

15 Haziran 1970 Pazartesi günü yapılacak işçi hareketinde gerekli tansiyonu vermek için 13 Haziran 1970 günü hazırlandığı tesbit edilen Maden-İş sendikasının yayın organı olan sendika adına genel başkan Kemal Türkler'in sahibi bulunduğu Kemal Sülker'in sorumluluğunda çıkarılan Maden-İş gazetesinin direniş özel sayısı olarak bastırılmış bulunan ve büyük manşetlerle işçi sınıfı hazır ol büyük savaşımız başlıyor şeklinde başlayan ve bir çok basılmış resimlerle fabrikalara gelen işçilere dağıtılarak işçilerde arzu edilen tansiyonun doğması sağlanmıştır.

16 Haziran 1970 Salı günü sabahın erken saatlerinde işçilerin kanunsuz eylemlerine devam ettikleri Otosan'dan, Singer fabrikasına çıkan Çayırova'dan Pendik'den gelen binlerce işçinin İstanbul'a doğru kanunsuz yürüyüşe geçtikleri Bostancı'da Bağdad caddesini takiben Kadıköy'e doğru yürüyen işçilerin Bağdad caddesinde saat 11.30 sıralarında Suadiye de bulunan bir kafetaryanın önündeki şahısları kovalamak suretiyle devam ettikleri 12.40 sıralarında Şaşkın Bakkal'a gelen işçi topluluğunun önüne çıkan barikatın işçilerin tarafından yarılarak Kadıköy'e doğru yürümelerine devam ettikleri topluluğun Fenerbahçe kavşağına geldiği sırada daha evvelden polis ve Askeri kuvvetler tarafından müşterek kurulmuş olan barikatın işçiler tarafından yarılmak istendiği işçilerin taş ve sopalarla barikat kuran zabıta kuvvetlerinin üzerine hücum ettikleri ve barikatı yarmaya muvaffak oldukları Kadıköy istikametine doğru yürüyüşlere devam ettikleri bu arada bir çatışmanın vuku bulduğu işçilerin silah ve sopa kullandığı buna karşılık polis ve askeri kuvvetlerin de havaya ateş etmek zorunda kaldıkları bu arada her iki taraftan yaralananlar olduğu 10 bini aşkın işçi grubunun saat 14.50 sıralarında Altıyol'dan Kadıköy'e giderken Üsküdar'a yöneldikleri saat 15.00 sıralarında Ankara asfaltı başında bulunan trafik noktasını tahrip ettikleri saat 16.00 sıralarında Otosan önüne geldikleri bu arada Kızıltoprak istikametinden gelen bir işçi grubunun da 16.10 sıralarında Kadıköy Kaymakamlık binası önüne geldikleri ve buradan aleyhte tezahurata başladıkları daha sonra kaymakamlık binasının etrafını saran bu işçilerin binanın camlarını taş ve sopalarla kırdıkları ve binanın içine hücum etmek istedikleri binanın önünde duran biri hususi olmak üzere üç otoyu yaktıkları Askeri birliklerin olay yerine gelmesi ile kaçışan işçilerden bir kısmının Haydarpaşa istikametine doğru yöneldikleri orada bulunan barikatı aşamayarak çeşitli

yönlere dağıldıkları, aynı gün Otosan'dan çıkan 1000'i aşkın bir işçi grubunun saat 09.25'te ana yola çıktığı İstanbul istikametinde yürümeye başladıkları Acıbadem köprüsü civarında polis tarafından önlerinin kesildiği, burada polisle çatıştıkları, polise sopa ve taşlarla hücum ettikleri bilahare çeşitli istikametlere kaçmaya mecbur edildikleri kaçanlardan büyük bir kısmının Üsküdar meydanına indiği ve buradan Tekel fabrikasında çalışan işçilerle birlikte Beykoz istikametine doğru yöneldikleri ve bu işçilerin yürüyüşlerine mani olmak için barikat kurulduğu ve çatışmanın olduğu her iki taraftan yaralananların bulunduğu, Kadıköy yakasında olayların devam ettiği sırada İstanbul yakasında da saat 9.30 sıralarında Bakırköy ve civarındaki fabrikalardan çıkan 4-5 bine yakın işçi grubunun saat 11.15 sıralarında Topkapı kavşağında oturma grevine başladıkları bu işçilerin şehire ineceği tahmin edilerek barikat kurulduğu işçilerin bu barikatı yararak şehrin muhtelif istikametlerine doğru yürüdükleri, müteakiben kurulan ikinci barikatı da yardıktan sonra topluluğun Fındıkzade'ye geldiği, Fındıkzade'deki barikatı da yararak Fatih istikametine doğru yürümelerine devam ettikleri, Fatih'ten Vezneciler-Hasanpaşa fırını önü-Beyazıt-Divanyolu güzergahını takiben yürüyüşlerine devam ettikleri, Vilayet önüne doğru gelmek istedikleri, ancak Cağaloğlu kavşağında kurulan barikat neticesinde Vilayete sapmalarının önlendiği, fakat Sultanahmet meydanında toplanan işçilerin Alemdar Emniyet başkomiserliği yönünden Vilayete doğru gelmeye muvaffak oldukları, Vilayet önünde bir müddet protesto gösterisinde bulundukları, bilahare Eminönü istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri, kafilenin Taksim'e gitmesini önlemek için köprülerin daha evvelce açtırıldığı bu sebeple topluluğun Unkapanı'ndan Fatih'e oradan da Edirnekapı istikametine doğru giderek fabrikalarına gittikleri, saat 10.20 sıralarında Ayazağa yolunda 3 bin kadar bir işçi grubunun Zincirlikuyu istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve Zincirlikuyu civarında polis ve askerler tarafından kurulan barikatı yararak Şişli istikametine doğru yürüdükleri bu sırada iki taraf arasında bir çatışmanın olduğu işçilerin zabıta kuvvetlerine sopa ve silahla saldırdıkları ve bu çatışma sırasında polis ve işçilerden yaralananların bulunduğu, bilahare gelen askerî kuvvetlerle birlikte kafilenin Şişli istikametine yürümesine mani olunduğu, işçilerin bir kısmının Profilo fabrikasına girdikleri diğer bir kısmının muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat 11.50 sıralarında Bakırköy ve civarına gelen binlerce işçinin Ömür yoğurdu önünde toplandıkları ve yapılan ihtarlara rağmen Bakırköy'e kadar yürüyerek orada muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat 12.15 sıralarında Topkapı civarından hareket eden 3 bin'i aşkın işçi grubunun Vatan caddesinden Aksaray istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve yoldan tekrar dönerek Topkapı istikametine yürüyüşe devam ettikleri ve bilahare dağıldıkları, saat 15.15 sıralarında 100 kişilik bir öğrenci ve işçi grubunun İstanbul Teknik Üniversitesinden Dolmabahçe maydanına doğru yürüyüşe geçtikleri bu topluluğun bilahare Teknik Üniversite Gümüşsuyu binasından çıkanlarla birleştikten sonra Taksim'e doğru yürüyüşe geçtikleri Gümüşsuyu Askeri Hastanesi karşısında bulunan Türk-İş'e ait binanın camlarını kırdıkları ve mütakiben tekrar Teknik Üniversiteye dönerek Gümüşsuyu binasına geldikleri, Silahtarağa civarındaki fabrikalardan çıkan bir grup işçinin Eyüp yolunu takiben Taşlıtarla meydanına geldiği ve buradanda vaki iltihaklarla birlikte 7 bini aşan işçi grubunun saat 16.00 sıralarında buradan ayrılarak Alibeyköy'ü üzerinden Silahtarağa'ya geldikleri ve müteakiben Sungurlar Kazan fabrikası önüne gelerek gösterilerde bulunduktan sonra dağıldıkları, 16.6.1970 günü meydana gelen bu olaylarda Toplum Zabıtası Müdürlüğünde görevli Yusuf Kahraman, işçi Yaşar Yıldırım, Mehmet Gıdak ve lokantacı Abdurrahman Bozkurt'un öldükleri, bilahare Numune Hastahanesinde işçi Mustafa Bayram'ında öldüğü bu işçi olayları sırasında işçilerin fırınlardan parasız olarak zorla ekmek aldıkları, başkalarına ait vasıtalara zor kullanmak suretiyle parasız olarak bindikleri kendilerini almayan şoförleri dövdükleri ve otolarını kısmen tahrip ettikleri, Kartal Emniyet Amirliği binasının camlarını da kırarak tahrip ettikleri, gerek 15 Haziran ve gerekse 16 Haziran 1970 günleri yapılan kanunsuz ve tahripkâr yürüyüşlerde işçilerin ellerinde ağaç ve demir sopaların bulunduğu İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün Emniyet Müdürlüğü 1. Şube 15450 sayılı yazılardan anlaşılmıştır.

Her ne kadar 17 Haziran 1970 günü saat 08.00'den itibaren yürüyüşler yapılacağı ve

aynı gün saat 17.00'de Taksim meydanında bir miting düzenlendiği 15 Haziran 1970 günü İstanbul Valiliğinden bildirilmiş ise de, bunun nitekim sanıklardan Kemal Türkler'in müdafaaten dermeyan ettiği gibi "biz 17 Haziran 1970 günü bir yürüyüş yapmaya karar vermiştik fakat işçiler daha evvel davranarak kendiliklerinden harekete geçtiler" şeklinde bir müdafaa zemini yaratmak maksadına matuf gerçekleri kamufle eden bir müracaat olarak vasıflandırmak gerekir. Yukarıda açıklandığı gibi kanunsuz yürüyüşler başladıktan sonra yapılan bu müracaata başka bir anlam vermek mümkün değildir.

14 Haziran 1970 tarihli toplantıda birçok konuşmacıların (yarından itibaren) diyerek alınan kararların 15.6.1970 gününden itibaren icraya konulacağını açıkça ifade etmiş olmaları bu düşünce ve kanaati takviye etmektedir. Aynı toplantıda konuşan DİSK yöneticilerinin "siz karar verin bir organize edeceğiz" şeklindeki konuşmalarından ve toplantıya tekaddüm eden çalışmalarından kanunsuz yürüyüş şeklinde tecelli eden yürüyüşlerin, DİSK yöneticileri tarafından tertip edilip toplantıda bulunan işyerleri temsilcileri vasıtasıyla fabrikalara kadar intikal ettirilerek 15/16 Haziran 1970 günleri sevk ve idare edildiği anlaşılmaktadır. Bütün fabrikalarda evvelâ işi bırakıp çalışmamak daha sonra fabrikalardan çıkarak takip edilen yol üzerindeki fabrikalardaki işçileri almak suretiyle belirli yollardan planlı bir şekilde yürüyüşlere devam edilmesi bu hareketlerin kendiliğinden olmayacağını teyit etmektedir. Böylece 15/16 Haziran 1970 tarihlerinde yapılan kanunsuz yürüyüşlerin 14 Haziran 1970 günü toplantıda bulunan sanıklar tarafından tertip ve sevk ve idare edildiği bir vakıa olarak sübut bulmaktadır.

FİİLERİN HUKUKİ TAVSİFİ

Yukarıda sureti cereyanı açıklanan ve sabit görülen fiilerin hukuki vasfını sıhhatli bir şekilde tayin ve tesbit edebilmek için 14 Haziran 1970 günü DİSK ve buna bağlı sendikalar yöneticilerinin, işyerindeki işçi baştemsilcisi, temsilcileri ve lokal temsilcileri ile beraber yaptıkları toplantı ile bu toplantıda alınan kararların icrası sadedinde 15 ve 16 Haziran 1970 günleri vuku bulan olayları ayrı ayrı tahlil ve münakaşaya tabi tutmakta zaruret vardır.

14 Haziran 1970 günlü toplantı: Gerek toplantıya tekaddüm eden günlerdeki sendikacıların faaliyetleri ve gerekse toplantıda konuşma yapan şahısların sözlerinin muhtevasından serahatle anlaşılacağı gibi 274 ve 275 sayılı kanunların tadiline ilişkin kanun tasarısının Millet Meclisince hükümetin teklifi gibi aynen kabul edilerek Senato'ya sevk edilişinden duyulan endişe üzerine teklifin kanunlaşmamasını temin için ne şekilde hareket edileceğini tesbit maksadına matuf olarak toplantının tertip edildiği anlaşılmaktadır. Toplantıda konuşmacılar ana hatları itibariyle işçilerin bazı Anayasal haklarını ihlâl ettiğini kabul ettikleri 274 ve 275 sayılı kanunların tadiline ilişkin tasarının Anayasaya aykırı olduğunu muhtelif şekillerde izaha çalışarak bu kanunun çıkmaması veya tasarının geri alınması için neler yapmaları gerektiğinin bugün mutlaka tesbit edilmesi lüzumuna işaretle bu cümleden olarak grev, yürüyüş, miting ve direniş gibi yolların ihtiyar edilebileceğini ifade etmelerinden başka;

Kimliği tespit edilemeyen bir konuşmacının "biz bugün 600 işçi bu kanun için ölmeye hazırız.." (Rapor 2)

Arçelik fabrikasında çalıştığı anlaşılan fakat kimliği tesbit edilemeyen bir konuşmacının "Eğer biz fabrikalarda çalışan arkadaşlarımızla birlik olursak ve bunun yanında diğer fabrikalarda çalışan fabrika işçileri arkadaşlarımızı da yanımıza alarak bizleri ezmek isteyen bizleri her an susturmak isteyen güçleri yok etmek için elimizden gelen ve kanımızın son damlasına kadar çarpışmamız gerek ve dövüşte bu savaşta bütün arkadaşlarıma başarılar dilerim." (Rapor 3)

Rıza Kuas'ın kanunun müzakeresi sırasında Millet Meclisi kürsüsünden kanun kabul edildiği takdirde vuku bulacak olayları ifade sadedinde "işçi kanlarının akmasına sebebiyet verecektir. Anarşinin gelmesine sebebiyet verecektir. Anayasayı çiğniyorsunuz, gittiğiniz yol yanlıştır. Sebebiyetini siz veriyorsunuz dedim." (Rapor sayfa 4)

Kemal Türkler'in "...saldırmak için değil herhangi bir ihtimale karşı gerek sağdan gerek soldan veya önden arkadan yapılacak herhangi bir saldırıya karşı kendimizi müdafaa etmek için gerekli tedbirleri almaya çalışacağız. Nasıl ki, işyerlerinde bundan önce cereyan etmiş olanlardan kardeşlerimiz saldırmak için değil kendilerine saldıranlara karşı koymak için tedbirleri almışlarsa o tedbirleri biz de alacağız. Asla ve asla kişiliğimizi çiğnetmeyeceğiz. Üzerimize saldırı yaptırmayacağız, saldırılara karşıkoyacağız ve kendimizi müdafaa edeceğiz. Kardeşler, bu dava içerisinde bu savaş içerisinde eğer topluca Belediye otobüslerinden yararlanılmak istenirse, vapura binmek gerekirse topluca, veya banliyo trenine binmek gerekirse topluca bilet almayacağız, biletimiz en güzel şerefimizi ifade eden alnımızdaki işçilik damgamızdır..." (Rapor sayfa 7)

Cemal Doğan'ın; "Bu binayı değilde Meclis binasını alt üst etmeğe kudretimiz vardır arkadaşlar..." (Rapor sayfa 14)

Remzi Aslan'ın; "...İcap ederse o Türk-İş'i ortadan kaldıracağız, iktidarı ortadan kaldıracağız) (Rapor sayfa 16)

Remzi Akgül'ün "...Toplum polisi gibi isimde veriyorum para ile doyurulmuş kişileri bizim üzerimize kışkırtabilirler her zaman onlarla savaşmaya her zaman gırtlak gırtlağa gelmeye razıyız..." (Rapor sayfa 18)

Rafet Yıldırım "...ustabaşlarımız niye çalışmıyorsunuz dediği anda çalışmıyoruz diyeceğiz, icap ederse öldüreceğiz, öleceğiz...) (Rapor sayfa 4)

Hakkı Öztürk'ün "...bizim onlardan hesap sormamız gerek. Bu hesaplar da böyle sulh ceza merciinin adliyesinde olmaz, halkın huzurunda halk mahkemelerinde olacaktır..." aynı şahsın "...bu arada savaşta tevkif edilen kardeşlerimiz olur, tevkif edilen yerleri mutlaka basmalıyız arkadaşlar, bu karakolda olabilir, valilikte olabilir, mutlaka basmalıyız arkadaşlar..." "bu arada mümkün mertebe yönetici veya elebaşı durumunda gözüken arkadaşları bu faşist komando şeflerine teslim etmemek için gayret göstermeliyiz arkadaşlar...", "...eğer hükümet soğukkanlılık gösterir, eğer Devlet kuvvetleri halen ondan yana görülür veya meseleyi psikolojik yönden yıkmaya çalışırlarsa şunu açıkça kabullenmek, karar altına almakta fayda vardır. Bu gibi hallerde fabrikaları dinamitlemek..." gibi yıkıcı, alınacak tedbirlerde cebir ve şiddete yer veren görüşlerini konuşmalarına ilave etmişlerdir.

Temsil ettikleri işçi kitlesinin bazı haklarının korunmasına matuf alınması gereken tedbirleri görüşmek üzere toplanan temsilcilerden herhangi birinin kişisel görüş ve kanaatlarının toplantıya katılan diğer şahısları cezai sorumluluk yönünden bağlamayacağı her türlü izahtan varestedir.

Ancak Türk Ceza Kanunu bazı ahvalde ve bilhassa cemiyetin varlığını ve devamını korumaya matuf olarak demokratik hukuk devletinin esaslarını bozmaya ilişkin fikir beraberliği yapmayı, yine niyet tahakkuk etmese dahi halkı hükümet kuvvetlerine karşı isyana teşvik gibi halleri müeyyide altına almıştır.

Bu tür fikir beraberliğine varan kimselerin niyetlerini açıkça ifade edeceklerini, faaliyetlerini niyetlerini açığa vurur şekilde tanzim edeceklerini kabul etmek gerçekçi bir düşünüş olamaz. Bu kimselerin ekseriya kanunların tanıdığı hak ve hürriyetlerin arkasında faaliyet göstermeleri seçecekleri en emin yoldur.

Bu itibarla tamamen işçi sınıfını ilgilendiren 274-275 sayılı kanunların tadili tasarısını protesto amacı altında gizli bir maksadın bulunup bulunmadığının araştırılması suçun tavsifinde en önemli rolü oynar.

14 Haziran 1970 tarihli toplantı işçilerin bazı sendikal haklarını ihlâl ettiği kabul edilen kanun tasarısının hükümet tarafından geri alınması veya kanunlaşmasına mani olmak için ne gibi tedbirler alınmasını tesbit ve tayin etmek için tertip olunduğuna göre bu gibi ahvalde greve gitmek, gösteri yürüyüşü yapmak gibi kanunî yollar mevcut iken konuşmacıların bu kanunî tekliflerin yanında savaştan, kan dökmekten, kanunları tanımamaktan, polise saldırmaktan ve bunun için tedbirli olmayı bahis konusu etmelerini hüsniyete makrun olarak kabul etmek mümkün olamaz. Bu da göstermektedir ki; kanunî bir hak olan gös-

teri yürüyüşü perdesi altında işçi sınıfı isterse etrafı yıkar, asker, polis tanımaz, şayet kanun tasarısı geri alınmazsa veya kanunlaşırsa daha fenalarını yapabiliriz gibilerden adeta hükümeti tehdit ve kanun yapıcısını manevi baskı altında bulundurmak maksadına matuf olarak kanlı olayların tertibi düşünülmüştür.

Bu toplantının gerçek maliyetine inebilmek ve toplantıdan neler elde edilmek istendiğinin açıklığa kavuşturabilmesi için toplantıyı tertip eden DİSK ve buna bağlı sendikaların faaliyetlerine bir göz atmakta fayda vardır.

DİSK ve buna bağlı sendikaların sosyalist bir teşekkül oldukları aşikârdır. Her ne kadar bir kuruluşun sosyalist yapıda olması kanun nazarında hakiki niyetlerinin kötü olduğuna bir mesnet teşkil etmez ise de bu teşekküllerin Anayasanın sosyalizme açık bulunduğu perdesi arkasında Anayasa'nın (Sosyalizm) mefhumuna verdiği anlamın dışına taştığı, memlekette yasaklanan siyasi bir ideolojinin tahakkukunun peşinde koştuğu ve işçi sınıfını muhtelif vesilerle bu yönde eğitime çalıştığı gerek DİSK'in çalışma raporunda ele alınan fikirler gerekse bu teşekküle bağlı Lastik-İş sendikasının işçiler için tertip ettiği seminerlerde ele alınan konular ve Sendikanın çalışma raporundaki düşüncelerden anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak: DİSK'in 1968-1970 yılı III. GENEL KURULU ÇALIŞMA RAPORU adlı kitabın 100. sahifesindeki "Sosyalizmin bütün ustaları, uygulayıcıları geniş cephe kurma olanağı ortaya çıkarsa öncülüğün mutlak ve mutlaka işçi sınıfında olması gerektiğini ısrarla belirtirler. Bunu öneren kitaplar Türkçeye çevrilmiş bulunmaktadır. (İki Taktik-Lenin, Yeni Demokrasi-Mao Çetung) O halde asker sivil aydın kesiminin yönetiminde bir ortak cephe, bir geniş cephe amacını gizleyerek etkin azınlık tezine çağrılıp olur olmaz yerde Devlet güçleriyle karşı karşıya gelmekle keskin sosyalist görünmenin bizi aldatmaması gerekir. Sivil-asker-aydın kesiminin bir kadro olarak yukarıdan aşağı kuracağı bir iktidarı sosyalist iktidar saymak ise ne sosyalizmin bilimine uyar ne de sosyalist öğretinin uygulama alanı bulduğu ülkelerin deneyleri buna doğruluk kazandırır.

Bilindiği gibi sosyalizm emekçilerin kurduğu bir düzendir, emekçilerin yönettiği bir düzendir. Emekçilerin ideolojisidir, emekçilerin dünya görüşüdür, emekçilerin ekonomik teorileridir, emekçilerin ahlâk anlayışlarıdır. Bu bakımlardan emekçiler adına asker-sivil aydın kadronun ya da keskin sosyalistlerin bir entellektüel kadrosunun şu veya bu yoldan iktidara gelmesi sosyalizmin kurulması demek değildir. Bir azınlığın emekçiler adına tahakkümüdür. Yukarıdan aşağıya bir yeni baskı düzenidir. Biz aşağıdan yukarı emekçi halkla beraber onun şevkli çabası ile sosyalizmi kurmak için işçi sınıfının bilimi ve tarihsel öncülüğü etrafında tüm emekçilerin, emekten yana olan aydınların iktidarı için mücadele veriyoruz."

Türkiyemiz ve Lastik-İş sendikası 16. dönem çalışma raporu adlı kitapta "İşçi Sınıfının Tarihi Görevi" başlığı altında sahife 81-82'de "Sömürü nerede olursa olsun bir gün sona ermeğe mahkûm. Kapitalizmden önce başka sömürü şekilleri olmuş tarihte, gün gelmiş hepsi sona ermiş. Kapitalizmin alın yazısı da bu. Nitekim içinde yaşadığımız dünyada kapitalist sömürüden kurtulmuş toplumlar var; Sovyet Rusyası ile Çin'i ile Yugoslavyası, Bulgaristan'ı, Macaristanı, Polonyası, Çekoslovakyası, Arnavutluğu, Kübası ile sosyalist toplumlar. Kapitalizmin hâlâ yaşadığı ülkelerde de gün gelip sona erecek. Çünkü o bağrında kendi ölümünde doğacak bir çelişkiyi taşıyor. Bu çelişki sömürücü kapitalist sınıfın menfaati ile sömürülen işçi sınıfının menfaati arasındaki bir çelişkidir: üretim sosyal bir nitelik kazanmış ama üretimden aslan payını alan bir azınlık oluyor. Sebep üretim araçlarının mülkiyeti o azınlığa ait de ondan! O halde yapılacak şey üretim araçlarını kapitalist sınıfın elinden alarak topluma maletmek, sömürünün kaynağını kurutmak, sömürücü ve sömürüleni olmayan bir toplum yaratmak."

"Bu çelişki kendiliğinden sona ermeyeceğine göre kim yapacaktır bunu? Bu tarihi ve aynı zamanda şerefli görev, kapitalist toplumlarda işçi sınıfına düşüyor. İşçi sınıfı kendisini sömüren sınıfa karşı devamlı bir mücadele vermek iktisadî iktidarı olduğu gibi siyasi iktidarı da ellerinde tutan kapitalist sınıfın hakimiyetine son verecektir."

"Parlamentarizm ve Sosyalizm" başlığı altında (sayfa 85-86) Parlamenter rejimin batılı ülkelerin gelişmelerinde burjuva devriminin yarattığı bir yönetim şekli olduğu izah edildikten sonra;

"Parlamento işçi sınıfı için bir amaç değil bir araçtır. Bu araçla işçi sınıfı hem parlamentoya herşeye rağmen girebilen millici bir takım unsurlarla rahatça temas imkânını bulabilir hem de toplumun bütün milli ve demokratik haklarına hitap etmek fırsatını elde etmiş olur. Kendisinin öncülük görevinin gerçekleşmesinde bütün bunlar ihmal edilmemesi gereken hususlardır. İşçi sınıfının öncülük mücadelesine parlamento içinde vereceği mücadele de dahildir. Parlamento hakim sınıfların işine yarıyor diye o alan terkedilemez." şeklindeki düşünce ve fikirleri ile dünya devletleri arasında komünizm rejiminin hâkim olduğu devletleri örnek alarak ve büyük sosyalist üstadları olarak vasıflandırdıkları Lenin, Mao Çe Tung gibi komünizm rejiminin önderliğini yapmış bulunan şahısların plan ve taktiklerine uygun şekilde memlekette sosyalizmin tahakkuk ettirilmesi gerektiğini savunan kuruluşların önderliğini yapan şahısların işçi sınıfını sınıf bilincine ulaştırıyoruz, işçi emeklerini sömürenlerle mücadele ediyoruz, işçilerin Anayasanın tanıdığı haklara kavuşmaları için gayret sarfediyoruz mealindeki sloganlarla ve bunlar gibi kanunî hürriyetlerin perdesi arkasında demokratik cemiyetlerde aranan insan haysiyet ve haklarını tanımayan sınıfsız bir devlet düzeni yaratmaya fikirlerini memlekete yaydıkları inkârı gayrı kabil bir gerçektir.

Komünizm denilen siyasi doktrinin prensipleri cebir ve şiddet üzerine toplanır. Olaylara tekaddüm eden günlere kadar İstanbul'daki bütün işyerlerinde direniş denen, fabrikaya gelindiği halde çalışmamak şeklinde tecelli eden ve hiçbir kanunun cevaz vermediği bir yola başvurularak memleketin iktisadî hayatını felce uğratmak ve adeta devlet yönetimine ağırlıklarını koymak amacına matuf hareketler bir nevi şiddet taktiğinden başka bir şey değildir.

Böyle bir siyasi ideolojiye sahip kimselerin işçi kitleleri üzerinde söz sahibi ve onları şu veya bu yönde harekete geçirmek kudretine sahip kimseleri toplayarak; "274-275 sayılı kanunların tadiline ilişkin tasarı kanunlaşmak üzeredir, bizim artık yapacak bir şeyimiz yoktur, kanun çıkmasına mani olmak mümkün değil, esasen sizin haklarınızı korumak üzere kurulmuş bulunan DİSK bu kanunla ortadan kaldırılmaktadır, bu hususta ne yapılacağına siz karar vermelisiniz." dedikten sonra bunun için normal yollardan hareket etmenin bir fayda temin etmeyeceğini, bunun yegane yolu hükümete karşı şiddet kullanmaktır fikrini telkin maksadına matuf olarak karşılarına asker dahi çıksa tecavüz edilmesi gerektiğine işaret etmiş olmaları muvacehesinde; çıkarılmakta olan kanunla işçilerin bazı sendikal haklarının kısıtlandığı işçi temsilcilerine ve bunlar vasıtasıyla da işçilere iletmek maksadı ile toplantının tertip edilmiş olduğunu kabul, gerçekleri inkâr eden bir düşünüş olacaktır. Keza 15 ve 16 Haziran 1970 günleri yapılan yürüyüşlerde tankların üzerine çıkmak, askerlerin ellerindeki silahları almaya teşebbüs etmek gibi hareketlerle birlikte şimdiye kadar Türkiye'de vuku bulan toplum hareketlerinde eşine rastlanmayan ordu mensuplarına karşı vaki tecavüzün toplum psikolojisinin doğurduğu olağan hadiselerden olarak kabul etmek hiçbir mantık kuralı ile bağdaşamayacak bir muhakemeden ibaret olacaktır.

Şu halde hakiki amaç nedir? Kanunî yollar mevcut iken vurmaktan, kırmaktan, savaşmaktan bahsetmenin anlamı ne olabilir?

Bu amacın yukarıda siyasî ideolojilerini belirttiğimiz kişilerin bir kanun tasarısını protesto perdesi arkasında masum işçi kitlelerini fabrikalardan dışarı çıkarıp hükümet kuvvetleri ile çatışmalarını temin ile emellerini tahakkuk ettirebilmek için ileride tasavvur ettikleri harekâta esas olmak üzere, işçinin potansiyelini ve bu gibi olaylar karşısında hükümet kuvvetlerinin gücünün derecesini ölçmekten başka izah mümkün değildir.

Sıkıyönetim Askerî Savcılığı olarak görevimizin sıkıyönetimin ilanını gerektiren olaylar ve olaylara taallûk eden fiillerle ilgili olarak sanıkları huzurlarınıza çıkarmak olduğunda şüphe yoktur. Bu itibarla görevimizin başlangıcı 14 Haziran 1970 günlü bahis konusu toplantıdır. Bu toplantıya tekaddüm eden günlerdeki faaliyetlerin görevimiz haricinde kaldığı şüphesizdir. Olayları tertip eden kişilerin mensup oldukları teşekküllerin hakiki mak-

sat ve gayeleri ile görevimize taallûk eden olayların aydınlanmasına ışık tutar düşüncesi ile temas edildiğine işaret etmek isteriz.

Toplantıda konuşsun veya konuşmasın toplantıya iştirak etmiş bulunan sanıkların hareketlerini işçilerin hükümet aleyhine isyana teşvik edilmesi şeklinde nitelendirilmesi gerekir.

14 Haziran 1970 günkü toplantıda toplantıya iştirak edenlerin işçileri hükümete karşı isyan ettirilmesi hususunda karara vardıkları ve böylece TCK'nun 171. maddesinde yazılı suçu işledikleri anlaşılmaktadır. Şöyle ki, TCK'nun 171. maddesi 149. maddesinde yazılı suçun hususî vasıtalarla işlenmesine birkaç kişi tarafından ittifak edilmesini suç saymıştır.

Maddede bahis konusu edilen 149. madde TCK'nun Devlet Kuvvetleri aleyhine cürümler faslında yer aldığına nazaran 149. maddede yazılı olan "Hükümet aleyhine" tabirinden "Hükümet kuvvetlerinin" bahsedildiği aşikârdır. Polis ve askerde birer hükümet kuvveti sayıldığına ve toplantıda yürüyüşe mani olacak her türlü kuvvete karşı gelineceği bahis konusu edildiğine nazaran tecavüzlerde hükümet kuvvetlerinin hedef tutulduğu her türlü izahtan varestedir.

Kanunda bahis konusu edilen "ittifak"dan maksat birden fazla kimsenin aynı husus hakkında fikir beraberliğine varmalarıdır.

Söz konusu edilen tasarının geri alınması yahutta çıkmamasını temin için ittihazı gereken tedbirler meyanında yapılacak olan gösteri yürüyüşlerinde hükümet kuvvetlerine karşı şiddet kullanılması hususundaki konuşmalar ve bu hususta yapılan tekliflere mümkün olduğu halde toplantıda bulananların her hangi bir itirazda bulunmamış olmaları halinde bu teklifi benimseyerek bu hususta irade beraberliği yaptıkları cihetle suçun tekaddümünde aranan ittifak unsuruda bu şekilde vücut bulmuştur.

Toplantının sadece ittifaka varan şahısların bulanabileceği bir toplantı olması ve bu hali ile herkese açık bir toplantı vasfında bulunmaması muvacehesinde "gizlilik" unsuru da tahakkuk etmiştir. Bu itibarla sanıklardan Kemal Türkler, Yaşar Önsel, Cavit Şarman, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Saffet Kayalar, Neşet Demircan, Uğur Özdoğan, Celal Alçınkaya, Cemal Doğan, Rafet Yıldırım, Burhan Şahin, Ömer Geçer, İsmet Demir, Şemsettin Akbaş, Fehmi Nasuhioğlu, Recep Akgül, Turgut Alaağaç, Remzi Aslan, Hakkı Öztürk, Orhan Adem Sevinç ve Kadir Karatay TCK'nun 171. maddesini ihlâl etmişlerdir.

Olayların sureti cereyanının izah kısmında açıklandığı üzere aynı sanıklar kanunsuz yürüyüşleri tertip ve idare etmek sureti ile ayrıca 171 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununun 18. maddesini de ihlâl etmişlerdir.

Sanıklardan Orhan Müstecaplıoğlu ile Hüsnü Özdemir'in 14 Haziran 1970 günü toplantıya katıldığı ve 15/16 Haziran 1970 günleri yapılan kanunsuz yürüyüşleri tertip ve idare ettikleri hususunda bir delil elde edilememiş ise de: sanık Orhan Müstecaplıoğlu'nun 15/16 Haziran 1970 günleri yapılan kanunsuz yürüyüşlere katılma Hüsnü Özdemir'inde 16 Haziran 1970 günü kanunsuz yürüyüşe iştirak etmek suretiyle 171. sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununun 18. maddesini ihlâl ettikleri kendilerinin samimi itiraflarından anlaşılmıştır.

Sanık Kemal Okur Sülker'in durumuna gelince:

Maden-İş gazetesinin 15.6.1970 günü yayınlanan özel sayısının ilk sahifesinde; büyük puntolarla "İşçi Sınıfı Hazır Ol, Büyük Savaşımız Başlıyor." şeklinde ve sahifelerinde de "Haklarımız için sonuna kadar kavga edeceğiz, kavga hakkını ara düşmanlarımıza karşı savaşalım" cümlelerini ihtiva eden resimlerle tahrik ve teşvik edici neşriyatta bulunulmuştur.

14 Haziran 1970 günü toplantıda konuşan Hakkı Öztürk: (Bilirkişi raporu sahife 27) konuşmalarında büyük manşetlerle "Savaş Başlıyor, Herkes Hazır Olsun" şeklinde tansiyon vermesi teklifinde bulunduğu nazara alındığında bahis konusu edilen gazetenin özel direniş sayısının toplantıda alınan kararların gerçekleşmesini temin edebilmek maksadına matuf olarak hazırlanıp 15.6.1970 tarihinde erken saatlerden itibaren fabrikalarda işçilere dağıtılmaya başlandığı anlaşılmaktadır.

Gazetenin ilk sahifesindeki "İşçi Sınıfı Hazır Ol, Büyük Savaşımız Başlıyor" ibareleri ile 15.6.1970 günü yapılan kanunsuz yürüyüşlerin yapılmasının tahrik ve teşvik edildiği gazetenin son sahifelerinde yazı ve resimlerde de memleketin emniyetine tehlike iras edecek şekilde işçiler kanunlara karşı gelmeye teşvik edildiği neticesine varılmıştır.

Gazetenin mes'ul müdürü bulunan sanık Kemal Okur Sülker'in Basın Kanununun 16. maddesinin âmir hükmüne göre bu yazı ve resimlerden sorumlu olduğu cihetle sanığın 171 sayılı kanunun 17. maddesi delâletiyle aynı kanunun 24. maddesini ve TCK'nun 155. maddesini ihlâl ettiği anlaşılmıtır.

Yukarıda açıklandığı üzere subuta eren fiillerden dolayı sanıklardan Kemal Türkler, Yaşar Önsen, Cavit Şarman, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Saffet Kayalar, Neşet Demircan, Uğur Özdoğan, Celal Alçınkaya, Ömer Geçer, Cemal Doğan, Rafet Yıldırım, Burhan Şahin, İsmet Demir, Şerafettin Akbaş, Fehmi Nasuhioğlu, Recep Akgül, Turgut Alaağaç, Hakkı Öztürk, Orhan Adem Sevinç, Remzi Aslan ve Kadir Karatay'ın TC Kanununun 171 ve 171 sayılı kanunun 18. maddesi ve TCK'nun 80. maddesine tevfikan tecziyeleleri ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaına,

Sanık Orhan Müstecaplıoğlu'nun 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 80. maddesi uyarınca cezalandırılmasına,

Sanık Hüsnü Özdemir'in 171 sayılı kanunun 18. maddesine tevfikan tecziyesine,

Sanık Kemal Okur Sülker'in 171 sayılı kanunun 17. maddesi delaletiyle aynı kanunun 24. maddesi, TCK'nun 155. maddesi uyarınca cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına karar verilmesi ve sanıkların muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 1 No.'lu Askerî Mahkemesinde yapılması iddia ve talep olunur.

Mühür
imza
Hakkı Erkan
As. Hâkim Yarbay
Sıkıyönetim As. Savcısı

Dava İle İlgili Kısa Bilgiler

İddianameden de anlaşılacağı gibi dava önce 25 kişi aleyhine açılmıştı. Ancak dava devam ederken ek iddianamelerle Murathan Bedel ve Ahmet Top adlı sanıklarda katılınca sanık sayısı 27'ye yükseldi.

İstanbul 1 No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinde 970/16 E. sayı ile kayıtlı bu davanın duruşmalarına 21 Ağustos 1970 günü başlandı. Mahkeme Kurulunda Başkan Tuğgeneral Mehmet Harput, Duruşma yargıcı Hâkim Yb. Muzaffer Başkaynak ve üye yargıç Hakim Yzb. Hamdi Öncüloğlu bulunuyorlardı.[6] İddia makamından ise Askerî Savcı olarak Hâkim Yb. Hakkı Erkan ve Hâkim Yb. Kemal Çoşkuner vardı.

İddianameyle sanıklar için istenilen cezalar bakımından ise sanıklar üç gruba ayrılmışlardı. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in de içinde bulunduğu grup için istenilen cezanın yukarı haddi 8 yıl ağır hapisti. Genel Sekreter Kemal Sülker hakkında ise Askerî Savcı, 3 yıl hapis cezası istemekteydi.[7]

Yargılama sırasında davanın önemli sanıklarının Mahkeme önünde verdikleri

6. Bu kurul sonradan değişmiştir. Esasen Sıkıyönetim mahkemelerinde kurullar her davada bir ya da birkaç kez değişmiştir.
7. TCK'nın 171/2. maddesinin yukarı haddi 7 yıl ağır hapistir. 155. maddesinde ise yukarı had iki yıldır. 171 sayılı yasanın 18 ve 24. maddelerinde de yukarı had bir yıl hapis cezasıdır.

ifadeleri örnek olarak aynen aldık[8] Davanın diğer sanıkları ise genellikle iddianamede kendilerine yüklenilen eylemleri ve özellikle 14 Haziran 1970 tarihinde Merter Sitesinde Lastik-İş sendikasında yapılan toplantıdaki konuşmalarının iddianamede yer alan bazı bölümlerini reddettiler, iddianamede belirtilen biçimde konuşma yapmadıklarını söylediler.

Disk davasının üzerinde durulmaya değer en önemli yanı sanırız yargılama sırasında sanık ve savunucuların verdikleri demokratik mücadeledir. Örneklerini aşağıda geniş olarak anlatmaya çalışacağımız bu demokratik mücadele, Anayasal hak ve özgürlüklerin uygulanabilmesi ve demokratik bir ortamının yaratılmasında yararlanılacak son derece önemli ve değerli belgelerin hazırlanmasını da sağlamıştır.

Bu davanın sanıklarından bazıları hakkında başka davalarda açılmıştı. Böylece aynı kişiler birden çok davada sanık durumundaydılar. Örneğin bu davanın sanıklarından olan Neşet Demircan ile Saffet Kayalar aynı zamanda İzmit'te meydana gelen olaylar nedeniyle de yargılanıyorlardı.

Davanın sıkıyönetimin sona ermesinden önceki son oturumunda da Askerî Mahkeme birçok sanığın tahliye istemlerini reddetti. 17 Eylül 1970'de Sıkıyönetim sona erdiğinde daha önce de belirttiğimiz gibi tutuklu sanıklar sivil cezaevlerine nakledildiler. Bu dava İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesinde görülmeye başladı. Ağır Cezanın 970/262 E. sayısına kayıtlı olarak devam ederken de 1971 Sıkıyönetimi ilân olundu. Ağır Ceza Mahkemesi "görevsizlik" kararı vererek davayı Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine gönderdi. İstanbul 2 No.'lu Sıkıyönetim Mahkemesi de 17.8.1972 tarihinde "yürürlükteki sıkıyönetimle ilgisi olmadığından" görevsizlik kararı verdi. Böylece Ağır Ceza Mahkemesi ile Sıkıyönetim Komutanlığı ve Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi arasında dava yönünden "görev uyuşmazlığı" doğdu. Sonuçta görevli mahkemenin belli edilmesi için dosya Uyuşmazlık Mahkemesine gönderildi. Ancak, bu mahkemece herhangi bir karar verilmeden 1803 sayılı Af Yasası yürürlüğe girdiğinden dava düştü.

Davanın İlginç Yanı ve Eleştiriler

Davanın en ilginç yanı Merter Sitesinde yapılan ve ses alma aygıtı ile banda alınan konuşmalardı. Davada askerî savcı kanıt olarak bu bantlara dayanıyordu. Bantlar, dosyadaki tutanaklardan anlaşıldığına göre toplantıdan 6 gün sonra toplantının yapıldığı salonda sıkıyönetim ve polis yetkililerince yapılan arama sırasında ele geçirilmişti.

İlerici, devrimci kesimde bantlar nedeniyle Disk yöneticilerine karşı dozu oldukça ağır bazı eleştiriler yapıldı. Bunlardan en önemlilerini şöyle sıralayabiliriz:

–Disk yöneticileri konuşmaları niçin banta almışlardır?

–Hadi, böyle bir hata yaptılar, bunu önlemek ve bantları saklamak yoluna niçin gidilmemiştir.

–Disk'in amaçladığı ve gerçekleştirmeye çalıştığı eylemin yöntemi ve biçimi üzerinde yapılan konuşmalar dışında, adeta burjuvazinin eline silah verir gibi yapılan bazı zararlı konuşmalara niçin engel olunmamış, izin verilmiştir?

8. Bk Aşağıda Bölüm VII.

Disk yöneticileri işçi temsilcilerinin mevcut yasal çerçeveyi aşan konuşmalar yapmasına izin vermiş, konuşmacıların kimliğini teybe kaydettirmiş, fakat kendileri 'anayasal çerçevede' kalmaya özen göstermiş ve bu konuşmaları da teybe kaydettirmiş, açılan davalarda da 'anayasal çerçeve', teyp tapelerindeki delillerle savunulmuştur.

Teyp bantlarını bilerek kullanan Disk yöneticileri, bunları ilgililere teslim etmiş; bu konuda masum bir müstahdemi suçlamış ve işine son vermiştir!..

Bu eleştiriler Disk yöneticileri ile birçok ilerici kişi arasında sert tartışmalara yol açtı. Ancak bu tartışmalar, o dönemin diğer çekişme ve kısır tartışmalarının havasını taşımaktaydı. Eleştiriler içinde özünde doğru ve haklı olanlar vardı. Örneğin üçüncü, dördüncü ve beşinci eleştirilerin haklılık payı yüksek ve doğru idi, Disk yöneticileri bu konuyu dikkatten kaçırmış ya da gerektiği gibi üzerine varamamışlardır. Fakat yine de dönemin koşulları içinde eleştiri özünde doğru ve haklı olsa da, Disk'i dışardan hırpalamak taktik olarak yanlıştı. Doğru olan ve hüner isteyen bu ve benzeri eleştirileri Disk içinde kalarak yapmak, hatayı ortaya koymak ve yöneticileri örgüt içinde eleştirmekti.

Anadolu Yakasındaki Olaylarla İlgili Toplu Dava

15/16 Haziran direnişi sırasında en önemli olaylar Anadolu yakasında olmuştu. Özellikle Kartal, Kadıköy, Üsküdar yörelerindeki bu olaylar sırasında Haymak fabrikası tahrip edilmiş, Kartal ve Kadıköy'deki AP binaları basılmış, polis arabaları devrilmiş, bir çok sivil araba yakılmıştır. Topluluk birkaç yerde özellikle polisle çatışmış, bu çatışmalar sırasında birçok kişi yaralanmıştır. 15/16 Haziran da ölümlerin hepsi de Anadolu yakasındaki olaylar sırasında meydana gelmiştir.

İşte, son derece önemli bu olaylar nedeniyle Sıkıyönetim Mahkemelerinde birçok dava açıldı. Bunlardan en önemlisi ise toplu olarak 80 işçi aleyhine açılanıydı.[9]

9. Davaya sonradan ek iddianamelerle 5 işçi daha katıldığıdan sanık sayısı 85'e çıkmış ve bu dava 85 sanıklı dava olarak adlandırılmıştır.

T.C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

İSTANBUL
7/TEMMUZ/1970

SAYI : 1970
ESAS NO : 1970/4
KARAR NO.: 1970/4

İ D D İ A N A M E

SUÇ : I- Toplantı ve gösteri yürüyüşü Hürriyeti Kanununa muhalefet ve Nası izrar.
SANIKLAR:

1- Enver Çapkur : Abdullah oğlu 1930 D.'lu Kartal Soğanlık Köyü Orta mahalle No.: 16'da mukim Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

2- Reşat Kış : Mevlüt oğlu 1937 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

3- Abdullah Angın : Mustafa oğlu 1940 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

4- Hidayet Satış : İzzet oğlu 1940 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

5- Ali Şükrü Angın : Mustafa oğlu 1939 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

6- Şerafettin Ağın : Ethem oğlu 1941 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

7- Lütfullah Yurken : Abdullah Oğlu 1928 D.'lu Samandıra Sultanbeyli Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

8- Ahmet Tepeli : Mahmut oğlu, 1940 D.'lu Pendik Taşlıbayır Kayalık mevkiinde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

9- Ali Pekdemir : Mehmet oğlu , 1946 D.'lu Kartal Soğanlı Köyü Orta Mahalle No.: 99'da oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

10- Salih Metin : Sami oğlu, 1940 D.'lu Pendik Taşlıbayır Kayalık Mahallesi No.: 28'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

11- Muammer Dursun : Mustafa oğlu, 1945 D.'lu Ümraniye Esen Evler, Kavaklıdere Cad. No.: 88'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

12- Mustafa Ankara : Hüsnü oğlu, 1932 D.'lu Selamsız Cad. Selami Ali Mah. No.: 48'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

13- Vasvi Akdiken : Rahmi oğlu, 1943 D.'lu Tuzla Muhacir Mah. No.:36'da oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

14- Yalçın Özen : Halil oğlu, 1934 D.'lu Tuzla Yenicamii Ara Sok. No.: 15'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

15- Remzi Ersoylu : Tahir oğlu 1931 D.'lu Tuzla Muhacir Mah. Yeni ara Sok. No.· 7 'de oturur, Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

16- Yekta Aydındoğmuş : Dursun oğlu 1931 D.'lu Tuzla Küçük Alay Mahallesi No.: 40/C'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

17- Kadir Kabakçı : Şerafettin oğlu, 1943 D.'lu Pendik Yeni Mah. Akay Sok. No.: 25'de oturur Silvan sanayiinde işçı.

18- Mehmet Biricik : İbrahim oğlu 1944 D.'lu Kadıköy Yıldız sok. No.: 26'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

SUÇ: II- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet ve Nası İzrara teşvik ve Nası İzrar.

SANIK : Eşraf Güçkan : Mehmet oğlu, 1947 D.'lu Kartal Soğanlı Köyünde oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

SUÇ: III- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet ve Nası İzrara teşvik.

SANIKLAR:

1- Nihat Ünal : Abdullah oğlu 1938 D.'lu Pendik Yenimahalle Söğüt Sok. No.: 17'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

2- Nuri Ay : Bekir oğlu 1938 D.'lu Tuzla Postahane Yolu Mah. No.: 25'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

3- Mehmet Tosuncuk : Cemal oğlu 1942 D.'lu Yakacık Aile Sok. No.: 19'da oturur. Superlit Boru Fabrikasında işçi.

4- Osman Tomar : Hamdi oğlu 1940 D'lu Kartal Karlıtepe Aile Sok. No.: 19'da oturur. Superlit Boru Fabrikasında işçi.

5- Hasan Çakar : Kadir oğlu, 1936 D.'lu Kartal Orhantepe Mah. numarasız evde oturur.

SUÇ: IV- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununa Muhalefet.

SANIKLAR:

1- Selâhattin Çal : Kâmil oğlu, 1944 doğumlu Maltepe Gülsuyu Gecekondu mah. No.: 137'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

2- Hüsnü Demirel : İsmail oğlu 1336 doğumlu Maltepe Gülsuyu Cad. No.: 30'da oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

3- Abdi Karakaş : Sadettin oğlu 1947 D.'lu Kartal Çırçır Cad. Şerif Ali Sok. No.: 2'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

4- Halim Ramazanoğlu : İsmail oğlu 1932 D.'lu Kartal Soğanlı Köy Orta mah. No.: 99'da oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

5- Zeynel Gül : Emir Ali oğlu, 1947 D.'lu Kartal Yakacık Yolu Santral karşısı numarasız evde oturur. Mühendislik Sanayiinde işçi.

6- Ali Çelik : Ömer oğlu, 1335 D.'lu Cevizli Tugay Yolu üstü Sefa Sok. No.: 46'da oturur. Singer Fabrikasında işçi.

7- Kemal Coşkun : Ali oğlu 1944 D.lu Pendik Yakacık altı Başkan Caddesi No.: 12'de oturur. Superlit Boru Fabrikasında işçi.

8- Ahmet Sadık Güney : Mehmet oğlu, 1929 D.'lu Küçükyalı Gümrükçüler Sok. No.:10'da oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

9- Hasan Boyoğlu : Rıza oğlu 1937 D.'lu Tuzla Yayla mah. No.:57'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

10- Akın Sever : Hasan oğlu 1939 D.'lu Tuzla Yeni Camii Sok. No.: 4'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

11- Emin Üresin : Hasan oğlu 1334 doğumlu Pendik Taşlıbayır, Bağlar Cad. No.: 24'de oturur. Tuzla Porselen Fabrikasında işçi.

12- Osman Köprücü : Recep oğlu, 1930 D.'lu Kartal Çavuşoğlu Mah. No.: 21'de oturur. Demirci.

13- Ahmet Yatmaz : Osman oğlu 1943 D.'lu Pendik Hatboyu Cad. No.: 50 de oturur. Berber.

14- Mehmet Çetintaş : Ali oğlu 1941 D.'lu Kadıköy Mandıra Cad. Çalılık Sok. No.: 56'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

15- Recep Ali Arsan : Zeki oğlu 1949 D.'lu Alibey Köyünde oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

16- Kadir Tokal : Hasan oğlu 1927 D.'lu Mecidiyeköy Fulyabayırı Sakız Ağacı Cad. Yeniyol 3/13'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

17- Celal Kiriş : Kemal oğlu 1944 D.'lu Göztepe Mazharbey Sok. No.: 29'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

18- Ruhi Çelebi : Ziya oğlu 1945 D.'lu Kadıköy İncirli Bostan Menekşe Ap. Blok 2, D.3'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

19- Binali Çiftçi : Adiloğlu 1943 D.'lu Kadıköy Yavuz Sok. No.: 20'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

20- Ekrem Aykan : Rıza oğlu 1942 D.'lu Fatih Ispanakçı Sok. No.: 5'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

21- Cezmi Sırgüvenç : Mehmet oğlu 1945 D.'lu Selimiye Camii Şerif Sok No.: 41/4'de oturur.. Otosan Fabrikasında işçi.

22- Nurettin Kiraz : Cafer oğlu 1947 D.'lu Üsküdar Libadiye Örnek Mah. No.: 65'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

23- Cemal Özçamlı : Cevdet oğlu 1944 D.'lu Üsküdar Sarı Gazi Cad. No.: 36'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

24- Cemal Sancaktar : Ömer oğlu 1933 D.'lu Maltepe Gecekonduları (Gülsuyu) Kütahya Kereste Fabrikasında işçi.

25- İlhami Akdeniz : Yasin oğlu 1942 D.'lu Maltepe Gülsuyu Gecekondularında oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

26- Hüseyin Çavdar : Hasanoğlu 1931 D.'lu Maltepe Gülsuyu Gecekonduları No.: 69'da oturur. Singer Fabrikasında işçi.

27- Şerafettin Şahin : Salim oğlu 1942 D.'lu Kadıköy Nahit Bey Sok. No.: 43'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

28- Şeref Özdemir : İdris'oğlu, 1944 D.'lu Kadıköy Berberbaşı No.: 7'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

29- Mehmet Özdemir : Bekir oğlu, 1944 D.'lu Kadıköy Hürriyet Sok. No.: 76'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

30- Mehmet Saygı : Niyazi oğlu 1945 D.'lu Kadıköy Cengiz Sok. No.: 25'te oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

31- Hasan Altıntaş : Hasan oğlu 1933 D.'lu Kadıköy Güven Sok. No.: 12'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi

32- Sabahattin Bekçi : Ali oğlu 1946 D.'lu Cevizli Hatboyu Cad. No.: 62'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

33- Baki Balı : Bekir oğlu 1941 D.'lu Erenköy Fırın Sok. No.: 34'de oturur.

34- Arif Çekiç : Hüseyin oğlu 1932 D.'lu Pendik Akay Sok. No.. 25'te oturur. Silvan Sanayiinde işçi.

35- Cemil Kartal : Mustafa oğlu 1939 D.'lu Pendik Taşlı Bayır No.: 11/A'da oturur. Silvan Sanayiinde işçi.

36- Sadık Bozkır : Osman oğlu 1943 D.'lu Maltepe Gülsüyu Gecekondularında oturur. Silvan Sanayiinde işçi.

37- Necati Yenitürk : Şaban oğlu 1940 D.'lu Kartal Tugay yolu no.:31'de oturur. Silvan Sanayiinde işçi.

38- Hakkı Eraydın : İbrahim oğlu 1951 D.'lu Pendik Eski Yakacık köyü No.: 59/B'de oturur. Silvan Sanayinde işçi.

39- Mehmet Maraşlı : Dursun oğlu 1941 D.'lu Kadıköy Günal Sok. No.: 13/B'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

40- Harun Önusta : Mehmet oğlu 1942 D.'lu Kadıköy Çeşme Sok. No.: 1'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

41- Sadık Kılıçaslan : Sadık oğlu 1931 D.'lu Kadıköy Güven Sok. No.:27'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

42- Mehmet Gediz : Sefer oğlu 1947 D.'lu Fikirtepe Gül Sok. No.: 17'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

43- Kemal Eroğlu : Ethem oğlu, 1944 D.'lu Kadıköy Bülbül Sok. No.: 16'da oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

44- Burhanettin Eren : İbrahim oğlu 1945 D.'lu, Koşuyolu Kadife Kalfa Çeşme Sok. No.: 32'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

45- Arif Kara : Recep oğlu 1944 D.'lu, Kadıköy Mütevelli Çeşme sok. No.:1'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

46- İsmail Buğdaycı : Hakkı oğlu 1930 D.'lu Pendik Stadyum Sok. No.: 53/3'de oturur. Otosan Fabrikasında işçi.

47- Tahsin Akar : Mevlüt oğlu 1944 D.'lu Küçükyalı Akel sok. No.:53/3'de oturur Otosan Fabrikasında işçi.

48- Abidin Fahri Kuşçular : Kazım oğlu 1947 D.'lu Pendik Yeni yol No.: 1/1'de oturur.

SUÇ : V- Nası İzrar

SANIKLAR

1- Celil Oktay : Hasan oğlu, 1948 D.'lu Pendik Dolaybağ köyü Bağlam Sok. No.: 23'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

2- Zekeriya Bayır : İzzet oğlu 1943 D.'lu Soğanlı Köyü Orta mahalle No.: 27'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

3- Himmet Yıldız : Reşat oğlu 1940 D.'lu Kartal Soğanlı Köyü No.: 81'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

4- Nazim Sancak : Salih oğlu 1939 D.'lu Kartal Soğanlı Köyü Yenimahalle No.: 68'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

5- Hasan Hüseyin Pehlivan : Ali oğlu 1938 D.'lu Kartal Soğanlı Köyü Bahçelievler No.:33'de oturur.

6- Hilmi Duruşkan : Sami oğlu 1932 D.'lu Kartal Gülsuyu Gecekonduları No.: 154'de oturur.

7- Ömer Bağcı : Fazıl oğlu 1943 D.'lu Kartal Soğanlık Köyü No.: 81'de oturur. Haymak Döküm Fabrikasında işçi.

SUÇ : VI- Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununa muhalefet ve vazifeli Memura Mukavemet.

SANIK:

Binali Aslan : Hasan oğlu 1938 D.'lu Kartal Gülsuyu Gecekondularında oturur. Singer Sanayiinde işçi.

SUÇ TARİHİ: 15 Haziran 1970 ve 16 Haziran 1970.

Yukarıda Kimlikleri ve İsnat olunan Suçları gözterilmiş bulunan sanıkların suçlarını, Sübut ve hukuki vasıf yönünde tahlil ve münakaşa etmeden evvel olayların hazırlanış ve cereyan tarzının genel olarak izahında fayda mülahaza etmekteyiz.

OLAYLARIN TERTİPLENMESİ

274 numaralı Sendikalar Kanunu ile 275 numaralı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunun tadiline ilişkin Kanunun tasarılarını Protesto etmek maksadı ile bazı tertipler almak niyetinde olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu kendisine bağlı sendikaların görüş ve kanaatlerini almak ve yapılması düşünülen Protesto şeklini ve icratını kararlaştırmak üzere 14.6.1970 günü kendisine bağlı İşçi Sendikalarının yetkilileri ile bunların işyerlerindeki Baş temsilci ve temsilcilerinin Lastik-İş Sendikasının merter sitesindeki Yeni Binasında toplanmış, toplantıya iştirak edenlerin görüş ve kanaatleri alındıktan sonra 15 ve 16 Haziran 1970 günü bütün işçilerin iştirak edeceği bir yürüyüş yapılması ve bu yürüyüşün cereyan tarzı karar altına alınmıştır.

Toplantıda bulunan DİSK Başkanı Kemal Türkler'in aynı "Değiştirmesi düşünülen Sendikalar kanununa karşı yapacağımız eylemler için sizi serbest bırakıyoruz. DİSK size bu eylemlerinizde hiç bir şey vermeyecektir. Düşünün, taşının ve karar verin. Bu kanun tasarısı Sendikal bütün hakları elinizden almaktadır. Sizleri dayanıksız ve aç bırakmak niyeti gütmektedir. Haklarınızın ellerinizden alınmaması için kesin mücadele yapacaksınız. Bu mücadelenizde karşınıza Polisin çıkarılması çok zayıf bir ihtimaldir. O zaman asker çıkacak kim çıkarsa çıksın muhakkak kendileri ile kesin mücadele edeceksiniz ve çarpışacaksınız. İçinizden bir kişi dahi tutuklansa bu arkadaşımız nereye götürülürse götürülsün hep beraber oraya gideceğiz ve orayı basıp arkadaşımızı kurtaracağız. Kanun Filan dinlemeyeceğiz. DİSK hareketlerin dışında kalacaktır. Fabrikalarda derhal Anayasal Direniş Komiteleri kurulacak ve hareketleri bunlar yürüteceklerdir. Eylem şekilleri İşgal, grev şeklinde başlatılacaktır. iş yerlerinin tahrip edilmesi, Dinamitlenmesi eylemlerin gelişmesine göre düşünülecektir. Hareketler sendika tadil tasarısının geri alınmasına kadar sürdürülecektir. Çalışmadığınız günlerin paralarını da Patronlardan alacağız." şeklinde bir konuşma yaparak 15 ve 16 Haziran 1970 günleri yapılacak olan hareketin ana hatlarını toplantıda bulunanlara Empoze etmiştir.

Toplantıda alınan kararların tatbikini sağlamak ve alınan kararları sistemli bir şekilde işyerine ulaştırmak amacı ile Ali Bey Köyünde Genel bir komite kurularak 15.6.1970 günü yapılacak Hareketlerin hazırlık safhası tamamlanmıştır.

15 Haziran 1970 Günü Cereyan Eden Olaylar:4

Yukarıda açıklandığı şekilde alınan kararlar DİSK'e bağlı Sendikaların işyerlerindeki temsilcileri vasıtasıyla işyerlerine ulaştırmak sureti ile 15.6.1970 günü sabahından itibaren Sungurlar, Vinleks, ECA, Otosan, Silvan, AUER, AEG, Tikbaş, Doğu Galvenize, Arıtaş, Arçelik, Singer, Demir Döküm, Profilo, Rabak, Oto Marsan, Magirüs, Karayolları, Kavel, İzsal, Günterm ve Elektro Metal Fabrikalarında işçilerin işi bırakarak çalışmamaları şeklinde başlayan olay Dev-Genç mensubu gençlerin Fabrikaları dolaşarak "Haklarımızı kendimiz alacağız. Birlik olacağız, Mücadele edeceğiz, savaşacağız, Biz ezilenlerin, Sömürülenlerin yanında yer alan onların mücadelesini kendi mücadelemiz sayan Devrimciler olarak bütün soygun Planlarına, bu kanunları çıkaran tüm satılmışlara, Amerikan uşaklarına karşı savaşan Devrimci örgütler olarak değil koşmak yorulmak hadıselere atılmak, ölmek pahasına sizlerin yanındayız ve sonuna kadar gözümüzü kırpmadan ezilen halkımızın kurtuluşu için kavga vereceğiz. Yaşasın işçilerin, köylülerin, öğrencilerin, memurların ve tüm ezilenlerin Devrimci davanışması..." şeklinde yazılı beyannameler dağıtılmaları neticesi tahrik olan işçiler fabrikaların dışına taşmış Ankara asfaltında toplanarak Kartal'a kadar bütün fabrikalara uğrayıp "Dışarı-dışarı, Kitlemizi çoğaltacağız" Sloganları ile işçileri dışarı davet etmişlerdir.

Ali Bey Köyü semtindeki Fabrikalardan toplanan beş bine yakın işçi ellerinde sopalar olduğu halde Eyüp'e doğru yürümüşler Polis tarafından nezarete alınanları kurtarmak maksadı ile Eyüp Polis Karakolunu basmışlardır.

Diğer taraftan Anadolu yakasındaki fabrikalara gidilmiş bu meyanda gerek dışarıdan

gelen işçiler gerekse içerideki işçilerin iştiraki ile Haymak Demir Döküm Fabrikası tahrip edilmiştir.

Aynı gün Kartal'daki İstanbul Bölgesi İşçiler Birliğinde bir toplantı yapılarak Hareketlerin 16.6.1970 günü sabah saat:8'de AEG ve SİNGER fabrikalarından başlatılması Cevizli'ye kadar yürüyüşe geçilmesi buradaki Fabrika işçileri ile birleşerek Kartal'a gidilmesi, Kartal'da AP, MHP partilerine ve Sarı sendikalara ait binaların tahrip edilmesi, Kartal'dan sonra Kadıköy istikametine geçilerek Suadiye Semtindeki binaların tahrip edilmesi karar altına alınmıştır.

16 Haziran 1970 Günü Cereyan Eden Olaylar:

Singer ve Silvan Sanayii Fabrikalarında gelen işçi topluluğu Ankara İstikametinden yürüyüşe devam ederken Koşuyolu'ndaki Acıbadem köprüsünün hemen altında Polisler tarafından bunları takiben daha gerilerde Ankara-Selimiye yol kavşağı bölgesinde inzibat grubu ile 23. Tugay'dan bir tabur kuvvetinde bir birlikle barikat kurulmuş, Polis Şeflerince kendilerine yürüyüşlerin kanunsuz olduğu, dağılmaları söylenilmesine rağmen işçiler haklarını aradıklarından bahisle tecavüze geçmişler Polisleri Taş yağmuruna tutarak Polis barikatı ve daha sonra da İnzibatların Kurdukları barikatı, bunu takiben de Bir Tabur Kuvvetlerindeki Askeri kuvveti de kısmen çevresinden dolaşarak kısmen de cepheden yarmak sureti ile geçerek Üsküdar'a doğru hareketle Üsküdar meydanında toplanmışlardır. Üsküdar meydanında toplanan işçiler Tekel Fabrikasındaki işçilerle temastan sonra onları da aralarına katarak 1000'leri aşan işçi topluluğu Paşabahçe Fabrikası işçilerini almak üzere Beylerbeyi istikametine yönelmişler, fakat yol üzerinde bulunan Tünelde Askeri barikatla karşılaşınca bu teşebbüslerinden vazgeçip Üsküdar'dan karşıya geçmek istemişlerse de ilgililerin Araba vapurlarını iskelelere yanaştırmaması üzerine yönlerini Kadıköy istikametine çevirmişlerdir.

Kartal'da Emniyet Amirliği binası ile AP binasını tahrip ederek yürüyüşe devam eden 10000'e yakın işçi topluluğu ise Suadiye-Caddebostan semtlerinde karşılarına çıkan özel vasıtaları tahrip etmişlerdir.

Kurbağalıdere köprüsü üzerinde 15 GMC ile barikat kurulmak sureti ile işçiler durdurulmak istenmiş ise de burada işçilerle Polis Kuvvetleri arasında silahlı çatışma olmuş bu çatışma sonunda bir Polis Memuru ile 3 işçi ölmüş, bir çok vazifeli ve işçi de yaralanmışlardır.

Üsküdar'dan gelen işçilerle Kurbağalıdere istikametinden gelen büyük bir işçi topluluğu Kadıköy Kaymakamlığı ve Emniyet amirliğinin camlarını kırmışlar iki toplum polisi vasıtasını tahrip etmişlerdir.

Diğer taraftan 10000'nin üstünde olduğu tahmin edilen bir işçi topluluğu da Vilâyete yürümek istemişlerse de Cağaloğlu tanklarla kesildiğinden bunda muvaffak olamamışlardır.

SANIKLARA İSNAD OLUNAN FİİLLERİN SÜBUTU

I- Birinci grupta toplanan Sanıkların fiilerininin sübutunun münakaşası Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden borucu Mehmet adındaki bir şahsın, Fabrika Müdürü Mehmet Kozan'a 15.6.1970 tarihinde Fabrika işçilerinden Ali Şükrü Angın'ın Singer Fabrikasına gidip adı geçen fabrikanın işçilerini de alarak Haymak Demir Döküm Fabrikasına geleceklerini ve fabrikayı tahrip edeceklerini haber vermesi üzerine Müdürün keyfiyeti, Kartal Jandarma Birlik Komutanına bildirerek Fabrikanın korunmasını talep ettiği, Jandarma Birlik Komutanı Baş Çavuş Mehmet Ay, 15.6.1970 günü sabahı bir miktar jandarma eri alarak Fabrikaya gelip fabrikanın önünde barikat kurduğu, Fabrika işçilerinin normal vardiya saatinde işlerine başlamış olmalarına rağmen saat 8.30 sıralarında işlerini bırakıp, çalışmamaya başladıkları; bir süre sonra Arçelik Fabrikasından çıkan işçilerin, Haymak Demir Döküm Fabrikasına doğru yürüyüşe geçtikleri, durumun vahimleştiğini gören Başçavuş Mehmet Ay durumdan Kartal ilçesi kaymakamını haberdar ederek takviye kuvvetleri aldıkları, Otosan ve Arçelik Fabrikalarından gelen işçiler Fabrika önüne kadar gelerek Fabrikaya girmek istemişlerse de, Jandarmalar tarafından bırakılmadığı, ancak işçilerin aralarından seç-

tikleri temsilcilerinin içeriye girmelerine müsaade edilerek, içerideki işçilerle görüşmeleri temin edildiği ve durumun bu şekilde öğleye kadar devam ettiği; öğleden sonra sabah vardiyasının saati dolması sebebi ile içeride bulunan Maden-İş Sendikasına bağlı işçiler, Metal-İş Sendikasına kayıtlı olan işçileri dışarı bırakarak, kendileri içeride kalıp, bütün kapıları kapattıkları; Otosan, Arçelik ve Kartal'daki diğer Fabrikalardan toplanan işçilerin Fabrika civarında yığınaklar yapmaya başladıkları, gelen bu işçilerin Jandarma Barikatını yararak evvela dışarıdan taş atmak sureti ile Fabrikanın Camlarını kırdıkları daha sonra bir kısım işçilerin Fabrikanın kapılarına yüklenerek içeri girdikleri, bir kısım işçinin de Fabrika Lojmanlarına doğru yöneldikleri, Fabrikaya giren işçiler içerideki işçilerle birlikte Fabrikanın muhtelif kısımlarını tahrip ettikleri, fabrikanın Lojmanlarının bulunduğu kısma Silahlı Kuvvetlere mensup bir miktar Kuvvet getirilmiş ise de işçilerin, bir şahsın kendilerine Silah çektiğini ve Lojmanlarda silah bulunduğunu iddia ve bahane ederek Lojmanlara girip tahrip ettikleri, bir ve iki numaralı dosyada mevcut evrak ve şahitlerin beyanları ile bir vakıa olarak sübuta ermektedir.

Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden olan Sanık Enver Çapkur, Reşat Kış, Abdullah Angın, Hidayet Satış, Ali Şükrü Angın, Şerafettin Ağın, Lütfullah Yürken, Ahmet Tepeli, Ali Pekdemir, Salih Metin, Muammer Dursun ve Mustafa Ankara'nın tahrip olayının vukubulduğu zaman, Fabrika içinde bulundukları bir ve iki numaralı Dosyada mevcut fabrika Müdürü ve Postabaşı olarak görevli şahısların beyanları ile anlaşılmaktadır. (Dos. 1 Dizi 58-66).

Adları geçen bütün Sanıklar ifadelerinde dışarıdan gelen işçilerle birlikte Fabrikayı Tahrip ettiklerini ve aynı zamanda 16.6.1970 günü Kartal'dan Kadıköy'e kadar olan yürüyüşe de iştirak ettiklerini itiraf etmişlerdir.

Sanıklardan Ali Şükrü Angın, Şerafettin Ağın'ın fiilleri ise şahit Şükrü Karabudak (Dos. 2 Dizi 160), Veli Çal (Dos. 2 Dizi 141) ve Sadık Uslu (Dos. 2 Dizi 176)'nın şahadeti ile teyit olunmuştur.

Olayın Mahiyeti itibarıyla yeteri kadar şahit vesair delil elde edilememiş ise de, sanıkların itiraflarının hadisenin sureti cereyanına uygun bulunması, olaya karışan başkalarının isimlerini de vermek sureti ile işin detayına kadar inerek olayı anlatmış olmaları bu itibarla ifadeyi tespit edenlerin, hakikate aykırı olarak bu şekilde olayı ifade zaptına kendiliklerinden dercetmelerindeki imkansızlık ve aynı olaya adları karışıp, aynı şahıslar tarafından tutulan ifade zabıtlarına bu şahısların "Tahrip olayına ve yürüyüşe katılmadım" şeklinde olan ifadelerinin aynı dercolunması gibi nedenlerle maddi ve manevi her hangi bir cebir olmaksızın yapıldığı anlaşılmakla bu samimi itirafları fiilin sübutuna kâfi birer delil olarak kabul edilmiştir.

Bu itibarla yukarıda adları yazılı sanıkların, Haymak Döküm fabrikasının tahribine beraberce iştirak ettikleri ve 16.6.1970 günü Kartal'dan itibaren Kadıköy'e kadar yürüyüşe katıldıkları sabit görülmüştür.

Silvan Sanayii işçilerinden olan sanık Kadir Kabakçı'nın ise Haymak Demir Döküm Fabrikasındaki tahribat olayına katıldığı 13 numaralı dosyadaki Günaydın Gazetesinin 16.6.1970 tarihli nüshasında çıkan resmi ile (Dizi 133), 16.6.1970 tarihinde de elinde sopa olduğu halde Silvan'dan Kuşdili-Kızıltoprak'a kadar yürüyüş yapan toplulukta bulunduğu samimi itirafı (Dos. 13 Dizi 24) ve şahit Mustafa Güneş (Dos. 13 Dizi 76) ile Tekin Aka (Dos. 13 Dizi 59) nın ifadeleri ile sübut bulmuştur.

Otosan Fabrikasında işçi olan Mehmet Biricik'in ise; 15.6.1970 günü Otosan işçileri temsilcileri ile birlikte işçileri yürüyüşe teşvik ederek, işçilerle beraber Haymak Fabrikasına gelip Lojmanın aranmasına bizzat iştirakla diğer işçilerle beraber Lojmanların tahribine karıştığı; Şahit Sabri Özçakır (Dos. 9 Dizi 59)ın beyanı, Sanık Mehmet Özdemir (Dos. 13 Dizi 4) ve Tahsin Akar (Dos. 9 dizi 79)ın atfı ve sanığın tevilli itirafı (Dos. 9 dizi 91) ile sabit olmaktadır.

Sanıklardan Vasvi Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yekta Aydındoğmuş'un fiileri (Dos. 4).

16.6.1970 tarihinde Tuzla Porselen ve Süperlit boru fabrikasında toplanan işçilerin bir çoğunun ellerinde sopalar olduğu halde Kartal istikametine müteveccihen yola çıktıkları, sanıklardan Remzi Ersoylu, Yalçın Özen, Vasvi Akdiken ve Yekta Erdoğmuş'un ellerinde sopalar olduğu halde işçileri yürüyüşe teşvik ettikleri Tugay Yolunun Asker barikatı ile kapatıldığını öğrenmeleri üzerine aynı sanıklar işçi topluluğunu Yakacık yol ayrımından Kartal'a sevk ederek kahve ve dükkanlarda oturanları dışarı çıkarıp kendilerine iltihaka zorladıkları, Kartal Emniyet amirliğine gelindiğinde, bazı işçilerin teşviki ile camları kırılmak sureti ile karakol tahrip edildiği, tahrip edenler arasında Vasvi Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yekta Aydındoğmuş'un da ellerinde sopalar olduğu halde bulundukları; şahit Osman Koç (Dos. 4 Dizi 30) Asaf Ergün (Dos. 4 Dizi 17) Muammer Çakmak (Dos. 4 Dizi 12) Osman Boğaz (Dos. 4 Dizi 18) ve Mehmet Erdal (Dos. 4 Dizi 18)'ın ifadeleri ile sübuta ermiştir.

II- Yukarıda 1 numarada açıklandığı gibi Haymak Demir Döküm Fabrikasına kadar olan yürüyüşe katıldığı kendisinin samimi itirafı (Dos. 2) Haymak'ın önüne gelen işçileri fabrikanın lojmanlarının tahribine teşvik ettiği ve tahribe bizzat iştirakta bulunduğu; keza 16.6.1970 günü de Java Fabrikasına kadar olan yürüyüşe katıldığı kendisinin samimi itirafı (Dos. 2 Dizi 39) şahit Sadık Uslu (Dos. 2 Dizi 170), Celal Delgen (Dos. 2 Dizi 140), Şevki Uğur (Dos. 2 Dizi 140), Veli Çal (Dos. 2 Dizi 141) ve Ahmet Çelik (Dos. 2 Dizi 142)nin ifadeleri ile sübut bulmaktadır.

III- 1 numarada açıklandığı üzere, 16.6.1970 günü Tuzla Porselen ve Superlit Boru Fabrikalarından toplanarak Kartal istikametine yürüyen işçiler arasında bulunan Nihat Ünal, Nuri Ay, Mehmet Tosuncuk ve Osman Tomar'ın ellerinde sopalar olduğu halde işçileri yürüyüşe ve Kartal karakolunun tahribine teşvik ettikleri şahit Asaf Ergün (Dos. 4, Dizi 17), Mehdiye Şengül (Dos. 4 Dizi 6), Mümin Albir (Dos. 4, Dizi 3), Kerime Tüzün (Dos. 4, Dizi 2), Atilla Alkan (Dos. 4, Dizi 1), Şerife Güler (Dos. 4, Dizi 7), Mustafa Figen (Dos. 5 Dizi 12, 13), Abidin Dündar (Dos. 5 Dizi 27) ve Ali Özgül (Dos. 5 Dizi 31)ün şahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Sanıklardan Hasan Çakar, 15.6.1970 günü Haymak Demir Döküm fabrikasına gelen işçi yığınına dışarıdan katılarak fabrika önünde işçiye hitaben (Hücum fabrikaya diyerek eli ile fabrikayı gösterip, bu kadar fabrikaları nereden yapıyorlar, vurun, kırın işçi uyanmıştır haklarınızı zorla alın) demek sureti ile işçileri teşvik ettiği; şahit Mehmet Ali Ünal (Dos. λ Dizi 8)'in şahadeti ve muhbir Seyfettin Türkdönmez (Dos. 3 Dizi 10)'un beyanı ile sübut bulmuştur.

IV- Haymak Demir Döküm Fabrikası işçilerinden olan Selâhattin Çal, Abdi Karakaş ve Halim Ramazanoğlu'nun 16.6.1970 günü Kartal'dan Kadıköy'e kadar olan yürüyüşe katıldıkları hiçbir maddi ve manevi tesir altında kalmadan yaptıkları samimi itiraflarıyla (sırası ile Dos. 2 Dizi 47 - Dos. 1 Dizi 14-Dos. 1 Dizi 6) ve sanıklardan Hüsnü Demirel'in 15.6.1970 günü Otosan'dan gelen işçi gruplarına Kartal'da iltihak ederek Haymak Fabrikasına kadar yürüdüğü Tanık Sadık Uslu'nun beyanı (Dos. 2 Dizi 170) ile sabit olmaktadır.

Her ne kadar Sanık Abdi Karakaş 16.6.1970 günü Hastahaneye gitmek sebebi ile yürüyüşe katılmasının imkânsızlığını iddia etmiş ise de; Bir numaralı dosyanın 35 sırasındaki Hastahanenin yazılarında Sanığın o tarihte Hastahaneye müracaat ettiğine mütedair bir kayıda tesadüf edilemediğinin belirtilmesi muvacehesinde iş bu müdafaa Vahit Görülmemiştir.

Sanık Zeynel Gül'ün, 16.6.1970 günü Ankara Asfaltından başlayarak Pendik-Kadıköy istikametinde yürüyen işçilerle beraber Kurbağalıdere civarına kadar geldiği; keza 15.6.1970 günü de Haymak Fabrikasına kadar devam eden yürüyüşe iştirak ettiği samimi itirafı (Dos. 14 Dizi 42) ile;

Singer Fabrikasında işçi olan Sanık Ali Çelik'in ise 16.6.1970 günü Singer Fabrikası işçilerini Silvan Fabrikası işçileri ile birleşerek yürüyüş yapmaları için teşvik edip, Maltepe istikametine doğru giden işçilere iştirak ettiği sanığın itirafı (Dos. 14 Dizi 43) ve şahit Tufan Çarbaş (Dos. 14 Dizi 59, Dos, 13 Dizi 101) Durmuş Sayın (Dos. 13 Dizi 104) ve Ahmet Sevinç (Dos. 13 Dizi 108 ve Dos. 14 Dizi 59) in ifadeleri ile sübuta ermektedir. Her ne kadar sanık Hektaş Fabrikasında çalışan kızının yalnız kalmaması için bu yürüyüşe katıldığını iddia etmiş ise de, 14 numaralı Dosyanın 60. sırasında mevcut ilgili fabrikanın yazılarında, sanığın kızı olduğunu beyan ettiği Müzeyyen Çelik adında iş yerinde bir işçi bulunmadığının belirtilmesi muvacehesinde sanığın bu müdafaasının hakikate uygun olmadığı anlaşılmıştır.

16.6.1970 tarihinde Pendik belediyesi civarında elinde sopa olduğu halde topluluk içinde görülen Superlit Boru Fabrikası işçilerinden olan Kemal Coşkun'un ise anılan gündeki yürüyüşe katıldığı şahit Mustafa Akgül ve Nedim Yıldız (Dos. 14 Dizi 44)ın beyanları ve sanığın tevil yollu itirafı (Dos. 14 Dizi 43) ile sübuta ermektedir. Her ne kadar sanık yürüyüşe zorla iştirak ettirildiğini iddia etmiş ise de topluluk içinde eli sopalı olarak görülmesi, belediye binasına Bayrak çektirilmesi için Gayret göstermesi muvacehesinde iş bu müdafaasında samimi olmadığı ve bu itibarla yürüyüşe arzusu ile katıldığı kanaatine varılmıştır.

Tuzla Porselen Fabrikası işçilerinden olan sanık Ahmet Sadık Güney, Hasan Boyoğlu, Akın Sever ve Emin Üresin'in 15.6.1970 günü Fabrikalarından çıkarak ellerinde sopa olduğu halde diğer işçileri zorla yürüyüşe teşvik ettikleri ve husule getirdikleri bir büyük işçi grubu ile Kartal'a geldikleri ve böylece yürüyüşe katıldıkları tanık Osman Koç (Dos. 4 Dizi 30), Mehdiye Şengül (Dos. 4 Dizi 6), Mümin Albir (Dos. 4 Dizi 3), Sevim Tüzün (Dos. 4 Dizi 2) ve Atilla Alkan (Dos. 4 Dizi 1)'in beyanları sübut bulmaktadır.

Otosan Fabrikası işçilerinden olan Mehmet Çetintaş, Recep Ali Aslan, Kadir Tokkal, Celâl Kiriş, Ruhi Çelebi, Binali Çiftçi, Ekrem Aykan, Cezmi Sırgüveç, Nurettin Kiraz ve Cemal Özçamlı, 15.6.1970 günü Otosan Fabrikasından çıkarak diğer Fabrikaların işçileri ile birlikte Haymak Demir Döküm Fabrikasına kadar gelen topluluğun içinde yürüyüşe katıldıkları, Sanıkların samimi itirafları (sırası ile Dos. 6 Dizi 11-20 ve 55) ve fotoğraflarla (Dos. 6 Dizi 31) ve Kadir Tokkal, Cemal Özcamlı, Binali Çiftçi ve Mehmet Çetintaş'ın fiilleri ise ayrıca Abdullah Dökmen (Dos. 6 Dizi 9) ve Mustafa Özkan (Dos. 6 Dizi 10)'ın şahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Aynı sanıkların 16.6.1970 günü bir gün evvel yaptıkları anlaşma üzerine Fabrikadan toplu halde çıkarak diğer fabrikaların işçileri ile de birleşerek Kadıköy istikametine yürüyüşe geçen topluluk içinde bulundukları. Koşuyolu üzerindeki Acıbadem Köprüsünün 150 metre kadar altındaki polis ve daha sonra İnzibatların kurduğu barikatı ve daha sonra 23. Tugay'a ait bir tabur kuvvetindeki Askeri barikatı geçtikleri sanıkların samimi itirafları ile sübut bulmaktadır. (İtirafların bulunduğu dosya ve diziler yukarıda açıklanmıştır.)

Kütahya kereste Fabrikası işçilerinden olan Cemal Sancaktar'ın ise 16.6.1970 günü Kartal istikametinden gelen ve Kadıköy istikametine giden işçi topluluğuna iştirak ettiği samimi itirafı (Dos. 1 Dizi 15) Gazetede çıkan resmi (Dos. 1 Dizi 15/a), şahit Yusuf Günaydın (Dos. 1 Dizi 68) ve Kadir Aldım (Dos. 1 Dizi 68)ın beyanları ile sabit olmaktadır.

Otosan Fabrikası işçilerinden olan İlhami Akdeniz'inde Fabrikasına ait gruplarla 15.6.1970 günleri yürüyüşe katıldığı samimi itirafı ile (Dos. 1 Dizi 8) sabit görülmüştür.

Silvan Sanayii İşçilerinden olan sanık Arif Çekiç, Cemil Kartal, Sadık Bozkır, Necati Yenitürk, Hakkı Eraydın ve Abidin Fahri Kuşçular'ın Fiilerine delil:

15.6.1970 günü Silvan sanayiine saat 8'de gelen teknik müdür Aka'ya Fabrika kapıcısı olan Ekrem Koç'un saat 7'de işbaşı yapan işçilerin işi bırakmak istediklerini söylemesi üzerine Teknik Müdür Tekin Aka'nın Fabrika işçi baş temsilcisi Arif Çekiç ile işçi temsilcileri Necati Yenitürk, Cemil Kartal ve Sadık Bozkır'ı odasına çağırarak işçilerin işi bıra-

kacaklarını duyduğunu, bunun ne sebeple olduğunu sorduğunda; Temsilcilerin haklarını almak için iki gün direnmeye geçeceklerini saat 9'da bütün işçilerin işi bırakacaklarını söyledikleri müdürün, müsaade alınıp alınmadığı, Fabrikanın uğrayacağı zararın ve iki gün işe gelmeyen işçilerin işlerine son verileceğini belirtmesine karşı işçi baş temsilcisi Arif Çekiç'in haklarımızı alıncaya kadar devam edeceğiz, siz ne yaparsanız yapınız şeklindeki konuşması üzerine Teknik Müdürün kendilerine gitmelerini söylediği ve arkalarından dışarı çıkarak görebildiği işçilere durumun Kanunsuz olduğuna ikna edici şekilde konuşma yapmakla meşgul olurken saat 9 sıralarında baştemsilci Arif Çekiç'in çaldığı düdükle işçilerin işyerlerini terk ederek bahçede toplandıkları toplanan işçilere, Fabrika işletme şefi Ahmet Seyyar ve İşletmeci Niyazi Dokurel'in işverenle aralarında ihtilâf olmadığını, yaptıkları işin kanunsuz olduğunu protesto mahiyetinde yürüyüş yapmak istiyorsanız hiç değilse fırında çalışan 10 kişiyi bırakmalarını istemesine rağmen, baştemsilci Arif Çekiç'in hiçbir işçiyi bırakmayacaklarını, gitmeyenleri döve döve götüreceklerini belirterek ve elinde bir demir sopa olduğu halde Sadık Bozkır'la beraber Fabrikayı dolaşarak katılmak istemeyen işçileri de katılmaya teşvik ettikleri, bu arada işçi temsilcisi Cemil Kartal'ın da Silvan sanayii karşısında bulunan Singer fabrikasına giderek oradan temin ettiği 50 sopalı işçi ile beraber döndüğü ve böylece iştirak etmeyen işçileri de kendilerine katılmalarını sağladığı bu suretle Silvan Sanayii İşçileri yürüyüş yapmak üzere Fabrikayı terk ettikleri ve Singer Fabrikası işçileri ile birleşerek Haymak Demir Döküm Fabrikasına doğru yürüdükleri; Sanıkların tevil yollu itirafları (Sırası ile Dos. 13. Dizi 15, 16 (5/57), (Dos. 93 10 Dizi 3), Şahit Tekin Aka (Dos. 13 Dizi 59) Sabahattin Mollaoğlu (Dos 13 Dizi 67) Ahmet Seyyar (Dos 13 Dizi 68) Haluk Akman (Dos. 13 Dizi 69) Niyazi Dokurel (Dos. 13 Dizi 70) Kabil Kanun (Dos. 13 Dizi 71) Yurdal Öztürk (Dos. 13 Dizi 72 ve Dos 10 Dizi 2) Mustafa Güneş (Dos. 13 Dizi 76) Ahmet Maraz (Dos. 13 Dizi 76) ve Hasan Yılmaz (Dos. 13 dizi 77)ın şahadetleri ile sübut bulmaktadır.

Sanıklardan Hakkı Eraydın'ın yukarıda açıklandığı şekilde başlayan baş temsilci ve temsilcilerin teşvik edilerek işçilerin eli sopalı olarak devam ettirdikleri yürüyüşe katıldığı sanığın itirafı (Dos. 10 Dizi 3) 16.6.1970 günü de mensup olduğu Silvan Sanayii Fabrikasının yürüyüşüne katıldığı samimi itirafı (Dos. 10 Dizi 3) ve şahit Yurdal Öztürk'ün beyanı (Dos. 10 Dizi 2) ile sübuta ermektedir.

Sanıklardan Abidin Fahri Kuşçular ise 16.6.1970 günü Silvan sanayii işçileri ile birlikte hareketle Bağdat caddesi üzerinden Kızıltoprak'a kadar yürüyüşe katıldığı samimi itirafı (Dos. 11 Dizi 9) ile anlaşılmaktadır.

16.6.1970 tarihinde Arif Çekiç'in tahrik ve teşviki ile Silvan sanayii işçileri, kartlarını bastıktan sonra işe başlamadan Fabrikayı terk ederek Kadıköy istikametine doğru yürüdükleri ve bunların içinde yukarıda adları yazılı Arif Çekiç, Cemal Kartal, Sadık Bozkır ve Necati Yenitürk'ün de bulunduğu Fabrika Müdürü Sabahattin Mollaoğlu'nun şahadeti (Dos. 13 Dizi 67) ile sabit olmaktadır.

Mehmet Maraşlı, Harun Önusta, Sadık Kılıçaslan, Mehmet Gediz, Kemal Eroğlu, Burhanettin Eren, Arif Kara, İsmail Buğdaycı, Tahsin Akar, Şerafettin Şahin, Şeref Özdemir, Mehmet Özdemir, Mehmet Saygı, Hasan Altıntaş, Sabahattin Bekçi ve Baki Balı'nın durumlarına gelince:

Sendika baştemsilcisi Hasan Altıntaş'ın 15.6.1970 günü Otosan Fabrikası Maden-İş sendikasına bağlı işçi temsilcileri toplanma yeri olan lokale saat 8 sıralarında gittiği ve diğer temsilciler olan Mehmet Karaca, Tahsin Akar, İsmail Buğdaycı, Mehmet Biricik ile Şerafettin Şahin'i çağırttıktan sonra saat 8.30'da Lokal Temsilcilerini de aynı yere celp edip aralarında o günü yapacakları yürüyüşün şekline dair karara vardıktan sonra işçi ve Lokal temsilcilerinin iş yerlerine döndükleri; Hasan Altıntaş ve Mehmet Karaca başta olmak üzere işyerlerindeki işçileri yürüyüşe iltihak ettirmek için gerekli faaliyeti gösterdikten sonra Otosan Fabrikası önünde toplandıkları ve bu arada Mehmet Karaca yüksek bir yere çıka-

rak "274 ve 275 sayılı kanunlarda yapılan değişiklikler Anayasa Özgürlüklerimizi kısıtlamakta ve bizleri istediğimiz Sendikayı seçmek hakkımızı elimizden almaktadır. Biz bu değişikliği Protesto etmek amacı ile bütün gücümüzü ortaya koyup, yürüyüş yapacağız. Arçelik işçisi de karşıdadır, diğer Fabrika işçileri bizlerle birlikte aynı şekilde yürüyüşe geçecektir. İcabederse Ankara'ya kadar yürüyüp Meclise girip kendi kanunlarımızı kendimiz yapacağız, bizim işverenle hiç bir ihtilâfımız yoktur. Otosan'a en ufak bir zarar gelmeyecektir. Burası bizim ekmek yediğimiz yerdir." diyerek saat 9.45'de bu teşvikle bütün işçiler Fabrikayı terk edip yürüyüşe başladıkları, başta Hasan Altıntaş elinde Megafon olduğu halde yürüyüşü idare ettiği, Kartal istikametindeki Fabrikalardan Java Fabrikası işçilerini alarak Haymak Fabrikasının önüne geldikleri ve yukarıda adları yazılı sanıkların bu işçi topluluğunda bulundukları; sanıkların samimi itirafları (sırası ile Dos. 7 Dizi 2,3) (Dos. 9 Dizi 4 ve 27) (Dos. 9 Dizi 5 ve 29) (Dos. 6 Dizi 27) (Dos. 9 Dizi 7 ve 28) (Dos. 9 Dizi 8 ve 26) (Dos. 9. Dizi 67) (Dos. 9. Dizi 79) (Dos. 13 Dizi 9) (Dos. 13 Dizi 6) (Dos. 13 Dizi 4) (Dos. 13 Dizi 11) (Dos. 13 Dizi 27) (Dos. 13 Dizi 8), şahit Turgut Oktay (Dos. 7 Dizi 3), Ali Küçükkaya (Dos. 7 Dizi 4), Dündar Olgun (Dos. 7 Dizi 1), Varol Karagülmez (Dos. 9 Dizi 51), Alaattin Ekmekçi (Dos. 9 Dizi 43), Teoman İlkin (Dos. 9. Dizi 40), Mehmet Aykanat (Dos. 9 Dizi 47), Abdurrahman Şen (Dos. 9 Dizi 49), Rüştü Tanrıöver (Dos. 9 Dizi 49), Kemal Yetiş (Dos. 9 Dizi 50), Mustafa Bilimli (Dos. 9 Dizi 52), Muammer Şirin (Dos. 13 Dizi 28) ve Ünsal Yılmaz (Dos. 13 Dizi 28)'in beyanları ile sübut bulmuştur.

16.6.1970 günü, bir gün evvel alınan karara uyularak Otosan işçileri saat 8.00'de bahçede toplanıp fabrikanın güvenliğini ve içeri giriş çıkışları kontrol etmek için fabrikada bir miktar işçi bırakarak saat 9.30'da iş kıyafetleri ile yürüyüşe geçtikleri; en önde işçi baş temsilcileri olmak üzere Haydarpaşa'ya doğru yürüdükleri, Acıbadem köprüsünde barikat kuran polisin ihtarına rağmen dağılmayarak vaki çatışma sonunda barikatı yarıp Üsküdar'a doğru gittikleri, orada Tekel fabrikası işçilerini de alıp Beylerbeyi istikametinde yürüyüşe geçtikleri ve askerlerden müteşekkil barikatı görünce istikametlerini tekrar Üsküdar'a ve oradan da Kadıköy'e çevirip İş Bankası önünde barikat yapan polis ve askeri kuvvetle çatıştıkları ve saat: 14.30'dan itibaren Otosan fabrikasına yegân yegân döndükleri ve yukarıda adları yazılı sanıkların bu yürüyüşe de katıldıkları gene yukarıda zikrolunan şahit beyanları ile sübuta ermektedir.

Sanık Hüseyin Çavdar'a gelince: Sanığın 15.6.1970 günü Singer Fabrikasında işbaşı yapan işçilere o gün için basılan Maden-İş gazetesini zorla dağıtarak baş temsilci olması sebebiyle diğer işçi temsilcileri ile birlikte işçileri yürüyüşe teşvik ettiği ve iştirak etmeyenleri zorla toplayarak Haymak fabrikasına doğru yürüyüşü sağladığı;

16.6.1970 günü de aynı şekilde Singer fabrikası işçilerini tahrik ve teşvik ile diğer fabrika işçileriyle beraber Kadıköy istikametine yürüyüşe sebebiyet verdiği tevil yollu itirafı (Dos. 13 Dizi 10) ve şahit Kemal Çalışkar, Durmuş Sayın, Sabahattin Topraksüren, Mustafa Aydın, Ahmet Sevinç'in (sırasıyla Dos. 13 Dizi 102-108) ifadeleri ve Singer fabrikası müdürünün yazısı ile (Dos. 13 Dizi 89-91) sübut bulmaktadır.

V- Celil Oktay, Zekeriya Bayır, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hilmi Duruşkan ve Ömer Bağcı'nın fiilleri:

I nci grupta yazılı sanıkların fiileri izah olunurken olay açıklandığı gibi yukarıda adları yazılı sanıkların dışardan gelen işçilerle beraber Haymak fabrikasını tahrip ettikleri, Celil Oktay, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hılmi Duruşkan ve Ömer Bağcı'nın samimi itirafları (sırasıyla Dos. 2 Dizi 31, 32, 33, 35, 44, 36) ve şahit Mustafa Ay (Dos. 2 Dizi 54), Haşim Kılıç (Dos. 2. Dizi 53), Hasan Güzeller (Dos. 2 Dizi 53), Şükrü Karabudak (Dos. 2 Dizi 160) ifadeleriyle sanık Zekeriya Bayır'ın inkârına rağmen fiili; şahit Ali Nuri Göktaş (Dos. 2 Dizi 128), Ali Rıza Tokat (Dos. 2. Dizi 158) ve Salih Ak'ın (Dos. 2 Dizi 157)ın ifadeleri ile sabit olmaktadır.

VI- Sanık Binali Aslan'ın durumuna gelince;

Sanığın 15.6.1970 günü Singer fabrikasından yürüyüşe katılmak istemeyen işçileri zorladığı, 16.6.1970 günü bizzat yürüyüşe katılarak Kartal'a kadar gittiği bir kısım işçi topluluğunun Kartal jandarma karakolunu sardıkları sırada elinde singer filaması olduğu halde ön saflarda görüldüğü ve karakol görevlilerine arkadaşlarımızı geri verin yoksa karakolu yıkarız diye bağırdığı ve uzman çavuş Haşim Kılıç'ın yakasına sarılarak sarstığı şahit Mevlüt Yıldız, Mustafa Çakır, Ali Sandemir, Haşim Kılıç ve Orhan Erman'ın beyanları ile (sırasıyla, Dos. 12 Dizi 22-24) sübuta ermektedir.

SANIKLARIN SABİT GÖRÜLEN FİİLLERİNİN HUKUKİ TASVİFİ

171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Kanununun 13üncü maddesi, kanuna uygun şekilde beyanname verilmeden yahutta beyannamede gösterilen yürüyüş için tesbit edilmiş gün ve saati beklemeden yapılan yürüyüşlerle, sopa, taş ve demir gibi kanunda sayılan vasıtalara hamil olarak yapılan yürüyüşleri, keza genel yollardan yapılan yürüyüşlerle kanunun yasakladığı mahallerde kamunun huzur ve istirahatini ihlâl eder nitelikteki gürültülü şekilde yapılan yürüyüşleri kanuna aykırı yürüyüş olarak kabul etmiştir.

İstanbul valiliğinin 22.6.1970 gün ve şube 1, D.2 sayılı yazı ve ekinde serahetle anlaşılacağı üzere; her nekadar Disk genel sekreteri Kemal Sülker tarafından 15.6.1970 tarihindeki bir dilekçe ile İstanbul'un işçi çalıştıran işyerlerinin bulunduğu yerlerden başlayarak Taksim'e çıkan güzergâhlardan olmak, üzere 17.6.1970 günü saat 8.00'de başlayacak bir yürüyüş tertip edileceği İstanbul valiliğine haber verilmiş ise de, 17.6.1970 tarihinde yapılacağı bildirilen yürüyüşün 15.6.1970 günü başlatılması ve yürüyüşe iştirak eden şahısların ellerinde demir, sopa gibi vasıtaların bulunması muvacehesinde 15/16.6.1970 günleri yapılan yürüyüşlerin 171 sayılı kanunun 13 cü maddesine göre kanuna aykırı yürüyüş olduğu her türlü izahatan verasetedir.

171 sayılı kanunun 18 ci maddesi; kanunsuz yürüyüşleri tertip veya idare edenlerle bunların hareketlerine bilerek iştirak edenlerin bu fiillerini suç sayarak kanuni müeyyide altına almıştır. Kanunun açık ibaresinden anlaşılacağı üzere, fiilin suç sayılabilmesi için, katıldığı yürüyüşün kanunsuz olduğunu failin bilmiş olması şart koşulmuştur.

Sanıklardan bazıları yürüyüşün kanuna aykırı olduğunu bilmediklerini iddia etmişlerse de; sanıkların katıldıkları yürüyüşü teşkil eden topluluk içinde eli sopalı insanların bulunması ve yürüyüşlerin kamunun huzur ve istirahatini ihlâl eder nitelikte gürültülü bir şekilde genel yollara taşması bu hallerin ise bizatihi kanuna aykırı yürüyüş olarak kabulü iktiza edeceği cihetle sanıkların işbu müdafaaları kabule şeyan görülmemiştir.

Sanıkların kurulan barikatların yarılmasına bizzat iştirak ettikleri ve ilgililerin, yürüyüşün kanunsuz olduğu ve dağılmaları hususundaki ihtarlarını duydukları hususu kesin bir şekilde tesbit edilememiş olması haliyle 171 sayılı kanunun 22. maddesinin uygulanmasını gerektiren sanıklar tayin ve tesbit edilememiş ise de, bütün sanıkların muhtelif mahallerde polis veya askerler tarafından yürüyüşün durdurulmak istendiğini anlamış olmaları, katıldıkları yürüyüşün kanunsuz olduğunu bildiklerine karine olarak kabul edilmiştir.

15 ve 16.6.1970 günü yürüyüşe iştirak edenlerin durumu; şayet yürüyüşe katılma şekilleri aynı vasıfta ise aynı suçun işlenmesi kararının cümlesinden olarak kanunun aynı hükmünün birden fazla ihlâli mahiyetinde kabul edilerek bunlar hakkında TCK'nun 80. maddesinin uygulanması uygun mütalaa olmuştur.

Diğer taraftan bazı sanıklar, diğer işçilerin cebir ve şiddet kullanarak dava konusu yürüyüşlere kendilerini zorla iştirak ettirdiklerini iddia etmişlerse de; bir an için bidayette yürüyüşe zorla iştirak ettirildikleri kabul olunsa bile, binlerce kişinin bulunduğu bir topluluktan ayrılma daima mümkün olabilmesine rağmen sanıkların uzun bir yürüyüşe devam etmiş olmaları, keza bütün sanıkların Disk'e bağlı sendikalara kayıtlı bulundukları ve daha evvelce alınan kararlara göre yürüyüşe katılan bütün fabrikaların yürüyüşe başlamadan evvel iş bırakılarak çalışılmamış olması karşısında sanıkların bu şekildeki müdafaalarında samimi olmadıkları kendi arzuları ile yürüyüşe katıldıkları kanaatine varılmıştır.

1- numara altında toplanan sanıklar içinde 13-16 arasında yazılı sanık Basri Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yekta Aydındoğmuş'un Kartal emniyet amirliğinin tahrip olayı; karakolun tahribindeki tutukluların geri alınması saiki nazara alındığında fiilde, hükümete karşı şiddet ve muvakemet unsuru görüldüğünden bu şahısların fiillerinin TCK'nun 517 maddesine uygun olacağı ve husule gelen 385 lira tutarındaki hazine zararının adı geçen sanıklardan müteselsilen ve mütesariken tahsil gerektiği neticesine varılmıştır.

Haymak Demir Döküm Fabrikasının tahribine iştirak eden sanıkların da ondan fazla olmaları nazara alınarak bunların fiilleri de TCK'nun 517. maddesine uygun görülmüştür.

SANIKLARA UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDELERİ

I-ci grupta yazılı sanıklardan Reşat Kış, Hidayet Satış, Ali Şükrü Angın ve Şerafettin Ağın'ın 171 sayılı kanunun 18 ci maddesi ve TCK'nun 517. maddesine tevfikan tecziyeleri ve takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesi;

Enver Çapkur ve Abdullah Angın'ın 171 sayılı kanunun 18. TCK'nun 80 ve TCK'nun 517. maddelerine tevfikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesine;

Vasfi Akdiken, Yalçın Özen, Remzi Ersoylu ve Yekta Aydındoğmuş'un 171 sayılı kanunun 24, 23/a, TCK'nun 517. maddelerine tevfikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtima ettirilmesine;

Ve 353 sayılı kanunun 16. maddesine tevfikan hazine zararı olan 385 liranın sanıklardan ve mütesarihen ve müteselsilen tahsiline;

Sanık Kadir Kabakçı'nın 171 sayılı kanunun 18, 23/a TCK'nun 517. maddesine tevfikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın TCK'nun 71. maddesini tevfikan içtima ettirilmesine;

Sanık Mehmet Biricik'in 171 sayılı kanunun 18 ve 24, TCK'nun 517. maddesine tevfikan tecziyesi ile takdir olunarak cezanın TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtima olunmasına;

II. grupta yazılı:

Sanık Eşref Güçkan'ın 171 sayılı kanunun 24, TCK'nun 311/2 ve TCK'nun 517. maddesine tevfikan tecziyesi ile TCK'nun 71. maddesi uyarınca takdir olunacak cezaların içtimaına;

III-cü grupta toplanan sanıklardan

Sanık Nihat Ünal, Nuri Ay, Mehmet Tosuncak ve Osman Tomer'in 171 sayılı kanunun 24, 23/a ve TCK'nun 311/2 maddeleri uyarınca tecziyeleri ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

Sanık Hasan Çakar'ın 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 311/2 maddeleri uyarınca tecziyesi ile takdir olunacak cezanın TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

IV-cü grupta yazılı sanıklardan:

Sanık Selâhattin Çal, Hüsnü Demirol, Halim Ramazanoğlu, Osman Köprücü, Cemal Sancaktar, Sabahattin Bekçi, Sadık Kılıçaslan, Burhanettin Eren ve Abidin Fahri Kuşçular'ın 171 sayılı kanunun 18, maddesine tevfikan tecziyelerine;

Abdi Karakaş'ın 171 sayılı kanunun 18. maddesine tevfikan tecziyelerine;

Zeynel Gül, Mehmet Çetinbaş, Recep Ali Aslan, Kadir Topkal, Celâl Kiriş, Ruhi Çelebi, Binali Çiftçi, Ekrem Aykan, Cezmi Sırgüvenç, Nurettin Kiraz, Cemal Özcamlı'nın 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 80. maddesine tevfikan tecziyelerine;

Sanık Kemal Coşkun'un 171 sayılı kanunun 23/a maddesine tevfikan sanık Ali Çelik'in 171 sayılı kanunun 18 ve 24. maddelerine tevfikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

Sanıklardan Ahmet Sadık Güney, Hasan Boyoğlu, Akın Sever'in 171 sayılı kanunun

24 ve 23/a maddelerine tevfikan tecziyelerine ve takdir olunan cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına,

Sanık Emin Üresin'in 171 sayılı kanunun 24 ve 23/a maddesine tevfikan tecziyesine ve takdir olunacak cezanın TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaına;

Sanık Ahmet Yatmaz'ın 171 sayılı kanunun 23/a maddesine tevfikan tecziyesine;

Sanık İlhami Akdeniz'in 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 80. maddesine tevfikan tecziyesine;

Sanık Hüseyin Çavdar'ın 171 sayılı kanunun 24 ve TCK'nun 80, sanık Şerafettin Şahin, Şeref Özdemir ve Mehmet Özdemir'in 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 80 maddelerine tevfikan tecziyelerine sanık Mehmet Saygın'ın 171 sayılı kanunun 18 ve 23/b maddesine tevfikan tecziyesi ile takdir olunacak cezanın TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

Sanık Hasan Altıntaş'ın 171 sayılı kanunun 24 ve TCK'nun 80, sanık Baki Balı'nın 171 sayılı kanunun 24 ve TCK'nun 80, sanık Cemil Kartal, Arif Çekiç'in 171 sayılı kanunun 24 ve TCK'nun 80, sanık Sadık Bozkır ve Necati Yenitürk'ün 171 sayılı kanunun 24 ve 18. maddelerine tevfikan tecziyeleri ile haklarında tayin olacak cezaların TCK'nun 71 maddesine tevfikan içtimaına, sanık Hakkı Eraydın'ın 171 sayılı kanunun 18 ve 23/a maddesine tevfikan tecziyelerine ve takdir olunan cezanın TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

Sanık Mehmet Maraşlı, Harun Önusta, Mehmet Gediz ve Kemal Eroğlu'nun 171 sayılı kanunun 18. maddesi ve TCK'nun 80. maddesi uyarınca tecziyesine;

Sanık Arif Kara'nın 171 sayılı kanunun 18 ve TCK'nun 80. maddeleri uyarınca, sanık İsmail Buğdaycı ile Tahsin Akar'ın 171 sayılı kanunun 18 ve 24 üncü maddelerine tevfikan tecziyeleri ile takdir olunacak cezanın Türk Ceza Kanununun 71. maddesine tevfikan içtimaına;

V. Grupta toplanan sanıklardan Celil Oktay, Zekeriya Bakır, Himmet Yıldız, Nazım Sancak, Hasan Hüseyin Pehlivan, Hilmi Duruşkan ve Ömer Bağcı'nın TCK'nun 517. maddesi uyarınca cezalandırılmalarına;

VI. grupta yazılı sanık Binali Aslan'ın 171 sayılı kanunun 24 ve TCK'nun 258 maddeleri uyarınca cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71 inci maddesi uyarınca içtimaına;

I. nci grupta yazılı olan Lütfullah Yürkan, Ahmet Tepeli, Ali Pekdemir, Salih Metin, Muammer Dursun, ve Mustafa Ankara'nın 171 sayılı Kanunun 18 maddesi ve TCK'nun 517 inci maddesi uyarınca tecziyeleri ile haklarında takdir olunacak cezaların TCK'nun 71 inci maddesi uyarınca içtimaına karar verilmesi ve sanıkların muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri mahkemesinde yapılması talep ve iddia olunur.

İmza
Hakkı Erkan
Hava Hakim Yarbay
Sıkıyönetim K. Askeri Savcısı

Dava ile İlgili Kısa Bilgiler:

İddianame ile sanıklar hakkında istenilen cezaların en hafifi altı aydan başlamaktaydı. Bu davanın görülmesi sırasında özellikle sanıklara yapılan baskı ve işkenceler söz konusu edildi. Sanıklardan birçoğu, Kartal'da görevli jandarmaların kendilerine baskı ve işkence yaptıklarını ve ifadelerin kendi ifadeleri olmadığını ileri sürdüler ve bunu kanıtlamaya çalıştılar.

Sıkıyönetim sona erdiğinde bu dava da bitmemişti. Sanıklardan bir kısmı da tutuklu bulunuyordu. Onlar da Disk davası sanıkları gibi sivil cezaevine, nakledildiler. Dava dosyaları ise olayların cereyan ettikleri yerlere göre görevli Kadıköy, Kartal gibi mahkemelere devredildi. Davalara bu mahkemelerde devam olundu. Tutuklu olan sanıklar da bu mahkemelerce salıverildiler.

1971'de sıkıyönetim yeniden ilân olunduğunda bu davalarda sona ermemişti. Adliye mahkemeleri dosyaları görevli saydıkları sıkıyönetim mahkemesine gönderdiler. Ancak sıkıyönetim mahkemesi de kendini görevli saymadı, böylece bu davalarda da görev uyuşmazlığı çıktı. Bu arada 1803 sayılı af yasası yürürlüğe girdiğinden davalar düştü.

Kocaeli (İzmit) Olayları ile İlgili Dava

15/16 Haziran'da İzmit'in doğu ve batısındaki fabrikalardan yürüyüşe geçerek şehire gelen ve burada toplantı yapan işçilerle ilgili olarakta bir dava açıldı. Bu olaylar ve 17.6.1970 günü Pirelli, Good Year ve Çelik Halat fabrikalarında işçilerin direnişe geçmeleri ile ilgili olarak önce 31 işçi gözaltına alınmış ve sıkıyönetime sevkedilmişlerdi. Sıkıyönetim, gözaltına alınan sanıklardan yalnızca 11'i aleyhine dava açtı, sonradan İsa Ruhi Göbüt adlı sanığın da katılması ile davada sanık sayısı 12'yi buldu. Gözaltında tutulan diğer işçiler ise sıkıyönetimce gerekli soruşturma yapılmak ve haklarında Adliye Mahkemelerinde dava açılmak üzere İzmit'e geri gönderildiler.[10]

İzmit'teki olaylarla ilgili olarak Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinde haklarında dava açılan 12 sanıktan çoğu Türk Kablo Fabrikası işçileri ve Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği adlı derneğin yöneticileriydiler.

Davanın başında sanıklardan 8'i tutuklu durumdaydılar. Diğer sanıklar ise tutuksuz yargılanıyorlardı. Dava, 970/13 E. no. ile Sıkıyönetim 1 No.'lu Askerî Mahkemesinde görülüyordu. Askerî savcının 11 Temmuz 1970 tarihli iddianamesi aynen şöyleydi.

10 Talat Öz, İhsan Dobra, Zekeriya Kara, Yaşar Yavuz vd. adlı bu işçiler hakkında Kocaeli C. Savcılığınca 17.6.1970 tarihinde Pirelli, Good Year ve Çelik Halat fabrikalarında işçileri direnişe tahrik ve teşvik ettikleri iddiası ile Kocaeli Asliye Ceza Mahkemesinde dava açıldı.

T.C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

İSTANBUL
11/7/1970

SAYI : 970/29
ESAS NO : 970/39
KARAR NO : 970/17

İDDİANAME

SUÇ : Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununa muhalefet.

SANIKLAR

1- Sırrı Öztürk : Mehmet oğlu 1932 D.'lu (...) Türk Kablo Fab. İşçi, Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

2- Mustafa Baykara : Ömer oğlu 1944 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

3- Hakkı Öztürk : Dursun oğlu 1942 D.'lu (...) Kocaeli Maden-İş Sendikası 7. Bölge temsilci vekili, Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

4- Salih Gürol : Muhlis oğlu 1942 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

5- Neşet Demircan : Hüseyin oğlu 1940 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

6- Remzi Çakar : Saffet oğlu 1943 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

7- Saffet Kayalar : Naşit oğlu 1940 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

8- Turgut Uysal : Rıza oğlu 1938 D.'lu (...) Kartal Askeri Cezaevinde mevkuf.

9- Nihat Şahin : Ali oğlu 1942 D.'lu (...)

10- Emin Ayverdi : Mahmut oğlu 1931 D.'lu (...)

11- Hüseyin Özyamanoğlu : Ahmet oğlu 1942 D.'lu (...)

TEVKİF TARİHİ : 29.6.1970 (Nihat Şahin, Emin Ayverdi, Hüseyin Özyamanoğlu hariç)

SUÇ TARİHİ : 15 ve 16 Haziran 1970

Tat. İs. Kn. Md. : 171 Sayılı Kanunun 18 ve 24, TCK'nun 71 (Nihat Şahin için) 171 sayılı Kanunun 18 ve TCK'nun 80, 171 Sayılı Kanunun 24 ve TCK'nun 71 (Sırrı Öztürk, Mustafa Baykara, Hakkı Öztürk, Neşet Demircan, Remzi Çakar, Saffet Kayalar, Turgut Uysal, Emin Ayverdi için) 171 Sayılı kanunu 18 ve TCK'nun 80 (Hüseyin Özyamanoğlu) hazırlık soruşturması sonunda:

15.6.1970 günü saat 8.30'da Yarımca'daki Aygaz işçilerinin DİSK'in almış olduğu 274 ve 275 sayılı kanunlarda değişikliği öngören ve Meclise sunulmuş olan kanunu protesto amacı ile işyerlerini bırakarak 10'u kadın olmak üzere 300 kadar işçi grubunun Ankara-İstanbul yoluna çıkarak Kocaeli'ne doğru yürüyüşe geçtikleri Türk Kablo Fabrikasının önüne gelindiğinde Sırrı Öztürk gelenleri karşılayarak ve gelen grup "Kablo dışarıya" "İşçi dışarıya"

"İşçi buraya" sloganları ile dağ başını duman almış ve İstiklâl Marşını söyleyerek saat 11.00'e kadar bu durumu devam ettirmelerine rağmen çok az miktarda işçinin kendilerine katılmış olmaları karşısında 5 kadın işçiyi ellerinde pankartlar olduğu halde işyerine soktukları kısa bir müddeti müteakip geriye dönen bayan işçilerden sonra beklenilmiş ve Türk Kablo işçilerinin yemeğe çıkışları anında Sırrı Öztürk ve arkadaşları yemekhaneye giderek işçileri yürüyüşe ikna etmiş ve bu fabrikanın işçileri yemeği müteakip üzerlerinde iş elbiseleri olduğu halde Aygaz işçileri ile birlikte yürüyüşe geçmişler ve aynı mevkide bulunan Demirel Kollektif Şirketine ait işyerinde çalışan 15-20 kadar işçiyi de yanlarına alıp yolun sağını takiben ve trafiğe açık bulundurarak şehre doğru yürümeye geçmişlerdir. Kortej şehir içinde Boru fabrikasının karşısına geldiği anda gidiş gelişe ayrılmış olan yolun sağını tamamen kapatmışlar ve bu arada kendilerine TİP ve Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği mensuplarından Mustafa Baykara'nın da katıldığı görülmüştür. Bundan sonra sloganlar yüksek sesle tekrarlanmış Hükümet istifa, Demirel istifa, Kahrolsun Türk-İş, Yaşasın Disk denilmiş, ordu evine gelindiğinde "Ordu ordu çok yaşa", "Ordu, gençlik, işçi elele" şeklinde tezahüratta bulunarak yürüyüşlerine devamla Maden-İş sendikası önüne kadar slogan ve marşları tekrarlayarak gelmişler ve bu arada Remzi Çakar ve Hakkı Öztürk'den Kahrolsun Amerikan Sendikası alınan demokratik hakları geri vermeyeceğiz vs. ibareli pankartları almışlar ve işçilere dağıtarak Alemdar Caddesini takiben mitingin yapılacağı alana gelmişler ve şehrin doğu kesimindeki işyerlerinin de geleceklerini beklemek üzere istirahate geçmişlerdir.

Saat 11.00 raddelerinde Köseköy mevkiinde bulunan Rabak, Çelik Halat fabrikası işçilerinden 200 kadarı İzmit istikametine doğru yürüyüşe geçmişler ve ellerinde pankartlar olduğu halde bu topluluğu Rabak fabrikasından Saffet Kayalar'ın yönettiği görülmüştür.

Yürüyüşçüler Pirelli fabrikası civarına geldiklerinde karayolunu trafiğe kapattıklarından Jandarma Merkez Birlik Komutanı tarafından ikaz edilmişler daha sonra yolu trafiğe açan işçiler karayolunun sağını takiben Emniyet Müdürlüğünün önüne gelerek Emlâk caddesi ve demiryolunun güneyindeki Demiryolu caddesini takiben Alemdar caddesi yolu ile çocuk parkı önüne gelmişler ve daha evvel oraya gelen diğer fabrika işçilerine katılmışlardır.

Burada ilk sözü Saffet Kayalar almış ve özetle "... buraya toplanışımız sebebi 274 ve 275 sayılı yasaları 34 milyonun temsilcisi olan 450 milletvekilinden sadece 17 kişinin katıldığı bir toplantıda aleyhimize olarak ve gizlice değiştirmişlerdir. Bu yüzden direnişe geçmiş bulunuyoruz bu kanunu yapacağımız direnişle geri aldırtıp onlara tükürdüklerini yalattıracağız. Bu direniş haklarımızı alana kadar devam edecektir. İşveren çalışmadığımız günlerin ücretlerini mecburen ödeyecektir..." demiş ve Kablo Fabrikasında Sırrı Öztürk şu konuşmayı yapmıştır: "... anayasaca verilmiş hakların 17 kişilik bir milletvekili grubu tarafından geri alınmak istendiğini bu sebepten direnmekte olduklarını, her kıymeti yaratan işçinin haklarının Amerikan emperyalistleri ve onların yerli işbirlikçileri tarafından gaspedilmeye çalışıldığını, uyanık Türk İşçilerinin buna müsaade etmeyeceğini sonuna kadar direneceklerini..." ifade etmiş, daha sonra konuşmaya başlayan Rabak fabrikasından Neşet Demircan "...Türk işçisinin sendika bulunan ve istediği sendikaya kaydolmak yetkisi elinden alınmaktadır. Bize pahalılaşan hayat şartları karşısında ikibuçuk liralık zeytini çok görenlere karşı direnişe geçmiş bulunuyoruz, haklarımızı alana kadar direneceğiz..." daha sonra Kocaeli Maden-İş bölge temsilcisi (vekili) Hakkı Öztürk; "...işçiyi hor görüp sokağa dökülmesine sebep oluyorlar. Bütün vergiler işçinin sırtından çıkıyor, kadın berberlerine konması düşünülen vergiler kadın berberlerine zenginlerin karıları gittikleri için kaldırıldı, ama DİSK'e bağlı işçiler devrimcidir, haklarını alana kadar mücadele edeceklerdir. Bu yapacağımız mücadele ile kanunu geri aldırtıp onları tükürdüklerini yalamaya mecbur edeceğiz, biz burada 500 kişiyiz yarın öbür gün bu miktar daha çok artacaktır..." demiş ve SER-ÇİP İş Sendikası başkanı Remzi Çakar konuşmaya başlayarak; "...Anayasaya aykırı kanunlar çıkartan milletvekilleri suçludurlar. Anayasa'ya karşı çıkanlara direnmek bizim hakkımızdır. Türk işçisi en devrimci toplumdur, hatalarını anlayıncaya kadar direnişimize devam edeceğiz, eskiden işverenler hakkında konuşmalar yapardık şimdi işverenlerin köpeklerine

karşı haklarımızı almak için direniyoruz..." dedikten sonra Saffet Kayalar tekrar söz almış "... çok yol yürüdünüz, yoruldunuz, işbaşı yapmak zorunda olanlar fabrikalarına, olmayanlar evlerine gidebilirler, fabrikalarda direnme devam edecektir. Fabrikaya gidilecek fakat çalışılmayacaktır..." dedikten sonra saat 14.30'da toplantıya son verilmiştir.

16.6.1970 günü sabahı saat 7.30'dan itibaren işyerlerinin İzmit şehrinin doğu ve batı kesimindeki ayırıma göre Sırrı Öztürk, Hakkı Öztürk, Saffet Kayalar, Salih Gürol, Neşet Demircan, Remzi Çakar, Turgut Uysal, Emin Ayverdi, Kenan Akman, Hüseyin Özyamanoğlu ve Fikri Tanta'nın muhtelif işyerlerine gelerek işçileri işlerini bırakmaya ve direnişe geçerek yürüyüşe sevketmişlerdir.

Saat 8.00'den itibaren Eternit, Aygaz, Türk Kablo, Demirel Kollektif Şirketi işyerleri Çelik Halat ve Rabak fabrikaları işçileri bir evvelki mitingte söz konusu edildiği üzere DİSK ve bağlı kuruluşları Maden-İş ve Lastik-İş sendikalarının bulunduğu Demiryolu caddesindeki bina önünde toplanmaya başlamışlar ve otobüslerle şehrin doğu kesiminde bulunan ve ilk gün yürüyüşe katılmayan Good-Year ve Pirelli Lastik fabrikaları işyerlerine giderek işçileri ikna ve cebir yolu ile işyerlerinden devlet karayoluna çıkarmışlardır. Buradan İzmit'e doğru yürüyüşe geçmişler Jandarma ve 15. Kolorduya bağlı birliklerin kurmuş oldukları barikatı yararak ve bir takım sloganlarla şehre girmişler Emlak ve Demiryolu caddelerini takiben sendikaların bulunduğu bina önüne gelmişler burada birer konuşma yapan Saffet Kayalar ve Hakkı Öztürk ve diğerleri aralarında olduğu halde yürüyüşlerine devamla Kolordu önüne ve oradan çocuk parkı önüne gitmeyi kararlaştırmışlardır. Atatürk heykeli önünde Hakkı Öztürk kısa bir konuşma yapmış, and içilmiş, İstiklâl marşı söylenmiş, ölen işçiler için bir dakikalık saygı duruşundan sonra marşlarla Kolordu önüne ve oradan da çocuk parkı önündeki alana gelmişlerdir. Burada Saffet Kayalar, Hakkı Öztürk, Sırrı Öztürk, Remzi Çakar, Neşet Demircan bir evvelki günkü gibi aynı mealde konuşmalar yapmışlardır. Hakkı Öztürk'ün daveti üzerine Kenan Akman'da bir konuşma yapmış ve yürüyüş ve miting gibi girişilen eylemlerde herhangi bir tahribat yapılmamasını ve güvenlik kuvvetlerine yardımcı olunmasını Polis ve Jandarmaların kardeşlerimiz olduğunu ve onlara dokunulmaması gerektiğini söylemiştir.

Sanıklardan **Sırrı Öztürk** sorgusunda "...15.6.1970 günü bütün arkadaşlarla birlikte Anayasa'nın bana vermiş olduğu demokratik haklarımı kullanmak için yürüyüşe katıldım. Hareketim yasalar dışında değildir. Yürüyüş kararı Türk Kablo'daki işyerlerinde bütün işçiler tarafından 15.6.1970 günü saat 7.00'de alınmış basın ve Radyodan öğrenerek uygulamaya geçtik. Daha önce 14.6.1970 Pazar günü DİSK'in İstanbul'daki Lastik-İş Genel Merkezi toplantı salonunda sendikaların işyerleri temsilcilerinden 800 kadar kişinin aldıkları kararları benimsedik ve uygulamaya geçtik. İş yerimiz Maden-İş'e bağlı olup baş temsilcimiz Celal Büyükaydın temsilcilerimiz Hasan Postoğlu, Hasan Özdemir, Mehmet Öztoprak, Cevat Yantuna ve Tevfik Gençalp'dır. Kimlerin iştirak ettiklerini bilmiyorum, bir ikisinin katıldıklarını zannediyorum. Yapılan bütün işlemlere katıldım, toplantı ve yürüyüş hürriyeti hakkındaki kanundan haberdarım..." dediği,

Sanıklardan **Mustafa Baykara** sorgusunda "...15.6.1970 günü yapılan yürüyüşten haberim yoktu, 16.6.1970 günü Sırrı Öztürk ve arkadaşları gelmiş, onlardan DİSK'e bağlı sendika temsilcilerinin İstanbul'da toplanacaklarını duymuştum. Ben Pazartesi günü Maden-İş sendikası önünde yürüyüşe katıldım. Ve parka kadar gittim, miting dağıldı, bizde Devrimci İşçi Köylü derneğine gittik. Orada yayınlanacak bildirinin müsvettesini hazırladık, ayrıldım, geldim. Pankartları hazırladım, bildirileri dernekte ben, Sırrı Öztürk ve Ruhi Göbüt hazırladık ve kaleme aldık, ertesi sabah pankartları hazırladım oradan işçilere katılmaya gittim, işçiler Good-Year'e geldiler hep beraber yürüdük barikatı geçtik şehre geldik ve ben bu yürüyüşü tertip edenlerden değilim, bildiğim bir şey varsa 48 saat evvel izin almaktır, bunu tertip edenler düşünsün..." dedi.

Sanıklardan **Hakkı Öztürk** sorgusunda; "...yürüyüşü ben hazırlamadım, yürüyüşe işti-

rak ettim, bazı kimselerin işçilikle ilgisi olmadığı yürüyüşe katılıp maksatlı tahrikler yapacağını öğrenince Lastik-İş'ten Kenan Akman'a giderek yürüyüşe mutlaka gitmemiz lazım dedim. Tahribe, gerekli izahı yaparak meydan verilmemesini işçilerden istedik. Bu yürüyüş kararı İstanbul'daki 14.6.1970 günkü toplantıda alınmıştır. Bu toplantıya ben de iştirak etmiş bulunuyorum, toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberim vardır..." dediği,

Sanıklardan **Salih Gürol** sorgusunda; "...15.6.1970 günü basından yürüyüş olacağını öğrendim, zaten bunun için İstanbul'da bir toplantı yapılmış ve gayrı kanuni yürüyüşü kabul etmiyorum, tertipçi değilim bu yürüyüşe katıldım. Bu kararları işyeri temsilcilerinin almış olduğunu bilmiyordum. Aygaz işçilerinin bizim fabrikanın önüne gelmesi ile yürüyüşe katıldım Anayasanın 28. maddesinden haberdarım..." dediği,

Sanıklardan **Neşet Demircan** sorgusunda "... DİSK'in İstanbul'daki toplantısına çağrıldık. Sendikaların işyeri üyesiyim. Sendika özgürlüğünün kaldırılmasını protesto amacı ile işyerlerinde direnişe geçme kararı aldık. Aynı karar gereğince 15.6.1970 Pazartesi günkü yürüyüşü hazırladık ve yürüyüşe katıldık. Toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberim yok, bunu tertipleyenlerin düşünmesi lazım..." dediği,

Sanıklardan **Remzi Çakar** sorgusunda "...15.6.1970 günkü yürüyüşü ben hazırlamadım, benim işçilerimin de yürüyüşe katılacaklarını öğrendim nizamı korumak için bu yürüyüşü izledik. Bu yürüyüş kararı tüm sendika temsilcilerinin İstanbul'da yaptıkları toplantıda karar altına alınmıştır. Bende bu toplantıya katıldım. Ve alınacak kararları tamamen işyerleri temsilcilerine, bıraktık. Yürüyüş kanunundan haberdarım, fakat biz sendika idarecileri olarak herhangi bir yürüyüş veya miting yapma kararı almadığımız için mevcut yasaları uygulamamış sayılmayız..." dediği,

Sanıklardan **Saffet Kayalar** Sorgusunda "..İstanbul DİSK merkezinde alman kararlar işyerindeki arkadaşlara iletilmiştir. İşçilerin kararı ile bu yürüyüş olmuştur. Tertipleyici değilim ancak güven içinde olması bakımından yürüyüşe katıldım. Yürüyüş kararı işyerinde alınmıştır..." dediği.

Sanıklardan **Turgut Uysal** sorgusunda "...Yürüyüşü ben tertiplemedim, yürüyüşe katıldım, bu yürüyüş kararı DİSK Genel Merkezinden alınmıştır. Bazı temsilci arkadaşlarım işyerlerindeki işçilere durumu izah edilecek ve karar işçiler tarafından alınacak diye ele alındı. Biz de fabrikalara giderek işçilere durumu anlattık. İşçiler yürüyüş kararı aldılar. Istanbul'daki kararla kanun kaldırılmasından vazgeçilinceye kadar işyerlerında direnmeye devam edilecek diye biliyorduk. Benim kanunlardan haberim vardır, bizim yürüyüşümüz kanunlara aykırı değildir..." dediği,

Sanıklardan **Hüseyin Özyamanoğlu** sorgusunda "...14.6.1970 günü akşamı Reşat ismindeki birinden DİSK'i kaldıracaklarını ve bunun için de 15.6.1970 günü yürüyüş yapılacağını öğrendim. Aygaz işçileri olarak yürüyüşe katıldık. Bana bu yürüyüş için izin alındığı hususunda işçi temsilcileri birşey demediler. Kablo işçisi dışarı çıkmak istemedi, kadın işçilerimiz onları çıkardılar. Emin Ayverdi, Sırrı Öztürk ve Nihat Şahin işçinin dışarı çıkması için bağırıyorlardı, bu saydıklarım Kablo fabrikasının içinde idiler. Demirel Kollektif Şirketi işçilerini de aldık İzmit'e girdik. Aygaz fabrikasında iken Sırrı Öztürk bana çıta şeklinde çubuklar verdi, dağıttım pankartlara çakıldı. Emin, Sırrı ve Salih'in hazırladığı pankartları işçilere dağıttım. İşçileri bu yürüyüşe tahrik etmedim, bilerek isteyerek katılmadım. 16.6.1970 günü Pirelli, Good-Year, Çelik Halat, Rabak, Türk Kablo ve Aygaz işçileri Köseköy'de toplanıp İzmit'e doğru yürüyüşe geçti, askerler barikat kurmuştu bizi bırakmadılar. Valilikten emir gelmeyince bırakmayacaklarını söylüyorlardı. İşçilerle asker itişti, barikat yarıldı, ben de öne yakındım, barikatı geçtim, 171 sayılı kanunu bilirim, DİSK'ten emir gelince müsaade alındığını zannettim..." dediği,

Sanıklardan **Nihat Şahin** sorgusunda (...15.6.1970 ve 16.6.1970 günlerindeki her iki yürüyüşe de katıldım, kanuna uygun olduğunu zannettim, Pirelli önünde askeri görünce yürüyüşe devam etmedim, eve gittim, işçileri tahrik etmedim. Pirelli önünde Emın Ayverdi'yı görmedim..." dediği,

Sanıklardan **Emin Ayverdi** sorgusunda "...15.6.1970 günü iki fabrika işçileri 10 kilometre mesafeden bizim fabrikaya gelince izin alınmıştır diyerek bende katıldım, 16.6.1970 günü direniş olduğu için fabrikaya gitmedim. İzmit'in doğusunda Trafik kontrol merkezi önünde işçilere katıldım, hiç askerle karşılaşmadım. 15.6.1970 günkü işçi yürüyüşünde direnişe geçeceğimizi söyledim. İşçileri dolaşarak bu yürüyüşe katılmaları için zorlamada bulunmadım..." dediği.

DELİLLER: (Dosya 3 dekiler) 5-F, 5-E, 5-D, 5-C, 5-B ve 5-A'daki 15 ve 16 Haziran 1970 günleri İzmit'te yapılan işçi yürüyüşlerinde takip olunması gereken yollar ile bu yürüyüşlerin izin alınmadan yapıldığına dair Valilik Makamı yazısı, 4-B'deki 6 numaralı resim (Emin Ayverdi) 4-A'da bir numaralı resim ile 3 numaralı resimde Hüseyin Özyamanoğlu, 2-İ'deki sanıkları teşhis eden Hidayet Boncuk'un, 2-H'da Nuri Benneci'nin teşhis ve ifade tutanağı, 2-F'de tanık Hakkı İçöz'ün teşhis ve ifade tutanağı, 2-E'de Muhittin Soyçiçek'in teşhis ve ifade tutanağı, 2-D'deki Rasim Çoka'nın teşhis ve ifade tutanağı, 2-C'deki şahit Şevki Çakıroğlu'nun teşhis ve ifade tutanağı, 2-B'deki şahit Ahmet Çelik'in teşhis ve ifade tutanağı, 2-A'daki tanık Murat Yıldırım'ın teşhis ve ifade tutanağı, 1-A'daki zabıt varakası, 22 sırada 15.6.1970 günü Türk Kablo fabrikasından gelen işçiler boru fabrikasından geçerken polis memuru Kenan Ülkütaş tarafından ihtar edildiğine dair rapor, 23 sırada aynı mealdeki ihtar zaptı, 24 sırada keza aynı mealdeki rapor, 26 sırada 16 Haziran 1970 günü yapılan yürüyüşün kanunsuz olduğuna dair ihtar, ve bu ihtaratı yapan tanık Beşir Olgaç'ın beyanı 31-32 sıralarda sanıklardan bazılarının bu yürüyüşlere katıldığına dair aynı tanığın ifadesi, (dosya 1 dekiler) dosya 11'de fotoğraflar, 10, 9, 8'de arama zabıtları, 7 sırada, 6, 5 sıralarda arama zabıtları, 6 sırada sanık Turgut Uysal, 7 sırada sanık İsa Ruhi Göbüt, 8 sırada sanık Saffet Kayalar, 9 sırada sanık Remzi Çakar, 10 sırada sanık Neşet Demircan, 11 sırada sanık Salih Gürol, 12 sırada sanık Hakkı Öztürk, 13 sırada sanık Mustafa Baykara, 14 sırada sanık Sırrı Öztürk'ün sorguları, 16-17-18 sırada zabıt varakası, 50'den 57'ye kadar sanıkların tutuklama müzekkeresi, 62 sırada Hakkı Öztürk için beyanda bulunan Hasan Altıntaş'ın ifadesi, (Dosya 2'dekiler) dosya 24 sırada resimler, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33 sıralarda kayıtlı fezleke.

DELİLLERİN TAKDİR VE MÜNAKAŞASI: Sanık *Sırrı Öztürk* bütün eylemlere katıldığını ve toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti hakkında kanundan haberdar olduğunu ikrar eylediği kendi fabrikası olan Türk Kablo'da mevcut işçilerin 15.6.1970 günü yürüyüşe katılmalarını sağlamak ve bu yürüyüşlerde taşınacak pankartları bizzat hazırlamak suretiyle işçileri tahrik ve teşvik ettiği yukarıda dosya ve sıra numaraları gösterilen tanık Hidayet Boncuk, tanık Ahmet Çelik, tanık Muhittin Soyçiçek, tanık Şevki Çakıroğlu, tanık Nuri Benneci, tanık Hakkı İçöz'ün beyanlarından ve dosyada mevcut teşhis zaptı ile hadise günlerinde çekilmiş resimlerinden anlaşılmıştır.

Sanık **Mustafa Baykara'**nın ise 15.6.1970 günü yapılan yürüyüşten haberi olmadığını söylemesine rağmen Maden-İş Sendikası önünde katıldığını ve parka kadar gittiğini ve Devrimci İşçi Köylü derneğinde Sırrı Öztürk ve Ruhi Göbüt ile birlikte bir bildiri hazırladıklarını 16.6.1970 günü de pankartları hazırlamakla beraber bugünkü yürüyüşe de katıldığını ve barikatı geçtiğini ikrar eylemekle yürüyüşü tertip edenlerden olmadığını söylemesine rağmen bu eylemleri yapmakla 171 sayılı kanuna her iki günde muhalefet eylediği gibi aynı kanunun 17. maddesini ihlal etmekle, işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik ettiği anlaşılmıştır.

Sanık **Hakkı Öztürk** 14.6.1970 günkü toplantıya katılmakla ve toplantı ve yürüyüş hürriyeti kanunundan haberdar olduğunu söylemekle ve yürüyüşlere katıldığını beyan eylemekle her iki günkü kanunsuz yürüyüşe katıldığının anlaşıldığı ve ayrıca yukarıda deliller bahsinde ismi geçen tanık Hakkı İçöz, tanık Rasim Çoka, tanık Murat Yıldırım'ın beyanlarından ve dosyada mevcut fotoğraflardan işçileri yürüyüşe teşvik ve tahrik eylediği de anlaşılmıştır.

Sanık **Salih Gürol** her iki günde yürüyüşe katıldığı, tertipçi olmadığını Aygaz işçileri-

nin fabrikaları önüne gelmesi ile bu yürüyüşe iltihak eylediğini söylemekle kanunsuz yürüyüşe bilerek katıldığının anlaşıldığı tanık Rasim Çoka, Hakkı İçöz'ün beyanlarından da işçileri bu kanunsuz yürüyüşe teşvik ve tahrik eylediğinin anlaşıldığı dosyada mevcut resim ve sair belgelerden sabit görülmüştür.

Sanık **Neşet Demircan**'ın 14.6.1970 günü İstanbul'daki toplantıya katılması ile ve 15.6.1970 ile 16.6.1970 günkü yürüyüşlere katılmakla ve bu yürüyüşleri hazırladıklarını söylemekle 171 sayılı kanunun 18 ve 24 cü maddeleri ihlal edildiği dosya 3 de kayıtlı 1 sıradaki zabıt varakası ile dosyada mevcut resimlerden anlaşılmıştır.

Sanık **Remzi Çakar** 14.6.1970 günkü toplantıya katıldığını yürüyüş için işçileri tahrik etmediğini yürüyüşlere katıldığını beyan etmiş ancak tanık Hidayet Boncuk'un beyanından ve dosyada mevcut zabıt varakalarından ve resimlerden işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik eylediği anlaşılmıştır.

Sanık **Saffet Kayalar** ise İstanbul'da alınan kararları işçi arkadaşlarına ilettiğini yürüyüş kararının işyerinde alındığını söylemekle ve her iki günde yürüyüşe katıldığını beyan etmekle kanunsuz yürüyüşe katılmak suçu ile tanıklar Muhittin Soyçiçek, Rasim Çoka, Ahmet Çelik, tanık Beşir Olgaç'ın beyanlarından ve dosyada mevcut sair delillerden işçileri yürüyüşe tahrik ve teşvik eylediği anlaşılmıştır.

Sanık **Turgut Uysal** yürüyüşlere katıldığını ve DİSK'in aldığı yürüyüş kararını fabrikaya giderek işçilere anlattığını, işçilerin yürüyüş kararı aldığını, kendisinin tahrikçi olmadığını, yürüyüşünün kanuna aykırı olmadığını söylemekle her iki günkü kanunsuz yürüyüşe bilerek katıldığının anlaşıldığı ve dosya münderecatı ile tevil yollu ikrarından işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği neticesine varılmıştır.

Sanık **Nihat Şahin** 15.6.1970 günü yürüyüşe kanuna uygun olduğunu zannettiği için katıldığını 16.6.1970 günü de yürüyüşe katılmak için Pirelli fabrikasının önüne gittiğini fakat yürüyüşe katılmadığını söylemekle ve işçileri tahrik etmediğini belirtmekle, suçlarını inkar yollu beyanda bulunuyor ise de hadisede tanıklar Nuri Benneci, Hakkı İçöz, Rasim Çoka, Şevki Çakıroğlu'nun beyanları muvacehesinde 15.6.1970 günkü yürüyüşe katıldığı ile işçileri bu yürüyüşe tahrik ettiği sabit görülmüştür.

Sanık **Emin Ayverdi**'nin 15.6.1970 günü yapılan yürüyüşe ve 16.6.1970 günü yapılan yürüyüşe katıldığı, 15.6.1970 günkü yürüyüşte işçilere direnişe geçileceğini söylemekle de işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği ve bu hususun sanık Hüseyin Özyamanoğlu'nun sorgusu muhteviyatı ile tanık Şevki Çakıroğlu, Rasim Çoka'nın beyanlarından anlaşılmıştır.

Sanık **Hüseyin Özyamanoğlu**'nun işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği tespit edilememiş olup her iki günkü yürüyüşe de katıldığı kendi ikrarı, dosya münderecatı ve teşhis zaptı ile resimlerden anlaşılmıştır.

NETİCE-İ TALEP: yukarıda müsned suçları izah edilen ve mevcut delilleri gösterilmek suretiyle değerlendirilen sanıkların iddia edilen suçları sübut bulmuştur. Bu itibarla Sırrı Öztürk, Mustafa Baykara, Hakkı Öztürk, Salih Gürol, Neşet Demircan, Remzi Çakar, Saffet Kayalar ile Turgut Uysal'ın ayrı ayrı ika eyledikleri 171 sayılı kanunun 18. maddesini ihlal eyleyen suçlarından ötürü ayrı ayrı tecziyelerini ve TCK'nun 80. maddesinin tatbikini, keza işçileri tahrik ve teşvik suçlarına mümaz 171 sayılı kanunun 24. maddesi gereğince tecziyelerini ve tertip olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaını, keza sanık Emin Ayverdi'nin, her iki günkü yürüyüşe katıldığı cihetle hareketine uyan 171 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca tecziyesini ve TCK'nun 80. maddesinin tatbikini ve keza aynı sanığın işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik ettiği suçuna mümaz 171 sayılı kanunun 24 cü maddesi gereğince cezalandırılması tertip olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesi mucibince içtimaına ve diğer sanık Nihat Şahin'in 15.6.1970 günkü kanunsuz yürüyüşe katıldığı ve o gün işçileri bu yürüyüşe tahrik ve teşvik ettiği cihetle 1/1 sayılı kanunun 18. maddesi ile aynı kanunun 24. maddesi uyarınca tecziyesini ve tertip olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaını, diğer sanık Hüseyin Özyamanoğlu'nun her iki

günkü yürüyüşe de katıldığı cihetle 171 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca tecziyesini ve TCK'nun 80. maddesinin tatbikini, sanıklardan Sırrı Öztürk, Mustafa Baykara, Hakkı Öztürk, Salih Gürol, Neşet Demircan, Remzi Çakar, Saffet Kayalar ile Turgut Uysal'ın nezarette ve mevkufiyette geçen günlerinin mahkûmiyetlerinden mahsubuna ve mevkufiyet hallerinin devamına ve sanıkların hepsinin İstanbul Sıkıyönetim Askerî mahkemesinde muhakemelerinin icrasını talep ve iddia ederim.

İmza
İ. Hakkı Barutçu
Hakim Yarbay
Sıkıyönetim As. Yrd. Savcısı

Dava ile İlgili Kısa Bilgiler

Sırrı Öztürk hariç, davanın diğer tutuklu sanıkları bir süre sonra tahliye edildiler. Sırrı Öztürk, sıkıyönetimin sona ermesinden iki gün önce serbest bırakıldı. Bu nedenle de olaylar dolayısıyla en uzun süre tutuklu kalanlardan biri oldu.

Bu davanın ilginç bir yanı, MİT raporlarıydı. Bu raporlarda sanıkların geçmişleri anlatılmakta, düşünce ve kanaatleri abartılmakta, "Moskova ve Pekin'den nemalandıkları" vb. biçiminde asılsız iddialara yer verilerek, sanıkların son derece tehlikeli kişiler oldukları yolunda sonuçlar çıkarılmaktaydı. Esasen sanıkların hazırlık soruşturması sırasındaki ifadeleri de MİT mensuplarınca alınmış, fakat tutanaklar polis memurlarına imzalatılmıştı.

Davada, fabrikalarda sanıklarla yanyana çalışan birçok işçi tanık olarak dinlendi. Bunlardan bir kısmı, polisin ve özellikle de patronların baskı ve "işten çıkarma" tehditleri sonucunda arkadaşları olan sanıkları suçlayıcı asılsız ifadeler verdiler.

Sıkıyönetim sona erdiğinde yargılama bitmemiş olduğundan dava dosyası Kocaeli 2. Asliye Ceza Mahkemesine devredildi. Bu mahkemede yapılan yargılama sonucunda, sanıklardan bir kısmı beraat ettiler, diğerlerine verilen cezalar ise tecil olundu.

Öğrencilerle İlgili Davalar

Bu dönemde çoğu Dev-Genç üyesi olan öğrenciler hakkında iki önemli dava açıldı.

Dev-Genç Davası:

Bunlardan biri 15/16 Haziran olaylarına işçilerle birlikte katılan öğrencilerle ilgili Dev-Genç davasıydı.

Bu davada sanıkların hemen hemen tamamını Dev-Genç İstanbul Bölge yürütme kurulu üyeleri ile diğer öğrenci önderleri oluşturuyordu. Sanıkların, olaylar sırasında bildiri dağıtıp, sloganlar atarak işçileri yürüyüşe teşvik ve tahrik ettikleri iddia ediliyordu.

Olaylardan hemen sonra sıkıyönetim komutanlığınca bir liste yayınlandı. Listede bulunan öğrencilerin yakalanmaları ve tutuklanmaları isteniliyordu. İddiaya göre bu isimleri polis, olaylar sırasında yapılan telefon konuşmalarını banda alırken tespit etmişti. Gerçekte ise bu isimler polisçe çok önceden biliniyordu. Esasen tüm olaylarda ilgisi olsun olmasın, polis bu sanıklardan bir kısmını hemen yakalar ve olayın elebaşısı olarak adliyeye sevkederdi. Yine öyle yapıldığı anlaşılıyordu.

1971 dönemindeki olaylar sırasında da isimlerine sık sık rastlanılan bir kısım öğrencinin de yer aldığı bu listede şu öğrenciler vardı:[11]

1- Adem Ercan	İTÜ öğrencisi
2- Ali Çiçekli	
3- Atilla Salt	İTÜ öğrencisi
4- Atilla Sarp	Dev-Genç Gen. Bşk.
5- Avni Anadol	
6- Barış Derbent	Tıp Fak. Öğr.
7- Bilal Kardüz	
8- Bülent Şener	
9- Cavit Savcı	İTÜ öğrencisi
10- Celâl Koç	
11- Cengiz Gücü	İTÜ öğrencisi
12- Erdem Arkan	İTÜ MMF Öğr. B. Bşk.
13- Erim Süerkan	Hukuk Öğr.
14- Enver Nalbantoğlu	Hukuk Öğr.
15- Fahri Aral	Orman F. Öğr.
16- Faruk Kurtuluş	İTÜ öğrencisi
17- Gökalp Eren	İTÜ öğrencisi
18- Halil Oyman	TİP üyesi
19- Haşmet Atahan	Hukuk Öğr.
20- Hidayet Kaya	Hukuk Öğr.
21- Hüseyin Gürbüz	
22- Hüsnü Yurttaş	İTÜ öğrencisi
23- Işıtan Gündüz	İkt. F. Öğr.
24- İhsan Memoğlu	Lokantacı
25- İhsan Çaralan	İTÜ öğrencisi
26- İlkay Alptekin	Tıp Öğr.
27- Kâzım Kolcuoğlu	TMGT Bşk.
28- Mehmet İncili	Ed. F. Öğr.
29- Mehmet Sürücü	Hukuk Öğr.
30- Metin Eşrefoğlu	İTÜ öğrencisi
31- Metin Kumbasar	Avukat
32- Mustafa İlker Gürkan	Gaz. Öğr.
33- Mustafa Karşılayan	Kim. F. Öğr.
34- Mustafa Zulkadiroğlu	Hukuk Öğr.
35- Münir Danışman	
36- Nahit Tören	İkt. F. Öğr.
37- Namık Kemal Boya	Hukuk Öğr.
38- Niyazi Özkan	
39- Osman Kurtoğlu	İTÜ öğrencisi

11. Bu listede, kimlikleri açıklananlar dışında, soyadları bilinmeyen Ahmet, Arif, Cihat, Gürkan, Işık, İbrahim, Murat, Sadri, Süleyman, Şakir, Tuğrul isimli öğrencilerinde arandığı belirtilmekteydi.

40- Rasih Nuri İleri
41- Necmi Demir İkt. F. Öğr.
42- Sefer Güvenç Ed. F. Öğr.
43- Savaşkan Oral DGSA. Öğr.
44- Seyfullah Gündoğdu
45- Şaban İba (Zapata) SBF. Öğr.
46- Şükran Ketenci Cumhuriyet Muh.
47- Tali Mahmutoğlu
48- Taner Kutlay Hukuk Öğr.
49- Taşkın Tanman Hukuk Öğr.
50- Veysi Sarısözen Ed. F. Öğr.
51- Yaşar Akkor İTÜ öğrencisi
52- Yavuz Hakyemez Fen F. Öğr.

Listede adları yazılı olanlardan çoğu yakalanmadı. Bir kısmı da yakalandıktan sonra askerî savcılıkça serbest bırakıldılar. Dokuz öğrenci ise tutuklandı. Askerî savcı bunlar hakkında *"toplantı ve gösteri yürüyüşü yasasına aykırı davranıştan"* İstanbul 2 No.'lu Askerî Mahkemesinde dava açtı. Yargılama sırasında ek iddianamelerle Gökalp Eren, Metin Eşrefoğlu, Enver Nalbantoğlu ve Yavuz Hakyemez adlı öğrenciler de davaya dahil edilince sanık sayısı 13'e yükseldi.

Askerî Savcı, 18.8.1970 tarihli iddianamesinde şöyle diyordu:

T.C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERÎ SAVCILIĞI

Sayı : 1970/113
Esas No. : 1970/112
Karar : 1970/72 Istanbul 18.8.1970

İDDİANAME

SUÇ : Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hürriyeti kanununa muhalefet.

SANIKLAR

1- Adem Ercan : Niyazi oğlu 1950 doğ... İTÜ İnşaat Fakültesi öğrencisi
2- Erdem Arkan : Cevdet oğlu 1945 doğ... İTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencisi.
3- Işıtan Gündüz : Ali oğlu 1945 doğ... İÜ İktisat Fakültesi 4. sınıf öğrencisi
4- İhsan Memoğlu : Süleyman oğlu 1933 doğ... Kurtuluş gazetesi İstanbul Bürosu muhabiri
5- Nahit Tören : Niyazi oğlu 1947 doğ... İÜ İktisat Fakültesi öğrencisi
6- Sefer Güvenç : Süleyman oğlu İÜ Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümü 3. sınıf öğrencisi
7- Hidayet Kaya : Kemal oğlu 1948 doğ... Hukuk Fakültesi 5-6 sömestre öğrencisi
8- Veysi Sarısözen : Muhittin oğlu 1944 doğ... İÜ Edebiyat Fakültesi son sınıf öğrencisi
9- Mehmet Sürücü : Hacı oğlu 1948 doğ... İstanbul Hukuk Fakültesi 3. sınıf öğrencisi

SUÇ TARİHİ : 16 Haziran 1970

UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDESİ: 171 sayılı kanunun 17. maddesi delaletiyle 24 ve aynı kanunun 18. maddeleri.

Yukarıda hüviyetleri ve isnat olunan suçun mahiyeti yazılı sanıklar haklarında Sıkıyönetim Komutanlığının 10.7.1970 gün ve AD. MÜŞ: 1970/591 sayılı soruşturma istemleri ile yapılan soruşturma sonucunda:

274 sayılı Sendikalar kanununda değişiklik getiren kanun tasarısının Millet Meclisinden geçmesi üzerine DİSK ve DİSK'e bağlı sendikalara bağlı iş yerlerindeki işçilerin bu kanun tasarısının çıkması ve geri alınmasını temin maksadına matuf kanunsuz 15 Haziran 1970 günü vukubulan yürüyüşlerinin ve hareketlerinin devamı olup 16.6.1970 günü sabahın erken saatlerinde işçilerin İstanbul'un muhtelif semtlerinde bulunan iş yerlerinden kanunsuz yürüyüşlere geçtikleri, OTOSAN, SİNGER FABRİKASINDAN çıkan, Çayırova'dan, Pendik'den gelen binlerce işçinin İstanbul'a doğru yürüdükleri, Bostancıdan Bağdat caddesini takiben Kadıköy'e doğru yürüyen işçilerin Bağdat Caddesinde saat 11.30 sıralarında Suadiye'de bulunan bir kafetaryanın önündeki şahısları kovalamak suretiyle yürüyüşlerine devam ettikleri, saat 12.40 sıralarında Şaşkınbakkal'a gelen işçi topluluğunun önlerine çıkarılan barikatı yararak Kadıköy'e doğru yürümeye devam ettikleri, topluluğun Fenerbahçe kavşağına geldiği sırada polis ve asker kuvvetleri ile müştereken kurulmuş olan barikatın sarılmak istendiği, işçilerin taş ve sopalarla barikatı kuran zabıta kuvvetleri üzerine hücum ettikleri ve muvaffak olarak Kadıköy istikametine doğru yürüyüşlerine devam ettikleri, bu arada çatışmanın vukubulduğu sırada işçilerin silah ve sopa kullandığı buna karşılık polis ve askeri kuvvetlerinde havaya ateş etmek zorunda kaldıkları ve iki taraftan yaralananlar olduğu, onbini aşkın işçi grubunun saat: 14.50 sıralarında 6 yoldan Kadıköy'e giderken Üsküdar'a geldikleri, saat: 15.00 sıralarında Ankara asfaltı başında bulunan trafik noktasını tahrip ettikleri, saat: 16.00 sıralarında Otosan'ın önüne geldikleri, bu arada Kızıltoprak istikametinden gelen bir işçi grubunun Kadıköy Kaymakamlık binasının önüne gelerek burada aleyhte tezahurata başladıkları, daha sonra kaymakamlık binasının etrafını saran bu işçilerin binanın camlarını taş ve sopalarla kırdıkları ve binanın içine hücum etmek istedikleri, binanın önünde duran birisi hususi olmak üzere üç otoyu yaktıkları, askeri birliklerin olay yerine gelmesi ile kaçışan işçilerden bir kısmının Haydarpaşa istikametine doğru yöneldikleri, orada bulunan barikatı aşamayarak çeşitli yönlere dağıldıkları, aynı gün Otosan'dan çıkan bini aşkın işçi grubunun saat: 9.25 de anayola çıktığı İstanbul istikametinde yürümeye başladıkları, Acıbadem köprüsü başlarında polis tarafından önlerinin kesildiği, burada polis ile çatıştıkları, polise sopa ve taşlarla hücum ettikleri bilahare çeşitli istikametlere kaçmaya mecbur edildikleri, kaçan işçilerden büyük bir kısmının Üsküdar meydanına gittiği ve buradan Tekel fabrikasında çalışan işçilerle birlikte Beykoz istikametine doğru yöneldikleri ve işçilerin yürüyüşüne mani olmak için barikat kurulduğu ve çatışmanın olduğu, her iki taraftan yaralananların bulunduğu, Kadıköy yakasında olayların devam ettiği sırada İstanbul yakasında saat: 9.30 sıralarında Bakırköy ve civarındaki fabrikalardan 4-5 bine yakın işçi grubunun saat:11.15 sıralarında Topkapı kavşağında oturma grevine başladıkları ve işçilerin şehre ineceği tahmin edilerek barikat kurulduğu, işçilerin bu barikatı aşarak şehrin muhtelif istikametlerine doğru yürüdükleri müteakiben kurulan ikinci barikatı da yardıktan sonra topluluğun Fındıkzade'ye geldiğini, Fındıkzade'deki barikatı da yararak Fatih istikametine doğru yürümeye devam ettikleri, Fatih'ten, Vezneciler, Hasanpaşa fırını önü, Beyazıt, Divanyolu güzergahını takiben yürüyüşlerine devam ettikleri, vilayet önüne gelmek istedikleri ancak Cağaloğlu kavşağında kurulan barikat neticesinde vilayete gitmelerinin önlendiği, fakat Sultanahmet meydanında toplanan işçilerin vilayete doğru gelmeye muvaffak oldukları, vilayet önünde, protesto gösterisinde bulunduğu bilahare, Eminönü istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri, kafilenin Taksim'e gitmesini önlemek için köprülerin daha evvelce açtırıldığı, bu sebeple topluluğun Unkapanı'ndan Fatih'e, oradan da Edirnekapı istikametine doğru giderek fabrikalara doğru gittikleri, saat

10.20 sıralarında Ayazağa yolunda 3 bin kadar işçi grubunun Zincirlikuyu istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri ve Zincirlikuyu civarında polis ve askerler tarafından kurulan barikatı yararak Şişli istikametine yürüdükleri, bu sırada iki taraf arasında bir çatışmanın olduğu işçilerin zabıta kuvvetlerine sopa ve silahlarla saldırdıkları yolda dönerek Topkapı istikametine yürüyüşlerine devam ettikleri ve bilahare gelen askeri kuvvetlerle kafilenin Şişli istikametine yürüyüşüne mani olunduğu, işçilerin bir kısmının Profilo fabrikasına girip, diğer bir kısmının muhtelif istikametlere dağıldıkları saat: 11.50 sıralarında Bakırköy ve civarından gelen binlerce işçinin Ömür yoğurdu önünde toplandıkları ve yapılan ihtarlara rağmen Bakırköy'e kadar yürüyerek oradan muhtelif istikametlere dağıldıkları, saat:12.15 sıralarında Topkapı civarından hareket eden 3 bini aşkın bir işçi grubunun Vatan Caddesinden Aksaray istikametine doğru yürüyüşe geçtiği ve yolda dönerek Topkapı istikametine yürüyüşlerine devam ettikleri ve bilahare dağıldıkları, saat 11.15 sıralarında yüz kişilik bir öğrenci grubunun İstanbul Teknik Üniversitesi'ne Dolmabahçe istikametine doğru yürüyüşe geçtikleri ve bu topluluğun bilahare Teknik Üniversite Gümüşsuyu binasından çıkanlarla birleştikten sonra Taksim'e doğru yürüdükleri Gümüşsuyu askeri hastanesi karşısında bulunan Türk-İş'e ait binanın camlarını kırdıkları ve müteakiben tekrar üniversiteye gelerek Gümüşsuyu binasına girdikleri, Silahtarağa civarındaki fabrikalardan çıkan bir grup işçinin Eyüp yolunu takiben Taşlıtarla meydanına geldiği ve buradaki vaki iltihaklarla birlikte 7 bini aşan işçi grubunun saat: 16.00 sıralarında buradan ayrılarak Alibeyköy'ü üzerinden Silahtarağa'ya geldikleri ve müteakiben Sungurlar Kazan fabrikasının önüne gelerek gösterilerde bulunduktan sonra dağıldıkları, 16.6.1970 günü tekrar meydana gelen bu olaylarda Toplum Zabıtası müdürlüğünde görevli Polis Yusuf Kahraman ile işçi Yaşar Yıldırım, Mehmet Gıdak ve lokantacı Abdurrahman Bozkurt'un öldükleri ve bilahare Numune hastanesinde yaralı olarak yatan İşçi Mustafa Bayram'ında öldüğü İstanbul Valiliğinin 22.6.1970 gün Em. Müdürlüğü 1. Şb. 15450 sayılı yazılarından anlaşılmıştır.

1 Temmuz 1970 günü İstanbul Teknik Üniversite Öğrenci Birliğinde yapılan aramada ele geçen Teyp Bandı'nın tape'sinden; DEV-GENÇ'e ait (250) Militan'ın 16 Haziran 1970 günü İstanbul'da yapılan, yukarıda safahatı arzedilen işçi yürüyüşlerinde gruplar teşkil ederek işçilerin fabrikadan çıkmaları, kanunsuz yürüyüşlerine devamı esnasında işçiler arasına katılarak bildiri dağıtma, söz söyleyerek, seslenerek işçileri kanunsuz yürüyüşe iştirak ettirdikleri, tahrik ettikleri ve bu kanunsuz yürüyüşleri sevk ve idare ettikleri anlaşılmıştır.

Sanıklardan Adem Ercan'ın teyp bandından tape edilen metnin 51. sayfasında Erim Süerkan'la yapmış olduğu telefon konuşmasından,

Sanık Erdem Arkan'ın teyp bandından tape edilen metnin 22. sayfasında Haşmet Atahan'la yapmış olduğu telefon konuşmasından,

Sanık Işıtan Gündüz'ün teyp bandından tape edilen metnin 6. sayfasından Haşmet Atahan ile Hüseyin'in yaptığı konuşmalardan ve aynı metnin 17. sayfasında Fuat ile Haşmet Atahan'ın yaptığı konuşmadan,

Sanık İhsan Memoğlu'nun teyp bandından tape edilen ve metnin 41. sayfasında Gökalp Eren'le aynı metnin 42. sayfasında Vahap Erdoğdu ile yapmış olduğu telefon konuşmasında,

Sanık Nahit Tören'in teyp bandı tapesinin 37, 38, 39. sayfalarında Cumhuriyet Gazetesinden Şükran Soner (Ketenci) ile yaptığı telefon konuşmasından, aynı metnin 13. sayfasında Teyfik ile Haşmet Atahan'ın ve 17. sayfasında sanık ile Haşmet'in, 16. sayfasında Şakir ile Gökalp Eren'in konuşmalarından, 57, 58. sayfalarda sanık ile Şükran Ketenci (Soner) arasındaki konuşmadan, aynı metnin 21. sayfasında Haşmet ile Erim arasında, 26. sayfasında Haşmet Atahan ile İbrahim arasında yapılan konuşmalardan,

Sanık Sefer Güvenç'in teyp bandından tape edilen metnin 23. sayfasında Haşmet Atahan ile, 48. sayfasında Gökalp Eren'le yapmış olduğu konuşmasından,

Sanık Hidayet Kaya'nın teyp bandından tape edilen metnin 23. sahifesinde Haşmet Atahan ile Sefer Güvenç arasında geçen telefon konuşmasından,

Sanık Veysi Sarısözen'in dosyada bulunan Işıtan Gündüz'ün ifadesinden,

Sanık Mehmet Sürücü'nün teyp bandından tape edilen metnin 31. sayfasından Osman Kurtoğlu ile 53. sayfasından Gürkan ile yapmış olduğu telefon konuşmalarından,

16 Haziran 1970 günü vuku bulan kanunsuz işçi yürüyüşlerinde bildiri dağıtma suretiyle söz söyleyerek veya seslenerek işçileri kanunsuz yürüyüşe iştirak ve tahrik ettikleri ve kanunsuz yürüyüşün devamı sırasında işçilerin yürüyüşlerini sevk ve idare durumunda oldukları sabit olduğundan sanık Adem Ercan, Erdem Arkan, Işıtan Gündüz, İhsan Memoğlu, Nahit Tören, Sefer Güvenç, Hidayet Kaya, Veysi Sarısözen, ve Mehmet Sürücü'nün fiillerine uyan 171 sayılı kanunun 17. maddesi delaletiyle 24. maddesi ve aynı kanunun 18. maddesi gereğince tecziyeleri ile verilecek cezaların TCK'nın 71. maddesi gereğince içtima ettirilmesi ve duruşmalarının İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 2 NOLU ASKERİ MAHKEMESİNDE yapılması iddia ve talep olunur.

Hakkı Erkan
Hv. Hakim Yarbay
Sıkıyönetim Askeri Savcısı

Dava ile İlgili Kısa Bilgiler

Bu davada değerlendirilmesi zorunlu, son derece önemli belgeler bulunmaktaydı. MİT tarafından hazırlanan raporlar yanında telefon konuşmaları ile ilgili teyp tapeleri de son derece ilginçti.[12]

Dava dosyasında bulunan bu belgeler, Dev-Genç içinden oluşan 1971 dönemi örgütlerinin kuruluşundaki dış etkenleri kavrayabilmemiz ve değerlendirmemiz bakımından da son derece yararlı birer döküman niteliğindedirler.

Özellikle telefon konuşmalarından, gençlerin kimlerle ilişki kurdukları ya da daha doğru bir deyimle kimlerin bu gençlere yaklaşmaya ve ilişki kurmaya çalıştığı ve devrimci mücadelede gençlerin kimlere bel bağladıkları açıkça anlaşılmaktadır. Kim oldukları kimden yana çalıştıkları artık çok iyi bilinen kişilerin, Dev-Genç üyesi bazı öğrencilerle kurdukları ilişkiler sonucunda nerelere varıldığı da bilinmektedir. Gerçekte bu kişilerin asıl amaçlarının demokratik ortamın kurulmasını sağlayacak koşulları ortadan kaldırıp, faşist bir yönetimin kurulmasını mümkün kılmak ve bu suretle işçi sınıfı ile yurtsever halkı baskı altında tutarak ezmek olduğunu bugün bazı çevreler dışında herkes, görmekte ve anlamaktadır.

Davanın en önemli yanı kısaca bu... Bu davada hepsi de tutuklu olan sanıklar, iki aya yakın tutukevinde kaldılar. Sıkıyönetimin bitmesine çok az bir zaman kala tahliye edildiler. Sıkıyönetim sona erdiğinde yargılama henüz bitmemişti. Dava dosyası, diğerleri gibi İstanbul Asliye Ceza Mahkemesine gönderildi ve yargılamaya orada devam edildi.

Yıldız İ.D.M.M.A.'deki Olaylarla İlgili Dava

Bu davanın 15/16 Haziran olayları ile bir ilgisi yoktu. Sıkıyönetim ilân olunduktan sonra İstanbul'daki tüm Yüksek Okul ve Fakültelerde öğrenciler (Polis ve Jandarma baskısı altında sınavlara girmeyeceklerini) belirterek sınavları boykot etmişlerdi. Yıldız'daki Akademide de öğrenciler sınavlara girmiyorlardı. Sağcı öğrenciler ve özellikle kendilerine komando adını verenler ise boykotu kırmak amacı ile sınavlara girmekte direniyorlardı. Sonuçta iki grup arasında çatışma çıktı. Ça-

12. Bk. Belgeler Bölümü...

tışan iki gruptan sağcı olanlar suçtan zarar gören, devrimciler ise sanık olarak yakalanıp Sıkıyönetime sevkedildiler. Devrimci öğrenciler, *"şahsî hürriyeti tahtid"* ve *"Sıkıyönetim Komutanının emirlerine aykırı davranışla"* suçlanıyorlardı. Sıkıyönetim askerî savcısı olaya el koydu ve devrimci öğrenciler tutuklandılar. 10 öğrenci aleyhine 2 No.lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi'nde 970/30 E. sayı ile dava açıldı. Sonradan yakalanarak tutuklanan ve ek iddianameyle davaya katılan Cahit Tan, Ali Rıza Görener ve Hüsnü Akkaya adlı öğrencilerle birlikte dava sanıklarının sayısı 13'e çıktı. Sanık olarak aranan Süleyman Aslan adındaki öğrenci ise sıkıyönetim döneminde yakalanmadı.

Askeri savcının 6.8.1970 tarihli iddianamesinde olaylar ve sanıklar hakkında şöyle deniliyordu;

T.C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI

SAYI : 1970/146
ESAS NO : 1970/102 İSTANBUL
KARAR NO: 1970/62 6/8/1970

İDDİANAME

SUÇ :Selahiyettar makamların emirlerine riayetsizlik ve tehdit.
SANIK
Hıdır Arslan : Kamer oğlu 1948 Doğ... İDMM Akademisi öğ.
SUÇ : Tehdit
SANIKLAR
1- Bahadır Azyüksel : Cazım oğlu 1945 doğ. İDMM Akademisi öğ.
2- Tahir Kaymak : Mehmet oğlu 1949 doğ. İDMM Akademisi öğ.
3- Alaattin Anahtarcı : İhsan oğlu 1950 doğ. İDMM Akademisi öğ.
4- Zeki Teke : Hasan oğlu 1947 doğ. İDMM Akademisi öğ.
5- Sebati Göken : Osman Zeki oğlu 1947 doğ. İDMM Akademisi öğ.
6- Ülkü Türkeş : Şükran oğlu 1942 doğ. İDMM Akademisi öğ.
7- Ümit Ergün : Ahmet oğlu 1947 doğ. İDMM Akademisi öğ.
8- Abdurrahman Mazıcıoğlu : Halil oğlu 1946 doğ. İDMM Akademisi öğ.
9- Yücel Balcı : Ali Oğlu 1948 doğ. İDMM Akademisi öğ.

SUÇ TARİHİ : 6.7.1970, 8.7.1970, 14.7.1970

UYGULANMASI İSTENEN KANUN MADDESİ: TCK'nun 188/3 TCK'nun 526 ve Örfi İdare Kanununun 7. md.

OLAY: I- 8.7.1970 günü mağdur Ömer Harmanlar Yıldız Pastanesi civarında bulunduğu bir sırada ismini bilmediği bir şahıs tarafından zorla okula götürüldüğü ve okulda imtihana girmemesi için dövüldüğü, mağduru döven şahısların Sebati Göker, Alaattin Anahtarcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke, Ümit Ergün, Hıdır Arslan, Yücel Balcı, Abdurrahman Mazıcıoğlu ve Ülkü Türkeş oldukları dosyanın 45 dizi sırasında mevcut teşhis zaptı ile;

II- 8.7.1970 günü saat 14.00 sıralarında staj için okula giden Efdal Raci Zoroğlu'nun, sol temayülü öğrenciler tarafından yolu kesilerek "bu okula ne cesaretle giriyorsun, sizi, okula sokmayacağız, bilmiyor musun?", "Sizi okula sokmayacağız" diyerek mağduru dövdükleri ve dövenler arasında Yücel Balcı'nın da bulunduğu mağdurun iddiası ve bu iddiayı teyit eden şahit Celal Kekeç (Dos. 112) ile Zafer Gelibolu (Dos. II) nun beyanları ve mağdurun sanığı teşhis ettiğine ilişkin teşhis zaptı (Dos. 35) muhtevasıyla;

III- 14.7.1970 günü imtihan günleri öğrenmek üzere okula gelen İsmail Çalı'yı gören

sanık Bahadır Azyüksel'in, "Bu okulda senin ne işin var, bu okula ancak devrimciler girebilir, bunlardan başkası giremez" diyerek mağdura yumruk vurduğu, sanığın arkadaşları olan büyük bir öğrenci grubu tarafından mağdurun taşlandığı ve taşlayan grup arasında sanıklardan Sebatî Göken, Alaattin Anahtarcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke, Ülkü Türkeş, Yücel Balcı, Hıdır Arslan, Abdurrahman Mazıcıoğlu'nun bulundukları, Celal Katipoğlu (Dos. 3), Cavit Pay (Dos. 4) ın beyanları ve dosyada mevcut teşhis zaptı münderecatı ile;

IV- 16.7.1970 günü Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisinde yapılan arama sırasında "İstanbul Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademileri" yazılı ve matbu başlıklı kartonun arka yüzüne kurşun kalemle yazılmış "Polis ve jandarma baskısı altında sınavlara girilmeyecektir, sınavlara girmek isteyenler istikballerini yakmış demektir, İDMM öğrencileri polis ve jandarma baskısı altında sınavlara giremez" şeklinde yazılmış afişler bulunduğu, bu afişlerdeki el yazısının Hıdır Arslan'ın elinden çıktığı ekspertiz raporundan (Dos. 39) anlaşılmıştır.

Sanıkların subuta eren fiillerinin hukuki tavsifi:

Dosya muhtevasından; İDMM Akademileri öğrencileri sol temayüllü öğrenciler ve karşıt grup öğrenciler olmak üzere ikiye ayrıldıkları, sol temayüllü öğrencilerin 20 Temmuz 1970 günü yapılacak olan imtihanları engellemek üzere imtihanlara girmek arzusunu gösteren diğer grup talebeleri okula sokmadıkları ve okula gelenlere bir daha okula gelmemeleri ve bu suretle imtihana girmemeleri hususunu temin sadedinde "Neden okula geldin, imtihana girmeyeceksin" diyerek dövmek suretiyle cebir ve şiddet kullandıkları anlaşılmaktadır. Sanıkların bu fiilleri mağdurların okula ve imtihana girmemelerini temine matuf şiddet kullanmak olduğu cihetle eylemleri TCK'nun 188. maddesine uygun mütealaa edilmiştir. Her ne kadar bu fiiller aynı zamanda Sıkıyönetim Komutanlığının 20 numaralı tebliğine aykırı olup bu haliyle TCK'nun 526. maddesini ihlal etmekte ise de zikrolunan madde fiilin daha ağır bir suç teşkil etmesi halinde bu maddenin uygulanmayacağını öngördüğü cihetle sanıkların fiilleri yukarıda açıklandığı üzere TCK'nun 188. maddesine göre daha ağır cezayı müstelzim bulunmasına binaen, sanıkların bu madde uyarınca tecziyeleri gerektiği kanaatine varılmıştır.

Sanıklardan Hıdır Arslan'ın ise ayrıca imtihanları engellemek üzere afiş hazırlamak suretiyle 11.7.1970 günü saat 19.00 ve 22.45'de radyo ile yayınlanan Sıkıyönetim Komutanlığının 20 numaralı tebliğine riayetsizlik göstermek suretiyle TCK'nun 526. maddesini ihlal etmiştir.

Yukarıda açıklandığı şekilde sanıkların sübut bulan fiillerinden dolayı muhakemelerinin İstanbul Sıkıyönetim Askeri Mahkemesinde yapılarak Sanıklardan Hıdır Arslan'ın Ömer Harmandar ile İsmail Çalı'yı tehdit etmesinden ve bu tehditi birkaç kişi ile birlikte işlemiş olmasından dolayı TCK'nun 188/3 maddesinin iki defa tatbiki suretiyle tecziyesi, keza Sıkıyönetim yasaklarına riayetsizlikten dolayı TCK'nun 526 ve Örfi İdare K.'nun 7. maddesine tevfikan cezalandırılması ile takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaına,

Sanıklardan Sebati Göken, Alaattin Anahtarcı, Tahir Kaymak, Zeki Teke'nin Ömer Harmandar ile İsmail Çalı'yı tehdit etmelerinden dolayı ve fiili bir kaç kişi ile birlikte işlemiş olmaları nazara alınarak TCK'nun 188/3 maddesinin iki defa tatbiki suretiyle cezalandırılmaları ve takdir olunacak cezaların TCK'nun 71. maddesine tevfikan içtimaına,

Sanıklardan Bahadır Azyüksel, Ümit Ergün ve Abdurrahman Mazıcıoğlu'nun ise Ömer Harmandar'ı tehdit etmelerinden dolayı ve fiilin birkaç kişi ile birlikte işlenmiş olması nazara alınarak TCK'nun 188/3 maddesine tevfikan tecziyeleri,

Sanıklardan Yücel Balcı'nın, Ömer Harmandar, Efdal Raci Zoroğlu ve İsmail Çalı'yı tehdit etmesinden dolayı ve fiili birkaç kişi ile birlikte işlemiş olması nazara alınarak TCK'nun 188/3 maddesinin üç defa tatbiki suretiyle tecziyesi takdir olunan cezaların TCK'nun 71. maddesi uyarınca içtimaı talep ve iddia olunur.

Hakkı Erkan

Hv. Hâkim Yarbay - Askerî Savcı

Askerî mahkeme sorguların yapılmasından sonra sanıkların tü nünün tahliyesine karar verdi.

Sıkıyönetim sona erdiğinde dava sonuçlanmamıştı. Dava dosyası İstanbul 6. Asliye Ceza Mahkemesine sevkedildi. Bu arada dava sanıklarından Süleyman Aslan'da tutuklanmış ve hakkında aynı mahkemede dava açılmıştı. Duruşmaları komandolar da izliyordu. Süleyman Aslan'ın tahliye edildiği oturumda, komandolar yargıcın bu kararına öfkelendiler ve henüz duruşma bitmeden duruşma salonunda çakı ile bir genci yüzünden yaraladılar. Duruşmadan çıkarılan Süleyman Aslan'ı görevli jandarmanın yanında linç etmek istediler. Bunu başaramayınca koridorlarda kurt gibi uluyarak Adliyeyi terkettiler.[13]

Ve Diğerleri

15/16 Haziran ve sonrasındaki olaylar nedeniyle haklarında s kıyönetim mahkemelerinde dava açılan, tutuklanan ve mahkûm olan diğer kişilerin durumlarını ise kısaca şöyle özetlemek mümkündür.

–Rona Ronay ve arkadaşları davası; sıkıyönetim mahkemelerinde görülen ilk davadır. Dört sanıklı bu davada Arçelik işçisi olan Rona Ronay'dan başka yine Arçelik fabrikası işçilerinden Adil Tokcan, Ali Özgül ve Kartal Belediye tuvaletlerinin bakıcısı Mustafa Figen yargılanıyordu.

Davanın ilk oturumunda aynı zamanda Maden-İş sendikasının üyesi olan Rona Ronay, *"Toplumu ilgilendiren önemli açıklamalarda bulunacağım, ancak bu yüzden hayatım tehlikeye girebilir."* diyerek gizli oturum isteminde bulundu. Bu isteği mahkemece reddedildi. Sorgusunda ise; Arçelik fabrikasında direnişi yürüten işçi arkadaşlarını *"elebaşı"* olarak nitelendirip, *"bunların listesini işverenden isteyebilirsiniz"* dedi. Ancak, yine de altı ay hapse mahkûm olmaktan kurtulamadı.

Mustafa Figen ise Kartal AP ilçe merkezini tahrip, iskeleye bayrak çektirmek ve yürüyüşe katılmak iddiası ile yargılanıyordu. Yargılama sonunda bir yıl hapse mahkûm oldu. Diğer işçi Adil Tokcan'da altı ay hapis cezası ile mahkûm oldu. Ali Özgül ise beraat etti.

– Diğer bir dava ise, Faik Şekeroğlu, Metin Kutucu, Vahit Tı lis ve genellikle Sungurlar Kazan fabrikası işçisi olan arkadaşlarının yargılandığı 2 No.'lu Mahkemedeki dava idi. Bu işçiler kanunsuz yürüyüşe katılmakla suçlanıyorlardı. Sıkıyönetim sona erdiğinde dava sonuçlanmamıştı. Dosya Eyüp Asliye Ceza Mahkemesine sevkedildi. Yargılama devam ederken de 1803 sayılı Af yasası yürürlüğe girdiğinden dava düştü.

– Alibeyköy yöresindeki yürüyüşlerden sanık olarak ise Hüseyin Ekinci ve 80 işçi aleyhine toplu bir dava açılmıştı. Ancak, bu davada sonuçlanmadan sıkıyönetim sona erdi ve dosya Eyüp Asliye Ceza Mahkemesine gönderildi. Af yasası ile de düştü.

– İTÜ öğrencisi Dursun Altun, Işık MMYO öğrencisi Kerim Çevik ile Hasan

13. İddianamede olayın mağdurları (suçtan zarar gören) arasında gösteriler İsmail Çalı 1971 Ocak'ında Adapazarı'nda yapılan TÖS mitinginde öğretmenlere saldırıp mitingi dağıtanlar arasındaydı. Bu nedenle hakkında Sakarya Asliye Ceza Mahkemesinde kamu davası açılmıştır.

Kaplankıran, Enver Keskin ve Sabahattin Dinler haklarında Otosan fabrikası önündeki olaylar ve yürüyüşe katılma iddiası ile 1 No.'lu Mahkemede 970/4 E. sayı ile açılan dava da ilk davalardan biriydi. Sonuçta sanıklar altışar ay hapse ve 500'er lira para cezasına mahkûm edildiler ve bu cezaları infaz edildi.

– Levent yöresindeki yürüyüşlere katıldıkları iddiası ile haklarında dava açılan iki işçi Ahmet Kavas ve Sadık Çiftçi'de 1 No.'lu Mahkemede yargılandılar ve altışar ay hapse mahkûm edildiler. Ayrıca 500'er lira da para cezası verildi. Ancak Ahmet Kavas 15 yaşını bitirmemiş olduğundan cezası dört ay hapse indirildi.

– İETT biletçisi Adem Muhammet Gürdoğan, Kadıköy'de Bağdat caddesindeki yürüyüşlere katılmak, askerî bir aracı tahrip ve işçileri yürüyüşe teşvik etmek iddiası ile yargılandı 2 No.'lu mahkemece bir yıl hapse mahkûm oldu. Sekiz ay cezaevinde kaldıktan sonra şartlı salıverilmeden yararlanarak tahliye edildi.

– Abdullah Cebeci yaşlı bir Otosan işçisiydi. O da beş ay hapse ve 416 TL. para cezasına mahkûm edildi ve bu cezası infaz ettirildi.

– ECA fabrikası işçilerinden Şükrü Masatoğlu, 2 No.'lu Mahkemede yargılandı, altı ay hapse ve 50 TL. para cezasına mahkûm oldu.

– Topçular Branda Fabrikasından Zeki Ata adlı işçi 2 ay hapse mahkûm oldu.

– Hayrettin Kepoğlu, 1 No'lu Mahkemede yargılandı, üç gün hapse mahkûm oldu, cezası para cezasına çevrildi.

– Çeşitli mahkemelerde yargılanan Orhan Özdemir, Ramazan Altındağ, Ali Yenmez adlı işçiler 5'er ay 25'er gün hapse ve 486'şar lira para cezasına, Hüseyin Güngör, Abdulkadir Özel, Şükrü Vidin adlı işçiler ise beşer ay hapis ve 416'şar lira para cezasına mahkûm edildiler.

–Hikmet Fırat, Özcan Kaya, Davut Acet isimli işçiler ise beraat ettiler. Davut Acet hakkında sonradan Kadıköy savcılığınca Yoğurtçu Parkı civarında ölen polisin katili olarak soruşturma açıldıysa da, bu olayla ilgisi olmadığı anlaşıldığından takipsizlik kararı verildi.

– İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Derneğinden Latife Fegan TCK'nun 171. maddesine aykırı davranıştan yargılandı. İşçi Adil Öztürk ise Haymak'ın tahribinden sanıktı. Sıkıyönetim mahkemelerinde haklarında dava açılıp yargılanan diğer bazı işçiler ise şunlardı: Cengiz Turhan, İsmail Yakar, Mehmet Yalancı, Mehmet Güneş. Bu arada TİP Kadıköy ilçesi üyelerinden Yalkın Özerdem (lakabı: proleter şoför) de yargılananlar arasındaydı. Ayrıca Hasan Özgür, Nurullah Ankut adlı kişiler hakkında odun taşımak bahanesiyle asker elbisesi giyerek Selimiye Kışlasında tutuklu bulunan sanıklardan Orhan Müstecaplıoğlu'yu kaçırmak(!) iddiası ile soruşturma açıldı.

Bunlar, 15/16 Haziran'da sıkıyönetim mahkemelerinde yargılananlardan bazıları... Bu olaylar nedeniyle daha yüzlercesi gözaltına alındı, tutuklandı, yargılandı, mahkûm edildiler...

şehitlerimizi anıyoruz

Yaşar Yıldırım :

1938 yılında Ünye ' nin Korklu Köyünde doğdu. Istanbul'da Mutlu Akü Fabrikasında çalışıyordu. Bekârdı.
16 Haziran'da ki eylemde polis kurşunu ile öldürüldü.

Mustafa Baylan :
1937 yılın Gümüşhane - nin Kelkit İlçesinin, Sidirge Köyünde doğdu. Vinyleks Fabrikasın - da çalışıyordu.
16 Haziran'da polis kurşunu ile öldürüldü.

Mehmet Gıdak :
1943 Bilecik Doğumlu. Maltepe Tekel Fabrikasında çalışıyordu. Yeni Evliydi.
16 Haziran'da polis kurşunuyla öldürüldü.

T.Maden-İş Sendikası Gzt.

BÖLÜM-VI

HUKUK YOLUYLA DEMOKRATİK MÜCADELEDEN ÖRNEKLER

Burjuvazinin çeşitli biçimlere bürünen baskı ve terörüne, anti-demokratik uygulamalarına karşı, işçi sınıfının o dönemde verdiği bilinçli mücadelenin pratiğe yansıyan örneklerini yukarıda vermeye çalıştık. Burada, sanık ve savunucuların hukuk ilkelerine bağlı demokratik mücadelelerine değinmek istiyoruz.

Devrimci mücadelede görülen hastalıkların, bu mücadelenin hukuk yolu ile yapılan bölümüne yansıması doğaldır. "Hukuk kavramı ile mücadele kavramı"nın birbirlerinin karşıtı olduğunu, "her şeyin yeri(nin) sınıf mücadelesi içinde..." bulunduğunu, "hukukla ilgili her şeyin taşınması ağır bir yük... sınıfların zıtlığını gözlerden sakla..."yan ve "burjuvazinin yararlandığı bir aldatmaca aracı ve silahı" olduğunu ileri süren sol sapma karşısında, hukukun yerini ve önemini abartan, tüm devrimci mücadelenin yasa hükümlerini yorumlayarak, nokta ve virgüllerini iyi değerlendirerek yapılacağını ileri süren ve yasalara uygun savunma ve eylem yaptıktan sonra, mahkemenin aleyhte karar vermesi karşısında "böyle bir karar nasıl verilebilir?" diyerek hayrete düşen, sinirlenip öfkelenen sağ sapmacılar da vardır.[1]

Burada tüm sorun, iki sapma arasında doğru yolu bulabilmek, hukukun diyalektiğini kavrayabilmek, burjuvaziyi kendi legalitesinin batağına sokarak, hukuk'u devrimci mücadelede işçi sınıfı yararına kullanabilmektir. Abartılmadan kullanıldığında hukuk, devrimci mücadelede son derece önemli ve değerli bir araçtır. En faşist iktidarların dahi baskılarına hukukî bir kılıf giydirmek zorunluluğunu duydukları göz önüne alınırsa, baskıya, zora, kaba kuvvete karşı hukuk'un nedenli bir güvence getirdiği kolayca anlaşılır. Bu nedenle, sınıf mücadelesinde ciddî ve disiplinli hareket etmek zorunda olan devrimciler, hukukun yerini ve önemini kavrayabilmeli ve olanakları oranında hukuk kullanarak siyasî iktidarın otoritesini sınırlandırmaya çalışmalıdırlar.

15/16 Haziran 1970'den sonraki dönemde verilen demokratik mücadelede bu genel doğruya yaklaşılmaya çalışıldı. Ancak, bunda ne denli başarıya ulaşıldı ve amaç tam olarak gerçekleşti mi? Burada bunları değerlendirebilecek durumda değiliz. Yalnız, gerek sanıklar ve gerekse savunucular bu mücadeleleri ile hukuka, ilerici devrimci bir nitelik kazandırmanın mümkün olduğunu, devrimci mücadelede hukukun hesaba katılması gereken önemli bir yeri bulunduğunu gösterdiler. Burjuvazinin sıkıştıkça kendi hukukunu dahi çiğnemede bir sakınca görmediği du-

1. Bk. Monique ve Rolan Weyl, *Hukukun Payı*, İst. 1975, s. 8.

rumlarda, onun hukuk tanımazlığını belgeleyip açığa vurmak gerekiyordu. Davalar öncesindeki anti-demokratik uygulamalara ve davaların açılmasından sonra devam eden, özellikle, savunma hakkının anayasaya ve yasalara aykırı biçimde kısıtlanmak, hatta ortadan kaldırılmak istenmesine karşı ödün vermeyen mücadeleleri ile değerli örnekler yarattılar.

Burada bazı değerli arkadaşların özeleştiri niteliğindeki düşüncelerine de kısaca değinmek ve bu konudaki görüşlerimizi belirtmek istiyoruz. Bu arkadaşlar, 15/16 Haziran dönemindeki demokratik mücadelede dayanılan anayasal hak, özgürlük ve görece ilerici ilkelerin, 1971 döneminde tümüyle kısıtlanması ve ortadan kaldırılmasında kendilerini kabahatlı saymakta ve o dönemde bu hak ve özgürlüklere dayanılarak "burjuvaziye yol gösterildiğini" ileri sürmektedirler. Burjuvazi'nin, görece ilerici nitelikteki 1961 Anayasasını kabul edildiği günden beri düşman saydığı ve ilk fırsatta bu anayasadan kurtulmak istediğini daima belirttiği bilinen bir gerçektir. Böyle olunca, 1971'deki anti-demokratik, hatta faşist nitelikteki değişikliklerin gerçek kaynağının 1970'deki mücadelede bunlara dayanılmak istenmesi olmadığı, hatta burjuvazinin vurgulamaya çalıştığı gibi bu değişikliklerin sebebinin 1971'deki gençlik olayları da olmadığı kolayca anlaşılır. Burjuvazi, Türkiye'de sömürüye devam edebilmek için (Avanta ve yağmaya dayalı sistemini bir süre daha sürdürebilmek için...) ödün verecek duruma gelmediğinden demokratik hak ve özgürlüklere dayanamamıştır. 1961 Anayasasını halk için "lüks" sayan sözler bunun açık kanıtıdır. Bu nedenlerle biz, bu değerli arkadaşların görüşlerine katılamıyoruz. 1970 döneminde demokrasi ve özgürlük yolunda burjuvazinin hukuka ihtiyacı olmasa da hukukun sağladığı olanaklardan yararlanılması, işçi sınıfı ve emekçilerin görece daha fazla baskı ve teröre maruz kalmaması açısından anayasal hak ve özgürlüklerin sonuna kadar kullanılması en doğru yoldu, bu yolda gidilmekle devrimci mücadeleye çok şey kazandırılmıştır... Hareket sıçramalar göstermiştir...

O dönemdeki çalışmalar, özellikle savunma hakkı üzerinde yoğunlaşmıştır. Kendisi de demokratik bir hak olmakla birlikte diğer tüm hak ve özgürlüklerin güvencesi olan savunma hakkına daha çok önem verilmesi bundandır.

Hukuk yoluyla yapılan demokratik mücadeleyi on başlık altında toplayıp özetlemeye çalıştık. Bunlar içinde ne önemli olanı Anayasaya aykırı uygulamalara karşı verilen mücadeleydi. Şimdi o dönemde yapılan mücadeleden seçtiğimiz örnekleri görelim:

Anayasa'ya[2] Aykırılık İddiaları

Sıkıyönetim mahkemelerinde açılan davalar sırasında savunucular daha çok mahkemelerin bağımsızlığı sorunu üzerinde durdular. Çünkü bu konu, diğer tüm anayasal haklarla sıkı sıkıya bağlıydı. Özellikle savunma hakkının tam olarak kullanılabilmesi bakımından önem taşıyordu. Esasen sanıklardan bazıları da davaların başında mahkemelerin bağımsız olmadıklarını, siyasî iktidara bağımlılıkları konu-

2. Burada 1961 Anayasasından söz edilmektedir. 1971'den sonraki değişiklikler'e bu anayasa temel esprisini yitirmiştir. Bu değişikliklerin 1961 Anayasasının özüne aykırılığı söz konusudur.

sunda ciddî kuşkuları bulunduğunu belirtmişlerdi. Örneğin, DİSK davasının ilk oturumunda söz alan Kemal Türkler, bu konuda şunları söylemişti:

"...Ancak, mahkemenizi teşkil eden hakimler, hâlen AP iktidarının Başbakan ve Millî Savunma Bakanının imzaları ile tekemmül etmiş kararname icabı olarak tayin edilmiş bulunmaktadır. Halbuki huzurunuza getiriliş nedeni, AP iktidarının bizi ortadan kaldırmak istemesi ile çıkarttığı kanun yüzünden gelmiş bulunuyoruz, bu itibarla sizi buraya tayin eden iktidar hasmımız bulunmaktadır. Bunu arz etmek isterim. Bu sebeplerle hukukî ve ciddî anayasal endişelerimiz vardır." (Duruşma tutanağı s. 4)

Yine aynı dava sanıklarından Şinasi Kaya, bu konuda;

"Halen iktidarda bulunan partinin içişleri bakanı İzmir'de verdiği ve TRT'den, hatırlayamadığım tarihli gazetelerde çıkan bir beyanı vardır, bunda sıkıyönetim mahkemelerinin denetimleri altında bulunduğunu söylemiştir. Bu noktada endişe duymaktayım." diyordu. (Duruşma tutanağı s. 4).

Savunucular, sanıkların bu kuşkularını da değerlendirerek konu üzerinde bilimsel araştırmaya giriştiler. Sonuçta 353 sayılı "Askerî Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü" yasası ile 357 sayılı "Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar" yasasının[3] birçok hükümlerinin ve yine o dönemde yürürlükte bulunan 3832 sayılı "Örfi İdare" yasasının[4] hükümlerinin anayasaya açıkça aykırı düştüğünü, Anayasanın çok gerisinde kaldığını dilekçeleriyle ileri sürdüler.

Sıkıyönetim mahkemelerince tümüyle reddedilen anayasaya aykırılık iddialarının en önemlileri şunlardı:

Mahkemelerin Bağımsızlığı ile İlgili İddialar

1961 Anayasası 4, 5, 6 ve 7. maddeleriyle yasama, yürütme ve yargı organları arasında açıkça kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş, yargı organlarının yürütme organına bağımlı olmasını bu şekilde önlemek istemiştir. Yine, anayasanın 132, 133, 134 ve 136. maddelerindeki hükümlerle 143 ve 144. maddelerinde yargı organının diğer kuvvetler karşısında bağımsızlığını sağlayıcı ilkeler getirilmiştir.[5]

Oysa 357 sayılı "Askerî Hâkimler ve Savcılar" yasasının 16. maddesine göre; Askerî yargıçlar (savcılar) Millî Savunma Bakanı ile Başbakanın müşterek kararnameleri ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanmaktadırlar. Bu hüküm, yürütme organının, bu organ da siyasî bir partinin üyelerinden oluştuğuna göre, siyasî iktidarı elinde tutan siyasî partinin yargı organı üzerinde bir denetim kurmasını sağlamaktadır. Bu sonuç,[6] Anayasanın yukarıda özetlediğimiz esprisine ve özellikle 7,132 ve 138. maddelerine açıkça aykırı bulunmaktadır.

3. Her iki yasada 1971'den sonra değişikliğe uğramıştır.
4. Bu yasa, 1971'de kaldırılmış, yerine 1402 sayılı yasa kabul edilmiştir. Ancak her iki yasanın birçok hükümleri aynıdır.
5. Anayasanın bu hükümlerinden 134, 143, ve 144. maddeler 1971'den sonra 1488 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve 136. maddeye de 1699 sayılı yasa ile fıkra eklenerek Devlet Güvenlik Mahkemelerinin kurulması sağlanmıştır.
6. Buna örnek olarak 1970 döneminde Hâkim Yb. Sami Kadırgan'ın ve 1971 döneminde de Hâkim Alb. Remzi Şirin ile Hâkim Bnb. Refik Kara'nın durumları gösterilebilir.

Savunucular Anayasaya açıkça aykırı ve sanıklar açısından son derece tehlikeli bu durumu şu dilekçeleriyle dile getirdiler:

SIKIYÖNETİM 1 NUMARALI ASKERÎ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Konusu: 357 Kanunun 16. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi hakkında.

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Anayasamıza göre, Mahkemeniz Türk Ulusu Adına karar verecektir. Bunun için, karardan önce, Yüksek Heyetinizin, üzerinde durup düşünmesi gereken bir konu vardır:

Mahkemeniz, Türk Ulusu adına karar verebilecek derecede bağımsız mıdır?

Mahkemeniz hâkimleri, siyasî iktidarın her türlü baskısından masun kalmaları sağlanacak şekilde, hakimlik teminatına kavuşturulmuş mudur?

Her mahkeme, yargılamakta olduğu sanık hakkında karar vermeden önce, sanığa bu konuda güven sağlayabilmelidir. Bunun için, tarafların bu konudaki iddialarını, mahkeme bir karara bağlamak zorundadır.

Biz iddia ediyoruz ki: "Askerî Hâkimler ve Askerî Savcılar" hakkındaki 357 sayılı kanunun Anayasaya aykırı hükümleri yüzünden Mahkemeniz bağımsız bir mahkeme niteliğinde değildir.

Bu mahkeme hâkimlerinin, siyasî iktidar baskısından masun kalabilmeleri için ahlâk ve seciyelerinden başka hiçbir teminatları yoktur.

Ancak, seciye ve ahlâkın, bağımsızlık konusunda yeter bir teminat sayılamayacağını belirtmek üzere hukuk otoriteleri derler ki:

"Hâkimlerin, en kuvvetli teminatı bizzat ahlâk ve seciyelerinin metanetinde bulacaklarına dair sık sık tekrarlanan bir söz vardır. Bu söz, bir hakikat payını ihtiva etmekle beraber demagojiye de çok müsaittir. Hâkimin, yüksek ahlâk ve kuvvetli seciye sahibi olması şüphesiz ki lâzımdır, şarttır. Fakat, bu vasıflar kendisinin iktidar karşısında istiklâlini temin için kâfi değildir. Zira, unutmamak lâzımdır ki, hâkim de nihayet bir insandır. Ve İktidar kendisi üzerinde tasarruf edebilmek serbestisini haiz olduğu müddetçe onun istiklâlinden bahsetmeye imkân yoktur.*"

Hâkimlerin ahlâk ve seciyelerindeki metanetle, Hâkimlik Teminatı ve Bağımsız Mahkeme konularının çözümlenemeyeceğini Anayasa Mahkemesi de bir çok kararlarında belirtmiştir. Meselâ 15.5.1963 günlü Esas: 963/112, Karar: 963/112 sayılı kararında, Anayasa Mahkemesi şöyle der:

"...Hâkimlik teminatı, hâkimleri korumak için değil; yargı organını bağımsızlığa kavuşturmak yolu ile adaletin gerçekleşmesini sağlamak için kabul edilmiştir. (...) İdarenin arzusu ile (...) mesleğini kaybedebileceği endişesine kapılacak bir hâkim, görevini adalet icaplarına uygun şekilde yapmakta müşkilâta düşebilir, bağımsızlığını kaybedebilir. Sadece bir hâkimin bu duruma düşebilmesi ihtimali dahi, Anyasanın 133. maddesiyle kabul edilen hâkimlik teminatının ve 7. maddesinde yer alan mahkemelerin bağımsızlığı esasının zedelenmesine yeterlidir.**"

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Yukarıdan beri açıklanan hususlar anlatmıştır ki: Yüksek Heyetinizin bağımsız bir Mahkeme niteliğinde bulunmadığını ve heyetinizi teşkil eden yargıçların teminattan yoksun olduklarını söylemek, şahıslarınız hakkında herhangi bir iddiayı asla kapsamaz.

Şahıslarınızdan tecrit edilmiş olarak, objektif bir şekilde incelenmesi gereken konu şudur:

357 sayılı kanun, Askerî Hâkimlere Anayasanın öngördüğü teminatı sağlamış mıdır? Bu kanuna göre atanan hâkimlerden kurulu bir Mahkeme (Bağımsız mahkeme) niteliğinde midir?

* Prof. Dr. Münci Kapani-İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli, 1956, s. 84.

** Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, sayı: 1, Sayfa 233.

Bu soruları cevaplandırabilmek için 357 sayılı Kanunun 16. maddesine bakalım:

Bu maddeye göre, "Askerî Hâkimlerin atanmaları (...) Millî Savunma Bakanı ile Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayına sunulur."

Demek ki; Askerî Hakimler: Bir Bakanla, Başbakan tarafından atanmaktadır. Yürütme organı tarafından atanan kişilerin aynı organa karşı bağımsız oldukları ileri sürülebilir mi?

Anayasa Mahkemesi; değil Hâkimlerin, C. Savcılarının bile bu şekilde atanmalarının Anayasaya aykırı olduğunu karara bağlamıştır. Oysa, bilindiği gibi, savcılar bağımsız değildirler. Savcıların bağımsız olmadıkları, Anayasa mahkemesinin 22.9.1964 günlü Esas: 1963/140, Karar: 1964/62 sayılı kararında şu şekilde belirtilmişti:

"Anayasanın 7. ve 132. maddelerine göre bağımsızlık hâkimler ve mahkemeler içindir. (...) Halbuki; C. Savcısı Hâkim değildir. (...) Adalet Bakanı yürütme organının temsilcisi olarak adalet cihazının işlemesinin siyasî sorumluluğunu taşımaktadır ve savcıların da görev bakımından yürütme organı ile ilişkileri vardır.*"

Anayasa Mahkemesi, C. Savcılarının bağımsız olmadıklarını bu şekilde belirtmiş olmasına rağmen, C. Savcılarının bile Adalet Bakanı ile Başbakan tarafından tayin edilmelerini Anayasaya aykırı bulmuştur.

Anayasa Mahkemesi, 18.12.1967 günlü, Esas: 966/31, Karar: 967/45 sayılı kararında teminat konusunda şöyle demiştir:

"Bir devlet görevlisinin kişiliğine değer verildiğinden dolayı teminat altında bulundurulması söz konusu edilemez. Ona sağlanan herhangi bir teminat, ancak ve ancak görevini gereği gibi yerine getirebilmesi içindir. Gerçekten, Anayasa veya kanun koyucunun bir görevliye herhangi bir teminat tanımak istemesi, yalnızca o görevlinin yerine getireceği Kamu görevinin yolunda ve düzeninde görülmesi gereğini güder, başka devlet görevlerinde bulunmayan bir teminatlı durumun sağlanması ise, özel önemi olan bir görevin, özelliğine uygun biçimde yerine getirilebilmesi için olur.

Teminatın ereği ise, görevliyi siyasî güç sahiplerinin etkisinden uzak tutabilmektir. O halde, anayasanın, görevlerinin özelliğine göre, savcılar için öngördüğü teminat, onların görevlerini, siyasî güç sahiplerinin etkisi altında olmak kaygısına düşmeksizin, belli hukuk kuralları uyarınca yapmalarını sağlayacak bir hukukî durum olacaktır."

"Hukuk düzeninde yeterince korunmayan bir görevlinin, kendi kaderi üzerinde söz sahibi bulunan kişinin dileklerine aykırı davranmamak eğilimini duyması ve bu eğilimin onun görevini aksatabilmesi, insan denilen varlığın zayıf yanlarındandır.

Görevlilerin hepsinin kanun dışı etkilere kapılmaksızın görevlerini yerine getirmeleri, kuraldır, ancak görevliler arasında az da olsa, kimi güçsüz kişilerin bulunabileceği ve bunların görevlerinde kanun dışı etkiler altında kalabilecekleri de bir gerçektir; genellikle hukuk kurallarının ve özellikle teminat sağlayan hükümlerin bu gibi durumları önleyecek nitelikte bulunması bir zorunluluktur."

"Teminat konularında göz önünde tutulacak önemli bir yön, halkın gözünde belli devlet görevlisini siyasî güç sahiplerinin dileklerine karşı korumamış gibi gösteren hükümlere kanunlarda yer verilmemesidir. Buna göre yeterince koruyucu tedbirler alınmaksızın kanunlara konulan hükümler, savcıları halkın gözünde siyasî güç sahiplerine karşı teminatsız görevliler olarak gösterir ve bu görünüş onların hukuka uygun işlemlerini bile halkın gözünde kuşku ile karşılanan işlemler durumuna sokar ki bu dahi, adalet işlerinin görülmesi yolunda halk açısından güven verici sayılamaz ve yurttaşları tedirgin eder, başka deyimle sosyal iç rahatlığını giderir."

Anayasa Mahkemesi, Teminatın tanımı ve amacı üzerindeki bu genel açıklamasından sonra, C. Savcılarının bir Bakanla Başbakan tarafından atanmalarının anayasaya aykırı bulunduğunu belirtmek için diyor ki:

* Prof. Dr. Münci Kapani-İcra Organı Karşısında Hâkimlerin İstiklâli, 1956, s. 84.

"İşlemin Bakanlığa bağlı yüksek görevlilerden kurulu bir kurulun düşüncesinin alınmış olması ve Başbakan ile Cumhurbaşkanınca imzalanmış kararname ile yapılması koşullarına bağlı tutulmasının savcılar için herhangi bir teminat sağlamadığı ve bundan dolayı, anayasanın 137. maddesine aykırı olduğu sonucuna varılmaktadır. Çünkü:

Bakanlık ileri gelenlerinden kurulu topluluğun düşüncesinin alınmış olması, hiçbir şekilde teminat sağlamaz; Çünkü bu kurulda bulunanlar hukukî durumca bakana karşı doğrudan doğruya idarî mürakabe zinciri içindedirler; bundan dolayı bu nitelikteki bir kurulun düşüncesi bakan için bağlayıcı bulunsa bile, yine bir teminat sayılamaz. Kaldı ki söz konusu maddeye göre bu kurulun düşüncesi, Bakan için bağlayıcı da değildir. Bu kurul üyelerinin teminatlı olmaları dahi durumu değiştiremez.*"

Anayasa Mahkemesi, 45 sayılı Kanunun 77. maddesindeki C. Savcılarının Adalet Bakanıyla Başbakan tarafından atanacakları hakkındaki kanun hükmünü işte bu gerekçelerle Anayasaya aykırı bulup iptal kararı vermiştir.

Anayasa göre bağımsız bulunmayan C. Savcılarının bile bir bakanla Başbakan tarafından atanmalarını Anayasaya aykırı gören Anayasa Mahkemesi'nin bu kararından zorunlu olarak çıkarılacak sonuç şudur:

Askerî Hâkimlerin Millî Savunma Bakanı ile Başbakan tarafından atanacağını bildiren 357 sayılı Kanunun 16. maddesindeki hüküm de Anayasa'ya aykırıdır.

Bu konuda Anayasa Mahkemesinin dikkate değer bir başka kararı da şudur:

Vergiler Temyiz Komisyonu, bir davada uyguladığı kanun hükmünü anayasa aykırı görümüş ve kendisinin, kazaî nitelikte ve kazaî usullerle karar vermekte bulunmasından ötürü, idarî bir mahkeme olduğu gerekçesiyle Kanun Hükmünün İptali için Anayasa Mahkemesine itirazda bulunmuştur.

Anayasa Mahkemesi bu konuda verdiği 27.6.1966 günlü, Esas:66/16, Karar: 66/28 sayılı kararında, Yürütme Organı tarafından atanan kişilerden kurulu bir heyete Mahkeme denemeyeceğini ve böyle bir heyeti teşkil eden kişilerin de hâkim sayılamayacağını şöyle belirtmiştir:

"Vergiler Temyiz Komisyonu, kazaî usullerle karar vermekte ise de bu komisyonun başkan ve üyelerinin atanmaları, hak ve görevleri, emekliye ayrılmaları Anayasanın ön gördüğü, Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş olmadığından bu başkan ve üyeler memur statüsüne girmektedirler.

Şu durum karşısında kazaî nitelikte ve kazaî usullerle karar verseler dahi Anayasanın açık hükümleri önünde Kurul mensuplarını Hâkim ve teşkil ettikleri organı Mahkeme niteliğinde görmeye imkân yoktur. (Bakınız: Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi Sayı: 4, s. 144).

Görülüyor ki, Anayasa Mahkemesi: Vergiler Temyiz Komisyonu'nun kazaî usullerle ve kazaî nitelikte kararlar vermekte olduğunu kabul ettiği halde bu komisyonu Mahkeme saymamaktadır. Gerekçe de şudur:

Komisyon Başkan ve üyelerinin atanmaları Mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş değildir.

Oysa hemen belirtelim ki: 5655 sayılı Kanunun Birinci Maddesinde şu hüküm vardır:

"Vergi İtiraz Komisyonu, çalışmalarında müstakildir."

Bu komisyon üyelerinin atanmaları ile askerî Mahkeme üyelerinin atanmaları arasında da -askerî Hâkimlerin lehinde- hiç bir fark yoktur. Zira, sözü geçen kanunun 28. maddesine göre:

"Vergiler Temyiz Komisyonu başkan ve üyelerinin tayin, terfi, nakil, tahvil, resen, emekliye sevkleri, Ayırma Meclisinin teklifi üzerine Maliye Bakanı ve Başbakanın müşterek kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile olur.

Vergiler Temyiz Komisyonu başkanlığına ve üyeliğine atanacak olanları teklife yetkili

* Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, sayı: 2, s. 187.

ve görevli bulunan Ayırma Meclisi ise, aynı kanunun aynı maddesine göre şu kişilerden kurulmuştur:

1- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,

2- Gelirler Genel Müdürü,

3- Yargıtay'dan bir üye,

4- Danıştay'dan bir üye,

5- Sayıştay'dan bir üye,

6- Vergi Temyiz Komisyonundan bir üye.

Görüldüğü gibi, Vergiler Temyiz Komisyonu Başkan ve üyelerinin "Tayin, terfi, tahvil, resen emekliye sevkleri hususunda teklifte bulunacak Ayırma Meclisi'nin altı üyesinden üçü. Yargıtay, Danıştay, Sayıştay gibi tamamıyla bağımsız kuruluşlardan gelmiştir. Buna rağmen Anayasa Mahkemesi şöyle diyor:

"Bu Komisyonun Başkan ve üyelerinin atanmaları anayasanın öngördüğü, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkim teminatı esaslarına göre düzenlenmiş olmadığından bu başkan ve üyeler memur statüsüne girmektedirler.

Şu durum karşısında kazaî nitelikte ve kazaî usullerle karar verseler dahi Anayasanın açık hükümleri önünde: Kurul Mensuplarını hâkim ve teşkil ettikleri Organı Mahkeme niteliğinde görmeye imkân yoktur."

Askerî Hâkimler de- Vergiler Temyiz Komisyonu Başkan ve üyeleri gibi- bir bakanla başbakan tarafından atanmış olduklarına göre; Anayasa Mahkemesinin: Askerî mahkemeler ve Askerî hâkimler hakkındaki görüşünün de bu kararda açıklanan gö üşe benzer olacağı aşikârdır.

Bu nedenle: Bizi Yargılayan Mahkeme hâkimlerinin bir bakanla başbakan tarafından atanmış olmaları Anayasaya aykırı bulunduğundan atanmaların dayandığı 357 sayılı kanunun 16. maddesindeki "Askerî hâkimlerin atanmaları Millî Savunma Bakanı ve Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayı ile olur." şeklindeki hükmün iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar verilmesi gerekir.

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

C. Savcılığı ile ilgili Anayasaya aykırı Kanun Hükmü Çerkezköy C. Savcısı Mehmet Feyyat'ın bir dava sırasında ileri sürdüğü Anayasaya aykırılık itirazı üzerine Anayasa Mahkemesince iptal edilmişti.

357 sayılı Askerî Hâkimler ve Savcılar Kanunu'ndaki Anayasaya aykırı hüküm de konuyu bir askerî mahkemenin Anayasa Mahkemesine göndermesiyle ortadan kalkabilecektir.

Askerî Yargı'yı bağımsızlığa kavuşturacak olan bu tarihî ve şerefli görevi, üstüne almaktan yüksek mahkemenizin kaçınmayacağını umuyoruz.

Konuyu Anayasa Mahkemesine Gönderme Yetkisi

Mahkemenizin, bu konuyu Anayasa Mahkemesine göndermeye yetkisi vardır. Çünkü, Anayasa'nın 151. maddesine göre:

"Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddî olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır."

Mahkemeniz, bu davada, bizim iddiamız üzerine 357 sayılı kanunun 16. maddesini uygulayıp iddiamız hakkında bir ara kararı vermek zorundadır. Çünkü biz iddia ediyoruz ki:

Mahkemeniz, yürütme organı tarafından atanmış kişilerden kurulmuştur. Üyelerinin Hâkimlik teminatı yoktur. Türk Ulusu Adına karar verebilecek bir bağımsızlıktan yoksundur. Şu durum karşısında böyle bir heyetin yargı yetkisi yoktur.

Bizim bu iddiamız üzerine yüksek heyetiniz Mahkemenin, 357 sayılı Kanunun 16. maddesine göre atanmış hakimlerden kurulu olduğunu ileri sürerken sözü geçen maddeyi uygulamış bulunacaktır. Şu halde Mahkemeniz bu maddenin Anayasaya aykırılığı itirazını Anayasa Mahkemesine götürme yetkisine sahiptir.

Anayasaya Aykırılık İddiasının Ciddiliği

İddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verebilmek için mahkemeniz bu iddianın ciddiliği kanısına varmış olmalıdır. Bu nedenle, burada ciddilikten ne anlaşılmak gerektiği üzerinde de durmakta yarar vardır:

Bazı Mahkemeler, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddî bulmayı, bu iddiayı benimsemek, doğru bulmak anlamına almaktadırlar. Oysa, Anayasanın 151. maddesi ve 44 sayılı Kanunun 27. maddesi incelendiğinde görülür ki:

Mahkemenin aykırılık iddiasını ciddî bulması ile bir kanun hükmünün Anayasaya aykırı olduğu kanısına varmış olması başka başka şeylerdir. Mahkeme, taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasını benimsemiş olmasa ve bu iddiayı doğru bulmasa bile, eğer bu iddianın ciddî olduğu kanısına varmış ise konuyu, Anayasa Mahkemesine göndermek zorundadır.

Aykırılık iddiasının ciddî olması demek, bu iddianın hukuk bakımından tartışılabilir olması zihinlerde tereddüt yaratmış bulunması demektir. Aykırılık iddiası, tutarsızlığı, mantıksızlığı ve abesliği bakımından hiç bir tereddüde ve tartışmaya hacet kalmadan reddedilecek nitelikte ise, iddia gayrı ciddidir. Ama bu iddia zihinlerde ufacık bir tereddüt hasıl etmiş ise, iddianın ciddî kabulü ile Anayasa Mahkemesine başvurulması gerekir. Çünkü, Mahkemelerin, kendini Anayasa Mahkemesi yerine koyup, iddia aynı esas bakımından incelemeye yetkisi yoktur. Son yıllarda bu konuyu inceleyen müellifler de hep aynı görüşü teyit etmektedirler. Meselâ:

Prof. Lütfü Duran, (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:31, Sayı: 1-4'te yayınlanan) "İtiraz yoluyla anayasaya aykırılık iddiası" başlıklı incelemesinde diyor ki:

Anayasaya aykırılık iddiasının ciddî sayılması için bu iddia tereddüdü davet edecek nitelikte olmalıdır.

Dr. Rona Aybay'da "Anayasanın 151. maddesine göre taraflarca ileri sürülen Anayasaya aykırılık iddialarının ciddiliği sorunu" adlı etüdünde şöyle diyor:

Aykırılık iddiasından ne anlaşılması gerektiği konusunda kriter olarak; hukukî bakımdan tartışılmaya değer bulunmak kabul edilecektir. (Bakınız: İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1968-Cilt: 33, Sayı: 3-4).

"Anayasa yargısında Somut Norm Denetimi-İtiraz yolu" adlı doktora tezinde Metin Kıratlı da aynı görüşlere şöyle katılmaktadır:

Mahkemenin anayasaya aykırılık iddiasının ciddiliğini kabul etmesi, hiç olmazsa bu iddianın esastan yoksun olmadığına kanaat getiremediğini; ortaya konulan kanıtları hukukî bakımdan tartışılmaya değer bulduğunu ifade eder. (Sayfa:69)

Öğretim üyesi hukukçuların bu görüşleri ile Anayasa Mahkemesinin Yargıç teminatı ve bağımsız mahkeme konularındaki kararları birleştirilince varılacak sonuç şudur:

357 sayılı kanunun 16. maddesindeki hükmün, anayasaya ve özellikle anayasanın 7.,132. ve 133. maddelerine aykırı bulunduğu hakkındaki iddiamızın ciddî kabulü zorunludur.

Son İstek

357 Sayılı Kanunun 16. maddesinde "Askerî Hâkimlerin atanmaları Millî Savunma bakanı ile Başbakanın müşterek kararnamesiyle Cumhurbaşkanının onayına sunulur" şeklindeki hüküm, anayasanın 7., 132. ve 133. maddelerine aykırıdır. Anayasaya bu aykırılık, yüksek heyetinizin bağımsız bir mahkeme niteliğinde bulunmadığı kanısını uyandırır. Mahkemeniz, kendisinin anayasaya uygun olarak kurulmuş bağımsız bir mahkeme olup, olmadığı hakkındaki iddiayı karara bağlamak zorundadır. Bu nedenle, Mahkemeniz, konuyu Anayasa Mahkemesine göndermeye yetkili ve görevlidir.

Anayasa aykırılık iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz.

Yine aynı konuyu kapsamakla birlikte 357 sayılı yasanın 40. maddesi ile düzenlenen geçici atama sorununa da değinen ve bu yolun Anayasaya aykırılığını belirten diğer bir dilekçe de şuydu;

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

MEVZUU: Sayın Mahkemenize yapılan tayinlerin anayasa'ya ve 357 Sayılı Kanuna aykırılığı sebebiyle işten el çekilmesi ve Anayasa Mahkemesine müracaat edilmesi talebidir.

İZAHAT: Mahkemenizin üyelerinin tayinleri, Sıkıyönetimin ilânından sonra 24.6.1970 tarihli Resmî Gazetede 8349 karar sayı ile yapılmıştır.

Kararda (Bu kararda isimleri yazılı 12 askeri Hakimin asli görevleri ile irtibatları baki kalmak üzere, karşılarında gösterilen görevlere atanmaları 3832 sayılı Örfi İdare Kanununun 5. maddesi ve 357 Sayılı Askeri Hakimler ve Askeri Savcılar Kanununun hükümleri gereğince uygun görülmüştür.) denmekte ve tayini yapılanların isimleri ve görevleri sıralanmaktadır.

Bu şekilde tayin yapılması, Anayasa'ya ve 357 sayılı Kanuna açıkça aykırıdır. Anayasamızın 32. maddesindeki tabii hakim ilkesi ve Hakim ve Savcıların tayin (...)

Başbakan Süleyman Demirel ve Millî Savunma Bakanı A. Topaloğlu kararı ile yapılan tayinler, hakimlerin, Savcıların ve Adli müşavirlerin asli görevleri ile irtibatları baki kalmak üzere yapılmıştır.

357 Sayılı Kanun böyle tayine cevaz vermemektedir.

357 Sayılı Kanuna göre tayinler 16 ve 40. maddelere göre yapılabilir. Kanunun 16. maddesi, Hakimlerin, Savcıların ve Adli Müşavirlerinin Yer Değiştirme Esaslarını Tayin ve Tesbit etmiştir: Bu maddeye göre yapılacak tayinlerin, kadrosu ile birlikte devamlı tayin şeklinde olması gerekmektedir. İcra organınca yapılan tayinler, kadrolu ve devamlı yapılmamıştır. Harcırah tahakkuk ettirilerek ve ayrıca yövmiye verilmek suretiyle geçici tayin şeklinde yapılmıştır. Bu bakımdan 16. maddeye göre bir tayin yoktur.

Geçici Tayini Aynı Kanunun 40. Maddesi Nizamlamıştır

Bu maddeye göre bir hakime veya savcıya geçici yetki verilebilmesi ancak mevcut bir mahkemede, hastalık, izin veya diğer sebeplerle boş bir yer bulunması halinde mümkün olmaktadır. Bunun içinde o Mahkemedeki en kıdemli Hakimin veya Savcının talebi gerekmektedir. Bu halde de tayinler Millî Savunma Bakanlığınca 3 ayı geçmemek üzere yapılabilir.

Bu tayinde, Millî Savunma Bakanı ve Başbakanın kararı ile yapıldığından ve yukarıda belirtilen şartlar da bulunmadığından Kanunun 40. maddesine uygun düşmemektedir.

Böylece, icra organınca 16 ve 40. maddeler ihlal edilerek geçici tayinler yapılmıştır. Siyasî bir vasfı olan ve bugüne kadar ki tutumuyla da Anayasaya karşı olduğunu göstermiş bulunan icra organı bu şekilde hem Anayasa'yı hemde tatbikle mükellef bulunduğu 357 Sayılı Kanunu ihlal etmiştir.

Mahkemeler cereyan ederken, hakimlerin veya savcıların tutumu veya ittihaz ettikleri kararlar, tayinleri yapan icra organlarınca beğenilmediği takdirde ki, bu her zaman mümkündür, onları eski görevlerine iade edip yerlerine yeni tayinler yapabilecektir. Bu durum, İcra Organının Yargı Organı üzerinde mevcut olan hakimiyetini daha perçinleştiren bir husus olur ki, Anayasamızın kuvvetler ayrılığı ve Mahkemelerin Bağımsızlığı ilkesine aykırıdır. Kaldı ki, her hal ve şartta, icra organının Hakim ve savcı tayin etmesi, onların yerlerini istediği gibi değiştirmesi, geçici yetki ile başka yerlere göndermesi veya, istediği hakim ve savcıları, istenilen yerlerde görevlendirmesi Anayasa'ya aykırıdır.

İcra organı, Anayasa'yı ve Kanunu tastamam tatbik etmek isteseydi yapacağı iş, İstanbul'da önceden kurulu bulunan askeri Mahkemeler ve bu Mahkemelere önceden kanuna uygun bir şekilde tayinleri yapılmış bulunan Hakim ve Savcıları Sıkıyönetim Mahkemesi olarak görevlendirmekti.

Bütün mesele, Anayasa'ya ve kanunlara sahip çıkmak, Anayasa'nın Kanunlara üstünlüğü prensibini sağlamaktır. Bu açıdan sayın mahkemeninin de meseleyi Anayasa ve kanunlar açısından ele alarak karar vermesini talep ederiz.

NETİCE VE TALEP: Yukarıda arz ettiğimiz üzere, tayin tasarrufu Anayasa, ve 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddelerine aykırı olduğundan işten el çekilmesine karar verilmesini,

Her halükârda siyasî bir mahiyeti olan İcra organına Hakimlerin tayinine imkân veren 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddeleri Anayasamız'ın 7, 8, 32, 132 ve 138. maddeleri ile ruhuna aykırı düştüğünden bu maddelerin iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesini talep etmekteyiz. Çünkü, siyasî bir organının uzuvları olan Başbakan ve Millî Savunma Bakanının Hakim ve Savcı tayin etmesi, idarenin, Yargı yetkisi üzerinde üstünlük kurmasıdır.

Anayasamızın 7. maddesi, Yargı yetkisinin Türk Milleti adına Bağımsız mahkemelerde kullanılacağını belirtir. İcra Organınca yapılan tayinlerle bu madde ihlal edilmektedir. Yine bu şekilde İcra organınca yapılan tayinlerle Anayasamızın 32. maddesindeki tabi hakim ilkesi ihlâl edilmekte ve 132 ve 138. maddelerindeki mahkemelerin Bağımsızlığı ortadan kaldırılmaktadır.

Mahkemelerin Bağımsız olabilmeleri için, İcra Organlarının onlar üzerinde hiç bir tasarrufta bulunamamaları gerekir. Bu husus adli Yargı sisteminde temin edilmiştir. Bu açıdan da İcra Organının Mahkemeler üzerinde tasarrufta bulunmasını temin eden 357 Sayılı Kanunun 16 ve 40. maddelerinin iptal edilmesi için Anayasa Mahkemesine gidilmesini saygı ile bilvekâle arz ederiz.

Olağanüstü Mahkeme Olması Bakımından İleri Sürülen İddialar

Basit bir anlatımla, Ceza Yargılama Usulû Hukuku'nda suçun işlenmesinden önce kurulmuş ve yargıcı atanmış mahkemeler, olagan, suçun işlenmesinden sonra belli sanıkları yargılamak üzere kurulan mahkemeler ise olağanüstü mahkeme olarak nitelendirilir.

Olağanüstü mahkemeler, "tabiî yargıç" kavramına aykırı olduğundan, yargılanacak kişiler bakımından tehlikeli oldukları gibi, demokratik ilkelere de taban tabana zıttırlar. Genellikle, siyasî davalarda görülen bu tür mahkemelerin anti-demokratik yönlerini belirtmek ve Anayasa'ya aykırı olduklarını açıklamak için savunucular şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

KONUSU: 3832 Sayılı Örfi İdare Kanununun 8. maddesindeki "Örfi İdare İlânını icap ettiren ahvale taalluk eden fiileri Örfi İdarenin ilânından evvelki işlemiş olanlar..." aleyhine açılan davaların, Sıkıyönetim mahkemesinde görüleceği yolundaki hükmün Anayasa'ya aykırılığı nedeniyle iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesi istemine ilişkindir.

GEREKÇE: I- 1961 Anayasa'sı gerekçesinde de 5, 6, 7. maddelerinde kuvvetler ayrılığı ilkesini açıkça kabul etmiş, 3. bölümünde de 132 ve d. maddelerde yargı erkini düzenlemiştir.

Kuvvetler ayrılığı ilkesi en kısa tanımıyla yasama, yürütme ve yargı erklerinin birbirlerinden bağımsız çalışması, bunlardan birinin diğeri üzerinde etkili olmaması ve bu yolla kişinin hak ve özgürlüklerinin sağlanması amacını güder.

Anayasamız'ın ikinci kısmında düzenlenen temel hak ve özgürlüklerden biri de "tabii

yargı yolu"dur. Gerçekten bu konuyu düzenleyen 1961 Anayasası'nın 32. maddesi aynen; "hiç kimse tabii hakiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi tabii hakiminden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz" denilmektedir. Tüm demokratik ülkeler Anayasaları ve usul yasaları, sanığın basit bir dava konusu olmadığını kabul etmektedirler. Öğretide ve uygulamada sanık, kamu davasında bir "hak süjesidir". Dava ilişkisi içinde sanığın, "hak süjesi" sayılabilmesi ancak önüne çıkarıldığı yargıcın "tabii yargıç" olmasıyla sağlanabilir.

Şu hale göre, davamızda büyük önemi olan "tabii yargıç" ve "olağanüstü mahkeme" kavramlarının anayasa kavramları göz önünde tutularak açıklanması gerekir.

"Tabii yargıç, suçun işlenmesinden önce, yasa ile kurulan ve adaletin dağıtılması yönünden "yasa önünde eşitliğin "bir görüntüsü olan, suç sayılan olayla kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmayan mahkemelerin yargıcıdır." Buna aykırı biçimde kurulan mahkemeler de olağanüstü mahkemelerdir.

Bu tanım, olağan mahkeme ve tabii yargıç kavramının dört koşulu bulunduğunu gösterir.

a) Suçun işlenmesinden önce kurulmuş olmak,

b) Yasa ile kurulma,

c) Adaletin dağıtılması yönünden yasa önünde eşitliğin bir görüntüsü olmak,

d) Suç sayılan olayla kuruluş bakımından bir ilgisi bulunmamak. Yukarıda belirttiğimiz koşulları kısaca açıklarsak,

a) Olağan mahkeme, suçun işlenmesinden önce kurulmalıdır. Bir mahkeme ancak kuruluşundan sonra işlenen suçlar bakımından yetkili ve görevlidir. Bu nedenle de mahkemeniz kurulduktan sonra işlenen ve 3832 sayılı yasanın 6 ve 7. maddeleri ile 8. maddenin 2. cümlesinde yer alan suçlar bakımından yetkili ve görevlidir.

b) Yasa ile kurulmuş olmak koşulu ise açıktır.

c) Adaletin dağıtılması yönünden "yasa önünde eşitliğin" bir görüntüsü olmak konusuna gelince bu koşul kişisel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına engel olacak en önemli sorundur. Anayasa, kişisel hak ve özgürlüklerin en kıskanç koruyucusu olarak, bunları yürütme ve hatta yasama organına karşı koruma gayreti içinde "tabii yargıç" ilkesini koymuştur.

Eğer yargıç suçun işlenmesinden önce yasalarla belli edilmemişse, suçun işlenmesinden sonra örneğine birçok ülkelerde rastlanıldığı gibi yürütme organı tarafından sanığın özel durumuna göre daha ağır cezalar verebilecek ve uygulayacağı usul yönünden kişisel hak ve özgürlükleri olağanüstü biçimde kısıtlayacak özel yargı yolları kurarak "yasa önünde eşitlik" ilkesi geniş ölçüde zedelenebilir. Anayasamız bu türlü uygulamaya hem yürütme, hem de yasama organına karşı engel olmak için 32. maddedeki kuralı getirmiştir.

d) Tabii yargıç kavramının 4. koşulu suç sayılan olayla kuruluş bakımından ilgi bulunmamasıdır. Oysa mahkemenizin kuruluş nedeni bu koşula tam anlamıyla aykırıdır.

II- 25.5.1940 tarihli Resmî Gazete ile yayınlanan 3832 S. Örfî İdare Kanununun bazı kurallarının, geniş özgürlükler getiren 1961 Anayasasına özü ve sözü ile aykırı olması tabiidir. Zira 1924 tarihli Esas Teşkilât Kanununda asla düşünülmeyen demokratik haklara Yeni Anayasa'da zamanın gereklerine uygun olarak geniş biçimde yer verilmiştir.

III- 3832 S. Örfî İdare Kanununun 8. maddesinde yer alan hüküm, olağanüstü olarak nitelenen Anayasa'nın 123 ve 124. maddelerinde düzenlenen ve uygulamada son derece titizlik gösterilmesi gereken yönetim biçiminin sınırlarını gereksiz olarak genişletmek ve kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlamak dolayısıyla Anayasa hükümlerini etkisiz kılmaya yol açacak uygulama olanakları yaratır.

3832 S. Yasanın 8. maddesindeki kuralın "Nedenlik bağlantısı (İlliyet rabıtası)nın geniş yorumu ile, yürütme erkine, Anayasa'da asla düşünülmeyen etki ve baskı araçları sağlanabilir. Şöyle ki, bu yolla, Sıkıyönetim ilanından çok önceki eylemler dahi "Sıkıyönetim

ilanını gerektiren hale ilişkin olarak kabul edilip, Sıkıyönetim mahkemesinin görevine girdiği söylenebilir. Örneğin, dava konusu olay 15.6.1970 tarihindedir. Sıkıyönetim 16.6.1970 günü saat 21.00'de ilan olmuştur. Arada 30 saate yakın bir süre vardır. Bu yol, 10-15 gün hatta 1-2 ay önceki bazı eylemlerin dahi Sıkıyönetim ilanını gerektiren hale ilişkin olarak kabulüne yol açabilir. Bu kişisel hak ve özgürlükler yönünden son dere tehlikeli bir davranıştır ve bir yerde Anayasa kurallarının uygulama alanından kaldırılması olanağını sağlar.

IV- 1961 Anayasası'nın 8. maddesi "Kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağını" düzenlemiştir.

138. maddesinin 3. fıkrasında yer alan: "Askeri Mahkemelerin, savaş ve Sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili olduğu kanunla gösterilir." Kuralı, yasama erkine Anayasa'ya aykırı Yasa düzenleme olanağı sağladığı söylenemez. Yasama organı bu maddede yer alan suçlar ve kişileri saptarken Anayasa'nın tüm ilişkileriyle bağlıdır.

Bugün uygulanmakta olan 3832 S. Yasanın, yasama organınca 1961 Anayasa'sının kabul ettiği ilkelere uygun olarak yeniden gözden geçirilmemiş olması ya da bu yasa yerine yeni bir yasa getirilmemiş olması, Mahkemenizin kendini yetkili görmek bakımından 138/3 deki kuraldan yararlanmak olanağı sağlamaz. Uygulanması da bu anlayış içinde olmalıdır. Bunun aksini düşünmek Anayasanın varlığından rahatsız olan, onu değiştirmeyi ve Anayasa ve Hukuka aykırı davranışı kendi için ilke kabul eden kötü niyetli iktidarlara alet olmaktan öteye gidemez.

SONUÇ: Yukarıda açıkladığımız nedenlerle, Mahkemenize bu davada sanıkları yargılama yetkisi veren 3832 S. Örfi İdare Kanununun 8. maddesinde yer alan "Örfi İdare ilanını icap ettiren ahvale taallük eden fiilleri Örfi İdarenin ilanından evvel işlemiş olanlar" aleyhine açılan davaların da Sıkıyönetim mahkemesinde görüleceği yolundaki kuralın; Anayasa'nın başlangıç kısmında yer alan ilkeler ile özünden çıkan kuvvetler ayrılığı ilkesine, Anayasa'nın 8. maddesinde yer alan "Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı", 11. maddedeki "Temel hak ve özgürlüklerin ancak yasa ile sınırlandırılabileceği, ancak bir hakkın ve özgürlüğün özüne dokunulamayacağı", 12. maddedeki "yasa önünde eşitlik", 30. maddede yer alan "Kişi güvenliği", 32. maddedeki "Tabii yargıç ve olağanüstü merci kurulamayacağı", 138. maddeki "Askeri yargı"ya ilişkin kurallara aykırı olduğundan iptali için *Anayasa Mahkemesine gönderilmesine* karar verilmesini rica ederiz.

Askerî Mahkemelerdeki Subay Üye ile İlgili İddialar

Savunucular, bu konuya ilişkin 353 sayılı yasanın 2. maddesindeki hükmün Anayasaya aykırılığını şu dilekçe ile ileri sürdüler:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİNE

Kurulunuz, yargıç niteliğine sahip olmayan bir üye ile iki yargıçtan kurulmuştur. Oysa, arasında yargıç niteliğini taşımayan bir üyeninin bulunduğu mahkeme bu davaya bakamaz. Bu davaya bakacak mahkemenin üç yargıçtan kurulmuş olması zorunludur. Bu nedenle mahkeme kadrosu tamamlanıncaya kadar duruşmanın geri bırakılmasını diliyoruz.

Anayasanın 138. maddesinin 4. fırkası: "Askeri mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hakimlik niteliğine sahip olması şarttır." hükmünü koymuştur. Böylece askeri mahkemelerde hakimlik niteliğine sahip olmayan bir üyenin de bulunmasına imkân verilmiş ise de, bu imkânın hangi şartlar altında uygulanabileceği son fıkrada belirtilmiştir.

Askeri yargı organlarının kuruluşu...

1. Mahkemelerin bağımsızlığı,
2. Hakimlik teminatı,
3. Askerlik hizmetinin gereklerine göre, özel kanunla düzenlenir.

Demek ki, askeri mahkemelerin kuruluşunda öncelikle mahkemelerin bağımsızlık ilkesi ve hakimlik teminatı göz önünde tutulacaktır. Askerlik hizmetlerinin gereklerinden son sırada söz edilmiştir.

Davamızdaki sanıklar arasında bir tane bile askeri şahıs yoktur. İddianame ile isnat olunan suç askeri ceza kanununda gösterilen suçlardan değildir. Buna göre bu davada askerlik hizmetinin gerekleri söz konusu edilemeyecektir. Şu halde bu davaya bakacak mahkemeye, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı ilkelerini zedeleyebilecek bir unsurun (hakim niteliğine sahip olmayan üyenin) katılması Anayasa'ya aykırıdır.

Bu görüşlerimiz Anayasa'nın 138. maddesinin gerekçesinde gayet açık olarak şöyle anlatılmaktadır.

"Askeri mahkemeler üyelerinin tamamının hakimlik niteliğine sahip olmaları prensibi kabul edilmiş fakat hal ve şarta göre bu mahkemelere hakim niteliğinde bulunmayan personelin girmesi hususu da derpiş edilmiştir."

Madde gerekçesinde yer alan "hal ve şart" deyiminden ne anlaşılması gerektiğini Kurucu Meclisteki müzakereleri izleyerek tespit etmek mümkündür.

Anayasa Komisyonu tarafından Kurucu Meclis'e getirilen şekliyle anılan madde önce şöyle kaleme alınmış bulunmaktaydı.;

"Askeri mahkemelerde üyelerin tamamının hakimlik niteliğine sahip bulunması asıldır. Her halde bu mahkemelerde üyelerin çoğunluğunun hakimlik niteliğine sahip olması şarttır."

Tasarının bu kaleme alınış biçimi Kurucu Meclis üyelerinin hemen çoğunluğu tarafından benimsenilmiş ve bu üyeler madde lehine konuşarak desteklemişlerdir. Meselâ:

Esat Kümbetlioğlu: "Esas olan Askeri yargının da hukukçulardan ibaret hakimler eliyle yapılmasıdır. (...) Madde yerindedir, kabulünü rica ederim."

Fehmi Alpaslan: "...askeri mahkeme davasını rüyet ediyor. Hukuki esasa ve bu esasın temeline istinat etmek suretiyle, kanunu tatbik etmek suretiyle neticeyi meydana getirecektir. (...) Bunlar da hukuki esaslar içinde ele alınacaktır. Bunu da ancak hukukçu arkadaşlar yapabilirler. (...) Bu itibarla maddenin aynen kabulünü rica edeceğim."

Komisyon Sözcüsü Nurettin Ardıçoğlu: "...Madem ki, Türk Milleti adına kaza yetkisi kullanılmaktadır, askeri mahkemelerde üyelerin tamamının hakim niteliğine sahip olması lâzımdır. (...) Ordudaki yargı işlerinin özelliğini bir nisbette kabul etmekle birlikte hukuk tekniği bakımından bir tefrikin yapılmasına Komisyon olarak imkan görmemekteyiz. Hukuk mezunu elemanlar hukuk tekniğine vakıftırlar. Bu bakımdan askeri mahkemenin de bir özelliği yoktur."

Bu görüşlere karşılık esas itibariyle Komisyon teklifini benimsemekle beraber bazı üyeler, askeri disiplin ve askeri gerekler nedeniyle mahkeme heyetinde hakim olmayan askeri şahısların da bulunması tezini savunarak maddeye esneklik kazandırılmasını sağlayacak bir değişiklik getirilmesini önermişlerdir. Meselâ:

İhsan Kabadayı: "Askeri mahkemelerde üyelerin tamamının hakimlik niteliğine sahip bulunması asıldır. Yani askeri mahkemeler yalnız hakimlerden kurulu toplu bir mahkeme olacaktır. Fakat askeri disiplini ve askeri topluluğunun muhakemesi görülmekte olan hadise hakkındaki temayülünü teşkil edecek hakim niteliğine sahip olmayan bir askeri üyenin özel mahkemede bulunmasındaki faydaya işaret etmek isterim."

Rauf Gökçen: "Mahkeme heyetinde subayların bulunmasının faydası çoktur. Subaylar önlerine gelen meseleleri disiplin yönünden tetkik ediyorlar, halbuki hakimler, meseleleri objektif bir yönden tetkik ediyorlar...

Sivil toplum içinde aradığımız disiplin ile, orduda aradığımız disiplin arasında çok fark vardır. Disiplin orduda 1. derecede önceliğe sahiptir. Orduda disiplin temini için cezaların sür'atle infazı şarttır. Böyle olmazsa disiplin sağlanamaz. O da davanın hukuki yollarını bilmekten başka kıtanın disiplin durumunun bilinmesi de elzemdir. Disiplin tesis edilmiş bir yerde aynı suç için verilen bir ceza, disiplinin zayıflamış bulunduğu bir yerde verilecek cezadan farklı olur. Askeri mahkemelerin sür'atle karar vermeleri, askeri mahkemelerde üye olarak bulunacak subaylar mahkeme heyetine bu yönden tutacakları ışık ile çok ilgili-

dir. Meselâ; kıtanın o günlerdeki disiplin ihtiyacını bu subay arkadaşlarımız çok iyi bilirler, suç mevzuunda heyeti hakimiye tatmin edecek izahatta bulunabilirler. (...) Burada üye subay adeta bir bilirkişi olarak hizmet görmektedir..."

Abdülkadir Okyay: "...askeri mahkemelerde sırf askerî suçların rüyeti sırasında bir askerin bulunması doğru ve isabetlidir. Fakat, askeri suç haricinde umumi hükümlere tabi olan suçlara rüyet edilirse, buradaki kararda subayların bulunmasına ihtiyaç yoktur..."

Kurucu Meclis'te cereyan eden bu tartışmalar ve ileri sürülen görüşlerin ışığında Komisyon adına söz alan **Muammer Aksoy:**

"Eğer orduda fiilen aktif hizmet gören üye sayesinde askeri ihtiyaç ve zaruretlerin göz önünde tutulması sağlanmak isteniyorsa bir tek üyenin dahi ordunun görüşünü belirtmesine imkân vardır..." gerekçesi ile teklifi geri alarak, getirdiği değişiklik önergesi ile maddeyi bugünkü biçimde Meclis'in oyuna sunmuştur.

Görülüyor ki, askeri mahkemelerde yargıç olmayan üyenin bulunması sırf askeri suçlarda ve askeri kişilerle ilgili yargılamalarda askeri disiplin ve askeri gereklerle kabul edilmiştir. Öyle ise, bu hallere girmeyen yargılamalarda yargıç niteliğine sahip olmayan askeri üyelerin heyette yer alması ve oy hakkının bulunması açıkça Anayasa yapımcısının iradesine ve giderek Anayasa'ya aykırıdır. Şu halde, askeri mahkemelerin kuruluşunu düzenleyen Kanun Koyucu'nun Anayasa'nın bu özelliğini göz önüne alarak askeri davalara bakacak askeri mahkemelerin kuruluşu ile, davamızda olduğu üzere sivil davalara bakacak mahkemelerin kuruluşu arasında bir fark gözetmesi ve ona göre kanun yapması gerekirdi. Bu özellikler gözetilmeksizin çıkarılan kanun Anayasa'ya aykırı düşmüştür.

353 sayılı Kanunun 2. maddesinde; "Askeri mahkemeler iki askeri hakim ve bir Subay üyeden kurulur" denilmekle, askeri ve sivil dava ayırımı yapılmayarak mutlak ve eksik bir hüküm konulması Anayasa'ya aykırıdır.

353 sayılı Kanunun 2. maddesi; "Askeri mahkemeler askeri olmayan davaları rüyet ederken kurulun tamamı hakim üyelerden oluşur." hükmünü ihtiva etmediği için Anayasa'ya aykırıdır.

Şu durumda:

1. 353 sayılı Kanunun 2. maddesi yukarıda açıklanan sebeplerle Anayasanın;

a. Hukuk devleti ilkesi ile çeliştiği için 2.,

b. Bağımsız mahkeme ilkesi ile çeliştiğinden 7.,

c. Kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı ilkesi gereği 8..

d. Kişi hürriyetini kısıtlama yetkisinin yalnız hakimlere ait olması ilkesi ile çeliştiğinden 30.,

e. Hakimlik teminatına ilişkin temel ilkelerle çelişmesi açısından 133.,

f. Hakimlik niteliği ilkesi ile çeliştiğinden 134.,

g. Askeri yargının koşullarını düzenleyen ilkelerle çeliştiğinden 138., maddelerine aykırı bulunduğundan anılan maddenin iptali için konunun Anayasanın 151. maddesi ve buna ilişkin mevzuat uyarınca Anayasa Mahkemesine götürülmesini,

2. Bu nedenlerle Mahkeme Kurulu Anayasa'ya uygun biçimde tamamlanıncaya kadar yargılamanın geri bırakılmasını,

Saygılarımızla dileriz.

Sanık Vekilleri

Özel Olarak Sıkıyönetim Mahkemeleri Kurulmasının Anyasaya Aykırılığı ile İlgili İddia

Askerî mahkemeler dışında sıkıyönetim hallerinde sıkıyönetim mahkemelerinin kurulmasına olanak tanıyan 3832 sayılı yasanın 5. maddesinin[7] Anayasaya aykırılığı konusunda ise savunucular şunları ileri sürdüler:

İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

DİLEKÇE KONUSU: 3832 Sayılı Örfi İdare Yasasının 4106 sayılı yasa ile değişik 5. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı nedeni ile iptali konusunda bir karar alınmak üzere, dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesi istemine ilişkindir.

GEREKÇE: Mahkemeniz, yukarıda sözü edilen yasanın, belirtilen maddesi hükmüne göre kurulmuş olup, müvekkillerimizi yargılamaktadır.

1961 Anayasası Yargı erkini düzenleyen üçüncü bölümünde Türk Milleti adına yargılama yapacak ve hüküm verecek yargı organlarını göstermiş, bu arada ayrı bir Sıkıyönetim Mahkemesinden söz etmemiştir. Gerçekten, Anayasanın 138/3. maddesi Sıkıyönetim hallerinde Askeri mahkemelerin görevli olduğunu belirtmiştir.

Fıkranın açık hükmünden anlaşıldığı üzere, Anayasa Sıkıyönetim halinde yargı yetkisini normal Askeri mahkemelere tanımakta ve sadece "kişi" ve "yargılanabilecek suçlar" açısından istisna kabul etmektedir. Diğer bir deyişle, Sıkıyönetim yargı yetkisine sahip organlar bakımından değil, bu organların yetkileri yönünden istisna getirmektedir.

Askeri Mahkemelerın kuruluşu da 353 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. 353 sayılı Yasanın 1. maddesi Türk Milleti adına yargı yetkisini kullanacak Askeri Mahkemeleri sınırlı olarak saymıştır. Örneğin: Tümen, Kolordu, Ordu Askeri Mahkemeleri gibi. Bu maddede de ayrıca askeri mahkemeler yanında Sıkıyönetim Mahkemeleri düzenlenmemiştir.

Açıkça görülmektedir ki; gerek 1961 Anayasası gerekse buna uygun olarak çıkarılan 353 sayılı Yasa Askeri Mahkemeler yanında ayrıca Sıkıyönetim Mahkemelerinin kurulmasını öngörmemiş, hukukumuzda Sıkıyönetim Mahkemelerinden sadece Anayasadan 21 yıl önce yürürlüğe giren 3832 Sayılı Yasada söz edilmiştir.

Anayasanın ve 353 Sayılı Kanunun bu hükümleri muvacehesinde, 3832 Sayılı Örfi İdare Kanununun 5. maddesine göre kurulan Örfi İdare mahkemeleri hukuki mesnedi bulunmayan mahkemelerdir ve bu 5. madde de Anayasa'ya aykırıdır. Bu hukuki gerçekler karşısında mahkemenizin de hukuki mesnedi bulunmamakta ve olağanüstü yetkilerle mücehhez merci sıfatını kazanmamaktadır. Yeni Anayasa karşısında hukuken bir mahkeme olarak kabul edilmeniz olanağı yoktur.

SONUÇ: Yukarıda belirtilen nedenlerle, 3832 Sayılı Yasanın 4106 sayılı Yasa ile değişik 5. maddesi; Anayasal bir temele dayanmayan ve 353 sayılı Yasa ile de düzenlenmemiş bulunan özel mahkemeler kurma olanağını sağlaması yönünden; Anayasamızın kuvvetler ayrılığı, mahkemelerin bağımsızlığı, tabiî yargıç ilkelerine aykırı olduğu Anayasanın 138. maddesinin üçüncü fıkrasının açık hükmüne de aykırı bulunduğundan iddiamızın ciddî kabul edilerek, sözü edilen maddenin iptali konusunda karar verilmek üzere dosyanın Anayasa Mahkemesine gönderilmesini ve davanın bu konuda bir karar gelinceye kadar geri bırakılmasına karar verilmesini dileriz.

7. 3832 sayılı yasanın 5. maddesine paralel bir hüküm 1402 sayılı yasanın 11. maddesinde yeralmıştır. Ancak, özellikle yargıçların atanmaları konusunda önceki hükme göre birçok değişiklikler getirilmiştir.
8. 1961 Anayasasının bu hükmü 12 Mart'tan sonra 1488 ve 1699 sayılı yasalarla iki kez değiştirildi, bu süre 48 saat ve 7 güne çıkarıldı.

Sanıkların Gözaltına Alınmaları ve Tutuklanmaları

1961 Anayasasının değiştirilmeden[8] önceki hükmüne göre "Yakalanan veya tutuklanan kimse en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç" en fazla "yirmi dört saat" gözaltında tutulabilirdi. Oysa 1970 döneminde birçok sanık, örneğin, Disk davası sanıkları, hiçbir yargıç kararı olmaksızın 12 gün çeşitli kışlalarda gözaltında tutuldular.[9]

Olaylardan hemen sonra İstanbul Valiliği 16.6.1970 gün ve Şube 1. D. 4 sayılı yazı ile Disk davası sanıklarının "Halkı polis ve askerî kuvvetlere karşı isyana teşvik, hayatı felce uğratan, trafiği işlemez hale getiren 171 sayılı yasaya aykırı eylemleri" nedeni ile gözaltına alınmalarını ve tutuklanmalarının teminini İstanbul C. Savcılığından istedi. Bu tür istekler birçok devrimci ve işçiler için sıkıyönetim kurulana dek sürdü. Bundan sonra ise aynı görevi Sıkıyönetim Komutanlığı devraldı.

Valiliğin yukarıda belirtilen yazısı üzerine, İstanbul C. Savcı Yardımcılarından Servet Köseoğlu, İstanbul nöbetçi 4. Sulh Ceza yargıçlığından sanıkların tutuklanmalarını istedi. Yargıç Orhan Önder, "tutuklama için yeterli delil olmadığından" bu istemi reddetti. Karara savcı itiraz etti. İtiraz üzerine inceleme yapan Asliye Ceza Yargıcı Şakir Çaldağ'da "tutuklamaya yer olmadığına" karar vererek savcının itirazını reddetti.

Sıkıyönetimin ilân edilmesinden ve mahkemelerin kurulmasından sonra Sıkıyönetim Komutanı, 25-26-27 Haziran 1970 günlü emirlerle evvelce gözaltına alınan, fakat adliye mahkemelerince tutuklanmayan sanıkların tutuklanmalarını istedi. Disk davası sanıkları tutuklanmak üzere İstanbul 1 No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi önüne 29 Haziran 1970 tarihinde çıkarıldılar. Mahkeme başkanı Tuğgeneral Mehmet Harput, duruşma yargıcı Hâkim Yb. Orhan Ertosun ve üye yargıç Hâkim Bnb. Ferruh Şenerdem'den kuruluydu. Kurul, sanıkların ifadelerini aldıktan sonra tutuklanmalarına karar verdi.[10]

Savunucular tutuklama kararlarına en yakın askerî mahkeme olan 1. Ordu Komutanlığı Askerî Mahkemesinde itiraz ettiler. Örneğin, yukarıda belirtilen tutuklamaya karşı, savunucular tarafından yapılan itiraz üzerine konuyu inceleyen 1. Ordu Komutanlığı Askerî Savcısı Hâkim Bnb. Oktay Sedef, itirazları haklı gördü ve bu konudaki uzun ve bilimsel yönden değerli mütealâasında sanıkların salıverilmeleri gerektiğini açıkça belirtti. Ancak, yine de 1. Ordu Komutanlığı Askerî Mahkemesi istemi reddetti.

O tarihlerde milletvekili olan Mehmet Ali Aybar, hakkında tutuklama kararı olmadığı halde sıkıyönetimce gözaltında tutulanların durumunu TBMM'ye getirmiş ve Meclisin 22 Haziran 1970 tarihli oturumunda yaptığı konuşmada; sivil mahkemelerce tutuklanmayan kişilerin Sıkıyönetimce Anayasaya aykırı bir biçimde gözaltında tutulduklarını söylemişti. Bunun üzerine, Sıkıyönetim Komutanlığı bir açıklama yapmak gereğini duydu. Sıkıyönetim açıklamasında şöyle deniliyordu;[11]

"Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından tutuklananlar, sivil mahkemelerde duruş-

9. Özellikle sendika yöneticilerinin hiçbir yasal dayanak olmaksızın gözaltında tutulmaları içte olduğu gibi dışta da tepki ile karşılandı. Örneğin Amerikan Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası durumu protesto etti.
10. Tutuklama sırasında Askerî Mahkeme önünde verilen ifadelerden bazıları belgeler bölümünde sunulmuştur.
11. 24.6.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden aynen alınmıştır.

maları yapılıpta beraat eden kişiler değil, yetkisizlik sebebi ile duruşmaları yapılmayıp da Sıkıyönetimin yasakladığı suç kapsamına giren fiillerde bulunan kişilerdir. Ayrıca sıkıyönetimden evvel normal zamanlarda yaptıkları fiil suç olmayıp da sıkıyönetimin ilanından sonra suç sayılan fiilleri işleyenler, bu fiileri teşvik ve tertip edenler sorguları yapılmak üzere göz hapsine alınmışlardır."

Bu açıklama öncelikle kimseyi tatmin etmedi. Ayrıca gerçekle ve hukukla da bağdaşmıyordu. Çünkü, adlî mahkemeler sıkıyönetimce gözaltında tutulan kişiler hakkında evvelce "yetkisizlik" kararı değil "tutuklamaya yer olmadığı" kararı vermişlerdi. Buna gerekçe olarak da "yeterli delil bulunmamasını" göstermişlerdi. Bu durumda artık kişinin gözaltında tutulmasına hukuken imkân yoktu. İkinci olarak açıklamanın yapıldığı tarihte (23.6.1970) "normal zamanlarda suç olmayıp da sıkıyönetimin ilanından sonra suç sayılan[12] fiilleri işleyip de gözaltına alınan hiç kimse yoktu ya da çok azdı. Bu tür suçlar, daha sonraki tarihlerde görülmeye başlandı. Açıklamanın yapıldığı tarihte gözaltında bulunanlar genellikle 15/16 Haziran direniş olaylarından sanıktılar. Ayrıca, anayasanın değişiklikten önceki 30. maddesi karşısında yargıç kararı olmaksızın bir kimseyi 24 saatten fazla özgürlüğünden yoksun olarak gözaltında tutmaya hiç kimsenin hakkı yoktu. Bu nedenlerle yukarıdaki açıklama, soruna bir çözüm getirmekten çok uzaktı ve anayasaya aykırı davranışların varlığının bir kanıtı olmaktan öte hukukî değer taşımamaktaydı.

Davaların açılmasından sonra da sanıkların tutukluluk halleri uzun süre devam etti. Hatta bazıları, sıkıyönetim sona erdiği halde tutuklu kaldılar.[13] Savunucular, davalar sırasında sanıkların salıverilmeleri için birçok istemde bulundular. Bunlar arasında en önemlisi 9 Eylül 1970 tarihli dilekçeleriydi. Savunucular bu dilekçede şöyle diyorlardı;

İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA

Konusu: 3 Eylül 1970 günkü tahliye dileklerimiz üzerine 5 Eylül günü Mahkemenizce verilen ara kararından rücu olunarak müvekkillerimizin tahliyesine ve 353 sayılı Kanunun 71. maddesinin d bendinin anayasaya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine dair.

3 Eylül 1970 günkü tahliye dileklerimiz, Mahkemenizin 5 Eylül günlü ara kararında:

"Delillerin duruşmada yeni ikame olunması ve henüz bitmemiş bulunması" gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu gerekçenin usule uygun olmadığı kanısındayız. Çünkü, bu gerekçe doğru farz edilirse: Hüküm kesinleşinceye kadar tutukluluk halinin sürmesi gerekecektir. Bilindiği gibi, "Bir delilin geç irad edilmesi, ikamesi isteminin reddine sebep olmaz." (Madde: 149). Yine bilindiği gibi, hüküm Yargıtay'dan bozuk geldikten sonra da yeni delillerin iradı mümkündür.

Hükmün verileceği âna kadar ve hattâ bozma halinde hükümden sonra bile delillerin ikamesi mümkün olduğuna göre: "Delillerin ikamesi bitmemiştir." gerekçesiyle tahliye dileğinin reddi, sanıkların, davanın sonuna kadar tutuklu bırakılacakları anlamına gelir ki, usul hukuku bu çeşit bir ara kararına aslâ cevaz vermez.

Tahliye konusunda bir karar verecek olan mahkeme, delillerin ikamesinin bitmiş bulunup bulunmadığını değil; sanıklar tarafından delillerin yok edilmesinin veya değiştirilmesinin söz konusu olup olmadığını araştırmak zorundadır.

12. Sıkıyönetim komutanının emirlerine aykırı hareket gibi.
13. Bu konuda bkz. Bölüm V.

Bundan başka, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla tutuklama ancak son soruşturmanın açılacağı güne kadar bir anlam taşıyabilir Son soruşturma açıldıktan sonra böyle bir tedbir artık anlamsız kalır. Çünkü, tutuklunun dışarı ile olan ilişkileri ancak son soruşturma açılıncaya kadar kısıtlanabilir. Ondan sonra bu çeşit bir kısıtlamanın kanunda yeri yoktur.

353 sayılı Kanunun 91. maddesi bu görüşümüzü teyit etmektedir.

Bu maddeye göre: "...İddianame askeri mahkemeye verilinceye kadar, sanığın bilmesi uygun görülmeyen hususların kendisine duyurulması askerî savcı tarafından yasaklanabilir.

Tutuklama sebebine göre, gerektiğinde iddianamenin askerî Mahkemeye verilmesine kadar sanık ile müdafiin görüşmesinde askerî savcı veya yardımcısı hazır olabilir."

Bu maddeden anlaşılır ki: Hazırlık soruşturması safhasında kendi müdafii ile bile görüşürken gözaltında tutulabilen sanık, müdafiinden başka kimselerle görüştürülürken daha sıkı bir denetime tabi tutulabilecektir. Bu denetim, sanığın delilleri yok etmesini veya değiştirmesini önleyici birer tedbir niteliğindedir.

Bu tedbir sayesinde, meselâ bir kaatil; suç vasıtası olan tabancasını gizlediği yeri kardeşine söyleyip bunu ortadan kaldırtamayacaktır.

Bunun için hazırlık soruşturması sırasında, bir sanığın delilleri yok etmesini veya değiştirmesini önlemek maksadıyla tutuklanması 353 sayılı Kanunun 71. maddesinin b bendine uygun görülebilir.

Ama, iddianame askerî mahkemeye verildikten sonra, sanığın dışarı ile görüşmesi bu çeşit bir denetim altında değildir. Sanık, silâhını gizlediği yeri ziyarete gelen yakınlarına söylemek imkânına sahiptir.

Böyle olunca, son soruşturma açıldıktan sonra: Delillerin değiştirilmesini veya yok edilmesini önlemek maksadıyla tutukluluk müessesine başvurmak; gerçek duruma ve dolayısıyla kanunun ruhuna aykırı düşer.

Bu nedenle, tahliye talebimizin, 5 Eylül 1970 günlü ara kararında "delillerin duruşmada yeni ikame olunması ve henüz bitmemiş bulunması" gerekçesiyle reddedilmiş olması kanunun ruhuna aykırıdır.

Müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamı için gösterilen kanun hükümlerinden biri de 353 sayılı Kanunun 71. maddesinin d bendidir.

Oysa hukuk otoritelerinin görüşleri karşısında artık bu bendin uygulanma kabiliyeti kalmamıştır.

Bu bent, gerçi söz ve şekil bakımından yürürlüktedir. Ama, kanunları, sadece şekilleri ve sözleri bakımından değil özleri ve gayeleri bakımından yorumlayanlar artık bu bendi uygulayamazlar. Çünkü:

15 kişi ile toplanıp karar veren Anayasa Mahkemesinin sekiz hâkimi, demek ki, çoğunluğu bu bendin anayasaya aykırı olduğu görüşündedir.

Bilindiği gibi, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu'nun 104. maddesinin üçüncü bendi, 353 sayılı Kanunun 71. maddesinin d bendi ile hemen hemen ayniyet arz etmektedir.

Anayasa Mahkemesinden sekiz hâkimin bu bent hakkındaki görüşü şudur:

"Tutuklama bir tedbirdir. Hiç bir zaman cezaî bir nitelik arz etmez. Tutuklama sebepleri, kaçmayı veya delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek gibi soruşturma ile ilgili olacaktır. Yoksa hükümet nüfuzunu kıran veya memleketin asayişini bozan fiillerden bulunması gibi soruşturma ile alâkası olmayan umumi sebeplere dayanılarak yapılan tutuklamalar cezaî bir nitelik taşır." (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi. Sayı: 1, Sayfa: 219).

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasası *Zorunlu Kılan Sebepler* tabiriyle tutuklama müessesesini zaruret kavramı ile benimsemiş bulunmaktadır... Tutuklamanın bir ceza mahiyeti almaması lâzımdır. Hükümden önce ceza verilmesini hukuk devleti anlayışı ile telife imkân yoktur." (Sayfa:82).

"Zaruret kavramı ve *Tevkifte Ceza Mahiyeti Bulunmadığı* esasından hareket edilince,

tutuklamanın; tahkikatın ve onun neticelerinin selâmeti namına, sanığın adaletin eli altında bulundurulması gibi muhakeme hukukunun zaruri kıldığı bir maksatla kabul edilmiş olduğu neticesine varmak icap edecektir." (Sayfa:83).

"Muhakeme hukuku gayesi dışında kalan ve tamamen ceza hüviyetine sahip bulunan bu iki hükmün de aykırılık bakımından iptali gerektiği kanaatındayız." (Sayfa:221).

Bunları biz söylemiyoruz. Söyleyenler şunlardır:

1- Anayasa Mahkemesi Başkanı Sünuhi Arsan,

2- Anayasa Mahkemesi üyesi Rıfat Göksu,

3- Anayasa Mahkemesi üyesi İsmail Hakkı Ülkmen,

4- Anayasa Mahkemesi üyesi Salim Başol,

5- Anayasa Mahkemesi üyesi Celâlettin Kuralmen,

6- Anayasa Mahkemesi üyesi Muhittin Gürün,

7- Anayasa Mahkemesi üyesi Ekrem Korkut,

8- Anayasa Mahkemesi üyesi Fazıl Uluocak,

Demek ki; "Suçun devlet veya hükümet nüfuzunu kıran veya memleketin asayişini bozan fiillerden" olması halinin tutuklama sebebi sayılmasını, Anayasa Mahkemesinin 8 hâkimi, Anayasaya aykırı bulmuştur.

15 kişi ile karar veren Anayasa Mahkemesinde 8 kişi çoğunluğu teşkil eder. Buna rağmen, bu 8 kişinin iptal kararı verememiş olması sadece kötü bir tesadüfün eseridir.

Zira Anayasaya aykırılık iddiası, Anayasa Mahkemesinde ayrı ayrı iki davaya konu teşkil etmiş ve bu 8 kişi bir davada toplanamamıştır. Şöyle ki:

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104. maddesinin üçüncü bendinin anayasaya aykırılığı iddiası bir keresinde Elâzığ Asliye Ceza Mahkemesince Anayasa Mahkemesine götürlmüştür. Bu dava, 19 Şubat 63 tarihinde Esas: 962/277, Karar: 963/34 sayı ile karara bağlanmıştır. Bu kararda; Başkan Sünuhi Arsan'la birlikte şu üyeler sözü geçen bendin anayasaya aykırı olduğu görüşünde bulunduklarını belirtmişlerdir:

Salim Başol, Muhittin Gürün, Rıfat Göksu, İsmail Hakkı Ülkmen, Celâlettin Kuralmen, Ekrem Korkut,

Aynı konu, bir kere de Türkiye İşçi Partisi tarafından Anayasa Mahkemesine götürülmüştür. Bu dava da Esas: 963/200, Karar: 963/110 sayı ile karara bağlanmıştır.

Evvelki kararda, anayasaya aykırılık görüşünü kabul edenlerden Salim Başol bu davada bulunamamış; fakat onun yerine davaya giren Fazıl Uluocak aynı görüşe katılmıştır. Böylece, aykırılık görüşünü kabul edenlerin sayısı iki davada sekize yükselmiştir. Ama, evvelki davada hazır bulunan Salim Başol bu davada bulunamadığından bu görüşün taraftarları gerçekte sekiz kişi oldukları halde her davada yediye düşmüştür.

Beklenen karar, bu nedenle istihsal edilememiştir. Ama, bu diğer bütün hukuk otoriteleriyle birlikte aralarında Sünuhi Arsan'ın da bulunduğu sekiz anayasa Hâkiminin görüşünü ceffel kalem bir kenara itmeyi asla gerektirmez.

Tutukluluk gibi kişi özgürlüğü ile ilgili bir kararı verme yetkisini haiz kişiler bu hususu göz önünde tutmak zorundadırlar.

İşte, müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamına sebep olarak gösterilen 71. maddenin d bendinin hukuki niteliği budur.

Ayrıca, bilinen bir gerçeği tekrarlamakta da yarar vardır:

71. maddede yazılı bütün unsurlar mevcut olsa dahi, tutuklama zorunlu değildir. Maddedeki *"Tutuklanabilir"* kelimesinin mahkemeye bir mecburiyet yüklemediği meydandadır.

Müvekkillerimiz Ağır Cezalık bir suçtan tutuklanmış değildirler. Haklarında her ne kadar, Türk Ceza Kanunu'nun 149. maddesi gereğince de dava açılmış ise de tutuklama kararında bu suç söz konusu edilmemiştir.

Tutuklama kararı incelendiğinde görülür ki:

Müvekkillerimiz 171 sıyılı Kanununa aykırı toplantı yaptıkları ve bu toplantıda 171 sayılı Kanuna aykırı yürüyüşleri teşvik ettikleri ileri sürülerek tutuklanmışlardır. Yine tutuklama kararına göre:

Sanıklar, 274 ve 275 sayılı Kanunları değiştiren kanunların anayasaya aykırı bulunduğu kanaatinde oldukları için bu suçu işlemişlerdir.

Sıra, savunmaya geldiğinde müvekkillerimizin böyle bir suç işlemedikleri açıklanacaktır. Ancak, tutuklama kararında yazılı suçun işlendiğini bir an için farz edersek, bu kararara göre: Sanıklar, suçu, Anayasayı korumak maksadıyla işlemişlerdir. O güne kadar, bu tasarılara müsbet oy veren Ana muhalefet partisi ancak o tarihten sonra durumu anlayabilmiş, tasarılara cephe almış ve tasarı kanunlaşınca da iptali için Anayasa Mahkemesine baş vurmuştur. Demek ki, tutuklama kararında yazılı suçun sabit olduğu, farzı muhal olarak, kabul edilse bile sanıklar bu suçu Anayasayı korumak gibi yüksek bir duygu ile işlemiş olduklarına göre cezalarının; hafifletilmesi ve tecili veya para cezasına çevrilmesi daima mümkündür.

Üç aya yakın bir süreden beri özgürlüklerinden yoksun bırakılmış olan müvekkillerimizin tahliye edilmemeleri, onların bu gibi kanun hükümlerine lâyık görülmedikleri hakkında mahkemenin peşin bir yargısı bulunduğu zannını uyandırabilir.

İddia makamı, evvelki celselerden birinde, tahliye talebimizin reddini isterken bu yürüyüşlerde hükümet kuvvetlerine tecavüz edildiğini, Karakol basıldığını, amme hizmetlerinin tahrip edildiğini söylemek suretiyle müvekkillerimizin tahliyeye müstehak olmadıklarını ifade etmişti. Oysa, bu iddialarla müvekkillerimizin tutukluluk halleri arasında hiç bir ilişki yoktur. Çünkü müvekkillerimiz hükûmet kuvvetlerine tecavüz edilmesini, Karakol basılmasını, amme hizmetlerinin tahrip edilmesini teşvik ve tahrikten tutuklanmış değildirler. Onların tutukluluk sebepleri sadece 171 sayılı Kanunun 18. maddesine dayanmaktadır.

Özet olarak tekrarlamak gerekirse: Müvekkillerimizin tutukluluk hallerinin devamı için hukuk bakımından muteber hiç bir sebep yoktur.

Evet, tutukluluk halinin devamı için hukukî hiç bir sebep yoktur.

Ama, şunu da sormak gerekir: Bu davanın hukukla bir ilgisi var mıdır?

Eğer bu davanın hukukla ılgisi olsaydı, müvekkillerimizin suçlu olup olmadıklarını tesbit için mahkemenin hükmünü beklemek gerekirdi.

Oysa, Mahkemenin hükmüne hacet kalmamıştır. Çünkü, bu Mahkemenin hâkimlerini atayan Süleyman Demirel müvekkillerimizi çoktan suçlamıştır.

Mahkemeniz hâkimlerini bu göreve atamış olan Süleyman Demirel, bakınız müvekkillerimiz hakkında neler söylüyor:

Demirel, 17.6.1970 günü TBM Meclisi'nde (tutanak Dergisi, Sayfa: 237-238'de) diyor ki:

"Muhterem üyeler, bu tasarı Millet Meclisinde görülmüş ve Millet Meclisi tarafından kabul edilmiş. Şimdi bunun üzerine Disk diye bir teşekkül çıkmış diyor ki: 'Bu tasarıyı kanunlaştırmayacağız.' 'Fabrika tahrip edeceğiz. Sokak savaşı açacağız. Ama, Parlamento'nun iradesini istediği gibi kullanmasına engel olacağız. Bu kanunlarla ilgili tasarılar gerçekleştiği takdirde işyerlerinde kan gövdeyi götürecektir.' 'İçimizden bir kişi dahi tutulsa ve bu arkadaş nereye götürülürse götürülsün orayı topluca basacağız. Ve arkadaşlarımızı alacağız.' "

Demirel, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in böyle söylediğini iddia ederek devam ediyor:

"Nitekim, bunları yaptılar. Yani dünkü hareketlerin içinde bunlar var. 'Kanun falan dinlemeyeceğiz.' dediler, dinlemediler. 'Fabrikaların tahrip edilmesi ve dinamitlenmesi de eylem sırasında düşünülecektir.' dediler, bunu da yaptılar."

Demirel'in İçişleri Bakanı Haldun Menteşoğlu da, tabiî, başbakanından geri kalmamak istiyor. TBM Meclisinin aynı oturumunda (Sayfa: 230'da) Menteşoğlu da diyor ki:

"Bu olaylar bir tertibin, bir tahrikin mahsulüdür. Tertipçi ve tahrikçi DİSK'tir. Muhterem arkadaşlar, bu teşekkülün yakın yıllar içinde kanunsuzluğu ve gayrı meşruluğu teşvik ve tahrik ederek bir takım eylemlerde bulunduğu hepinizin malûmudur."

Menteşoğlu, 15/16 Haziran olaylarını DİSK'in teşvik ve tertip ettiğine Meclisi inandırabilmek için uydurduğu bir takım sözleri DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'e atfediyor. Gûya Kemal Türkler şöyle demiş:

"Mücadelenize mani olmak amacıyla karşınıza polisin çıkarılmasını çok zayıf ihtimal olarak görmekteyim. Ne olacak? Asker çıkacak. Kim çıkarsa çıksın. Muhakkak kendileriyle çarpışılacaktır. İçimizden bir kişi dahi tutulsa ve bu arkadaş nereye götürülürse götürülsün orayı topluca basacağız. Arkadaşımızı alacağız. Fabrikaların tahrip edilmesi ve dinamitlenmesi de eylem arasında düşünülecektir."

Demirel'in İçişleri Bakanı Haldun Menteşoğlu, TBM Meclisinin 15.7.1970 günkü birleşiminde de müvekkillerimizi suçlamaya şöyle devam ediyor:

"Ayaklanmanın tertipçisi; Türkiye İşçi Partisinin yan kuruluşu olan Marksist ve Leninist doktrine dayalı, proletarya iktidarını, sınıf kavgası, halk savaşı metodlarıyla gerçekleştirmeyi hedef tutan, demokratik hukuk devletimizi devirmeyi ve milletimizi ebedi bir sessizliğe ve zulme mahkûm etmeyi gaye edinen DİSK'tir. Gerçekten DİSK, ideolojik stratejiye uygun tertipler içinde silâhlı ve saldırılı kitleler halinde cana ve mala kasdettirmiş, ölenler, yaralananlar olmuş, mallar ve binalar tahrip edilmiş, tam manasıyla bir halk ihtilâlinin provasını yaptırmıştır."

Görülüyor ki, Başbakan Süleyman Demirel ve onun İçişleri Bakanı Haldun Menteşoğlu, sizlerin yargılamanızdan çok önce, müvekkillerimizi suçlamış bulunuyorlar. Onların böyle kesin kesin suçladıkları müvekkillerimizin tahliyesine karar verilmesi Başbakanla İçişleri Bakanının, bu konudaki yalanlarını ortaya koyacaktır.

Onun için, müvekkillerimizin tahliyesi Hukuk bakımından gerekliyse de bu tahliye siyasî bakımdan ve hele 15/16 Haziran olaylarını yargılasınlar diye olaydan sonra hâkimler atamış olan Demirel'in prestiji bakımından sakıncalı olacaktır.

Sıkıyönetiminin ilânı, sonra da iki ay süre ile uzatılması ve tabiî yargı ilkesine aykırı mahkemeler kurulmasının gerçek amacı, Demirel'le Menteşoğlu'nun yukarıya aktardığımız sözlerinden açıkça anlaşılmaktadır.

Amaç, Disk'in ve yöneticilerinin, kanunî formaliteye uydurularak icabına bakılmaktır. Demirel, bu konuda Sıkıyönetim Mahkemelerinden, çok umutludur. Çünkü, Adliye Mahkemeleri, teminatlı hakimlerden kurulu bağımsız mahkemeler oldukları için Demirel o mahkemelere güvenememektedir. Bunu açıklamaktan da çekinmemiştir.

TBM Meclisinin 17.6.1970 günkü oturumunda Demirel'in bu konudaki ilginç itiraflarını taşıyan konuşmayı aynen aktarıyoruz:

"Başbakan Süleyman Demirel (Isparta Milletvekili)-(...) Zaman zaman buradan: "Efendim, madem ki bunları biliyorsunuz niçin bu sendikayı kapatmıyorsunuz. Madem ki bunları biliyorsunuz, niçin bu parti hakkında tedbir almıyorsunuz." deniliyor. Zaman zaman da "Sizin, şunu şunu yapmaya yetkiniz yok." deniliyor. Sendika kurmak izne mi tabi? Sendika kapatmak hükûmetin elinde mi?

Coşkun Karagözoğlu (İzmir Milletvekili) - Mahkemeye veremez misiniz?

Başbakan Süleyman Demirel (Devamla) - Parti kurma izne mi tabi? Parti kapatma, İcranın elinde mi? Bu sendika defalarca mahkemeye intikal etmiştir. Mahkeme dosyalarla doludur.

M. Hulûsi Çakır (İzmir Milletvekili) - Delil bulamıyorsunuz.

Başbakan Süleyman Demirel (Devamla) - Mahkemeye verdiniz mi, deniliyor. Verdik diyoruz. Delil bulamamışsınızdır, öyleyse deniliyor. Şimdi burada her birinin teker teker dosyalarını açıp delillerini mi münakaşa edelim?"

Demirel'in bu sözlerinden anlaşılıyor ki: O, DİSK yöneticileri hakkında, sıkıyönetimin ilânından önce de pek çok iddialarda bulunmuştur. Bu yüzden adliye mahkemeleri onun de-

yimiyle dosyalarla doluymuş. Ama Süleyman Demirel, bu mahkemeler dolusu dosyalara rağmen, adliye mahkemelerinden istediği kararı alamamıştır.

Nitekim, Demirel, Meclis Kürsüsünden bunları söyleyip DİSK'i suçladığı gün, İstanbul adliyesindeki Hakimler de DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler hakkında verdikleri kararlarla Demirel'i yalanlamış oluyorlardı.

Bu, zımmî yalanlama şöyle olmuştur:

Birinci şubede yazılıp Vali Muavini Hâdi Sağnak'ın imzasıyla İstanbul C. Savcılığına gönderilen 16.6.1970 gün ve 14951 sayılı yazıda:

15/16 Haziran olaylarından sorumlu olarak DİSK hakkında takibata geçilmesi istenmişti.

Savcılık, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in 171 sayılı kanuna muhalefet ve halkı suç işlemeye tahrik ve teşvik ettiği iddiasıyla, tutuklanması için hemen İstanbul Nöbetçi Sulh Ceza Hakimliğine başvurdu.

İstanbul Dördüncü Sulh Ceza Hâkimi Orhan Önder - Savcılığın hazırlık: 970/20800 sayılı bu talebi üzerine- verdiği aynı günkü, Sorgu: 970/214 sayılı kararında:

Dosya meyanında mevcut arama kararları muhtevasına ve evrak münderecatına göre Kemal türkler'in tutuklanması için yeterli delil bulunmadığını belirtti.

Savcılık bu karara itiraz edince, İstanbul İkinci Asliye Ceza Hakimi M. Şakir Çaldağ'da 17.6.1970 günkü itiraz: 970/22 sayılı kararında:

Kemâl Türkler'in işçileri bu olayları işlemeye tahrik ve teşvik eylediğine dair bir delil bulunmadığını belirterek itirazın reddine karar vermiştir.

(...)*

Fakat, hakimlik teminatı bulunmayan ve siyasî iktidara karşı bağımsız olmayan kişilerin de sırf fedakârlık ve kahramanlık duygularıyla, siyasî iktidara rağmen, kararlar verebildikleri, nadir de olsa, görülebilen olaylardandır.

Bu nedenle ve umutla:

1- 5.9.1970 günkü ara kararından rücu olunarak müvekkillerimizin tahliyelerine ve

2- 353 sayılı kanunun 71. maddesinin d bendinin Anayasaya aykırılığı hakkındaki iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz. 9 Eylül 1970.

Sanık vekilleri

Sanıklarla Görüşme Sorunu

Anayasamızın 30. maddesinde yakalama ve tutuklama halinde, "yakalanan ve tutuklanan kimsenin durumu(nun) hemen yakınlarına bildiri.."leceği kuralı yer almıştır. Diğer bir çok demokratik ülkenin anayasalarında da bu kurala yer verilmiş oluşu, bu bildirimin ne denli önemli sayıldığının bir kanıtıdır. Gerçekten bu bildirim ilk bakışta biçimsel bir kural gibi görünmekte ise de, aslında "savunma hakkı" ile sıkı bir ilişkisi vardır. Yakalanan ya da tutuklanan kişiye başkaları ile, bu arada savunucusu ile görüşme hakkı tanınmadığı anda, o kişinin savunma hakkı da elinden alınmış demektir. Ayrıca, ekonomik, sosyal ve moral gereksinmelerin giderilmesi bakımında da bildirimin önemi büyüktür.

1970 sıkıyönetim döneminde ise, gözaltına alınan ve tutuklananlar hakkında anayasanın bu açık kuralı uzun süre uygulanmadı. Birçoğunun nerede olduklarını öğrenmek olanağı bile bulunamadı. Bu kişilerin yakınlarının başvurusu üzerine, savunma görevini yüklenmek isteyen savunuculara da vekaletname alabilmek, sanıklarla görüşebilmek olanağı tanınmadı. Daha sonraları ise, sanıklarla görüşebil-

* Burada (...) olarak gösterilen kısımda suç unsuru bulunmuş ve aşağıda belirtileceği gibi dilekçeyi imzalayan savunucular aleyhine kamu davası açılmış olduğundan o kısmı veremiyoruz, özür dileriz. (Y.n.)

mek için Avukatlık Yasa'nın açık kurallarına rağmen vekaletname arandı. Önceleri savunucular, durumun düzeltilmesi için tek başlarına başvurular yaptılar. Ancak bunlardan bir sonuç alınmaması üzerine, topluca İstanbul Barosu ve Türkiye Barolar Birliği Başkanlıklarına başvurmak zorunda kaldılar. Durumu protesto ederek gerekli tedbirlerin alınmasını istediler.

Bu başvuru üzerine, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Faruk Erem, İstanbul Sıkıyönetim Komutanına 28.6.1970 tarihli bir telgraf çekti. Erem bu telgrafta özetle;

"...kişilerin müdafiileri ile görüşmelerine mani olunması savunma hakkının ve kişi hürriyetinin Anayasal teminatına aykırı düşer..." diyordu.

Sonuçta, Sıkıyönetim Komutanı İstanbul Barosu aracılığıyla bir açıklama yapmak zorunda kaldı.[14] Bu açıklamada; Sıkıyönetim yargıç ve savcılarının 24.6.1970 tarih ve 13528 sayılı Resmî Gazete ile atandıkları ve göreve yeni başladıkları belirtiliyor ve kısa bir süre(!) için "bazı ufak tefek(!) aksaklıkların vukubulduğu", "bu aksaklıkların daha çok garnizon içine önüne gelen kişilerin girmemesi için" "askerî disiplini korumak amacıyla, garnizon komutanlarının aldıkları tedbirlerden doğduğu..." söyleniyordu.

Sıkıyönetim Komutanınca ufak tefek aksaklık(!) olarak nitelenen durum düzelmiş olacak ki, sonunda 18 No.'lu bildiri yayınlandı. bu bildiride;

"Sıkıyönetim Askerî Mahkemesince tutuklanan kimseler, Kartal Maltepe'deki askerî ceza ve tutukevinde bulunmaktadırlar.

Bu şahısların, avukatları ve kanunî yakınları ile haftanın salı ve cuma günleri cezaevi müdürlüğünce tanzim edilecek saatler arasında ve talimatına uygun olarak görüşebileceklerinin bilinmesini rica ederim.

Kemal Atalay
Orgeneral
1. Ordu ve Sıkıyönetim
Komutanı"

deniliyordu.

Ancak bu bildiriden sonra, tutuklananlarla görüşme olanağı bulundu, fakat bu da uzun sürmedi. Bir süre geçtikten sonra görüşmeler yine olanaksızlaştı. Özellikle, toplu davalarda mahkemeler; duruşmaları, görüşme günlerine erteleyerek görüşmeleri fiilen olanaksızlaştırdılar.

Savunucular bu durumu diğer yasaya aykırı davranışlarla birlikte Baro Başkanlığına duyurdular.[15]

Sanıklara Baskı

Gözaltına alınanlara hazırlık soruşturması sırasında maddi ve manevi baskı yapıldığı, özellikle dayak atıldığı ve hakaret edildiği ileri sürülüyordu.

Sıkıyönetimin ilk günlerinde, TİP İstanbul milletvekili ve Lastik-İş Genel Başkanı Rıza Kuas ve Gıda-İş Genel Başkanı Kemal Nebioğlu, basına birlikte bir demeç vererek bu konuda şunları söylediler;

14. İstanbul Barosu Başkanlığı'nın 3.7.1970 t. ve 3933 sayı ile savunuculara gönderdiği yazıdan.
15. Bk. Belgeler bölümünün sonundaki yazı.

"İşçilerin polis tarafından Anayasa ve kanun dışı muameleye tabi tutuldukları, falakaya yatırılıp hakarete uğradıklarını tespit etmiş bulunuyoruz. Ayrıca bazı işverenler, işçilerin iş akitlerini feshederek polise ihbar etmekte ve buna aralıksız devam etmektedirler.

20. asrın ikinci yarısında Türkiyemizde hâlâ bu gibi Anayasa dışı davranışlarda bulunulmasını şiddetle protesto ederiz. Dillerinin ucuyla demokrasiden dem vuranların, kanundan bahsedenlerin bu hareketlerden haberdar olduklarını da bilmekteyiz. Bu kişileri son defa uyarıyoruz, anayasa çizgisinin içine girsinler. Bu davranışlara son verilmezse işçilerin anayasal haklarını savunacaklarını, fabrikalarda pasif direnişe girişeceklerini ilgililere duyurmak isteriz."[16]

Savunucular da toplu olarak verdikleri dilekçelerle Sıkıyönetim Komutanından bu olayların önlenmesini istemişlerdi. Sıkıyönetim Komutanı kendisine yapılan başvuru üzerine savunuculara gönderdiği yazıda özetle; dövüldükleri iddia edilen kişilerden herhangi birisinin bu konuda bir başvurusu olmadığını, iddiaların delillere dayanması, delillerin de ekli olarak verilmesi gerektiğini belirtiyor ve delilsiz başvurulmamasını öğütlüyordu. Oysa, savunucular dilekçelerine bu konuda elde edebildikleri kanıtları ve özellikle sanıklar tarafından yazılmış tutanakları eklemişlerdi. Örneğin, tutanaklardan biri şöyle idi;

"TUTANAK

" 29.VI.1970 günü Singer fabrikasında çalışmakta iken personel şefi Selim Aral tarafından çağrıldım. Bana 'senin şahitliğin var, jandarma karakoluna gideceksin' dedi ve beni jandarmalara teslim etti. Beni teslim alan uzatmalı jandarma çavuşu Haşim Kılıç, karısının yanında beni falakaya yatırarak dövdü ve 'seni şimdi sıkıyönetime teslim edeceğim, onlar senin ananı s..cekler, bende senin aileni s..ceğim' gibi yakası açılmamış edep ve haya dışı küfürler etti. Bana insanlık dışı işkenceler yapılırken, karakolda olduğumu öğrenen yakınlarım, benim bağırmalarımı duyunca dışarıdan 'ne oluyor adam mı öldürüyorsunuz...' diye sual sorunca, bu yakınlarımı da jandarma marifetiyle karakolun önünden kovaladılar. Elimi kolumu bağlayan çavuş beni deniz kenarına getirdi, 'Ulan seni şimdi denize atacağım' dedi ve beni denize atarken yalvardım, suçumu sordum, onlar da; 'senin suçunu Selim bey biliyor, ona sorarsın' dediler. Dayaktan sağ gözümü ve ayaklarımı patlattılar, gözümden devamlı kan geliyordu. Ağzımdaki yeni yaptırdığım dişlerimi de vura vura kırdılar. Ondan sonra beni aç susuz nezarete attılar, ertesi günü ellerim kelepçeli olarak beni Kartal polis karakoluna götürdüler. Karakolda dayak ve işkenceden dolayı fenalık geçirdiğim için, polis memuru Hüseyin Yıldırım beni hastahaneye götürdü, orada başıma gelenleri anlattırmadılar, midesi gaz yapıyor dediler. Benim perişan halimden korkuya kapılan polisler hemen beni Emniyet I. Şubeye teslim ettiler. Jandarma karakolunda iken benim söylemediklerimi tutanağa yazdılar ve bana... zorla imza ettirdiler. Emniyet I. Şubeden sonra beni Selimiye'ye getirdiler.

İşbu tutunak tarafımdan tanzim edildi.

1.VII.1970 Binali Aslan -İmza

Ev Adresi:...

İlave: Gözümün tedavisi 2. Zırhlı Tugay tutukevinde yapıldı ve durumu bütün arkadaşlarla birlikte askerî cezaevi ilgilileri de bilmektedirler."[17]

Daha birçok sanıkta özellikle dayak atıldığını ileri sürerek bazı polis ve jandarma görevlileri hakkında koğuşturma yapılmasını istediler. Fakat, tüm bu başvuru-

16. 24.6.1970 tarihli Cumhuriyet Gazetesinden.

17. İstanbul Sıkıyönetim 1 No.'lu Askerî Mahkemesinin 970/E sayılı dosyasından.

lardan bir sonuç almak olanağı olmadı. Bunun üzerine, savunucular Genelkurmay Başkanlığına başvurmak zorunda kaldılar. Savunucular, bu konuda Genelkurmay Başkanlığına gönderdikleri yazının sonuç kısmında şöyle diyorlardı;

"...belirttiğimiz durumların değerlendirilerek vatandaşlara sıkıyönetim devresinde işkence yapan, dayak atan zabıta mensupları hakkında bütün müracaatlarımıza rağmen gerekli işlemi yapmayan delillerin kısmen kaybolmasına yol açan sıkıyönetim sorumluları hakkında, gerekli takibatın yapılarak haklarında kanunî yollara gidilmesini saygı ile arz ederiz."

Ancak, bundan da bir sonuç elde etmek mümkün olmadı.

Davalar sırasında konu yeniden ele alındı. Sanıklardan bazıları, hazırlık soruşturması sırasındaki ifadelerinin zorlama sonucu olduğunu, bu konuda daha önce başvurdukları halde bir sonuç alamadıklarını, askerî savcılığa getirildiklerinde zorlama belirtilerinin yüzlerinde ve vücutlarının çeşitli yerlerinde somut olarak görülmesine rağmen, askerî savcıların bu konuyla hiç ilgilenmediklerini, şikâyetlerini dikkate almadıklarını ileri sürerek, hazırlık soruşturmasındaki ifadelerini kabul etmediler. Hatta bir kısım sanıklar, askeri savcıların dahi manevi baskı yaptıklarını belirttiler.

Örneğin, Anadolu Yakasındaki olaylarla ilgili davada (85 sanıklı dava) sanıklardan Şerafettin Özdemir'le ilgili duruşma tutanağında sanık durumu şöyle anlatıyordu:

"Sanığın dosyada mevcut 19.6.1970 tarihli hazırlık ifadesi okundu, aradaki mübayenet soruldu,

Okuduğunuz ifade bana ait değildir, ifademi Kadıköy Em. Amirliğinde almışlardı... bizi Kadıköy Em. Amırliğine götürdükleri zaman toplum polisi geldi. Bizleri orada gördü, nezarethaneye indirdiler yanımda Baki Balı, Şerafettin Şahin, Mehmet Saygı, Arif Çekiç vardı... orada yaka numarası 3012 olan polis ve yanında bulunanlar bizi dövdüler, hatta bu polis benim hemşerim olduğunu söyledi. Bilahare ifademizi yukarıda sorgu odasında aldılar, ben bu zaptı imzalamam diye itiraz ettim, orada mevcut olan polisler yumruk ve tokatla beni dövdüler, bende zaptı imzaladım, kendilerini şahsen tanımam, görsem belki hatırlayabilirim." (Duruşma tutunağı sayfa 43).

Aynı dava sanıklarında Arif Çekiç ise duruşmada şunları söyledi:

"...Okuduğunuz ifade bana ait değildir. İfadem Kadıköy Em. Amirliğinde alınmıştır. Karakolda polis memurları yazdı, zorla imza ettirdiler, hatta beni diğer işçiler meyanından nezarete attıkları zaman sivil polisler dövdüler...döven polisleri şahsen tanırım, isimlerini bilemiyorum. Hasan Altıntaş, Sabahattin Bekçi, bizatihi dayak atıldığı zaman yanımda idiler, hatta nezarethanede iken beni zincire bağlamışlardı... İmza ettirirken de bana iki yumruk vurdular. Keza nezarethanede iken polisler yere yatırdılar, göğsüme bastırıp ve jopla dövdüler, komünist dediler, olaylardan çok müteessir oldum. Komünist olduğumu orada öğrendim. Bu işverenin bir oyunudur..." (Duruşma tutanağı sayfa 46).

Aynı davada tanıklardan Kartal İlçe Jandarma K. vekili olan Bşçvş. Mustafa Ay ifadesinde;

"...Olaylardan sonra fabrikada (Haymak) direnişe katılan işçilerin listesi bize işveren tarafından verilmiş idi, tahrip olayını tahkik ederken, bunları çağırarak ifadelerini tespit ettik,... ifadeler sırasında kendilerine herhangi bir tazyik yapılmadı..." (Duruşma tutunağı sayfa 108) dedikten sonra sanıklardan Eşref Güçkan söz aldı ve

"...Ben hazırlıkta ifadem alınırken Haşim Kılıç tarafından dövüldüm, tazyik altında ifade verdim..." dedi (aynı tutanak).

Aynı tanığın ifadesi konusunda daha sonra söz alan sanık Lütfullah Yurken ise; "Bu tanık beni isim vererek jandarmaya celbettirmiş, ben karakola vardığımda orada Haşim Kılıç vardı... sabaha kadar karakolda alıkondum, ertesi sabah tanık... geldiğinde beni falakaya yatırarak dövdü ve bana hakaret etti, buradaki beyanları doğru değildir." dedi. (Aynı tutanak).

Tanık Haşim Kılıç dinlenildikten sonra ise söz alan sanıklardan Zekeriya Bayır ve İlhami Akdeniz, tanığın hazırlık soruşturması sırasında ifadelerini alırken kendilerini dövdüğünü söylüyorlardı.

Disk davasında ise, askerî savcının hazırlık soruşturmaları sırasındaki tutumu söz konusu ediliyor ve askerî savcının sanıklara manevi baskı yaptığı ileri sürülüyordu. Örneğin bu davanın 24.8.1970 tarihli oturumunda söz alan savunuculardan avukat Demir Özlü şöyle diyordu;

"İddia makamını işgal eden sayın savcı Hâkim Yb. Hakkı Erkan, soruşturmalar sırasında bitaraf kalmamış, sanıklara manevi baskı yaparak ifadelerini almış ve sanıkların poliste alınan ifadelerini samimi beyanları olarak kabul etmiş ve keza sanıklar polisçe dövüldüklerini, yara ve berelerini gösterdikleri halde, herhangi bir işleme tevessül etmemiş, nezarette uzun bir süre tutulmalarına ve bu yoldaki anayasa hükümlerini benimsememiş, anayasanın masa başında hazırlandığını beş avukat huzurunda ifade etmiştir." (Duruşma tutanağı sayfa 11)

Bu iddia karşısında askerî savcı söz aldı ve şunları söyledi;

"Müdafiilerin bidayetten beri ifade ettikleri hukuki nitelik taşıyan yetkisizlik ve görevsizlik talepleri hariç şimdi konuşan Avukat Demir Özlü tarafından memuriyetimizle ilgili üç konu ileri sürülmüştür. Birincisi bizim sanıklara manevi baskı yapmamız, ikincisi dövülen kişilerin tarafımızdan yaraları müşahade edilmesine rağmen makamımızca herhangi bir işleme tevessül etmediğimiz... ifade olunmuştur. Soruşturma iki savcı tarafından yapılmıştı, bu noktaya dikkati çekeriz, ayrıca sanıklar müdafii olayları mücerret olarak ifade etmiştir. Kendisinden bu mücerret beyanlarının müşahhas hale getirilmesini isteriz." (Aynı tutunak).

Delil istenmesi üzerine söz alan aynı savunucu;

"Sayın savcı Yb. Hakkı Erkan müvekkilim bulunan Hakkı Öztürk'e uşak şeklinde hitap etmiştir, ilk tahkikat sırasında anayasayı çiğnerim, masa başında yapılmış anayasadır (sözlerini) Av. Alp Selek, Selahattin Ünlü, Necati Ertürk, Ayşe Sel, Erdoğan Şengezer, Metin Aktan önünde sarfetmiştir" dedi. Bunun üzerine durum sanıklardan Hakkı Öztürk'ten soruldu. Hakkı Öztürk;

"İlk tahkikat sırasında ifademi savcı Yb. Kemal Çoşkuner almıştı, bilahere savcı Yb. Hakkı Erkan ile karşılaştım. Bana, sen doğruyu söylersen bırakılırsın, siz uşaklık ediyorsunuz tarzında bir cümle kullanmıştı." diyerek iddiayı doğruladı. (Duruşma tutanağı sayfa 12)

Savunuculara Yapılan Baskılar

Yürürlükteki yasalara göre, bugün bir sanığı savunucunun yardımından yararlanmaya zorlamak olanaksız olmakla birlikte yargılama usulü hukukunun vardığı bilimsel bir sonuç olarak "savunma hakkı"nı savunucu ile birlikte düşünmek zorunluluğu bulunmaktadır. 1961 Anayasasında "herkes, yasal her yolla mahkemeler önünde kendini savunabilir" denilirken bu, belirtilmek istenmiştir. Bir savunucunun yardımından yararlanmak isteyen sanıktan bunu esirgemek demokratik bir yol değildir. Özellikle siyasî davalarda, sanığın savunucusunu istediği gibi seçebilmesine olanak tanımak zorunludur. Bu, gerçek demokrasinin bir gereğidir.

Sanığın, savunucunun yardımından yararlanmasının ön koşulunun onunla görüşebilmek olduğunu yukarıda belirtmiştik.

Savunucunun sanığa yardım edebilmesi için ise ilk koşul, çalışmasını kolaylaştırıcı demokratik bir ortamın hazırlanması, savunucuya hiçbir yönden baskı yapılmaması, bir bakıma görevinde dokunulmazlık tanınmasıdır. Kısaca değindiğimiz bu genel ilkeler sağlanmamışsa, savunucunun sanığa yardım etmesine olanak kalmaz. Bu genel ilkelerin gerçekleşmediği yerde en azından anti-demokratik bir uygulama var demektir.

1970 döneminde savunuculardan birçoğu bu tür antidemokratik baskılarla karşı karşıya kaldılar. Burada kısaca bunlara değinmek istiyoruz.

Gözaltına Alınma

Sıkıyönetim komutanlığı, mahkemelerde ilk davaların 29.6.1970 tarihinde başlayacağını bildirmişti. Savunucular başlayacak davalarda yapacakları savunmayı saptamak için toplanmak gereğini duydular. Dört savunucu,* Disk genel merkezinde toplandılar. Önlerinde hukuk kitapları, yasalar ve dava dosyaları olduğu halde yapacakları savunmanın ana hatlarını tartışırken birdenbire polisin baskınına uğradılar. Gelen polisler, savunucuları yakalayıp birer suçlu gibi derhal gözaltına aldılar. Hukuk kitapları ve dosyalara da gizli toplantının(!) delilleri olarak el konuldu(!)

Hiçbir gerekçe gösterilmeksizin bu şekilde gözaltına alınan dört savunucu 17 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldılar. Savunucular, yasalara açıkça aykırı olan bu durumu, İstanbul Barosu, Türkiye Barolar Birliği, Türk Hukuk Kurumu ve Genelkurmay Başkanlığına gönderdikleri bir yazı ile protesto ediyorlardı. Bu yazının sonuç kısmı şöyleydi;

> "17 saat nezarette kaldıktan sonra ertesi gün hazırlıksız yapılacak bir savunmanın, müvekkillerimizin haklarının korunmasına ne derece yarayacağını yüksek takdirlerinize bırakıyoruz. Bize reva görülen kanunsuzluğu protesto ederiz."

31.7.1970 tarihinde ise polis, Tekstil-İş sendikasına arama gerekçesi ile bir baskın yaptı. O sırada sendikada genel başkan Rıza Güven ile birlikte sendika hukuk müşaviri ve sıkıyönetimde yargılanmakta olan bazı sanıkların savunucusu da bulunuyordu. Polis yine hiçbir gerekçe göstermeksizin sendika genel başkanı ile bu savunucuyu** gözaltına aldı. Bir güne yakın gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakılan sendika genel başkanı ve savunucu bir açıklama yaptılar. Açıklamalarında gözaltında bulundukları sırada kendilerine yemek verilmediğini ve saçlarının kesilmek istendiğini bildirdiler.[18] Bu durumu Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Türkiye Barolar Birliği ve İstanbul Barosuna çektikleri telgraflarla protesto ettiler.

Duruşmadan Çıkarılma

Disk davasının ilk oturumunda duruşmaların açıklığı ilkesi tartışılırken[19] bazı olaylar oldu. Savunuculardan biri duruşmaların açıklığı ilkesinin uygulanmasını istedi, bu isteme diğer tüm savunucularda katıldılar. Ancak, mahkeme başkanı, savunucuların davranışlarıyla duruşma disiplinini bozduklarını, gerekirse duruşmadan çıkaracağını söyledi. Mahkeme başkanının bu sözleri üzerine bir savunucu;***

* Av. Alp Selek, Av. Muammer Güngör, Av. Nermin Aksın, Av. Ali Yaşar.

** Av. Abdullah Sert.

*** Av. Yunus Koçak.

18. Bkz. 5.8.1970 tarihli *Cumhuriyet* gazetesi sayfa 5.

19. Bkz. bu bölümde "Duruşmaların Açıklığı İlkesinin uygulanmaması", başlığı.

"Mahkeme başkanı biz müdafiileri emireri gibi salondan dışarı atmak yetkisine haiz değildir, aynı kanaati taşıyorlarsa sanık vekilleri olarak bizler bu davada müdafiilik yapmayacağız" dedi.[20]

Bu arada başkan, savunuculardan birini salondan çıkardı. Bunun üzerine, tüm savunucular savunma hakkının açıkça zedelendiğini ileri sürerek bir oturum için duruşmayı terkettiler. Bundan sonraki duruşmalarda ise, ne sanık ve ne de savunucular duruşmalardan çıkarılmadılar.

Savunuculara Dava Açılması

Disk davasının yargılaması sırasında sanıkların salıverilmeleri konusunda savunucular tarafından bir dilekçe hazırlanmıştı. 3 Eylül 1970 tarihli bu dilekçe okunarak mahkemeye verilmişti. Savunucular dilekçenin sonuç kısmında özetle; sıkıyönetim mahkemelerinin siyasî iktidara bağımlı bulunduklarını, sanıkların ise siyasî iktidarın hasmı olduklarını, bu durumun sanıklar yönünden kuşku doğurduğunu, sanıkları güvenceden yoksun kıldığını ileri sürüyorlardı.

Savunucuların dilekçelerinde yer verdikleri bu sözler, sıkıyönetim mahkemelerine hakâret sayıldı ve dilekçede imzaları bulunan sekiz savunucu** hakkında soruşturma açıldı. Adalet bakanlığından gerekli izin de alındıktan sonra bu savunucular hakkında Kadıköy Ağır Ceza Mahkemesinde kamu davası açıldı. Savunucular, sanıkları savunmak için söyledikleri sözler nedeniyle kendilerini savunmak zorunda kaldılar. Yıllarca mahkemeye gidip geldiler.

Tutanaklar, Duruşmadaki Bazı İlginç Olaylar ve Yargıcın Duruşmayı Terketmesi

353 sayılı yasanın 178. maddesi "duruşmalardaki tüm olayların tutanağa geçirilmesini" zorunlu kılmaktadır. Oysa, davalarda ve özellikle de Disk davasındaki bazı olaylar, duruşma yargıcı tarafından tutanağa geçirilmiyordu. Örneğin, Disk davasının 1.9.1970 tarihli oturumunda, duruşma yargıcı Hâkim Alb. Muzaffer Başkaynak ile savunucular arasında ilginç konuşmalar geçmiş ve bazı olaylar olmuştu. Bunlar tutanaklara geçirilmemişti. Savunucular, oturum sonunda durumu farkedince, tutanağa geçirilmeyen bu konuşma ve olayların tutanaklara geçirilmesini sağlamak için ertesi oturumda mahkemeye bir dilekçe ile ekli tutanağı vermek istediler. 3.9.1970 tarihi dilekçe ile ekli tutanak aynen şöyle idi:

Sıkıyönetim Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkemesi Başkanlığına

Konusu: 970/16 esas numaralı davada duruşmayı yöneten Hâkim Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında.

* Dilekçede imzaları bulunan sekiz savunucu şunlardı. Av. Muammer Güngör, Av. Faik Muzaffer Amaç, Av. Alp Selek, Av. Rasim Öz, Av. Şinasi Yeldan, Av. Mehmet Ali Aybar, Av. Erdoğan Şengezer, Av. Ali Yaşar. Bu savunuculardan Mehmet Ali Aybar aynı zamanda milletvekili olduğundan hakkında kamu davası açılmadı.

20. O dönemde savunucuların duruşmadan çıkarılmaları konusunda Ceza Yargılama Usulü Yasasında ve 353 sayılı yasada açık bir kural yoktu. Uygulamada savunucuların savcı ile eşit hakları bulunduğu varsayımına dayanılarak genellikle duruşmalardan çıkarılmaları kabul edilmiyordu. 1971'den sonra kabul edilen 1402 sayılı sıkıyönetim yasasının 1728 sayılı yasa ile değişik 18. maddesi ve 353 sayılı yasanın 1972'de 1596 sayılı yasa ile değiştirilen 143. maddesi ile sıkıyönetim Mahkemelerinde ve 1773 sayılı yasa ile de Devlet Güvenlik Mahkemelerinde savunucuların da duruşmalardan atılabilecekleri ve iki kez duruşmadan çıkarılma halinde bir daha duruşmaya kabul edilmeyecekleri yolunda savunma hakkını açıkça zedeleyen anti-demokratik bir kural kabul edildi.

Bu davanın şimdiye kadarki duruşmalarında cereyan eden bazı olaylar; müvekkilerimizin reddi hâkim talebinde bulunmalarını haklı kılacak niteliktedir.

Ancak, duruşma hâkimi bu olayları zapta geçirtmemiş bulunduğundan müvekkillerimiz bu haklarını kullanma olanağından yoksun bırakılmışlardır. Oysa, 353 sayılı Kanunun 178. maddesi şu hükmü taşır:

"Tutanak, duruşma sırasında geçen bütün vak'aları kapsar."

Duruşmada geçen çok önemli vak'aları bile tutanağa yazdırmamakla, duruşma hâkimi bu davada, kanunun bu açık ve kesin hükmüne aykırı hareket etmiştir.

Kanuna aykırı bu tutumunda, duruşma hâkiminin ısrar etmeyeceğini umuyorduk. Biz müdafiler, bu umutla, şimdiye kadar, bu konuda biraz fazlaca müsamahalı davrandık.

Ancak, cereyan eden yeni olaylar bize anlatmıştır ki: Bu müsamahamızın devam etmesi müvekkillerimizin hukukunun ziyanına sebep olabilecektir. Bu nedenle, Tutanağın "Duruşmada geçen bütün vak'aları" kapsaması gerektiği hakkındaki kanun hükmünü hatırlatmak zorunluluğu karşısında kalmış bulunuyoruz.

Avukatlık Kanunu'na göre: "Avukatlığın amacı, genellikle hukuk kurallarının tam olarak uygulanması hususunda yargı organlarına yardım etmektir."

Bu nedenle, uygulanmayan, ya da yanlış uygulanan bir kanun hükmünü hâkimlere hatırlatmak, anlamadıkları, hukuk problemlerini anlatmaya çalışmak avukatların mesleki görevidir.

Avukatların bu çeşit uyarıcı sözleri ve dilekleri karşısında, Mahkemelerin görevi: Müsbet veya menfi bir karar vermektir. Avukatlara tavsiye ve nasihatta bulunmak, onlarla tartışmak ve hele avukatları küçük düşürücü sözler söylemek hakimlik yetkisinin tamamen dışındadır.

Oysa, bu davanın duruşma hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak, şimdiye kadarki duruşmalarda bu çeşit tutum ve davranışlarda bulunmuş ve böylece yetki sınırını aşmıştır.

Bu konuda sadece geçen duruşmada cereyan eden ve tutanağa geçirilmemiş olan olayları hatırlatmakla yetineceğiz:

Müdafilerden Avukat Halit Çelenk tarafından mahkemenize verilen ve diğer müdafiler tarafından da imzalanmış bulunan 4 sayfalık dilekçenin son paragrafına, her nedense, sinirlenen duruşma hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak Avukat Halit Çelenk'e hitaben:

"Davayı rayından çıkarmak istiyorsunuz. Müdafaa hakkını suistimal ediyorsunuz. Ben bu kanaattayım." demiş ve o derece sinirlenmiştir ki, kendi kanaatını izhar ettikten sonra "Her halde arkadaşlarım da bu kanaattadır" demek suretiyle usulün 171. maddesine aykırı olarak, kurulu da kendi etkisi altında bulundurmaya çalışmıştır.

Duruşma hâkiminin, yetkisini aşarak müdafaayı bu şekilde ithama kalkışması: Duruşmada geçmiş önemli bir olaydır. Tutanakta bu olaydan tek cümle ile bile bahsedilmemiştir.

Duruşma hâkimi, aynı dilekçedeki bir başka sözü de kendi kanısınca, kim bilir ne şekilde yorumlamış olacak ki;

Duruşmayı talik etmeden önce, avukatlara dönerek şöyle demiştir:

"Özel bir istirhamım var. Hepinizin elinden düşürmediği bir Anayasa var. Bu Anayasayı silâhlı kuvvetlerin getirdiğini ifade ediyorsunuz. Şu halde, silâhlı kuvvetlerin mahkemesi karşısında olduğunuzu göz önünde tutarak en az sivil mahkemedeki gibi, sözlerinizi seçerek kullanmanız gerekmektedir."

Hâkim Albay Muzaffer Başkaynak'a hatırlatmak isteriz ki:

Biz müdafiler; kelimeleri çok iyi ölçüp biçer tartarız. Bir kelimenin, ancak tam yerinde olduğunu tayin ve tesbit ettikten sonra onu bilerek ve kasıtlı olarak kullanırız.

Duruşma hâkimi, kelimeleri seçmekte bizim hataya düştüğümüz kanısında idiyse bu kanısını tutunağa geçirtmeli ve hakkımızda gerekli işlemin yapılmasını sağlamalı idi.

Oysa, müdafilerden Mehmet Ali Aybar; olayın tutanağa geçirtilmesini istediği halde duruşma hâkimi bundan kaçınmıştır.

Duruşma hâkiminin tutunağa geçirtmekten kaçındığı hususları müdafi avukatlar, olayın hemen ardından kendileri bir tutanakla tesbit etmişlerdir. Geçen celse cereyan eden ve hafızalardan da henüz silinmemiş bulunan olayı, zamanında tesbit eden bu tutanağı mahkemenize sunuyoruz.

Sözü geçen tutanak muhteviyatının duruşma tutanaklarına da aktarılmasına karar verilmesini;

Duruşma hâkiminin bundan sonra sanıklarla veya müdafileriyle tartışmaya girmek; onlara tavsiye ve nasihatta bulunmak; hele kırıcı sözler söylemek gibi yetkisi dışında tutum ve davranışlarda bulunmasının önlenmesini;

Usulün 178. maddesi uyarınca: Duruşmada geçen her vak'anın tutanağa yazdırılmasının sağlanmasını kurulunuzdan dileriz. 3 Eylül 1970.

TUTANAK

Bugün 1 Eylül 1970 tarihli duruşmada Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 1 numaralı mahkemesinde 970/16 Esas Sayılı davanın görülmesi sırasında aşağıda açıklanan olay cereyan etmiştir.

Müdafilerden Avukat Halit Çelenk'in, 31.8.1970 gününde sanıkların tahliyeleri hakkında isteğinin tutanağa yanlış, eksik ve hattâ görüşleri tamamen tersine çevrilerek geçirilmiş olduğunu belirten ve öteki müdafilerce de imzalanmış bir dilekçe vermesi üzerine,

Duruşma Hâkimi Albay Muzaffer Başkaynak dört sayfalık dilekçenin son paragrafında Anayasayı savunan kuvvetlerle Anayasaya karşı bulunanlar arasında bir mücadele verildiği ve sanıkların, aslında, Anayasayı savundukları için suçlandırıldıkları şeklinde bir ifadenin yer almış olmasına takılarak-Avukat Halit Çelenk'e:

"Davayı rayından çıkartmak istiyorsunuz. Müdafaa hakkını suistimal ediyorsunuz." demiş; ilâve ederek: "Ben bu kanaattayım. Her halde Kuruldaki arkadaşlarım da aynı kanaattadırlar." diye usulün 171. maddesine göre kendisi, reyini en son beyan etme durumunda iken bu hükme aykırı olarak önceden görüşünü belirtmiş ve bu görüşü kurula empoze etmiştir.

Duruşmanın sonlarına doğru, aynı hâkim müdafilere dönerek:

"Özel bir istirhamım var. Hepinizin elinden düşürmediği bir Anayasa var. Bu Anayasayı silâhlı kuvvetlerin getirdiğini ifade ediyorsunuz. Şu halde Silâhlı kuvvetlerin mahkemesi karşısında olduğunuzu göz önünde tutarak, en az sivil mahkemelerdeki gibi sözlerinizi seçerek kullanmanız gerekmektedir." dedi. "Duruşma hakiminin bu sözleri üzerine müdafilerden Avukat Mehmet Ali Aybar söz istedi. Duruşma hâkimi: "Bu konunun dışında konuşunuz." dedi. Mehmet Ali Aybar, bu konuda konuşacağını söyleyince, hâkim: "Sözlerim sizinle ilgili değildir." dedi. Mehmet Ali Aybar'ın: "Söz müdafilere sarf edilmiştir. Müdafi olarak bu konuda konuşmak istiyorum." demesi üzerine, Hâkim "Dinlemiyorum. Otur" dedi. Mehmet Ali Aybar, hâkimin sözlerinin zapta geçirilmesini istemesi üzerine hâkim: "Geçirmiyorum." cevabını verdi. Mehmet Ali Aybar: "Öyleyse bunlar haşivdir. Biz duymamış olalım." dedi. Hâkim: "Duydunuz. İster duyun ister duymayın." cevabını verdi.

Bu dilekçe ve tutunağın okunarak mahkemeye verilmek istenmesi üzerine çok daha ilginç bir olay oldu. Duruşma yargıcı hâkim Alb. Muzaffer Başkaynak, dilekçenin okunması ve mahkemeye verilmesine karşı çıktı, dilekçeyi okutmak istemedi. Savunucular ise okumakta direndiler. Konu üzerine mahkemece bir karar verilmek gerekti. Mahkeme başkanı ile üye yargıç dilekçenin okunup mahkemeye verilmesini uygun görünce, bire karşı iki oyla savunucuların isteği kabul edilmiş oldu. Ancak, yargıç Başkaynak mahkemenin böyle bir karar vermesi üzerine hiddetlenerek duruşmayı terk etti. Kurul eksilince duruşmaya devam edilemedi ve üye yargıç duruşmayı erteledi. Bu oturumdaki olaylar da tutanaklara tam olarak geçirilmemişti. Savunucular, olayları tutanakla saptadılar ve bir sonraki oturumda 3.9.1970 tarihli dilekçe ve ekli tutanağı ve yeni düzenledikleri 3.9.1970 tarihli tu-

tanağı birlikte mahkemeye verdiler. Sözünü ettiğimiz oturumdaki ilginç olayları yansıtması bakımından 3.9.1970 tarihli bu ikinci tutanağı buraya aynen alıyoruz. Tutanak şöyleydi:

TUTANAK

3.9.1970 günü saat 10.00'daki duruşmada sanıkların duruşmasına devam edileceği esnada, sanık vekillerinden Av. Faik Muzaffer Amaç:

"Bir maruzatımız var." diyerek, "Duruşma hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında"ki 3 Eylül 1970 tarihli, 2 sahife ve 1 ekten ibaret dilekçesini okumaya başladı.

Duruşma hakimi Alb. Muzaffer Başkaynak okumasını keserek: "Konusu nedir?" diye sordu. Av. Muzaffer Amaç, dilekçenin (KONU)başlıklı kısmını tekrar okuyarak "Duruşma Hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın tutum ve davranışları hakkında" diye devam ederken, duruşma hakimi "Bu konuyu dün kapattık" dedi.

Av. Muzaffer Amaç "Konunun ne olduğunun bilinmesi için dilekçenin okunması gerekir." dedi. Duruşma Hakimi Alb. Muzaffer Başkaynak: "beni red mi ediyorsunuz?" dedi.

Av. Muzaffer Amaç: "Hayır reddetmiyoruz. Talebimiz dilekçe okununca anlaşılacaktır. Okumak istiyorum. Eğer okutmak istemiyorsanız, ya almıyorum diye zaptа geçiriniz, değilse, ya ben okuyayım, ya da siz okutun" dedi.

Hakim okutmamak için direndi. "Ben okutmuyorum" deyince, Av. Muzaffer Amaç: "O halde Askerî Yargılama Us. Kanununun 144. maddesi son bendi gereğince bu konuda karar alınmak üzere Mahkeme Başkanına hitabediyorum." dedi. Duruşma hakimi bunun üzerine Mahkeme Heyetinin üyelerinin ayrı ayrı oyunu aldıktan sonra:

"Okuyun! ben istinkâf ediyorum. Her insanın bir haysiyeti vardır. Benim de bir haysiyetim vardır. Ben bu davadan çekiliyorum" dedi.

Bu esnada mahkeme Başkanı Tüm General Mehmet Harput, dilekçeyi Av. F. Muzaffer Amaç'tan aldıktan sonra ayağa kalkıp kürsüden ayrılmak isteyen duruşma hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ı kolundan tutarak (sonradan "kolundan tutarak" ibaresi tutanaktan çıkarıldı) oturtmak istedi ve "Duruşmaya 5 dakika ara veriyorum" dedi. Bunun üzerine Albay Muzaffer Başkaynak duruşma kâtibine hitaben: "Yaz! ben duruşmadan çekiliyorum" dedi ve cüppesini çıkarıp sandalyenin üzerine atarak: "Ben böyle mahkeme, böyle sanık, böyle avukat görmedim" diyerek kürsüden indi. Bu arada Başkan "Duruşmaya 10 dakika ara verdim." dedi.

10 dakika aradan sonra Başkan Tümg. Mehmet Harput oturumu açtı. Hakim Yarbay Naci Turanay duruşma kâtibine tutanaktaki bir satırı sildirdikten sonra: "Gereği düşünüldü: Duruşma Hakimi Albay Muzaffer Başkaynak'ın rahatsızlığı sebebiyle duruşmayı terk etmiş olmasından dolayı, yeniden mahkeme teşkili için duruşmanın 3.9.1970 günü saat 14.00'e tehirine tensip kılındı 3.9.1970." diyerek kararı bildirdi ve bu esnada Hakim Yarbay Naci Turanay dilekçeyi "öğleden sonra verirsiniz" diyerek Av. F. Muzaffer Amaç'a iade etti.

Bu durum tarafımızdan tesbit edilmiştir. 3.9.1970.

Duruşmaların Açıklığı İlkesinin Uygulanmaması

Sıkıyönetim mahkemeleri Selimiye Kışlası içinde kurulmuştu. Yargılamalar da, kışla içinde mahkemelere ayrılan biri büyük diğeri küçük iki salonda yapılıyordu. Davalar başlamadan sıkıyönetim, duruşmaları izleyebilecek o anlarla ilgili bir açıklama yaptı. Buna göre; yalnızca basın mensupları ile mahkemelere giriş izni verilenler duruşmaları izleyebileceklerdi. Mahkemelere "giriş izni" ise, yalnızca sanıkların ailelerine veriliyordu. O da, soyadlarının tutması ve bir dizi sıkıcı, biçimsel koşulun yerine getirilmesiyle...* Bazen de başvuranların sayısının çok oldu-

* Hüviyet Cüzdanı, resim, ikâmetgah senedi, önce başvurmuş olma gibi.

ğu gerekçesi ile aranan koşullar yerine getirilmiş olsa bile duruşmayı izlemeye izin verilmiyordu, ancak belirli sayıda dinleyici alınıyordu.

Anayasamızın 135 ve 353 sayılı yasanın 138. maddelerinde ise açıkça "duruşmaların açıklığı kuralı" kabul edilmiştir. Ancak bazı ayrık durumlarda[21] mahkemelerin duruşmaların kapalı yapılmasına karar verme yetkileri bulunmaktadır. 1970'de mahkemeler açıkça böyle bir karar vermiş değillerdi. Bu durumda, uygulama Anayasaya ve 353 sayılı yasaya açıkça aykırıydı. Konu, Disk davasının ilk oturumunda önem kazandı. Bu oturumu izlemek isteyenlerden çoğu içeri alınmamıştı. Ancak kural, içeri alınmayanlar yönünden değil daha çok sanık yönünden önemliydi. Çünkü bu ilkenin uygulanması, anayasalarda bir biçimsel sorun olarak düşünülmemiş, sanıklara güvence getirmek amacıyla anayasaya konulmuştu. Kapalı kapılar arkasında yapılan yargılamanın sanıklara hiçbir güvence sağlayamayacağı ve kamuoyunu doyurmayacağı, tüm bu nedenlerle demokratik ilkelerle çelişmekte olduğu uzun süren uygulamalar sonucu anlaşılabilmiş ve ilkeye bu denli önem verilerek anayasal bir kural biçimine getirilmiştir.

Bu nedenlerle savunucular ilk oturumda konu üzerinde önemle durmak gereğini duydular. İlk olarak söz alan bir savunucu;*

> "Gerek 353 sayılı kanun, gerekse Ceza Yargılama Usulü Yasası aksine bir karar alınmadığı cihetle duruşmaların aleni yapılacağını âmirdir. Halbuki... bu aleniyet prensibine aykırı hareket edilmektedir. Mahkemeniz tarihî bir dava karşısında olduğundan evvelemirde bu usulî gereğe riayet edilmesini isteriz." dedi.

Daha sonra ise diğer bir savunucu** söz olarak şunları söyledi;

> "Mahkemelerin aleniyeti prensibi üzerine anayasanın âmir hükmü bulunmaktadır. İstanbul sıkıyönetim komutanlığına bağlı 1. No.'lu askerî mahkemesinin emrinde daha büyük bir salon bulunmasına rağmen bilinmeyen bir sebepten dolayı davalar küçük salonda başlatılmıştır... Duruşmaların daha büyük bir salonda icrasını talep ederiz."

Bu istemden sonra yukarıda belirttiğimiz olaylar oldu[22] ve savunucular topluca duruşmayı terkettiler. Bundan sonraki oturumlar ise büyük salona alındı. Fakat, yine de açıklık ilkesi gerçekleşmedi. Çünkü, asıl sorun, mahkeme salonunun bulunduğu kışlaya girebilmekti. Oraya izinle girildiğine ve istenilmeyen kişilere izin verilmediğine göre, salonun büyük ya da küçük oluşunun bir değeri bulunmamaktaydı. Duruşmaları izlemek isteyen herkesin girebilmesini sağlamak olanağı bulunamadı.

Bantlar Sorunu

Davalar sırasında ses alma aracı bantları iki yönden tartışma konusu oldu. Biri delil olma yönünü, diğeri ise duruşmaların banda alınması sorunu idi.

* Av. Güney Dinç.

** Av. Turgut Kazan.

21. Kamu güvenliği, genel ahlâk gibi sebeplerle.

22. Bak. bir önceki başlık.

a) Delil Olma Yönünden Bantlar

Bu konu özellikle Disk ve Dev-Genç davalarında söz konusu oldu. Disk davasında 14.6.1970 tarihinde Merter sitesinde yapılan konuşmaların banda alındığı iddia edilmiş ve bant tapeleri dosyaya delil olarak konulmuştu. Dev-Genç davasında da İTÜ Öğrenci birliğinde bulunan telefonla olaylar sırasında yapılan konuşmaların banda alındığı ileri sürülmekte ve yine bant tapeleri dosyada bulunmaktaydı.

Ülkemizde o güne değin bantların delil olabilip olmayacağı sorunu tartışılmamıştı. Bu konu, Yargılama Usulü Hukukunun delil kuramı ile ilgili önemli bir sorundu. Savunucular, özellikle, Avrupa Adalet Bakanları toplantısında alınan kararların ışığında, gizli dinlemenin "özel hayatın gizliliği" ilkesine aykırılığını ortaya koyarak bantların delil olamayacağını ileri sürdüler. Bu yolla delil elde etmeye çalışmanın da ayrıca suç olduğunu belirttiler.

Ayrıca, teknik bakımdan bantlardaki konuşmaları kabul etmeyen sanıklara yüklenmesine olanak bulunmadığı üzerine, Teknik Üniversite öğretim üyelerince hazırlanmış bir raporu da mahkemeye verdiler. Bantlar üzerinde istenilen biçimde değişiklik yapılarak söylenmeyen sözlerin söylenmiş gibi gösterilmesinin olabilirliği nedeniyle bantların delil sayılmasına olanak bulunmadığı böylece ortaya konuldu. [23]

b) Duruşmaların Banda Alınmak İstenmesi

1970 sıkıyönetim döneminde henüz sıkıyönetim mahkemelerinde uygulanmakta olan 353 sayılı yasa, değişikliğe uğramamıştı. 353 sayılı yasanın 178. maddesine göre de duruşmalardaki tüm olayların "tutanaklara geçirilmesi" gerekiyordu.[24] Yargılama usulü kuralları ancak tutanaklara geçen hususların değerlendirilmesini emretmekteydi, tutanakların dışında hiçbir yolla değerlendirme yapma olanağı bulunmuyordu. Duruşmaların banda alınmak istenmesi, değerlendirmenin mahkemece değil de, başkaları tarafından yapılacağı, en azından yapılabileceği kuşkusunu doğrulamaktaydı. Oysa, yasa kurallarına göre, yargılama sonunda değerlendirmeyi yapacak olan, mahkeme olmalıydı. Banta almanın daha birçok sakıncaları vardı. Savunucular, bu nedenle duruşmaların banta alınmak istenmesine karşı çıktılar.

Örneğin 1 No.'lu mahkemenin 970/5 E. sayılı dosyası ile görülmekte olan 85 sanıklı davanın 30.7.1970 tarihli oturumunda bu konuda söz alan bir savunucu* şunları söyledi;

> "Mahkemelerin anayasa teminatı altında olması ve hakimlerin bağımsızlığı, mahkemelerde zabıt kâtibi tarafından tutulan duruşma tutanağından başka halen kullanılmakta bulunan teyp bandının kullanılması

23. Bantların delil olabilip olamayacağı konusu 1971 sıkıyönetim döneminde açılan davalarda da tartışıldı. Anayasa Mahkemesi bir kararında bantların delil olamayacağını bilimsel olarak açıkladı. Buna karşı sıkıyönetim mahkemeleri birçok davada bantları yine de delil saydılar. Bu konularda fazla bilgi için Av. Enis Coşkun'un Gizli Dinleme ve Hukuk adlı kitabına bakınız.
24. 353 sayılı yasanın 177. maddesi 1972 yılında 1596 sayılı yasa ile değiştirilmiş ve "...çok sanıklı davalarda duruşma safahatı; mahkemenin uygun ve lüzum göreceği teknik araçlarla tespit olunabilir." denilerek duruşmaların banda alınması olanağı tanınmıştır.

* Av. Enis Çoşkun.

için evvelce bir karar alınıp alınmadığının ve banda alınış sebeplerinin bildirilmesi ve bu hususta ve duruşma tutanağı haricindeki herhangi bir vasıta veya sebebin hakimlerin kararlarına müessir olamayacağı cihetle banda alınış sebeplerinin izahı gerekir..." (Duruşma tutanakları sayfa 20).

Mahkeme, savunucunun bu sözleri üzerine verdiği aynı tarihli ara kararında; bandın "yararlı bir yenilik olup olmadığının saptanması için denendiği"ni[25] ve henüz davanın başında bulunulduğu için bu konuda bir sonuç alınamadığını, ileride bir istem olursa kaldırılabileceğini belirtiyordu.

Savunucular, diğer davalarda da buna karşı çıktılar. Örneğin, yine aynı mahkemede 970/13 E. sayılı davada söz alan bir savunucu;*

> "Duruşma salonunda bulunmakta olan teyp aletinin konma sebebinin ve duruşma zaptından gayrı salonda geçen konuşmaların başka bir alet tarafından zaptının usûle ve tatbikata uygun olmadığını ve bu sebeple bu teyp bandının kaldırılması hususunda bir karar ittihazını diğer itirazlarımız yapılmadan önce ileride muhtemel bazı komplikasyonlar ve ezcümle bant montesi sebebiyle vaki olacak gerçeğe uymayan hallerin önlenmesi babında"

bir karar verilmesini istedi.

Savuncular, bu ısrarlı ve haklı istekleriyle duruşmaların banda alınmasına engel oldular, ses alma aletleri salondan çıkarıldı.

Askerî Savcıya Cevap ve Savcının Çekilmesi İstemi

Savunucuların askerî mahkemelerin kuruluşlarının anayasaya aykırılığı yolundaki iddialarına karşı söz alan askerî savcı, bu tür iddialarda bulunanların "hüsrana uğrayacaklarını" özellikle belirtti.[26] Savunucular, askerî savcının bu sözlerine cevap olmak üzere mahkemeye şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERİ MAHKEMESİNE,

Bundan önceki oturumda iddia makamınca verilmiş mütalâanın son bölümü bizleri suçlayıcı bir nitelik taşımaktadır. O yüzden de üzerinde durmak ve şahsımıza yönelik beyanları kısaca cevaplamak ihtiyacı duyuyoruz. İddia makamı itirazlarımızı bir hukukçu ağzıyla, kanunlara da sadık kalarak tartışacağını belirtmiş ve konuşmasına bu sözlerle girmişse de sonunda yetkilerinin sınırını aşırı ölçüde çiğnemiştir. En son zapta geçmiş sözler, hukukçu ağzıyla söylenmiş sözler olmak şöyle dursun tam bir taşkınlık ve siyasi polemik özü kazanmıştır. Bu sözler iddia makamında, kamu adına görev yapan bir savcının hukuki mütalâası olmaktan çıkmış, o savcının atanma kararnamesinde imzası olanların hamasî ve siyasî nutukları halini almıştır. Ayrıca bu sözler iddia makamınca müvekkilerime duyulan husumetin ağırlığını ortaya koymuş, ne ölçüde tarafsız olduklarını ispatlamıştır.

Ancak bütün bunlardan da önemlisi mütalâanın bizlerle ilgili bölümüdür.

Sayın Savcı, Askerî mahkemelerin şerefli geçmişleri ile ilgili hamasî bir tirada başlamış ve bu konuşmanın sonunu müdafaa hakkını kullanan bizleri suçlayıp, tehdit ederek

25. Deneme olumlu sonuç vermiş olacak ki yasada yukarıdaki değişiklik yapılmış(!)

26. İstanbul 1. No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinin 970/16 E. sayılı dosyası (Disk Davası) duruşma tutanakları sayfa 16.

* Av. Turgut Kazan.

bağlamıştır. Bu konudaki sözleri aynen şu olmuştur:

"Askeri Mahkemeler şerefli Türk Milleti adına yargılama yapan bağımsız bir yargı organıdır. Kendilerine tevdi edilen vazifeleri tamamen kanunların ve vicdanlarının sesine uyarak yaparlar. Tarih boyunca da böyle yapmışlardır ve yapacaklardır... Bu itibarla bugün huzurlarında bulundukları mahkeme, tamamen Anayasa'nın koymuş bulunduğu esas ve prensipler dahilinde ve özel kanunlara göre vazife gören Askerî Mahkemelerdir. Bu ıtıbarla bu mahkemelerin şu veya bu şekilde bağımsızlığına işaret etmek isteyenler daima hüsrana uğrayacaklardır."

Savcının söylenenleri ters gösterme çabası son derece manidardır. Şunu belirtelim ki Türk Milletinin ve ordusunun şerefi, askeri mahkemelerin tarihimizdeki mümtaz yeri hepimizin ortak mirasıdır. Sayın Savcının bu mirasa el koymaya hiçbir zaman hakkı yoktur. Kaldı ki, bu konuyu tartışan da olmamıştır. Yargıçların vicdanlarına uygun davranıp davranmayacakları da burada itiraza uğramamıştır. Bizim itirazımız Sıkıyönetim Mahkemelerinin kuruluşuna ve özel yetkilerle donatılışına yönelik olmuştur. Bu itirazların neyi içerdiği açık seçik ortadadır. Hüsrana uğramamız meselesine gelince, savcının bu hukuk dışı hücumundan ve tehdidinden esef bile duymadık. Çünkü onun bu sözlerini bu güne kadarki tutum ve davranışına son derece yakışır bulduk. Ben Anayasa'yı dinlemiyorum, istediğim zaman çiğnerim demekten sakınmayan bir savcı için bu son hücum ve tehditde yadırganacak bir taraf yoktur.

Ancak işin işaret etmeden geçilmeyecek bir yanı daha var. Bizim sözlerimiz ve itirazlarımızın yer aldığı gazetelerle, sayın savcının resim ve sözleriyle sütunlarını süslediği gazeteler son derece ibret vericidir. Sayın Savcı Türk Ordusunun en büyük armağanı Anayasa'mıza ve 27 Mayıs hareketine küfreden gazetelerin manşetlerinde geziyor. Bızim itirazlarımızı ise, 27 Mayıs'a ve 27 Mayıs'ın kazandırdığı Anayasa'ya sahip çıkan gazeteler veriyor. Bu da bir değerlendirme ve ibret verici bir diğer değerlendirme. İşte *Bizim Anadolu*, İşte *Cumhuriyet*. Ayrıca iddianamenin daha okunmadan ve duruşma günü konmadan *Son Havadis* gazetesine gönderilişi son derece ilginç ve düşündürücü.

Bütün bunlar bir şeyi ispatlıyor. Karamame altındaki imzalar kendi açılarından iyi bir tesbit yapmışlar. Bizim için de talihsizlik şurda Anayasa'yı tanımayan bir savcı çıkmış kürsüye bizi suçluyor. Biz hüsrana uğrayacakmışız. Acaba kim uğratacakmış. Anayasa'yı tanımadığını açıklayan ve "masa başında yapılmış bu Anayasa'yı her zaman çiğnerim" diye bağırmaktan sakınmayan savcı mı bizi hüsrana uğratacak.

Bu hücumu ve tehdidi kendisine geri çevirdiğimizi belirtir, böyle bır konuya girmek zorunda kaldığımız için özür dileriz.

Sanık Vekilleri

Eki: 25.8.1970 tarihli *Bizim Anadolu* ve *Cumhuriyet* Gazeteleri.

Savunucular, ayrıca askerî savcı hâkim Yb. Hakkı Erkan'ın o güne değin sanık ve savunuculara karşı tutum ve davranışlarını da tek tek ele alarak bu askerî savcının "tarafsız olamayacağının" kesinlikle anlaşıldığını açıkladılar ve 353 sayılı yasanın 39 ve 46. maddeleri gereğince davadan çekilmesini istediler.

Savunucular bu konudaki dilekçelerinde şöyle diyorlardı:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA,

KONU: İddia makamında bulunan savcı Hakkı Erkan'ın 353 sayılı kanunun 46., 37., ve 39. maddeleri uyarınca çekilmesi isteğidir.

AÇIKLAMA: 1- Halen iddia makamını işgal eden ve sıkıyönetim savcılığı görevini yürüten Hakkı Erkan'ın adaletin selâmetle tecellisi ve bütün delillerin titizlikle derlenebilmesi açısından çekilmesini gerekli görüyoruz. Onun içinde kendisinin aşağıda sıralayacağımız gerekçeler uyarınca 353 sayılı kanunun 46. ve 39. maddeleri çerçevesinde çekilmesini bekliyoruz.

2- Şöyle ki: Sayın Savcı bu güne kadar ki tutum ve davranışları müvekkillerime karşı takındığı tavırları ile onları hasım saydığını ve cezalandırılmalarını sağlamak için her şeyi yapacağını hatta Anayasa dışı işlemlere bile başvuracağını ortaya koymuştur. Oysa, iddia makamında bulunan kişinin taraf olmadığı, Kamu adına görev yaptığı ve sanığında çıkarlarını kollamakla ödevli bulunduğu açıktır. Anayasa Mahkemesinin 67-45 Sayılı kararı bu durumu aydınlığa kavuşturmuştur. Sayın Savcı ise bu genel ilkeyi ayaklar altına almıştır.

3- Örneğin müvekkillerimizden Kemal Türkler aleyhinde delil yaratabilmek için bazı sanık ve tanıklara zor kullanmaya, onları korkutarak ağızlarından "işe yarar" ifade almaya çalışmıştır. Bu tutumu onun adaletin tecellisinde yardımcı değil yanıltıcı olabileceği tehlikesini ortaya koymaktadır. Nitekim kendisi sanıkların ilk ifadelerini tesbit ederken, açık seçik dayak izlerini görmezlikten gelmiş ve böylesi şartlar altında alınmış polis ifadelerini samimi itiraf olarak değerlendirmiştir. Bu ise onun tarafsız bulunmadığının çok açık örneğidir. Ayrıca müdafi vekilleri olarak dayak izlerinin tespiti için yaptığımız müracaatı savcı özellikle geciktirmiş ve izlerin yok olmasına sebebiyet vermiştir. Bu da tarafsız olamayacağının ayrı bir göstergesidir.

4- Ayrıca işbu savcı Anayasa'ya karşı olduğunu, bu anayasayı tanımadığını masa başında hazırlanmış bir anayasayı çiğnemekten çekinmediğini korkusuzca açıklamıştır. Ve bir çok hukukçu arkadaşın önünde "Ben bu anayasayı çiğniyorum. Gidin istediğiniz yere şikayet edin." demekten çekinmemiştir.

Sayın savcının bu tutumu gerçekten endişe ve dehşet verici bir tutumdur böylesi birinin iddia makamında durması adaletin tecellisi açısından tehlikelidir. Ve tekin değildir. Çünkü 8. maddeye göre her kişi Anayasa'ya uymakla ödevlidir. Savcıda elbet bundan müstesna değildir. Ancak işbu savcı kendisini Anayasaya üstün görmüştür. Mutlaka çekilmesi gerekir.

5- Ayrıca savcı Hakkı Erkan aynı zamanda Askeri Yargıtay Başsavcı Başyardımcısıdır. Ve halen de aslî görevi saklı tutulmuş durumdadır. Oysa 357 sayılı kanunun 16. maddesi Askeri Yargıtay Başsavcılığına seçilen Askerî savcıların başka bir göreve atanmayacaklarını ancak rızaları alınmak ve hukuklarından feragat etmek kaydıyla atanma işlemi yapılacağını açıklamıştır. Oysa Hakkı Erkan halen Başsavcılıkta Başsavcı Başyardımcısıdır. Ve buradaki göreve atanırken ordaki görevi saklı tutulmuştur. Bu işlem müvekkillerimin hukukunu çiğner bir nitelik taşımakta ve hukuk mantığı ile adalet espirisi sınırları dışına taşmaktadır. Onun içinde çekilmesi şarttır.

6- Bütün sıraladığımız noktalar Hakkı Erkan'ın siyasi organca seçilmiş olduğunu bu yüzden de olaylarda tarafsız kalamayacağını ispatlamaktadır. Ayrıca ben anayasayı tanımıyorum. Her zamanda çiğnemeye hazırım demiş olması son derece vahim bir durumdur. Kendisi sürekli olarak sanık vekillerine karşı cephe almış, onları müdafaa hakkını suistimalle suçlamış, sanıklar aleyhinde delil yaratmaya kalkmış, bunun için zora bile baş vurmaktan sakınmamıştır. Hatta bilimsel rapor düzenleyen Üniversite öğretim üyelerini suçlamaya kalkmış bu hareketi ile bile tarafsız olmadığını açığa vurmuştur. Bu bakımdan çekilmesi şarttır.

SONUÇ VE İSTEK: 353 sayılı kanunda Savcının reddi ile ilgili bir hüküm yoksa da 46 ve 39. maddeler tarafsızlığı konusunda kuşkular varsa çekileceğini öngörmüştür. Bizim Sayın Hakkı Erkan'ın tarafsız olmadığı ve olamayacağı konusunda çok ciddî endişelerimiz ve delillerimiz vardır. Ayrıca kendisi Anayasayı bile tanımadığını açıklamıştır. Anayasayı

tanımadığını söyleyen bir insanın bizi suçlayacak makamda durması bizim için sayısız kuşkular doğurmaktadır. O yüzden çekilmesini ve adeletin sağlıkla tecellisi bakımından önemli bir kuşku ve endişenin silinmesini istiyoruz.

Sanık Vekilleri

Sıkıyönetim İlanı Kararının Anayasaya Aykırılığı ile İlgili İddia ve İstemler

Yukarıda, Bakanlar Kurulu'nca ilan olunan ve TBMM'ce onanan sıkıyönetim kararına ve uzatılmasına karşı Danıştay ve Anayasa Mahkemesinde açılan davalardan ve sonuçlarından söz etmiştik.[27]

Savunucular da sıkıyönetim mahkemelerinde sıkıyönetim ilanının onanması kararıyla, uzatılmasına ilişkin kararın anayasaya aykırılığını ileri sürdüler. Bu kararların iptali için anayasanın 151. maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verilmesini istediler.

Bakanlar Kurulu'nca ilan edilen sıkıyönetimin TBMM'ce onanmasına ilişkin kararın Anayasaya aykırılığı konusunda savunucuların dilekçeleri şöyleydi:

SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA,

Dosya No.

Anayasaya aykırı olarak ilân edilmiş Sıkıyönetimin iptali için konunun Anayasa Mahkemesine götürülmesi istememiz...

Sıkıyönetim ilân edilmesi ancak, Anayasanın 124. maddesinde tâdadi ve tahdidi olarak tesbit edilmiş bulunan sebeplerden hiç değilse birinin gerçekleşmesine bağlıdır.

Maddeye göre bu sebepler, "savaş hali", "savaşı gerektirecek bir durumun baş göstermesi", "ayaklanma olması", "vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması" şeklinde tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Bu sebeplerin her hangi birinin ortaya çıkması halinde Bakanlar Kurulu Sıkıyönetim kararını alarak ilân eder. Gene maddeye göre ilân edilen Sıkıyönetim kararı derhal TBMM'nin birleşik toplantısında parlamenterlerin onayına sunulur.

Sıkıyönetim kararının TBMM'nin onamasından önceki hukuki niteliğinin bir idari tasarruf olduğu hususunda ve dolayısı ile de idari yargının denetimine bağlı bulunduğunda hiç bir tereddüdün olmadığı bir gerçektir.

Fakat, acaba TBMM'nin onamasından sonra bu tasarrufun hukuki niteliğinde bir değişme olmakta mıdır?

Danıştay Dava Daireleri Kurulu bu konuda açılan bir dava dolayısıyla onamadan sonra artık bir yasama tasarrufunun var olduğuna karar vermiş bulunmaktadır. Danıştay'ın bu görüşüne ve kararına rağmen, Sıkıyönetimin yargısal denetime tabi olması açısından sonuçta bir değişiklik olmamaktadır. Çünkü, bu durumda gene Sıkıyönetim ilânı yargı denetimine tabi olmaya devam etmektedir. Fakat, bu kez merci Anayasa Mahkemesi olmaktadır.

Gerçekten idarenin ve yasamanın bütün işlemlerinin yargı denetiminine tabi olduğuna işaret ederek, kişi özgürlüğünün en ufak bir tahdidini dahi engellemeyi amaç bilen, hürriyetlerin düzenlenmesi açısından en uzak ihtimali dahi düşünerek, sıkı kayıtlar getiren 11. maddeyi kabul eden bir Anayasanın özgürlükleri tümden askıya alan Sıkıyönetim rejiminin ilânını yargı denetimi dışında bırakmış olduğunun düşünülmesi olanağı yoktur. Aksini ileri sürmek, Anayasanın kendi temel eğilimi, sistemi ile çelişkiye düştüğünü iddia etmek an-

27. Bkz. Yukarıda Bölüm IV.

lamına gelir. Oysa, Anayasanın kendi içinde böyle bir iç çelişkiye düştüğünü gösterecek hiç bir belirti yoktur. Esasen, temelde "millî, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti"ni gerçekleştirmeye yönelmiş bulunan Anayasa bu hususların gerçekleştirilmesi yönünden yargı denetimini "Hukuk Devleti"nin zorunlu bir sonucu ve garantisi olarak kabul etmiş, yargının üstünlüğünü ve bağımsızlığını mutlak olarak öngörmüştür.

Onama ile birlikte bir yasama işlemi niteliğine büründüğü kabul edildiğinde, Sıkıyönetim ilânının ilk bakışta bir karar olduğu ve bu bakımdan Anayasa Mahkemesinin denetimi dışında bulunacağı sanılabilir. Bu yanlış bir düşüncedir. Çünkü, bilinen pratik güçlükler bu onama yetkisinin bir karar şeklinde ve TBMM birleşik toplantısında kullanılması yolunda bir düzenlemeye gidilmesini zorunlu kılmıştır. Pratik zorluklar (konunun komisyonlardan geçmesi ve ayrı ayrı Meclislerde görüşülüp, kabul edilmesinin zaman kaybına yol açması vb.) sebebiyle seçilen bu yol, alınan bu kararın vatandaşların üzerinde bir kanun gibi etki ve sonuç doğurduğu, dolayısıyla (şeklen olmasa da) özünde bir kanun olduğu gerçeğini değiştirmez. İşlemin adının şekli, yapısının bir karar olması vatandaşlar üzerinde kanun gibi hüküm ifade eden bir yasama tasarrufunun Anayasa yargısı denetiminin dışında tutulmasını haklı göstermez. Nitekim Anayasa Mahkemesi Süleyman Demirel'i Yüce Divan'a sevk için kurulmuş Soruşturma Hazırlık Kurulu'nun görevine devamını engelleyen bir Meclis kararını da denetlemeyi yetkisi içinde görmüştür. Esasen Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri hakkındaki 44 sayılı kanunun geçici 5. maddesinin 3. fıkrası da kanun adını taşımamakla beraber, kanun mahiyetindeki sair metinlerin de Anayasa yargısına tabi tutulacaklarını amirdir.

Sıkıyönetim sebebe bağlı bir tasarruftur. Sebep unsurundaki bir sakatlık Sıkıyönetim ilânını Anayasaya aykırı kılacağından iptal edilmesini gerektirir. Anayasa Sıkıyönetimin sebep unsurunu teşkil eden halleri 124. maddesinde tâdadi ve tahdidi olarak göstermiştir.

Anayasanın 124. maddesinde sayılmış bulunan halleri gözden geçirdiğimizde, bunların ortak bir yanlarının olduğunu, bu ortak yanın ise onların Millî Güvenlik seviyesinde olaylar şeklinde tezahür etmesinde bulunduğunu görürüz. Diğer bir söyleyişle, Millî Güvenliği koruma zarureti ancak, Sıkıyönetime cevaz vermektedir. Yoksa meselâ, kamu düzeninin bozulmuş olması, Sıkıyönetim için bir sebep değildir. Böylesine bir sebebe müstenit Sıkıyönetim sebep unsuru gerçekleşmemiş olduğu cihetle sakat bir tasarruftur.

Kamu düzeni toplum hayatında maddi bir karışıklığın olmaması, kaba kuvvetin, kaos ve anarşinin hüküm sürmemesi aksine belli bir düzenliliğin ve barışın hakim olmasıdır. Kamu düzeninin klâsik ve değişmeyen anlamı budur.

Millî Güvenlik ise; devletin devlet olarak (şu ya da bu siyasi rejim tipinin devleti olarak değil) ülkenin de ülke olarak (üzerinde şu ya da bu yönde bir siyasi rejimin var olduğu bir ülke olarak değil) korunmasından, ayakta tutulmasından ibarettir. Bir başka deyişle, Millî Güvenlik, belli bir ideoloji ya da siyasi prensibin zıt görüşlere karşı korunması değil, devletin ve ülkenin iç ve dış yıkıcı saldırılara karşı korunmasıdır.

Millî Güvenliğin sarsılması olayı ve korunması gereği, Sıkıyönetim rejiminin SEBEP UNSURU OLAN "savaş hali, savaşı gerektiren bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan ve cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması" gibi durumlarda kendini duyurur.

Görülüyor ki; kamu düzeninin korunması, Millî Güvenliğin korunmasından farklı olarak hiç bir zaman Sıkıyönetim rejiminin getirilmesini gerektirecek bir hal ve şart değildir.

Yukarıdan beri ileri sürdüğümüz sebepler ve yaptığımız açıklamaların ışığında iptali için Anayasa Mahkemesine gönderilmesini istediğimiz Sıkıyönetimin niçin Anayasaya aykırı olduğu meselesine gelince:

Bilindiği gibi, 17.6.1970 günkü Resmî Gazetede yayınlanıp, yürürlüğe giren ve aynı gün TBMM'nin birleşik toplantısında onaylanan Bakanlar Kurulunun Sıkıyönetim ilânı kararnamesi aynen şöyle demektedir:

"Sendikalar kanununu tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek İstanbul ve Kocaeli illerinde

önceden yapılan tahrik ve alınan tertipler sonucunda vukubulan hadiselerin yatıştırılması sırasında, Devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan... Sıkıyönetim ilânı... kararlaştırılmıştır..."

Görülüyor ki; sıkıyönetim ilân edilirken, Anayasanın 124. maddesinde öngörülen "ayaklanma" sebebine dayanılmış bulunmaktadır. Şu halde, bu sebebin varit olup olmadığını değerlendirebilmek için öncelikle "ayaklanma"nın ne olduğunu tesbit etmemiz gerekir.

Hemen işaret edelim ki, 1961 Anayasamızdaki bu "ayaklanma" kavramı 1924 Anayasamızdaki "isyan" kelimesinin karşılığıdır. Bunun böyle olduğunu Kurucu Meclisteki görüşmeler sırasında vaki bir soru üzerine Anayasa Komisyonu sözcüsü Turan Güneş aynen, "ayaklanma, isyan demektir" şeklinde açıkça belirtmiştir. Kelime anlamını böylece belirlediğimiz ayaklanma, bir toplumda kalabalık bir insan topluluğunun merkezi otoritenin, meşru bir devlet otoritesi olarak varlığına yönelttiği siyasî amaçlı ve silâhlı bir harekettir. Böylece ayaklanmada en önemli unsur; ayaklanmanın yöneldiği hedefin niteliği ve silahı oluşudur. Bu bakımdan karışıklıktan farklı bir eylem ve durumdur ayaklanma...

Karışıklık, sadece kamu düzeninin bozulması sonucunu doğurduğu halde, isyan bir siyasal sonuç elde etmeye, hükümeti devirmeye yeni bir siyasal iktidar kurmaya dönüktür.

TCK'nun 149. maddesi isyan fiilini düzenlemekte ve cezalandırmaktadır. Kanunumuzun bu maddesinin mehazı 1889 İtalyan Ceza Kanununun 120. maddesidir. Bu maddeye ilişkin doktrine göre bir fiilin isyan teşkil edebilmesinin unsurları şunlardır:

1- Büyük bir halk kesiminin katıldığı hareketin mevcudiyeti,

2- Bunların o ülke sakinlerinden bulunması,

3- Topluluğun silâhlı olması,

4- Silâhlı topluluğun devlet iktidarına karşı bir harekete girişmesi.

Burada sözü geçen silâhlar teknik ve sözlük anlamında silâhlardır. Yoksa TCK'nun 189. maddesinde yazılı silâhlar ve hele 171 sayılı Kanuna göre silâhtan sayılan taşlar ve sopalar isyan suçunun unsurunu teşkil eden silâh değildir.

16 Haziran olaylarını bu durumda isyan saymak olanağı yoktur. Çünkü, bir kere 16 Haziran olaylarında amaç: Anayasaya aykırı olarak çıkarılmak istenen bir kanuna karşı protestoda bulunmakdır. İkinci olarak, protestocular silâhlı değildirler ve nihayet Devlet İktidarına karşı, merkezi otoritenin varlığına karşı bir harekete girişilmemiştir. 16 Haziran olaylarının hukuki tavsifi yapıldığında belki 171 sayılı kanuna mümas bazı aykırılıklar tesbit edilebilir, ama asla isyan suçunun unsurları bulunamaz. Protestocuların polisle karşılaşmasının sonucu ise muhakkak ki, isyan için bir delil değildir. Kanunlarımız memura mukavemet hareketini müstakil suç olarak tesbit etmiştir. Vatandaşın şu ya da bu biçim ve amaçla polise her mukavemetini elbetteki isyan sayacak bir hukuk mantığı söz konusu olamaz.

Her halde, 16 Haziran olaylarının kamu düzeninin bozulması seviyesinde kalan hareketler olduğu bizzat iktidar partisinin ve onun başkanının Parlamentoda onamaya ilişkin müzakereler sırasında yaptıkları konuşmalarda da ifade edilmiş bulunmaktadır.

16 Haziran olaylarını hiç bir dürüst hukukçu politik hesaplar bir kenara, isyan olarak tavsif edemez. Esasen hükümetin de bu olayları ayaklanma olarak nitelendirmesi tamamen politik bir takım hesap ve plânların sonucudur. Nitekim, son zamanlarda aynı şekilde kamu düzenini bozan Konya, Ordu, Balıkesir, İstanbul-Taksim, Ankara-İmran Öktem olaylarında Sıkıyönetim ilân edilmemiştir. Emsal olaylarda bu yola girmeyen iktidar, 15/16 Haziran olaylarında neden bu yolu seçmiştir?

AP iktidarı, 15/16 Haziran olaylarından kalkışarak gelişen sosyal, politik ve ekonomik koşullar karşısında sarsılan iktidarını bir süre daha devam ettirebilmek amacıyla büyük bir balon şişirmiştir.

Parlamento'da onamaya ilişkin yapılan görüşmelerde ve keza uzatmaya ilişkin görüşmelerde konuşan MBG sözcüsü Ahmet Yıldız;

"Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununa aykırı hareketten dolayı suçlanmaktadır bu kimseler. Aylarca önce, 'süpermürşid hilâfet için ayaklanma yapacağız' sözleriyle Konya'da tertiplenen olay değil de camide 6. filoyu kıble yaparak, 'Coni'ler için, Ahmet'lere, Mehmet'lere, Turgut'lara cihat ilân ederek, kanına susayan, kanına giren hareketlere ayaklanma değil, ama hakları kısıtlanıyor iddiası ile haklı-haksız -haklı olduklarına inanıyorum elbette- yasayı konuşuyoruz diye protestoya kalkışanların yaptıkları işlere ayaklanma diyemez" ve "Ankara'da devlet ve hükümet büyükleri önünde bir cenaze namazı dahi kıldıramayacak kadar acz içine düştüğümüz zaman ayaklanma yok muydu?"

diyerek şişirilen bolonu büyük bir isabetle patlatmıştır.

15/16 Haziran olaylarını iktidarın ayaklanma sayması protestocuların işçi olmasındandır. Meclis görüşmeleri de izlendiğinde asıl amacın, Türkiye'nin giderek içine düşmekte olduğu buhran -ki bu buhran aslında işbirlikçi hakim sınıfların buhranı ve aynı zamanda devrimci sınıf ve tabakaların iktidara yönelme ortamının belirtisidir- karşısında iktidarın devrimci düşünceye ve eyleme karşı bir baskı kurmakta olduğu açıkça anlaşılmaktadır. 15/16 Haziran olaylarından hakim sınıflar, Endonezya, Yunanistan ya da Yahya Han formülü şeklinde öteden beri söylemekte olan ve demokrasiye kasteden amerikancı bir faşizm uygulamasının örneklemesini yapmak için yararlanmak istemişlerdir.

Bu politik hesaplar karşısında Sıkıyönetimin ilânı sebep ve maksat unsuru yönünden sakatlanmıştır. Açıkça Anayasa ihlâl edilmiş ve AP iktidarı Anayasa dışına bir kere daha düşmüştür.

Mahkemenizde bugüne kadar açılmış bulunan tüm davalar, şartları olmadığı halde Sıkıyönetim ilân edilmiş olduğunu göstermeye yeter delildir.

Anayasaya bu açık aykırılık karşısında görmekte olduğunuz şu davalarla AP iktidarının Anayasa dışı tutum içinde bulunduğunu dünya kamuoyu önünde tescil etmekte ve aslında müvekkillerimizi değil, onu yargılamaktasınız.

Şu durumda bir adım daha atmak ve konuyu Anayasa Mahkemesi önüne götürmek durumundasınız. Bu sizin göreviniz ve yetkiniz için ilk şart olarak karşınızda durmaktadır. Çünkü, Sıkıyönetim Mahkemesi olarak, bu konuya ilişkin sair itirazlarımız saklı olmakla beraber batıl bir Sıkıyönetimin mahkemesi durumundasınız. Muhakkak olan husus, Sıkıyönetim ile birlikte var olmanızdır. Ama salim bir Sıkıyönetim mahkemesi değilsiniz. Yargılamaya gölge düşmemesi için kaynaklandığınız rejimin sıhhatini Anayasa Mahkemesinde isbat etmelisiniz. Sıkıyönetimin meşruiyetini isbat etmeden meşru bir mahkeme olarak görev yapamazsınız. Sıkıyönetimin meşru olmadığını (Anayasaya aykırı olduğunu) iddia ettiğimizde ve konuyu Anayasa Mahkemesine götürmenizi istediğimizde bir karar vereceksiniz ve göreve devam ederseniz Sıkıyönetim ilânı kararını bize uygulamış olacaksınız. Böylece Anayasanın 151. maddesinin şartları gerçekleşmiş olacaktır. Kaldı ki, Anayasa Mahkemesi kararları mahkemenin kendi kuruluş biçimini araştırabileceğini ve bu hususun uygulanacak kanun kapsamına dahil olduğunu hükme bağlamış bulunmaktadır. Bu kararlardan bir tanesi sizlerin çok yakından bildiği, bilmesi gerektiği bir konuda çıkmıştır. Askeri Yargıtay Genel Kurulunun teşkili konusunu bidayet mahkemesinin araştırmaya hakkı olduğuna ve bu konuyu Anayasa Mahkemesine götürebileceğine mütedairdir. Şu halde tekrar ediyoruz: Yetkiniz vardır, konuyu Anayasa Mahkemesine götürebilirsiniz ve götürmelisiniz.

Yukarıdan beri yaptığımız açıklamalar ve ileri sürdüğümüz sebepler karşısında Sıkıyönetim kararının onanması tasarrufunun iptali talebimizi, aynı konuda 30 öğretim üyesinin bilimsel raporu karşısında, ciddî telakki ederek, konuyu Anayasa Mahkemesine götürmek üzere bir karar verilmesini dileriz.

Savunucular, sıkıyönetimin iki ay uzatılmasına ilişkin TBMM kararının Anayasaya aykırılığı konusunda ise şu dilekçeyi verdiler:

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERÎ MAHKEMESİ BAŞKANLIĞINA,

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Sıkıyönetim ilânının onaylanmasına ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi kararının Anayasaya aykırı olduğunu arkadaşımız açıklamış bulunuyor.

Biz, burada, sadece Sıkıyönetimin uzatılması hakkındaki kararın Anayasaya aykırılığını belirtmeye çalışacağız.

Sıkıyönetimin uzatılması için, İçişleri Bakanı Haldûn Menteşeoğlu TBM Meclisi'nin 15.7.1970 günlü birleşiminde şöyle bir gerekçe ileri sürmüştür:

"Örfi İdare, Anayasamızın 124. maddesinde mündemiç mana ve kapsam içinde hukuki ve kanuni bir idare sistemidir. Ve her idare sistemi gibi bir fonksiyona ve bir hedefe sahiptir. İhlâl edilen kamu düzenini, genel güvenliği, huzur ve sükûnu devam ettirici unsurları sağlaması, gelecek zamanda tahaddüsü mümkün endişe ve tehlikeleri bertaraf etmesi matluptur ve zaruridir.

Toplumun her kesiminde, hususiyle çalışma hayatında bu müessif olaylar dolayısıyla tekevvün etmiş, arızaların, tortunların, aksaklıkların endişelerin izalesi, huzur ve sükûnun köklü ve devamlı bir niteliğe sahip olması gerekmektedir.

Örfi İdarenin bu hedefe varabilmesi bir zamana mütevakkıftır. Nitekim Anayasamızın 124. maddesi de Sıkıyönetimin fonksiyonunu lâyıkıyla görebilmesi için bir zaman unsuruna önemle dikkat atfetmiş ve sıkıyönetim uzatmalarını tasvip etmiştir." (Sayfa 294)

Görülüyor ki İçişleri Bakanı, uzatma kararına bir gerekçe bulabilmek için önce Sıkıyönetim'e, uydurma bir hedef tayin etmiştir.

İçişleri Bakanına göre: Sıkıyönetimin huzur ve sukûnu köklü ve devamlı bir niteliğe sahip kalması gerekirmiş. Bu da zamana mütevakkıf imiş.

Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

Huzur ve sükûnu köklü ve devamlı bir niteliği sahip kılmak sıkıyönetimlerin asla ulaşamayacakları bir hedeftir. Bu hedefe, sıkıyönetimlerle değil; göstermelik demokrasi ile de değil ancak ve ancak gerçek demokrasiyle ulaşılır.

Huzur ve sükûnu, sıkıyönetim hiç bir zaman köklü ve devamlı bir niteliğe ulaştıramayacağını belirtmesi bakımından, Kontenjan Senatörü, eski Millî Birlik Komitesi Üyesi General Cemal Madanoğlu'nun 10 Temmuz 1970 günü Cumhuriyet Senatosunda söylediği şu sözler dikkatle ve ibretle okunmalıdır:

"İşçiler seçim sendikalarından dolup dolup taşarlarken, oyları yerinde ve bilinçli bulunur da kendi sorunlarının sorumluluğunu kullanmaya kalkıştıklarında davranışları neden yersiz ve bilinçsiz görünür; Yasa zoru ile tutucu güçlerin denetimindeki köşelere sıkıştırılmak istenirler?

Halk kuzu gibi yönetilen kuru kalabalık olarak görüldükçe,

Köylü, uyuşukluk içinde tutuldukça,

İşçi azgınlıkla,

Gençlik bozgunculukla,

Aydın, komünistlikle suçlandıkça,

Ordu, tutucu güçlerin koruyucusu yerine kondukça,

Yobazlık beslenip azdırıldıkça,

Kısacası, Atatürk İnkâr edildikçe ve Anayasa mızıkçılığa getirildikçe kargaşa dinmeyecek, sürüp gidecektir."

Evet Sayın Başkan ve Sayın Üyeler,

General Madanoğlu'nun dediği gibi: Anayasa mızıkçılığa getirildikçe kargaşa dinmeyecek, sürüp gidecektir.

Ama, Anayasayı mızıkçılığa getirenler kimlerdir?

Süleyman Demirel'in başında bulunduğu AP iktidarı mı? Yoksa onun karşısında bulunan köylüler, işçiler ve aydınlar mı?

İçişleri Bakanı Haldûn Menteşeoğlu'nun biraz önce aktardığımız sözlerini incelersek bu sorunun cevabı kendiliğinden ortaya çıkar.

Menteşeoğlu diyordu ki:

"Huzur ve sükûnun köklü ve devamlı bir niteliğe sahip olması gerekmektedir. Örfi İdarenin bu hedefe varabilmesi bir zamana mütevakkıftır. Nitekim Anayasamızın 124. maddesi de sıkıyönetimin fonksiyonunu lâyıkıyla görebilmesi için bu, zaman unsuruna önemle dikkat atfetmiş ve sıkıyönetim uzatmalarını tasvip etmiştir."

Açıp bakın Anayasanın 124. maddesine. Bu maddede Menteşeoğlu'nun sözlerini doğrulayan bir yan bulamayacaksınız.

Anayasanın 124. maddesi Sıkıyönetimin ilân edilebileceği halleri birer birer saymış; fakat ilân edilmiş olan sıkıyönetimin hangi hallerde uzatılabileceğini söylemeyi gereksiz bulmuştur. Çünkü,

Bir şeyin varlık sebebi ortadan kalkınca devamına da sebep kalmamış demektir.

Şu halde sıkıyönetim ancak, ilânını gerektiren sebepler devam ettiği takdirde uzatılır. Meselâ Sıkıyönetimi *Ayaklanma* gerekçesiyle ilân etmiş olan bir iktidar, bu olağanüstü rejimi uzatabilmek için sadece ayaklanmanın henüz bastırılamadığını iddia edebilmelidir. Yakın geçmişimizde bir ayda bastırılamamış ayaklanmalar vardır. Dersim isyanı bunlardan biridir. Ayaklanma bastırılmadıkça sıkıyönetimin varlık sebebi ortadan kalkmamış demektir. Böyle olunca sıkıyönetimin de uzatılması gerekir. İşte Anayasanın 124. maddesinin ikinci fıkrası bu gibi hallerde, yani ayaklanmanın bastırılmamış veya savaşın bitmemiş olması gibi hallerde uzatmanın nasıl olacağını şöyle anlatır:

"Sıkıyönetimin her defasında iki ayı aşmamak üzere, uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararma bağlıdır. Bu kararlar Meclislerin birleşik toplantısında alınır."

Bu fıkradan, Menteşeoğlu'nun ileri sürdüğü gibi, sıkıyönetimin sükûn ve huzuru köklü ve devamlı kılması için Anayasamızda zaman unsuruna önemle dikkat atfedilmiş olduğu anlamını çıkarmaya imkân var mı? Anayasa'dan böyle bir anlam çıkarmak, Madanoğlu'nun deyimiyle, Anayasayı mızıkçılığa getirmekten başka bir şey değildir.

Sıkıyönetimin uzatılması, ancak sebebin devamı şartıyla mümkündür. Meselâ ayaklanma sebebiyle ilân edilmiş olan bir sıkıyönetim: ayaklanmanın bastırılmasıyla hedefine ulaşmış, artık varlığının sebebini yitirmiş demektir.

Bu gerçeği kavramak için hukukçu olmak da gerekmez. Bizim yüz yıl önceki MECELLE'mizde, hukukla iştigal etmeyen kimselerin bile hatırlayabilecekleri bir kural vardı:

"MANİ ZAİL OLDUKTA MEMNU AVDET EDER."

Sıkıyönetimin ilânında; özgürlüklerimizin kısıtlanmasına (yani memnu'a) sebep olarak ileri sürülen olay (yani Mani) ayaklanma ise: Ayaklanma bastırıldığında (Yani mani zail oldukta), kısıtlanmış olan özgürlüklerimizin (yani memnu'nun da) avdet etmesi bunun içinde sıkıyönetimin kalkması gerekir.

Bu nedenle: Sıkıyönetimin uzatılması kararının Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürebilmek için 16 Haziran olaylarının *Ayaklanma* niteliğinde bulunmadığını isbata dahi lüzum yoktur.

Çünkü, 16 Haziran olaylarını ayaklanma olarak niteleyen iktidar bile uzatma kararında "ayaklanmanın henüz bastırılmamış olduğu" şeklinde bir gerekçeye dayanmış değildir. Tersine, Sıkıyönetimin uzatılması kararından çok önce, her zamanki zabıta vak'alarında bile dikkate değer azalma bulunduğu bizzat iktidar tarafından ileri sürülmüştür. Bu bakımdan, Başbakanın sorumluluğu altında bulunan Sıkıyönetim Komutanının 19 numaralı tebliği dikkate değer niteliktedir. Çünkü bu tebliğde, Sıkıyönetim bölgesinde" Her türlü zabıta vak'alarında bile hissedilir şekilde bir azalmanın olduğu" belirtilmiştir. Bu tebliğ 1 Temmuz 1970 tarihlidir. Bunun içindir ki, 16 Haziran olaylarını bir ayaklanma olarak kabul edenler bile bu tebliğ karşısında sıkıyönetimin uzatılması kararının Anayasaya aykırı oldu-

ğunu kabul etmek zorundadırlar.

Bu konudaki sözlerimizi bitirirken herkesçe bilinen bir gerçeği yine de tekrarlamakta yarar buluyoruz:

Sıkıyönetim Mahkemeleri, Sıkıyönetim içindir. Yani Sıkıyönetim devam ettiği için Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılamalar vardır. Bunu tersine çevirip: "Sıkıyönetim Mahkemelerindeki davaların yargılamaları devam ediyor. Onun için sıkıyönetim devam etmelidir." diye düşünmek sebeple neticeyi birbirine karıştırmak olur.

NETİCE

Sıkıyönetim Bölgesinde, daha, sıkı yönetimin uzatılmasından önce, zabıta vaka'larında bile azalma hissedildiği bizzat iktidar tarafından ileri sürüldüğünden sıkıyönetimin uzatılması Anayasaya açıkça aykırıdır. Sıkıyönetim, Mahkemenizin varlığının hukukı dayanağı olduğuna göre mahkemenizin halen görevli olup olmadığının tesbiti bakımından uzatma kararının Anayasaya aykırılığı iddiamızın Anayasa Mahkemesine iletilmesine karar verilmesini dileriz...

Sıkıyönetim Mahkemeleri, savunucuların bu iddia ve istemlerini ciddî bulmayarak reddettiler.

BÖLÜM-VII

BELGELER

Belgeler Üzerine

İşçi sınıfının dostunu, düşmanını, önündeki devrimci görevleri ve sorunları kitlelerin önüne getirmek, hareketin ayak bağlarını açığa çıkarmak zorunlu bir görevdir.

Bir hareket, bazı zararlı unsurları doğal olarak içinde taşır. Önemli olan, hareketin içindeki "kişisel bayağılıkları" açığa çıkarmak, hareketi, onlardan arındırmaktır. "Kendi bencil çıkarlarını kamufle etmek için, kullandıkları parlak ve aldatmaca sözlerin" arkasına saklanarak, devrimci hareket içinde yuvalananların, "hangi çıkarları nasıl yansıttıklarını" anlamak zorundayız. "Fakat bu,... hiçbir kitaptan edinilemez. Bu, ancak, canlı örneklerden, belli bir anda çevremizde olup bitenlerden,... tartışmalardan,... istatistiklerde,... Mahkeme kararlarında..., iddianamelerde, tutanaklarda, kısaca belgelerde" ifadesini bulan şeylerden kaynaklanan açığa vurmalarla edinilebilir." Lenin'in dediği gibi, "...kapsamlı politik açığa vurmalar, kitlelerin devrimci eylem içinde eğitilmelerinin esas ve temel koşuludur."[1]

"Kitle hareketlerinin gerisinde kalıyorsak, hâlâ yeterince geniş, çarpıcı ve çabuk bir biçimde, tüm utanılacak haksızlıkları açığa vurmayı örgütleyememiş olduğumuz için kendimizi suçlamalıyız. Bu işleri başardığımız zaman,... en geri işçi bile, öğrencilere ve mezheplere, köylülere ve yazarlara zülmedenlerin, işçileri, yaşamlarının her anında baskı altında tutan ve ezen aynı karanlık güçler olduklarını anlayacak, ya da hissedecektir. Bunu duyunca da onun içini de karşı konulmaz bir tepki isteği dolduracak ve bir gün..." gerekenlere "nasıl ders vereceğini bilecektir."[2]

Bu genel doğrular içinde kalarak, yukarıda belirttiğimiz zorunlu ödevi yerine getirmek, hareketin içindeki doğruların, yanlışların, bayağılıkların somut bir biçimde kavranabilmesini sağlayabilmek için, elde edebildiğimiz belgelerden önemli saydığımız bazılarını, kitaba aynen almayı uygun bulduk. Yeri geldikçe belirttiklerimiz dışında kalanları da, bu bölümde okuyucuya sunuyoruz.

Sanık İfadeleri

15/16 Haziran olayları nedeniyle sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanan sanıkların tümünün ifadelerini, buraya almak kuşkusuz hem gereksiz hem de olanak-

1. *Sendikalar Üzerine*, s. 202
2. Aynı eser, s. 202.

sız. Bu nedenle biz önemli saydığımız bazı sanıkların ifadelerine yer vermekle yetineceğiz.

Davalara göre bir ayrım yapmak gerekirse Disk davasında iki, 85 sanıklı davada ise üç sanığın ifadesine yer vereceğiz, Dev-Genç davasında ise, bazı sanıkların tutuklama sırasında mahkeme önünde verdikleri ifadelerle bu davanın önemli iki sanığının emniyetteki ifadelerini alıyoruz.

Disk Davasındaki Sanık İfadeleri

Bu davada, sanıkların sorguları 26.8.1970 tarihli oturumda başlamıştı. İlk olarak Disk genel başkanı Kemal Türkler konuştu. Kemal Türkler, mahkeme önünde aynen şunları söyledi;

"274 ve 275 sayılı Sendikalar ve Grev kanunlarının TBMM'ce görüşülmesini önlemek amacı ile DİSK yönetim ve yürütme kurulu olarak bazı kararlar almak mecburiyetinde kalmıştım ve bu maksadın ifası için 5.6.1970 tarihinde DİSK yönetim kurulu toplanmıştı. Bu meyanda kanun için ilgili mercilerin dikkatini çekmek için 5.6.1970 tarihinde Cumhurbaşkanlığına, Başbakanlığa, Millî Güvenlik Kurulu Genel sekreterliğine telgraflar çekmiş ve randevu talebinde bulunmuştuk. Bunlardan yalnız Cumhurbaşkanlığından 13.6.1970 tarihinde randevu verildiğine dair cevap geldi, diğerlerinden herhangi bir cevap alamadım. Yönetim kurulu başta ben olmak üzere Kemal Nebioğlu, Kemal Okur Sülker, Rıza Kuas, Ehliman Tuncer'e Ankaraya gitmekliğimiz ve ilgili mercilere uyarma yapmak için görüşmekliğimiz için izin verdi. Bu maksatla 10.6.1970 tarihinde Ankaraya gittik. Başbakanlıkla vaki temaslarımızda bir türlü kendisinden randevu alamadık, maksadımız söz konusu tadil tasarılarının Anayasaya aykırı olduğunu, ekonomik ve kültürel yönlerden işçi haklarını kısıtladığını, Anayasaya göre sendikal faaliyetleri durduracağını söyleyecektik. Maksadımız işçilerin ve tabanda bulunanların durumunu kendisine aksettirmekti. Başbakan aksi tez ve görüş sahibi bulunduğu hasabiyle bir türlü bize randevu vermedi. Bu kerre Ana muhalefet partisi genel sekreteri ile görüşmek istedik ve bu maksatla parti genel merkezine giderek Bülent Ecevit'i ziyaret ettik. Bu ziyaretimiz 11.6.1970 günüydü. Kendisine sendikalar ve grev kanunlarının tadili halinde işçi haklarının kısıtlanacağını, işçilerin ekonomik yönden zor duruma düşeceğini, sendika özgürlüğünün Anayasa muvacehesinde bahis konusu olamayacağını, grev hakkının kalkacağını, toplu iş sözleşmesi hakkının kalkacağını ifade ettik. Bize, aynen kendi görüşlerinin bizim istikametimizde olduğunu, arkadaşlara tenbih ettiğini, buna rağmen kanun tasarısının görüşünün aksi yönde tecellisinden üzüntü duyduğunu, arkadaşları ile görüşeceğini, vaki telgrafımızın evrakları arasında kaldığını, bu itibarla randevu veremediğini beyan etti. Aynı gün saat 15.00 de Meclise giderek tabiî senatörlerin grup odasında kendilerini ziyaret ettik. Anayasanın yapıcısı olarak sendikal faaliyetlerin kısıtlandığını söyledik. Bu arada bir fabrikada çalışan işçilerin 1/3'ünü bünyesinde toplayamayan sendikanın toplu sözleşme ve grev yapamayacağını bir iş kolunda çalışan işçilerin %30'unu bünyesinde toplayan sendikanın veya konfederasyonun bir başka işyerinde hiç işçisi bulunmamasına rağmen söz sahibi olacağını, bunun da işçiler arasında üzüntü ve direnme yaratacağını ve keza işçilerin sendika değiştirirken 34 liralık bir masrafla ancak noter huzurunda istifa mecburiyetinde bulunduğunu, bunun da işçiyi hem zamanından ve hem parasından edeceğini ve yine söz sahibi olduğunu iddia eden sendikaların Bölge Çalışma Müdürlüğüne müracaat ederek toplu sözleşme yetkisi isteyeceğini, bunun da bir takım sahte vesikalara dayalı olarak ilgili merciin önüne getirileceğini ve çok sakıncalı olduğunu, üç gün içinde bu merciin ayırım yapamayacağını uzun uzun anlattık. Keza bu kanuna göre sendikalar, bünyelerindeki kendilerini ilgili mercilere söyleyemeyecekler, sadece işverenin vereceği vesikalar üzerine ilgili mercilerce işleme tabi tutulacağını izah ettik.

Bu arada biz mecliste iken işçi milletvekili Rıza Kuas, meclis görüşmelerini takip ediyordu, bir aralık yanımıza gelerek kanunun meclis müzakerelerini 13. maddeye kadar takip ettiğini, komisyondan çıkmış şekliyle tasarıyı okumamızı söyledi ve elimize verdi. Baktı-

ğımızda tasarının hükümetçe hazırlanan tasarının dışında olduğunu anladık. Bunun, Türk-İş'e bağlı AP ve CHP milletvekillerince yepyeni bir tasarı olarak hazırlandığı kanısına vardık ve durumdan çok müteessir olduk.

Saat 17.30 sıralarında idi, kanun tasarısının maddelerinin görüşülemiyeceğini, zamanın dar olduğunu düşünerek meclisten ayrıldık. Hatta kapıda Bülent Ecevit'le karşılaştık, kendisine kanun tasarısıyla meşgul olacağını söylemesine rağmen komisyondan tasarının tamamen bizim aleyhimize çıktığını söyledik, O da bize, komisyondan çıksa bile Meclisten ve Senato'dan çıkarmayacaklarını beyan etti ve Biz, Meclisten ayrılarak otelimize döndük.

Saat 20.00 sıralarında Rıza Kuas kalmakta bulunduğumuz otele geldi, söz konusu kanun tasarılarının Meclis Genel Kurulunca görüşülmeye başlandığını, kendisinin 13. maddeye kadar takip ettiğini söyledi. Hatta bir aralık Türk-İş'e bağlı bir CHP mebusunada durumu aksettirmiştik. O da meşgul olacağını söylemişti.

Bilahare bütün maddelerin komisyondan geçtiği şekilde Meclisten de geçtiğini öğrenince ve ilgili yerlerle temasımız bitince, İstanbul'a dönmeyi, bize yetki veren Yönetim Kuruluna durumu duyurmayı münasip bulup 11 Haziranı 12 Hazirana bağlayan gece İstanbul'a hareket ettik.

12.6.1970 günü DİSK Genel Merkezinde bir basın toplantısı yaptım. O günkü konuşmalarımı radyo ve gazeteler verdiler. Saat 14.00'de durumu yönetim kuruluna getirdik. Burada yaptığımız istişarî mahiyetteki toplantıda 13.6.1970 tarihinde Sendika temsilcilerini, yöneticilerini toplamayı, onlara durumu arz etmeyi kararlaştırdık. Ve keza 14.6.1970 tarihinde DİSK'e bağlı sendika işçi temsilcilerini ve lokal temsilcilerini Merter sitesinde toplamayı, Ankara gezimizi onlara anlatmayı ve kanun tasarısı hakkında bilgi vermeyi ve işçilere duyurmayı ayrıca karar altına aldık. Ve bu kararların ışığı altında 13.6.1970 tarihinde DİSK'e bağlı sendika yöneticilerini toplayıp durumu anlattık, keza 14.6.1970 tarihinde de Merter sitesinde Lastik-İş Sendikasına ait lokalde DİSK'e bağlı sendikaların işçi ve lokal temsilcileri ile toplantı yaptık. Tahminen 700-800 kişilik bir toplantı idi. Toplantımız 274 ve 275 sayılı kanunların maddeleri hakkında işçi temsilcilerine bilgi vermek niteliğini taşıyan konferans mahiyetinde idi ve ayrıca da bu konuya ilişkin işçi temsilcilerinin görüşünü almak istiyorduk.

Ben toplantıda bir konuşma ile oturumu açtım, kanun üzerine izahat vermedim, ancak sözü bu konuda Genel Başkan Vekili Kemal Nebioğlu'na bıraktım, ancak toplantıda işçi temsilcilerine Ankara temaslarını anlattım ve genel olarak halen Mecliste görüşülen tasarıların sendika özgürlüğünü ve toplu sözleşme grev yapma haklarını kısıtladığını anlattım. Kemal Nebioğlu madde madde okuyarak ilgililere izahatta bulundu. Bundan sonra Rıza Kuas meclis çalışmalarını ve mecliste kendisinin konuşmasını işçilere aynen nakletti hatta bu konu iddianameye de aynen alınmıştır tahmin ederim.

Bu arada işçiler kanun görüşü hakkında istişarî nitelikte teklif getirmek üzere 30-40 kişi olarak söz aldılar, bunlardan 28 ila 29 kişi konuşabildi, işçiler grev ve sendikalar kanunlarının Anayasaya aykırı olduğunu bu maksat için yürüyüş, miting, açık oturum, bildiri, broşür, açık hava toplantısı veya kapalı salon toplantısı gibi şekillerde direnişte bulunulmasını teklif ettiler. İstekler çok olduğu için herkes konuşamadı, bir kısmı da yazılı pusulalar halinde isteklerini getirip bize verdiler, kendilerini dinledik, bunların hepsinin yerine getirilmesi veya tek tek incelenmesi mümkün olmadığından bunları karar organı olan yönetim ve yürütme kuruluna götüreceğimizi, içlerinden kanunen ve fiilen uygun ve gerekli olanların yapılacağını ve bu arada 17.6.1970 günü teklif edilen yürüyüş ve mitingin icra edileceğini ve uygun düşeceğini söyledim ve kapanış konuşması yaptım."

Kemal Türkler bu ifadesinden sonra duruşma yargıcının sorduğu soru üzerine aynen şöyle demiştir;

" Ben, fabrikaların yıkılması ve yakılması istikametinde ve bunların bilahere yakılacağı yönünde herhangi bir beyanda bulunmadım. Bidayette polis ifademi almıştı, polis hilafı hakikat olarak beyanımı geçmiştir. Hatta şunu söyleyeyim ki, Mahkemenizde rüiyet edil-

mekte olan bir başka davanın iddianamesini okudum, bunda da fabrikaların yıkılma ve yakılmasını sonraya bırakmadığım hemen yapılmasını istediğim söz konusu edilmektedir."

Kemal Türkler başka bir soru üzerine ise;

"Ben savcılığa ifade verirken bazı kişilerin tutum ve davranışlarından...bu kanunun tasarılarına taraftar olmadıkları gibi bizi de tasvip etmeyen daha doğrusu bu düzene karşı ve aynı zamanda bize de karşı olanların tahrik etmiş olması muhtemeldir demedim, sadece on yıldan beri işçilerin Anayasal özgürlükleri, sendika, grev, toplu sözleşme özgürlüklerini öğrenmiş bulunduklarını keza bugünkü iktidarın, Demirel'in, çalışma bakanının ve onun hükümetlerinin ve onun parti ve parlamento grubunun ekonomik ve sosyal bakımdan bugüne kadar yürütmüş olduğu yanlış ve ters tutumu dolayısıyla... işçilerden oy almalarına rağmen, işçilere karşı ters politika izlediklerinden, işçiler bu protestoları yapmışlardır tarzında söylemiştim. Bu nokta zapta yanlış geçmiş şimdi tavzih ederim."

Diyerek önemli bir konuya açıklık getirmiş ve daha önceki ifadesinde o dönemdeki diğer sol fraksiyonları suçlar nitelikteki beyanını düzeltmiştir.

Kemal Türkler'den sonra 28 Ağustos 1970 tarihli oturumda o zaman Disk genel sekreteri olan Kemal Okur Sülker'in sorgusuna geçildi. Kemal Sülker, iddianameden de anlaşıldığı gibi olayları yönetmek ve tahrik ve teşvik edici yayımda bulunmakla suçlanıyordu. O dönemde Kemal Sülker, Maden-İş gazetesi yazı işleri müdürü idi. Polise verdiği ifadede kendisine yüklenen suçla ilgisi olmadığını, gazetenin kendisine haber verilmeden başkaları tarafından basılıp yayımlandığını bildiriyordu. Mahkeme önünde de bazı değişikliklerle aynı şeyleri söyledi. İşçi sınıfının ülkemizdeki en önemli ve güçlü ekonomik örgütünün genel sekreterinin, sıkıyönetim mahkemesi önündeki sorgusunu, önemi nedeni ile tutanaklardan aynen almakta yarar gördük. Kemal Sülker, mahkeme önünde şunları söyledi;

"İddia makamı benim hakkımda iddianameyi tanzim ederken sevk maddesine ilişkin olarak 15/16 Haziran 1970 olaylarını hazırlamaktan ve bunu basın yoluyla neşretmekten dava açmıştır. Halbuki Maden-İş gazetesinin dosyada bulunan özel sayısı 15.6.1970 tarihinde basılmıştır ve ben o tarihte Ankara'da bulunuyordum. Gazete tetkik edildiği takdirde manşetinde 'İşçi sınıfı hazır ol büyük savaşımız başlıyor' ibaresi yazılmıştır. Savaş kelimesi tarihte muhtelif manalar taşır. Ümmet devrinde gazve, Osmanlılar zamanında gaza ve Cumhuriyet devrinde de savaş kelimeleri olarak ifadesini bulmuştur. Kaldı ki, büyük Atatürk, bir marşında 'her savaşta' tabirini kullanmıştır. Bu itibarla savaşın mutlaka öldürmek, yakmak anlamına gelmediği âşikârdır. Bilindiği gibi işçilerin Anayasal özgürlükleri ve bugünkü işçi sınıfının uyanışı Türk-İş ve iktidar tarafından benimsenmemektedir, bu maksatla sendikalar kanunu çıkarılmaktadır. Çıkarılmakta bulunan sendikalar kanununun 9. maddesi, bünyesinde 1/3 çoğunluğu taşımayan sendikanın, toplu sözleşme ve grev yapamayacağını âmirdir, bu hal ise işçinin örgütlenmesine grev yapmasına mani olmaktadır. Zaten anılan kanun muvacehesinde bilhassa Türkiye'de 500 bin kişiyi bünyesinde toplaması lâzımdır. Kaldı ki, bu durum ne Amerika'da, ne Rusya'da ve İngiltere'de ne Fransa'da uygulaması bulunmayan bir hükümdür.

Ben, Ankara'da uyarı heyetinde bulunduğum için 12.6.1970 tarihinde DİSK'in yönetim kurulu toplantısına iştirak etmemiştim. 13.6.1970 tarihindeki DİSK'e bağlı sendikaların yönetim kurulları toplantısına da katılmadım, o tarihde Ankara'da bulunuyordum. Keza 14.6.1970 tarihli sendika temsilcileri toplantısına da katılmadım, ancak 15.6.1970 günü Maden-İş sendikasına gittiğim zaman DİSK yürütme kurulunun toplantı halinde bulunduğunu gördüm ve benim icabetimle yürütme kurulu tamamlanmış oldu ve daha önceki toplantıların ışığı altında 17.6.1970 günü gösteri yürüyüşü yapılması ve miting düzenlenmesi karar altına alındı, bu maksat için dilekçe yazılarak ilgili memur tarafından Vilayete götürüldü.

Halen Maden-İş gazetesinin özel sayısı bu miting ve yürüyüş ile ilgili olmayıp esas ba-

sılış tarihi olan 13.6.1970 günü, 13.6.1970 tarihindeki sendika yöneticileri toplantısı ve 14.6.1970 günü sendikalar temsilcilerinin toplantısı ile ilgili haberler için hazırlanmıştır ve bu gazetenin 2. sahifesinin 3. sütununun 10. satırından itibaren bu haberleri vermiştir. Bu itibarla savcılığın iddia ettiği gibi gazetenin basılış tarihinde Ankara'da bulunuyordum, bu itibarla İstanbul'da cereyan eden veya yapılan toplantılardan da haberim yoktu, bu sebeplerle vuku bulmayan toplantılar hakkında neşriyatta bulunmam imkansız olur."

Bunun üzerine mahkeme söz konusu edilen gazeteyi ve gazetedeki resimleri kendisine göstermiş, Kemal Sülker buna karşı;

"Bunlar 15/16 Haziran 1970 olayları ile alakalı resimler değildir, çok daha önce yapılan direnişlere ait resimlerdir, bu itibarla savcılığın iddia ettiği gibi gazete vasıtasıyla işçileri kanunlara karşı gelmeye teşvik ve tahrik etmiş değilim, zaten bu özel sayı Ali Özgentürk, Necmettin Özyılmaz, Şerif Yacan tarafından hazırlanmıştır. Ben her ne kadar Maden-İş Gazetesi Yazı işleri Müdürü isem de Basın Kanunu yazı işleri müdürünün rızası alınmadan veya alınamadan yazılan yazılardan mes'ul tutulamayacağını âmirdir." demiştir.

Savcının istemi üzerine sorulan soruya ise Kemal Sülker;

"Önemli olaylar dolayısıyla gazeteler özel sayılar çıkarır, DİSK sendikalar kanunu dolayısıyla yoğun bir faaliyet içinde bulunduğundan kanun yönünden görüş ve düşünceleri işçilere duyurulsun diye bu nüsha çıkarılmıştır. Zaten gazetenin ikinci sahifesinde kanunla ilgili DİSK'in çalışmaları ve üçüncü sahifesinde de kanun hakkında DİSK'in görüşleri yer almıştır. Bu iki mevzu dışında kalanlar sırf gazete süslensin diye yapılmıştır..." şeklinde yanıtlamıştır.

Sanıklardan Hilmi Güneri, 20.8.1970 tarihli oturumda sorgusu yapılırken askerî savcının sorusu üzerine;

"...Ben idarî bakımdan basın dairesi başkanı bulunuyorum. Bunun hem gazete ve hem de ilmî yayınlar yönünden hizmet münasebeti vardır. 15.6.1970 tarihli Maden-İş gazetesinin özel sayısı tarafımdan görülmemiştir. Bu konuda çalışan Ali Özgentürk ve onun da iki yardımcısı vardır, söz konusu gazetede bunların isimleri geçmektedir. Gazetenin çıkışından benim haberim yoktur." dedikten sonra Kemal Okur Sülker söz aldı ve şunları söyledi;

"Ben Maden-İş gazetesi yazı işleri müdürüyüm... gazetenin çıktığı 15.6.1970 tarihinde İstanbul'da bulunmadığım için Maden-İş sendikası basın bürosu, asgarî lise mezunu olan sorumlu yönetmeni tayin etmesi ve bunu Vilayet aracılığıyla basın müdürlüğüne bildirmesi gerekirdi. Bu lâzimeye riayet etmemiş, burada olmadığım halde beni mes'ul müdür göstermiş ve haberim olmadan gazetedeki yazı ve resimler çıkmıştır. Ben, bu noktadan Hilmi Güner için emniyeti suistimal etmiş ibaresini kullanmıştım."

85 Sanıklı davadaki Sanık İfadeleri

Bu davadaki bazı sanıkların, mahkeme önündeki ifadeleri şöyleydi:

Binali Arslan (Singer Fabrikasında işçi):

"15.6.1970 tarihinde çalışmakta olduğum Singer fabrikasına gitmiştim, iş başını müteakip fabrikanın personel şefi Selim Arar bizi toplayarak "bir yürüyüş yapılacakmış, yürümediğimiz takdirde fabrikamız tahribe uğrayabilir, siz de bu yürüyüşe katılın" dedi. Ben topluluk içinde iken bir aralık fabrika bekçibaşısı beni çağırarak ağabeyim Nurettin Arslan'ın geldiğini, evde çocuğumun rahatsız olduğunu ve hemen eve gitmekliğimi söyledi, bende Selim beyden izin alarak eve gittim ve akşama kadar hastalıkla meşgul oldum.

Ertesi günü, fabrikaya çalışmak için gitmiştim, yine işçi yürüyüşleri yapılacakmış, Selim bey bizi topladı, fabrika işçileri olarak bu yürüyüşlere katılmaklığımızı istedi, yevmiyelerimizin işleyeceğini de ifade etti, karta bastık, saat 9.30 sıralarında fabrikamızın önüne gelen işçilerin grubuna 300-400 kişi olmak üzere Singer işçileri olarak karıştık. Hep beraber Küçükyalı-Maltepe istikametine doğru yürüdük, saat 10.00 sıralarında tanıdığım ustalara rastladım, kalabalık çoğaldığı için gruptan ayrılarak tanıdığım bu kişilerin yanına gittim, akşama kadar orada kaldım ve akşamda evime gittim. Ben iddia edildiği tarzda Singer

fabrikasında işçileri kanunsuz yürüyüşe tahrik etmediğim gibi, suç işlemeye de teşvik etmedim. Ayrıca Kartal Jandarma Karakol Komutanının yakasından tutup nezarette işçi olup olmadığını sormadım, keza iddia edildiği gibi elimde Singer flaması da yoktu.

Ben 29.6.1970 günü fabrikada işbaşı yaptığım sırada bir aralık idare amiri ve personel şefi Selim bey beni odasına çağırdı, burada Uzm. J. Çvş. Haşim Kılıç'da vardı, bana bir şahitlik için karakola kadar gideceğimizi söylediler. Jandarma ile dışarı çıktık, hatta bilahare benim koluma kelepçe vurup Yakacık bölgesinde dolaştırdılar, beni gören halk 'hırsız' diye bağırdı...

Okuduğunuz ifade (hazırlık ifadesi) bana ait değildir. Kartal İlçe Jandarma Birlik Komutanı zaptı kendisi yazmış, bana zorla imza ettirmiştir. Beni karakolda Haşim Kılıç dövdü... Bu konu ile ilgili dilekçem vardır, hatta Askerî Ceza evine girdiğim zamanda tedaviye devam ettim, gözümden de ağır yaralı idim, bunları her an ispat edebilirim." (Aynı dosya duruşma tutanağı sayfa 28-29).

Enver Çapkur (Haymak Döküm Fabrikasında işçi):

"Ben, 15.6.1970 tarihinde saat 15.00-23.00 vardiyasında görevli idim, saat 15.00 sıralarında fabrikaya geldiğim zaman, fabrikanın Jandarma tarafından abluka edildiğini, görevli bir astsubay'ın işçileri içeri almadığını gördüm ve bu meyanda bana da giremezsin diye tebligat yaptılar, ben de eve döndüm.

16.6.1970 günü fabrikaya hiç uğramadım, zira ayın 15'inde geldiğim zaman bana üçgün fabrikaya uğramayacağım jandarma tarafından söylenmişti. 18.6.1970 günü fabrikaya geldim kapıda jandarma ve bekçiler vardı, beni yakalayarak bir vasıtaya koyup, nezarete attılar. Bu itibarla bahsedildiği şekilde tahrip ve yürüyüş olaylarına katılmadım...

19.6.1970 günü ifademi jandarma karakolunda aldılar, ifademi alan jandarma sadece hüviyetimi tespit etti geri kalan kısmını kendisi yazdı, ayrıca da döverek tazyik ettiğinden zaruri olarak imzaladım, bu nedenle okuduğunuz ifade bana ait değildir." (İst. 1 No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesi 970/5 E. No.'lu dosya duruşma tutanağı sayfa 15).

Şerafettin Ağın (Haymak Döküm Fabrikasında işçi):

"Ben, 15.6.1970 tarihinde sabahleyin saat 07.15 vardiyasında çalışmak için fabrikaya girdim, bizim kısım şefi Celal Sertoğlu ile karşılaştım, kendisi her zaman saat 08.00'de gelir, erken gelmesi dikkatimi çekti. Saat 07.30 sıralarında 16 yaşlarında 3-4 kişinin arka ceplerine tabanca yerleştirmiş olarak fabrika içersinde dolaştıklarını gördüm. Hatta ben posta başıyım, kendi postamdan Ali Pekdemir, Naim Vural ve İbrahim Yıldız'da bu durumu görmüş, gelip bana müracaatla bu durumu ilgili şeflere söylememi istediler. Bilahere durumu kontrol için fabrikanın taşlama kısmına geçtim. Burada da fabrika ile ilgisi olmayan 30-40 kadar bir kalabalıkla karşılaştım. İşçi temsilcimiz Eşref Güçkan bunlarla konuşuyordu, kimden öğrendiğimi bilmemekle beraber, patronun Eskişehir'den bazı şahıslar getirdiğini öğrendim. Ben saat 17.00'ye kadar fabrikada kaldım, saat 16.00 sıralarında fabrikaya dışarıdan taşlar atılıyordu, hatta benim bulunduğum kısmında camları kırıldı, ben saat 17.00 sıralarında fabrikayı terk ettim, kimlerin fabrikayı tahrip ettiklerini bilmiyorum, Haymak fabrikası işçilerinin de fabrikayı tahrip ettiklerine dair bilgi ve görgüm yoktur." (Aynı dosya duruşma tutanağı sayfa 16).

Dev-Genç Davasındaki Sanık İfadeleri

Bu davanın bazı sanıkları, tutuklama sırasında Askerî Mahkeme önünde şöyle ifade verdiler:

Mehmet Sürücü: "Ben, Dev-Genç üyesiyim. Ancak, 15/16 Haziran günü işçi yürüyüşlerine katılmadım ve o gün Dev-Genç teşkilâtıyla da telefon görüşmesi yapıp emir almadım. Banttaki ses de bana ait değildir."

Veysi Sarıözen: "Ben, 16 Haziran 1970 tarihindeki yürüyüşe sendikalar kanununda olacak değişikliğin anayasaya aykırı olacağı kanısında bulunduğumdan münevver bir şa-

hs olarak bu hususu protesto maksadıyla 16 Haziranda yapılan işçi yürüyüşüne katıldım. Ben, İşçi Partisinde üyeyim. Ben, Sungurlar fabrikasında yürüyüşe katıldım. Taşlıtarla'ya kadar gidip geri döndük, Alibeyköyü'nde yürüyüşten ayrıldım. Bu yürüyüşte İrvem Keskinoğlu ve Adil vardı. Bizim yürüyüşümüzde herhangi bir olay olmadı."

Sefer Güvenç: "Ben, Dev-Genç'e dahil üye değilim. Fakat oradaki arkadaşlarımın bir kısmını tanırım. 15/16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerine katılmadım. Ancak, 16 Haziran 1970 günü olacak dışardan birliğe telefon ederek Gökalp çıktı onunla konuştum konuşmanın mealini şimdi şu anda hatırlamıyorum."

Hidayet Kaya: "Ben, Dev-Genç'e üye değilim. Ancak, Dev-Genç'in fikirlerine sempati duyarım. 15/16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerinde Dev-Genç tarafından görevlendirilmedim. Fakat 15.6.1970 günü işim dolayısıyla Kartal'da bulunuyordum. Yunus Çimento fabrikası civarında işçi kalabalığına merak saiki ile katıldım. Tahminen 500 metre kadar kenardan izleyerek yürüdüm. İkinci günde Cağaloğlu'ndan Saraçhane'ye kadar hareketi izledim, eylemlerim bundan ibarettir."

İhsan Memoğlu: "Ben, 15/16 Haziran 1970 günkü işçi hareketlerine katılmadım. ***Kurtuluş*** gazetesinin özel bir sayı olarak çıkarılması konusunda Ankara ile telefon konuşmalarım oldu. Belki bu nedenle buraya getirilmiş olabilirim bunun dışında bir hareketim yoktur.

Işıtan Gündüz: Ben 15/16 Haziran 1970 günkü işçi yürüyüşlerine katılmadım. Ben, işçi kitlesinin yolumun üzerinde olması nedeni ile 16.6.1970 günü Aksaray'da katıldım. Yanlış oldu, Topkapı'da zorunlu olarak katıldım. Fatih'e kadar aralarında yürümek mecburiyetinde kaldım. Ve ayrıldım. Denilebilir ki ben, bu hareketi belli bir süre izledim katılmak dahi bahis konusu değildir."

Nahit Tören: "Ben, 16.6.1970 günkü işçi yürüyüşünde Alibeyköyü'nde vardım ve yanımda 7-8 arkadaşım vardı, kendilerini tanımıyorum, örgüte yeni girmiş arkadaşlardı. Rami'ye kadar denilebilirki yürüyüş kitlesinden cebir edilir durumda idi. Rami'de esnafın telaşı üzerine arkadaşlar elele tuttuk kalabalığın yanında koruyucu vaziyet aldık. Taşlıtarla-'ya çıktık, bir konuşma yapmak istedim sendikacılar mani oldu. Hareketlerin bizi aştığını yanlış oldu DİSK yöneticilerinin dışına taştı. Genç işçiler duruma bilahare hakim olunca biz, insiyatifi, onlara terk ettik."

Adem Ercan: "Ben, 15 Haziran 1970 günü işçi hareketlerine katılmadığım gibi, birliğe de uğramadım. 16 Haziran 1970 günü birlikte idim. Ben, yönetimle ilgili herhangi bir konuşma yapmadım. Sadece dışardan gelen bir telefona cevap verdim. Bir bildiri yazdığımı ve basına verilip verilmeyeceğini kimseden sormadım ve o günkü yürüyüşlere de katılmadım. Dev-Genç'in üyesiyim ama o gün bana Dev-Genç yönetim kurulu herhangi bir görev vermemişti."

Erdem Arıkan: "15/16 Haziran günkü yürüyüşlere katılmadım. Ben, Haşmet'le telefon konuşması yaptım. Balmumcu'da görevli arkadaşlarımla beraberdim. Yanlış oldu tashih ediyorum arkadaşlarım görevli değildi. Bizler, oraya merak saiki ile gittim, arkadaşlarımda bildiri vardı dedi, Balmumcu'dan Ortaköy'e gittiğimiz doğrudur." dedi.

Işıtan Gündüz ile Nahit Tören'in Emniyet İfadeleri

Dev-Genç Davasının önemli sanıklarından Işıtan Gündüz ile Nahit Tören'in hazırlık soruşturması sırasında Emniyette verdikleri ifadeler ise aynen şöyleydi;

SANIK IŞITAN GÜNDÜZ:

Aslen Devrek doğumlu olup, Kastamonu Merkezine nüfusa kayıtlı halen ailesi efradı Düzce'de oturur, kendisi İstanbul'da Kocamustafa Mustafa Hacı Hamza mahallesi Küçük Efendi Sokak 4/1 sayılı yerde oturur, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 7-8 sömestr 4182 numaralı öğrenci... bekar, geçmişte sabıka ve mahkumiyeti yok, halen Örfi İdare tarafından tutuklanmış, Ali Osman oğlu 1945 Devrek'de Mübahat'tan doğma Işıtan Gündüz'ün 8.7.1970 tarihinde görülen lüzüm üzerine Emniyet Şube 1 Müdürlüğünde alınan ifadesidir.

SORULDU: İlk tahsilimi babamın memur olması dolayısıyla Trabzon'da başlayıp Karasu'da bitirdim. Orta tahsilimi İstanbul Kadıköy Maarif Kolejinde Lise ile birlikte tamamlayarak 1965 yılında mezun oldum ve müteakiben yukarıda açıkladığım şekilde fakülteye kaydedilip hâlen burada öğrenciyim. Babam Ali Osman Düzce Orman İşletmesinde Orman Bölge Şefidir. Ender Işıtan Düzce'de ortaokulda okumaktadır. Başka kardeşim yoktur. Ben İstanbul'da yukarda söylediğim Kocamustafa'daki adreste anneannem Hurisar ile birlikte oturmaktayım. 1968 yılında Şişli Özel İktisadi ve Ticarî İlimler Okulunda üçüncü sınıfta öğrenci Işıl Gürsoy ile nişanlandım, kendileri Maltepe Bostan sokak 53 numarada oturmaktadır. Nişanlımın anne ve babası sağdır. Babası Mustafa Gürsoy ilkokulda öğretmendir ancak, hangi okulda olduğunu bilmiyorum, ancak o çevrede bir ilkokulda olsa gerek. Bir baldızım var kendisi Kars'ta Akay isimli bir Avukatla evlidir. Yurtdışında ve içinde belirli gezilerim yoktur. İngilizce lisan bilirim.

SORULDU: Fikir Kulüpleri Federasyonu zamanında Türkiye İşçi Partisi'nin sloganı olan Sosyalist Türkiye stratejisinde Fikir Kulüpleri Federasyonu üyesi idim, bilahare Mihri Belli stratejisi olan Millî Demokratik Devrim stratejisine ben girdim ve Dev-Genç üyesiyim.

SORULDU: Millî Demokratik Devrimden gaye, Toprak reformunun yapılması, Mustafa Kemal devrimlerinin tam olarak uygulanması. Millî Demokratik Devrim aşamasından sonra Sosyalist Devrime yönelme. Sosyalizm her memleketin kendi şartlarına uygun olarak tesis edilir.

SORULDU: Diyalektik Materyalizmin düşünce yöntemini olarak benimsiyorum. Diyalektik devamlı değişim demektir. Ve Hegel'e aittir. Materyalizm ise maddecilik demektir, Marks ve Feuerbach'ın felsefesidir. Bilimsel Sosyalizmi benimsiyorum, bundan da insanın özgürce düşünce olanağı olduğu ve emeğinin hiç kimseye sömürtmediği bir düzen anlıyorum. Millî Demokratik aşamasından sonra Toprak ağalığı, işbirlikçi burjuvazi, aracı ve tefeci ortadan kalkmış olacak ve işçi sınıfının önderliğinde, köylünün gücünü alarak Sosyalist devrime gidecek.

SORULDU: Dev-Genç çeşitli fakültelerde kurulan Devrimci Gençlik külüplerinin bir federasyon adı altında toplanmasından meydana gelen Devrimci bir örgüttür. Genel merkezi Ankara'dadır. Genel başkanı Atilla Sarp'tır. İstanbul Bölge Yürütme Kurulunu 7 kişi teşkil etmektedir. Bu 7 kişi Mustafa Zülkadiroğlu, Necmi Demir, Haşmet Atahan, Namık Kemal Boya, Nahit Tören'dir. Yardımcıları da Yavuz Hakyemez ve Gökalp Eren'dir. Dev-Genç'in stratejisi liderliğini Mihri Belli'nin yaptığı Millî Demokratik Devrim Stratejisidir. Gerçek bir devrimci bana göre dürüst olmalıdır. Bu dürüstlükten maksadın kişinin kendi menfaatlarından önce toplum menfaatlarını nazara alması ve sosyal ahlaklı olmasıdır. Dev-Genç'in bu ahlakta 200-300 üyesi bulunmaktadır.

SORULDU: 15/16.6.1970 tarihlerinde vuku gelen işçi olayları çıkarılmak istenen Sendikalar Kanununun işçinin bir çok hak ve sendikal hürriyetlerini kısıtlayıcı nitelikte olduğu için işçi tarafından bunu protesto etmek amacıyla bir yürüyüş yapılmıştır. Sendikalar kanununu şahsen incelemiş değilim. Ancak gazetedeki bu konuda yapılan yayınlar ve açıklamalar bu kanunun işçi aleyhinde olduğunu gösteriyordu. İşçilerin bu kanuna karşı yaptıkları direniş ve yürüyüşlerinde haklıdırlar, ancak bu yürüyüşlerin yasalar çerçevesi dahilinde yapılmış olması daha iyi ve kanuni olacaktı, ben bu kanaatteyim, sendikacılar genellikle öğrencilerin işçi arasına karışmasını istemezler. Birinci günü yani olayların cereyan ettiği 15.6.1970 günü tahminen saat 15 sıralarında kayınpederimin Guraba hastanesine yatırılması için bununla ilgili işlemleri takip etmek ve hastanede Ataman isimii asistanla görüşmek üzere hastaneye gitmiştim. Dönüşümde işçi kafilesinin yürüyüş halında Aksaray istikametine geldiklerini gördüm, kalabalığa karışarak bende bunlarla beraber Fatih'e kadar geldim, yorulduğum için Fatih'te işçiden ayrıldım, evime gittim. Benim katıldığım grubun birinci veya ikinci grup olduğunu bilmiyorum, bu grup arasında arkadaşlarımdan kimseyi de görmedim. Olayların cereyan ettiği ikinci günü akşamı Teknik Üniversite'de işçi temsilcileriyle yapılan toplantıdan haberim yoktur, yukarda yürüyüşe tesadüfî olarak katıldığımı

söyledim, aslında olayların ikinci günü zannedersem saat 8.30-9.00 sıraları idi bir minübüsle yürüyüşü kendiliğinden izlemek üzere Topkapı'ya gittim, sur dışına çıktım zaten ben oraya çıktığım zaman kalabalık işçi grubu da asfalt üzerinde surdan içeri girmek üzere yürüyüş halinde idi orada kalabalığa karıştım, yukarıda da açıkladığım üzere kalabalıktan Fatih te ayrıldım. Bu hususu istikbalim korkusundan açıklamak istememiştim. Benim bu yürüyüşe katılmam konusunda önceden bölge yürütme kurulu ile bu konuda herhangi bir konuşma ve anlaşma olmadan kendi insiyatifimle katılmış bulundum. Dedi sorguya 9.7.1970 günü devam edilmek üzere son verilip altı birlikte imza edildi. 8.7.1970

8.7.1970 günü ifadeye devam edilmekte iken 9.7.1970 gününe bırakılan sorgulama üzerine adı geçen maznunun yeniden sorgulanmasına devam edilmiştir.

SORULDU: Yukarıda da söylediğim şekilde yürüyüşe katıldım, ancak benim bu katıldığımdan Dev-Genç Bölge Yürütme kurulunun haberi yoktu, olayların ertesi günü Teknik Üniversite'ye gittiğimde olaylardan konuşuluyordu bende o gün olayları izlediğimi söyledim. Çıkarılmak istenen sendikalar kanununun protesto edilmesi sebebiyle işçiler tarafından yürüyüşler yapılacağını gazetelerden vesair yayınlardan öğrenmiş bulunuyorduk. 15.6.1970 günü öğleye doğru idi ben Teknik Üniversitede idim her zaman olduğu gibi Dev-Genç'e mensup arkadaşlar bir arada bulunuyorduk, Haşmet de orada idi, ben kendisine 16.6.1970 günü yapılacak işçi yürüyüşünü Topkapı semtini izleyeceğimi söyledim bunu evim oraya yakın olması sebebiyle istemiştim. Haşmet de iyi dedi oraya gidecek arkadaşlarla beraber izleyeceğimizi sloganlar yönünde inisyatifi elde tutarak bunların bağırtılmasını ki sloganlar arasında Bağımsız Türkiye sloganı vardı. Sonra yürüyüşün safahatı hakkında yani Haşmet'e malumat vermemizi söyledi. Bunun üzerine ben de 16.61970 tarihinde saat 8.30 sıralarında Topkapı'daki İbrahim Ethem İlâç fabrikasının önüne gittim işçiler fabrikadan dışarı çıkmışlardı bunların arasında da Dev-Genç'e mensup 10-15 kişi kadar vardılar yer yer Bağımsız Türkiye sloganını bağırtıyorlardı (Benim Bağımsız Türkiye'den anladığım mana şudur, Türkiye bugünkü durumu ile ekonomik ve siyasi yönden yarı bağımlıdır, ülkemizdeki ekonomik bağımlılık Nato aracılığı ile siyasi bir bağımlılık haline dönüşüyor. Bu dönüşümde bir çok ikili antlaşmaların rolü bulunmaktadır.) 16.6.1970 günkü yürüyüşte Dev-Genç'e mensup bir çok arkadaşlar kendi muhitindeki işçiler arasına karışarak yukarıda da söylediğim gibi işçilere belirli sloganları söyletmeğe ve inisiyatifi ellerinde tutmaya çalışacaklardı, ordaki işçi hareketlerinin safahatı hakkında merkez durumundaki Dev-Genç'e bilgi verilecekti. Benim tarafımdan işçi yürüyüşü safahatı hakkında telefonla Haşmet'e herhangi bir bilgi vermedim, içinde bulunduğum işçi kafilesi Topkapı'dan şehre girdi, çok kalabalık olduğu için sağdan veya soldan bu kafileye başka işçi gruplarının katılıp katılmadığının farkında değilim, kalabalık Topkapı ve Lunapark'tan Fatih'e çıktı, oradan Şehzadebaşı'na, ordan da Beyazıt'a geçerek Cağaloğluna kadar geldik içinde bulunduğum toplulukta herhangi bir hadise olmadı, Beyazıt'a geldiğimde Dev-Genç'li Yavuz Hakyemez'i bir aralık gördüm ve kendisine ne oluyor ne yapalım burada son verilsin gibi sordum ancak kendisinden herhangi bir cevap alamadan kalabalığa karıştık, kalabalık ordan yürüyüp Divanyolu'ndan Cağaloğlu'na sapıldı yolda Bağımsız Türkiye diye bağırtılıyordu ve inisiyatif Cağaloğlu'na geldiğimizde hakim bir durumda idi Cağaloğlu'na trafik noktasının bulunduğu yere geldiğimizde tanklar yolu kapamıştı, burada bir süre duraklama oldu, daha sonra tanklar açıldı ve kalabalık vilayet istikametine doğru yine aynı tempo içerisinde yürüdü ben yürüyüş sırasında genellikle önlerde bulunuyordum fakat bazende kalabalığın hareketine göre arkada kalıyordum, Kalabalık Cağaloğlu'ndan inerek Sirkeci Eminönü'ne geldi köprü açık olduğu için bu defa Unkapanı'na yöneldi, Unkapanı'na gelindiğinde bu köprünün de açık olması sebebiyle kalabalık bu defa Fatih'e döndü ve ben Fatih'te kalabalıktan ayrıldım, başka işyerlerine giden arkadaşlardan ben yalnız Veysi Sarısözen ve grubunun da Sungurlar ve o civardaki fabrikalara gittiklerini işittim. Olaylar hakkında bildiklerim ve bizzat kendimin katıldığını söylediğim yürüyüşlerde ne gibi bir hareketlerde bulunduğum yukarıda açıklanmıştır.

SORULDU: TİP Fatih ilçesinde kaydım devam etmektedir, PTT idaresi şehirlerarasında santral memuresi olarak çalışan nişanlım Işıl Gürsoy ise yine TİP Kadıköy ilçesine ka-

yıtlıdır, bir sürede gençlik kolunda üyelikte bulundu, ancak çoktan beri parti ile işlerinin çokluğu sebebiyle ilgilenemiyor dedi alınan ifadesinin doğruluğunu okuyarak imzasıyla tasdik etti ve edildi 9.7.1970.

Em. Ş. 1. Komiser	Em. Ş. 1. P. M.	Sanık
Ramiz Taşdemir	**Emin Şenel**	**Işıtan Gündüz**
(İmza)	(İmza)	(İmza)

SANIK NAHİT TÖREN

Aslen Konya ili Merkezine bağlı Büyük Sinan Mahallesi halkından olup, ailesi efradı halen mezkur mahal Akbaş Mahallesi Mimar Kelük sokak 19 sayılı evde oturur, kendisi İstanbul Beyazıt Veznecilerdeki Site öğrenci yurdu A Bloku 1nolu odada yatar kalkar İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi 3-4 sömestri 5827 nolu öğrenci ve DEV-GENÇ üyesi bekâr sabıka ve mahkûmiyeti yok. Niyazi oğlu 1947 yılında Mardin de Saadet'ten doğma Nahit Tören'in görülen lüzûm üzerine 16/7/1970 günü Emniyet Şube 1. Müdürlüğü Sıkıyönetim Bürosunda sanık olarak alınan ifadesinde:

SORULDU: İlk ve orta tahsilimi Konya Bozkır'da Lise tahsilimi de Konya'da tamamalayarak 1966-67 ders yılı Haziran döneminde mezun oldum, bir yıl tahsile ara verdikten sonra yukarda bahis konusu ettiğim fakülteye kaydedildim. Halen burada öğrenci bulunmaktayım. Babam emekli Maliye Memurudur. Memlekette olup maaşı ile geçinir. Ağabeyim Vahit Tören orta okuldan mezun olup, halen Konya PTT'sinde memurluk yapmaktadır. Bir de Ahmet Tören isimli Konya Erkek Lisesinde okuyan küçük kardeşim vardır. Fransızca lisanı bilirim. Yurtdışı gezilerim yoktur. Yurt içinde geziye çıkmadım. Bu yıl çıkma niyetindeyim. Sıkıyönetimin ilân edildiği gün Ankara'ya gittim, orada İstanbul'a dönüp Kredimi aldım ve tekrar Ankara'ya döndüm. Oradan kalmakta olduğum Orta Doğu Teknik Üniversitesi kampından Bahadır Pirsaygılı, Ahmet Cem Yücesoy üçümüz birlikte kamp için Bulancağa gittik o gece kaldık zaten gece saat 1'de inmiştik sabahleyin Avukat arkadaşım Alaaddin Mutlu, Şansal Dikmen, Şenel Uzunalioğlu ile görüştüğümüzde Ordu valiliğinin yanlış söyledim Giresun valiliğinin yabancı öğrencilerin bölgelerinde görüldüğü takdirde yakalanıp en yakın polis veya jandarmaya teslimine dair bir tamim yayınladığını söylediler biz de bu durum karşısında kalamayacağımızı anladık nitekim Samsun'a gitmek üzere yer ayırttırdık fakat otobüse bineceğimiz sırada polis yakalayıp bir saat orada tutulduk Ordu'ya sevkettiler 4 gün orada kaldık hakkımızda tanzim edilen evrakla mahkemeye çıkarıldık fakat beraat ettik bilahare benim İstanbul'dan arandığım bildirilmesi üzerine ben İstanbul'a sevkedildim.

SORULDU: Ben Marksist Leninistim, Millî Demokratik Devrim Stratejisini benimsiyorum, bu stratejinin Türkiye'de örgütsüzlük sebebiyle bir lideri yoktur. İdare tarzı Dev-Genç'te de (oluşturulmak üzere olduğu gibi) ortak yönetimdir. Çünkü liderlik üzerinde spekülasyon yapılabilen ve aynı zamanda yanlış bir usuldür. Zira liderin bir hatası bütün örgüte şamil olabilir. Millî Demokratik Devrim işçi ve yoksul köylü başta olmak üzere tüm millîci sınıf ve tabakaların Emperyalizme Feodal kalıntılara ve Emperyalizmin yerli işbirlikçilerine karşı savaşmak demektir, mücadelenin hedefidir. Bu mücadele bir iç savaş şeklinde de olabilir. Millî Demokratik Devrim aşamasını müteakip diyalektiğin icabı olarak Sosyalist düzene geçme çalışmaları yapılır. Eğer marksist Leninistler Proletaryayı ve yoksul köylülüğü örgütleyebilmişlerse işçi sınıfının hegemonyasında sosyalist toplum düzenini kurarlar. Bu tip bir düzene oportünist olmasına rağmen Sovyet Rusya'yı (Revizyonist) misal olarak gösterebilirim. Bugün ülkemizde sol kesim bazı kamplara ayrılmakta, bunlardan mavi Aydınlık'çılar diyebileceğimiz Doğu Perinçek ve grubu Maocu olarak kendilerini lanse etmektedirler. Emek grubu olarak bilinen Sadun Aren'ciler de kendilerini Moskovacı olarak nitelemektedirler. Biz, Kırmızı Aydınlık Grubu Millî Kurtuluşçu olarak ortaya çıkmış durumdayız. Yani daha doğrusu Dev-Genç olarak ortaya çıkmış bulunuyoruz.

SORULDU: Dev-Genç Bölge Yürütme Kurulu üyesiyim. Ve halen Bölge Yürütme de görevliyim, Bölge Yürütmenin diğer görevlileri ise, Haşmet Atahan, Ömer Güven, Cihan Alptekin, Mustafa Zülkadiroğlu'dur. İçerde olan Cihan Alptekin ve Ömer Güven'in yerine

Necmi Demir isimli arkadaşımız alınmıştır. Namık Kemal Boya, Erim Süerkan ve Yavuz Hakyemez isimli arkadaşlar bölge yürütmede olmamakla beraber bölge yürütmeye yakındırlar.

SORULDU: Türkiye'de bir gizli Komünist Partisinin olup olmadığını kesin olarak söyleyemem, ancak gizli Komünist Partisiyle irtibatı olan kişiler olabilir. Bunların merkezi Almanya'da olup, bir çok kişiler Almanya'ya gidip gelmektedirler. Bu vesile ile de irtibat kurabilirler. Dev-Genç'in TKP ile katiyyen ilgisi yoktur. Dev-Genç 1967 yılında kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu olarak kurulan Genç teşekkülünün 1968 Aralığında Aybar-Aren kliğine mensup yöneticilerden temizlenerek ele geçirmemizle teşekkül etmiş Devrimci bir örgüttür. 1969 yılında Fikir Kulüpleri Federasyonunun ismini değiştirerek Devrimci Gençlik Fedarasyonu şekline döndürdük. Biz FKF'yi elde etme mücadelesine DÖB (Devrimci Öğrenci Birliği) olarak katıldık. DÖB'de o zaman Deniz Gezmiş, Mustafa Gürkan, Mustafa Zülkadiroğlu, Cihan Alptekin, Nahit Tören ve bu gibi 35-40'a yakın asil üye bulunmakta idik. DÖB olarak girdiğimiz mücadelede yukarda da söylediğim gibi Fikir Kulüpleri Federasyonunu ele geçirdik, ismini ve tüzüğünü değiştirdik. Tüzükte değiştirdiğimiz husus Sosyalist Devrim stratejisini ortadan kaldırarak onun yerine Millî Demokratik Devrim stratejisini koyduk. Önümüzdeki kurultayda da Doğu Perinçek grubuna mensup olupta Dev-Genç üyesi olan kişileri öz eleştirilerini yapmadıkları takdirde örgütten uzaklaştırmamız söz konusudur. Üye sayısı hakkında kesin bir rakam söyleyemeyeceğim. Dev-Genç Bölge Yürütme de benim görevim basın sözcülüğü, Haşmet Atahan'ın belli bir görevi yoktur, Mustafa Zülkadiroğlu saymandır. Necmi Demir'in belli bir görevi yoktur. Ömer Güven de sözcü idi. Cihan Alptekin başkan ve sözcü idi, tüzüğe göre hapiste olan Cihan Alptekin'in yerine birisinin seçilmesi gerekir ancak yukarda da belirttiğim gibi başkanlık yanlış bir şeydir. Bizim bugünkü yönetimimiz ortak yönetimdir. Yapılacak herhangi bir işi Bölge Yürütme Kurulu çizer, arkadaşlardan birisi bunu uygular.

SORULDU: 15/16.6.1970 tarihindeki işçi hareketleri sendikal bir hareket olup, kanunsuzdur. DİSK yöneticileriyle ki bunlar Kemal Türkler, Kemal Sülker ve o klik mensupları hakkında biz şüpheciyizdir. Bizim bu şüphemiz Hükümetin ve SİA'nın ajanı olabilecekleri mealindedir, biz bunu iddia ediyoruz. İşte o günkü olaylar DİSK'in ve Hükümetin ortak bir oyunudur bence. Bugüne kadar Türkiye'de işçi sınıfının böyle bir sokak hareketi denenmemiştir ve yoktur. Hükümet önümüzdeki günlerde Ekonomik bir krize gireceğini bilmektedir. Bu krizin iki türlü çözümü vardır. Birisi Türk parasının devalüe edilmesi, diğeri de emisyona tabi tutulmasıdır. Bu günkü iktidarın bu iki hususta içinde bulunduğu krizi atlatmaya çalışması kendi kendisini ipe götürecek demek olduğundan Millîci güçlere personel kanunu ile bazı avantajlar sağlayıp devrimci bir sınıf olan işçi sınıfını öncü göstermek ve nazarı dikkatleri komünizm tehlikesine çekmek ve böylece de içinde bulunduğu ekonomik buhrandan dikkatleri bu yöne tahvil etmek maksadıyla 15/16.6.1970 tarihlerindeki işçi hareketlerini DİSK yöneticileriyle birlikte hazırlamışlardır. Eğer Dev-Genç bilfiil bu yürüyüşün içinde olsa idi mutlaka kırma dökme olmayacaktı ve iş çığırından çıkmazdı çünkü Dev-Genç tahrik edici, kırıcı dökücü bir anarşist örgüt değildir, böyle bir tutumu hiç bir dönemde benimsemez esasen ideolojik tutumları bu değildir. Ben 15 Haziran 1970 günü Ankara'da idim buna şahit olarak Ankara Askerî Tıbbıye öğrencilerinden Ahmet Zafer Ergün, Erkan Dirik, Uğur Oral'ı gösterebilirim. 16 Haziran 1970 günü saat 10 sularında İstanbul'a geldim, Üsküdar'dan motorla karşıya geçtim, İstanbul Teknik Üniversitesine giderek oradaki arkadaşlarla 10 dakika kadar görüşerek öğrenci yurdunun en üst katına çıktım ve uyudum, saat 16'ya çeyrek kala uyandım Teknik Üniversite öğrenci birliğindeki arkadaşlarımdan telaşlı bir hal gördüm sebebini sordum, arkadaşlar oyuna geldik, kan gövdeyi götürüyor, sendikacıların hepsi arkadaşlarımızı (Dev-Gençliler'i) tecrit ediyorlar hiç birisi yürüyüşe katılmıyor ve hiçbir yürüyüşe katılmadan fabrikaların önünden ayrılarak Gümüşsuyu'na dönüyorlar, bu arada Alibeyköyü'ndeki yürüyüşe katılmak üzere giden 8-9 arkadaşımızın dönmediğini haber aldım, ben duruma çok kızdım ve saat 17.30 sularında Silahtarağa yolu ile Kağıthane'ye gitmekte iken Taşlıtarla'dan Silahtar'a dönmekte olan bir yürüyüş kolu gördüm ve vasıtadan indim o yürüyüşte Dev-Gençli arkadaşlarım tecrit edilmiş du-

rumda idiler Taşlıtarla'da Dev-Gençli arkadaşlar sendikacılarla bir çatışma olmuş, sendikacılar işçileri Şişli'ye getirmek niyetinde imişler, halbuki Dev-Gençli arkadaşlar işçilere ertesi günkü yapılacak mitingin oyuna getirilmesi için sendikacılar tarafından böyle yürüyüşler tertiplemek, bu oyuna gelmemeleri gerektiğini işçilere söylemişler ben oradaki 7-8 arkadaştan yalnız Erdoğan'ı tanıyorum, diğerleri genç sempatizan arkadaşlardır, kendilerini toparladım ve minibüse bindirerek saat 20 sularında Gümüşsuyu binasına getirdim. Ben o gün Örfi idarenin ilânına kadar Teknik Üniversite'de kaldım, Örfi İdare ilânını müteakip bir suçlu arayacağını, geçmiş deneylerimizden bildiğim için beni yakalamaları ve haksız yere tutuklamaları, bu arada sopa atmaları korkusu ile Hacettepe Üniversitesi'nden bir kız arkadaşım Bedriye Öncü'yü de yanıma alarak o gün akşam Ankaralı bir arkadaşımın özel arabası ile (arkadaşımın ismi Tuğrul veya Ertuğrul olabilir. Arabanın numarasını hatırlamıyorum) İzmit'e kadar gittik, arkadaş bizi İzmit'te bırakıp döndü, biz de İzmit'ten otobüse binerek Ankara'ya gittik. Sorgulamaya 17.7.1970 günü devam edilmek üzere burada son verilmiştir. 16.7.1970.

16.7.1970 günü araverilen sorgulamaya 17.7.1970 günü devam edilmiştir.

SORULDU: 15/16.6.1970 tarihindeki olayların önce iddia edildiği şekilde DİSK yöneticileriyle bir toplantı yapmış değiliz. Sözü edilen bu toplantı tahminen Nisan ayı içerisinde yahut Mart ayı içerisindeki Şerif Aygün'ün ölümünden 3-4 gün sonraya rastlamaktaydı. Londra asfaltı üzerindeki Lastik-İş Sendikası binasında yapıldı. Bu toplantıya Dev-Gençli arkadaşlardan ben, Ömer Güven, Haşmet Atahan, Mustafa Zülkadiroğlu ve Necmi Demir katılmıştık. Sendikacılardan da Celal Beyaz, Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Süleyman Üstün, Rıza Kuas ve Yücel Yaman bulunuyordu. Şerif Aygün'ün cenazesinin kaldırılmasında 6-7 bin kadar öğrencinin ve Dev-Gençlilerin katılması işçiler üzerinde olumlu bir tesir yarattı, ancak bu durum sendikacıların dikkatini çekmeye başladı o sırada da Millî Demokratik Devrimciler arasında ayrılmalar baş gösterdi, Dev-Gençliler kendi elemanlarını toparlıyabilmek için Kazım Kolcuoğlu kanalı ile bir bina bulunmuş idi, bu sıralarda da 12-15 kadar Dev-Genç'li arkadaşımız geçici olarak Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtının koltuk ve kanapelerinde yatmakta idiler. Bizim niyetimiz hem gençlik teşkilâtını boşaltıp ve hem de Dev-Genç'li arkadaşları bir çatı altına bulundurmak idi, bu yurt binasını DİSK'ten 10 bin lira almak ve üstüne de iki üç bin lira koymak suretiyle bir yıllık ücretini ödeyip kiralamak idi, işte işçi Şerif Aygün'ün cenazesindeki Dev-Genç'in 7-8 bin öğrenciyi etrafına toplaması bu 10 bin lira meselesini politik bir şekle döndürdü. Hem bu meseleyi konuşmak (yanlış yazıldı) yalnız para meselesini konuşmak üzere yukarda bahsedilen toplantı yapıldı. Ancak sendikacılar toplantıyı ideolojik bir toplantı haline getirdiler. Toplantıda Ömer Güven, Necmi Demir ve ben konuştuk, Ömer Güvenle Necmi Demir'in konuşmalarının metnini hatırlayamıyorum. Ancak kendi konuşmamı hatırlıyorum, konuşmamda Türkiye'nin 50 yıllık işçi sınıfının bir tarihçesini yaptım ve bizim teorimiz daha önce dünya siyasal konjönktüründe mücadele vermiş sosyalist ülkelerin ve onun büyük ustalarının, devrim ustalarının pratiği bizim teorimizdir, biz işçi sınıfının mücadelesini ve daha önceki işçi sınıfının mücadelesini söz konusu yapan, dünya çapında söz konusu yapan Marks'ın tahlillerini kendimize kabul etmişizdir. Şimdi biz devrimci gençlik olarak elbetteki küçükburjuva kökenini fakat bizim küçükburjuva kökende olmamız hiç bir şeyi değiştirmez, çünkü ideolojimiz, eylem klavuzumuz işçi sınıfının, proleteryanın ideolojisidir. Ve bu nedenle kendimize proleter devrimcileri diyoruz. Yani onun ideolojisini kendimize eylem klavuzu seçtiğimiz için proleter devrimciler diyoruz. Mehmet Ali Aybar'ı ve Sadun Aren'i tenkit ettim. Bunun içinde sendikacılar bana kızdılar, Partili olup olmadığımı sordular, bende Konya İli, İlçe Sekreterliği yaptığımı ve halen TİP üyesi olduğumu söyledim. Fakat kayıtlarım Konya da bulunur. DİSK yöneticileriyle yaptığımız sözü edilen toplantı bu mealde idi. Sendikacılar bizim bütün gayemizin onlardan para almak olduğunu zannettikleri için önce anlaşalım sonra konuşmalarımıza devam ederiz demişlerdi, o günkü toplantıda anlaşamadık, bilahare kendi aramızda DİSK yöneticileri ile bir daha görüşmeme kararı aldık ve bir daha da görüşmedik.

SORULDU: Ben İstanbul'da olmadığım için sonradan bir kız arkadaşımızdan öğrendiğime göre DİSK mensupları bir toplantı yapmışlar ve orada işçilerin direnme kararını al-

mışlar hatta kapıya adam koyarak Dev-Genç'lileri içeriye sokmamak için tedbir almışlar, bu konuda bizim herhangi bir ilgimiz yoktur. Hatta Necmi Demir arkadaşımız 15 Haziran olaylarının bizim bilgimizin dışında olduğunu söyleyerek bu hususu teyit etmiştir. 15.6.1970 günü Dev-Genç olarak bir toplantı yapılmadı esasen ben Ankara'da bulunuyordum, şayet böyle bir toplantı yapılmış olsaydı haberim olurdu ancak 14.6.1970 akşamı arkadaşlar top oynarlarken DİSK'in direnişe dair bir toplantı yaptığını öğrenmişler ve mahiyetini öğrenmeye çalışmışlar fakat kesin bir şey elde edememişler. Ben yukarıda da söylediğim gibi 15.6.1970 tarihinde Ankara'da idim, 16.6.1970 günü İstanbul'a döndüm ve saat 17.30'a kadar Teknik Üniversite'de uyuduğumu daha önceden de söylemiştim. İddia edildiği şekilde Rabak, Sungurlar ve Demir Döküm fabrikalarında yürüyen işçilerin yürüyüşüne katılmış değilim.

SORULDU: Yukarıda da açıkladığım üzere 15/16.6.1970 tarihinde vuku bulan olaylar Dev-Genç'in bu olayların yürütülmesiyle ilgili bir toplantı yapılmadığını esasen benim böyle bir toplantıdan haberim olmadığını söylüyorum. Yapılmış olabilir, aslında yapılması da gereklidir, Ankara'dan döndükten sonra 16.6.1970 günü saat 9.30'da kalkmıştım ancak önceden Dev-Genç'li arkadaşların Teknik Üniversite de toplanmaları için haber gönderildiğini öğrendim. Ben kalktığımda arkadaşların işçilerin yürüyüş yaptığı kesimlere gittiğini öğrendim, 9.30 sıralarında arkadaşlardan toplayabildiklerimle Sungurlar'a gitmeyi kararlaştırdım ve boya alıp 7-8 arkadaşla Alibeyköyüne gittim, köprü üzerine geldiğimde geri çevirdiler oradan Demir Döküm fabrikasına gittim, fakat sendikacılar tarafından işçi içine sokulmadık, bunun üzerine diğer o semtteki küçük fabrikaları dolaştık her gittiğim yerde yine sendikacılarla karşılaşıyoruz ve içeriye giremiyoruz, Demir Dökümde yine işçi arasına girmek elimizdeki bildirileri vermek istediğimizde sendikacıların müdahalesiyle karşılaştık yarıp girdim hatta sendikacılarla münakaşa ettik, sonradan buradan ayrıldık. Kontraplak fabrikasına gittik, döndüğümüzde işçilerin yürüyüşe geçtiklerini Demir Döküm fabrikasından çıkan işçiler Sungurlar ve diğer küçük fabrika işçileriyle birleşerek Eyüp'ten Gaziosmanpaşa istikametine yürüyüşe başladılar, yürüyüş esnasında her işçinin arasına girmek istediğimizde daima sendikacıların müdahalesiyle karşılaşıyoruz ve işçi arasına sızamıyorduk. Sungurlar'a gidip içeriye sokulmadığımızdan evvelce getirdiğimiz boyalarla etrafa yazılar yazdık, yürüyüş Gaziosmanpaşa'ya doğru ilerlediği zaman bir aralık ön tarafa geçtim yanlış söyledim Eyüp'e geldiğimiz zaman öne geçtim. Arkadaşlarımızın yine sendikacılarla münakaşa ettiklerini gördüm. Şahsi kanaatime göre sendikacıların bizi işçi arasına sokmamak istemelerindeki sebebin ideolojik tutumdan ileri gelmektedir. Eyüp'den geçtiğimiz sırada esnaf telaşa kapıldı dükkanlarını kapamaya başladı, bu durumu görünce arkadaşlarla elele tutuşup bir kordon teşkil ettik buna genç işçiler de katıldılar ve bu hareketimiz esnaf tarafından da iyi karşılandı aynı zamanda işçiler tarafından da olumlu karşılanıp esnaflara hitaben biz çapulcu değiliz diye bağırdılar, böylece Taşlıtarla'ya çıktık, işçinin arasına bu şekilde kolayca girmemiz sağlandı. Taşlıtarla'ya çıktığımızda yanıma arkadaşlarımızdan Necmi Demir geldi, İbrahim Öztaş yanımda idi hatta Erdoğan ve Atilla ile beraber idik. Diğerlerini genç çocuklar olduğu için şahsen tanıyorum isimlerini bilemiyorum, Taşlıtarla'da Kadıköy'deki yürüyüşte 12 kadar ölü ve bir çok yaralının bulunduğunu öğrendik, bunun üzerine yanımdaki arkadaşlardan soyadını bilemiyorum ismi Hamza'dır. Çık işçiye konuş tekrar geriye dönsünler, Hamza çıktı konuşmak istedi fakat konuşmasına fırsat vermedi o arada münakaşalar oldu Hamza'nın burnu kanadı, bu defa ben araya girdim genç işçiler de başkana bir şey olmasın diye beni desteklediler, etrafımı çevirdiler aşağı yukarı bu genç işçi kitlesi inisiyatifi ele almıştı. Bunların tekrar Eyüp'e dönüş yapmaları üzerine topluluk da Eyüp'e doğru döndüler Hamza'nın konuşmak isteyip fakat konuşturulmadığı ve araya benim girdiğim sırada genç işçilerin oyuna geldiğini söyledim. İşçi kafilesinin Silahtar istikametine döndürülmesinde Silahtar elektrik fabrikasının tahrip edilmesi gibi herhangi bir düşüncenin bahis konusu olmadığını sizin sorunuz üzerine cevaplandırıyorum, takriben 18.30 sıralarında idi. Silahtar'a geldikten sonra işçiler zaten dağılmıştı, ben de arkadaşları toplayıp Teknik Üniversite'ye geldik ancak yollar kalabalık olduğu için Teknik Üniversite'ye zannedersem 20 ye doğru geldik. Silahtar'da bulunduğum sıradaki

Demir Döküm önünde oradan telefonla Teknik Üniversite ile görüştüm, şimdi kimle konuştuğumu hatırlamıyorum kendisinden afiş istemiştim Teknik Üniversite'ye geldikten sonra bölge yürütmedeki arkadaşlar Dev-Genç üyesi arkadaşlar ve bazı işçi arkadaşların iştirakiyle bir toplantı yapıldı o günkü olayların eleştirisi ve tahlili yapıldı. Toplantı anında saat 21 suları idi. Sıkıyönetim ilân olundu toplantıda kesin bir yargıya ve karara varamadığımız halde dağıldık bu toplantı 10 dakika kadar sürdü.

SORULDU: Dev-Genç'in 16 Haziran olaylarındaki rolü eylem inisiyatifini elinde tutmaya çalışmak ve kendilerine ait olan bazı sloganlar ki, (Kahrolsun Amerika, Bağımsız Türkiye, İşçiler Birleşiniz) bağırtmak amacı idi. Bu sloganlar zaman zaman bağırıldı ancak işçinin tümü olarak değil kısım kısım yani çok az kısmı bağırabildi aslında Dev-Genç'in bu yürüyüşte bir etkisi olmadı ve olmadığını göstermektedir, şayet bu yürüyüşte biz Dev-Genç'lilerin etkisi olsaydı yürüyüş 6 koldan ve yukarıda söylediğim sloganları işçinin tümü bağırabilirdi ve söyletebilirdik eğer böyle olsa idi bu bizim için politik bir kazanç olurdu, bu politik çalışma ile Türkiye işçileri bir sınıf olarak (Millîci bir sınıf olarak) tüm millîci sınıf ve zümrelerin sempatisini alır ve Türkiye halkını bağımsızlık ve demokrasi mücadelesinde önemli bir denge unsuru olur ve köylüsünden memuruna, gençliğine kadar bu mücadelenin temel gücü olduğunu ispatlardı. Millî Demokratik Devrim çalışması budur.

SORULDU: Gerçek bir devrimci olarak asıl görevimiz işçiye ve köylüye bilinç taşımak olduğu gibi toplumun bütün katmanına (bunun içine köylü ve işçi de girer) işçi sınıfına işçi bilinci verirken toplumun bütün katmanına (işçi, köylü, asker, aydın, millî burjuva) buna da Türkiye'nin ikinci bir millî kurtuluş mücadelesi içinde olduğunu anlatmak gerekir ve hakim çelişkinin emperyalizm (ABD) ile Türkiye halkının arasındaki çelişki olduğunu göstermek gerekir. Bu yoldaki çalışma politik çalışmanın kendisidir. Dev-Genç olarak bizim çalışmamız budur. 15/16 Haziran olaylarındaki yerimiz bu tahlil açısından ele alınmalıdır.

SORULDU: Türk-İş'e olan tahrip maddesinin molotof kokteyli olduğu kanısındayım bana geldiğine göre bu bombayı Teknik Üniversitesinden çıkan bir grup öğrenci ile Levent tarafından gelen Türk-İş'e ait işçiler atmış olabilirler.

SORULDU: Bantda dinlediğim ses benim sesimdir. Nisan ayı içinde DİSK'le yapmış olduğumuz toplantıdaki konuşmalarımız da banda alınmış idi zaten orada yaptığım konuşmayı daha evvel zapta geçirttim, bu hususları herhangi bir cebir ve tazyik görmeden kabul ettim ve anlattım dedi, alınan ifadesini okumak suretiyle imza etti ve edildi.17.7.1970.

Yukarıda açık kimliği ve beyanı yazılı sanıktan ifadesinde bahsettiği 16 Haziran 1970 günü İstanbul dahilinde 6 koldan yürüyüşe geçen işçiler arasında Dev-Genç'li arkadaşlarımızın görevli olarak bulunmaları mümkündür, muhakkak gitmiştir ve gitmesi de gerekir dedi ifadesini okuyup imza edildi ve ettirildi.17.7.1970.

Em. Ş. 1. S. Y. B. Komiseri	Em. Ş. 1. S. Y. B. P.M	Sanık
Ramiz Taşdemir	**Emin Şenel**	**Nahit Tören**
(imza)	(imza)	(imza)

Tanıklar, Muhbirler

Açılan davalarda tanık olarak ifade verenlerin sayısı beş yüzden fazla... kimi doğru, kimi yalan söylemiş, hepsini tek tek değerlendirmek, bunlar hakkında yargıya varmak bu kitabın amacının dışında. Tüm isteğimiz tanıklarla ilgili birkaç örnek vermek, işçi sınıfının dostunu düşmanını saptamaya çalışmak. Örnek olarak aldıklarımızın adları da pek önemli değil. Dün o, yarın bir başkası olabilir. Bir kısmı yalnızca bildiğini, gördüğünü anlatır, bir kısmı muhbir olur, en yakın arkadaşını ele verir. Unutulmaması gereken işçi sınıfının devrimci mücadelesinde her zaman bazı küçük hesaplar peşinde koşanların çıkabileceğidir.

İlyas Kâbil

DİSK Davası tanıklarındandı. Maden-İş sendikasında çalışıyordu, ancak olaylardan önce Türk-İş'e bağlı Metal-İş sendikasına geçmişti. Hazırlık soruşturması sırasında emniyette şu ifadeyi verdi;

İFADE ZABIT VARAKASI*

TANIK
Adı ve soyadı: İLYAS KÂBİL
Baba ve Ana adı: MUHARREM-HAMDİYE
Doğum yeri ve tarihi: Rize 1933
Medeni Hali ve tahsili: Evli iki çocuklu, ***ilkokul mezunu***
İş adresi : Türkiye ***Metal İş Sendikasında*** memur
Ev Adresi : İstinye Mehmet Şükrü Sok. No.:II

Yukarıda açık hüviyeti yazılı İlyas Kâbil'den tanık sıfatıyla bazı bilgiler soruldu ve cevaben:

Benim babam İstanbulda yol inşaatı üzerinde taşeronluk yapardı. İflas edip sermayesini kaybetti. Halen 80 yaş civarında ve çalışamayacak bir durumdadır. Ben kendisine bakıyorum. Ben Rize'nin Tekeköyü'nde doğdum. İlk tahsilimi Adapazarı'nda Sakarya İlk okulunda yaptım. İlkokuldan mezun olduktan sonra babamın yanında taşeronlukta çalıştım, babam iflas ettikten sonra İstinye'deki taş ocağında işçi olarak uzun müddet çalıştım. Bilâhare 1957 yılında İstinye'deki Kavel Fabrikasına işçi olarak girdim, Kavel Fabrikası'nda 6 sene çalıştım. 1963 yılında yapılan grev dolayısıyla işten çıkarıldım. Ben Kavel fabrikasında ustabaşılığa kadar yükselmiştim. Grev dolayısıyla fabrikadan çıkarıldıktan sonra o fabrikada çıkarılmadan evvel işçi temsilciliği ve Maden-İş Sendikasının Genel Yönetim Kurulu üyeliği yapan biri olarak dışarıdan fabrikada çalışan işçiler üzerinde meşgul olmaya ve grevin tahakkuku için gıda yardımı dahil her türlü destekleme hareketiyle meşgul oldum. Ben fabrikadan çıkarılmadan evvel grev taraftarı değildim. Yalnız Maden İş'in yönetim kurulunda ücretli kadroya alındıktan ve fabrikadan çıkarıldıktan sonra grevin tahakkuku için yönetim kurulunca verilen görevi fiilen icra ettim. Benim görevim grevi dejenere edecek hareketleri önlemek ve işçiye sendikanın verdiği gıda yardımını tevzîî etmek idi. *Maden-İş Sendikasının 23 kişilik bir yönetim kurulu ve bu yönetim kurulunun aldığı kararları tatbik eden 5 kişilik bir yürütme* kurulu vardır. Yönetim kurulunun fabrikalarda fiili durum alınması hususunda her türlü kararına ben daima karşı çıkmışımdır. Ve karar defterlerinin altına muhalefet şerhini koyup öyle imzalamışımdır. Mesela muhalefet ett ğim bir kaç hadiseyi arzedeyim. Maden-İş Sendikası yöneticileri fabrikaların kilit noktalarında bulunan teknik elemanlardan kendi maksatlarına uygun buldukları şahısları mimliyorlar. Bunları maddeten doyuruyorlar ve mimledikleri bu işçiler vasıtasıyla fabrikalarda komiteler kurdurup işgal gibi eylemlere geçilmek suretiyle işçileri suçlu duruma yani kanunun men ettiği hareketleri yapmaya teşvik ediyorlar. Ve bu maksatla tahakkuk ettirerek ve aynı zamanda eyleme geçen işçilerin avukatlar marifetiyle adalet huzurunda suçluluktan kurtaracaklarını vaadederek işveren ile işçinin arasını daima açmaya gayret sarfediyorlar. Bu durum karşısında işçi ile işveren arasında bir uyuşma olsa dahi, yeniden işe başlama halinde eski randıman alınamıyor ve dolayısıyla memleket ekonomisi bu durumdan zarar görmüş oluyor.

Diğer bir misal olarak şunu gösterebilirim. Maden-İş Sendikası, sendikaya kayıtlı üyelerden her ay için bir günlük yevmiyelerini sendika aidatı olarak işveren delaletiyle tahsil ederler. Böyle olduğu halde işçiye topladıkları aidatın hesabını hiçbir suretle vermezler. *Yönetim kurulu veya yürütme kurulu üyelerinden bir çoklarının üzerinde en az yüz bin lira civarında avans para bulunur* ve senelerden beri zimmetlerinde bulunan bu avansın mahsu-

* İtalikler, ifade üzerinde çalışan görevlilere aittir.

bunu yapmazlar. Nitekim Genel Kurul toplantılarında hesap sorma isteği reddedilince ben yönetim kurulu üyesi olarak hesap vermemek eylemine dahil olan kararın altına muhalefet şerhimi koyup imzaladım ve o tarihten itibaren yönetim kurulu üyeliğinden ayrıldım. Sendikanın teşkilâtlanma dairesinde uzman olarak çalıştım.

1969 Eylül'ünde Maden-İş Sendikasının Genel Kurul toplantısı yapıldı. Ben bu toplantıda sendika başkanlığına adaylığımı koymuştum. Adaylığımı koymaktaki maksadım yukarıdan beri arzettiğim aksaklıkları ve haksızlıkları düzeltip, doğru bir istikamete sokmaktı. Sendikanın 34 ücretli üye delegesi, %10 kontenjan delegesi vardı. Bunların hemen hepsi sendika başkanı Kemal Türkler'in adamları idi. Kemal Türkler 68 delegeden 41 rey aldı, 5 tane boş rey çıktı ve geri kalan delegeler bana rey vermişlerdi. Kemal Türkler seçimde aldığı bu reylerden dolayı beni kendisine rakip gördüğü ve tehlikeli bulduğu için çürütme hareketine giriştiler ve ilk olarak beni Pendik tarafına aktardılar ve Arçelik ile Otosan'daki işçileri örgütlemek üzere görevlendirdiler. Onların üç seneden beri yapamadıkları ben kısa zamanda yaptım ve işçiyi örgütledim. Bunun üzerine Arçelik fabrikasının işçi tarafından işgal edilmesini Kemal Türkler bizzat benden istedi. Teklifini red ettim ve ben işçi ile işveren arasını bulurum, işgale lûzum yok, işgalden hem işçi zarar görür hem memleketin huzuru bozulur ve ekonomisi sarsılır dedim. Nitekim işgale sebep teşkil eden Remzi Arslan'ın işten atılması konusu ile görümek üzere işverene gittim ve Remzi Arslan'ın işten atılmamasını sağladım. Remzi Arslan bilahare Arçelik'ten işçi temsilcisi oldu ve son Kadıköy olayları sırasında Arçelik işçisi Remzi Arslan'ın zoru ve teşvikiyle yürüyüşe geçti. Bu haberi Davutpaşa kışlasında mevkuf bulunduğum zaman Arçelik Fabrikası'ndan gelen Satılmış Günay ile Kemal Türkler'in adamları olan Kemal Sülker, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Cavit Şarman'ın aralarında fısıltı halinde yaptıkları konuşmadan duyarak öğrenmiş bulunuyorum.

28 Kasım 1969'da DİSK'in Çemberlitaş'taki salonunda İstanbul bölgesine dair Teşkilâtlanma Bölge temsilcileri ve organizatörler iştirakiyle bir toplantı yapıldı, bu toplantıda Kemal Türkler, Arçelik Fabrikası'nın işçi tarafından işgal edilmesi teklifini reddettiğimi görüşme mevzuu yaptı ben muhalefetimi bu toplantıya iştirak edenler huzurunda tekralayınca kızdı ve (atın şunu dışarı) diye müstemit bir davranışta bulunmasından ve izzeti nefsimi kırıcı davranışından dolayı salonu terketmedim ve (atın şunu dışarı) sözüne karşı da çıkmıyorum gücünüz yeterse siz beni dışarı atın dedim. Kemal Türkler bunun üzerine toplantıyı dağıttı.

Maden-İş Sendikasından aldığım 3 imzalı 2.12.1969 tarihli ve 969/5595 sayılı yazı ile 1.12.1969 tarihinden itibaren iş akdimin fesh edildiğini öğrendim. Bu suretle Maden-İş Sendikasında hiçbir ilişiğim kalmıyordu. Bu yazı yeddimde mahfuzdur.

Bundan sonra nerede iş buldumsa baltaladılar ve beni hiçbir işe sokturmadılar, nihayet 1970 Nisan ayında Metal-İş sendikasına ücretli memur olarak girdim, görevim işçiyi örgütlemektir. Halen orada çalışıyorum.

Bütün bu anlattıklarımdan benim çıkardığım netice şudur. *Kemal Türkler ile etrafına topladığı Rıza Kuas, Kemal Nebioğlu, Kemal Sülker gibi şahıslarla* Türkiye İşçi Partisini zayıf bulduklarından ve kendi ideolojilerini tahakkuk ettirecek güçte bulmadıklarından Maden-İş Sendikası delâletiyle işyerlerinden işçileri fiili harekete geçirip güçlü olduklarını Türkiye çapında ispat etmek ve bu güçten alacakları cesaretle Türkiye'de kendi ideolojilerini tahakkuk ettirecek bir sosyalist parti kurmak heves ve gayretindedirler. Bu maksatlarını gerçekleştirmek için sıkıyönetimin bir an evvel kaldırılmasını bekliyorlar. Sıkıyönetim kalkınca İstanbul'da büyük çapta bir miting yapıp güçlerini bir kere daha yurt çapında yaymak istiyorlar. Bu düşüncelerini Davutpaşa Kışlasında konuşmaları sırasında duydum.

Kemal Türkler sözde sosyalist geçinir halbuki sendikada ücretli üyeler aylık 600 veya ikibin lira arasında kademeli ücret alırlar Kemal Türkler sair ödenekler hariç 7 bin lira aylık alır. Etrafında topladıklarının aylıkları da 5 binden aşağı değildir. Böyle bir adam sosyalist değil faşistin ta kendisidir.

Kemal Türkler ve etrafı, sosyalist ideolojiyi kendilerine paravan yapıp büyük bir halk

hareketiyle Türkiye'de işçi diktatoryasını kurmak hevesindedirler. Bu uğurda her türlü gayreti sarf etmekten çekinmemektedirler. Bunlar seçim yolu ile işçi diktatoryasının tahakkuk edemeyeceği fikrini taşıyorlar.

Kemal Türkler ve adamları yurdun muhtelif bölgelerindeki kongrelere sendikanın hususi arabası, hususi şoförü ile gidip masraf yapmazlar üstelik harcırah da alırlar.

Size arzedeceğim bazı hadiseler daha var fakat bugün için vereceğim bilgilerle ilgili deliller elimde olmadığı için, delilleri elde edene kadar bu bilgileri bildirmeyi tehir ediyorum. Çok yakında hazırlanıp gelerek bu bilgileri de size vereceğim dedi ve ifadesini okudu, doğru yazıldığını bildirdi ve birlikte imzalandı. 27.6.1970

Em. Ş. I. S. Y. B. Başkomiser	Em. Ş.I.S.Y.B.P.M	Şahit
Muzaffer Us	**Emin Şenel**	**İlyas Kâbil**
(imza)	(imza)	(imza)

Hasan Altıntaş

Olaylar sırasında Otosan fabrikasında Maden-İş Sendikasının baştemsilcisi idi. Olaylardan sonra sıkıyönetimce tutuklandı ve hakkında dava açıldı. 85 sanıklı davada yargılanıyordu. Bu sırada, tutuklu olduğu cezaevinden askerî savcıya bir mektup yazdı ve Disk davası sanıklarından Hakkı Öztürk'ü ihbar etti. Bu ihbar mektubu üzerine askerî savcılık, Hasan Altıntaş'ı tanık sıfatıyla dinledi.

Hasan Altıntaş, askerî savcıya verdiği ifadesinde şunları söylüyordu:

SORGU TUTANAĞI

"171 sayılı kanuna muhalefet, suç işlemeye tahrikten sanık ve mevkuf Hasan Altıntaş'ın cezaevinde verdiği ihbar yazısı üzerine gerek OTOSAN Fabrikasında gerek MERTER sitesi Lastik-İş toplantı salonunda ve gerekse İZMİT olayları ile ilgili olarak sorgusunun tespitine lüzum görüldüğünden çağrıldı. Geldiği anlaşılarak elleri serbest olarak sorgu odasına alındı, hüviyeti tesbit olundu.

TANIK HÜVİYETİ: Hasan Altıntaş... Otosan Fabrikası Maden-İş Sendikası Baştemsilcisi.

Hadise anlatıldı, sorgusunda: Ben ve Otosan Fabrikası Maden-İş Sendikası temsilcileri olan Mehmet Karaca, Tahsin Akar, İsmail Buğdaycı, Mehmet Biricik ile Şerafettin Şahin, Pendik Maden-İş Sendikası 4. Bölge temsilcisi İsmet Tunç (Oruç) tarafından haberdar edilmemiz üzerine 14.6.1970 günü 09.00 raddelerinde Merter Sitesindeki toplantıya katıldım. Bu toplantıda Kemal Türkler, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Kemal Nebioğlu, Cavit Şarman, Rıza Kuas ve tanımadığım diğerleri vardı. Bizim gibi Maden-İş'e bağlı temsilciler de bu toplantıya katılmıştı. Diğer sendikalardan da katılanlarla birlikte 700-800 kadardık. Toplantıda 274 ve 275 sayılı kanunlarda değişiklik yapılacağını, bununla da işçi haklarının kısıtlanacağını ve buna mümasil sözlerinde konuşmalar yapıldı. Bu konuşmaları yapanlar sonunda işyerlerindeki işçilerin bu durumu protesto etmek maksadıyla 15.6.1970 günü için yürüyüşe geçeceklerini karar altına aldılar. Bu toplantıda hükümet komiseri yoktu. Bir beyanname de hazırladıklarını tahmin etmiyorum. Bu toplantı için valilikten müsaade alındığını bilmiyorum. Bu toplantıda görev taksimi yapılmadı. İzmit bölgesi temsilcilerinden Hakkı Öztürk ismindeki şahıs "bu kanun geri alınıncaya kadar da savaşacağız. Bu işi kaybedersek yapacağımız hareket şu olacak, bütün işyerlerini tahrip edeceğiz" demiştir. Bu sözü inkâr edemez. Ben ve dört temsilcim ile lokal temsilcim Şerafettin Şahin bu sözleri bizzat duymuştur. Duyanları ihbar yazımda belirttim."

Hasan Altıntaş'ın sorgusunda ve ihbar mektubunda bu olayın tanığı olarak belirttiği Tahsin Akar, İsmail Buğdaycı ve Mehmet Biricik isimli işçiler, mahkemece 5.9.1970 tarihli oturuma tanık olarak dinlenilmek üzere çağrıldılar. Esasen bunlar, 85 sanıklı dava nedeniyle Askerî Cezaevi'nde tutuklu bulunuyorlardı. Sözü ge-

çen oturumda, tanık olarak salona önce Hasan Altıntaş alındı. Sorgusuna geçmeden önce Askerî Savcı, mahkemeden bu olaylar nedeni ile tutuklu bulunmasından dolayı tanıklıktan çekinebileceği hususunun hatırlatılmasını ve kendisine "tanıklıktan çekinip çekinmeyeceğinin sorulmasını" istedi. Bu hatırlatma üzerine evvelce ihbar mektubu yazan ve askerî savcıya ifade vermekten çekinmeyen Hasan Altıntaş tanıklıktan vazgeçti.

İhbar mektubunda adı geçen diğer iki tanık Tahsin Akar ve İsmail Buğdaycı da aynı şekilde askerî savcının hatırlatması üzerine her nedense tanıklıktan vazgeçtiler.

Yalnızca Mehmet Biricik tanıklık edeceğini bildirdi ve şöyle dedi;

"...benden evvel tutuklanmış olarak cezaevinde bulunan Hasan Altıntaş kendisi bir dilekçe yazmış ve bu dilekçenin altına da bizim isimlerimizi kendisinin suçsuzluğunu bilen kişiler olarak şahit makamında yazmıştır, dilekçede imzam yoktur, ben cezaevinde iken şahitlik yapacağım diye hiçbir müracaatta bulunmadım ve dilekçe vermedim."

İşte bir muhbir, ihbar ve sonucu... Muhbir Hasan Altıntaş, gerçekte mahkemede tanıklıktan çekindi ve ifade vermedi, ama askerî savcıya yazdığı ihbar mektubu ve yine askerî savcıya bu konu ile ilgili olarak verdiği ifade dosyada kaldı.

Kenan Akman - Fikri Tanta

Bu kişiler, Lastik-İş Sendikası Kocaeli bölgesi yöneticileriydiler. Olaylar nedeni ile hazırlık soruşturmasında; emniyette ve askerî savcılıkta sanık olarak ifadeleri alınmıştı. Ancak, haklarında bazı özel nedenlerle dava açılmadı ve mahkemelerde tanık olarak dinlenildiler.

Bunlardan Fikri Tanta hakkında dava açılmaması için bizzat sıkıyönetim komutanı askerî savcıya emir vermişti. Bildiğimiz kadarı ile sıkıyönetim komutanının dava açılması için emir vermeye yetkisi olduğu halde bunun aksini yapmasına yasalar hiç de uygun düşmüyordu. Önemli olan bu belgeyi, tanıkların ifadeleriyle birlikte buraya aynen aldık. Yine tanıkların ifadelerinde adı geçen diğer tanık Beşir Olgaç'ın ifadesini de konuyu açıklığa kavuşturduğu için aynen veriyoruz.

SANIK KENAN AKMAN: Cemal oğlu, 1935'te Ayşe'den olma Akyazı ilçesi Kuzuluk köyü nüfusuna kayıtlı, İzmit, Hürriyet Caddesi Kemal Paşa sokak 1/A da oturur. Lastik-İş Sendikası Kocaeli Şube Başkanı.

Hadise anlatıldı sorgusunda:

Ben bu hususta İzmit emniyet Müdürlüğü'nde ifade vermiştim o ifade muhteviyatım aynen doğrudur dedi.

Dosyada mevcut 26.6.1970 tarihli sorgusu okundu: Evet doğrudur dedi.

Soruldu: Ben 15.6.1970 günü yapılan yürüyüşte yoktum. İstanbul'da bulunuyordum.Toplu iş sözleşmelerim vardı. İstanbul'daki duruma muttali olunca doğruca İzmit'e gittim. İzmit'te 15.6.1970 günü yürüyüş yaptıklarını ve şehrin batı kesimini işçilerin birbirlerini ayartmak suretiyle yürüyüşe katıldıklarını öğrendim. Ve bu duruma göre ikinci günü yani 16.6.1970'te de yürüyüş yapacaklarını duydum. Pirelli Good-Year'deki Lastik-İş sendikaları şube başkanı olduğum için buradaki sendikamıza bağlı işçilerin kötü bir faaliyete girmemelerini ve diğer işçilere katılmamalarını, icap ediyorsa fabrikadan çık-

maları husununu sağlamak yönünden zira fabrikalarımız tekstil üzerinde iş görüp en ufak bir müdahalede yanabilecek durumda olduğu için ve başka uçların da bu işi yapabileceklerini hatırlayarak her iki fabrikanın mes'ul idareci kişileri ile 16.6.1970 günü sabahı telefonla konuştum. 15.6.1970 gecesi belediye meclisi toplantısından çıktıktan sonra Lastik-İş başkanlığı binasında işçi temsilcileri beni beklediler onlara yürüyüşe katıldıkları takdirde tahrike tahribe teşvik edenlere katılmamalarını polis, jandarma ve askerlerin bu yürüyüşe müdahaleleri halinde bu görevlilere zorluk çıkarılmaması ve bunlarla çatışmamalarını emirlerine itaat etmelerini söyledim. Ve bunların arasında şimdi bana gösterdiğiniz resimlerden tanıdığım ve o olduğuna kanaat getirdiğim Lastik-İş sendikası başkan vekili arkadaşım Fikri Tanta'ya bu işle uğraşması için talimat verdim. Bana bu işi seve seve yaparım ancak polis veya askerlerle karşılaştığımızda diğer işyerlerinden gelecek işçilerin yürüyüşü tahrik etmeleri karşısında durumu nasıl idare edeceğim ben de kendi işçilerimle diğer işçilerin arasında olacağıma göre ve başkan vekili olarak en önde bu durumu idare eyleyeceğime göre barikatın geçilmesi anında elbette ki bir zorlama ile karşılaşmış olacağını belki de benim fotoğrafımı haberim olmadan çekebilirler ve emniyet kuvvetleriyle mücadele ettiğim tesbit edilirse müşkül mevkiye düşerim dedi. Kendisine müsterih olmasını bu durumu İzmit Vilayet Jandarma komutanına ve bu işle muazzaf asker kişilere söyleyeceğimi şâyet bu gibi bir çatışma olursa mümkün mertebe tarafımdan yukarıda bahsedilen hususları temin için işçi grubuna katıldığını hissettirmeden askerlerle çatışmamaya çalışacaksın ve arkanı askerlere dönüp işçilere el ve kollarınla müdahale ederek durmalarını temin de gayret sarf edeceksin dedim. Ve kendisine bütün mesuliyetle dediklerimi yapacaksın. Bunun bir sakıncası yoktur durumu Kocaeli Vilayet Jandarma Komutanı bilmektedir dedim.

16.6.1970 günü yaptığım telefon muhaberesinden sonra saat 9 raddelerinde aracımla Pirelli fabrikasının önüne gittim ve giderken de Nihat Şahin ismindeki şahsen tanıdığım çocuğu getirdim. Fikri Tanta'yı talimatım üzerine daha evvel saat 9 raddelerinde Pirelli'nin önüne bizzat götürüp bırakmıştım. Saat 10 raddelerinde Pirelli'nin önüne gittiğimde her iki fabrikamızın işçileri ile birlikte şehrin batı yakasından gelen fabrika işçilerini toplu halde gördüm. Tekrar Fikri Tanta'yı buldum ona verdiğim talimatları hatırlattım daha sonra.

SORULDU: Pirelli ve Good-Year işçisi dışarıya çıktıktan sonra diğer işçilerle gruplaşınca biraz önlerinde duran asker barikatının bir hadiseye sebep olmamasını temin yönünden Kocaeli Jandarma Komutanı Albay Muammer ve onun yardımcısı bir yüzbaşıya rica ettim: Barikatı kaldıralım işçiler trafiği kesmeden ve bizler de yanlarında olmak üzere yürüyüşlerini yapsınlar' dedim. Albay Muammer bana bir hadise olmaması için elinden gelen gayreti sarf edeceksiniz dedi. Ben de bu işle Fikri Tanta'yı vazifelendirdiğimi hiçbir hadise olmayacaktır teminat veririm dedim. İşçiler aralarında Fikri Tanta olduğu halde yürüyüşe geçtiler. Bu arada bir binbaşı "ben emir aldım yolda yürümeyeceksiniz, trafiği aksatmamak şartıyla yolun sağ ve soluna yani banketten aşağıya doğru yürüyün" dedi. Fakat işçiler bu işe razı olmadılar ben işçinin önüne çıktım arkadaşlar söz verdik binbaşının emrine uyun dedim ve işçiler binbaşının dediği yoldan dış kısımlara indiler bende yürüyüşün nizam içinde geçeceğine inandığım için oradan ayrıldım. Ondan sonraki hususları bilmiyorum yalnız duydum. Bunu da bana Fikri Tanta bildirdi. Fikri Tanta size söylediğim şey başıma geldi işçiler barikatla karşılaşınca askerle çatışmaya başladılar ben de talimatınız üzere en önde bulunuyordum işçilere durumu hissettirmemek şartıyla askere karşı gelmemelerini söyledim bir ara ben de askerle karşı karşıya geldim fakat askere yüzümü çevirmedim arkamı döndüm ve işçilere ellerimi açarak tutmak suretiyle durdurmaya çalıştım fakat beni de arkadan ittiler arkamdaki işçi grubu barikatı yardı askerler sağa sola ayrılınca kalabalık arasında ben de yürümeye devam ettim. Fikri Tanta belirttiğim gibi yürüyüşün nizamlı olmasını, herhangi bir tahribata ve müessif olaylara meydan verilmemesini temin için yürüyüşe tarafımdan iştirak ettirilmiştir. Fikri Tanta'nın en ufak bir suçu olmadığı kanaatindeyim dedi.

SORULDU: İşçi grubu şehre girdikten sonra muhtelif yerleri katederek Çocuk Parkına geldiler ve orada bir konuşma yaptım. Bu konuşmalarım zannederim polis alakalıları tarafından tesbit edilmiştir.

SORULDU: Nihat Şahın'ı ben şahsen Pirelliye kadar götürdüm ifademde belirttiğim gibi yürüyüşte onu görmedim. Parktaki toplantımızda da yoktu. Emin Ayverdi'yi ilk Pirelli önünde toplandığımızda görmedim ilk yürüyüşe geçişte de 16.6.1970 tarihindeki yürüyüşün ilk anında da orada yoktu dedi. Sorgusu kâfi görüldü, okundu, imzalandı.30.6.1970

İ. Hakkı Barutçu	Zabıt Kâtibi	Sanık
Hakim Yarbay	**İlhan Olgun**	**Kenan Akman**
(imza)	(imza)	(imza)

SANIK FİKRİ TANTA: Yahya oğlu, 1939'da Emine'den olma, Sapanca'nın Camii-Kebir Mahallesi Kadıköy... Kadıra Caddesi 4. Mescit no.: 10'da oturur. Lastik-İş Sendikası başkan vekili.

Hadise anlatıldı soruldu: Ben birinci günkü yürüyüşe katılmadım. 16.6.1970 günü başkanımız Kenan Akman bölge binasında diğer arkadaşlarımızla bizleri topladılar. O günkü yürüyüşten dolayı malumat aldılar ve 16.6.1970 günü yapılacak yürüyüşlerde emniyet kuvvetlerine, askere karşı gelinmemesi melhus tahrik olaylarını önlememizi ve bu meyanda sendikamıza bağlı Pirelli ve Good-Year işyerlerindeki işçilerimizin yürüyüşe katılmaları halinde nizam içerisinde yürümelerinin gerektiğini ve bunun da sendikamıza bağlı alakalı arkadaşlar tarafından temin edilebileceğini söyledi. Ve bu yönden beni görevlendirdi. Zannederim bu husus Kocaeli Vilayet Jandarma Komutanına da söylenmiştir. Hatta ben kendisine bu yürüyüşe katılırım ancak yürüyüşte polis ve askerle karşılaştığımız takdirde bu görevlilere taarruz edebilecek olan işçileri nasıl durdurabilirim? Önde gideceğime bu görevlilerle karşılaştığımda resmiminde her ihtimala binaen çekilebileceğine göre bu resimlerden benim hükümet görevlilerine müdahalede bulunduğum tesbit edildiği takdirde müşkül duruma düşerim dedim. Kendisi bana bütün neticeleri üzerime alıyorum bu görevi yapacaksın ben alakalılara durumu bildirdim dedi. Teklif edilen vazife bana da uygun geldi aynen yaptım ve saat 9 raddelerinde Kenan bey araba ile beni götürdü. Pirelli fabrikasının önüne bıraktı. Oradaki işçilerimize nizam içerisinde yürümelerini asker veya polis ile çatışmamalarını, trafiği tıkamamalarını, herhangi bir taşkınlığa ve tahrike tevessül etmemelerini. edenlere manı olmalarını eğer bir çatışma zuhur eylediği takdirde çatışanlara müdahale etmelerini söyledim. Yürüyüşe geçtikten sonra Kenan Akman oradan ayrıldı. Bizler asla işçilerimizi tahrik ve teşvik etmiş değiliz. Birinci günü yapılan yürüyüşten haberdarım fakat bu yürüyüşe katılmayan işçilerimizin 16.6.1970 günkü yürüyüşe katılacaklarını istihbar ettiğimiz için hiç olmazsa bu yönden tertibat almayı düşünmüştüm ve öylece yaptık. Bana gösterdiğiniz resimlerden işaretlenen şahıs benim. Resimler tetkik edildiği takdirde ve bilhassa 7 sayılı resimde barikat kuran askerlere yüzüm dönük değildir. Arkadan tazyik yapan işçileri ellerimi açmak suretiyle durdurmak ve onların bu barikatı yarmamalarını temin etmeğe matuftur. Diğer resimlerdeki durumun ise arkadan yapılan ve fakat benim de mani olamadığım tazyikten ötürü beni ileriye doğru arkadan gelen itme kuvvetinin öne fırlatışı halidir. Bundan sonra yapılan yürüyüşte işçileri sağa çekmiş, yolu tamamen trafiğe açmaya çalışmışımdır. Dosyaya göre her ne kadar suçlu görülüyor isem de bu yürüyüşe katılmamın gayesini yukarıda belirtmişimdi. Polis memurunun tutmuş olduğu zabıtta ben asla biz işçiler istediğimiz yere gideriz demedim. Ellerimi kaldırdığım doğrudur bu işçilere trafiği kapatmayın demişimdir. Direnişin kanunsuz olduğunu biliyorduk fakat bu yürüyüşte herhangi bir şey olmasın diyerek yürüyüşe katılmayıp kabul ettiğimi izah ederim dedi. Sorgusu kâfi görüldü. Okundu imzalandı. 30.6.1970.

İ. Hakkı Barutçu	Zabıt Kâtibi	Sanık
Hakim Yarbay	**İlhan Olgun**	**Fikri Tanta**
(imza)	(imza)	(imza)

TANIK BEŞİR OLGAÇ

TANIK İFADE TUTANAĞI

Sanık Kenan Akman ve Fikri Tanta'nın sorgularında ismi geçen ve sorulduğunda Kocaeli Merkez Jandarma Birlik Komutan Vekili olduğu anlaşılan Beşir Olgaç'ın vaki telefon daveti üzerine geldiği görülerek sorgu odasına alındı, hüviyeti tesbit olundu:

Hüviyeti: Beşir Olgaç: Şerif oğlu, 1935 doğumlu Kocaeli Merkez Jandarma Birlik Komutan Vekili Jandarma Yüzbaşı (1957/5)

Hadise izah edilerek tanık sıfatı ile ifadesinin tesbitine geçildi:

14.6.1970 akşamı İzmit Emniyet müdürlüğünde Kocaeli Jandarma Alay Komutanlığına gelen telefon ihbarından İzmit içerisinde bulunan ve DİSK'e bağlı iş yerlerindeki işçilerin 274 ve 275 sayılı kanunların değiştirilmesini protesto etmek maksadı ile 15.6.1970 sabahından itibaren yürüyüşe geçeceklerini bana jandarma komutanımız bildirdi ve Köseköy mıntıkasındaki işçilerin durumu bana verildi.

15.6.1970 sabahı Köseköy mıntıkasında imkânlarımla tertibat aldım. O mıntıkadaki Çelik Halat ve Rabak fabrikası işçilerinin ellerinde pankartlar ve Türk bayrağı olduğu halde Pirelli fabrikası önüne kadar yolun sağından ve yolu açık bırakmak suretiyle yürürlerken gördüm, bu vaziyette Pirelliye kadar geldiler, Pirelli önünde bu topluluk yola dağıldı ve trafiği aksattılar, topluluğun önüne çıktım ve 171 sayılı kanunun 14. maddesindeki ihtarı yaparak dağılmalarını bunun kanunsuz olduğunu söyledim. İçlerinde Hakkı Öztürk, Saffet Kayalar, Reşat Genç isim ve simalarını hatırlayamayacağım iki kişi de, ki bunların hepsi işçi temsilcisidir, işçilerden koparak yanıma geldiler, kendilerine topluluğun dağılmasını yürüyüşe son verilmesini istedim, onlardan hepsi genel merkezden emir aldıklarını bu yürüyüşü mutlak surette yapacaklarını söylediler ve işçilerin başına döndüler barikattan sonra işçiler yolun sağına çekilerek yürümelerine devam ettiler, şehre girdiler ondan sonra olanları bilmiyorum dedi.

SORULDU: 16.6.1970 günü görev mıntıkam olan Yarımca'dan aldığım haber üzerine Pirelli fabrikasının önüne gittim, ikinci gün İzmit'in batı bölgesinde yürüyüş olmadığını zannediyorum. Pirelli Bölgesine gittiğimde İzmit Merkezine bağlı Maden-İş ve DİSK'e bağlı sendika işçilerinin orada toplanmış olduğunu gördüm. Saffet Kayaiar'a niçin toplandıklarını sorduğumda Pirelli fabrikasının işçilerini bekliyoruz onlarda çıkacak dünkü gibi yürüyüşe devam edeceğiz dedi. Good-Year fabrikasına gittim, buranın işçileri henüz çıkmamıştı gerekli çevre tertibatını almıştım. Pirelli işçilerini de aralarına katan işçi grubu yolu tıkayarak ve trafiğe mani olarak geldiğini gördüm, bütün işçilerin önüne çıkarak yürüyüşlerinin kanuna aykırı olduğunu dağılmaları gerektiğini ihtaren söyledim. Good-Year sapağını sapacaklarını ve oradaki işçileri de alacaklarını söyleyip yolu açarak oraya kadar gittiler. İçlerinde Saffet Kayalar, Hakkı Öztürk, Sırrı Öztürk, Reşat Genç ve iki üç kişi daha kendilerinin direniş komitesi olduklarını söyleyerek fabrikaya girmek istediler kendilerine girmemelerini söyledim. Ve bir şey olursa sizleri yakalarım dedim, onlar da bir şey olmaz diyerek içeri girdiler. 10-15 dakika sonra Good-Year işçisini de alarak dışarı çıktılar, bu arada topluluğun içinde bulunan Kenan Akman ile Fikri Tantayı ayrı ayrı çağırdım kendilerine bu yürüyüşten vazgeçmeleri hususunda talimat vermelerini söyledim Fikri Tanta "iyice biliyorsunuz ayın 15'indeki yürüyüşlere katılmadık, genel merkezden gelen emre göre direniş komitesi elindeki inisiyatifle bu hareketi organize etmektedir, şahsım olarak bu yürüyüşten vazgeçilmesi için gerekli telkinatı yapacağım fakat alınmış olan bu kararın tesiri karşısında bu yürüyüşün yapılacağı kanaatindeyim fakat müsterih olun yolu tıkamadan herhangi bir taşkınlığa sebebiyet vermeden yürüyüş yolunu idare edeceğimize garanti veriyoruz" dedi.

SORULDU: Kenan Akman'da Fikri Tanta gibi aynı şekilde söyledi, 15.6.1970 akşamı Lastik-İş sendikasına bağlı kimse olan ve daha evvel kendisini tanıdığım Fikri Tanta'ya sizin durumunuz ne dedim, bana telefonla biliyorsun 15.6.1970 günkü yürüyüşe katılmadık ve yarınki yürüyüşe de katılmayacağız niyetimiz budur, Kenan Akman'da aynı sendikanın adamıdırlar. Bununla Kenan Akman'ın da bu fikirde olduğunu söylediğini zannederim, yalnız işçilerimize 16.6.1970 günkü yapılacak yürüyüşe katılmaları için diğer fabrikalarda direniş komitesi tesir ediyor biz de işçilerimize katılmamaları için tesir etmeğe çalışıyoruz. Şu anda garanti vermem bir değişiklik olursa size haber veririm demiştı ve 16.6.1970 sabahına kadar beni telefonla aramadı yalnız kendisinden duyduğuma göre direniş komitesinin baskısı karşısında kendi işçilerinin yürüyüş kararı aldıkları hususunu telefonla bana bildirmek istemiş fakat beni bulamamış.

16.6.1970 günkü Fikri'yi Pirelli önünde görünce bir ara yanıma gelerek abi mecburen bizi de kattılar, mecburen katıldık daha doğrusu mecburen kattılar fakat meraklanmayın bir şey olmayacak demişti.

SORULDU: Yukarıda belirttiğim bekleyişten sonra Good-Year işçileri de diğer işçilere katılmasını müteakip yolun sağından yürüyürek bir kilometre kadar yürüyüşlerine devam ederek kurduğum barikatla yanlış oldu askeri birlikler tarafından kurulan barikatla karşılaştım yol o zaman trafiğe tıkandı bir ara emir geldi barikat kaldırıldı, Kandıra yol sapağına kadar intizamsız vaziyette yolu tıkayarak yürüdüler orada askerî birlikler tarafından kurulan ikinci barikatla karşılaştılar ön sıralarda değil de biraz daha ortalarından biz bu sıcakta neden bekliyoruz diyenler oldu ve öne doğru yüklendiler o zaman öndekiler de arkadan gelen itme tesiri ile barikatı bir iki yerde mevzii olarak yararak geçtiler, işçilerin geride bulunan büyük çoğunluğu bu durumu görünce yolun tamamı sağ kısmındaki araziye indiler evler arasından dağınık vaziyette şehre girdiler.

SORULDU: Ben her iki işçi yürüyüşünde işçilerin elinde en ufak bir alet ve bu misilde değnek ve taş dahi görmedim, hiç bir tahribatta bulunmadılar.

SORULDU: Kenan Akman'ın kendisi içinde ve Fikri Tanta için Kocaeli Jan. Alay Kom. ile neler konuştuğu hususunda malumatım vardır. Albay Muammer Yücel, Beşir, Kenan'la Fikriyi çağır kendileri ile konuşacağım dedi ben de her ikisini de çağırdım her ikisi de bana konuştukları gibi Albay Muammer Yücel'le de aynen konuştular dedi ve beyanı kâfi görüldü. Okundu birlikte imzalandı. 6.7.1970.

İ. Hakkı Barutçu	Zabıt Katibi	İfade Sahibi
Hakim Yarbay		(Tanık)
Sıkıyönetim Askerî Savcısı	**Ömer Sönmez**	**Beşir Olgaç**
(imza)	(imza)	(imza)

Bu tanık duruşma sırasında davanın sanıklarından Sırrı Öztürk ile ilgili olarak ise şunları söyledi;

"...ben gerek birinci günü gerekse ikinci günü işçi yürüyüşleri sırasında ve benim bulunduğum kısımda sanık Sırrı Öztürk'ü kat'iyetle gördüğümü ifade edeceğim dedi. Ve ben o zaman orada diğer işçileri gördüğümde ilk gün Sırrı bana acaip bakmış idi, ertesi gün o bakışını ona hatırlatarak dikkat et şayet en ufak bir kıvılcım çıkarsa ilk defa içeriye alınacak sensin diye ihtarda bulundum diyerek ilave etti..." (1 No.'lu mah. 970/13 E. sayılı dosya duruşma tutanağı sayfa 17).

Org. Kemal Atalay'ın Emri

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
İSTANBUL

1970/6/5 6.7.1970

SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI ASKERÎ MAHKEMESİ
ASKERÎ SAVCILIĞI'NA

Selimiye
İstanbul

İlgi: 29.6.1970 gün, Ad. Müş.: 1970/310 sayılı talepname.

Fikri Tanta'nın İzmit bölgesinde 15/16 Haziran tarihlerinde cereyan eden olaylara karıştığından bahisle ilgi sayılı talepname ile hakkında soruşturma talep edilmişti.

Yapılan incelemede, mezkûr şahsın işçi hareketlerini kontrol altına almak ve taşkınlıklara mani olmak gayesiyle işçi topluluğu içinde bulunduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız.

Durumu, kıymetlendirilirken nazara alınmasını rica ederim.

(İmza)
Orgeneral
Kemal Atalay
1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanı

İhbar Mektupları

Muhbir tanıklar yanında, dosyalarda delil olarak bazı ihbar mektupları da vardı. Burada bunlardan iki örnek vereceğiz. İlk mektup içeriğinden de anlaşılacağı gibi bir avukat tarafından sıkıyönetim komutanına yazılmıştı. 2 No.'lu mahkemenin 970/39 E. sayılı dosyasında delil olarak bulunuyordu. 1971 döneminde sıkıyönetim yargıçlarından biri, savunucu arkadaşlarımızdan birine "...bey biz, ne avukatlar gördük, müvekkilini ihbar ettikten sonra gelip savunan arkadaşlarınız var..." diyerek herhalde bu mektubu ve yazarını kastetmiştir.

İkinci belge ise yine 2 No.'lu mahkemenin 970/30 E. sayılı dosyasındaydı. Bu ihbar mektubu ise bir ajan provokatörün çalışma biçimini ve ilişkilerini göstermektedir.

15 Haziran 1970

Muhterem efendim,

Ben bir avukatım. Yanımda üniversiteli bir genç çalışır. Bu genç bu sabah bana aşağıda arzedeceğim hususları anlattı. Memleket geleceği açısından çok önemli gördüğüm bu hususları zât-ı-âlinize bildirmeyi bir vatandaşlık borcu bildiğimden, gencin bana anlattıklarını aynen naklediyorum.

"14 Haziran 1970 günü, TİP Eminönü ilçesinde, Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Vahit Tulis, İrvem Keskinoğlu, Nurseli Varlı, Gülay Varlı, Ragıp Zarakolu, Güray Tekinöz, Mehmet Sarısözen, ismini bilmediği bir kaç öğrenci ile Yusuf ve Bayram ısımlı Sungurlar'da çalışan iki işçinin iştirak ettiği bir toplantı yapılmış. Bu toplantıda konuşan Veysi Sarısözen ile Nabi Yağcı isimli şahıslar Lastik-İş'te, DİSK tarafından organize edilen toplantıya, Marmara bölgesindeki DİSK temsilcileri ile diğer illerden gelen işçiler katılmışlardır. DİSK'teki toplantıda Kemal Türkler isimli şahıs yeni çıkacak olan kanun sizin bütün haklarınızı el-

lerinizden almaktadır. Sizleri aç ve ellerinde hiçbir şey olmayan insanlar durumuna getirecektir. Onun için kesin mücadele yapacaksınız. Mücadelenize mani olmak amacı ile karşınıza polisin çıkarılmasını çok zayıf bir ihtimal olarak görmekteyiz. Bu durumda asker çıkacak. Kim çıkarsa çıksın muhakkak kendileri ile çarpışılacaktır. Tutuklanan arkadaşların götürüldükleri yeri topluca basacaksınız. Kanun filân dinlemeyeceksiniz. Her şeyi kendimiz halledeceğiz. Fabrikalardaki hareketler işgal grev şeklinde başlatılacak. Gerekirse fabrikalar dinamitlenecektir. Hareketleri fabrikalarda kurulmuş olan direniş komiteleri yürütecektir, dediğini söylemiştir.

Bunu müteakip TİP'de toplantı yapan şahıslar arasında vazife taksimi yapılmış, Vahit Tulis isimli şahısla Yusuf ve Bayram isimli işçiler Sungurlar fabrikasında bir "Genel Direniş Komitesi" kurmaya, toplantıya katılan diğer şahıslarla birlikte hareketleri buradan yönetmeye ve TİP Eminönü ilçesinde kurulan diğer bir komiteye bilgi vermeye karar vermişler. Ertesi gün erken saatlerde Sungurlar'da buluşmak üzere ayrılmışlar."

Malumaten arzederim.

Not: Herhangi bir üzücü olayın şahsıma tevcih edilmemesi düşüncesi ile ismimi açıklamaktan içtinap ediyorum.

İmza

Sayın Komutanım,

İfademi verdikten sonra hemen Ankara'ya gitmemi buyurmuştunuz. Ve şayet benim de tanımadığım kimselerle temas kurduğum takdirde derhal dönüp size haber vermemi, niye geç kaldın sorusuna karşılık da yakalandığımı söylememi istemiştiniz.

Her zaman için sizin kadar idealist ve vatanını seven birisi olarak elbette size elimden gelen yardımı yapmak isterim. Yalnız ifademde bir söz etmiştim. "İşe yaramadan harcanmak" diye, ben istiyorum bu vatanın aleyhinde kim varsa sizden önce yok edeyim. Bir gün inşallah anlarsınız.

Yalnız dediğiniz gibi Ankara'ya gitsem bir kere karşıma çıkacakları tanımıyorum. Niye geç kaldın diyecekler cevap olarak yakalandım desem bana yakalananları ilân ediyorlar, seni niçin ilân etmediler diyecekler. (Tabiî kendi düşünceme göre). Onlar da kurnazdırlar zannediyorum neticede hiç bir işe yaramadan gitmiş olacağım yoksa canım feda olsun bir işe yarayacaksam.

Neticede komutanım şunları arzedeyim: Aşağıdaki isteklerim olursa hiç değilse bir kaç namussuzu ortaya çıkaracağımdan (kısa bir süre içinde emin olabilirsiniz. Çünkü size bahsettiğim kişilerin (adlarını verdiğim) bana itimadı sonsuzdur. Hiçbir zaman için ispiyoncu değilim fakat vatanım için kasteden kim olursa olsun karşısında olduğumu ifademde arz etmiştim.

Sayın Komutanım sizden istediğim şunlardır:

1) Gözaltına alındıktan sonra bırakıldığıma dair bir haberin umumî olarak duyurulması,

2) Tabanca ve serbest taşımama dair bir geçici belge,

3) Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına başvurmam halinde gereken kolaylığın gösterilmesini sağlamanız.

Bunlar sağlandığı takdirde her zaman emrinize amadeyim. Kabul etmediğiniz takdirde gece saat tam 11'de beni Kalamış'ta iskelenin dibindeki çay bahçesinde teslim alabilirsiniz. Bütün takdir sizindir. Bana imkan tanıyın.

M.Ç.

Aslı Gibidir
Orhan Atağan
Tnk. Kd. Bşçv.
Sıkıyönetim As. Sav. Kl. Baş. Kâtibi.
Mühür ve İmza

Saygılarımla
Erol Odyakmaz
İmza

Telefon Konuşmalarından Örnekler

İstanbul 2 No.'lu Sıkıyönetim Askerî Mahkemesinin 970/39 E. sayılı Dev-Genç davası ile ilgili dosyada bulunan yukarıda da sözünü ettiğimiz telefon konuşmaları ile ilgili bant tapelerinden de bazı örnekleri buraya alıyoruz. Üzerinde düşünüldüğü ve dikkatle değerlendirildiği takdirde sonraki olaylarla ilgili ilginç sonuçlara varmamıza neden olan bu konuşmalar şöyledir:

HAŞMET ATAHAN: (H) İLKAY ALPTEKİN: (İ)

– Haşmet, burada çatışma oldu, işçi arkadaşlardan yaralananlar var.

H – Anlaşılmıyor.

– İşçi arkadaşlardan yaralananlar var, ne yapılıyor bizim okulda yahu.

H – Bir saniye yahu anlaşılmadı.

– Ne yapılıyor bizim orada?

H – Burada mı?

– Ha.

H – Ha, şimdi bak, Arı Bisküvinin önünde işçiler toplanmışlar IV. Levent'e doğru yürüyüşe geçmişler.

– Tamam.

H – Bundan çatışmadan haberi varmış bu yürüyüşe geçen işçilerin.

– Evet.

H – Biz buradan arkadaş çıkarttık oraya.

– Herifler devamlı bize ateş ediyorlar, arkadaşlara haber verin ha, tedbirlerini alsınlar.

H – Sen neredesin şimdi.

– .... ateş ediyor jandarma havaya ateş ediyor.

H – Sen neredesin şimdi.

– Ben şimdi 1. Levent'ten bir yerden telefon ediyorum.

H – İşçiler filan daha hâlâ duruyor mu orada?

– Duruyorlar jandarma çekiliyor yavaş yavaş

H – Ateş filan ediyor mu hâlâ polis?

– Yok yok... evlere girmişler, evler tahrip oldu bütün her yerde

H – Haa, iyi, şimdi bak, orada başka arkadaşlar falan var mı?

– İlkay (Alptekin) İlkay var.

H – İlkay'a söyle Arı bisküvi'nin önünde işçiler yürüyüşe geçmişler, çoğu kadınmış hemen oraya gitsin.

– Tamam.

H – Burdan, on-on beş kişi var, şu anda on-on beş kişi geliyor.

İ – Alo, evet Haşmet?

H – Haa, İlkay, şimdi bak, Arı Bisküvi'nin önüne toplanmış işçiler, yürüyüşe geçmişler, çatışma ihtimali varmış, çoğu kadınmış bu işçilerin.

İ – Haa, gidiyorum ben oraya şimdi. Tamam.

H – Buradan on-on beş kişi çıkıyor, on-on beş kişi de Maçka'dan çıkıyor.

İ – İyi, gelecekler oraya yani.

H – Geliniyor.

İ – Sen şimdi gelenlere durumu tembih etsen, polis ateş açıyor.

H – Anlamadım İlkay.

İ – Bizim gelenlere tembih et, polis ateş açıyor, dikkatli davransınlar.
H – Hıı, Hı.
İ – Olur mu?
H – Olur.
İ – Olur mu?
H – Olur.
İ – Hadi eyvallah.
H – Hadi güle güle

HAŞMET ATAHAN: (H) - TÜRKÂN: (T) - FİKRET: (F)
T – Haşmet Atahan orada mı?
H – Ben Haşmet, ne var Türkân?
T – Alo Haşmet sen misin?
H – Evet.
T – Ne yapıyorsun?
H – Siz kimsiniz?
F – (aynı kız sesi) Ben Fikret.
H – Haa, ha, ha, merhaba.
F – Ne haber?
H – Hiç ne yapacağız yahu?
F – Hani bugün denize gidiyorduk?
H – İmkânsız.
F – Haa?
H – İmkânsız.
F – Ne yapıyorsunuz orada?
H – Haa, biliyorsun işte, işçilerin direnişleri var, sağa sola koşturmuş duruyorlar.
F – Peki akşama doğru bir yere gelemez misiniz?
H – İmkânsız.
F – Hiç bir yere gidemez misiniz?
H – Hı.
F – .... Bu kadar nasıl kesin konuşabiliyorsun?
H – İmkânsız da onun için, gerçekten yahu.
F – Akşam Nuran da geldi, insan bir haber bırakır ayol, bütün gün sabahtan beri sizi bekledik biz, bugün denize gireceğiz diye.
H – Hiç bekletmiyeyim yani.
F – Peki.
H – Çok zor bir ihtimal
F – Hadi hoşçakalın.
H – Hadi güle güle.

HAŞMET ATAHAN:(H) - ANKARA'DAN ŞABAN: (Ş) -NAMIK KEMAL BOYA: (N)
– 45 30 51?
– Evet.
– Ankara arıyor ayrılmayın.
– 45 30 51?
– Evet Ankara yıldırım arıyor.
– Alo, bir dakika susun yahu.

– Alo kimsin?
– Ben Haşmet.
H – Ne var Şaban?
Ş – Gönderdiğimiz kitapları aldınız mı?
H – Bir dakika sana Namık'ı vereyim
Ş – Ne var ne yok orada?
N – Adam, madam ölüyor işte buralarda.
Ş – Ne zaman öldü?
N – Profilo'da galiba, jandarma ateş açtığında, işçi falan ölmüş.
Ş – Alo Namık teferruatlı anlatsana ne olur?
N – İşçiler yürüyüşe geçiyor.
Ş – Evet.
N – Polis saldırıyor, önce polis dağıtıyor, sonra işçiler toplanıp polisi kovalıyor, polis ateş açıyor ve polis kaçıyor sonra.

....

N – İşte bunları iletin, daha bir sürü hikayeler oluyor, her yerle haberleşme imkânı olamıyor birden.
Ş – Evet, Namık, ben telefonun başında bekliyorum, şu yaralı ve ölü sayısını kesin bir öğren de... öğrenerek acele bir telefon açın.
N – Olur.
Ş – Oldu mu? Bursa'da bugün bir şeyler olacak herhalde.
N – Tamam, tamam.

....

Ş – Tamam mı, bizim çocuklardan yaralı filan var mı?

HAŞMET ATAHAN (H) - HÜSEYİN: (X)

.....

X – Şimdi bak arkadaş bütün fabrikalar boşaltıldı bir kere.
H – Topkapı'daki fabrikalar.
X – Mezarlığın orada, GAMAK'ın orada, orada asker kordonu yarıldı.
X – Şehremini'ye doğru gelirken... tanklar filan var, askerlere mermi verilmiş...
X – İşçide öyle bir potansiyel var ki, askerin üzerine... şu anda yürüyüşü geri aldılar... fabrikalara... götürüyorlar.
H – Orada kaç arkadaş var? Şimdi Işıtan (Gündüz)larla beraber misin sen?
X – Ben yalnızım.
H – Işıtan'lar filan yok mu yürüyüşte?
X – Ben tek başıma yalnızım. İkinci grupta.
H – Işıtan'ları falan görmedin yani.

...

X – Birşey yapılamaz yani. Yöneticiler bize karşı, adamlarla kavga edip duruyoruz.
H – Sen arkadaş, bak ne yap biliyor musun? Orada devamlı kal, oradaki durumu devamlı izle, ne oluyor, ne bitiyor, elinden gelen şeyi yap, fazla birşey yapamazsın tek başına ya zaten, durumu sen sadece izle bize bildirirsin.

HAŞMET ATAHAN: (H) - YAVUZ HAKYEMEZ: (Y)

...

Y – Ben Yavuz, burası Çemberlitaş, 10.000'den fazla işçiyi Çemberlitaş'a kadar getirdim.

H – Evet.
Y – Hâlâ Sirkeciye doğru yürüyoruz.
H – Yürüyün, yürüyün.
Y – Şimdi tam Çemberlitaş sinemasının önündeyiz tamam mı? Sesler geliyor zaten duyuyorsun.
H – Duyuyorum.
Y – Şimdi belki vilayet yolu ile Sirkeci'ye ineceğiz. Belki Taksim'e kadar gidebiliriz.
H – Şimdi bak...
Y – Belki de bak, dinle, Vilayet'te bir kapışma filan olabilir.
H – Olsun anasını.
Y – Sen ne diyorsun?
H – Olsun yahu.
Y – Haa.
H – Ortalık karıştı zaten, ben sana kısaca özetleyeyim.
Y – Oradan buraya ekip gönderebilir misin?
H – Gerekirse göndeririz.
Y – Gerekiyor şu anda göndersen çok iyi olur.
...

HAŞMET ATAHAN: (H) - NAHİT TÖREN: (N)
...
H – Kırk kadar tank geldi dediler.
N – Eeeee.
H – Ve hareket pasifize oldu dediler, nedir durum anlatsana.
N – Nereye kırk tane gelmiş.
H – Demir Dökümün oraya.
N – Yahu, sabahtan beri var zaten tanklar filan Topkapı tarafında filan var.
H – Haa.
N – Önemli değil, yollar, üç dört tane yol açık durumda.
H – Şimdi bak, yürüyüş yapma imkânınız var mı?
N – Var yahu, yalnız bu anasını avradını s... asabım bozuldu bu sendikacılara yahu.
N – Ya şimdi biz buradan arkadaş yarım saat içerisinde... bu ibne telefon dinleniyor biliyorsun...

ŞABAN (ANKARA'DAN): (Ş) - HAŞMET ATAHAN: (H)
...
H – Yahu bak ben sana şeyi söyleyeceğim, birader gidin sıkıştırın adamları Kurtuluş gazetesi bak iki gün elimizde olsaydı 20.000 gazete satardık iki gün içerisinde yahu.
Ş – Eski sayılardan falan hiç elimizde yok. Yenisi de çıkmadı.
H – Çıkarsa 3.000, 5.000, 10.000, ilk çıkandan atlasınlar bir arabaya getirsinler yahu.
...
Ş – Onunla sarı Ahmet vardı. İleri getirmişti. Onlar dönsünler.
...

HAŞMET ATAHAN: (H) - METİN EŞREFOĞLU: (M)
M – Ben Metin, biz şimdi o KAVEL'e gittik. Orada işçiler Levent'e gelmişlerdi yürüyerek oradaki şeye katılmışlar, biz gittiğimizde geri dönüyorlardı fabrikaya bildiri

dağıttık bir kaç tane afiş şey yaptık. Yapacağımız başka şey yoktu orda. Geldik Levent'e.

H – Şimdi kaç kişisiniz orada?

M – Biz burada otuz kişi oluruz herhalde.

...

H – Bu yürüyüşe bir grubunuz katılsın, şimdi senin grup var başka kim var?

M – Bir de Teknik Okuldan var. Tali Mahmutoğlu var aralarında.

H – Maçka grubu var.

M – Maçka'dan kızlar filan var.

H – Maçka ve senin dışında da öyle grupsuzlarda var tabiî

M – Hıı,

H – Bak şimdi o grupsuzlar, tamam mı bir grup kursunlar.

M – Hıı,

H – Bir grup kurun orada, bir tane başkan seçin aralarından, onlar katılsınlar Balmumcu'nun oraya, onlarla beraber bir grup daha gitsin oraya.

M – Yani iki grup gitsin oraya.

H – İki grup gitsin, diğer grup sizin grup veya Maçka grubu orada kalsın.

M – Peki.

H – Bulunduğunuz yerde kalsın ve hemen giden grup, hem orada kalan grup buraya devamlı telefon etsin.

...

ERİM SÜERKAN: (E) - HAŞMET ATAHAN: (H)

E – Ne o ulan, köprüleri falan açmışlar ha?

H – Hı.

E – Vay anasını.

H – Sen nerdesin?

E – Bakırköydeyim ben.

H – Bakırköydesin

E – Burada bitti yürüyüş, fabrikalar falan yürüdük işte.

H – Bitti mi şimdi orada işler?

E – Bitti. Topkapı'ya getiremedik, asker, masker kesti işte.

...

H – Tamam, şimdi siz hareket edin Kartal'dan aldığımız haber şu sadece Kartal'dan Kadıköy'e yürümüşler büyük bir grup, bu tarafa geçmek istemişler vapur seferleri kalkmış, dükkânları falan yağma etmişler.

E – Nereleri?

H – Dükkânları.

E – Yok Yahu?

H – Vallahi.

E – Vay aç herifler vay, bu götoşlar böyledir zaten.

H – Tamam siz şimdi öbürküne gidiyorsunuz.

E – Biz afiş filan da yaptık, işçiler birleşin filan diye, bezden şip şak bir afiş yaptık.

H – Çok iyi yahu.

E – Biz Şimdi Demir Döküm'e hareket ediyoruz.

FARUK KURTULUŞ: (F) - DENİZ: (D)

...

D – Oğlum bugün ne oldu?

F – Olmayan yok ki.
D – Ölen kalan var mı?
F – Proletarya ayaklandı oğlum.

...

NAHİT TÖREN: (N) - ŞÜKRAN SONER (KETENCİ): (Ş)

...

N – İki işçi bir polis. Bana bak şimdi gruplarımızdan gelen haberlere bakarsan tamam mı 12-13 tane işçinin gittiği söyleniyor.
Ş – Nasıl doğrultacağız bunu?
N – Nasıl doğrultacak var mı?
Ş – Ben de tahmin ediyorum ama öğrenmeden yazamazsın ki.
N – İsimleri önemli değil ama kucağında ölenler var mesela bir sürü.
Ş – Tamam fakat bunların en azından sendikaları ve arkadaşları bildirmeleri lâzım ki.
N – O sendikaların ben ağzına tüküreyim, sendikalar ne...

...

...

– Efendim.
– İstihbaratı bağlar mısın.
– Bir saniye
– Efendim.
– Hanımefendi istihbarat bürosu mu?
– Evet.
– Hanımefendi şu anda İTÜ Gümüşsuyu yurdundan 600-700 kadar öğrenci arkadaş Taksim'e doğru yürüyüşe geçtiler, Türk-İş binasına karşı protesto gösterilerinde bulunuyorlar.
– Şu anda değil mi?
– Evet şu anda.
– Çok teşekkür ederim.
– İstirham ederim.
– Teşekkür ederim efendim şimdi arkadaşlar geliyor.

ADNAN: (A) -NİYAZİ ÖZKAN:(N)

...

A – Nasıl bugünkü hareket.
N – Çok enterasan.
A – Haa.
N – Çok iyi, çok iyi.
A – Haa, müthiş yahu.
N – Bizim patron gelmiş bana diyor ki, dert yanıyor ne yapacağız diye.
A – Kim.
N – Patron dert yanıyor, ne yapacağız diye. Dedim ne yapacağız yok, dedim devrim olacağız mutlaka.
A – Oğlum yargılanıyorsunuz demedin mi?
N – Haa.

...

ŞÜKRAN KETENCİ (SONER): (Ş) -NAHİT TÖREN: (N)

...

N – Bana bak Şükran o yarbayın ismini tesbit ettiniz mi?

Ş – O yarbayın yaraları ciddi değil, yüzüne taş gelmiş.

N – Bak yahu, elinden makinalı tüfeği alıp tarayan yarbayın kendisidir. Binbaşı ile yumruk yumruğa girdiler tamam mı.

Ş – Binbaşı mani mi oldu?

N – Tabiî Binbaşı mani oldu, techizi kafasına geçirdi. Elindeki techizi, şey yarba, yarbay geçiyor techizi binbaşı kafa attı devirdi... edince askerler aralandılar, çavuşlar mavuşlar arayınca, yarbay kaptı makinalı tüfeği ile taradı, ilk iki sıra sapır sapır döküldü, bu Kartal'da olan.

Ş – Hay Allah.

N – Üsküdar da olan daha başka.

Ş – Anlıyorum ama, işte bunu yazmakta fayda var anlıyorsun ya.

N – Hı.

Ş – Onu bileceksin, unutacaksın, ne yapacaksın...

N – ... Sancar iyi bir herifti yahu bu jandarma genel komutanı yahu..

Ş – İyi idi o evet.

N – Çok iyi herifti, ne yaptı böyle boklar yaptı ortalığı yahu. Ben ta... Kore'den tanırım onun çalışmalarını falan çok iyi bir kumandandı yahu.

Ş – Konuşma yapan bu yarbay Kadıköy'de çok nefis konuşma yapmış.

N – Hangi, ismi ne, o generalin.

Ş – Unuttum, vardır bizde ismi.

N – Bir öğrensene şunu yahu, tümen komutanı imiş o.

Ş – Hıı.

N – Yahu Alemdağ tümen kumandanı.

Ş – Yarın çıkacak ismi onun.

...

Ş – Diyor ki: "Dönün Meclisten hakkınızı arayın eğer alamazsanız sizin hakkınızı koruyacaklar var" diyor.

N – Çok önemli yahu, felaket o general, bu çok önemli eğer Alemdağ tugay kumandanı ise fevkalede bir şey.

Ş – Tuğgeneral Vahit Güreli.

N – Ha! değil o, bu da iyi...

ŞABAN İBA: (Ş) - MUSTAFA ZÜLKADİR (M)

...

M – Şimdi Ankara'da ne oldu sen onu anlat.

Ş – Ankara'da biliyorsun kardeşim TRT'nin dediği gibi değil.

M – Haa.

Ş – TRT'yi de tehdit ettik zaten, burada bir hareket falan hayalimde... İstanbul'dakinin...

M – Hüseyin'in kaybolduğu haberini aldık doğru mu?

Ş – Hayır, hayır Hüseyin yaralanmış.

...

Ş – Bu DİSK'in book ne yahu.

M – Bakalım neler olur.

Ş – DİSK ne yapıyor böyle.
M – Anlamadım.
Ş – DİSK.
M – DİSK mi rezalet oğlum.
Ş – ...
M – Şaban bir bildiri yayınlayın, genel direniş talebinde bulunun, işte şartlar ne gerektiriyorsa onu işleyin.
Ş – Ne yapalım?
M – Yahu işte sendika yöneticilerine karşı falan işçileri harekete çağıran bir bildiri, çağırıda bulunun.
...

KAZIM (KOLCUOĞLU): (K) - ENVER (NALBANTOĞLU) : (E)
...
E – Merhaba, Atilla biraz önce gene bana telefon etti Ankara'dan diyor ki, yahu bana bir haber vermediler diyor.
K – Sen ver haberi dosya geldi.
E – Haa?
K – Dosya geldi burda dosya.
E – Dosya geldi, diyor ki, tedbir aldılar mı diyor.
K – Yok yok.
E – Alınmadı.
K – O konuyu düşüneceğiz daha henüz.
...
K – Sen gidersen de ki, Orhan Kabibay'ı da görsün ondan sonra gelsin tamam mı?
E – Kabibay'ı.
K – Kabibay'ı görsün.
E – Zaten Mecliste gidiyordum falan diyordu.
K – Ha tamam Kabibay'ı görsün. Önemli bir konu var o söyleyecek ona.
E – Peki.
K – Kâzım görüşmeni istedi dersin o anlar.

ENVER: (E) - İSMAİL: (İ)
...
İ – Atilla Sarp mı? Salt mı?
...
İ – Yok burda kardeş not bırakın not.
E – Tamam yaz şimdi.
İ – Evet.
E – En kısa zamanda Orhan Kabibay'la görüşecek.
İ – Evet başka?
E – Kabibay kendisine ne konuda görüşeceğini söyleyecek.
İ – Ne söyleyecek?
E – Hangi konuda görüşeceğini Kabibay söyleyecek kendisine hemen gitsin görüşsün.
İ – Başka?
E – Tamam arkadaş bu kadar.

İ – Peki biraz da öteki olaylardan bahset.

E – Burada yeni bir şey yok. Bu Maden-İş yöneticilerinin hepsini tevkif ettiler, en son Teknik Üniversite Genel Sekreterini de gelip buradan tutukladılar, şimdiye kadar tutukladıklarının sayısı 80 kişi.

İ – Evet.

E – Hepsinin ismini bilmiyorum.

İ – Başka bir diyeceğiniz?

E – Başka bir diyeceğimiz yok. İşçilerden yer yer tutuklamalar oluyor. Böyle devam ediyor işte.

İ – Peki.

E – Tamam mı?

İ – Tamam kardeş güle güle.

Baroya Yapılan Başvurulardan Bir Örnek

Yukarıda yeri geldikçe savunucuların Baroya ve TBB'ye yaptıkları başvurulardan örnekler vermiştik. Burada da bunlardan önemli olanlardan birini aynen alıyoruz:

İSTANBUL BAROSU SAYIN BAŞKANLIĞINA,

Anayasaya aykırı olarak çıkartılmak istenen 274 Sayılı Sendikalar Kanununu protesto için işçilerin yaptığı gösteriler neticesinde yine Anayasaya aykırı bir şekilde sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Bu arada yüzlerce işçiye karakollarda dayaklar atılmış ve davalar, yine Anayasaya ve 353 ve 357 sayılı Kanunlara aykırı bir şekilde, icra organı tarafından tayinleri yapılan hakimler kanalıyla yürütülmeye başlanmıştır.

Aralarında hukuktan anlamayan subay üyenin de bulunduğu bu hakimlerin teşkil ettiği heyet ve sıkıyönetim yöneticileri, savunma hakkımızı türlü yollarla ortadan kaldırmaya çalışmaktadırlar.

Şöyle ki:

1– Karakollarda atılan dayaklar ve atılan dayakların izleri ve dayak atanları tesbit talepleri, hukukçu arkadaşlarımızın bütün uğraşmalarına rağmen, sıkıyönetimce örtbas edilme yoluna gidilmiştir.

2– Müessir fiiler ve yapılan hareketler dışında, Yine bu kimseler tarafından Anayasanın 30 ve 353 sayılı Kanunun 80. maddeleri ihlal edilerek 24 saatin üstünde, hatta 15 günü geçen hürriyeti tahdit suçları işlenmiş, avukatlar hukuki çalışma yaparken kanunsuz şekilde gözaltına alınmışlardır. Bu kanunsuzluklara karşı yapılan bütün müracaatlar neticesiz kalmıştır.

3– Sanıklarla avukatların görüşebilmeleri imkansız hale getirilmiş, son zamanlarda yalnızca salı ve cuma günleri öğleden öncesi için tanınan görüşme müsaadesi, avukat müvekkili ile her zaman görüşebilir hükmüne rağmen o günlere de duruşma konmak suretiyle imkansız hale getirilmiştir.

4– Duruşmalarda subay üye Tuğ. Genl. Mehmet Harputlu ve heyet tarafından müdafi avukatlara yapılmak istenen baskı son zamanlarda hat dereceye varmıştır.

Subay üye ellerini masaya vurarak avukatlara bağırmakta Duruşma hakimini dahi dinlemeden ve bir karar alınmasına dahi lüzum görmeden orada bulunan askerlere emir vererek avukatın zorla dışarı atılmasını kendini kaybetmişcesine istemektedir.

Diğer hakimler bu duruma ses çıkaramamakta üstelik duruşma hâkimi tarafından taleplere rağmen zapta eksik geçirmeler yapılmakta, bazı olayların zapta geçirilmesi taleplerini,

keyfi bir şekilde geçirmiyorum diyebilmektedir. Yine bu arada avukatların sözleri sık sık ve keyfi bir şekilde kesilmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz nedenlerle, Anayasa dışı bir kuruluş olan Sıkıyönetim merciinde baskı altında duruşmaları takip etmek durumunda olan bizlere yardımcı olacağına inandığımız İstanbul Barosundan müstacel olarak aşağıda belirteceğimiz taleplerimiz vardır.

1– Müvekkillerimizle her zaman görüşebilmemizin temini,

2– Duruşmalarda yapılan baskılar için gerekli mercileri uyarmak ve bundan sonra yapılacak baskıları kısmen önleyebilmek için bir müşahit heyetinin duruşmalarda bulunmasının teminidir. Saygılarımızla.

Av. T.K.	Av. D.Ö.	Av. M. G.	Av. N. A.
(imza)	(imza)	(imza)	(imza)

BÖLÜM-VIII

ANILAR*

Sunuş

Şubat 1976'da *Sorun Yayınları* arasında yayınlanma imkânına kavuşan "İşçi Sınıfı-Sendikalar ve 15/16 Haziran" (Olaylar-Nedenleri-Davalar-Belgeler-Anılar-Yorumlar) adlı kitapta yer alan "Anılar" adlı bölümü bu kez, o zamanlar yazılmasını doğru bulmadığımız bölümlerini de ekleyip, gözden geçirerek yeniden yayımlamayı uygun buluyoruz.

Kitabın birinci basımında, "Anılar Üzerine" adlı bölümde şöyle denilmişti:

"15/16 Haziran Direnişi her yönüyle değerlendirmeye, yorumlanmaya değer...

Böylesine bir görevi yerine getirmeye çalışırken yalnızca, olayları, mahkeme dosyalarını, belgeleri ele almak yetmeyecektir. Bunlardan başka, perde arkasında olup bitenlerin de ortaya konulmasında yarar vardır.

Anılar yaşanmış olaylardır. Yaşanmış olayların içindeki kişilerin davranışları, onların gerçek kimliklerini yansıtır. İlerici hareket içinde bunların bilinmesinde yarar vardır.

Kendimize, bu anıları yazarken bazı sorular yönelttik:

–Yaşanılan olayları yazmak doğru olacak mıdır?

–Her olay ve anı yazılmalı mıdır?

Yaptığımız değerlendirmeden sonra bazılarını yazmanın doğru olacağı kanısına vardık. Bizi, bu görüşe ulaştıran nedenleri araştırırken şunları hesaba kattık:

Ülkemizdeki devrimci hareketin tarihini, ilericilerin yargılanmaların belgeleri, anıları kimler yazmaktadır? Ve niçin yazmaktadır? Bunun hesabı, kitabı, zamanı, fayda ve zararı yeterince tartılmış mıdır? Bilindiği gibi bu türden çalışmaların bir kısmını, daha çok mevcut düzenin niteliğinden büyük ölçüde yararlanan, çoğu kez de egemen sınıflara arkasını dayamış, belli uyumlarla kendilerini yüceltip, zamanında hesaplaşamadığı kişi ve kurumlara karşı "temize" çıkma güdülerinden hareket edenler yapagelmiştir. Egemen güçlerce kullanılan, desteklenen bu türden unsurlar, bugüne kadar ortalıkta ilericilik(!) adına dolaşmasını, ahkâm kesmesini doğrusu becermişlerdir. Kuşkusuz böylelerinin yaptığı görev, sadece egemen güçlere

* "İ.S.S. ve 15/16 Haziran" kitabımızın 1. Baskısındaki "Anılar" bölümünün, 1990 tarihinde ayrı bir kitap olarak "15/16 Haziran-Direnişin Anıları" adıyla 2. Baskısı yapıldı. "Anılar" bölümünün elimizdeki kitaba bazı düzeltmelerle ve eklerle yeniden gözden geçirilmiş olarak konulması uygun bulundu. (Y.n. 2001)

yaramadı... Bizler de böylelerinin eserlerini(!) okuyup inceleyerek çok şeyler öğrenmiş olduk. Doğrular, sonuna dek ilkeli ve namuslu kalmış kişilerden öğrenilir. Bazı gerçekler vardır ki, onları da döneklerden, hainlerden öğrenebilir insan.

Söz konusu görevleri yapmaya çalışanların bir kesimi, devrimci hareketin gelişmesini önlemeye çalışmayı, işçi sınıfının demokratik iktidarını geciktirmeyi amaçlamıştır. Böyleleri çoğu kez de, ilerici gelişmelere kendilerini hesapsızca adayan gerçek militanları kötülemeyi gündemlerinin başına almayı eksik etmemişlerdir.

Bazı anıları ve perde arkası olayların bir kısmını yazmayı şimdilik uygun bulmadık, zamansız ve gereksiz bulduk. Bir takım kişilerin hatalarını, zaaflarını, kişilik bozukluklarını, sınıflı toplumun ibret verici bir sonucu saydığımızdan üstünde durmaya değer bile görmedik. Daha çok, devrimci harekete ayak bağı olan, bilinçli, bilinçsiz, maskeli, maskesiz provokatörleri ve bunların nedenlerini anlatmayı düşündük.

Bu anıları yazarken, egemen sınıfın, polisin, MİT'in, sıkıyönetimlerin bildiklerini, başta işçi sınıfı olmak üzere, emekçi halkımıza anlatmakta bir sakınca ve zarar görmedik.

Yazdıklarımızda, bir yanlışın, hata ve davranışın yanısıra olumlusunu, örnek alınması gerekeni de anlatmaya çalışacağız; en önemlisi de bu değil midir?

Diğer bir önemli olan konu da:

Hata ve yanlışların içerisinden gelenlerin saptadıkları... Kafamızı vura vura öğrenmeye çalıştıklarımız... Hareketin içinde öğrendiklerimiz... Hapishanelerde öğrendiklerimizdir. Bunları okurlarımızla paylaşmaktır.

Yazdıklarımızı okuyanlar, işçi sınıfı militanlarının hatasını da sevabını da dürüst ve açıklıkla söyleyip söylemediğini tartsınlar. Söylenenlerden sorumluluk taşınıp taşımadığını, işçi sınıfı ve emekçi halkımızın çıkarlarının gözetilip gözetilmediğini görsünler.

Hayata sahiplenmek, umutlu olmak, yaşamayı sevmek, işçi ve emekçi insanımıza güven duymak, onun sosyal kurtuluşu için savaşmak, onurlu ve yüce duygular taşımak demektir. Bu yolda savaşanları olumlu ve olumsuz yanlarıyla tanımak, devrimci hareketin ayrık otlarından arınmasını, gelişip gürbüzleşmesini sağlar.

Anıları bu düşüncelerin ışığında yazdık.

Bir kısım anıları da hiçbir zaman yazmayacağız... Unutacağız.

Temmuz 1975. İstanbul
S.Ö."

Bazı düzeltmelerle, fakat özü korunarak o zaman yazdığım önsöz böylece noktalanmıştı. Şimdi ise takvimler değişmiş, hayat önümüze yazıya dökülecek yığınlarca malzeme koymuştur. Bu yazının girişinde de değinildiği gibi: "o zamanlar yazılmasını doğru bulmadığımız bölümler..." Neydi o bölümler? Kitaba niçin ve hangi kaygılarla konulmamıştı? Bu kaygı bugün neden yerini başka düşüncelere bırakmakta? "Bir kısım anıları da hiçbir zaman yazmayacağız.. Unutacağız." demekle gözetilen amaç neydi? Bu ve benzeri soruları cevaplamak zorundayız.

Adı geçen kitabın hazırlanmasının ideolojik, siyasî, maddi ve manevi yükünü, davamıza kazanmak için imzasını haketmediği halde açtığımız kişiler değil, kolektif üretimin bütün risk ve sorumluluklarını üstlenmiş, aralarında benim de bulunduğum emekçiler çekmişti. Kitaba damgasını basanları gözü olan herkes görmekte ve bilmektedir. O dönemlerde, özellikle işçi sınıfı hareketi üzerine sendikaları kötü bir araç olarak kullanan ve en doğru tanımıyla sendika gangsterleriyle, aramızda geçmişten gelen ve tıpkı sınıf mücadelesini andıran tarihsel ve sosyal bir hesaplaşma vardı. Biz böyle bir kavganın mütevazi, fakat azınlıkta olan ezeli taraflarından biriydik. Sınıflar mücadelesinde, tarihi yapanların, bizim kolektif ürünümüz olan kitap, böyle bir hesaplaşmanın yazı alanında bir başlangıcıydı. Kitapta, amaç ve niyetimiz sade ve basit bir anlatımla sunulmaya özen gösterilmişti. Bizim görüşümüz; sosyalizm maskeli sendika gangsterlerini ve onların ihanetlerini en çarpıcı biçimiyle, bizden sonrakilere ders çıkarmaları için sergileyip gündeme getirmekti. Sendikaların örgütsel varlıklarına, onun temel işlevine asla dokunmadan, işçi sınıfı hareketi adına maskaralık yapanları açığa vurup tanıtmaktı.Kuşkusuz sendikacılığı kötü bir meslekmiş gibi görenler ve giderek devletle bütünleşmeye özenenlerden daha çok bu alanı sendikacıların paşa gönlüne bırakanlar, sosyalist sol cenahımız sorumluydu. Kitabın içeriğinde ve özellikle "anılar" bölümünden bu tutumu anlamak mümkündür.

Yukarıda soruların cevaplarına gelince: Bazı "arkadaşlar", "sendikaların, bilhassa Disk'in önemli kademelerinde halen görevde bulunan kişilerin hırpalanmasıyla örgüte zarar verir miyiz? Bazı yanlış anlamalara neden olur muyuz?" gibi ikircimli bir tutumun içinde olduklarından ve o zaman yönetimde bulunanlar, belki de, "işçi sınıfının sınıfsal uyanışı sürecinde giderek tasfiye edilirler; asıl mesele olarak kişileri öne çıkarmayalım... Kitabın asıl işlevinin ön plana getirelim.." gibi görüşleri savunuyorlardı. O dönem bu görüşü eleştirmekle birlikte, gene de kaygılarımızı ve temel düşüncelerimizi bütünüyle yazıp gerçekleştirememiştik.

Bu türden bir disiplin anlayışıyla uyarılarımız yerini bulamamış veya eksik kalmıştı.

Şimdi ise, hayat ve mücadele bizim gibi düşünenleri doğrulamıştır. O zamanki kaygılarımızı gerektiği gibi yazamadığım için kendimi şiddetle kınıyor, eleştiriyorum.

Yaşanılan an ile yeterince ilgilenmeyen, olay ve olguların temelindeki nedenleri bulup çıkaramayan, eleştirdiği teori ve pratikle hesaplaşamayan, gerekli değerlendirmelerden kaçan ya da kaçırılmaya çalışılan hiçbir devrimci hareket düşünülemez.

Kitapta konu edilen ve 15/16 Haziran Direnişi'nde yer alan bütün kişi, örgüt ve kadroları, *Devrimci Hareket*'in emeğin devrim mücadelesindeki rolüne göre değerlendirip yargılamakla geleceğe katkı getireceğine inanıyorum. 15/16 Haziran hareketi içinde rol alıp tarihsel tanığı olduğumuz olayları belgelemek bizim en önemli görevlerimiz arasındadır.

Sırrı Öztürk
12 Eylül 1981

Yazarın 12 Eylül 1981'de kaleme aldığı kitaba ve sunuş yazısına ayrı bir önsöz yazmadan yayımlamayı biz de uygun buluyoruz.

Sorun Yayınları Kolektifi
16 Haziran 1990

15/16 HAZİRAN
DİRENİŞİN ANILARI

"Yarını kuracak olanlara umut ve güvenle.."

Evden Götürülürken

İki gündür gözümüze uyku girmemişti. 15/16 Haziran Direniş ve eylemleri bizleri iyice yormuş, sesimizi kısmıştı. Yoğun ve karmaşık olaylarla geçen bu iki gün içinde binlerce olay cereyan etmiş, toplumu derinden sarsmıştı. Hayatımızda belki de ilk kez beden ve beyin olarak bu derece yorgunduk. Bu yorgunluğu bilincinde tartanlar, sıkıntılarına da katlanacaktı. Gündüz geçen olaylar, başka bir biçimde geceleri de insanı derinden sarsıp, düşündürüyordu.

Düşünmemek elde mi? Bir kütlesel hareketi bütün ayrıntılarıyla yaşa, toplumda zelzele gibi çok yönlü yankılar yaratılsın, ondan sonra düşünme; git deliksiz bir uykuya yat; bu olmayacak bir şeydi. Yığınların sel gibi akışı, kilometrelerce yürümek, bir takım istekleri dile getirip haykırmak, geniş halk yığınlarını bu selin içine çekmek, 150 bin insanın tek bir enerji halinde toparlanması, üretimin durdurulması, hareketin bir iki güne sığmayıp gelişme ve yaygınlaşma istidadı göstermesi nasıl düşündürmesin insanı...

Neler oluyordu?

Neler yapabilirdik?

Bütün adelelerimiz gergin ve takattan düşmüştü; beynimiz arı kovanı gibi işlemekteydi. Demek insan böylesine gerilimlere düşse de beyin gücü daha bir anlamlı çalışıyordu.

İşte, 16 Haziran 1970'in gecesi de, ondan öncekiler gibi bizleri birçok konularda derin derin düşünmeye, çözümler aramaya itiyordu.

Evde, aileden, yani hamile karım ve üç erkek oğlumdan başka çeşitli kentlerden, özellikle İstanbul ve Ankara'dan gelmiş işçi ve gençlikten oluşan arkadaşlar da vardı. Yaşadığımız kent olan İzmit'ten, çeşitli işyerlerinden gelen arkadaşlar da böyle bir gecede evimize girip çıkanlar arasındaydı.

Haziran ayının ortalarında yapılan yürüyüş ve eylemleri konuşuyorduk. Bütün gelişmelere antenlerimizi germiş, muhtemel olayları yorumlamaya çalışıyorduk.

Bu hareket umulan hesapların dışına taştı. Hareket, bir organizmanın ve onun kurmay heyetenin denetim ve yönetiminde değildi. İlke ve hedeflerini, geçerli strateji ve taktiklerin, anın parolalarını bulup çıkarmak görevi, bu hareketi tabanda örgütleyip yönlendirmeye çaba gösteren, yerel organizmaların üzerinde kalmıştı.

Böylesine tarihsel sorumluluk taşıyan her kadro bugün ve bu saatlerde hep aynı kaygıdan hareketle aynı şeyleri düşünüyor, aynı soruları soruyordu birbirilerine:

–Neleri yapabilir, hareketi nasıl kurtarabiliriz?

Önde görünen, hava basan, çeşitli blöf ve afur tufurlarla böbürlenmekten öteye bir hüneri olmayan sendika gangsterleri, Hareketin ulaştığı boyut karşısında tükürdüklerini yalamış, egemenlerin baskısı karşısında radyolardan işçileri kahredecek konuşmalar ve çağrılar yapmaya başlamıştı:

– "Muhterem işçi kardeşlerim... Anayasa... Yasalar... Aranıza sizi kışkırtmak isteyen kötü maksatlı... Anarşistler katılmış olabilir... Türk işçisi... Anayasal görevi... sizleri... çağırıyorum..."

Bu sözleri dinleyen bir geç arkadaşımız dayanamayarak:

–Vay hainler, hele utanmazlar! "İşçi Sınıfı Hazır Ol! Büyük Savaşımız Başlıyor!." diye kükre, gazetende manşete çek bu sözleri, işçi kavgaya girince de bin egemenlerin arabasına!. Radyolardan çağrı yap, ihbar et savaşanları ha!? Aramızda kışkırtanlar var ha! Yani ne demeye getiriyor? Biz Anayasanın, yasaların çerçevesinin içindeyiz; çizgiyi aşanlar onlar ha!? Vay dilleri ensesinde çekilesice!. Deyiverrmişti aniden.

Radyonun gündüz haber ajanslarında duyurulan bu talihsiz çağrı, işçiler arasında şaşkınlık yaratıp, yorumlanıyordu.

Kimi arkadaşlar, "heyecanlanmayın, olur böyle şeyler. Biz onların ağzına bakarak bu kavgaya katılmadık. Varsın hoparlörden böyle sesler çıksın. Bu adamlardan başka türlü şeyler mi beklemekteydik? Bırakalım ona buna hayıflanmayı da işimize bakalım." diyordu.

–"Evet işimize bakalım" dedi bir başkası.

– "Bundan sonra da bu türden ihanet ve bozgunculuklara karşı hazırlıklı olmak zorundayız. Bunlar hareketin döküntüleri, fireleri, safralarıdır. İşçiler örgütlü, bilinçli oldukça içlerindeki safralar böyle zamanlarda kendini ele verir ve giderek tasfiye edilirler" diyordu genç bir arkadaş.

Yaşlı bir işçi, "teorik lafları, değerlendirmeleri sonraya bırak genç arkadaş; şimdi pratikte acil problemlerimiz var onların adını koyalım." diyerek tartışmayı esasa getirmeyi sağlamıştı.

Konuşmalar, öneriler bu eksen üzerinde yol alırken, 16 Haziran akşamı saat 21 sularında radyodaki ses tartışmaları kesmişti; radyonun başına üşüşmüştük:

– "Cereyan eden ve giderek yayılma istidadı gösteren işçi hareketleri nedeniyle, filan kanunun verdiği yetkiye dayanarak, başta İstanbul, Kocaeli olmak üzere... Sıkıyönetim ilan edilmiştir.."

Evet, bizim kent de artık sıkıyönetim altına alınmıştı. Beklenen bir gelişmeydi. Başka çareleri yoktu iktidardakilerin.

Radyodan bu haberi duyunca, başta genç arkadaşlar olmak üzere gülmeye başlamıştık. Bu yeni durumda hiçbir maddi güvencemiz olmamakla beraber o günkü gülüşümüz, kendimize güvenimizden mi geliyordu? Yoksa, zaten sıkıyönetimlere öteden beri alışık olduğumuzdan mı işi şakaya boğuyorduk? Acaba, bizi gülmeye

iten başka bir neden mi vardı? Bilemiyorum.

Radyo haberlerini duyduktan sonra, büyük oğlumu sendikaya gönderdik: "Oğlum, git bak bakalım, sendikada kimler var? Komite'den biri oradaysa al buraya getir; etrafı iyice kolla, neler yapıldığına neler düşünüldüğünü iyice kulak ver; dışarıda ne gibi tedbirler var? Öğren gel!.."

Oğlum, çabuk dönüp gelmişti. Sendikada hiç kimse yokmuş kapalıymış; demek ki, dağılmışlar. Kentimizde de hiçbir olağanüstü tedbir yokmuş görünürlerde... Orduevi civarında biraz kalabalık, SEKA önünde bir iki polis.. Bunun dışında olağan hayat eski biçiminde sürüyormuş.

Bu yeni durumda ne yapacaktık?

İnsana acı veriyordu böylesine sorular sıralamak. Nedense kötü bir yazgı olmuştu bu tür soruları bu aşamalarda soruvermek.

"Kaçalım, saklanalım" denildi. "Pekala, teslim olmayalım... ama nereye gidelim?"

Doğrusunu söylemek gerekirse o günkü şartlarda gidecek, saklanacak çok yer vardı; bulunurdu. Böyle bir hareketin içinde rol alanlar, daha gerilerden ciddi ve disiplinli bir işçi sınıfı örgütlenmesinin içinden gelmediklerinden, teslim olmasak da, yapacak pek önemli bir işimiz olmayacaktı...

Hareket olumlu ve olumsuz yanlarıyla ortada. Yarın tarih adını koyacak. Aşamadığımız problemlerimiz var. Birbirimizi kandırmadan, kimileri gibi hava basıp kendimizi ve konumumuzu abartıp başka türlü göstermeyelim. Bu düşünceler içerisinde kaçmamaya karar verdik.

Sendika gangsterleri, işçileri haraç mezat satmıştı; "işçi siyaseti" ve "sosyalizm" adına ortalıkta gözükenler ise işçi insanından, onun kavgasından habersizdi... Tabanda işi kotarmaya çalışan militanlar da ortalıktan kaçıp saklansa, eyleme çekilen 150 bin insandan kurban olarak içeriye girecek olanlar, bir de yeterli bilinçten yoksunsa, onların düş kırıklığını kim giderecekti; Harekete kim sahip çıkacaktı?

Bir Hareket gerçekleşmişse, onu yaratanlar tarih önünde hesabını dürüst ve temiz olarak yüklenmekten kaçabilir miydi?

Tarih; her ileri hareketin bir rolü ve sorumluluğu bir de riski olduğunu yazmıyor muydu? Bu ikisini göğüslemekten kaçılacaksa, yarın insan içine çıkmaya yüzümüz olacak mıydı? O zaman demezler miydi insana: "Ulan maskaralar, madem ki, bir atımlık barutunuz vardı; onu da kullandıktan sonra tüydünüz haa!"

Bu türden yargılamalara karşı ne denilecekti?

Evde oturup bekliyorduk.. Muhtemel olayları ve bunlara karşı yapabileceklerimizi tartışıp-konuşuyorduk. Evimize bir çeki düzen verdik. Gazete, bildiri, kitap gibi sakıncalı(!) malzemeyi kaldırdık. Olaylarda, polisin dışında bizim çektirdiğimiz fotoğrafları sakladık. (Bu fotoğraflar ne yazık ki sonradan elimize geçmedi.) Çoluk çocuğa gerekli uyarılar yapıldı.

Bekliyorduk... "Dünyanın hiçbir ülkesinde tutuklanmasını bizim gibi bekleyen

başka bir enayi devrimci bulunamaz..." diye şakalaşıyorduk.

Polisler şaşmaz geleneklerini bozmadılar, sabah saat 05.00'da kapımıza dayanmışlardı. Evet, doğru sözdür, "polisler devrimcinin evine sabaha yakın gelirlermiş.."

Zile bastılar:

–Sırrı beyin evi mi?

Doğrusu bu kibarlık şaşırtıcı idi; bakalım nereye dek sürecekti bu kibarlık...

–Evet. Burası.

–Siz misiniz?

–Evet.

–Sizinle birlikte Mustafa Baykara'da* bizimle beraber geleceksiniz.

Şimdi adını anmak istemediğim daha sonraki sıkıyönetim uygulamalarında da arkadaşlığımızı sürdüremeyeceğimiz bu kişinin evimizde oluşunu demek polisler de biliyordu. Evimizde başka kimseler de bulunuyordu. Onları sormadılar. Bu durum, aklıma takılan ilk önemli uyarıydı. Ayrıca, beni ya tanımıyorlardı ya da kendilerini öyle göstermek gereğini duydular ki, "Sırrı beyin evi mi?, "Siz misiniz?" gibi sorular yönetmişlerdi kapıyı açınca...

O günkü bilinç ve yeteneklerimizle olup bitenleri bütünüyle değerlendiremiyor, her olay ve olguyu yerli yerine koyamıyorduk. Bazı çok önemli soruların cevaplarını, ayrıntılı tartılıp, irdelenmesini, olaylar ve olguların üzerine özenle, kararlılıkla, kılı kırk yararak varılması gereğini çok daha sonraları görüp, öğrenecektik... Onun için böylesine çelişkili ve kuşkulu olayları konuşsak da, faydasız. Çünkü zamanında gerekeni yapamamıştık.

Polisler umduğumuzun aksine eve girmemiş, arama yapmamışlardı. Bu görevlerini daha sonra bi hakkın yerine getireceklerinden kuşkumuz yoktu. Şimdiki görevleri, başkaldıranları toplamaktı. Evde bulunan diğer arkadaşları da bu yüzden görmemiş oluyorlardı... Belki onların da evimde olduğu polis tarafından biliniyordu. Bilemiyorum.

Düştük polisin önüne. Evden çıktık.

Polisler altı, biz iki kişiydik. Bir araba ile emniyete getirildik.

Yolda gelirken arkama dönüp eve-çocuklara şöyle bir bakmıştım. Karım iki ay sonra doğum yapacaktı. Bizim bu seferki yolculuk ne zamana kadar sürecekti? Biz olmadan da bir takım sıkıntıları göğüsleyebilecekler miydi? Aklıma, kitaplardan öğrendiğim birçok devrimcinin hayatları, kavga ve dirençleri şöyle bir geldi geçti... Kendimi toparlamaya çalıştım. Bizimkiler, arkadaşlar pencereden bize bakıyorlardı... Bakalım bu yeni durumu nasıl karşılayacaklar, üzerilerine düşeni yaparak, neleri öğreneceklerdi?..

Çekinmeden söylemek gerekirse, karım o zamanlar şaşkındı, duygularını her ne kadar saklamaya çalışıyorsa da, metin de sayılmazdı. Metin ve kararlı olmayı daha sonraları öğrenecekti. Çocuklar, yaşlarına rağmen daha dayanıklı görünüyorlardı.

* S.Ö., *12 Mart 1971'den Portreler C.I*, Sorun Yayınları, 6. Baskı, s. 224-241, 1999.

Emniyete Getiriliyoruz

Yolda hiç konuşmadık. Bizi, İkinci Şube polislerinin bulunduğu bir odaya getirdiler. Doğrusu içimizde herhangi bir korku yoktu. Böyle bir korkuyu yaratacak en ufak bir işaret de görünürde sezilmiyordu. Yer gösterdiler. Oturduk. Sanki oraya gelen misafirler gibi rahattık. Polislerden biri dışında, diğerleri, bizi yeren, aşağılayan herhangi bir davranışta bulunmuyor, hiçbir imalı söz bile etmiyordu. Dahası çay ısmarladılar, içtik.

Bize karşı olduğunu her haliyle belli eden bir polis: "Yaptıklarınızın cezasını çekeceksiniz, bu bir isyandır, hepinizin hesabı görülecek!" gibi sözlerle bizlere çatmak, içinden geçenleri söylemek ihtiyacını duymuştu... O'na ve onun gibi düşünenlerin elinde kalsaydık ya da bırakılsaydık, şartlar da elverişli olsaydı, gerçekten düşündüklerini çekinmeden yapardı... belki de yapamazdı. Bilinmez.

O an düşündük: "Acaba bu polis, bize neden bu kadar kin duyuyor?", "Bir grevde, herhangi bir işçi hareketinde bu polisle bir çekişmemiz olmuş muydu?" Kendi payıma bunu değerlendiremedim. Alt tarafı o da bir emekçi. Ev kirasına, eksik bir beslenmeye, asgari bir yaşam düzeyine talim etmeye uyumlandırılmış. Uzun yıllardan beri İzmit'te çalışıyordum, hafızamı yokladım, bu polisi daha önceleri hiçbir yerde görmemiştim. Ama o bizleri tüm eylemlerimizle bir bir tanıyordu.

Çaylar içilmiş, sözün yeri gelmişti. Biz de, bu polise; "Onun da ezildiğini, sömürüldüğünü" anlattık. Hareketimizin doğru ve haklılığını kanıtlayıcı birçok örnek ve olayla göstermeye çalıştık. Konuşmalar ilerleyince polisle aramızda ortak yanlarımızın da bulunabileceğini görmüştük. O da, AP'nin, Başbakan Demirel'i ve onun siyasetini sevmiyordu.

Diğer polisler ise, bize olup bitenleri aktararak, en azından işçilere sempati duyduklarını göstermişlerdi. Buna sevinmiştik ve ayrıca; "Üzülecek bir şey yok, canınızı sıkmayın. Arkadaşlarınızı tek tek topluyorlar. Bir kaçı dışında hepsi burada, onların getirilmesi de tamamlanınca ifadelerinizi alırlar, bir süre yatar sonra çıkarsınız... Başka bir bok çıkmaz!.." dediler. Böylesine "tatlı" konuşmalar içinde çaylar içiliyor, arada gırgırlar geçiliyordu.

Olaylar sırasında büyük bir telaş ve korkuya kapılan İçişleri Bakanı (16 Haziran günü İzmit'teydi ve karargâh kurmuştu. Daha doğrusu işçiler yolları kestikleri için İstanbul'a gidememişti.) ve Vali'nin tutumu, Emniyet'in önde gelen bazı yöneticileri, fabrika sahip ve müdürleri başlıca hiciv konularımızdı. Turgut Sunalp paşa da 15. Kolordu Komutanıydı.. (Sunalp paşa, o sıralar ABD'ye davet edildiğinden yerine Tuğ. Gen. Celil Gürkan vekâlet etmekteydi.)

Emniyet Müdürlüğü "büyüklerinin" mesai saatlerine kadar adeta sohbet edercesine, hücresiz, kelepçesiz ve de dayaksız geçen "mevkûfiyetimiz" sürüp gidiyordu.

Saat 09.00 sularında, başta Emniyet Müdürü İbrahim Ayrılmaz ile 1. Şube Müdürü M. Nejat Önürme, bizleri bu vaziyette görünce kükremiş, emirlerini yağdırmıştı: "Atın bunları içeri!. Bu azılı isyankârları nasıl burada tutarsınız!? Hemen raporunuzu hazırlayın! Bunun kovuşturmasını istiyorum!" diyerek, bizi alıkoyan polislerle birlikte aşağılayıcı söz ve davranışlarla "sohbeti" yarıda bıraktırmıştı. Hele

M. Nejat Önürme'nin* bana çok özel bir sempatisi vardı(!). Sıkıyönetim ilan edilmeden yasalara göre yapamadığı şeyleri şimdi yapabilmek şansına kavuştuğundan pek acelesi vardı. Evimizi sık sık aratması, tehditleri, çeşitli yöntemlerle başvurduğu baskılar, işimizden attırmak için fabrikamızın eşiğini sık sık aşındırması ve daha onlarca görevleri, bu kan güdücüsünü tatmin etmemişti. Adamcağız anasından yeminli işçi ve demokrasi düşmanı olarak dünyaya gelmişti galiba...

Evet bu bay şimdi karşımızdaydı. İşkenceden, insan onurunu kırmaktan sonsuz zevk alan canavar ruhlu bir yaratık gibi avlarının üzerine çullanacağı anı adeta iple çekiyordu. Kasılıyor, bağırıyor, kükrüyordu...

Hücreye atıldık. Bizim yüzümüzden azar işiten polislere de acımıştık. Bu polisler İkinci Şube'dendi. Yılların kendilerine kazandırdığı geniş deneylerin içerisinde, 15/16 Haziran Direnişi'ni, iktidardakileri ve kimi basın sözcüleri gibi; "ihtilâl provası...", "komünist ayaklanma!." biçiminde tanımlamıyor, toplumda olagelen diğer olaylar gibi görüyorlardı. "Üzülmeyin bir bok çıkmaz.." diye bizleri teselliye kalkmaları da, en azından hayatın diyalektiğini, toplumumuzun geçirmekte olduğu evrimi, gerçekçi bir sezgiyle görmeye çalışmalarından ileri geliyordu. Bizlere çay ısmarlamaları da, bir polis numarası olamazdı. Bu bir taktik de değildi. Halkımızın büyük çoğunluğunca hâlâ korunan bir geleneğin ve Anadolu insanının tarihinin derinliklerinden gelen, ayrıca, üzerimizde biçimlenerek yansıyan bir davranıştı. Onların çay ikrâmıyla sohbetleri bir içtenlikti aslında. Sonunda da bu içtenliklerini acı bir biçimde ödeyerek azar işitmişlerdi. Belki de bilemeyeceğimiz başka bir işleme tabi tutulmuş, sicillerine notlar düşülmüştü.

İçtenliklerini yalnızca konuşma ve davranışlarıyla değil, tüm tutumlarıyla gösteren bu emekçi dostu polis arkadaşlara, biz de aynı duygularla karşılık vermekte kusur etmemiştik.

Bu kimseler, bilinen mekanizmanın içinde olmakla birlikte, egemen güçlerin has adamları da değildi. Hepimiz çoğu kez, bir takım yanlışlara kapılarak, asker ve polisin konumunu yerli yerine koyamayız. Ya en keskin tavrı alıp, "bunlar egemen sınıfın baskı aracıdır.." diyerek sol sekter bir tavır alırız. Ya da bu kimseleri göklere çıkaran sağ bir teslimiyetin içine gireriz. Aslında, bilimsel genel doğruların içerisinde her zaman hesaba katılması gereken özel durumları gözden kaçırmamak gerekiyordu. İçtenlikle söyleyebilirim ki, ben de eskiden, bazı körlüklerin içinde, şimdi eleştirdiğim bu tavırları fazlasıyla takınmıştım. Bunda çok acı deneylerin rolü olduğu kadar, örgütsel toyluğumuzun eseri de büyüktü. "İşçiler haklıdır" diyen polis ve şefleri işkence yapmadı; sıkıyönetim mahkemelerinde lehimize tanıklık yaptı; özel görüşmeleriyle dayanışmalarını sürdürdü; ve doğal olarak meslekte ilerleyemedi (Başkomiser Asım Güven* gibi...).

* M. Nejat Önürme, 15-16 Haziran'daki "becerisi" yüzünden terfi ettirilmiş, Ankara I. Şb. Md. görevine getirilmişti...

* * S. Ö., *12 Mart 1971'den Protreler C. III*, Sorun Yayınları 2. Baskı, s. 400-408, 1997.

Hücrede Durum

Hücremiz, iki metre eninde, üç metre kadar boyu olan, tavanı basık, penceresiz ve çok pis bir yerdi. Tepede çok az ışık veren bir ampul vardı. Bizimkilerden başka bir kişi daha bulunuyordu bu hücrede. Yerde, elleri kelepçeli, üstü başı çok perişan ve pislik içindeydi. Bu adam aynı zamanda yaralıydı da... Yüzü gözü kanlar içinde bırakılmış kuruyan kanlar yüzünde tabakalaşmış, kabuk bağlamıştı. Saçları ise makasla rastgele kırkılmış, başındaki derin yarıklar dikişlerle tutturulmuştu.

Çok kötü bir manzara karşısındaydık.

Hücrede bir de kanepe vardı, üzerinde özel bankalardan birinin kocaman harflerle yazılmış reklamıyla adeta bizlere sırıtıyordu. Halimize sırıtan bu reklam yazısına arkamızı döndük ve iliştik kanepenin üzerine...

Anlaşılan bizleri peyderpey toparlıyorlar, ayrı ayrı hücrelerde göz altında tutuyorlardı. Zaman ilerledikçe elebaşı durumda sayılan arkadaşlar birer, ikişer getiriliyordu.

Çok geçmeden Hakkı Öztürk, Neşet Demircan, Turgut Uysal, Salih Gürol da bizim hücreye atılmıştı.

Birbirimize henüz tek kelime sormadan, birlikte, hücremizde bizden önce konuklanan bu yaralı insanla ilgilenmeye başlamıştık:

–Ne yaptılar sana?

–Canın yanıyor mu?

–Suçun ne?

–Sigara içer misin?

Yerde birikmiş sidik ve bokların yanında üzerine sineklerin konup uçuştuğu bir de somun parçası bulunuyordu. Bu sinekler, yaralının da yüzüne konuyordu. Elleri kelepçeli, yaralı adam durumu yadırgamıyor, sesi soluğu çıkmıyordu.

Bu iç açmayan manzara karşısında, ilk kez hücreye düşen arkadaşlarımız irkilmiş; "Bize de mi böyle davranacaklar? Burada daha ne kadar tutulacağız?.." diye sormaya başlamıştı. O ana kadar ülkemizdeki bütün hücrelerin burası gibi olduğunu, hattâ daha kötülerinin de bulunduğunu, ve en azından bu yaralı arkadaşa karşı yapılan işlemlerin ise, çok normal "umur-u adiyeden" ve sistematik bir gelenek olduğunu, benim dışımda çok az arkadaş biliyordu. Bu nedenle de önceleri bir tereddüt geçirilmiş, sonradan içinde bulunduğumuz kötü şartlarla ilgilenmeye başlamıştık:

–Arkadaşlar, önce burasını temizletelim.

–Nasıl yapacağız?

–Havası da çok pis.

–Çok geçmeden, sıcaktan ve havasızlıktan boğulacağız.

–Önce söndürün sigaraları! Susun! Kapıyı açtıracağız!

Kapıya yüklendik: "Açın kapıyı!" diye bağırmaya başlamıştık. Çıkan sesler Emniyette yankı yaratıyor, gürültümüz durmadan devam ediyordu. Fakat, kapımız da açılmıyordu. Bu kez kapıya daha fazla yükleniyorduk. Kapı açılmıştı. Yüzümüze temiz bir hava geldi ilkin. Sonra sert ve hakaret dolu sözler.

–Önce burasını temizleyin! Sonra burada insan tutulmaz. Kapımız da açık kalsın... Ayrıca, bu yaralı insanı da tedavi ettirin, yazıktır! demiştik.

–Başka bir emriniz var mı? diye karşılık görmüştü çıkışımız.

Buradaki direniş de işe yaramıştı. Başka hücreden bir tutuklu ile hücremizin içini temizlediler. Yerleri ıslatarak yapmışlardı bu temizliği. Yerden ekmeği alıp kanapenin üzerine koyduk. Göreneğimiz buydu. Yerdeki ekmek alınır; öpülerek başa konur ve yüksekçe bir yere bırakılır. Ekmek sidiğe bulaştığından öpüp başımıza koyamamıştık.

Bu eylemimizin sonucunda kapıyı açtırabilmiş, temiz hava almıştık. Zaten diğer isteklerimizi ise yaptıramayacağımızı biliyorduk.

Hücremizdeki yaralının da durumu değişmişti. O da, bizden kuvvet almıştı adeta. Başından geçenleri anlatmaya koyuldu: Hırsızdı. En son soyduğu yer de, İzmit CHP Milletvekili Nazmi Oğuz'un işyerlerinden birisiydi; burada yakayı ele vermişti. Bunu duyan arkadaşlardan biri: "Tam adamına çatmışsın, Nazmi Oğuz günahını çaldırmaz adama, yanlış iş tutmuşsun." demişti. Yaralı adam, yaptığı bu hırsızlığı kabul etmiş, ama diğerlerini, yani faili meçhûl, yedi-sekiz hırsızlık vakasını da bu garibana yıkmak istemişlerdi. Yüzündeki ve başındaki yarıklar da bu yüzdenmiş. Sonunda dayağa dayanamayıp bütün bu "faili meçhûl" hırsızlık "vakalarını" kabullenmişti.

Durum şimdi aydınlığa kavuşmuştu. Demek ki, bu zavallı adamcağız, hakim önüne çıkartılmadan yaraları, dikişleri iyileşsin diye burada bekletiliyordu. Hem de elleri kelepçeli olarak. Kitabına uydurulmuş bu türden olaylar, bilmeyenlerce hayretle karşılanabilir. Fakat, çıplak gerçeklik buydu. Sistematik biçimde uygulanan işkence kurumlaşmıştı. İşleyen mekanizma böyleydi. Her şey doğal ve olağandı. Kanıksanan olaylardı bütün bunlar.

Neler görmüştü hücreler neler... Bu, sadece solda sıfır kalan örneklerden biriydi.

Arkadaşlarla oturup konuştuk. Bildiklerimizin ışığında bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Bir işçi hareketinin içinden geliyorduk. Egemen sınıf tarih ve insanlık önünde mevcut "yasa"ları çiğnemiş, kendi haydutluklarını gözlerden biraz daha kaçırabilmek için, işçi insanını "vatan hainleri" olarak ilan etmiş, işçilerin haklı isteklerini küfür, demagoji ve hamasi edebiyatla küllemeye yeltenmişti. Bizler onların katında elebaşısıydık, isyan edip ayaklanmıştık. Baskı, işkence ve her türden saldırının boy hedefi durumuna getirilmiştik. Adımızı paşa gönüllerince nasıl tarif ederlerse etsinler, aslında perişanlık içindeydiler. Memleketimizin her alandaki durumu ortadaydı. Bizim yaptıklarımız da... Her şey çok açıktı. Tarafların niyetleri belliydi. Bizimkilerin gizli, kapaklı hiçbir şeyi yoktu. Düşünce ve kanaatlarımızı dost düşman herkes biliyordu. Gerek KDİKB (Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği) içinde, gerekse TİP içinde ya da sendikalarda, özellikle de T. Maden-İş Sendikası içinde neler düşünüp yaptığımız, açıkça biliniyordu. Kimliklerimiz açıktı. Geçmişten bu yana yapılagelen eylemlerimizden ötürü buradaydık. Siyasî kimliklerimizle bu işlere bilerek, kendi irademizle girmiştik. Bu nedenle kaçınılmaz olaylara karşı maddi ve manevi olarak hazırdık.

Bize reva görülecek işlemler karşısında sızlanmayacak, sınıfımızın onurunu koruyup, Hareketi savunacak, doğru ve kutsal bildiklerimizi temiz tutacaktık.

***

Şimdi, 1. Şube polislerinin elindeydik. Bu polislerin nitelikleri daha değişikti. "Acaba bizimkiler olmasa bu şubenin ne gibi işleri olacaktı" diye insan meraklanıyor doğrusu... 1. Şube tek başına değildi. Başta MİT olmak üzere çeşitli istihbarat örgütleriyle birlikte hareket ediyorlardı. Resmî, sivil ve milis kuvvetleri, gibi.

Bize yapacakları işlem belliydi. Ya zorla, çeşitli tertiplere başvurup diledikleri biçimde bir mizansen hazırlayacak, ifadelerimizi ona göre alacaklardı; ya da işin gerçeğini, yani bizim söylediklerimizi kağıda geçireceklerdi. Birincisini yapmak için doğal olarak bizleri acımasızca hırpalayacaklardı. İkincisi, yani gerçeklerin kağıda dökülmesi kaçınılmaz ise de, bizim de görevlerimiz, sorumluluklarımız vardı.

Taraflar eylemlerde de, burada da karşı karşıya bulunuyordu. Bizlerin yaptıkları ne ise, boyumuz kaç karış ise, onların yapacakları "iyiliklerin" boyu da o kadar karış olacaktı... Ne fazla, ne de eksik... Bu işler daima doğru orantılıdır. Abartmadan, kendimizi de gereksiz yere batırmadan dosdoğru biçimde söylemek gerekirse işin anhası-minhası buydu.

Sorgu, sosyal sınıfların basit bir karşılaşmasından başka bir şey değildi. Bu, centilmence bir karşılaşma değildi kuşkusuz. Bu sefer, biçimsel olarak "maçı" bizimkiler kaybetmişlerdi. Özde kazanılanlar ise tarihe kaydını düşürüp, tescilini yaptırmıştı: Haklıydık! Geleceği biz kazanacaktık!

Hücremizin kapısı açıldı. Bizi buraya tıkarken üzerimizi aramayı unutmuşlardı. Bu hatalarını giderdilerl; kemer, kağıt kalem, para, ne varsa üzerimizde hepsini alıp götürdüler. Bu işlemler yapılırken en çok sevindiğimiz şey hücre kapısının bir süre daha açık kalmasıydı. Ayrıca, hepimiz pür dikkat kesilmiş, tetikteydik. Sezgimizle başımıza geleceklerin neler olabileceğin, polislerin yüz ifadeleriyle davranışlarından okumaya çabalıyorduk.

Kapı aralığından toplum polislerini gördük. İzmit'te (o dönem) hiç toplum polisi yoktu oysa... Demek getirtmişler... Kollarındaki kokartlara bakılırsa bunlar Ankara'lıydı.

Bir süre sonra, bu polislerden bir grup "konuk" olarak hücremize dalmıştı. Uzun coplarını yavaş yavaş ellerine vurarak bize gözdağı vermeye başladılar. Elimizde, üstümüzü arayan polislerden saklamayı başardığımız bir "T.C. Anayasası" vardı. Arkadaşlarla hücreye alışalım ve biraz da "yasalar ne diyor? sorusana ak kağıt üzerindeki kara yazılar ne diyor, amacıyla Anayasa'yı okuyorduk. Neyleyelim. TİP ve Sendika'da işçilere verilen "kültür" bu kadardı: İşçilere, "Her zaman üzerinizde bir anayasa taşıyın..." diye sıkıca tembihlenmişti. Demek bu uyarılar zihnimize o kadar yer etmiş olacak ki, onca kargaşanın içinde "Anayasa"mıza gereken değeri vermiş, muska gibi yanımızdan eksik etmemiştik!..

Polisler sertçe: "Ne okuyorsunuz!?" diye sordular. Biz tetikte, şimdi ne yapacaklar diye beklerken, onlar soruyu cevapladılar hemen: "Anayasa! Hımm!.. Neler yazıyor o anayasanızda!?" Ellerindeki copları hınçla sallayarak: "Bunu da yazıyor mu!?" diyerek haykırmışlardı..

Havasız, sıcak, pis bir hücre; yerler ıslak; eylemlerinden ötürü buraya tıkılan işçi militanlar... Yerde elleri kelepçeli, kafası yüzü yarık bir insan; üzerinde özel bir bankanın reklamı bulunan bir kanepe; bunun da üzerinde sidikle karışmış bir somun parçası... Elleri coplu polisler, onlar da en azından bizim gibi ücretli köle... Elimizde Anayasa... Ne diyordu polis copu göstererek?: "Bunu da yazıyor mu?!" diye. Anayasaya bakıyoruz: "Kimseye işkence ve eziyet edilemez!"

Yerdeki hırsız arkadaş bir bize, bir polislere bakıyordu. O, belki de ilk kez böylesine bir sahneyi seyrediyor olmalıydı. Sidiğe bulaşmış ekmekten kalkan sinekler, bir bizim üzerimize, bir anayasaya, bir polis coplarına konuyor, havada geniş daireler çizerek dansediyorlar ve sonunda da banka reklamının üzerine konuyorlardı...

"Ne dıramatik bir tablo!" İnsan böyle sahneleri görünce, edebiyatçı olurdu allâhüa'lem?.. Yahut da rejisör? Ne var yani, küçükburjuva yazar-çizer takımı az mı sömürdü bu konuları? Hapishane, hücre, işkence edebiyatı, kaseti, resimi, romanı, sineması döktürmediler mi?

Bizim yaptığımız bağışlansın.

Sorgular Başlıyor

Polis ve MİT yetkilileri gerekli hazırlıklarını tamamlamış olacaklar ki, bizleri hücrelerimizden aldılar. 15/16 Haziran Hareketi'nin birinci sanığı yapılan ben artık ayrı bir yerde tek başıma tutuluyordum. Bu tutumlarıyla da, sağolsunlar, naçiz varlığımız hakkında neler düşündüklerini belli ederek beni uyarmış oluyorlardı.

Derken sorgu odasına alındım. Sorgumu alacaklar arasında sadece daktiloda oturan polisi tanıyordum. O da daha önceki 1. Şube sorgulamalarından... Bazı eylemlerde zoraki ve soğuk konuşmuşluğumuz bile vardı. Diğerleri hep yabancı kişilerdi. Herhalde, MİT yetkilileri bunlar arasındaydı. Odaya girip çıkanlar, zaten, "müfettiş bey" ve "beyim" gibi hitaplarla bu kişilerin önemini vurguluyorlardı.

Sorguda siftahı bizimle başlatıyorlar; haydi hayırlısı. Bu arada odaya göz aşinası biri daha girdi. Bu "bey"de AP'lilerce İzmit Milli Eğitim Müdürlüğü'ne getirilen ve daha sonraları AP'den milletvekili seçilen Sabri Yahşi idi. Onun burada ne aradığını çok merak ettim. Yoksa burada, MİT ve MEB işbirliğinin bir örneği mi sunuluyordu? Belki de sorgulamalarda "milli eğitim"in temel ilkelerini uygulamak için bir yeni "gözlemci" bulunacaktı? Sonunda anlaşıldı: 1. Şubenin teksir makinası bozuk muydu, yoksa yok muydu? Bu "bey" işte onun için burada bulunuyormuş. Aranan teksir makinasını bizzat alarak koşup getirmişti. Şimdi ise, yaptığı hizmetin "tekmilini" vermek için bu odaya kadar "teşerrüf" etmiş bulunuyordu; ayrıca, MİT yetkililerinden sadakatına bir teşekkür bekliyordu. Kimbilir belki de, TÖS'ün anlamlı direnişini destekleyen, "ihtilâl provası" yapan, "anarşist-komünistleri" yakından görmek istemişti. Ellerimi arkama alarak, bu görevlinin gözlerine diktim bakışlarımı... Söyleyeceklerimi böyle anlatacaktım. bakışlarımla karşılaşamayacak kadar yüreksizdi. Daha sonra, böylesine çirkin bir yüzle kaçamak da olsa, bakışmamak için pencereden dışarıya baktım.

Ayakta bekletiliyordum. Hazırlıkları bitmemişti daha. Biraz sonra bizlere soru-

lacak soruları içeren kağıt ve malzemeyle birlikte bir takım kişiler daha odaya girdiler; hepsi de iri kıyımdı. Bunların davranışların, elbiselerinin rengini, kıravatlarını, rozetlerini, yüz ifadelerini bir bir gözden geçirdim. Tümünü bugün de hatırlıyorum; görsem tanımakta asla güçlük çekmem. Biri dışında, diğerleri de bu işle pek ilgili görünmüyorlardı. Adeta nötr bir halleri vardı. İçki masasından kalkıp, istemeye istemeye getirilmiş halleri vardı... Meslekî yetenekleri yoktu. Bilinçli işçileri sorgulayacak teorik formasyonları ise seçilecek kadar belli değildi. Hangisinin ABD'ye sicilli bağlı olduğunu ise anlayamamıştım.

Sorgu hazırlığı böylece sürüp giderken, ben de bu kişileri aklımca değerlendirmeye çalışıyordum. Tek yanlı bir gözlemle: Bunların öğrenim dereceleri neydi? Kaç para alıyorlardı? Bizleri nasıl değerlendiriyorlardı? Hangi sosyal kökenden geliyorlardı? Çocukları var mıydı? Onlarla ilişkileri nasıldı? Hangi etnik özellikleri taşıyorlardı? Yanılmıyorsam, çoğu arnavut, tatar, boşnak, yahudi, çerkes, abaza ya da gürcüydü. Bir çoğunun şivesi ve ırkî özellikleri bu yargımı doğrulamaya yetiyordu.

Sorgu başladı. Bu sorgu değil adeta bir savaştı. Daha önceki eylemlerimizin, polis raporlarının ve içimizdeki ajanların raporlarının yığını masadaydı; ne kadar ihbar, ispiyon ve provokasyon varsa tümünü boca etmişlerdi ortaya. Adamcağızlar akıllarınca öyle bir tablo çizmişlerdi ki, şaşırmamak içten değildi. Bu çizilen tablo içinde hoşa giden tek şey: Bizi bir numaralı sanık saymalarıydı.

O dönemde sendikalarda, ve de TİP'de sorumlu bir görevim bulunmuyordu. Yalnızca "Kocaeli Devrimci İşçi Köylü Birliği"nde kurucu üye idim. En geçerli sıfatım buydu. (Bu derneğin de ayrı bir öyküsü vardır. İçi bizi, dışı eli yakan bir garip öykü. İleride KDİKB üzerine ayrıntılı olarak gerekenleri yazacağım.)*

Biz, yapılan bu Harekette kendi irademizle rol almıştık; onu tabanda "Anayasa Direniş Komiteleri" adına örgütlemiş, yönlendimiş ve eylemi yönetmiştik. Bazı eksik ve yanlışları içinde taşısa da, kimileri yan çizip kıvırtsa da, içimizde bazı provokatörler bulunsa da (ki, elbette bulunacaktı) kavgayı üstlenmiş, aklımız erdiğince, bilincimiz ve gücümüz elverdiğince Hareketi götürmeye çalışmıştır. Burada da tıpkı eylemdeki gibi ilkeli, dürüst ve namusluca işi götürmek gerekiyordu. Yiğit yerine konuluyorsak (ki, elbette devrimciler yiğittir), o halde yiğitliğe leke sürmek yoktu. Devrimcilik pislik kaldırmazdı...

Bakın, dedim: "Sorduğunuz soruların yapılan işle hukukî bir ilgisi yoktur. Düşüncelerimiz ise, apaçık ortadadır. Önce söyleyin, bizi hangi kanunun hangi maddesi uyarınca sorgalamaktasınız? Evet! Bizler şunları şunları yaptık. Diğerlerini ise, yapmadık; ve ayrıca, şu nedenle yaptık. İfademe bunları aynen böyle yazacaksanız yazın, aksi halde yazdıklarınızın hiçbirini imzalamıyorum!"

Sorgucularla çekişiyorduk. Gereksiz zaman kaybediyorlardı. Sinirleniyor, arada bir terbiyelerini bozuyorlardı. En sonunda ifademi benim söylediğim biçimde

* S. O., *Partileşme Sorunu C. III. 15-16 Haziran'dan 12 Mart'a Parti Arayışı-Proleter Devrimci Kurultay Yönelişi-Günümüzdeki Durum-ISP'nin Oluşturulması: Pratik Bir Öneri,* Sorun Yn. 1988.

yeniden yazmaktan başka çareleri kalmamıştı. Bu işlemler yapıladursun, sık sık 1. Şube Müdürünü içeriye çağırıyorlardı. Bana karşı özel sempatisini(!) hiç de eksit etmeyen bu yaratık "beyim", diye diye, MİT'çilere bırakmadan bizi hırpaladı... "Nasıl ifade vermez mişim, nasıl oyalar mışım onları, daha sırada yüzlerce kişinin ifadesine başvurulacakmış, şöyle yaparlarmış, böyle keserlermiş."

Çoğunlukla arnavut, tatar, boşnak, yahudi, çerkez, abaza ve gürcülerden oluşan sorguculara ben de "Doğu"lu "ırkî" ve "etnik" özelliklerimi göstererek, onlara diledikleri gibi ifade vermedim. Bu sorgu onlarca eşit şartlarda verilen adil bir savaştı sanki.

İfadem belirttiğim şekilde tutunağa geçirilmişti. Sıra imzalamaya geldi. Tutanağı bana uzattılar. Okuyacağımı söyledim. "Bize inanmıyor musun?" dediler. "Okumak hakkım" dedim ve okudum. Bir iki önemli kelimenin dışında hemen hemen aynıydı ifadem. Önemli olan ideolojik-siyasî-örgütsel seçimlerimize gölge düşürmemek, eylemlerimizin sorumluluğunu üstlenmek, arkadan adam getirmemek, bir ömür boyu eşin dostun yüzüne bakabilmek ise, o da yapılmıştı. Fakat, tutanağın altında benim sorgumu yapanların değil de, tanıdığım bazı polislerin imzaları açılmıştı. Buna hemen itiraz ettim: "Bu tutanağın altına açık kimliklerinizi, isim ve soyadlarınızı yazmamışsınız; burada ifademi almayanların adları açılmış; açın kimliğinizi, ben de ancak o zaman imza edeceğim!"

– "Ne demek yani? Ulan sen başımaza bela mısın? Çabuk imzala şunu!" diye kükremişlerdi.

– "Hayır imzalamıyorum; benim sorgumu kimler aldıysa açsınlar oraya imzalarını... Sonra ben de imzalayayım" demiştim.

Baktılar olmuyor, bizim "sevgili" 1. Şube Müdürünü yenide getirdiler. İçinden geçeni söylemekte ve yapmakta asla kusur etmeyen bu kişinin yaptıkları, sınıf kinimi artırmaktan öte bir işe yaramadı.

Başa çıkamayacakların yaptığı son çare olan hileyi denemekten öte yapacak bir işleri kalmamıştı.

– "Bak, gör işte, ifadeni yırtıyoruz; senin dediğin gibi yapacağız; senin ifadeni biz almıyoruz; altında imzaları olan 1. Şube polisleri alıyor; tamam mı? Onlar senin ifadeni aldılar tamam mı? Onlar da imzaladılar tamam mı?" diyerek tutanağın altında imzaları bulunan polisleri içeri aldılar. Daktilonun başına oturttular. Daha önce verdiğim, fakat altına bizim ifademizi alanların imzalarının açılmadığı tutanağı MİT görevlisi hırsla parça parça ederek: "Tamam mı... tamam mı?.." diye tutanağın her kopyasını yırttı, yırttı... Sonra da bu kağıt parçalarını konfeti atarcasına söverek yüzüme fırlatmıştı...

Bu sırada yapılan, başvurulan hile gözümden kaçmamıştı. Tutanaklar yedişer kopya idi. Altısını yırttılar, yedincisini daktilonun altına sürüp sözde sakladılar. Bunu görmediğimi sanıyorlardı. Evet, "görmedim"(!)

Sorgum bu kez, yedinci kopyaya bakılarak 1. Şube polislerince ve usulüne uygun olarak(!) yapılıyordu. Zaferi kazanan onlar değildi; çok gururlu ve keyifliydim. Böylelikle gerçekten ifademi alanlar, tutanağın altını da imzalamış olacaklar-

dı. Ben de bu kez, "Doğu"lu, "ırkî ve "etnik" özelliklerimi göstermedim. Aslında oynanan komediye uygun olarak göstermemiştim. Hilelerine göz yumdum; ama istediğim de olmuştu; bizimkisi "keçilikti". Yapılacak başka bir şey kalmamıştı.

Sorgu bitmişti. Oturttular. Sigara verdiler. İçmedim . Su verseler içecektim fakat suyu esirgediler benden... "Sohbet etmek" istiyorlardı. Ama ben buraya sohbet etmeye getirilmediğimin bilincindeydim. Ayrıca, yalnızca bana, evet yalnızca bana yapılan bu işlemlerden sonra... yapılacak "sohbet"in de anlamı kalmamıştı. Hem bunlar, bize çay ikrâm eden polislerden değildi. Bunlar, böyle olaylarda kendilerini gösterecekler, görevlerini kusursuz(!) yerine getirecek, terfi edecek, yükseleceklerdi. Bizler, bu bayların, varlık nedeni, ekmek parasıydık...

Bana sordukları "özel" sorular şöyleydi: "Kaç para alıyorsun? Niçin böyle anarşik hareketlere girişiyorsunuz? Bak bizler senin kadar bile para alamıyoruz..." Bu soruların taşıdıkları anlam çok açıktı. Ben de: Kendilerinin az para almalarının suçunun bize ait olmadığını, bundan şikayet ediyorsanız siz de örgütlenin; sendika kurma hakkını talep edin; bizim gibi mücadele edin.. gibi cevaplar verdim.

Bu cevabım hoşa gitmemiş olacak ki: "Ulan neredesin? Bize de mi propaganda yapıyorsun? p... komünist!" diyerek yeniden terbiyelerini bozmuşlardı. Bu kez tehdit dolu sözler etmeye başlamışlardı: "Bak! Bundan sonra, senin işin bitiktir artık... Sittin sene içeriden çıkamayacaksın... Erkân-Harp sizleri yargılayacak... Kelleniz istenecek... Grevdi, boykottu, fabrika işgaliydi, yürüyüştü, mitingdi, partiydi, sendikaydı, dernekti, ananın... örekesini bir daha göremeyeceksin. Anladın mı!? Ulan sen bu şehire belâ mı geldin!? Her bokun içinde senin parmağın var!. Şimdi sizi askerlere teslim edelim... Onlar da analarınızı bellesinler... Görün, anlayın, hanyayı konyayı..." Bu tehditler sinkaf edebiyatının en güzel örnekleriydi...

Polis ve diğer istihbarat görevlilerinden birçok şeyler öğrenerek sorgu odasından böylece ayrılıyordum.

Bekleyiş

Sorgusu tamamlanan herkes bir bekleyiş dönemine girer. Biz de öyle yaptık. Gene tek başımayım. Bu kez hücrede değil, koskocaman bir odadayım. Yerler parke döşeli. Oda, hiç mobilya bırakılmadan boşaltılmış, bizler için hazırlanmış... Telefon fişi bile izolasyonla kapatılmış. Bu sıkı tedbir neyin nesiydi? İnsanın güleceği geliyor. Pencerelerde toplum polisleri... kapı açık tutuluyor. İşte bu iyi, gelip geçenleri görüyoruz hiç olmazsa. Gezmek, dolaşmak serbest. Kötü söz, hakaret ve işlem de yok... Bu da iyi. Karnımız aç, çişin mi geldi elbet onun da bir çaresi bulunur. Sağlık olsun... Diyerekten voltalıyoruz parke döşeli odayı.

Bu arada, boyunlarımıza "sabıka" numaraları takarak fotoğraflarımızı çektiler. Parmak izlerimiz de alındı. Böylece, "sabıka" kayıtlarımız tamamlanmış oluyordu. Bütün bu işlemleri büyük bir ustalık ve zevkle yapan görevlileri insan unutamıyor.

"Sabıka" fotoğraflarımız çekilirken yeni bir şey daha öğrenmiştik: Direniş sırasında, asker ve polislerin arasından, fotoğraf ve filmlerimizi çeken de aynı kişiydi. Demek ki, polismiş. Neyse şimdi öğrendik; oysa o zaman bu kişileri gazeteci falan sanmıştık.

Direnişte çekilen bu fotoğraflar, mahkemelerde delil olarak aleyhimizde önemli bir rol oynamıştı.

Odada volta atarken bir çok yeni şeyler daha öğrendim. Karşıda bulunan çok büyük bir salonda yüzlerce işçi arkadaşın da gözetim altında olduğunu gördüm. Tümü balık istifi gibi yığılmıştı adeta. Ayrıca, bu toparlamaları, bizi kapıda bekleyen polisler de söylemişti.

Emniyet o gün belki de en hareketli günlerinden birini yaşıyordu.

Odaya polis müdürlerinden biri geldi. Bu görevli de her işçi eyleminde karşımıza çıkartılanlardan biriydi. Yürüyüşte, iri yapısına rağmen önümüzden çevik hareketlerle gelip geçer: "Sırrı bey, bu yoldan gidemeyeceksiniz! Şu yoldan rica ediyoruz..." yolunda yanımıza yaklaşır; derdini söyler ve işçi seli önünden yıldırım gibi uzaklaşırdı. Bu "rica"lar karşısında yığın hareketleri kendi iradesini kullanır, kibarlıkları elinin tersiyle geriletirdi. Hareket işçi sınıfının elindeyken işçinin talepleri ve iradesi damgasını vuruyordu her şeye. Hakim sınıflar 15/16 Haziran Direnişi'nin bir öğrenci eylemi olmadığının bilincindeydi. Şimdi ise hakim sınıflar ve onların ücretli adamları işbaşı yapmıştı; kuvvet ve kudretlerini göstereceklerdi. İşçi hareketine kin duyanların bu koşullarda en hafif hitabı "ulan"dır. Kinlerini böyle kusarlar. Yadırganacak yanı yok, gerçeklik buydu. Odaya gelen bu polis müdürünüde en azından böylesine bir davranışın içine girecek diye tetikte bekledim. Bizlerin eylemde onun "rica"larına verdiğimiz cevap bu sefer nasıl bir karşılıkla ödeşecekti? Bana çok kibar davrandı; yanılmışım. Kuşkusuz bu şartlarda takınılan tavırlar ister kibarca isterse kabaca olsun altında-arkasında bir nedeni var mı? diye düşünmek zorunda kalıyordu insan.

Bana bir şişe içecek su getirdi; gördüğüm "işlemlere" çok üzüldüğünü, elinden bir şey gelmediğine çok hayıflandığını anlatıyordu. Ayakta voltaladığımı görünce de: "Koşun! Sandalye getirin buraya!." diyerek polislere emirler yağdırdı. Gönlümü alıcı sözler söyledi. Bizlere sempati duyduğunu çekinmeden, ama sessizce dile getirdi. Övgülerini sundu; bir sürü de havadis taşımıştı. Bir de 1. Şube Müdürüne ve onun sadist, kıyıcı, gaddar, edep ve terbiye dışı "yöntem"lerine karşıydı. Bu polis müdürünün sözünün arkasında duranlara, militana saygısı vardı. Hepsi bu.

Öğrendiğimiz kadarıyla, sıkıyönetime rağmen işçi arkadaşlar demiryolu boyunca sendikanın önünden ayrılmamışlardı. 17 Haziran günü de hareketin devamı olarak birçok işyerinde direniş sürüyor, işçi protestoları eksilmiyordu. İstanbul'da ölü ve yaralılar olmasına rağmen, ilimizde böyle bir durum söz konusu değildi.

Bu polis müdürüne teşekkür ettim. Öğrendiğim yeni havadislerden sonra, insanın sınıfına olan güveni ile mücadele azmi artıyordu. O an dünyanın en mutlu insanıydım. Bu polis müdürü de, bu türden duygularımızın pekişmesine yardım ederek önemli bir görevi yapmış oluyordu. Artık şarkı ve türkü de mırıldanabilirdim.

Odanın kapısından gelip geçenleri iyice izleyebiliyordum. İşçi arkadaşların bulunduğu salondan ifade vermek için yukarıya götürülenler, bizim kapının önünden geçiriliyordu. Tutuklanacak olanlar, yanımdaki odalardan birisine, serbest bırakılacak olanlar ise kaş göz arasında durumlarını bize iletiyor ve yeniden salona sokuluyordu. Böylelikle sorguların mahiyetini ve kimlerin tutuklanacağını öğreniyordum.

Birkaç kez merdivenlerden inip çıkanlar arasında, Lastik-İş Sendikası Şube başkanı Kenan Akman ile Fikri Tanta'yı, Selüloz -İş yöneticilerinden İlyas Başyılmaz ve öteki işçi "dost"larını da görüyordum. Kuşkusuz bu baylar gözaltına alınamayacak kadar devletle içli-dışlı, "şerbetli" kimselerdi. Doğrusu "şerbetli" kimselerin tutuklanmalarını da beklemiyordum. Patronlar bu türden "sendikacı"ları, koltuklarının altında, işçiye karşı kullanacakları "solcu" görünümlü vurucu güç olarak beslemekteydi. İşçi sınıfı içinde hareketimize baraj görevini yerine getirecek olan işçi aristokratları, gangster sendikacılar, uzmanlar ve hukukçular, 15/16 Haziran Direnişi'yle bir kez daha açığa çıkıyordu. Hareket, partisi, sendikası ile "sosyalist" söylemli her birimi ayıklayarak sınıyordu. Partide ve sendikada militanın hakkını yiyen oportünistlerin iğrençliklerini görmekten ötürü çok mutluyduk (ama, gene de gün onların günüydü).

Eski Bir Anı

O gün Emniyetin merdivenlerini birkaç kez inip çıkarak aşındıran bazı "sendikacılar", allâhüa'lem; çerkes, abaza ya da gürcü olduklarından dolayı himaye görmüyordu. Bu görünüm, çok yönlü, akıl almaz ve karmaşık ilişkilerin doğal bir yansımayısdı.

İnsanın, bütün bu olayları yaşarken, eski anıları tazeleniyordu. 1963'lü yıllarda, İzmit'te, Pirelli ve Good-Year gibi lastik fabrikaları kuruluşlarını tamamlamış, sıra işçi alımına gelmişti. İtalyan ve amerikalı patronlar bu konu üzerinde bir hayli tecrübe sahibiydi. Alacakları işçilerin belli boy ve kilonun üzerinde olmasına dikkat ediyor; özetle, sağlıklılarını seçiyorlardı. Meslekî yetenek, okur yazarlık gibi kimi özellikler aranmıyordu. Ne önemi vardı bu özelliklerin, alt tarafı geri bir teknolojiyle lastik üretimi yapılmayacak mıydı? Ucuz ücretli, boylu poslu işçiler milyonlarca işsizin arasından rahatlıkla seçilebilinirdi. Birazcık uzmanlık isteyen az sayıdaki işler için ise özenle yetiştirilmiş, yabancı sermaye hayranı insanı bulmak zaten zor değildi. Onların emre hazır "lejyon askeri" gibi yerleri hazırdı; kraldan çok daha kral taraftarıydılar.

Bay Akman ve şürekası Tanta, hemşehrileri, ırkdaşları eski bir istihbaratçının referansıyla bu fabrikalardaki ölçü ve tartı aletlerinden başarıyla geçerek işbaşı yapmıştı. Bütün eski istihbaratçılar yabancı sermayenin yüksek ücretle istihdam ettiği kimselerdi. Emekli askerler ise "Sivil Savunma Uzmanı' olarak yerleştirilmişti. Onlar için işsizlik diye bir sorun yoktu ömür boyunca... Emekli dahi olsalar yeteneklerini rahatlıkla paraya çevirebilmekteydiler.

İşçilikleri işte böyle başlayan bu "sendikacı"lar, gelişen işçi hareketleri içinde çabucak öne geçtiler... Çünkü şartlar onlar için hazırlanmıştı; başka türlüsü düşünülemezdi. Yerli-yabancı sermayedarlar işyerlerinde ileri bir sendikal kurumlaşmaya izin verir miydi? Yağma mı vardı, olur muydu? Türkiye gibi bolluk-bereket ülkesinde kolay para kazanmak için bütün şartlar vardı. Eloğlu sermaye yatıracak; bir koyacak bin alacak; bir de devrimci işçilerle demokratik ilişkiler geliştirecek... bu sermayenin doğasıyla ters orantılı bir durumdu.

Uzun ve çetin mücadeleler içinde, özellikle de 1963-65 dönemllerinde hatta TİP'in gelişme gösterdiği sıralarda bu türden "sendikacı"lar önemli işlevleri de

yerine getirdi. İşçi sınıfının dünya görüşüyle, yerel/ulusal planda yapacağı demokratik mücadeleler, ne TİP'lilerin ne de onların vazgeçilmez ortakları gangster sendikacıların umrundaydı. Kimi ilerici aydınlar ise tepedeki bu olgu ara bel bağlayıp avans aldıklarından, tabandaki gerçek sese kulak kabartmıyordu.

Gel zaman, git zaman TİP içinde ve dışında gerçeğin sesi ideolojik ve pratik olarak uç vermeye başlamıştı. Partideki çalkantıları rayına oturtmak için geçerli yollar-yöntemler, demokratik tartışma, ikna, azınlığın çoğunluğa uyması gibi bilinen ilkelerin korunup geliştirilmesi, kitlelerle kopmaz bağların kurulması, vb. gözetilmiyor küçükburjuva kalpazanlığına soyunuluyordu. Bu arada kaba kuvvet de gerekiyordu. Öyle ya Bizans oyunu sökmeyen yerde Osmanlı'nınki sıraya girmeliydi!

Partideki Aybar, Boran, Aren, Sargın'ların kapışma ve çeşitlemeleri sahnelenirken bay Akman ve Tanta ne güne duruyordu? Üstelik de sendikacıydılar. Ayrıca, gövdeleri kabadayılığa uygundu. Fakat onların kabadayılığı biçimseldi. Yüreklerinde korkuların kol gezdiğini bilinçli işçiler kavramaktaydı ve on arın hotzotçuluğundan asla korkmuyorlardı!

Bu bayların çektiği nutuklar hiç de yenilir yutulur cinsden değildi. Çok keskin kelâmlar ediyorlardı. Birileri de bu sahte kabadayılık gösterilerine kölece tapınıyordu. Onların söylediklerinin en azından onda birini (tanrı şaşırtmasın) bizler söyleyiversek, paçamıza TCK'nın 141-142. maddeleri yapışır, rahatlıkla giriverirdik içeri...

Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas, ya ırkçılık damarlarının fazlaca kabardığından ya da üstün uzak görüşlülüğünden(!) bu bayları çok tutuyordu. İstek ve niyetleri değişik olsa da bu kimseler tutulan, aranan, vazgeçilmez yaratıklardı. Her kesimin ittifak ettiği görüş buydu. Bu kimseler görünmez kazalara karşı adeta "şerbetli"ydiler. Kişisel yetenekleri(!) de çok üstündü. Hem ilerici (!) sendikacı hem TİP'li olmak... 15/16 Haziran Direnişi gibi çok önemli sosyal mücadeleler içinde hem bulunmak, hem bulunmamak... Egemen güçlerle gerekli ilişkileri kurmak; fakat "devrimci"liğe de toz kondurmamak.. Ve ayrıca, şer kuvvetlerinden uzakta kalabilmek... Doğrusu bütün bunlar, çok büyük denge(!) uzmanlarının başarabileceği türden işlerdi...

TİP kongrelerinde, bü türden baylar hem oy deposu hem de "kabadayı" olarak kullanılıyordu. Böylelikle oportünizmin çürümüş gücüne(!) doğrusu çok yetkin bir destekle birazcık ömür daha katılıyordu.

Bu baylar aynı eylemlerini şimdi CHP içinde yürütüyorlardı.* Yarın ise, sınıfsal(!) görevlerini daha başka yerlerde sürdüreceklerinden hiç kuşkumuz yoktur. Neyleyelim ki, gangsterliği üretim ilişkileri yetiştiriyor; oportünizm de sırtını okşayarak güçlenmelerini sağlıyordu.

Sendika gangsterlerinin işçi örgütlerinde kendilerine bu kadar önemli yerler bulabilmelerinin elbet nedenleri vardı. Bu konu bir yana, önemli olan örgüttü ve örgütlerin korunup gelişmesiydi. Kişiler gelip geçiciydiler; fakat, bu kadar çürü-

* Kenan Akman, CHP'den İzmit Milletvekili olarak Parlamentoya girdi. Fikri Tanta DİSK Onur Kurulu'na terfi ettirilidi. Ve her ikisi de 12 Eylül 1980 sonrası DİSK Davası sanıkları arasında yerlerini aldılar. DİSK'e köstek olacak bir tutum izlediler. (Ayrıntılı bilgi için dava dosyasının incelenmesini öğütleyebiliriz).

müşlüğün ilerici bir hareketin içinde bu düzeyde ve sürekli bulunabilmesi asla kader de değildi.

Nereye kadar sürecekti bu aldatmaca?

• İşçi sınıfının devrimci mücadelesi her alanda gelişip güçlendikçe hareketin içine sızabilmiş bütün asalaklıklar bir bir açığa çıkarılacaktı...

İşçi sınıfı mücadelesinin teori ve pratiğinde rol alanların gerçek kimlikleri, tıpkı laboratuarlarda yapılan deneyler gibidir. Günü gelir gerçeğin sesi tokat gibi inerdi kimilerinin suratına. Uzun sürmez, bakarsınız bir sürecin uzantısında oportünizmin çirkin yüzü ve gangster sendikacılık açığa çıkar; gizlenemez, saklanamaz, unutturulamaz!

İlginç Bir Anı Daha

Emniyetin merdivenlerini aşındıranlardan bir kimliği daha açıklamayı uygun görüyorum. Çünkü kimi kimliklerin teşhis ve teşhirinde (tanıma-sergileme, tanıtma, açığa vurma) sayısız yarar var.

Sellüloz-İş Sendikasının değişmez yöneticilerinden bay İlyas Başyılmaz'ın durumu Akman ve Tanta'nınkilerden farklı değildi. O da tarife uygun tipik sendikacılardan biriydi.

SEKA'da sarı sendikacılığa karşı verilen savaşta (ki, bu savaşta her bilinçli işçi gibi bizlerin de teri ve kanı vardı), işçi hareketi onu da mücadeleye sokmuştu. Fakat, bu tür kimseler kerameti kendi kişiliklerinde gördüklerinden, hareketi anlamaz-anlayamazlardı.

Bayımızın işyerindeki pozisyonuna ve "devrimci"liğine kimilerince çok önem veriliyordu. O da hakkındaki bu peşin avanstan yararlanıyor; hakkındaki önyargıları fırsat bilip işine bakıyordu.

Aslında bu kimselerin sosyalizmle uzak-yakın bir ilişkisi bulunmuyordu; ayrıca, bu tipleri sergileyerek suçladığımız kanısına varılmasın. Evet bu kavgada suçlu olanlar vardı; fakat asıl suçlular böyleleri değildi. Küçükburjuva solculuğu moda iken, böyleleri de nasibini almış, TİP'de ve sendikalarda o da şanına uygun yerlere getirilmişti.

SEKA'da işçilerin büyük çabalarıyla sarı sendikacılık yerle bir edilmiş, fakat tabandaki yürekli ses yerine, memur zihniyetli sendikacılar Sellüloz-İş'in yönetimine getirilmişti. Mekanizma böyle işletiliyordu. Durum hemen her sendikada benzer biçimde gelişmekteydi. Tavandakiler tabanın iradelerini temsil etmiyordu; edemezdi...

Sonradan bu sendika yöneticileri, kendinden öncekilere taş çıkartacak kertede sarı sendikacı olmuş, en ileri işçilerin etkinliğini kırmak için her boyaya girip çıkmıştı. Fakat bir türlü işçilerin geçmişten günümüze bu türden sendikacılara karşı veregeldikleri çok yönlü mücadeleyi dindirememişlerdi. Ekilen tohumlar, her budamada daha güçlenerek yeşeriyordu.

İşsizlikten anam ağladığı günlerde SEKA'da işbaşı yapabilmek için çok uğraşmıştım. Öyle ki, ücret bile istemeyecektim; olsa üste bile vermeye razıydım... Yeter

ki işçi içinde olayım... Ayrıca SEKA'ya girmeyi tek başına düşünmüyordum. Benim o işyerinde çalışmamın Harekete kazandıracağı çok şey vardı. Böylelikle mücadele daha bir anlam kazanacaktı. Bu durum biliniyordu ve partide kararlaştırılmıştı. Gene ayrıca, siyasi mücadelede SEKA gibi bir işyerinin belirleyiciliği hepimizce kavranmıştı.

İşe girmenin kolayını da bulmuştuk ve gerekli girişimleri yapmış, evrakları tamamlamış, sınavlardan geçmiştik bile... Tam işe alınmamıza ramak kalmışken, partimizin medarı iftiharı, büyük işçi önderi ve sendikacı bayımız (İlyas Başyılmaz) ve şürekası (Hayri Balkan) sözde bizim işbaşı yapmamızı hazırlıyor gözükerek, pişmiş aşa su kattı ve işbaşı yapmamızı engelledi. O, bu çabasında yalnız değildi ve görevini büyük bir ikiyüzlülükle yerine getiriyordu. Üstüne varamadık onun. Onlar güçlü ve haklıydılar. (!) Hamurumuz farklı, kaygılarımız değişikti. Bizimkiler azınlıkta, onlar ise çoğunluktaydı. Gün oportünizmin günüydü; bizimkiler ise, "oyun bozucu". Bir devrimci işçi parti kararıyla SEKA arpalığına ayak basınca dümenler bozuluyordu!(Parti kararını engelleyen bu baylar, sonradan TİP GYK'da görev almış, merkez oportünist kliğin devrimcileri partiden "ihraç" işinde görevlendirilmişlerdi.) Bir devrimcinin SEKA'da işbaşı yapması öyle kolay bir şey değildi...

Birbirimizi sevmezdik. Aynı partide düşman gibiydik. O İzmit'te yerli; yani diyelim 30 yıllık; biz ise, 10 yıllık "yabancı"ydık. Onun familyası kalabalık ve yerleşik. Bizim ise ne familyamız vardı ne de "yerleşik" bir konumumuz. Yeri gelince, hasetlik duygularını gizleyemez, "devrimcinin hakkı nasıl yenilir" diye bir sevdaya tutulurdu. Ve bu yüzden çeşitli spekülasyonların, tertip, şantaj ve komplolaın kapısını rahatlıkla çalabilirlerdi.

Hakkımızda:

–Kim bu adam, nereden gelmiş, kim göndermiş, belki de meçhûl adamdır! Diyebiliyorlardı. Eloğlu dedirtiyordu. Oportünist, spekülatörlere pirim veriliyor; arka çıkılıyordu. İşsiz kalmışsın, çoluk çocuğunla perişan olmuşsun, inandığın dava uğruna herşeyini yoğa saymışsın, hapislere düşmüşsün, perişan olmuşsun... Bu türden insanî duygular taşıyan kimse yoktu TİP oportünizmi içinde...

Kimileri gibi, bu bay da işsizliğe talim edişimize seviniyor ve böyle bir gerekçeyle İzmit'ten çekip gitmemizi sağlamaya çalışıyordu. Bu düşünceleri o kadar ileri görülmüş ki, TİP'den ihraç edilmemiz için de canla başla savaşmıştı. Bununla da kalmadı; kimliğimiz çok açık ve belliyken "komünist" olduğumuzu iyi saatlerde olsunlara ve çevreye üflemekten geri kalmıyordu. Evet, bir yanda "devrimcilik" öte yanda entrikacılık ve antikomünizm revaçtaydı...

Bütün bunların neye yaramış olduğunu bilemem. Bilinen kimliğimizle, gizlimiz saklımız olmadan kitlelerle birlikte, aynı kurumlar içinde, adeta bir mayın tarlasında yürüyorduk. İnanç, bilinç ve özverilerimizin önündekilerle didişirken, ardımızdaki kalleşliklerin de rolünü unutamıyor insan...

Bu tür kimseler ise, bellerinde aletleri, meyhanelerde, gösterişli sofralarda sol gevezelikler yaparak kendi yollarında -büyük koruyucularıyla birlikte halvet olup-

yürümekteydiler. Giderek çalıştığı işyerinde çok büyük bir yönetici ünvanına kavuştu.

İşin en ilginç yanı: 12 Mart 1971'de, TİP'nin son kongresinde Genel Yönetim Kurulu Üyeliği sıfatını da alan bayımız, diğerleri gibi sanık ve mahkûm olmaktan kurtulan beş-on kişiden biri olmuştu.

Bu garip durum karşısında, TİP'nin merkez yönetim kadrosuna bir işçi kentinden 7 adet "sınıf bilinçli işçiyi" getiren çok üstün yetenekli ve maskeli sosyalizm tüccarları utansın mı diyelim? Yoksa kendimizi eleştirip gerekeni yapamayışımıza mı yanalım?

Ne diyelim?

İlyas Başyılmaz terk-i dünya etti (1990). Ölüm ilanını işçiler değil, patronlar verdi. Demek ki, TİP içindeki oportünist-devrimci kavgasının aklanması için 20 yıl geçmeliymiş! Kimileri (TİP MYK üyesi, İzmit İl Başkanı, avukat Şinasi Yeldan) sıkıyönetim mahkemelerinde "kamu tanıklığı" yaparak savcının yanında yerini alarak, kimilerinin ölüm ilanını patronlar vererek açığa çıkaracaktı. Bizimkilerin oportünizmin maskesini düşürebilmesi, doğadaki gibi sabırlı olmayı ve kararlı bir mücadeleyi gerektiriyordu.

Askeri Cezaevine Giriş

"Sorgu-sual" işleri tamamlanmıştı. Bir gece yarısı bizi alıp götürdüler. Demek Emniyette daha fazla tutamıyorlardı bizi...

Sonradan öğrendiğimize göre, Emniyet yetkilileri bizleri, Merkez Komutanlığı altında bulunan hücrelere götürmek istemişler. Askerler ise, buna karşı çıkarak, Kocaeli Askeri Ceza ve Tutukevi'ne konulmamızın daha uygun olacağını belirterek bizleri kurtarmışlardı. Evet, gerçekten kurtulmuştuk. Hukuken gerekli mahkeme kararı olmadan cezaevine konulmuştuk...

Askeri Ceza ve Tutukevi, eski, köhne bir binaydı. Temiz de sayılmazdı. Burada bize bir koğuş hazırlanmıştı. Yatacak ranzalar, tuvalet ve pencere vardı. Havalandırmaya da çıkartılacaktık. Ohh.. ne güzel. Burada Emniyettekinden daha emniyetteydik.

Gazete de okuyorduk, görüşmecilerimiz de gelmeye başlamıştı. Sonradan bu demokrat uygulamaların sebebini öğrenmiştik. Bir takım "etkili ve tepkili" zevatın dışında, "ciheti askeriyeden" bir iki demokrat, namuslu ve yürekli yurtsever yöneticinin yüzünden iyi işlem gösteriliyormuş bizlere. Bütün bunları öğrenince çok sevinmiştik. İşçilere demokratça davranan, onları adeta koruyan bu subay arkadaşlar,* bizim yüzümüzden çok zor günler geçirmişti. Bunları sonradan öğrenmiştik. İşçileri koruyan, aslında askeri infaz yasasının gereğini yapan (ki, böyleleri de çok az bulunmaktadır.) subay ve asker arkadaşların (sonradan hepsi ordudan ihraç edildi) varlıkları karşısında kendilerine sınırsız saygı beslerken başlarına gelenlere neden olduğumuz için de içtenlikle çok acı duymuştuk.

Böylece, yetkili mahkemece tutuklanmadan cevaevine konulmamızın nedenini de öğrenmiş oluyorduk.

* S. Ö., *12 Mart 1971'den Portreler C. III*, Sorun Yayınları 2. Baskı, s. 391-399, 1997.

Cezaevine gelen bizim ekip, bütünüyle anlaşmış kimselerden oluşmuyordu. TİP içindeki çelişkiler işçilere de yansımıştı.

Doğrusunu söylemek gerekirse, gerek Türkiye üzerine, gerekse dünyada olup bitenler üzerine çoğumuzda, şöyle "dört başı mamur", bilimsel olarak tanımlanabilecek görüşler yeterince biçimlenmemişti. Çoğunluk olsa olsa, TİP kültürü, sendika kültürü taşımaktaydı. KDİKB üyeleri olarak bizler; TİP-Sendika ittifakından daha ileri bir fikir düzeyinde sayılıyorduk. En azından Marksizmden haberliydik. Susuzlukla okuyor ve öğreniyorduk. O dönemdeki fraksiyonlar karşısında herkesin kafası karışıktı. Hiçbir kesimde örgütsel ve düşünsel bütünleşme pek yoktu. Şu ya da bu dergi ve gezetelerdeki yazıları yarım yamalak bilgilerimizle papağan gibi birbirimize aktarıp, tartışıp duruyorduk. Tek savunulur ve sağlıklı yanımız, sınıfsal sağduyumuzdu. Bunun dışında bizleri, "Proleter Devrimci", "Sosyalist Devrimci" diye tanımlamak ve bölüklere ayırmak isabetli bir davranış sayılabilir miydi? Fakat gene de bütünün ayrı ayrı parçalarıydık. Birlik ve bütünlüğü temel ilkeler çerçevesinde, teori ve pratikte sağlayacak çimentonun formülü ise daha laboratuvarlardan çıkmamıştı.

Marksizm-Leninizm'in hiçbir temel eserini doğru dürüst okuyamamıştık. Bizler, bizimkiler, bazı eserleri, TİP'in "haysiyet divanı" korkusundan gizlice okumuştuk.Fakat buna, tam olarak söylemek gerekirse; "okumuş'duk, öğrenmiş'dik, anlamış'dık" diyebilir miydik? Bilimsel sosyalizmi anlayıp kavrayabilmek için asgari temel bilgilerden, eğitimlerden geçmemiştik. Bu görevi üstlenecek Proletarya Partisi ise oluşturulup geliştirilememişti henüz. Her şeyi kendi imkân ve yeteneklerimiz ölçüsünde kavramaya çabalıyorduk. İçimizde en fazla öğrenim görmüş olanımız, Sanat Okulu düzeyindeydi. Yanlış anlaşılmasın. "İyi bir yüksek öğrenim görmek, Marksizmi öğrenmeye yeter." diyenlerden değiliz. Böylesine sakat bir görüşü değil, bütün çıplaklığıyla kendi konumumuzu anlatıyoruz. Elbette biraz beyin sahibi olan herkes, toplumdaki olgu ve olayları görüp değerlendirebilecekti. Sosyalizm işçi sınıfının öğretisi olduğuna göre, Onu da başta bizler öğrenecektik. Demem o ki; Sosyalizmi de, diğer bilgilerimizle birlikte tümünü hayatın ve ülke gerçeklerinin içinde öğrendik. Eylemlerden hapislerden. (Bugün de kendimize Sosyalist demeye dilimiz varmıyor, "örgütler anarşisi" halimize bakarak, adeta utanıyoruz. En azından yüzümüz kızarıyor, kendiliğimizden böylesine sorumluluğu olan bir sıfatı kullanırken...) Kolay değildi sosyalist olabilmek. Olunacaksa işi, üretimi, özel yaşamı ve eylemiyle sapına kadar gerçek sosyalist olunmalıydı, yoksa tarih, insanın adını sosyalist yerine maskara diye kaydederdi. Hem bu sıfatı kullanmaya tek başımıza bizler karar veremezdik. Hayat ve mücadele verirdi kararını...

Cezaevinde her birimiz, "komünistliğimize" toz kondurmuyorduk. Başımız dikti. Gözümüze eğri bakanın tepesindeydik.

İçerde, 15/16 Haziran direnişi sırasında olup bitenleri, geçmişte cereyan eden olayları ve bunlar karşısında takınılan kişisel tavırları, sinema şeridi gibi gözümüzün önünden geçirip tartışıyor, tartışıyoruz... Gelecekte de tartışılacaktır...

Kavgalarımız-Uzlaşmalarımız

Bir hareketin içinden hapishaneye gelenler arasında önemli kişisel ve örgütsel görüş, anlayış ve davranış ayrılıkları olması doğaldı. Bu doğal olay, işçiler için de, küçükburjuvalar için de geçerliydi... Burjuvalar hapislere pek düşmediklerinden onların çelişkilerini gözlem yapmak şansına sahip olamadım. Pekâla, bütün bu ayrılıklar cezaevinde nasıl bir çözüme kavuşturulacaktı? Sürtüşmeler nasıl azaltılacaktı? Bir örgüt disiplininden gelinmiş olunsaydı, dışarıdaki Hareketle içeriye girenler Hareketin genel örgüt kolektifinden soyutlanmaz, her olayın ve sorunun adı rahatlıkla konulabilinirdi. O zaman mesele kolaydı. Başta örgüt, onun tüzüğü-programı ve genel geçer temel ilkeler, ayrıca görev ve sorumluluklara göre çözümler aramak yeterliydi.

Başta işçiden yana görünümlü küçükburjuvalar olmak üzere gangster sendikacılar işçi sınıfı hareketinin siyasal ve sendikal alandaki birlik ve bütünlüğünü baltalamış, ülkedeki engin potansiyel bir türlü içindeki engelleri kırıp atamamıştı. Ancak, tabandaki birliktelikleri yaratanlar her birimde "birlikte neleri yapabiliriz"in cevaplarını aramaktayıdı.

Bizlerin cezaevindeki durumu da bu ilkelere yakındı. Hareketimiz ve onun yargılanma sırasındaki yerleri şöyleydi: Başta: KDİKB, T. Maden-İş Sendikası ve TİP'liler. Bizimkiler (KDİKB) bu üç örgüt içinde de etkindi. Bazılarımızın TİP merkez kliğince, "haysiyet divanı"nca, onurları kırılmak istenmişti; işçileri örgütlerden tasfiye niyetleri oportünistlerin yüzlerine gözlerine bulaşmıştı. Sendikacıların bizimkileri tasfiye etmesinin asla mümkün olmadığını hayat göstermişti. Çünkü işçi sınıfıyla kenetlenmiştik.

Kentimizden hapishaneye gelenlerin temeldeki farklılıkları bu biçimde açıklanabilir. Dışarda farklı örgütsel kaygıların taraftarları olsak da, burada birlikteydik. Aramızda asgari bir diyalog kurulamayacak mıydı? Yoksa hepimizin farklı tutumları birbirimize batacak, en ufak bir hata, en büyük kavgaların kaynağını mı oluşturacaktı? Bazen iyi niyetle yapılan bir uyarı, hemen şuur-altı saplantıları gündeme getiriyor, tonlarca manasız laf çuvalının ağzını açıyordu. Derken sürtüşmeler, horozlanmalara ve kabadayılık gösterilerine kadar varıyordu. Henüz yumruklar konuşmamakla birlikte, işler o kerteye doğru hızla tırmanıyordu. Asgari bir uyum sağlayabilmek için neler yapılmalıydı? Temel ilkelerin geçerliği işin çözümüne yetmeyince, doğrudan kişilerin savundukları inançlarına, bilinçlerine hitap etmek gerekiyordu. O da işe yaramazsa halkımızın gözettiği gelenek ve töreleri gündeme gelecekti. Yani, büyük-küçük, saygı-sevgi, ar-edep, vb. gibi. Kişilerin bilinçlerine hitap edilerek sağlanamayan uzlaşma, törelerimize göre nasıl sağlanacaktı?

İyilikle söyleyip ikna etmenin yolunu ve gereğini bizimkiler sonuna kadar korumuşlardı.

Problem çok karmaşık olsa da hepimizin işçi olarak, küçükburjuvalardan farklı bir yanımızın bulunması gerekiyordu. Sonunda bu farklı yanımız galip geldi. Oturup efendice konuşmaktan başka yol yoktu. Bütün olayların ve problemlerin değerlendirmesini yapacaktık; bu cezaevinde birer devrimci gibi yaşamak için gereken şartları yaratacaktık. Hüner, bilinen bu doğruları deneyebilmekti galiba.

Hepimiz işçiydik ama, süzme bal da değildik; bu toplumdaki birçok pislikler derece derece üstümüze bulaşmıştı. Bilgilerimiz sınırlı, deneylerimiz az da olsa, üretimin içinden, hayatın çıplak gerçeklerinden gelenlerin şaşmaz sezgisi ve sağduyusu, bizleri asgari de olsa bir uzlaşmaya getirecekti.

İşçilerin en yaşlısı, bu hapisliğin dışında, girmiş-çıkmışlığı olan da sadece bendim. O halde bu görev bana düşmekteydi. Toplandık. Eskiden bildiklerimizi, deneylerimizi anlattık. Burada neler yapabileceğimizi, birbirimize karşı nasıl davranmamız gerektiğini, Sıkıyönetim mahkemelerinde bizleri hangi görevlerin beklemekte olduğunu, hapishanelerde çürümeden nasıl yaşanacağını, bütün bunlar için de tek tek herkesin kendisini kontrol etmesi gerektiğini ve burada da 15/16 Haziran Direnişi'ndeki gibi asgari bir organizma oluşturmamızın gerektiğini hep birlikte konuştuk. Konuştukça da, yapılacak olan işlerle temel görevler hemencecik ortaya çıkmıştı; ve böylece iş bölümü yapıldı; organize olmak için ilk adım atılmış ve görevler şöyle sıralanmıştı:

–Temizlik listesi. Nöbetleşe olarak herkes katılacak.

–Dışardan alınacak ihtiyaçlar: Yiyecek, gazete, sigara, vb. Salih Gürol tarafından üstlenilecek. Koğuşta sigara içilmeyecek.

–Yemek işleri: Turgut Uysal yapacak, onun görev verdiği herkes sırayla yardımcı olacak.

–Herkes parasını ortaya koyacak; Neşet Demircan para işlerine bakacak (sonradan bu görevi kabul etmedi).

–Dış ilişkilere, özellikle yazışma işlerine de biz bakacaktık.

Bu cezaevinde henüz Komün olarak yaşayabilecek, örgüt, bilinç ve disiplin eksiklikleri yüzünden biçimlenen organizma tümüyle Komün sayılamazdı. Bu nedenle Komün başkanı seçmedik; ve bir Komün disiplini içinde olamadık. Fakat asgari bir çözüm gelmişti problemlerimize. Çözüm bekleyen bir mesele karşısında toplanıp birlikte çare aranacaktı.

Görev alan bütün arkadaşlarımız işlerine hırsla koyuldular.

Salih Gürol, ne de yetenekliymiş; dışardan getirtilebilecek her şeyi bir güzelce bulup-buluşturup içeriye sokabiliyor. Kürt oluşu yüzünden hemşehrisi asker arkadaşlarla rahatlıkla kaynaşmıştı. Turgut Uysal'ın üstüne ahçı bulunamazdı; sessiz sedasız, yapacağını yapıyor-yaratıyordu. Yemek yapmakta ben de ustalığıma toz kondurmam; fakat, o bizi işe karıştırmıyordu. "Hiç olmazsa bu hünerini herkese öğret" denildiğinde de, diyergâm davranıyor, kimseyi yardıma çağırmıyordu. Temizlik işleri de yoluna girdi. Sigaralar yerlere atılmıyordu. Belli saatlerin dışında sigara içilmiyor, hela temiz tutuluyor, gerekli su bulunduruluyor, koğuş havalandırılıyordu. Neşet Demircan'da artık Karadeniz fıkralarını anlatırken, sürtüşmelere ilk kaynaklık eden bu kötü huyundan sakınmaya özen gösteriyor, fıkraların edeplilerini seçiyordu. Aslında edep yönünden laz fıkralarının üstü çok açıktı... Saffet Kayalar ise, eski kabarmalardan vazgeçmiş görünüyordu. Süngüsü birazcık düşürülmüştü. Her halde bu tür davranışların en azından provokasyon sayılacağını düşünmeye başladı; ya da kesinlikle karşılık göreceğini eylemdeki grupçu, bireyci ve

sekter hareketlerinin mutlaka hesabının sorulacağını hesap etmişti... Ona karşı dikilenler de susmakta kusur etmiyordu.

Günlerimiz böylece gelip-geçiyordu. Aramızda birkaç günlüğüne bazı kimseler sıkıyönetim suçlusu(!) olarak sokulmuştu. Bunlar, her ne kadar, "kumar-esrar" gibi suçlardan ötürü içeri alındıklarını söylüyorlarsa da, şüpheli kimselerdi; biz de onlara karşı ketûm davranıyorduk.

Bu cezaevinde iki defa da görüş yaptık; aslında yasaktı. Ailelerimiz, çocuklarımız, işçi arkadaşlarımız, bütün dostlar ziyaretimize geldiler. TİP il başkanı, Av. Şinasi Yeldan ile TİP Senatörü Fatma Hikmet İşmen hanım da görüş için gelenlerin arasındaydı. Biz bu kimselerle görüşmedik; görüş yerinde tel örgünün karşısında kendilerini görünce hangi yüzle geldiklerini bile kendilerine sormadan, tel örgünün arkasında kendilerini bırakıp dönmüştük. İçeri gönderdikleri parayı da almadık. Bu parayı partideki "muarızlarımız" sonradan aralarında bölüşmüştü.

(Bu bay avukat, 1971 Sıkıyönetiminde, "yol arkadaşlarıyla" birlikte, hakkımızda açılan davaların birinde, KDİKB davasında, karşımıza gelip kamu tanıklığı yapmıştı; ayrıca bu tanıklıklar yüzünden birçok arkadaşımızla birlikte, oğlum da hüküm giymişti... Senatör hanım da, bu bay avukatla dostluğunu pekiştirmişti. Kendisini meclise gönderen militanların özveri ve militanlığının ona bir yararı yoktu ki... Senatör hanımın işçi sınıfının mücadelesine neler getirdiği, neler götürdüğünün dökümü elbet bir gün yapılacaktı... Onun da adı konulacaktı.)

Cezaevinde, dışarısı ile işleyen bir haberleşme bağlantısı kurulmuştu. Olup bitenleri anında öğrenebiliyorduk. Havalandırmaya her çıkışımızda, işçi arkadaşlarımızdan ya da ailelerimizden biriyle hemen her seferinde, yakından ve uzaktan karşılaşabiliyorduk. Sanki, onlar da dışardan cezaevinin çevresini kuşatmış bekliyordu; adeta bizlerin emniyetini sağlıyordu.

Dilekçe Yazıyoruz

Bizi tutsak alanlarla, onların mevcut yasalara uymayan uygulamalarıyla uğraşmak gerekiyordu; ayrıca, bu yasa tanımazları belgelemek de boynumuzun borcuydu. Konuyu oturup tartıştık ve bir dilekçeyle ilk yazılı müracaatımızı yazmaya koyulduk. Bilgilerimiz sınırlı olsa da gene de bazı şeyleri biliyorduk. Yazıcılıkta bildiri yazacak kadar "kültürlü" sayılırdık.

Dilekçemizi okuyan Askeri Cezaevi yetkilileri, bu dilekçeyi hiçbir makam ve merciî'nin kabul etmediğini söyleyerek geri çevirmişti. Emniyet yetkilileri: "Biz karışmayız.." Askerî makamlar ise: "Biz de karışmayız... İst. Sıkıyönetim Kom. karışır.." diyordu. Böylece bizim dilekçe yerini bulamadan "makam"lar arasında günlerce paslaşıldı durdu.

Dilekçede yazılanlar bir iki masa arasında paslaşılsa da, dar bir çevreye hitap etse de varlığımızı, isteklerimizi ve sesimizi böylece duyurmuş, belgelemişti! Bu da bir görevin yerine getirilmesi değil miydi? Taleplerimiz yasalara uygundu. En kısa süre içinde, 24 saatte, hakim önüne çıkarılmamız gerekiyordu. Ne ile suçlandığımızı bilmeliydik. TCK'nın hangi maddesi uyarınca yargılanacaktık; ayrıca, bizlere yapılan

işlemlerin, haddimiz olmayarak, yasalardaki yerini soruyorduk. Emniyette alınan eşyalarımızın bir kısmına el konulmuştu, onları da geri istiyorduk.

Düşünüldü-taşınıldı, emir yüksek yerden geldi; ve bir gün: "Toparlanın gidiyorsunuz.." dediler. Toparlandık; bir amerikan yapısı askerî otobüse, bir süngülü asker-bir işçi çifti halinde oturtulduk. Yakınlarımız da nakledileceğimizi öğrenip gelmişti; vedalaştık, el salladık; İstanbul'a doğru yola koyulduk.

Yolda, bizleri tanıyan işçi arkadaşlar duraklayıp el sallıyordu. Neş'emize diyecek yoktu; içimizde en şakacı olan Hakkı Öztürk'tü (soyadı benzerliğimizden gayrı bir benzerliğimiz yoktur). Zaman zaman şarkı ve marş söylemek üzere bir girişimde bulunuluyor, sonunda asker arkadaşların: "Yasak arkadaşlar! Bize laf gelir!" biçimindeki uyarılarından ötürü, marş ve türküler yarım kalıyor, gürültünün şiddeti frenleniyordu. Evet, bizlere çok iyi davranan asker arkadaşlara "laf" getirtmemek gerekti.

15/16 Haziran Direnişi'nde binlerce olayın cereyan ettiği bu yol güzergâhında şimdi birer tutuklu olarak geçiyorduk. Her geçtiğimiz yerde eski anılar bir bir tazeleniyor, yaşanan ilginç olaylar üzerinde konuşup gülüşüyorduk.

Otosan Fabrikasının önünden geçerken öldürülen işçi arkadaşlarımızın anısına sağ yumruklarımızı sıkarak havaya kaldırmış, onları saygıyla selamlamıştık.

Selimiye Kışlası

Uzun şaseli amerikan otobüsü, Selimiye Kışlası'nın Harem'e bakan cephesindeki kapıdan tek manevra yaparak içeri giremedi. Kapı önündeki oto garajına doğru bir keskin dönüş yaptı. Sonra, bu tarihi Kışlanın kapısına iyi bir nişan alarak, isabetli bir dalışla içeri girebildi.

Kapıdan giren otobüs sağa döndü, karşıdaki kulenin dibinde bulunan bir kapı önünde duruverdi. Otobüsten indirildik. Hazırlanan evraklarımız, ev aramalarında toparlanan malzeme ve kitap çuvallarıyla birlikte ilgililere teslim edildik.

Bir Astsubay künyelerimizi kayda geçirdi. Böylece Selimiye'deki hapislik günlerimiz başladı.

Kulenin dibindeki koğuşlara tıkıldık. Kelimenin tam anlamıyla buraya tıkılmıştık. Selimiye'de çeşitli fabrikalardan toparlanmış yüzlerce işçi vardı; ancak, 20 kişinin kalabileceği bir koğuşta 80 kişi kalıyorduk.

Sendika liderleri burada ağırlanmıyordu. Onlar, asaletlerine daha uygun olan Davutpaşa Kışlası'ndaydı. Selimiye Kışlası'nın bu en berbat koğuşlarında ise, devrimci işçiler ve öğrenciler, özellikle Dev-Genç'li arkadaşlar bulunmaktaydı. Aramızda diğer kesimlerden de bir iki kişi vardı.

Çevremizle tanışmaya koyulduk. Büyük bir çoğunlukla birbirimizi tanıyorduk; ya da en azından birbirimizin adını-sanını duymuştuk. Diğer arkadaşlarla da tanışmakta gecikmedik. Karşılıklı bilgi alış verişi yaptık.

Bu koğuşlar çok haraptı, galiba ilk yapılışından kalan işlemeli tavanlar, eski kapılar, döşemeler adeta dökülüyordu. Bu tarihi Kışla işçilerin ağırlığını çekebilecek miydi? Loş ve rutubet kokan uzun koridorlarda, yontma mermerler, sal taşlar-

dan oluşan zemin düzensizdi. Bazı bölmelerde ahşap ve kerpiç karışımı malzemeler kullanılmış, kalın meşe hatıllarla yüksek duvarlar birbirine bağlanmıştı. Eski eserlerin, tavla da olsa, her şeyi şimdikilerden daha sevimliydi. Görkemleriyle, mimarisiyle, yapı malzemesiyle, işlevleriyle.

Koğuşların en güzel yerleri ise pencereleriydi. Buradan dışarısı o kadar güzel görünüyordu ki. Özellikle deniz, limandaki depolar, işçiler, vinçler, Haydarpaşa Lisesi, İstanbul-Ankara karayolunun başlangıç yeri, Harem'e inen yol eşsiz bir manzara oluşturuyordu. Temiz bir hava, püfür püfür pencerelerden içeri giriyor, tazeliyordu canlılığımızı. Ohh! doğa ne güzel, deniz havası ne tatlıydı...

Selimiye'nin yemekleri de güzeldi. 1. Ordu Karargâhı'nın yemeklerini yiyebilmek her kula nasip olan bir şey değildi.

Gençler, hapishaneye canlılık ve bambaşka bir hava taşımıştı. Sabahları herkese spor yaptırıyorlardı. Kendi hazırladıkları, aslında eski askerî marşlardan adapte ettikleri marş ve türküleri söylüyorlardı. Sosyalizm üzerine tartışmalar açılmış "eğitim" çalışmaları da başlamıştı.

Selimiye'ye her gün yeni yeni kimseler getiriliyordu. Bunlar arasında özel görevliler de vardı. Fakat böylelerini fındık kadar beyni olanlar bile görebiliyor ve hemen de onlar tecrit ediliyordular. Bu görevlilerden biri artık o kadar ters düşüyordu ki, arkadaşlar dayanamayıp, güzelce patakladıktan sonra kapı dışarı atmışlardı: "Alın bu zibidileri içimizden!.."

Burada işkence edebiyatı yapılacak olsa, belki de dünyanın en şahaser örneklerini vermiş olurduk. Selimiye'de işkencenin daniskasını görmüş olan arkadaşları görünce, İzmit'teki durumu, dilekçe verişlerimizi andık ve biraz da utanmıştık.

İşkenceden yaralı arkadaşlarımızı kucaklarımızda taşıyorduk. Onları tedavi edecek bir parça tuz, ya da bir aspirin bile aldıramadık. Doktor getirtemedik. Burada da dilekçeler yazılıyordu; bazı işlemleri düzeltmek ya da iyileştirmek için eylemler de konuluyordu; ama aldıran, soran yoktu. Halbuki İzmit'te bizler böyle mi ağırlanmıştık?

Astsubay Başçavuş'un Merakı

Bizleri bekleyen askerî birliğin başında bir Astsubay Başçavuş vardı. En "saygın" gazeteler bile kimilerimizin "Divan-ı Harp"de idam talebiyle yargılanacağımızı, 95 kişinin kurşuna dizileceğini, adlarımızı anarak yazmıştı. Böylece bizlerin önemli kişiler olduğumuz(!) kanısına varmış olan Başçavuş, aramızdan hiç ayrılmıyordu. Bir vesile yaratıp koğuşlara geliyordu; amacı bizleri konuşturmaktı. Zeki sayılmazdı; yetenekleri de yoktu. Başta gençler, hepimiz Başçavuşu makaraya almış, kendisiyle dalgamızı geçiyorduk.

Oysa, adamcağızın derdi başkaydı. Birgün gençler, kendisini adamakıllı sıkıştırmışlardı: "Doğru söyle başçavuşum... hadi, erkekçe... askerce söyle... sen MİT'tensin değil mi? Yoksa başka bir istihbarattan mısın!?" Başçavuş çok konuşkan olduğundan yakayı kaptırmıştı. Elindeki Hürriyet Gazetesi'ni göstererek, (O tarihlerde bu gazetede Yassıada Komutanı Alb. Tarık Güryay'ın hatıraları yayınlanıyordu) "ben de" diyordu: "Selimiye'den hatıralar yazarak yolumu bulacağım. Ne

yapalım Albayların şansına cumhurbaşkanları, başbakanlar, milletvekilleri düştü: benim şansıma da sizler düştünüz. Fırsatı değerlendirmek için sizi konuşturuyorum... Niyetim açık..."

Gençler; "yaşşaa! varol!" diyerek başçavuşun nutkunu alkışlamıştı.

Başçavuş, şaka-maka kulağı delikti; çok şey biliyordu. Başımıza sıradan biri olarak dikilmediği besbelliydi.

O konuşurken, şuuraltındaki bazı sorunlarını da bizlere aktarmış oluyordu. Demek ki, bizleri yazacak... Şimdiye kadar işçilerin davasını, derdini ve anılarını sevabımıza yazan birileri pek çıkmamıştı; bari bu başçavuş yazsaydı da, nasıl bir gözle görülüp, yorumlandığımızı anlasaydık!

Fakat merâklı komutanımız hem yanılmış, hem de yanlış kapı çalmıştı; işçilerin davasını, anılarını burjuva basını bestseller gibi yazamaz, yazmazdı. Çünkü bu uğraş para getirmez, tiraj yapmazdı. Yassıada'dakilerle, Selimiye'dekiler ise tarih önünde daima savaşmış iki zıt kutbun, iki sosyal sınıfın temsilcileriydi...

Biz işçiler, Yassıada konuklarına gösterilen yakın ilgi ve şefkati, ne geçmişte, ne de günümüzde görmüştük. Soframızda, günlük yaşamımızda, tutsaklığımızda ayrı şeyler olmaktaydı. İşçi sınıfına hakaret sayılacak böylesine ilgi ve şefkati de asla aramamış, beklememiştik!

Başçavuşa gerekenler söylendi. İşin şakası bile insanı yaralamaya yeterdi. Başçavuşla yapılan tartışmalardan sonra bir daha bizlerle, Yassıada sakinleri arasında aklınca kurmaya çalıştığı ilgiyi bir daha ağzına almadı. Böylece onun da merâkı giderilmişti; tartışmalarda: "Ne bileyim... belki de siz haklısınız.." diyebiliyordu.

Selimiye Pencerelerinden Bakarken

Selimiye'nin işçileri ağırlayan bu bölümü o sıralarda çok yıkık döküktü; ahşap döşemeler, iğreti yapılmış bölmeler ve kapı sövelerine kerpiçler sıkıştırılmıştı. Herkesin sıraya girdiği, denize nazır, havadar bir tek de helâsı vardı. İçinde de teneke bir iki kutu. Tutuklu kadınlar da bu helâya getiriliyordu. Tabiî onlar getirilirken bizler koğuşlara sokuluyorduk.

Yemek vakti gelince, koğuşların ortaklaşa kullandığı salonda masalar düzeltilir, oturma bankları yerleştirildi. Yer darlığı, masaların azlığı nedeniyle çoğu kez ayakta yemek yenilirdi. Yemekten sonra masalar kenara çekilir, üst üste konulur, voltalamak için yer açılırdı. Gerek masaları, gerekse karavanaları yıkamak için sabun bulamazdık; vermezlerdi. Ne el ve yüzümüzü ne de vücudumuzu yıkama şansı vardı. Kısa dönemde çok kirlenmiş, adeta kokmaya başlamıştık. Zaten, Emniyet ve Harbiye hücrelerinden getirildiğimiz için hiçbirimizin üstü başı temiz değildi. Hamam özlemi burnumuzda tütüyordu. Tek bir helâda, bütün temizlik işlerimizi, soğuk suyla, üstelik sabunsuz olarak yerine getirebilmek oldukça güçtü.

En büyük tutkumuz bu şartlarda, pencerelerden dışarısını seyretmekti. Pencere içlerinde yer bulmak için sıraya girilirdi. Arada bir bu yerlerde oturmak için tatsızlıklar çıktığı da olurdu.

Selimiye Kışlası'nın pencerelerinden bakarken en çok ilgimizi çeken şey; karşımızdaki boş arazide bulunan "esmer kardeşlerimizin" çadırlarıydı; aileleri, ko-

yunları, köpekleri, çocukları, tavuklarıyla çok mutlu görünüyorlardı. Onların bu yaşayışlarına bakıp kendi çileli hayatlarıyla karşılaştıran arkadaşlar da çıkıyordu. Bu arkadaşlar: "Bizler, onlar kadar bile mutlu değiliz, neden acaba?" diye garip sorularla hüzünlü, melânkolik bir havaya giriveriyorladı. Mustafa Kemâl'in "Eti Türkleri" dediği çingene "Esmer vatandaş"ların her hali bu pencerelerden yorgun ve düşünceli izlenirdi...

Pencerelerden izlenen diğer bir gözlem de: Bandocuların bitmez tükenmez gösterileriydi. Bandocuların talim sahalarının tam karşımızda bulunması doğrusu iyi bir seçimdi. Az derdimiz vardı, bir de bu bando zırıltılarıyla askeri marşları beynimize nakşediyorlardı... Sabahtan akşama kadar, tekdüze çal babam çal. Bereket versin cami hoparlörlerinin zırıltısı yoktu. Neyse ki günler çabuk geçti; onlara da alışmıştık. Seslerini işitmezsek kendilerini aramaya koyulurduk: Bugün tatil mi, yoksa tören mi var diye...

Selimiye pencerelerinden: Haydarpaşa Lisesi, İstanbul karayolunun bir kısmı, Harem'e inen yol ve deniz. Ayrıca, liman, silolar, yükleyici vinçler, vapurlar, trenler, hayatın, üretimin en canlı görüntüleriydi...

Deniz havası pencerelerden içeri aktıkça, adeta içimiz yıkanıyor, beynimizdeki umudun filizleri yeşeriyordu. Bunun dışında hiçbir özelliğini anmak istemeyiz Selimiye Kışlası'nın.

Bir Albayla Konuşma

Yaralı arkadaşlarımızın bakım ve tedavileri için girişilen eylemler, bu tarihi binada da çeşitli sesler ve yankılar yaratıyordu. Hem bu durumu, hem de "ihtilâl provası" yapan "anarşist-komünist"leri elleri kolları bağlı iken görmek isteyen bir Albay vardı. Kendisi ayrıca, bizlerle konuşmak arzusundaymış. Bu havadise çok sevinmiştik. Koğuşlara bir çeki düzen verildi; Başçavuş, Albayla konuşulurken uyulması zorunlu talimatları verdi; hepimizi sıraya dizdi. Sonra bir Üsteğmen geldi; o da gereken hazırlığı kontrol ederek Albayı alıp getirmeye gitti.

Çok geçmeden, "dikkat!" diye bir tekmil çekildi; bizler de dikkat kesilmiştik. Gençler dışında bütün işçiler askerliğimizi yapmıştık; bu türden işleri yeterince bilirdik... Kısa boylu, yaşlı ve tıknazca bir Albay içeri girmişti; ardısıra, elinde beylik tabancasını çekmiş bir iki çavuş, tetikteler; gözleri fıldır fıldır üzerlerimizde; daha arka planda süngülü askerler kapıdan içeri süzülmüş, havayı iyice anlamlı kılmışlardı. Askerlerin sayısı yirminin üzerindeydi. Bu sayılara ek olarak bir Binbaşı, bir Üsteğmen, bir iki Astsubay, vd. vardı. Bunlar da tam teçhizat manevra elbiseli ve tetikteler. Tabancaları kılıflarında, sadece kılıflarının çıtçıtlarını açmışlar, ellerini silahlarına yakın bir yerde tutuyorlar...

İçimizden acı bir tebessümle manzarayı izliyor ve bu duruma üzülüyorduk; demek ki, bizleri bu kadar "tehlikeli" olarak görüyor ve bu türden bir tedbire başvuruyorlardı. İnsan böylesine komik bir tedbiri nasıl ve hangi kaygılarla alabiliyordu? Anlamak, bir bakıma güçtü. İnsanın aklına hemen sivil cezaevleri geliyordu, hele böyle anlamlı sahneleri gördükten sonra. Orada isyan-kavga gibi bastırılması gereken olaylar çıkınca, ancak buna benzer tedbirlere başvurulurdu.

Bu tedbirin neden alındığını sonraları daha ayrıntılı öğrenebilmiştik. Hatta görevli bir Üsteğmene sormuştuk bile. Üsteğmen bize, vücudundaki yara ve bereleri göstererek: "bunları yürüyüşlerde siz yaptınız. (atılan taşlardan olsa gerek). Albayımı kucaklayıp götürdünüz. Omuzlara almışsınız, götürürken de birazcık parmaklarınız rahat durmamış... Böylece istediğiniz olmuş, barikatlar yarılmıştı... Birliğimizi komutansız bırakmıştınız..."

Durum açıktı, bizlerden çekiniyorlardı. İşçilerin eylemini bir türlü kavrayamayan Albay'a 'elle taciz' yapılması gündemde yoktu. Eylemdeki barikatları aşmada uygulanan bir işçi taktiğinin öcü alınacaktı...

Esas duruşta Albayı karşıladık. Ön sıralarda Dev-Genç'liler bulunuyordu; atak ve militanlıklarından olsa gerek. İşçiler daha çok arka sıralarda yer almıştı. Onların bu gibi durumlarda daha temkinli ve gençler kadar "atak" oldukları söylenemezdi. Albay teker teker gençlerin ne iş yaptığını soruyordu; aldığı cevaplar: "İst. tek. Ün. bilmem kaçıncı sınıf öğrencisi... Tıp öğrencisi... Hukuk öğ... İktisat öğ.. Edebiyat Fa. öğ... vd." Albay bu cevaplar karşısında hem şaşırmış, hem de çok kızmıştı... Aşağı yukarı yirmiyi aşkın genç hep yüksek öğrenim kesimindendi.

Albay işçilerin öğrenimlerini, kimliklerini sormadı. Hiçbirimizle göz göze bile gelmemeye dikkat ediyordu. Onun gözünde "amele makûlesi" veya "taifesi" olarak ne kadar aşağılandığımız çok açıktı. Albay başka soru yöneltmeden dayanamayıp birden gürlemişti. Öfkeyle karışık sesi yüksek perdeden çıkıyordu; adeta nutuk çeker gibiydi. Arada bir de sağ ayağının parmakları üzerine dikilerek Hitler vari heybetli bir duruma bürünüyordu:

– "Siz!. bu gürûhun içinde ne arıyorsunuz!?.." diye sorguluyordu gençleri.

Gençler de otomatik silah gibi peş peşe söz bombardımanına başlamıştı:

– "Albayım, ülkemizdeki her sosyal olay, bizleri de yakından ilgilendirir. Devrimci gençlik olarak işçilere yapılan baskı ve zulümlere kayıtsız kalamayız." biçimindeki sözlerini bitirmeden, Albay:

– "Sizz! bu işlereee karışamazsınızzz! bunlarr! sizii! ilgilendiremeezz! Devrimcii! Atatürk gençliğii! bu gürûhaa! karışamaazz! Siziin! görevinizz! Okumaktırr! Derslerinize çalışmaktır! Yoksa! Atatürk'ün ruhunu muazzep edersinizz!"

Atatürk'ün ruhu "muazzep" olurken bir ara işkenceden kucakta taşınan işçi arkadaşlara baktım: Başları gözleri yarılmış, ayakları morarmış ve kimilerininki patlamış, saçları zevk için makasla gelişi güzel kırkılmış, kimisinin gözleri patlayıp dışarı fırlamıştı. Bizimkiler, yani diğer "grûh", bu acıklı, dokunaklı ve hamasi nutku dikkatle ve sessizce izliyordu.

Albayın nutku devam ediyordu; onun işi öğrenci gençlikleydi. Nasihatlarını sürdürüyordu:

– "Yazık değil mi bu aziz vatana! Bu vatann! Sizleri bekliyor! Sizlerr! Atatürk gençliği olaraak!"

Gençlerin biri dayanamayıp nutku yarıda kesivermişti:

– "Albayım sizler okudunuz, işte bu "aziz vatan" bu hale geldi. Bu durumda bizler okumanın gereksiz olduğu kanısındayız. Bu düzende okumak demek, em-

peryalızme ve onun yerli ortaklarına hizmet etmek demektir. Bizler emperyalizmin bu sömürücü mekanizmasına bir civata olmayacağız!"

Albayın hayatında belki de ilk kez sözü kesiliyordu; bu sözleri ömrü boyunca belki de ilk kez işitiyordu. Ayrıca, bir asker olarak kendisine böyle bir cevap verilmeye kalkışılacağını hiçbir zaman aklından geçirmemişti. Gençlerimiz, hesapsız, atak ve militandı. Albay küplere binercesine iyice sinirlenmişti:

– "Susun! Böyle konuşamazsınız! Siz! konuşmaya mezûn değilsiniz! Zinhar! Sizi böyle konuşmaktan men ederim! Kesin bakalım!"

Diyalog böylece kesilince, tehdit ve nasihat dolu sözler yerini başkalarına bırakmıştı. Hava giderek yumuşuyordu. Albay gençlere nasihat ederken, kendi kızının da öğrenci olduğunu, evde daima derslerine çalıştığını söylemekteydi. İşçiler de içlerinden, keşke bizim "hayta"lar da bu "mektepleri" bir güzel okusalar, derslerine çalışsalar, en azından bir 51 puan alıp, doktor, mühendis, kaymakam, iktisatçı, asker, öğretim üyesi, vb. olsalar. Ne iyi olurdu. Örneğin bu genç yoldaşlar gibi bir mühendis fabrikalarda yoktu. Burjuva okullarını tu-kaka etmek sekter bir tavırdı. Gerçi, insan bu toplumda bilinçli bir işçi olarak da yerini alabilirdi. Okumak yerini başka bir şeye bırakabilirdi; kimi aşamalarda ille yüksek öğrenim yapmak şart olmayabilirdi. Fakat çok güç barajlarla elde edilmiş olan bu yüksek öğrenim hakkı, neden devrimci hareketimiz adına kullanılmasın? Niçin? Ayrıca, okuyup okumamaya kimler karar verebiliyordu? Ne adına, kim kimin adına, böylesine gençlerimizin aklını karıştırıyordu? Doğrusu işler karışık ve bulanıktı.

Derken devreye işçiler, yani bizim "gürûh" girdi:

– "Niçin burada tutuluyoruz?

–Hakim önüne ne zaman çıkartılacağız?

–Anayasaya göre...

–Yaralı ve hasta arkadaşlarımız...

–İşkencelerin doktor raporuyla tesbiti...

–Bir aspirin bile verilmiyor...

–Gazete okumak istiyoruz...

–Ailelerimize haber..."

Doğrusu bizim "gürûh" fazla ileri gitmişti. Albay işçilerin isteklerini işitti; fakat bizlerle tartışmadı. Bizler "Atatürk gençliği" değildik; bu yüzden bize nutuk çekip, nasihatlarda bulunmadı. Bir Albay, böyle bir "gürûh"la konuşmazdı; böyle bir gelenek yoktu. O da geleneğini korudu; biz de koruduk geleneğimizi...

Koğuşları göz ucuyla, lûtfen bir tarayıverdi. Teftiş ve tanışma bitmişti. Albay çıkıp gitti.

Bu olaydan sonra, "Atatürk gençiliği" ile bizim "gürûh" arasında tiyatro vari bir diyalog başlamıştı ve epeyce şakalaşıp gülüşmüştük... Hapishaneye yeni bir tartışma konusu getirmişti bu konuşmalar. Şarlo'nun filmleri bile insanı bu kadar güldüremezdi. Ağrılar, sızılar unutulmuş, herkes birbirine takılıyordu: "Zinhar!", "mezûn değilsin!", "muazzep oluyor!" gibi yeni sözcükler öğrenen gençlerin, zaten

çok zengin bulunan literatürlerine yeni yeni katkılar yapılmıştı. Bunun sevinciyle de ortalığı çeşitli mavralarıyla kırıp geçiriyorlardı.

Albayla yapılan bu konuşmadan sonra kısa, kır saçlı bir işçi dayanamayarak:

– "Bakın gençler, adamcağızı dinlediniz, sizi bizlerden ayrı yere koymak istiyorlar. Bu, sizlerin gözetilip korunacağınızın işaretidir. Bu olguyu görmeye çalışın. Ateş olmak yerine kor olmayı yeğleyin. Sabırlı, tutarlı ve ileriyi gören gençler olmanız bizim davamıza yardımcı olur. Varsın sizleri bizlerden ayırmaya kalksınlar. Bırakın ayırsınlar da. Cezaevlerinde gereksiz yere tükenmeyin; zaten sizleri 15/16 Haziran Direnişi nedeniyle buraya getirmediler; bu olayda bir dahliniz de yok. Varsın albayın dediği olsun, okuyun okullarınızda, burjuva okullarını iyi bir devrimci de değerlendirmesini bilir. Sonra gerçek hayatın içinde, üretimdeki kaçınılmaz yerinizi alırsınız. O takdirde işçi sınıfı sizleri bağrında ebediyyen korur; aradaki sınıfsal-ideolojik zaaflar giderilir; birliktelikler yaratılır. Bu işe soluklu bakmasını öğrenin. Bu olaylar daha nedir ki? Yarın ülkemizi kana boyayacak faşizm belası... Bırakın fraksiyonel yapılarınızla tek tek dikilmeyi... Hepimizi kolaylıkla kırma fırsatını onlara vermeyelim... Birbirimizin dilini, kaygısını anlamaya bakalım..." diyerek deneylerini aktarmaya çalışmıştı.

Tutuklama Mahkemesine Çıkarılıyoruz

Bir gün, bizim İzmit grubunu ite-kaka alıp hakim önüne çıkardılar. Hepimizi adeta boncuk dizer gibi çarçabuk bir sıraya dizdiler; dikkatler çekildi. Birkaç askerî hakim, usulen kimliklerimizi tesbit etti. Zaten kimliklerimiz önlerindeki dosyada vardı. Daha sonra önceden hazırlanmış bir kararı yüzümüze karşı okudular; itilip kakıldık ve böylelikle tutuklanmış olduk. Yapılan bu işlemlere itirazlarda bulunduk, dinlemediler; "İtirazlarınızı sonra yaparsınız" dediler.

Böyle bir sorguyla hayatımızda ilk kez karşılaşıyorduk. Bu ne biçim işti böyle, insanları götürü bir anlayışla sıraya sok, dikkatleri çekilsin, önceden hazırlanmış bir tutuklama kararı okunarak işler "yasal" biçimde yerine getirilsin. Ohh ne güzel. Bari mahkemelerimizi de götürü olarak burjuva basınında yazıldığı gibi, "Divan-ı Harp"de (kurşuna dizilerek) kısacık kesiverseler de iş tamamlanmış olsa. Tutuklama mahkemesi, zahmete girip önüne sunulan polis fezlekelerini okumamış, konuyu incelememişti. Polis fezlekesi sorgu hakimliğinin görevi yerine konulmuştu.

Yasalarını ak kağıt üstünde sadece kara birer yazı gibi düşürmüş olan çok "modern" burjuvazimiz, doğası gereği, kendi yasalarını kabaca bir kere daha çiğniyordu. Anayasa, babayasa yalnızca kağıt üzerindeydi; gerçek hayatta yoktu. Değil 24 saat, 18-20 gün sonra hakim önüne çıkartılıyorduk, hem de askeri savcılıkça hiçbir sorgu yapılmadan, bu türden bir işleme başvurmadan...

Fikri Tanta'nın Tutukluluğu (!)

Sorgular(!), tutuklamalar sürüp giderken, birgün, bir de baktık ki, ne görelim, karşımızda Fikri Tanta hazretleri... Hımm işin içinde iş vardı. Bu adam ne arıyordu aramızda? İster misin Kenan Akman da gelsin? Ya da "Anayasa Direniş Komitesi" adına ahkâm kesen diğer yiğitler. İçimizde bir onlar eksikti. Sıkıyönetimciler

işlerini doğrusu sıkı tutuyordu. Eksik olan tabloyu tamamlamak niyetindeydiler. Fakat biz onlara yardımcı olmayacaktık. Fikri Tanta ile hiç kimse tek kelâm etmedi. Aramıza sessiz bir gölge gibi getirildi; daha sonra gene sessiz bir şekilde götürüldü. Bu bayın mahpusluğu iki gün sürmüştü.

Bu olay üzerine biraz gerilere gidelim:

15 Haziran günü, Lastik-İş Sendikası'nın gangster yöneticilerinden Kenan Akman ve Fikri Tanta, Pirelli ve Good-Year gibi fabrikalardaki üyelerini, işçileri hileli yollara sürükleyerek Harekete sokmamışlardı. Halbuki yapılan toplantılarda (ki bu toplantılar sözde gizliydi.) bu baylar Hareketi yürütecek kadrolara söz vermişlerdi. Alınan kararlar işçiye anında aktarılacak, oradaki komite de haberi alınca uygulamaya sokacaktı. Her sendika üyelerini bu yolda uyaracak, talimatını verecekti. Bu işi yapmadılar. Yapamazlardı da. Adı geçen fabrika işçilerine ve komite üyelerine ise: "Biz size telefon etmeden sakın hareket etmeyin," yollu sıkı tembihlerde bulunmuş, öte yandan, Askerî yöneticilere, Jandarmaya, polise: "İzmit polisince bilinen, 'anarşist-komünistler', işçileri ayağa kaldıracaklar, biz sendikacı olarak bu işlere karşı koyamıyoruz, onlardan yana görünmek zorunda kalıyoruz, Harekete katılmış gibi görünüp, onların isteklerini engelleyeceğiz. Yeter ki, ilerde bizlere bir zarar gelmesin. Söz veriyoruz, bütün olup bitenlerden sizleri haberdar edeceğiz..." yolunda güvenceler vermiş, görevlerini bilinçle yerine getirmişlerdi.

Bir ayakları işçi içinde, diğeri sendikalarda, kuyrukları TİP'de, ipleri de birilerinin elindeydi bu bayların.

Lastik işçisini 15 Haziranda oyalayan bu kişiler, 16 Haziran günü de işçileri: "Genel merkezle konuşup, ondan sonra harekete geçeceğiz, bizim talimatımızı almadan eylemlere girmeyin..." diyerek oyalamaya kalkmışlardı. Bu durumdan yetkili-etkili çevreleri haberdar etmeyi de ihmâl etmemişlerdi. Bu yüzden ayağa kalkan işçi yığınlarıyla Pirelli ve Good-Year işçilerini Harekete katmak durumunda kalmıştık. Bu bayların provokasyonları sonucu büyük bir zaman kaybına uğramış, eyleme çekilmesi planlanan çok önemli fabrikaları Harekete sokmakta geç kalmıştık. Ardından da sıkıyönetim gelmiş, planların uygulanması gerçekleşememişti. Halbuki, Türk-İş'e bağlı fabrikalardan bizlere öyle haberler geliyordu ki, bu fabrikalara gelecek birkaç yüz kişi bütün işçilerin direnişe katılmalarını sağlayacaktı. Patronların sultası ve baskısı, sendika gangsterlerininkiyle birleşince, bir süre için baskı altında dizginlenmek durumunda bırakılan işçiler ancak böyle bir vesileyle direnişe katılabileceklerini bizlere iletiyorlardı. Demek ki, bazen bir kıvılcım suskun yığınları eylemin içinde çekiyordu. Sanırım daha çok bu nedenlerle içimizdeki provokatörlere kızıyorduk. Yoksa bir iki provokatörü, bu kadar somut delillerle değilse de en azından sezgilerimizle bilmekteydik.

Hareket, kişileri pratikte gerçek yerlerine koymuş, herkesi oynadıkları rol ve işlevleriyle sınamıştı. Mutluluk duymak varken üzülmenin yeri yoktu.

Selimiye'den Adam Kaçırma İddiası

Selimiye pencerelerinden gelip geçenleri görmek, hatta onlarla konuşmak, işaretleşip anlaşmak kolaydı. Bir kısım pencerelerin asırlık demirleri çürümüş ve tel-

lerle tutturulmuştu. Bu durumda kaçmak bile düşünülebilinirdi. Ama hiçbirimiz asla kaçmayı düşünmemiştik. Niçin kaçacaktık?

Bu pencerelerden dışarıya birçok haber uçurmuş bazılarını "kuşun kanadıyla" içeri getirebilmiştik. "Bütün cezaevlerine her şey girer ve her şey de çıkartılır!" kuralı burası için de geçerliydi. Kuşkusuz o dönemlerde askerler, devrimcileri cezaevinde tutmasını, gardiyanlık etmesini yeterince bilmiyorlardı. Ordu içindeki ilerici ve demokrat unsurlar, emekçi halk çocukları, tekellerin kesin propagandası altında kalmayan yurtsever kadrolar bazı yasadışı uygulamalara alet olmuyor, işlerine bakıyorlardı. Askerler, daha sonraki sıkıyönetim dönemlerinde bu işleri bi tamam öğrendiler; daha doğrusu, bu işi de gereği gibi yapabilmeleri için bizler kendilerine öğretmiş olduk.

Bulunduğumuz koğuşun altındaki kapıdan Selimiye'ye levâzım ikmâli yapılıyordu. Pencereden bakıyorduk. Karşıda, öldürülen ilk devrimci kurbanlardan Taylan Özgür'ün babası, Hasan Özgür vardı. Karşılıklı selamlaşıyorduk. Tanımayan yoktu onu. Hasan Özgür, odun müteahhitliği yapıyor, ve askerî birliğe olan odun taahhüdünü yerine getiriyordu. Kendisi, o sıralarda Selimiye önünden geçmekte olan gençlerden Nurullah Ankut ile Cemal'i tanıyordu. Aynı zamanda içerde bulunan Orhan Müstecaplıoğlu'nu da.

Gençler, Müstecaplıoğlu ile ilişki kurmak istediklerini Hasan Özgür'e açıyorlar. O da: "bu odunları taşır gibi yapın, yardım edin, o zaman haber almanız kolaylaşır; ayrıca, ben de haber ulaştırmanıza yardımcı olurum diyor." Ve gençler Selimiye Kışlası'na odun taşımaya başlıyor...

Bizler ise, pencerelerden gençleri ve olup biten olayların gelişmesini merak ve heyecanla izliyorduk. Gençler, büyük bir çabayla odunları içeri taşıyorlardı; birkaç sefer yaptılar, sonunda işler değişti.

Aradan günler geçtikten sonra cezaevine getirilen gençlerle birlikte tutuklanan Hasan Özgür'den durumu ayrıntılı olarak öğrenmiştik.

Gençler odunları taşıyadursun, oracıkta, depoda bulunan asker elbiselerini giymişler. Yörede bulunan nöbetçinin de bu işten haberi vardı. Bu elbiseleri giyerken de karşı çıkmıyor. Gençler: "Üstümüz kirlenmesin" gerekçesiyle bu eski asker elbiselerini giydiklerini belirtince, nöbetçi ses çıkarmıyor. Selimiye dışında bulunan nöbetçiler de durumu fark etmiyorlar. Fakat Kışlanın dışında, biraz uzakça bir yerde, ağaçların altında bulunan bir kısım askerler, iki kişinin asker elbiseleriyle Selimiye'ye girip çıktığını görünce hemen komutanlığa bilgi veriyor; böylece cipler geliyor, gençleri yakalıyorlar.

Gençlerin alınan ifadelerinde: "Selimiye'den Orhan Müstecaplıoğlu'nu kaçırmak" için geldikleri iddiası ile ilgili sorular yöneltiliyor; ayrıca, kendilerine işkence yapılıyor.

Gençler, militandı. Bu iddianın bir provokasyon olarak niteleneceğini bilecek kadar da uyanıktılar. Bu türden bir iddia asla söz konusu değildi; ama ille de böyle gösterilmeye çalışılıyordu.

Gençlerin elbise giymesini gören, fakat korkusundan, "dışardan geldiklerini" söyleyen nöbetçi de işkence görüyor ve "tebdil hava" alıyor.

Ayrıca, tekelci basın tarafından "Selimiye'ye dinamit konuldu"(!) diye bir iddia daha ortaya atılıyordu. Kışlada dinamit aramaları, "fevkalade güvenlik" tedbirleri, havalarda helikopterler, düdük sesleri, havaya ve arada bir de pencere hizalarına ateş açmaları eksik olmuyordu...

Burjuva basınına böylesine sansasyona açık konu gerek. Onlar da havalarını basıyor: "Selimiye dinamitlenecek ve içerdeki tutuklular kaçırılacak" diyebiliyordu.

Gençler oyuna gelmedi. İstenilen ifadeyi vermediler. Bu kez Müstecaplıoğlu ifadeye götürülüyor; baskı, tehdit, fakat provokasyon tutmuyor. İfadesinde: "bizi kurtarmaya gelenler kaldığımız yerin altına dinamit koyar mı? Selimiye'den nasıl adam kaçırılır? Akla mantığa sığar mı? Böyle bir şeye nasıl inanabiliyorsunuz?" diyor, Müstecaplıoğlu.

Gençler Emniyete götürülür, iddia orada da tutmaz. Müstecaplıoğlu olaydan sonra tecrit edilmişti.

Selimiye'den Kartal Maltepe Cezaevine

Selimiye Kışlası'ndaki mahpusluğumuz bitmişti. Davutpaşa Kışlası'ndaki sendika yöneticileriyle, Harbiye Kışlası'ndakiler ve diğer özel sorgulardan geçirilen sanıklar, özellikle Dev-Genç'liler de Selimiye'de bir araya getirilmişti. Kışlanın gün görmeyen alt koridorunda uzun bir kuyruk halinde tek sıra olmuştuk. Sendikacıların çantaları, bavulları, bir hayli kabarık ve yanlarındaydı. İşçi ve gençlerin bu türden yükleri yoktu. Kılık kıyafetlerinden, yüzlerindeki ifadelerden sağlam ve iyi şartlarda bulundukları anlaşılıyordu yöneticilerin. Kemal Türkler gibi bir ikisi dışında şakalaşıp kendileriyle konuşuluyordu da.

Bir akşam üzeriydi, kapıya cemseler dayanmıştı; sırayla cemselere bindirildik; ve Kartal Maltepe Askerî Ceza ve Tutukevi'nin yoluna koyulduk. Cemselerin arka taraflarında ikişer silahlı er bulunuyordu. Her araçta en azından otuz kişi kadar vardık. Yolda türküler, marşlar söyleyerek gidiyorduk. Yol boyunca cemselerin içindekileri tanıyan dışardaki işçiler el sallıyorlardı. Emniyetimizden sorumlu erlerin azlığı ve kelepçeli olmayışımız düşündürücüydü; "vatan haini, anarşist-komünistler" böyle mi götürülürdü? Bir gören duyan olsa ne derlerdi?

Yolda, bizim bindiğimiz cemse arıza yaptı. Hepimiz yere atladık. İçimizde, şoför, tamirci, motorcu, elektrikçi olanlarımız vardı. Cemsenin kaputunu açtık; arızayı gidermek için kontrol başlamıştı. Şoför olan asker arkadaş: "Arıza gidermek bizim yetkimiz dışında." demişti. Bilmem kaçıncı kademesinin yetkisi dahilindeymiş arızayı gidermek işi. Bu nedenle arızayı gideremedik.

Asker arkadaşlarla aynı amaç için yola çıkmış yoldaşlar gibiydik. Aramızda hemencecik bir yakınlık doğmuştu. Ne de olsa aynı hamurun parçalarıydık. Onlarla sınıfsal bir çekişmemiz söz konusu değildi. İçimizde bu durumu fırsat bilip kaçmayı düşünen kimse yoktu; onlar da bizim kaçmayacağımızı hesaba katıyorlardı. "Cemselerin içinden çıkmayın uyarısını bile yapmaya gerek görmemişlerdi. Karşılıklı sigaralar yakılmış, yarenlik başlamıştı.

"–Ulan Made in USA! Ulan General Motors tekeli! Ulan zibidiler, sokmuşsu-

nuz yoksul ülkemize İkinci Dünya Savaşının harp artıklarını, yürüt yürütebilirsen bu leşleri!"

"–Heriflerin kullandığı tekniğe ve de Cemse'lerin motoruna bir bak! Hesapları açık, silindir çapları ve sayıları niçin bu kadar büyük tutulmuş, oluk oluk benzin içeceğine daha az silindirli ve mazotlu araç yapamazsın değil mi? Benzin, yağ, yedek parça tüketeceksin değil mi domuz oğlu domuzlar!?"

Arızalı aracın şoförü başka bir araçla ilgi kurdu; yeni bir "gavur ölüsü" Cemse geldi; doluştuk içine ve 2. Zırhlı Tugay'ın içindeki bu ünlü cezaevine "vasıl" olduk. Bu cezaevinin tarihini de hemen öğrenmiştik: Önceleri Tugay'ın ihtiyacı olarak yaptırılıyor. Daha sonra Menderes burasını yeni bir biçime sokuyor. Rivayete göre kendisi ya da takımı burada ilk siyasi tutuklu olarak yatıyorlar. Ne garip yazgı: "hapishane yapanlar, demek ki gün oluyor, kendileri de yaptıkları cezaevlerine girebiliyorlar..." Ayrıca, "9 subay olayı"nın kahramanları da bu cezaevinde yatmışlar. Burada yatmak "onuru" şimdi de bize nasipmiş.

Cezaevinin önünde görülmemiş çoğunlukta bir asker topluluğu bulunuyordu. Ellerinde amerikan silahları, süngü takılmış biçimde bizleri kordon içine almışlardı; sıraya dizildik. Bir ara aniden elektrikler kesildi. Peşinden bir otomatik silah havaya bir şarjör boşalttı. Durumu anlamıştık. "Doğu"da, bizde adet sayılır: Güveyi gelinle birlikte eve gelince havaya ateş edilirdi. Demek aynı gelenek burada da uygulanmaktaydı. Şaka bir yana, bu tugay önünde en çetin işçi eylemleri cereyan etmişti; ayrıca, bu Tugay'ın askerleri olaylarda işçinin karşısında görev yapmışlardı. İçlerinde yara alanlar vardı. Belki bu çatışmadan ötürü bizlere kişisel ve sınıfsal kin duymuş olanlar vardı aralarında. Havaya boşaltılan bu şarjörün anlamını hemen kavramıştık. İçimizden güldük. Sonraları bu işin nedenini sorduğumuzda "Bir yanlışlık" yapıldığı cevabını almıştık. Sağlık olsun, hayatımızda o kadar yanlışlıklar olmuştu ki, böylesine can kurban.

Bunlar unutulur "yanlışlık"lardı. Ya unutamadıklarımız?

Kartal Maltepe Ceza ve Tutukevi'ne gelişimiz böyle başlamıştı. Kimlikler kısaca yazıldı, kütüğe geçti, koğuşlarımıza taksim edildik.

Ranzalarımız, yataklarımız tertemizdi. Yemekler karavana, ışıklar yanıyor, birazcık suyu problem. Bahçeye de çıkılıyor, dayak, hakaret de yok. Gel keyfim gel. Böyle hapisliğe can kurban.

Zamanla hapishanenin adını da koymuştuk; "Maltepe Sayfiyesi." ("1971 rejimi" dedikleri dönemde de bu cezaevinde ağırlanan biri olarak diyebilirm ki, burası artık sayfiye falan değildi.)

"Komün"ü Kuruyoruz

İşçilerin genel amacı bütün hapishaneyi içine alan bir Komün kurmak, oluşturmaktı. Kitaplarda okuduğumuz gibi işleyen ideal bir Komün yaratmak eğilimindeydik. Kitlenin eğilimleri de buna çok yatkındı. Fakat, devrimci hareketlerin tarihindeki örneklere benzer, geleneğimizdeki gibi bir Komünü oluşturma görevini başaramadık. Bu yüzden de birbirimizi ağır biçimde eleştirip suçlamıştık. Özel ya-

şamları entrikacılık ve bireycilik üzerine kurulu sendikacılar, Komün'ün en büyük düşmanıydı.

Sonunda her koğuş kendi bünyesinde bir "Komün" oluşturdu. Bu oluşan "Komün"ler tutsaklığımızın sonuna kadar bütünlüğünü korudu. İşçiler bu disiplini geliştirdi. Sadece bir iki kişi birlikte yaşamayı istememişti.

Sendikacılar da, işçilerle kaynaşmak yerine ayrılıklarını sürdürmek, işçilerle yüz göz olmamak, kendi aralarındaki ilkesiz ittifakları koruyup sürdürmek için bir "yemek komünü" kurmuşlardı. Onlar da görünürdeki birlikteliklerini korudular; fire vermeden bu işi sürdürdüler.

Komün, gerçekte komünistlerin bir yaşama biçimiydi. Etinde, kanında, bilincinde böylesine kolektif yaşamayı duyup kavrayanlar, disiplinli ve kurallara uygun bir yaşama biçimini seçebilirdi. Büyük çoğunluk kendimizi her ne kadar "komünist" sayıyorsak da, engeller aşılıp bir tek potada, Proletarya Partisi'nin potasında eriyemiyorduk.

İşçiler, bilinen şartların yokluğuna rağmen Komün'den ürkmüyor, buna tartışmasız, "evet!" diyorlardı. Çünkü 15/16 Haziran'da yapanlar, cezaevlerine de sınıfsal ahlâklarını taşıyacaktı. Sendikacıların ise binbir çeşit hesapları vardı. Onlar Komün disiplini içinde işçilere hesap veremeyeceklerini biliyor ve çeşitli "gerekçelerle" kıvırıyorlardı. Kemal Sülker Okur, "komün" sözcüğünün kullanılmasına karşı çıkmıştı. Anlaşılan "provokasyon"dan korkuyordu. Bizlerden daha dikkatli sayılırdı. "Başka bir şey denilsin", diyordu. Biz bu eleştiriyi geçersiz saydık. Her şeyin adıyla anıldığı bir toplumda bu tür adlardan kaçmanın "gerekçesi" çürüktür. Kemal Türkler ise, çiftlik ya da çete mantığı ile sendikayı yönetmeye alışık olduğundan komün yaşamından uzak duruyordu.

Çeşitli engellere ve bütün eksikliklerine rağmen "Komün" oluşturulmuştu. Bu cezaevinde yapılabildiğince birlikte yaşamanın ilkeleri hayata geçirilmeye çalışıldı: Düzen, temizlik, yemek, spor, eğitim, dayanışma, problemlerin birlikte çözüme kavuşturulması, gerekli disiplin, karşılıklı sevgi, saygı, vb. gibi...

Evet, böyle bir yaşama biçimi tam adıyla Komün sayılamazdı. Fakat bu adı kullanmış olsak da, gerekli bir ön adım atılmış ve bu adım etkisini göstermeye başlamıştı. Aslolan bir işe girmek, onu oluşturmak ve geliştirmek, doğacak problemleri işin içinde çözmekti. Bizler de bu ilkeselliğe başvurmuştuk. Cezaevine bir disiplin gelmişti. Sosyalizm ile uzaktan yakından hiç bir alışverişi olmayan işçiler bile "Komün" yaşamına gerekli uyumu göstermişti. "Komün"ü oluşturup hayata geçirenler, böylelikle ona karşı çıkanlara anlamlı bir cevap vermişti. İşçi insanı üretim faaliyetinden gelen herkes gibi dürst, samimi, genellikle tok gözlü ve iyi ahlâk sahibiydi. Kendisine doğru ve gerekli bir işi kıvırmadan önüne sunanların önerisini benimsiyor ve ona sahip çıkıyordu. Hiçbir işçi, genel çoğunluğun onaylayamayacağı bir tutuma girmiyor, kazara yaratılan olumsuzlukları onarmasını başarıyordu. Ara bahçede sandıklar içinde korunan yiyeceklere, meyvalara elini uzatmıyordu. Arkadaşlarının yiyemediği bir yiyeceği değil yemek, el sürmek işçilerin özel yaşantılarında bile yoktu. Bu basit örnekler, işçi insanını, onun yüksek sınıfsal ahlâkını göstermeye yeterdi. Küçükburjuvalar bunu anlayamazdı.

Kurulan "Komün" bir eğitim görevini de yerine getirmişti. Müstecaplıoğlu arkadaş eğitim çalışmalarında pratik çözümler öneriyor, birlikte yaşama şartlarının geliştirilmesine katkıda bulunuyordu. Dev-Genç'liler ise, değil Komün konusunda. işçilerle her yola vardı; kavga için gerekli olan yönelimlere hesapsızca adaydılar. Gerçi onlar, kendi aralarında bir "hiyerarşi" ve bir "disiplin" içinde bulunduklarını belli etmeye özel bir özen gösteriyorlarsa da, bu tutum, aslında biçimsel bir dış görünüşten ibaretti. Tek ve amaçları saptanmış bir Komün'ün oluşturulması konusunda yan çizen sendikacıları gençlerle birlikte en acımasız bir dille kınıyor, eleştiriyorduk.

Sendikacılığı sadece kötü bir meslek olarak seçenleri, sosyalizmi iğreti bir moda gibi, sakız çiğner gibi gören bir kısım sendikacıları bu işe zorlamadık. Onların 15/16 Haziran Direnişi sınavında; mayalarının nasıl olduğunu ve yüreklerinin hangi kaygılarla çarpmakta olduğunu bilmeyen, görmeyen işçi kalmamıştı.

Yemek Duası

Orduda, yemeklerden önce erata dua okutmak "adeti" getirilmişti. Bizim askerlik dönemimizde böyle adetler yoktu. Duanın aklımda kalan sözleri, yanılmıyorsam şöyleydi:

"... vatanımız varolsun...

Türk milleti sağolsun...

Afiyet olsun..."

Biz bu dua işine uymamıştık. Yemeklerde, nöbetçi çavuşların yaptıkları ihtarlar da dua okumamıza yetmeyince, cezaevi yönetimine şikayet edilmiştik. Nöbetçi subayı konuyu ele alarak: "Niçin dua etmiyorsunuz?!" diye çıkışmıştı. İçimizden biri: "Biz asker değiliz." dedi. Başka biri: "Böyle dua olmaz.", bir başkası: "İşine bak Üsteğmenim; uğraşma bizimle!" demişti. Üsteğmen dayatmıştı: "Sıkıyönetim var, burası bir askerî birliktir; sizler de askerî tutuklusunuz. Emirlere uyacaksınız!" Koğuş temsilcimiz de: "Mademki bizler asker sayılıyoruz; erata yapılan ve verilen her şeyi aynen istemekteyiz: Elbise, sabun, sigara, harçlık ve diğer ne varsa!"

Üsteğmen işçilerle başa çıkamadı; çıkıp gitti. Bizler de arkasından "dua"ya başladık:

"Vatanımız varolsun!.

İşçi sınıfı sağolsun!

Burjuvazi kahrolsun!"

Bu duanın son kısmını artık herkes, başka bir biçimde uydurup söylemekteydi: "Süleyman kahrolsun!" gibi. Bu durumda eratın bir kısmı, gerçekten bizlerin dua ettiğimizi sanarak sevinmişti. Sonradan işin komikliği anlaşıldı; ve bir daha hiç kimse çıkıp da bize; "Niçin dua etmiyorsunuz?" demedi.

Yemek karavanaları yerli, fakat tabak, kaşık ve çatallarımız "Made in USA" malıydı. Kepçelerimiz de yerli malıydı. Yani, karavana ve kepçe ulusal ekonomimizi, kaşık, tabak ve çatallar ise, uluslararası tekelleri ve bu tekellerin ağa babası amerikanyanın ekonomisini beslemekteydi.

Bu olgu, hapishanedeki ilk siyasal-ekonomi dersimiz oluşturuyordu...

Gerçekte de durum bundan farklı değildi. Made in USA'ın bize yardım ettiği de bir masaldı. Bizim gibi az gelişmişliği yenememiş ülkeler onlara yardım ediyordu. İşte de isbatı: Orduda bile, yemeğin temel araçlarını biz üretiyoruz, sıra karın doyurmaya gelince USA patentli araçlar devreye giriveriyordu.

Bizim askerlik yaptığımız sıralarda (1950'lerde) iş bu kertelere kadar varmamıştı. Aferin şu USA hazretlerine, yazıklar olsun şu geriliğimize, ilkelliğimize ve de gelişmemiş beyinlerimize...

İşçi Militanlarla, gençliğin DEV cinsinden Militanları biraraya getirilmişti. Kaçar mıydı onların gözünden bu acayip durum?

Artık yemek yerken dua etmek bir yana, amerikanyaya küfür ederek sindirim organlarımızın işini güçleştirmekteydik. Yemek işi bitince de başta kaşık ve çatallardaki yazılar olmak üzere bütün Made in USA yazılı araçları betonlara sürte sürte kazımak işi kendini dayatıyordu. 2. Zırhlı Tugay'da bir kaç ay daha kalabilseydik mehmetçiği de Made in USA yazılı araçlardan, hiç değilse, biçimsel olarak kurtarmış olacaktık.

Bu yazılar çok derin markalanmıştı, çıkması da o derece zor oluyordu. Derken sıra tabaklara geldi, onların yazıları içlerinde olduğundan betona sürterek kazımak kolay olmuyordu. Bu yazıları kazımaya ve yerlerine ilerici parolalar yazılmaya başlanmıştı...

Tugay'ın eratı ve subayları da bu tabaklardan yemek yediği için yaptığımız bu iş kısa sürede duyulmuştu. Usulüne uygun olarak bir de dikkatimiz çekilmişti: Yaptığımız kanunlara göre suçtu!

Ayrıca, tabaklara yazılan devrimci parolaların silinmesi de güçtü. Çünkü, USA yazısını damgalamak için numaratörleri varsa, bizimkilerin elinde de onların betona sürtüle sürtüle sivriltilmiş çatalları vardı. Çok şükür yazı yazan eller de vardı.

Mehmetçiğe Made in USA damgalı arçalarla yemek yedirirken dua ettirenler karşısında, akıllı bir din adamı çıkıp bunun yanlışlığına karşı dikilmemişti. Demek ki, bu derece az gelişmiş bir ülkedeydik. Aramızda bulunan iki adet din adamı hoca bile bu durum hakkında bir fetva çıkaramıyordu.

Bir Kavga

Hapishanede bazı tatsızlıklar da oluyordu. Tartışmaların, sürtüşmelerin üzücü yanları bir yana, bazı sevimli yanları da bulunuyordu. Bir çelişki gibi görünebilir: "Kavganın da sevimli yanı olur mu?" Olur, işte bir örnek:

Hapishane çok küçüktü. Koğuşlar ise, tıklım tıklım doluydu. Bir ara ikiyüz kişiye çıkmıştı mevcudumuz. Hepimizin birçok problemi vardı. Mahkemeler henüz başlamamıştı. Dışarda bıraktıklarımızı düşünüyorduk. Bizler tok sayılırdık; onlar ne yapıyorlardı. Gelecekle ilgili derin kaygılarımız vardı. Patronlar, binlerce arkadaşımızı işten atıp üretimden koparmıştı. Gerçi bu alanda bazı çabalar vardı; sendika işe el atmış, evler dolaşılmış, "gerekli yardımlar" yapılmış; her işçi ailesine 50 lira verilmişti. Kuşkusuz sendikacılar "önder" olduklarından maaş ve yolluklarını bütünüyle almaktaydı. Sendika dışında, TİP, Dev-Genç, Devrimci Kadınlar Birliği

gibi kuruluşlar da bu yolda bir çaba içindeydiler. En büyük ve en organize çabayı gene fabrikalardaki yoldaşlarımız gerçekleştirmişti. Aralarında topladıkları paraları, en çok ihtiyacı olanlardan başlamak üzere herkese ulaştırmıştı. Fakat gene de gözümüz dışarda bıraktıklarımızdaydı.

İşte bu türden problemler bazen sinirlerimizi geriyordu. Bir gün, yemek sırasında bir kavga oldu. Küçük masada onbir kişi yemek yiyorduk. Herkes masaya yan yan yengeç vari yaklaşmak zorundaydı. Masaya küçük bir tabak içinde azıcık bir yoğurt kondu. Kimileri: "Bu yoğurdu nasıl yiyeceğiz" diye düşünürken, Neşet Demircan dayanamayıp; kocaman bir ekmeği yoğurda banarak miğdeye indirivermişti. Hasan Özgür de yoğurt tabağını alıp: "Sabırlı olsana be adam!" diyerek Neşet'in kafasına geçirivermişti. Neşet bu harekete bir yumrukla karşılık vermişti. Ortalık karışınca gençler: "Vay, sen nasıl babamıza yumruk vurursun!" diyerek Neşet'i dövmek istediler. Dev-Genç'lilerin gözünde Taylan Özgür'ün babası, "baba" olarak görülüyordu. Hepimizin katledilen bir devrimcinin babasına karşı saygılı olmamız başta gelen görevlerimizdendi. Hasan Özgür bu yüzden çok saygıdeğer biriydi.

Gençlerin dileği: "Hemen mahkeme kurulmalı, Neşet Demircan yargılanmalıydı." Cezaevinde bu tür "mahkemeler" sık sık kurlur, pratik bazı sonuçlar da alınırdı. Üstelik eğitici, uyarıcı bir yanı da vardı bu mahkemelerin; hem de çok demokratikti. Herkesin suçlama, yargılama ve savunma özgürlükleri sınırsızdı. Azınlık çoğunluğun yargısına katılmakla yükümlüydü. Eleştiri ve özeleştiriye büyük yer verilirdi. Özeleştirisini yapıp hatasını ortaya koyanın bu hatasını bir kez daha yinelememesi izlenir ve denetlenirdi. Mümkün olan ölçülerde ortaya çıkan liberal ve bireyci eğilimler affedilmez ve düzeltilmeye çalışılırdı.

Akşama doğru mahkemenin hazırlığı ilerliyordu; kavgayı önlemiştik, ama yapılan hatanın adını koyamamış, gerekli uyarıları yapamamıştık. Vakit geldi, iç bahçede toplandık. Duruşmanın başlaması an meselesiydi; Dev-Genç'liler pür dikkat ve çok sinirliydi. Neşet'i göz altında tutuyorlardı; en ufak bir hata yapsa büyük bir kavga çıkacaktı. Neşet sınıfsal sağduyusunun gerektirdiği görevini kavrayıp yerine getirmekte gecikmedi; "mahkeme" edilmeye fırsat ve meydan bırakmadan öne çıktı: "Arkadaşlar, ben bir eşeklik ettim; hepinizden özür dilerim!" diyerek, "baba"nın elini öptü; o da Neşet'i bağışlayıp kucakladı.

Dev-Gençliler gene de Neşet'i alıp bir kenara çektiler; bazı incelikleri kendisine etraflıca anlattılar.

Olay iyi kötü bir çözüme kavuşmuştu.

Yalnız, "Komün" hayatı yaşandığına göre, "herkesin ihtiyacına göre" ilkesi uyarınca bir bölüşüm yapmamız gerekirdi ki, hır çıkmasın. Bir tabak yoğurt, bu ilke gözetilerek nasıl bölüştürüldü? Onbir kişinin önüne bir tabak yoğurt gelirse bu türden olaylar kaçınılmaz olarak tekrarlanabilecekti. Ne yapacaktık? Neşet 130 kiloluk bir adam azmanı. Yemek ihtiyacı duymakta; gelen yiyecekler ise, çok sınırlı; nasıl bir bölüşümle problem çözülmeliydi? Bunun da çaresini gene Neşet kendisi buldu. İşçilerden ayrı "yemek komünü" kuran sendikacıların özel dolapları vardı.

İdareye müracaatla bu dolapları getirmişler, kapılarına da kilit vurmuşlardı. Bu dolaplar sendikacıların adeta birer zengin kileriydi. İçlerinde ne ararsan bulunurdu. Neşet planını bize çınlattı: "Bana izin verin sendikacıların koğuşuna kayayım, orada bir çete kurdum, geceleri dolaplardakinin icabına bakacağım!"

Neşet'in kurduğu çete, geceleri "huruç" hareketleri düzenliyor; kilitleri usulünce açıveriyor ve sendikacıların kilerlerini boşaltıyordu. Böylece Neşet'in önemli bir problemi çözüme kavuşmuştu. Neşet günün saatlerini değiştirmişti: Gece "işe" çıkıyor, gündüz ise uyuyordu. Sendikacıların ise bu "huruç" hareketlerine, çaksalar da söyleyecekleri tek bir sözleri bile yoktu. Daha ileri gidemiyorlardı; ve hiç utanmıyorlardı.

Hapisteyken Doğan Çocuklarımız

Sungurlar Kazan fabrikası işçilerinden Mehmet Yasin arkadaşın hapisteyken bir oğlu olmuştu. Bunu vesile ederek bir eğlence gecesi düzenlemiştik. İçimizde ne yetenekli insanlar varmış da haberimiz yokmuş. Bir büyük konserve tenekesinin tersi dümbelek oldu; bir tarağın arkasına konulan ince bir kağıtla flüt gibi bir çalgı yapıldı; kamıştan kaval, saz, söz aracı olmuştu; işçi insanı ne "şeytanlıklar" yaratıyordu. Türküler, fıkralar, şarkılar ve oyunlar geceyi renklendirmişti.

Sendikacılar herkesten daha hünerli: Kemal Türkler iyi şarkı söylüyor; sesi de gür. Ne de olsa Denizli'li. Şinasi Kaya'nın hünerleri saymakla bitmez. Şarkı, türkü, fıkra, pandomim her ne ararsan onda bulunur. Onun yaptığı pandomim gösterilerini değme profesyoneller asla yapamaz. Çünkü, bay Kaya, profesyonellikte sanatçılardan çok daha fazla engin deney sahibiydi. Boru değil sendikacıydı. Kendisine bu yeteneklerinden ötürü takılıyoruz: "Sen nereden sendikacı oldun? Bu hünerler varken?" Herkes gülüşüyor. Kemal Sülker yeteneksiz sendikacının ayıplarını kalemiyle kamufle görevini üstlenmiş bir aydındı. Kimi yeteneklerin sergilendiği böyle bir gecede onunkileri göremedik.

Hasan Çakar da hapishanenin en renkli simalarındandı. Adanalı olmanın bütün özelliklerini üzerinde taşıyordu. Şakası, şivesi ve tavırlarıyla. "Allahını... Kitabını..." diye başlayan küfür edebiyatıyla, çok zengin bir arkadaştı. O da, hemşehrisi Burhan Şahin'le ikili bir piyes sergilediler. Gülmekten kırıldık. Eseri hemen o anda irticalen yazıp sahneye koymuştular. Oynanan eser; Güneyde, herhalde kendi memleketlerinde, bir ağa ile tutmalar ve ırgatlar arasındaki ilişkileri hicvediyordu. Konu, arada bir yeri geliyor, toprak ağalarından, işçinin sırtındaki "ağa"lıklara dokunuveriyordu. Hasan Çakar çok zeki, çile çekmiş, gün görmüş, her işe girmiş çıkmış, hapis yatmış bir Adanalıydı. Elektrikçilik yapmaktaydı; bitesiye bir enerjiyle çalışıyor, işten atılan işçileri himayesine alıp kolluyor, her ilerici gelişmeye elinde olanı vererek katkısını esirgemiyordu. Çok cömertti; bu cömertliğini, hiçbir çıkarı yokken Haziran ayaklanmasında da göstermiş, işçi seli içinde üzerine düşeni fazlasıyla yapmıştı. Ah şu gazete fotoğrafları ve ispiyonlar da olmasaydı, onu kimse buralara getiremeyecekti. Neyse...

En çok hüneri olanlar arasında bir de Faik Şekeroğlu vardı. Eski hapishaneciliğinde öğrendiği bütün gösterilerini bize sundu. Onun gösterilerinin sanatsal-estetik yönü ağır basmaktaydı. Sendikacılarınki gibi sulu, cıvık ve belden aşağısını tır-

malamıyordu. Kendisi Zeybek oldu; makyajı, kılık kıyafeti ve hicivleriyle, "haydı efeler!" deyişleriyle çeşni kattı eğlencemize. Şekeroğlu ayrıca, bize arya da söyledi; arya söylemek burjuvalara özgü değildi ya.

Şekeroğlu, Cibali Tütün fabrikası el paket servisinde çalışan bir işçi kızla evlenir. Evliliğinin sekizinci gününde onu içeri alırlar; kendisi, 1951-52 "TKP tevkifatının" hüküm giyen işçi sanıklarından. Okuduğu aryanın sözlerini, Nazım Bursa hapishanesindeyken yazmış. Tütün işçisi bir arkadaşının eşi Ayşe'nin, yaşantısını dinledikten sonra, yazdığı bir "tango"dan esinlenmiş ve bu aryayı oluşturuvermişti:

"Her akşam yorgun işten dönerken
Görürdüm onu yolumda ben
Düşürmüştü gönlüme bir sızı
O üzüm gözlü işçi kızı
Allıksız yanaklarıyla ağzı
İzmir narı gibi kırmızı
..."

Şekeroğlu, kısa süren evliliğini ve çok sevdiği eski eşinin anısını bu aryayı söyleyerek bizlere de aktarmıştı.

Cezaevi, 2. Zırhlı Tugay'ın hakim bir tepesinde bulunuyordu; bu nedenle eğlencenin yankısı çevreye ve aşağılara yayılıyordu. Bir süre sonra eğlencemize katılmak isteyen asker arkadaşlar, subaylarından izin alarak aramıza katılmıştı. Onlar da kendi hünerlerini bizlere sunmuş, oyunları türküleri, sazlarıyla, balıkçı pandomim gösterileriyle, orta oyunlarıyla Mehmet Yasin'in doğan oğlunun kutlama törenlerine ayrı ve unutulmaz bir anlam katmışlardı.

Eğlencenin sonunda doğan çocuğun adı konulacaktı; bu eğlenceye cezaevinde görevli subay arkadaşları da davet etmiştik. Gösterdikleri incelikten ötürü ad koyma işini de onlara bırakmıştık. Subaylardan biri ayağa kaltı. "Böyle önemli bir görevi kendilerine verişimizden" dolayı içten teşekkür etti. İşçilerin havasından etkilenmişti: "Bu durumda olsa olsa çocuğun ismi Devrim olur." demişti. Bu subay ve diğerleri bizlerle aynı şeyleri düşünmemekle birlikte, emekçi halkımızın birer parçasıydılar; emekçi halk çocuklarıyla bir çelişkileri yoktu. Hepsi de, Türk Ordusu'nda fazlasıyla bulunan "kemalist geleneğin" temsilcileriydiler. Antikomünist değildiler. Devrim'den anladıkları da herhalde başkaydı. Fakat bize gösterdikleri yakınlığa ve sempatiye sevinmiştik.

Tutsaklık süresince, sırasıyla, Sungurlar Kazan fabrikası baş temsilcisi Vahit Tulis'in; Sendikacı, "büyük aktör" Şinasi Kaya'nın da çocukları dünyaya geldi. 15 Ağustos günü de, dördüncü oğlumun doğum haberini almıştık. Oğlumun adını bu kez ben koymak istiyordum; çünkü, diğerlerinin adlarını hep başkaları koymuş, benim özlemlerim acı bir buruklukla yüreğimi yaralamıştı. Gençler ise, dayatmışlardı; "S. ağabey, olmaz arkadaş! Bu oğlanın adını biz koyacağız" Gençlerle işçilerin o dönemlerde, anılan-anılmayan, kopmaz birlikteliği, yoldaşlıkları, karşılıklı sevgi ve dostlukları vardı. Bu ilişki ağır bastığından, gene özlemimiz gerçekleşemedi. Oğlumun adını bu kez de gençler koydu: "Kurtuluş!" Bizimkiler tören filan istemediler.

Sınırlı bilgileriyle gençler bu isme başka anlamlar yüklemiş olsa da, "Kurtuluş" denildiğinde bizler, insanın ve insanlığın sosyal kurtuluşunu anlıyorduk.

(Oğlum şimdi beş yaşını bitirmek üzere. Kendisini tutsaklığımızın, işsizliğimizin ve yoksulluğumuzun bir hatırası diye sevip duruyoruz. Henüz bunları anlayamıyor, ama, radyolardan, Vietnamda Ulusal Kurtuluş Kuvvetleri... Kamboçya da Ulusal Kurtuluş Kuv... Afrika da kurtuluş..." gibi yayınları işitince soruyor: "Baba! Benim ismimden ne de çok varmış?..." "Evet oğlum! Çok var... Dünyada da... Türkiye'de de...")

Orhan Müstecaplıoğlu Üzerine

Müstecaplıoğlu arkadaş, 15/16 Haziran Direnişi nedeniyle niçin aramızdaydı? Disk'in düzenlediği Merter'deki toplantıya katılmamış (İddianamede katıldığı yazıyor...), Harbiye'deki sorgusunda kendisinden istenilen ifadeyi de alamamışlardı; onu suçlu gösterecek yan bir ifade de bulunmuyordu. Olaylara katılma iddiasına karşı da: "Dışardan izledim, katılmadım" diyordu. Sendikacı, işçi ve öğrenci de değildi.

O, başından bu yana kitlelerin içindeydi. Elinde 'sözlü tarih' olarak yararlanacak zengin malzeme ve anılar vardı. İncelemeye değer, karşılıklı tartışılacak bir çok deney birikimi...

"İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği" (İPSD), farklı fraksiyonlardan gelen ilericilerin toplandığı demokratik bir kitle örgütüydü. Müstecaplıoğlu'nun İPSD içinde yürütülen eylemlerde önerileri, katkıları vardı. "İşsizlik ve pahalılık" parolası kitleleri etkiliyordu. Bu gün de bu parola ilericisinden gericisine kadar herkesin ağzında.

Müstecaplıoğlu kendine özgü bir kısım doğru tesbitleri, pratik biçimde adeta otomatik silah gibi peş peşe sıralardı. Buna herkes aynı tepkiyi göstermezdi. Bazı gerçekleri daha çok kendisi anlatmak isterdi. Gençler ise, yapıları ve yaşları gereği, oturup dinlemek konusunda yetkinleşememişlerdi. Kendilerinden önce bu yollardan geçenleri tanımıyorlardı.

Cezaevinin canlı tartışmaları: "Demokratik Devrim-Sosyalist Devrim" üzerine odaklanıyordu. Müstecaplıoğlu bu iki görüşün taraftarlarını eleştiriyor, ortaya sürülen formülasyonların eleştirisini yapıyordu. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın bu yoldaki yazıları da konunun yanlış ele alınışı karşısında nisbeten işe yaramış, özellikle literatürde saptırılan yanlışların (finans kapital-finans oligarşi gibi) doğrultulması kafalarda belirmeye başlamıştı.

Teorik tartışmaların birinde, konuyla ilgili olarak: "Yeni Demokrasi"deki yarı-feodallik konusu işleniyordu. Gençlerden biri (Nahit Tören) konuyu sulandırmak istemiş, Sovyetler Birliği'nden "demir perde" diye, uluslararası gericiliğin kullandığı bir terminolojiyi(!) ağzından kaçırmıştı. Aramızda, Marksizm-Leninizm ve proletarya enternasyonalizmi temelinden hareketle bilinen ilkelere uyumlu, her sorunu bilimsel olarak tartışabilirdik. Ayrıca, sosyalist ahlâka uygun olmak şartıyla konuları konuşabilmeliydik. Fakat, bu türden yanlışlar, işi sulandırmaya yönelik

"gırgırlar" çok kötü ve zararlıydı. Bu yolda kusurları olanlara karşı herkesin sorumluluğu vardı. Müstecaplıoğlu, acımasız, hoşgörüsüz biriydi; en ufak hatayı affetmezdi. Böyle bir hata işleyen gence: "Ha... si...tir ulan! Meçhûl adam!" diyerek ağzını kapatmıştı.

Müstecaplıoğlu herkesle konuşmaz, az insanı dinler, "gırgır" ve cıvıklığı sevmezdi. Tartışmalarda hatır gönül saymazdı. Bir kişisel çıkarı yoktu; kariyer gibi koltuk sevdası yanından geçmemişti. Üslubu sertti; küçükburjuvalar üsluba (biçime) çok değer verdiğinden öze önem vermez ve onun bu tavrı karşısında zaklaşır, spekülasyona başvururdu. "Politikacı" değildi; ilerici esnekliği çok nadir kullanırdı. Hayatının hiçbir döneminde paralı olmamıştı. Varını yoğunu ilerici gelişmelere adamıştı; bu konuda hesapsız ve eli çok açıktı. Atölyesinde, otel odalarında kalıyordu; evlenmemişti. Aç, susuz, uykusuz, işsiz kötü günler geçirmişti. Onun değişmez, şaşmaz yanı devrimci olanlarla her şeyini bölüşmekti. Nitekim tahliye olduğu gün de, başta radyosu olmak üzere varını yoğunu, "meçhûl adam"lar da dahil herkese bırakıp gitmişti.

Onun titiz, acımasız yargılarına dayanmak kolay değildi. Görmüş, geçirmiş "büyük ihanetler" yaşamıştı. En ufak bir hata karşısında: "Provokasyon" gibi sıfatları yapıştırıyordu. Onun hakkında konuşanlar en çok bu yönünü eleştirir: "İtici, kırıcı, herkese ajan diyor. vd." gibi değerlendirmeler yapardı. İş ve emek sevgisi taşıyanlarla avantürye küçükburjuva asalakları birlikte olamazlardı.

"Ajanlık" suçlamaları, bu sıfatı rahatlıkla kullanmak alışkanlığı devrimci hareketimizin henüz aşamadığı rahatsızlıklardan biriydi. Devrimci saflardaki "burjuva ajanlığı" suçlamalarına kim ve ne adına karar verebiliyordu? Ortada oluşturulmuş, yaratılmış Devrimci Proletarya Partisi var mıydı? Ki, burjuva ajanlıklarına karar verebilsin, kişiler yargılanabilsin!? Bu yargıyı ancak PARTİ yapardı.

Evet PARTİ son sözü söyleyebilirdi.

Müstecaplıoğlu'nun kişileri eleştirip böyle bir yargıya varmasıyla, onu eleştirenlerin yargıları karşısında galiba doğru olan: Müstecaplıoğlu'nun hırpalandığı kişiler ve onlara yakıştırdığı sıfatlar, tam anlamıyla uygun düşmeseler bile, muhataplarının bir çok kişisel bozuklukları, lumpenlik, kaypaklık ve yozlukları üzerlerinde derece derece taşımalarından ileri geliyordu.

***

Bir çok devrimcinin hayatında bazı acılık ve burukluklar vardır. Ülkemizin şartlarında bu konu, biraz da dozajını artırarak duyurur insana kendisini. Bütün maddi ve manevi varlığını, hesapsızca devrimci harekete adayan kişiler vardır. Bunların yaşantıları çeşitli ekonomik ve moral güçlüklerle geçmiştir. Zeki ve yeteneklidirler; bu yolda ellerine su bile dökemeyecek bazı insanlar, öne fırlamış, fırlatılmışlardır. Burjuvazimiz de böylesine üstün yetenekli(!) kişilere kanatlarını germiş; Trenin makasını açarak: "Yürü ya kulum" demiştir.

Sınıflı toplumda gerekli dengeleri görebilmek, tutarlı, heyecanlı, dengeli ve namuslu kalabilmek, sonuna kadar devrimci kalabilmek herkesin harcı değildi. Devrimci onurunu her koşulda koruyan arkadaşlar, burjuvaziyle uzlaşıp köşe ve yer

kapmak gibi işlere girişmezlerdi. Ayakta kalabilmek için burjuvaca "kıvraklık" göstermeyi akıllarının köşesinden bile geçirmeyen bu tür insanlar: Günün birinde göçüp gidince, devrimci onurunu koruyarak, lekesiz bir ad bırakırlardı arkalarından. Bilinmez, belki de "enayi" diyenler de çıkardı.

Sendikalara, siyasi partilere, basın yayın kuruluşlarına, ayrıca, önemli görev kademelerine gelenlerin-getirilenlerin, en önde görünmeyi başarmış olanların hepsi kendi özel yetenek, uzmanlık ve zekâlarıylamı bu yerlere gelmişlerdir? Kuşkusuz böyle kimseler de vardır. Günümüzü hazırlayan geçmiş, çoğu zaman gözardı edilir. Adsız militanlar, öne fırlamazlar, akıllarından "onore" edilmek gibi tatminler de geçirmezlerdi. Böyle gösterilere ihtiyacları da yoktur onların. Gerçek militanlar sınıflarına yakışır ağırbaşlılık ve "tevazûlarını" daima korumuşlardır.

Burjuvazi, gerçek militanın daima göz önünde bulunmasını, ekmek savaşı içinde bocalamasını, bir türlü başını bu işlerden kaldırıp asıl kavgasına yeterince sarılabilmesini ve giderek sinirlerini kaybedip güçlüklerin ve denetimin altında bocalamasını, kısası, tükenip dejenere olmasını ister.

Bu "öykü"nün sonu da bellidir. Sonuna kadar devrimci onurunu koruyamayanların ise, daima fiyatları sorulur; sorulmuştur...

Hamam Dönüşü

Haftada bir gün hamama götürülüyorduk. Hiç yoktan iyiydi yıkanmak. Hamam cezaevinin biraz ötesindeydi. Sıraya giriyor, bölükler halinde, yandaki derenin içinden geçip, tepelerde bir yerde bulunan hamama getiriliyorduk.

Burası erlerin hamamıydı; bize yıkanmak için on dakikalık bir zaman ayrılmıştı. Hamama her gidişimizde, yıkanma sırası kendi bölüklerine gelmiş olan erler, sıralar halinde bizim yıkanmamızı bekliyordu.

Hamam çıkışlarında ve hemen her seferinde, erlerle karşılıklı işçi bölükleri arasında duyarlı bakışmalar ve bazı konuşmalar geçerdi.

Direniş sırasında askerle işçi karşı karşıya getirilmiştik. İki kardeş ordu gibi. Erler, büyük bir gözlemle, bizleri iyiden iyiye araştırıyordu... Gerek bakışlarından, gerekse konuşmalarından, aralarında bize karşı hiçbir kötü duygu ve kin duyanlarına rastlamamıştık. Taş yarası alanlar bile, bundan en ufak bir üzüntü duymadan, sevecenlikle ve şaka ile eziklik arasında bir duyguyla yaralarını sıyırıp bizlere gösteriyordu. Bu davranışlarından sonra da yüzleri kızarıyor, bizlere acıdıklarını belli ediyor ve bu duygularını saklamıyorlardı. Eratla, bu emekçi kardeşlerimizle, asla bir alıp veremeyeceğimiz yoktu. Onlar da böyle bir derdin kurbanı değildi.

Bir seferinde, gene hamam dönüşü, bulundukları sıralardan biri beni göstererek: "Benim de aha bu gardaşınki gibi bıyıklarım vardı; terhis olunca gene bıyık goyvereceğim..." diyordu. Kendisine nereli olduğunu sordum. Bizim memlekettendi; zaten şivesinden de anlaşılıyordu; bir "hemşeri" kokusu almıştık...

İşçiler, hamam dönüşü sıralar halinde yürürlerken arkamızdan seslenmişlerdi: "... Ağabegi, biz hepimiz sizden yanayık!" Bu sözler karşısında birden içimiz burkulmuş, gözlerimiz buğulanmıştı. Umudumuz yeniden tazelenmiş; ve milliyet farkı gözetmeden emekçi halkımıza olan güvenimiz katmerlenmişti...

Ah! Şu içimizdeki puştluklar olmasa! İşçisiyle, köylüsüyle, bütün namuslu halkımızla... neler yapılmazdı ki!..

Hamam dönüşünde iki emekçi ordusunun özlemlerini oportünizmin suratına nasıl çalacağız diye beynimiz sarsılıyor, derinlere dalıyorduk.

Faik Şekeroğlu'nun Dersi

Cezaevinde, işçilerle Dev-Genç'liler iyice kaynaşmışlardı. İki kesim içinde bu birliktelik faydalıydı. Onlar bizi, bizler de onları daha yakından keşfetmek şansına sahiptik. Gençlerin sosyal konumları şöyleydi: Bir kısmı emekçi çocuklarıydı; daha büyük bir çoğunluğu ise memur, daha bir azınlıkta olanları da varlıklı ailelerden gelmekteydi. İşçiler bunlara "temiz aile çocukları" diye takılıyordu. Gençler, yeni yeni "Milli Demokratik Devrim" tezini ve onun ülkemizdeki hatalı formülasyonunun fikirsel temsilcilerinden olan Mihri Belli'yi eleştiriyorlardı. Belli'nin kitabını. Ankara'daki son konferansını yerden yere vuruyorlardı. Bu konuda kağıda düşülen yazıları, ustaların konu üzerinde söyledikleriyle karşılaştırıyor, aradaki büyük yanılgıyı, "Demokratik Devrim"le MDD formülasyonu arasındaki çelişkileri bulup göstermeye çalışıyorlardı.

İşçiler gençleri sabırla dinliyordu; doğrusu, işçi içinde, onlar kadar "teorik" laf edenimiz bulunmuyordu. Bu gençleri seviyorduk. Aramızda duygusal bir bağ bulunuyordu. Problemleri bizimkilerden ayrı değildi. "Demokratik ve Özgür Üniversite" adına verilen kavga desteklenmeliydi... Küçükburjuvazinin öncülüğü ise asla!..

Dünya içindeki ülkeye bakış ve yorumlayış tarzımız farklıydı. İşçiler sınıf mücadelesini temel almış, siyasal-sosyal devrimin strateji ve taktiklerini tartışmak istiyordu; gençler ise TİP otobüsünden MDD formülasyonuna itilmiş, oradan da başka bir durağa savrulmaktaydı. Yeni yeni tohumları filizlenen bu görüşlerin "teorik" bombardımanı karşısında birçok işçinin ağzı açılmıyor, lafazanlığın üstesinden gelinemiyordu.

Gene bir gün böyle bir tartışmada, Şekeroğlu gençlere bir iki söz söylemek istiyordu; fakat gençler kimseye aman-soluk vermiyordu. Şekeroğlu, dayanamayıp bağırmıştı en sonunda:

"–Kendinizi ne zannediyorsunuz? Mektep, medrese görmek insana bir şey kazandırmaz! Papağan gibi tonlarca laf ezberlemekle kendinizi devrimci mi sanıyorsunuz!? Bize hep tepeden bakıyorsunuz; nereden aldınız bu hakkı? Bizi hiçbir şey bilmiyor mu sandınız? Söyleyin bakalım bana; Sovyetler Birliği'nin yüzölçümü ne kadardır? Söyleyin bakalım Türkiye'ninki ne kadardır? Ha! Nasıl!? Cevaplasanıza? Bilemezsiniz tabiî... Ustalarınız sizlere böyle şeyler öğretmez, onlar öğretse öğretse, puştluğun diplomasisini öğretir. Acaba hanginiz Dünya Tarihi'ni okudunuz? Türkiye Tarihi'nden haberiniz var mı? Siyasal-Ekonomiden, Ekonomik Coğrafyadan, Pozitif bilimlerden, Felsefeden, Sosyolojiden, Sanat ve Estetikten anlar mısınız?!"

Şekeroğlu çok sinirlenmişti. Gençleri de bir güzel azarlamıştı. En sonunda da sorduğu soruların cevaplarını kendisi tek tek vermişti. Hele yüzölçümleri üzerine sorduğu soruları cevaplarken santimetrekaresine kadar küsûrlu rakamları söylemeyi de ihmâl etmemişti.

Şükrü Faik Şekeroğlu; eski mahpus, 5 yıl hapis yatmış, 20 ay da Gaziantep'de sürgün. Hiçbir klasik eğitimden geçmemiş, çok ezik bir hayat yaşamış, fabrikalarda kaynakçılık, inşaatlarda demir bükmek, ameliliğin her çeşidini yapmış. Elleri bunun tanığı. Bilimsel bir kariyeri yoktu, ama hayatın içinden geliyordu. Namuslu ve dürüst bir işçiydi.

Gençlerin kendisine kötü bir tepkisi olmadı, dahası hoşlarına da gitmişti onun bu çıkışı. O da gençleri kucaklamış, kırgınlık yaratmamıştı: "Haydi öyle ise, gelin satranç maçına, alayım ifadenizi bir bir!.." diyerek kendi uzmanlık alanına çekmişti geçleri.

Gençlerden Tipler

Diğer gençler gibi Nahit Tören'in* adını ve sanını duyardım. Kendisini hapishanede tanıdım. Arkadaşları ona "tatava" lâkabını takmıştı. Bunu yüzüne karşı söylemiyorlardı. Arkasından söylemekteydiler. Her halde acele acele heyecanlı konuşmasından, olaylar karşısında çabuk bir yargıya varmasından olacaktı bu lâkap. Gençliğin çoğunda bulunan özellikler ve davranışlar Nahit'de daha çok toplanmıştı. Onun için en doğru tanım: O tam bir Dev-Genç'liydi.

Zayıfça, sıkı, döğüşken ve çok aceleciydi. Bam teline basanın tepesine dikilirdi. Korkak değildi. Cezaevindeki arkadaşları kendisini sevip sayıyorlardı. Herhalde Dev-Genç'in "Bölge Yürütme Kurulu"na boşuna getirilmemişti. Aralarındaki "hiyerarşı"den, ilişkilerinde önemli bir yeri olduğu hemen anlaşılıyordu.

Gençler onu sevdikleri kadar direktiflerini de dinliyorlardı. Dışarıya gönderilen haberleri, öneriyor, tartışıyordu. Direnişe katılan, fakat bir türlü yakalanmayan ve ortalıkta açıkça dolaşanların haberleri geldikçe Nahit sinirleniyor, küfürü basıyordu. Hatta bu kişilerin "karanlık adamlar" olduklarını bile söylüyordu. Gençler, "karanlık adam" olarak değerlendirdikleri bu kişilerin ya "yargılanıp vurulmalarını" ya da "Filistin'e gönderilmelerini" öneriyor, dışarıya haber uçuruyorlardı.

Nahit'e gösterilen "sevgi" ve "saygınlığın" nereden kaynaklandığını, onların ideolojik ve sınıfsal özellikleri içinden görmek mümkündü. Onun 14'lü MAP tabancasını maharetle kullanması, döğüşkenliği, önüne bir yığın adamı katıp kovalayabilmesi, gözünün kara oluşundan, sağı solu basmasından ötürüydü. Duyulan "saygı"nın kaynağı buydu.

(Sonradan birçokları gibi, o da, THKO'nun ve bazı "eylem"lerin içine girdi; yakalandı, hücrelerde, hapislerde yattı. Yargılama sonunda ipten zor kurtuldu. Şimdi ise "idamdan-müebbet" içerde yatıyor. Bazı hatalar ve yanlışlar yaptı. Hepimiz yaptık. Mahkemelerde söylediği bir takım sözlerden ötürü ona bazı yakıştırmalar ve eleştirilerde bulundular. Onu eskiden gören gözlerin bakış açıları değişmişti artık. Böyle yargılara (!) varanlar kimlerdi? Kim ne adına kişileri suçlayabiliyordu? Geç de olsa, ağır ağır hepimizin yaptıkları, ettikleri önümüzü aydınlatıyordu. Karışık işler, ilişkiler, hata ve yanlışlar karşısında elbet bir hesaplaşma yapılacaktı.)

* Ayrıntılı bilgi için bk. S. Ö., *12 Mart 1971'den Portreler C. III*, Sorun Yayınları 6. Baskı, s. 292-295, 1999.

Nahit, bir gün: "Ağabey, demek sen Öncü'nün ağabeyisin. (Öncü Yayınevi'ni ve kardeşim Zeki'yi kastediyor) Vay canına... demek ki, biz, Mihri ineği'nin tahriğine kapılsaydık, Öncü'de seninle karşılaşacaktık. Vay anasına. Biliyormusun ağabey ...kardeşin "Manifesto"yu bastı diye... sanki kitap basmak kendi tekellerindeymiş gibi... Proletarya adına Öncü'ye el koymaya gelecektik... Kardeşinin ağzını burnunu dağıtacak... dükkânını başına yıkacaktık... yanıma 20 tane asker almıştım... anlarsın ya!" "Peki neden yapmadınız?" dedim; "O sıralar daha acil bir iş çıkmıştı. Türk Solu'nu bastık... Proletarya adına el koyduk... İneklerin neyi var nesi yoksa!"

Nahit övünerek konuşurken; içimden, "ey proletarya, çabuk davran bak senin adına el koyulacak o kadar iş var ki, çabuk be kardeşim, silkin!" diye haykırmak geçiyordu.

Gençler bize: "Ağebey! artık ehtiyarladın... bundan kelli işe de yaramazsın... sendika patronlarıyla aran da açık... fabrikalar da sana kapalı... eskiler bize hiçbir şey bırakmadılar... herkesten puştluk gördük... biz her şeyi yeniden yapacağız... bütün i... lerin di... s...ceğiz!" mealinde bir tablo çiziyordu. Onlar benim yirmi yaşındaki ihtiyarlardan olmadığımı biliyorlardı. Bu değerlendirmeleri ciddiye almadığımızda da: "Gülme ağabey... göreceksin.. hele bir dışarı çıkalım... bak gör neler olacak!?" demekteydiler.

Gençler bunları söylüyordu. Anlattıklarında doğrular da eğriler de vardı. ayıklanacak fikirlerine yararlı olur düşüncesiyle ben de onlara bir memleket hikayesi anlattım: "Bizim Erzurum'da iki çeşit Dadaş vardır. Birinciler, başı önünde ağır başlı, az konuşur, haklıyla haksızı ayırdeder, mazlumun yanında, zalimin karşısında efendi ve yiğittirler. İkinciler ise, birincilerin kötü bir kopyası, yani sahtesidir. Bunlar işin sadece sözünü ederler. Biz bunlara 'götü boklu dadaş' deriz. Bir gün, bu götü boklu dadaşlardan birisi, kafayı iyice çekmiş, Cumhuriyet Cedahında (caddesinde) nağara atıyormuş: 'Heyyt! Gan gohirem... Gaan! Var mı bene yan bahan!?' diye... O sıralarda yanına bekçi dikilir. Bir 'dadaş'ın haline, bir bastığı havaya bakarak: 'Ne gohirsen!? Ne gohirsen!?' der. 'Dadaş' bu sefer yan çizer, yalvarmaya başlar: 'Yoh efendi emmi yoh.. vallaha ben poh gohirem.. poh'..."

Nahit bu hikayeyi çok beğenmişti. Kaldığı koğuştan bana hitaben bağırırdı: "Heyyt! gan gohirem gan!" diye. Ben de ona aynı biçimde cevap verirdim: "sen poh gohirsen.. poh!.." gülüşür, şakalaşırdık.

(1971 Sıkıyönetiminde, Selimiye'de Nahit ile Ziya'nın birlikte kaldıkları hücrenin önünden helâya götürülüp getirilirdik. Onları kaçamak bakışlarla, birazcık göreyim diye oyalanır hücrelerinin kapı deliğinden içerisine nişan alırcasına bakar, selâmlaşmaya çalışırdık. Nahit beni görünce geçmişi anarcasına gene bağırıyordu "Gan gohirem... gaan!" diye. Konuşamazdık, yasaktı; süngülülerin gözetiminde işemeye götürülüyorduk. Ben bir sefer kendisine cevap veremedim. Demek moralleri yüksek. Geçmişte olanları da anıyor ki, bana takılmadan edememişti. Şaka da olsa ona, eskisi gibi cevap veremedim. İkisi de idam kararlarının onayını beklemekteydiler. İçim burkuldu, düşünmeye koyuldum. Bu hücrede daha önceleri Mahir Çayan, Ömer Ayna da kalmıştı.)

Nahit ve arkadaşları uzun boylu içerde kalmadılar; duruşmaları başlayınca tah-

liye olmuşlardı. Giderken kadife pantalon ve botlarını özenle giyindiler. Gençler onlarsız edemiyordu; bu giyim kuşam tarzı içlerinde bulundukları tabloyu tamamlayan birer önemli (!) aksesuardı. Kadife pantalon, bot, parka vd. hamamda rütbelerine ihtiyaç duyan bir generalin duyguları neyse, Dev-Genç militanlarının bu aksesuarlara olan tutkuları da galiba aynıydı...

Gençleri tahliyeleri sonucunda, 2. Zırhlı Tugay'ın kapısı önünde, polisler almak istemişti. Fakat subaylar, çocukları polislere teslim etmemiş, gerisin geriye cezaevine getirmişlerdi. Akşam karanlığını beklediler; sonra bir cemse ile Dev-Genç'lileri Tugayın arkasında ayrı bir yola bırakmışlardı. Bunu neden yapmışlardı? Çocukları polisin şerrinden mi koruyorlardı. Anlayamamıştık...

***

Dev-Genç'liler dışındaki FKF'nin eski yöneticilerinin cezaevinde sergilediği durum daha da ilginçti. Dev-Genç üyeleri, FKF'lileri adeta korkutup sindirmişti. En başta Veysi Sarısözen (zaten çok azınlıktaydılar) olmak üzere koğuşlarından işçi içine çıkmıyor, daha doğrusu çıkamıyordu. Dev-Genç militanlarının V. Sarısözen'i, Direniş'te makosen ayakkabılarıyla işçi tulumu giyerek eyleme sızıp yanlış hedef göstermekle; işçileri, Eyüp ve Silahtar'daki işyerlerinde, özellikle de Havagazı işletmelerine karşı 'tahripkâr' kışkırtma yapmakla suçlaması, bu gerginliği daha da artıran bir konuydu.

Kemal Türkler, işçilerin çoğunlukta bulunduğu büyük koğuşta bulunan kantine her uğradığında Dev-Genç'lilerle karşılaşmamaya özen gösteriyordu. Sendikacılar keyiflerine düşkün ve bireyciydi. Gnl. Bşk. da dahil, kantinde gazoz içerken işçilere bir şey ısmarlama gelenekleri yoktu. Bu tavırlarından ötürü hiç te utanıp sıkılmıyorlardı. Oysa Dev-Genç'liler çok cömertti. İşçilerle herşeylerini bölüşüyorlardı. Sendikacıların kişilik bozukluğu kimsenin gözünden kaçmazken, V. Sarısözenler, onlara kur yapar, sahte bir saygı gösterir ve "hayırlı evlat" misali sendikacıların dizinin dibinden hiç ayrılmazdı. Dev-Gençliler ise, her fırsatta sendikacıların açığını yakalayıp işçilere teşhir ediyordu. Bu durumda FKF'liler sendika arpalığında eşinmeye aday olurken, Dev-Gençliler artık "ölümlerden ölüm beğenecekti!"

Gerek Dev-Gençliler, gerekse FKF'liler 10-20 gün tutuklu kalmış; duruşmalar başlayınca da tahliye edilmişti.

Gençlerin avukatlarından Dr. Alp Kuran, sıkıyönetim dosyalarını belgelerini titizlikle saklayan bir dostumuzdu. Bu belgeleri kendisinden talep ettiğimde, gençlerin kendileriyle ilgili belgeleri, Alp'in bürosundan "huruç" hareketiyle ortadan kaldırdığını, bize de inceleyecek belge bırakmadığını burada anmak istiyorum. Kimi gençler polis ve sorgudaki kötü sınavlarını belgeleyen bu malzemeleri ortadan kaldırarak aklanacaklarını zannediyordu.

Bizimkilerden Tipler

Bizimkilerin vitrini "sönük"tür. Oysa Türkiye Solu'nun vitrini alımlı ve cilalı küçükburjuva mostralıklarla doluydu. Kimileri ajitasyon ve işkence edebiyatında öne fırlamışken bizimkiler, sınıfsal tevazuûlarını koruyor, her türlü magazin ve sansasyondan, şarlatanlıklardan tiksinerek uzak duruyordu.

Bizimkilerin polis, işkence, cezaevi ve mahkeme deneyi düzgündü. Şarlatanların ise, çürüktü. Bizimkiler maddi-manevi sıkıntı içindeydi; şarlatanların cebinde paraları-pulları, pasaportları, biryerlerden (neredense...) edindikleri "isimsiz mevduat sertifikası" vardı. Bizimkiler "örgütdışı" görülüyor!(yani, onlara göre antiparti), şarlatanlar ise "komünist" geçiniyordu. Bizimkiler sendikanın kapısından içeri giremiyordu; onlar ise bol maaşlarıyla "uzman"lık yapıyordu.

Bizimkilerden yalnızca Ahmet Top'u anmak istiyorum:

Ahmet Top, Gaziantepli, ortaokulu zor okumuştu. 1946-50 dönemi Sendikalar Birliği, Türk-İş'in örgütlenmesi, Sendikalar Arası Dayanışma Konseyi (SADA)'nin örgütleyicilerinden, Disk'i tabanda örgütleyenlerden, TİP'in (1962-1965) ilk örgütçü militanlarından ve de 15/16 Haziran Direnişi'ni "Anayasa Direniş Komiteleri" aracılığıyla işyeri ölçeğinde örgütleyen işçi önderlerinden bir arkadaşımız.

Ahmet Top arkadaş, o sıralarda Kartal'da Vinlex işyerinde çalışıyordu. İsim benzerliğinden 15/16 Haziran'ı takip eden günlerde tutuklanamamıştı. Kendisini aylar sonra fabrikada çalışadururken cezaevine getirmişlerdi. Bu süreçte, çalıştığı işyeri başta olmak üzere birçok işyerinde üretimin durdurulması, tutuklanan işçilerin serbest bırakılması, sıkıyönetimin kaldırılması yolundaki eylemleri yönetenlerden biriydi. Vinlex fabrikasından tam 1334 işçi atılmıştı.

Birçoğumuz gibi o da, ekonomik sıkıntılar çekiyordu. Direniş nedeniyle fabrikalardan ayağı kesilince, özel işler yapmıştı. Sıhhi tesisatçılık gibi.. Başka yolu var mıydı ayakta kalmanın?

Ahmet Top, işçi sınıfının yetiştirdiği nitelikli ve donanımlı biriydi. Ağır başlılığı ve efendiliği ile cezaevini dolduruyor, duruşmalarda Hareketimizi savunuyordu. O bizim gibi, sendikacı patronlarını doğrudan karşıya alan bir mücadeleye girmemişti. Yöntemleri değişikti. Yılgın değildi, ama "aydın"ların ihaneti karşısında 1. TİP'den de, sendikalarda da uzak duruyordu...

Ses Tesbitleri

Askeri savcılar harıl harıl dosyalar ve belgeler üzerinde çalışıyordu. En önemli belgelerin başında da ses bantları ve bunların tapeleri bulunuyordu. Hukukta maddi delil olabilmeleri için bu tapelerde yazılı olanların sanıklarca da kabul edilmeleri gerekiyormuş. Konu üzerinde basında, mahkemelerde önemli tartışmalar yapılmaktaydı. Ses bantlarıyla bunların tapelerini sanıklara kabul ettirmek için arkadaşlar sık sık Selimiye'ye götürülüyordu.

Ses bantlarında suç sayılacak en ilginç konuşmaları yapanların başında Hakkı Öztürk ve Neşet Demircan da vardı. Kemal Türkler'in üzerinde de çok duruluyordu. Bu bantlardaki seslerin kendilerine ait olmadığını ısrarla belirtmeleri ve zorlamalar karşısında sanıklar direniyordu.

Hakkı Öztürk'e kendi sesini dinlettikten sonra; "Bu sesi tanıdın mı? Tanıdınsa söyle, bu ses kime aittir?" Sesin sahibi teypteki sesi dinliyor; "Fabrikaları dinamitleyeceğiz! Karakollarda... arkadaşlarımızı... götürürlerse.. oraları da... valilik de olabilir... basacağız!..." ve hemen cevaplıyordu: "Bu ses Turhan Feyzioğlu'nun se-

sine benziyor." Gerçekten bu ses bantları her çeşit tahrife elverişliydi. Fakat Turhan Feyzioğlu gibi egemen sınıfların bilinçli bir üyesine ait olabilir miydi? Yetkililer bu gibi cevaplar karşısında deliye dönüyordu.

Neşet Demircan da, bu ses bantları belasından yakasını sıyırabilmişti. İşçi insanı ne de olsa sınıfsal sezgi ve sağ duyusuyla pratik bir çıkış yolu buluveriyordu. Neşet'e de soruyorlar aynı soruları. Onun cevabı çoktan hazır: "Bu ses bana ait değildir, kabul etmiyorum.", "peki kime aittir?" sorusuna da: "Ne bileyim ben... ben ses uzmanı mıyım" diyerek cevabını yapıştırıyordu. Bu sefer, "pekâla" diyorlar, "ses tesbiti" yapacağız". Ve Neşet'in sesini yeniden alıyorlar. Neşet akıllı, faka basmak niyetinde değil, laz oluşu onu ele vermek üzeredir. Ses tesbiti yapılırken karadeniz şivesini (ne kadar düzeltmeye çalışsa da) zor telaffuz edilir sözcükleri tekrar etmesini kendisinden isterler. Neşet başlar sesini kaydettirmeye: "Kirkiki, kirkuç, almışdort, seksenseçiz.." Olmuyor bir türlü. Bu yeni sesler banttakilere uymuyor. Bantta, "kırkiki, kirkuç, altmışdört..." deniliyor. Bu seste bu adamın olamaz... tekrar et, bir daha, bir daha... ıhh... hep aynı.

K. Türkler bu ses bantlarından rahat sıyrılıyor. O çok kurnaz, planını daha önceleri yapmış: Konuşanların, kimliklerini kendi sesleriyle teype kaydını yaptırmış. Merter'deki toplantıda bir kısım insanlar desteksiz sallamış, ses bantlarını doldurmuşlardı; sıra kendisine gelince, büyük bir yetenekle "Anayasa'nın çerçevesi" demiş de başka bir şey dememişti. "Çerçeve", dışına çıkanlar uyarılmamış, sonunda kendisi gelivermiş, çerçeve dışına çıkıverenleri çerçevenin içine oturtmaya çabalamış. Bravo! doğrusu. Kendini "güvenceye" almak buna denir işte!

K. Türkler'e işçiler içerdeyken soruyordu: "Bu teybi niçin toplantıya koydun? Niçin herkese künyesini, adını, sanını, çalıştığı fabrikasını önce teybe kaydettirdin? Hadi bu hatayı yaptın, niçin bantları saklayıp korumadın? Bunları niçin polise teslim ettiniz? Sen etmedinse kim ettirdi? Bu tutumunuzla ne yapmayı kurmuştunuz? Söyleyin niyetiniz neydi? Bu davalarda adamların elinde delil olarak kullanabilecekleri başka hangi malzeme vardı? Bir eylem yapıldıysa, onun bütün sorumluluğunu biz sineye çekip ceremesini üstleniyoruz. Bakın burjuva basınına ne de güzel bir sakız verdiniz, çiğneyip duruyorlar!"

K. Türkler ve onun sultasına girenlerin bu ve benzeri sorulara verilecek cevapları yoktu.

Ses bantlarının hikayesi önemliydi; yeri gelince üzerinde konuşacağız. İşçilerin bu yoldaki soruları bir gün cevapsız kalmayacaktır.

Ziyaret Günleri

Görüşme yasağı kalkmıştı, büyük bir ziyaretçi akınına uğramıştık. Kimler gelmiyordu ki! İşçi arkadaşlar, ailelerimiz, çocuklarımız, gazeteciler, bazı siyasetçiler, özellikle CHP'liler, dışarı çıkınca ne yapacağımızı sorup ağzımızı aramaya gelen burjuva ajanları ve avukatlar. Davalarımızla ne de çok avukat ilgilenmekteydi. "Kemal Türkler ve Arkadaşları" davasına 80-90 avukat katılacaktı, bizlerinkine ise bir iki dost. Avukatların büyük bir çoğunluğu, kuşkusuz, işçi sınıfının devrimci mücadelesine katkıda bulunmak için bu işe talip olmuyordu. Onların derdi başkay-

dı; duruşmalar sırasında da işçilere hukukî yardım için çırpınanlarla kariyer ve reklam için öne fırlayanlar açıkça görülmüştü.

Ziyarete gelenlerin büyük çoğunluğu da sendikacılarla konuşarak "devrimci" görevini yerine getiriyordu. Bu, bir bakıma doğal ve olağandı. Ne yapalım hepsinin canları sağolsun; birgün onlara gerçekten devrimci görevlerini anlatanlar (belki) çıkar. TİP'de işçilerin sırtında taşıdığı kimseler de sendikacılarla görüşmeyi yeğliyordu. İşçiler buna içerlemişti; ama onların birbirleriyle başından beri ittifakları, hesap ve kitapları bulunmaktaydı. İşçilerle bir alıp verecekleri yoktu. TİP'çilerin işçi simsarlarına ihtiyaçları vardı.

İşçi dostlar arabalarla geliyordu; her birinin koltuğunda kavunlar, karpuzlar.. bir panayır yeri gibi renkli ve şenlikliydi ziyaret günleri. İşçiler sağolsunlar; demek sittin sene içerde kalsak bize bakacaklardı. Unutulmayacak, aranıp sorulacaktık. Bu yeterdi insana.

Fabrikalardaki patron ajanları da ziyaretimize gelenler arasındaydı. Çalıştığımız fabrika müdürünün (İsmet Kunt) bir ajanı (Mazhar Çimen) ziyaretimiz için görevlendirilmişti; onların derdi daha başkaydı: "Şartlar değişir dışarı çıkabilirdik. Neler düşünüyorduk, neler yapacaktık?" Korkuyorlardı ağzımızı aramak istiyorlardı. Bizler ise; bir ekmek parası uğruna kendini patronuna satan bu insanları ve acemi rollerini görünce iğrendik; belli etmemeye çalıştık, ama tükürdük böyle pis bir dünyaya.

Yusuf Küpeli de ziyarete gelmişti. O zamanlar kendisiyle tanışmıyorduk. Dev-Gençliler'le konuştu; onların yazılı eleştirilerini ve olaylarla ilgili içerde hazırlanan bir raporu gençlerden alıp gitmişti.

Doğu Perinçek de ziyaretçiler arasındaydı. Pes doğrusu... Şark kurnazı bir politikacı gibi, çok esnek ve fırsatçıydı. Gençler onu gördüklerinde hemen aralarında karar almışlardı; "Bu herifle kimse görüşmeyecek!" Kovmak isteyenlerde çıktı aralarında. Fakat kimse kalkıp bu işi yapmadı. "İşçi sınıfının tarihi yürüyüşü" kimleri hizaya getirmemişti ki?! Artık herkes arkasına bile bakmadan, derhal "proleter devrimci" oluvermişti. Kurban olduğum allah, sen nelere kadirsin! Tövbe, estağfurullah...

15/16 Haziran Direnişi'yle, Perinçekler hizaya-mizaya gelmemişti; onlar "yeni" rollerin, sosyalizm adına bundan sonra da yapacakları maskaralıkların peşindeydi. Ziyarette baktı ki kimse konuşmaya gelmiyor, Türkler'i çağırdı. K. Türkler ise, çıkışmıştı: "O da kim? ne istiyor?"

Evet kimdi bu adam?

Gençler bu durumda dediklerini yaptırmışlardı; fakat adamın niyetini de anlamak istiyorlardı. Bana:

"–Ağabey, sen şu adamla bir konuş, bak bir, konuş, ne istiyor, anlayalım?"

"–Ben bu adamla tanışmıyorum, herkes onunla görüşmüyor; beni ileri sürmenizin anlamı var mı?

Diye çıkıştımsa da onlar beni bu işe adeta ittiler. Bu bayla birbirimize söyleyecek hiçbir sözümüz yoktu. Aramızda dünyalar kadar fark vardı. Selâm verdi, bir iki dergi bıraktı ve ayrıldı.

Görüşmelerde hiçbir güçlük yoktu. Askerler de görüşmelerimizi kolaylaştırmak için ellerinden geldiğince çırpınıyorlardı. Askerler sadece eşlerini öpmek isteyen Hilmi Güneri ve Şinasi Kaya gibi bir iki sendikacıya bozuk çalıyordu.

Dev-Genç'liler, ziyertçileri gelince, hemen birbirlerini gözetim altına alıyor, kendi deyimleriyle "film" çekiyorlardı. Birgün böyle bir "film kamerasında" nişanlının (Işıtan Gündüz) parmaklarının tel örgünün arkasından öpülmesi sahnesi epeyce "gırgıra" konu olmuştu aralarında.

Komik sahnelerin dışında, acıklı olanları da vardı ziyaret günlerinde. Nahit Tören'in anne ve babasının ziyeretleri de bu sahnelerden birisiydi. Anne Tören,sağlam ve sıhhatli idi; hissiyatını saklamaya çalışıyordu. Baba Tören, ağladı: "Nedir bu çocuklarımıza yapılan zulüm?!" diye kahırlı kahırlı konuşmuş, biraz da sövüp saymıştı.

Bu sahneye hepimiz üzülmüştük. Nahit, onları teselli ediyordu.

Biz de kahırlı babaya uygun bir iki söz etmiştik.

Tek Kadın Tutuklu

Cezaevinde tek kadın tutuklu Latife Fegan'dı. Selimiye'deyken adını hatırlayamadığım bir kadın tutuklu daha bulunuyordu. Fakat onu bırakmışlardı. Latife Fegan'ı ise Kartal Maltepe Cezaevine kadar getirmişlerdi.

Onun tek başına erkekler arasında tutuklu bulunması, galiba ilk kez görülen bir olaydı. Aramızda bulunuyordu ve ayrı bir koğuşta kalıyordu. Tutukluluğu çok kısa sürdü, sonradan serbest bırakıldı.

Ben kendisini tanımıyordum; niçin ve hangi nedenlerle getirildiğini de bilmiyordum. Cezaevine getirilen kimseler hareketin bir parçası iseler, görüşleri ne olursa olsun ona saygı duymak gerekiyordu. İşçiler de bu tek kadın tutukluya kardeşçe davranıyorlardı. Sendikacılar ise işkilliydiler. Latife Fegan'ı gençler ve aynı kitle örgütünde birlikte bulunanlardan Orhan Müstecaplıoğlu tanıyordu. Müstecaplıoğlu tanımadığımız, eylemlerini bilmediğimiz bu insan için bazı önemli belgeler ileri sürmekteydi.

Latife Fegan, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın isteği üzerine İPSD'nin eski başkanlığına getirilmişti. Müstecaplıoğlu, bu kadınla konuşmuyordu; ve kendisini şiddetle eleştirip, suçluyordu.

(Bu anıların ilk basımı üzerine adı geçen Latife Fegan, bize bir mektup yazarak bu bölümü kendi görüşleri doğrultusunda düzeltmemizi istemiş, ayrıca, bazı düşüncelerini iletmişti. Yazılanlar, gözlemlerimizdir. Taraf olmadığımız kişisel-örgütsel sürtüşmelerde bizim yapacağımız bir şey yoktur. Yazılanların kişiliklerle bir ilgisi de yoktur; amacı açık, işlevi bellidir.)

Satranç Oyunları

Aramızda satranç oyununu bilen çok az kişi vardı. F. Şekeroğlu'nun gayretiyle bu yolda oldukça ustalar yetiştirildi, cezaevinde. Satrançta onun üstüne usta yoktu. Şekeroğlu'nun bu ustalığı cezaevi dışına da taşmış ki, birgün cezaevi müdürü komutan, ünlü satranç oyuncumuzu: "İyi satranç oynadığını duyduk, bizim çocuk-

larla da oynar mısın?" diye, onu maç yapmaya çağırmıştı. Şekeroğlu ise, askerlerden uzak durmak istiyordu; uygun bir gerekçe ile maçtan kaçmak istemekteydi: "Ben yenmek için oynarım, ayı ayı iken yenildiğini istemez. Bu bana baba nasihatıdır. Ben tutukluyum, siz ise askersiniz. Harp sanatını bilen insanlarsınız; yenilince kızabilirsiniz, sonunda dövüşmeyelim...?" demişti. Cezaevi müdürü komutanın dilediği maç, bu konuşmadan sonra bir türlü yapılmadı.

F. Şekeroğlu cezaevine gelince, yetenekli bir işçi olduğunu hemen göstermişti. Bulduğu tahta parçalarını betonlara sürte sürte bir satranç tahtasıyla taşlarını hemen imal etmişti. Gene birgün Nahit Tören, ünlü ustayı yakalamış, oyuna başlamışlardı. Nahit, Şekeroğlu'nun cezaevi komutanına verdiği cevabı çok beğenmişti. Satrançtaki taşları hesapsızca ileri sürerken ona: "Şeker abim, sen işçisin! İşçiler yenilmez! Dikkatli ol piyonlarından başlıyorum, askersiz kalmayasın" demişti. O da; "Gönlünü ferah tut evlat o piyonlar sana yemdir, oynamana bak." Nahit tek düze sürdürüyordu konuşmasını: "Şeker abim, yenilirsen kızarım! yenmek için oynayacaksın! K. Türkler'i de K. Sülker'i de yeneceksin! sendikacıların alayını, anlıyor musun?"

"–Evlat, akıl verenimiz çoktur, kaleni koru, bak gümbürdüyorsun. Sen de azıcık beni dinle: Polisle, askerle, sendikacıyla oportünist siyasetçiyle oyun oynamaya kalkma. Onlardaki feraset bizlerde yoktur! Öncelikle sınıfımızı tanıyalım!.."

Dışardan Gelen Haberler

Görüşme yasağı kaldırıldığında dışardan haberler gelmeye başlamıştı. Bunların en önemlileri: Birçok fabrikada direnişin aylardır sürdürülmekte olduğuna ilişkin olanlardı. İşçi sınıfı, her süreçte sınıfına yaraşır davranışının nasıl olması gerektiğini hayatın ve mücadelenin içinden bulup çıkarıyordu. Bu haberlere kulak kabartıyor ve çok seviniyorduk.

Fabrikalarda alınan güvenlik önlemleri, patronların işyerlerini polis baskısı altında tutması, silahlı milislerle işçilere gözdağı vermeleri, binlerce işçinin iş akitlerinin ihbarsız, kıdemsiz feshedilmesi, toplu sözleşmelerin engellenmesi, grevlerin yasaklanması ayrıntılı olarak bizlere iletiliyordu.

Toplu sözleşmelerde en büyük baskı, Faik Türün tarafından SEKA'da yapılmıştı. Türün paşa çağırmış sendika patronlarını, kendilerine: "Size 15 dakika mühlet veriyorum; düşünün, taşının ve gelip sözleşmeyi imzalayın!" diye buyurmuş. Bu tehdit karşısında, patronlara yakın bir kısım sendika patronları dahi çileden çıkmıştı.

Bunları işitince, içimizden geçmişi anmıştık. Direnişte malûm kişiler Lastik-İş işçilerini oyalamamış olsalardı, biz, SEKA işçisini direnişe katacaktık. Sadece onları değil, Türk-İş'e bağlı sarı sendikacıları bir türlü sırtından indirememiş işyerlerinden: İpraş, Tekel, Belediye İşçileri, Petrol Ofisi, Tersane, Shell, Mannesman Boru Fab. ve Tuzcuoğlu'nun ünlü Tarım-Koruma tesislerindeki işçileri de Harekete çekecektik. Buralarda çalışan arkadaşlarımız, bir yandan patronların, öte yandan sarı sendikaların çifte sultası altında çok zulüm görmüştü. Başta SEKA, ondan sonra Tuzcuoğlu'nun devrimci işçilere yaptıkları (Bu işyerindeki grevde, karadan yolu kesilen işçiler, denizden yüzerek gelirken, Tuzcuoğlu'nun emriyle denize asit sa-

lınmış grevci işçiler yanıklarıyla sakatlık tehlikesi geçirmişlerdi.) 16 Haziran'da ödeştirilecekti. Tek amacımız: Bütün İzmit'in işçisini Harekete katmak, işçi sınıfının birliğini demokratik eylem içinde dosta düşmana göstermekti. Bu amaç gerçekleşebilseydi, işçilerin tabandaki bu beraberliği, işçi sırtındaki bütün yükleri tuzla buz edip yere çalacaktı; içimizdeki bölücülerin, sermayenin şımarık çocuğu aristokrat işçilerin, her türlü "sol" ve sağ oportünizmin ihanetleri tarihsel derslerini alacaktı. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal alandaki birliği ve tekliği düşüncesi eylemde güç kazanacaktı; demokratik kazanımlar yeni sıçramalar yapacaktı; Hareket yeni bir mevziye kavuşacak, işçilerin ve onun müttefiklerinin mücadele azmî çoğalacak, her kesime güven aşılanacaktı.

Şimdilerde ise, bazı sendikacıların provokasyonları yüzünden, Türün paşa işçilere posta koyabiliyordu. Dışardan gelen bu haberler aslında, Direniş'in haklılığını kanıtlamaktaydı.

Gene de, bütün engellere, bölücü kışkırtmalara rağmen, işçi sınıfı kendine yaraşır kararlılıkla bütünlüğünü korudu; tarih önünde gücünü, yüklendiği hareketle gösterdi. Siyasi ağırlığını dost-düşman herkese karşı isbatladı.

Dev-Gençliler ve Çelişkileri

Dev-Genç, ilerici gençliğin bütün fraksiyonlarını bünyesinde toplayabilmiş bir öğrenci gençlik kuruluşuydu. Onlarla aramız çok iyiydi; hepsini de çok seviyordum. Onların katında hakkımızdaki yargıları şöyleydi: "Bir işçiden bekleyemeyeceğimiz formasyonda, militan bir ağabey!" İlerici formasyon küçükburjuva aydınlar arasında arandığından, sade, basit, heyecanlı, dengeli ve mütevazi sınıf bilinçli işçileri görüp tanıdıklarında bu türden yargılara varıyorlardı. İşçilere tepeden bakma hastalıklarına aldırmadan, devrimci hareket içindeki bir kısım kaşarlanmış, oportünist kalpazanlardan daha sempatik buluyordum onları. Kimi zaman çakışan, kimi zaman ayrılan düşüncelerimize rağmen, gençlerle yakınlığımız ötekilerden daha içtenlikliydi. Kişisel bir hesapları yoktu. Bitmez tükenmez bir özveri ve kavga doluydu yürekleri. İçlerinde çok zeki ve yetenekli kadrolar vardı. Bilinç düzeyleri yüksek değildi. Daha doğrusu, onlara kimse hiçbir şey öğretmemişti. Bildiklerini sandıkları üç beş ezber dışında, bilimsel ve geniş ufukları yoktu. Bizler de doğru dürüst bir şey bilmiyorduk. İşçilerin sınıfsal sağduyuları ve sezgileri bir ileri aşamaya adaydı; gençler ise yüksek öğrenimin kazandırdığı bazı soyut bilgilerle az çok donatımlıydı.

Dev-Gençliler'in önde gelen militanları hep emekçi çocuklarıydı, onları memur-subay çocukları izliyor, bir iki de varlıklılar vardı içlerinde. Tümünün ortak yanı: Atak, özverili, hesapsız ve sol gevezelik içinde olmalarıydı.

Cezaevinde arada bir ortak toplantılar yapılırdı; bu toplantılarda bazı problemler tartışılır, çözümler aranırdı. Bir seferinde Kemal Türkler:

"–Bazı arkadaşlarımız cezaevinde, elbise yerine pijamayla dolaşıyor, halbuki temiz ve giyinik olmalıyız; bu kıyafet işine çeki düzen verelim." demişti.

Elbisesiz ve pijama altlık ile dolaşanlardan biri de bendim. Bu eleştiriyi karşılamak zorundaydım:

"–Hapishanelerde nasıl oturulur-kalkılır meselesini bu öneriyi yapanlardan daha iyi bilmekteyiz. Ekonomik nedenlerden ötürü böyle giyiniyorum; bir tek pantolonum var, onu da mahkeme günlerinde temizce giyinmek için saklamaktayım. Pijama ile gezilemeyeceğini hepimiz bilmekteyiz; ayrıca, bu biçimsel bir meseledir, öze ilişkin problemlerimizi birlikte konuşmamız daha yerinde olur; ilkin hepimizi ilgilendiren bu Hareketin içinde önemli rol alan sendikacıların bazı tutum ve davranışlarını ele alalım:" diye önerimizi somuta indirmiştim.

Kemal Türkler, sözün nereye varacağını kavramıştı; sanıyordu ki, cezaevini de "keyfime göre yönetebilirim!" Oysa 15/16 Haziran Direnişi'nin örgütlenme, eylem ve sonrası süreçteki tutucu tavrıyla olmayan itibarını da yitirmişti. Aklınca ipin ucu elden kaçmak üzereyken bir açığımızı yakaladığını sanmış ve kitlenin desteğine başvurmuştu; bu desteği alabilirse, sendikada kurduğu sultasını burada da gündeme getirecekti. Fakat yanılmıştı; burada kavganın temel taşları, bilinçli işçiler ağırlıktaydı ve onların dediği oluyordu. Kimse de sultaları takacak göz yoktu. Aldığı cevaptan sonra, toplantıyı terketti; odasına çekildi.

Toplantının, genel havasına bakılırsa, sağduyusu yüksek çoğunluk bizim tarafımızı tutmuştu. Gençler de yanımızda dikilmişlerdi; hem de bütün yürekleriyle, militanca. Bu tartışmadan sonra gençler, dışardan bir pantolon ısmarlayarak, sürpriz yapmış, birilerini utandırmış, bana da, "kadife pantolon" giydirmişlerdi. Bu sevinçle:

"–S... Ağabey, artık sen de Dev-Genç'li oldun." diyerek takılmaktaydılar. Sendikacı patronların aksine gençlerle, "kadife pantolonlu" ağabeyleri olarak her konuyu tartışabiliyor, konuşuyorduk. Birbirimizi dinleyebiliyorduk. Aramızda "kara kedi" yoktu. İşçi sınıfı içinde dostluklar kazanmak niyetindeydiler...

Gençlerle tek tek konuştuğumuzda, hemen hepsi bir diğerinin poliste zayıflık gösterdiğini ya da "öttüğünü" söylüyordu. Söylenenlere bakılırsa en zayıflık gösteren Işıtan Gürbüz'dü. Dahası Emniyette bir şişe parçasıyla intiharı bile düşüneni olmuş. Ruhî bir sarsıntı geçiren bu arkadaşlarını İhsan Memoğlu kurtarıp uyarmıştı. Öyle söyleniyordu. Zayıflık gösterdiğini söyledikleri arkadaşları ise, diğerlerinin "öttüğünü" ileri sürmekteydi. Doğrusu şaşırmıştık; hangisi öttü-ötmedi diye. İddianameler ve dosyalardaki yazılı deliller, ifade zabıtları gelince mesele aydınlandı. Durum hiç de içaçıcı değildi. Onların deyişleriyle "ötmeyen" yoktu aralarında. Kendi payıma gençleri kınamıyor, suçlayamıyorum. Buna hangimizin hakkı vardı? Onları tek bir Devrimci Proletarya Partisi'nin içine çekebilmiş miydik? Sosyalizmi, sınıflar mücadelesini, siyasal-sosyal devrimi, örgütlü mücadeleyi, bütünün kopmaz bir parçası olmayı öğretmiş miydik?

Dev-Genç'lileri "öttün-ötmedin" diye yargılamanın hakkını kimse taşımıyordu.

Gençlerin birbirlerini suçlamaları böylece kesildi. Fakat hepsinde de bir eziklik sezilmekteydi; bu konuda onlara takılanlar da çıkıyordu. Onlar da sendikacıların ifadelerini öne çıkarıyordu. Özellikle de K. Türkler ve K. Sülker'in ifadeleri gençleri çileden çıkartıyordu. Sülker'e daha çok kızıyorlardı: "Keşke yazar olarak kalsaydın, cahil sendikacıların ayıplarını örtmek için kalemini kullanmışsın, tıpkı

padişahın vak'anüvis'leri gibi, yıllarca koltuk doldurmuşsunuz, kitap yazmışsınız, ama devrimcilerin safına geçememişsin..." diyorlardı. Bu yargı yerindeydi; tümüyle doğruydu.

Sendikacıların ne kadar zayıf, donanımsız ve oportünist olduğunu gören gençler, onların "saygın"lıklarını azaltıyordu. Hele Sülker'in polisteki ifadesini mahkemede de tekrar ederek: "...Gazete çıktığı zaman... ben... Ankara'da ... Milli Güvenlik Kuruluna, Başbakana... anlatmak için... gitmiştim... her ne kadar gazetenin sorumlu müdürü isem de... Hilmi Güneri ve Ali Özgentürk benim kendilerine olan itimadımı su-i istimâl... ederek... böyle bir başlığı koymuş oluyorlar..." demiş, arkadaşlarını suçlayabilmişti. Hapishanede ise, "böyle böyle konuş da... tahliye olayım?" biçiminde Hilmi Güneri'ye önerilerde bulunmayı eksik etmemişti. Bütün bunlar kimsenin gözünden kaçmıyordu ki, gençlerinkinden kaçsın. Gençler, Hilmi Güneri'ye: "Hilmi Güneri! O başlığı, "İşçi Sınıfı Hazır Ol, Büyük Savaşımız Başlıyor", diye koymakla çok iyi etmişsin. Keşke bizim adımızı yazsaydın altına." diyerek gözü peklik gösteriyorlardı.

Yürekli, gözüpek, hesapsız ve militan gençlerimiz böyle diyordu; ama onları, "ilericilik" ve "devrimci hareket" adına eleştirmeye kalkanların, bu hakkı tekellerinde görenlerin kıçları keçininki gibi hepten açıktı. İşçi sınıfının devrimci hareketi adına(!) büyük görevler (!) yaptıklarına kendilerini inandırmış sendikacı ve siyasetçi patronlarda ne yazık ki, 15/16 Haziran Direnişi sınavında tecrübesiz gençlerimiz kadar olsun yüreklilik gösteremedi; tümü sınıfta kaldı. Cesaret, bilinç ve kararlılıkla demokratik ve haklı bir mücadelenin riskini yüklenememiş, işçi sınıfının tarihi hareketini savunamamışlardı. Aslında onlardan bu türden bir görev bekleyen de yoktu aramızda. Sendika patronları kendi kendilerini açığa çıkarmış, teşhir edilmişlerdi. Bu küçük örnekler bile, gençlerimizi işçi sınıfı hareketi dışındaki yollara iten nedenlerden birini sergilemesi açısından oldukça öğreticiydi.

Dev-Gençliler'in aralarındaki (fikir planındaki) çelişkilerin odağı MDD üzerindeydi. Özünde hepsi MDD yanlısıydı. Bu akımın başını çeken kişinin yaptığı yanlışları yeni yeni görmeye başlamışlardı. Önceleri TİP, sonra MDD duraklarında "hüsrana" uğrayan gençlerimiz, herkesten "kazık" yiye yiye beyinlerinde yeni yanılgıların tohumlarını taşımaktaydılar. 15/16 Haziran Direnişi'ni de "devrim" olarak görmüş, burada da aldanmışlardı. İhanetler karşısında sövmedikleri grup ve kişi kalmamıştı. Nasıl olsa proletarya kentlerde ayaklanmıştı; kentleri proletaryanın güvencesine teslim ederek kırlara gitmek gerekiyordu (!) Tek umutları bilimsel bir temeli olmayan "silahlı mücadele" yoluydu; (bu mücadelenin de ne olduğunu yeterince kavrayamadan) oraya gittiler, tam olarak söyleyecek olursak: İtildiler, gönderildiler.

Eğitim Çalışmaları

Devrimcilerin hapisteyken yapacakları çok şey vardı. Bunlardan biri de eğitim çalışmalarıydı. Eğitim her alanı kapsamalıydı; hapishanede gerektiği gibi düzgün yatabilmek, birlikte hareket edebilmek, kışkırtma yaratmamak, ciddi, dengeli ve tutarlı, örnek olabilmek, kötü şartlara dayanmak, ilişkileri iyi ayarlayabilmek gerekiyordu.

İçerde geçen günleri yeterince değerlendirmek, buradan çürümeden yozlaşmadan çıkabilmek de şarttı. Olabildiğince düzgün yaşamak zorundaydık. Bütün bunlar için yeni yeni şeyler öğrenmek, sistemli okumak, beden eğitimi yapmak, ruh ve beden sağlığını dengeli tutmak, dışardaki hayattan soyutlanmamak başta gelmeliydi. Deney sahibi olanlar bu konuya eğildiler; öneriler tartışıldı, planlar yapıldı ve eğitim çalışmaları başladı.

Müstecaplıoğlu'nun beden eğitimi konusunda ilginç öneri ve yöntemleri vardı; derin nefes alıp, ciğerlerde tutulması, gözlerin bir noktaya çevrilmesi ve nefes tutulduktan sonra alınma süreci kadar bir zamanda ağır ağır boşaltılması. Uyuya uyuya uyku tutulumu olmaya başlayanlar, (Özellikle Mustufa Baykara gibileri) yavaş yavaş miskinliği bırakmıştı. Cezaevinde miskinlik ve aşırı uyuma bir ruhsal rahatsızlığın işaretidir; buna yenik düşenler hapis yatamaz...

Diyalektik konusunun işlendiği bir eğitim çalışmasında, çok basit bir örnek veren Müstecaplıoğlu'nun diyalektiğin bilimlerin her dalında nasıl uygulandığını, fizikde, uzay çalışmalarında, hatta domates ve patlıcan yetiştirmekte bile diyalektiğin kanunlarının işlediğini, başka türlü diyalektik düşünülemeyeceğini anlatması etkisini göstermişti.

Bir seferinde toplu bir eğitim denemesine girilmişti. K. Sülker, Müstecaplıoğlu'na: "üstadım, şu sendikacılık konusundaki çalışmalarınızı bir anlatsanız da istifade etsek." biçiminde bir öneride bulunmuştu. Hepimiz, özellikle 1946 sendikacılık hareketinin bilenlerce (yaşayanlarca) anlatılmasını istiyor ve bekliyorduk. Sendikacılık üzerine bazı eserler üreten K. Sülker'in yazdıklarını doyurucu bulmuyorduk. Bekleniyordu ki, işçi sınıfının sendikal mücadelesi siyasi mücadelesinden soyutlanıp anlatılmasın, ona da ağırlık verilsin. Geçmişten günümüze uzanan mücadelelerin siyasi yanı, hatasıyla, sevabıyla gözler önüne serilsin. Siyasi içerikten, Marksist yöntem ve yaklaşımdan uzak bir çalışma, iyi niyetlerle de hazırlanmış olsa, bu önemli yanı daima gözlerden kaçıyordu.

Bu yoldaki çalışmaların ilkini, Müstecaplıoğlu arkadaş yaptı. O günleri doğrudan yaşamış, içinde bulunmuştu. Konuya yabancı değildi. Bu konuda bir ürün vermemesine rağmen, bildiklerini duymak isteyenler çoğunluktaydı. Onun konu üzerindeki açıklamalarını, özellikle K. Sülker'in ilgi ile izlemesi, dikkatimizi çekiyordu. K. Sülker, bu yolda bir iz tutturmuştu, bazı açıklamaları ondan da duymak istiyordu. Müstecaplıoğlu'nun açıklamaları fazla ve uzun olmadı. Sıra Sülker'e gelmişti. Bir akşam da o kendisini dinletmişti; fakat bizler, kendisinden yeni bir şey öğrenememiştik.

Hapishanedeki Eleştiriler

Hapishanede kendi aramızda 15/16 Haziran Direnişi'nin bir değerlendirmesini de yaptık. Anladığımız kadarıyla bu Hereketin adını koymaya çalıştık.

–Bu hereketin adı neydi?

–Sebep ve sonuçları

–Bundan öncekilerle ilişkileri

–Getirdiği mesaj, bundan sonra neler yapılabilir?

–PARTİ sorunu ve sendikacılık

–Acil problemler nasıl aşılır?

–Bunun strateji ve taktikleri, vb. sorunlarımız...

Bugün (beş yıl sonra) taşınılan biliçle, o sıralardaki taşınılan görüşler, düşünceler ve yorumlar farklıydı; bakışlar aşama ve dönüşümlerden geçiyordu.

O gün, bu kitabın (bu anılar daha önce de belirtildiği gibi, Temmuz 1975'de yazılmış ve "İşçi Sınıfı-Sendikalar ve 15/16 Haziran" adlı kitabın içinde bir bölüm olarak yayınlanmıştı.) diğer bölümlerinde anlatılan eleştirilerin bir bölümünü bütünüyle, daha derinlere inerek göremiyorduk. Sınıfsal sezgilerimiz daha ağır basıyordu. İşçi sınıfının devrimci mücadelesi ilk sırayı almakla birlikte büyük çoğunluğun kafası karışıktı. Türkiye üzerine yapılan değerlendirmeler, devrimci hareket üzerine düşünülen strateji ve taktikler derece derece hepimizi etkisi altında tutuyordu. İşçi sınıfı hareketi ile aydınların temsil ettiği sosyalist hareket ayrı rotalarda seyrediyordu. Bu iki unsur bütünleşememişti. Bize göre İSP henüz oluşturulamamıştı. Fakat parti, devrim, komünist isim ve sıfatları kendiliğinden yaklaşımlarla, sorunsuzca sömürülmekteydi. Hayat her ne kadar İSP'nin oluşturulabilmesinin bazı maddi unsurlarını hepimizin önüne çarpıcı bir biçimde koymuşsa da, saflardaki ayrılıklar ve dağınıklık giderilememişti; sağ ve "sol" opotünizmin rahatlıkla işbaşı yapabilmesi, mücadelenin kolunu kanadını buduyordu?

En korktuğumuz şey provokasyondu.

Peki provokasyon neydi?

Bütün bu soruların cevapları araştırılıyordu. Çoğumuzda, olması gereken, araştırıcı, kuşkucu, gözlemci değerlendirme yapacak derinlik ve bilinç var mıydı?

Kötü ifade veren, zayıflık gösteren, döğüşmeyen, kişisel çıkarlarını gözeten, korkan, kariyer peşinde koşan, bireyci, kimlik ve kişiliği tartışmalı oportünist unsurlara karşı acımasız bir tavır içindeydik. Bu tavırlarımız özünde doğru ve haklıydı. Bizim tuttuğumuz saf doğruların, haklıların safıydı. Fakat temeldeki sakatlıklardan, Devrimci Proletarya Partisi'nin henüz oluşturulup geliştirilemediğinden ve böyle bir potada yeterince eritilemediğimizden görmeye çalıştığımız doğrular ışığında takındığımız haklı tavırlar, güme gidiyor, işe yaramıyordu; hatta, kimi oportünist kalpazanların sendikacı patronların ardında "atın kuyruğundaki sinek" gibi yerlerini sağlamlaştırmaya yarıyordu. Hareket üzerine yapılmaya çalışılan her eleştiri ve değerlendirme böylelerine yeni bir ekmek kapısı açıyordu. Eleştiri de Hareket içinde yapılırdı. Hareketi belirli ölçüde temsil eden parti, sendika gibi görünürdeki araçlar ise böylelerinin elindeydi.

TİP, eleştiri yapanları "haysiyet divanları" sultasıyla kapının önüne bırakıyor ve giderek bizleri ihbar ederek egemen sınıfın kucağına, onların şefkatli ellerine teslim ediyordu. Sendika patronları kaşara yuva yapan fareler gibi öyle bir oyuncak ele geçirmişler ki, en masum eleştirilerle, en halisane uyarılarla yanlarına yaklaşsanız bile, her şeyde bir art niyet aramakta ve koltuklarına yapışmaktaydılar. Onlar da patronlarla işbirliği edip sınıf bilinçli işçileri gözünün yaşına bakmadan fabrikalardan attırmakta çok yetenekliydi...

Gençler, pırıl pırıl, özverili ve militandı. Fakat bu manzara karşısında uçlara atılıyor, itiliyorlardı. Eskiler, tarihi Hareketin halkalarını kişisel sütüşmelerle bir bir kırmışlar. Bilimsel ve doğru bir ülke tahliliyle deneylerini aktaramamışlardı. Organik bağlar günümüze kadar taşınamamış, Hareket likide edilmişti. İşçi sınıfı adına(!) dışarlarda ahkâm kesenleri, yani 'Harici Büro'yu ne işçi sınıfı, ne de gençlik tanıyordu. Doğrusu onlar da bizi tanımıyordu. Böyle bir durumda neler yapılmalıdır? Bir diğer yanda da "partisiz devrimcilik" habire yol almaktaydı. Daha ötelerde kendilerini "parti" olarak gören onlarca kariyer düşkünü kişiler ve grupçuklar... "Radikal solcular", dergiler, gazeteler, yayınlar...

Biz, yani gözlerini biraz erken açmaya çalışan sınıf bilinçli işçiler:

Tek PARTİ, tek SENDİKA, tek GENÇLİK ÖRGÜTÜ! diye bir parolaya sarılmaya, bu yolda nelerin yapılabilirliğini tartışıp, geliştirmeye özeniyorduk.

Bu problemin işçiler katında çözümü pratik ve basitti: İşçi sınıfının yerel, ulusal, sınıfsal ve uluslararası planda çıkarlarını gözeten, bilimsel sosyalizmin temel ilkelerine bağlı kalmak şartıyla farklı konumları olan bütün örgüt ve kişileri, devrimci işler yapan bütün kadroları 'Devrimci Oturum'lara çekebilmek ve sonuçlarına katlanmak. Birlikte "neleri yapabiliriz" sorusuna geçerli bir cevap bulmak ve tartışmak istiyoruz. Demokratik tartışma, ikna ve azınlığın çoğunluğa uyması; sosyalist demokrasinin uygulanması, ilke, kural, yöntem ve bilinen normların güvenceye ve alınıp işletildiği kurumların yaratılması için çırpınıyorduk. Sonuçta geçerli bilinen adımların bir bir atılması; ana halkada birliğin oluşturulması, özlemlerimiz arasındaydı. Elbette iş içinde birlik aranıyordu. Masada değil.

Bizce gerekli ve basit olan bu en doğru ve pratik çözüm yolunun önünde ise, kavgayla aşılacak dağlar kadar engel bulunuyordu. Burjuvazi bu engelleri görüyor ve sağ teslimiyetçi akımlara ustalıkla güç kazandırıp, onlara çeşitli imkânlar tanıyor, kanallar açıyordu.

Bütün bunlar bir yana 15/16 Haziran Direnişi gelip çatmış, işçi sınıfı "kılıcını" atmıştı. Bizler alaca karanlığın içinden, sınırlı bilgilerimizle, imkân ve yeteneklerimizle, daha doğrusu: Sınıfsal sezgilerimizle bir çıkış yolu arıyorduk. Bazı gerçekleri acılarla öğerenmeye çalışırken, eloğlu "atı alıp Üsküdar'ı aşmıştı." Toplumumuz bu kadar altüst olurken, gerekli değerlendirme ve hesaplaşma yapılmadan, ders ve sonuçlar çıkarılmadan, herkesin birden "proleter devrimci" kesilmesi ve parsa kapmaya koyulması karşısında kaygılanmamak içten bile değildi. İşçilerin kavgayla ele geçirdiği her alan, gecekondu arsası çevrilircesine kapatılmaya çalışılıyordu.

Dev-Gençliler'in Hareket üzerine koydukları teşhis ve önerileri şöyleydi: "Bu hareket kendiliğinden bir harekettir; işçi sınıfı henüz kendi PARTİ'sini kuracak duruma kavuşmamıştır; fakat nicelikten nitelik bir değişim geçirme sürecine girmiştir. TİP, oportünist, pasifist, teslimiyetçi bir partidir; parlamentarizmin ve sendikalizmin çıkmaz bataklarında bocalamaktadır. O, işçi sınıfının her türlü mücadelesini kucaklayacak bir örgüt değildir; 15/16 Haziran Direnişi'nde de nasıl sınav verdikleri ortadadır. TİP dışındakiler de lafta "proleter devrimci", eylemde ise kaçak

ve korkaktırlar. Onlar "partisiz solculuk" yaparak bizi de oyaladılar; "radikal"lerle (darbecilerle) kırıştırdılar. Gençliğin dinamizmini sömürdüler. Eskiler ise, bize hiçbir miras bırakmadı. Ne bir işleyen parti mekanizması, ne bilimsel-teorik çalışma, ne geçmişin tarihi, ne bir araştırma-inceleme, ne de bir gelenek... Geçmiş olayları çoğunlukla döneklerin yazılarından okuyup öğrenmeye çalışıyoruz. Eskilerin tamamını aynı kefeye koymayalım, içlerinde eser veren, teoriye kafa yoran tek kişi: Dr. Hikmet Kıvılcımlı, o da çevresindeki fasit daireyi kırıp atamamış, bir kısım görüşlerine katılmasak da, en çok saygı duyduğumuz kişi odur. Diğerleri acınacak ahbap-çavuş ilişkileri içinde tükenmişler; dışarıda ahkâm kesenleri hesaba katmak ise onlara paye yerine geçer. Bu nedenle tümünün üzerine bir çarpı çektik. Hepsinden ihanet gördük, kazık yedik. Bizim yapacağımız tek şey örgütlenmektir! Onu da kimsenin gözünün yaşına bakmadan yapacağız!"

Gençlerin "örgütlenmek" dedikleri şey ile sınıf bilinçli işçilerin örgütlenmekten anladığı farklı şeylerdi. Sendika patronlarının "örgütlenme" anlayışları ise, hiçbir kitapta yeri olmayan, ancak ülkemize göre eloğlunca hazırlanmış ucuz ve beleş bir sendikalizm oyunundan öteye bir şey değildi. Dürüst bir sendikacılık yapılabilmesinin önü de kapatılmaya çalışılıyordu. Sendikacılara kur yapan çok yetenekli uzmanlar ve siyaset bezirgânları vardı. Sendikacıların da; bu bezirgânlarla kırıştırmak, onları istihdam etmek, esen rüzgara göre yelken açmak konusunda hünerleri çoktu.

Gençlerin "örgütlenmek" yolunda esinlendikleri kaynaklar değişik, karmaşık bir yapıydı: Biraz Troçki, birazcık Mao, biraz Castro, biraz MİR ve Fokocu karışımı acayip bir mozayikti. Dışardan yeterince özümsenmeden esinlenen bu "model" karmaşasının ülkemiz pratiğindeki somut ifadesi ise: Biraz MDD, biraz ANT çizgisi, biraz KURTULUŞ gazetesi, azıcık İşçi-Köylü gazetesi, biraz da Radikal Cunta olarak özetlenebilirdi. Doğal olarak da kavgada Dev-Genç başı çekecekti. Birileri ona böyle bir "rol" verilmesini uygun bulacaktı!... Dev-Genç, hakikisinin yokluğunda, parti işlevine soyundurulmak isteniyordu.

Biricik gençliğimizin cılız omuzlarına böylesine karmaşık bir yük nasıl yükleniyordu? Bu tarihi yanlışı kimler tezgâhlamaktaydı? İhanetlerin, sınıfsal körlüğün hesabı kimlerden sorulacaktı?

Gençler arasında sendikalarda, fabrikalarda, köylerde kitle çalışması yapmak durumunda olan çok yetenekli kadrolar da bulunmaktaydı. Dışarıya koskocaman bir Dev-Genç olarak yansıyan ve görünürdeki bu öğrenci gençlik örgütünün içinde kuşkusuz sınıf mücadelesi temelini esas alan gerçek proleter devrimci kadrolar da eksik değildi. Binlerce Dev-Gençli'nin içinde başını önüne eğmiş kitlelerden kopmamış, fabrika ve köylerde ciddî ciddî çalışan, hava basmayan, geleceğe yönelik disiplinler içinde olan kararlı gençleri ve kadroları da anmak gerekir. Fakat, küçükburjuva keskinliği bu kadroların öne çıkmasını -etkisini- kırabiliyordu.

Genel olarak büyük gençlik kitlesinin içinde, İsmet Paşa'nın deyimi ile, "haytalar" çoğunluktaydı. O sıralar gençlerimize yakıştırılan en hafif suçlama, "haytalar" suçlamasıydı. Daha sonraları burjuvazi iyice terbiyesini bozmuş, "anarşist-ko-

münistler", "bölücüler" "vatan hainleri" gibi aciz demagojilere sarılmıştı. Doğrusu ülkedeki hava da, demagoji yapmaya sosyalizmi karalamaya, antikomünizmi körüklemeye, sosyalist sisteme sövmeye uygun biçimde uyarlanmış, sapla saman birbirine rahatlıkla karıştırılabilmişti.

Gençler arasında, kararlı, özverili ve gözü pek militanlar olduğu kadar, onların ünlerinin ardında rampa yapan şarlatanlar ve asalaklar da vardı. Üniversite kantinlerinde "silahlı mücadele" diye haykıran, kızlı-oğlanlı tatminsiz ve ne olduğu belirsiz kimseler de bulunmaktaydı.

Dev-Genç'i devrimci yapmak isteyen unsurlar, ne "haytalar" ne de ne olduğu belirsiz kimselerdi. Fabrikada, köyde ve kitlenin içinde bulunan gerçek proletarya devrimcileriydi.

Bu militanların arasında, "sahte dostlar"ın, "devrim simyacıları"nın açıkça görülemediği sıralarda anarşist, troçkist, maoist ve fokocu akımların dışarda basılan eserlerini yalan yanlış çevirip, Marksizm-Leninizm'e katkı(!)da bulunduklarını yutturmaya çalışan azılı kariyeristlerden tutun da, bir takım gizli kapaklı hesaplar içinde olan kimliği tartışmalı 'meçhul' adamlara kadar her türlü unsur da barınabilmekteydi. Sakala göre tarak vurmada hünerliler; sendikalara yerleşmiş ahkâm kesmede usta oportünist, kalpazan "uzman"lar; birçok "gizli" toplantıya katılanlar; teyp bantlarına malzeme verenler; başlarına hiçbir kaza belâ getirmeden sıyrılmasını beceren görevliler...

Gençler arasında önemli de olsa hata ve yanlış yapan, fakat Harekete kazandırılacağına inandığımız unsurlarla, çürümüşlerini ayırmak-ayırabilmek gerekiyordu. Bunu başaramadık.

Türkiye devrimci hareketinde gençliğimizi anlayan, onu yerli yerine koyabilen siyasi bir yapılanmadan sözedilemez. Ne yazık ki, bu henüz aşılamamış bir sorunumuzdur; acı, ama gerçektir.

Bütün bunlara rağmen, Dev-Genç'in gerçek militanları devrimci hareketin birer parçasıydı. Zor ve çetin günlerde bu arkadaşlarla tanışmak, tartışmak, belli ölçülerde yoldaşlık etmek, hayatımızın önemli ve daima anılacak bir bölümünü teşkil etmiştir. Bütün bu ilişkilerden asla pişmanlık duymuyorum. Daha çok kendimi suçluyorum: İşçi içinden gelmek, bir kısım gerçekleri görebilmekle birlikte Hareketin yanlışları karşısında etkili olamamak, gerekli olanı yapamamak, içimizdeki "soytarı"ları zamanında görememek, onlarla gereği gibi hesaplaşamamak, teşhir edip açığa çıkaramamak, bilgisizliğimiz, insani değer yargılarına gerçekçilik dışı bağlılığımız, ayağımızın bağları ve devrimci duyarlılığımızın 'duygusallık' yerine konularak sömürülmesi...

Hapishanede yapılan eleştirilere karşı, sendikacıların bir kısmı doğruları görüyor-görmüyor karışımı bir hava içindeydiler. PARTİ konusunda ise, TİP diyenler olduğu kadar, sendikayı parti yerine geçirenler de vardı. Bir kısım sendikacılar (Hilmi Güneri, Şinasi Kaya) içerdeki işçi ve gençlik ittifakının ağırlığı karşısında süreti haktan görünerek rol kesiyor, yapılan eleştirilere hak verir pozunda görünüyordu.

Lastik-İş sendikasından aramızda bulunan tek tutuklu yönetici Yaşar Önsen'di. O, yapılan eleştirileri dürüstçe kabul ediyordu. İzmit'teki direnişte, kendi sendikalarına bağlı bir iki kişinin yaptığı provokasyonları dinleyince önce inanmak istememişti. Sonradan İddianameler, belgeler, tanık ifadelerinin fotokopileri gelince iş değişmişti. Yaşar Önsen, bunları okuyunca kahretti, oturup ağladı: "ben, bugüne kadar sendikada namusumla çalıştım... işçi için çalıştım... eğer içimizde böyleleri bulunuyorsa... ben dayanamam artık!" diyerek sendikadan istifa ettiğini belirten dilekçesini yazmıştı. Sendikacılar onu, sonradan bu işten caydırdılar; yoksa bu istifa birçoklarına yol olacaktı.

Hareketin içinde, bilhassa sendikalarda görevli bir kısım kişilerin eleştirileri söz konusu olunca, ilginç tavırlar ortaya çıkıyordu. Kimisi çalıştığı sendikanın amaç ve niteliğinden habersiz, işçi sınıfının devrimci mücadelesi kendilerini "mandallamayan", lumpen, öne fırlamak, lider olmak sevdasıyla yanıp tutuşan, asalak, oblomov ve patronuna sadık pozundaydı; fakat bir tökezlemede hemen dişlerini gösterecek bu türden kişiler bir çete mantığı ile biraradaydılar.

Hapishanede yapılan eleştirilerin amacı açıktı: "Neler yapılmıştı, yanlışlar neydi, bundan sonra neler yapılabilirdi?" Kaygısıyla, ilkeleriyle apaçık olan bu çalışmalar, bir kısım aklı evvellerce ekmek parasına çevriliyordu. Sendikacıların verdiği primler bazı yoz insanları ispiyonluğa itiyordu. İspiyoncular geleceğin sendikacılığına atlayacak yetenekli kimselerdi. Gençlerle, bir kısım işçilerin sendikacılarla aralarındaki köprüler bu suretle de dinamitlenmekteydi. TİP içinde işleyen mekanizma da bundan farklı değildi. İspiyon, dedikodu, tezvirat, entrika, çekememezlik, adam karalama ve temel ilkelerden kaçılarak seviyesiz dalaşmalara girmek... Bütün bunların adı aslında belliydi..

Örgüt ve kişi ilişkileri de çok önemliydi. İlerici kuruluşlara sızarak burjuvazinin gündemini uygulayan bu tür kişiler, buralara nasıl getirilmişti ve uzun yıllar buralarda nasıl barınabiliyordu? Geçmişleri incelenmiş miydi? Hangi sosyal sınıfın kadrolarıydı? Nasıl bir kavganın içinde buralara gelmişlerdi? Neden sosyalist olmuşlardı? Bunu nasıl ispatlamışlardı? Ürün vermiş miydiler? Askerlik yapmış mıydılar? Geçimlerinin kaynağı neydi? Mülkleri var mıydı? Nasıl edinmişlerdi? Bu ve benzeri soruların cevapları açık değildi. Şüphelerimiz çoktu...

Evet, örgütler içindeki bir kısım kişiler bunca acı deney ve açığa vurulmalarına rağmen, gene de yerlerinde oynatılamıyordu. Neden? Binlerce insan bu kişilerin hataları yüzünden acı çekti ve hâlâ da çekmektedir. İşçi sınıfı adına(!) yapılan ihanetleri unutacak mıyız? Ya da bütün suçu böyle kişilerin üzerine yıkıp kendimizi temize mi çıkaracağız?

Bütün suç, örgütlerin başına türlü yollarla gelip oturanlarda olduğu kadar, örgütle bireyleri birbirinden ayrı tutarak, örgütün tabanında gereken çalışmaları yeterince yapamayanlarda da aranmalıydı. Bizler de, ilerici hareketin ayakbağı çürük insanlarla fazlaca uğraşarak, tarihi hesaplaşmayı gündemin ileri bir sırasına getirmeye çalışarak, hata işlemiştik. Her hesaplaşmanın bir süreci ve sırası vardı. Bunu yeterince göremedik. Görsek de, avantajlar, yasalar, tüzükler, yönetmelikler, kon-

tenjanlar, patronlarla, ilerici kılıklı aktörlerin aşılmaz ittifakı bizlerden çok daha güçlüydü. Bizler, aleyhimizdeki güçlüklere rağmen Tarih TKP'de, TİP'de, sendikalarda ve diğer kitle örgütlerinde sağ ve "sol" oportünizmle hangi dilden anlıyorsa o dilde kavga vermiştik. Biçimsel olarak böylesine bezirgânlarca "tasfiye" edilmek istensek de, hayatın ve mücadelenin içindeki onurlu yerimizden hiçbirimizi söküp atmaya bu bayların güçleri yetmedi; zaten yetemez de.

Bizimkilerin başkaca bir onuru(muz) yoktur.

Sınıf bilinçli işçilerle gençler her şeyi hayatın, mücadelenin, yenilgi ve acıların içinde öğrendiler. Bu "öğrencilik" yılları, sağlam yöntemleri kavramamızı öne çıkarmıştı.

Hareket'e Yöneltilen Eleştiriler

Bu Hareket, kimilerince "kendiliğinden" olarak adlandırılıp, kesilip atıldı. Bu yargıya varanlar kötürüm ve tutsaktılar; çünkü, kendileri "kendiliklerinden" örgüt kurmuştu. Ve işçi sınıfı bu çıkışıyla kendiliğinden örgüt kuranları açığa vurmuştu. Her türden oportünizmin çirkin suratı sırıtmaktaydı. İşçi sınıfı böylelerine soruyordu: Madem ki, örgütsünüz ve de bizim adımıza hareket ettiğinizi söylemektesiniz, peki niçin aramızda değilsiniz? Niçin "kendiliğinden" dediğiniz bu hareketi siz organize edemediniz? Hadi bunu kıvıramadınız, o halde niçin "kendiliğinden" bu hareketi hedeflerine yöneltip, yönetemediniz? Bu tür yargılara varırken, işçi sınıfının örgütlülüğünü, bu yoldaki yeteneklerini nasıl gözardı ettiniz? Taa bir yıl önceden fabrikalarda "Direniş Komiteleri" kuran, pratikte 150 bini aşkın işçiyi eyleme çeken, emekçiyi, gençliği ve halkın bir kesimini kucaklamayı başaran işçi militanlarını, onların Hareketi örgütleme konusundaki hesapsız çabalarını nasıl görmezlikten gelirsiniz? İşçi sınıfına inançsızların kasdî çarpıtmalarıyla neyi amaçlıyorsunuz? Türkiye işçi sınıfı, 300 yıl önceki spontan hareketleri, Paris Komünü ve Ekim Devrimi deneyimlerini biliyor; organize olmayı bilen sınıfsal-siyasal bir harekete, ne hakla spontan damgası vuruluyor? Burjuvazi korkusundan havalimanlarında ülke dışına kaçmak için kuyruklara giriyor; polisler, savcılar, hakimler, burjuvazinin sınıf bilinçli kesimiyle onun basını gerçeği yansıtmakta kusur etmezken sizin bu hareketi "kendiliğinden" göstermenizin sebebi nedir? Siz nasıl materyalistsiniz? Hiç fizik ve diyalektik okumadınız mı? Evet, böyleleri sınıf ve tarih bilincinden habersizdi.

Bu soruları "kendiliğinden" örgüt kuran, "parti" çağrışımı yapan baylara yöneltmekle kusur ettiğimizin farkındayız. Çünkü siz kötürüm ve tutsaksınız. Bir gayya kuyusunun içindesiniz. Aynaya bakıp gerçeklerle yüzleşemeyecek kadar güçsüzsünüz. İçinde işçi insanını gerçekten tanıyan, hayatında bir fabrikayı göreniniz belki de hiç yoktur. Sizlere göre işçiler binek atı, emekçi halklar davar sürüsüdür; fabrikalar da hangardır.

Bizlerin Harekete karşı yönelttiğimiz eleştiriler ise şöyleydi:

"Evet, bir genel Direniş yapılmalıdır. Fakat sadece 274-275 sayılı kanunların değiştirilmesine karşı değil, bütün emekçi halkımızın katılımını sağlayacak şekilde bir genel direniş organize edilmelidir. Disk'i eylemde tek başına bırakmak yan-

lış olur. Disk öteki ilerici kuruluşlarla gerekli kontakları kursun; diğer devrimci ve ilerici güçlerden tecrit edilmesin. Bunun maddi şartları büyük ölçüde hazırdır. Bir yıl öncesinden "Direniş Komiteleri" gerek fabrikalarda, gerekse yöre ve semtlerde muhtemel eylemi örgütlemiştir. Bütün emekçilere emperyalizmi-kapitalizmi daha net anlatmanın bazı şartları oluşmuştur; onlara neden sömürüldüklerini, ülkemizin dışa bağımlı sistemini, ekonomik, siyasi, askerî ittifakları geniş kitlelere bir bir anlatan çabaları daha da organize etmeliyiz. Ülkemizi bu duruma getiren bütün problemleri, başta hayat pahalılığı ve işsizlik yaratan NATO'cu politikayı ve can alıcı bütün sorunları, bütün antidemokratik kanun çıkarma girişimlerini, 141-142 ve diğerlerini ve bu tablonun içinde 274 ve 275 sayılı kanunların içyüzünü açığa çıkaran, faşist dikta özlemlerini, bunların tümünü protesto eden bir Genel Direniş yapılsın." diyorduk; bunu öneriyorduk.

"Direniş Komiteleri" görevlerini yapadursun, işin başından beri bu görüşleri işlemekteydik. Önerilerimiz yeterince anlaşılmadı; daha doğrusu sendikacıların işine gelmedi; bu nedenle bazı toplantılara, özellikle öyküsü çok anlamlı "Merter" toplantısına katılmamıştık. Ayrıca bizler, bu Hareketi hiçbir zaman niyetleri belli kesimler gibi bilimsel tanımların dışında bir tavırla "kendiliğinden" olarak değerlendirmiyorduk. Bu sözcüğün bilimsel anlamını iyice öğrenmek isteyenler, bilgilerini gözden geçirmeli; Marksist klasikleri, diyalektiğin yasalarını yeniden -tersinden değil- okumalı ve özümsemeliydi.

Özetle sunulan ve çerçevelenen eleştirilerimizin pratikteki yansımasını da herkes bilmektedir. Örneğin İzmit'te yapılan direnişlerde en geniş anlamda bir birlik sağlanmıştır. İşçisi, emekçisi, işsizi, öğrencisi, öğretmeni, memuru, militanı ve her grubun aralarında çelişkilerin bilincinde olarak gerekli bir ortak eylem birliği sağlanmıştır. Ayrıca, Harekete halkın katılması da sağlanmıştır. Bu birlikteliği sağlamak kuşkusuz kolay olmamıştır. Bir kısım masabaşı adamlarının pratikten kopuk olarak yaptığı değerlendirmelerin hiçbirisinin geçerliliğinin olmadığı eylemde görülmüştür. Sendika patronları: "Gençleri aranıza almayın!" diye buyurmuştu. Bizler ise, onları aramıza bilinçle almıştık; sadece gençleri değil, katılmak durumunda olan herkesi. Çünkü gerçek direniş buydu ve böyle olmalıydı; korkacak-kaybedecek bir şeyimiz yoktu. Kitle eylemlerinden değil korkmak, o bizim vazgeçemeyeceğimiz bir parçamız, tek demokratik mücadele silahımızdı. Hareketin sahipleri, kendi örgütledikleri harekete elbette kendi damgalarını basacaklardı. Hareketi işçiler koyuyor, onlar yönetiyordu; fena mıydı? Gençler de işçilerle kaynaşıyor, sınıfsal ve ideolojik hastalıkları varsa, onları da eylemde atıyor, bir şeyler öğreniyorlardı. Bunlar yanlış ve zararlı şeyler değildi. Gençleri ayırmak ve itmek, "siz anarşistsiniz" demek temelden sakat ve sekter bir tavırdı; dahası ahmaklıktı, bölücülük yapmaktı.

Gençlerin arasında çeşitli eğilim ve saplantılar içinde bulunanlar olabilirdi; bu da onların kusuru değildi. Kafalardaki bu saplantılar onların objektif yargıları olamazdı. Yanılgı içinde olanlar varsa, onlara pratikte doğrusu öğretilmeliydi. Kendiliğinden "parti" ve tek "merkez" olmaya kalkışanlar, eylem kaçkınları, kürsü bül-

bülleri, dergi ve gazetelerde ahkâm kesenler, yayınevi sahipleri, sendika gangsterleri bu kaygıları anlayamazdı. Onların tek işi sınıf bilinçli işçilerle gençlerin arasına düşmanlık(!) sokmaya kalkmaktı; yoksa ellerindeki sendikalar ve koltuklar tehlikeye girebilirdi.

İzmit'teki direnişte, gençleri Hareketin dışına itmeye kalkışanlar boylarının ölçüsünü aldılar. Aklı başında hiçbir işçi ne kendisini, ne de kavga arkadaşını Hareketten tecrit etmek ister. Nitekim direniş bazı aksaklıkların dışında planlandığı üzere yapıldı. İstanbul'da durum buradakinden farksızdı. Bir iki subjektif yargı sahibinin yarattığı olumsuzluk ise, her toplulukta rahatça bulunabilen azınlık niyetlerden oluşuyordu. Hareket sağlıklı ellerdeydi; çoğunluğun dediği yapılmıştı.

Gençlerimizle ilerici bağları canlı tutmak, onları işçi sınıfının devrimci mücadelesiyle bütünleştirmek görevimizdi. Onları sağ ve 'sol' sapmalardan korumak, Hareketten soğutup uzaklaştırmamak sorumluluğu kimin üzerindeydi? Sapmalardan arınmak, hayatın ve gerçeklerin içinden öğrenilecekti; kitaplardan değil.

Harekete ihanet edenler daima bu ön yargılı kimseler arasından çıkmıştır. Kanıt mı? İşte iddianameler, ifade zabıtları, belgeler ve tonlarca malzeme... Gözü olan açar, okur ve görür. Dahası: İşte yaşadığımız hayat!

Din Tahrikleri ve Bir Olay

İşçiler arasında dindar olanlar da vardı. Onların dindarlıkları, kimi din bezirgânlarınınkine benzemiyordu; konu üzerinde yeterince düşünememişlerdi; atadan, dededen gelen bir alışkanlık gibi. Bu konuda içten ve dürüsttüler. Dahası, tutuklular arasında hocalar da vardı. Bu insanlar da Harekete katılmış, militanlıklarını kanıtlamışlardı. Önemli olan yanları budur. Dini inançları, bu yoldaki davranışlarını niçin birinci plana çıkaralım? Bu arkadaşlarla gereksiz çelişkileri niçin yaratalım? Bunun Harekete bir yararı yok, üstelik zararı vardı; fakat bu incelikleri yeterince tartıp gözetmeyenler de vardı aramızda.

Cezaevinde namaz kılanların sayısı önceleri çok azdı; bu sayı bir iki katılmayla artış göstermişti. Adanalı Hasan Çakar, dindar arkadaşlara amansızca saldırıyordu. Ayrıca, çeşitli tahrikler giderek din aleyhtarlığına, kışkırtmalara dönüşüyordu. Adanalıların din ve allah konusundaki çok zengin literatürünü hepimiz biliriz. Bu, o yörenin belirgin bir özelliğiydi.

Fakat dine küfür etmek, bu yoldaki masum şakaları çığırından çıkarmak çok yanlıştı. Özellikle Cemâl Sancaktar hocaya karşı girişilen takılmalar dozajını arttırdıkça, toplu namaz kılmalar da çoğalmıştı. Hasan Çakar bu durumun yaratılmasından sorumluydu. Kendisine bir uyarı ve hatırlatma yapıldı; ama, dine küfür etmek onun hayatının ayrılmaz bir parçasıydı. Bu küfür yalnızca Sancaktar hocaya karşı değil, Hasan Çakar'ın bam teline basan, gençlere, sendika patronlarına karşı da rahatlıkla sarfediliyordu.

Toplu namazlar, "nümayiş yapılıyor, ayin yapılıyor" diye Kemal Sülker tarafından idareye şikayet edilince tatsızlık can sıkıcı bir şekle dönüşmüştü. Bu işin sonradan tahkikat konusu yapılması da, canımızı yeterince sıkmıştı.

Müstecaplıoğlu, başta Sancaktar hoca olmak üzere içerdeki tahrikleri önlemek için hoca ile yakından ilgileniyordu. Biz de Hasan Çakar'ı çekmiştik bir kenara... Peki ya K. Sülker'i kim kenara çekecekti?

Bıyıkların Anlamı

Cezaevinde biçime dayalı konuşmalardan biri de bıyık konusuydu. Bu konuyu gündeme işçiler getirmemişti. Çünkü, bıyık birçok işçinin hayatında hiç de onsuz edemeyecekleri bir parçaydı adeta. Çoğumuz kendimizi bildik bileli bıyıklıydık. Sonradan işin içine devrimcilik girince, zaten var olan bıyıklar iyice önem ve anlam kazanmıştı. Burjuvazi de bizleri, biçimsel olarak bu yanımızla tanıyordu. Çizerler, işçi deyince bıyıklı, tulumlu kişiler çizivererek, "devrimci" ressam olarak anılmıyorlar mıydı? Gençlerin üniforması, kadife pantolon, parka, bot. İşçilerinki, bıyık. Gençlerin bıyıkları yeni yeni çıktığından, bıyıklı olanlara hayranlıkla bakıyor, bıyığı olmayanlar ise, bunu büyük bir eksiklik gibi görüp özlemlerini dile getiriyorlardı.

Günün birinde Kemal Türkler düşünmüş taşınmış bir karar almıştı. Bu kararını önce kendisi uygulamış, bıyıklarını kesmişti (fakat suratının tamamını kaplayan 'Viking baltası' gibi favorilerini kesmemişti.); sonra da çevresindeki sendikacılara uygulatmıştı; giderek ilerde sendikacı olmaları için kendilerine göz kırpılıp, kur yapılan aristokrat işçilere de bu kararını aşılamayı başarmıştı. Artık hepimizin gözünden kaçmaz olmuştu bu durum. Bıyıksızlar birer ikişer çoğalmaktaydı. Sendikacı patronlarla bu konuyu tartışmadık. Onların etkilediği kimseler ise, "yakında duruşmalar başlayacaktı, askerler (Sıkıyönetim komutanı) bıyıktan hoşlanmıyor, Başkan, karşılarına bıyıksız çıkalım dedi, bizler de kökten kazıdık bıyıklarımız..." diye bir "savunma" yapıyordu.

Bu kaygıya karşı söylenecek bir sözümüz yoktu. Böylesine bir zımni "uzlaşma" arayanlar varsın bıyıklarını da kessin, başka şeylerini de... Zaten Hareketin riskini tabandaki sınıf bilinçli işçilerin sırtına atıp, başından beri bizlerle, aslında hiçbir zaman olmayan, bağlarını kesmemişler miydi? Varsın kessinler bıyıklarını da... Başka şeylerini de...

Tek başına biçimin ne anlamı olabilir? Aslolan işin özüdür!

Bıyığın, emekçi halkımızın gelenekleri arasında hatırı sayılır bir yeri olduğu kesin. Hele **K**omünist, **K**ürt, **K**ızılbaş* "suçlaması" revaçtayken... Bizimkiler, bu tutkumuzdan vazgeçemezdik; bu nedenle, "bıyıklarınızı kesin" şeklinde yapılan "uyarıları" belli bir kesimin dışında kimse uygulama alanına sokmamıştı. Dahası, eğlenceli konuşmaların kapısı aralanmıştı.

* Biz buna **"3K" (KKK)** adını takmıştık. Şakalarımızda milliyet ve kültürel gelenekleri asla öne çıkarmadan bu suçlamalarla dalga geçiyorduk. İşçiler arasından etnisiteyi tahrik edip öne çıkaran hiç kimse çıkmamıştır.

İçerde basını izlemek, başta gelen işlerimizden biriydi. Gazeteler koğuşlara gelince, gürültü patırtı hemen kesilir, gazetelerin başına koşuşurduk. İlkin aleyhimizde yazılanları izlerdik; daha sonra ülkede olup bitenlere göz atardık. Dış olaylar daha sonraya bırakılırdı. Eğer aleyhimizde çok eğelenceli bir yazı çıkmışsa koğuştaki sessizlik yeniden bozulur, bu kez ilginç olan yazı yüksek sesle okunmaya başlanırdı.

İşçiler aleyhine hemen her gün yazı döktürenlerin başında F. Rıfkı Atay, Bedi Faik, Orhan Seyfi Orhon, Mehmed Şevket Eygi, Tekin Erer, N. Mustafa Polat, İlhan Darendelioğlu, Ahmet Kabaklı gibi işçi ve demokrasi düşmanı olan yıllanmış gericiler geliyordu. Bu ve benzeri yazarların, sıkıyönetimin uzatılması, işçilere karşı "sert tedbirler" alınması, "komünistlerin köklerinin kurutulması", yolunda kaleme aldıkları yazılar, basın tarihimizde müzelerde saklanacak ve korunacak nitelikte "tarihi eserlerdi." Bunlar burjuvazinin kokuşmuşluk ve seviyesizliğinin ne kertede olduğunu gösteren eşsiz ve çok önemli belgelerdi.

Burjuvazinin "akıllı" yazarları da, bizlerle ilgili önemli yazılar kaleme alıyordu; onlar da "hamamın kubbesinin namusunu kurtarmaya" büyük özen gösteriyordu. Bunların başında Abdi İpekçi gibi ünlü yazarlar geliyordu. Böyleleri, birincilerden farklı olarak ağızlarını şeklen bozmamakla beraber gene de işçilere çok ağır yergiler düzüyordu.

Dergiler dışında, ilerici yazarlardan en çok yazıyı İlhan Selçuk yazıyordu. Çetin Altan ise, sıkıyönetimin ilk günlerinde bir yazı yazmış, ondan sonra konuya hiç eğilmemişti.

Çetin Altan, bu dönemde Akşam'daki yazar arkadaşı İlhami Soysal ile birlikte daha çok "Devrimci Ordu Gücü" bildirilerini konu eden yazılara ağırlık veriyordu. Altan'ın bunlar dışında sıkıyönetim süresince yazdığı yazıların bazılarının başlıkları şöyleydi: "Dübürsel ve Yüreksel Sıkıntılar", "Makûlanız Nasıl?", "Yemekte Salça Kadında Kalça", "Regl Durumu", "Kadın Nasıl Tavlanır", "Eşekle Cinsel İlişki Oranı" vd. Çetin Altan'ın belden aşağısına önem verip vurguladığı matrak anlatımlar kimilerinece çok yüceltiliyordu...

O günkü konumumuzla bizler, doğrusu, Çetin'in bu türden yazı yazmasına hayıflanıyorduk. Kendisinden ideolojik ve sınıfsal karakteri gereği başka bir şey de beklemiyorduk. Ama gene de bir şeyler bekliyorduk. Ne bekliyorduk ondan? Beklenilen aslında basit bir ödeşmeydi aslında. Çünkü bizler, bilhassa onu, az mı sırtımızda taşımıştık? Aslında işçi sınıfı, sırtında öyle pahalı yükler taşımıştı ki, Çetin gibileri vız gelirdi. TİP'de köy çalışmaları yaparken, Çetin'in kızlarla sarmaş dolaş çekilip çoğaltılmış resimleri kışkırtılmış köylülerce daima karşımıza çıkarılıyordu. O zaman, "bunlar fotomontajdır" gibi sözlerle onu, az mı savunmaya kalkışmıştık. Onu "temize" çıkarma çabalarından köylülere asıl meseleyi bir türlü anlatamaz, konular sulandırılır, döner gelirdik. Şimdi biz içerdeyiz. Ondan beklenilen, "erkeklik göstermesi" burjuvaziye saldırması değildi. Bizleri de savunsun istemiyorduk. Bu zor ve riskli bir işti. Fakat demokratik hak ve özgürlük kavgası verenler; Anayasanın çizgisine sadık kalarak pek çok şeyi yazabilirdi. Bu yüzden

adamı yemezlerdi. Kendisi zaten daima Anayasa çizgisinin içinde kalmış, bizler gibi çerçevenin kenarlarından teğet geçmeye çalışmamıştı. Ayrıca, işçilerin sayesinde milletvekili seçilmişti; yüksek oranda maaş veya emekli maaşı alıyorsa, bunu bizimkilerin sayesinde alıyordu; Çetin'i Babıali patronlarıyla karıştırmaktan vazgeçirmek ve düşündürmek veya "ödeşmeye" yöneltmek bizlerin göreviydi...

İşçilere bunca işkence ve zulüm yapılırken, burjuvazi kendi yasasını bile çiğnerken, "radikal sosyalist" olduğunu yazılarında açıklayan ünlü yazarımızın, kadınların regl durumları, kalçaları, dübürleri, makûlalarıyla uğraşması, bu konulara batıp çıkması canımızı sıkmıştı. Ünlü yazar, ne yapmak niyetindeydi; nereden nereye gelmişti? Yapacak başka şeyi kalmadı mı bu zavallının? Düşünüp taşındık, dedik ki, içine düştüğü bu şuuraltı bataklığını kendisine yazarak hatırlatalım; belki ruh sağlığı açısından bir yararı olur. O da, işçi sınıfını tanısın, kül yutmadığımızı anlasın. Bu düşüncelerle kendisine bir mektup yazdık; mektubu ben imzaladım ve elden gönderdik.

Çetin sıkıyönetim kaltıktan sonra bizim yazdığımız mektubu da konu ederek, "benden erkekliğimi göstermemi bekliyorlar... ben... işte bu kadar erkeğim... ben dedim ki... ben yaptım ki... söylemiştim ki... anlatamamıştık ki... tonlarca yazdık... anlattık... dedim... ben... işinize gelirse... benden bu kadar..." anlamında bir yazı yazdı; ve görevini(!) yapmanın rahatlığı içinde kendi yoluna koyuldu. Babıalideki gazete odalarını gezdi, durdu...

Çetin Altan'ın hakkını yemeyelim. O, bir avuç kültürlü yazarımızdan biridir. Ayrıca, hapishane arkadaşımdır. Hapishanede, Çetin Altan gibi arkadaşlara ihtiyaç duyulur; ama kimileri onu daima rakı masasında "hoş sohbet" bir insan gibi gördü ve sevdi. Tıpkı rakıyı sever gibi, fındık, fıstık sever gibi, çerez gibi sevdiler, konuşturdular onu. Biz öyle görmedik.

Şunu söylemek istiyorum: Ülkemizde ilerici hareket içinde kabiliyet ve yetenekler tam olarak değerlendirilememiştir. Çetin Altan gibi yazarların konusu da öyledir. Bu tür yazarlar da kendiliklerinden belli bir disiplin, ilkesel davranış ve tutarlılık içinde sürdüremediler yazı hayatlarını. Çok zikzak çizdiler. Kuşkusuz bir ilerici yazara hiç kimse ille de şunu yazacaksın, şu şekilde yazacaksın, diyemez. Eğer o ilerici yazar gerçekten ilerici ise, eylemi ile yerini biraz da kendisi belirler. İlerici bir yazar, değil kadınların regl durumlarını, tanrıyı da şeytanı da malzeme olarak ele alabilir. Önemli olan kullanılan malzemeler ve araçlar değildir. Yazarın önemi: yaptığı seçimde, taraflı kimliğinde ve yazdıklarının yerine getirdiği işlev ve amaçlarda aranır, sınanırdı.

Hapishanede ikinci mektubu, belli güçlerin "akıllı" adamı Abdi İpekçi'ye yazdık; ve onu da elden gönderdik. Bu mektubu da ben imzalamıştım. Bugün bu mektuplar elimde olsaydı, çekinmeden yayınlardım; aleyhime olsalar bile...

Abdi İpekçi gibi yazarların önünde burjuvazi, beş vakit değil onbeş vakit namaz kılsa gene de borcunu ödeyemez. Peki biz ne istiyorduk bu yazardan? Doğrusu ondan da bir şey istemiyorduk. Kendisi, ideolojik ve sınıfsal olarak yerini bilinçle seçmiş, tarihsel rolünü yerine getiriyordu. Bizimkisi biraz da anarşistlik(!)

sayılırdı. Tutup adamcağıza, işçi sınıfı adına ders vermeye, bildiğimiz doğruları söylemeye kalktık; "söylediğin şey öyle değil... böyledir." gibi bir ukalalık(!) yapmıştık. Mektubumuzun sonunda da, "işçi sınıfı bir gün gelecek iktidara... sonunda sizi de kurtaracak... bizi de..." demiştik galiba.

Üçüncü mektubu da çalıştığım fabrikanın (TÜRKKABLO) Finlandiyalı müdürü, Mr. Olli Kekkonen'e yazmış, bir arkadaşla birlikte imzalamıştık. Bu arkadaşla birlikte fabrikadan atılan 9 komünist kişiydik. Sıkıyönetimin ilanıyla patronlara gün doğmuştu; ve hemen iş akidlerimiz feshedilmişti. Buna neden olarak da, fabrikadan "kereste çalarak, hırsızlık yaptığımız" gösteriliyordu. İş akitlerimizin feshine ilişkin mektupları adreslerimize, yani hapishaneye göndermişlerdi. Yürüyüş günü pankartlar için hazırlanan (ki, bunlar da dışarıda hazırlanıp fabrika önüne getirilmişti) bir iki çıta, "fabrikadan çıkartılan bir kamyon keresteye", dönüştürülmüş bizlerin adı da rahatlıkla "hırsız"a çıkıvermişti.

Fabrika müdürü çok demokrat bir kişiydi; kendisi ve daha önceki Finli müdürler ve teknisyenler Jorma Sholm, Lauri havisalo vb. de namuslu ve dürüst kimselerdi. Bazı Finli teknisyenler de kırmızı kazak ve gömleklerini alenen göstererek renklerini (komünist ve sosyaldemokrat) söylemekten çekinmiyorlardı. İçlerinde antikomünist fikirler yeşermemişti. Ne de olsa burjuva demokrasisinin iyice geliştiği, NATO dışı bir ülkenin insanlarıydılar. Bunlar, bizim yerli malı müdürlerimizden çok ilerde bir kafa taşımaktaydı. Bir yandan Osmanlı düzenbazlığı içinde olan yerli malı AP'li müdürlerin kışkırtmaları, öte yandan polis ve MİT yetkililerinin doğrudan fabrikaya gelerek: "Bunları işten atacaksınız!" yollu direktifleri ve diğer baskılar karşısında Finli yöneticiler sinirlenmiş, hepsine kapıyı göstererek karşı durmuşlardı. Finli yöneticilerin yapılan baskılar karşısında ve her seferinde verdiği cevap aynıydı: "O insanlar dürüst ve namusludur... işlerinde de çok uzmandırlar... benim işime yarıyorlar... kafalarındaki düşüncelere karışamayız..."

Bu olay, çok basit gibi görülebilir. Fakat o dönemde (hâlâ da öyle ya), her babayiğidin yapabileceği bir iş değildi. İşten atılmamıza ilişkin belgelerde Finli müdürün de imzasının bulunması bizi şaşırtmamıştı. Adamcağız demek ki, sonuna kadar dayanabilmiş, sıkıyönetimin sıkılığı bastırınca artık yetkilerinin önü kesilmişti. Bunu çok zorlanarak yaptığını anlıyorduk. Demokratlık sıkıyönetim şartlarında sökmemiş, işleyen mekanizmanın bir gereği yerine getirilmişti. Sınıf bilinçli işçiler, Türkkablo'da, gerçekten hırsız, adi, işçi kanıyla beslenmiş kalpazanların kendi suçlarını devrimcilerin üzerine yıkarak, vicdan rahatlığıyla köpeksiz köyde değneksiz dolaşmakta olduklarını biliyordu.

İşte bu demokrat müdüre, ülkemizin içinde bulunduğu politik ve ekonomik durumun bir değerlendirmesini yapmış, kendisine gereken şeyleri yazmıştık. Nahit Tören'nin de bu mektubun hazırlanmasında katkısı olmuştu.

Hapishanede Nikâh

15/16 Haziran Direnişi işçilerin, dışarıyla ilgisini kesmemişti; hayat burada da sürmekteydi. Kendimizi dışarısıyla soyutlamamıştık.

Arkadaşlarımızın doğum, nikâh gibi mutlu günleri başka bir biçimde burada da yaşantımızı renklendiriyordu, bizleri ortak duygular içinde kaynaştırıyordu.

İşte Zekeriya Bayır'ın nikâhı da renkli günlerimizden biriydi.

Bir gün baktık, Zekeriya nikâh töreni için idareden çağrılıyor. Kendi sınıfından, tertemiz, gencecik bir işçi kızıyla kıydırdı nikâhını. Hapishanede kıyılan bu sade nikâh törenini mahkemede: "Nişanlım Sabiha Uzun ile nikâh hazırlıklarına başladığımız sırada bu olaylar meydana geldi ve tutuklandım. Bu büyük bir şanssızlıktı. Ben de nikâhımı cezaevinde kıydırdım..." diyerek durumu hem zabıtlara geçirtti, hem de nikâhını böylece bütün dünyaya ilân etmişti. Bu olay, asıl mesleği böylesine ilginç konuları yansıtmak olan basına da yansımakta gecikmedi.

Yerime Dayak Yiyenler

Gençlerden biri, tanımadığım bir işçi arkadaşı elinden tutup bizim koğuşa getirmişti. İşçiyi adeta sürüklüyordu; ikisinin yüzlerindeki ifade çok komik idi, genç, işçiye:

"–İşte bak, şu kır ve kısa saçlı, bıyıklı adam" diyerek beni göstermişti.

–Sırrı Öztürk sen misin?

–Evet.

–Bak arkadaş, kusura bakma, senin yüzünden çok dayak yedim büyük işkence gördüm; ahdım var, kendi kendime söz verdim; bu Sırrı denilen her kimse, ilk karşılaştığımda yediğim dayakları aynen kendisine iade edeceğim; kusura bakma başka türlü rahatlayamayacağım...

Baktım adamcağız ahdını yerine getiriyor, hem gülüyor, hem boynuma sarılıyor, arada bir de tokatlar gibi yaparak ellerini suratımda gezdiriyordu.

–Hele bir otur; anlat bakalım nasıl oldu?

–İşte anlattığım gibi, beni sen sandılar, bastılar dayağı.

–Nasıl olur, ben o sıralar İzmit'teydim; sen ise, Kartal'da.

–Orasını bilemem, yanımda kimliğim de yoktu; onları Sırrı olmadığıma bir türlü inandıramadım. Biraz daha dayak yeseydim. Tamam dayağı kesin, Sırrı benim diyecektim. O yüzden seni tanımak istedim.

–Tanıştığıma sevindim; dayak yediğine ise üzüldüm. Acaba nasıl bir yanlışlık bu?

–Benim aklımı başımdan aldılar.

–Geçmiş olsun, üzme canını; ama, böyle yanlışlığı polisler nasıl yapardı? Bak şöyle bir kere, ben "Doğu"luyum; buğday tenli, kır saçlı, siyah bıyıklı. Sen ise balkanlısın; sarı saçlı, mavi gözlü, boyun da benimkinden hayli uzun. Sonra senin poliste dosyan da yok?

Bu mantıksızlığa hepimiz kahkahalarla gülmüştük.

Gün geçmeden, yerime dayak yiyen arkadaş, "ahdım var, seni ilk gördüğümde..." diyerek boynuma sarılıyor, yanaklarımda ellerini şakacıktan gezdiriyordu...

Aynı hata(!) duruşmalarda da, yinelenmişti; İzmit Jandarma Komutanı, Beşir

Olgaç; "... ben gerek birinci günü, gerekse ikinci günü işçi yürüyüşleri sırasında ve benim bulunduğum kısımda sanık Sırrı Öztürk'ü kat'iyetle gördüğümü ifade edeceğim dedi. Ve ben o zaman orada diğer işçileri gördüğümde ilk gün Sırrı bana acaip bakmış idi, ertesi gün o bakışını ona hatırlatarak, 'dikkat et şayet en ufak bir kıvılcım çıkarsa ilk defa içeriye alınacak sensin' diye ihtarda bulundum diyerek ilave etti..." Demişti. (1 Nolu Mah. 970/13E. sayılı dosya, duruşma tutanağı, s. 17)

Başka bir iddia da, aynı saatlerde Kartal Maltepe, Tugay önündeki çatışmalarda da bulunduğuma ilişkindi. Hiç biri de doğru değildi. Mahkemelerde de söylediğim gibi: "Ben masal kahramanı değilim ki, aynı saatlerde birbirine kilometrelerce uzaklıkta üç ayrı yerde bulunabileyim..."

Anlaşılan iyi saatlerde olsunlar benim adımı bütün bölgelere iyice tembihlemiş olacaklar ki, yerime dayak yiyenler olmuştu.

Sonraları biri daha çıktı: "... beni sen sanıp dövdüler"... demişti.

"–Oho maşallah... eğer hepinizin ahdı varsa, gelin, ahdınızı yerine getirin!" demekten kendimi alamamıştım.

Burjuvazi ahdını alamayıp, yapacağını yüzüne gözüne bulaştırmıştı; işçilerin ahdına gelince, boynumuz kıldan incedir. Neyleyelim...

"Ahdım var" sözü gençlerin de çok hoşuna gitmiş olacak ki:

"–S... ağabey, dikkate et sendikacıların da ahdı var; tiftiğini atacaklar!" demekten kendilerini alamamışlardı...

Hasan Altıntaş Olayı

Çankırılı Hasan Altıntaş Otosan'da çalışıyordu. Günü saati gelip bu fabrikada sarı sendikanın hesabı görülünce, T. Maden-İş Sendikası'nca baş temsilci atandı. Otosan'ın yiğit ve kararlı işçileri, 15/16 Haziran Direnişinde en öndeydiler.

Altıntaş da eylemde en öndeydi. Patron sığıntısı, imam hatip bozuntuları (Mehmet Karaca) ise, tüymüşlerdi. Bir ara böyleleri fabrika patronunun hazırladığı arabada, işçilere gazoz ikram ediyor, ilk yardım malzemesi taşıyordu. "İşçiler fabrikaları tahrip etmesin" kaygısıyla!... Altıntaş ise, böyle bir eylemden sonra tutuklanabileceğini, işsiz kalabileceğini hesap etmemişti. Sendika patronlarının daha yeteneklileri dururken onu himayeleri altına almayacaklarını da iyi biliyordu. O, sınıfsal sağduyusuyla her işe vardı; ama bilinç ve örgüt olmayınca ipler bir yerde kopuyordu; sendikacıların hamurunun neyle yoğrulduğunu da bizzat yaşayıp-gözlem yaparak öğrenmişti. Onlar yüzünden hayatını karartmak istemiyordu. Kendisi daha önceleri çeşitli suçlardan ötürü uzun yıllarını hapislerde geçirmişti. Bir proleterden çok lumpendi. Sendika patronları onun lumpenliğinden yarar ummuş, pohpohlamış, baştemsilci yapmışlardı. Eylemde en önde ve kararlı bir savaşçı iken, içerde durum değişmişti. Sonradan sosyal karakterinin gereğini yaptı. Onu tek başına suçlayamayız. Bir ihbar ve ihanete sürüklenen kişileri bütün yönleriyle ele almak gerekir. Önde görünenlerin suçları yok muydu bu ihbar ve ihanetlerde? Özellikle sendikacı patronlar Altıntaş'ın yanında süzme bal mıydı?

Hasan Altıntaş böylece, cezaevine yeniden düşmüştü. Uzun yıllarını buralarda

geçirmeye hiç niyeti yoktu. İçerden Sıkıyönetim savcılığına mektuplar döşeyerek arkadaşlarını ihbar etmişti. Böylece kendisini kurtarmayı düşünmüştü. sonunda provokasyon açığa çıktı.

Altıntaş, sendikacıların oluşturduğu "Büyük Dava"ya ve kendi yargılandığı davaya, hem sanık, hem de muhbir olarak katıldı. Dışa karşı sağlam ve metin görünmeye çalışıyordu. Mahkemede ise biraz kızarmıştı.

Altıntaş'ın ihaneti karşısında, Dev-Gençliler bu lumpeni yargılayıp işini bitirmek istiyorlardı; kendileri güçlükle zaptedildi... Bazı sendikacılar da gençleri yatıştırmaya çalıştı. İşçiler de yatıştırıcı bir çaba içindeydi. Çünkü bu olup bitenlerden tek suçlu o değildi.

Sadece Altıntaş'ın yüzüne tükürüldü. Bu "ceza" ona yeterliydi.

Yatıştırıcı davranılmasaydı, bu lumpenin cenazesi çıkabilirdi cezaevinden.

Sıkıyönetim kalktıktan sonra Altıntaş Otosan'da yeniden işine alındı. 16 Haziranların militanları ve çocukları hiçbir zaman hiçbir fabrikada işbaşı yaptırılmadı. Otosan'da sınıf bilinçli işçilerin gücüyle yıkılan sarı sendika T. Maden-İş'in yerine yeniden diriltildi. Tabiî Altıntaş da bu sendikanın başında olarak.

Değişen bir şey yoktu aslında onun için. "İlerici" kılıklıların zamanında da baştemsilciliğe getirilmişti; sarı sendikacılarca da... Altıntaş niçin utansın bu olup bitenlerden!?

Rona Ronay Olayı

Rona Ronay Arçelik'de çalışıyordu. Efendileri ona bu eylemde ufak bir görevcik(!) vermişti. Fakat sonunda o da içeri düşmekten kurtulamamıştı. Efendilerinin kendisini kurtarma vaadleri gecikiyor, o da bu gecikme karşısında adeta sinir krizleri geçiriyordu. Ne yapsındı adamcağız, devrimci tutsaklar arasında "görevli" olmak öyle kolay mıydı?

Kemal Türkler ve arkadaşlarının koğuşunda kalıyordu; emniyetteydi aslında; ya gençlerin koğuşuna düşüverseydi? Rona, düşündükçe irkiliyordu. Yatağı da hemen K. Türkler'in ranzasının üzerinde. Genel başkan kurnaz ve akıllı... Rona Ronay'a çok iyi davranıyor, adeta onu görünmez kazalardan koruyordu. Bu gün bu bay eğer yaşıyorsa, hayatını K. Türkler'e borçludur.

Mahkemede, "gizli celse istiyorum, söyleyeceklerim var!" diye tutturunca, işin şirazesi kaçmıştı. Basın olayı parmağına dolamakta geçikmemişti. Bazı sendika yöneticilerinin yaptığı uyarılar da para etmemişti. Bu olayda provokasyonun biri daha kapıyı çalıyordu.

Rona Ronay'a günün birinde güzel ve çok temiz bir dayak ziyafeti çekilmişti:

–O.. çocuğu, nasıl celse istiyordun?! Hele bir daha söyle?!

–Gizli mi olsun, açık mı? Haa!?

–Söyle bakalım şimdi, neleri açıklayacaktın?

–Yürüyüşte çekip de polise verdiğin filmleri mi!?

İşçilerin saldırısına uğrayan bu görevliyi gene K. Türkler korudu. Hem de tahliyesine kadar. Rona, sonunda tahliye oldu. Artık görevini yerine getirmiş ve gerçekten kurtulmuştu.

Önlenen Bir Kavga

Hasan Altıntaş, tahliye olmuştu. Onunla birlikte birkaç arkadaş daha vardı tahliye olanların arasında.

Akşam üzeri, tam da gidecekleri sıra, "yol paramız yok" bahanesiyle hır çıkarmıştılar. K. Türkler de, "cumartesi günü gider sendikadan paranızı alırsınız." gibi bir karşılıkla onları başından savmıştı.

Bu para isteme gerekçesiyle hapishanede büyük bir kışkırtma yaratılmak istendi. Bir kısım arkadaşlar: "Yahu bir yol parası için sendikanın aleyhine söyletmeyin bu adamları, verin birkaç kuruş gitsinler..." demişti. Fakat hapishane deneyimi olmayanlar, insanları yeterince tanımayanlar böylesine savuşturulacak sudan nedenlerin, bir hatalı cevap karşısında nelere mal olacağını kestiremiyordu.

Hilmi Güneri de K. Türklerin'in bu tutumunu kınıyor ve sinirlilikle evine telgraf çekerek, para meselesinin kapatılmasını sağlamaya çalışıyordu.

Sendikacıların tutumu karşısında, Hasan Altıntaş ve tahrik ettiği birkaç kişi, K. Türkler ve arkadaşlarının koğuşlarına yürümek istemiş, kapıya dayanmışlardı. Bu tahrik, şuur altında kimi sendika yöneticileriyle olan bütün çelişkileri su yüzüne çıkarmak istidadını taşıyordu. Hava çok gergin bir hal almıştı.

Hasan Altıntaş lumpen, ağzına geleni söylüyordu. Sendikacılara demediğini bırakmıyordu. Sendikacılar, masabaşı adamı, hayattan kopuk, insan tanımıyorlardı. En güvendikleri adam şimdi karşılarında şamata çıkarıp küfrediyordu. Adeta hesap soruyordu...

Araya girildi, kavga ve kışkırtma önlendi. Gençler de kapıları kapatarak, hattâ tehditler savurarak büyük bir olayı önlemişti. Gençlerin böyle zamanlardaki yardımları aymaz sendika patronlarınca hiçbir zaman anlaşılmadı. Adeta gizli bir şer kuvveti iki kesim arasındaki çelişkileri gergin tutmak için büyük bir çaba harcıyordu.

Yollar: 1) Gençlerin, 2) Sendikacıların, 3) Sınıf bilinçli işçilerin olmak üzere üçe ayrılmıştı.

Her kesim kendi bildiği yola koyulmuştu.

En Genç Tutuklu İşçi

Aramızda en genç işçi, Lastik İşkolundan, 15 yaşında, Karadenizli Ahmet Kavas'tı.

Levent'teki olaylar sırasında bacağından kurşun yemişti. Kurşun Ahmet'in bacağından girip çıkmış; yarası üstün körü bir pansumanla sarılmıştı. Sargılar pis, üzerine sinekler konup kalkıyordu. Polisler olayı önemsememiş, hiçbir tıbbî müdahalede bulunmadan, bu durumdan sakınca görmeden cezaevine göndermişlerdi çocukcağızı...

Ahmet, aksak da olsa yürüyebiliyordu. Adeta "it" canlıydı. Önceleri Ahmet'in bu açık yara ve pis sargılarla bağlı bacağını eninde sonunda kaybedeceğini sanıyorduk. Kendisi çocuktu, yarasını temiz de tutmuyordu. Uyarı falan da dinlemiyordu:

–Ahmet, etme oğlum, bak kendine, kır kıçını da otur, dalaşma kimseyle.

Ona kimse söz geçiremiyordu. Durumunun ciddî oluşuna aldırmıyor, kendin-

den büyük arkadaşlarıyla güreş tutmaya kalkışıyor, herkesle de dalaşıyordu. Hem de paça kapmacasına.

Ahmet'in azgınlığı ve boğuşkanlığı karşısında çocuğa bir şey olur diyerek irkilmeyen yoktu. Sonradan onun köydeyken iyi güreş tuttuğunu öğrenmiştik.

Ahmet'in dalaşmalarını iyi ki önlememişiz. Çünkü o bu dalaşmalarla kan dolaşımını hızlandırıyor, bacağının yarasına daha fazla kan yürümesini sağlıyormuş.

İçgüdüleriyle ona buna hesapsızca saldıran ve dalaşan Ahmet'in bacağı da böylelikle tedavi olmuş; kangren olmaktan kurtulmuştu.

Tamamlanamayan Bir İhbar

Hapishanede iki tane de hoca vardı. Birisi tam hoca; latası, cüppesiyle tam tekmil... Diğeri ise, daha çok üniformasız hocaydı. İkisi de namaz kılıyordu. Bazen cemaat olarak kendilerine katılanlar da oluyordu.

Cüppeli hoca, bir kereste fabrikasında ustabaşı olarak çalışıyormuş. Emrinde çalışanlar, işçi eylemini görünce, hocayı zorlamış, işi bırakmışlar. Daha sonra, galiba, bir iskarpela ile hocanın üzerine yürümüşler, eline de işyerinin bayrağını tutuşturup, yürüyüş kolunun tam başına sürüklemişlerdi hocayı...

İşçiler, sakallı, cüppeli bu militan hocayı çok sevmişler ve alkışlamışlardı. Hoca'dan militan olur mu? Basbayağı olur işte. Hoca emekçi halkının direnişine itilmiş de olsa, sınıfsal sağduyusuyla hareket eder; marş söyler, slogan haykırır ve olanca gücüyle bağırır, bayrağı da elden düşürmezmiş.

Sonunda gazatecilerin oyunu hocayı içeri getirir. Elinde bayrak, bu sakallı adam "vatansever" bir hoca olarak basında arzıendam eder. Hoca yakalanınca çok işkence görür. Galiba, Atatürk ilkelerinden "laisizm"e içtenlikle inanmış(!) bir astsubay, hocanın emdiği sütü burnundan getirir. İşçileri bırakıp onunla uğraşır olmuş. İlkin hocanın sakalını kademe kademe zevkle gelişi güzel kırkar. Sonra da falakaya çeker...

Hoca aramıza gelince, "bırak şu sakalını düzeltelim" diye öneride bulunduk, kabul etmedi; "Allahtan" demekle yetindi.

Başta Adanalı Hasan Çakar olmak üzere bir kısım arkadaşlar hocaya takılıp duruyordu. Hoca, din iman tanımayan bu zındıkların(!) içine girdiğine bin pişmandı; Hasan Çakar Adana ağzı küfürlerine her asılışında, gökten taş yağacak diye hep yukarılara bakıyordu. Hoca astsubayın işkencelerini unutmuş, bir yenisine katlanmaktaydı artık.

O artık yürüyüşlerdeki hoca değildi; sınıfsal karakteri burada kaybolmuştu. "Komün"e de kızmaktaydı; "benim rızkıma kimse karışamaz" diyordu. Kimse hocanın rızkına karışmıyordu aslında. Fakat hoca çok bencildi. Yemek dağıtılırken en öne fırlıyordu. Kendisini bir türlü sıraya sokamıyorduk. Böyle anlarda, bütün uyarılara rağmen, Hasan'ın çoğu allahlı, dinli, küfürleri hocayı sıraya sokuyordu. Hoca eşitliğe de karşıydı. Bir keresinde ortadan kaybolan limonları arıyorduk. Hasan, hemen hocanın latasının iri ceplerinden limonları bulup çıkarmıştı.

Ziyaret günleri, hoca ile karısı karşılıklı ağlaşır dururlardı. Hocaya teselli kâr

etmiyordu. Hoca, aslında bizlerden hoşnuttu. Ona sosyalizmden de bahsetmiştik; uysallıkla dinledikten sonra: "...Tıpkı Kur'an-ı Kerim'de anlatılanlara benziyor" diyordu.

Birgün üniformalı Cemal Sancaktar hoca ile, üniformasız olanı, Auer baştemsilcisi Cengiz Turhan'ı ilgililere ihbar eden bir mektubu kaleme alıyorlar, yazıların son düzeltmelerini yaparlarken suçüstü yakalanıyorlar. Bu ihbar teşebbüsünde daha çok üniformasız hocanın rolü büyüktü. Cengiz'in bir uyarısını hazmedememişti. Militan ve Sancaktar hoca ise bu işte kandırılmıştı.

Bir Tesbit

Olaylarda ölen ve yaralanan polisler için bir tesbit yapılması düşünülmüştü. Halbuki öldürülen ve yaralanan işçiler için hiçbir zaman bir tesbit ve koğuşturma yapılmamıştı. 15/16 Haziran Direnişi'nin emekçi kurbanları polis kurşunlarıyla katledilmişti. Polis hedef gözeterek ateş açmıştı...

Tesbit yapacak polisler ve sıkıyönetim yetkilileri cezaevine gelmiştir. Polis yetkilileri kendi usullerince bir tesbit yapmayı düşünmüşler. Yani bilindiği ve adet olduğu üzere: Bir kısım arkadaşlarımızı alıp götürerek kendi yöntemlerince sorgu(!) ya çekecekler ve daha önceden gözlerine kestirdikleri bir iki arkadaşa, "evet cinayeti ben işledim" ikrarını(!) yaptırarak işi kestirmeden bitireceklerdi. Askerler ise, polislerin bu isteklerine uymamış, yasalara göre bir tesbit yapılmasını sağlamıştı. Katil diye suçladıkları arkadaş, Türk-İş'e bağlı bir fabrikadan, ayrıca Kürt'tü. İlgili subaylar, polisleri ayrı ayrı odalara koymuştu; teker-teker ve birbirleriyle temas ettirmeden sıraya sokulan işçileri birer birer kendilerine gösteriyor, "bakın bakalım hangisi?" diye soruyordu. Sıraya sokulan işçilerin tamamına (biz de dahil) yakını, kara kaş, kara göz, pos bıyıklı ve esmer (Doğu'lu) olanlardan seçilmişti.

Polislerin hepsi birbirlerini yalanlayan tesbitler yapmıştı. Gerçekte polis öldüren işçi yoktu. Ölen polisin, yapılan otopsi ve muayenesinde, polis kurşunu çıkmıştı. İşçilerin adam öldürmek diye bir amaçları yoktu; fakat öyle gösterilmek isteniyordu. Bunu da başaramadılar. Böylece Elazığlı arkadaşımız katil zanlısı olmaktan kurtulmuştu.

Para Dağıtımı

15/16 Haziran Direnişi'nin onurlu yükü ile maddi ve manevi alanda sıkıntısını çekenler, başta sınıf bilinçli işçilerle militanlardı. Yük ve risk çekmeye alışkın olmayanlar ise, sendikacı patronlar ve bir kısım siyasi eğilimlerin temsilcileriydi. İşçiler işlerinden atılmıştı; onlara yapılan dayanışma, kendi yörelerindeki yoldaşlarınca yapılmaktaydı. Sendika, içerdeki bir kısım işçilerin ailelerine bir iki kez, 50-100 lira arasında para dağıtmıştı. Cezaevinde ise, bir çok tartışma ve dayatmalar sonucunda ve neden sonra, haftada 50'şer lirayı "harçlık" olarak dağıtmayı uygun görmüşler ve bu ödeme için militanları sıraya sokmak istemişlerdi. Genel başkan, cezaevi müdürünün odasında bir masaya oturmuş; bir yanında asker yetkililer, öteki yanında ise minik etekli "sekretarya"sı bulunuyordu.

İşçiler sıralar halinde odaya giriyor, minik etekli "sekreter" hanım, (bu işler

onun görev alanına girmiyordu) işçinin adını yazıp, imzasını alıyor; başkan ise 50'şer lirayı işçilerin eline tutuşturuyordu.

"Durumun böyle olacağını bilseydik ne sıraya girer, ne de o parayı K. Türkler'in besili ellerinden almaya kalkardık" diyenler çoğunluktaydı. Sendikacı patronların rahatları yerinde, maaşlar işliyor, yan ödenekler eskisi gibi alınıyor... İşçilere de haftada 50'şer lira... Hem de askerî yetkililerin denetiminde, hem de "sekreter" hanım buralara getirilerek ve hem de paraları K. Türkler, doğrudan kendisi işçinin eline tutuşturuyordu. Bununla da kalınmıyor, tıpkı bin koyunlu Kürt ağası gibi:

"–Albakalım!" diyor; bakışlarıyla da, âdeta, "bana itaatda kusur etmeyin!.. yoksa iflahınızı keserim!..." dercesine (tatlı-sert karışımı) gülümseme numaraları yapabiliyordu.

Bu kötü manzara bütün militan işçileri isyan ettirmeye yetmişti. K. Türkler'e ve çevresinde ona biat eden Şinasi Kaya, Cavit Şarman, Hilmi Güneri, dostlarına:

–Yahu siz de hiç akıl mantık yok mu? Bu ne rezalet. Verdiğiniz, zaten 50 liracık. Bütün militanları bir bir sıraya dizip imalı bakışlarınızla resmi geçit yaptırıyorsunuz. Buna hakkınız var mı? İşçilerin onurunu kırmaktasınız. Ayrıca, askerler karşısında yaptığınız bu işlerle gülünç duruma düşmüyor musunuz? Dahası, para dağıtılacaksa, sendikanın muhasibi var Cavit Şarman, o da aramızda, verin paraları ona, usulüne uygun biçimde, tantanasız dağıtsın; bu iş başkanın değil onun görevidir... Sonra o "sekretarya" buralara niçin getirilmektedir? Utanmıyor musunuz? Yüzünüz kazırmıyor mu? Tüzüğe göre, bu gibi hallerde 100 lira vermeniz gerekiyor, işçinin parasını niçin kesmektesiniz?

–Çünkü burada yemek çıkıyor da ondan.

–Burada çıkan yemekten size ne, yemeği askeriyeden yemekteyiz. Bu ödentinin 100'er liradan yapılmamasıyla hem aptallık ediyorsunuz hem de işçileri sendikadan soğutuyorsunuz.

–Sivil cezaevine gidilirse 100'er lira verilecek.

–Bırakın bu maskaralıkları da söyleyin bakalım, sizler niçin işçiler gibi 50'şer lira almıyorsunuz da maaşınızı tam olarak alıyorsunuz? Bizlerden bir ayrıcalığınız mı var?

–.....!

–Dev-Gençliler'le Türk-İş'ten cezaevine gelen arkadaşlara niçin 50'şer lirayı vermiyorsunuz?

–Bu parayı onlara verirsek hukuken suçlu düşeriz.

–Ne hukuku? Sendikacı hukuku mu? Böyle bir ayırım yapmakla eylemde sendikal birliği gerçekleştirenler arasında bölücülük yapıyorsunuz. Bu insanlar bilerek harekete katıldılar. Sizde jeton düşseydi "hukuk" diye sarıldığınız şeyin icabına bakmak kolaydı.

Sendika patronları bu çıkışlar karşısında geriledi. İşçiler sıraya girmedi ve başkanın elinden para almadı. 50'şer liralar içerde dağıtılmaya başlandı. Bu tatsızlık-

ların yaygınlaşması karşısında, Dev-Genç'lilere de para vermeye kalktılar, onlar bu paraları almadılar. Türk-İş'teki arkadaşlarla bir kısım işçiler de bu paralara el sürmediler; arkalarını döndüler. Sonradan öğrenmiştik: Sendika patronları, K. Sülker'in maaşını da vermemekteymiş. Oysa K. Sülker onların ayıplarını kamufle için kalemini satmıştı...

Sendikacıların Yaşantıları

Sendikacılığı hiçbir ilerici küçümseyemez. Sendika işçi sınıfının demokratik silahlarından biri. Fakat böylesine demokratik bir silahın, kullanılmasıyla bir hayli yol alınırken, öte yandan da, işçilerin kafalarında, hiç de demokratik olmayan yol ve yöntemlerle sulta kuruluyor; "sendikacılık" diye bir meslek anlayışı türetiliyordu. Made in USA patentli uzmanlarla, bizim yerli uzmanlarımız, işçilerin sınıfsal uyanışlarının önüne öyle bir sendika anlayışıyla bir bent koymuştu ki, yıkılması çok güçtü; ayrıca, bu bir süreç işiydi.

Adı Türk-İş ya da Disk olsun sendikacılar, sendika patronları, özde aynı hamurun parçalarıydı. Bu işi sadece birer kötü meslek olarak edinenler çoğunluktaydı. Türk-İş'tekiler, sırtlarını gelen iktidarlara dayamışlardı; toplu sözleşmeleri ve diğer önemli davalarını, ya patron odalarında ya da bakan odalarında kotarıp yürütüyorlardı. Disk, ülkemizin işçi sınıfı hareketinin tarihsel birikiminin bir ürünüydü; başına getirilenler ise, bu birikimin üzerinde mirasyedi gibi oturmaktaydı; demokratik ve meşru yöntemlerle seçilmemişlerdi; aralarında, işçi sınıfının davasından, kaygılarından uzak, ilericilikten nasiplenmemiş, esen rüzgâra göre yön değiştirenler vardı. Dillerindeki "sol" literatür, cahil sendikacıların ayıplarını örten suflörlerce hazırlanmaktaydı. Bu görevleri kimi zaman TİP'liler, kimi zaman K. Sülker, kimi zaman ise başkaları üstlenirdi. Disk'teki sendikacılar, sendikaların demokratikleşmesini istemezlerdi; eleştiriden ise, düşmanca kaçarlardı. Onların en korktukları: Sınıf bilinçli işçilerin birgün gelip koltuklarını başlarına çalmaları kabûsuydu. Sakala tarak vurmakta usta "ilerici" kılıklı küçükburjuva aydınlar ise (Veysi Sarısözen, Sıtkı Coşkun, Nabi Yağcı vb.) durumdan çok hoşnuttu. Sendikacılar böylelerine karşı daima cömerttir; sofralarında yerleri vardır. Bu "dostluk", kurtla sırtlanın dostluğu gibidir; sonunda kurdun dediği olurdu...

Cezaevindeki sendikacılar, hapis yatan işçilere çok yakından bütün kimliklerini açıkça göstermişti. Bu çok olumlu bir gelişmeydi. Yaşama biçimleriyle, aile ilişkileriyle, genel tavırlarıyla, ahlâklarıyla, polis ve mahkeme deneyleriyle bizce herkesin gözünü açacak bir sınavdan geçmişlerdi.

Sendikacılar, işçilerden ayrı ve hepsi bir arada yaşıyordu. Başkan K. Türkler sofrasında bir sendikacıyı görmese, yemeğe başlamazdı, ne yapıp eder onu aratır, sofraya birlikte otururdu. Sendikacıların işçi içinde yüz göz olmalarını istemez, ayak işlerini B takımına yaptırırdı. Doğrusu B takımı içinde de aristokrat işçiler bulunuyordu. Sendikacılar koğuşunda bir tahliye edilen olduğunda, B takımına soyunan gönüllüler hemen belli olurdu. Bir bakardık, birileri (Hakkı Öztürk, vb.) yatağını yorganını toplamış, sendikacıların koğuşuna terfi etmeye gidiyor.

Onların sofraları çok zengindi. Yakınları dışardan habire taşıyordu. Yiyecekle-

rini bölüşmek diye bir adetleri yoktu. Belki bir nedeni vardır, bilinmez. İlkin yemekleri bölüşseler, ardından saltanatlarını da bölüşmek gerekecekti; akıllarından geçeni kim bilebilir?

Ziyaret günleri gelen yiyecekleri eğer aynı gün tüketebilmişlerse ne alâ. Geriye kalanları idareden aldırdıkları kilitli dolaplara koyuyorlardı. Mevsim yaz; yiyecekler bir iki gün dayanmıyordu. İşçilerin ise, neyi var, nesi yoksa tümü açıktaydı.

Sıcak bir yaz günü, sendikacıların depoladıkları yiyecekler bozulmuştu. Bunu bile bile, "bölüşmek" damarları kabarmış olmalı ki, ellerinde, ne kadar bozumluş köfte, kısır vd. yiyecekleri varsa işçilerin masalarına ikrâm etmişlerdi! İşçiler bu ikrâma önce şaşırmıştı. Benim de canım çok sıkılmıştı:

–Alın o tabaklardakini, tabağıyla birlikte sendikacıların yanındaki çöp bidonunun içine atın!.. demiştim.

Bu söz ağzımdan çıkar çıkmaz, aynı şeyleri akıllarından geçiren nöbetçi işçiler ikrâm edilen yiyecekleri tabaklarıyla birlikte sendikacı patronların yanlarındaki çöp bidonuna boca etmişlerdi. Bir ikisi de mırıldanmış, imalı imalı bakmıştı sendikacılara.

İşçiler, sendikacıların fikir düzeylerini de incelemek imkânını bulmuştu cezaevinde. İçlerinde tek kitap okuyan Cavit Şarman'dı. Hem de, Dinamo'nun "Kutsal İsyan" adlı eserinin bütün ciltlerini bitiricesine... Eğitim Dairesi sorumlusu Hilmi Güneri, sanırım iyi bir gazete okuyucusuydu; bazı tartışmalara katılsa da kitapla pek ilgisi yoktu. Şinasi Kaya ise, kitapsız sendikacılardandı. Bütün bildikleri kendisine kudretten belletilmişti... İyi bir sendika hatibiydi. İşinin ehliydi, şaka, gırgır, lafazanlık, bütün yetenekleri üzerinde toplamıştı. K. Türkler, kurnaz, hesaplı ve kibirli; fikir düzeyini belli etmiyor, işçilerle yüz göz olmuyor, tartışmalardan kaçıyordu. Yatağının altı, Hayat vb. gibi magazin dergileriyle doluydu. Bir de çizgi romanların hayranıydı... Başkaca ideolojik malzemeyle ilgilendiğini gören işiten olmadı. "Sendikacılığı", kimi adamları 'maşa' olarak kullanmayı çok iyi biliyor; çok kurnaz, içten pazarlıklı ve yetenekli? Bütün bu insanları ilericilikten sınava çeksen hepsi sınıfta kalırdı. Zaten kavgada da sınıfta kalmışlardı. Özel yaşamları da düzgün sayılmazdı. Dökülüyorlardı...

Sendikacıların çevresini kuşatan B takımı arasında bazı okuyanlar vardı. Ne hazin ki, onlar da gelecekteki "sendikacılık" talimine soyunmuşlardı; K. Türkler'e yalakalık ve şaklabanlık yarışı içindeydiler; okumaları tek başına neye yarar ki? Bu malzeme içinde K. Sülker ise, başka bir malzemeydi. Onun edebi, sanatsal kültürü vardı. Ne okuyacağını biliyor iyi bir arşivi olduğunu söylüyorlar; kendine çizdiği yolda yazıyordu. Sendikacılarla olan çelişkilerini örtmeye çalışsa da, bir kere yakayı kaptırmıştı; fakat belli de etmiyordu. Bazı konularda bilerek uzlaştıklarına bakılırsa, ona diyecek bir sözümüz kalmıyordu. Fakat o, işçi sınıfı adına maskaralık yapan şarlatanlardan değildi. Sakin ve iddiasız görünüyordu. Ağır basan ve uzmanlığı alanına giren edebiyat dalında kendi yolunda yürümekteydi.

Sendikacıların aynı sofrada oturmaları, birlik içinde görünmeleri sadece biçimseldi. Aralarında derin uçurumlar ve çelişkiler vardı. Cezaevi yaşamları üç ay daha sürseydi birbirlerine girerlerdi... Bu çelişkiler kopma noktasına gelmiyorsa, koltuk

tutkularından ve bir daha işçiliğe dönemeyecek olmalarındandı. Zaten sendikacıların hiçbirisi modern proletaryanın içinden gelmemişti. Onların "işçilik"lerinin öyküsü daha ayrı bir konuydu. Bir çete içinden kopmak ne kadar güç ve riskli ise, sendikacıların birbirinden kopmaları da o kadar güç ve riskliydi. Çünkü birbirleriyle olan çelişkileri hiç bir ilke ve kuram üzerine değildi; olamazdı da. Hepsinin sosyal yazgısı K. Türkler'in elindeydi. O ise suyun başındaydı. Yerinden kımıldamaya hiç de niyeti yoktu.

Sendikacıların ayıplarını örten diğer bir kesim de, "Avukat milleti"ydi. Bu kesim de, diğer "uzman" ve "usta"lar gibi, sendikacıların en yakın çevresini oluşturuyordu. Avukatlar içinde de çeşitli amaçlarla sendika patronlarına biat edenler çoğunluktaydı. Bazı temel sorunları ve gerekli ilkeleri gündeme getirmeye çalışan, temkinli bir iki namuslu uzman ya da avukat es kaza bu tablonun değişmesine karışmışsa, onu da kısa sürede açığa alıp, işini bitiriyorlardı. Birazcık namusu olanlar ise, bu fırsatı onlara vermeden kendisi ayrılmayı tercih ediyordu.

Geçmişte bazı sendikacılar bize de çeşitli kurlar yapmış, "profesyonel" kadroya geçmemiz için bir hayli zorlamışlardı. İyi ki böyle bir takımın arasına girmemişim. Bu nedenle o zaman kendilerine verdiğim cevabı hayatımın en doğru işi olarak, hâlâ da beğenmekteyim:

–Hayır, şu şu nedenlerden ötürü sizin aranızda olamam (Yani tabloyu tanımlamıştım). Her zaman üretimin içinde, işçi içinde işçi olarak kalmanın daha yararlı olacağına inanıyorum. Amatör sendikacılık, taşıdığım sıfata ve inandığım ilkelerin gerçekleşmesine daha uygun düşüyor. Bu aşamada sizlerle çalışıp profesyonel sendikacı olamam! Arkadaşlarımız da böyle düşünüyor...

Bizimkiler ve Kaygıları

Sınıf bilinçli işçilerin adlarını açarak olumlu tipler çizmek bilmem ki, ne kadar doğrudur? Zaten onları herkes tanıyor. Lafta değil işte...

Dilim alışmış bir kere, bu arkadaşlardan sözederken, "bizimkiler" demekten kendimi alamıyorum. En çok güven duyduğum, içlerinden kopmamaya çabaladığım dostlarım; yoldaşlarım.

Bizimkilerle cezaevinde geleceğe ilişkin tartışmalarımız da oldu. Hareket üzerine en doğru tahlilleri onlar yapmaya çalıştılar. Hareketin riskini onlar üstlendiler. Onurlarını daima korudular. Disk'in kapatılmasını onlar engellediler. Disk'in 30 bin olan üye sayısını onlar 600 bine çıkardılar. Tarihimizi onlar yaptı ve yazdı...

Yapılan tartışmalardan çıkan sonuçlar ve kaygılardan bazıları şöyleydi:

–Bu Hareket içinde yararlı tecrübeler kazandık. Çok insan tanıdık. Sağlam ve çürük unsurları sınadık. Hareketin ayak bağı olan sağ ve "sol" oportünizmi pratikte açığa çıkardık. Onları teşhir ettik. Fakat onları tecrit edemedik. Ellerindeki "sendika" ve "parti" gibi araçlar eski görüntülerini koruyamayacaktır. Bu araçlar oportünizmin elinde; onlar işlerinin başına gidecekler. Bizler ise, işsizliğin kucağına. Onlar paralı ve donatımlı; bizler parasız ve donatımsız. Bizim en donatımlı yanımız, temel ilkelere ve doğrulara sarılmamız, bilincimiz-inançlarımız. Bu durumda bir bakıma biz güçlüyüz. Bir bakıma onlar. Hesaplaşma kaçınılmaz. Varsın onlar ellerindeki araçların başında bulunsunlar. Biz de tabanda yerleşiriz.

–Sendikalarda çalışabilme imkânlarını araştırsak?

–Onlara gözünü erken açmış militan işçi gerekmez. Ne yapsınlar seni?

–Yani bu yolu hiç denemeyelim mi?

–Olup bitenler böyle bir şeyi deneyemeyeceğimizi öğretmedi mi?

–Peki, sendikalar yüzümüze kapalı, fabrikalar dersen ebediyyen ha keza. Ne yapacağız, işsizliğe nasıl çözüm bulacağız?

–Sınıflı toplumda yaşadığımıza göre, elbet bir şeyler yapacağız. Özel işler gibi... Aç kalacak değiliz ya?

–Fabrikalardan işçi yataklarından koparıldıktan sonra bizim devrimciliğimiz kaç yazar?

–Evet sendika patronları, fabrika patronlarıyla uzlaşacaklar. 15/16 Haziran Direnişi'nin militanlarının işbaşı yapmaları için kıllarını bile oynatmayacaklar. Düşünün bir kere 5.000 militan işçi fabrikalardan koparılmış; iki taraf içinde ne büyük bir zafer! Şimdi bu baylarla burada birlikteyiz; atıp tutmalarına bakmayın; yok şöyle yapamışız, böyle kesermişiz... Bunlar hikâye.

–Gençlerle birlikte kimi işçilerin işbaşı yapmaları için bir iki eylem konulsa?

–Evet, gençler bizimle birlik. Onlar her yola varlar. İstesek binlercesini işçilerle birlikte fabrikaların önüne toplar patronlara baskı yapabiliriz. Fakat bu işin sonunda neler olur onu hesaplamak gerek.

–Bu eylem ters tepebilir; işçilerin de gençlerin de aleyhine olabilir. İşe polisi ve askeri karıştırırlar, bu kez işler daha kötüye de gidebilir.

–Sadece her fabrikadaki işçiler, "biz arkadaşlarımızın işbaşı yapmasını istiyoruz, yoksa çalışmıyoruz" diye eylem koysalar.

–Bu öneri daha gerçekçi, uygulaması da kolay... Fakat, bekleyelim biraz.

–Sendikacı patronların çevrelerini yeni kadrolar(!) alacak. Davalar bitince hepsi kahramanlar gibi koltuklarına dönecekler.

–Sendika seçimlerini zorlasak?

–Bugüne kadar bu yolu açmak için verilen kavgayı bilmeyen yok. Bütün seçimleri, malum yollarla hep onlar aldı.

–Yani bunun da önü kapalı mı demektesin?

–Elbette; bilmiyor musun? Kongrelere katılmak, delege olabilmek, temsilci seçilebilmek için bin bir tuzak var tüzük ve yönetmeliklerinde...

–İşçileri yanımıza alıp zorlayalım.

–Demokratik kurallar işletilebilse sendikaların başında işçilerin seçtiği dürüst ve namuslu önderler görülür.

–Ah bir kere fabrikaların önüne sandığı koyabilsek?!

–Ne sendikacılar, ne de burjuvazi işçilerin önüne sandık mandık koymaz!

–Neyse, bunlar bilinen şeyler, gelelim asıl önemlilerine: Bazı arkadaşlarımız poliste, mahkemelerde, hapishanelerde iyice deşifre oldu. Harekete sahip çıktı. Mahkemelerde sosyalizmi savundular. İşçilerin kavgadaki haklılığını haykırdılar.

–Fena mı yaptılar, görevleriydi bunu yapmak.

–Elbette görevleriydi; onlar bizim onurumuz, yoldaşlarımız. Asıl mesele bundan sonrası. Bu arkadaşlarımızı oportünizmin ve sendika gangsterlerinin tuzaklarından nasıl koruyup kurtaracağız? Burjuvazinin tuzaklarını daha saymadım. Madem bu arkadaşlarımız tarihsel ve sınıfsal görevlerini yerine getirdiler; bundan sonrasını da düşünmek zorundayız. Yani güvenliklerini...

–Evet, şimdi buradayız; bir aradayız; yarın dışarı çıkınca her birimiz oraya buraya dağılacağız. Hayatın diğer kaygıları bizi bekliyor. Buradaki ilişki ve ilgiyi nasıl sürdüreceğiz?

Konuşmalar dolaşıp bir noktada odaklaşıyordu:

–Bundan sonra neleri yapabiliriz?

Bizimkiler bu soruların ilkeli, dürüst ve namusluca cevaplarını arıyordu... Bulacağız da... Düşmanların boy hedefi olsak da... Pusularda kırılsak da...

Bizimkilerin ömürleri yetmese de... Bizi kitlelerden koparmaya çalışsalar da... Bizimkiler, bizimkilerin gelecekteki sınıf kardeşleri... Çıkış yolunu mutlaka bulacaktı.

Duruşmalar Başlıyor

Duruşmalar başlamıştı. Hepimiz sevinçliydik... Söyleyecek çok şeyimiz vardı bu duruşmalarda. Cemselere doldurulup, getirilip-götürülürken keyfimize diyecek yoktu. Gene marşlar, türküler söyleniyordu.

Daha duruşmalar başlar başlamaz, hakimlerle avukatlar tartışmaya başladılar. Avukatlar her ne kadar bu Hareketi çekip çeviren Devrimci Proletarya Partisi'nin disiplin ve yönlendirmesinden, onun çizdiği rotadan uzak bulunuyor ve konuya proletaryanın sınıfsal çıkarları açısından bakamıyorsa da, bu büyük eksikliklere rağmen, gene de hukuk yoluyla büyük bir mücadele veriyordu.

Gönül isterdi ki, avukatlar, proletaryanın perspektifine sadık kalarak görevlerini yapsın... Onlar, daha çok: "Siz böyle diyorsunuz, o mesele öyle değil, böyledir. İddia Anayasa'ya ve yasalara aykırıdır..." biçiminde bir görevi yapıyordu.

Avukatların iddiaları:

Sıkıyönetim mahkemeleri bağımsız değildir. Konu Anayasa Mahkemesine gönderilmelidir. Olağanüstü Mahkemeler, "tabii yargıç" kavramına aykırıdır. Askeri Mahkemelerdeki subay üye ile ilgili aykırılık iddiası, sanıkların gözaltına alınmaları ve tutuklanmalara ilişkin aykırılık iddiaları, sanıklarla görüşme sorunu, sanıklara baskı, savunuculara yapılan baskılar, gözaltına alınmalarda yasadışı işlemler, duruşmadan çıkarılma, savunuculara dava açılması, tutanaklar, duruşmaların açıklığı ilkesinin uygulanmaması, bantlar sorunu, duruşmaların banta alınmak istenmesi vd. biçimindeydi.

Sıkıyönetim savcı ve hakimleri ilerici avukatların bu taarruzunu püskürtecek kadar donatımlı değildi. Duruşmalar eğlenceli geçmekteydi.

Bizim davada avukatlar, mahkeme salonuna konulan teyp tesisatının mahkeme heyeti tarafından mı, yoksa başka bir mercii tarafından mı konulup konulmadığını

soruyordu. Hepimiz içimizden gülümsemekteydik. Doğrusu "avukat milleti" az değildi. Bize kalsa ortalığı gürültüye boğacak, bir sonuç da alamayacaktık. Her işin bir uzmanlığı vardı.

Hakim, "böyle şeyler usuldendir, Yassıada'da da teyp vardı" gibi gerekçelerle konuyu geçiştirmeye kalkmıştı ki, hepimiz bu benzetmeyi protesto ederek ayağa kalkmış; "biz vatan haini değiliz! Yassıada'dakilerle bizleri niye karıştırıyorsun!?" diye haykırmıştık. Duruşma hakimi ne de olsa hukukçuydu; faka basmadı. Karar almak için celseye beş dakika ara verdi.

Duruşma yeniden başladığında hakim, "teyp tesisatının mahkemenin kararı ile kurulmadığını..." söyledi. Avukatlar da ardından, "duruşma tutanaklarla tesbit edilir teyple değil, bu tesisat da mahkemenizin kararı dışında buraya konuldu ise, kaldırılmasına karar verilmesini..." telep etti. Karar verildi; teyp tesisatı kaldırıldı. Bu kararı veren hakimi de duruşmadan hemen çektiler.

Duruşmalarda, İşçi Sınıfı Hareketini savunduk. 15/16 Haziran Direnişinin meşruluğunu ve yasallığını, haklılığım ve sosyalizmi savunduk. Yaptıklarımızı ve bunun nedenlerini bir bir sıraladık. Hareketin tarih önünde haklı bulunduğunu, bir daha kı sefere gene aynı hareketlere bilerek katılacağımızı zabıtlara geçirttik.*

Bu duruşmada söylediklerim, benim ve gelecekteki sosyal yazgım için bağlayıcı bir dönüm noktasıydı. Yaşadıkça da karşımıza çıkacaktı.

Duruşmada söylediklerim, iç ve dış basında, bir kısım radyolarda yinelenmiş, tarihin defterine kaydedilmişti. Artık, çeşitli çevrelerden büyük ilgi görüyorduk. Bir ikisini analım:

T. Maden-İş sendikasının eski kurucularından ve başkanlarından Yusuf Sıdal, duruşmada söylediklerimizden ötürü, boynumuza sarıldı; yanaklarımızı öptü; "emdiğin süt helâl olsun... sınıfımızı savundun... onurumuzu korudun.. " diyerek bizleri, bizimkileri övgü dolu sözlerle kutlamıştı. Sevinmiştik, fakat yüzümüz de kızarmıştı. Eğer denilenler yapılabilmiş, yerine getirilmiş ise, bu taşınabilecek en büyük onur ve mutluluktu. Ayrıca, bir şey yapılmışsa o da bir görevin yerine getirilmesinden başka bir şey değildi.

İşçileri kutlayanlar arasında, hapishane ile duruşmalar arasında mekik dokuyan K. Türkler'in eşi bayan Türkler de vardı. O da hepimizin boynuna sarılarak, "sağolun... varolun..." gibi övgülerle duygulu bir hava yaratmıştı. İyi yürekli bu insanın davranışları karşısında, kimi arkadaşlar kendilerini tutamayıp, "keşki bayan Türkler Genel Başkanımız olsaydı..." demekten kendilerini alamamıştı... Bay Türkler'in bu tarakta bezi yoktu.

Şaban Yıldız, hem duruşmalarda, hem cezaevinde işçileri içtenlikle arayıp soranların başında geliyordu. Yıldız bu duruşmalarda Hareketi gereğince savunanları kutluyordu.

Duruşmalar eğlenceli ve renkliydi. Derken tahliyeler başlamıştı. Birer ikişer bütün arkadaşlar tahliye edilmişti. Giderek sıkıyönetimin süresi bitti. Sıkıyöneti-

* "İlerici" basın bu konuya çok az yer verdi. Bir bölümü; Basında Olaylar Bölümü s. 111-158'de yer almıştır.

min son günü bizim davada tutuklu bulunan tek sanık olan ben de tahliye olmuştum. İçerde sadece "Büyük Dava"da tutuklu bulunan 25 kadar arkadaş kalmıştı. Onlar da Paşakapısı sivil cezaevine aktarıldı, bir gün sonra da tahliye edildiler.

Yalnızca, o dönem hüküm giyen Mustafa Figen ile Adam Muhammet Gündoğan arkadaşlar içerde kalmıştı.

Cezaevi Yargılaması

Sıkıyönetim mahkemeleri hepimizi yargılayadursun, cezaevinde de başka bir yargılama hazırlığı başlamıştı. Tutukluluk süresince cereyan eden olaylar geçmişte yapılan hataların, poliste ve duruşmalarda takınılan kimi tavırlar sınıf bilinçli işçilerin, gençlerin ve cezaevinin büyük çoğunluğunun tepkisini gün be gün arttırıyordu. Grup grup toplanan işçilerin büyük problemleri ve gelecek kaygısı vardı; sendika patronlarının çirkin tutumları vardı; bardağı taşıran ihanetler, ahlâki zaaflar ve çürümüşlükler vardı... Bütün bunlar iyice birikince büyük bir toplantının yapılması kaçınılmaz olmuştu. Sendikacılar, B takımı ve onlara biat eden kimi kişiler dışında toplantıya herkes katılmıştı. İşçilerin genel istek ve eleştirileri kendilerince bir bir dile getirildi. Sonunda şu karara varıldı: Bu sendikacıları asıl biz yargılamalıyız! Bu işi burada yapmazsak, başka hangi zaman yapacağız? Bir daha bu bayları nerede bulup hesaplaşacağız?!

Karar kesindi.

Mahkeme kurulacak, sendikacılar işçiler tarafından yargılanacaktı! Mahkeme heyeti işçilerce demokratik bir biçimde seçildi. Yargılamada sorulacak sorular istek üzerine bir bir sıralandı:

–Bu harekete katılacağımızı biliyordunuz. Hareket gerçekleştirildi. Niçin sonunda kıvırttınız?

–Radyodaki konuşmayı niçin ve hangi amaçla yaptınız?

–Polisteki ve savcılıktaki ifadelerinizi neden o şekilde verdiniz?

–Madem işçileri yalnız bırakacaktınız, niçin işin sadece sözünü ettiniz? Neden hareketin riskini üstlenmediniz?

–Elinizdeki sendika oyuncakları alınacağı zaman keskin devrimci, Hareket, hazırlanan yasayı meclisten çıkamaz hale getirince, yani "kadük" olunca neden yeniden uzlaşmacı olmaya başladınız?

–CHP'li avukatlarla Ecevit'e hangi mesajı yolladınız? Niçin?

–Cezaevinde niçin işçilerle birlikte yaşamadınız?

–Burada bizlerle hiçbir şeyini bölüşmeyen sizlerle, yarın başka kavgalarda nasıl bir arada bulunacağız?

–Dev-Gençli kardeşlerimiz hakkında neden bölücü ve sekter bir düşünce taşımaktasınız?

–İşçi-Emekçi-Gençlik-Aydın ittifakından niçin kaçtınız?

–Türk-İş'e bağlı işçilerle niçin ayrılık yarattınız? Neden onlara para vermediniz? Bu nedenle Türk-İş'li avukatları ve basını niçin araya soktunuz?

–Neden işçilere yeterince maddi yardımda bulunmadınız?

–Sizler maaşlarınızı ve yan ödemelerinizi niçin tam olarak aldınız?

–Neden cezaevinde kendinize kumar oynayacak asker arkadaşlar buldunuz?

–Cezaevine niçin içki soktunuz?

–Ses bantlarını niçin koydunuz? Bunları polise kim teslim etti?

–Hareketin genel bir değerlendirmesini yapmaktan niçin kaçındınız?

–Yarın neleri yapacağımızı neden bizlerle konuşup tartışmıyorsunuz?

–5.000 işçi bu Hareket nedeniyle işinden atıldı. Her hareketin doğal bir firesi vardır. İşlerinden atılan militan arkadaşların geleceği için neler düşünüyorsunuz? Yoksa bu iş sizleri "mandallamıyor" mu?

–Bir kısım işçi arkadaşlarımızın sendikada, şoför, odacı, organizatör, olmasını istiyoruz. Bunu yapacak mısınız?

–Bir kısım arkadaşlarımızın yeniden işbaşı yapmaları için neler düşünüyorsunuz? Bu yolda tasarladığımız planımızı uygulayacak mısınız?

–Sendika seçimlerinde, tabanın isteklerini yansıtan, militan işçilerin seçilmesi karşısında tüzük ve yönetmeliklerdeki antidemokratik uygulamaların kaldırılmasını gündeme getirecek misiniz?

–İstanbul dışında yeniden örgütlenmek için işten atılan bir kısım işçi arkadaşlarımıza görev verecek misiniz?

–Hareketin genel bir değerlendirmesini yapmak için "Direniş Komitesi"nin militanlarını toplantıya çağıracak mısınız?

–Sendikaya ve Harekete ihanet edenleri hâlâ istihdam edecek misiniz?

–Disk dışındaki ilerici ve demokratik kuruluşlarla en kısa sürede bir toplantı düzenleyip, genel bir değerlendirme, eleştiri-özeleştiri yapacak mısınız? İlerici güçlerin birlikteliği konusunda neler düşünüyorsunuz? Bu yoldaki düşüncelerimizi Disk'te gündeme alacak mısınız?

Vd. onlarca soru...

Mahkeme heyeti haber saldı; sendikacılar huzura çağrıldı.

Herkes toplanmıştı; hava heyacanlı ve gergindi. Sendikacılar çağrıya uymadılar. K. Türkler bir odaya kapanmış, kapısını da arkadan kapatmıştı.

Sonunda K. Sülker elçi olarak çıkıp geldi. O, işin inceliğini anlamıştı. Sendikacılar dışındaki büyük çoğunluğun iradesini ve kararlılığını kavramaktaydı. Mahkeme heyeti kendisine durumu bütün açıklığıyla anlattı. Bunda çekinilecek bir şey yoktu. Madem ki Genel Başkandır, niçin işçi isteklerini tartışmaktan kaçmaktadır?

K. Sülker, yumuşak ve edebiyatçı inceliğiyle, "sizleri anlıyorum Genel Başkan rahatsız, onun yerine ben geldim. Bu yaptığınız gerçekleşirse provokasyon olur. Seçtiğiniz heyet kendisiyle görüşsün, bu daha iyi olmaz mı?" diye alttan alıyordu.

İşçiler ille de onu istiyordu:

–Adamcağız kurum kurum kasılıyor, bir güne bir gün aramıza girmedi. Kalksın gelsin! Denildi.

K. Sülker, işçileri yumuşatmaya çalıştı...

Yargılama böylece tam olarak yerini bulamadı.

Direnişin Öğrettikleri

Bir Hareketin içinde doğrudan yer alanlar, o hareketin örgütlenmesi, strateji ve taktiklerinin uygalamaya sokulması ve hareketin içinden ve dışından provoke edilme ihtimal ve girişimlerine karşı inisiyatiflerini kullanacaktı; Hareketin riskini üstlenip, poliste, hapishanede ve mahkemelerde eylemin sorumluluğunu üstlenenler, 15/16 Haziran Direnişi üzerine söz söylemek, eleştiri yapmak hakkına sahiptir. Bu en doğal hak önce onlarındır. Kuşkusuz hareketin dışında olanların da bilinen ilkeleri gözeterek eleştiri yöneltmek hakları bulunmaktadır.

Cezaevindeyken, yapılan eylemler üzerine aramızda yaptığımız tartışmaların özü gelip PARTİ meselesine dayanıyordu. Buradan kalkarak üzerinde en çok tartışılan ve ağırlıklarını duyuran konular ise, şöyle sıralanıyordu:

–Genel Direniş nedir? Nasıl yapılır? Grev, işgal, boykot, yürüyüş vb. demokratik eylemleri kimler, niçin, ne zaman ne adına yapar?

–Demokratik direnme hakkı nasıl doğar ve nedenleri?

–Her aklına gelenin genel bir direniş önermesi doğru mudur?

–Demokratik kitle hareketlerini örgütlemek ve önermek hakkı kime aittir?

–Gerekli olduğu saptanan böyle hareketi kimler örgütler; genel stratejileriyle taktiklerini, hareketin hedeflerini kimler planlar ve yönetir?

–Kendiliğinden kitle hareketleri nedir? Bunlara karşı devrimcilerin tavrı nasıl olmalıdır?

–Devrimci Proletarya Partisi, geçmişteki kitle hareketleri, bunların başarı ve başarısızlıkları nelerdir?

–Kitle hareketlerinde en geniş anlamıyla bütün ilerici kesimlerin katılımının sağlanması, emekçi halkın destek ve sempatisinin kazanılması, farklı konumları olan örgüt ve kişilerin eylemdeki birlikteliklerinin yaratılması.

–Program, hedef ve sloganların saptanması.

–Hareketin muhtemel sonuçlarının ve bunlara karşı nelerin yapılabileceğinin önceden saptanması.

–Hareketin örgütlenmesi, basınla ilişki, bildiri, afiş, ilan vd. hazırlanması, sesle duyuru.

Bütün bu konular eylemin içinden gelenlerce en küçük ayrıntılarına kadar tartışılıyordu. Konular derinlemesine açılınca, tartışmalar giderek şu konular üzerinde yoğunlaşıyordu:

–Her direniş devrimci bir eylem midir?

–Harekete karar verme sorumluluğu, riskleri üstlenme ve sürdürme yeteneği.

–Hareket içinde doğru tahlil yeteneği, inisiyatif kullanma, uydu ve tutsak olmadan düşünebilme, karar alabilme ve uygulama yetisi. Taklitlerden kaçınma.

–Burjuva propagandasını kırıp karşılama gücü.

–Bağımsız, özgür, gözlemci, araştırıcı ve yaratıcı olabilmek.

–Devrimci uyanıklık ve esneklik, sekterlikten kaçınma.

–Eylemde birlik, hareketi böldürmemek ve kırdırmamak sorumluluğu.

–Provokasyonlardan kesinlikle kaçmak, provokatörleri teşhis ve tecrit etmek. Hareketin düşmanlarıyla uzlaşmaz savaş vermek ve onlardan gelecek zararları aza indirmek..

–Sözde değil, pratikte yiğit ve kararlı olmak.

–Bireycilikten, lafazanlıktan kaçınmak, disiplinli ve tutarlı olmak, verilen görevlerin yerine getirilmesi ve denetlenmesi.

–Yerli-yersiz zararlı ajitasyondan kaçınmak.

–İlerici gençliğin en dinamik ve sağlam unsurlarıyla kopmaz bağlar kurabilmek.

–Hareketin iç düşmanlarıyla, eylemde doğrusu gösterilerek savaşmak ve böylece hesaplaşmak. Sapmaları açığa vurmak. Süreç içinde hareketi zararlı unsurlardan arındırmak.

–Harekete katılan bütün birimlerle hareketin değerlendirmesini yapmak ve bunu sonuçlandırmak.

Yaşanılan, henüz sıcaklığı üzerinde bulunan ve hararetle tartışılan bu konular, hepimizi bir yerlerden başka bir yere getiriyor, adeta bilinç kozamızı örüyordu. Hepimiz sınıfsal, ideolojik çıkarlarımıza ve bilincimize göre bu ve benzeri konuları deşiyorduk. Stratejik hedefleri bir fakat konumları farklı olan kadrolar, bu tartışmaları seviyeli bir biçimde yapmaktaydı.

Herkes aklı erdiğince, olup bitenleri tartıştı; çözümler önerdi. Günlerce üzerinde kafa yorulan problemler ve yeni öğrendiklerimiz ışığında başta PARTİ ve partileşme sorunu gelip baş köşeye oturuyordu. PARTİ olmadan, oluşturulup-geliştirilmeden, onun kurmaylığı ve disiplini altında bulunmadan yapılan kitle hareketlerinin muhtemel yenilgileri ve zaafları, yanlışları bir bir biliniyor, görülüyordu. Bunun ardından Parti-Sendika ve diğer demokratik kitle örgütleri, bunların işlevleri aralarında bulunması zorunlu irtibat ve ilişkiler önemini duyuruyordu.

Bu Direniş, hepimize çok şeyler öğretmişti.

Devrimci eylemin asla bir macera olmadığı, buna soyunmanın bir heves, merâk ve tatmin işi olmadığı açıkça kanıtlanmıştı.

Sokakların zaptedilmesi ve özgürleşmesi kolektif aklın, bilincin ve eylemin örgütlenmesine bağlıydı.

Kitaplardan öğrenilenlerin son derece gerekliliğinin yanı sıra Türkiye üzerine daha çok şey öğrenmemiz gerektiğini anlamıştık. Yapılan yanlışların kimileri, bulunduğumuz coğrafya üzerine olan bilgilerimizin sınırlılığı ve eksikliğinden kaynaklanıyordu. Genel bilgiler, bize özgü (yerel) olanla kaynaştırılamamıştı. Türkiye üzerine, her alanda daha onlarca kitap yazılmalı, toplumsal olaylar ve onların kökünde yatan asıl nedenler araştırılmalı, yeni tahliller yapılmalıydı. Kitle hareketlerinin tümünün açık açık adlarını koyan eserler üretilmeliydi.

15/16 Haziran Direnişi her kesime yararlanmaları için engin deneyler, dersler ve malzemeler bırakmıştı. Bu direnişten çıkartılan sonuçların daha çok ilgimizi çeken konuları arasında belli başlıları bunlardı.

Ve bu Direniş, geçmişten günümüze ulaştırılan sosyal birikimin, devrimci geleneğimizin bir ürünüydü.

İşçi sınıfı: Genel anlamıyla modern burjuvazinin tek alternatifi olduğunu göstermişti. Tek omurga ve bel bağlanacak en temel güç olduğunu bir kere daha kanıtlamıştı. Türkiye işçi sınıfı, başaşağı yürüyenlere ülkeyi, bölgeyi, insanlarımızı ve onu yoğuran kültür ve gelenekleri tanımadan ahkâm kesenlere, ayaklarını ülke toprağına basmaları gerektiğini açıklıkla anlatmıştı. Küçükburjuva ihanetlerine, kaypaklıklarına ve karaktersizliklerine şamar indirmişti 15/16 Haziran Direnişi.

Proletaryanın Devrimci PARTİ'sinin oluşturulup-geliştirilmesinin bu yoldaki geçersiz yapılanmaların ve çağrışımların ne denli havada kaldığını bütün çarpıcılığıyla gözler önüne sermişti.

15/16 Haziran Direnişi, ülkemizde olmuştur. Bize özgüdür. Yerli iç deney zenginliğimizdir. Bu hareketin en büyük onuru onu yaratanların, riskini üstlenenlerin omuzundadır. Yanlışı, hatası da olsa, gerçek demokrasiyi (sosyalist demokrasiyi) yerli yerine koyacak bütün ilerleyişler bize özgü ve yerli olan hareketlerin bağrından fışkıracaktır. Yerel-ulusal-sınıfsal olanın evrensel ile diyalektik buluşması bu temelde gelişip güçlenecektir.

Direnişin öğrettikleri: İleriye umutla bakmak, örgütlü, disiplinli, bilinçli ve kararlı olmak. Gerçek demokrasi adına somut hedeflerde tutarlı biçimde savaşmak!..

Direniş'in Gündeme Getirdiği Tartışmalar

Sadece bu Direnişin değil, Türkiye'de en canlı tartışmanın odağını PARTİ meselesi oluşturmaktaydı. Modern proletarya ile proletaryadan yana aydınların bir potada kaynaştırılmalarıyla yaratılacak ciddî ve saygın bir Devrimci Proletarya PARTİ'sinin oluşturulup-geliştirilme süreci, 15/16 Haziran Direnişi'yle daha anlamlı biçimde gündemin başına gelmişti.

Bu süreç işlerken, gündeme gelen ve daha birçok aşılması zorunlu problemlerimizin olduğu su götürmez bir gerçekti.

Direnişi ve benzeri olayları değerlendirirken bakış açısının diğer bir yönünü, ülkedeki sosyal sınıfların aralarındaki çelişki ve çatışmaların ilginç yanları oluşturmaktadır. Bu ilginç görüntü, hareketin bize özgü, yerli bir iç deney yanının ağır basmasıdır.

Toplumsal olaylara bakış ve değerlendirmelerde, hareketin bu özelliğini başa almak gereği vardır. İşin bu yanını görüp-gözetemeyen kimi kadrolar, konuya hamasi nutuklarla, şiir ve kaside düzmekle Harekete ve işçi sınıfına övgüler sıralamakla geçiştirmeye çalışmıştır. Oysa beklenen, Hareketin olumlu yanlarını almak, olumsuzluklardan arınmak ve geleceği kazanmaya dönük ders ve sonuçlar çıkarmaktı.

İşçi sınıfının siyasal ve sendikal birliğinin önündeki en büyük engeller neydi?

Kuşkusuz başta burjuvazinin maddi ve manevi alandaki baskı ve terörü

sayılabilir. Burjuvazinin gerçek demokrasinin yaratılması kavgasına karşı uygulayageldiği bütün yol ve yöntemler onun doğasının bir gereğidir. Ona alternatif olan ve tarih önünde haklı bulunan sosyalistlerin görevi ise: Bu baskı ve terörlerden yakınmak olamazdı. Sosyalistlerin görevi: Bu tarihsel haklılığın teoride ve pratikte gereğini yapmak, bir misyonu üstlenebilmektir. Sınıflar mücadelesindeki kurumsal güvenceleri yaratabilmektir.

100 yılı aşkın bir süredir, sosyalizmin sözünün ve kavgasının verildiği bir ülkede, özellikle son çeyrek yüzyılda oluşan çok önemli maddi şartların, sosyalistlerin PARTİ ve SENDİKA gibi problemlerinin çözüme kavuşturulması için büyük imkân ve fırsatlar yarattığı inkâr edilemez. Kendisine "sosyalistim" diyen kurum ve kişilerin bu maddi şartları neden değerlendiremediğini kendilerine korkmadan, dürüstçe sormaları gerekmektedir.

Burjuvaziye alternatif olamamanın bütün suçunu onun sırtına atarak sorumluluktan kaçamayız. Bu kolaycı tavır kimseyi ikna etmeye yetmez!

Dürüstçe diyebiliyor muyuz: "Asıl özürlü olan biz sosyalistleriz. Toplumumuzdaki her altüst oluşta tek ve ciddî bir alternatifin yaratılması için bütün maddi şartların oluşmuş olmasına rağmen, içimizdeki hastalıkları atamadık. 'Birlikte neler yapabiliriz' diyerek toplanıp tartışamadık. İşçi sınıfının yerel-ulusal-sınıfsal ve uluslararası alandaki çıkarlarını gözetip bu dinamikleri değerlendiremedik; bilinen bilimsel ilkelerin doğrultusunda gerekli çatıyı çatamadık. Hepimiz bütünden parçalar kopardık. Parçaları örgütlerken modern örgütlenmelerin pusulasını şaşırdık. *Devrimci Hareket*'i merkezi bir disipline dönüştüremedik. Politik açığa vurma işini gereği gibi organize edemedik. Çoğunlukla zaaflarımızı aşamadık; ve her aşamada yenildik; kırımlara uğradık. Burjuvazi, tarihsel haklılığından ötürü değil, bizim kusurumuzdan ötürü, gündemini uygulamak imkân ve fırsatını elde etmiştir!"

Bunu diyen-diyebilen kişi ve kadrolar tarihsel ilerleyişe yeni hız ve güç katmaya adaydır.

Siyasal ve sendikal birliğin neden sağlanamadığını, sendikalara çekemeyeceği yüklerin neden yükletilmeye kalkışıldığını, burjuva ideolojisi ve revizyonizmin etkinliğinin neden kırılamadığını, küçük meta üretiminin yaygın olduğu ülkede, küçükburjuva karaktersizliğine neden prim verildiğini, tarihsel ve sosyal gelişmelere bir ivme ve hızın neden verilemediğini, Hareket içindeki burjuva ajanlarının açtığı yaraların neden sarılamadığını, burjuvazinin taviz vererek açtığı kanala neden girilip, bununla yetinildiğini, en az burjuvalar kadar neden gerekli ve kalıcı kurumlaşmalara gidilemediğini, tarihimizdeki birikimin halkalarının neden kırıldığını, açık ve kapalı alan çalışmalarının neden diyalektik bütünlükle yapılamadığını, tarihi hata ve yanlışlarla zamanında ve yerinde neden hesaplaşılamadığını, geçmişin olumsuzluklarının adı konmadan günümüze kadar kan davası güdercesine neden aktarıldığını, devrimci ve militan gençlerimize, kadrolara, bilgi ve deney birikiminin günahıyla, sevabıyla açık ve dürüstçe neden aktarılamadığını, en hayatî ve acil çözüm bekleyen problemler karşısında bilimsel çözüm yerine neden safsata ve spekülasyona başvurulduğunu, örgütlenmelerdeki çete ve tekke mantığının neden aşılamadığını, ülkemizin özgün sosyal yapısının, kültürün, dilin, dinin, insan malzemesinin neden doğru tahlil edilemediğini, ilerici olmak iddiasıyla idealizmin tor-

tularından neden arınamadığımızı, materyalist düşüncenin her alanda neden yeterince gelişemediğini, gelişim-değişim ve dönüşüm süreçlerinin neden yanlış hesaplandığını, ya da hesap ve kitaptan neden nasiplenemediğimizi vd. tonlarca sorunun cevabını verebiliyor, tartışabiliyor muyuz?

"Sendika Ağalığı"

"Sendika Ağalığı" konusu burjuvazinin ağzında artık bir eleştiri olmaktan çıkıp küfür haline dönüştü. Gün geçmiyor ki, bu yolda suçlamalar yapılmasın. Aynı eleştirileri işçiler katında da işitmek mümkün. İşçiler de problemlerinin çözüme kavuşturulmaması karışısında "ağa"ları şiddetle eleştirmekteler. 15/16 Haziran Direnişi'nde de aynı konu alabildiğine sömürüldü.

274-275 sayılı kanunların çıkarılmasını sağlayan hakim gerici sınıflar, işçi sınıfının 100 yıllık mücadelesini ve bunun kanalize edileceği siyasi organizmanın oluşturulup-geliştirilmeceğini de kuşkusuz bilmektiydi. Sendikal özgürlüklerin sınırlı da olsa tanınması, burjuvazi açısından verilmesi gereken bir tavizdi. Hakim sınıflar bu tavizi vermek zorundaydı. Kimileri, "işçi sınıfı savaşmadan bu hakları elde etmiştir" gibi sağlı "sol"lu eleştirilerde bulunuyor. Bu eleştirilerde gerçek payı olamaz. Böyle bir eleştiri ve yoruma varan kişi, sosyal sınıfları, sınıf mücadeleleri tarihini, toplumların gelişim ve değişim yasalarını iyice özümsemek zorundadır. Batı'dakilerine bakarak aynı sürecin ülkemiz şartlarında da yaşanmasını düşünmek, kötü bir şematizmdir.

"Türkiye tarihinde işçi sınıfı yoktur; onun mücadelesi de yapılmamıştır; işçilere bir takım haklar o istemeden ona bahşedilmiştir..." diyebilmek zor ve kestirme bir yargıdır. Türkiye'de 100 yıldır işçi sınıfı vardır; ülkenin üretim ilişkileri değişip geliştikçe de işçi sınıfının nitelik ve nicelik değişim süreci hızlanmıştır. Türkiye işçi sınıfının tarihinde demokratik hak ve özgürlüklerin kazanılması için, Batı'dakine eş anlamda değilse de (ki, bu olamazdı. Sanayi devrimi ve onun işlevi karşısındaki sosyal sınıfın daha keskin mücadelelere girmesini yaratmıştır.), kapitalizmin ülkemizdeki gelişmesi sürecinde hakim sınıfların baskı ve sömürüsüne gücünce dikilen bir işçi sınıfı daima varolmuş, taleplerini dile getirmiş, toplumun demokratikleşmesi için mücadele etmiştir. Bu mücadele hem sendikal, hem de siyasal hakların kazanılması uğrunda yapılmıştır. Eğer Batı'daki gibi çetin ve çoğu kanlı savaşlar sonucunda bir takım demokratik mevziler kazanılmamışsa, bunun nedenini, işin abc'sini biliyorsak izah etmek mümkündür. Türkiye burjuvazisi, Batı'dakine benzer bir çetin mücadele sürecini yaşamak yerine bu şekilde davranmıştır. Bu, işçi sınıfı hiçbir savaş vermeden bir demokratik hakkı elde etmiştir; anlamına gelebilir mi?

1 Ağalık mı-Gangsterlik mi? Bizde ağalık sözcüğünün hem feodal üretim ilişkileri döneminde toprağa sahip olan "senyör-feodal bey" anlamında, hem de, çeşitli yörelerde halkın sevip saydığı kimseler yerine de anlaşılıp kullanıldığı biliniyor. Böylesine çok değişik anlamlı "ağa" sözcüğü yerine gengster sözcüğü daha uygundur. İşçi sınıfını feodal bey'in serfleri yerine koymak gülünç kaçmaktadır. Gangsterlik, kapitalizmin vahşi gelişimiyle ortaya çıktığına göre, işçilerin başına getirilmiş ve sendikacılığı yalnızca bir meslek olarak seçmiş olanlara gangster demek daha doğru ve isabetlidir kanısındayız. Türkiye kapitalizminin gelişimi Osmanlı'dan devralınan avanta, yağma ve haraç üzerine kuruluydu. Önce levanten, komprador, işbirlikçi, montajcı, sonra da uluslararası tekelci sermayenin yerli bir ortağı, taşeronu olmayı başarmıştı.

Türkiye'nin toplumsal yapısı, üretim ilişkileri, bilimde, sanatın her dalında, siyasette hangi kadro ve kişileri yetiştirmişse, sendika alanında da bilinen kişi ve kadroları yetiştirmiştir. Bunda şaşılacak ne var? Ülkemizde ille de bir V. İ. Lenin yetişecek diyemeyiz ya?

"Sendika Ağalığı" diye adlandırılan kurumdan şikayet edenler, burjuva ikiyüzlülüğü ile konuyu saptırıyor. Ağalık bir kurum ise, ki öyledir, o halde bunun giderilmesi çok kolaydır.

Bu kurumu demokratik olmayan kısıtlı kanunlarla donatan, "ağa"lık kurumunu yaratan kim? Burjuvazi. "Sendika Ağalığı"nı, böyle bir kurumu koruyup güçlendiren kim? O da burjuvazi. Kendi yarattıkları kurumlaşmalardan şikayet edenler de gene en başta onlar!

İşçilerin "ağa"lık kurumu ile bitmeyen savaşlarını kimse inkâr edemez. Bu savaşın önünde, burjuvaziyle uzlaşmış "sendika ağalığı" ittifakı ve duvarı vardır.

Burjuvaziye sormak gerek: "Madem bu kurumdan şikayet etmektesin, o halde bu işin çaresi kolaydır:"

–Kaldır "demokrasiye" aykırı kanunları, kaldır örgütlenmenin ve özgürce düşünmenin önündeki faşist yasaklamaları, bak o zaman "ağa"lık dediğin bir kurum yaşayabilir mi?

–Koy bakalım fabrikaların önüne sandığı, bak o zaman sandıklardan "ağa"lar mı çıkar, dürüst ve namuslu işçi liderleri mi?

Türkiye burjuvazisi böyle bir şeyi kendiliğinden yapmayacaktır. Bu kaçınılmaz demokratik görevi, bu işten canı yananların birlikteliği ve bu uğurdaki bitmez tükenmez mücadelelerin sonucunda işçi sınıfı yapacaktır. 15/16 Haziran Direnişi'nin politik yanı bunu göstermektedir. İşçi sınıfı kendi eseri olan çeşitli ve çok yönlü mücadelesiyle burjuvazinin baskı, sömürü ve terörüne karşı bazı tavizleri almayı başarmıştır. Demokratik sendikal haklarını bi hakkın kullanmıştır. Fakat mücadelesini bir basamak ileri sıçratacakken, yeni bir hatta yerleştirecekken, burjuvazinin sol maskeli görevlilerince içinden -kalbinden- vurulmak istenmiştir.

Hapishanenin Öğrettikleri

Hapishanede geçen günlerin en ilginç yanları, insan ilişkileri ve yaptığımız tartışmalardır. Bu kadar insanın bir arada tutulması bazı bakımlardan çok önemliydi. Çeşitli nedenlerden ötürü bir türlü toparlanamayan kişi ve kadroların tutuklu olarak cezaevinde böylesine bir araya gelmesi, dışarda çok güçtü. Biçimsel de olsa cezaevinde bir araya gelinmesi, birçok bakımdan yararlı olmuştu.

Bizlerin oluşturduğu topluluk hem renkliydi; hem de hayatın içinden gelen çeşitli unsurlardan oluşuyordu. Aramızda sermaye sınıfının adamları dışında her kesimden olanlar vardı: İşçi, emekçi, sendikacı, öğrenci, memur, küçük esnaf ve aydın karışımı bir koalisyonduk adeta. Bir köylülük kesimi eksikti içimizde. Onları da, gelişleri köy kökenli işçiler temsil ediyordu.

Çoğu kez kendimize şöyle bir soru yöneltirdik:

Bir araya getirilen bu koalisyon üyelerinin aynı nedenlerle tutuklu bulunması hangi anlama geliyordu? Aramızda birçok çelişkiler bulunmasına rağmen, şimdi bir arada bulunuyorduk. Hapishanede sosyal yazgıları birdi bu koalisyon üyelerinin. Yerken, içerken, yatarken, okurken, yargılanırken...

Böylesine bir hapislik yaşamının içinden, gelecek günler için yararlananlarımız çıktı. Burjuvazinin düşünemediği de buydu kanımca. Bilinmez, belki de düşünmüş olmalı. Sıkıyönetimin süresini kısa (dört ay) tuttuklarına bakılırsa, burjuvazi de bazı "iyilikler" düşünüyor, geleceğin planlamasını yapıyordu.

Geleceğe dönük ilginç çalışmalar arasında bir iki günlük tutan arkadaş dışında, işçilerle anket yapan, not tutan öğrenciler, gazete kolleksiyonu yapanlar, önemli haberleri kesip saklayanlar, bazı değerlendirmeleri içeren rapor hazırlayanlar vardı.

Birlikte bulunmak hepimize çok şeyler öğretmişti; kişilerin, en başta sendikacıların özel yaşamlarını, kimlik ve kişiliklerini yakından tanımak imkânını bulmuştuk. Hapislik bir bakıma evliliğe benziyor. Evlenmeden önce birbirlerini yeterince anlayıp deneyememiş olanlar, ya da birbirlerine sadece tek yönlerini, dış görüntülerini göstermiş olanlar, evlendikten sonra nasıl çıplak gerçeklerle yüz yüze geliyor, birbirlerinin gerçek karakter ve kimliğini daha somut biçimde görmek imkânını buluyorsa, hapishane arkadaşlığı da aynıydı.

Hepimiz bu ortak hayatımızda daha belirgin olarak birbirimizi sınamıştık. Somut olaylarda, davranışlarımız, gözlemlerimiz ve sezgilerimiz sergilenmişti. Büyük sevgiler, kopmaz dostluklar ve yoldaşlıklar kadar, içimizdeki yozluklar, çelişkiler de burada şekillenip yoğrulmuştu.

Anı yazan bir arkadaşa kötü gözle bakanların, Komün oluşturulmasına karşı çıkanların, gençlerle işçilerin kaynaşmasına duvar örmeye kalkanların, namaz kılanları idareye şikayet edenlerin mahkemelerde kişisel hesaplarla kurtulmak için ağlayanların, tahliye olabilmek için arkadaşlarına ricada bulunarak zayıflık gösteren bir kısım sendikacıların, Hareketin eleştirisinden kaçanların, işçi sınıfı adına ahkâm kesenlerin vd. binlerce olayın ve kahramanlarının gerçek kimlikleri şimdi daha iyi anlaşılıyordu.

Hapishane hepimizi sınavdan geçiriyordu; tıpkı Direniş'teki gibi. Ya da hapishane, bir laboratuvara benziyordu; bu laboratuvarda sosyalizmden neleri anladığımız, çeşitli olaylara bakış açımız, Hareket üzerine kaygılarımız, davranışlarımız ve onların nedenleri deneyden geçiyordu.

Hapishane sınavı herkesi yargıladı; denedi ve tarttı.

İşçi sınıfının devrimci mücadelesine her şeyiyle, bilinç ve kararlılıkla soyunanlarla, böyle bir çizgiyi sadece rozet gibi takanlar belli olmuştu. Aslında pratikte de bazı kişi ve siyasî eğilimlerin gerçek kimlikleri ve asıl amaçları bilinmekteydi. Fakat hapishane şartları, bu sınırlı bilgi ve gözlemlerimizi daha da somutlamıştı.

Olumlu ve olumsuz yanlarıyla örgüt ve kişiler, yarını kuracak olan kadrolara 15/16 Haziran Direnişi'yle cezaevinden umutlu bir malzeme sundu.

Kişi ve kadrolara sağlanan en büyük kazanç da sanırım budur.

Yürekte ve Beyinde Biçimlenen Bir Parola

İşçi sınıfının tarihî Direnişi'ni örgütleyip gerçekleştirmeden önce, Türkiye'nin yerel-ulusal-sınıfsal ve sosyal kurtuluşu adına her siyasî akım farklı farklı şeyler söylemekteydi. 15/16 Haziran Direnişi, burjuvazi dahil, her kesimde büyük yankılar yaratmıştı. İlkin, sosyolojik bir gerçeklik olan sınıf olgusu her kafaya yeterince

kazınmıştı. İşçi sınıfı faktörü hesaba katılmaya değer çok önemli ve belirleyici bir etkendi vd...

Hakim gerici sınıflar ittifakının basındaki sözcüleri, işçi sınıfı, ilerici-demokrasi güçleri ile ordunun arasını açmak için çok sistemli bir kampanya açmıştı. Bu kampanya giderek ordudaki ilerici, demokrat ve yurtsever kadroların tasfiyesini getirdi.

Bu kampanya aslında bir savaşı andırıyor; tek sesli, ilkel ve geri bir toplumun özlemini çeken iç ve dış gerici güçlerin ülkemiz için düşündüğü "model"in üvertürünü yapıyor, hazırlıyordu.

Tek yanlı ve eşit olmayan şartlarda yürütülen bu savaşın yöntem ve taktikleri çok değişikti. Çizilen strateji ise, kimi devrimci kadrolarca çok önceleri dile getirilmiş, kadrolar ve kütle uyarılmıştı.

İlerici, sosyalist ve "radikal" çözümler öneren siyasî akımlar bu konuda tarihî önemde belge, makale, inceleme, bildiri ve benzeri çok değerli malzemeleri 15/16 Haziran Direnişi öncesi yayınlamıştı.

İç ve dış gerici güçlerin tahrik, yalan haber ve kışkırtmaları bütün ilerici-demokrasi güçlerini bölmek, tasfiye etmek amacına yönelikti. İşçi, öğrenci, aydın, bürokrat, yoksul köylü, zenaatkâr ve hattâ ordu içinde bulunan yurtsever ve en ileri unsurların varlığı tekelci sermayenin boy hedefiydi: Onların muhtemel birlikteliğini zaaflara uğratmak gerekiyordu. Bu büyük çoğunluk bir yol bölündü mü, gerisi kolaydı...

Gerici güçlere göre işçilerin Hareketi: "Bir ihtilâl provasıydı". Oysa "ihtilâl"lerin provası, antrenmanı yoktu, olamazdı. Sosyal devrimler şartlar oluşunca gündeme geliyordu. Kanuniyetleri vardı.

Kimi gericilere bakılırsa, 15/16 Haziran Direnişi: "Komünist bir ayaklanmaydı" "Kalkışma"yani "kıyâm"dı! Ve acımasızca, kanla bastırılmalıydı. Burjuvazinin bu yaygarası, emekçi halkımızın büyük bölümünün toplumun demokratikleşmesi yolundaki özlem ve bilincini bulandırmaya yönelik bir karşı propagandadan başka bir şey değildi.

Ülke burjuvazisi giriştiği yağma ve sömürünün bir gün noktalanacağını iyi biliyordu. "Anarşistlik, bölücülük" sıfatları burjuvaziye aitti. Bu yüzden her ileri ve demokratik girişimi, sosyalizme karşı yeminli düşmanlığıyla ele alacak, demagojiye, yalana ve gücü yetiyorsa baskı ve teröre başvuracaktı.

Ayrıca, emperyalizmin iç ve dış gerici ittifakı karşılarında ciddî bir alternatifin yaratılmasından korkuyordu. Kütleler ise, mali sermayenin çürümüşlüğünü görüyor, yer yer demokratik taleplerini dile getirmekten asla geri durmuyordu.

Direnişi örgütleyen kadrolar, iç ve dış gerci güçlerin gündemini yeterince bildiğinden, konulan eylemin karşısındaki güçlerin propaganda makinasını kırmak, kütlenin bütünlüğünü korumak ve Hareketi daha ileri bir basamağa çıkarabilmek için bir değerlendirme yapmış, parolalarını akıllıca seçmişti:

– İşçiler Birleşti!

– İşçiyiz Haklıyız!

– İşçiyiz Güçlüyüz!
– Hükümet İstifa!
– Bağımsız Türkiye!
– Kahrolsun Faşizm!
– Kahrolsun Amerika!
– İşçi Gençlik Elele!
– İşçi Ordu Elele!..

Bu parolalar geçerliydi. Fakat Hareket'in içinde değişik eğilimler ve gruplar bulunuyordu. Bunlar arasında sağ teslimiyetçi kimi TİP'lilerin büyük bir aymazlıkla "sosyalist Türkiye" sloganına sarılması, önümüzdeki yakın hedefi şaşırtıyor, kütlenin bütünlüğüne zarar veriyordu. Hesapta olmayan ve kararlaştırılmayan sloganları eylemde atanlarla adeta boğuşuyor, hangi dilden anlıyorlarsa kendilerine o dilden cevap veriliyordu. Ve kararlaştırılan sloganlarla bu "sesler" bastırılıyordu.

İşçilerin yürüyüş kolları üzerine kurulan askerî komando birliklerinin barikatlarını aşarken de çeşitli fraksiyonların ve provokatörlerin engelleyici hareketlerinin giderilmesi, gerekli ve ayrı bir uğraşı gerektiriyordu.

İzmit'te 16 Haziran günü yapılan ve askeri barikatla engellenmeye çalışılan yürüyüşlerde bu konu yeniden gündeme gelmişti. Yürüyüş kolu, karşısındaki güçlerin hazırlığından habersiz, kimi gruplarca hesapsız sloganlar ata ata ilerlemekteydi.

İlkin bu slogan yarışını, daha sonra da barikatı aşmak gündeme geldi. Karşımızdaki yolda bir komando askerî birliği tam techizat savaş düzenine girmiş ve süngü takmıştı. Yol kapalıydı. Askerî birliğin aldığı emir kesindi: "İşçilerin yürüyüş kolu İzmit'e sokulmayacaktı!"

İşçi seli, ordu ile tam karşı karşıya getirilmişti. Askerî birliğin komutanı barikatın önüne çıktı ve işçi seline ilk uyarısını yaptı: "Durun! Dağılın! İzmit'e girilmesi kesinlikle yasaktır! Bu emir, o gün İzmit'te bulunan İçişleri Bakanınca veriliyordu.

Yürüyüş kolu durdu. Keskin slogancılar susmuştu. Onların barikatı aşmak diye bir kaygısı yoktu. Zoru görünce kıvırmaya başlamışlardı bile... Süngüsü düşmüş, bozguna uğramış paralı askeri andırıyordu bu kimseler. Aynı kişilerin duruşmalardaki tavrı da aynen Direniş'teki gibiydi; silik, korkak ve kaypak bir zemin üzerindeydiler.

Bir provokatör müsvettesi ise, fabrikaları tahrip için işçileri kışkırtmaya kalkıştığı gibi, bu sefer ordu ile işçiyi çatıştırmaya yelteniyordu; ama onların bütün çabaları boşa çıktı. İşçilerin sağduyuları çok yüksekti. Bu provokatör bir yandan da bana göz-kaş işareti veriyor, "yürü" dercesine işçiyi barikata, kırıma zorlamak istiyordu.

Kurulan barikatlar, provokatör taslaklarının kışkırtması ya da keskin slogancıların romantik ajitasyonuyla aşılmayacaktı. Barikatı aşmanın taktikleri vardı. Onlar denenecekti.

Durum ciddî ve kritikti. Ayrıca, barikatı da aşmamız gerekiyordu.

İşçi selini durduran komutan arkadaşla konuşmak üzere öne çıktım; beni iki ar-

kadaşım geriden izlediler. Yürüyüş kolundan 50 metre kadar ileride bulunan askerî birliğe ve komutana iyice yaklaşmıştık. Şimdi yüz yüze gelmiştik. İşçilere gereken uyarı yapılmış, bu görüşmenin sonunda bizim işaretimizi beklemelerini tembihlemiştik.

Komutan çok heyecanlıydı; elinde ve açık bulunan telsizle gelişmeleri anında üstlerine iletiyordu:

– Bir işçi yürüyüş kolundan ayrıldı; bize doğru geliyor, ardında iki işçi daha var, onlar da ilerliyorlar. Yürüyüş kolu durmuş, beklemekte... Ellerinde silah yok, saldırısız ilerlemekteler...

Açık telsizden komutana verilen emirleri bizler de işitiyorduk:

– Kesinlikle yürüyüş engellenecek, kente girilmeyecek! Maksatlarını anlamaya bakın!.. deniliyordu.

İşçilerin "maksadı" açıklanmıştı; eylemin amacı belliydi. Komutan'a:

– Bakın işçiler silahsız, tahrip ya da saldırı gibi bir durum asla söz konusu değildir. Amacımız, işçi aleyhine olan girişimleri protesto etmek, demokratik hak ve özgürlüklerimizi gasbettirmemek, yasal haklarımızı kullanmaktan ibarettir. Bunun için yürüyoruz ve kente girmek istiyoruz. Gireceğiz de... Ordu ile işçiyi karşı karşıya getirip kötü bir oyunu tezgâhlamak istiyorlar; bu amaçları çok açık... Ordu ve bütün ilerici güçlerin ürünü olan 1961 Anayasası'nı rafa kaldırdılar; Kanun ve düzeni onlar çiğnediler. Bizim ise, bu Hareketi gerçekleştirmekten öte bir seçeneğimiz kalmadı...

Komutan bu tutumumuzu sevmiş, bizimle "erkekçe" konuşmaya başlamıştı; Jandarma komutanı ise, araya girmeye çalışıyor: "Komutanım, siz bunları tanımazsınız, bunlar azılı komünistlerdir, amaçları, sizi oyalamak ve barikatı aşmaktır. Bu elebaşlarını derhal tutuklamak gerekiyor!" diyerek bizimle bir diyaloğa giren yurtsever ve demokrat komutanı etkilemek istiyordu. İşçi kütlesinden bir-iki kişiyi koparmak ve tutuklamak asla mümkün değildi. Komutan onu ve isteklerini geri çevirdi. Rütbe ve yetki bakımından bu öneriyi yapandan daha önemli bir konuma sahipti. Açık olan telsizin vericisini kapayarak:

–Evladım, sizi sevdim, hepiniz yurtsever kimselersiniz. Gelin "erkekçe" konuşalım. Amacınızı da anladım. Fakat biz de emir kuluyuz. Sizin bu yürüyüşünüzü engellemekle görevlendirildik. Bakın sabahtan beri yol kapalı, bütün hayat felce uğradı; kanunları çiğnemeyin!..

–Komutan arkadaş, kanunları çiğneyen kim? Ordunun Anayasa tanımazların değil, haklı işçilerin yanında yer almasını bekliyoruz.

–Biz bu durumlardan çok mu memnunuz? Bırakın direnişi, ilgililer bir çaresine bakarlar.. Orduya güvenin...

Nasıl olacak bu iş? İşçi ile ordu karşı karşıya getirildi... Biz yürümekte kararlıyız...

Bu diyalog sürerken işçi seli de mek parmak, mek parmak ilerlemiş bu diyalogla burun buruna gelmişti. Komutanın sözlerini işiten işçiler işte kimilerince çok sömürülen sloganı patlatmıştı: "İşçi Ordu elele!.."

Komutan bu arada yapılan görüşmeyi telsizini açarak üstlerine rapor etmeye

başlamıştı. İşçiler aleyhine bir şey söylemiyordu. Üstelik bizlerin "silahsız ve saldırısız" olduğumuzu sık sık yineliyordu.

Komutan arkadaşı bizler de çok sevmiştik. Bizimle el sıkıştı, karşılıklı boyunlarımıza sarılarak öpüştük. Bu sahneyi gören işçi seli süngülü barikatı rahatlıkla aşmış, hızla kente akmaya başlamıştı.

Askerî komando birliği işçi selinin ardında kalmıştı; onlarla birlikte ard arda ve çatışmadan İzmit'e girmiştik.

Bu barikatların yarılması üç kez denenmişti. Üçünde de işçilerin dediği olmuştu. Çünkü kütlenin isteğine hiçbir güç karşı koyamazdı...

Hareket içinde bulunan sağ ve "sol" oportünizmin işçilerin birliğini bölme, farklı siyasî eğilimler arasındaki gerginliği tahrik etme girişimleri aslında bir provokasyondu.

İç ve dış gerici güçler bu provokasyonlardan geniş ölçüde yararlanmıştı. Bu olgu, onların sözde devrimci kışkırtmalarının teşhirinden başka bir şey değildi.

İşçi Hareketinin sıkıyönetimle bastırılması, parlamento ve ordu'daki çelişkileri iyice derinleştirmiş, toplumun her kesimini derinden sarsmıştı.

Özellikle ordu içindeki kimi yurtsever ve ilerici unsurlar, işçinin karşısında, tekelci sermayenin çıkarları yanında yer ve rol üstlenilmesini eleştiriyordu. Bu ileri kadrolar sonunda ordudan tek tek tasfiye edildi...

Türkiye'deki devrimci hareketin önündeki adım: İşçi sınıfı hareketi ile ilerici güçler arasındaki en geniş cephenin örülmesi yeteneğinden geçiyordu. İşçi, köylü, emekçi, gençlik, aydın hattâ ordu arasına, sınıf tahlilleri dışında ilkesiz ilişkiler sokulamazdı.

Böylesine gerekli bütünlük sağlanamadığından, her ileri atılımın sonunda tekelci efendilerin gündemi uygulanmış, uygulanabilmiş ve her alandaki tasfiye hareketi oldukça başarıya ulaşabilmişti.

Toplumun demokratikleşmesi mücadelesinde işçi, emekçi, gençlik, aydın, yoksul, köylülük, memur ve çeşitli katmanlar arasındaki gerekli birliktelikler yaratılamamıştı; nerede kaldı ordu içindeki kadrolarla...

Başta TİP olmak üzere, MDD hareketi de geniş halk kütlesiyle ordu arasındaki canlı ittifakı toplumun demokratikleşmesi mücadelesinde yerli yerine koyamamıştı. TİP sekter bir yaklaşımla ordu içindeki ileri unsurlara gözünü kapamıştı. MDD hareketi ise, ordu'yu yüceltip, içindeki "radikal" akıma teslimiyetle bel bağlamış, bu faktörün rolünü abartmıştı.

İşçiler ise, Hareketin içinde yüksek mücadele güçleriyle, pratik ilerletici ve örgütleyici karakterinin gereğini yapıyordu.

Onlar bu çıkışlarıyla toplumun demokratikleşmesi mücadelesinin itici gücünü harekete geçirmişti. Böylece bu Hareketteki işçi sınıfı karakterinin başlıca özelliği açıkseçik ortaya çıkmıştı. Bilinçli işçiler, Ordu'nun sınıfsal konumundan haberliydi.

Burjuva ya da küçükburjuva sol akımlarla patronların ve onların uşaklarının kütleyi bölme çabaları 150 bini aşkın insanın iki güne sığmayan anlamlı birlikteliğini bütünüyle bastırmaya yetmemiş, direnişler yer yer sürdürülmüş, çıkarılması tasarlanan kanun çıkarılamamış, "kadük" olmuş, siyasî iktidarlar ve diğer yapılanmalar bölünmüş ve değişime uğramıştır.

Kısası, emekçi halkımızın demokratik hak ve özgürlük talepleri daha da hızlanmış, sosyal uyanış durdurulamamıştır.

Türk-İş ve Disk'li işçiler bütün bölücü kışkırtmalara rağmen, pratikte sendikal birliğin en güzel örneğini vermiştir. Böylece, "Tek Sendika" parolasının doğru ve geçerliği hayatın içinde ispatlanmış, sunî sendika bölünme ya da birleştirmelerinin yeri gelince biçimsel olduğunu, bu yoldaki çok yönlü hesapların işe yaramadığını ortaya çıkarmıştır.

Ayrıca, pratikte yaratılan sendikal birliğin, siyasal birliğe giden yolda ve süreçte, ekonomik-demokratik mücadelenin yanı sıra siyasî mücadelenin ve bu yoldaki birlikteliklerin gücünü, önemini de göstermiştir.

Böyle bir manzara, ülkemizin gerçek sosyal kurtuluşunun en büyük güvencesini de simgelemiştir.

Hareket ve zaafları sosyal pratikte iş yaparak öğrenilmiştir, örgütlü mücadelenin önemi yeterince kavranmış ve PARTİ sorunu iyice gündeme gelmiştir. Ayrıca, geçersiz parti ve örgüt çağrışımlarının havada kaldığı, hiçbir siyasî akımın kütleyi kucaklayamadığı, onu yönetip yönlendiremediği ve nasıl da kötürüm oldukları açığa çıkartılmıştır.

Eylemde Hareketin birliğini bozmayı deneyen "sosyalist devrimci"lerle "proleter devrimci"lerin arasında sert tartışmalar çıkmış sürtüşmeyi körükleyen dar görüşlülerle amansız mücadele cezaevinde de sürmüştü. Proleter devrimci kadroların karşısındaki örgüt, grup, grupçuk ya da kişilerin poliste, cezaevinde ve duruşmadaki kıvırtmaları olağandı; bilineceği üzere; "sosyalist devrim" sloganını ağızda pelesenk yapmak yetmiyordu. Sloganla işi idare edenler, çürük insan malzemesiyle açığa vurulmuştu eylemde. Sosyalist Devrim diyebilmenin hakkı; eylemin örgütlenmesinde, işkencede, cezaevi yaşamında, duruşmalarda kazanılırdı; lafazanlıkla değil. Devrimciler ve Sosyalist Kadro'lar, siyasal-sosyal devrimden neyi anladığını sosyal pratikle kanıtlamaktan yanaydı.

İşçi sınıfının ve emekçi halk kütlesinin tükenmeyen gücü ve dinamizmine inanan proleter devrimcilerin görüşlerindeki haklılık, Hareket içinde sınanmış, belirlenmiş, sekter ve sakat eğilimler kütle önünde mahkûm edilmeye çalışılmıştır.

***

Sıkıyönetim sonunda sendikacı kodamanlarla patronlar uzlaşarak işçi sınıfının önde gelen militanlarını fabrikalardan birlikte temizlemiştir. Sayıları 5 bini bulan bu militanların tasfiyesi olayına sendikacılar "fire" gözüyle bakmış, onların yeniden işbaşı yapmaları için seslerini bile çıkarmamışlardı. Bu olay proleter devrimcilerin Hareket içindeki etkinliğini ve doğru bir iz üzerinde olduklarını belirgin biçimde ortaya koymuştur.

Hareket: İlke, strateji ve taktik olarak proleter devrimcilerin oldukça doğru tahlil yeteneğinde olduklarını, bazı konularda donatımlı bulunduklarını, fakat, PARTİ ve partileşme sorunu geçerli bir çözüme kavuşturulamadığından, hareketin asgari demokratik hedeflerine ulaşamadığını, böyle bir zaaf giderilmeden demokratik kitle hareketlerinin kolaylıkla bastırılabileceğini herkese gösterip öğretmiştir.

İşçi Direnişi, yarının bağımsız, demokratik, eşitlikçi ve özgür Türkiye'sini ya-

ratmada örgütlü ve donatımlı olmayı öğretmiştir. Temel hak ve özgürlüklerden düşünme ve örgütlenmenin önündeki bütün faşist baskı ve engellerin mutlaka kaldırılacağının, bu yolda yılmadan mücadele verilmesinin gereğini göstermiş, kütlenin hareketliliği ve eylemi bunun önemini vurgulamıştır.

Böylece, Kadrolar, temel hak ve özgürlükler kavgasının sosyalizmle buluşturulması, kütlesel çıkışın yüce ve paha biçilmez değerini iyice öğretmişti.

Direniş ayrıca, işçi sınıfı gerçeğini hesaba katmadan ülkede hiçbir ilerici hareketin başarıya ulaşamayacağını, dost-düşman herkese yeterince öğretmişti.

İşçi sınıfı ve emekçi halk kütlesinin; temel hak ve özgürlüklerin kazanılmasının başlıca dayanılacak güç ve güvenilir kaynağı olduğunu ispatlamıştır.

İç ve dış gerici güçlerin dayattığı siyasal-ekonomik bunalımın baskı ve terörle asla aşılamayacağını bir kere daha göstermişti bu tarihî İşçi Direnişi.

Son olarak Direniş, ülkemiz tarihinde kopya ve mekanik modellerin geçersiz olduğunu, yöresel-ulusal gerçeklerimizin, sınıfsal ve ulusal dinamiklerin ve orijinal sınıf ilişkilerimizin özgün araştırmalarla tahlil edilmesinin önemini ortaya koymuştur.

Yapılacak görev: Bu Hareketin gerekli eleştirisini yapmak, doğrularını alıp yanlışlarını ayıklamak olmalıdır. Doğulu ve Asyalı özelliklerimizi birinci plana çıkarıp Harekete nağme dizip yüceltmek değil! tek yanlı yüceltme kimi zaman gözleri karartan zararlı bir işlev de yapabilir. Bu nedenle, güçlü, bilinçli, yetenekli ve serinkanlı olarak olaya bakılacaktır, bakılmalıdır.

Ama ne hazindir ki, bu deneyi iç ve dış gerici güçler, işçi sınıfı ve ilerici-demokrasi güçlerinden daha fazla yerinde ve değerlendirebilmiş,. 15/16 Haziran Direnişi'nden sonra 12 Mart 1971 faşizmini devreye sokmayı başarmıştır.

Türkiye'deki işçi sınıfı ve ilerici -demokrasi güçleri, bu deneyi daha yetkin ve donatımlı kurumlaşmalara kavuşturamamış, kendi iç zaaflarını aşamayıp bir kere daha emperyalizmin ve yerli ortaklarının oyununa gelmiştir. Böylece toplumun demokratikleşmesi geciktirilmiş, affedilmez hata ve yanlışlar yapılmış; hatta ihanete varan aymazlıklara düşüldüğü görülmüştür.

İşçi Direnişi, bu yönüyle de bütün ilerici kişi ve örgütlere tarihsel uyarısını ve çağrısını yapmış, çok acil ve gerekli demokratik bir görevi yerine getirmiştir.

Yüreğimizde ve beynimizde biçimlenen parola, o gün-bugün ülkemiz proleter devrimcilerinin değişmez gündemini hatırlatmış, hayatın ve ülke gerçeklerinin içinden sesini duyurmuştur:

–Tek Parti!

–Tek Sendika!

–Tek Gençlik Örgütü!

Sanırız ülkemizin gerçekten demokratikleşmesinin (yani, toplumun devrimci değişim ve dönüşümünün) ana ekseni bu parolanın hayata uygulanmasından geçiyordu.

BÖLÜM-IX

DEVRİMCİ GRUPLARIN OLAYLARLA İLİŞKİLERİ ÜZERİNE

Olaylar öncesinde görüş ayrılıkları nedeniyle devrimci hareketin, parti, dernekler, dergi ve gazeteler çevresinde toplanan çeşitli gruplara bölündüğünü biliyoruz. Bu gruplar, genellikle "fraksiyon" olarak nitelendiriliyorlardı. Konumuz hakkında bir sonuca varabilmek için bunların herbirinin, 15/16 Haziran olayları ile ilişkilerine de değinmek gerekiyor. Gerçekte bu, fraksiyonların genel bir değerlendirmesi niteliğinde olabilir. Ancak biz, derinliğine bir değerlendirme yapacak değiliz. Zaten bu, başlıbaşına bir araştırma konusudur. Bizim, bu konudaki görüşlerimiz, çok kısa olacak. Bu nedenle, fraksiyonların tümüne yer vermemiz de olanaksız. Özellikle, 'Partisiz sol'un kendi içindeki bölünmelerini birkaç sayfa ile anlatmak hiçte kolay değil..

Bu değişik devrimci görüşlerin, olaylarla ilişkilerini dört alt başlıkta toplamayı uygun bulduk. Böylelikle TİP'in, Dev-Genç'in, genel olarak "partisiz sol"un Disk'in olaylarla ilişkilerini ortaya koymaya çalışacağız.

15/16 Haziran ve TİP

1962'de kuruluşundan 1972'de Anayasa Mahkemesince kapatılışına dek, 10 yıl süre ile çalışmalarını sürdüren TİP, tüzüğü, programı ve çalışmalarıyla ülkenin demokratik yaşamını çeşitli yönlerden etkilemiş, toplumsal yaşantımızda derin yankılar yaratmıştır. Sosyal sınıfların hemen hepsinde TİP'in ilerici sesinin yankılarını, etkisini görmek mümkündür.

Ülkemizde kapitalist üretim biçiminin gelişmesi ve işçi sınıfının doğuşu ve mücadelesi sonucunda bilinçle tarih sahnesine çıkışının, gerek sosyal, gerekse siyasal yaşantıda bazı değişiklikler getirmesi doğaldır. Propaganda, baskı ve ustalıkla, emekçi halktan gizlenen yurt ve dünya gerçeklerinin, gizlenmesine olanak tanımayan bu gelişme karşısında emekçi sınıflar, etkilenmeye başlamışlardı. Değişen dünyada "değişmeyen bir Türkiye'yi" düşünmeye olanak kalmamıştı. İşte TİP, oluşan sosyal birikimden yararlanarak, 27 Mayıs Anayasasının sınırlı da olsa getirdiği görece özgürlük ortamında, o günün legal koşulları içinde kurulan ilerici bir partiydi. Az da olsa Marksizm'den esinlenerek tüzük ve programını oluşturan bu parti, demokratik ve Anayasal hakların gelişmesi yolunda görev yapmaya çalıştı. TİP asla İşçi Sınıfı Partisi ya da Komünist Parti değildi.

Saydığımız bu nitelikleri, TİP'i, siyasal yelpazede AP'nin "alternatifi" durumuna getirmiştir. TİP'in tüm çalışmalarında bunu somut olarak görebiliriz.

TİP'in çalışmaları geliştikçe, burjuva partileri, anti-komünist saldırılarının yanısıra, önemli ve ilginç tepkilerde göstermeye başlamışlardı. Örneğin, YTP Genel Başkanı Ekrem Alican, bir konuşmasında; "TİP, parlamentoya ve hepimize bir seviye getirmiştir..." demekteydi.

Gerçekten TİP, çalışmalarıyla ülkede yalnız "sol"u değil, karşıtlarını da etkilemiş, onların değişmelerine de neden olmuştur. Bu, CHP'nin değişmesinde açıkça görülmektedir. TİP'in, AP'nin "alternatifi" olarak gelişmesi karşısında, İsmet Paşa'nın, partisinin geleceğini düşünüp çıkış yolu olarak "ortanın solu'nu" seçmesi, gözlemin açık bir kanıtıdır. İsmet Paşa'nın, partinin kurtuluş yolu olarak seçtiği yol'un, yeterli ve geçerli olmadığını anlayan Ecevit'in, daha ileri gidiş zorunluğunu duyması ve bu yolda hareket edip başarıya ulaşmasında da TİP'in büyük etkisi olduğu söylenebilir.

TİP, kendi dışında etkiler yaratırken, kendi içinde de bir evrim geçirdi. Başlangıçta sosyalistlerin, TİP'in tüzük ve programına karşı pek eleştirileri yoktu. Ancak, sınıfsal mücadele geliştikçe, TİP'in içinde ve dışında yer alanların birbirleriyle çekişmeleri de iyice kızıştı. Kanımızca, TİP merkez kliği Marksizmi yeterince özümseyememişti; küçükburjuva kökenli yöneticilerin işçi sınıfını, emekçileri ve ülkeyi iyi tanımamaktan doğan bu çekişmelerin, hızla gelişmesinin temel nedenlerinden biri, TİP yöneticilerinin ve karşılarındakilerin sınıfsal rahatsızlıkları ve bundan kurtulamamalarıydı.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, legal TİP, Marksist-Leninist bir parti değildi. Arkasında donanımlı bir Komünist Parti'nin güvencesi yoktu. Oysa, ülkemizin geçirmekte olduğu evrenin ve TİP'in gelişmesinin önemini kavrayamayan-göremeyen bir kısım çevreler, TİP'i bir Marksist-Leninist parti sayıp öyle eleştirdiler. Marksist-Leninist bir partinin uyması gereken ilkelere uymuyor diye, TİP'e saldırdılar. TİP, bu saldırı ve eleştirileri karşılayacak durumda ve düzeyde olmadığından, içinden ve dışından adeta -deyim yerinde ise- kemirildi; legal alanda yapılması mümkün olan teori-pratikleri gerçekleştiremedi.

Pek doğal ki, ülkedeki ilerici ve devrimci hareketin ve TİP'in, içine düşdüğü kaos'tan, yalnızca TİP'i eleştirenler ve ona saldıranlar sorumlu tutulamazlar. Bunda, en az onlar kadar, TİP yöneticilerinin de sorumluluğu vardır. TİP'in başında bulunanların çoğu, bilimsel sosyalizmi kendi olanak ve yetenekleri içinde bilirlerdi ya da bildiklerini sanırlardı. Ancak, iş, bilmekle bitmiyordu. Bilinenleri pratiğe uygulamak da gerekliydi. TİP'in başında bulunan kişiler, sınıfsal rahatsızlıklarının ve ihtiraslarının esiri oldukları için, *işçi insanı* tanıyamadılar. İşçi sınıfı ve emekçi halkla yeterli ve gerekli bağı kuramadılar. Bağ kurabildiklerini de parti içindeki plansız-programsız ve pasif bir eğitimden geçirip, kendilerine benzeterek fabrikalara geri gönderdiler.

Örgütlenmede bir dizi küçükburjuva aydını yedekleyip, "mutemet adam" sayarak, partinin başına getirince soruna çözülmüş gözü ile bakabiliyorlardı. Oysa, bu "mutemet" kişilerden nice provokatörler ve nice ajanlar çıktığını bugün herkes biliyor.

Ülkedeki devrimci hareketin içine düştüğü kaos'un yaratılmasında en önemli yeri alan ve hiçbir bilimselliği olmayan TİP'in "Sosyalist Devrim" stratejisi ve O'nun karşısındaki akımlardan MDD'nin "Millî Demokratik Devrim" stratejisini savunanların, tartışma ve çekişmelerinin nereye vardığını, kimlere, hangi sınıflara yaradığını açıklamaya gerek yok sanırız. (Bugün de bu iki akımın temsilcileri, eski görüşlerinin uzantısında yeniden örgütlenip TİP ve TEP adlı partileri kurmuşlardır.)

TİP hakkında genel olarak ve kısaca söyleyeceklerimiz bunlar... TİP'in, 15/16 Haziran olayları karşısındaki durumuna ve tutumuna gelince; TİP, bu olaylarda Parti olarak başı çekip, bilimin gösterdiği doğrultuda tarihi görevini-fonksiyonunu yerine getiremedi. Hareketin örgütleyicisi, yöneticisi, yönlendiricisi olamadı. Burada "olabilir miydi?" sorusuna "olamazdı" cevabını verebiliriz. O dönem yayınlanan parti bildirilerinden de* anlaşılacağı üzere, TİP, "işçi sınıfının tarihi yürüyüşünün" ***'yanında'*** idi.

Devrimci ve ilerici bir partinin, işçi sınıfının böyle önemli bir eyleminin ***'yanında'*** değil, başında bulunması, o eylemi, örgütlemesi, yönetmesi, yönlendirmesi gerekirdi. Birçok tersliğin hüküm sürdüğü ortamda, bu konu da kendine özgü bir biçimde gelişip çözümlendi. TİP'in üstlenmesi, yüklenmesi gereken böyle önemli bir görevi, belli konu ve ölçülerde Disk üstlendi.

Ancak, 15/16 Haziran olayları ile ilgili oldukça doğru yorumları da TİP yaptı. İşçi sınıfının bu hareketini destekledi. Parlamentoda büyük bir mücadele verdi. Tüm anti-demokratik uygulamalarda olduğu gibi, bu olaylar sırasındaki uygulamalardan doğan bir çok sorunu dile getirdi. Anayasa Mahkemesi'nde dava açtı.

TİP yöneticileri, harekete katılmadılar. Ancak, bunlar dışında Parti tabanındakiler -örgütün başı çekmesinden yoksun olarak- harekete katıldılar. Bunu, daha çok sınıfsal içgüdüleri, o günkü bilinç düzeyleri ile, pratik içinde kendileri bulup çıkartmışlardı. TİP'in bu militanları, olaylar içinde karşı görüşlerde oldukları diğerleriyle de kaynaşarak etkin oldular.

TİP'in olaylara ilişkin davranışı ve tutumu konusunda yazdıklarımıza, şimdilik ekleyecek hiçbir şey yok sanırız. Bu konudaki düşüncelerimizi, TİP'e yöneltilebilecek bir eleştiri ile noktalamak istiyoruz. Bu, o dönemde gerçekleştirilmesi zorunlu ve mümkün olan, ancak TİP yöneticilerinin ve TİP dışında kalanların, önemsemedikleri ya da daha doğrusu önemser görünüp hasır altı ettikleri "ilerici-demokratik cephe" sorunudur. 15/16 Haziran direnişi, TİP ve dışındakilerin böyle önemli ve acil bir görevi yerine getiremediklerini açıkça gösterdi. TİP açısından bunun nedeni, TİP yöneticilerinin TİP'i "İŞÇİ SINIFININ PARTİ"si gibi göstermelerine rağmen yukarıda belirttiğimiz gibi TİP'in böyle bir Parti olmamasıdır.

İşçi Sınıfının Parti'si olabilmek için, Uluslararası işçi sınıfı hareketine inanmak, Türkiye işçi sınıfının siyasal-sosyal kurtuluşunu, dünya sosyalist sistemi, kapitalist ülkeler işçi sınıfı ve ulusal kurtuluş hareketlerinin, eylem birliği içinde, görmek zorunludur.

TİP, ülkedeki hakim üretim biçiminin kapitalizm olduğunu, "demokratik devriminin esas itibariyle tamamlandığı"nı gündemde "sosyalist devrimin" bulundu-

* Bu bildirileri aşağıya aynen alıyoruz.

ğunu vurguluyordu. Belirli geçiş aşamalarından söz etmiyordu. Bu aşamalarda demokratik mücadeleler daha da gelişecektir... İşçiler, emekçiler, yoksul köylülük, işsizler, tüm ilerici ve demokratik güçler, egemen sınıfların önüne maharetle yığılabilirdi. Bu işi yapmaya, hem koşullar elverişliydi, hem de ilerici güçlerin potansiyeli. Ayrıca, böyle bir cephe hareketinin, "1971 rejimi"ni tezgâhlayan güçlerin hesaplarını büyük ölçüde bozacağı, ya da en azından gerileteceğini söylemek "kehânet" olmayacaktı...

TİP Bildirileri

Lenin, İşçi Sınıfı Partisi'nin, görevlerini sıralarken şöyle diyor:

"Parti'nin eylemi, işçilerin sınıf mücadelesini geliştirmeyi içermelidir, Parti'nin görevi işçilere yardım için bazı, modaya uygun yollar bulmak değil, işçi hareketiyle birleşmek, bu harekete ışık tutmak ve işçilerin kendi başlattıkları mücadelede onlara yol göstermektir. Parti'nin görevi, işçilerin çıkarlarından yana olmak ve tüm işçi sınıfı hareketinin çıkarlarını temsil etmektir...[1]

TİP'in bu yolda yaptıklarına gelince; bunları, partinin resmi belgeleri ile ortaya koymak doğru olacaktır sanırız. Direnişle ilgili parti bildirileri, bizi bu yolda yeterince aydınlatacaktır. Ayrıca, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ve sendikalarla ilgili partinin resmî görüşünü yansıtan Genel Kongre kararını da, aynen aktarmayı uygun buluyoruz.

"PROTESTO VE DİRENME HAREKETLERİNİ TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ OLARAK TAMAMIYLA DESTEKLİYORUZ. 16 Haziran 1970

Memleketimizin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal bunalıma çare olmak üzere, hükümetin çeşitli baskı ve zorbalık tedbirleri getirmeyi plânladığını biliyoruz. Bu tedbirlerden biri olduğuna evvelce işaret etmiş bulunduğumuz, Yeni Sendikalar Kanunu, Türkiye İşçi Partisi dışındaki bütün partilerin el birliği ile ve süratle Millet Meclisinden çıkmış bulunuyor. Bu gösteriyor ki, hâkim sermayedar sınıfların en başta gelen kaygıları, işçileri daha çok sömürmek, kârlarını daha çok arttırmaktır. Bu maksatla, işçilerin Devrimci Sendikalarda örgütlenmeleri imkansız kılınmıştır. Buna karşı, DİSK'i meydana getiren Devrimci İşçi Sendikalarının ve işçilerin giriştikleri protesto ve direnme hareketlerini, Türkiye İşçi Partisi olarak tamamıyla destekliyoruz.

Sendikalaşma özgürlüğünü kısıtlayarak bütün işçi sınıfımızı tehdit eden bu kanuna karşı, DİSK'e bağlı olmayan diğer bütün sendika ve işçilerin de anayasal haklarını kullanarak direnmeleri lazımdır. Partimiz, Anayasamıza aykırı olduğunda hiç bir şüphe bulunmayan bu kanunun iptali için, kesinleşir kesinleşmez Anayasa Mahkemesine derhal müracaat edecektir."[2]

"SIKIYÖNETİM İLANI, AP İKTİDARININ İŞÇİLERİN KARŞISINDA VE BÜYÜK SERMAYEDEN YANA OLDUĞUNUN YENİ BİR KANITIDIR. 17 Haziran 1970

Dünkü Kocaeli ve İstanbul'daki olaylar üzerine, Hükümetçe Sıkıyönetim ilân edilmesi gereksiz ve Anayasa aykırıdır. Anayasamızın 124. maddesi Sıkıyönetim'in ancak (savaş hali, savaş getirecek bir durumun baş göstermesi, ayaklanma olması veya Vatan ve Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma olduğunu gösterir kesin belirtilerin meydana çıkması) hallerinde ilân edilebileceğini söylemektedir.

1. *Sendikalar Üzerine*, s. 47.
2. *Emek*, 1970, S: 2, s. 73.

Oysa işçilerin dün yaptıkları protesto yürüyüşü şeklindeki direnme hareketi, Hükümetin ve mahalli yöneticilerin basiretsizlikleri yüzünden kana bulanmış olmakla beraber, bu hallerden hiç birine girmemektedir.

Hükümet, henüz kanunlaşmamış olan, mahut sendikalaşma hakkını kısıtlayan tasarıyı geri alacağını söylemek suretiyle çok ürktüğü anlaşılan olayları kolaylıkla yatıştırabilirdi. Böyle yapmayıp da Sıkıyönetim ilân etmeyi tercih etmesi, AP iktidarının ne derece işçiye karşı ve ne derece büyük sermayeden yana olduğunu bir kere daha ortaya koymaktadır. Bu gereksiz ve tahilsiz karar, aynı zamanda AP iktidarının ne derece acz ve şaşkınlık içinde olduğunu da göstermektedir.

Türkiye İşçi Partisi daima Anayasa'daki demokratik haklardan yana işçi ve emekçilerin yanındadır."[3]

"GERİCİ SALDIRILARINA 'ADİ ZABITA VAKALARI' DİYEN İKTİDARIN, İŞÇİLERİN DİRENİŞİNİ AYAKLANMA SAYMASI KESİN BİR ZORLAMADIR. İKTİDAR TUTUMUYLA OLAYLARI TAHRİK ETMİŞTİR. 18 Haziran 1970

Başbakan Demirel'in İstanbul ve Kocaeli'ndeki son işçi yürüyüşü olaylarını bir 'ayaklanma' olarak vasıflandırıp, bunu Sıkıyönetim için bir gerekçe şeklinde sunması, iktidarın düşünce ve niyetini göstermesi bakımından çok dikkat çekici ve manidardır. Yaralanmalara, ölümlere, bina tahriplerine sebep olan, kısaca, can ve mal emniyetini ciddi bir şekilde ihlal eden toplu hareketler son yıllarda defalarca, örneğin Konya, Kayseri, İstanbul (Taksim) ve son olarak Yozgat'ta yer aldığı halde Başbakan Demirel bunları hep 'adi zabıta vakaları' telakkî etmiş; olağanüstü değil, olağan tedbirler alma lüzûmunu bile duymamıştır. Yani, can ve mal emniyetine açıkça kasteden toplu saldırılar sağ kanattan ve iktidarın istediği yönde geldiği zaman hükûmet bunlara karşı harekete geçmemiştir. İşçilerin hareketi ise, haklı davalarını kamu oyuna duyurmak üzere yalnızca protesto yürüyüşleri şeklinde başlamış ve başlangıçta o niteliğini muhafaza etmiştir. Ancak ikinci gün valinin daveti ile İstanbul'un askeri kuvvetler ve zırhlı araçlarla doldurulması, köprülerin açılması veya elektrik cereyanı geçirilmesi, iki yaka arasında bütün seferlerin durdurulması, yürüyenlerin önünde başta toplum polisi olmak üzere barikatlar ve süngü takmış askerler çıkarılması havayı gerginleştirmiş, heyecanlar tahrik olunmuştur. Ölü ve yaralı sayısının işçi arasında yüksek oluşu ve bunların polis kurşunu ile meydana gelmiş olması, gerçekte tahrikin nerden geldiğini ve müessif olaylara kimlerin sebebiyet verdiğini ortaya koymaktadır.

Bütün bunlar gösteriyor ki, İstanbul ve Kocaeli'ndeki işçi yürüyüşü ve buna bağlı olayları 'ayaklanma' olarak nitelemek, kesin bir zorlamadır. İktidar partisi ve Meclisteki destekleyicilerinin bu anayasa dışı zorlamaya başvurmaları ve buna dayanarak gazetelere akseden haberlere göre yeni kanunla varlığına kastedilen DİSK'in başkan ve yöneticileri ile yüzden fazla işçinin tutuklanması, olayların temelinde yatan hoşnutsuzluğu ve huzursuzluğu daha da artırmaktan başka bir fayda sağlamayacaktır.

İktidara ağır sorumluluğunu bir kere daha hatırlatırım."[4]

"TİP TEŞKİLATININ ARANMASI ANAYASAYA KARŞI İŞLENEN YENİ BİR SUÇTUR. 22 Haziran 1970

Partimizin İstanbul İl Merkezi ile bazı ilçe merkezlerinin Sıkıyönetim Komutanlığı emriyle aranması, anayasal demokratik rejimi özünden zedeleyen bir harekettir. Ayrıca gözaltına alınanlardan çoğunun kanuni süre olan 24 saati çok geçtiği halde henüz hakim karşısına çıkarılmamış olması ve bir kısmının polis karakollarında insanlık dışı işlemlere marûz bırakılması aynı doğrultuda hareketlerdir. Sıkıyönetim, bazı olağanüstü yetkilere haiz bir yönetim biçimi olsa dahi Anayasa düzeni içinde bir yönetimdir. Ve Anayasa'nın 8. maddesi gereğince Anayasa hükümleri ile bağlıdır. Anayasanın 56. maddesine göre, siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır. 11. maddesine göre de milli güvenlik sebebiyle dahi demokratik hak ve hürriyetlerin özüne dokunulamaz. Kaldı ki, Anayasaya ay-

3. *Emek*, 1970, S: 2, s. 74.
4. *Emek*, 1970, S:2, s. 74-75.

kırılığı su götürmez şekilde ortada olan 1940 tarihli Örfî İdare Kununda dahi Sıkıyönetim Komutanlığı emri ile aranması mümkün olan yerler arasında 'Siyasi Parti Merkezleri' özellikle zikredilmemiştir. Yeni Anayasamız ise bu konuyu açıklığa kavuşturarak siyasi partilerle ilgili kovuşturmaları Anayasa Mahkemesine bırakmış ve onun adına ancak Cumhuriyet Başsavcılığını takîbata yetkili kılmıştır.

Bu nedenlerle, Anayasanın kabulünden 20 küsur yıl önce, İkinci Dünya Savaşı ve tek parti şartları içinde çıkarılmış olan Sıkıyönetim Kanununa dayanılarak Anayasa hükümlerine açıkça aykırı ve demokratik hayatı özünden zedeleyici hareketlere asla cevaz yoktur.

Kocaeli ve İstanbul'da yer alan geçen haftanın olaylarını açık bir zorlama ile 'ayaklanma' tarifi içine sokup Sıkıyönetim ilânı kararını geçirten iktidarın, meselelere geçerli çözüm yolları aramak yerine, baskı ve şiddet usullerine baş vurmaya yöneldiği belli idi. Şimdi iktidar, adı geçen illerdeki olağan üstü durumdan, partimize ve genellikle işçi sınıfı hareketi ve sosyalist harekete karşı öteden beri beslediği ve açığa vurduğu niyetlerini gerçekleştirmek için yararlanmaya kalkışacaksa, Anayasa dışına düşen bir iktidar olduğunu bir kere daha belgelemiş olmaktan gayrı bir sonuç elde edemeyecektir."[5]

"İŞÇİLERİN İŞLERİNDEN ATILMALARI YASAKLANMALIDIR. SIKIYÖNETİM İŞÇİLERİN ÜZERİNDE İŞVERENLERİN BİR BASKI ALETİ HALİNE GETİRİLMEMELİDİR. 23 Haziran 1970

Sıkıyönetim bölgelerinde işverenler, direniş yapmış olmaları bahanesiyle ihbarsız ve tazminatsız olarak işçileri toplu halde işlerinden çıkarmaktadır.

İşverenler bu cüreti, Sıkıyönetimin işçi hareketlerini yasaklamış olmasından almaktadırlar. Oysa bilindiği gibi, Sıkıyönetimin ilânına sebep olan olayların temelinde işçi haklarının çiğnenmek istenmesi yatmaktadır. Son işten atmaların işçiler arasındaki huzursuzluğu daha da arttırdığı ve arttıracağı açıktır. Sıkıyönetimin, işverenlerin işçi üzerinde bir baskı aleti haline düşmemesi için, Sıkıyönetim süresince Komutanlığın, işçilerin işten atılmalarını da yasaklaması ve şimdiye kadar atılmış olanların da işlerine iade edilmesini sağlaması gerekir. Bunlar yapılmadıkça Sıkıyönetim Komutanlığının dün yayınladığı ve işçi-işveren işbirliğinden bahseden bildirisi havada kalmış olur.[6]

TİP'in 4. Büyük Kongre Kararı'nın Konumuzla İlgili Kısmı

TİP'in, 29-31 Ekim 1970 tarihlerinde Ankara 'da yapılan son 4. Büyük Kongresinde alınan kararın 8. bendinde işçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesi ve sendikalar konusunda şöyle denilmekteydi;

"TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ 4. BÜYÜK KONGRESİ

– Sendikal hareketin, işçi sınıfının kapitalist düzen içinde verdiği ekonomik mücadelenin somut, örgütlenmiş biçimi olduğunu ve sosyalist hareket açısından *büyük önem* taşıdığını,

–Sendikal hareketin, genel grev sempati grevleri, protesto, miting ve yürüyüşleri biçimlerine bürünerek giittikçe *politik* bir nitelik kazandığını ve bu politik oluşumun Türkiye sendikacılığında da belirlendiğini,

–Bugün Türkiye'de, bütün işçi sorunlarının toplu sözleşme mekanizması ile çözülebileceği ve sendika hareketinin partiler-üstü yürümesi gereğini savunan sendikacılık anlayışı ve hareketi ile *işçi sınıfı sorunlarının nihaî ve gerçek çözümün politik iktidar yolundan geçtiği tezini savunan sendikacılık anlayışının* ve hareketinin mücadele halinde olduğunu ve birinci anlayış ve hareketi egemen sınıfların, politik iktidarın ve emperyalist çevrelerin desteklediğini.

–Politik iktidar konusunda da mevcut kapitalist sistem çerçevesi içinde, işçi sınıfına tavizler koparmayı öngören sosyal demokrat görüşle, kapitalizmden sosyalizme geçmek

5. *Emek*, 1970, S: 2, s. 75-76.
6. *Emek*, 1970, S: 2, s. 76.

amacı ile işçi sınıfının müttefik ve destekleyicisi emekçi sınıflarla birlikte iktidara gelmesi görüşünün belirdiğini ve çatıştığını,

–Egemen sınıflarca 274 sayılı kanunda yapılan ve 275 sayılı kanunda da yapılması istenen değişikliklerle işçi sınıfının ekonomik mücadelesinde en önemli silahı olan toplu sözleşme ve grev haklarının elinden alındığını, işçilerin diledikleri sendikaya girme, dilediği zaman serbestçe ayrılma olanaklarının yok edilmek istendiğini, hâkim sınıfların yönetimindeki sarı sendikalara imtiyaz tanındığını, maddî olanakların bu sendikalara verildiğini, böylece devrimci sendikaların serpilip gelişmesini önlemenin amaçlandığını gözleyerek,

–İşçi sınıfımızın bu Anayasal haklarını savunmada vereceği mücadelede, Partimizin, işçi sınıfının öncü örgütü olarak, bundan önce olduğu gibi bundan sonra da yeralmasının doğal ve zorunlu olduğunu,

–İşçi sınıfının sosyalist partisinden, yani Partimizden bağımsız ama onun paralelinde ve destekleyicisi durumunda bir sendikal örgüt ve hareketin,

–Ve ancak sosyalizmi kurmak amacıyla, işçi sınıfının, müttefik ve destekleyicisi emekçi sınıflarla birlikte iktidara gelmesinin işçi ve emekçi kitlelerin sorunlarına geçerli çözümler getirebileceğini ve ülkeyi, gerçek bir sanayileşme, hızlı kalkınma yoluna sokarak kısa zamanda çağdaş, en ileri ekonomik ve sosyal gelişme düzeyine ulaştırabileceğini, bilimsel bir doğru olarak kabul eder."

15/16 Haziran ve Partisiz Sol[7]

15/16 Haziran döneminde sol'un dağınıklığını ve aralarındaki çelişkileri uzun boylu inceleyecek değiliz. Amacımız konuya kısaca değinmek. Bu konudaki düşünce ve gözlemlerimizi açıklamadan önce, Lenin'in 1905'lerde Rusya'daki devrimci hareketleri ve bunların niteliğini belirten ve Parti dışı devrimciliğe değinen bir yazısının konumuzu ilgilendiren kısmını aktarmak istiyoruz.

1905 Rusyası'nda devrimci hareketlerin demokratik niteliğini belirten Lenin, o dönemde parti dışı devrimcilik konusunda şunları söylüyor.[8]

"Bu koşullar altında partisizlik düşüncesi, bazı belli geçici başarılar kazanacaktır. Partisizlik sloganı moda bir slogan olacaktır... politik yaşamın yüzeyinde görünen en (yaygın) olgu (partisiz) örgütlenmedir. Partisiz demokratlık, partisiz grevcilik, partisiz devrimcilik."

Lenin, devamla;

"...partisizlik ilkesi, devrimimizin burjuva niteliğinin ürünü ya da isterseniz, ifadesidir. Burjuvazi, partisizlik ilkesine sarılmaktan kendini alamaz; çünkü burjuva toplumunun kurtuluşu için savaşanlar arasında partilerin yokluğu, burjuva toplumunun kendisine karşı yeni bir mücadelenin ortaya çıkmayacağı anlamına gelir. Özgürlük için "partisiz" bir mücadele sürdürenlerin, ya özgürlüğün burjuva niteliğinden haberleri yoktur, ya burjuva düzenini kutsallaştırmaktadırlar, ya da ona karşı mücadeleyi, onun tamamlanmasını çıkmaz ayın son çarşambasına bırakmaktadırlar. Ve tersine olarak, bilinçli ya da bilinçsiz, burjuva düzeninden yana olanlara partisizlik düşüncesi ister istemez çekici gelecektir.

7. 1970'lerde TİP dışında çeşitli sol fraksiyonlarda kümelenmiş olanları biz bu şekilde tanımlıyoruz. Bunlar arasında "biz partiydik..." vb diyenler olabilir. Buna cevabımız, birlikte yaşanılan dönemde işçi sınıfının, böylelerini asla benimsemediğidir.

8. Lenin, "Sosyalist Parti ve Parti Dışı Devrimcilik" adlı yazıdan, *Sendikalar Üzerine* s. 262-270.

Sınıf ayrımlarına dayanan bir toplumda, düşman sınıflar arasındaki mücadele, gelişimin belli bir döneminde politik bir mücadeleye dönüşmek zorundadır. Sınıfların politik mücadelelerinin en anlamlı, en kapsamlı ve özgül ifadesi partilerin mücadelesidir. Partisizlik ilkesi, partilerin mücadelesine kayıtsızlık demektir. Fakat bu kayıtsızlık tarafsızlıkla, mücadeleden kaçınmakla eş anlamlı değildir; çünkü sınıf mücadelesinde tarafsızlar olamaz. Kapitalist toplumda, meta ya da iş gücü değişimine katılmaktan "kaçınmak" olanaksızdır. Ve değişim de, kaçınılmaz olarak ekonomik mücadeleyi, sonra da politik mücadeleyi doğurur. Böylece pratikte, mücadeleye kayıtsızlık, hiç de mücadeleden uzak durma, ondan kaçınma ya da tarafsız kalma anlamına gelmez. Kayıtsızlık, güçlünün, egemen olanın üstü kapalı biçimde desteklenmesidir."

"...Burjuvazinin egemenliğine karşı kayıtsız duranlar, burjuvaziyi üstü kapalı biçimde destekliyorlar. Özgürlük mücadelesinin burjuva nitelikli olduğu görüşüne karşı kayıtsız duranlar..." "...bu mücadelede burjuvazinin egemenliğini üstü kapalı olarak destekliyorlar. Politik kayıtsızlık politik doymuşluktur. Karnı tok bir adam bir ekmek kabuğuna karşı "kayıtsız"dır, "ilgisiz"dir; oysa aç bir adam aynı konuda her zaman "partizan" bir tutum takınır. Bir insanın bir ekmek parasına karşı "ilgisizliği ve kayıtsızlığı", bu adamın ekmeğe ihtiyacı olmadığı anlamına gelmez; fakat onun her zaman ekmeğinden emin olması, hiç bir zaman ekmek bulma derdine düşmemesi ve kendini sıkı sıkıya doymuşların "parti'sine bağlaması demektir. Burjuva toplumunda partisizlik ilkesi, yalnızca, tokların, yönetenlerin, sömürenlerin partisine bağlı olmanın ikiyüzlü, gizli, pasif ifadesidir.

Partisizlik görüşü bir burjuva görüşüdür. Parti görüşü ise bir sosyalist görüşüdür. Bu tez, genel ve bütün olarak, tüm burjuva toplumuna uygulanabilir. Tabiî insan, bu genel gerçeği belirli sorunlara ve belirli durumlara uygulayabilmelidir; fakat burjuva toplumunun tümünün, feodalizme ve otokrasiye karşı ayaklandığı bir sırada bu gerçeği unutmak, pratikte, burjuva toplumunun sosyalist eleştirisinden vazgeçmek demektir."

Lenin'in "Partisizlik" konusundaki görüşleri kısaca bunlar...! Şimdi, 1970 Türkiye'sinde "partisiz sol'un" durumuna bir göz atalım. O dönemde, ilerici parti TİP dışında, adları parti olmayıp da, bir parti olarak görünen ya da böyle görünmeye çalışan bir dizi grup, fraksiyon, hizip, mihrak vardı.

TİP dışındaki bu unsurlar, gerçekte, ilerici bir partide -daha doğrusu her çeşit partide- olması gereken disiplin gelenek ve göreneğinden yoksun küçükburjuva aydınlarının, 1961 Anayasası'nın getirdiği görece sınırlı özgürlük ortamından yararlanan hareketleriydi. Büyük hayaller kuran bu unsurlar, TİP'in başını çeken aydınların ve sendikacıların davranışlarını tam olarak değerlendirmeden, yerli yerine koymadan, hizipleşerek çabucak kırıldılar, gücendiler. Biraz da kendi kusurlarına gerekçe bulmanın yoluna koyuldular. Daha sonraları ise yukarıda da belirttiğimiz gibi, TİP'i kıyasıya eleştirmeye, ona saldırmaya başladılar.

Yine yukarıda değindiğimiz gibi, bunda, gerek TİP yöneticilerinin, gerekse "partisiz solculuğun" başını çekenlerin, büyük hata ve sorumlulukları vardır. TİP'e

"işçi sınıfının politik örgütü" adını verenlerin, bu adın zorunlu kıldığı ilkeleri, özellikle sapmaları ortaya çıkarmak ve onları pratikte mahkûm etmek, parti dışına kayan solculuğun kökünü kurutmak, parti dışında gelişen gençlik hareketini etkileyip kazanmak ve en azında denetime almak, sonucu bilinen moda akımlarla maceracılığı frenlemek için gerekenleri yapmak yolunda ciddi ve disiplinli bir çalışma vermemiş olmalarını büyük hatalar saymak gerekir. "İşçi sınıfının politik örgütü" olma niteliğinin, bunlar, yerine getirilmeden kazanılamayacağı bilinmeliydi. TİP yöneticileri, küçükburjuva sınıfsal aidiyetleri uzantısında ve doğallıkla o günkü potansiyeli asgari bir biçimde değerlendirip yine asgari hedeflere ulaştırma hünerini gösterememişlerdir.

TİP dışındaki sol akımlar ise, büyük çoğunluğuyla TİP'in başını çeken yöneticilerin hataları karşısında, daha büyük hatalar işlediler. İlerici hareketi, parti dışına çekmeyi başardılar. "Marksizm-Leninizm" adına hareket ettiklerini, ilerici hareketin kendileri(!) tarafından "temsil" edildiğini, özellikle gençlik kesimine empoze ettiler. Bu disiplinsiz ve sorumsuz gruplar, genellikle kendi sosyal karakterlerine daha uygun bir zemine, "cuntacılığın ve darbeciliğin" zeminine basmayı ihmâl etmediler. Parti yerine, kurdukları derneklerle, işi geçiştirmek istediler.

TİP'in görevinin zorluğu karşısında, parti dışındaki sol unsurların "görevi", kolay ve zahmetsizdi. Bir riski, sorumluluğu bulunmayan "devrimci"liği, kim olsa yapardı(!).. Alt tarafı bir iki dergi çıkartırsın, "tercüman civanların" yalan-yanlış aktarmalarını ezberlersin, Üniversitelerde nutuk çekersin, burjuva basınında da havanı bastın mı... İşte sana "proleter devrimcilik"...

Önceleri sosyalist sola daha yatkın duran ilerici geçlik hareketleri parti disiplinine kazanılacakken, tam tersi bir yönelişe savrulmuş, adeta "şaman" arar duruma getirilmişti.

1970'li yıllarda gelişen yığın hareketlerini de "proletarya ayaklandı" diye anlatıp "devrim simyacılığı" yapmak, Bilimsel Sosyalizmin klasiklerini doğru ve eğitici bir sıraya göre değil de, işine geldiği gibi tahrif ederek çevirip basmak, Türkiye sosyalist hareketini, dünya sosyalist sistemi içinde değil de, ülkenin iç ve dış dinamiklerinin dışında, Güney Amerikalar'da, Çin'lerde aramaya kalkmak, Lin Biao'dan aşırma " Halk Savaşı" plânları sunmak... "Silahlı mücadele" türünden sosyalist terminolojiye ters terminoloji ve "gelenek" yaratmak... Gerilla'nın günlüğünü, geceliğini, Marigella, R. Debray, Sweeze, Baran'ları temel kitap(!) diye okutmak... Üniversitelerde, "kırlardan mı şehirlere, şehirlerden mi kırlara...", "legal mi... illegal mi?.." gibi bilimsel temeli olmayan soyut konularda, "milleti" birbirine dalaştırmak... Birçokları gibi, "Faşizme Karşı Birleşik Cephe" diye makaleler, konferanslar döktürmek... Faşist baskı ve terör karşısında saf değiştirip dönmek, yapılan ve bilinen "devrimcilik"in ilginç örnekleriydi.

TİP dışındaki partisiz solculuğun ve çeşitli fraksiyonların gazete ve dergileri de bulunuyordu. Bunların belli başlıları; Aydınlık (PDA), Aydınlık (Kırmızı), Türk Solu, Kurtuluş, İşçi-Köylü, Ant, Devrim vd. idi.

Bu dergilerin dışında, aslında aynı fonksiyonu yerine getiren yayınevlerini de saymak gerekir. Çünkü, onlar da birer mihraktı.

Bu yayınevleri, bir çok yararlı kitap da bastılar. Ama, hiç birinin ne bir redak-

siyon kurulu, ne de ciddi bir ekibi vardı. Çoğunun böylesine ağır ve sorumluluğu bulunan bir görevi, başaracak kişisel yetenekleri yoktu. Aralarında sosyalizmin bilimi ile uzaktan yakından hiç bir ilintisi olmayanlar, bastığı kitabın niteliğinden habersiz, hatta bastığı kitabı okumamış, plânsız, programsız, disiplinsiz bu yayıncıların özel yaşamları, sosyal ilişkileri, "devrimci"likleri başlı başına incelenecek bir konuydu.*

Anlaşılacağı üzere, partisizlik, partisiz solculuk(!) çok tatlı bir işti. Parti'nin gerekliliği ve böyle bir partinin üyesi olabilmenin güçlüğü(!) karşısında dışarıda bulunup ahkâm kesmek, yayın yapmak, gazete ve dergi çıkartmak zevkliydi(!)... TİP ve dışındakiler bu yoldaki çalışmaların sorumluları olduklarını bir türlü anlamadılar, göremediler. Evet, o dönem zor olan görevi TİP yerine getiremedi. Fakat, kolay olan "görevi" parti dışına itilen solcular "bi-hakkın" yerine getirdiler.

"Türk-Solu" dergisinde, her hafta en azından üç, beş yeni "devrimci" kuruluşun tüzüğü yayınlanıyordu. İki satır bir tüzük, bir kaç kişi, hemen bir "devrimci" kuruluşu oluşturmaya yetiyordu.

Sanki bilinmeyen bir güç, tüm ilericileri, adetâ zar gibi fincana koymuş... sallamış sallamış da... Türkiye haritası üzerine bırakıvermişti... Ankara'da TİP, Kars'da Köylü Birliği, Adana'da Gençlik-Kültür Derneği, Kocaeli'nde İşçi Birliği, Edirne'de... vb. Bir de Dev-Genç, biribirinden bağımsız, "mekândan münezzeh" özgürce gelişip duruyorlardı!

O zamanki İçişleri Bakanı, mecliste sunduğu yeni Dernekler Kanunu'nun gerekçesinde bu konulara değiniyor ve şöyle diyordu;

"...Bugün Türkiye'de sayıları 600'ü aşan dernekler, bir siyasî parti gibi faaliyet göstermekte..." Burjuva iktidarlarının demokratik dernekleri kendi sınıfsal çıkarları açısından eleştirmesi ve tedbir getirmesi doğaldı. İlericiler açısından böyle bir gelişmeyi "hayırhah" olarak karşılamak, sözü edilen şekliyle dernekleşmeye hız vermek doğru sayılamazdı. Bu disiplinsiz girişimlere prim vermek, önlenmesine çalışmamak, doğrusu akıl alan işlerden değildi.

Devrimci ve merkezi kurmaylığın kucaklayamadığı bu örgütlenme biçimleri, aslında yerel-ulusal-sınıfsal arayışlarıyla ortaya çıkmış birer "Sovyet" ya da "şura" türünden örgütlenmelerdi. Türk Solu bu oluşumu ve içindeki nüveleri hiçbir zaman anlayamadı. Sayıları 600'ü aşan bu yerel inisiyatifleri, "şura"ları bütünleştirmek için çaba gösterenlerin önerilerini hiç bir zaman kavrayamadı.

***

TİP ve dışındaki solcular arasında görünen ideolojik tartışmaların temel nedenleri ise özetle şöyleydi:

TİP: "Ülkemizde burjuva devrimleri esas itibarıyla yapılmıştır, önümüzdeki devrimci adım, sosyalist devrimdir..."

MDD: "Türkiye, yarı-bağımlı, yarı-feodal bir ülkedir... Asker, sivil, aydın kesimin, Kemalist geleneğin, önemi büyüktür... Atılacak adım, Millî Demokratik Devrim'dir.."

* Ayrıntılı bilgi için bakınız; S.Ö. *İlerici Yayıncılığımızın Sorumluluğu*, Sorun Yayınları, 1985.

"Radikal" Görüş: Türkiye tahlilleri, Devrim Gazetesi ve Cumhuriyet gazetesindeki yazarların açıklamalarıyla MDD ile aynı. Atılacak "devrimci" adım: En azından 27 Mayıs 1960'daki gibi bir darbe özlemiyle iktidara gelmek, ülkeyi tüm "sömürü" ve "bağımlılık"tan kurtarmak...

Belli başlı fraksiyonların dışında, daha sonraları görülecek tüm sapmalar, bu ana akımlardan ilk kaynaklarını alarak geliştiler. (THKO, THKP-C, TİİKP, TKP/ML, vd.)

15/16 Haziran Direnişi döneminde, TİP dışındaki sol'un durumuna özetle değindik. Bu kesim de, işçi hareketinin yanında yer aldı. Her ne kadar bu eylemlerde önemli katkıları bulunduğunu, bu hareketi kendilerinin örgütlediğini(!) asıl görevi kendilerinin yerine getirmiş(!) bulunduklarını söylemeye kalktılarsa da, durum hiçte öyle değildi. Ülkedeki her yığın hareketine sahip çıkmayı alışkanlık haline getirmiş olanlar, bir çok iddialarda bulunmuş olsalar da, peşlerine takıldıkları "radikal" geçinen kesimi bile örgütleyememişlerdi... Nerde kaldı işçi sınıfını...

Partisiz sol'un, ilerici hareketten ne anladığını, ilişki kurduğu cuntalarla yerine getirmek istedikleri tarihi fonksiyonlarını incelemek başlı başına bir çalışma konusudur. Sözde işçi sınıfı, gerçekte ise, ona karşı girişilen partisiz sol'culuğun nerelere vardığı ise, bugün çok daha iyi anlaşılıyor.

1970'li yıllara varıldığında, partisiz sol diye adlandırdığımız ve bunların belli başlılarından sayılan MDD'ciliğin niteliği konusunda önemli bir incelemenin konumuzla ilgili bölümünden bir kısmını soruna cesaretle baktığı ve kanımızca ilginç bir yaklaşım sayılabileceği için buraya alıyoruz.[9]

"TİP'den uzaklaşan (birazda uzaklaştırılan bizim notumuz)" sosyalist-gençlik potansiyeli MDD'cilik bayrağı altında toplandı. Bu akımın tezleri, genel aydın muhalefetinin özellikleriyle tam bir uyum halindedir.

Dünya sosyalist hareketinde, MDD'ye benzer akımlar da "emperyalizme karşı tüm emekçi sınıflar ve millî burjuvazinin elele" vermesini genel olarak isterler. MDD'nin de yayın organlarındaki çağrıları, bu yöndeydi. Fakat bu genel Demokratik Devrim taktikleri, ittifaka çağrılan sınıflarla ya doğrudan örgütler düzeyinde ilişki kurmayı deniyor, ya o sınıfları bizzat örgütlemeye çalışıyor veya eylemiyle, şu yukardaki yollardan birine kanalize etmeye çalışıyordu.

Türkiye'de, MDD'de böyle oluşumlar gözükmez. Ancak benzeme deneyleri vardır. MDD'yi 1971 öncesinde ve 12 Mart döneminin başlarında karakterize eden şey, tezde ileri sürülen sınıfsal ittifakı çok daha değişik, Türkiye'ye özgü bir biçimde "kendince kurmuş" olmasıdır. İşte bu ittifak noktasında, MDD'nin şahsında biçimlenen Türkiye sosyalist hareketinin 1971'e varan dönemdeki niteliği oluşur.

MDD'nin ittifak kurduğu şey Cuntacılıktır.

..Ancak MDD, bu ulusun tümü içinde yer verdiği ordu ve sivil bürokrasisinin de Türkiye tarihinde devrim(!)ler yaptığını kabul ediyor.

..Diğer ülkelerde Demokratik Devrimcilerin "emperyalizme karşı tüm emekçi sınıfları" harekete geçirerek egemen sınıfların devletine karşı mücadeleye sevk etmeleri gibi uzun bir yol Türkiye'de o kadar kısa gözükmektedir ki!

Gelecek cuntanın sosyalistçe işler yapacağına iman edildiğinde artık geriye pek bir şey kalmıyor. Köylüler ve diğer millîci sınıflarla ilişki artık pek de o kadar acil değil. "Yukardan eylem"le o da halledilebilir.

9. Ömer Laçiner, 12 Mart Üzerine, *Birikim* Dergisi (sayı 8), s. 29, 30, 31, İst. 1975.

Böylece MDD'cilik için cunta, tüm sosyal sınıflarla ilişkiden beklenen şeyi tek başına gerçekleştiren bir şey gibi anlaşılır. Ordunun moralize edilmesi işine MDD'de katılır.

Garip ama, cuntanın gözünde de MDD'ci kadrolar "bütün bir toplum" gibi görünür. Bürokratlar, kendi tarihlerine sahip çıkan MDD'nin peşindeki gençlik yığınlarından kendilerini nihayet anlayan toplumu görmüş gibidirler.

Kuşkusuz MDD'ciler içinde temel mantığı kabul edip, "öncü kim olacak" tartışması içinde öncülüğü MDD'ciliğin şahsında (MDD'nin şahsında kimler yoktu ki) işçi sınıfına verenler, bunun pazarlık konusu yapılmasını öne sürenler olduğu gibi, "kuvvet kimde ise öncülük ondadır" diyenler de vardı. Cuntacı ekip te, benzer bir tartışmayı sürdürüyordu.

Cuntacılar, ordu içinde çengeller atarak çalışıyor ve bazen bu çengele hayli iri parçaların takıldığı, alçak sesle ve herkese duyuruluyordu. Ordu içinde kaç cuntanın olduğu bu işin uzmanlarınca da bilinmez haldeydi. Bugün, yarın gece, falan şanlı tarihte bekleniyordu cunta. 1969 ortalarından 1971'e kadar sürdü gitti bu.

Ama bu süreci bu tarihler içinde derinden etkileyen bir olay oldu. 16 Haziran İşçi Hareketinin belki çapı fazla büyük değildi* ama anlamı müthişti. Gene Cuntacılar için.

Orduda cunta lehine hava bu olayla yüz geri etmeğe başlar. Nedeni son derece açık: Cuntanın en ilerici(!)leri bile, işçi sınıfının siyasî mücadele içinde yer almasını çok uzak bir geleceğe erteliyorlardı. Hem kendileri gibi "kurtarıcı"ları varken bu işlere kalkışmak ta olsa olsa işgüzarlıktı. Ama bu kadar ilerici(!) olamayan genel cuntacılık hareketi durakladı. İlerici Cuntacılar, kendilerini her ne kadar işçilerin ihtilâlde filan gözlerinin olmadığını iknaya çalıştıysa da pek başarılı olamadılar.

Çünkü, genel Cuntacı anlayış, iktidarı, kendisi veya bugün iktidarda olanlar arasında bir çekişme konusu olarak görüyordu. Türkiye'de bugüne kadar güçlü bir halk hareketi veya hele bir işçi hareketi olmadığı noktasından hareket ettiği ve bunun değişmezliğine inandığı için rahatlıkla söyleyebiliyordu bunu. Şimdi ise arkasında işçi sınıfı olmadan etkinliğini sürdüren sosyalist aydınların bu ilk geniş kapsamlı işçi hareketiyle birleşmesi ve büyük bir iktidar alternatifi olabilmesi gibi yeni bir şey ortaya çıkıyordu.

Cuntanın vazosu burada çatladı. Dağılması ise bir sonraki dönemde olacaktı."

***

15/16 Haziran'da "partisiz sol'un" durumunu ve olaylarla ilişkilerini kısaca açıklamaya çalıştık. Gerçekte, bu çok önemli konunun değerlendirilmesi, birkaç sahifeye sığmayacak kadar derin incelemeleri gerektirmekte... Böyle bir inceleme, sanırız, devrimci hareketin geleceği içinde son derece zorunludur. Bu nedenle, tüm devrimcileri sorunu incelemeye ve değerlendirme yapılmasını sağlayacak bilgi ve belgeleri gözler önüne sermeye çağırırız.**

15/16 Haziran ve Dev-Genç

Dev-Genç içinde örgütlenen öğrenci gençliğin, devrimci hareketteki yerini incelemek, başlı başına bir araştırma konusudur.

Burada yalnızca konumuza ilişkin bazı değerlendirmeler yapmakla yetineceğiz. Genel olarak denilebilir ki, Dev-Genç, işçi sınıfının denetim ve yönetimi dışında bir öğrenci örgütüydü. Fakat ciddî işçi-köylü-kitle çalışması yapan gruplar da vardı, içinde.

* Bizce, hareketin sınıfsal niteliği, tarihsel anlamı ve çapı da büyüktü.

** Partisiz sol'un yayın organları da dahil olmak üzere biz, tüm basının 15-16 Haziran olayları ile ilgili haber, yorum ve değerlendirmelerini hiçbir şey eklemeksizin, ileride yapılabilecek bir değerlendirmeye belge olmak üzere bu kitabın (15-16 Haziran ve Basın) bölümüne aynen aldık.

TİP'in kurulması ve sosyalist hareketin legal olarak gelişmesiyle birlikte, öğrenci gençliğin önemli bir bölümü, TİP'e yakınlık duymaya başlamıştı. Giderek FKF çevresinde örgütlenen gençlik, kısa zamanda FKF'nin TİP'in yan örgütü haline gelmesini sağladı. Bir süre sonra ise TİP yöneticilerinin, gençlik konusundaki yanlış değerlendirmeleri ve tutumları, "pasifist", "oportünist" olarak suçlanmalarına neden oldu. TİP yanlısı FKF'de, gençlik içinde aynı gözle görülmeye başlandı. Sonuçta, gelişen sınıf mücadelelerine paralel olarak, gençlik bölündü ve FKF içindeki hizipleşmeden Dev-Genç doğdu.

TİP yöneticilerinin hatalarından ve dönemin koşullarından yararlanan bu yeni gençlik örgütü, ilerici gençlik temeli üzerinde, kısa sürede serpilip gelişti.

TİP'in 11 Ocak 1964-İzmir- Birinci Büyük Kongresi'nde" gençlik konusunu gündeme getiren gençlik sözcüsü Ali Yaşar'ın önerileri ilk oylamada kabul görmüş, Behice Boran'ın son derece hatalı ve sekter tutumuyla ikinci bir oylama ile reddedilmiştir. İlerici gençliğin parti dışına itilişi ve sınıf hareketine kazanılamayışı bu tarihten başlayarak "moda" anlayışlara doğru savrulmaya başlamasına yolaçmıştır.

İlerici ve yurtsever bir potansiyele sahip Dev-Genç'in, işçi sınıfı mücadelesinin denetim ve yönetiminden ayrı olarak gelişebilmesinin, TİP dışında da sorumluları bulunuyordu. Bunların başında partisiz sosyalistçilik oynayan MDD'ci akımı ve ilk kaynaklarını TİP ve MDD'den alan ve o günkü koşullarda gelişme olanağı bulabilen Maocu, Troçkist ve Anarşist akımları sayabiliriz.

Kişi ve kuruluş olarak bu akımların başını çekenler, gerçekte tarih önünde ağır bir sorumluluk da yüklenmiş oldular. TİP'de parti olarak örgütlü, disiplinli ve bilinçli bir çalışma ile bu öğrenci örgütünü kendi yan kuruluşu durumuna getiremedi, TİP'in, Dev-Genç içinde hiçbir etkinliği görülmedi.

***

Özellikle TİP'in dışındaki akımlar, yurtsever ve ilerici gençliğin cesaret, fedakârlık ve mertliğinin, her sorunu çözmeye yeteceğini sandılar. Gençliği temel çalışma alanı olarak seçip, "kapağı üniversite kantinlerine" attılar.

Başta MDD ve bu akımın geçmişten günümüze uzantıları (Dr. Şefik Hüsnü ve Mihri Belli), Türkiye'yi yanlış tanıdıkları için, gençlere de yanlış tanıttılar.[10] Bu iki kişi, her konuda aynı şeyleri söylemeseler de, bir yorumun çeşitli evrelerdeki temsilcileriydi. Birinci nin kendine özgü çalışmaları ve yorumlarına katılmasakta, (iyi-kötü) bir yeri vardır. İkincisi, ülkemizi "yarı-feodal, yarı-bağımlı" bir yapıya sahip olarak tanıtıp, gösterdi. Yapılacak mücadele biçimini de, "anti-feodal, anti-emperyalist" olarak tanımladı... İşçi sınıfının niteliğini, niceliğini, devrimde başta mı, ortada mı, sonda mı olacağını tartıştı, "pazarlık" konusu etti. Bilim dışı saplantılarıyla "kemalizm" ile sosyalizmi kaynaştırma işine girişti. Gençliğin çetenlik dolu dinamizmini, cuntacılığın emrine sokmaya çalıştı. Fakat, sosyalist literatürden esinlenmeyi(!)de ihmal etmedi. Lenin'in, demokratik devrim üzerine söylediklerini değiştirerek Türkiye'ye "model" arama yolunu seçti...

10. Gerçeğin Sesi gazetesi, S.1, 2, 3 de Orhan Müstecaplıoğlu'*nun "12 Mart Öncesi Sosyalist Hareket Üzerine Eleştiri ve Sentez*" adlı seri yazısı..

Ülkemizi yanlış tanıyıp, yanlış tanıtanlar, 1923 Millî burjuva devrimini, 27 Mayıs 1960 hareketini kafaları karıştıracak bir biçimde, Marksizm-Leninizm'in hiç bir temel doğrusuna dayandırmadan açıklamaya kalktılar. Özetle, 1919-1923'deki, başını Mustafa Kemal'in çektiği Millî Burjuva Devrimini "Dönüşümcü küçükburjuva radikal akımı ve atılımı...", CHP'yi "Küçükburjuva partisi", 27 Mayıs 1960 hareketini de keza... aynı doğrultuda görüp gösterdiler. (bu ve benzeri yanlışlar hâlâ devam ediyor).

İşçi sınıfının devrimci ve demokratik mücadelesi inkâr edildiği, görülmediği veya "amele taifesi" diye hor görüldüğü için, küçükburjuva solcular arasında öğrenci gençlik hareketleri daha fazla rağbet görüyordu. Ayrıca, o dönemlerde, çeşitli cunta ve diğer gizli örgütler de öğrenci gençliğin içinde kol geziyordu. Doğal olarak her türlü provokasyonlara açık olan bu öğrenci gençlik örgütleri, tarihte çok görülmüştür. Sosyal devrimlerde ancak, sosyal sınıfların belirleyici rolleri söz konusu olabilir. Bürokrasinin, küçükburjuvazinin, modern sınıflar gibi hareket etmesi, "devrim" yapması nasıl mümkün olabilir? (bu konunun açık açık adının konulabilmesi için 15/16 Haziran Hareketi sonrası 1970 Sıkıyönetimine bağlı olarak gelen 1971 Sıkıyönetim'ini, dava dosyalarını iyice incelemek gerekecek...)

Gençlik hareketlerinin, böylece gelişmesinin disiplinsizliği sonunda, "...biz, Türkiye'de hiç bir zaman bu kadar genişlemedik... hele bir yayılalım vb." diyenler (Reşat Fuat Baraner ve Mihri Belli), özellikle gençlik kesiminde bu ve benzeri "genişleme" ve "yayılma"ları hayırhah bir şekilde görenlerle beraber, yapılan hata ve yanlışların toplumsal acıları, hep birlikte yaşandı...

Dev-Genç, dönemin tüm toplumsal kitlesel eylemlerine katılıyordu. Belki, örgüt üyelerinin büyük bir çoğunluğu, bu eylemlerin niteliğini kavramak ve bunların tam bir değerlendirmesini yapmak durumunda değillerdi. Hatta, belki bazıları, bu eylemleri "devrim" ya da "devrime giden yol" sanıyorlardı. Ancak, bu türden değerlendirme yanlışlarında gençlerin hiçbir kusuru yoktu. Bunun tüm sorumluluğu, onları böylesine bir öğrenci örgütünde toparlayanlar ile işçi sınıfından ustaca koparanlara aittir. PARTİ'nin oluşturulması sorununu sulandırıp bu görevden kaçanların suçudur.

Dev-Genç, 15/16 Haziran olaylarına da katıldı.Yalnız bazı çevrelerce iddia edildiği gibi, "işçileri tahrik ve teşvik eden... sokağa döken" Dev-Genç değildi. Bu tür suçlamaların geçerliği olmadığı kolayca anlaşıldı.

"15/16 Haziran'ı Dev-Genç yarattı..." gibi iddialar ancak burjuvazinin ve küçükburjuva solculuğunun işi olabilir. Siyasî kariyerlerini kır ve kent küçükburjuvazisi üzerine temellendiren sağ ve "sol" teslimiyetçi oportünist akımlar, işçi sınıfının tarih yapan, tarihini yazan bu biricik eylemini "Dev-Genç"in cılız omuzlarına yüklemeye kalkışması, onlar açısından anlaşılır bir şeydir.

Bu türden gerçek dışı iddia ve görüşler bilime aykırıdır, sakattır.

Burjuvazi, işçi sınıfının politik uyanış ve güçlenişinin-bilincinin bu kerteye ulaşmasıyla, kendi geleceğini ve çıkarını düşünmüştür. Onun için, bu türden saptırıcı iddialarda bulunabilmiştir. Burjuvazi, böylece gerçeği saptırmak istemiştir. Bu gibi iddialardan medet ummuştur.

Sınıfsal bilincini böylece isbatlayan burjuvazinin yanısıra, küçükburjuva solcu unsurlar da; işçi sınıfının bu direnişine, onun örgütlü mücadelesinin oluşturulmasına-yaratılmasına hiç bir katkıda bulunamadıkları, hatta işçi sınıfını inkâra varan bir tutumun içine yuvarlandıkları ve açığa düştükleri için, olayları bu şekilde yorumlama yolunu tutmuşlardır kanımızca...

Giderek daha sonraları, "kırk yılın kaşarlanmış işçi sınıfı inkârcıları" birdenbire "proleter devrimci" oluverdiler. Ve işçi sınıfına şiirler, kasideler ve methiyeler düzmeye başladılar... Bu değişiklik(!) o kadar ileri götürüldü ki... sonunda ucu işçi dalkavukluğuna dayandı.

Onlara, şu sözlerle cevap vermek yeter;

"...Bizim eylemlerimizi 'yükseltmek' size düşmez, çünkü, sizin kendinizde bulunmayan şey, eylemin ta kendisidir."[11]

Böyle bir direnişi, Dev-Genç yaratamazdı elbette... Böyle bir şeyin olabilmesi ve bilime uygun düşebilmesi için, her şeyden önce Dev-Genç'in işçi sınıfının örgütleyicisi, yöneticisi, yönlendiricisi olması gerekirdi. Bir öğrenci gençlik örgütünün ise, tarihte hiç bir zaman ve hiç bir yerde, böyle bir görevi üstlendiği asla görülmemiştir. Ama bizim "proleter devrimcilerimiz"(!) rahatlıkla, 15/16 Haziran'ı Dev-Genç'e mal etmeğe, en azından bir paye vermeğe kalkışabildiler.

Öğrenci kimliği taşımasına rağmen işçi-kitle çizgisinden kopmayan az sayıdaki kadrolar zaten proletarya ile kaynaştığı için, onları bu türden değerlendirmelerin dışında tutuyoruz.

Gençler, kafalarında hangi düşünceyi taşırlarsa taşısınlar, subjektif yargıları ne olursa olsun yürüyüşlere içtenlikle katıldılar... Afiş yapıştırdılar, bildiri dağıttılar, işçi sınıfını desteklediler. Böylece, kendileri de bir çokları gibi, mutlaka bu eylemlerden olumlu ya da olumsuz bir çok şeyler öğrenerek çıktılar.

15/16 Haziran olayları içinde, öğrenci gençliğin hiç mi kusuru olmadı? diye akla, bir soru gelebilir.

Bu soruya, "evet oldu... hem de çok.." diye başlayan ve Dev-Genç'i şiddetle yeren cevaplar vermek pekalâ mümkündür. Hatta, bu cevapları ustaların kitaplarından aktarılacak alıntılarla, dip notlarıyla da iyice kanıtlayıp (süsleyip) sayfalar dolusu eleştiri döktürülebilir... (Gerektiğinde bu yola başvurmak yararlı olsa bile, biz, böyle bir yol seçmedik...)

"15/16 Haziran ve Dev-Genç" konusunda, sadece Dev-Genç'e yüklenmek, ucuz ve kolay bir iştir. Bilime de aykırı düşecek böylesi bir yanılgıya kapılındığında; Dev-Genç'i bir "parti" gibi görüp-gösterenlerin işlediği hatayı aynen işlemiş bir duruma düşüleceği bilinmelidir. Böyle bir durumda da, asıl hatanın-yanlışın büyüğünü yapanları korumuş oluruz...

Dev-Genç'liler, kendiliklerinden, ülkemizin içinde bulunduğu o günkü koşulları değerlendiremezlerdi. Ve bu koşullar içinde yapılması gerekeni de göremezlerdi. İdeolojik-politik-sınıfsal aidiyetleri ve rahatsızlıkları nedeniyle, yaşları ve deneyleri gereği, böylesine bir zor işin üstesinden gelemezlerdi.

11. *Sendikalar Üzerine*, s.206.

Fakat TKP ve TİP'in merkez kliğinin yanlış politikalarından kopuş konusunda bazı 'haklı' gerekçelere de sahip olan kadrolar vardı, Dev-Genç içinde...

Gene o günkü legal koşullar içersinde görev yapan ve en ilerici bir kuruluş olan TİP'de gerekeni yapabilmiş, her şeyi yerli yerine koyamamıştı. Gençleri bünyesinde, yahut da yan örgüt olarak yönlendirip, yönetememişti. Hele denetim işini asla yapamamıştı.

Bu konuda haksızlık etmemek de gerekir. Aslında, o günkü koşullarda ve yapısı gereği (geçirdiği kendi iç evrimi gereği) TİP'de böyle bir işin üstesinden gelemezdi.

Böyle zor, çapraşık bir tarihi görevi başaracak, her ilericiye güven ve umut verecek İşçi Sınıfı PARTİ'sinin, barış ve gerçek demokrasi ve tüm özgürlükler için mücadele etmesi ise, burjuvazi tarafından "yasa dışı" olarak görülüyordu.

Öğrenci gençliğimiz eğer, bir çok hata ve yanlışlara sürüklendilerse; "bu da daha çok bizim kusurumuzdur... Onların değil..." diyebiliyor muyuz?.. İşte asıl değerlendirme bu saptama üzerine kurulabilinir.

Hüner; geçlerimizi, "leyleğin, sakat yavrusu gibi yuvadan atmak" değildir!..

Hüner; Onların en ileri unsurlarını, kabiliyet ve yeteneklerine göre, işçi sınıfının devrimci mücadelesine örgütlü, bilinçli, disiplinli ve kararlı olarak kazanmaktır!

Kısaca, gerek tüm Dev-Genç hareketinin, gerekse bu örgütün 15/16 Haziran olayları sırasındaki hata ve yanlışlarının tek tek ortaya konulması ve değerlendirilmesi gerekmekte. Bu konuda daha önce de kafa yoranlar yok değil, ancak sorunu çözemedikleri ve bir öneri getiremedikleri gerçek...

Yapılan hata ve yanlışları, "onlar anarşistti" vb. gibi temele inmeyen teşhislerle çözmek de olanaksız. Değerlendirmenin bilimsel, sınıfsal tahlillerle derinliğine yapılması zorunlu.

Açıkça söyleyelim... İşçi sınıfının devrimci mücadelesini saptıracak her türden "moda" ve maceracı akımın şiddetle karşısındayız, maceracıları, işçi sınıfının düşmanı sayıyoruz. Fakat, o dönemin değerlendirmesini yaparken, TKP ve TİP değerlendirmesini atlayıp tüm suçu gençlere yüklemeye olanak bulunmadığını da görüyoruz.

O döneme eğilmek gerekiyor. TİP dışında, onunla zıtlaşan bir Dev-Genç'in, bir "partisiz-sol'un" bulunması, ortada bir yanlışlığın olduğunu kabul etmemizi gerekli kılıyor. O dönemde önemli bir potansiyele sahip öğrenci örgütünün, birçok demokratik görev ve fonksiyonlar dışında, neden "politik" görevlere soyunduğunu ya da soyundurulduğunu düşünmek gerekiyor. Bu yanlışlığın nedenini ve kişi ya da kuruluş olarak sorumlularını, bulmak zorunlu...

Bize göre; bazı kadroları dışında, Dev-Genç, işçi sınıfının devrimci mücadelesine inanmayan, uzun erimli ve çetin yollarla dolu bir çalışma sürecini asla düşünmeyen, kestirme ve tepeden inme bir cuntacılık girişimiyle "iktidar" olabilmek tutkusunda olanların, yönlendirmek istediği, yarattığı ya da pompaladığı bir öğrenci gençlik örgütüydü. İçinde taşıdığı bu sınıfsal bozukluk, ideolojik ve politik rahatsızlık nedeniyle, önceleri öğrenciler içinde ve işçiler, köylüler arasında demokratik

istekler uğruna mücadele veren örgüt ve onun üyesi olan gençler, sınıf hareketiyle buluşup bütünleşemeden bir süre sonra "banka soygunu", "adam kaldırma" gibi eylemlere başladılar.

İşte bu ve benzeri can alıcı sorunları derinliğine incelemek gerekiyor. Nedenleri üzerinde uzun uzun durmak, bunların adını koymak, sorumlularından hesap sormak zorunlu. Gençlerin eli kanlı katilleri, hakim gerici sınıfların manipüle ettiği gizli cinayet şebekeleri kadar Sol'un içine sızmış yetenekli "devrim simyacıları", "sosyalist postuna bürünen kurtlar", vb.'dir; hangi kimliğe girerlerse girsinler, nerede yuvalanırlarsa yuvalansınlar, tarih önünde suçlarının hesabını vermelidirler.

Gençlere gelince; onların büyük bir kısmı, içtenlikle özeleştirilerini yaptılar, diğer bir kısmının da hatalarını anlayacaklarına inanıyoruz. Tüm ilerici gençliğin, olup bitenlerden önemli sonuçlar ve dersler çıkararak bu türden bir değerlendirme yapılmasına yatkın ve hazır olduklarına da inanıyoruz. Bu görevler başarı ile yerine getirildiği an, işçi sınıfının dostu olmayan maocu, troçkist ve anarşist sapmaların ne denli dayanaksız olduğu da kolayca görülecektir.*

15/16 Haziran ve Disk

Türkiye'de ilerici hareket içinde, Disk'in önemli ve saygın bir yeri olduğu biliniyor. İşçi sınıfının bu demokratik ve ekonomik örgütünün, ülkemizde geçirdiği safhalar da herkesçe bilinmektedir.

Disk'in kuruluş ve varoluşu, evrimi ve bugün ulaştığı ilerici boyutlar, toplumsal yapımızda derinden gelen uyanışın ve bilincin sonucudur. İşçi sınıfının temel isteklerinin izlerini Disk'de görmek mümkündür.

15/16 Haziran'da, işçi sınıfına yukardan aşağı dayatılmak istenen amerikancı sendikacılık artık yürümüyordu. Ülkemizde var olan ve gün geçtikçe de iyice sertleşerek su yüzüne çıkan sınıf mücadeleleri ve çelişkileri geliştikçe, ileri boyutlara ulaştıkça, sarı sendikacılığın sahte yaldızları pul pul dökülmeye başladı.

Emperyalizmin asırlık deneyleriyle donatılmış uzmanlarının ve yerli ortaklarının birlikte yarattıkları Türk-İş yöneticileri ve patronlar, işçi sınıfının ilerici geleneğini ve birikimini biliyordu. Fakat, işçi sınıfının sendikal mücadelesini Türk-İş gibi kuruluşlarla bir süre daha oyalamak istiyorlardı. Ne var ki, bunu yapanlar, dünyanın işçi sınıfından yana, onun dünya görüşünden yana değişip, geliştiğini-dönüştürüleceğini, artı-değer sömürüsü ile sömürgeciliğin tarih önünde giderek yok olacağını unutuyorlardı.

Türkiye işçi sınıfının ilerici mücadelesi, birçok ülkede olduğu gibi, faşist baskı ve terörlerle durdurulmaya çalışılmıştı. Geçmişten günümüze dek, işçi sınıfı ve onun onurlu, yiğit militanları, çok zor koşullarda çalışmışlardı, işçi sınıfının, ezilen ve sömürülen emekçi halkımızın bugünkü kazanımlarının temelinde göz yaşı, acı ve çile vardı. Nice adsız kahraman, ilerici geleneğin harcını kanlarıyla yoğurmuşlardı...

Sendikacılık tarihimizde burjuvazinin en büyük deneyi, 1946 yılında olmuştu.

* Bu saptamalar üzerinden 30 yıl geçti; fakat "Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi," sorunsalı katlanarak gündemdeki yerini hâlâ korumaktadır. (Y.n. 2001)

1946'da işçi sınıfının *"partı'lerinin"* denetim ve yönetiminde, sınıf esasına dayalı sendikacılık büyük bir hızla gelişme olanağı bulmuştu. Sendikaların başında da, işçi sınıfının ilerici kavgasının içinden gelen gerçek militanlar bulunuyordu. Bunlar elbette, Türk-İş'in başına tüneyen Seyfi Demirsoy, Halil Tunç beşirgânlarına benzemiyordu.

1946 da kısa bir süre için legal olarak varolan iki parti (Türkiye Sosyalist Partisi ve Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi), sendikaların kurulmasına, işçilerin örgütlenmesine büyük önem veriyorlardı.[12]

Disk'inde ilke olarak kabul ettiği, "her işkolunda tek sendika" 1946'da kurulan partilerden, "Türkiye Sosyalist Parti"sinin bu konudaki ilkesine benziyordu. Burjuvazinin, o dönemde işçi sınıfının politik ve ekonomik mücadelesini "yasa dışı" görerek engellemek istediğini yukarıda belirtmiştik.[13]

***

Ülkemizde Disk'in doğuşu ve giderek gelişmesi, Türk-İş'in, işçi sınıfının demokratik, ekonomik ve politik çıkarlarına ne denli ters düştüğünü açıkça göstermiş ve kanıtlamıştır.

Disk'in ve ülkemizdeki ilerici sendikacılık hareketinin gelişmesi, Türk-İş ve ortaklarını kaygılandırdı. Sosyal sınıfa dayalı örgütlerin gelişmesi, emperyalizm ve yerli ortaklarının hiçte hoşuna gitmiyordu. Disk, herşeye rağmen, işçi sınıfının sendikal birliğinin gerçekleşmesi mücadelesinde bir imkândı. Sonuçta bilindiği gibi, bunu engellemek üzere Türk-İş ile birlikte yasa değişikliklerini hazırladılar. Disk'in kapatılması gerektiği, kapatılacağı açık açık ilân ediliyordu. İçişleri bakanı Nahit Menteşe, *"Disk'in çanına ot tıkayacağız..."* diyordu. Seyfi Demirsoy-Halil Tunç biraderler daha da ileri gidiyorlardı. Disk ve öteki ilerici kuruluşlara karşı provokasyonlar hızla artıyordu. Emekçi halk, ülkemizin ekonomisiyle politikasıyla, eğitimi ile ABD'ye bağımlı olmanın bedelini ödemeye başlıyordu. Ancak, doğal olarak bu etki, tepkiyi de birlikte getiriyor, yukarıda açıkladığımız gibi her alanda sömürüye, baskıya karşı yığın hareketleri de her geçen gün artıyordu.

İşte böyle bir dönemde Disk, öncelikle kendi varlığını ortadan kaldırmayı amaçlayan yasa değişikliklerine karşıkoymak zorunda kaldı. Aslında Disk'in hukukî varlığı ortadan kaldırılsa da işçi sınıfının devrimci ve ilerici mücadelesi, doğal olarak devam edecekti... Bu bir gerçek. Ancak, işçi sınıfının ilerici sendikal birliği mücadelesi önemli bir dayanağından, demokratik sınıfsal bir ekonomik örgütten - kısa bir süre için de olsa- yoksun bırakılmış olacaktı. Burjuvazi, bu kısa süre içinde belki de daha bir dizi anti-demokratik yolu denemek isteyecekti.

Ülkemizde başta işçi sınıfı, emekçiler, yoksul köylülük, işsizler ve tüm demokratik güçlerin ulaştıkları yer ve etkinlikleri, burjuvazinin isteklerini bir bakıma kursağında bırakıyordu. Anayasa'ya aykırı kanun çıkartmak, emekçi sınıfların ilerici ve demokratik atılımlarını önlemeye çalışmak, bilime aykırı olmakla beraber, artık

12. - *Gerçeğin Sesi* Gazetesi, S.3, "TİP Yeniden Kurulurken" adlı yazı, 13 Mart 1975.
- *Ürün* Dergisi. S. 10, s. 28, 29 Nisan 1975.

13. Bk. Bölüm I.

mümkün de değildi. Bir ülkenin egemen sınıfları, baskı ve terör yollarına başvuruyor, kendi yasalarınıda çiğneyebiliyorsa, orada önemli sınıf çelişkileri gelişiyor demektir. Böyle bir durumda, ülkenin tüm devrimcilerine bir durum değerlendirmesi yaparak görevlerinin neler olabileceğini konuşup, tartışmak, ve devrimci hareketi örgütsel güvenceye kavuşturmak zorundadırlar; böylelikle bu güvencelerle yapacakları eylemin yolunu, yönetimini saptamak, böyle bir eylemin bütün muhtemel sonuçlarını hesap etmekle yükümlü olduklarını bilmek zorunlu bir görevdir.

***

Disk, tüzüğündeki ilerici ilkeleri, yapısı ve eylemiyle işçi sınıfının ekonomik, demokratik sınıfsal bir örgütüydü. Onu bir parti gibi görmek ve bir partiyi eleştirir gibi ele almak yanlıştır.

İşçi sınıfının tarihsel-sosyal mücadelesinin ürünü olan Disk'in, gelişmesine katkıda bulunmak, üzerine titreyerek onu korumak, sorumluluk taşıyan her devrimcinin başta gelen görevi olmalıydı ve bugün de olmalıdır.

Böyle bir örgüte karşı yapılan sorumsuz saldırılar, en azından onun hukukî varlığını ortadan kaldırmaya yönelen anti-demokratik girişimlerin yanında yer almak anlamına gelir. Burjuvazinin baskılarına "karşı durmak", başta işçi sınıfı devrimcilerinin olmakla beraber tüm yurtseverlerin görevidir. Disk, "karşı durmak" konusunda başı çekti, "15/16 Haziran Direnişi"ni örgütledi. Bu eylemi örgütlemek, yönetmek her ne kadar İşçi Sınıfının Parti'sinin tarihi göreviyse de, o dönemde ülkemizin özgül koşulları gereği bu işi Disk üstlenmiş ve yerine getirmeye çalışmıştır. Burada; "Disk, örgütlediği bu hareketi istenilen biçimde yerine... getirebildi mi?.. Yönlendirip, yönetebildi mi?.. vb." gibi konular deşilebilir. Ancak olaylar ve Disk ile ilgili olarak söylenecek, son söz bizce şudur; 15/16 Haziran'ın bilinen belli hedefleri vardı. Disk, bu görevi belli ölçüler içinde yerine getirmişti. Bu direnişi, başka bir gözle görmek, bilimin dışında ona başka görevler yakıştırmak olayları "devrim"(!) diye nitelemeye kalkışmak, hareketin sonunda da, niçin "devrim" olmadı? diye "yeise" kapılıp, Disk'e saldırmak... Disk'i işçi sınıfının partisiymiş gibi görüp, eleştirmek yanlıştır. Bu eleştirilerin, ciddiyetle, bilimle bir bağlantısı olamaz. Fakat 15/16 Haziran hareketini tabanda örgütleyip eylemde ve mahkemelerde savunan militanların, bu hareketi bir adım öne sıçratmak vb. gibi devrimci amaçları da vardı. Onlar, hem bu görevin bilincindeydiler, hem de sonuçlarına katlanacak kadar güçlü ve onurluydular.

Ülkemizdeki sosyal sınıfların konumu, Türkiye'nin yapısını ve onun dünya içindeki yerini, iç ve dış dinamiğini, önümüzdeki evrede atılacak ilerici adımların neler olabileceğini, görüp saptayamayan sol sekter görüşün temsilcileri böyle bir hatayı işleyerek Disk'e saldırmayı baş görev bildiler. Her kitle hareketini "devrim" olarak değerlendirip, öğrenci gençliğe de böyle belletip, öğreten "devrim simyacılarının" yaptıklarının "hata ve yanlış"tan da öte birer provokasyon olduğunu tarih belgeledi.

Kısaca belirtmek gerekirse; 15/16 Haziran, işçi sınıfının ürünüdür. Disk, "15/16 Haziran Direnişinin" başlıca örgütleyici ve yöneticisi olmakla işçi sınıfının

bu hareketinin sonuçlarını tarih önünde, hataları ve sevaplarıyla, sorumluluğu ve başarılarının onuru yla yüklenmek ve kabullenmek hakkına sahiptir. Sendikacıların hareketin boyutlanması karşısındaki şaşkınlığı, geri adım atışları ve ihanete varan pozisyonlara girişleri doğru biçimde değerlendirilmelidir. Bu konuda yapılan eleştirilerde sendikacılardan önce komünist geçinenler eleştirilmelidir. İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi buluşturup bütünleştirme yetenek ve başarısını gösteremeyenler, komünist ve parti adını kullanmak hakkına sahip değildi'. Hal böyle iken bu isim ve sıfatları disiplin ve sorumluluktan uzak kesimler rahatlıkla kullanıyordu. 15-16 Haziran PARTİ'nin ne demek olduğunu işaretlemiş ve öğretmişti.

Bu harekette, Disk dışında devrimci görevlerini yerine getirmeye çalışanların (TİP tabanı, İşçi Birliği, İPSD, DDD, DDKO, TÖS, Dev-Genç, Türk-İş tabanı, işsizler, emekçiler ve tüm kitle örgütlerini seferber eden özne ve nüveler) payları bulunduğunu söylemekte yanlış olmayacaktır.

Disk yöneticilerinin "sendikal çıkar" ve oportünist tavırlarına karşılık, eylemde canını verip terini akıtan öznelerle nüveler tarihsel ve sınıfsal görevlerinin bilincinde olarak görevlerini yapmışlardır.

BÖLÜM-X

YORUM ve SONUÇ

Buraya kadar derlemeye çalıştıklarımızın ışığında, 15/16 Haziran olayları ya da direnişi ile ilgili bir sonuca varmak gerekiyor. 15/16 Haziran nedir?, Ne değildir?,Türkiye İşçi Sınıfı Hareketi içindeki yeri nedir?, İşçi sınıfının ekonomik ve politik mücadelesine ne katmıştır?, Sendikal mücadeledeki önemi nedir? vb. gibi bir dizi soruyu cevaplamak, bu direnişin bilimsel bir değerlendirmesini yapmak zorunlu. İlk bakışta kolay gibi görünen böyle bir değerlendirmeyi yapabilmek, önsözde de belirttiğimiz gibi, bu hareket hakkında tümüyle doğru bir yargıya varmak gerçekte oldukça güç... Hele, 15/16 Haziran direnişi için sonuç bölümü yazmak, bu konuda yorum yapmak, olayın tam olarak adını koymak, kolektif aklı, bilinci ve eylemi örgütlemek kadar emek ve çabayı gerektiriyor. Fakat aynı zamanda buna "cüret" etmek de gerekiyor.

Biz, burada, derleyebildiklerimizle, eksikliklerimizi de bilerek, olanak ve yeteneklerimiz ölçüsünde, hayatın ve mücadelenin bize öğrettiklerine güvenerek konuya yaklaşmaya çalışacağız.

Bu bakımdan, öncelikle harekete yöneltilen bazı eleştirilere ve bazı önemli konulara değinmek, bunları cevaplandırmak gerekiyor. Harekete yöneltilen eleştirileri ve diğer önemli saydığımız konuları ve yine bunlara verilebilecek cevapları şöyle sıralamayı uygun bulduk;

Eleştiriler ve Bazı Önemli Noktalar

–Eleştiri: "Disk, madem ki, Anyasaya saygılı bir kuruluştur işi sokağa dökeceğine, sorunun Anayasa Mahkemesi'nce çözümünü beklemeliydi."[1]

Bu mantık ilk bakışta doğru gibi görülebilir. Oysa, konu üzerinde biraz düşününce eleştirinin hiçte haklı olmadığı ortaya çıkmakta. Gerçekten, bir bakıma olayların nedeni sayılan tasarılar, yasalaştıktan sonra Anayasaya aykırılıkları ileri sürülerek Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılabilir ve bu yasalar iptal ettirilebilirdi. Ancak bu yol, Disk bakımından söz konusu olamazdı. Çünkü, Disk'in Anayasa Mahkemesi'ne doğrudan dava açmak yetkisi ve hakkı yoktu. Aslında Disk, bu yolu kapatmış da değildi. Disk yöneticileri, tasarıların yasalaşmaması için CHP yetkilileri ile ilişki kurduklarında, tasarıların Anayasaya aykırılığı konusunda onları

1. 17.6.1970 tarihli *Milliyet* Gazetesinin "Durum" köşesinde yazar Abdi İpekçi'nin baş yazısından (Bk. 15/16 Haziran ve Basın Bölümü).

ikna etmeye çalışmışlardı. Ne var ki, bu tasarılar, başlangıçta büyük ölçüde CHP'li sendikacılar tarafından desteklenmekteydi. CHP, bu yolla Türk-İş'i etkilemek ve onun partiye bağımlılığını sağlamak amacındaydı. 1970 Mayıs'ında Erzurum'da yapılan 8. Genel Kurul toplantısında, Türk-İş'in AP ile yakınlaşması söz konusu olunca, CHP'nin planı değişti, daha doğru bir deyimle, ikili bir amaca yöneldi. Disk yöneticileri CHP ile ilişki kurduktan sonra, CHP, değişiklik tasarılarının gerçekte Disk'i tasfiyeye ve Türk-İş'e ayrıcalık tanımaya yönelmiş olduğunu kabul etti ve partinin tutumu değişti. Görülüyor ki, Disk, baştan beri, bu eleştiride önerilen yolda gerekli girişimlerde bulunmuştur.

Gerçekten bu eleştiri, burjuvazinin tasarladığı oyuna "Anayasal" ve "demokratik" bir görünüm vererek, ilerici kesimi oyalamak amacından hareket etmekteydi. Değişiklik tasarılarının yasalaşmasından sonra, Anayasa Mahkemesi'nce verilecek iptal kararına kadar geçecek süre içinde, tüm devrimci sendikaların kapatılması gerçekleştirilmiş olacaktı. Nitekim Türk-İş'in 8. Genel Kurulu'na davetli olarak katılan AP'li Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk: "ideolojik amaçların aleti olan sendikalar, (...) bu kanun çıkar çıkmaz kendiliğinden infisah edecektir..."[2] diyerek amacı açıkça belirtmekteydi. 15/16 Haziran direnişi, bir bakıma işçi sınıfının, burjuvazinin bu oyunu karsındaki kesin tavrını ortaya koymuş ve demokratik bir baskı mekanizmasının işlemesine sebep olmuştur. Burjuvazinin bu amacının gerçekleşmemesi ve işçi sınıfının demokratik hakları açısından çok daha önemli kısıtlamaları içeren 275 sayılı yasada değişikliği öngören tasarının, yasalaşmadan Meclislerde (kadük) kalması, bu kanımızı kuvvetlendirmektedir. Bu durum ayrıca, ilerici güçlerin demokratik haklarına bilinç ve kararlılıkla sahip çıkmaları halinde, en gerici iktidarlar karşısında bile, demokratik hakları savunmanın ve korumanın mümkün olduğunu da göstermektedir.

– ***Eleştiri:*** "Disk, sendika enflasyonuna son verecek bu tasarılara karşı çıkarak, güçlü sendikacılığı önlemiş, kendisi sarı sendikacılık yapmıştır. 'Sendika ağaları', 'kendi saltanatlarını' düşünerek, işçiyi 'tahrik' etmişler ve ülkede anarşi yaratmışlardı."[3]

Sendika enflasyonunun önlenmesi sorunu, sosyalistlerin ısrarla önerdikleri bir ilkedir. Sendika enflasyonunu körükleyenler, sosyalist olmayanlardır. Bunların başında ise Anarko-Sendikalistler gelir. Londra'da "Öncü" adını verdikleri bir grup içinde toplanan bazı ünlü anarşistlerin, 1892'de yayınladıkları bir broşürde, bu konuda şöyle denilmekteydi; "...Eğer, bazı sendikalara girmek mümkün değilse daha önce var olanın yanına yenisi kurulmalıdır."[4] Görülüyor ki, bu ikinci eleştiri de ilk bakışta özellikle sosyalizm açısından son derece doğru gibi gözükmektedir. Ne var ki, bu eleştirinin doğru sayılabilmesi, bazı koşullara, özellikle de demokratik ortamın var olup olmadığına bağlıdır. Gerçekten de, tüm sınıf ve tabakaların, kendi bağımsız siyasal örgütlerini kurabildikleri, özgürce kendi sınıfları çıkarına politik mücadeleye katılabildikleri demokratik bir ortamın bulunduğu ülkeler ve koşullarda, işçi sınıfının ekonomik mücadele örgütleri olan sendikaların, işçi sınıfının poli-

2. 15 Mayıs 1970 tarihli *Dünya* Gazetesinden.
3. Bütün sağ basında çıkan yazı, haber ve yorumlardan. (Bkz. 15/16 Haziran ve Basın Bölümü)
4. Lefranc George, *Le Syndicalisme en France PUF*, Paris 1966, s. 23, Doç Dr. A. Işıklı.

tik mücadele örgütü olan PARTİ'ye bağlanmaları sağlanır. Sendika enflasyonu da ancak böyle önlenebilir. Bu demokratik ortamda, önüne gelenin sendika kurarak işçi sınıfı adına ekonomik mücadeleye girişmesine olanak yoktur. Bu ortam sağlanmadan, sendika enflasyonunu önlemek iddiasıyla yasa değişikliği getirmek hiçte inandırıcı olmamaktadır. Sendika enflasyonunu yaratan, anti-demokratik ortam ve bu ortamın sendikacılık anlayışıdır. Gerçekte bu eleştiriyi yöneltenlerin amacı, bu ortamda işçi sınıfının mevcut, gerçek ekonomik örgütünü ortadan kaldırmaktır. Eleştiri burjuvazinin kamufle edilmiş istek ve amaçlarını içermektedir.

Eleştiride yer alan "sendika ağaları" ve bunların "kendi saltanatlarını korumak" için, işçiyi "tahrik" ettikleri iddiaları da önem taşımaktadır. Bu iddialara cevap verebilmek için öncelikle 15/16 Haziran olaylarını, yandaş diğer hiçbir faktör olmaksızın Disk'in tek başına yaratıp yaratmadığını araştırmak zorunludur. Bu konuda kitabın başında biz, düşüncelerimizi açıkladık. Bize göre, diğer ekonomik ve politik faktörler olmaksızın Disk'in tek başına bu denli geniş kapsamlı bir direnişi örgütleyip yürüttüğünü kabul etmeye imkân yoktur. Olaylar da bu kanıyı doğrulamaktadır. Örneğin İstanbul'da direnişe katılan işçilerden bir çoğunun, Türk-İş'e bağlı sendikalara üye oldukları bilinmektedir. Bu işçilerin, direnişe katılmalarında özellikle örgütlenme bakımından Disk'in hiçbir katkısı olmamıştır. Ya da bu katkı çok azdır. Disk, bir yere kadar bu hareketin örgütlenmesini ve yürümesini sağlamıştır. Ancak, asıl önemli faktör, 1970 Türkiyesi'nde mevcut ekonomik ve politik durumun yarattığı ilerici ve devrimci birikimdir. Tüm dağınıklığına ve politik örgütten (İSP'den) yoksun olmasına rağmen bu birikim, Disk'in hareketinin kapsamını bu denli genişletmiştir.

Direnişi yaratan kişiler bulunduğunu, bunların "sendika ağaları" vb. olduğunu söylemek ve bu düşüncenin doğruluğuna gerçekten inanmak, bizce mümkün değildir. Böyle bir kabul, gerçekte sorunun tam olarak kavranmasına ve çözümlenmesine engel olmak amacını taşıyan, idealist bir görüş olacaktır. "Sendika ağaları" ve kurumları Amerikan tipi sendikacılık anlayışının bir sonucudur. Bu ortam ve doğal sonucu olan anlayış sürdükçe, "sendika ağaları"da olacaktır. Ancak, kitlelerin somut istekleri ve belli toplumsal koşullar biraraya gelmeden "sendika ağaları"nın ya da diğer herhangi bir kişinin ya da kişilerin böyle bir eylemi, direnişi gerçekleştirebileceklerini kabul etmek bilime aykırı düşmek demektir.

–Eleştiri ya da bir gözlem: "İhtilâlin Mantığı" adlı kitabın yazarı Şevket Süreyya Aydemir, kitabında yukarıdaki eleştiriler doğrultusunda, konuyu derinlemesine inceleyerek ilginç sonuçlara varmaktadır. Yazar, konuyla ilgili olarak şöyle demektedir;[5]

"Evet, Marks'ın, hatta Lenin'in zamanında, bu günkü İş Hukuku, bu günkü Sendikalar, Kamu İktisadi Teşekkülleri, Sağlık garantileri, devletçe kanunlaştırılan Grevler-Lokavtlar ve ihtilâflar üzerine müzakere hakları, Genel Sigortaya doğru giden hayat garantileri, işçi partileri, Sosyal Demokrat Reformlar ve bunların getirdiği İktisadî-Siyasî mücadele örgütleri yoktu. Nihayet Plân ve Millî Plânlarla, yatırımların izlenmesi, yabancı ülkelerde, yabancı işçilere Sigorta-Emeklilik hak-

5. Ş. S. Aydemir, *İhtilâlin Mantığı*, s. 468-469.

ları, işletmeler üstünde işçi örgütlerinin denetleme imkânları, Toplu sözleşmelerin sağladığı emniyet aşamaları mevcut değildi. Türkiye'de ise ve aslında henüz 10 yıllık bir süre içinde, bu haklar ve imkânlar, yeni fütuhat yolları açmaktadır. 10 yıllık diyoruz. Çünkü 1937 İş Kanunu ile, 1946 Sendikalar Kanunlarının, hukukî müeyyideleri yoktu...

Şu halde, adına sınıf mücadelesi de desek, ki zaten Demokrasi sınıflı toplumlarda bir ayarlama rejimidir, kendilerini sosyal davalara vermek isteyenler için Türkiye'de bazı yollar ve imkânlar açılmıştır. Meselâ başka memleketler işçilerinin 150 yıllık mücadelelerinden kazanamadıkları bir üstün hakkı, yani, bütün Sendikaların bir merkezi örgüt etrafında toplaşmaları ve Toplu Sözleşmelerin 800-900 arasındaki Sendikalarda değil 20-30 arasındaki iş kollarında yapılması hakkını, Türkiye'de hem de reaksiyoner bir iktidarın devrinde, Hükümet kanunlaştırmak istemişti. Ama Devrimci olduğunu savunan bir işçi teşkilâtı, yani Disk bunu önlemişti. Sanıyorum ki dünyanın hiçbir yerinde sağduyulu bir işçi teşekkülü, böyle bir hataya düşmemiştir. Böyle bir imkânı kaçırmamıştır...

Ayni suretle. İşçi sınıfının iktisadi mücadelesini yürüten Sendikalar yanında, onun siyasi mücadelesini, Parlamentoda sürdülecek bir siyasî partinin, meselâ Sosyal Demokrat Partinin teşekkülüne, Türk-İş'in güçlü önderleri olan bazı Liderlerin engel oluşları da, bu Liderlerin akıl almaz hataları olmuştur. Bu iki hata ile Türkiye'de İşçi hareketinin, millî ölçüde gelişmesi, en az bir kaç yıllık bir kayba mal olmuştur. Yoksa 1973 seçimleri Parlamentoya, ön saflarda yer alabilecek kadar güçlü bir millî çalışma partisi getirebilirdi..."

Bilindiği gibi yazar, TKP'de rol üstlenmiş, sonradan dönmüş KADRO hareketinde "kemalizm"e teorik bir formasyon kazandırmak istemiş ve "kemalizm" ile sosyalizmi "kaynaştırma" sevdasına tutulmuştur. Ş. S. Aydemir, Sovyetler Birliği'nde öğrenim görmüştür. Bu bir yana, Marksizm'i de iyi bilir... Bu bakımdan, yazarın eleştirileri çok daha önem kazanmaktadır. Ve bunun içindir ki, yazarın eleştirilerine ilişkin görüşlerimizi ayrı bir başlık altında toplamayı uygun bulduk.

İşçi sınıfının, bilime dayalı dünya görüşünden hareketle sosyal kurtuluşunu arayıp-sağlayacağı... Sosyalistlerin PARTİ'li mücadele yaptıkları... Gene, sosyalistlerin, işçi sınıfının sendikal birliğinden yana oldukları... vd. bilinen genel doğrulardır.

Şimdi, bilinen bu genel doğruların ışığında, yazarın önerilerine bakalım;

Yazar, "asıl önemli olan Toplu sözleşmeler, 800-900 sendika tarafından değil de, 20-30 sendikaca yapılsın..." diyor. Yasa değişikliğini böyle görüyor. Ve "Devrimci olduğunu savunan" "Disk"in "böyle bir imkânı" "kaçır"dığını belirtiyor. Ayrıca, Disk'e böyle yüklenirken, bu arada Türk-İş'e de yüklenmiş, haksızlık(!) yapmamış oluyor. Yazısını böylece sürdüren yazar, başından beri angaje olduğu görüşünü öneriyor... Diyor ki; "Türk-İş'in" "güçlü" liderleri'nin hataları yüzünden, "işçi hareketinin, millî ölçüde gelişmesi" gecikmiştir... "Millî çalışma partisi getirilebilirdi..."(!)

Yazarın güçlü sendikacılık anlayışı, işkolları esasına göre örgütlenmiş, güçlü sendikalar konusundaki görüşlerine, katılmamak elde değil. Ancak, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bunun bazı ön koşulları olduğunu kabul etmek gerekli. Bu ko-

şullar yaratılmadan güçlü sendikalar kurulamayacağı açık. Bu bakımdan yasa değişiklikleri, yazarın belirttiği güçlü sendikaların kurulmasını sağlamayacak, işçi sınıfının sendikal birliğini sermaye yanlısı Türk-İş'in şemsiyesi altında toplayacaktı.

Gerçekte, işçi sınıfının sendikal mücadelesi yazarın belirttiği gibi 800-900 sendika tarafından değil, 2000'i aşkın sendika tarafından yürütülüyordu. Bu sayı, gerçekten korkunçtur. Ancak, bu sendikacılık kaosunu yaratan, bilime aykırı sendikacılık anlayışıdır. Bu durum, burjuvazi tarafından bilinerek ve istenerek yaratılmıştır. Disk, bir bakıma, yerleşmiş bu sendikacılık anlayışına reaksiyon olarak ve işçilerin sendikal birliğini sağlamak üzere doğmuştu. Disk'in anladığı sendikal birlik (nitel) bir özellik taşımaktadır. Türk-İş'in (nicel) görünümüne bakarak onu gözlerde abartmak ve bu görünümün devam edeceğini sanmak yanlıştır. Yakın geçmişteki olaylar da bu kanıyı doğrulamaktadır. Bu nedenle, Türk-İş liderlerinden yazarın belirttiği nitelikte de olsa bir parti oluşturmalarını beklemek ve buna inanmak olanaksızdır. Nitekim, TİP'in kuruluşu sırasında bu yolda bir girişim yapılmış, ancak başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yine son zamanlarda Türk-İş içinde oluşan "Sosyal Demokrat Sendikacılık" hareketine paralel olarak bir parti oluşturma söz konusu olmuş, ancak Türk-İş liderleri, çeşitli demeçlerinde Türk-İş'in "partiler üstü" politikaya taraftar olduğunu ileri sürerek, sendikacılıktan partileşmeye gitmeyi reddetmişlerdir. "Partiler üstü" politikanın yanlışlığına ileride değineceğiz. Ancak, burada yazarın önerdiği nitelikteki bir partinin oluşturulmasına Türk-İş yöneticilerinin ve burjuvazinin bazı kesimlerinin çıkarlarının engel olduğunu ve Türk-İş'in tabanın da böyle bir partiden yana olmadığını belirtmek gerekiyor. Türk-İş'in tabanının, yazarın "işçi hareketinin millî ölçüde gelişmesi", "Disk gibi ilerici örgütlerin, işçi sınıfının mücadelesini burjuvazinin yanında ve onun çıkarları doğrultusunda değil, *Milli olmayanların* çıkarları doğrultusunda yürüttükleri" vb gibi görüşlerine katılmadığını, gerek 15/16 Haziran olayları sırasında gerekse ondan sonraki gelişmelerde açıkca görülmüştür. Yazarın bu gelişmeleri göz önüne almamış olmasına imkân veremiyoruz. Öyle ise, yazarın gerçek amacı nedir? Bizce yazarın gerçek amacı, işçi sınıfına ekonomik-politik mücadelesi içinde oluşacak kendi partisini kurmasını önlemek için, tepeden inme bir yolla ve önerdiği biçimde parti kurulmasını sağlamaktır. Şunu da belirtelim ki, yazarın önerdiği parti kurulsa dahi, onun, yazarın nitelendirdiği gibi "güçlü bir millî çalışma partisi" olamayacağı açıktır.

Yazarın, işçi sınıfının Marx'tan bu yana kazandığını iddia ettiği "haklar", "olanaklar" ve "yeni fütûhat yollar"ına ilişkin görüşlerini de son derece abartılmış - özellikle az gelişmiş ülkeler için- buluyoruz. Doğal ki, işçi sınıfının bugün sahip olduğu "haklar" ve "olanaklar", 19. yüzyıldakilerle kıyaslanamaz. Ancak, bunu bir ölçü olarak alamayız. Çünkü bunlar, sosyal gelişmenin zorunlu kıldığı asgarî sonuçlardır. Bu nedenle de yazarın nitelendirdiği biçimde nitelendirilmelerine olanak yoktur. Hatta, burjuvazi, koşullar elverdiğinde, sosyal gelişmenin zorunlu kıldığı bu asgarî sonuçları dahi tarihsel gelişime ters düşse de kısıtlamak için derhal harekete geçebilmektedir. Kısaca, çağımız işçi sınıfı için, bu asgarî koşullarla yetinmek asla söz konusu değildir.

* Bu parti isim ve önerisini, ırkçı ve faşistler (MÇP) kullanmıştır. (Y.n. 2001)

–***Eleştiri:*** "Disk dışındaki tüm devrimci kuruluşlar, TİP, Dev-Genç, TÖS, İPSD vd. ilerici kuruluşlar, demokratik güçler, bir araya gelerek, birlikte bir eylem düşünülmelidir. Sadece 274-275 sayılı yasalara karşı değil, tüm anti-demokratik girişimler ve bunun içinde 274-275 sayılı yasalar birlikte protesto edilmelidir. Konulacak eylemde, başta ABD emperyalizmi olmak üzere iç ve dış tüm sömürü, 'işsizlik ve pahalılığın' asıl kaynakları, emekçi halka anlatılmalı, faşizme ve tüm sömürüye karşı 'Genel Direniş' örgütlenmeli, Disk, soyutlanmamalıdır."

Önerilen "Genel Direniş"in örgütlenemeyiş nedenleri, aynı zamanda diğer eleştirilere de cevap niteliğindedir. Bu nedenlere diğer bölümlerde değinmiştik. Burada konuyu kısaca özetleyeceğiz. Böyle bir "Genel Direniş"in örgütlenemeyiş nedenlerini şöyle sıralabiliriz;

– İşçi sınıfının, politik mücadelesini yürütecek PARTİ'den yoksun bulunması,

–TİP, "partisiz sol", diğer demokratik kuruluşlar, sendikalar, kitle örgütleri, vd. arasında bulunması gereken ilişkilerin bulunmayışı,

–Sendikaların, işçi sınıfının ilerici mücadelesinde yalnızlığı. Ekonomik mücadelenin, politik mücadeleden ayrı tutulmak istenmesi,

–Yurtsever ve ilerici gençliğin, işçi sınıfının ilerici hareketinden soyutlanmış olması,

–İlerici kuruluşlar ve aydınlar arasındaki ilişkilerde hiçbir işlerliğin bulunmaması,

–...

Sıralanan bu nedenler, ilerici kesimin hata ve kusurlarıdır. Bunu yaratan nedenlerin başında ise, "Türkiye üzerine doğru bir değerlendirme ve araştırmanın yapılmamış oluşu ve buna bağlı olarak saptanacak yolun açıkça belirlenmemiş bulunması..." gelmektedir. Bu arada, yayın yolu ile yapılan provokasyonların da üzerinde önemle durmak gerekir.

Tüm bunlara rağmen 15/16 Haziran'dan önce "Genel Direniş" konusunda bazı girişimler olmuş ve özellikle İPSD 4-10 Mayıs 1970'de çeşitli yerlerde kitle eylemleri düzenlemeyi başarmıştı. Ancak, bu eylemler de bir "Genel Direniş"e dönüşememiştir. Yukarıdaki nedenler buna engel olmuştur. 15/16 Haziran'da da böyle oldu. Ondan sonra da "Genel Direniş" konusunda çağrılar yapıldı, ancak, başarı sağlanamadı. Özellikle 15/16 Haziran'dan sonraki çağrılar ise, ilerici kuruluşlar arasında diyalog kurulamadan, faşizme karşı savaşacak kurumlaşmalar yaratılamadan "1971 Rejimi"nin gelişiyle gerçekleşme olanağını yitirdi.

–***Eleştiri:*** Olaylarla ilgili olarak üzerinde durulması gereken diğer bir nokta da, ölüm, yaralanma ve tahriplerdir. Bu konuya diğer eleştiriler arasında da kısaca değinmiştik. Burada, önemi dolayısıyla, konuyu biraz derinleştirmek istiyoruz.

Olaylardan sonra burjuvazi, asla hiç kimsenin arzu etmeyeceği bu sonuçları diline dolayarak, işçi sınıfına ve özellikle Disk'e karşı bir eleştiri, daha doğru bir deyimle, karalama ve kötüleme kampanyası açmıştı. Kampanya sırasında sağ basında yayınlanan yazılardan önemlilerini, örnek olarak ilgili bölümde vermeye çalıştık.

Öncelikle belirtelim ki; olaylar sırasında meydana gelen bu sonuçları, Bakunin ve Sorel gibi Anarko-Sendikalistlerin önerdikleri bir "tahripçi şiddet" saymaya imkân yoktur. Gene, işçi sınıfının ve Disk'in gerek başlangıçta ve gerekse hareket içinde bu tür şiddet olaylarını öngördüklerini kabule de imkân olmadığı kanısındayız.

Burjuvazi açtığı kampanya ile işçi sınıfını ve Disk'i *"mala ve cana kıymakla"* suçluyordu. Oysa, özellikle ölüm olaylarından işçileri sorumlu tutmaya olanak yoktu. Öncelikle ölümler, tabanca kurşunu ile meydana gelmişti. Olaylara katılan işçilerden hiç birinde ise tabanca ya da ateşli silah bulunmuyordu. Zaten, açılan tüm davalarda işçilerin, tabanca ya da ateşli diğer bir silah taşıdıkları ve kullandıkları yolunda bir iddia ileri sürülmedi. Bu konuda en küçük bir kanıt da yoktu. Böyle olunca, ölümlere sebep olan kurşunların işçiler tarafından atılmadığı kolayca ortaya çıkıyordu. Nitekim, Kadıköy Cumhuriyet Savcılığı, ölümler, özellikle de polis memurunun öldürülmesiyle ilgili olarak bazı işçiler hakkında açtığı soruşturma sonucunda "soruşturmaya mahal olmadığına" karar verdi.

"Mala kıyıldığı" yolundaki iddia ise, AP, GP, MHP ve Türk-İş binalarının tahrip edilmesi ve Kadıköy Kaymakamlığının ve bazı polis otoları ile özel otoların yakılması ve tahribi ile ilgili idi. Sonradan yapılan inceleme ve açıklamalarda, özellikle Kadıköy Kaymakamlık binasının yakılmasına, Kaymakamlığı korumak için alınan bazı yanlış tedbirlerin neden olduğu belirtildi.

Diğer tahrip olaylarında ise, işçi sınıfının direnişini kötü göstermek için araya karışan ajan-provokatörlerin parmakları olduğu açıkça anlaşılıyordu. Bilinmelerine karşın, nedense bunlara hiçbir yasal işlem yapılmadı. Özellikle, işçi sınıfı ile askerleri çatıştırmak için kışkırtma yapan provokatörler en önemlileriydi.

Ancak hemen belirtelim ki, direnişi tümüyle "provokasyon" olarak nitelendirmek ya da direnişteki tüm olayların provokatörler tarafından yapıldığını söylemek doğru bir gözlem sayılamaz.

– ***Provokasyonlar Üzerine:*** Burada yeri gelmişken provokasyon konusuna değinmekte yarar var. Bu sözcük, bu nitelendirme, sağlı "sol"lu burjuva partileri ve sözcüleri tarafından gerekli-gereksiz biçimde kullanılıyor. Herkesin devrimci hareketi eleştirmeye kalkması ne denli yanlışsa, ulu orta bu sözcüğün kullanılması da bizce o denli yanlıştır. Böyle bir kullanım, "hata ve yanlış yapanlar"la gerçek "provokatör"lerin birbirine karıştırılmasına neden olmaktadır. Oysa, bunları birbirlerinden kesin olarak ayırabilmek gerekir.

15/16 Haziran olayları sırasında bir dizi provokasyon yapıldığını daha önce belirttik. Herkesin bildiği bu provokasyonlar gizlenemez, gizlenmemelidir. Ancak, bunları abartmak ve bu açıdan Disk'i eleştirmek de doğru sayılamaz. O dönemde hatta bugün bile bu hata işlenerek, Disk eleştirilmektedir. Disk'i işçi sınıfının politik örgütünü eleştirir gibi ele almak; konuyu "bilinçli-bilinçsiz" başka alanlara çekmek ve orada gereksiz didişmelerle tükenmek demektir. Böylesine bir hata ve yanlış yapıldıktan sonra işin içinden kolay kolay çıkılamaz ve sonuçta herkes birbirini "devrimcilik", "ilericilik" adına hırpalamış, dolayısıyla devrimci harekete ve kuruluşlara zarar vermiş olur.

Değil Disk, tüm demokratik kuruluşlar, yapıları gereği bir çok rahatsızlığı bünyelerinde taşıyabilirler. Bu nedenle Disk içinde de bir çok ajan-provakatör bulunabilir, çıkabilir. Ajan-provokatörler, Marksist-Leninist ilkelere göre kurulmuş olan politik örgütlerde de pekala barınabilmekte, çıkabilmektedir. Tarihte bunların sayısız örnekleri gösterilebilir. İşçi sınıfının politik çıkarları için mücadele eden örgütlerde dahi bulunabilen bu türden ajan-provokatörler, demokratik örgütlerde rahatlıkla barınabilmek olanağını bulurlar. Burjuvazi, sınıfsal çıkarları gereği tüm demokratik örgütleri kontrol altında tutmak zorundadır. Burjuvazi için önemli olan, bu örgütlerin varlığı değil, nitelikleridir. Sınıfsal mücadelede nerede ve ne yapacaklarını bilmek ve denetleyebilmek koşuluyla bazı demokratik örgütlerin yaşamasına rıza gösterilebilir. Ancak, bunlar içinde haber alma, kontrol ve arzuladığı bazı amaçlarına yöneltmek için daima güvenilir adamlarını bulundurur. Bu, burjuvazinin görevidir. Bir devrimci örgüt için ise, başta gelen sorun ve görev, burjuvazinin bu oyununa gelmemek, onu bozmaya çalışmaktır.

15/16 Haziran Nedir?

Buraya kadar derlediklerimizden yararlanarak 15/16 Haziran'ı şöyle tanımlayabiliriz; Doğurduğu hukukî sonuçlar bir yana, 15/16 Haziran; işçi sınıfının, kazanılan hakların savunulması yolunda, ülkedeki sosyal, ekonomik ve politik gelişmeler sonucu doğan sınıf çelişkilerinden ve bunların sonucu giderek oluşan ilerici hareketin birikiminden yararlanarak gerçekleştirdiği, demokratik-politik nitelikte, ülke tarihinin en büyük sınıfsal bir kitle hareketidir.

Şimdi bu tanımlamadan hareketle 15/16 Haziran'a ilişkin görüşlerimizi biraz derinleştirelim;

a) 15/16 Haziran Bir Dizi Hukukî Sonuç Doğurmuştur:

Olayların somut nedeni olarak gösterilen 274-275 sayılı yasaların değiştirilmesine ilişkin tasarılar, bunlar üzerinde yapılan hukukî tartışmalar, 274 sayılı yasada değişiklik yapan 1317 sayılı yasaya karşı açılan iptal davası, bu konudaki Anayasa Mahkemesi kararı, olaylardan sonra sıkıyönetim ilan edilmesi, sıkıyönetimin TBMM'de onaylanması, sıkıyönetim kararına karşı gerek Danıştay, gerekse Anayasa Mahkemesinde açılan iptal davaları, Sıkıyönetim Askerî Mahkemelerinde açılan davaların birçok hukukî sonuç doğurduğu biliniyor.

b) 15/16 Haziran'ı İşçi Sınıfı Yapmıştır:

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, 15/16 Haziran'ın bazı kişiler ya da kuruluşlarca *yaratıldığı* yolundaki görüşlere katılmaya imkân yoktur. Hemekadar Disk'in gerek örgütlemede ve gerekse yürütmede önemli payı varsa da, böyle bir eylemi disiplinli bir biçimde demokratik hedeflerine sonuna kadar götürecek politik örgütten yoksun olduğu halde, tabanda tüm sendikal farklılıkları ve diğer çelişkileri bir yana iten devrimci özne ve nüvelerle kaynaşıp buluşan işçi sınıfı gerçekleştirmiştir. İşçi sınıfı, bu direnişi ile "kendisi için sınıf olma" yolunda büyük bir adım da atmıştır.

c) 15/16 Haziran, Kendiliğinden (spontane) Bir Hareket Değildir:

Bazıları, 15/16 Haziran'ın kendiliğinden bir hareket olduğunu iddia etmektedirler. Kanımızca bu iddia yanlıştır. Olayların nedenleri ve eylemin örgütleniş biçimi, en azından bir yıl öncesinden "Anayasal Direniş Komiteleri"nin kurulmuş oluşu, hareketin kendiliğinden (spontane) olmadığını kanıtlamaktadır. 15/16 Haziran iç örgütlülüğe sahiptir; kitleleri hareketlendirmiş ve yanına almayı başarmıştır. 15/16 Haziran iki günü ifade eden bir tarih değil, Türkiye işçi sınıfı hareketinin yüzyıllık tarihsel birikiminin uzantısında, en azından bir iki yıllık bir dönemi kapsayan sınıfsal mücadelenin simgesidir.

d) İşçi Sınıfı Bu Harekette Ülkedeki Sosyal, Ekonomik ve Politik Gelişmeler Sonucu Doğan Sınıf Çelişkilerinden ve Bunların Sonucu Giderek Oluşan İlerici-Devrimci Birikimlerden Yararlanmıştır:

1970 Türkiyesinin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve politik koşullar sonucunda, burjuvazi ile emekçi sınıflar arasında doğan uçurum, ilerici-devrimci hareketin daha da gelişmesini sağlamış ve işçi sınıfı 15/16 Haziran'da ilerici hareketin bu birikimini yanına alarak, gücünü daha da arttırabilmiştir. Örneğin, yasa değişikliklerine karşı yurdun dört bir yanından yükselen protestolar, aydınların ve gençliğin işçi sınıfının yanında yer aldıklarını göstermektedir. Ayrıca, olaylardan sonraki anti-demokratik uygulamalara karşı demokratik güçlerin gösterdikleri tepkiler de anılmaya değer.

e) 15/16 Haziran, İşçi Sınıfının Kazanılan Hakların Savunulması Yolunda Giriştiği, Demokratik-Politik Nitelikte Bir Harekettir:

İşçi sınıfı, 15/16 Haziran direnişiyle, kazandığı demokratik-sendikal haklarının geri alınmasına karşı çıktığını açıkça göstermiş, bu yoldaki doğal, meşru, yasal ve sınıfsal iradesini açıklamıştır. İşçi sınıfının bu direnişi Anyasal toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılması yolu ile gerçekleştirilen demokratik bir baskı mekanizması niteliğini taşımaktadır. Ve bu nedenle de özünde politik bir harekettir.

Ancak, hareketin politik oluşu onun, burjuvazinin nitelendirdiği biçimde bir "ihtilâl provası", "ihtilâl-devrim" sayılmasını gerektirmez. Bu nitelemeler hakim gerici sınıfların korkusunu yansıtmaktadır. Bilindiği gibi, ihtilâl-devrim, kısaca, kendi sosyal, ekonomik ve politik görüşünü ve çıkarlarını egemen kılmak için bir sosyal sınıfın, egemenliği elinde bulunduran diğer bir sosyal sınıfı bütün fonksiyonlarıyla ortadan kaldırması ve iktidarı ele geçirmesidir.

Kazandığı demokratik-sendikal haklarını savunma amacında olan işçi sınıfının 15/16 Haziran'da, burjuvaziye karşı bir iktidar isteği bulunmamaktaydı. Esasen işçi sınıfı böyle bir istekte bulunmak için bilimsel olarak zorunlu sayılabilecek tarihsel-nesnel koşullardan ve politik örgütlenmeden de yoksundu. Kısaca, 15/16 Haziran'da, devrim için zorunlu objektif ve subjektif koşulların hiç biri yoktu ki, hareketi "devrim-ihtilâl" ya da "ihtilâl provası" sayabilelim. Hareket sonuna kadar götürülseydi işçi sınıfı iktidarı ele alacak mıydı ki, harekete "ihtilâl provası" denili-

yor? Esasen, sosyal devrimlerin "provası", "antrenmanı" olamaz. Sosyal devrimlerin olsa olsa teşebbüsü olabilir, ancak 15/16 Haziran'ı böyle bir teşebbüs saymaya da imkân yoktur. Ancak, bu hareketi bir adım ileri sıçratmak amacını gizlemeyen organize nüvelerin çabaları da bilinmektedir.

Gerçeği ortaya koymak gerekirse, 15/16 Haziran direnişi, ülkeyi anti-demokratik, faşist yöntemlerle yönetmek isteyen egemen güçlerin ağır baskı ve sömürüsüne karşı işçi sınıfının tarihsel-sosyal bir karşı koyuşudur. Bu konuda söylenebilecek son söz, işçi sınıfının bu direniş ile büyük bir güç olarak politik alanda yer sahibi olduğunu açık bir şekilde göstermiş olduğudur.

f) 15/16 Haziran Ülke Tarihinin En Büyük Kitle Hareketidir:

15/16 Haziran, 1961'deki Saraçhane Mitingi de dahil olmak üzere, Osmanlı İmparatorluğu döneminden, yapıldığı tarihe ve hatta günümüze dek gerek katılanların sayısı, gerek hareketin genişliği ve niteliği (istekleri, içeriği vd.) açısından ülke tarihinin (henüz aşılamamış) en büyük kitle hareketidir.

15/16 Haziran'ın Vurguladığı Gerçekler ve Sorunlar:

15/16 Haziran'dan bu yana beş yıldan fazla bir zaman geçtiği halde o dönemin koşulları, olayları ve bunlara karşı çeşitli çevrelerden gelen tepkiler, bizim için "mazide" kalmış sayılamaz. 15/16 Haziran'ı yaratan ortam, günümüzde de değişik bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Burjuvazi bugün de işçi ve emekçi sınıfların sosyal, ekonomik ve politik alanlardaki mücadelesini engellemek istemekte, bunu sağlamak için demokratik hak ve özgürlükleri kısıtlamaya, baskı ve terör altına almaya çalışmaktadır.

Ancak, burjuvazinin tüm engellemelerine rağmen başta sanayide çalışan işçi sınıfı olmak üzere tarım kesiminde çalışanlar, diğer emekçi kesimlerdekiler, kısaca tüm demokratik güçler, insanlığın özlemi olan barış, demokrasi, özgürlük, eşitlik ve nihayet sosyalizm yolunda ilerlemenin mücadelesini vermekteler. Bu yolda atılan her doğru adım, burjuvaziyi düşündürmekte ve onu, gerçek demokrasinin kurulmasını sağlayacak sosyal gelişmeyi engellemek için "çareler" aramaya sevketmektedir. Fakat burjuvazinin bulabildiği çareler, demokratik güçleri yollarından çevirmeyi doğal olarak sağlayamamaktadır. Ne varki, henüz demokrasi sağlam temellere oturtulmuş, ona çağın anlayışına uygun bir anlam verilebilmiş değildir. Burjuvazinin, ülkede gerçek demokrasinin kurulmasına yanaşmayacağı bir gerçektir. Türk burjuvazisinin tarihsel evriminde demokrasiye bir ihtiyacı olmadığını gösteren yüzlerce örnek gösterilebilir. Gerçek demokrasinin kurulması işçi sınıfının politik mücadelesi sonucunda sağlanacak, sınıfsız, sömürüsüz, sınırsız bir toplum projesinin hayatta vücut bulmasıyla gerçekleşecektir; demokrasi ancak o zaman bir anlam kazanacaktır. Fakat, bunun kolay kolay sağlanacağını sanmak en azından saflıktır. Demokrasi ve özgürlükler, güç evrelerden, çetin mücadelelerden geçilerek kazanılabilir. Bu yolda tüm ilericilere büyük sorumluluklar düşmektedir. İlericiler, demokratlar, devrimciler, sosyalistler, marksistler demokratik hak ve özgürlüklere bilinçle ve kararlılıkla sahip çıkmak, faşizmin hesaplarını bozmak, Anaya-

sanın geriye doğru değiştirilmesini önlemek, değiştirilen hükümlerin, ileriye dönük yeni biçimler almasını sağlamak, işçi sınıfının demokratik ve ekonomik mücadelesini yürüten örgütleri desteklemek, demokratik örgütlenmenin en büyük engelleri olan anti-demokratik yasa hükümlerinin (141-142-146 vb. gibi) kaldırılmasını sağlamak, burjuvazi karşısında işçi sınıfının politik mücadelesini yürütecek PARTİ'nin oluşturulmasını sağlayacak demokratik ortamı gerçekleştirmeyi, kendilerine başlıca görev saymalıdırlar. 15/16 Haziran dönemi, bu yolda atılacak adımlara yol gösterici, zengin malzemelerle doludur. Aslında, 15/16 Haziran'ın önemi de ondan çıkarılabilecek derslerde, onun vurguladığı gerçeklerde ve gözler önüne serdiği sorunlardadır. Bizce, bu gerçekler ve sorunlar kısaca şöyle sıralanabilir;

– 15/16 Haziran, işçi sınıfı öğretisini şaşmaz bir biçimde doğrulamıştır.

– 15/16 Haziran, işçi sınıfı inkârcılarına, bilimi sulandırmak isteyenlere indirilmiş ağır bir darbedir,

– 15/16 Haziran politik alanda işçi sınıfının örgütlü mücadele etmesinin zorunluluğunu, kısaca, İşçi Sınıfı PARTİ'sinin oluşturulması sorununu gündeme getirmiş, vurgulamıştır,

– 15/16 Haziran, işçi sınıfının sosyal kurtuluşu yolunda, işçi sınıfının sendikal birliği sorununun ne denli hayati bir önem taşıdığını bizzat yaparak öğretmiştir.

– 15/16 Haziran, ilerici sendikacılığın önemini anlamamızı sağlamış, böyle bir sendikacılık hareketinin nasıl olması gerektiği, görevleri ve nitelikleri konusunda asla unutulmaması gereken son derece önemli bilgiler edinilmesine yol açmıştır.

– 15/16 Haziran, tüm demokratik güçlerin, oluşturulması şart İşçi Sınıfı PARTİ'si ile ilişki kurmalarının zorunlu olduğunu göstermiştir,

– 15/16 Haziran, cuntacı, darbeci ve komplocu girişimcilerin hesaplarını(!) büyük ölçüde bozmuştur.

– 15/16 Haziran, işçi sınıfının tutarlı bir demokrasi mücadelesinde hesaba katılması gereken en temel güç ve tek güvence olduğunu ispatlamıştır!

İşçi Sınıfının Politik ve Ekonomik Mücadelesi Arasındaki İlişkiler Konusunda Genel Bilgileri Hatırlatma ve Türk-İş'in "Partiler Üstü Politika"sı Üzerine Birkaç Söz:

Kapitalist düzen içinde işçi sınıfının ekonomik durumunu düzeltmek amacı ile burjuvaziye karşı sendikalar içinde örgütlenerek mücadele etmesinin zorunluluğu bilinen bir gerçek... Ancak, burjuvazinin de bu mücadelede kendi çıkarlarını korumak istediği ve bu amaçla sendikal mücadeleyi çeşitli yönlerden engellemeye çalıştığı da biliniyor. Burjuvazinin bu konudaki girişimlerini tek tek saymak imkânsız. Bu engelleme, yasaların değiştirilmesinden, uygulamadaki baskı ve şiddet yollarına, sarı sendikalar kurmaktan, işçileri yıldırmaya çeşitli görünümlerde ortaya çıkabiliyor. Ancak, burjuvazinin bu yolda attığı en önemli adım, şüphesiz işçi sınıfının ekonomik mücadelesini politik mücadeleden ayırmak için giriştiği çabalardır. Ülkemizde Türk-İş'in "partiler üstü politika" sloganı ile somutlaşan bu durum, gerçekte işçi sınıfının politik mücadelesinin ekonomik mücadelesi ile bütünleşmesine

engel olarak onu, her iki mücadele alanında güçsüz kılmak ve hedefe varmasını olanaksızlaştırmak amacını gütmektedir.

Ülkemizde Türk-İş tarafından savunulan bu görüş, 19. yüzyıl Ekonomistlerinin görüşüne uymaktadır. Kurucusu Bernstein olan Ekonomizm (Trade unionisme : ekonomi ile politikanın kesin bir içimde ayrılmasını ve işçi sınıfının politika ile uğraşmayıp ekonomik durumunu düzeltmek için kurulu düzenin sınırları içinde sendikal mücadeleyi yürütmesini önermektedir.

Tarihi materyalizmi reddeden Anarşistler de, ütopik felsefeleri ile işçi sınıfını politikadan uzak tutarak aynı sonuca varmaktadırlar.

Oysa, yukarıda kısaca değindiğimiz gibi, burjuvazi, işçi sınıfının ekonomik mücadelesine hem ekonomik ve hem de özellikle politik yollarla engel olmaya çalışmaktadır. Böyle olunca, politik mücadele ile bütünleşmeyen işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin, burjuvazi önünde başarılı olmasına asla imkân kalmamaktadır.

Bu durum, daha I. Enternasyonal sırasında tartışılmış ve işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin politik mücadeleden ayrılamayacağı açıkça belirtilmişti. Gerçekten I. Enternasyonalin Londra Konferansında alınan *"9 No.'lu karar"*ın son kısmında;

"...Genel Kurul, Enternasyonalin üyelerine, işçi sınıfının mücadelesi içinde ekonomik mücadele ile siyasal eylemin ayrılmaz bir biçimde birleşik olduğunu hatırlatır" denilmekteydi.[6] Yine I. Enternasyonalin Lozan toplantısında bu husus daha genel bir biçimde dile getirilmiş ve şu karara varılmıştı;

"1– İşçilerin toplumsal bakımdan kurtuluşları, siyasal bakımdan kurtuluşlarından ayrılmaz,

2– Siyasal özgürlüklerin sağlanması, önceliği olan ve mutlak bir gerekliliktir."[7]

Ekonomistlere karşı girişilen mücadelede Lenin ve arkadaşları da özellikle "17'ler protestosu" adıyla anılan bildiride, işçi sınıfının ekonomik mücadelesi ile politik mücadelesini birbirinden ayırmaya imkân olmadığını açıkça belirtmekteydiler.*

Bütün bunlar, Türk-İş'in "partiler üstü politikası"nın tutarsızlığını açıkça ortaya koymaktadırlar. Bugün Türk-İş'in tabanının devrimci sendikalara kaymakta oluşunun önemli bir nedeni, kanımızca bu "partiler üstü politika" anldatmacasının işçi sınıfı tarafından anlaşılmış oluşudur. Ayrıca, işçi sınıfı içinde ciddî kitle çalışmaları yapan devrimci nüvelerin bilinçli çabalarıdır. Öyle ise işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin doğru ve tutarlı yolu ne olacaktır? Bu soru, bizi zorunlu olarak eksikliği duyulan İşçi Sınıfının PARTİ'sinin oluşturulması sorununa ve ilerici sendikacılık konularına götürmektedir.

Konu İşçi Sınıfı Parti'si ile ilerici sendikacılık olunca kanımızca ilk iş, bu ikisi arasındaki farkı belirtmek, PARTİ ile sendikayı birbirinden ayırmak olmalıdır.

* Ayrıntılı bilgi için: V. İ. Lenin, *Sendikalar Üzerine*, Sorun Yayınları, Kasım 1998.

6. Jacques Duclos, *Birinci Enternasyonal*, Öncü Kitabevi, s. 238, İst. 1969.

7. Agy. s. 106.

Bilimsel olarak kabul edilen ölçülere göre, Sendikalar, işçi sınıfının sermayeye karşı günlük ekonomik mücadelesini yürüten mevcut düzenin koşulları içinde bu sınıfın çıkarlarını koruyan ve kollayan meslekî örgütlerdir. Bu nitelikleri gereği de bunlar, olabildiğince geniş tabana oturmak, yine olabildiğince açık ve demokratik olmak zorundadırlar. İşçi Sınıfının PARTİ'si ise, politik mücadele aracı, örgütüdür. Bu nedenle PARTİ, profesyonel devrimci kadrolar ve aralarında ayrım yapılmayan işçi ve aydınlar arasından seçilen, olabildiğince sınanmış disiplinli kimselerden oluşur. Bu her iki örgüt arasında mekik gibi işleyen bir bağ kurulması zorunludur. Sendikaların PARTİ'nin kurmaylık, kontrol ve yönetimi altında olması da yine bir zorunluluktur. Gerçekte ekonomik mücadele, işçi sınıfının politik uyanışının ve gelişmesinin kaynağını oluşturur. Ekonomik mücadelenin ağır basan politik yönü göz önüne alınarak, konulacak eylemlerin genel çizgilerinin PARTİ tarafından çizilmesi ve ekonomik mücadele içinde bilinçlenen işçilerin, sendikalardan PARTİ'ye aktarılmaları, ancak, sendikalarla PARTİ arasında sıkı ilişkiler bulunması ve sendikaların PARTİ'ye bağımlı olmalarıyla sağlanabilir. Arkasında PARTİ'nin kurmaylığı olmayan sendikalar işlevsiz kalır; burjuvazinin kullandığı araçlara dönüşür.

Ekonomik mücadele ile politik mücadelenin birbirleriyle olan diyalektik bağını ve bütünlüğünü göremeden sendikacılığı hor görmek, onu, "burjuvazi ile uzlaşan" bir kuruluş olarak tanımlamak, sendikaları geri plana iten öneriler sunmak, gerçekte sendikalizmi-ekonomizmi yücelten görüşlerle aynı kapıya çıkar. Bu iki görüşte özünde mekanik ve sol sekter bir görüştür. Bu, aynı zamanda işçi sınıfının mücadelesinde, zararlı bir ayak bağıdır. Onun için bu görüş ve tavırların sakatlığını teoride ve pratikte göstermek-yenmek zorunlu bir görevdir.

İlerici Sendikalarda Mücadele:

Buraya kadar belirtmeye çalıştığımız ilkelerden anlaşılacağı gibi, devrimci sendikalar içinde yapılacak mücadelenin, İşçi Sınıfının PARTİ'si tarafından düzenlenmesi zorunludur. Böyle olunca da harekete yönelik eleştirilerin ancak sendika içinde ya da PARTİ tarafından yapılabileceği kolayca anlaşılır. Yapılan hatalar ve yanlışlar ancak sorumlu örgütler içinde ortaya konulur ve doğrusu bulunmaya çalışılır. Bunun dışında, herkesin ilerici sendikaları ve onların ortaya koydukları eylemleri, "paşa gönlünce" eleştirmeye hakkı yoktur. Ancak İşçi sınıfının mücadelesine inananlar, ilerici bir sendikanın demokratik varlığını ve bütünlüğünü koruması ilkesinden hareketle, o sendikayı ele alıp eleştiri yöneltebilirler. Bu eleştirilerin uyarıcı, yol gösterici nitelikte olması gerekir. Aksi halde işçi sınıfı mücadelesinin yıkıcı olacağı kuşkusuzdur. Buna ise, asla izin verilmemelidir.

Sendika içinde mücadele edenlerin, üyelerin, yöneticilerin mutlaka sosyalist olmaları gerekmez. Ekonomik mücadeleyi görebilen, kavrayabilen unsurlar olmaları da yeterlidir. Eğer, sendika içinde doğru bir örgütlenme ve çalışma yöntemi sağlanabilmişse, sosyalist olmayanlardan çekinmeye neden kalmamış demektir.

Sendika içindeki mücadeleyi kişisel sorunlar olarak görmek, kişisel sorunlara indirgemek de doğru değildir. Örneğin, sendika yöneticilerinin değiştirilmesi, yer-

lerine başkalarının getirilmesi ya da seçilmesi yolunda bir dizi mücadeleye tanık oluyoruz. Sorunu, kişilere bağlayan bu tür mücadelelerin sendikal gelişmeye bir şey katmayacağı, aksine, sendikal mücadeleyi yıprattığı bir gerçektir. Bazı yöneticilerin değiştirilmesi yolunda yapılan bu eleştiri ve çabalar başarı kazanıp, söz konusu "bazı yöneticiler"in yerlerine başkaları gelse, sendika nitelik mi değiştirecektir? Bu soruya, eğer sendikanın yapısı, nitelikleri, kadroları, tabanı buna elverişli değilse, kılınmamışsa "bazı yöneticiler" değiştirilip yerlerine başkaları gelse de sendikanın niteliğinin değişmeyeceği, sendikanın, örneğin bir ilerici sendika olamayacağı şeklinde cevap vermek mümkündür. Bu nedenle asıl önemli olanın, sendikaların kadroları, tabanı, yapısı olduğu gerçeği daima göz önünde tutulmalıdır. Bu saydıklarımız istenilen nitelikte olunca yöneticilerin değiştirilmesi önem kazanır ve ancak o zaman bu değişiklikten olumlu bir sonuç alınabilir.

Her örgüt gibi sendikaların da tek güvencesi tabanı ve kadrolarının niteliği olmalıdır. Tabanın ve kadroların istenilen nitelikte olmalarının sağlanması yolunda atılacak adımlar ise, kişilerle uğraşmaktan çok daha yararlı ve doğru bir çalışma biçimidir. İlerici sendikalara eleştiri yöneltenlerin, bu gerçekten zor iş üzerine kafa yormaları gerekmektedir. Kanımızca önemli olan, kısır çekişmeler yerine, geleceğe dönük ve zor olan çalışmaların içine girmektir.

15/16 Haziran'dan Günümüze Sendikal Hareketteki Gelişmelere Kısa Bir Bakış

15/16 Haziran'ın sendikal mücadeleye yeni boyutlar kazandırdığını saptamaya çalıştık. Şimdi, bunların ışığında o tarihten bu yana sendikal hareketteki gelişmelere kısaca değinmek, değişiklikleri gözlemek sanırız yararlı olacaktır.

Önce Disk'in durumunu ve Disk'teki gelişmeleri kısaca özetlemeye çalışalım. Bilindiği gibi önceleri Tip ve Disk arasında sıkı ilişkiler vardı. Sonraları özellikle TİP içindeki bölünmelerin de sonucunda, bu ilişkiler zayıfladı ve giderek yok oldu. 1970'lere gelindiğinde Disk, artık kendini işçi sınıfının partisi olarak görmeye başlamış, işçi sınıfı için ayrı bir politik örgüte gerek olmadığını savunur olmuştu. Disk, kendini işçi sınıfının hem ekonomik ve hem de politik örgütü olarak görüyordu.[8] Bilime tamamen aykırı bu görüşte Disk , bir süre direndi. "1971 rejimi" gelip Tip Anayasa Mahkemesince kapatıldıktan sonra, Disk, demokratik mücadelede etkin bir yer de aldı. Ancak, tüm iddialara rağmen Disk'in bu etkinliğini bir PARTİ etkinliği biçiminde görmeye, saymaya imkân olmadığını hemen belirtmemiz gerekiyor. Daha sonraları ve özellikle 1973 seçimleri arifesinde Disk, bu yanlıştan kurtularak, işçi sınıfının ekonomik ve demokratik bir örgütü olduğu gerçeğini kavradı.

Disk'in adına anlam veren "devrimci" sıfatı bilinçle seçilmemiştir. Sendikalar ilerici kuruluşlar olarak adlandırılabilir; devrimci sıfatı siyasî partiler için kullanılabilir.

1970'lerden sonra en büyük değişiklik ise, CHP içinde oldu. Konumuz hernekadar sendikal hareketler ise de, CHP içindeki bu değişiklikler sendikal harekete de önemli ölçüde yansıdığından, burada CHP'den söz etmemiz gerekiyor. Bu parti

8. *DİSK'in 4 Mücadele Yılı* adlı broşüre bakınız.

içindeki bölünmeler, bilindiği gibi 1970'de doruğuna ulaşmıştı. Bu tarihten sonra ise, partide, Ecevit ekibinin yönetimi ele alması, partiye "sosyaldemokrat" bir nitelik kazandırdı. Bir yandan "1971 rejimi"nin gelişi, Tip'in Anayasa Mahkemesince kapatılması ve esasen kapatılmadan çok önceleri de artık etkinliğini bir hayli kaybetmiş oluşu, öte yandan CHP'nin yeni "sosyaldemokrat" niteliği birlikte ele alındığında, CHP'nin diğer alanlarda olduğu gibi sendikal hareket alanında da bu dönemde oldukça etkili çalıştığı kolayca görülebilmektedir.

Bu etkinlik, özellikle Türk-İş içinde kendini göstermiştir. Gerçekten de 1970'den sonraki dönemde Türk-İş'te önemli değişiklikler görülmeye başlandı. Türk-İş'in "partiler üstü politika" yanlısı merkez kliğine karşı, "sosyaldemokrat" bir sendikacılık hareketinin başlaması bu döneme rastlamaktadır. Bu hareketin resmen başlaması, 14 Ocak 1971 tarihine rastlar. Bu tarihte toplanan Türk-İş yönetim kurulu toplantısına, hepsi de CHP'li olan dört sendika genel başkanı,[9] "1971 Türkiyesi'nde işçi hareketi ve sendikalarımızın ortak reform yolları üzerine eleştiriler ve araştırmalar" adlı 4'lü raporu sundular.

Bu raporda, Türk-İş'in "partiler üstü politikası" eleştirilmekte ve "sosyaldemokrat" bir politik kuruluştan yana olmak gerektiği belirtilmekteydi. Bu bakımdan en uygun politik kuruluş olarak da "bünyesinde orta-sol değişiklikleri gerçekleştirmek" koşulu ile CHP gösteriliyordu. Raporda ayrıca, "sosyaldemokrat" sendikacılığın Disk'in gelişmesini önleyeceği de açıklanmaktaydı. Ancak bu rapor, 14-18 Ocak 1971 tarihleri arasında toplanan yönetim kurulunda, hazırlayanlar tarafından geri alındığı için bir sonuç doğurmadı.

Türk-İş içindeki "sosyaldemokrat" sendikacılık hareketi devam etti. 2 Temmuz 1971'de toplanan yönetim kuruluna 12'ler raporu diye anılan "Türk işçi hareketi için sosyaldemokrat düzen" adlı yeni bir rapor sunuldu. Bu rapor, yönetim kurulunda görüşülüp reddedildi.

Şunu hemen belirtelim ki, ülkemizde "sosyaldemokrat sendikacılık" hareketinin ilk resmî belgeleri olan bu raporları hazırlayanlar, anti-marksist olduklarını açıkça belirtmektedirler. Ancak, yine bu raporlardan "sosyaldemokrat" sendikacıların, kapitalizme karşı oldukları da anlaşılmaktadır. Böyle olunca, "sosyaldemokrat" olarak nitelendirilen bu sendikacıların, batıdakilere hiç benzemedikleri, bunların kendilerine özgü, deyim yerinde ise, ne deve ne kuş olan yeni bir "sosyaldemokrat sendikacılık" hareketi (anlayışı) getirmeye çalıştıkları açıkça ortaya çıkmaktadır. Böyle bir anlayışın ise, savunanlar iyi niyetli olsalar dahi, hiçte tutarlı olamayacağı daha başlangıçta sezilmektedir. Bize göre, "sosyaldemokrat" olarak nitelendirilen bu sendikacıların gerçek amaçları, Disk'in gelişmesini önlemek, hatta daha ileri giderek Disk'i ortadan kaldırmaktır.* Aslında, belgelerde bunu açıkça belirtmektedir. Görülüyor ki, "sosyaldemokrat" adıyla ortaya çıkan bu sendikacı-

9. Genel-İş Sendikası Genel Başkanı Abdullah Baştürk, Deniz Ulaş-İş Sendikası Genel Başkanı Ferudun Şakir Öğüç, Yol-İş Sendikası Genel Başkanı Halit Mısırlıoğlu, Petrol-İş Sendikası Genel Başkanı İsmail Topkar.

* Devrimci kadroların Disk'e ve onu kuşatıp içini boşaltmak niyetindeki komünist geçinenlere zamanında yaptığı bu tarihsel uyarı günümüzdeki sendikalara ve Disk'e bakarak değerlendirilmelidir. (Y.n. 2001).

lar, işçi sınıfını ekonomik ve demokratik mücadelede bir süre de olsa oyalamanın hesabı içindedirler.

Bu hereket halen de devam etmektedir. 4-5 Aralık 1971'de yapılan bir toplantıda "Sosyaldemokrat Sendikacılar Konseyi" adı altında bir örgüt de kurulmuştur. "Sosyaldemokrat sendikacıların" CHP ile ilişkilerinde ise, giderek tam bir bütünleşme ve kaynaşma görülmektedir. Türk-İş içinde etkinliklerini devam ettirmekle birlikte, Türk-İş'ten kopma ve Disk'e geçme yolunda bazı önerilerde bulunmakta, hatta bu yolda bazı girişimlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Bu girişimlerin, Disk'i etkilemediği ya da etkilemeyeceği söylenemez. Bunların muhtemel zararlarından korunmak için kanımızca Disk içinde önemli bazı tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir. Bu, Disk'in CHP ile ilişkileri bakımından da üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Gerçekten bugün için bütünleşen "sosyaldemokrat sendikacılık" anlayışı ile CHP'yi birbirinden ayırmak da pek mümkün değildir. Öyle ise, Disk'in önünde bir tek "sosyaldemokrat hareket" vardır. Bu durumda Disk'in yapacağı nedir? Bu sorunun cevabını araştırmak kanımızca zorunludur.

Sosyaldemokrasi ve Disk:

İşçi sınıfının gelişen devrimci mücadelesi, bir sosyaldemokrat anlayışın gelişmesine neden olmuştur. Bugün ülkede "sosyaldemokrat" anlayışı temsil eden ise, bazı kişilerin "dönüşümcü küçükburjuva partisi" olarak niteledikleri, aslında ise, bir burjuva partisi olan ya da daha doğru bir anlatımla burjuvazinin "demokratik" kanadını temsil eden CHP'dir. CHP'nin bu niteliği, bugün için onun koşullu bir güçbirliği içinde desteklenmesini kanımızca zorunlu kılmaktadır. Böyle bir koşullu destekleme hiçbir zaman ilerici hareketin CHP'nin "kuyruğuna takılması" anlamına gelmez. Gerçekte önerdiğimiz bu koşullu desteklemeyi emekçi halkımız 1973 ve 1975 seçimlerinde sağduyusu ile görmüş, kendi yaşamının içinden bulup çıkarmıştır.

Oysa kendiliğinden oluşan bu desteklemeyi koşullu bir irade ile renklendirebilecek olan güvence İşçi Sınıfının Partisi'dir. Ancak, İSP geçiş taleplerini hayata geçirebilir.

Bugün, işçi sınıfının ilerici haketinin engelleri olarak birçok anti-demokratik yasa hükümlerinin bulunduğu bir gerçektir. Pek doğal ki, bu anti-demokratik hükümlere rağmen işçi sınıfının ilerici hareketi devam etmektedir ve edecektir. Çünkü, ilerici hareketin gelişmesi, tarihsel gelişme, bilimin yasalarına bağlıdır.

Toplum yasaları, bilimin yasaları karşısında güçlerini yitirirler ve zaman içinde mutlak, bilimin yasalarına uyacak değişikliklerin yapılması zorunlu hale gelir. Bu nedenle, son tahlilde, ilerici hareketin gelişimi, yasalarla önlenemez. Ancak, belki, yasalar, bu hareketi bir süre için yavaşlatabilirler. İşte, bunun için, ilerici hareketin gelişimine yasaların engel olamayacağını söylüyor, ancak, bunların yavaşlatma fonksiyonlarının yabana atılamayacağını da vurgulamak istiyoruz. Ve bu nedenle, CHP'nin artık sınıf mücadelesi içinde (tüzük ve programına bağlı olmakla birlikte) geriye dönemeyeceği kanısında olduğumuzu da belirtmek istiyoruz. Ancak, gelişim ve değişim yasalarına bağlı olarak CHP'nin gelişmesindeki muhtemel

durakların da devrimciler tarafından yine şimdiden görülmesi ve bilinmesinin zorunluluğuna da inanıyoruz. Aksi halde, ileride hayal kırıklığına uğramak mümkündür. Toplumsal ve tarihsel gelişimin yasalarına bağlı kalınarak ve bunların bilincinde olarak CHP'nin koşullu desteklenmesinin, ilerici harekete çok şeyler kazandıracağı bugün için bilimsel bir doğru olarak karşımızda durmaktadır. CHP'nin bugünkü tutum ve davranışları da bilimin ortaya koyduğu bu gerçeği doğrulamaktadır sanırız. Gerçekten CHP; bugün ABD'nin ülke içindeki hegemonyasına belli ölçüler içinde de olsa karşı çıkmakta, faşizme karşı mücadele vermekte ve demokrasiyi savunmaktadır. Tüm bunlara sevinmek gerekir. Devrimci görev, CHP'yi bu hedeflerde koşullu* desteklemek, yalnız bırakmamak, daha ileri demokratik girişimler için atılacak adımlarda onu etkilemektir. Küçükburjuva dar kafasıyla CHP'ye saldırmak bu evrede kanımızca asla "devrimcilik" değildir, olamaz.

Ancak, her şeyin CHP tarafından gerçekleştirileceğini sanmak da yanlış olacaktır. Bu nedenle, CHP'nin sınıfsal-yapısal karakterini unutmamak ve onun iktidarı sırasında işçi sınıfının karşısına çıkacak muhtemel engellere karşı, bugünden tedbirli olmak zorunludur. Bunun içinde, devrimcilerin, ilericilerin CHP'yi koşullu desteklemede ve iktidar olmasını istemekteki amaçlarının, kitlelere öncelikle ulaştırılması ve geçiş taleplerinin dillendirilmesi gerekmektedir.

CHP'nin demokratik girişimlerinin desteklenmesi ve yasalardaki anti-demokratik hükümlerin kaldırılması, tüm diğer sınıfların olduğu gibi işçi sınıfının da tutarlı bir demokrasi mücadelesine kendi politik örgütü ile katılmasının sağlanması en başta gelen görevdir. Özellikle bu evrede her çeşit provokasyona açık girişimlerin önlenmesi gereklidir. Faşizm, küçükburjuva solculuğunu, "moda" ve maceracı akımları örgütsüz, dağınık bireyleri kolayca ezebilir. Bu nedenle, temel ilkelere dayalı olarak *Devrimci Hareketin* birliğini sağlamak ve merkezileştirmek, hareketi her türlü sapmalardan kurtarmak, tutarlı bir demokrasi için mücadelede somut hedeflere yönelmek gerekmektedir.

Demokratik hedefler adım adım kazanılacaktır. İleri demokrasinin koşullarının yaratılması, bilinçli ve hünerli çabaları zorunlu kılmaktadır. *Devrimci Hareketin* atılımlar, sıçramalar yapabilmesi ancak böylelikle sağlanabilir.

Bunun içinde, CHP'nin ya da "sosyaldemokrasi"nin hesapları, dikkate alınmalıdır. Bugün"sosyaldemokrat" CHP, Türk-iş'le Disk'in birleşmesinden ve kendisine organik bağlarla bağlı tek bir konfederasyonun kurulmasından yanadır.

Fonksiyonunu gittikçe yitiren Türk-İş için bu formül, oldukça caziptir. Esasen Türk-İş içinde her geçen gün gelişip serpilen "sosyaldemokrat sendikacılık" hareketi, bu formülü gerçekleştirmekten yanadır.

"Sosyaldemokrat sendikacılık" hareketinin Disk içinde de yavaş yavaş geliştiği bilinmektedir. Bu girişimlere karşı Disk'in hesaplarını çok iyi yapması gerekmektedir. İster niceliksel isterse niteliksel olsun, işçi sınıfının sendikal birliği ko-

* Sosyal muhalefetin kabarıp geliştiği bir süreçte, güncel açıdan o günkü CHP'ye koşullu destek vermek, her şeyden önce İSP'nin varlığına bağlıdır. Bu destek İSP'nin oluşturulması ve *Devrimci Hareket*'in nihaî hedefe ulaşması temel görevini aksatması anlamına gelmez. Koşullu, geçici destek politikası, Devrimci ve Marksist Sol Kadroların stratejik/taktik uygulamalarının ana eksenini de oluşturmaz. (Y.n. 2001)

nusunda Disk'in plan ve programları hazır olmalıdır. Kadrolarını en kısa zamanda yetiştirip, hazırlamalıdır. İşçi sınıfının sendikal birliği konusunu "sosyaldemokrat"lardan önce Disk gündeme getirmelidir. Eğer, "sosyaldemokrat"lar, bunları Disk'ten önce gerçekleştirerek Disk'i bir tercih yapmak durumunda bırakırlar ve Disk böylesine bir hazırlığın gereğini yerine getiremezse, "sosyaldemokrat sendikacılık" hareketi Disk'i kolaylıkla "yutmak" isteyebilir.*

Disk'in ilerici bir örgüt olarak ayakta kalabilmesi, biri işçi sınıfının politik örgütü olarak PARTİ, diğeri ise "sosyaldemokrasi"nin işçi sınıfının sendikal birliğine ilişkin girişimleri konusunda olmak üzere, iki hususta doğru adımlar atmasına bağlıdır. Disk, belirli çalışmalara girerek işçi sınıfının sendikal birliğini sağlamak için gerekli hüner ve esnekliği göstermelidir. Yine Disk, tutarlı bir demokrasi mücadelesinde işçi sınıfının meslekî örgütü olduğu gerçeğini unutmaksızın ileri adımların atılmasını ve işçi sınıfının politik örgütünün oluşturulmasını sağlayacak demokratik ortamın gerçekleşmesi için üzerine düşen gerekli girişimleri yerine getirmelidir. Disk, ülkenin içinde bulunduğu koşullarda tüm seçenekleri görmek, bulmak ve çıkarmak şansına her zaman sahiptir. Disk, bu iki sınavı başarı ile verebildiğinde işçi sınıfına ve kendi varoluş nedenine uygun ve yaraşır bir tarihî görevi yerine getirmiş olacaktır.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da, Disk dışındaki devrimcilerin O'na karşı olan ödevleridir. Disk dışındaki devrimci ve ilericiler, O'na karşı ödevlerini göremezler ya da yeterince yerine getiremezlerse, Disk'in üzerine düşen tarihî görevini yerine getirmesini geciktirmiş olacaklarını bilmelidirler. Bu konuda Disk'inde; ilerici hareketin umulan demokratik mevzilerin kazanılması yolunda yapılan uyarı ve eleştirileri dikkate alması gerekmektedir.

Son Sözler:

Tarihsel gelişmenin vardığı bu noktada artık, gerçekleri emekçi halklardan saklamak olanağı kalmamıştır. Tüm dünya halklarının olduğu gibi, halkımızın da toplumsal gelişmeleri bilmesi, sosyal, ekonomik ve politik mücadelede yerini alması yolundaki özlemler gerçekleşmektedir. Emekçi halkımız, bilinçlenmekte ve mücadeleye katılmaktadır.

Dünyamızda emperyalist-kapitalist sistemle sosyalist sistem arasındaki çelişkiler çok önemli bir aşamaya gelmiştir. Her ne kadar bu iki sistemin dışında olduğu söylenen ve adına "üçüncü dünya" ya da "bloksuz ülkeler" denilen bir olgu varsa da, bu ülkeler de artık tarihî bir "tercih" yapmakla karşı karşıya gelmişlerdir.

Dünyanın bu genel durumu içinde, Yakındoğu gibi son derece özel durumu bulunan "hassas" bir bölgedeki ülkemizin önünde, büyük sorunların bulunduğunu görmek ve anlamak zorundayız. Ancak, yalnızca bu büyük sorunları görmek ve anlamak da yeterli değildir. Bu sorunlara karşı, ülkemizin gerçeklerini göz önüne alarak tutulacak yolu, takınılacak tavrı da saptamak gerekiyor. Artık eski yanlışları

* 1975'lerde yaptığımız bu tarihsel öneme haiz uyarılar ve saptamalarımız, ne yazık ki gerçekleşmiş ve Disk'in öteki sendika konfederasyonlarından hiçbir farkı kalmamış; tarihsel birikimler harcanmıştır. (Y.n. 2001)

tekrarlamakla kazanılacak hiçbir şey olmadığını görmek gerekiyor. Öğrenci gençliğin başını çektiği eski "eylemlerin," *Devrimci Hareket*'e yarardan çok zarar verdiğini, bunların anti-demokratik uygulamaların gerekçesi sayıldığını, tüm demokratik güçlerin anlamış olmaları gerekmektedir. Bu tür "eylemler" "tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nde gerekli olan emekçilerin yasal alandaki kazanımlarını büyük ölçüde geriletmektedir.

Emekçi halkımız, "tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nin sabır isteyen, zorlu ve çetin yollardan geçtiğini bilmektedir. Gerçek yurtseverler, ilericiler, devrimciler, geçmişin ışığında, bugün gelinebilen yerde, *Devrimci Hareket*'in ulaştığı gürbüz potansiyeli görmek zorundadırlar. Halkın gücüne ve barış, özgürlük, ileri demokrasi, sosyalizm mücadelesinin başta işçi sınıfı olmak üzere, ilerici, demokrat, yurtsever halkın ortak çabaları ile gerçekleşeceğine inanmak gerekmektedir. Bu evrede devrimciler, ilericiler için yerine getirilmesi gereken zorunlu görev, *Devrimci Hareket*'i her türlü sağ ve "sol" sapmaların "tasallutundan" korumak, arındırmak, onu merkezi bir disiplin altında toplamaktır.

Bugün içinde bulunulan koşullarda, hareketin bölünmüşlüğü, geçicidir. Bunun giderileceğine, temel ilkeler üzerinde bir birliğin sağlanacağına inanıyoruz. Böyle bir birlik, ülkemizde ileri demokrasinin kurulmasının da en büyük güvencesi olacaktır. Demokrasinin kurulması yolundaki mücadelelere engel olmak, sosyal gelişmeyi durdurmak, mümkün değildir. Buna teşebbüs edecek olanlar, tarihin tekerine çomak sokmak isteyenler, binlerce yıllık insanlık tarihinin ağırlığı altında kalacaklardır.*

* Bu satırların yazıldığı 1975 yılının üzerinden 26 yıl geçti. Fakat Sosyalist Sol, bu süreci ne bilimsel olarak değerlendirebildi, ne de aşabildi... (Y.n. 2001)

BÖLÜM-XI

EKLER
EK-I
ANAYASA MAHKEMESİNİN İPTAL KARARI
(Tam Metni)

274 Sayılı Yasada yapılan Değeşikliklerin İptaline ilişkin Karar

15/16 Haziran olaylarının yüzeydeki en önemli nedeninin sendikal özgürlüklerin kısıtlanmak hatta ortadan kaldırmak istenmesi, iktidarın Türk-İş ile bir olup Disk'i ortadan kaldırmak için yasa değişikliklerini gerçekleştirmeye çalışması olduğunu belirtmiştik.

274 ve 275 sayılı yasalarda yapılmak istenilen değişiklikleri, bilim adamlarının bu konudaki eleştirileri ile sendikacı ve siyasîlerin görüşlerini, değişikliklerin Meclislerde ne şekilde yasalaştığını yukarıda kısaca açıklamaya çalışmıştık.

Değişikliklerin yasalaşmasından sonra yapılan eleştirilerin ışığında TİP ve CHP iptal için Anayasa Mahkemesine başvurdular.

TİP açtığı davada yasada yapılan değişikliklerin 11 maddesinin Anayasaya aykırılığını ileri sürüyordu. Anayasa Mahkemesi davayı 8-9 Şubat 1972 tarihinde karara bağladı. Anayasa Mahkemesi'nin bu kararı, değişikliklere karşı yapılan uyarı ve eleştirilerin ne denli haklı olduğunu, siyasî iktidarın kendi dümen suyundaki Türk-İş'i güçlendirip Disk'i ortadan kaldırmak amacı ile Anayasayı dahi hiçe saydığını, Disk'in haklılığını açıkça göstermektedir.

Anayasa Mahkemesi yukarıdaki kararından birgün sonra 9 Şubat 1972 tarihinde 970/47 E. ve 972/4 K. sayı ile CHP'nin açtığı davayı da karara bağladı. CHP açtığı davada 274 sayılı yasada 1317 sayılı yasa ile yapılan değişikliklerin Anayasaya aykırılığından başka İnsan Haklarını Koruma sözleşmesine ve Uluslararası Çalışma Örgütünce düzenlenen sözleşmelere aykırılığını da ileri sürmekteydi.

Anayasa Mahkemesinin TİP tarafından açılan dava üzerine verdiği karar, olayların gerçek suçlusunun kim olduğunu göstermesi bakımından, önemli bir belgedir. Bu önemli kararı, aynen aktarıyoruz:

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

E. Sayısı : 1970/48
K. Sayısı : 1972/3
Karar günü : 8 ve 9 Şubat 1972
Davacı : Türkiye İşçi Partisi

A) Davanın Konusu:

15.7.1963 günlü, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı "274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir

bend ile bu Kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında Kanun"un 1 inci maddesiyle değiştirilmiş 1, 5, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 23, 29 ve 32 nci maddelerinin dilekçede gösterilen kurallarının Anayasa'ya aykırılıkları nedeniyle iptalleri istenilmiştir.

B) İptal isteminin gerekçeleri özeti:

Davacı Parti Genel Başkanınca düzenlenip mahkeme kalemince 13.8.1970 te kaydedilmiş dava dilekçesinde ileri sürülen iptal nedenleri şöylece özetlenebilir.

1– Dava konusu Yasa'nın Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi sırasında Senato'nun Başkanlık Divanının kuruluş biçimi, Başkanın iki yıllık sürenin sonunda yeniden seçilmemiş olması nedeniyle Anayasa'ya aykırı bulunduğundan böyle bir Başkanlık Divanının yönetimi altında görüşülüp kabul edilen Yasanın Anayasa'ya aykırı olduğu görülmektedir ve bu aykırılık iptali gerektirmektedir. Gerçekten Başkan Şevki Atasagun'un Anayasa'nın 84 üncü maddesinde öngörülen iki yıl için seçilmiş bulunması dolayısıyla iki yılın sonunda yeniden seçilecek başkanın görevi üzerine alması zorunlu iken iki yılın sona ermiş olmasına karşın yeni başkan seçilememiş ve eski başkan görevde kalmış, dava konusu Yasa eski başkanın Anayasa'ya aykırı biçimde görev yaptığı sırada Cumhuriyet Senato'sunca kabul edilmiş ve onun imzasıyla yasama işlemi tamamlanmıştır.

2– Yasanın tümünün esas yönünden Anayasa'ya aykırı olduğu görülmektedir. Gerek yazılı gerekçede, gerekse Meclislerdeki konuşmalarda, Yasanın ereğinin sendika bolluğunu önlemek, güçlü sendikalar yaratmak, sendikaların sömürmeye elverişli kuruluşlar olmasını engellemek olduğu bildirilmiştir; oysa Anayasa güçlü veya güçsüz sendika gibi herhangi bir ayırım gözetmeden çalışanlara sendika kurma hakkını salt biçimde öngörmüştür. Bu gibi koşulların işçilere karşı işleyecek ve iktidarlara göre ayarlanabilecek görüşlere yol açacağı açık olduğu içindir ki Anayasa bu yolda bir sınırlandırmaya gitmemiştir. Nitekim bu Yasada ele alınan ölçü, sendikanın üye sayısıdır ki hiç bir zaman geçerli ve yeterli değildir; çünkü üye sayısının çokluğu, sendikanın gördüğü işler, elde ettiği yararlar bakımından işçilerce tutulmasının sonucu ise güçlülüğün kanıtı olabilir, yoksa yarışmacı kuruluşlar yasa ile kapatılmış veya kurulmaları engellenmiş ise ve bunun sonucunda bir sendikada üye sayısı çoğalmış ise bu çokluk, sendika için güçlülük kanıtı olamaz. Kaldı ki üye sayısını saptama yöntemleri dahi, bu işe elverişli değildir: çünkü üye sayısını saptamada dolanları, kötü düzenleri önleyici tedbirler öngörülmemiştir.

Değişikliğin amacı, tekelci sendikalara yasa gücü ile yol açmaktır ki bu da eşit ve serbest sendikacılık ilkesine, başka deyimle Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırıdır. Bu nedenlerle Yasanın aşağıda anılacak kurallarının iptali gerekmektedir.

3– 274 sayılı Yasanın 1 inci maddesindeki, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerindeki ve 32 nci maddesindeki (birlik) sözcükleri, 1317 sayılı Yasanın birinci maddesiyle yapılan değişiklik sonucunda metinlerden çıkarılmıştır. Bu değişikliğin gerekçesi olarak, (birlik) sözcüğünün federasyon ve konfederasyonları anlattığı, bu iki sözcük metinde geçtiğinden, (birlik) sözcüğünün yersiz kaldığı ileri sürülmüştür; oysa (birlik) sözcüğü sendikalar arasındaki her türlü birleşmeyi içerdiği gibi dar anlamıyla da aynı veya değişik iş kollarındaki sendikaların bölgesel birleşme biçimlerini dahi anlatmaktadır. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde geniş anlamıyla sendikalar birliklerinden söz edilerek her biçimde birliğin kurulabileceği ilkesi benimsenmiş, Kurucu Meclis Komisyon sözcüsü dahi bunu açıkça bildirmiştir. Değişiklik sonunda federasyon ve konfederasyondan başka birliklerin kurulmaları yasaklanmaktadır ki bu düzenleme Anayasa'nın 46 ncı maddesinin birinci fıkrasına açıkça aykırıdır; buna göre anılan maddelerin değişik biçimlerinin iptali gerekir.

4– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 5 inci maddesinin 1 sayılı bendinde bir işçinin sendika üyesi olabilmesi için sendikanın yetkili organının üyelik isteğini kabul etmesi koşulu öngörülmüştür ki, bu koşul, Anayasa'ya aykırıdır; çünkü bu kuralla işçinin sendikaya serbestçe girme yetkisi elinden alınmıştır. Sendikada üye olmayı engellemeyecek herhangi bir nedenle örneğin üye olmak isteğinin yetkili organdaki üyelerinin hoşuna gitmemesi veya üye olmak isteyenin kendileriyle yarışmaya gi-

receğini ummaları nedeniyle inançlı ve bilgili bir işçiyi sendika üyeliğinden yoksun bırakmaları sağlanmış olacaktır. Anayasa 46 ıncı maddesinde serbestçe üye olma hakkını tanımış, buna bir sınırlandırma koymamıştır. Bu nedenlerle metindeki (ve mesleki teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin iptali gerekir.

5– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 6 ncı maddesinin 1 sayılı bendinde, üyelikten çekilmenin ancak noter önünde olabileceği kuralı benimsenmiştir. Anayasa'nın 46 ncı maddesi sendikaya serbestçe girme ve sendikadan serbestçe çıkma hakkını tanımaktadır. Söz konusu kural sendikadan çıkma özgürlüğünü kaldırmaktadır; çünkü notere gidebilmek için işçi üyeler gündeliklerinden olacaklar, notere bir hayli para ödeyeceklerdir; bu engeller çekilme olanağını eylemli olarak kaldırmaktadır. Hiç bir meslekten veya kuruluştan çekilmek için böyle ağır bir koşul öngörülmüş değildir. Bu nedenlerle kuralın iptali gereklidir.

6– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasanın 1 inci maddesiyle değiştirilen 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin (a) fıkrasında, bir işçi sendikasının Türkiye çapında çalışabilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmesi; (b) fıkrasında ise işçi federasyonlarının kurulabilmesi için aynı işkolunda kurulmuş sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerektiği, (c) fıkrasında da işçi konfederasyonlarının kurulabilmesi için (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünün ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye olarak bir araya gelmelerinin zorunlu olduğu kurala bağlanmıştır.

Bu değişiklik 1317 sayılı Yasa ile getirilen değişikliklerin öz ereğini belirtmektedir. Gerçekten bir sendikanın kurulduğu anda bir işkolundaki işçilerin üçte birini üye yazması olanağı bulunmadığına göre yapılan bu değişiklikle, işçi yararına çalışmaları sonucunda o işkolunda zamanla işçilerin değil, üçte birini, belki üçte ikisini toplayabilecek bir sendikanın yeniden kurulup bir çok yerlerde şubeler açması önlenmekte ve böylece sendika kurma olanağı eylemli olarak yok edilmektedir. Konulan bu 1/3 sınırlandırmaları ile yeni federasyon ve konfederasyonların kurulması da engellenmekte ve sendika birlikleri kurma özgürlüğü dahi kaldırılmaktadır.

Bu kurala göre bugün Türkiye çapında çalışan sendikaların işkolunda 1/3 çoğunluğu temsil etmemesi durumunda ya çalışmalarına son vermesi gerekecek ya da sendika parçalanacak bir çok yerel ve güçsüz sendikalara bölünecektir ki bu durum dahi son Yasanın konuluş ereği ile çelişkiler yaratacaktır; çünkü 1317 sayılı Yasanın çok sayıda güçsüz sendikalar kurulmasını önlemek ve güçlü sendikalar kurulmasını sağlamak ereği ile konulduğu savunulmaktadır.

Tartışma konusu kurallar Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (Disk) dağıtmak ereğini gütmektedir. Nitekim, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunun (Türk-İş) genel kurul toplantısında Çalışma bakanı bu Yasa ile Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonunun ortadan kalkacağını açıkça söyleyerek Yasanın konulmasıyla güdülen gerçek ereği belirtmiştir. Başka deyimle bu Yasa, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu ve onun yöneticilerini sonsuza değin korumak üzere çıkarılmıştır.

Bu maddenin tartışma konusu kuralları gereğince bir işkolunda her nasılsa 1/3 çoğunluğu sağlamış bir sendika, ona yakın çoğunluğa sahip öteki sendikaları sıra dışı edebilecektir. Öteki sendikalar 1/3, çoğunluğa sahip olanın ileri sürdüğünden başka istekleri Türkiye çapında ileri süremeyeceklerdir. Öbür sendikalardaki işçiler, 1/3 çoğunluğa sahip olanın imzaladığı toplu sözleşmeden ancak dayanışma ödentisi vererek yararlanacaklardır.

Her işkolunda tek ve zorunlu bir sendika bulunması düzeni, faşist bir görüştür; Anayasa'ya ve uluslararası sözleşmelere aykırıdır.

Bir işkolunda bir sendikanın veya federasyonun 1/3 çoğunluğu sağladığının saptanması da, nesnel biçimde olamamaktadır. Uygulamadaki bir sürü davalar, aksaklıklar bunu göstermiştir. 1/3 çoğunlu ğun varlığının saptanması ancak, grevde uygulandığı üzere yargıç de-

netiminde oylamaya gidilmesiyle sağlanabilir. Bu görüş önerilmiş, Yasama Meclisinde iktidar çoğunluğunca reddolunmuştur.

9 uncu maddenin 3 sayılı bendinde işveren kuruluşları için benzer bir sınırlandırma öngörülmüş değildir. İşçi kuruluşları için böyle bir sınırlandırma öngörülmesini haklıgösterecek, akla uygun bir gerekçe yoktur.

Bu nedenlerle anılan maddenin 2 sayılı bendinin (a), (b), (c) fıkralarının iptali gerekir.

7– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin 1 sayılı bendinde işçi sendikası kurabilecek işçinin, sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması koşulu öngörülmüştür. Ülkemizde köyden kente doğru yönelen insan akını ile işçi sayısındaki sürekli artış sonucunda yeni işçilerin sayıca çokluğu ve bir işkolunda uzun süre çalışma durumunun zorluğu göz önüne alınırsa bu koşul ile işçilerin önemli bir çoğunluğu sendika kurmak yetkisinden yoksun kalacak demektir.

Bu kural için gerekçe olarak "Sendikaların Anayasa'daki nitelik ve görevleri gözetilerek sendika kuruculuğu kurumuna güvenlik ve yeterlik kazandırabilmek" ereği ileri sürülmektedir; oysa Anayasa'da sendika kuruculuğu için herhangi bir sınırlandırma konulmuş değildir. Böyle bir sınırlandırmaya gerek yoktur ve bu sınırlandırma sendika kurma hakkının özüne dokunmakta böylelikle Anayasanın 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır.

274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değiştirilmiş 11 inci maddesinin 3 sayılı bendinin birinci fıkrasında, Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonunun veya bu nitelikteki konfederasyona bağlı sendikaların uluslararası meslek kuruluşlarına girebileceği öngörülmüştür.

Bu sınırlandırma Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu (Türk-İş) destekleme ve öteki sendikaları uluslararası dayanışmadan yoksun bırakma ereğine yönelmiştir. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde böyle bir sınırlandırma öngörülmüş olmadığından, bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

8– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değiştirilmiş olan 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrasında lokavta karar vermek ve bunu yönetmek kuralı yer almıştır. Anayasa'nın 47 nci maddesinde işçiler için grev hakkı öngörülmesine karşın işverenler için lokavt hakkı öngörülmüş değildir. Bundan ötürü lokavta ilişkin olan bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

9– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasında işçi sendikalarına kooperatifler kurmak ve en çok üyesi bulunan işçi konfederasyonunun onayını alarak sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmak yetkisi tanınmıştır. Bu kuralın gerekçesi olarak "alın terinin değerlendirilmesi" gösterilmiştir.

İşçinin alın teri ancak işçinin emeğine karşılık olan iş parasını alması ile değerlendirilebilir. Bu bakımdan gösterilen gerekçe yersizdir. Bu kuralın gerçek ereği, sendikaların üstü kapalı biçimde ticarî ortaklıklar durumuna girmesi ya da işverenlerin sermayesine ortak olması, dar zamanlar için işçilerin verdikleri ödentilerin bir bölümünün sermaye piyasasına aktarılması ve sonuçta işçi sınfının sınıfsal dayanışmasının ortadan kaldırılarak sermaye ile bütünleştirilmesinin sağlanmasıdır. Kesin bir gerçektir ki sendikaların ticaretle uğraşması, onları sendikalıktan çıkarır. Nitekim, 274 sayılı Yasa'nm 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin birinci fıkrasında "Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar" denilerek gerek sendikaların, gerekse işveren kuruluşlarının ticaretle uğraşmaları yasaklanmıştır. Ancak bu (j) fıkrası kuralı ile söz konusu yasak anlamsız duruma sokulmuştur.

Anayasa'nın 46 ncı maddesinin gerekçesinde sendikaların, derneklerin özel bir biçimi olduğu bildirilmiştir. Hukuk açısından dernek ile ticarî ortaklık birbirinden büsbütün ayrı varlıklardır. Bu nedenlerle sendikaların ticaretle uğraşması ve yatırımlar yapması, onları sendikalıktan çıkarır ve Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Bundan ötürü tartışma konusu fıkranın kooperatifler kurmak ve yatırımlar yapmak yetkisine ilişkin kuralının iptali gerekir.

10– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci meddesiyle değişik 14 üncü madde-

sinin 1 sayılı bendinin (k) fıkrasında sendikalara meslekleri için gerekli her türlü ham veya yarı işlenmiş maddelerle araçları ve gereçleri üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya bağışlamak yetkisi tanınmıştır. Yukarıki bentte anılan gerekçelerden ötürü bu kural dahı Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir.

11– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değişik 15 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasını saklı tutan kuralı ile anılan 15 inci maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak ristrunları saklı tutarak kural; az yukarda 10 uncu bentte 14 üncü maddenin 1 sayılı bendinin (j) fıkrası için ileri sürülen gerekçelerden ötürü Anayasa'ya aykırı bulunmaktadırlar ve bundan ötürü iptalleri gerekir.

12– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değiştirilmiş olan 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendi ile işçiler, üyesi olmasa dahi, o işkolunda yetki almış sendikalara ödenti vermeye zorlanmakta buna karşılık işçilerin üyesi oldukları sendikaya ödenti vermeleri engellenmekte, işçi serbestçe girdiği sendikayı desteklemekten alıkonulmakta. istemediği bir sendikaya ödenti vermeye zorlanmaktadır. Böylece bu kural, Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır. Bundan ötürü, metindeki "kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise" deyiminin iptali gerekir.

13– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa'nın 1 inci maddesiyle değiştirilmiş olan 29 uncu maddesine eklenen 9 sayılı bent gereğince konfederasyonlar, kendisine bağlı sendikalarla federasyonların gelirlerini, giderlerini ve çalışmalarını denetlemeye yetkili kılınmışlardır. Bu kural Anayasa'ya aykırıdır ve iptali gerekir; çünkü asıl denetleme, demokratik kurallar gereğince aşağıdan yukarıya, üyeler ve temsilciler eliyle yapılmalıdır ve bununla ilgili bir takım kurallar Yasa'larda yer almıştır. Bunların dışındaki bir denetleme biçimi, konfederasyonlarla ona bağlı federasyon ve sendikaların aralarındaki anlaşmalara başka deyimle federasyon ve konfederasyonların tüzüklerine bırakılmak gerekir. Bu kuralda kamu düzenini ilgilendiren bir yön yoktur.

C) Metinler:

1– İptali istenilen kuralları kapsayan veya bunların anlaşılmasına yarayan Yasa metinleri:

274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir bend ile bu Kanuna 3 geçici madde eklenmesi hakkında Kanun (29.7.1970 günlü 1317 sayılı Düstur, Beşinci Tertip, Cilt 9, İkinci kitap, sayfa 2853-2864).

(İptali istenilen kuralların altı çizilmiştir.)

Madde 1– 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1, 2, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 18,20, 21. 23, 25, 27, 28, 29. ve 32 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Madde 1– 1. Sendika, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadî sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan meslekî teşekküllerdir.

Madde 5– 1. Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere üye olmak ihtiyarîdir. Üyelik üye kayıt fişinin veya kayıt defterinin imzalanması ve meslekî teşekkülün yetkili organının kabulü ile kazanılır.

Madde 6– 1. Her üye, istediği zaman, üyesi bulunduğu meslekî teşekkülden çekilebilir. Çekilme noter huzurunda münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdikiyle olur.

Teşekkülden ayrılan veya çıkarılan üyenin ayrılış veya çıkarılış tarihi üye kayıt fişlerine veya defterine kaydedilir.

Madde 9– 1. İşçi sendikaları aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü,

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az 2 sinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerekir.

c) İşçi konfederasyonları (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sıfatiyle bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.

Madde 11– 1. Bu Kanuna göre işçi sendikası kurabilmek için sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıl dan beri fiilen çalışır olmak şarttır.

3. Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası meslekî teşekkül kurabilirler.

Madde 13– 3. Federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da ikinci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üye olduğu federasyon veya konfederasyondan veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

6. Sendikaların kendi aralarında, federasyonların kendi aralarında ve konfederasyonların kendi aralarında birleşmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

Madde 14– 1. Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküller tüzel kişi olarak genel hükümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

h) Grev ve lokavta karar vermek ve idare etmek,

j) Üyeleri için kı operatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek, veyahut bizzat kooperatifler kurmak, veyahut nakit mevcudunun % 30 dan fazla olmamak ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak kaydiyle sınaî ve iktisadî teşebbüslere yatırımlar yapmak,

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamul madde,eşya, alet, edavat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

Madde 15– Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin (j) fıkrası hükmü saklıdır.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (l) fıkraları gereğince bu meslekî teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde -üyelerin bu tesislerden istifadesi hali hariç- kâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında risturn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak risturn bu hükme tabi değildir.

Madde 23– 1. Meslekî teşekküllere üyelerince ödenecek aidatların miktarı Cemiyetler Kanunundaki kayıtla ra bağlı kalmaksızın kuruluşun merkez genel kurulunca tespit edilir, azaltılır veya çoğaltılır.

2. Kurulu bulunduğu işkolunda yetki alımış sendikanın veya yetki alınmamış ise işyerinde çalışan işçilerin 1/4 ünü temsil ettiğini ispat eden sendikanın yazılı talebi ve aidatları kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine işveren, sendika tüzüğü uyarınca üyelerin sendikaya ödemeyi kabul ettikleri aidatları ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince sendikaya veya sendikanın bağlı bulunduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma ai latını, işçilere yapacağı ücret ödemesinden kesmeye ve kestiği aidatların nev'i ile tutarını ilgili sendikaya vermeye ve kesinti listesini sendikaya göndermeye mecburdur.

Sendikanın üyesi bulunduğu federasyon veya konfederasyon tüzüğüne göre sendikaca üst kuruluşa verilmesi gerekli aidatı, üst kuruluşun talebi üzerine işveren üst kuruluş aidatlarını sendika aidatlarından keserek federasyon veya konfederasyona gönderir.

Bu bent gereğince sendika tüzüğüne uygun olarak kesilmesi istenilen aidatları kesmeyen işveren, ilgili sei dika, federasyon veya konfederasyona karşı kesmediği veya kesmesine rağmen bir ay içerisinde ilgili kuruluşa göndermediği miktar tutarınca sorumlu olmak-

tan başka aidatları sendikaya verinceye kadar aidat toplamı üzerinden kanunî faizi ödeme zorundadır.

Sendika, aidatların kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır.

Madde 29– 9. Ayrıca bu teşekküllerin gelir ve giderlerini, giderlerin sarf yerlerini ve her türlü faaliyetlerini bağlı bulundukları konfederasyon denetleyebilir.

Madde 32– İşçi ve işveren sendikaları, federasyonları ve konfederasyonları, Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu Kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabidirler.

2– Dayanılan Anayasa kuralları:

Madde 46– (20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Anayasa Değişikliğine göre) İşçiler ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu hakların kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunda gösterilir. Kanun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadiyle sınırlar koyabilir.

Sendikalar ve sendika birliklerinin tüzükleri, yönetim ve işleyişleri demokratik esaslara aykırı olamaz.

Ç) İlk İnceleme

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün 15 inci maddesi uyarınca 24.11.1970 gününde Lûtfi Ömerbaş, Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Avni Givda, Nuri Ülgenealp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Kâni Vrana, Muhittin Gürün ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan ilk inceleme toplantısında dosyanın eksiği bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

D) Sözlü açıklama, bilgi sorma ve ek rapor alınması kararları:

Esasa ilişkin raporun düzenlenmesi üzerine Avni Givda, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Şahap Arıç, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Ziye Önel, Kâni Vrana, Muhittin Gürün, Lûtfi Ömerbaş, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan 11.5.1971 günlü toplantıda:

1– İşin niteliğine göre sözlü açıklamaları dinlemek üzere davacıya, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonuna, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonuna, Çalışma Bakanlığına çağrı gönderilmesine ve sözlü açıklamaların 8.6.1971 Salı günü saat 10.00 da dinlenmesine, Avni Givda, Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Şahap Arıç ve Recai Seçkin'in karşıoylarıyle ve oyçokluğu ile;

2– 1963'ten 1971 yılı başına değin Türkiye'de hangi işçi sendikalarının, birliklerinin, federasyon ve konfederasyonların var olduğu, her birinin her yıl başında üye sayıları, bunlardan hangilerinin Türkiye çapında çalışmış bulunduğu konularının ayrı ayrı açıklanması ve karşılığın en geç 3 Haziran 1971 de Mahkemenin elinde bulunacak biçimde gönderilmesi için Çalışma Bakanlığına yazı yazılmasına, Avni Givda, Muhittin Taylan, ve Şahap Arıç'ın karşıoylarıyle ve oyçokluğu ile;

Karar verilmiştir.

Çalışma Bakanlığına yazılan yazıya verilen 3.6.1971 günlü karşılıkta 1963-1969 yılları için düzenlenmiş ve yayımlanmış işçi istatistikleri bulunmadığı, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin 6 sayılı bendi uyarınca Bakanlığın sendikalı işçilerin istatistiklerini 12.8.1970 gününden sonrası için tutmaya başlamış olduğu ve bu tarihten 1970 yılı sonuna değin olan süreye ilişkin istatistiklerin gönderilmiş olduğu bildirilmiş ve bu yazıya dört çizelge eklenmiştir.

Sözlü açıklamalar için belirlenip ilgili yerlere tebliğ edilen çağrılar üzerine 8.6.1971 gününde davacı Türkiye İşçi Partisi adına gelen yetkili temsilcisi Alpaslan Işıklı'nın, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına gelen Genel Sekreter Halil Tunç'un ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfedarasyonu adına gelen Bekir Çifçi'nin sözlü açıklamaları dinlenmiştir.

Davacı Parti temsilcisi iptal nedenlerini açıklayarak istekleri üzerine karar verilmesini, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi Yasanın gerekçeleri doğrultusunda açıklamalarda bulunarak davanın reddini istemişler, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi ise davacının gerekçeleri doğrultusunda nedenler ileri sürerek istem gibi karar verilmesi yolunda görüş bildirmiştir.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi konuşmasının örneğini ve dayandığı belgelerin örneğini kapsayan 128 sayfalık bir yazı vermiş, bu yazı dosyaya konmuştur.

Sözlü açıklama tutanağının çoğaltılıp dağıtılmasından sonra 30.11.1971 gününde Muhittin Taylan, Avni Givda, Fazıl Uluocak, Sait Koçak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit Zarbun, Ziya Önel, Kâni Vrana, Muhittin Gürün, Şevket Müftügil ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılmaları ile yapılan toplantıda 20.9.1971 günlü Anayasa değişikliğinin ışığı altında konunun yeniden incelenmesi için görüşmelerin geri bırakılmasına Avni Givda ve Recai Seçkin'in işin hemen ele alınmasına bir engel bulunmadığı yolundaki karşıoylarıyla ve oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Bu karar üzerine raportörce inceleme yapılarak ek rapor düzenlenmiş ve bu rapor üyelere dağıtılmıştır.

E) Esasın incelenmesi:

Esasa ilişkin rapor ile ek rapor ve dosyadaki öbür belgeler, iptali istenilen yasa kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları ve yasaya ve Anayasaya ilişkin yasama belgeleri incelendi, gereği görüşülüp düşünüldü:

İptal nedenleri üzerinde incelemeye başlamazdan önce iki sorunu çözme zorunluğu vardır: a) İlk inceleme çevresinden sonra davacı partinin Anayasa Mahkemesinin 20.7.1971 günlü, (Parti kapatılması 1971/3-3) sayılı kararı ile (6.1.1972 günlü, 14064 sayılı Resmî Gazete) temelli kapatılmasının daha önce açılmış bulunan bu dava üzerine bir etkisi olup olmayacağı sorunu. b) Davanın açılmasından sonra 20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile Anayasa'nın bu davada dayanılan 46 ncı maddesinin değiştirilmiş olması sonucunda Anayasa'ya aykırılık savlarının çözümünde Anayasa'nın ilk metninin mi, yoksa değiştirilmiş metninin mi ölçü olacağı sorunu.

a) Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak yetkisi, anayasal düzeni koruma ereğini güden ve Anayasa'ya dayanan (madde 149) bir yetkidir. Gerçekten bu yetkinin kullanılmasıyledir ki Anayasa Mahkemesi bir yasa kuralının Anayasa'ya aykırı olup olmadığını inceleyip Anayasa'ya aykırı yasa kurallarını iptal etme ve hukuk düzenini Anayasa'ya aykırı kurallardan arıtma görevini yapabilir. Demek ki Anayasa Mahkemesine getirilen Anayasa'ya aykırılık savları en başta, Anayasa'ya aykırı kuralların iptaline yol açarak kamu düzenini korumak ereği ile öne sürülmektedir. Davacının varlığının sona ermesi ile bu erek değerini yitirmez. Buna göre davacı partinin kapatılmış bulunması Anayasa Mahkemesinin zamanında geçerli olarak açılmış bir davayı inceleyip karara bağlama ödevini etkileyemez.

b) Anayasa değişiklikleri eski anayasal kurallar yerine yeni kuralların konulması ereği ve kamu düzeni düşüncesi ile yapılmaktadır. Buna göre bir Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girmesinden sonra çözülecek olan öze ilişkin anayasal sorunların ve bu açıdan karara bağlanacak olan davaların yürürlüğe giren değişik ilkelere göre çözülmesi kuralıdır. Bu olayda kuralın, ayrık bir durumu olup olmadığını tartışmayı gerektiren herhangi bir hukuksal neden yoktur. Şimdi, bu davanın çözümünde Anayasa'nın değişik metinleri ölçü olarak kullanılacaktır.

1– Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin Anayasaya aykırılık sorunu:

Dava konusu 1317 sayılı Yasa tasarısının Cumhuriyet Senatosunda görüşülüp kabul edilmesi sırasında Cumhuriyet Senatosu Başkanının başkanlık süresinin dolmuş bulunduğu ve Cumhuriyet Senatosunun bir kararı üzerine yeni başkan seçilinceye değin eski başkanın başkanlık görevini sürdürdüğü savı gerçeğe uygundur. Ancak süresi dolan başkanın bu Yasa tasarısının görüşülmesi sırasında herhangi bir oturuma başkanlık etmemiş bulun-

ması karşısında tartışma konusu durum Yasa'nın iptalini gerektirecek nitelikte Anayasaya aykırılık sayılamaz. Yasa'nın kabulünü bildiren ve Devlet Başkanlığına yazılmış olan yazıda bu başkanın imzasının bulunması yönü üzerinde durulmayada yer yoktur çünkü bu işlemin, esası etkilemeyen biçimsel bir işlem olması dolayısıyle, bunda dahi iptali gerekli kılacak bir nitelik bulunmamaktadır.

Avni Givda ileri sürülen durumun iptali gerektirdiği düşüncesi ile bu görüşe katılmamış, Fazıl Oluocak, Nuri Ülgenalp, İhsan Ecemiş ve Recai Seçkin ise değişik gerekçelerle Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı sonucunu benimsemişlerdir.

2– Yasa'nın iptali istenilen kurallarının tümünün dayandığı gerekçelerin Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Yasa'da türlü nitelikte kurallar yer almıştır. Bunlar ayrı ayrı incelenmeksizin Anayasa'ya aykırı olup olmadıkları, ilke olarak kestirilemez; çünkü bu kuralların hepsi için ortaklaşa gerekçeler bulunmakla birlikte her biri için ayrı ayrı gerekçeler dahi söz konusu olabilmektedir. Bundan dolayı kuralların tümünün Anayasa'ya aykırı ortak gerekçelere dayanması dolayısiyle iptali istemi haklı değildir; kurallar ayrı ayrı incelendikten sonra belirecek duruma göre her birisi için ayrı ayrı sonuca varılacaktır.

3– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde yalnızca federasyon ve konfederasyon sözcüklerine yer verilip (birlik) sözcüğüne yer verilmemiş olmasının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

274 sayılı Yasa'nın ilk metninde yukarıda anılan yerlerde federasyon ve konfederasyon ile birlikte (birlik) sözcüğü dahi yer almış iken 1317 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikte bu sözcük metinden çıkarılmıştır. Yasama çalışmaları sırasında söylenen sözlerden anlaşıldığı üzere bugün Türkiye'de Konfederasyon ve federasyonlardan başka hiçbir sendika birliği yoktur. Demek ki, 274 sayılı Yasa'da öngörülmüş bulunan (birlik) biçimindeki toplulaşmalar için Türkiye iş hayatında bir gereksinme duyulmuş değildir. Nitekim, Meclislerde birliklere ilişkin kuralların kaldırılmasının Anayasa'ya aykırı bulunduğunu savunanlarca bu gün kurulmuş ve yaşamakta olan herhangi bir birliktelikten söz edilmiş değildir.

Anayasa 'nın değişik 46 ncı maddesindeki (birlik) sözcüğü kapsamı Anayasa'ca belirlenmiş olmayan bir kavramdır. Yasa Koyucu birliğin kapsam ve anlamını federasyon ve konfederasyon olarak tanımlamıştır. Fakat bu tanımlama, hiç bir zaman birliklerin kesin ve sınırlı bir sayımını gösterme niteliğinde değildir. Sosyal ve iktisadî gereksinmeler başka türde birliklerin kurulmasını zorunlu kıldığında, Yasa Koyucunun bu olanağı sağlayan Yasa kurallarını koymasına engel yoktur. Bu gibi meslekî kuruluşlar için Anayasa'nın 46 ncı maddesiyle, çalışanlar yönünden, güdülen amaç; çalışma biçim ve koşullarını çağdaş düzeyin gereklerine uydurmak, hakka ve adalete uygun bir ücret sağlamak, çalışanların her türlü yarar ve çıkarlarını Yasa kuralları çerçevesinde savunmak ve gerçekleştirmektir. Birliklere gösterilen amaca, gerçeğe en yakın bir biçimde erişebilmeleri ve bunun için gerekli nicelik ve nitelikte olmaları Anayasa Koyucu tarafından öngörülen bir koşuldur. Yasa Koyucuya düşen görev bu ereğin gerçekleşmesine yararlı bir hukuk düzenini getirmektir. Federasyon ve konfederasyon olarak adlandırılan meslekî birliklerin, öngörülen amaç ve koşulu gerçekleştiremiyecekleri ileri sürülmediği gibi, gerçekleştirmeye yararlı başka hangi tür birliklere ihtiyaç duyulduğu da davada açıklanmış değildir. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde yer alan (birlik) deyiminin kapsamını, gelecekte sosyal ve ekonomik zorunlukların etkisi ile daha genişletmek olanağı hiçbir zaman önlenmiş değildir; elverir ki bu sosyal ve iktisadî zorunlukların varlığına kanaat getirilmiş olsun. Yasa Koyucu tarafından bu gün için duyulan gereksinmeyi karşılayacak hukuk kuralları getirilmiştir; bu düzenleme Anayasa'ya aykırı değildir. 274 sayılı Yasa'nın çeşitli maddelerinde bunun (birlik) sözcüğünün 1317 sayılı Yasa ile yapılan değişiklikte yer almamış olmasına yönelen iptal istemi bu nedenlerle reddedilmelidir.

Muhittin Taylan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Muhittin Gürün, bu görüşe katılmamışlardır.

4– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 5 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki bir kimsenin sendikaya üye olmasının sendikanın yetkili organının kabulü koşuluna bağlanmasını öngören kuralın Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Herhangi bir işçinin bir sendikaya girme yetkisi bulunduğu gibi sendikanın da kendi varlığını ve gelişmesini korumak için sendika çalışmalarına zararlı olacağına inandığı kimseyi kendi içine almaktan kaçınma hakkı vardır. Bu bakımdan üyeliğe engel durumu bulunanların üye olma istemlerinin reddi olağandır. Ancak kuralın yazılışına göre kuruluşun yetkili organının kabulü veya reddi; yalnızca onun dileğine ve değerlendirmesine bırakılmıştır. Bu kural uyarınca yöneticilerin bir isteklinin sendikada üye olmasını gerçekten nesnel ölçülere göre engelleyemeyecek herhangi bir nedenle, (Örneğin yetkili organın üyelerinin hoşuna gitmemesi veya sendikaya girmek isteyenin ileride kendilerini sendika içindeki yöneticiliklerinden yoksun bırakabileceğini sanmaları yüzünden) sendikaya girme istemini reddetmeleri yetkileri içindedir; böyle sınırsız bir yetki ise Anayasa nın değişik 46 ncı maddesinin işçilere tanıdığı dilediği sendikaya üye olma özgürlüğünü özü bakımından zedelemektedir. Yasada sendikaya girme isteminin reddedilmesi nedenlerine ilişkin herhangi bir kural bulunmadığı gibi haklı nedene dayanmayan reddetmelere karşı üye adayının dava açabileceğini öngören bir kural dahi yoktur. Bu nedenlerle iptal istemi yerindedir. Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunan (ve meslekî teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin iptali gerekmektedir.

5– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan sendika üyeliğinden çekilmenin noter önünde olabileceği kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Sendikadan çekilmenin sağlam bir düzene bağlanmamış olması, uygulamada büyük karışıklıklara neden olmakta, birçok dolanlı işlere yol açmakta, sendikaların düzenli olarak çalışma olanaklarını kaldırmakta ve dolayısiyle sendikadan çekilmemiş bulunan işçiler için sendika çalışmaları yoluyla elde edecekleri haklardan zamanında veya hiç yararlanamama sonucunu doğurmaktadır. Nitekim bu yoldaki sakıncaları görmüş bulunan birçok sendikalar, kendi tüzüklerinde inceleme konusu yasa kurallarına yaklaşık biçimlerde bazı düzenlemelere yer vermişlerdir. Görülüyor ki, Yasa ile sendikalardan çekilme konusunun, gerek sendika çalışmaları ve gerekse sendikada kalan ve çekilen işçiler yönlerinden birtakım biçim koşullarına bağlanmasında kamu yararı ve düzeni bakımlarından gerek vardır. Yasa ile bu konuda öngörülen biçim koşulları, işçiler ve sendikalar yönünden haklarının zamanında kullanılmasını sağlayıcı bir güvenceyi de oluşturması nedeniyle çekilme hakkının kullanılmasını engelleyeceği ve dolayısiyle bu hakkın özüne eylemli olarak etki yapacağı düşünülemez.

Çekilme konusunu düzenleyen bu biçim koşulları ile işçilere, işten ve gündelikten yoksun kalmalarını ve ayrıca masraf yapmalarını gerektiren birtakım yükümler yükletilmekte olması, bu koşulları getiren yasa kuralının Anayasa'ya aykırılığını ortaya koyamaz. Çünkü bu yükümlerin başka yasalarda yapıldığı gibi yasalarla işçiler yararına hafifletilme olanağı her zaman için vardır.

Bu nedenlerle dava konusu kural, Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinde anılan (Şekil ve usuller) kapsamına girmektedir ve bu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün, bu görüşe katılmamışlardır.

6– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin a, b, c fıkralarında öngörülen en az 1/3 çoğunluk koşullarının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Burada sorunun anlaşılabilmesi için önce dava konusu kuralların kısaca açıklanması zorunludur. 274 sayılı Yasanın 9 uncu maddesi (Sendika, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları) başlığını taşımaktadır. Bu maddenin 1 sayılı bendinde işçi sendikalarının aynı işyerinde ya da aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçiler arasında veya birbir-

leri ile ilgili işkollarında çalışan işçiler arasında kurulacağı bildirilmektedir. 2 sayılı bendinin (a) fıkrasında bir işçi sendikasının Türkiye çapında çalışabilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü üye yazmış olması öngörülmektedir. Anılan 2 sayılı bendin (b) fıkrasında işçi federasyonlarının aynı işkolunda kurulmuş sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü bir araya getirmesi koşulları ile, (c) fıkrasında ise işçi konfederasyonlarının a ve b fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin de yine en az 1/3 ünü üye olarak bir araya getirmesi koşulları altında kurulabileceği kurala bağlanmıştır.

Davada anılan kurallarda öngörülen 1/3 sınırlandırmalarının sendika ve sendika birlikleri kurma özgürlüğünün özüne dokunduğu, onun için de Anayasa'ya aykırı bulundukları ve bu bakımdan iptalleri gerektiği ileri sürülmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere 9 uncu maddenin 2 sayılı bendinin (a) fıkrası kurali ilk bakışta sendikanın kurulmasına ilişkin bir kural olmayıp işçi sendikasının Türkiye çapında görev yapabilmesi için konulmuş bir kuraldır. Bu kurala göre belli işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü üye olarak kendisinde toplamış bulunmayan bir işkolu işçi sendikasının Türkiye çapında çalışmalar yapabilmesi yasaklanmaktadır. Demek ki, yazılışı bakımından yorumu yapılacak olursa, kuralın sendikaların kuruluşunu değil, yalnızca çalışma alanlarını sınırlandırmakta olduğu görülmektedir. Ancak her kuruluşun ereği, o kuruluşun gelişmesi ve çalışması olduğundan işçi sendikasının çalışma alanı için konulan bu sınırlandırma, ister istemez, onun kuruluşunu da etkilemektedir; gerçekten çalışma alanı kuruluşundan önce sınırlandırılmış bulunan bir işkolu işçi sendikası, daha kurulurken gelişemez durumda ortaya çıkmış bir sendika niteliğindedir ve çalışması belli alanla sınırlı bulunan bir işkolu sendikasının genişlemesi olanağı yoktur; çünkü onun çalışmaları belli alan içinde sıkışıp kalacaktır ve daha başka alanlarda sendika çalışmaları yaparak yeni yeni üyeler kazanması ve gitgide büyüyerek Türkiye çapında çalışan ve etkili bulunan bir sendika durumuna gelmesi düşünülemez. Demek ki işkolu işçi sendikalarının çalışma alanı için konulan bu sınırlandırma sonuçta onların kuruluşunu iyice etkilemekte ve onları ölü doğmuş duruma sokmaktadır. Başka deyimle bir sendika kurulduğu anda o işkolundaki sigortalı işçilerin 1/3 ünü üye yazamıyacağından, ancak kurulduktan sonraki çalışmaları ile kendisini beğendirip üye sayısını artırabileceğinden, Türkiye çapında çalışma olanağı sağlanmayan sendika, Yasa'nın aradığı 1/3 sigortalı işçi sayısını üye yazma koşulunu gerçekleştiremiyecektir ve böylece tartışma konusu koşul yüzünden, Türkiye çapında çalışan sendikalar kurulması önlenmiş olacaktır.

Bir temel hakkın kullanılması olanağını kaldıran veya bu hakkın kullanılmasını olağanüstü güçleştiren sınırlandırmalar, Anayasa'nın değişik 11 inci maddesi uyarınca o hakkın özüne dokunuyor demektir; bundan ötürü burada kural, sendikaların serbestçe kurulması özgürlüğünü tanıyan Anayasa'nın 46 ıncı maddesine aykırıdır ve bu bakımdan iptali gerekir.

Türkiye çapında sendika kurma olanaksızlığı, bugün kurulmuş olan Türkiye çapındaki sendikalar yararına bir tekel yaratma sonucunu doğurur ki bu da Anayasa'mızın temel kurallarından bulunan batı uygarlığına dayanan demokrasiye bağlı devlet ilkesine, başka deyimle Anayasa'nın başlangıç kuralları ile 2 nci ve 153 üncü maddeleri kuralına aykırıdır. Çünkü sendika kurma özgürlüğü, bir yandan demokrasiye dayalı düzeni oluşturan kişiliğe bağlı hak ve ödevlerdendir, öte yandan da toplumsal yaşantıyı çağdaş uygarlık düzeyine eriştirme amacını güden sosyal ve iktisadî hak ve ödevlerdendir. Bunların yerine getirilmesinde gözönünde tutulacak başlıca temel ilkeler Anayasa'nın 10, 11 ve 12. maddelerinde gösterilmiştir. Eşit kullanılmayan, kişilere ve kamuya huzur ve adaletli bir düzen sağlamayan sendika özgürlüğünün çağdaş uygarlık düzeyi ile ve hele batı uygarlığınca benimsenen demokrasi anlayışı ile bağdaşması olanak dışıdır. Toplum yararına olan özgür girişimlerde, bu arada sendika alanındaki kuruluşlarda, daha iyisini bulmak, kişi haklarını savunmada ve gerçekleştirmede en uygun çalışma örgütlerini kurmak, yarışma duygusunun oluşmasına

bağlıdır. Yarışma duygusunun gelişmesi ve amaca ulaşabilmesi için, girişimlerin tekel biçiminde değil, çokluk halinde oluşması en önde gelen koşuldur. Bu bakımdan işçi haklarının korunması için kurulan sendikalar, daha baştan yarışma duygusunu baltalayıcı ve engelleyici bir hukuk düzeni içinde olmamalıdırlar. Oysa tartışma konusu olan Yasanın 9/2 nci maddesi yukarıda anılan ilkelere aykırı bir düzen getirmektedir ve bu nedenlerle Anayasa'ya uygunluğu savunulamaz.

Türkiye çapında çalışacak sendikaların kurulmasının engellenmesi, işyeri sendikalarının ya da belli kentlerde veya bölgelerde işkolu sendikalarının kurulmasını ve böylelikle bu sınırlandırma ile önlenmek istenen sendika sayısındaki şişkinliğin ve birçok güçsüz sendikaların ortaya çıkmasının gerçekleşmesi sonucunu doğuracaktır. Demek ki yasa kuralı ile varılmak istenilen erek değil, onun tam tersi gerçekleşecektir; bu da, kuralın konuluşunda kamu yararını korumaya elverişlilik olmadığını göstermektedir.

Tartışma konusu bendin (b) ve (c) fıkralarında öngörülen 1/3 sınırlandırmaları dahi Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki birlik kurmak hakkının özüne dokunmaktadır; çünkü Anayasa, sendikalar gibi birliklerin de serbestçe kurulmasını güvence altına almıştır. Bir birliğin ilk kuruluşunda belli sayıda üyeyi veya işçiyi birleştirmesi olanağı sağlanamaz. Sendikalar gibi birlikler dahi ancak kurulduktan sonra çalışmaları ile kendilerini beğendirip yeni yeni üyelerin birliğe katılmasını gerçekleştirebilirler.

Tartışma konusu sınırlandırmalarla işkolları işçi sendikaları arasındaki çekişmeye son verilmesi ereğinin güdüldüğü, uygulamada bir bölge sendikasının adının başına (Türkiye) sözcüğünü ekliyerek Türkiye çapında çalışan bir sendika niteliğinde olduğunu ortaya attığı, bu durumun Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun uygulanması bakımından bir çok sorunlar doğurmakta olduğu, çok sayıda işçilerin bir araya gelmesi yolu ile güçlü sendikalar kurulmasının zorunlu bulunduğu görüşleri yasama belgelerinde ileri sürülmüş ve bu görüşlere dayanılarak bu sınırlandırmalar savunulmuştur. İşçilerin ancak güçlü sendikalar aracılığı ile yararlarını koruyabilecekleri, güçsüz sendikaların artışının işçilere hiçbir yararı dokunmayacağı düşünceleri doğrudur ve bu sakıncaların önlenmesi yolunda birtakım yasal tedbirler alınması Anayasa'nın 5 inci ve 64 üncü maddeleri gereğince Yasa Koyucu'ya tanınmış yetkilerdendir. Kaldı ki son Anayasa değişikliği ile 46 ncı maddenin birinci fıkrasına (Bu hakların kullanılışında uygulanacak şekil ve usuller kanunla gösterilir.) kuralının eklenmesi ile Yasa Koyucunun daha önce de sahip bulunduğu düzenleme yetkisi ayrıca belirtilmiş bulunmaktadır. Yalnız ereğe uygun olmayan, sendikalarla federasyon ve konfederasyonların kuruluşlarını daha başlangıçta olağanüstü zorlaştıran ve onların geniş ölçüde çalışmaları sonucunda kendilerini beğendirerek üye sayılarını artırmalarını engelleyici nitelikte olan bir düzenleme, Anayasa'ya uygun görülemez.

Özetlemek gerekirse; 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değiştirilen 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendi yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa'ya aykırıdır ve iptal edilmelidir.

Fazıl Uluocak ve Şahap Arıç 9 uncu maddenin dava konusu 2 sayılı bendinin, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu 2 sayılı bendin (a) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu görüşüne katılmamışlardır.

7– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki işçi sendikası kurabilecek işçinin sendikanın kurulacağı işkolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması kuşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Herhangi bir işkolunda eylemli olarak çalışmayan bir işçinin o işkolunda sendika kurması, yarar yerine zarar doğurabilir. Bunun için sendika kuracak işçinin o işkolunda eylemli olarak çalışan bir kimse olmasının aranması, sendikacılığın ereğine uygun bir sınırlandırmadır; çünkü sendikanın uğraşacağı konulardan en önemlisi belli durumda olan işçilerin iktisadî ve toplumsal durumlarının düzeltilmesi olduğuna göre bu konularda yararlı olabilecek bir örgütün kurulmasında o işkolunda çalışanların durumlarını ve sorunlarını yakından bilmenin, aranması gerekli bir nitelik sayılacağı düşünülebilir. Ancak üç yıllık sınırlandırma serbestçe sendika kurma hakkının özüne dokunmaktadır; çünkü, olağan anlayışta bir

kimsenin belli bir işkolunda çalışan işçilerin sorunlarını kavrayabilmesi için az bir zaman yeterlidir ve bu kimse sendika kurucusu olarak başka kimseleri bir araya toplayabilecek ve sendikaya üye devşirebilecek bir durumda ise, o işkolunda eylemli olarak çalışan bir kimse olması karşısında, onun sendika kurucusu olarak görev yapmasını engellemek, sendika kurma özgürlüğünü yersiz biçimde ve kamu yararına dayanmaksızın sınırlandırmak niteliğine bürünür.

Yukarıdaki gerçeklere göre tartışma konusu kuraldaki eylemli olarak çalışma koşuluna yönelmiş bulunan istemin reddi ve kuraldaki (en az üç yıldan beri) deyiminin Anayasa nın değişik 46 ncı maddesine aykırılığı nedeni ile iptali gereklidir.

Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lûtfi Ömerbaş, kuralın Anayasa'ya aykırılığı görüşüne katılmamışlardır.

8– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 nci maddesinin 3 sayılı bendinin birinci fıkrasındaki uluslararası meslek kuruluşlarının kurulabilmesi için Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu olma veya bu konfederasyona bağlı bulunma koşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

"Tartışma konusu kural, sendikaların ve sendika topluluklarının uluslararası meslek kuruluşlarının kurucusu olmasını sınırlandırmaktadır; gerçekten Türkiye'de en çok işçiyi kendisinde toplamış olmayan işçi konfederasyonunun veya bu nitelikte bir konfederasyona bağlı olmayan sendikaların uluslararası meslek kuruluşlarının kurucuları olmaları yasaklanmaktadır. Uluslararası kuruluşlara üye olmada ve böyle bir kuruluşu kurmada sendikanın belli sayıda işçiden oluşan bir sendika niteliğini taşımasının önemi yoktur. Bu kuruluş yaşama ve işleme yeteneği bulabilirse kurulur, yaşar; o yeteneği bulamaz ise dağılıp gider. Uluslararası kuruluşlara katılmanın meslek açısından birtakım yararları vardır. Kamu düzeni veya yararları söz konusu olmadıkça bir örgütü uluslararası işbirliğinin yararlarından yoksun bırakmak doğru değildir. Tartışma konusu sınırlandırma kamu düzenini ilgilendiren birtakım çalışmaların önlenmesi ereği ile de savunulamaz. Çünkü, 274 sayılı Yasanın 10 uncu maddesinde işçi ve işveren kuruluşlarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 1 inci ve 2 nci maddeleri, 3 üncü maddesinin birinci fıkrası, 4 üncü maddesi ve 19 uncu maddesinin son fıkrasıyla 57 nci maddesinin birinci fıkrasındaki ilkelere aykırı biçimde çalışan uluslararası işçi ve işveren kuruluşlarına üye olmaları yasaklanmıştır ve bu tür bir kuruluşa katılma kararlarının Bakanlar Kurulu kararıyle iptal edileceği kuralı konulmuştur. Demek ki sendikaların uluslararası kuruluşlara katılmaları konusunda ülkedeki kamu düzeninin korunması ereğiyle Bakanlar Kuruluna geniş bir yetki tanınmıştır. Bütün bu gerekçelere göre tartışma konusu kural kamu düzeni düşüncesine dayanan bir sınırlandırma olarak kabul edilemez ve bu açıdan Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır, iptali gerekir.

Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lûtfi Ömerbaş, bu görüşe katılmamışlardır.

9– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (h) fıkrasındaki lokavta karar vermek ve idare etmek kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Anayasa Mahkemesinin 63/336-67/29 sayılı, 26, 27.9.1967 günlü kararı ile 63/337-67/31 sayılı ve 19, 20.10.1967 günlü kararında (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, sayı 6, Sahife 26 ve sonrası, Sahife 59 ve sonrası; 10.10.1968 günlü, 13031 sayılı ve 2.5.1969 günlü 13188 sayılı Resmî Gazete'ler) belirtildiği gibi, işverenlere tanınan lokavt hakkı, Anayasa'ya aykırı değildir. Yine o kararlarda dayanılan gerekçelerde açıklandığı üzere, lokavt anayasal bir hak olarak öngörülmemiş ise de işverenlere bu hakkın tanınması yasak edilmiş olmayıp Yasa Koyucunun isteğine bırakılmıştır. Anayasa'nın 47 nci maddesinin ikinci fıkrasında (Grev hakkının kullanılması ve istisnaları ve işverenlerin hakları kanunla düzenlenir.) kural bulunmaktadır. Bu kural ile işçiler için anayasal bir hak olan grevin karşısında işverenlere de haklar tanınacağı ve böylece işçiler ve işverenler arasındaki toplumsal dengenin sağlanacağı ilkesi benimsenmiş bulunmaktadır. Gerçekten Anayasa, toplumsal güçler arasında dengeli bir

düzeni erek edinmiştir. Bu yön Anayasa'nın başlangıç kurallariyle 2 nci maddesinde belirtilmektedir. İşçilerin grev hakkı gibi yerine göre ağır sonuçlar doğurabilen bir hak karşısında işverenleri savunmasız bırakmak, toplumsal dengeyi bozacak nitelikte sayılabilir ve bu dengenin sağlanması için yasa koyucular işverenlere lokavt hakkını veya bundan daha hafif sonuçlar doğurabilecek birtakım başka hakları tanımayı uygun görebilirler. İşçilerin grev hakkına karşılık işverenleri savunmasız bırakmak, onların işçilerce ileri sürülen her isteğe boyun eğmelerine yol açabilecek nitelikte görülebilir ki bu da emeğin sermayeyi sömürmesi demek olur; oysa Anayasa Koyucu, emeğin sermayeyi veya sermayenin emeği sömürmesine yol açan dengesiz bir düzenin kurulmasını istemiş değildir.

Açıklanan nedenlerle lokavt yetkisini kapsayan kuralın iptali istemi reddolunmalıdır.

10– 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (j) fıkrasındaki kooperatifler kurmak ve en çok üyesi bulunan işçi konfederasyonunun onayını alarak sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmak kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Sendikalar kuruluş amaçlarına göre iktisadî işletmelere yatırımlar yaparak ticarî ve iktisadî çalışmalarda bulunamazlar. İlke budur; gerçekten 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin ilk fıkrasında (Bu Kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar.) kuralı konulmuştur. Ancak birtakım sınırlamalar altında sendika varlığının bir bölümünün sınaî ve ticarî işletmelere yatırılması, bu varlığın arttırılması, başka deyimle, kazanç sağlanarak çoğaltılması yönünden yararlı olabilir. Böyle durumlarda sendikaları kendileri için yararlı olacak işletmelere paralarının bir bölümünü yatırmak olanağından yoksun bırakmak, sendikacılık ereği ile çatışabilir. Sendikaların etkili olabilmeleri güçlü bir mal varlığını elde bulundurmaları zorunludur. Yeterince varlıklı olmayan bir sendikanın üyelerinin geçimini, yerine göre aylarca, sağlayarak bir grevi sürdürmesi beklenemez ve böyle bir sendika toplu sözleşmeler masasında üyeleri için olumlu sonuçlar elde edemiyeceği gibi düzenleyeceği grevler yeterince uzun olamıyacaklarından grev yoliyle de üyelerinin yararlarını gereği gibi koruyamaz. Kaldıki kooperatifler, hukukça ticaret ortaklıklarına benzemekle birlikte, toplumsal açıdan yardımlaşma ortaklıklarıdır. Sendikaların temel ereği yardımlaşma olduğuna göre kooperatif kuruculuğu, ereklerine de uygun düşebilir. Bu nedenlerle kooperatifler kurmak veya para varlığının yüzde otuzundan çok olmamak üzere sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmak yetkilerinin sendikalara tanınması, Anayasa'ya aykırı sayılamaz.

Sendika parasının güçsüz işletmelere yatırılması nedeniyle sendikanın zarara uğramasını önlemek için yatırım yapılmasından önce yatırım kararının bir denetimden geçirilmesi yararlı olabilir ve bu yolla sendika varlığının güven vermiyen işletmelere yatırılması önlenmiş bulunur. Ancak bu denetim yetkisinin sendikanın bağlı bulunmadığı bir konfederasyona verilmesi, sendikaların serbestçe çalışmalarını öngören Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır. Yabancı bir konfederasyonun yasa gereği bir sendika üzerine denetim yetkisi olması, sendika özgürlüğü ile bağdaştırılamaz. Açıklanan nedenlerden ötürü tartışma konusu fıkradaki (ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi ve işveren konfederasyonunun muvafakatini almak) deyiminin iptaline, kooperatifler kurma veya parasının %30 unu aşmamak üzere sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmak yetkisine yönelen istemin ise reddine karar verilmelidir.

Recai Seçkin bu gerekçeyi eksik bulmuştur.

11– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin (k) fıkrasındaki işlerinin görülmesi için gerekli her türlü ham veya yarı işlenmiş nesnelerle gereçleri sendikaların üyelerine kiralama, ödünç verme veya bağışlama yetkisinin Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Sendikanın ereği, yararlarını sağlamakta üyelerine olabildiğince yardımcı olmaktır. Bir sendikanın kendi üyelerinin işlerini görmeleri için gerekli her türlü araç veya gereci sağla-

ması onlara yardım etmesi niteliğinde bir davranıştır; böylelikle üyelerinin ekonomik ve toplumsal yararları korunmuş bulunur. Bunda Anayasa'ya aykırılık düşünülemez. Bu nedenle tartışma konusu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

12– 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 15 inci maddesinin ikinci fıkrasındaki 14 üncü maddesinin birinci bendinin (j) fıkrasını saklı tutan kural ile yine sözü edilen 15 inci maddenin üçüncü fıkrasının ikinci cümlesindeki 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak ristrunları saklı tutan kuralın Anayasaya aykırılığı sorunu:

15 inci maddenin ilk fıkrasında meslek kuruluşlarının ticaretle uğraşmaları yasaklanmakta; yukarıdaki 10 uncu bentte açıklandığı üzere ve orada gösterilen koşullar altında sendikaların sınaî ve iktisadî işletmelere yatırım yapmalarına ilişkin kural, burada saklı tutulmaktadır. Yukarıdaki 10 uncu bentte açıklanan nedenlerden ötürü sendikaların varlıklarının bir bölümünü sınaî ve ticarî işletmelere yatırma yetkisi, Anayasa'ya uygun görüldüğünden burada Anayasa'ya uygun görülen kuralın saklı tutulması, bir Anayasa aykırılığını oluşturamaz; oysa davacı, sözü edilen (j) fıkrasına ilişkin nedenlerden ötürü, buradaki saklı tutma kuralının da Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

15 inci maddenin üçüncü fıkrasında 14 üncü maddenin 1 inci bendinin i ve ı fıkraları gereğince kurulacak kurumların işletilmesinden risturn biçiminde de olsa kazanç dağıtılmayacağı kurala bağlandıktan sonra 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak risturnların yasak olmadığı bildirilmektedir.

14 üncü maddenin 1inci bendinin (j) fıkrası uyarınca risturn dağıtılabilmesi, ancak kooperatifler konusunda düşünülebilir, yoksa bir sendikanın yatırımlarda bulunduğu bir sinaî ve iktisadî işletmenin sendikaya sağlayacağı kazanç paylarının o sendikanın üyelerine herhangi bir biçimde dığıtılması söz konusu olamaz; nitekim 274 sayılı Yasa'nın ilk metninde 14 üncü maddenin 1 sayılı bendinin j fıkrasında yalnızca kooperatif kurmaya üyelerini özendirmek ve bu türlü kooperatiflere yardımda bulunmak veya kooperatifler kurmaktan söz edilmekte idi ve yine ilk metnin 15 inci maddesinin ikinci fıkrasının risturn biçiminde de olsa kazanç dağıtılmasını yasak eden kuralından sonra bu günkü metinde dahi bulunan (14 üncü maddenin 1 inci bendinin j fıkrası gereğince dağıtılacak risturn bu hükme tabi değildir.) kuraliyle kooperatiflerin risturn dağıtmalarının yasak olmadığı bildirilmekte idi. Bugün yürürlükte bulunan kural dahi ancak risturn dağıtımına izin vermektedir: bu ise sendikanın ticaretle uğraşması anlamına gelmez. Bir sendikanın kurucularından bulunduğu kooperatifin üyelerine risturn dağıtılmasında sakınca değil, ortakların kooperatife ilgi göstermelerine yol açtığı için yarar vardır. Başka deyimle kooperatifin risturn dağıtması, yardımlaşma çalışmalarına özendirici bir etkendir; bu nedenle kural, kamu yararına dayanmaktadır. Kaldı ki, yukarıdaki 10 uncu bentte görüldüğü üzere, sendikaların kooperatif kurmaları ve belli koşullar altında sınaî ve iktisadî işletmelere yatırımlar yapmaları Anayasa'ya aykırı bulunmadığından bu kooperatiflerin risturn dağıtmaları dahi Anayasaya aykırı olamaz. Oysa, davacı kooperatif kurmanın ve işletmelere yatırım yapmanın Anayasa'ya aykırılığı için ileri sürdüğü nedenlere dayanarak buradaki kuralın da Anayasa'ya aykırı olduğu görüşünü savunmuştur.

Açıklanan nedenlerden ötürü davanın bu kurala yönelen bölümünün dahi reddi gerektir.

13– 274 sayılı Yasa'nm 1317 sayılı Yasa ile değişik 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendindeki işçilerin işkolunda yetki almış sendikaya verecekleri ödentilerin işverenden olan alacaklarından kesilerek sendikaya ödenmesi kuralının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

İşçilerin üyesi bulundukları sendikaya karşı borçları olan ödentilerin işverence işçilerin alacaklarından kesilerek sendikaya gönderilmesi sendikaların alacaklarını kolayca almalarını sağlaması bakımından sendikacılık ereklerine ve ilkelerine uygun düşmektedir. Davacının ileri sürdüğünün tersine, bu kuralda işçilerin üyesi bulunmadıkları sendikaya para ödemeye zorlanmaları söz konusu değildir; çünkü metinden anlaşıldığı gibi, bu kuralın işlemesi için sendikanın yazılı isteminden başka ödenti kesilecek sendika üyesi işçilerin çizelgesinin işve-

rene verilmesi zorunludur. 275 sayılı Yasa gereğince dayanışma ödentisi ödenmesi, bir işçinin üyesi bulunmadığı bir sendikanın yapmış olduğu toplu sözleşmeden yararlanması durumunda söz konusu olabilir ki işçinin üyesi olmadığı sendikanın sağladığı kazançlı durumundan o sendikaya hiçbir şey ödemeden yararlanması, hakkaniyete uygun olamıyacağından dayanışma ödentisine ilişkin kural Anayasa'ya aykırı sayılamız; kaldı ki işçinin üyesi olmadığı sendikanın yaptığı toplu sözleşmeden yararlanması ve dolayısiyle dayanışma ödentisini yükümlenmesi de kendi isteğine bağlıdır (15.7.1963 günlü, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, Madde 7, bent 3; 274 sayılı Sendikalar Kanunu, 1317 sayılı Yasa ile değişik Madde 21). Davacının ileri sürdüğü iptal gerekçeleri, bu nedenlerden ötürü, yerinde değildir. Ancak Anayasa Mahkemesi kuruluşuna ilişkin 44 sayılı Yasa'nın 28 inci maddesi gereğince Anayasa Mahkemesi davacının isteminin dayanağı olarak bildirilen gerekçelerle bağlı bulunmadığından, yapılan inceleme sonunda bulunacak başka gerekçelerle de iptal kararı verebilir. Yapılan inceleme sonunda şu gerekçe ile kuralda Anayasa'ya aykırılık bulunmuştur: Sendikacılığın gelişmesi için büyük kolaylık sağlayan bu kuraldan yalnızca belli nitelikleri taşıyan sendikaların yararlandırılmasını haklı gösteren bir neden yoktur. İstemde bulunan ve işyerinde üyeleri çalışan sendikaların tümünün bu kolaylıktan yararlandırılmaları gerekir. Anayasa'nın 12 nci maddesinde öngörülen Yasa önünde eşitlik ilkesinin gereği budur. Böyle bir çözüm yolunun işveren için altından kalkamıyacağı yükler yükleyeceği ve bundan dolayı yalnızca üyeleri işyerinde belli bir çoğunluk sağlıyan sendikalara bu hakkın tanınması gerekeceği düşüncesi yerinde görülemez; çünkü tartışma konusu 2 sayılı bendin son fıkrasında (sendika, aidatların kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır) kuralı konulmuştur ve böylece işveren ödentilerin kesilmesini isteyen sendikadan gerekli bütün giderleri isteyip alabilecektir.

Anayasa Mahkemesi az yukarıda anılan kuruluş yasası kuralı gereğince gerekçelerle bağlı değilse de iptal istemine konu olarak davacının gösterdiği kuralla bağlı bulunduğundan, davacı yalnızca (yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) kuralının iptalini istemiş bulunduğundan az yukarıda anılan eşitlik ilkesine aykırılık nedeni ile 2 sayılı bendin birinci fıkrasındaki deyimlerden yalnızca istem konusu deyimin iptaline karar verilmelidir.

Fazıl Uluocak, İhsan Ecemeş, Halit Zarbun, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu, Anayasa'ya aykırılık görüşüne katılmamışlardır.

14– 274 sayılı Sendikalar Yasa'sının 29 uncu maddesine 1317 sayılı Yasa ile eklenen 9 sayılı bentteki bir konfederasyonun kendisine bağlı sendikalar ile federasyonların gelirlerini (giderlerini) ve çalışmalarını denetleme yetkisinin Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Davacının ileri sürdüğü sendikalarda ve sendika birliklerinde demokratik kurala uygun denetimin aşağıdan yukarıya başka deyimle üyelerin sendikayı, sendikanın federasyonu ve federasyonun da konfederasyonu denetlemesi biçiminde olması gerektiği görüşü doğrudur; ancak burada tanınan yukarıdan aşağıya denetim yetkisinde demokrasiye uygun olan ve aşağıdan yukarıya doğru yapılan denetime gölge düşüren bir yanı yoktur; karşılıklı denetim, gerek hesaplardaki gerekse yönetimdeki aksaklıkların giderilmesine ve sendika ereklerinin tehlikeye düşmekten korunarak gerçekleşmesine daha elverişlidir. Bu nedenlerle kuralda Anayasa'ya aykırılık yoktur; bu kurala yönelen istemin reddi gerekir.

F) İptal kararının yürürlük tarihi:

Yukarıdan beri iptalleri öngörülen kuralların çoğunun niteliklerine göre iptal kararının hemen yürürlüğe girmesi halinde kamu düzenini sıkısıkıya ilgilendiren ve ancak yasama yoluyle giderilebilecek olan bir boşluk oluşacaktır. Onun için Anayasa'nın değişik 152 nci maddesinin ikinci fıkrası ve 44 sayılı Yasa'nın 50 nci maddesi olanaklarından yararlanılarak iptal kararının yürürlüğe gireceği tarih ayrıca kararlaştırılmalıdır. İptal hükmünün, kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı tarihten başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun olacaktır.

Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Şevket Müftügil, üç ve Ahmet H.Boyacıoğlu sekiz ay süre verilmesinin yeteceği görüşünü ileri sürmüşlerdir.

G) Sonuç:

I– 12.8.1970 günlü, 13577 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "274 sayılı Sendikalar Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 nci maddesine bir bent ile bu kanuna geçici madde eklenmesi" hakkındaki 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarının Cumhuriyet Senatosunda görüşülmesi ve kabul edilmesi sırasında Cumhuriyet Senatosu başkanının başkanlık süresi dolduğu halde görevinin Senato kararı ile sürdürülmesinin kanunun biçim yönünden iptalini gerektirmediğine Avni Givda'nın karşıoyu, Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, İhsan Ecemiş Recai Seçkin'in değişik gerekçeleri ile ve oyçokluğu ile;

II- 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1337 sayılı kanunla değişik;

a) 1 inci maddesinin, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinin ve 32 nci maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına, davanın bu kurallara yönelen bölümünün reddine, Muhittin Taylan, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşıoyları ve oyçokluğu ile:

b) 5 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki (ve meslekî teşekkülün yetkili organının kabulü) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline oybirliğiyle;

c) 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında bulunan (çekilme noter huzurunda münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdiki ile olur) kuralının Anayasa'ya aykırı olmadığına va davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

ç) 9 uncu maddesinin 2 sayılı bendinin;

aa) a fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

bb) b ve c fıkralarının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak ve Şahap Arıç'ın karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

d) 11 inci maddesinin;

aa) 1 sayılı ayılı bendinde yer alan (en az üç yıldan beri) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline ve bendin öteki bölümüne yönelen davanın reddine, Fazıl Uluocak, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lûtfi Ömerbaş'ın karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

bb) 3 sayılı bendinin birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline, Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun ve Lûtfi Ömerbaş'ın karşıoylarıyla ve oyçokluğu ile:

e) 14 üncü maddesinin 1 sayılı bendinin;

aa) h fıkrasındaki lokavta ilişkin kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliğiyle;

bb) j fıkrasında (veyahut bizzat kooperatifler kurmak veyahut nakit mevcudunun %30 undan fazla olmamak ve ilgilisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak kaydiyle sınaî ve iktisadî teşebbüslere yatırımlar yapmak) biçiminde yer alan kuraldaki (ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakatini almak) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline ve kuralın öteki bölümüne yönelen davanın reddine oybirliğiyle;

cc) k fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliği ile;

f) 15 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan (14 üncü maddesinin j fıkrası hükmü saklıdır.) ve üçüncü fıkrasında yer alan (14 üncü maddenin 1 inci maddenin j fıkrası gereğince dağıtılacak rıstum bu hükme tabi değildir.) kurallarının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurallara yönelen bölümünün reddine oybirliği ile;

g) 23 üncü maddenin 2 sayılı bendinde yer alan (kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline Fazıl Uluocak, İhsan Ecemiş, Halit Zarbun, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

h) 29 uncu maddesinin 9 sayılı bendinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bu kurala yönelen bölümünün reddine oybirliği ile;

III– Karardaki iptal hükümlerinin Anayasa'nın değişik 152 nci maddesi uyarınca kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine, Avni Givda, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Şevket Müftügil'in üç ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun sekiz ay süre verilmesinin yeteceği yolundaki karşıoyları ile ve oyçokluğu ile;

8 ve 9 Şubat 1972 günlerinde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye	Üye
Muhittin Taylan	***Avni Givda***	***Fazıl Uluocak***	***Nuri Ülgenalp***
Üye	Üye	Üye	Üye
Şahap Arıç	***İhsan Ecemiş***	***Recai Seçkin***	***Ahmet Akar***
Üye	Üye	Üye	Üye
Halit Zarbun	***Ziya Önel***	***Kâni Vrana***	***Muhittin Gürün***

Üye	Üye	Üye
Lûtfi Ömerbaş	***Şevket Müftigil***	***Ahmet H. Boyacıoğlu***

KARŞIOY YAZISI

Anayasa'nın 46 ncı maddesinin gerek eski metninde gerek değişiklikten sonraki metninde sendikalar ve sendika birlikleri kurma hakkı açıkça gösterilmiştir. Sendika birlikleri deyimi sendikaların hem federasyon ve konfederasyon halinde birleşmelerini hem de sendika birlikleri biçiminde birleşmelerini belirleyen bir deyimdir. Nitekim 15.7.1963 günlü 274 sayılı Yasanın 1 inci maddesinin birinci bendinde "Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar bu Kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadî, sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları meslekî teşekküllerdir." denilmiş ve meslekî kuruluşların kuruluş biçimini düzenleyen 9 uncu maddesinin 2-a bendinde de sendika birliklerinin "belirli bir mahal veya bölge sınırları içinde birbirleriyle ilgili olmayan çeşitli işkollarında dahi olsa mevcut sendikaların en az ikisinin" üye sıfatiyle bir araya gelmeleri yoluyla kurulacağı belirtilmiş ve böylece birlik deyiminin federasyon ve konfederasyonla sınırlı olmadığı Yasa Koyucu tarafından da benimsenmiştir. Kuşkusuz bu düzenleme Anayasa'nın 46 ıncı maddesinin hem sözüne hem de özüne uygundur. Oysa, 274 sayılı Yasanın 29.7.1972 günlü ve 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinde 13. maddesinin 3, 4 ve 6 ncı bentlerinde 32 nci maddesinde birlik deyimine yer verilmemiştir. Sendika birliklerinin kurulmasını önleyen bu hükümler Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı düştüğünden iptal edilmelidir.

Çoğunluğun bu görüşe ters düşen kararına karşıyım.

BAŞKAN
Muhittin Taylan

KARŞIOY YAZISI

I. Hazırlık evresindeki kararlar:

1– Sözlü açıklamaların dinlenmesi ve Çalışma Bakanlığından bilgi istenmesi konularında 11.5.1971 gününde verilen karar:

a) Gerek 1970/48, gerekse bunun benzeri 1970/47 esas sayılı işlere ilişkin dava dilekçeleri ve raportörlükçe düzenlenen ayrıntılı raporlar konuyu gereği gibi aydınlattığı için ilgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesine yer yoktur ve tersine bir tutumun davanın incelenmesini geciktirmekten başka bir sonuç vermeyeceği ortadadır.

Dinlenmelerine karar verilen üç örgütten Çalışma Bakanlığının dinlenme günü temsilci göndermediğine burada işaret etmek yerinde olacaktır.

b) "1963 ten 1971 yılı başına değin Türkiye'de hangi işçi sendikalarının, birliklerinin, federasyon ve konfederasyonlarının var olduğu, her birinin her yıl başındaki üye sayıları, bunlardan hangilerinin Türkiye çapında çalışmış bulunduğu" konularında Çalışma Bakanlığından yazılı açıklama istenmesine gelince; bu Bakanlığın elinde durumu aydınlatacak ni-

telikte güvenilir ve düzenli veri ve bilgilerin bulunması olasılığı zayıf olmakla birlikte istenmesi öngörülen bilgilerin tümü eksiksiz olarak gelse dahi bunların 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1317 sayılı Kanunula değişik kimi maddelerinin Anayasa'ya uygunluk denetiminde etkili olabilmeleri düşünülemez. Nitekim Çalışma Bakanlığının, sonradan verdiği karşılıkta 1963-1969 yılları için düzenlenmiş ve yayınlanmış işçi istatistikleri bulunmadığının ve ancak 12.8.1970 gününden sonra sendikalı işçi istatistiği tutulmağa başlandığının belirlenmesi Bakanlıktan boşuna bilgi istenmiş olduğunu ortaya koymuştur.

c) İlgililerin sözlü açıklamalarının dinlenmesine ve Çalışma Bakanlığından bilgi istemesine ilişkin olan ve davanın karara bağlanmasının gecikmesine yol açan 11.5.1971 sayılı ara kararına yukarıda belirtilen nedenlerle karşıyım.

2– Anayasa değişikliği dolayısiyle raportörlükçe yeniden inceleme yapılması için görüşmelerin geri bırakılması yolunda verilen 30.111971 günlü karar:

Anayasa'nın dava konusunu ilgilendiren "Sosyal ve İktisadî Haklar ve Ödevler" başlıklı üçüncü bölümünde 20.9.1971 günlü, 1488 sayılı Yasa ile değişen kamulaştırmaya ilişkin 38 inci madde ile sendika kurma hakkına ilişkin 46 ncı maddedir. 46 ncı madde iki yönden değişikliğe uğramıştır. Birincisi kamu hizmeti görevlilerinin sendika kurma hakkı kapsamının dışında bırakılmalarıdır ki bunun dava konusu ile ilişiği yoktur. İkincisi sendika ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma haklarının kullanılışında uygulanacak biçim ve yöntemlerin kanunda gösterileceği; kanunun, Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması ereğiyle sınırlar koyabileceği yolundaki kuralın yeni madde metninde yer almasıdır. Bu, uzun incelemeleri gerektirmeyen, kolay kavranılır, kapsamı belli, niteliği apaçık bir değişikliktir; davanın hemen ele alınmasına engellik edebilecek yanı yoktur.

Anayasa değişikliği dolayısıyle raportörlükçe yeniden inceleme yapılması için görüşmelerin geri bırakılması yolunda verilen 30.11.1971 günlü ara kararma yukarıda belirlenen nedenlerle karşıyım.

II– 274 sayılı Kanuna getirdiği kimi değişiklikler dava konusu edilen 1317 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Cumhiriyet Senatosu Başkanı Atasagun'un başkanlık süresi 18.6.1970 de bitmiş, 30.6.1972 gününde "Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevinin yenisi seçilinceye kadar devam edeceği"ne Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca karar verilmiş ve Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı görevi yeni başkanın seçildiği 19.11.1970 gününe dek Atasagun'ca yürütülmüştür. 274 sayılı Kanuna getirdiği kimi değişiklikler dava konusu edilen 1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarı yukarıdaki 1970/48-1972/3 sayılı kararın (E/1) işaretli bölümünde de belirtildiği gibi işte bu dönemde Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunca görüşülmüş ve karara bağlanmıştır.

Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Anayasa'nın 84 üncü maddesinin ikinci fıkrası kuralına göre, iki yıl için seçilir. Anayasa'nın kesin olarak belirlediği bu hizmet süresinin yeni başkan seçilinceye dek kendiliğinden devam etmesi düşünülemeyeceği gibi Cumhuriyet Senatosu kararıyle uzatılmasına da olanak yoktur. Cumhuriyet Senatosu Genel Kurulunun 30.6.1971 günlü kararı hem bu yönden Anayasa'nın 84 üncü maddesine, hem de kararın alındığı sırada toplantı yetersayısı bulunmadığı için 86 ncı maddeye aykırıdır.

Çoğunluk, Atasagun'un tasarının görüşüldüğü birleşimlere başkanlık etmediği ve birleşimleri başkanvekillerinin yönettiği olgusuna dayanarak durumun 1317 sayılı Kanunun biçim yönünden Anayasa'ya aykırılık nedeniyle iptalini gerektirmediği sonucuna varmaktadır.

Belli olan durum şudur:18.6.1970 ve 19.11.1970 günleri arasındaki dönemde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığında Anayasa'ya aykırı olarak Atasagun bulunmuştur. Cumhuriyet Senatosu Başkanlık Divanı bir bütündür. Başkandan, başkanvekillerinden, Divan kâtiplerinden ve idare amirlerinden oluşur (Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğü: Madde 3). Divan içinde en önemli görev yerini işgal eden Başkanın durumundaki Anayasa'ya aykırılık elbette ki Divanın tüm kuruluşunu etkiler ve Anayasa'ya aykırı duruma sokar. Başkanın 1317 sayılı

Kanuna ilişkin tasarının görüşüldüğü birleşimleri bizzat yönetmemiş olmasının sonucu değiştirmesi düşünülemez. Kaldı ki başkanvekilleri de birleşimlerde görüşmeleri başkana vekâleten, başka bir deyimle onun hukukî yetkilerini kullanarak yönetirler. Cumhuriyet Senatosu İçtüzüğünün 9 uncu maddesinden çıkan anlam da budur.

1317 sayılı Kanuna ilişkin tasarı üzerindeki görüşmeleri kuruluşu Anayasa 'ya aykırı olan bir Başkanlık Divanı'nın yönetmiş bulunması bu kanunun iptal nedeni olacak bir şekil eksikliği ile malûl sayılmasını gerektirir. Şu duruma göre dava konusu kanun hükümleri şekil yönünden Anayasa'ya aykırıdır; iptal edilmelidir.

1970/48 sayılı davada verilen 8 ve 9 Şubat 1972 günlü, 1972/3 sayılı kararın "tartışma konusu durumun biçim yönünden iptali gerektirmediği"ne ilişkin bölümüne bu gerekçe ile karşıyım.

III– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinin, 32 nci maddesinin ve 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının esas yönünden Anayasa'ya aykırılıkları sorunu:

1– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1, 13, 32 nci maddeleri:

15.7.1972 günlü, 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde federasyon ve konfederasyondan başka "birlik"lerden de söz edilmekte iken bu hükümlere 1317 sayılı Kanunla getirilen değişiklikte "birlik" deyimine yer verilmemiş; böylece federasyon ve konfederasyonlar dışında herhangi bir sendika birliği kurulabilmesi olanağı ortadan kaldırılmıştır. Anayasa'nın sendika kurma hakkına ilişkin değişik 46 ncı maddesinde ilke işçilerin ve işverenlerin önceden izin almaksızın sendikalar ve sendika birlikleri, kurabilmeleridir. "Sendika birlikleri" deyiminin kapsamına federasyon ve konfederasyonlar ve bunlardan ayrı biçim ve nitelikte başka her türlü sendika birlikleri de girer. Dava ve inceleme konusu hükümlerde ise sendika birlikleri federasyon ve konfederasyonlara inhisar ettirilerek Anayasa ilkesi büyük bir daraltma ve sınırlamaya uğratılmıştır. Bu durum 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesini, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerini ve 32 nci maddesini Anayasa ilkesi ile çelişkiye düşürür ve iptallerini gerektirir.

1970/48-1972/3 sayılı kararın söz konusu hükümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve davanın bunlara yönelen bölümün reddine ilişkin kesimine yukarıda açıklanan gerekçe ile karşıyım.

2– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı kanunla değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrası:

Bu fıkra bir kimsenin üyesi bulunduğu meslekî teşekkülden çekilebilmesini, çekilmenin noter huzurunda münferiden kimliğin saptanması ve çekilecek kişinin imzasının onanması ile olması koşuluna bağlamaktadır. Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki ilkeye göre işçiler sendikalar ve sendika birlikleri üyeliklerinden serbestçe ayrılma hakkına sahiptirler. Dava konusu kuralda öngörüldüğü gibi bir işçinin, üyesi olduğu sendikadan çekilebilmek için notere kadar gitmek, orada kimliğini kanıtlayıp imzasını onaylatmak ve bu yüzden işinden uzak kalarak birtakım giderlere katlanmak zorunda bırakılması, ülkenin bugün içinde bulunduğu yaşam koşulları altında, değişik 46'ncı maddede sözü edilen, üyelikten ayrılma hakkının kullanılışında uygulanacak biçim ve yöntemlerin kanunda gösterilmesinin çok ötesinde, ereği kat kat aşan, birçok kimselerin istemedikleri sendikalarda zorla kalmalarına yol açacak bir düzenlemedir ve bu niteliğiyle "üyelikten serbestçe ayrılma" hakkının özüne dokunmaktadır. Çoğunluk görüşünde belirlendiği gibi bu koşulların bir yasa ile işçiler yararına hafifletilmesi olanağının bulunuşu hükmen bugünkü durumiyle Anayasa'ya aykırılığını ortadan kaldırmaz. Çünkü kanun kurallarındaki Anayasa'ya aykırılıkların giderilmesinde de yollardan biri tabiatiyle yasama yoludur; ancak böyle bir kuralın yürürlükte kaldıkça, Anayasa'ya aykırılığını koruyup sürdüreceği de ortadadır.

274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 6 ncı maddesinin birinci fıkrasının, Anayasa'nın değişik 46 ncı ve değişik 11 inci maddelerine aykırılığı dolayısiyle, iptali gerekir. 1970/48-1972/3 sayılı kararın bu hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığına ilişkin bölümüne yukarıda yazılı gerekçe ile karşıyım.

IV– İptal kararının yürürlük tarihi:

274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik maddeleri arasında iptalleri öngörülen kuralların çoğunun niteliklerine göre iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlanır yayımlanmaz yürürlüğe girmesi halinde kamu düzenini sıkı sıkıya ilgilendiren ve ancak yasama yoliyle giderilebilecek bir boşluk oluşacağı için Anayasa'nın değişik 152 nci maddesinin ikinci fıkrası ve 44 sayılı Yasanın 50 nci maddesi olanaklarından yararlanılarak iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılmasına gidilmiştir. Çoğunluk iptal hükmünün kararın Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihten başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesini uygun bulmuştur.

Anayasanın değişik 152 nci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı yetki kullanılırken Anayasa Mahkemesine düşen en önemli ve ağır iş iptal hükmünün kapsamını göz önünde bulundurarak boşluğun yasama yoliyle doldurulmasına elverecek fakat Anayasaya aykırılığı saptanmış ve Resmî Gazete ile de ilân edilmiş kanun kurallarının gereksizce yürürlükte kalmasına yol açmayacak dengeli bir süreyi isabetle ortaya koyabilmektir. Böyle yapılamadımı ya yasama işlemi aksar ve süresi içinde bitirilemez; yahut Anayasa'ya aykırılığı saptanmış ve ilân edilmiş kanun kurallarının bir yandan daha uzun bir süre özel haklar üzerindeki olumsuz etkilerini sürdürmesine, bir yandan da manevi nufuz ve itibarlarını yitirmelerine yol açılmış olur.

1970/48-1972/3 sayılı kararda iptali öngörülüne kuralların sayısı çok sınırlıdır ve yerlerine getirilecek hükümler uzun inceleme ve hazırlıkları gerektirmeyecek bir niteliktedir İptal gerekçeleri de kararın Resmî Gazete'de yayımı ile birlikte öğrenilmiş olacağından yürürlük için tanınan bir yıllık süresinin gerçekten uzun ve gereksiz olduğu ve ereği aşmakta bulunduğu, boşluğun yasama yoliyle doldurulabilmesi için üç ayın yeteceği ortadadır.

1970/48-1972/3 sayılı karardaki iptal hükümlerinin kararın Resmî Gazete'de yayınlandığı günden başlayarak üç ay değil de bir yıl sonra yürürlüğe girmesinin kararlaştırılmasına yukarıda belirlenen gerekçe ile karşıyım.

Avni Givda

Yukarıdaki karşıoy yazısının III ve IV sayılı bölümlerine katılıyorum.

Ahmet Akar

KARŞIOY YAZISI

1– Müddeti dolmuş olan Senato Başkanının, yenisi seçilinceye kadar yetkisinin devam etmesi, Senato çalışmasının sekteye uğramaması bakımından zorunlu olduğu gibi uygulamada bu yolda olduğundan Başkanlık Divanının kuruluşuna ilişkin bu sebeple reddi gerekir.

2– 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin ikinci bendinin a fıkrasında sendikaların Türkiye çapında faaliyette bulunmaları için kurulu bulunduğu işkolundaki sigortalı işçilerin en az üçte birini temsil etmeleri şartı kuruluşa ilişkin bir şart olmayıp memleket sathında faaliyette bulunabilmesi içindir. Bir sendikanın memleket çapında iş görebilmesi için elbette ki üyelerinin bu faaliyete uygun seviyede bulunmaları lâzımdır. Kaldı ki Anayasa'nın 46 ncı maddesinde sendika ve sendika birlikleri kurma haklarının kullanılışında uygulanacak şekil ve usullerin kanunda gösterileceği ve kanunun millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması maksadiyle sınırlar koyabileceği gösterilmiş ve kanun koyucu takdirini kullanarak sözü geçen 9 uncu maddedeki esasları kabul etmiştir.

İşçi federasyonu ve konfederasyonlarının kuruluşları için de aynı esasların kabulünde Anayasa'ya aykırı bir yön yoktur.

3– 274 sayılı Kanununun 11 inci maddesinin birinci bendindeki (En az üç yıldan beri) fiilen çalışır olmak şartı çoğunluk tarafından uygun bir süre olarak kabul olunmuş ve bu sebeple iptal edilmiştir. İşçilerin sendika kurabilmeleri için çalıştıkları işkolunun ihtiyaç ve icaplarını, ilerlemelerini ve haklarının korunmasını temin için gerekli bilgileri hiç olmazsa ana hatlarıyla bilmeleri lâzımdır. Bunun için de bir çalışma süresinin geçmesi gerekir. Bu süreyi tayin ve takdir ise Kanun Koyucunun yetkisine girer.

4– Uluslararası meslekî bir teşekkül kurabilmek, millî itibar ve işin ciddiyeti ve memleketin iktisadî, sosyal ve politik yönleriyle ilgili önemli ve şumullü bir iştir. Bu itibarla bu hakkın Türkiye'den en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyonuna bağlı sendikalara tanınmış olmasında Anayasa'ya aykırı bir cihet yoktur.

5– Kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendika ile işyerinde çalışan işçilerin dörtte birini temsil eden sendikanın yazılı talebi üzerine; sendika üyelerinin ödemeyi kabul ettikleri aidatların ve dayanışma aidatının işveren tarafından işçilerin ücretlerinden kesilmesi, belli nitelikteki sendikaların gelirinin gecikmesiz ve muntazam tahsilini sağlayan bir kolaylıktan ibarettir.

Bu düşüncelerle çoğunluk kararının Senato Başkanlık Divanına ilişkin kısmının gerekçesine ve 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinin ikinci bendi ile 11 inci maddenin birinci ve üçüncü bentleri ve 23 üncü maddesinin ikinci bendi hükümlerine ilişkin bölümlerine katılmıyorum.

Üye
Fazıl Uluocak

KARŞIOY YAZISI

Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 1., ve Sayın İhsan Ecemiş'in karşıoy yazısının 3 üncü paragrafına katılıyorum.

Üye
Nuri Ülgenalp

KARŞIOY YAZISI

I– İlk incelemeye ait karşıoy:

Dosya tekemmül etmiş ve gerekli bütün bilgiler toplanmış olduğundan, dava konusunda sözlü açıklama işi geçiktireceğinden dinlenmesine lüzum olmadığı gibi Çalışma Bakanlığından istenilen bilgilere de dosyaya göre ihtiyaç olmadığı reyindeyim.

II– Esasa ilişkin karşıoyum:

1) 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 9 uncu maddesinin ikinci bendinin a, b, c, fıkralarında öngörülen, en az 1/3 çoğunluk, koşullarının Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Çoğunluk, iptal kararındaki Anayasa'nın 11 inci maddesine ilişkin kısmına ait, gerekçede özetle: Sözü geçen fıkralarda öngörülen 1/3 çoğunluk koşulu şeklindeki sınırlamaların Türkiye çapında çalışan sendikalar ve birlikler kurmak hakkının özüne dokunmakta olduğunu zira, bir sendika veya birliğin ilk kuruluşunda belli sayıda üyeyi veya işçiyi birleştirmesi olanağı sağlanamıyacağı, bunların ancak kurulduktan sonra çalışmaları ile kendilerini beğendirip yeni yeni üyelerin birliğe katılmasını gerçekleştirebileceği bu sebeple, sendikaların federasyon ve konfederasyonların kuruluşlarını daha başlangıçta olağanüstü zorlaştıran ve onların geniş ölçüde çalışmaları sonucu kendilerini beğendirerek üye sayılarını arttırmalarını engelleyici nitelikte olan bu düzenlemenin Anayasa'ya aykırı bulunduğu görüşüne dayanmakta ise de;

Türkiye çapında çalışan sendikalar veya birliklerin kurulmasına ihtiyaç duyulduğu zaman iptal konusu fıkralarda gösterilen 1/3 çoğunluğun sağlanmakta olduğu kurulmuş olanlardan anlaşılmaktadır. Çoğunluk görüşünde kabul edildiği üzerine ilk kuruluşta bunun sağlanamıyacağı veya sağlanamadığı hakkında bir dayanak mevcut değildir. Cumhuriyet Senatosu geçici komisyonu gerekçesinde açıklandığı üzere, bu nispetin batı demokrasilerinde genellikle % 51 olarak tespit edilmekte bulunduğu da anlaşılmaktadır. Esasen böyle toplulukların, işçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde İktisadî ve Sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek gibi önem taşıyan hususlara ait faaliyetlerinin, bu müesseselerin amaçlarına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, o işin önemi ile mütenasip, emniyet verici bir çoğunluk tarafından kurulmasını gerekli kılar. Anayasa ile tanınmış olan bu

gibi müesseseleri kurma hakkı tanınırken, o kuruluşun şekil ve usulünün de, bu kuruluşun amacını gerçekleştirmeye elverişli olması ilk planda düşünülmesi gereken bir husustur. Hatta bu nispetin kaldırılması, o müessesenin amacını gerçekleştirebileceği hakkında tereddütler yaratarak üyelerinin daha başlangıçta çoğalmasına engel olacak sonuçlar doğurması da mümkün olabileceğinden bu sınırlamanın hakkın özüne dokunan ve Anayasa'nın 11 inci maddesine aykırı düşen bir tarafı görünmemektedir.

Öte yandan Türkiye çapında çalışan sendikalar veya birliklerin, her aklına gelen kimse tarafından kurulması bunların sayılarını ihtiyaçtan fazla artıracak ve bunlar birtakım rekabet hisleriyle iş hayatını huzursuz bir hale sokacaktır. Bu haller kamu düzeninde etkiler yapacaktır. Anayasa'nın 46 ncı maddesinde sendikalar ve birlikleri kurma hakkının kullanılışında uygulanacak şekil ve usullerin Kanunda gösterileceği belirtilmiş ve kanunun, devletin ülkesi ve bütünlüğünün, Millî Güvenliğin, kamu düzeninin ve genel ahlâkın korunması maksadıyla sınırlar koyabileceği ayrıca açıklanmıştır. Kanun Koyucu, bu sebeplerle sınırlamalar yapmak yetkisine sahip kılınmıştır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle Kanun Koyucu, iptal konusu fıkralarda işçilerin 1/3 çoğunlukla bir araya gelerek kuvvetli sendikalar veya birlikler halinde haklarını koruması gereğini duymuş ve böyle bir düzenlemenin memleketin bünyesine, iş hayatında uygun olduğunu takdir ederek bu sınırlamaları getirmiştir. Bu sınırlayıcı düzenleme Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı olmadığı gibi sair maddelerine de aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerektiğinden bu hususa ait iptal kararına karşıyım.

2) 274 sayılı Yasa'nın 1317 sayılı Yasa ile değişik 11 inci maddesinin birinci bendinde İşçi Sendikası kurabilecek işçinin sendikanın kurulacağı iş kolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmış bulunması koşulunun Anayasa'ya aykırılığı sorunu:

Bir iş kolunda en az üç yıldan beri eylemli olarak çalışmayan bir işçinin, işçilerin işverenlerle olan münasebetlerinde iktisadî ve sosyal durumlarını korumak veya düzeltmek gibi önem taşıyan sendika konularını kavrayıp bu müessesenin amacına uygun bir şekilde faydalı olabileceğini kabul etmek zordur. Çoğunluk gerekçesinde kabul edilen "orta anlayışta bir kimsenin belli bir iş kolunda çalışan işçilerin sorunlarını kavrayabilmesi için az bir zamanının yeterli olduğu" görüşü tecrübelere dayanması lâzım gelir. Kanımca bu görüşü benimsemek sendikanın kurulacağı iş kolundaki bir işçide bilgi aramadan sendika kurma hakkının ona tanınması sonucunu doğuracaktır ki bu da evvela o müessesenin kuruluşundaki amacı gerçekleştireceği hususunda tereddüt doğuracaktır. İptal konusu, üç yıllık çalışmış olmak, koşulu bu konuda aranması gereken ehliyetin asgari bir şartı olarak görünmektedir.

Bu gibi işlerde çalışacak kimselerin yeteri kadar bilgiye sahip olmamaları kuracakları sendikalardan fayda değil, zarar meydana getirecekleri, işçiyi istismar, sendika enflasyonu doğuracağı ve bunların da iş hayatında, memleketin iktisadî durumunda huzursuzluk yaratacağı ve kamu düzenini etkileyeceği meydanda olduğundan bu sınırlamanın, kamu yararına dayanarak yapılmış olduğunun kabulü gerekir.

Bu sebeplerle bu konuda çalışacak işçilerde gerekli niteliğin aranması zorunlu olup memleketin bünyesi ve iş hayatının ihtiyaçlarına göre bunun da takdiri Kanun Koyucuya aittir. Kanun Koyucu bu takdir hakkını kullanarak bu sınırlamayı Anayasa'nın 46. maddesinin kendisine tanıdığı yetkiye dayanarak yapmıştır. İptal konusu bu bend hakkındaki iptal isteğinin reddine karar verilmesi gerektiğinden iptal kararına karşıyım.

Üye

Şahap Arıç

KARŞIOY YAZISI

1– Senato Başkanının dava konusu Kanunun görüşülmesi sırasında herhangi bir oturuma başkanlık etmemiş olması karşısında ortada Yasa'nın iptalini gerektirecek bir durum bulunmamakla beraber, Cumhuriyet Senatosu Çalışmalarının sürekliliği ve süresi dolmuş olan başkanın yerine yeni başkan seçimi sonuçlanıncaya kadar eski başkanın görevinin de-

vam ettiği ilkesinin kabulü zorunlu olduğundan, Başkanlık Divanının kuruluşda esasen bir sakatlık yoktur.

2– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 9 uncu maddesinin ikinci bendinin (Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu iş kolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü) şeklindeki a fıkrası bundan sonra gelen b ve c fıkraları gibi bir kuruluş hükmü getirmekte olmayıp, kurulmuş bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet göstermesinin şartını koymaktadır. Bu bakımdan, önemli olan şartın konulmasında bir kamu yararı bulunup bulunmadığı ve bir sendikanın faaliyetini, sendika kurma hakkının özüne dokunacak ölçüde sınırlayıp sınırlamadığıdır. Hükme bu açıdan bakılınca bir kısım sendikaların kendilerini Türkiye çapında faaliyette bulunabilecek güçte göstermek suretiyle işçileri yanıltmalarını önlemek ve bu ölçüde faaliyette bulunabilme iddiasında olanların gereken güce sahip olmalarını ve güçlü sendikacılığı sağlamak gibi bir amaç güttüğü ve bunu yaparken de sendika kurma hakkının özüne dokunmadığı, bir sendikanın sendikacılıktan beklenen yararların sağlanması için gereken faaliyette bulunmasını engellemediği görülür. Bu hüküm, sendikaların gereğinden fazla çoğalmasını önlemesi ve sendikaların sorumluluklarını yerine getirecek güçte bulunmalarını sağlaması bakımından da yararlıdır.

Bu hüküm bir sendikanın ilk kuruluşundaki üye sayısını ileride arttırmasına engel teşkil etmez. Sendikanın güçlenmesi her halde yurt çapında faaliyet gösterdiğinden önceden kabulüne bağlı değildir. Kurulu bulunduğu işkolunda yurdun çeşitli bölgelerindeki çalışmaları ve başarısı ile üyelerini aranılan 1/3 oranına ulaştırması mümkündür.

3– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 11 inci maddesinin birinci bendindeki (en az 3 yıldan beri) sözü sendika kurma hakkını sınırladığı ve bir kamu yararına dayanmadığı gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Çoğunluk gerekçesinde herhangi bir işkolunda bir süre çalışmamış işçinin o işkolunda sendika kurabilmesinin sakıncalı olacağı kabul edilmekle beraber 3 yılın uzun olduğu bir işçinin kısa bir sürede sendika kurmanın gerektirdiği sorumluluğu kavrayabileceği öne sürülmüştür. Böylelikle Bir bakıma Anayasa'nın Yasama Meclisine tanıdığı takdir sahasına girilmiştir. Bu şart sendika kurma hakkını ortadan kaldırmadığı gibi getirdiği kaydın kamu yararına dayandığı da ortadadır. Bu hükmün konulmasında güdülen amaç sandika kurucularının yanlız o işkolunun sorunlarını kısa zamanda elde edebilecek kadar bilmeleri değil, bunun yanında sendika kuruculuğunda bir güven ve istikrar sağlamak böylece sendika enflasyonunu, gelgeç ve sarı sendikacılığı önlemektir ki bu da kurucuların o işte sağlam bir işçi kişiliğine sahip olmaları ile mümkündür ve bunun anlaşılması ise yeteri kadar -ki kanun koyucu bunu 3 yıl olarak takdir etmiştir- bir zamana bağlıdır. Bu bakımdan hükümde Anayasa'ya bir aykırılık görülmemektedir.

4– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 11 inci maddesinin üçüncü bendinin birinci fıkrasındaki Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu ve konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası meslekî teşekkül kurabilirler hükmü sendikaları uluslararası dayanışma ve işbirliği imkânından tamamen mahrum eden bir hüküm değildir. Burada söz konusu olan uluslararası bir meslekî teşekkül kurabilme yani kuruculuk durumudur. Uluslararası bir teşekkül kurmanın önemi ve memleketin sosyal, ekonomik ve politik bünyesi bakımından bu alanda çalışmaları bir düzen altına almak, olumlu sonuçlar elde edilmesini sağlamak, ileride sakınca doğurabilecek gelişigüzel davranışları önlemek düşüncesine dayanmaktadır. Anayasa'ya aykırı bir yönü yoktur.

5– 274 sayılı Kanunun 1317 sayılı Kanunla değişik 23 üncü maddesinin ikinci bendinde yazılı (yetki almış sendikanın veya yetki almamış ise) sözünün Anayasa'ya aykırılığı hususunda davacının ileri sürdüğü iddaların yerinde olmadığı çoğunlukla kabul edilmiş ve sebebi de gereği gibi açıklanmış bulunmaktadır. Ancak dava konusu hüküm, sendikalar arasında haklı bir sebebe dayanmayan bir ayırım yaptığı ileri sürülerek, Anayasa'nın 12 nci maddesine aykırı bulunmuş ve iptal edilmiştir.

Halbuki hüküm sendikalar arasında yaptığı ayırım hem işveren hem de sendikacılık ba-

kınından sakıncasından çok yarar sağlayan bir niteliktedir. Sendikaların gereksiz yere çoğalmasının ve özellikle kanunun işverene, onun hiç bir çıkarı olmayan, bir alanda yüklediği bir yükümün daha da ağırlaşmasını önleyeceği açıktır. Ortada kanunda belirtilen nitelikte olmayan sendikaların haklarına zarar veren bir durum yoktur. Belli niteliği kazanan sendikalara tanınmış bir kolaylıktan ibarettir ve bu niteliği kazanan her sendika bundan yararlanabilir. Bu bakımdan Anayasaya bir aykırılık görülmemektedir.

Yukarıda yazılı nedenlerle kararın bu yönlere ilişkin bölümlerine karşıyım

Üye
İhsan Ecemiş

Sayın İhsan Ecemiş'in karşıoy yazısına katılıyorum.

Üye
Halit Zarbun

Karşıoy yazısının 1 sayılı bendi dışındakilere katılıyorum.

Üye
Lûtfi Ömerbaş

KARŞIOY YAZISI

1– Cumhuriyet Senatosu çalışmaları, Anayasa'ya göre, sürekli çalışmalardır. Bu çalışmalar ancak tatile girme veya ara verme kararları ile kesilebilir. Başkanın süresinin dolmuş olması nedeniyle yeni başkan seçilinceye değin bu çalışmalar durdurulamaz. Buna göre süresi dolmuş Başkanın yerine seçim yapılmakla birlikte, Başkanlık seçimi sonuçlanıncaya değin, eski başkanın yetkisinin sürüp gittiği ilkesinin benimsenmesi zorunludur. Bu nedenle Başkanlık Divanının kuruluşunda Anayasa'ya aykırılık yoktur. Buna yönelen istemin bu nedenle reddi gerekir.

2– (Birlik) sözcüğünün maddelerden çıkarılmasıyla federasyon ve konfederasyondan başka birliklerin kurulması bu gün için olanak dışı bulunmaktadır. Çünkü maddelerin kesin yazılışı, başka bir yoruma elverişli değildir. Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesinde sendika birliklerinden de söz edildiğine, federasyon ve konfederasyonlar dışında sendika birliklerinin kurulması da düşünülebileceğine göre sendika birliklerinin federasyon ve konfederasyonlarla sınırlandırılması yoluyla başka biçimde birlik kurulmasının yasaklanması, Anayasa'nın açıkça tanıdığı bir hakkın yasa ile kaldırılması niteliğindedir. Bu nedenlerle 274 sayılı Yasanın 1317 sayılı Yasa ile değişik 1 inci maddesinin, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 ncı bentlerinin ve 32 nci maddesinin iptali gerekli iken bunlara yönelen istemin reddi Anayasa'ya aykırıdır.

3– Hiçbir kuruluştan (Anayasa'nın Devletin varlığında zorunlu öğeler olarak saydığı partilerden bile) çekilmek için aranmayan bir koşulun sendika üyelerinin sayısının düzenli biçimde saptanmasını sağlama gerekçesiyle işçi sendikalarından çekilmek için öngörülmesi, Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesindeki sendikadan serbestçe çekilme hakkının özüne dokunmaktadır. İşçilerin gündeliklerinden olmaları, noter gideri ödemeleri ve noterin bulunduğu yere değin yolculuk etme yüküne katlanmaları, ülkenin bu günkü yaşama ölçüleri içinde, henüz onlardan beklenebilecek birer özveri sayılamaz.

Bu kural, birçok işçiyi çıkmak istediği bir sendikada kalmaya zorlama sonucunu doğuracaktır. Çekilmenin yazı ile bölge çalışma müdürlüğüne bildirilmesi yükümü gibi kural ile çekilmeler düzene sokulabilirdi. Anayasa'nın 46 ncı maddesine aykırı olan kuralın iptali isteminin reddi Anayasa'ya aykırıdır.

4– Kararın gerekçesinin 10 uncu bendinin (...Anayasa'nın değişik 46 ncı maddesine aykırı bulunmaktadır.) sözü ile biten sondan 3 üncü tümcesinden sonra, aşağıdaki tümcenin yazılarak konuya yeterince açıklık verilmesi gerekli iken çoğunlukça bunun kabul edilmeyerek gerekçenin eksik bırakılmasına karşıyım:

"Denetim yetkisinin resmî bir yere veya sendikanın bağlı olduğu bir konfederasyon varsa ona bırakılması, ereğe uygun ve özgürlüğün özüne dokunmayan bir önlem (tedbir) olabilir."

Sonuç: kararın yukarıda yazılı bölümlerine, yine yukarıda yazılı nedenlerden ötürü katılmıyorum.

Üye
Recai Seçkin

KARŞIOY YAZISI

1– 274 sayılı Sendikalar Kanununun 1 inci maddesinde, 13 üncü maddesinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinde ve 32 nci maddesinde işçi ve işverenlerce kurulabilecek meslekî teşekküller arasında, önceki kanunda mevcut olduğu halde, (Sendika Birlikleri) ne yer verilmemiş olması Anayasa'nın 46 ncı maddesinin pek açık olan metnine aykırıdır.

Bu konudaki gerekçem, Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 2 nci bendinde yer alan gerekçenin tıpkısıdır.

2– 274 sayılı Kanunun 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında yer alan ve işçinin, sendikasından çekilebilmesi için noter huzuruna giderek tekbaşına kimliğinin tespitini ve imzasının tasdikini zorunlu kılan hüküm, ekonomik gücü ve işveren karşısındaki durumu açısından, işçinin yerine getirebilmesi çok zor bir koşul koymakta ve işçiden katlanması hemen hemen imkânsız sayılabilecek bir fedakârlık istemektedir.

Bu nitelikte bir yükümü işçiye yükleyen söz konusu hükmün, Anayasa'nın 46 ncı maddesinde yer alan ve çalışanlara üyesi bulundukları meslekî teşekküllerden (serbestçe ayrılma) hakkı tanıyan kural ile bağdaştırılması mümkün değildir. Zira bu kuralın amacı olan (serbestlik), işçinin sendikasından ayrılmasını kolaylaştırıcı bir ortamın hazırlanması ile sağlanabilir. Yoksa söz konusu madde ile yapıldığı gibi konulacak bir takım koşullarla ayrılmanın zorlaştırılması halinde kuraldaki (serbestlik) amacına ters düşülmüş olacağı meydandadır.

Konunun ayrıntılarına ilişkin düşüncelerim Sayın Recai Seçkin'in karşıoy yazısının 3 üncü bendinde belirtilenlerin tıpkısıdır.

Sonuç: Kararın yukarıda gösterilen bölümlerine açıklanan nedenlerle karşıyım.

Üye
Muhittin Gürün

KARŞIOY YAZISI

İptal kararının yürürlük tarihi yönünden, Sayın Avni Givda'nın karşıoy yazısının IV sayılı bendinde açıklanan düşüncelere katılıyorum. Meydana gelen yasa boşluğunun yasama organınca doldurulması için 3 aylık bir sürenin yeterli ve ereğe uygun olduğu kanısındayım.

Üye
Şevket Müftügil

KARŞIOY YAZISI

1– 29.7.1970 günlü, 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 9 uncu maddesinin 2 numaralı fıkrası şöyledir:

"2. a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü,

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az 2 sinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeleri gerekir.

c) İşçi konfederasyonları, (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sıfatiyle bir araya gelmeleri suretiyle kurulur."

9 uncu maddesinin yukarıya aynen alınan 2 fıkrası hükmü incelendiğinde, (b) ve (c) bentlerinin federasyon ve konfederasyonların kurulabilmeleri için öngörülen koşulları düzenlediği, buna karşı (a) bendinin işçi sendikasının kuruluşu ile ilgilenmeyip bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için gerçekleştirmesi gereken koşulları saptadığı açıkça görülür.

Şunu hemen belirtmek lâzımdır ki, bir işçi örgütünün kurulabilmesini yani varolabilmesini öngören koşullarla, o işçi sendikasının belli edilen faaliyetlerde bulunabilmesi ve belli yetkiyi taşıyabilmesi için kendisinde bazı vasıfların aranması birbirinden tamamen farklı olan hususlardır. Gerçekten Anayasa, sendika ve sendika birliklerinin kuruluş özgürlüğünü güvence altına almıştır. O halde sözü edilen (a) bendindeki hükümle, bir işçi sendikasının çalışma alanı sınırlanırken çoğunlukça belirtildiği gibi sendika kurma temel hakkının ortadan kaldırılmış olup olmadığı veya bu hakkın kullanılması olağanüstü güçleştirilmek suretiyle hakkın özünün zedelenip zedelenmediği yani bunları ölü doğmuş bir durumu getirdiği hususu ciddi olarak araştırılmalıdır.

Bir işçi sendikasının kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin 1/3 ünbünyesinde taşımadığı halde o sendikanın işçilerin sevgisini ve güvencesini kazanarak genişlemesi ve kanunda belirtilen seviyeye ulaşmak için çaba göstermesi doğal bir olaydır Yani güçlü sendikalar, kanun gücüyle değil, başarılı çalışması neticesinde kazandığı ve bünyesinde topladığı işçilerin adedinin artmasiyle oluşur. O halde kanunun 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendindeki hüküm, sendika faaliyetinin Türkiye çapında yapılmasını teşvik edici bir amaç taşıyor ve kuvvetli örgütlerin bu yolla oluşmasını istiyor demektir. Diğer taraftan ne sözü edilen maddede ve ne de kanunun diğer maddelerinde, kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3 ünü temsil etmeyen yani Türkiye çapında faaliyette bulunmayan bir işçi sendikasının, o işkolunda kurulmuş işçi federasyonuna katılmasını engelleyen bir hüküm de yer almış değildir.

Bu nedenledir ki 9 uncu maddenin 2 nci fıkrasının (a) bendi ile getirilen hükmün Anayasaya aykırı bir yönü yoktur.

II– 274 sayılı Sendikalar Kanununun 23 üncü maddesinin 2 nci bendindeki işçilerin işkolunda yetki almış sendikaya verecekleri ödentilerin işverenden olan alacaklarından kesilerek sendikaya ödenmesini öngören kuralının Anayasaya aykırı olup olmadığı hususuna gelince bir hükmün yetersiz, noksan ve hatta iyi olmayan bir biçimde düzenlenmiş olması başkadır; o hükmün Anayasaya aykırı bulunması konusu ise başka bir şeydir.

"İşçilerin üyesi bulundukları sendikaya karşı borçları olan ödentilerin işverence işçilerin alacaklarından kesilerek sendikaya gönderilmesi sendikaların alacaklarını kolayca almalarını sağlaması bakımından sendikacılık ereklerine ve ilkelerine uygun düşmektedir." Temel görüşü çoğunlukça belirtilmiş ve davacının bu maddeye yönelen gerekçesinin yerinde olmadığı açıklanmıştır.

Maddî bakımdan güçlü olan sendikacılığın, işçilerin haklarını daha iyi savunabilmek yeteneğine de sahip olduğundan kuşku yoktur.

Bu bakımdan amacı işçi sendikalarını güçlendirmek ve işçi haklarını güvence altına almak olan ve Anayasa doğrultusunda bulunan bu hükmün iyi düzenlenmemiş olması onu Anayasaya aykırı hale getirmez. Çünkü bu düzenleme, imtiyaz biçiminde bir durum yaratmayıp belli bir orana ulaşan sendikalara bu kolaylığı ön görmekle sendikaların gelişmesini de bir bakıma teşvik etme niteliği taşımaktadır.

Bu nedenledir ki bu hükmünde de Anayasaya aykırı bir yön yoktur.

Yukarıdan beri açıklanan sebeplerle 1317 sayılı Kanunla değiştirilen 274 sayılı Sendikalar Kanununun 9 uncu maddesinin 2 nci fıkrasının (a) bendi hükmü ile aynı Kanunun 23 üncü maddesinin 2 sayılı bendinde yer alan (kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise) yolundaki hükmünü Anayasaya aykırı bularak iptal eden çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Ahmet H.Boyacıoğlu

EK-II

274 SAYILI YASADA YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

274 sayılı Yasadaki Değişiklikler

1317 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler ile değişiklikten önceki hükümleri karşılaştırmalı olarak görmekte; gerek yukarıya aynen aldığımız Anayasa Mahkemesi kararının ve iptal olunan hükümlerin somut olarak görülüp anlaşılması ve gerekse değişikliklerde güdülen asıl amacın kavranabilmesi açısından yarar vardır. Bu nedenle yasanın önceki ve sonraki biçimlerini buraya karşılaştırmalı olarak alıyoruz.

Değişiklikten önce:

İşçi ve İşveren Mesleki Teşekkülleri:

Madde 1– 1. Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonlar, bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadî sosyal ve kültürel menfaatlerini korumak ve geliştirmek için kurdukları meslekî teşekküllerdir.

2. Yukarıdaki bentte zikredilen meslekî teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyarîdir.

3. Bu teşekküllerin kuruculuğunda, üyeliğinde, teşekküldeki görevlere seçilmekte veya görevlerde kullanılmakta ve teşekkül hizmetlerinden istifadede cins, aile, ırk, renk, dil, din, mezhep, inanç, siyasi kanaat ve siyasî parti farkı gözetilemez.

İşçi Sendikası Üyeliği:

Madde 2– 1. Hizmet aktine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibariyle bedenî hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini naşire terketmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibariyle fizikî veya fikrî emek arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar -

Değişiklikten sonra:

İşçi ve İşveren Mesleki Teşekkülleri:

Madde 1– 1. Sendika, federasyon ve konfederasyonlar bu kanuna göre işçi sayılanların ve işverenlerin müşterek iktisadî, sosyal ve kültürel yararlarını korumak ve geliştirmek için kurulan meslekî teşekküllerdir.

2. Birinci bentte zikredilen meslekî teşekküllerin kurulması serbest ve ihtiyarîdir.

3. Bu teşekküllerin kuruculuğunda, üyeliğinde, teşekküldeki görevlere seçilmekte veya görevlerden yararlanmada cins, aile, ırk, renk, dil, din, mezhep, inanç, siyasî düşünce ve siyasî ayırım gözetilemez.

İşçi Sendikası Üyeliği:

Madde 2– 1. İş kanunlarına göre işçi sayılanlarla hizmet akdine göre çalışmayı veya nakliye mukavelesine göre esas itibariyle bedenî hizmet arzı suretiyle çalışmayı yahut neşir mukavelesine göre eserini naşire terketmeyi meslek edinmiş bulunanlar ve adi şirket mukavelesine göre ortaklık payı olarak esas itibariyle fiziki veya fikrî emek

bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydıyle - bu kanun bakımından işçi sayılan kimseler, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

İşçi niteliği taşımayan kamu hizmeti görevlilerinin bu madde gereğince sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakları ve bunların kuracakları birlik, federasyon ve konfederasyonların özellikleri özel kanunla düzenlenir.

Bu kanun kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

1 inci fıkra kapsamına giren kimselerden Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı kanununa tabi olanlar ile Milli Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

2. Yukarıdaki bentte sayılan kimseler, çalışma durumu herhangi bir sebeple ortadan kalkmış ise, söz konusu bentteki tariflere uygun herhangi bir iş veya mesleği daha önce -değişik zamanlarda da olsa - en az üç yıl süre ile yapmışlarsa, bu kanuna göre işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

3. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların, birinci bentte yazılı vasıfları kaybetmiş olsalar ve ikinci bentte yazılı şartları haiz olmasalar dahi, o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikalardaki üyelik sıfatları devam eder.

4. Bu maddeye dayanarak sendika kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlardan mevzuat veya toplu iş sözleşmesi gereğince bir işletmenin yönetim kurullarında veya benzer kurullarda işçi temsilcisi sıfatıyle bulunanlar, bu kanun bakımından işçi vasfını muhafaza ederler.

arzı suretiyle bir işyerinde çalışanlar -bu mukavelenin aynı durumdaki herkese fiilen açık olması kaydiyle- bu kanun bakımından işçi sayılırlar. Bu Kanun bakımından işçi sayılan kimseler işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakkına sahiptirler.

Bu maddenin kapsamına girip de kooperatif şirketlerde ortak olanlar ile anonim şirket hissedarlarından herhangi bir suretle imtiyazlı hisse sahibi olmayanların işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

Milli Savunma Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığına bağlı işyerlerinde çalışıp askerlik yükümünü yerine getirmekte olanlar dışında kalanların, işçi sendikası kurmak ve işçi sendikalarına üye olmak hakları saklıdır.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve diğer yönetim ve denetim işlerinde görev alanların birinci bentte yazılı vasıfları kaybetmiş olanlar dahi o göreve getirildikleri anda üye oldukları sendikalardaki üyelik sıfatları devam eder.

3. Bu maddeye dayanarak sendika kurmak ve bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlardan mevzuat veya toplu iş sözleşmesi gereğince bir işletmenin yönetim kurullarında veya benzeri kurullarda işçi temsilcisi sıfatıyle bulunanlar bu kanun bakımından işçi vasfını muhafaza ederler.

4. Devlet veya diğer kamu tüzel kişilerince yürütülen hizmetlerde yahut İktisadi Devlet Teşekkülleri ve müesseseleri ve iştiraklerinde veya özel kanunlarla kurulmuş kurum, müessese ve işyerlerinde bedenen veyahut bedenen ve fikren çalışanlardan bedeni çalışmaları fikri çalışmalarına galip olan kimseler de bu kanun bakımından işçi

sayılırlar ve haklarında İş kanunları ile 275 sayılı kanun hükümleri uygulanır. Dördüncü bent gereğince işçi niteliğinin tespitinden doğacak uyuşmazlıkları Yüksek Hakem Kurulu kesin olarak karara bağlar.

5. Bir kimsenin 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı kanununa tabi olması veya kanunlara göre kadro karşılığı ücret alması, hakkında bu kanunla 275 sayılı Kanun ve iş kanunları hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz.

Üyeliğin Kazanılması:

Madde 5– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere üye olmak ihtiyarîdir. Üye olmak yazılı müracaata bağlıdır.

Üyeliğin Kazanılması:

Madde 5– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere üye olmak ihtiyarîdir. Üyelik üye kayıt fişinin veya kayıt defterinin imzalanması *(ve meslekî teşekkülün yetkili organının kabulü)* ile kazanılır.*

2. İşçi sendikalarına üye olmak için bu kanuna göre işçi sıfatını taşıyan kimsenin onaltı yaşını doldurması gerekir; onaltı yaşından küçük olanlar, kanunî temsilcilerinin yazılı muvafakatıyle üye olabilirler. Ancak onaltı yaşından küçük olanlar, sendika genel kurulunda oy kullanamazlar.

2. İşçi sendikalarına üye olmak için bu kanuna göre işçi sıfatını taşıyan kimsenin onaltı yaşını doldurması gerekir; onaltı yaşından küçük olanlar kanunî temsilcilerinin yazılı muvafakatiyle üye olabilirler. Ancak onaltı yaşından küçük olanlar sendika genel kurulunda oy kullanamazlar.

Üyelikten Ayrılma:

Madde 6– 1. Her üye, istediği zaman, üyesi bulunduğu meslekî teşekkülden çekilebilir. Çekilme yazı ile olur.

Üyelikten Ayrılma:

Madde 6– 1. Her üye, istediği zaman, üyesi bulunduğu meslekî teşekkülden çekilebilir. Çekilme noter huzurunda münferiden kimliğin tespiti ve istifa edecek kişinin imzasının tasdikiyle olur.

Teşekkülden ayrılan veya çıkarılan üyenin ayrılış veya çıkarılış tarihi üye kayıt fişlerine veya defterine kaydedilir.

2. Bir teşekkülden çekilen üyenin aidatını üç aydan fazla ödemeye devam edeceğine dair teşekkül tüzüğüne hüküm konamaz.

İşini eski işyerinin bulunduğu belediye veya köy sınırları dışında başka bir yere nakleden veya eski işinin dahil olduğu işkolunun veyahut onunla ilgili işkollarının dışında başka bir işkoluna aktaran yahut kendisine ihtiyarlık veya daimî malûliyet aylığı bağlanan üye için bu bent hükmü tatbik olunmaz.

2. Bir teşekkülden çekilen üyenin aidatını üç aydan fazla ödemeye devam edeceğine dair teşekkül tüzüğüne hüküm konamaz.

İşini eski işyerinin bulunduğu belediye veya köy sınırları dışında başka bir yere nakleden veya eski işinin dahil olduğu işkolunun veyahut onunla ilgili işkollarının dışında başka bir işkoluna aktaran yahut kendisine ihtiyarlık veya daimî malûliyet aylığı bağlanan üye için bu bent hükmü tatbik olunmaz.

* 5. maddenin 1. fıkrasında (...) içinde gösterilen deyim Anayasa Mahkemesinin 8 ve 9 Şubat 1972 tarih E. 970/48 ve K. 972/3 sayılı kararı ile iptal edilmiş, iptal kararı 20 Ekim 1973'de yürürlüğe girmiştir.

3. İşçi veya işveren teşekkülü üyeliği vasfı kalkan şahıs aidat ödemiş veya topyekûn ödemede bulunmuş olduğu her nevi yardımlaşma veya ihtiyarlık sandıklarındaki üyelik hakkını, o sandığa yapmış olduğu ödemeler nisbetinde muhafaza eder.

Bu haktan istifade edebilmesi için yapılması lüzumlu ödemelerin yekûnu teşekkül tüzüklerince tespit edilir. Ancak, bu miktar beşyüz liradan fazla olamaz. Teşekkül tüzükleri, bu hakkın kullanılması için gerekli yazılı talebin, üyelikten çekilme tarihinden itibaren ne kadar müddet içinde yapılması gerektiğini de tespit eder. Bu müddet onbeş günden az ve iki aydan fazla olamaz.

Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları:

Madde 9– 1. İşçi sendikaları, aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçileri veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) Sendika birlikleri, belirli bir mahal veya bölge sınırları içinde, birbirleriyle ilgili olmayan çeşitli işkollarında dahi olsa, mevcut sendikaların en az ikisinin;

b) Federasyonlar, aynı işkolunda ve işkolu ile ilgili iş kollarında mevcut sendikalardan en az ikisinin;

c) Konfederasyonlar, mevcut birlik, federasyon ve -Türkiye çapında faaliyette bulunmayı hedef tutmak şartıyle- işkolu esasına göre kurulu sendikalardan en az ikisinin;

Üye sıfatiyle bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.

3. İşkolları ve bunların birbirleriyle ilgili olanları, Çalışma Bakanlığınca yapılacak bir yönetmelikle tespit olunur. Bu yönetmelik, milletlerarası normlar dikkate alınarak hazırlanır. Çalışma Bakanlığı, yönetmeliği hazırlarken, Yüksek Hakem Kurulunun, en çok işçi mensubu olan konfederasyonu ile en çok işveren mensubu olan işçi konfederasyonunun -yok ise- Türkiye Tica-

3. İşçi veya işveren teşekkülü üyeliği vasfı kalkan şahıs aidat ödemiş veya topyekûn ödemede bulunmuş olduğu her nevi yardımlaşma veya ihtiyarlık sandıklarındaki üyelik hakkını, o sandığa yapmış olduğu ödemeler nisbetinde muhafaza eder.

Bu haktan istifade edebilmesi için yapılması lüzumlu ödemelerin yekûnu teşekkül tüzüklerince tespit edilir. Ancak, bu miktar beşyüz liradan fazla olamaz. Teşekkül tüzükleri, bu hakkın kullanılması için gerekli yazılı talebin, üyelikten çekilme tarihinden itibaren ne kadar müddet içinde yapılması gerektiğini de tespit eder. Bu müddet onbeş günden az ve iki aydan fazla olamaz.

Sendika, birlik, federasyon ve konfederasyonların kuruluş şartları:

Madde 9– 1. İşçi sendikaları, aynı işyerinde veya aynı işkolundaki işyerlerinde çalışan işçileri veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işçileri içine alır.

İşveren sendikaları, aynı işkolunda veyahut birbirleriyle ilgili işkollarında çalışan işverenleri içine alır.

2. a) *Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az (1/3) ünü;**

b) *İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmeleri gerekir.**

c) *İşçi konfederasyonları, (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3 ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3 ünün üye sıfatıyle biraraya gelmeleri suretiyle kurulurlar.**

3. İşveren federasyonları aynı işkolunda mevcut Türkiye çapında faaliyette bulunmayı amaç edinmiş işveren sendikalarının en az ikisinin bir araya gelmeleri, işveren konfederasyonları da mevcut federasyon veya Türkiye çapında faaliyette bulunmayı amaç edinmiş işveren sendikalarının en az beşinin bir araya gelmeleri suretiyle kurulur.

* İşaretli fıkralar anayasa mahkemesinin yukarıda belirttiğimiz kararıyle iptal edilmiştir.

ret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğinin istişarî mütalaalarını alır. Bu mütalaaların talep tarihinden itibaren en geç on gün içinde verilmesi gereklidir.

Bu yönetmeliğe göre, herhangi bir işkoluna dahil olmayıp bu kanuna göre sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlar, genel hizmet işkoluna dahil sayılırlar. Genel hizmet işkolu, ayrı bir işkolu olarak itibar olunup, diğer bütün işkollarıyla ilgili sayılır.

Bu yönetmelik aleyhinde veya bu yönetmeliğin uygulanması ile ilgili işlemler aleyhinde Danıştayda açılacak iptal davaları, iki ay içinde karara bağlanır.

4. İşkolları Çalışma Bakanlığınca yapılacak bir yönetmelikle tespit edilir. Bu yönetmelik uluslararası normlar ve işçilerin Türkiye'de mevcut sendikalaşma durumları gözönüne alınarak hazırlanır. Çalışma Bakanlığı yönetmeliği hazırlarken Yüksek Hakem Kurulunun, en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu ile en çok işvereni temsil eden işveren konfederasyonunun istişarî düşüncelerini alır. Bu düşüncelerin talep tarihinden itibaren en geç 10 gün içinde verilmesi gereklidir.

İşkolları yönetmeliğinde yer almamış olup da bu kanuna göre sendika kurmak ve kurulan bu sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlar Genel Hizmet işkoluna dahil sayılırlar. Ayrıca belediye hizmetlerinden hangilerinin bu işkoluna gireceği İş Kolları yönetmeliği ile tespit edilir.

Bu yönetmelik veya yönetmeliğinin uygulanması ile ilgili işlemler aleyhinde Danıştay'da açılacak iptal davaları iki ay içinde bağlanır.

5. Sendikalar temsil ettikleri üyelerin sayılarını her yıl başında Çalışma Bakanlığına bildirmek zorundadırlar.

6. İşkollarında çalışan sendikalı işçilerin sayısı her yıl Çalışma Bakanlığınca çıkartılacak sendikalı işçi istatistiklerinde gösterilir.

Kuruculuk - İdarecilik:

Madde 11– 1. Sendika kurmak ve işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin yönetim kurullarında, haysiyet divanlarında ve bu teşekküllerin idaresi, temsili ve denetlenmesi ile ilgili sair işlerde görev alabilmek için, sendika üyeliğinde kanunen aranan şartlardan başka, reşid olmak, medeni hakları kullanmaya ehil olmak, kamu hizmetlerinden mahrum edilmiş olmamak, Türkçe okur-yazar olmak ve Türk vatandaşı olmak şarttır.

2. Türkiye'de birlik, federasyon ve konfederasyonları kuran veya bunlara katılan meslekî teşekküllerin Türk teşekkülleri olması şarttır.

Kuruculuk - Yöneticilik:

Madde 11– 1. Bu kanuna göre işçi sendikası kurabilmek için sendikanın kurulacağı işkolunda (*en az üç yıldan beri*) fiilen çalışmış olmak şarttır.*

2. Meslekî kuruluşların yönetim, denetim ve onur kurulları ile diğer işlemlerde görev alacak üyelerin reşid, medeni hakları kullanmaya ehil, kamu hizmetlerinden mahrum edilmemiş, Türkçe okur-yazar ve Türk vatandaşı olmak gerekir.

* İşaretli fıkralar Anayasa Mahkemesinin yukarıda belirttiğimiz kararıyle iptal edilmiştir.

Kuruluş:

Madde 12– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin kurucuları, ilk genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını, ikametgahlarını belirtmek suretiyle meslekî teşekkülün tüzüğünü mahallin en büyük mülkî âmirine makbuz karşılığında tevdi etmeye mecburdurlar.

Tevdi ile birlikte, teşekkül tüzel kişilik kazanır.

2. Teşekkül tüzel kişilik kazanır kazanmaz, kurucular teşekkülün tüzüğünü ve teşekkülü genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını ve ikametgahlarını o mahalde yayınlanan bir gazetede; o mahalde gazete yayınlanmıyorsa, en yakın yerde yayınlanan bir gazetede ilân edilir. Kurucular, gazetede ilanı, sadece teşekkülün adına ve merkezine inhisar ettirebilirler; bu takdirde, bu bentte zikri geçen vesikaların birer örneğini mahallin en büyük mülkî âmirliğinin ve Bölge Çalışma Müdürlüğünün ilan tabelasına bir ay süre ile asılır ve basılmış nüshaları masrafı karşılığında, ilgililere tevzi edilir. Bu tevzi resme tabi değildir.

3. Bölge Çalışma Müdürlükleri, işçi ve işveren teşekkülleri için, Çalışma Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dairesinde birer sicil tutarlar. Bu sicillerin birer örneği Çalışma Bakanlığına gönderilir.

4. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, tüzel kişilik kazanmalarından başlayarak bir yıl içinde ilk genel kurul toplantısını yapmak zorundadırlar.

5. Genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu ve haysiyet divanı üyelerinin ve denetçilerin ad ve soyadlarının, meslek ve sanatlarının, ikametgahlarının ve tüzük değişikliklerinin ve tüzüğe göre şubelerin açılmasının resmî makamlara bildirilmesin-

3. *Türkiye'de en çok işçiyi temsil eden işçi konfederasyonu veya konfederasyona bağlı sendikalar uluslararası meslekî teşekkül kurabilirler.**

Kıbrıs'taki Türk işçi ve işveren teşekküllerinin Türkiye'de kurulu konfederasyona üye olmak hakları vardır.

Kuruluş:

Madde 12– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin kurucuları, ilk genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını, ikametgahlarını belirtmek suretiyle meslekî teşekkülün tüzüğünü mahallin en büyük mülkî âmirine makbuz karşılığında tevdi etmeye mecburdurlar.

Tevdi ile birlikte, teşekkül tüzel kişilik kazanır.

2. Teşekkül tüzel kişilik kazanır kazanmaz, kurucular teşekkülün tüzüğünü ve teşekkülü genel kurul toplantısına kadar sevk ve idare ile görevli kimselerin ad ve soyadlarını, meslek ve sanatlarını ve ikametgahlarını o mahalde yayınlanan bir gazete, o mahalde gazete yayınlanmıyorsa, en yakın yerde yayınlanan bir gazetede ilan ederler. Kurucular, gazetede ilanı, sadece teşekkülün adına ve merkezine inhisar ettirebilirler; bu takdirde, bu bentte zikri geçen vesikaların birer örneğini mahallin en büyük mülkî âmirliğinin ve Bölge Çalışma Müdürlüğünün ilan tabelasında bir ay süre ile asılır. Ve basılmış nüshaları masrafı karşılığında, ilgililere tevzi edilir. Bu tevzi resme tabi değildir.

3. Bölge Çalışma Müdürlükleri, işçi ve işveren teşekkülleri için, Çalışma Bakanlığınca tespit edilecek esaslar dairesinde birer sicil tutarlar. Bu sicillerin birer örneği Çalışma Bakanlığına gönderilir.

4. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, tüzel kişilik kazanmalarından başlıyarak bir yıl içinde ilk genel kurul toplantısını yapmak zorundadırlar.

5. Genel kurul tarafından seçilen yönetim kurulu ve haysiyet divanı üyelerinin ve

* 11 inci maddenin 3 üncü bendinin yukarıda işaretli 1. fıkrası Anayasa Mahkemesinin anılan kararı ile iptal edilmiştir.

de ve ilanında da bu madde hükümleri uygulanır.

6. Birlik, federasyon ve konfederasyonlara katılma ve teşekkülden çekilme kararları da bu maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümlerine tabidir.

Oran, katılma ve çekilme:

Madde 13– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı oranı, üye tamsayısının salt çoğunluğudur. Meslekî teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir oran tespit edilebilir. Oran sağlanamazsa, ikinci toplantı, birinci toplantı gününden ençok onbeş gün sonraya bırakılır; İkinci toplantıda toplantı oranı aranmaz.

2. Belli bir birlik veya federasyona üye olmak, sendika genel kurulunun toplantı oranına göre toplanan genel kurul üyelerinin salt çoğunluğunun oyunun alınmasıyle mümkündür. Belli bir konfederasyona üye olmada da; 9 uncu maddenin 2 nci bendinin (c) fıkrasında zikri geçen sendikaların, birliklerin ve federasyonların genel kurulları için aynı hüküm uygulanır.

3. Birlik, federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da, 2 inci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üyesi olduğu birlik, federasyon veya konfederasyondan; bırlik veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da 2 nci bent hükmü uygulanır.

5. Milletlerarası teşekküllere katılma ve çekilmede de 2 nci bent hükmü uygulanır.

6. Sendikaların kendi aralarında, birliklerin kendi aralarında, federasyonların kendi aralarında konfederasyonların kendi aralarında birleşmesi hususunda da 2 nci bent hükmü uygulanır.

Birleşme ile ilgili usul ve merasim konusunda, 12 inci maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri uygulanır.

9 uncu madde hükümleri saklıdır.

denetçilerin ad ve soyadlarının, meslek ve sanatlarının, ikametgahlarının ve tüzük değişikliklerinin ve tüzüğe göre şubelerin açılmasının resmî makamlara bildirilmesinde ve ilanında da bu madde hükümleri uygulanır.

6. Federasyon ve konfederasyonlara katılma ve teşekküllerden çekilme kararları da bu maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri hükümlerine tabidir.

Toplantı nisabı, üye olma, birleşme, çekilme:

Madde 13– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerinin genel kurullarının ve bu teşekküllerin şubelerinin kongrelerinin toplantı nisabı, üye veya delege tamsayısının salt çoğunluğudur. Meslekî teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir oran tespit edilebilir. Nisap sağlanamazsa, ikinci toplantı, birinci toplantı gününden ençok onbeş gün sonraya bırakılır.

Yukardaki fıkrada zikrolunan delegeler meslekî teşekkül genel kurulunca seçilirler.

Delegelerin seçim usulleriyle sayıları meslekî teşekküllerin tüzüklerinde tespit edilir.

2. Belli bir federasyon veya konfederasyona üye olmak genel kurul kararına bağlıdır. Bu karar meslekî teşekkülün üye veya delege tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır. Meslekî teşekkül tüzüğünde daha yüksek bir nisap tespit edilebilir.

3. Federasyon ve konfederasyonların kurulmasında da ikinci bent hükmü uygulanır.

4. Bir sendikanın üye olduğu federasyon veya veya federasyonun da üyesi olduğu konfederasyondan çekilmesi hususunda da ikinci bent hükmü uygulanır.

5. Milletlerarası teşekküllere üye olma ve çekilmede de ikinci bent hükmü uygulanır.

Birleşme ile ilgili usul ve merasim konusunda, 12 nci maddenin 1, 2 ve 3 üncü bentleri uygulanır.

9 uncu madde hükümleri saklıdır.

Meslekî teşekküllerin birleşmeleri ha-

Meslekî teşekküllerin faaliyetleri:

Madde 14– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, tüzel kişi olarak genel hukümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

a) Toplulukla iş uyuşmazlığı çıkarmak,

b) Toplu iş sözleşmesi ve umumi mukavele akdetmek,

c) İş anlaşmazlıklarında ilgili makam ve mercilere, uzlaştırma ve hakem kurullarına, iş mahkemelerine ve sair yargı mercilerine, kanun hükümlerine göre başvurmak veya mütalâa bildirmek ve onlardan talepte bulunmak,

d) Çalıştırmayı doğrudan hukukî münasebetle ilgili hususlarda sosyal sigortalar, emeklilik ve benzeri hakların kullanılmasıyle ilgili olarak üyelerine ve mirasçılarına adlî müzaherette bulunmak.

e) Mevzuattan, örf ve adetten, toplu iş veya mesleğin müşterek menfaatlerinden doğan hususlarda veyahut -yazılı müracaatları üzerine- 2 nci maddenin 1 inci bendinde zikredilen akitlerden doğan haklarıyle sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davalardan ötürü husumete ehil olmak,

f) Kanun veya milletlerarası andlaşma hükümlerine göre toplanan kurallara temsilci göndermek,

linde, teşekküllerden birinin tüzel kişiliği devam ediyorsa, bu tüzel kişilik ile birleşen teşekkül veya teşekküllerin bütün hak. borç, yetki ve menfaatleri birleştiği kuruluşa geçer.

Birleşen meslekî teşekküller tüzel kişiliklerini kaybederek yeni bir tüzel kişilik haline geldikleri takdirde, birleşen meslekî teşekkül veya teşekküllerin bütün hak. borç, yetki ve menfaatleri birleşme neticesi meydana getirdikleri yeni tüzel kişiliğe intikal eder.

Bu madde hükümleri gereğince birleşen meslekî teşekküllerin üyeleri; ayrıca bir işleme tabi tutulmaksızın birleşim veya yeni teşekkül eden kuruluşun üyesi olurlar.

Meslekî teşekküllerin faaliyetleri:

Madde 14– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, tüzel kişi olarak genel hukümlere göre sahip oldukları yetkilerden başka aşağıda zikredilen faaliyetlerde bulunabilirler.

a) Toplulukla iş uyuşmazlığı çıkarmak,

b) Toplu iş sözleşmesi akdetmek,

c) İş anlaşmazlıklarında ilgili makam ve sair yargı, uzlaştırma ve hakem kurullarına, iş mahkemelerine ve sair yargı mercilerine, kanun hükümlerine göre başvurmak veya mütalâa bildirmek ve onlardan talepte bulunmak.

d) Çalıştırmayı doğrudan hukukî münasebetle ilgili hususlarda, sosyal sigortalar, emeklilik ve benzeri hakların kullanılmasiyle ilgili olarak üyelerine ve mirasçılarına adlî müzaherette bulunmak,

e) Çalışma hayatından, mevzuattan, toplu iş sözleşmesinden, örf ve adetten veya mesleğin müşterek menfaatlerinden doğan hususlarda çalışanları temsilen veyahut -yazılı müracaatları üzerine- 2 nci maddenin birinci bendinde zikredilen akitlerden doğan hakları ile sigorta haklarında üyelerini ve mirasçılarını temsilen davaya ve bu münasebetle açtığı davalardan ötürü husumete ehil olmak,

f) Kanun ve milletlerarası andlaşma hükümlerine göre toplanan kurullara tem-

g) Evlenme, doğum, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, ölüm, işsizlik, grev, eğitim vesair sosyal ve kültürel maksatlar için tesis veya dernek şeklinde yahut meslekî teşekkülün bir kolu halinde yardımlaşma sandıkları kurmak; üyeleri yararına sigorta mukaveleleri akdetmek,

h) Grev veya lokavta karar vermek ve idare etmek,

i) İşçilerin veya işverenlerin meslekî bilgilerini arttıracak, millî tasarruf ve yatırımın gelişmesine ve reel verimliliğin çoğalmasına hizmet edecek veya genel kültürlerini genişletecek kurs ve konferanslar tertiplemek; sağlık ve spor tesisleri, kütüphane, basımevi ve benzeri kültürel tesisler kurmak, işçilerin boş zamanlarını iyi ve nezih şekilde geçirmeleri için imkanlar sağlamak,

j) Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek veyahut bizzat kooperatifler kurmak,

silci göndermek,

g) Evlenme, doğum, hastalık, sakatlık, ihtiyarlık, ölüm, işsizlik, grev, eğitim vesair sosyal ve kültürel maksatlar için tesis veya dernek şeklinde yahut meslekî teşekkülün bir kolu halinde yardımlaşma sandıkları kurmak; üyeleri yararına sigorta mukaveleleri akdetmek,

h) Grev veya lokavta karar vermek ve idare etmek,

i) İşçilerin veya işverenlerin meslekî bilgilerini arttıracak, millî tasarruf ve yatırımın gelişmesine ve reel verimliliğin çoğalmasına hizmet edecek veya genel kültürlerini genişletecek kurs ve konferanslar tertiplemek; sağlık ve spor tesisleri, kütüphane, basımevi ve benzeri kültürel tesisler kurmak, işçilerin boş zamanlarını iyi ve nezih şekilde geçirmeleri için imkanlar sağlamak,

j) Üyeleri için kooperatifler kurulmasına çalışmak veya bu gibi teşebbüslere yardım etmek veyahut bizzat kooperatifler kurmak, veyahut nakit mevcudunun « 30 un'dan fazla olmamak (*ve ilgisine göre en çok üyesi bulunan işçi veya işveren konfederasyonunun muvafakitini almak*) kaydıyla sınaî ve iktisadî teşebbüslerde yatırımlar yapmak,*

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamûl madde, eşya, âlet, edevat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

l) Üyelerinin refah ve meslekî menfaatlerini herhangi bir şekilde ilgilendirebilecek konu hakkında inceleme ve araştırma yapmak ve gaye ve fikirlerinin gerçekleştirilmesi için her türlü kanunî yollardan faaliyet sarfetmek.

2. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, hizmetlerinde, üyeleri arasında tam bir eşitliğe uymak zorundadırlar.

3. Bu kanuna göre kurulan işçi teşekkülleri, gelirlerinin en az yüzde beşini, üyelerinin bilgi ve kültür seviyelerini yükseltmek için kullanmak zorundadırlar.

k) Mesleklerinin icrası için gerekli her türlü ham veya yarı mamûl madde, eşya, âlet, edevat ve makinaları üyelerine kiralamak, ödünç vermek veya hibe etmek,

l) Üyelerinin refah ve meslekî menfaatlerini herhangi bir şekilde ilgilendirebilecek konu hakkında inceleme ve araştırma yapmak ve gaye ve fikirlerinin gerçekleştirilmesi için her türlü kanunî yollardan faaliyet sarfetmek.

2. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, hizmetlerinde, üyeleri arasında tam bir eşitliğe uymak zorundadırlar.

3. Bu kanuna göre kurulan işçi teşekkülleri, gelirlerinin en az yüzde beşini, üyelerinin bilgi ve kültür seviyelerini yükseltmek için kullanmak zorundadırlar.

* İşaretli kısım Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan kararı ile iptal edilmiştir.

4. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunu hükümleri saklıdır.

Ticaret Yapma Yasağı:

Madde 15– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (ı) fıkraları gereğince bu meslekî teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde üyelerin bu tesislerden istifadesi hali hariç kâr amacı gütmeleri caizdir; ancak, bu şekilde elde elde edilen kâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında rıstırn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak rıstırn bu hükme tabi değildir.

Fesih veya infisah halinde malların devri:

Madde 18– Feshedilen veya infisah eden sendika, birlik, federasyon ve konfederasyon bir işveren teşekkülü ise malları, bu kanun veya sair kanunlar gereğince kurulmuş başka bir işveren teşekkülüne; bir işçi teşekkülü ise, bu kanuna göre kurulmuş diğer bir işçi teşekkülüne devredilir.

Malların, bunlardan gayri gerçek veya tüzel herhangi bir şahsa veya teşekküle veya müesseseye devri veyahut feshedilen teşekkülün üyeleri arasında paylaşılması yasaktır.

4. Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt kanunu hükümleri saklıdır.

Ticaret Yapma Yasağı:

Madde 15– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ticaretle uğraşamazlar.

14 üncü maddenin (j) fıkrası hükmü saklıdır.

14 üncü maddenin 1 inci bendinin (i) ve (ı) fıkraların gereğince bu meslekî teşekküllerin kurdukları tesislerin işletilmesinde -üyelerin bu tesislerden istifadesi hali hariçkâr, bu teşekküllerin üyeleri ve mensupları arasında rıstırn şeklinde de olsa dağıtılamaz. 14 üncü maddenin 1 inci bendinin (j) fıkrası gereğince dağıtılacak rıstırn bu hükme tabi değildir.

Fesih veya infisah halinde malların devri:

Madde 18– Feshedilen veya infisah eden sendika, federasyon ve konfederasyon bir işveren teşekkülü ise malları, bu kanun veya sair kanunlar gereğince kurulmuş başka bir işveren teşekkülüne; bir işçi teşekkülü ise, bu kanuna göre kurulmuş diğer bir işçi teşekkülüne devredilir.

Feshedilen veya infisah eden sendika federasyon veya konfederasyonun tüzüklerinde bir sarahat bulunmadığı takdirde malları:

a) Türkiye çapında faaliyet gösteren bir sendika ise, üyesi bulunduğu konfederasyona,

b) Federasyon üyesi bir sendika ise bağlı bulunduğu federasyona,

c) Federasyon ise bağlı bulunduğu konfederasyona, konfederasyon yoksa onu meydana getiren teşekküllere,

d) Konfederasyon ise diğer bir konfederasyona,

e) Hiçbir teşekküle bağlı olmayan bir sendika ise, aynı iş kolunda kurulu en çok üyeye sahip sendikaya veya federasyona, bu tip bir sendika veya federasyon yoksa en çok üyeye sahip konfederasyona,

Devredilir,

Her türlü devir ilgili teşekkülün kabulüne bağlıdır.

Malların, bunlardan gayri gerçek veya

İşçi teşekkülü idareciliği ve temsilciliğinin teminatı:

Madde 20– 1. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev almaları dolayısıyle kendi rızalarıyla işlerinden ayrılan işçiler; bu teşekküllerdeki görevlerinin seçime girmemek, seçilmemek veya çekilmek suretiyle son bulması üzerine işe alınmalarını istedikleri takdirde; işveren, bunları boş yer varsa derhal, yoksa yer boşaldığında, o andaki şartlarla, eski işlerine veyahut eski işlerine uygun diğer bir işe, sair isteklilere tercih ederek almaya mecburdur. Bu takdirde, ücret ve işten çıkarılmada işçinin eski kıdem hakları saklıdır.

Bu hakkın kullanılması, teşekküldeki görevin sona ermesinden başlıyarak üç ay içinde başvurulursa mümkündür. Özel nitelikteki mevzuatla toplu iş sözleşmesi hükümleri saklı kalmak şartiyle, işten ayrılma tarihinden başlıyarak beş yıl geçmişse bu hak düşer.

Yönetim kurulundaki ve başkanlıktaki görevleriyle ilgili cürümlerden dolayı hüküm giymiş onlar, bu haktan istifade edemezler.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev almaları dolayısıyle kendi rızalarıyla işlerinden ayrılan işçiler Sosyal Sigorta primlerini ve aidatlarını işverene düşen primlerle veya aidatla birlikte ödemeye devam etmek şartıyle, eski işyerlerindeki sigortalılık haklarını devam ettirebilirler.

3. 1 ve 2 nci bentlerde yazılı olan haklardan teşekkül şubelerinin yönetim kurulu üyeleri ile başkanları da istifade ederler.

4. a) Bir işyerinde uygulanan toplu iş sözleşmesinde taraf işçi federasyonunun mensubu olan veya o toplu iş sözleşmesinde taraf bulunan işçi sendikalarından o işyerinde en fazla üyeye sahip olan sendika; tüzel herhangi bir şahsa veya teşekküle veya müesseseye devri veyahut feshedilen teşekkülün üyeleri arasında paylaşılması yasaktır.

İşçi teşekkülü idareciliği ve temsilciliğinin teminatı:

Madde 20– 1. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarında veya başkanlığında görev alarak kendi talepleri ile işyerlerinden ayrılan işçiler teşekküllerdeki görevlerini seçime girmemek veya çekilmek suretiyle son bulması üzerine işe alınmalarını istedikleri takdirde işveren talep tarihinden itibaren en geç bir ay içinde o andaki şartlarla eski işlerine veyahut eski işlerine uygun bir diğer işe diğer isteklilere tercih ederek almaya mecburdur. Bu takdirde ücret ve işten çıkarılmada eski kıdem hakları saklıdır.

Bu hakkın kullanılması, teşekküldeki görevin sona ermesinden başlıyarak üç ay içinde başvurulursa mümkündür. Özel nitelikteki mevzuatla toplu iş sözleşmesi hükümleri saklı kalmak şartiyle, işten ayrılma tarihinden başlıyarak idarecilik süresince bu hak devam eder.

Yönetim kurulundaki ve başkanlıktaki görevleriyle ilgili fiillerinden dolayı hüküm giymiş olanlar bu haktan istifade edemezler.

2. İşçi teşekküllerinin yönetim kurullarından dolayı kendi rızalarıyla işlerinden ayrılan işçiler Sosyal Sigorta primlerini veya T.C. Emekli Sandığı aidatlarını işverene düşen payla birlikte ödemeye devam ederek eski işyerlerindeki sigortalılık ve emeklilik haklarını devam ettirebilirler.

3. 1. ve 2 nci bentlerde gösterilen haklardan teşekküllerin şube ve mahalli sendika yönetim kurulu üyeleri ile başkanları da istifade ederler.

4. Bir işyerinde uygulanan toplu iş sözleşmesinde taraf işçi federasyonunun üyesi işçi sendikası veya o toplu iş sözleşmesinde taraf işçi sendikası, toplu iş sözleşmesi yoksa işkolunda yetkili sendika.

o işyerindeki işçilerin salt çoğunluğunu temsil etmese dahi söz konusu işyerinde, toplu iş sözleşmesinde başkaca hüküm yoksa;

I– İşyerlerindeki işçi sayısı elliyi aşmıyorsa en çok iki;

II– İşyerindeki işçi sayısı ellibir ilâ ikiyüz ise en çok dört;

III- İşyerindeki işçi sayısı ikiyüz ilâ bin ise en çok altı;

IV- İşyerindeki işçi sayısı binden fazla ise en çok sekiz temsilci gösterebilir.

Bu sayılar toplu iş sözleşmesi ile yarıdan aşağı olarak tespit edilemez.

Bu temsilcilerden biri baştemsilci olarak atanır.

b) (a) fıkrasında yazılı vasfı haiz olmamakla beraber, işyerindeki işçiler arasında en çok üyesi bulunan sendika (a) fıkrasında gösterilen sayıların yarısını aşmamak şartıyle, işyeri temsilcisi gösterebilir. Bunlardan biri baştemsilci olarak atanır.

c) (a) ve (b) fıkralarında söz konusu temsilci ve baştemsilcilerin ve bu kanuna göre kurulu işçi teşekküllerinin işyerinde çalışan başkanı, yönetim kurulu üyesi, haysiyet divanı üyesi veya denetçilerinin hizmet akitlerinin işveren tarafından 19 uncu madde hükümlerine aykırı olarak feshedildiği, 31 inci maddenin 3 üncü bendi gereğince verilen hükmün kesinleşmesi suretiyle sabit olursa, 19 uncu maddenin 3 üncü bendi hükümleri saklı kalmak kaydıyle, feshedilmiş olan hizmet akti, işçinin, yukarıda söz konusu hükmün kesinleştiği tarihten başlıyarak bir ay içinde yazıyle işverenden istemesi takdirinde, yürürlükten kalkmış olduğu tarihe kadar geriye yürümek şartıyle yeniden ve kendiliğinden yürürlüğe girer.

Meslekî teşekküllerin sağladıkları haklardan istifade:

Madde 21– 1. Bu kanuna göre kurulan işçi veya işveren teşekkülünün kendi faaliyetleri sayesinde mensuplarına sağladığı hakların, o teşekkülün mensubu olmayanlara teşmili, bahse konu teşekkülün yazılı muvafakatine bağlıdır.

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt

İşyerlerinde işçi sayısı 50'yi aşmıyorsa en çok 2; 50 ilâ 200 arasında ise en çok 4; 200 ilâ 1000 arasında ise en çok 6; 1000'den fazla ise en çok 8, birisi baş temsilci olmak üzere, işyeri sendika temsilcisi tayin eder.

5. İşyeri sendika temsilcisinin akdi işveren tarafından feshedilirse temsilcinin talebi üzerine ilgili Bölge Çalışma Müdürlüğü temsilcisi ile işvereni uzlaştırmaya teşebbüs eder. Uzlaşma olmadığı takdirde durum tutanakla tespit edilerek bu yer için yetkili iş hakem kuruluna sunulur. Kurul temsilcisinin işine iadesine karar verirse işinden çıkarıldığı tarihten başlamak üzere ve sendika tüzüğünde belirtilen temsilcilik süresinin devamınca iş gördürülmemiş olsa bile ücreti ve diğer bütün hakları işveren tarafından ödenir. Bu hüküm yeniden temsilciliğe atanma halinde de uygulanır.

Bölge Çalışma Müdürlüğü temsilcinin veya üyesi bulunduğu sendikanın başvurma tarihinden itibaren en geç 6 iş günü içerisinde uzlaştırmaya teşebbüs eder.

Taraflar uzlaşamaz veya uzlaştırma çabası akamate uğrarsa durum 3 iş günü içerisinde Bölge Çalışma Müdürlüğü tarafından il hakem kuruluna bildirilir.

İl hakem kurulu uzlaşmaya varılmadığını gösteren tutanağın alınmasından itibaren en geç 15 iş günü içerisinde gerekli incelemeyi yaparak kararını verir. Kurulun bu konudaki kararı kesin olmakla beraber işçinin kanundan ve toplu iş sözleşmesinden doğan haklarından dolayı mahkemeye başvurmak hakkı saklıdır.

Meslekî teşekküllerin sağladıkları haklardan istifade:

Madde 21– 1. Bu kanuna göre kurulan işçi veya işveren teşekkülünün kendi faaliyetleri sayesinde mensuplarına sağladığı hak ve menfaatlerin, o teşekkülün mensubu olmayanlara teşmili, bahse konu teşekkülün yazılı muvafakatine bağlıdır.

275 sayılı Kanun hükümleri saklıdır.

Kanununun 8 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunun bir toplu iş sözleşmesini teşmil etmesi halinde, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Mamelek ve Gelirler:

Madde 22– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin gelirleri:

a) Üyelerinden alacakları aidat;

b) Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetler ile eğlence, müsamere ve konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler;

c) Bağışlar;

d) Mameleklerinin gelirlerinden ibarettir.

2. Genel ve katma bütçeli idarelerle, mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayenin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekkül ve müesseselerin sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller, bu bentte zikredilen idare, teşekküller ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nisbette katılması ile kurulan müesseseler, işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere herhangi bir şekilde malî yardım ve bağışta bulunamazlar.

8 Ağustos 1961 tarihli ve 344 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

3. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller üyesi bulundukları milletler arası teşekküllerden ve Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletler arası teşekküllerden gayrı dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin alınmadıkça yardım kabul edemezler.

4. Bu teşekküllerin eğitim, kütüphane ve spor tesisleri ile meslekî öğretimleri ve toplantıları için lüzumlu menkul ve gayrımenkul malları, bu mallarla ilgili alacaklar hariç, haczedilemez, bu mallar vergiye tabi tutulamaz.

Aidat:

Madde 23– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller, üyelerince ödenecek aidat miktarını, Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın tespit edebilirler.

Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 8 inci maddesi uyarınca Bakanlar Kurulunun bir toplu iş sözleşmesini teşmil etmesi halinde, yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

Mamelek ve Gelirler:

Madde 22– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin gelirleri:

a) Üyelerinden alacakları aidat;

b) Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetler ile eğlence, müsamere ve konser gibi faaliyetlerden sağlanacak gelirler;

c) Bağışlar;

d) Mameleklerinin gelirlerinden ibarettir.

2. Genel ve katma bütçeli idarelerle, mahalli idareler ve bunlara bağlı sabit ve döner sermayeli müesseseler, sermayenin tamamı devlet tarafından verilmek suretiyle kurulan iktisadî teşekkül ve müesseselerle sermayelerinde Devletin iştiraki bulunan bankalar, kamu kurumu niteliğindeki meslekî teşekküller dahil olmak üzere özel kanunlarla kurulan bankalar ve teşekküller, bu bentte zikredilen idare, teşekkül ve bankalar tarafından ödenmiş sermayesinin en az yarısına katılmak suretiyle kurulan teşekküllerle bunların aynı nisbette katılması ile kurulan müesseseler, işbu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllere herhangi bir şekilde malî yardım ve bağışta bulunamazlar.

8 Ağustos 1961 tarihli ve 344 sayılı kanunun geçici 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

3. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller üyesi bulundukları milletler arası teşekküllerden ve Türkiye Cumhuriyetinin üyesi bulunduğu milletler arası teşekküllerden gayrı dış kaynaklardan Bakanlar Kurulundan izin alınmadıkça yardım kabul edemezler.

4. Bu teşekküllerin eğitim, kütüphane ve spor tesisleri ile meslekî öğretimleri ve toplantıları için lüzumlu menkul ve gayrımenkul malları, bu mallarla ilgili alacaklar hariç, haczedilemez, bu mallar vergiye tabi tutulamaz.

Aidat:

Madde 23– 1.Meslekî teşekküllere üyelerince ödenecek aidat miktarı Cemiyetler Kanunundaki kayıtlara bağlı kalmaksızın kuruluşun merkez genel kurulunca tespit edilir, azaltılır veya çoğaltılır.

2. Aidatın tespiti, azaltılması veya çoğaltılması genel kurul kararı ile olur.

3. Belli bir işyerinde çalışan işçilerin en az dörtte birinin belli bir sendikaya veya bir arada hareket eden muhtelif sendikalara mensup olması halinde, bu işçileri temsil ettiğini tevsik eden sendika veya sendikaların yazılı müracaatı ve aidatı kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine, işveren, üyelik aidatını, ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince o sendikaya veya onun mensup olduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret tediyesinden kesmeye ve hangi işçilerin üyelik veya dayanışma aidatını kestiğini bir liste halinde ilgili sendikaya bildirmeye mecburdur. Bu hükme göre üyelik veya dayanışma aidatını kesmeyen işveren, ilgili sendika veya sendikalara karşı kesmediği aidat tutarınca sorumludur.

Sendika bu hizmeti karşılığında işverenin masraflarını, işverenin talebi üzerine, ödemeye mecburdur.

4. İşyerine başvuran işçi sendikası veya sendikalarının 3 üncü bentte gösterilen vasıfta olup olmadıkları konusunda işverenle sendika veya sendikalar arasında anlaşmazlık çıkması takdirinde işverenin veyahut sendika veya sendikaların yazılı müracaatı üzerine, anlaşmazlık, müracaat tarihinden itibaren üç iş günü içinde Bölge Çalışma Müdürlüğünce çözülür. Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu konudaki kararlarına karşı ilgililer, kendilerine yapılan yazılı bildiri tarihinden başlıyarak üç iş günü içinde iş davalarına bakmakla görevli mahalli mahkemeye itiraz edebilirler. Bu itiraz üç iş günü içinde kesin karara bağlanır.

2. (*Kurulu bulunduğu işkolunda yetki almış sendikanın veya yetki alınmamış ise**) işyerinde çalışan işçilerin 1/4 ünü temsil ettiğini ispat eden sendikanın yazılı talebi ve aidatları kesilecek sendika üyesi işçilerin listesini vermesi üzerine işveren sendika tüzüğü uyarınca üyelerin sendikaya ödemeyi kabul ettikleri aidatları ve Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu gereğince sendikaya veya sendikanın bağlı bulunduğu federasyona ödenmesi gerekli dayanışma aidatını, işçilere yapacağı ücret ödemesinden kesmeye ve kestiği aidatların nev'i ile tutarını ilgili sendikaya vermeye ve kesinti listesini sendikaya göndermeye mecburdur.

Sendikanın üyesi bulunduğu federasyon veya konfederasyon tüzüğüne göre sendikaca üst kuruluşa verilmesi gerekli aidatı, üst kuruluşun talebi üzerine işveren üst kuruluş aidatlarını sandika aidatlarından keserek federasyon veya konfederasyona gönderir.

Bu bent gereğince sendika tüzüğüne uygun olarak kesilmesi istenilen aidatları kesmeyen işveren, ilgili sendika, federasyon ve konfederasyona karşı kesmediği veya kesmesine rağmen bir ay içerisinde ilgili kuruluşa göndermediği miktar tutarınca sorumlu olmaktan başka aidatları sendikaya verinceye kadar aidat toplamı üzerinden kanunî faiz ödeme zorundadır.

Sendika, aidatlarının kesiminden doğacak masrafları işverenin talebi üzerine ödemek zorundadır.

3. Aidat kesimi için işverene başvuran sendika veya sendikaların ikinci bentde gösterilen nitelikte olup olmadıkları konusunda işverenle sendika veya sendikaların kendi aralarında anlaşmazlık çıkarsa işverenin veyahut sendika veya sendikaların yazılı istemi üzerine anlaşmazlık talep tarihinden itibaren üç iş günü içerisinde ilgili Bölge Çalışma Müdürlüğünce çözülür. Bölge Çalışma Müdürlüğünün bu konudaki kararlarına, kararın tebliği tarihinden itibaren üç iş günü içinde iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemeye itiraz edilebilir. Bu itiraz tarihinden itibaren üç iş günü içinde kesin olarak karara bağlanır.

* 23 üncü maddenin 2 inci bendinde altını çizdiğimiz kısım Anayasa Mahkemesinin yukarıda anılan kararı ile iptal edilmiştir.

Genel Kurul ve Şube Kongreleri:

Madde 25– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküllerin genel kurullarının ve şube kongrelerinin en geç iki yılda bir toplanması;

2. Genel kurullarda ve şube kongrelerinde başkanlık divanı ve komisyon seçimleri hariç, bütün seçimlerin gizli oyla yapılması;

3. İki genel kurul toplantısı ve şube kongresi arasındaki devreye ait hesap raporu ile denetçi raporunun ve gelecek devreye ait bütçe teklifinin genel kurul ve şube kongresi üyelerine toplantıdan evvel dağıtılması mecburidir.

Mal Bildirimi:

Madde 27– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller ile bunların şube ve temsilciliklerinin başkan ve yönetim kurulu üyeleri bu göreve seçildikten sonra üç ay içinde kendilerinin, eşlerinin ve velayetleri altındaki çocuklarının malik bulundukları malları ve gelirlerini gösteren bir bildirimi noterliğe tevdi etmek zorundadırlar. Bildirim verildiğine dair noterlikten alınacak belgeler denetçilere verilir. Bu belgenin hangi noterlikçe verildiği tarihi ve numarası yönetim kurulu karar defterinin özel bir sayfasına kaydolunur.

Bu şahıslar tekrar seçilsinler veya seçilmesinler, görev sürelerinin sonunda mal ve gelir durumu gösteren bir bildirimi yine bu hükme uyarak vermek zorundadırlar.

Bu bildirime uymayanların başkanlık veya yönetim kurulu üyeliği sıfatları üç aylık müddetin bitiminde kendiliğinden düşer.

Bu bildirimlerde yazılı olanlar açıklanamaz.

Ancak, talep üzerine, yargı mercilerine veya denetleme veya inceleme yetkisine sahip diğer makam ve mevkilere tevdi olunur.

Sendikaların defter ve kayıtları:

Madde 28– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller aşağıda yazılı defterleri ve kayıtları tutarlar.

a) "Üye kayıt defteri"; Bu deftere üyelerin kimlik ve adresleri, çalıştıkları işyeri, sendikaya giriş tarihleri ve yükümlü oldukları aidat miktarı kaydedilir ve imzaları bulunur;

Genel Kurul ve Şube Kongreleri:

Madde 25– 1. Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller genel kurullarının ve şube kongrelerinin en geç üç yılda bir toplanması;

2. Genel kurullarda ve şube kongrelerinde başkanlık divanı ve komisyon seçimleri hariç, bütün seçimlerin gizli oyla yapılması;

3. İki genel kurul toplantısı ve şube kongresi arasındaki devreye ait hesap raporu ile denetçi raporunun ve gelecek devreye ait bütçe teklifinin genel kurul ve şube kongresi üyelerine toplantıdan önce dağıtılması;

Mecburidir.

Mal Bildirimi:

Madde 27– Sendikaların başkan ve yönetim kurulu üyeleri göreve seçildikten sonra üç ay içerisinde kendilerinin, eşlerinin ve velayetleri altındaki çocuklarının sahip bulundukları malları ve gelirleri gösterir yazılı bildirimi notere vermek zorundadırlar. Bu bildirimin verildiğini gösterir noterlikten alınacak belgeler teşekkül denetçilerine verilir. Bu belgeler sendika yönetim kurulunun karar defterinin özel bir sayfasına yazılarak bu sayfa denetçiler tarafından imza edilir.

Mal bildiriminde bulunan kişiler tekrar seçilsinler veya seçilmesinler görev sürelerinin sonunda yukarıdaki esaslara göre yeniden bildirimde bulunmak zorundadırlar.

Bu zorunluğa uymayanların meslekî teşekküldeki idarecilik sıfatları bildirime esas olan tarihten itibaren bir ay sonra sona erer.

Mal bildirimleri bir defaya mahsus verilir. Ve yöneticilerin görev süresi sonuna kadar noterde saklanır.

Bu madde uyarınca bildirimde bulunan yönetici başka bir göreve seçilirse ikinci bir bildirim vermek zorunda değildir.

Sendikalarca tutulacak defter ve kayıtlar:

Madde 28– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller aşağıda yazılı fiş, defter ve kayıtları tutarlar.

a) (Üye kayıt defteri ve üye kayıt fişleri) sendika üyeliği üye kayıt fişleri ve üye kayıt defteri ile tevsik olunur,

b) Yönetim kurulunun tarih sırasıyla ve müteselsil numaralarla kayıtlanmış ve altı imza edilmiş kararlarının yazılmasına mahsus "karar defteri";

c) Gelen ve giden evrakın tarih ve numara sırasıyla kaydedileceği "gelen ve giden evrak kayıt defterleri";

d) Gelen evrakın aslının, giden evrakın suretinin saklanacağı "gelen ve giden evrak dosyaları";

e) Zimmet defteri,

f) "Aidat", "Gelir" ve "Gider defterleri",

g) Yönetim kurulunun bir zabıtla tespit edeceği ve numaralanmış ve idare heyetince mühürlenmiş varidata ait kopyalı makbuzlarla sarfiyatın fatura, evrak ve kaydiyesini muhafazaya mahsus dosyalar,

h) "Bilanço, envanter ve kesin hesap defteri" ile üye kayıt, karar, aidat, kongre ve divan başkan ve katiplerinin yönetim kurulu ile beraber imza edecekleri "Genel Kurul kararlarının yazılmasına mahsus defterler"in kullanılmasından önce noterlikçe tastikli olması mecburidir.

Bilanço ve çalışma raporu:

Madde 29– Sendikalar her hesap ve bütçe devresine ait bilanço ve hesaplar meyanında sendikanın o devre içindeki,

1. Gelirleri ve gelir menbaları,

2. Giderleri ve sarf yerleri,

3. Başkana ve idarecilere verilen ücretlerle memur ve müstahdemlere ödenen meblağlar,

4. Para mevcudu,

5. Demirbaş mevcudu,

6. Gayrimenkul mevcudu,

7. Çalışma bakanlığınca teşekkülün mali durumu ile ilgili olarak istenecek sair bilgiler bulunur.

Bu defter ve fişlere üyelerin kimlik ve adresleri, çalıştıkları işyerleri, sendikaya giriş ve çıkış tarihleri kaydedilir,

b) Yönetim kurulunun tarih sırasıyla ve müteselsil numaralarla kayıtlanmış ve altı imza edilmiş kararların yazılmasına mahsus karar defteri,

c) Gelen ve giden evrakın tarih ve numara sırasıyla kaydedileceği gelen ve giden (Evrak kayıt defterleri),

d) Gelen evrakın aslı giden evrakın suretlerinin saklanacağı gelen ve giden evrak dosyaları,

e) Zimmet defteri,

f) Gelir ve gider defterleri,

g) Demirbaş defteri,

h) Yönetim kurulunun bir zabıtla tespit edeceği numaralanmış ve idare heyetince mühürlenmiş varidata ait kopyalı makbuzlarla sarfiyatın fatura, evrak kaydiyesinin muhafazasına mahsus dosyalar,

i) Bilanço, demirbaş, envanter ve kesin hesap defteri ile üye kayıt, karar, aidat, kongre divan başkanı ve katiplerinin imza edecekleri genel kurul kararlarının yazılmasına mahsus defterlerin kullanılmadan önce noterlikçe tastikli olması mecburidir.

Bilanço ve çalışma raporu ve sendikaların denetimi:

Madde 29– Bu kanuna göre kurulan Meslekî teşekküller her hesap veya bütçe devresine ait bilanço ve hesaplarını ve çalışma raporlarını ait olduğu devreyi takiben üç ay içinde Çalışma Bakanlığına ve bağlı bulundukları konfederasyona gönderirler. Bu bilanço ve hesaplar meyanında, teşekkülün o devre içindeki:

1. Gelirler ve gelir menbaları,

2. Giderler ve sarf yerleri,

3. Başkana ve idarecilere verilen ücretlerle memur ve müstahdemlere ödenen meblağ,

4. Para mevcudu,

5. Demirbaş mevcudu,

6. Gayrımenkul mevcudu,

7. Üyelerin mevcudu

8. Çalışma Bakanlığınca sendikaların mali durumu ile ilgili olarak istenecek sair bilgiler de bulunur.

9. Ayrıca bu teşekküllerin gelir ve giderlerini, giderlerinin sarf yerlerini ve her türlü faaliyetlerini bağlı bulundukları konfederasyon denetleyebilir.

Ceza Hükümleri:

Madde 31–

Yasanın eski halinde karşıdaki bent yoktur.

Ceza Hükümleri:

Madde 31– ....

13 - (Ek) 9 uncu maddenin 5 inci bendinde yazılı mecburiyete uymayanlarla, 23 üncü madde gereğince kesilen üye aidatını süresi içinde ilgili meslekî teşekküle yatırmayan işverenler ve 6 ve 28 inci madde gereğince teşekküllerden ayrılan üyeyi deftere kaydetmeyenler hakkında 500 liradan 2000 liraya kadar ağır para cezası hükmedilir.

Diğer kanunların uygulanması:

Madde 32– İşçi ve işveren sendikaları, birlikleri, federasyonları ve konfederasyonları, Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabidirler.

Diğer kanunların uygulanması:

Madde 32– İşçi ve işveren sendikaları, federasyonları Medeni Kanun ve Cemiyetler Kanununun işbu kanuna aykırı olmayan hükümlerine tabidir.

İşkolları yönetmeliğinin yürürlüğe girişi:

Geçici Madde 1– Bu kanunla sözü geçen İşkolları Yönetmeliği bu kanunun yayımı tarihinden itibaren en çok 30 gün içinde yürürlüğe girecek şekilde hazırlanır.

Geçici Madde 2– Bu kanuna göre kurulan meslekî teşekküller en geç ilk genel .

Geçici Madde 3– 1163 No.lu Kooperatifler Kanunu'nun 1 inci maddesi hükmü saklıdır.

EK-III

DİSK YÖNETİCİLERİNİN BUGÜNKÜ GÖRÜŞLERİNDEN ÖRNEKLER

Disk Yöneticilerinin Bugünkü Görüşleri (1975)

Bir ek bölümle, bugünkü Disk yöneticilerinin basında çıkan bazı önemli yazılarına, bu kitapta yer vermeyi uygun bulduk.

Sırasiyle; Disk Genel Başkanı Kemal Türkler, Disk Genel Sekreteri İbrahim Güzelce ve Disk Genel Sekreter Yardımcısı Aydın Meriç'in yazıları, bu kitap içinde de anlatmaya çalıştığımız düşüncelerimizi doğrulayan önemli gelişmelerdir.

Özellikle, Disk'in "Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingi" adı altında, diğer ilerici ve demokratik kuruluşlarla gerçekleştirdiği demokratik kitle eylemleri, 15/16 Haziran'lardan önce düşünülen, üzerinde ısrarla durulan ve her vesileyle vurgulanmaya çalışılan ileri bir adımdır.

Disk yöneticileri, bu düşünce ve eylemleriyle, işçi sınıfının devrimci mücadelesini nisbeten bilimin gösterdiği yolda değerlendirdiklerini ortaya koymuş oluyorlar.

Disk'in, işçi sınıfının sınıfsal çıkarlarına uygun düşen bu eylemleri ayrıca, ilerici hareketin umut verici bir yola ulaştığını gösteren önemli işaretlerdir.

İşçi sınıfının mücadelesi ve bugün Disk'in ulaştığı nokta, kanımızca, gerekli bütün destekleri sağlayacak niteliktedir.

DİSK İŞÇİ SINIFIMIZIN GÜVENCESİDİR[1]

Genel olarak işçi hareketi, özel olarak sendikal hareket yeni bir sıçrama içine girmiş bulunuyor. V. Genel Kurulumuzun, örgütümüz yöneticilerinin belirttiği ve 14 Eylül'de yapılan Genel Temsilciler Meclisi toplantımızda ısrarla üzerinde durduğumuz gibi, işçi sınıfımızın, sınıfsal tavrı daha bir açıklık kazanıyor. Toplum yaşantımızın her kesiminde gözlenen bu tercih ve eğilim, objektif sınıflararası çatışmanın bilinçlere yansımasıdır. İşçi sınıfımızın somut pratikte, yani işyerlerinde yaptığı tercih ve davranışlar işveren yanlısı, yani sermaye sınıfı ile işbirliği yapan sendikaları ve grev kırıcılarını daha da hırçınlaştırırken, devrimci ve demokratik sendikal hareketi sayıca ve nitel olarak güçlendirici ve geliştirici yöndedir. Bu eğilime cevap verebilecek nitelikleri taşıyan tek örgüt DİSK'tir.

SINIFSAL TERCİHİ ZORLAYAN ŞARTLAR

Elbette ki, geniş işçi kitlelerinin hızlanan sınıfsal yönelişleri kendiliğinden oluşmamaktadır. Bu eğilimin güçlenmesini getiren maddi şartları iki noktada toplayabiliriz:

1– Geleneksel buhranın alabildiğine derinleşmesi, bir yandan buhranı yaratan sermaye sınıflarının aşırı kârını arttırıcı şartları doğururken, diğer yandan işsizlik, pahalılık ve enflasyonu hızlandırarak geniş emekçi kitlelerin yaşama ve çalışma şartlarını daha da ağırlaştırmıştır. Egemen sınıflar ve bu sınıfların iktidarları, MC iktidarı yükselen toplumsal hoş-

nutsuzluğu giderici tedbirler yerine, halkımızı açlığa, yokluğa iteleyen uygulamalara girişmiştir.

2– Dışa bağlı ve geri kalmış bu sömürü ve kâr düzeninin egemen sınıfları, mevcut hukuksal yapıyı (Anayasa, yasalar) zorlamaya başlamışlardır. Büyük sermaye sınırlıda olsa, Anayasa'nın garanti altına aldığı hak ve özgürlüklerin kullanılmasını sömürü düzeninin devamını kısıtlayıcı engeller olarak görme durumundadır.

İŞVEREN YANLISI SENDİKAL HAREKETİN İFLASI

Sınıflararası çelişkilerin ve mücadelenin bu denli kesinleşmesi ve derinleşmesi, herkesten önce sendikal hareketi ve örgütleri etkilemektedir. İşçi sınıfımız, emekçi kitleler artık ekonomik haklar mücadelesinin demokrasi, özgürlük ve toplumsal ilerleme mücadelesiyle iç içeliğini kavramakta ve örgütsel tercihini buna göre yapmaktadır. İşveren yanlısı ve sınıf işbirliği yapan, "Partiler üstü veya siyaset dışı" bir çizgi izlemeye devam eden "Sendika" örgütlerinin çıkmazı ve iflası, tabandan gelen bu zorlamanın, toplumsal ve giderek siyasal uyanışın bir sonucudur. Bu Amerikan tipi sendikacılığın yenileşmeyerek parçalanmasının hızlanmasıyla beraber, faşist ve ırkçı eğilimli bir siyasal partinin yan kolu olarak çalışan hiç bir toplumsal güç ve kitleyi temsil etmeyen sözüm ona bir "sendika" örgütünün kurulması, grev kırıcı kuruluşların ortaya çıkışı, yukarıda belirttiğimiz gibi, büyük sermayenin mevcut hukuksal yapıya dayanamaması ve zorbalığa kalkışmasının somut göstergeleridir.

DEVRİMCİ SENDİKACILIK GELİŞİYOR

Gerek işçi kitlelerinin ekonomik ve toplumsal çıkarlarının korunması ve geliştirilmesi, gerekse emekten yana, yani insanın insan tarafından sömürülmesini sağlayan şartların ortadan kalktığı bir düzen için verdiği sorumlu ve kararlı mücadeleyle DİSK, dün olduğu gibi, işçi sınıfımızın sınıfsal eğilimine cevap veren tek sendikal örgüttür.

Sungurlar, Beko-Anbarlı, Çümitaş, Tariş, Kausan ve daha bir çok işyerinde sermaye sınıflarının kışkırttığı faşist komandoların düzmece kuruluşların ve işçi hareketini demokrasi mücadelesini arkadan hançerlemeye çalışan bozguncu, maceracı ters akımların provokasyonlarına rağmen işçi sınıfının kendi içinde DİSK'te birleşme ve diğer çalışan kitlelerle dayanışma hareketi güçlenecektir. Güçlenmekte ve gelişmektedir.

Genel Temsilciler Meclisimizin açıkça ortaya koyduğu gibi, DİSK, MC İktidarının zayıflatılması ve demokrasi güçlerinin başarısı için, örgütsel bağımsızlığını koruyarak, kendine düşen görevi yapmaktadır ve yapacaktır. 20 Eylül'de İstanbul'da yapılacak olan "Demokratik Hak ve Özgürlükler için Mücadele Mitingi" DİSK'in bu mücadelenin ön saflarında yer aldığının bir başka, kanıtıdır.

Kemal Türkler
DİSK Genel Başkanı

Kemal Türkler - Kısa Biyografisi ve Bazı Anılar:

Kemal Türkler Disk ve Maden-İş Sendikası genel başkanı (1926-22.7.1980)

1926 yılında Denizli'de yoksul bir köylünün oğlu olarak doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini aynı ilde tamamladı. Tatillerde çeşitli işyerlerinde çalıştı.

1947'de İstanbul'a gelerek, Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu. aynı yıl Bakırköy'deki Emayetaş Fabrikası'nda puantör olarak çalışmaya başladı.

Sendikal hayatı 27.7.1947'de kurulan T. Maden-İş Sendikası'na üye olarak başladı. 1949 yılında Hukuk Fakültesi'ndeki iki yıllık öğrenimini sona erdirip sendikacılığa yöneldi. 13.9.1953'de yapılan T. Maden-İş genel kurulunda sendikanın şube yönetim kuruluna seçildi.

28.3.1954'te yapılan genel kurulda T. Maden-İş Sendikası'nın genel sekreterliğine seçildi. 16.9.1954'de Yusuf Sıdal'ın genel başkanlıktan ayrılmasıyla T. Maden-İş Sendikası'nın 27 yıllık değişmez genel başkanlığına seçildi.

T. Maden-İş Sendikası 1952'de kurulan Türk-İş Konfederasyonu'na katılmış, ve yalnızca İstanbul ilinde örgütlü bulunan sendika 1958'den itibaren Türkiye düzeyinde örgütlenmeye başlamıştır.

1961 Anayasası'nın getirdiği görece sınırlı özgürlük ortamında, 13 Şubat 1961'de TİP kurucuları arasında yer aldı. T. Maden-İş'in çeşitli uluslararası kuruluşlara üye olmasında rol oynadı.

Türk-İş'in, işçi sınıfının sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal haklarını korumadığı, iç ve dış gerici güçlerin kurgu ve manipülâsyonuyla hareket ettiği, bazı grevleri desteklemediği, vb. gerekçelerle ayrılma kararı alınmasına çalıştı.

15.1.1966'da Sendikalar Arası Dayanışma Anlaşması'nı (SADA) öteki Türk-İş üyesi (Maden-İş, Basın-İş, Lastik-İş, Gıda-İş) sendikalarla birlikte kurmuş ve duyurmuşlardır.

15.1.1967'de Disk'in kurulacağını açıklamışlar, 13 Şubat 1967'de de Disk'i kurmuşlardır.

Disk'in kuruluşundan itibaren genel başkan seçilmiştir. İlk başlangıçta 30 bin olan üye sayısı 15/16 Haziran'dan sonra 600 bine ulaşmıştır.

274 ve 275 sayılı yasalarda Disk ve işçi sınıfı aleyhine yapılmak istenen yasa değişikliklerine karşı Disk'in hazırladığı tepki, 15/16 Haziran Hareketi'ni yaratmıştır. Bazı Disk yöneticileri de ilan edilen sıkıyönetimce gözaltına alınmış, 3.5 ay sonra sıkıyönetim kaldırılmış, Disk büyük davası sivil mahkemelere intikal etmiş ve tam 14 yıl sonra, Türkler'in ölümünden sonra, beraat etmişlerdir.

Disk'in öncülük ettiği ekonomik, demokratik mücadelelerde, "Genel Grev", "DGM'ye Hayır!", vb. eylemlerde Türkler, kimi zaman TİP'i, kimi zaman CHP'yi seçimlerde desteklemeyi uygun görmüş, 24.5.1975'te İbrahim Güzelce'nin Disk genel sekreterliğine getirilmesini uygun bulmuş, Tarihi TKP adına DİSK'i tepeden kuşatıp fethetmeyi düşünen "ilerlemeci" naylon komünistlerin Disk ve Maden-İş, Bank-Sen ve benzeri sendikalarda at oynatmasına müsamaha göstermiş, "TKP" ile CHP'nin kağıt üzerindeki hayali Ulusal Demokratik Cephe'sini (UDC, 1977) desteklemiş, DİSK'i daha fazla devlet sendikası kimliğine çekmek isteyen "sosyaldemokrat" akımların olaya müdahalesiyle 26.12.1977'de Genel-İş Sendikası genel başkanı Abdullah Baştürk'ün adaylığı karşısında Disk genel başkanlık seçimini kaybetmiş, sendikacılığa T. Maden-İş Sendikasında devam etmiştir.

Evli ve iki kız çocuğu olan Türkler 22.7.1980 sabahı evinden arabasıyla sendikaya gidecekken faşist terörün kurşunlarına hedef olmuş ve katledilmiştir. İşçi sınıfı bu katliama "Genel Grev" uygulayarak cevap vermiş, İstanbul'da 1.5 milyon işçi fiilen iş bırakmıştır.

***

Kemal Türkler ve onun sendikacılık anlayışı karşısında olan bizim gibi işçilerin sendikacılar hakkındaki görüş ve yargıları bu kitabın 'Anılar' bölümünde ayrın-

tılı olarak yazılıdır. Bunlara eklenecekler şunlar olabilir (Hüsamettin Dinç'in yayınlanmamış anılarından yararlandık):

Kemal Türkler, işçilik hayatına puantör olarak başladığı Emayetaş Fabrikasında çalışırken, asıl sendikal çalışmaları sürdürenler Tarihi TKP'nin kadrolarıydı. Bu çalışmalardan sorumlu olan Hüsamettin Dinç TKP'nin "mimli" isimlerinden biriydi. Çalışmaları bir yandan devlet istihbaratının, öte yandan kışkırtılmış anti-komünist histerilerin etkisindeki "işçi"lerin çok yönlü kuşatmalarıyla denetleniyordu. Hüsamettin Dinç, partili yoldaşlarına şu öneriyi götürür: "Bizim sendikal çalışmalarda en önde bulunmamız doğru değil, gelin, bizler arka planda duralım, genç ve yetenekli işçileri öne çıkaralım; biraz okumuş olan biri çıkarsa, onu yetiştiririz, olur biter." der. Kemal Türkler, tam bu tarife uygun biridir. Fakat bir kusuru vardır; o da her yerde anti-komünist laflar etmesidir. Bir de biryantinli saçları, Viking baltası gibi suratındaki favorileri ve çapkınlığı!.. TKP'nin kadroları onu sendika seçimlerinde aday gösterirler, fakat pişman da olurlar. Çünkü Türkler, seçimlerde "şu komünistlere artık hadlerini bildirmeli" diyerek kendisini destekleyip kazanmak isteyen komünistleri 'iyi saatlerde olsunlara' böylece bir kez daha "işaretleyerek" öne fırlamıştır. (Sonradan bu türden anti-komünist ve devlet himayesindeki sendikacılardan Ahmet Çehreli, Maden-İş'in bir kongresinde Kemal Türkler'i bir oy farkla az kalsın devirip yerinden edecekti. O zaman da Türkler'i komünistler kurtarmıştı.)

Zeki, kendini çok beğenmiş, yetenekli, kurnaz biriydi Türkler. Sendikada kendinden üstün yetenekli, militan ve devrimci birinin barınmasına şiddetle karşı koyardı. Ancak sendikacılara biat eden oportünist "sol"lar Kemal Türkler'in himayesine girebilirdi.

Kemal Türkler'i "sol"a sempati duymaya iten şey, sendikacılığın nasıl yapılması gerektiğini tabanda yaparak gösteren devrimci işçilerin varlığıydı.

Kuşkusuz, faşist terörün kurbanı olan Türkler, her şeye rağmen, sınıfımızdan biriydi. Onun daha ileri kimlik ve kişilik kazanabilmesi ve sendikal mücadelede başarılı olabilmesi ciddî, güvenilir ve donanımlı bir İSP'nin koruyuculuğunun ardında olmasına bağlıydı. Ne kendisi ve ne de birlikte çalıştığı kimseler bu gerçekliği görebildi veya gösterebildi. T. Maden-İş Sendikasının genel kongrelerinde, işçi sınıfının yetiştirdiği devrimci kadrolar sendikalarda nasıl bir görev yapması gerektiğini göstermek ve demokratik bir sendikal anlayışı kökleştirmek ve âdeta bir "çete" veya "çiftlik" mantığıyla işletilen sendikacılık anlayışını yıkmak için, Türkler'in karşısına daima bir işçi arkadaşımızı aday gösteririrdik. Türkler'e oy verecek delegeleri ve maaşlı sendikacıları da tayin eden bir anlayış karşısında, genede 15-20 oy ancak alabilirken, Türkler bazen 21 oyla, bazen 45 oyla ancak başkan olabiliyordu. Bizler o tarihlerdeki sendikacılık anlayışına karşı şiddetle muhalefet ederken, günümüzde Disk adını kullanan pek çok "artistin" sahne aldığını da görecektik. Böyleleriyle mukayese edince Türkler'in daha "sevimli" olduğunu söylemeliyiz.

20 Eylül 1975 günü TAKSİM'de yapılan, DEMOKRATİK HAK VE ÖZGÜRLÜKLER İÇİN MÜCADELE MİTİNGİ'nde DİSK GENEL SEKRETERİ İBRAHİM GÜZELCE'nin konuşmasından[2]

Çağımızın kapitalizmin çöktüğü, emperyalizmin hiç durmaksızın gerilediği, ama buna karşılık bağımsızlıktan, demokrasi, barış ve toplumsal ilerlemeden yana olan güçlerin sürekli geliştiği ve her geçen gün yeni mevziler kazandığı bir çağ olduğunu belirtmiş ve şöyle devam etmiştir:

"Dünya demokratik güçlerinin ve özellikle sosyalist sistemin her alandaki başarıları, emperyalist sistemin ve tek tek ülkelerdeki ona göbeğinden bağlı işbirlikçi yönetimlerin sonunu yaklaştırmaktadır.

"Ülkemizde görülen ve her geçen gün derinleşen ekonomik, sosyal ve politik bunalımların bu temel gerçekten ayrı olarak değerlendirilebilmesine olanak yoktur.

"Bugün emperyalist tekellere ve onların dünya politikalarına bağımlı olan ve MC iktidarlarıyla ifadesini bulan ülkemiz yönetiminde, işbirlikçi büyük burjuvazi ciddi çıkmazlar içinde bulunuyor.

"Yıllar boyu 'Küçük Amerika' olma sevdasıyla halkımızın gözünü karartanlar, 'her mahallede bir milyoner' uğruna yüzbin yoksul yaratanlar, NATO, CENTO diyerek ülkemizi emperyalizmin saldırgan ittifaklarında boğduranlar, bu günkü somut problemleri, hayat pahalılığını, işsizliğini, enflasyonist gidişi emekçilerin gözlerinden saklamak için çaba harcıyorlar.

"Bizler, herşeyden evvel gerçekleri dosdoğru bir biçimde ortaya koymak ve mutlu bir hayat isteyenlere bunun yolunu yordamını göstermek zorundayız...

"Günümüzde işçi sınıfımızın ve geniş emekçi kitlelerin en büyük ve en önde gelen problemi hiç şüphe yok ki 'geçim sıkıntıları'dır. İnsanlarımızın ezici çoğunluğu hayat pahalılığının, ağır vergilerin, işsizliğin ve yokluğun zor koşulları altında yaşamaya çalışmaktadırlar.

"Ama bütün bunlara karşı işçi sınıfımızın, emekçi halkımızın BAĞIMSIZLIK, DEMOKRASİ, BARIŞ VE TOPLUMSAL İLERLEME mücadelesi durmuyor, genişliyor, güçleniyor.

"Bugün ulusal ve demokratik güçler her zamankinden daha fazla omuz omuza gelmek ve açıkça bir tırmanış içinde bulunan faşist tehlikeye karşı aşılmaz bir duvar örmek zorunda bulunuyorlar.

"Günümüz gerçeklerini doğru değerlendirmek ve mümkün olduğu kadar geniş kitleleri bu demokrasi mücadelesinde birleştirmek için günümüzdeki ağır baskı ve terör koşullarından daha başka hangi koşullar beklenebilir?

"Yurdumuzun gerçek çıkarları için bütün bu olumsuz faktörlere rağmen, DİSK, işçi sınıfımızın birliğini sağlamış öncülüğüyle ve tüm demokratik güçlerin aktif katkılarıyla aydınlık günlere elbirliğiyle varılacağına inanır."

2. Disk Ajansı'nın 20 Eylül 1975 gün ve 975/85 sayılı Bülteninden alınmıştır.

İbrahim Güzelce - Kısa Biyografisi ve Bazı Anılar:

İbrahim Güzelce, Disk Genel Sekreteri (1975-1976) (7.9.1922-11.11.1976)

7.9.1922'de İstanbul'da doğdu. İlkokuldan sonra Meslek Okulu'na devam etti. Buradan 'Mürettip' (dizgici) olarak mezun oldu. Çeşitli matbaalarda çalıştı. 1940 yılında İstanbul Basın Teknisyenleri Sendikası'na üye oldu. Çeşitli sendikal eylemlere katıldı. Profesyonel sendikacı olarak, 1948'de İstanbul Basın Sendikası genel sekreterliğine seçildi. Daha sonra, Türkiye Basın Sanayii İşçileri Sendikası (Basın-İş) adını alan bu örgütün genel başkanlığına getirildi. Bu görevi 1963 yılına kadar sürdürdü. 1964-65 yıllarında Türkiye Lastik-İş Sendikası genel sekreter yardımcılığı ve eğitim müdürlüğü yaptı. Bu tarihten 1967 yılı sonuna kadar Basın-İş Sendikası genel başkanlığı görevini sürdürdü.

13 Şubat 1961'de kurulan ve 1971 yılında Anayasa Mahkemesince kapatılan Türkiye İşçi Partisi (TİP)'nin kurucuları arasında yer aldı. 13 Şubat 1967'de Basın-İş Sendikası adına Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'in kuruculuğunda rol aldı. 1975-1976'da Disk'in Genel Sekreterliğine getirildi.

Çeşitli uluslararası sendikal toplantı, kongre ve gezilere katıldı. Cumhuriyet, Milliyet, Akşam, Forum, Gece Postası, Hergün, Yön gibi gazete ve dergilerde, edebî, sanatsal, siyasal yazıları ile Yeni İstanbul gazetesinde ilk hikayeleri yayınlanan Güzelce, Daily Herald Trubine gazetesinin açtığı 'Dünya Hikaye Müsabakası'na "İp Meselesi" adlı hikayesiyle katıldı, derece aldı. İstanbul Radyosundan da bir piyesi oynandı.

1967'den beri Berlin'de Telegraf gazetesinde mürettip olarak çalışan ve yeniden Disk'te görev aldığı 24.5.1975'e kadar Alman Sendikalar Birliği (DGB) Berlin Yabancılar Bürosu'nda 'danışman' olarak görev yapan Güzelce evli olup, iki erkek çocuğu vardır. Almanca bilmektedir.

Bazı Anılar:

İbrahim Güzelce, TİP kurucu üyesi ve sendikacı sıfatıyla ABD'den bir davet aldığı 1967 yılında, bu seyahatinin parti disiplinine aykırı olduğunu söyleyen TİP yönetiminin onay ve iznini almadan ABD'nin davetine icabet etmiş ve bunun için TİP'den istifa etmiştir.

İbrahim Güzelce, mesleği gereği Sol ile tanışan ve sosyalizmden haberli olan TİP ve Disk kurucuları arasında Kemal Sülker gibi edebî ve sanatsal yanı ağır basan biriydi. Diğer Disk ve Tip kurucularından çok daha "ileri" bir birikime sahipti.

12 Mart 1971 faşist askerî darbe sonucu, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği hayatî bir sorun olarak öne çıkmıştı. TİP ve Disk bu konuda önderlik edecek bir konumdan bir hayli uzaktı. Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar, çoğunlukla ya işten çıkarılmış ya da işsiz veya cezaevlerindeydi. Hayatı ve mücadeleyi kucaklamaya aday bir İSP'nin işbaşı yapabilmesi için çeşitli ve çok yönlü çabalar gerçekleştiriliyordu. 2. TİP, Behice Boran'ın başkanlığında yeniden kuruldu ve fakat bir türlü işçi sınıfının siyasî birliğini gerçekleştirmeye aday parti olmadı; Sol'da bir hizbin örgütü kimliğini korudu. Kemal Türkler ise, kıdemli bir Disk genel başkanı

olarak yıpranmıştı; artık Kemal Sülker gibi bir genel sekreter ile Disk'i taşıyamaz bir duruma gelmişti. Disk tabanında büyük bir devrimci muhalefet vardı. Bu muhalefetin önünde 'barikat' olabilecek kişi Güzelce 'uygun' bir isimdi; onun arkasına siperlenen "ilerlemeci" naylon komünistler de siyasetçilik oynayacaktı... İşte Güzelce'nin Disk genel sekreterliğine getirilmek istenmesi bu yüzdendi. Güzelce'nin dışarda edindiği sendikal ve siyasal ilişkileri de vardı; ayrıca, Disk'in kuruluşu, eylemleri, sıkıyönetimler, grev ve direnişler boyunca ismi fazlaca yıpranmamıştı. K. Türkler'in aksine, açıklığı seven, demokrat ve sevecen nitelikleri vardı.

İbrahim Güzelce, Disk genel sekreterliği görevini üstlenirken bazı "özel" şartlar da ileri sürmüştü: Disk'i eski nitel gücüne getirmek istiyordu. Bu nedenle de bu satırları kaleme alanı da "örgütlenme"de istihdam etmek istiyordu. Kemal Türkler ile Disk'i tepeden "fethetmeye" gelen "ilerlemeci"lerin şiddetli muhalefeti ile, onun bu önerisi gerçekleşmedi.

İbrahim Güzelce, ölümle pençeleşirken elimizdeki kitabın 1. Baskısını okuma fırsatını buldu. 15/16 Haziran'ı yapan ve tarihsel kaydını düşenlerle ölmeden önce bir kez daha konuşmak ve vedalaşmak istiyordu, son arzusu olarak. Onun bu vasiyetini, Maden-İş Sendikası genel başkan vekili (Kemal Türkler'in 'Karaoğlanı', sonraları campus maocularıyla işbirliği yaparak, IX. Bölge Temsilcisi Şükrü Özbayrak ile işbirliği edip, Ereğli Demir Çelik Fabrikası Demir Döküm gibi tarihe damgasını vurmuş bir işyerini T. Maden-İş'ten koparıp sarı sendika kurmaya yönelmişti) Hakkı Öztürk ve öteki "ilerlemeci" baylar bu buluşmayı önlemişti.

SON OLAYLAR VE İŞÇİ SINIFI[3]

Gelişen olayları değerlendirmek için, yalnızca bazı yüksek trajlı günlük gazetelerin bakış açısına ve bu olayları sunuş biçimine bakarsak; ortaya sokaktaki adam için ürkütücü bir tablo çıkmakta "Baş kaldıran işçiler", "Fabrika işgâlleri", "Panzerli, sopalı, silahlı çatışmalar", "Bir takım merkezlerden tahrik edilen anarşi",

Acaba olayların içyüzü bu mu? Vazgeçtik içyüzünden, gerçek dış görünümleri bu mu?

Gerek sermaye çevrelerinde gerekse bir kısım basınımızdaki telâşın gerçek sebepleri nelerdir? Yazımızda bunlara değineceğiz.

Doğaldır ki; böylesine bir değerlendirme yapabilmek için sorunları sınıflar planında ele almak ve sınıf hareketlerinin gelişme eğilimlerini ortaya koymak gerekir.

İlk önce toplumumuzun temel itici gücü işçi sınıfının sınıf hareketinin ulaştığı yeni boyutlara bir göz atalım.

İşçi sınıfı hareketimizde belirgin gelişmeler şunlardır:

–Sarı sendikacılığın ve partilerüstü politikanın iflası; bunun yerine sınıf sendikacılığına duyulan gereksinmenin yığınsallaşması, bu gelişmenin somut sonucu Türk-İş'in gerilemeye ve çökmeğe doğru gidişi ve DİSK'e yığınsal katılmalar; Türk-İş içinde sendika içi demokrasi söz konusu olmadığından bu katılmalar genellikle, önce Türk-İş'ten koparak bağımsız bir sendika kurma ve bu sendikaların DİSK'e katılmaları şeklinde olmaktadır.

–Toplu sözleşmelerle genellikle 2 yıllık süreler için elde edilen ekonomik ve sosyal hakların sürekli artan fiatların gerisinde kalmaları sonucu duyulan süregen (kronik) memnuniyetsizlik.

–İşçi sınıfımızın artık salt ekonomik isteklerle yetinmemesi, hergün artan oranda demokratik ve siyasal isteklerde bulunması, Referandumun yasallaşması, Lokavt'ın yasaklanması, İşçi-Memur ayırımının kaldırılması, tarım işçilerinin İş Kanunu kapsamına alınması, 141, 142'nin kaldırılması için verilen mücadeleler; gerici, Amerikancı MC iktidarını değiştirmek, bazı temel demokratik dönüşümleri gerçekleştirerek, ilerici halktan yana bir hükümetin kurulmasını dilemek işçi sınıfımızın en doğal demokratik ve siyasal istekleridir.

–İşçi sınıfının birliği ileri düzeyde değildir. İşçi sınıfımız hem ideolojik plânda, hem sendikal siyasî örgütlenme plânında bölünmüştür.

İşçi sınıfımızın bir kesimi bilimsel sosyalizmi ve sosyalizmin dünya görüşünü benimsemiştir. Başka bir kesimi sınıf uzlaştırmacı görüşlerin etkisindedir. Ve bir kesimi de burjuva ideolojilerinin baskısı altındadır. İdeolojik plândaki bu bölünmüşlüğe paralel olarak işçi sınıfımız örgütsel plânda da bölünmüştür. Sendikal örgütlenmeyi ele alalım. Her ne kadar her geçen gün sınıf sendikacılığına duyulan gereksinme artmakta ise de bugün halâ işçi sınıfımızın önemli bir bölümü sarı sendikaların içindedir. Örgütsel plândaki bu bölünmüşlük, işçi sınıfımızın siyasî partilere karşı olan tavrına da yansımaktadır.

–İşçi sınıfı hareketine ters akımların toplumsallaşabilmek için, kışkırtıcı girişimler içinde olduğunu hergün görmekteyiz. Bu durum burjuvazinin ekmeğine yağ sürmektedir. Burjuvazinin kışkırtıcı ajanları sol görünümlü ters akımlar "Maoculuk, Troçkistlik, Gerillacılık gibi" birlikte çalışmakta, işçi sınıfını bölme ve onu sermayeye teslim etmek için çaba harcamaktadırlar.

–İşçi sınıfı gerek bütün çalışanlarla gerekse kendisine yandaş durumunda bulunan öteki toplumsal katmanlarla söyleşi kurma ihtiyacını hergün daha fazla duymaktadır. Bu durumu işçi sınıfımızın ileri sürdüğü somut demokratik ve siyasî taleplerden de görmek mümkündür. Örneğin, İşçi-Memur ayırımının kaldırılması ve bütün çalışanlara sendikalaşma, toplu sözleşme ve grev hakkı için mücadele, tarım işçilerinin İş Kanunu kapsamına alınmasını istemek demokratik bir toprak ve tarım reformu istemek bu ihtiyacın somut göstergeleridir.

3. *Cumhuriyet* Gazetesi,24 Ağustos 1975, s.2

–Sermaye sınıflarının sınıf hareketinin genel görünümüne gelince:

–Günümüzde "faşizan baskı artan sömürü" ikilemi sanki birbirlerini tamamlayan tek bir kavramın iki parçasını oluşturmaktır. Gerek gelişmiş kapitalist ülkelerde gerekse ülkemiz gibi geri kapitalizmin egemen olduğu ülkelerde durum aynıdır.

1971'den bu yana baskıcı ve terörcü rejim bunun somut örneğidir. Burjuvazi günümüzde bir zamanlar kendisinin bayraktarlığını yaptığı, kendisinin kurallarını koyduğu demokrasiden ürkmektedir. Demokrasi artık burjuvazi için bir lüks işçi sınıfı ve öbür ilerici güçler için ise sonuna kadar sahip çıkılması gereken bir ihtiyaç olmuştur.

–Bugün ülkemizde bir yandan geniş halk yığınlarının gerici MC iktidarına karşı aktif direnişi, öte yandan burjuvajinin kendi içinde derinleşen çelişkileri önümüzde yaklaşan seçim döneminde MC partileri için olumsuz bir ortam yaratmaktadır.

Kişisel görüşümüz odur ki, MC partileri yaklaşan seçimlere daha az yıpranmış olarak girebilmek için yeni bir ara rejimi seçim hükümeti adı altında tezgâhlamak isteyeceklerdir. Tahrikçi ajanların girişimleri, gerici basının çığlıkları böyle bir ortam çalışılmasının işâretleridir.

–Günümüzde sınıflar mücadelesinin uluslararası ortak bir niteliği var; Çağımızın iki temel sınıfı, işçi sınıfı ve burjuvazi, orta tabakaları kazanma mücadelesi veriyor. Bu kavgada burjuvazi elindeki bütün silâhları kullanarak orta tabakaları işçi sınıfından koparmaya, onları işçi sınıfına karşı tahrik etmeğe çalışıyor. Bu amaçla burjuvazinin tek değişmeyen ideolojisi olan anti-komünizm tüccarlığı ve toplumsal anarşi umacısı, orta tabakaları ürkütmek için burjuvazinin kullandığı başlıca silâhlardır.

–Uluslararası plândaki olumlu gelişmeler, yumuşama politikası, değişik toplumsal sistemlere sahip ülkelerin barış içinde bir arada yaşamaları, genel silâhsızlanma ve Avrupa güvenliğindeki belirgin gelişmeler ulusal burjuvaziyi tedirgin etmektedir. Anti-Komünizm silâhını, istilâ tehlikesi uydurmalarını, kullanamaz hale getirmekte, anlamsız savaş harcamalarını gereksiz kılmaktadır. Ulusal burjuvazi uluslararası plândaki bu olumlu gelişmeleri ulusal plânda zorbalığı ve baskıyı artırarak dengelemek istemektedir.

Sonuç olarak, böylesine hızlı gelişmelerin olduğu bir ortamda bütün ulusal ve demokratik güçlerin ve onların bağımsız, kitle ve sınıf örgütlerinin kendi aralarındaki söyleşiyi geliştirmeleri ve somut bir demokratik eylem programı üzerinde birleşmeleri tarihsel bir zorunluluktur.

Aydın Meriç
DİSK Genel Sekreter Yardımcısı

Aydın Meriç (Biyografisini bilmiyoruz):

Disk Genel Sekreter yardımcılığı görevine, Disk'i "fethetmek" niyetiyle tepeden tayin yoluyla (seçilmeden) getirilenlerden biri olarak tanınıyor. Öteki naylon komünistlerden Mehmet Karaca ve Kemal Daysal gibi o da seçim yoluyla işbaşı yapamıyordu. Disk'e çöreklenmiş "ilerlemeci" bay ve bayanların "vukuatını" burada sayıp dökmek bize düşmüyor. Onlar özel yaşamları ve yaptığı işlerle kendilerini yeterince açığa düşürmüştür.

Elimizdeki kitabın 1. Baskısını, *K. Marx Biyografisi*'nin 1. Baskısını, *Bugünkü Portekiz'de Sınıflar Savaşımı ve Bugünkü Ispanya'da Sınıflar Savaşımı*, vb. gibi kitapları Disk yöneticilerine ve kimi "uzman"lara götürmemizi Disk baş hukuk müşaviri avukat Müşür Kaya Canpolat "rica" etmişti. Onun bu isteğini yerine getirmek için Disk'e gittik. Protokol kitaplarımızı verdik. Bay Aydın Meriç'in odasına kabul buyurulduk. Keşke gitmez olaydık. Adamcağız, o kadar havalı ve kibirliydi ki, ne elimizi sıktı, ne sebebi ziyaretimizi sordu, kıçını döndü ve gidip pencereden dışarıyı seyretmeye başladı. Bizlere (Disk'i Disk yapanlara) de dönüp gitmek düşmüştü.

Hayatımda böyle bir terbiyesizlikle ilk kez karşılaşmıştım. "La havle" çektik. Müşür Kaya Canpolat'a olup bitenleri anlattık; bizleri bu adamların ayağına gönderdiği için de kendisine gerekenleri söyledik. Disk'in örgütsel varlığı yara almasın diye sabırlı ve sorumlu davrandık; bazı şeylerin değişmesini zamana bırakalım dedik...

Derken, aradan yıllar geçti. 1997 yılında, Ozan Öncü isimli birinin kaleme aldığı "Çürümenin, Yozlaşmanın Kısa Adı TKP-İşçinin Sesi" başlıklı bir kitap çıkageldi postadan. Bu kitapta yazılanlar komünistlerin "politik açığa vurma" üslup, yöntem ve ilkelerine uymuyordu, ancak ne hazindir ki yazıların hepsinin doğru olduğunu hem bu kitaptan, hem de bu süreci yaşayıp da sonradan dönenlerden dinleyecektik.

Böylelerinin adını anmak onlara birer "rütbe" yerine geçeceği için Bay Aydın Meriç hakkında bir şey yazmak bizlere düşmez. Çünkü, kitaplara konu olan, belgelenen bir durum söz konusudur. O tarihlerde kitabımıza belge olarak alınan yazısı, Disk'e karşı olan görevimizin bir gereği idi. Yalnızca belgeledik. Hepsi o kadar...

Kendisi şu anda tekstil patronu ve yerel bir patron örgünün de yöneticisidir.

BÖLÜM-XII

TARİHSELDEN GÜNCELE GELENEKTEN GELECEĞE 15/16 HAZİRAN*

15/16 Haziran 1970 Hareketi, Dışa Bağımlı ve İthal İkâmeci 'Kalkınma Modeli'ni Açığa Vurmuş, Derinleşen Emek ve Artı-Değer Sömürüsüne Dayalı Sistemi Daha Fazla Şiddet Yöntemleri Arayışına İtmiş ve 12 Mart 1971 Askerî Faşist Darbesiyle "Ara Rejim" Sürecine Getirmiştir

Türkiye burjuvazisinin dışa bağımlı ve montaj sanayiîye dayalı 'büyüme' anlayışı 1970'lere gelindiğinde büyük bir dar boğaza girmişti. İç pazara dayalı montaj sanayiîn uluslararası tekelci sermayenin pazarına girme şansı yoktu. Öte yandan ithal ikâmeci politikalarda ne tüketimi artırmış, ne de dış pazara açılmayı sağlamıştı. Ücretlerin artırılması ve özgürlüklerin önünün açılması da gerçekleşmeyince bunalımın boyutu artıyordu. Türkiye'de yaşanan sosyal-ekonomik-siyasal bunalımda uluslararası tekelci sermayenin geçirdiği bunalımdan bağımsız değildi ve hegemonların kendi aralarındaki çelişki ve çatışkıları, stratejik bir öneme sahip Yakın Doğu ülkesi konumundaki Türkiye'yi de derinden etkiliyordu.

Dışa bağımlı montaj sanayiî sürecinin hızlanması nedeniyle sanayi burjuvazisi, tarım ve ticaret burjuvazisinin önüne geçmişti. Ki bu 'büyüme' ülkede zaten eşitsiz-çarpık olan tüm ilişkileri de derinden etkiliyordu. Tarım ve hayvancılığın gerilemesi, kırdan kente göç sürecini hızlandırmış, sanayiîn bulunduğu kentlerde (en başta İstanbul-Kocaeli-Sakarya güzergâhı, Ankara, İzmir, Bursa-Eskişehir, Adana, vb.) 'gecekondu mahalleleri' denilen yeni yerleşim merkezlerini oluşturmuştu. Kentleri dışından kuşatan bu gecekondulaşma süreci, sistemi sosyal-ekonomik-siyasal ve kültürel açılardan sarsacak yeni sorunlara gebe konuma getirmişti.

Sanayi kentleri bu göçlerle birlikte, bir yandan burjuvazinin ihtiyaç duyduğu 'yedek iş rezervi'ni karşılayacak, öte yandan çalışmaların üzerinde (ücretleri düşük tutma, her an işsizlikle tehdit) bir baskı unsuru olarak işsizler ordusunun daha da çoğalmasını sağlayacaktı. Bu süreç aynı zamanda, gelecekteki işçi sınıfı hareketlerinin yeni müttefikleri olarak, işsizler ordusunu, yarı-proleter kimliklerinden sıyırarak proleter kimliklerine kavuşturacaktı.

Bu bölüm kitabın 2. Baskısına ek olarak 2001'de yazılmıştır.

* Ayrıntılı bilgi için bakınız:
- S. Ö., *Gelenekten Geleceğe 15-16 Haziran*, Sorun Yayınları, 1996.

Türkiye işçi sınıfının yüz yıldır yasaklanan siyasal ve ekonomik taleplerini yükselen mücadelesiyle kazanım olarak artırması ve önemli bir kazanımı olan grev-toplu iş sözleşmesi haklarını maharetle kullanmaya başlaması, topraksız ve az topraklı köylülüğün 'toprak reformu' talepleri, emekçi halkın kır-kitle hareketleri, ilerici aydın ve gençlik hareketlerinin toplumdaki sosyal uyanış ve bilinçlenmeye paralel olarak değişim ve dönüşümlere uğraması döneme damgasını vurmakta gecikmedi.

1962-1970 dönemi en başta ABD emperyalizmine karşı anti-emperyalist ve bağımsızlık taleplerinin gelişip güçlendiği bir süreçtir. Bu süreç, burjuvazi cephesinde kâr oranlarının düşüşü, her alanda emek sömürüsünün artışı, "sosyal devlet' demagojilerinin ne anlama geldiğinin ortaya çıktığı ve sermaye sınıfının emek cephesinin taleplerine kulağını tıkadığı bir süreçtir. Aynı zamanda, bir türlü 'modern burjuva' nitelikleri kazanamayan, avantalar ve yağmalar düzeninden bir taviz vermeye asla niyeti olmayan Türkiye burjuvazisinin, giderek artan kitle hareketlerinden korktuğu, yeni baskı ve terör önlemlerini harekete geçirmek ve tahkimatını gerçekleştirmek istediği bir süreçtir.

Sosyal muhalefetin taleplerini karşılayamayan gerici iktidar güçleri, Sol'u baskı ve terör altında tutarak sindirmeyi (aynı zamanda iğdiş etmeyi), giderek kabaran sosyal muhalefeti bastırmayı ve sotada tutulan 'gizli cinayet şebekeleri'ni* harekete geçirmeyi planlıyordu.

Tarihsel ve sosyal haklılıklarıyla taleplerini dile getiren ve eylemleri giderek kütleselleşen, işçi, köylü, işsiz, emekçi, aydın ve gençler, devlet destekli anarşi ve terör ortamına çekilerek mücadeledeki yasallık ve meşruluğa gölge düşürülmek tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Önceleri birbirinden bağımsız biçimde ve her yörede öne çıkan Yerel-Ulusal-Sınıfsal taleplerin Evrensel ile buluşma istidadı taşıdığı anlaşıldı. *Devrimci Hareket*, kitlelerin giderek siyasallaşması karşısında, dağınık özne ve nüvelerin merkezileşmesi sorununu fark edince, hakim gerici sınıflar koalisyonu da tabiatına uygun olarak boş durmadı; kütleselleşen işçi-köylü-aydın-gençlik hareketlerinin kazandığı haklı popülariteyi ve saygınlığı zedeleyecek kışkırtıcı provokasyonların manipüle edilmesi yöntemine başvurdu.

Devrimci Hareket'in tek bir merkezî disiplinle buluşabilmesinin bazı şartları da oluşmaya başlamışken bir yandan burjuva ve küçükburjuva "sol"lar diğer yandan

* Ayrıntılı bilgi için bakınız; ***Emperyalizmin Gizli Örgütleri Dizisi:***
- Jens Mecklenburg, *Gladio: NATO'nun Gizli Terör Örgütü*, Sorun Yayınları, 2. Baskı, 2000.
- Mary Ellen Reese, *General Reinhard Gehlen: CIA Bağlantısı*, Sorun Yayınları, 1999.
- Talat Turhan-Orhan Gökdemir, *Mehmet Eymür-Ziverbey'den Susurluk'a Bir MİT'çinin Portresi*, Sorun Yayınları, 9. Baskı, 2000.
- Talat Turhan, *Emperyalizmin Bataklığında İstihbarat Örgütleri*, Sorun Yayınları, 2. Baskı, 1999.
- Orhan Gökdemir, *Devletin Din Operasyonu-Öteki İslâm*, Sorun Yayınları, 2. Baskı, 1998.
- Tamaşa F. Dural, *Çarmıhtaki Ülkücü-Tanık ve Belgeleriyle Ağca İpekçi'yi Neden Öldürdü?*, Sorun Yayınları, 5. Baskı, 2000.
- Talat Turhan, *27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye... Devrimci Bir Kurmay Subay'ın Etkinlikleri*, Sorun Yayınları, 1. Kitap, 3. Baskı, 2001.
- Halid Özkul, *Gizli Ordular-CIA*, Sorun Yayınları, 2001.

devlet destekli 'gizli cinayet şebekeleri', ajanları, tetikçileri, keyfî ve fiilî infaz birimleriyle istenilen 'anarşi ve terör ortamı'nı yaratmada zorlanmadılar.

Sosyal altüst oluşların ve sınıflar mücadelesinin keskinleştiği bir süreçte, işçi sınıfı haklı talepleriyle 15/16 Haziran Hareketi'ni gerçekleştirmiş, hem burjuvaziye ve hem de alternatif politikalar üretmesi gereken Sol'a büyük bir ders vermiştir.

Dışa bağımlı montaj sanayiî ve ithal ikâmeci politikalar sayesindeki 'kalkınma modeli'de suya düşünce, toplumdaki çelişki ve çatışkılar daha da derinleşmiş, sosyal-ekonomik-siyasal bunalım birbirini tetikleyerek sosyal çürüme ve çöküş süreci daha da hızlanmıştı.

Disk; işçi sınıfının sendikal birliği sorununa, legal 1. TİP; işçi sınıfının siyasal birliği sorunsalına cevap verecek, ayrıca *Devrimci Hareket*'i yönetip yönlendirebilecek ideolojik-örgütsel-pratik her türlü donanımdan yoksundu.

15/16 Haziran Hareketi, burjuvaziyi oldukça fazla korkutup düşündürmüştü. İşçi sınıfının kendisi için sınıf olma mücadelesinde, sosyal mahalefete öncülük edebilecek birimler hayatın içindeydi. Bu oluşumun şiddetle önünün kesilmesi gerekiyordu!

Derken ve peşi sıra 12 Mart 1971 askerî faşist darbesinin devreye sokulmasıyla işçi sınıfı ve emekçi halk hareketlerinin muhtemel gelişmesi daha ileri nitelikler kazanamadan geri püskürtülecek, sermaye sınıfının eşitsiz, adaletsiz, grevsiz, toplu iş sözleşmesiz ve özgürlüksüz, derinleşen emek ve artı-değer sömürüsüne dayalı sistemi 'oksijen çadırına' alınacaktı!..

Bu "ara rejim" projesi, emperyalizmin Türkiye'yi daha da sömürgeleştirip kölece bağımlı bir duruma sokma programına da uygundu. ABD, AET, Japon emperyalizmi Türkiye'nin sanayileşerek ulusal kalkınmasını gerçekleştirmesine şiddetle karşıydı. Dünyanın sahipleri hegemonların Türkiye'ye biçtiği rol, bir çevre ülke olarak, Yakın Doğu'da kendisine verilecek ödevleri yerine getirmekten ibaretti: 'Komünizm tehlikesi'ne karşı 'Hür Dünya'nın askerî bir 'ileri karakol'u 'ya da 'jandarması' olmaktı! Türkiye; modern üretim yapacak makina ve ağır sanayi yerine dışa bağımlı montaja dayalı bir üretime yönelecek, tarım ve hayvancılık felce uğratılacak, yalnızca turizme ağırlık verilecek, tarihi, gelenekleri, kültürü arabesk bir duruma getirilerek toplumsal değerler çürütülecek! Politikası NATO ve Pentagon; maliyesi IMF ve Dünya Bankası tarafından yönlendirilecek, bölgede ise yalnızca kendisine verilen 'taşeron' rolünü yerine getirecek!...

NATO, Pentagon, IMF, Dünya Bankası, CIA, MOSSAD, Kontrgerilla-Gladio, vb. örgütler ağının kıskacındaki Türkiye'de, göstermelik demokrasi tehlikeye girince, cuntacı-darbeci faşist generallerin ABD destekli rejimleri imdada yetişecek ve 'işbaşı' yaptırılacaktı!

Cuntacı, darbeci generallerin gerekçeleri şöyleydi: "Vatanın bölünüp parçalanmasını önlemek... Anarşi ve terörü durdurmak... Kardeş kavgasına son vermek... Atatürk ilke ve inkilâplarını korumak... Memleketi çağdaş uygarlık düzeyine yükseltmek!.." Bu türden hamasî söylemler emperyalist uluslararası tekellerin çıkar ve projelerini temellendirmekten öte bir anlam taşımıyordu. NATO ve Pentagon eği-

timli cuntacı-darbeci faşist generallerin programı, iddia edildiği gibi 'Ulus-devletin, memleketin ve emekçi halkın değil, ABD destekli kurumların Türkiye ve Yakın Doğu üzerinde bölge halklarına dayatılan 'istikrar' ve emperyalizmin sistemine 'yapısal uyum" programıdır.

Dünya kapitalist sistemi Sovyet sistemi karşısında tutunabilmek için "sosyal devlet" ve sözde liberal bir strateji izlemek durumundaydı. Kapitalizmin ömrünün bir süre daha uzatılması buna bağlıydı. Kapitalist sistemin 'ayakta kalabilmesi' işçi ve emekçilerin yaşam koşullarında görece bir iyileşmeyi gerekli kılıyordu. Kapitalizmin karşısındaki güçlere vermek durumunda kaldığı bu taviz sistemin yapısal bunalımını daha da tahrik edecekti.

Üretici güçlerin gelişimini köstekleyen, insanı doğaya, topluma ve kendisine yabancılaştıran, üretim, mülkiyet, paylaşım-bölüşüm ilişkilerini daha da eşitsizleştiren, insan aklını cetvelle ölçen, özgürlüksüz ve ahlâksız bir sistem olan kapitalizm sürekli bunalım ve krizler yaratan üretim biçimidir. Bunalım kapitalizmin yapısında (doğasında) bulunmaktadır. Bu anarşik yapı devrimci-köklü çözüm yöntemleriyle tersyüz edilmeden insanın ve insanlığın kurtuluşu mümkün değildir.

Sosyalist sistemin kuşatılmasına yönelik olarak askerî savaş-savunma harcamalarının arttırılması, işletme verimliliğinin ve kâr oranlarının düşüşü işçi sınıfı ve emekçilerin artan talepleriyle de karşılaşınca kapitalizmin bunalımını daha da derinleştirecek ve genelleştirecekti.

Emperyalizmin ideolojik ve fiilî saldırıya geçişi böylece ve bu süreçte başlayacaktı.

"Çağdaş" kapitalizmin teorisyenleri, kapitalist sistemin sonunu getirmek demek olan muhtemel bir III. Dünya Savaşı'nın tahrik edilmemesi için uyarılarda bulunmak ihtiyacını hissediyordu. Böylece sözde "barışçı" bir görüntü sergileyecek, öte yandan bölgesel -mevziî savaşlar, "düşük yoğunluklu savaş" stratejileri, kışkırtmalar, harp sanayiilerinin (ölüm tüccarlarının) beslenmesini sağlayacaktı!

Türkiye'deki sosyal mücadelelerde, "kahrolsun komünistler" ve "vatan, millet, ezan, bayrak" edebiyatıyla gerçekleştirilen kanlı kırım ve kıyımların temelinde ABD ve yerli sermaye sınıflarının çıkarları ve 'kanlı eli' vardır.

Oynanan oyun bundan ibarettir.

15/16 Haziran Hareketi, sosyal muhalefetin en büyük dinamizmi olduğu, kütleselleşerek yayılma istidadı taşıdığı ve giderek işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğini gerçekleştirecek birimleri bağrında barındırdığı için 'sıkıyönetim rejimi' ve ordu'nun devreye sokulmasıyla ezilmek istenmiştir. Türkiye'de estirilen ve dayatılan baskı, sömürü ve terör ortamı, emperyalizmin, iç ve dış gerici güçlerin çıkarlarına ve projelerine göre uyarlandırılmıştır.

Hakim gerici sınıflar koalisyonu, 15/16 Haziran deneyiminden sonra 12 Mart 1971 "ara rejim"nin yol ve yöntemlerini (belgeleriyle kanıtlandığı gibi), ABD ile birlikte hazırlayarak hayata geçirmiştir.

12 Mart 1971 askerî faşist darbesinin ortamı işte bu koşullarda devreye sokulmuştur. Türk burjuvazisinin "cumhuriyet" ve "demokrasi" söylemi işçi sınıfının

"tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nde öne çıkmasıyla hem hakim gerici sınıflar arasındaki hem de sermaye-emek cephesi arasındaki tüm çelişkileri iyice derinleştirmiştir. Sınıflar mücadelesinin sonuçları bu olayda da doğrulanmıştır. Devrimci ve karşıdevrimci güçler olarak saflaşan sosyal kesimlerden daha 'donanımlı' olan hakim gerici sınıflar koalisyonu işçi sınıfı ve emekçilerin taleplerini zor'a ve kaba güce dayanarak ancak bastırabilmiştir. Sıkıyönetim ve ordu güçleri sayesinde sağlanan 'istikrar' Türkiye'nin içine sürüklendiği tüm bunalımlardan çıkmasını sağlayamamıştır. Görece sağlanan 'istikrar' toplumdaki sosyal muhalefetin sindirilmesini değil daha da artmasını beraberinde getirmiştir. 1970'lerin Sol'u, içinden ve dışından yapılan kuşatmaları kırıp tutulacak 'ana halka'yı bir türlü görememiştir.* 15/16 Haziran Hareketi'nin etkinliği, geniş kitleleri kucaklayışı ve giderek yayılma istidadı göstermesi, sosyal muhalefetin işçi sınıfı yörüngesinde buluşmasının işaretlerinin alınması ve işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğini sağlayabilecek özne ve nüvelerin, siyasallaşan sosyal muhalefeti merkezî bir disiplin altında toparlamaya yönelmesi iktidarları telaşa düşüren biricik unsurdu. Tırmanan faşist ve faşizan yönelişler karşısında işçi sınıfı ve emekçiler cephesini ve onun hayatî çıkarlarını göremeyen Sol ise, Hareket'in hangi basamağa sıçraması gerektiğinin öngörülerini ve nasıl bir örgütlenmeyle kendi tahkimatını yapması gerektiğini bir türlü görememiştir. Sol'un ideolojik teorik-pratik-örgütsel zaafları yüzünden, 15/16 Haziran Hareketi'nin sıkıyönetim sayesinde bastırılması sürecinden, yani 3,5 ay sonra hakim gerici sınıflar 6 aylık bir 'hazırlık' sürecinin ardından 12 Mart 1971 askerî-faşist darbesinin 'işbaşı' yapmasından başka bir 'çıkış yolu' bulamamıştır. Burjuvazi daha fazla şiddet ve baskı yöntemleri uygulayabilecek bir ortamın arayışına yönelmiştir. Burjuva yasallığı sürecindeki tahkimatını bir türlü gerçekleştiremeyip yüzüne gözüne bulaştıran gerici iktidarlar ABD emperyalizminin destek ve onayı ile gerçekleştirilen 12 Mart 1971 "ara rejim" döneminde de sınıfsal faşist baskısını daha da tahkim edebilecek düzenlemeleri yapmayı da beceremeyiştir.

Daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak işlediğimiz gibi, Disk'in işçi sınıfının sendikal birliğini gerçekleştirme yolundaki çabası iktidarı çok rahatsız etmiştir; 'sendika enflasyonunu' önleme(!) bahanesiyle, sendikalara baraj getirmeyi amaçlayan gerici yasa değişiklikleri, 15/16 Haziran Hareketi'ne neden olan bir vesile ya da sosyal hareketlerin ateşleyicisi (bardağı taşıran son damla) işlevini görmüştür.

Burjuvazinin sınıfsal çıkarlarını daha da tahkim etmek anlamına gelen bu türden yasa değişiklikleri, 15/16 Haziran Hareketi'ni tahrik etmiş, öte yandan hem Anayasa Mahkemesi'nin duvarına çarpan *iptal* kararıyla, hem de meclislerden geçemeyerek *kadük* kalmasını sağlamıştır.

Bu yüzden de burjuva çevrelerinde büyük demagojilerle gündeme taşınan "meşruluk" ve "yasallık" tartışmalarını kesip atmıştır.

* Aradan 31 yıl geçmesine ve "yeni" bir askerî faşist darbe olan 12 Eylül 1980 deneyimine rağmen, Sol, bu süreçten ne olumlu bir ders çıkarmış ne de sosyal muhalefete önderlik edebilecek donanımlı bir örgütlenmeyi gerçekleştirmiştir. Sol, fraksiyonculuk yani "örgütler anarşisi" olarak beliren gruplar çağı dönemini henüz daha aşamamıştır. Nerede kaldı "ana halka"yı kavrayabilmesi... (Y.n. 2001)

Bu nedenlerle de 15/16 Haziran Hareketi hem, Devrimci hareket açısından hem de mevcut yasal çerçeveler açısından da tartışılmaz biçimde *yasal* ve *meşru* bir harekettir.

Sömürücü, baskıcı kimliği ile kendi hukukunu dahi çiğneyen iktidarların meşruluğunu sorgulayıp açığa vurmak, ayrıca resmî tarih ve resmî ideolojilerle hesaplaşmak ve bu çerçevede her olay ve olguyu yerinde değerlendirmek sınıflar mücadelesinin bir gereği ve parçasıdır; bu mücadelenin meşruluk ve yasallığı tartışılamaz. Tarihsel ve sosyal haklılığa sahip kütlesel çıkışları yargılamak da mümkün değildir. Toplumun kanunları, kendisine ters düşen gerici kanunlardan daha güçlüdür.

Disk'in dışarıdan kuşatılması ve fethedilmesi eylemleri başarılamayınca, bu kez yedekte tutulan 'sosyaldemokrat' (devlet sendikacılığı) anlayışı devreye sokulmuştur. Disk üst yönetimi de devrimci bir kurmaydan (İSP'nin kurmaylığından) yoksun olduğu için çok yönlü "sinsi kuşatma" politikalarına karşı hiçbir etkinlik gösterememiştir.

Disk'in başına musallat edilen 'sosyaldemokrat' anlayışlarla cunta misali tepeden Disk'i 'fethetmeye' heveslenen "ilerlemeci" naylon komünistlerin elbirliği ile gerçekleştirdiği kuşatmalar sayesinde Disk'in tabanındaki devrimci gelenek birikimleri kurutulmak istenmiştir.

Disk tabanındaki devrimci işçi inisiyatifleri 15/16 Haziran Hareketi ile işçi sınıfının sendikal alandaki birliğini bizzat yaparak somutta göstermiştir, siyasal alanda ise işçi sınıfının burjuva politikalarına karşı bağımsızlaşmanın ve kendisi için sınıf olmanın önemini vurgulamış aynı zamanda İSP'nin kurmaylığının ne demek olacağını dost ve düşmana kanıtlamıştır. Yol göstermiştir.

12 Mart 1971 Askerî Faşist Darbe Öncesi "Sol"un Konumu

12 Mart'ı hazırlayan süreçte sistemi sorgulayarak karşıya alabilecek örgütlerin konumu özetle şöyle sıralanabilir:

Yön Çizgisi: Doğan Avcıoğlu gibi antikomünist olmayan, yetenekli bir gazeteci ve araştırmacı olan Türk yurtseverinin yönetimindeki dergi ve çevresi, işçi sınıfı ve emekçilerin kendi partisi ile iktidara yürüyen çizgisi yerine, belli ölçülerde emperyalizme karşı olduğunu ifade eden ve fakat tutarlı bir anti-emperyalist çizgiyi tutturamayan "millici güçlerin" cunta-darbe girişimiyle, kimi islâm ülkelerindeki BAAS yöntemleriyle iktidarı yukardan fethederek bazı demokratik dönüşümlerin gerçekleştirilmesini öngörüyordu. Ordu'nun 27 Mayıs 1960'ta başaramadığı ve o dönem kaçırılan tarihsel fırsatı, asker-sivil bürokrasinin gücüyle yeniden nasıl başarırız diyordu. *Yön* dergisi, kemalist, millî ve emperyalizme karşı bütün güçlerle birlikte ordu'nun öncülüğünde yukardan bir darbeyle radikal reformlar yapılacağına ve böylece Türkiye'nin tüm sömürgeci kuşatmalardan kurtulacağına inanıyordu.

MDD Çizgisi: Tarihi TKP'nin Türkiye'deki kadrolarından Dr. Şefik Hüsnü Değmer ve Reşat Fuat Baraner'den sonraki uzantısı Mihri Belli ve Şevki Akşit, vb. kadroların başını çektiği "Millî Demokratik Devrim" (MDD) çizgisi, marksist klasiklerin tahrifi sonucunda "burjuva demokratik devrimi", sosyalizm ile kemalizmi

kaynaştırmak, "millî" takısıyla tahrifata girişmek, böylece marksizmi sulandırmak girişimiydi. Yön çizgisine adapte olmak, asker-sivil bürokrasinin gücünü yüceltmek, sosyalist devrime giden süreci kategorize etmek, ne demokrasi ve ne de sosyalist devrim için tutarlı bir projeye sahip olmamak, Demokratik Devrim Derneği (DDD) dışında parti yerine dergi ve gençlik örgütlerini öne çıkarmaktan yanaydı. MDD çizgisi teorik bulanıklığına rağmen, sosyal muhalefetin en etkili gücünü bağrında taşımaktaydı; "Partisiz Sol" görünümündeydi.

SD Çizgisi: Tip merkez kliğinin temsil ettiği bu akım Sosyalist Devrim'i (SD) lafzen telaffuz etmiş, bilimsel sosyalizmden esinlenmemiş arkası doldurulamamıştı. "Türkiye'de "burjuva demokratik devrimi taa 1908'lerde tamamlanmıştı!..." Tip'in SD çizgisinde, ne ideolojik, ne teorik, ve ne de pratik sosyalist devrim stratejisiyle uzak-yakın bir ilişki vardı. Halbuki MDD'nin etkilediği kesimlerin tabanında devrimin (sosyal kurtuluşun) bütün unsurları mevcuttu. Tip'de, "tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nin ne doğru bir 'geçiş projesi', ne güvencesi ve ne de kadrosu vardı. Tip ne işçi sınıfının en ileri unsurlarını, ne emekçileri ve ne de sosyalist aydınları bünyesine alarak örgütleme başarısı gösterebilmişti. Tip arkasındaki dayanışma ve desteği değerlendirememişti.

15/16 Haziran Hareketi, Yön çizgisi başta olmak üzere, MDD, SD ve DHD, vb. gibi bütün örgütlerin bölünüp parçalanmasını ve ayrışmasını sağladı. 27 Mayıs'tan daha "ileri" bir darbe yapmayı uygun görenler, ABD emperyalizminin de büyük katkısıyla "9 Mart" ve "12 Mart" cuntaları olarak bölündü.

"Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi" sorunsalından uzak, yetersiz ve ayrıca İSP'nin disiplin ve donanımından yoksun MDD hareketinde Mihri Belli'nin bilimsel olmayan tezleri tartışıldı. Tip'in ve MDD'nin asla kucaklayamadığı gençlik temeline dayalı örgütlenmeler bu süreçte boy verdi ve THKO, THKP-C, TİİKP, vb. örgütsel ayrılıklar uç verdi. Kimi haklı gerekçelere dayandırılmak istenen bu kopuşlar işçi sınıfının koruyuculuğundan uzak yörüngelere çekildi.

Tip merkez kliği, M. Ali Aybar'ın "güler yüzlü sosyalizm" ve "Çekoslovakya olayları" bahane edilerek bölündü. M. Ali Aybar Tip'ten ayrıldı ve daha sonra Sosyalist Devrim Partisi'ni (SDP) kurdu. Aren-Boran-Sargın kliği Tip'e hakim oldu. Hem proleter devrimciler, hem de MDD'ye sempati duyanlar ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı sevenler Tip'ten ihraç edildi.

Tip'in hayatı ve mücadeleyi kucaklayamayışı karşısında, bu hayatî soruna çözüm arayan kadrolar PARTİ'nin oluşturulması* tartışmalarına başladılar. Tip'in 4. Büyük Kongresi ile aynı güne denk getirilen 27-29 Ekim 1971'de Ankara'da "Proleter Devrimci Kurultay" düzenlendi.**

* Ayrıntılı bilgi için bakınız:

- S.Ö., *Partileşme Sorunu C:I, -Demokrasi Mücadelesi-Sendikal Siyasal Birlik,* Sorun Yayınları, 1986.
- S.Ö., *Partileşme Sorunu C:II, İSP'nin Oluşturulması, M. Ali Aybar ve Uğur Mumcu'nun Sosyalizm Anlayışlarının Eleştirisi, Okur Eleştirileri, Sorular ve Cevaplar,* Sorun Yayınları, 1987.
- S.Ö., *Partileşme Sorunu C.III, 15-16 Haziran'dan 12 Mart'a Parti Arayışı, Proleter Devrimci Kurultay Yönelişi, Günümüzdeki Durum, İSP'nin Oluşturulması: Pratik Bir Öneri,* Sorun Yayınları, 1988.

** Bu kurultayı, kitabın yazarı S.Ö. ve işçi sınıfı militanları yönetti. Ayrıntılı bilgi için bakınız: S. Ö. *Partileşme Sorunu C:III,* Sorun Yayınları, 1988.

DHD Çizgisi: Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın öngörüleri uzantısında geliştirilen "Demokratik Halk Devrimi" (DHD) çizgisi ise, Yön, MDD, SD, vb. arasında bir yere oturtulmak isteniyordu. Doktor, bir yandan M. Belli'nin, öte yandan ABA'cıların (Aybar-Boran-Aren kliğine Doktor bu adı vermişti.) elindeki silahları almayı amaçlıyordu. İlerici gençliği M. Belli'nin yanlış görüş ve tezlerinden kurtarmak istiyordu. Özellikle Türkiye ve Tarih konusundaki ilginç görüşleriyle tanınan Doktor, aynı zamanda "II. Kuvayı Milliye" türünden bir örgütlenmeye de sevdalıydı! "İşsizlik ve Pahalılıkla Savaş Derneği" (İPSD) etrafında kümelenen DHD çizgisi, Orhan Müstecaplıoğlu'nun önerisiyle "tutarlı bir kitle çalışması" için önerilerde bulunmuş, bazı kitlesel gösteriler düzenlemiştir. İşçi, emekçi ve gençlik kesimlerinde, Yön, MDD, SD çizgileri kadar yaygınlık gösterememiştir.

Sosyalist aydınlar: Türk Solu, kapitalist Batı'dan "sosyalizme katkı" adına ne kadar devşirme, uyarlama "tez" ve akım varsa bunların tamamını ülkeye taşımış ve bu konuda aracı olmuştur. Ülkeyi ve bölgeyi, insanımızı, tarih ve geleneklerimizi tanımayan sosyalist aydınların "esin" kaynağı ayaklarını bastığı topraklar değil, Batı olmuştur. Böylelikle hem kendilerinin hem de "milletin" kafasını karıştıran sosyalist aydınlar, dil, literatür, kavram ve terminolojide tam bir "anarşi" ortamının yaratılmasında roller de üstlenmiştir. Bu türden disiplinsiz bir yayın furyasında iç ve dış gerici güçlerin manipülâsyon ve yönlendirmesini de mutlaka hesaba katmak gerekiyor.

Daha bilimsel sosyalizmi, Marx, Engels ve Lenin'i tanımadan, Bakunin, Marcuse, Mao, Troçki, Lin Biao, Che Guevera (sonraları E. Fromm L. Altusher, vb.) insanımıza "tercüman civanlar" aracılığıyla tanıştırılacaktı! "Davar Millet", "Gerillanın Günlüğü", vb. kitaplarla öğrenmeye susamış insanlarımız şartlandırılmak istenmiştir.

Halbuki marksist klasikler bir disiplin ve güvenilirlikle ancak, İSP'nin disipliniyle oluşturulmuş, *Enstitü, Akademi* ve *Bilim Kurulları*'nca insanımıza kavuşturulmalıydı. Bu görevi ne 1. Tip ve ne de Tarihi TKP'nin çeşitli kadroları yerine getirebilmiştir.

DDKO Çizgisi: Doğu Devrimci Kültür Ocağı (DDKO); önceleri Türk ve Kürt Solu olarak baştan ayrışmamış olan Sol, "Türkiye Solu" olarak anılıyorken, gerek işçi sınıfı ve emekçi halklar çevreninde, gerekse gençlik ve aydın çevresinde bütünlüklü bir manzara arzediyordu. Milliyet farkı gözetmeyen komünistler, bulunduğumuz coğrafyadaki "Millî Mesele" ve "Milliyetler Meselesi"ne UKKTH'nın çözümüne kitaplardaki gibi bakmaktaydı. Disk, Tip, Dev-Genç, Tös, vb. örgütlerde de bu görüşler hakimdi. Hangi etnik ve kültürel kimlikten gelirse gelsin devrimciler birlikteydi. Ne zaman ki, Tip, Dev-Genç ve MDD'nin bilimsel olmayan görüşleri yaygınlaştı, özellikle M. Belli'nin görüşleri Kürt Solu'nun Türk Solu'ndan ayrışmasını tahrik etmiştir. DDKO bu sürecin uzantısında oluşturulmuştur. Katılımı oldukça yüksek "Doğu Mitingleri" bu alanda tutarlı bir politika izleyemeyen "sol"un zaafları nedeniyle DDKO tarafından organize edilmiş ve yankıları büyük olmuştur.

"Harici Büro" Çizgisi: Tarihi TKP'nin SSCB'ye iltica etmiş kadroları İsmail Bilen, Zeki Baştımar, vb.'lerinin önderliğindeki "Harici Büro" Türkiye işçi sınıfının siyasî iradesini ve kararını temsil etmeden, kendiliğinden oluşturulmuştu. Halbuki Tarihi TKP'nin bütün kadroları Türkiye'deydi. TKP'nin illegal kongreleri, 1951 TKP tevkifatı ve Parti'deki işçi ve öteki muhalefet üzerine herkes paşa gönlüne göre yorum yapmakta ve kendi tarihini yazmaktadır. Bu disiplinsizliğin önü bir türlü alınamamıştır. Çünkü, TKP süreklilik ve kopuş sürecinde deneyimini organik ilişkileriyle yeni kuşaklara aktaramamış, sürekliliğini ve kadro bütünlüğünü koruyamamıştır. TKP'nin Türkiye'deki kadrolarının işçi-kitle desteği varken, "Harici Büro"nun sınıflar mücadelesinde kayda değer hiçbir ileri katkısı söz konusu değildir. "Harici Büro"nun yalnızca TKP'deki hiziplerden Zeki Baştımar'ın uzantılarının TİP'e hakim olmasından çok memnun olduğunu biliyoruz. Tip'deki tasfiyecilik, TKP'de bitmemiş hizipleşmelerin, kişisel kavgaların bir uzantısından ibaretti. "Harici Büro"nun ne 15/16 Haziran sürecinde ve ne de 12 Mart'ı karşılarken, sayıları birkaç kişiyi geçmeyen "eleman"larıyla bir varlık gösterebildiği söz konusu dahi değildi.

İşçi sınıfı 15/16 Haziran'da da görüldüğü gibi, bütün ilerici, demokrat, devrimci, sosyalist ve komünist çevrelerin hareket içinde birlik ve dayanışmasını yanına çekebilmiştir: İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin birliğini sağlayabilecek nitelikte olduğunu göstermiştir; ayrıca bu eyleminin tarihin itici-ilerletici gücü ve devrimci araçları olduğunu kanıtlamıştır.

Burada kısaca özetlediğimiz "sol" cenahımızın örgütlülüğü bu biçim ve düzeydeydi; böyle bir "sol"un 12 Mart'ı nasıl karşılaması gerekiyorsa öyle karşıladığını bütün olay ve olgularda, belgelerde, ifade tutanaklarında, mahkemelerde vb. görmek ve değerlendirmek mümkündür.

Türkiye Burjuvazisi Kaba Güce ve Zor'a Başvurmadan İktidarda Kalamıyor

Cumhuriyet dönemi hakim sınıflar ittifakı işçi sınıfı ve emekçilerin zor'a dayalı kaba sömürüsü sayesinde, devlet eliyle burjuva sınıfı yetiştirdi. Yerli burjuvazinin tarih sahnesine çıkması geç oldu, fakat güç olmadı. Türk burjuvazisi levanten, komprador, işbirlikçi kimlik edinme aşamalarından sonra uluslararası tekelci sermayenin 'yerli ortağı' olmayı başardı; fakat bir türlü 'modern burjuva' kimliği kazanamadı. (sanayi devrimi ve kapitalizmin emperyalist bir kimlik kazanmasından sonra dünya burjuvazisi de bir türlü 'modern' denilen bir kimlik taşımamaktadır.) Emperyalizmin 'yeni liberal' arayışlarında 'taşeron' ve 'alt emperyalist' konumuyla eklemlendi; yani arabesk bir burjuvazi kimliği edinebildi, 'yarı-sömürge' Osmanlı devletinin enkazı ve düşünsel tortuları üzerine kurulan TC Devleti de resmî ideoloji ve resmî tarihin bütün iddialarına rağmen 'bağımsız' değil, emperyalizme kölece bağımlı, sömürgeleştirilmek istenen bir yapıya dönüştürüldü. Genç devlet, sınıflar mücadelesini ve halk hareketlerini baskı ve terör yöntemleriyle sindirip geçiştirmeyi denedi; fakat bunu bir türlü başaramadı. Devlet güdümlü gizli ci-

nayet şebekelerini örgütledi; devlet eliyle kurulan 'Kontrgerilla' aracılığıyla 'anarşi ve terör' ortamını hazırladı; sonra da kendi eliyle (iradesiyle) hazırladığı 'anarşi ve terör ortamını' yine kendi eliyle 'ortadan kaldırmak' iddiasıyla askerî faşist cunta ve darbeleri gündeme soktu...

Bir başka anlatımla söylenecekse Osmanlı devleti emperyalist Batı'nın çok yönlü kuşatmasında bir 'yarı-sömürge' idi. İç dinamiği iğdiş edip, dış dinamiğin gücüyle yıkılan Osmanlı kafası cilalanıp TC Devleti'nin kuruluşunu koşulladı. ABD'nin 'yeni-sömürgesi' "Küçük Amerika" özlemini gerçekleştiren türk burjuvazisi de, uygulayageldiği politikalarıyla, iç dinamiği iğdiş ederek, ne çağdaş kapitalist bir burjuva olabildi, ve ne de devletin dokusunu bizzat kendi eliyle parçalanmaktan kurtarabildi.

Uluslararası tekelci sermayenin güdümündeki sömürgeleştirilmiş ülkelerde, yerel, ulusal ve sınıfsal başkaldırılara asla yer yoktu! 'Ulusal kimlik' arayış ve özlemleri kanla bastırılmalıydı! Proletarya diktatörlüğüne yönelen Sovyet tipi deneyimler, dünya proletaryasına örnek olmasın diye içinden ve dışından kuşatılmalıydı! İsyan edip taleplerini haykıran halkların, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel tercih ve yönelişlerine asla yer yoktu! İnsanlık hegemonların yüksek çıkarları doğrultusunda ve emperyalizmin güdümünde bir yere oturtulmak isteniyordu.

Geri kalmış ya da kapitalizmi az gelişmiş ülkelerden Türkiye'yi silah yoluyla işgal etmek gerekmiyordu, her açıdan kuşatılıp sömürgeleştirilecek, yerli ajanlar, uşak ruhlu politikacılar ve kurumlar işbaşı ettirilecekti. Emperyalistlerin yerli ajan ve uşak bulması ise, son derece kolaydı; Eisenhower, Nato, Pentagon bursları, Mason Locaları, Rotary, Lions, Diners, vb. kulüp, karşıdevrimci örgütleri ne güne kurulmuştu?

Emperyalizmin gündeminde "ulusal kalkınma", "millî kurtuluş" olarak dillendirilen bir lükse asla yer yoktu.

Bilindiği gibi, gezegenimizde hiç bir şey, tesadüfen, rastlantısal veya kendiliğinden olmuyor. Diyalektiğin yasaları fizik, matematik, mekanik ve uzay bilimlerinde olduğu gibi sosyal olay ve olguların nedenleri araştırılırken de gözetilirse doğru -doğruya yakın- bilgilere ulaşılabilir ve bu çerçevede çözüm yöntemleri üretilebilinir. Sol'un en onulmaz hastalığı ve donanımsızlığının nedeni diyalektikten oldukça habersizliğinde ve materyalist metodolojiyi kullanamamasında aranmalıdır. Sermaye sınıfının bilinçli bir seçimle uluslararası tekelci sermayenin güdümüne girmesi, ve bu seçimin 'doğal' sonucu olarak, sistemden zarar görenlerin isyan edip başkaldırısını da aynı yöntem ve mantıkla incelemek gerekecektir.

15/16 Haziran Hareketi, bilinçli, organize ve siyasî bir eylem olarak insan onurunu kurtarmak ve temsil etmek isteyen Türkiye işçi sınıfının tarihsel bir deneyimidir. Bu hareket'in sıkıyönetim ve ordu güçleriyle durdurulmak istenmesi, zaaf ve eksikliği ve 'yenilmiş' olması, onun önemini azaltmaz. Tarihte de görüldüğü gibi daha organize güçler tarafından bastırılan ya da kırım ve kıyımlardan geçirilen sosyal hareketler, yenilgilerinden çıkarılan çok yönlü sonuç ve derslerle insanlığın tarihsel ve sosyal ilerleyişine katkı getirmiştir. 15/16 Haziran Hareketi de, eşitlik ve

özgürlük mücadelesinde, haklı taleplerini dile getiren, kazanılmış hakların geri alınmak istenmesine karşı bu çerçevede ayağa kalkan ve kitleleri bu mücadelelerde daha ileri süreçler için seferber edebilen, kitlelere doğru ve yakın hedefler gösterebilen ve toplumun demokratikleşmesi mücadelesinde *PARTİ*'nın önemini vurgulayan, ayrıca çok yönlü ders ve sonuçlar çıkarılması gereken bir niteliğe sahiptir.

Kaba güce ve zor'a başvurmadan bir türlü iktidarda kalamayan hakim gerici sınıflar koalisyonu, ancak *PARTİ*'nin kurmaylığında ve "tutarlı bir demokrasi mücadelesini" projelendirmiş İşçi Sınıfı Partisi (İSP)'nin öncülüğünde gerçekleştirilen kütlesel çıkışlar karşısında geri adım atabilir. İSP'nin kurmaylığından yoksun kütlesel çıkışların hakim gerici sınıfların diktatörlüğünü geriletip aşması asla mümkün değildir.

15/16 Haziran sürecinde burjuvazinin ideolojik ve sınıfsal karakteri bir kez daha sınavlardan geçti. Burjuvazi gerçekten 'burjuva' idiyse neden levanten, komprador, işbirlikçi, asalak, avanta ve yağmadan başka birşey bilmeyen kimliği ile kendi devletinden korkuyordu? "Bolşevik ayaklanma", "Petrograd'tan İstanbul'a", "İhtilâl Provası" gibi kendince suçlayıcı manşetlere neden baş vuruyordu? Neden işçi sınıfı ayağa kalkıp haklı talepleriyle öne çıkınca havalimanlarına akın ederek yurt dışına kaçmaya kalkıyordu? Mala, cana kıymayan, silahsız ve saldırısız 15/16 Haziran eylemlerinden ötürü neden büyük bir korku ve telaşa kapılıyordu? Gerici yasal düzenlemeler yerine haklı taleplerini dile getirenlere neden 'taviz' verip geri adım atamıyordu? Her siyasal-ekonomik bunalım döneminde neden daima ordu'yu ve sıkıyönetimi imdada çağırıyordu? Her baskı ve terör ortamında böylece kendisini 'oksijen çadırına' atan burjuvazi, neden kendi yarattığı krizini bir türlü aşamıyordu? Sosyal uyanış ve bilinçlenmenin doğal gereği olan kütlesel çıkışları, haksızlığa karşı başkaldırıları, demokratik taleplerini dillendirenleri, neden "vatan hainleri, bölücüler, anarşistler, gomonisler, vb." gibi litaratüründe oluşturduğu küfürlerle karşılıyordu? Din, iman, bayrak, ezan ve vatan, vb. gibi 'argümünlar'la bir ilgisi olmayanlar, neden kapitalizm-sosyalizm tartışmasından demagojilerle kaçıyordu? Devrimciler, Komünistler 80 yıldır neden 'kilit altında' tutulmak isteniyordu?

Evet, 15/16 Haziran Hareketi, burjuvaziyi de fenersiz yakalamış ve onun eşitsiz, özgürlüksüz, seviyesiz kimliğini açığa vurmuştur. İşçi sınıfı sistemi sorgulayıp açığa vurarak devrimci bir *iş* yapmıştır.

"Ortanın Solu", Karaoğlan, Kasket, Mavi Gömlek İmajı, vs.

Bay Bülent Ecevit, kasketi ve mavi gömleği ile günümüzde TC devletinin Başbakanıdır. O zaman CHP'nin "Ortanın Solu" söylemini seçişi, İsmet İnönü'ye karşı Bület Ecevit'in CHP'nin başına getirilişi, ülkedeki sosyal muhalefetin burjuva partilerini dahi etkileyişi, Ecevit'in kasket giymeye, mavi gömlek kullanmaya başlaması ve emekçilerin katında 'kurtarıcı' bir imaja uygun düşen "Karaoğlan" yakıştırması ve TBMM'ye 211 milletvekili ile seçilmesi, muhalefetteyken verilen söz ve vaadlerin gerçekleşme şansının dahi bulunmayışı, CHP-MSP koalisyonunun kitlelerin talep ve ihtiyaçlarına cevap veremeyişi, Ecevit ve yaratılan umut imajının kitleler nezdinde hızla kaybolmasını getirdi. Ne ekonomik ve sosyal ko-

nularda ve ne de toplumun demokratikleşmesi konusunda hiçbir iyileşmeyi sağlayamayan Ecevit iktidarı, "Umudumuz Karaoğlan" söylemiyle ifadesini bulan taleplerle ters orantılı bir grafik çizgisi sergileyerek gizlemeye çalıştığı gerici, tutucu, şoven ve milliyetçi kimliğini açığa vurdu.

1961 Anayasasının bir gereği olan iş yasalarını düzenleyen kanunların Ecevit'in Çalışma Bakanı olduğu bir dönemde çıkması, (bu zorunlu rastlantı), 24 Temmuz 1963'ün "İşçi Bayramı" olarak kabülünü de getirmişti. 1 Mayıs ise, utanmazca "Bahar ve Çiçek Bayramı" olarak işçi sınıfına yutturulmak istiyordu...

Ecevit, şimdilerde de kasket ve mavi gömlek imajından bazı yararlar umuyor! Yeni partisi DSP'nin "Karaoğlan" imajı artık hiçbir işe yaramıyor. Bir zamanlar Disk'in büyük desteğini yanına almayı beceren Ecevit, 1970'lerde sendikacıların taleplerine "uyumlu" bir profil sergiliyorken, bu kez, kamu emekçilerinin grevli ve toplu iş sözleşmeli sendikal haklarının yasalaşması sürecinde tekelci sermayenin çıkarlarını gözetir bir pozisyona girmiş, grevsiz, toplu iş sözleşmesiz uyduruk ve sahte bir yasanın meclisten çıkmasını dayatmıştır. Bu gerici yasal düzenlemeye karşı çıkan kamu emekçilerinin temsilcisi olan bürokratik anlayışlar sokağı kullanmayı denemiş fakat, 15/16 Haziran'daki gibi sistemi geri adım atmaya zorlayamamıştır. Özellikle tabandaki Kesk üyesi birimler yapılan eylemleriyle büyük bir direngenlik göstermiş, fakat arkalarında ne sendikal ve ne de siyasal bir iradenin kurmaylığı olmadığı için etkili olamamıştır. Burjuvazinin kamu emekçilerine "bu yasayla yetineceksiniz, yoksa işinizden olursunuz!" yolundaki baskı ve tehditleri, öte yandan sokağı gereği gibi kullanamayan sendikaların reformist ve uzlaşmacı tutumu, hak alma yolunda daha ileri bir kazanım getirememiştir.

Ecevit, Disk'in şimdiki yöneticilerinden en demagog, en patron ve en iflah olmaz sosyalizm düşmanı kimilerini de partisine transfer etmeyi başarmıştır.

Ecevit ahiri ömründe Türkiye'yi 'rehin' alan emperyalizmin ve uluslarötesi sermayenin çıkarlarına göre yöneten bir başbakandır. Türkiye; Bilderberg örgütünün, emperyalistlerin, 'Trilateral Commission'un "yeni" kuramlar denediği bir Yakın Doğu ülkesidir. Gerici ve sömürgeci anlayışların borç batağında emme basma tulumbası misali işletilen avantalar ve yağmalar cennetidir.

İşçi dostu ve ulusalcı geçinen Ecevit, işçi sınıfının sendikasızlaşması ve politika dışında tutulması için görevlidir; bu da emperyalist "globalleşme çağı"nın bir gereğidir.

Emperyalizmin "Komplo Teorileri" Geri Tepmeye Mahkûmdur

Gezegenimizdeki hemen hemen her şeyi artık "globalleşme çağı" denilen yeni sömürgecilerin 'serbest pazar ve piyasa' politikaları belirliyor; bütün olgu ve olaylara damgasını vurmaya çalışıyor.

Bu süreçte işçi sınıfı ve emekçilerin sendikal ve siyasal birliği mücadelesi büyük darbeler almıştır. Toplumu politikasızlaştırmak, işçi sınıfını politika dışında tutmak, sendikaları daha da işlevsiz kılmak, işçi sınıfının mücadeleyle elde ettiği bütün kazanımları ve mevziîleri geri almak, koşulları, serbest pazar ve piyasanın

çıkarlarına göre belirlemek ve hegemonların emirlerine uymak gerekecektir.

Onlara göre, piyasanın kurallarına devlet karışmayacaktır, 'ulus devlet' 'ulusal kurtuluş' ve 'bağımsızlık' gibi kavramlar çok uluslu tekellerin yüksek çıkarlarına ters düşmektedir.

Sovyet deneyiminin çözülüşünden bu yana, emperyalizmin dünyanın ve insanlığın gündemini daha çok belirlediği görülüyor.

Emperyalizmin ayakta kalması, çok yönlü ve karmaşık örgütlenmesine bağlıdır. "Komplo teorileri"nin üretimide hegemonların sömürüsünün devamı için kullanılan önemli bir silahtır. Emperyalizmin donanımlı örgütleri bu "komplo teorileri"ni gerçekleştirmekle yükümlüdür.

Sosyal altüst oluşlarda, kimi "sol"lar, özellikle de yenilgiye ve bozguna uğratıldıkları dönemlerde her şeyi bu "komplo teorileri" ile izaha girişerek gerekli bir iç kritik ve hesaplaşmayı gündemden kaçırmak istemektedir.

"Komplo teorileri" ile bir yandan Sol'da paranoya düzeyinde her şeyi emperyalist örgüt odaklarının belirlediğini yayarak, ilerici saflarda korku ve panik yaratmak istemektedir; öte yandan Sol'un emperyalizmin karşısına alternatif çözüm projesi üretmesini, "parçala-böl-yönet" yöntemiyle sulandırmak niyetindedir.

'Gericilik döneminin' en son durağı olan emperyalizm, her şeyi belirleyemez; böyle bir gücü yoktur. Sosyal sınıflar, emekçi halklar, baskı, sömürü (artı-değer sömürüsü), terör, işkence, asimilasyon, göç'e zorlama, vb. yani özcesi sınıflar mücadelesi varoldukça, emperyalizmin "düşük yoğunluklu savaş" stratejileri ve "komplo teorileri"de olacaktır. "İç savaş"ların hegemonların çıkarları uzantısında bir gelişme göstermesi için de mutlaka bu "teorilere" ihtiyaç duyulacaktır.

Hegemonlar gerici sistem ve düzenlerinin devamı için her şeyi yapmaya niyetlidir. Onlar açısından böyle davranmaları 'doğal'dır.

Sınıflar mücadelesi keskinleşip hakim gerici sınıfların uygulayageldiği baskı, sömürü ve şiddetin dozu arttıkça, kimi kesimlerde, pasifizim, yılgınlık, korku ve döneklik oranı da artabilir. Emperyalizmin gündemini ayrıntılı olarak bilmek çok hayatî bir konudur.

Tutarlı bir tarih ve sınıf bilincine sahip olan devrimci kadroların böyle durumlardaki görevi; ilkin "komplo teorileri" ile "psikolojik savaşı" geri teptirecek ve aşabilecek kurumlar, teori-pratikler üretmek olmalıdır. Ancak bu takdirde kitleler üzerindeki yılgınlık ve korku gibi çürümelerin oranı azaltılabilinir. Sol, bu güveni veremiyor; bu yüzden de eloğlunun işi kolaylaşıyor.

Her çeşit "komplo teorileri"nin işlevsiz kılınması için, Devrimci ve Marksist Sol'un emek güçlerini bütünleştirerek, bu saldırıya karşı, bir 'karşı saldırı' projesi geliştirmesi gerekecektir. Tutarlı bir 'karşı saldırı' kalkanı örebilmek için ise, yerel, ulusal, sınıfsal başkaldırıların disipline edilerek evrensel ile buluşmasını sağlayabilecek teorilere ve kurumsallaşmalara ihtiyaç vardır.

Emperyalizme karşı yeterli donanıma kavuşmamış ve marksistlerin kurmaylığından yoksun başkaldırıların, yine "komplo teorileri" tarafından kuşatılıp izole edilmesi daha kolaylaşacaktır.

İdealizmin, her türden metafizik saplantıların karşısındaki en bilimsel silah; Diyalektik yöntemi kavrayıp hayata geçirmektir. Bilimsel yöntemin karşısında hiç bir gerici gücün uzun ömrü olmamıştır, olamaz. Yığınağını olması gereken yere (doğru adrese) yapanları hiçbir "komplo teorisi" yerinden söküp atamaz.

15/16 Haziran'ın Nicelik ve Nitelik Olarak Diğer Kitle Eylemlerinden Farkı ve Devrimci Hareket'in Yeni Nitelikler Kazanması Sorunu

İşçi sınıfı daha önceki grev, işgal, boykot, yürüyüş, vb. eylemlerde edinilen ön birikim ve deneylere sahiptir. Bu nedenle de 15/16 Haziran, düzenli, düzeyli, disiplinli ve örgütlü bir harekettir. Kimilerinin iddia ettiği gibi "tahrikler" sonucu ani biçimde ortaya çıkmamıştır. İstanbul-Kocaeli güzergâhındaki Modern Proletarya bu konuda çok uyanık, bilinçli ve deneyim sahibidir. İşçi sınıfı uşak ruhlu satılmış sendikacıların binbir hile, oyun ve entrikalarıyla daha önceden karşılaşmıştır. Burjuvazinin baskı ve terörü ile kaynaşan sarı sendikacılık karşısında, hak arama mücadelesinde beynini ve ellerini kullanma iradesine sahip olan işçi sınıfı eylemine kasdî biçimde "spontan" yaftasını yapıştırmak isteyenleri hayat ve mücadele açığa vurmuş, bu iddiaları doğrulamamıştır.

Türk-İş'in işçi sınıfının talep ve ihtiyaçlarına karşı konumu yüzünden Disk'in gelişip güçlenmesi gerçekleşmiştir.

İşçi sınıfı eylemleriyle hem burjuvazinin ve hem de sarı sendikacılığın oyunlarını bozmuştur. Önemli deney birikimine sahip fabrika işçileri ile etle tırnak misali kaynaşan tabandaki nüveler eyleme öncülük etmiştir. Bu türden bir örgütlülük ve disiplin sayesinde burjuvazinin eylemi kışkırtmak için kullandığı, 'makosen ayakkabılı ve işçi tulumu giyinmiş' provokatör müsvetteleri ile her boydan bozguncu unsurları etkisiz hale getirmiş, çapul, yağma, tahrip, vb. düşü kuranların özlemlerini kursaklarında bırakmıştır.

Burjuvazinin düşünü kurduğu faşist yönetimi işbaşı yaptırma niyetlerinin bir başlangıcı olan 274-275 sayılı yasalardaki değişikliklerle ordu ile daha sıkı ilişkiler kuran burjuvazi, işçi-asker, işçi-öğrenci, yoksul köylü-asker çatışmasını tahrik ve arzu ediyordu. 15/16 Haziran'ı yapanlar bu manipülâsyonlardan haberli kimlikleriyle bu oyunu bozmak ve geri teptirmek için, aynı zamanda barikatları aşmak için uygun taktikler geliştirmişlerdir. "İşçi-Ordu Elele!" sloganı kasdî yorumlarla değerlendirilemez. Ordudaki emekçi askerlerle bazı subaylar asla işçi düşmanı değildiler. Kurum olarak ordu, sistemin bir mekanizması olmasına rağmen, bazı özel durumları asla göremeyen "sol"lar ne yazık konuyu saptırıp sömürmek istemiştir.

İşçi sınıfı, politikada hesaba katılması gereken biricik siyasî güç olarak 15/16 Haziran'da, hem "tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nde, hem de sosyalist iktidar mücadelesinde öncülük edebilecek güç, irade ve potansiyele sahip olduğunu herkese göstermiştir. Aynı zamanda işçi sınıfı müttefiklerini etkileyebilecek, yoksul köylülüğü, ezilen ve sömürülen sınıf ve katmanları yanına çekebilecek güce sahip olduğunu da kanıtlamıştır.

15/16 Haziran bu nedenle çok yönlü değerlendirilmesi gereken bir niteliğe sahiptir.

Burada 15/16 Haziran'ın diğer kitle eylemlerinden farklarını özetle anmakta yarar var: 15/16 Haziran gerek örgütlenme, gerekse eylemin yalnızca "iki gün ile" sınırlı kalmayan, giderek yayılma istidadı gösteren, bütün işçileri, emekçileri, işsizleri, aydın ve gençlik hareketlerini içine çekmeye aday oluşu açısından olduğu gibi, talepleri, verdiği mesaj ve doğurduğu hukukî ve çok yönlü sonuçları ve çıkarılan dersleriyle de işçi sınıfının 150 yıllık tarihsel birikimini arkasına almış, işçi sınıfı faktörünün dost-düşman tarafından politikada hesaba katılması gereken siyasî bir hareket olduğunu kanıtlamıştır.

15/16 Haziran her ne kadar 274-275 sayılı yasalarda işçi sınıfının kazanılmış ve başarıyla kullanmaya başladığı haklarının gap edilmesi yüzünden gerçekleştirilmiş ise de, bu 'görünür' sebebin arka planında yatan sınıflar mücadelesinde ortaya çıkan kaba baskı ve sömürü (artı-değer sömürüsü)nün dayanılmaz boyutlara ulaşması, "kapitalsiz kapitalistler"in, avantalar ve yağmalar ülkesindeki arabesk burjuvazinin zor'a ve kaba güce dayalı sistem-rejim ve düzenine karşı kitlelerin ayağa kalkmasıdır.

Kitlelerin ayağa kalkışında iş kanunlarında geriye doğru yapılmak istenen değişiklikler yalnızca 'bardağı taşıran son damla' işlevi görmüştür.

15/16 Haziran Hareketi, o dönemde sayılabilen sigortalı-sigortasız işçilerin yüzde onunu eyleme katmıştır. Sendikalı-sendikasız ayrımı yapmadan, sendika konfederasyon farklılığı yaratmadan, Türk-İş, Disk ve bağımsız sendika üyelerinin birliğini eylemde 'sendikal birlik' çerçevesinde ve somutta iş yaparak gerçekleştirmiştir. Bu haliyle de gerek sendika bürokrasisi ve gerekse onlarla bütünleşmiş küçükburjuva 'sendika uzmanı' (ne demekse) veya işçi aristokrasisinin gücünü, bir ölçüde dahi olsa, açığa vurmuş ve kırmayı başarmıştır.

O dönemin varolan örgütlerinden "işçi sınıfı ve sosyalizm" söylemli 1. Tip ve Disk merkez kliği 15/16 Haziran türünden kütlesel çıkışların karşısında bir konuma sahipti; 1. Tip parlamentarizmin, Disk sendikalizmin esiriydi. Bu örgütler aynı zamanda gerek 'barışçıl', gerekse düzeni sorgulayan kütlesel çıkışların ne anlama geldiğinden habersizdi; öncülük edebilecek donanımlardan uzaktaydı...

Bu kütlesel eylemin bir basamak öne sıçratılması, süreklilik ve kopuş gibi devrimci duyarlılık ve nitelikler ancak tabanda örgütlü olan özne ve nüvelerin gündeminde olan bir şeydi.

1. Tip ve Disk'in taban ve tavanı birbirine zıt unsurların sınıflar mücadelesini andıran çelişki ve çatışkılarıyla doluydu. Bu uzlaşmayan çelişkilerde, Tarihi TKP geleneğinde olduğu gibi, daima sağ teslimiyetçi oportünistler, devrimci kadroları tasfiye etmiş-edebilmiştir.

15/16 Haziran'ı yapanların (5.000 işçi) tasfiyesi de sendika bürokrasisi, işçi aristokrasisi ile kol kola giren küçükburjuva "sol"ların burjuvaziyle ortak hareketi sonucunda gerçekleşebilmiştir.

15/16 Haziran'a katılımın 150-200 bini aşkın bir sayıya ulaşması da anılmaya değer önemli bir olgudur.

15/16 Haziran'dan bu yana nicelik ve nitelik olarak 15/16 Haziran ile mukayese edilebilecek pek çok önemli kütlesel çıkışlar, mitingler, yürüyüşler ve grevler gerçekleştirilmiştir.

Nicelik olarak 15/16 Haziran'ı aşan eylemlerden 1976-77-78'deki 1 Mayıslarda katılım 500-800 bini aşan bir rakama ulaştı. Coşku ve heyecan dolu kitleler Taksim meydanını âdeta zaptetti. Dönemin Belediye Başkanı demokrat ve iyi insan Ahmet İsvan, "artık bu meydanın adı '1 Mayıs Alanı'dır" dedi. Kitlelerin demokratik eylemlerinden yana olduğunu kanıtladı ve Disk'e yardımcı oldu.

Burjuvazi işçi sınıfının bu kütlesel çıkışları karşısında, eylemlerin barışçı niteliklerine dahi dayanamadı. Gizli cinayet şebekelerini 'işbaşı' yaptırarak 1977 1 Mayıs gösterilerini kana boğdu... Sendika olarak Disk naylon komünistlerce kuşatılmış ve siyasî kurmaylıktan yoksun olduğu için ne Sol'un birlikteliğini sağlayabildi ve ne de burjuvazinin 'komplo teorileri'ni açığa düşürüp bozguna uğratabildi. Katliamlarda, birbirine karşı kışkırtılan devrimci grupların ve 'kıyım' ortamını tahrik eden "ilerlemeci" bayların da suçu vardı...

16.9.1976 "Genel Yas" (İbrahim Güzelce'nin cenaze töreni) kitlesel eyleminde, "DGM'ye Hayır!" eyleminde bir günlüğüne üç milyon işçi işlerini bırakarak Taksim Anıtı'na çiçek ve pankartlarını yığdı.

Disk Genel Başkanı Kemal Türkler'in (öldürüldüğünde T. Maden-İş Genel Başkanı) faşist kurşunlara hedef oluşu ve cenazesinin kaldırılışında yine bir buçuk milyon işçi işlerini bırakarak kütlesel bir gösteriye katıldı.

1980 Tariş olaylarında, işçilerin direnişi silahlı güçlerce kırılmak istendi. İşçiler 'sıcak' mücadeleye çekildi. İzmir ve yöresindeki lokal direnişler yayılma istidadı göstermedi.

"1989 Bahar Eylemleri" olarak adlandırılan ve ekonomik talepleriyle öne çıkan eylemler KİT'lerde çalışan işçilerin, 1980 askerî faşist baskı ve terör döneminin perdesi aralanırken gerçekleştirilen önemli işçi eylemleri idi. Ancak; İşçi sınıfının bu eylemlerinde ne sendika bürokrasisinin ve ne de "sosyalizm" adına ahkâm kesen örgütlerin etkinliği kırılabildi.

Kürt Dinamiği'nin taleplerine cevap amacıyla kurulan partilerin (HEP, DEP, HADEP...) düzenlediği kitlesel eylemler, Newroz kutlamaları, seçimlerde yüz binleri aşan mitingler, katledilen gazeteci ve aydınlar için düzenlenen cenaze törenleri...

12 Eylül 1980 "ara rejim"inin getirdiği baskı ve terör ortamını aşmayı deneyen 1994-95-96-97-98-99-00-01 1 Mayıs etkinliklerinde de, gerek eylemlerin örgütlülüğü, kütleselliği, siyasallığı, sınıfsal bileşimi ve giderek yayılma istidadı taşıyıp taşımadığı, vb. gibi faktörlerle incelendiğinde bu eylemlerin hiç birinin henüz 15/16 Haziran'ı nitelik olarak aşmadığı ortadadır.

Kamu emekçilerinin kitlesel eylemlerinin, anlık, süreklilik ve yayılma istidadı taşımayan niteliği de önemli bir ileri sıçrama kaydedememiştir. Disk'in deneyimini 'örnek' alan Kesk üst yönetimi, tabanındaki militan, özverili ve proleter kimlikler taşıyan üyelerinin özlem ve çabalarıyla ters orantılı bir konumdadır. Öteki kitle örgütleri ve derneklerde de aynı işleyiş hakimdir. Devlet destekli 'sivil toplum

örgütleri' özelliklerinden bir adım öne çıkamayan ve tabanın taleplerine göre oluşturulmuş yönetimlere sahip olamayan kuruluşların kütlesel çıkışları da giderek daha siyasallaşamamıştır. Kamu emekçilerinin taleplerini tutarlı bir 'geçiş programı' ile üretmeye aday Sol bir örgütlenme de yoktur. Mevcut Sol, "legal" ve "illegal" konumuyla sendikaları ve kitle örgütlerini kendi örgütlerinin nemalandığı bir araç olarak kullanmak istemektedir. Daha özlü bir anlatımla bu türden sollar, örgütlerinde dernekçilik, sendika ve kitle örgütlerinde de particilikle iştigal etmektedir!

Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar çevre ve bağrındaki nüveleriyle İSP'nin oluşturulmasını sürekli dillendirmektedir. Kimileri de "Komünistlerin Birliği" söylemiyle ancak yarım-doğruları dile getirmektedir. Türkiye'de siyasal yelpazede eksik olan, 80 yıldır da "yasak" tutulan PARTİ'yi telaffuz edenlerin niyetleri de değişiktir. Tarihi TKP ile uzak-yakın bir ilişkisi olmayanlar, son derece laçka ve liberal ilişkileriyle, "Harici Büro"yu "TKP" ilan ederek, 12 Mart 1971 sürecinde bozgunlardan bozgunlara uğratılan cenahımızdaki *PARTİ* arayışlarına, faydacı biçimde sahiplenir görünerek, istismar ederek, mevcut "örgütler anarşisi" ortamımıza bir "çeşni" katmayı denemiştir. Tarihsel gelenekleriyle hiç bir bağı olmayan özsüzköksüz avantürye ve moda eğilimler taşıyan örgütler, bu kez, naylon komünistlerin "TKP"sine biat etmişlerdir!

Disk'in devrimci geleneklerinin naylon komünistler tarafından kuşatılması ve yukarıdan cunta misali ele geçirilmesi zor olmamıştır. Disk üst yönetimi, sendika bürokrasisi ve bir türlü parti olamayan, fakat çeşitli idealizasyon ve mistifikasyonlarla tarihimizdeki devrimci birikimleri sömüren "sol"lar, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği sorunsalının kadroları düşündürdüğü, çözüm yöntemleri aradığı bir dönemeçte tasfiyeci reformizm bir "altın çağ" daha yaşamış-yaşayabilmiştir.

Disk'in saygınlığını sınıfsal sezgileriyle kavrayan işçi ve emekçiler "diks" telâffuzlarıyla "gelin biz hazırız, örgütleyin" demişlerdir. Anadolu'nun bütün il ve ilçelerine kadar uzanan bu türden bir işçi uyanışı üzerine ne 1. Tip ve ne de "TKP" çağrışımı yapanlar politika üretebilmiştir. Donanımlı bir İSP'nin organize gücünü arkasına alamayan bir Disk ise, içinden ve dışından yapılan çok yönlü kuşatmalar sonucunda, bütün devrimci geleneklerini harcayarak devlet sendikasına dönüşmüştür.

Gerek sendikal alanda gerekse siyasal alanda büyük bir sosyal bilinçlenme ve uyanış içindeki kitleleri örgütleme başarısı gösteremeyen 1. Tip ve "TKP" çağrışımlı örgütlerin ideolojik-teorik, örgütsel-siyasal konumu ve "zaafları" yüzünden bu süreç işçi sınıfı ve emekçilerin talep ve çıkarlarını gözetmeyen bilimsel sosyalizm karşıtı akımlar tarafından doldurulmak istenmiştir. Bu konudaki politikasızlık, THKO, THKP-C vb. örgütlenmelerin çıkışında birer 'tahrik' veya 'katalizör' unsuru olmuştur. İşçi sınıfının yanına çekilemeyen gençlik temeline dayalı siyasal yapılanmalar "kır"ın cazibesine kapılarak devrimci enerjilerini yanlış kanallara akıtmışlardır...

Gruplar çağını aşamayan eğilimler işçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin en ileri militan unsurlarını buluşturup bütünleştirememiş ve böylelikle ciddî, güvenilir ve donanımlı bir İSP'nin oluşturulması davasına büyük darbeler indirmiştir.

Türk Solu ve Kürt Solu sınıflar mücadelesinin "ana halkası"nda koparılarak ayrışmış, ayrı kanallara savrulmuştur.

Kendi dar fraksiyonunu dahi örgütleme becerisi gösteremeyen eğilimler, 'sosyal devrim' teleffuz edebilmiş, atak yapmış, gençliği 'ateş hattı'na sürmüş, kadro ve zaman israf etmiş, işçi sınıfı ve emekçileri sosyalizm davasından soğutup uzaklaştırmış, mevcut ilişkilerini "parti" çağrışımıyla taçlandırmış, buna cüret edebilmiştir.

15/16 Haziran'ın işaretlediği en büyük eksik olan İSP'nin oluşturulması görevi, "aydın" ve "entelektüel"lerce savsaklanmış, hareketin yetiştirdiği kadrolar hapis, işkence, işsizlik, vb. "tuzak"lara düşürülerek harcanmak istenmiştir.

15/16 Haziran'dan büyük ders ve sonuçlar çıkaran kadrolarla "amele taifesi", "amele makûlesi" diye alay eden, İSP'nin oluşturulması kavgasına dudak büken küçükburjuva "sol"lar moda örgütlerin gittiği, aşırı teorisizmin ve entelektüalizmin batağına girmiştir. 12 Mart 1971 ve 12 Eylül 1980 faşist askerî darbelerinden sonra "kutup yıldızı"nı keşfedercesine "proletarya" diye söze başlayanlardan tutun da "komünist bir dünya kuracağız" ya da "komünistlerin birliğini sağlayacağız" diye ahkâm kesenler, 15/16 Haziran'ı yapan kadrolara "tariz" oklarını atmada da bir "rol" üstlenmiştir. En azılı kariyeristler, geçtikleri çok kirli ve tozlu yollardan sonra (troçkizm, antisovyetizm ve naylon komünistler karmaşası örgütlerinin görüntüsüne sığınarak) "15/16 Haziran'ı yapanlar başka işlerle uğraştılar" demeye başlamış ya da "Martov" ve "Kerenski" yaftalarıyla çok "sinsi kuşatma" ve sataşmalara cüret dahi edebilmişlerdir.

Belli bir disiplin ve düzenlilikle gerekli olarak açık çalışma alanını kullanan, 'Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi' sorunsalını gündemde tutan, Bilimsel Öğretinin geliştirilip güçlenmesi mücadelesine katkı getiren, aynı zamanda kadroların ideolojik-teorik ve sosyalist kültür konusunda yeni nitelikler kazanmasına yardımcı olan *Kolektifimiz* çalışanlarına çok seviyesiz sataşmalarla dil uzatıldığını asla unutmuyoruz.* İşçi sınıfının bir mevzî ve malı olan bir *Kurum*'a düşmanlar dahi 'saygılı' davranmak zorunluluğunu duyuyorken 'sataşma'dan başka yapacak bir şeyi kalmamış kimi "sol"ların sıkıntısını da 'mazur' görüyoruz.

Hayat ve mücadele "birlik" diye yola çıkan en iflah olmaz birlik düşmanlarını gecikmeden açığa vurmuştur; çalınmak istenen çürük mayaların bozuk ve hileli olduğu ortaya çıkmıştır.

"Entel-Lumpen" kimlikli züppeliklerle vakit geçiren, ölü diyalektik düşüncelerden bir türlü canlı ve yaratıcı diyalektik düşünceye gelemeyen küçükburjuva "sol"lar, 15/16 Haziran'ı yapanları ya yok saydılar, ya da "kendiliğindenci" tezleri ile vurmak istediler. Kadroların gözüne baka baka parti yerine ikâme edilen örgütler kurdular. Devrimci ve Komünist adını harcayıp kirletmeye kalktılar. Kendiliğinden kurulan bu türden örgütler, yapılan binbir çağrışıma rağmen asla parti değildi. En usturuplu parti kurma atakları dahi Tarihi TKP'nin ve Proleter Devrimci Kurultay'ın gözettiği sosyalist demokrasi ölçütünü bir türlü yakalayamadı. Her siyasî sol düşünce kendi dar fraksiyonunu örgütleme becerisini gösterdi. *Devrimci*

* Ali Özdoğu-Sırrı Öztürk, *Durum Kuşatma-Sataşma-Eleştiri Üstüne Polemikler,* Sorun Yayınları, 1998.

Hareket'in merkezileşmesi sorunu'nu 15/16 Haziran'ı yapanlar dışında hiç bir birim telâffuz dahi etmedi. Yine 15/16 Haziran'ı yapan kadroların 'Devrimci Oturum' çağrıları da "entel-lumpen" avantürye takımının moda örgüt arayışlarının önünü kesmeye yetmedi. Yapılan öneri, uyarı ve eleştiriler ve her sosyal altüst oluşta ortaya çıkan dağınıklığımız, yenilgilerimiz, bozgunlarımız Devrimci ve Marksist Sol kadroları düşündürmeye dahi yetmedi!

Marksist geçinen "aydın" ve "entelektüel"lerimiz, siyasî seçimlerini yeni sol, laçka, liberal ve postmodern örgütler içinde ve çeperinde yapmayı, devlet aydını olmayı, akademisyen ve teorisyen geçinmeyi daha uygun bulmuştur. "Legal" liberal sol örgütlere kapağı atan "marksologlar" "İSP'nin oluşturulmasının şartları yoktur. Böyle bir parti ancak 20 yıl sonra kurulabilir." diye buyurmuşlardır! Kimileri de dışarıdan ithal "Seçim partisi-Blok-Brezilya İşçi Partisi, vs." gibi kaçamak güreşen yalancı pehlivan peşrevlerine soyunmuştur! Sınıflar mücadelesi keskinleştikçe marksizmi revize etmeye yönelik üvertürler de çoğalmaya başlamıştır. Böylelerinden işçi ve emekçilere 'siyasallaşın' direktifleri verirken 'doğru adres' göstermesini bekleyen de yoktur.

Sovyetler Birliği'nin çözülüp başka bir yapıya dönüşmesiyle birlikte emperyalizmin "yeni dünya düzeni" ve "globalleşme çağı"nın insana ve insanlığa saldırısı karşısında, sayı-suyu ve sorumluluğu olmayan "aydın" ve "entelektüel" takımı da kendisini hepten kapitalist-emperyalist kuşatmanın kucağına atmıştır. Bu çevrelerdeki düşünce-davranış, kimlik-kişilik ve etik-moral değerler büyük bir erozyona uğramıştır.* Sol'un hanesine yazılan bu türden kirlenmeler işçi sınıfı ve emekçilerin sosyalizm davasından uzaklaşmasını ve umutsuz-ufuksuz bir kuşağın oluşmasını da koşullamıştır.

Bilimsel sosyalizmin tarihi ve saygın kadroları, fanatik, inkârcı, dogmatik, sekter, dönek ve dönmelerin tasallutuna uğramıştır. Emperyalizmin manipüle ettiği akıl ve bilim dışı bütün akımlar ülkeye rahatlıkla taşınmıştır. Gerek sağlı "sol"lu burjuva akımlarla, gerekse cenahımızdaki sağ ve "sol" teslimiyetçi oportünist bütün akımlarla hesaplaşmak günümüzde daha bir önem kazanmıştır.

Devrimci saflarda açılan çürüme gediklerinin hızla tıkanması ve karşı taarruz birimlerinin işbaşı yapması gündeme gelmiştir. *Devrimci Hareket*'in yeni nitelikler kazanması, arınması ve toparlanması Marksist Sol'un en yakıcı ve hayatî bir sorunudur. Kurumsallaşma ve bütünselleşme disiplini kazanamayan Sol'un yenilgisi doğaldır.

Emperyalizmin insana ve insanlığa karşı saldırısı karşısında kaderci, pasif, yılgın, teslimiyetçi bir "sol", adeta felâket tellallığı yaparcasına "globalleşme çağı" denilen geçici "pirüs zaferine" biat etmiştir. Emperyalizmin yarattığı bu karanlık tablo içinde yeninin üretilip işbaşı yapmasının işaretlerini de görmek gerekiyor. Her olgu kendi karşıtını da bağrında taşıdığına göre, karamsarlığın değil, tarihsel

* Daha ayrıntılı bilgi için bakınız:
-S.Ö., *Devrimci Siyasî Terbiye Diplomasi Ahlâk*, Sorun Yayınları, 2000.
-S.Ö., *Marksist Sol Yığınağı Nereye Yapmalı?*, Sorun Yayınları, 2001.

iyimserliğin, dinamizmin, başkaldırmanın, insanı ve insanlığı topyekûn kurtarmanın yollarını döşemek gerekiyor. Yaratıcı insanoğlunun; kolektif aklı, bilinci ve eylemi örgütleyeceğine inanması ve davranmasıyla artık sınıra dayanmış kapitalist sistem işçi sınıfı ve bütün emekçi halkların sosyal kurtuluş kavgasıyla tarihsel ömrünü noktalayacaktır. Bu bilinci büyütüp beslemeyenler ise cenahımızdan koparak nehrin karşı yakasına düşecektir.

Tarihsel Varoluşunu, Kimlik ve Geleneğini Sorgulayamayan, Kendiliğinden Kurulan "Sol" Görünümlü Örgütler 15/16 Haziran'ı Ne Anlamıştır ve Ne de "Aşma" Niyetindedir

15/16 Haziran'dan bu yana 31 yıl geçmiş olmasına ve bu süreçte burjuva baskı ve terörünün katlanarak artmış olmasına rağmen, Sol, bu engin sosyal muhalefeti sınıfsal temelde neden organize edemediğini, bunca yenilgi ve bozgunun âdeta bir "sosyal kader" olup olmadığını hiç bir zaman sorgulamamıştır. Sol, bir türlü kendi "vukuatı" ile yüzleşmeye yanaşmamaktadır. Kendisiyle yüzleşemeyen, geçmiş ile hesaplaşamayan "sol"ların "legal" örgütleriyle ne burjuvazi geri adım atmaya, yani gerici reform yapmaya yanaşır ve ne de sosyal devrim gerçekleşir.

Çoğu "sol" örgütlerin ne doğru dürüst iktidar program ve projesi ne de ciddiye alınacak örgütlülükleri vardır. Böylelerinin kendiliğinden kurdukları örgütlerini "parti" yerine ikâme etmeye kalkışmaları, onların birer hüsnü kuruntusudur. Çok görülmez; görülmemelidir.

Bilindiği gibi, Komünist Parti'ler, işçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin buluşturulup bütünleştirilmeleriyle oluşturulur. Gezegenimizde anılmaya değer bütün Komünist Parti'ler, böyle oluşturulmuş, tarihlerindeki yerel-ulusal-sınıfsal ve evrensel ile buluşmaya aday bütün devrimci hareketlerle organik birer bağları bulunduğu için 'Komünist' adını kullanmayı haketmişlerdir. Bu partiler kendilerini vareden ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve tarihsel bütün ileri hareketlerin birer uzantısı ve özüdür.

Türkiye'de ise, ne hazin; tarihi, geleneği, sınıfsal ve ideolojik aidiyeti olmayan onlarca örgüt kendilerini "komünist" veya "parti" olarak tanımlayabilmektedir.

Küçükburjuva "sol"lar tarih ve sınıf bilincinden uzak, merkezkaç kuvveti misali, "ana halka"dan kopuk ve bu türden örgüt kurma özgürlüklerini 'anarşistçe' kullanmış-kullanabilmiştir.

Küçükburjuvazinin kendiliğinden "komünist" adını alıp hesapsızca kullanması, hem sosyalizme sempati duyan işçi ve emekçileri davadan soğutup uzaklaştırmış, hem de özveri ve militanlıklarıyla sosyalizme katkı yapmaya aday pek çok genç insanımızın enerjilerini moda akımların çıkmazında tüketmiştir; ya da onların ruh sağlıklarının zedelenmesini sağlamıştır.

Komünistleri küçükburjuva "sol" ve moda akımlardan temelde farklı kılan, marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi sürecinde, kolektif hareket etme nitelikleridir. Kolektif olmayan, Kadroların kolektif irade ve onayını almayan, Kadrolararası sosyalist demokrasi ilke ve ilişkilerini gözetmeyen, oluşturmak, inşa et-

mek yerine "kurmak" fiiliyle iştigal eden her parti kurma girişiminde bir kurt yeniği vardır.

Kendi fraksiyonunu hemencecik örgütleyen, yanı sıra "parti" çağrışımı yapan bütün anlayışlar sistemin Sol'u "iğdiş etme" plan ve projesine bilerek veya bilmeyerek (fark etmez) hizmet etmiş sayılır.

Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar bir yandan burjuvazinin, öte yandan emperyalizmin bu sinsi projesini ve gündemini bilerek hareket eder. Genel devrimci hizayı bozmamaya özen gösterir. Nehrin öte yakasına savrulmamaya çalışır. Kendiliğinden gelenek yaratma sevdasına kapılanlar, asgari genel ve temel doğruları gözetmeden örgüt kurup "komünist" ve "parti" diye teke misali kasılıp duruyorsa, o ortamda ya "eloğulları" işbaşı yapmıştır; ya da marksizm yeterince özümlenememiş veya yorumlanamamış demektir. Ülkedeki bu türden disiplinsiz örgüt kurma anlayışlarını yaygınlaştırmak isteyenlere en "yumuşak" yaklaşım herhalde budur.

Anılan-kastedilen örgütleri ciddiye almasak da sosyalizme sempati duyan genç insanlarımızı uyarmak, onları bu türden özsüz ve köksüz burjuva ve küçükburjuva "sol"ların tuzaklarından korumaya çalışmak gerekiyor.

Bu örgütlerin ne işçi sınıfı hareketiyle, ne emekçi halk hareketleriyle ve ne de sosyalist hareketle uzak yakın bir bağı yokken, yalnızca öğrenci gençlik temeline dayalı örgütlenme atakları, Sol'un derlenip toparlanması davasını, 'Komünistlerin Birliği' sorunsalının 'Devrimci Oturum'larda (olması gereken yerde) tartışılmasını, Marksist Solun yığınağı mümkün olan tek bir yere yapmasını baltalamaktadır.

Devrimci ve Marksist Sol Kadroların kimi zaafları da küçükburjuva "sol"ların parti kurma ataklarını tahrik etmekte, sonu ihanetle bitecek kariyerizme fırsat ve imkân yaratmaktadır.

Tarihte de çokça görülmüştür: Kimi zeka ve beyin özürlü ordusuz ordu kumandanlarının eblehliği sonucunda kitlelerin kanı boşuna dökülmüştür.* Halklarına ihanet etmişlerdir. Emperyalizmin işini kolaylaştırmışlardır. Nice partiler, nice devrimler sulandırılabilmiştir.

15/16 Haziran'dan bu yana iki "ara rejim" dönemi yaşandı. Sosyal muhalefetin en militan kadroları katledildi; kitlesel kırımlar denendi; göç ve göçe zorlama yöntemleri uygulandı; insansız, üretimsiz bölgeler oluşturuldu; siyasî tutsaklar çoğaldı; sistematik işkence, avanta ve yağma "umuru adiyeden" olaylar yerine geçti... Kastettiğimiz örgütler bu süreçte yeniden bir kere daha denenip sınandı. "Ara rejim"lerin faşist ve faşizan kurumları ve yasaları sistemin-rejimin-düzenin nefes alacağı her alanı tıkamayı denedi. Tekelci militarist polis devleti bu kadar örgüt ataklarına ve özverili militanların direngenliğine rağmen geri adım atmadı. Yenilgilerden ve bozgunlardan geleceği kazanmaya ilişkin hiç bir ileri sonuç ve ders çıkaramayan "sol"lar, günümüzde de ne hazin, hâlâ "kendi amentûlarını" okumak istemektedir. "Kendi amentûsunu" okuyan ve de "kendine müslüman" olan her örgütün encamını tahmin etmek de zor değildir.

* Ayrıntılı bilgi için bakınız:
V. Kelle, M. Kovalson, *Tarihsel Maddecilik Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri*, Öncü Kitabevi Yayınları, 1978.

Mevcut "sol"ların gündeminde hesaplaşma ve özeleştiri yoktur. Yanyana durmak, deney aktarımında bulunmak, birbirinden öğrenmek, birlikte devrimci iş yapmak da yoktur. Halbuki, Devrimci ve Marksist Sol Kadro olabilmenin asgari ve en belirgin niteliği kolektif işler yapmaya aday olabilmekle ölçülür ve aranır.

31 yıldır bu türden örgütlerin "teorisyen" ve "şef"leri 15/16 Haziran üzerine de ölü diyalektik bakış açılarıyla "inciler" döktürdüler. Tahrifata girip tarihsel olay ve olguları kendiliğinden kurulan fraksiyoner örgütlerinin akıl ve bilim dışı tez ve yorumlarına alet etmeye kalkıştılar. Marksizm ile tanışan pek çok akıllı ve yetenekli genç insanların soracağı muhtemel hesapları ve soruları tahrifatlarla örteceklerini *sandılar 15/16 Haziran'ı bütün yönleriyle belgeleyip yeni kuşaklara aktaran çok* yönlü faaliyetlere rağmen, bu eylemi: 1. Tip'e, Disk'e, Dev-Genç'e, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'ya, Mihri Belli'ye, M. Ali Aybar, Behice Boran, Sadun Aren, vb.'lerine, öte yandan Mahri Çayan, İbrahim Kaypakkaya, veya Disk üst yönetiminden Kemal Türkler'e, onların feraset ve iradelerine bağlayanlar çıkmıştır.

Dönemin sendikal ve siyasal örgütü Disk ve 1. Tip görevinin başındaydı. Bu örgütlerin tabanı ile tavanı aynı program ve projenin yörüngesinde donanımlı değildi. Tabanda devrimci kadrolar, tavanda sendikalizm ve parlamentarizmi gündemine almış bürokrat ve reformist unsurlar hakimdi. Tarihsel devrimci gelenekleri içinden ve dışından çarpıtılıp sömürülmüş bir işçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin bu türden bir yapıya sahip oluşu yadırganacak bir şey değildir. Doğaldır. Fakat asla bir "sosyal kader" de değildir. Mutlaka değiştirilmesi ve dönüştürülmesi gerekir.

Disk ve 1. Tip'in konumunu, işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliğinin yaratılması gibi hayatî bir meseleyi bilincinde ve gündeminde tartan tabandaki devrimci kadrolar, 15/16 Haziran'ı eylemde, işkencede, mahkemede cezaevinde temsil etmiştir. Hareketin tarihsel haklılığını ve sosyalizmi savunmuştur. Tutanaklara geçirmiştir. Disk ve 1. Tip'in üst yönetiminin tavrı ise, 15/16 Haziran'ı yapanların tavrı ile asla mukayese dahi edilemez bir düzeydedir.

Kütlesel eylemlere damgasını kim vurmuşsa, yönetmiş ve yönlendirmişse o eylem onların ideolojik, sınıfsal, örgütsel aidiyetleriyle anılır. 15/16 Haziran'ın özel ve öznel bir yorumu olamaz. Örgüt olduğu sosyal pratikte asla kanıtlanamamış kesimlerin zorlama yöntemlerle bu hareketi kimilerine maletmeye kalkışması saçma bir yaklaşımdır.

15/16 Haziran'ı yapanlara, işçi sınıfına maletmekten korkanlar, işçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin buluşup bütünleşmesine darbe vuranlardır. Korkuları kendiliğinden kurulan örgütlerinin, parti çağrışımlarının, işçi sınıfı ve sosyalizm adına çaldıkları çürük mayaların bir süre daha kitlelerin gözünden saklanması içgüdüsünden ileri gelmektedir.

Bulunduğumuz coğrafyadaki en ileri sosyal muhalefet dinamiklerini bir türlü göremeyen, politika üretemeyen, hayatı ve mücadeleyi kucaklamaya aday biricik örgüt İSP'nin oluşturulması görevini perdeleyip oportünist binbir kılığa giren her fraksiyon öncelikli olarak şapkasını önüne koyup düşünmek zorundadır.

Kendiliğindenciliğin girdabında kaybolanlara bazı sorular:

- İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi neden buluşturup bütünleştiremediniz?

- Hangi tarihsel, sosyal, sınıfsal siyasal, ideolojik, vb. hakla 'Komünist Parti' isim ve sıfatını kullanıyorsunuz?

- *Devrimci Hareket*'i neden Türk Solu-Kürt Solu biçiminde böldünüz?

- Kürt Dinamiği'nin kendi göbeğini kesmesi sürecinde neden "Kürt Sorunu"na sahiplenerek politika üretemediniz?

- Sendikalar neden "parti"lerinizin önderliği dışındadır?

- İşçi sınıfını, gençlik ve aydın hareketini neden ve hangi gerekçelerle ayrı ayrı bölüklere parçaladınız?

-Senteze kavuşmaya aday hangi devrimci strateji ve taktiklere sahipsiniz?

-İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin yeni nitelikler kazanması, ciddî, güvenilir ve donanımlı bir *PARTİ*'nin oluşturulması için neler yaptınız?

- Emperyalizmin dişine uygun küçük lokmalar halinde örgütlenen "sol"un daha fazla "iğdiş" edilmesine karşı nasıl bir 'çıkış hattı' düşünüyorsunuz?

- 'Parti', sendika, kitle örgütü, dernek, oda, 'sivil toplum kuruluşu', vb. örgütlerinizle, radyo, tv.,basın-yayın faaliyetlerinizle neden faşist-faşizan baskı ve terör ortamını geriletecek bir kütlesel çıkış örgütleyemiyorsunuz?

-İşçi sınıfının her ileri atılımına 'işçi dalkavukluğu' yaparcasına neden eklemlendiniz? Madem ki "parti" idiniz niçin yol-erkan göstermediniz?

15-16 Haziran'ı kasıtlı çarpıtmalarla "kendiliğindenci" suçlamalarıyla küçümseyip gölgelemeye çalışan örgütünü "parti" yerine ikâme etme kurnazlığına soyunan bilcümle avantürye takımı burjuvazinin açtığı kanallarda "devrimciyi oynama"ya soyunmuştur. Böylelerini eleştirip, uyarmak bize düşmez.

Hakim gerici sınıflar ittifakının, "yeni dünya düzeni"nin, "globalleşme çağı"nın bir gereği olan toplumun politikasızlaştırılması ve işçi sınıfının politika dışı tutulmak istenmesi "olgu"su karşısında, devrimci ve komünist geçinenlerin son derece hayırhah bir tavır içinde oluşları da normaldir. Böylelerine soru yöneltmek de abestir; ancak politik açığa vurmalarla teşhir edilmelidir. Sendikaların giderek devre dışı bırakılması, işlevsizliği, sendikalı işçi sayısının azalması, sosyalizmin 150 yıllık tarihine ve devrimci gelenek ve kazanımlarına saldırıların sistematik artışı, Marksizmi sulandırıcı akım ve faaliyetlerin emperyalist odaklarca desteklenmesi, yalnızca hakim gerici sınıfların "sinsi kuşatma"sı sonucunda gerçekleştirilmek istenmiyor. Bu projeye "sol"dan da büyük katkılar sunuluyor.

İşçi sınıfı ve emekçilerin cenahını bölmekten öte bir işlevi olmayan kimi örgütlerin "parti" çağrışımları ile "atak" yapması da anlaşılır bir şeydir. Çünkü yapacakları başka bir şey kalmamıştır.

15/16 Haziran Hareketi Işığında Marksizmin Yorumu ve Teorik Yeniden Üretimi Sorunsalı ve Bazı Sorular

Coğrafyamız işçi sınıfının 150 yıllık tarihsel birikimi vardır. Bu birikimin akacağı-akıtılacağı mecra da bellidir. Doğal beklentiler bu düzeyde seyrederken, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel pek çok etken bu 'doğal' beklentiyi başka mecralara neden itmiştir? Yakın Doğu ülkelerinin halkları Büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin gerçekleştiği coğrafyanın kıyısındaki bazı 'avantajlı' konumlarına rağmen, bölge hakları neden ulusal kurtuluşlarını sosyal kurtuluşla taçlandıramamıştır? Asya ve Uzak Doğu'da bir biçimde büyük darbeler alan emperyalizmin yerli uzantıları Yakın Doğu'da neden 'işbaşı' yapabilmiştir? Emperyalizmin 'arka bahçesi' Yakın Doğu'da verilecek mücadele ve örgütlülüğün nasıl olması gerektiği neden saptanamamıştır? Gerek sınıf mücadeleleri ve gerekse emekçi halk hareketleri bakımından sınıfsal billurlaşmalar öteki bölge halklarına göre daha 'gelişkin' olan Türkiye'de emperyalizmin (iç ve dış; gerici ittifakın), 'zayıf halkası' neden kırılamamıştır? Kütlesel başkaldırıların, yerel, ulusal, sınıfsal motiflerinin bilimsel öğretiye dayalı değerlendirilerek yeni nitelikler kazanabilmesi, niye donanımlı bir İSP'nin kurmaylığında değil de burjuva ve küçükburjuva "sol" eğilimlerin kuşatmasındadır?

Kır ve kent küçükburjuvazisinin pek çok alanda yaygın oluşunun sebepleri nelerdir? Küçükburjuva "sol" akımların izolasyonu nasıl kırılıp aşılabilinir? Modern Proleter Devrimci düşünce-davranış çizgisinin burjuva ve küçükburjuva "sol" akımlar üzerindeki hakimiyeti nasıl gerçekleştirilebilinir? Uluslararası tekelci sermayenin, kapitalizmin, emperyalizmin, hegemonların gündemi nasıl kavranılır ve emperyalizme-kapitalizme karşı tutarlı bir mücadelenin hattı ve mevzisi nasıl oluşturulur? Siyasal ve sosyal devrimlerin, devrimci durumların oluşmasına rağmen, coğrafyamızdaki bu bir türlü tükenmeyen ve tüketilemeyen engin sosyal muhalefetin en ileri dinamikleri neden yığınağı olması gereken yere yapamıyor? Devrimci cenahımızdaki birer gerçeklik olan ve bütün altüst oluşlarda hakim gerici sınıfların 'yeni' birer mevzi kazanmasından başka bir şeye yaramayan 'örgütler anarşisi' ortamımız neden bir türlü kırılıp aşılamıyor?

Devrimci ve Marksist geçinen Sol cenahımız Türkiye'nin tarihini, sosyal yapı ve dokusunu, kültür ve geleneklerini ve insanımızı yeterince tanıyor muydu? *Devrimci Hareketi* var eden, devrimci tarih ve geleneklerimiz arasında öğrenmemiz gerekenler tutarlı bir tarih ve sınıf bilincimizin uzantısında değilde, çeşitli idealizasyon ve mistifikasyonların uzantısında mı seyredecekti? Resmî tarih ve resmî ideolojilerin binbir tahrif ve kuşatması yetmiyormuşcasına bir de cenahımızda yaratılmak istenen 'resmî tarih' ve 'resmî ideoloji'ler, bilinçli çarpıtmalar, herkesin paşa gönlüne göre tarih yazması, gelenek yaratmaya kalkışması, genç kuşaklara tarihsel deney birikimlerimizin bilimsel ve doğru biçimde aktarılamayışı, kolay ve ucuz yöntemlerle, yüzeysel yaklaşımlarla derinlere inilmesi neden bu kadar zordu ve bu hesaplaşma süreci neden bu kadar uzun sürmüştü? Coğrafyamızdaki sınıflar mücadelesi ve emekçi halk hareketlerinin daima yenilgiye uğratılması, devrimci

başkaldırıların kıyım ve kırımlardan geçirilmesinin bu düzeyde yaygın ve kolay olabilmesi SSCB'nin dış politikasına uyumlu teori/pratiklerin suçu yüzünden miydi? Yoksa emperyalizmin, özellikle de İngiltere'den sonra bölgenin jandarması ABD emperyalizminin çok yönlü "sinsi kuşatması" ve ABD'ye kölece bağımlı yerli burjuvazinin çok güçlü oluşundan mı ileri geliyordu? Ya da "Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi" yöntemi dururken, "tercüman civanlar" tarafından ülkeye ithal edilen yalan-yanlış ve disiplinsiz, hesapsız tercüme kitaplar furyasının yarattığı bilinç bulandırıcı 'ortam' yüzünden miydi? Bilimsel sosyalizm dışı akımların (troçkizm, maoizm, anarşizm, goşizm, ekonomizm, parlamentarizm, reformizm, uvriyerizm, popülizm, volantarizm, avanturizm, vb.) yerden mantar biter gibi yaygınlaştırılmak istenmesi neyi/neleri işaretliyordu? Aşırı teorisizme ve entelektüalizme kayıp burada bir sekt oluşturanlar, ideolojik-teorik çalışmalarını ayakları üzerine oturtacak sınıf bilinçli militan kadrolarla böyle bir disiplinle buluşturmayı neden düşünmemişti? Dil, kavram, terim ve terminolojide yapılan yanlışlar neden bu düzeyde seyredebilmiştir? Sınıflar mücadelesinin giderek keskinleştiği pek çok ülkede olduğu gibi, Türkiye'de de: Temel devrimci gücün İSP'nin kurmaylığındaki proletarya değil de, küçükburjuva "aydınlar" ve öteki "marjinal" gruplar olduğunu ileri süren, Bilimsel sosyalizm tarafından ideolojik yenilgiye uğratılmış Bakunin ve H. Marcuse vb.'nin tezleri neden cenahımıza enjekte edilmek isteniyordu?

İşçi sınıfı ve emekçi halkların yaratıcı gücünü göremeyen pek çok grup marksizm dışı 'bireysel terörizm'in cazibesine neden hemencecik kapılabiliyordu? Bu türden akımların cazibesine çekilen bazı grupların gerçekleştirdiği "devrimci eylemlerin" emperyalizmin kuramlarıyla örtüşerek, işçi sınıfı ve emekçi halklara çok büyük zarar verdiğinin somutta yeterince anlaşılmasına rağmen, bu çizgide neden ısrar edildiği niçin sorgulanmamıştır? 'Yeni Sol'un ve bilcümle avantürye moda akımların kendiliğindenci işçi ve gençlik örgütlenmesini tahrik etme düşüncesi neden İSP'nin oluşturulması davasının önüne konulmaktadır? Gençliğin dinamizmini işçi sınıfının yanına ve onun koruyuculuğuna getirmeyi amaçlayan teori-pratikler, emperyalizmin çok yönlü kuşatmasıyla neden bu düzeyde risksiz 'izole' edilmek istenmektedir? 15/16 Haziran Hareketi ile açığa vurulan burjuva ve küçükburjuva "sol" akımların *Devrimci Hareket*'e verdiği bütün ve çok yönlü zararlar neden aza indirilememiştir? Vb. vb...

Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar yukarıda özetlenen sorulara ve sorunlara en gerçekçi cevapları vermek durumundadır. Marksistler, bilimsel yönteme dayanarak olgu ve olayları irdeleme şansına sahiptir. Coğrafyamızdaki işçi sınıfı ve emekçi halk hareketleri ancak böylelikle açıklanabilir. Gerekli kurumsallaşmaların oluşturulmasına yönelen Sol, ancak o zaman ve o takdirde 15/16 Haziran deneyimini anlamaya çalışır ve nasıl aşılacağını öğrenir. Daha organize ve donanımlı kitlesel çıkışların hangi ilke ve disiplinler ile hayata geçirilmesi gerektiğini öğrenmek ve denemek, ayrıca bir daha yenilmemek ve yenmeyi öğrenmek için de mutlaka kurumsallaşmak gerekecektir. Kurumsallaşmayı ve kalıcı kurumlar oluşturmayı becere-

meyen bir Sol, burjuva diktatörlüğünün yıkıntıları arasında bir daha asla belini doğrultamaz.

Sıkça tekrarladığımız gibi; İSP'nin oluşturulması mücadelesinde ve organize geleneğin uzantısında, "Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi" sorunsalını burada da anışımızın sebepleri vardır. Anadolu'daki sosyal uyanışa, işçi ve emekçilerin sesine kulak vermek, onların nabzını tutabilmek gerekiyor. Üretim, mülkiyet ve paylaşım (bölüşüm) ilişkilerini ters yüz edecek, emekten ve emekçiden yana bir dünyanın oluşumu için, bulunduğumuz coğrafyadan beklenen ve dünyadaki sosyal kurtuluş deneyimlerine örnek teşkil edebilecek kurumsallaşmaların temelini döşemek gerekiyor.

Sınıflar Mücadelesi Tarih ve Geleneklerimiz Arasında Aşılamayan Bir Deneyim; 15/16 Haziran Kadrolarca Neden Doğru ve Kapsamlı Biçimde Değerlendirilemedi? "Birlik" Teleffuz Edenler Neden İpe Un Seriyor?

15/16 Haziran'ın Devrimci ve Marksist Sol Kadrolarca doğru ve kapsamlı biçimde değerlendirilemeyişinin çok yönlü sebepleri vardır.

Tarihi TKP'nin ve 1. Tip'in ideolojik ve sınıfsal bileşimi başta olmak üzere, bu geleneği süreklilik ve kopuş içinde aşmaya aday örgütlerin bileşimi küçükburjuva "sol" eğilimlerle malûldü. Bir türlü modern proleter karakter kazanamayan bu örgütler içinde gereken hesaplaşmalar bir türlü gerçekleşememiştir.

İdeolojik ve sınıfsal bileşimi tartışmalı bir "sol"un çeşitli zaafları aşılamayınca tutarlı bir 15/16 Haziran değerlendirmesinin de önü kapalı olacaktır.

Hamaset yüklü 'yaşasın şanlı direşimiz', 'işçiler ayaklandı', 'direnişi biz örgütledik', vb. yollu yaklaşımlar dışında elbette değerlendirme yapılamazdı.

Aynı zamanda kendiliğinden kurulan "sol" örgüt ataklarıyla uyuşup örtüşmediği için, şablonlarına ters bir 15/16 Haziran'ın çarpıtılıp sulandırılması böylelerince çok daha kolay bir yaklaşımdı.

Günümüzdeki bazı sendikal ve siyasal örgütlenmeler, 15/16 Haziran'ı kendi ideolojik ve sınıfsal çıkarları uzantısında devrimci özünden soyutlayıp sömürmekle meşgûldür. Böyleleri, sınıflar mücadelesi tarih ve devrimci geleneklerimiz arasında, tarih ve sınıf bilincini yitirmiş, belleksiz, belkemiksiz kimlikleri ve örgütleriyle yarın da işbaşı yapmak isteyecektir. Bu türden çabalar, özellikle genç kadroların belleğinde önemli boşluklar bırakmaktadır.

Kolektifimiz, tarih ve sınıf bilincimizi köreltmeye aday bütün uğraşları izlemekte ve kaydını düşmektedir. İşçi sınıfı yörüngesi dışındaki akımların 'panzehiri' olan İSP'nin oluşturulması davasının peşini bırakmamaktadır. Sosyal hafızamızı kaybettirmek isteyenlerin niyetlerini açığa vurmaya devam etmektedir. Bu yöneliş bizlerin hem hakkı ve hem de ödevidir.

Genç kadroların bilimsel bilgi edinmesi ve bilinçlenmesini, doğru teori-paratiklerle buluşmasını engelleyen küçükburjuva moda örgütlerin tek yanlı ajitasyon ve propagandasının kırılması başlı başına bir sorundur. Böylelerinin sosyal ömrü-

nün 31 yıldır sürüyor olması Devrimci ve Marksist Sol Kadroların zaafı yüzündendir.

Günümüzde birilerinin aleyhine daha da kısalan bu süreç bazı önemli gelişmelere de gebedir.

Etik, ideolojik, teorik, örgütsel ve siyasal olarak hiç bir ileri atılımla kendini bir türlü yenileyip değiştirmemiş olan "sol", bu türden ihtiyacı hiç bir şekilde duymamıştır; bu türden bir örgütlülük'ün tek amacı: stratejik faydacı yaklaşımlarla ve ne pahasına olursa olsun "kendisini" ayakta tutmaya dönüşmüştür. Işık hızıyla çizgi değiştiren, esneklik ve kıvraklıkta dansöz Nana'ya taş çıkaranlar peydahlanmıştır.

Tarihi ve devrimci geleneği olmayan bir "sol" örgütlenmede, yapanlar dururken, devrimciyi oynayanların, lafazanların, aydın-entelektüel geçinenlerin ve bilcümle şarlatanların işbaşı yapması, ayrıca trenin makasının bu türden örgütlere açılması, sistemin mantığına ters değildir.

Genç zihinlerin bulandırılması, *Devrimci Hareket*'in giderek daha da parçalanarak bölünmesi, hegemonların düşünü kurduğu projenin hayata geçirilmesi demektir.

15/16 Haziran hakkında çok açık ve net biçimde söylenecekse: Siyasî bir öze sahip bu hareketin, düzenin hiç bir kurumu, sendikası ve örgütü tarafından massedilemeyişi yargısı, İSP'nin oluşturulması için çok yönlü çabaları gündemine alan ciddî kadroların ortak bir kanısıdır.

15/16 Haziran'ın ne anlama geldiğini göz ardı edenler ve bu eylemlerden geleceği kazanmaya yönelik doğru sonuç ve dersler çıkaramayanlar, sırasıyla bütün 1 Mayıs gösterilerinde, 1980'lerdeki Tariş vb. eylemlerde, 1995 Mart'ındaki Gazi olaylarında kitlelerin ayağa kalkışınıda bilimsel olarak inceleyememiş, bu eylemlerden dersler çıkaramamıştır. Gazi olaylarında; önceden tutarlı bir işçi-kitle çalışması yapmamış olanlar içinde, olayların patlak vermesiyle, bir yandan olayları küçümseyenler çıktığı gibi, öte yandan bu türden kalkışmaları küçükburjuva öznel yaklaşımlarla, -her örgütün bu eylemden parsa çıkarmak isteyişiyle- yöre halkını hesapsız eylemleriyle yoran, sosyalizmden uzaklaştıran, kitlelere bir şey öğretmeyen ajitasyonlarıyla harcamaya kalkışanlar olmuştur. Böyleleri 15/16 Haziran'ı da anlamamış olanlardır.

PARTİ ve *Partileşme Sorunu*'nu ve bu yoldaki anılan-anılmayan çabaları ustaca gündemden kaçıranlar, bokstaki 'kroke' durumundaki gibi, umarız bir gün sayı hesabıyla kendilerine gelecektir.

Türkiye işçi sınıfı nicelik ve nitelik olarak gelişen bir sosyal sınıftır. Üretimin karakteri işçi sınıfının rolünü de belirlemektedir. Ülkedeki bütün ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel çarpık gelişmeler kır yoksullarını daha da yoksullaştırmıştır. Çarpık kentleşme ve "iç savaş" koşulları kentlere göçü artırmıştır. Kır ve kent yoksulları büyük bir işsizler ordusunu veya "yedek iş rezervi"ni yaratmıştır. Modern proletaryanınkine benzer niteliklere sahip olan işsizler ordusu, çalışma imkânı bulmuş işçilerin istihdamını tehdit edecek bir konuma gelmiştir. İşsizler, bunalım dönemlerindeki kitle eylemlerinde giderek proleterleşme eğilimleri kazanmaktadır.

Kırda ve kentteki kapitalistleşme giderek büyümüş, gaddar, ilkel ve kıyıcı karakteriyle finans oligarşisini daha da palazlandırmıştır. 'Anadolu Kaplanları' tekelci sermaye ile bütünleşmek istemektedir. Avantalar ve yağmalar ülkesinde bir yandan 'sabun köpüğü' misali gelişen sanayiîler öte yandan Tahtakale'nin spekülatif, çapul ve lumpen esnafı 'serbest pazar ve piyasa'yı belirlemeye çalışmaktadır!...

Kendi gelenek ve göreneklerini büyük kentlere taşıyan yoksul kır emekçileri kentleri kuşatmıştır.

Kır ve kent emekçileri (yoksulları) işçi sınıfının ana dokusunu oluşturuyorsa, Modern Proletarya da bu Anadolu emekçilerinin oluşturduğu yapının omurgasıdır.

Türkiye işçi sınıfının kolektif iradesi, niteliği ve deney birikimi kendi sınıfsal çıkarları ve sosyal kurtuluşu doğrultusunda, PARTİ ve *Partileşme Sorunu*'na çözüm yöntemleri üretmek zorundadır. İşçi sınıfı ve sosyalizm diye söze başlayanlar, gerçekten emekten ve emekçiden yana iseler, bütün çaba ve emek güçlerini bu doğrultuda buluşturmakla yükümlüdür. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği gerçekleşemez ise, burjuvazinin rahatlıkla uygulayageldiği baskı ve sömürü politikası geri adım atmayacak, tahkimatını pekiştirecek, iç politikadaki sömürgeci kimliği ile işçi ve emekçilerin haklı taleplerini yanılsamalı vaad ve ikiyüzlü yaklaşımları ve demagojileriyle geçiştirmek isteyecektir.

Hakim gerici sınıflar ittifakı ile emperyalizmin gündemini yeterince bilince çıkaramayan bir "sol", emeğin üretim faaliyetindeki rolünü kavrayamadan büyük darbeler alacaktır; almaktadır.

Kimi "sol"ların çürümüş kapitalist-emperyalist "globalleşme çağını" devrimci yoldan dönüştürmek, insanın ve insanlığın sosyal kurtuluşunu gerçekleştirmek gibi marksist bir bakış açısı dahi kalmamıştır. Bu türden kapsamlı bir dönüşüm, ancak yerel, ulusal, sınıfsal ölçekteki devrimci dinamiklerin evrensel ile buluşup bütünleşmesiyle mümkün olacaktır. İSP'nin oluşturulması görevi bu açıdan önemlidir. Emperyalizme karşı son darbeyi vuracak güçlerin dağınık özne ve nüveler halinde oluşu, *Devrimci Hareket*'in kadrolarının temel konularda anlaşarak, buluşup bütünleşemeyişi, bunun içinde şart olan bir 'ön proje'nin tasarlanamamış oluşu son derece kaygı vericidir. Yurt içinde, dışında, cezaevlerinde Sol'un içine düşürüldüğü bu durumdan kurtarılması üzerine pek çok çevrenin çıkış yöntemlerini tartıştığını biliyoruz. 'Çıkış yolu' veya "Çıkış Hattı' üzerine kafa yoranlardan fantaziler, aşınmış tezleri yeniden dillendirmeler yerine, gerçekleşme ihtimali olan somut önerilerin çıkmasına ihtiyaç duyulmaktadır. 'Somut öneri'lerin hayat bulması içinde kadrolar arası bir diyaloğa gerek vardır. Yaşamları boyunca fraksiyoncu sekterliklerin, binbir çeşit spekülasyon ve entrikanın içinde kaybolanlar, birbirleriyle keyifli bir bardak çay dahi içmenin tadına varmamış olanlar, işçi sınıfı ve emekçi halkları tanımayanlar, aşırı teorisizmin ve entelektüalizmin girdaplarında maddî-manevî varlığını kaybedenler, aranan diyaloglardan da doğallıkla kaçacaklardır.

"Ben partiyim, biat edin" havasına girenlerin yaratıcı diyaloglardan kaçacağını, 'Devrimci Oturum' disiplinine uymayacağını, aşım dahi yapamayan 'arı beyi' gibi bir yaşamı sürdürmek isteyeceğini, sosyal pratiklerde aşınmış tez ve örgütle-

riyle bilerek cehenneme kadar inatla yürüyeceğini, sonuçta da nehrin karşı yakasına geçerek ihanet edeceğini biliyoruz. Tarihte ve ülkemiz pratiğinde; işçi sınıfı ve sosyalizm adına yola çıkıp da hayatın ve mücadelenin gereklerini yerine getirmeyenlerin (halklarına ve kendilerine karşı işlediği- gerçekleştirdiği) dram ve trajedileri ayrıntılı olarak gösteren pek çok ibret dersi yazılıdır.

Ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel bunalımın cenahımızda yarattığı çöküntü ve tahribatın giderilmesini bilincinde ve yüreğinde hissedenler gerektiğinde ideolojik tartışmayı da bırakmak, ertelemek zorundadır. İdeolojik tartışma her zaman ve bütün süreçlerde asla kesilmemelidir. Kadrolar arası tartışma sosyalist demokrasinin güvencesinde mutlaka işletilmelidir. Fakat, sürecin ve anın son derece önemli hayatî sorunları çözüm bekliyorken, Devrimci ve marksist olan her birim, ideolojik tartışmayı erteleyebilir. Eğer İSP oluşturulmuş, PARTİ'nin ilke, kural, yöntem ve normları yerli yerine oturtulmuş, işletilmiş ve güvenceye kavuşturulmuşsa, işte o zaman 7 adet "legal" 51 adet "illegal" örgüt, çevre, grup, vb.leri arasında stratejik amacı bir pek çok birimin neden ayrı ayrı cenahlarda durduğunun "gerekçesi" de ortadan kalkmış olacaktır.

"Komünistlerin Birliği" saptaması veya ifadesi, tesbih misali çekilen ve çok sömürülen "marksizm-leninizm-bolşevizm" tekerlemesi gibi algılanılıyorsa, bir gün yeri gelir, bu "elma şekeri"nin çöpü yalayanların gözüne batar. Kimi birimlerin tükenip teslim olduğunu ve artık "kılıçlarını attığını", organlarında "birlik" için gereken şartları dikte ettiğini de görüyoruz. Hakikî birlikçiler legal basın-yayın aracılığıyla ve "kuş diliyle" çağrı ve öneri yapmaz. Birlik teleffuz eden gider gereğini yapar.

***

Bu ve benzeri konu ve sorunları sıkça tekrarlamamızın sebebi cenahımızın derlenip toparlanmasının önünde acilen aşılması gereken bir "ur" olduğu içindir: İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi buluşturup bütünleştirme başarısını gösteren akımlar, ancak böylelikle *Komünist* isim ve sıfatlarını kullanmayı hakederler. Türkiye'de en çok sömürülen ve sağlı "sol"lu burjuva partileri tarafından da onaylanarak kabul edilen bu malûm akımlar, meşruluk ve yasallığını, tarihimizdeki devrimci geleneklerden almamıştır; ülkede böylesine profesyonel çalışma gösteren, meşruluk ve yasallığını devletten değil, Kadrolardan alan bir KP yoktur. Kendiliğinden keyfî biçimde kurulan ve "komünist" adını her nasılsa kullanan ve amatörce çalışan örgütler vardır. Örgüt başka *PARTİ* (İSP) başkadır.

Anılan bu türden örgütler aracıyla 'parti' ve 'devrim' çağrışımı yapanlar bilerek-bilmeyerek (fark etmez), ya *PARTİ* düşmanıdır, ya da *DEVRİM* kaçkını.

Devrimci ve Marksist bir *PARTİ* (İSP) yokken, henüz oluşturulamamış iken, varmış gibi davranmak, 'parti' taklidi yapmak, siyasî gelişmelere olay ve olgulara işçi sınıfı ve emekçilerin çıkarları açısından değil de, hakim gerici sınıflar ittifakının çıkarları açısından bakmaya, açtığı kanallarda yürümeye, sosyalizme darbe vurmaya hizmet eder.

Komünist adını "özgürce" kullanmaya meraklı programsız partiler ve partisiz

programlar, İSP'nin oluşturulması görevinin önündeki engellerden biridir. Böyleleri Türkiye'deki en anlamlı sosyal muhalefet dinamiklerinden; 1) İşçi sınıfı ve emekçiler, 2) Sosyalist hareket, 3) Yoksul Kürt ve Türk köylülüğü'nün siyasallaşarak yeni nitelikler kazanması ve sosyal hayatta eksikliği duyulan komünist bir örgütlenme; (İSP)'nin oluşturulması yerine, bu engin sosyal muhalefeti harcayıp sulandırıcı bir işleve soyunmuştur.

Devrimci ve Marksist Sol Kadroların amacı ise, işçi sınıfı ve sosyalist hareketi değişik niyetlerle parselleyip bölmeyi hedefleyen bu türden küçükburjuva "sol" akımların etkisini kırıp izole etmek veya azaltmaktır. Aynı zamanda programı, strateji ve taktikleri sosyal pratikte doğrulanmış, doğrulanmaya aday, birleşik ve güçlü bir İSP'nin oluşturularak, *Devrimci Hareket*'in ciddî, güvenilir ve donanımlı bir kurmaylığa kavuşturulmasına çalışmaktır. İktidarı almayı amaçlayan bir örgütlenmenin yolu buradan geçer.

Türkiye'deki sınıflar mücadelesi, böylesine kapsamlı bir projeyi örgütleme görevini kadroların önüne koymuş ve dayatmıştır. Bu kritik anda 'parti' ve 'devrim' çağrışımlarıyla işi idare cihetine gidenleri ciddiye alıp eleştirmenin de bir anlamı yoktur. Kadroların hayat ve mücadeleden öğrendiği en anlamlı ders ve çıkardığı sonuç buysa, bu görevin gerekleri yerine getirilecektir.

Kendiliğinden Kurulan Örgüt Ataklarıyla Malûl Bir Sol'un 'Parti' Çağrışımı Yaparak Solu Bölmek Dışında Bir 'İşlevi' Kalmamıştır. Böylelerinin Ayaklarını Bastığı Anadolu Toprağını ve İşçi-Emekçi Halkları Tanıyıp Politika Üretebilmesinin Önü Kapalıdır. Kütlesel Çıkışları, 15/16 Haziran'ı "Kendiliğindenci" Yaftalarıyla Gölgelemeye Kalkanların Bilimsel Disiplin Kazanması da Düşünülemez.

Kolektifimiz, elindeki bütün imkân ve araçlarıyla geleceği kuracak genç kadroların bilimsel bilgi edinmesi, bilinçlenmesi, tarih ve geleneklerimizi doğru biçimde öğrenip özümleyebilmesi için elinden geleni değil, *gerekeni* yapmıştır. 15/16 Haziran deneyimi de sınıflar mücadelesi tarih ve geleneklerimiz arasındaki önemini koruyan bir deneyimdir. Kendi payımıza bu süreçten çıkarmaya çalıştığımız deney ve dersleri dışımızdakilerle paylaşma çabası içinde olduk. Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar arasında olması gereken yaratıcı diyaloğun temelini döşeyecek kimi telif eserlerimizi, eleştirel katkıya muhtaç haliyle tartışmaya açtık. Sol'daki dağınıklığın, hayatı ve mücadeleyi kucaklamaya aday *PARTİ* (İSP)'nin oluşturulması için, doğadaki kadar sabırlı olmaya çalıştık. Tarihsel iyimserliğimizi, her şeye rağmen, köreltmedik. Devrimci işler yaparak kadroların birbirinin dilinden anlamasını, deney aktarımı yapmasını, birbirinden öğrenmesini, yan yana yürümesini sağlamaya çalıştık.

Tam 27 yıldır, Sol'un yığınağı nereye yapması gerektiğini araştırdık; parti yerine ikâme edilen bilcümle örgütlerin, sağ ve "sol" teslimiyetçi oportünist akımla-

rın karşısında, Proleter Devrimci kimlik ve kişiliklerimizle vurguyu daima aynı noktaya ve hedefe yaptık.

Devrimci Hareket'i bölmeyi ve işlevsiz kılmayı amaçlayan küçükburjuva heves ve tatmin araçlarını üreten, düşmanın işini kolaylaştıran, özsüz-köksüz teori-pratiklere asla kan vermedik. Yüzde yüz bağımsız ve yüzde yüz işçi sınıfından yana taraflı kimliğimizi koruduk.

Elimizdeki araçları devrimci ve marksist olan bütün birimlerle, devrimci işler yapmak üzere paylaştık. Hiç bir devrimci kişi veya kuruluşa asla zarar vermedik. Genel devrimci hizayı bozanları (kalemimizi kirletmek pahasına), eloğlunun cenahımızdaki uzantılarını zevkle açığa vurduk; onlara en büyük darbeyi *Kolektifimiz* vurmuştur. Böylelerine zarar verdik. Bu türden görevimizi yerine getirmeye devam ediyoruz.

İşçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği mücadelesindeki teori-pratikleri, doğru adres göstererek, yanılgı ve yanlışlarımızı dile getirmekten korkmayarak, cenahımızda yeni bir ahlâk anlayışı ve ilişki ikliminin oluşmasını özledik. 'Politik açığa vurma' görevimizi yerine getirirken hakikatın yanında olduk; doğrulara (kim yaparsa yapsın) sahiplendik. Eğrilerin ayıklanmasına çalıştık.

15/16 Haziran'ın işaretleyip yol gösterdiği yörüngeden kopmadan 'Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi' sorunsalına zarar vermeden *Devrimci İş* yapılmasını işlevsiz örgüt kurma ataklarına yeğ tuttuk . Hayat ve mücadele aradan geçen 31 yılda yapmaya çalıştığımız pek çok saptama ve değerlendirmenin doğruluğunu acı deney ve kayıplarla bir kez daha kanıtladı; İSP'nin oluşturulması davasının önünü kesmeye aday örgüt kurma girişimlerini açığa vurdu. *Devrimci Hareket*'imizin güvenilir, ciddî ve donanımlı bir güvenceye kavuşması için yapmaya çalıştığımız ve hayatın bize öğrettiğini sandığımız eleştiri, uyarı ve önerilerin tamamı sosyal pratikte bir bir doğrulandı. Bütün bunlardan dolayı asla kibir ve gurura kapılmadan 'birer öğrenci' kimliğimizle, benmerkezci "gelin biat edin!" zortlamalarına karşı gereken bir hattı ve mevziyi korumayı başardık.

Günümüzde tek tek ve yüz yüze konuştuğumuz devrimci ve marksist birimler artık tükendiklerini, sınıra dayandıklarını ve hatta dibe vurduklarını ifade etmekten çekinmiyorlar. Fakat bunu organlarında yazmıyor, panellerde dile getirmiyor, taraftarlarıyla bu çözülmeden nasıl kurtulacaklarını tartışmaya açmıyorlar...

Siyasal ekonomik bunalımın giderek dayanılmaz boyutlara geldiği, özellikle de 28 Şubat 1997'den bu yana yaşanan olaylar, sistemin çöküşünü işaretleyen gelişmeler ve cezaevlerindeki devrimci tutsakların baskı, terör, katliam ve hileli yöntemlerle "F Tipi Cezaevleri"ne kapatılması olayı, pek çok "sol" örgütün yaşadığı sıkıntıları daha da derinleştirmiştir. Devrimci ve marksist iddialı kimi örgütler sistemin çöküşüyle paralel biçimde çözülme sürecine girmekten kurtulamayacaktır. Ayakta kalmak için kimi değerler yaratan sosyal dinamiklerine tutunmak imkânları da bir bir ortadan kalkınca, bu türden "sol"lar son derece ilkel ve laçka-liberal ilişkiler ortamına sürüklenmeye başlamıştır. "Legal" ve "illegal" çalışma yapan örgütler ne kendi içinde ve ne de dışındaki kadrolarla diyaloğa girmek niyetindedir.

"Sol"da ihtiyaç duyulan örgüt siparişi de ABD'den gönderilen, ya da Bilderberg ve Tiralteral Commission marifetiyle dikte edilmektedir.

Kitleler, sahte müslüman, sahte milliyetçi, sahte sosyaldemokrat ve naylon komünistlerin çeşitli ve çok yönlü üvertürleriyle uyutulmak isteniyor.

"Sosyal devletin" çöküşünü derinleştirip iyice açığa vuracak, kitlelerin gözündeki bağı açacak ve taleplerini birer 'geçiş projesi' ile dillendirecek hiç bir örgüt yoktur.

"Komünistlerin Birliği" sorunsalını lafzen dillendirip yarım-doğruları söyleyenlerin de "kendi amentuları"nı okuduğu, "kendine müslüman" bir aymazlıkla işi idare cihetine gittiği çaldıkları çürük mayadan, kurduğu ilişkilerden ve yayınlarından anlaşılmaktadır.

"Birlik" telaffuz edenlerin en büyük birlik düşmanı olduğu anlaşılmış, "Ben partiyim, vahiy geldi, biat edin!" benmerkezci megolomanilerine girdiği görülmüştür.

Günümüz Türkiye'sinde maddî-manevî, etik-moral değerlerin ışık hızıyla değiştirilip çürütüldüğü bir ortamda Sol'da bu çürümeden nasibini almıştır.

Sosyal çözülme ve çürümeden kurtulup çıkış yöntemleri üretecek olan biricik yol, Devrimci ve Marksist Sol Kadroların diyaloğundan üretilecektir. Devrimci ve Marksist iddialı hiç bir birimin bu yolda ne bir ön hazırlığı ve ne de tartışmaya değer bir projesi mevcuttur. Kimilerinin ise, hernasılsa kendiliğinden kurduğu veya ele geçirdiği örgüt oyuncaklarını bir süre daha koruyabilmek dışında ciddîye alınabilecek hiç bir kaygısı bulunmamaktadır.

Bu durumda bu kitaba yüklemek istemediğimiz ve 31 yıl öncesinden hayatın ve mücadelenin bize öğrettiğini sandığımız önerilerimiz öne çıkmaktadır. Meraklısına incelemesi için bir anlamlı not düşülmesi dışında yapacağımız bir öneri yoktur.

15/16 Haziran'dan bu yana geçen süreçte, işçi sınıfının malı olan bu hareketi öznel ve bilim dışı değerlendirmelerle kimi örgütlere mal eden anlayışlara, şimdi de İşçi, Kadın, Kürt dalkavukluğu yaptıktan sonra, nemalanacakları tek şey olarak gençlik kesimi kalmıştır. Ne yazık, öğrenci gençlik kesimi hâlâ kimi küçükburjuva "sol" eğilimlere kan ve can veren bir kesimdir. Öğrenciler katında her zaman bulunan dinamizmi, işçi sınıfı ve emekçi halkın en militan gücüyle buluşturmayan, onun koruyuculuğuna taşımayan her siyasî "sol"eğilimin mutlaka işçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketten saklayıp kaçırdığı bir şey vardır.

15/16 Haziran'ı "kendiliğindenci" yaftasıyla gölgelemeye kalkanları ciddîye alıp eleştirmek bizim işimiz değildir. 15/16 Haziran'ı yapanlar bu görevlerini 31 yıl önce bizzat yaparak, 25 yıl önce de yazarak yerine getirdiler ve belgeleyip genç araştırmacıların ve okurların denetimine sundular. Cevaplanmış soru ve sorunları bir kez daha tekrarlamanın bizim açımızdan bir anlamı da yoktur.

Yalnızca şunlar söylenmelidir. Bir panelde, "kendiliğinden kurulmuş bir çok örgütün varlığını sürdürmesine rağmen, 15/16 Haziran'ın nasıl da organize edildiğini, kendilerinin hiç bir dahli olmadan nasıl yönlendirildiğini, bu kadar işçinin âdeta bir düğmeye basarcasına nasıl işlerini bırakıp sokağa çıktığını, iki güne sığmayan direngenlikleriyle Hareket'in nasıl aylarca sürdürüldüğünü ve 'kendiliğindenci'lik yaftasıyla neden bu hareketin üstünün örtülmek istendiğini, bir türlü kav-

rayamayan genç arkadaşın yönelttiği sorusuna verdiğimiz cevabı burada tekrarlamak istiyoruz:

"Genç arkadaş, ünlü kimyacı Lavoisier diyor ki; 'tabiatta hiç bir şey yoktan varolamaz, varken de yok olmaz! Sosyal olaylar da sebepsiz, rastlantısal ve kendiliğinden oluşmazlar. 'Kendiliğindenlik' veya 'cilik' literatürü, sosyalist terminolojiye, manifaktür'den modern üretime (fabrika üretimine) geçerken, henüz proleter kimlik ve kişilik taşımayan ve çoğu lumpen olan işçilerin, böylelikle, işlerini kaybetmeleri sonucunda, fabrikaları, makinaları tahrip eylemleri ve düşmanlıkları sonucunda, Fransızca 'spontan' kelimesiyle dillendirilmiştir. Makinayla üretimden günümüze kadar 300 yıl geçmiştir. Bu süreçte modern proletarya tarih sahnesine çıkıp gelmiştir. Modern burjuvazi, kendi bağrında kendi sonunu getirecek, nüveyi, modern proleteryayı üretmiştir. Modern proletarya çeşitli sınıf savaşlarında pişip, sınıfsal çıkarlarını nasıl koruyup geliştireceğini öğrenmiştir. Sosyalizm böyle doğmuştur. Türkiye işçi sınıfı da bu süreçten haberlidir. 150 yıllık bir tarihi geçmişe sahiptir. Devrimci gelenekleri ve birikimleri vardır. İşçi sınıfı Paris Komünü'nün, ardından büyük Ekim Sosyalist Devrimi'nin nasıl gerçekleştiğini öğrenmiş ve görmüştür. İktidara yürüyen, sosyal devrimi gerçekleştiren sınıf işçi sınıfıdır. Bu sınıfın gerçekleştirdiği 15/16 Haziran'ı 'kendiliğindenci' olarak tanımlamaya yeltenenler, ya diyalektiğin yasalarını bilmiyorlar veya kasdî çarpıtmalarla kendiliğinden kurdukları örgütlerini parti yerine ikâme etmenin verdiği telaş ve sıkıntıyla böyle diyerek kendi kabahatlerini örtmeye yelteniyorlar. Onları mazur görüyoruz.

Size çarpıcı bir örnek vereyim: Şu günlerde, ünlü İtalyan sinema yönetmeni Bertolucci'nin '1900' adlı bir filmi oynuyor. Filmin bir sahnesinde, köy işletmesi bir çiftlikte çalışan işçiler grev yapıyorlar. Fakat aralarında kimi işkilliler var. İşçilerden biri: *'Roma'ya gidip Parti'ye danışalım'* diye bir öneri yapıyor. Diğer bir işçiye, bakın pasif homoseksüel Bertolucci neleri söyletiyor: *'Hareket nerdeyse Parti'de oradadır!'*

Evet Bertolucci (Bir zamanlar İKP üyesi idi!) kadar dahi tutarlı bir tarih ve sınıf bilincine sahip olmayan bir 'sol' 15/16 Haziran'ın da nasıl organize edildiğini, nasıl yönlendirildiğini hiç bir zaman anlamayacak, anlamazlıktan gelecektir.

15/16 Haziran'da da işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği için mücadele eden Disk ve 1. Tip dışında da örgütler vardır. Eğer ille de bir örgütlülük (Parti) aranıyorsa, o da vardır; ve *Hareket'in içindedir.*"

15/16 Haziran Deneyiminden Çıkardığımız Dersler-Sonuçlar

1. 15/16 Haziran, 150 yıllık sınıflar mücadelesi tarih ve devrimci geleneklerimizin bütün kazanımlarını arkasına alan siyasî bir harekettir.

2. 15/16 Haziran, örgütlülüğü, sınıfsal bileşimi, yayılma istidadı göstermesi, işçi, işsiz, emekçi, aydın ve gençlik kesimlerini eyleme çekme başarısı göstermesi, doğurduğu hukukî ve çok yönlü sonuçlarıyla, vb. işçi sınıfının kendiliğinden değil, kendisi için sınıf olma bilinç ve kararlılığıyla gerçekleştirdiği bir eylemdir.

3. İşçi sınıfı kazanılmış haklarının korunması mücadelesinde Anayasa'ya

girmiş olan evrensel direnme gücünü ve hakkını kullanmış, tutarlı hareket etmiştir.

4. Başlangıçta işçi sınıfının sendikal birliğini gerçekleştirmeye aday Disk'in rolü olmasına rağmen, eylemin boyutlanmasıyla birlikte Disk üst yönetimi uzlaşmacı ve sağ teslimiyetçi bir politika izlemişken, eylemi tabanda örgütleyen nüveler, kendi iç örgütlülüğü ile 15/16 Haziran'ın amacına gölge düşüren sapmaları önlemiş, hareketi yönetip yönlendirmiştir.

5. 15/16 Haziran'ın etkisi yaptıklarından daha büyük olmuştur.

6. 15/16 Haziran Türkiye İşçi Sınıfı'nın ilk kez gerçekleştirdiği topyekûn bir ayağa kalkışıdır.

7. 15/16 Haziran'ın bir adım ileri sıçraması ihtimali, bir yandan sendika bürokrasisi ve işçi aristokrasisi, öte yandan parlamentarizme angaje "sol"lar, diğer yandan bu harekete kendi damgalarını vurmak için faydacı yöntemlerle yaklaşan her boydan "eloğulları"nın provokasyonlarınca kesilmek istenmiştir.

8. 15/16 Haziran'ı hazırlayan iç örgütlülük yerine ciddî, güvenilir ve donanımlı bir İSP'nin kurmaylığında gerçekleşmesi, bu hareketi daha anlamlı kılacaktı.

9. İşçi sınıfı bu eylemiyle, bir yandan sendika bürokrasisi ve işçi aristokrasisine, öte yandan işçi sınıfı ve sosyalizm adına ahkâm kesenlere, devrim simyacılarına, darbe-cunta heveslilerine, sağlı "sol"lu burjuva partilerine ve sosyal muhalefet odaklarının tümüne, ayrıca bilim ve akıl dışı teori-pratiklere unutulmayacak bir tarih ve sınıf bilinci dersi vermiştir.

10. İşçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği sorunsalının ne kadar önemli olduğunu, bizzat eylemiyle gerçekleştirmiş ve öğrenmesi gerekenlere öğretmiştir.

İşçi sınıfını gerici, ırkçı, din, tarikat ve etnisite temelinde ayrı ayrı bölüklere ayırmak, henüz sınıfsal kurtuluşunu görememiş işçileri gerici partilerin sömürüsüne terketmek, Sol'a yapılan en büyük ihanettir. İşçi sınıfı ve emekçiler arasında yaratılan Alevi-Sünni bölünmesi, Türk-Kürt, karşıtlığı vb. ayrılıkları sorumlu hiç bir kadro tahrik etmez; giderilmesi için çalışır.

11. İşçi sınıfı ve emekçilerin sosyal kurtuluşunun (siyasal-sosyal devrimlerin) bir macera olmadığını, kurmaysız, örgütsüz ve donanımsız kütlesel çıkışların nereye evrileceğini öğretmiştir.

12. 15/16 Haziran asla kendiliğinden bir hareket değildir. Hareketin bir iç örgütlülüğünün ve mantığının oluşu, gelişmesi, etkinliği, giderek organize biçimde yayılması, hareketin sıkıyönetim ve Ordu güçleriyle bastırılmak istenmesi üzerine, 3.5 ay süresince işyerlerindeki grev, direniş ve işi yavaşlatma eylemlerinin devam edişi, 5.000 militan ve önder işçinin işten atılması, harekete önderlik eden nüvelerin tutuklanması ve bir daha işe alınmayışı, bunların poliste, işkencede, mahkemelerde ve cezaevindeki devrimci tutum ve davranışlarıyla 15/16 Haziran'ı ve sosyalizmi savunmaları, vb. bütün bu göstergeler hareketin "spontan" olmadığının kanıtıdır.

13. 15/16 Haziran, 150 yıllık sınıflar mücadelesinde baskı ve terör altında tutulmak istenen, hakları gasbedilen işçi sınıfının birikmiş alacaklarının öne çıkması, yüze vurması ve işçi sınıfının siyasî taleplerinin *özü* anlamına gelir.

14. 15/16 Haziran, bir yandan sosyal muhalefetin diğer bileşenlerini ve dinamiklerini etkilemiş ve eylemin içine çekmiş, öte yandan "öncülük" "fiili öncülük" tartışmasını noktalamış, her iki durumda da işçi sınıfının öncülüğünü, tutulacak "ana halka"yı dosta-düşmana göstermiştir.

15. 15/16 Haziran Hareketi, işçi sınıfının tarihsel ve sosyal haklılığını ve fiili önderliğini pratikte sergilemiştir.

16. Bilimsel değeri olmayan, özsüz-köksüz, nesnel gerçeklikle ilgisi olmayan eklektik, aşamacı ve ithal devrim projelerini açığa vurmuştur. Anadolu'daki yerel, ulusal, sınıfsal iç deney zenginliğimizin üzerine bina edilecek tahlillerin gereğini öne çıkarmıştır.

17. 15/16 Haziran, farklı sendikalara bölünmüş işçi sınıfını, Türk-İş , Disk, bağımsız sendikalar ayrımına düşmeden eylemde buluşturup bütünleştirmiştir. Aynı zamanda sosyal muhalefetin en dinamik unsurlarını, kır ve kent yoksullarını, sendikasız-sigortasız işçileri, işsizleri, emekçileri, aydın ve öğrenci gençliği, memur ve öğretmen hareketini eyleme kazanmış, birleştirmiş ve bütünleştirmiştir. Bu niteliği ile de 15/16 Haziran bir ilktir, aynı zamanda aşılamamıştır.

18. 15/16 Haziran Hareketi, dönemin sosyalist hareketini hazırlıksız yakalamış, işçi sınıfına ve sosyalist öğretiye ters ve yanlış formüle edilen MDD, SD, DHD, vb. "devrim tez"lerini sosyal pratikte geçersiz kılmış ve nasıl olması gerektiğini, birilerini şaşkına çevirircesine, göstermiştir. Proleter Devrimci strateji ve taktiklerin, tutarlı bir işçi-emekçi-kitle bütünleşmesiyle, harekete nasıl bir ivme kazandıracağı ve sıçramalar kaydedeceğini, birilerinin gözüne batırırcasına, göstermiştir.

19. 15/16 Haziran Hareketi, hem işçi sınıfının kendisi için sınıf olma bilinç ve kararlılığını göstermiş, hem de politikada hesaba katılması gereken en önemli temel bir güç olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, bir dönüm noktası olarak herkese bir uyarı yapmıştır.

20. Hakim gerici sınıfların baskı ve terör uygulayageldiği, binbir çeşit "komplo teorileri"nin kol gezdiği, gizli cinayet şebekelerinin rahatlıkla işbaşı yaptığı, "iç savaş" kıvılcımlarının estirildiği, faşist ve faşizan cunta-darbe girişimlerinin emperyalizmin gündemini uygulamak için maniple edildiği bütün ortamlarda, tutulacak "ana halka"yı göremeyenlere tutarlı kütlesel çıkışların nasıl olması gerektiğini de 15/16 Haziran Hareketi göstermiştir.

21. İşçi sınıfının gerek "tutarlı bir demokrasi mücadelesi"nde, gerekse iktidara yürüyen bir oluşumda, dayanılacak biricik güç olduğunu, militanca coşku, heyecan ve korkusuzca önündeki kimi engelleri kolaylıkla aştığını, etik ve moral değerlerinin yeterli bulunduğunu ve örgütlenmeye aday olduğunu kanıtlamıştır.

22. İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketin buluşup bütünleşmesiyle ancak oluşacak İSP'nin daha fazla gecikmeden yaratılmasını, fraksiyoncu -hizayı bozucu- geleneğin yaygınlaştırılması yerine, *Devrimci Hareket*'in merkezi bir otoriteye kavuşturulmasını, *PARTİ* ve *Partileşme Sorunu*'nun mutlaka çözüme kavuşturulması gerektiğini de 15/16 Haziran Hareketi öğretmiştir.

23. 15/16 Haziran'da yasallık ve meşruluk tartışması; hem Anayasa Mahkemesinin ***iptal*** kararıyla, hem yasaların Meclislerden geçemeyip ***kadük*** düşmesiyle, hem de işçi sınıfının bilincinden ve fabrikalardan geçememesiyle sona ermiştir.

24. İşçi sınıfının kütlesel çıkışıyla baskı ve terör uygulamalarının yanı sıra burjuvazi kendi yasalarını dahi çiğnemeye başlamıştır; tekelci sermaye, sınıflar mücadelesindeki taktiklerini değiştirmiş, yeniden konumlanmaya yönelmiştir. 12'li darbeler, 24 Ocak kararları, vb. sonucunda "iç savaş" manipülâsyonlarıyla stratejik değişiklik yapmış, hegemonların bölgedeki jandarması, taşeronu ve "alt emperyalist" bir konuma sıçramaya yönelmiştir.

25. Türk ve Kürt Solu 27 Mayıs 1960'tan 28 Şubat 1997'ye kadar geçen süreçte, "yeni" konumlara bürünme becerisi gösteren tekelci sermaye kadar dahi bir varlık gösteremedi. İşçi sınıfı ve emekçilerin davası büyük darbeler aldı. Yeri bir daha doldurulamayacak sınıfımızın militan kadroları kıyım ve kırımlardan geçti. 15/16 Haziran'lardan çıkarmaya çalıştığımız dersler ve sonuçlar hiç kimseyi bağlamadı. Devrimci ve Marksist Sol Kadrolar gelişti, güçlendi ve fakat, dar fraksiyonculuktan bir adım ileri sıçrayıp *Devrimci Hareket* merkezileştirilip ciddî, güvenilir ve donanımlı bir yapıya kavuşturulamadı. Bölgemizde bu görevi başaramayanlar evrensel ile buluşmaya aday hiç bir kalıcı varlıkta gösteremedi.

26. Bugünkü konumuyla, 15/16 Haziran'dan bu yana 31 yıl geçmesine rağmen, bu süreçten *Devrimci Hareket*'i bir adım ileri götürecek ve merkezi bir otoriteye kavuşturacak bütün girişimler "ustaca" kundaklanmak istendi. Marksizm-Leninizm-Bolşevizm-Enternasyonalizm üzerine kuru-sıkı ve kaba ajitasyonlar yapıldı. Marksist-Leninist yöntemi gündemine bir türlü alamayanlarda, artık, ne "devrim" tutkusu, ve ne de "marksizm-leninizm"in esintisi kaldı!

27. "Bizim hiç bir zaman Marksist-Leninist Partimiz olmadı!" saptamasında bulunanlar, herhalde "şaka" yapmış olacaklar ki, bir daha sesini çıkaramaz oldu. "Kendi amentularını okumaya" koyuldu!

28. Kendisiyle yüzleşemeyen, İSP'nin oluşturulması mücadelesinde ve organize geleneğin uzantısında, "Marksizmin yorumu ve teorik yeniden üretimi" sorunsalı kendini dayattıkça, kendiliğinden kurduğu örgütünün "encamı ne olacak" diye telaşa kapılanlar, ne kendilerini yeniden üretebilmiştir, ne de işçi sınıfı ve emekçi halkların davasını...

29. Anılan örgütler çoğunlukla dram ve trajediler üretmiştir. Bunalım ve çöküş sürecinden büyük ölçüde etkilenen Sol cenahımız bir yol ayrımındadır.

30. Emperyalizmin dayattığı "Ya barbarlık ya ölüm!" seçeneği karşısında, bu satırları kaleme alanların seçimi bilinmektedir. 15/16 Haziran'ın öğrencisi olarak tarihsel ve sınıfsal dersimizi yeterince aldık. *Kolektifimiz* Çalışanları, tutulacak "ana halka" konusunda ikircimli bir durumla karşı karşıya değildir. Cenahımızda mütalâa edilen birimlerin hakikatın, doğruların ve yapanların tuttuğu hat ve mevzîi'e karşı söyleyecekleri bir şey de yoktur. Kolektif aklı, bilinci ve eylemi örgütlemekten yana olan bütün kadrolarla buluşmanın, *Devrimci Hareket*'in yeni

nitelikler kazanabilmesinin yol, yöntem ve araçlarını üretme çabası içindeyiz. İşliklerde devrimci iş üretenler, önünde sonunda amaca giden yolun kısaltılmasına, kayıpların aza inmesine yardımcı olmuştur.

Sömürüsüz, baskısız, sınırsız, eşitlikçi ve özgürlükçü bir dünya ideali ancak bu temelde yükselecektir.

31. İşçi sınıfı militanları -15/16 Haziran'ı yapanlar- Tarihi TKP'yi, 1. Tip'i ve Disk'i bilimsel öğretinin uzantısında ve tarihsel-sosyal gerçekliğimize uygun biçimde *PARTİ* ve *SENDİKA* yapmaya çalıştı. Bu yolda terini ve canını verdi. 1. Tip'i ve Disk'i işlevsiz bırakmadı; Disk'i ve T. Maden-İş'i kapattırmadı. Disk'in üye sayısını 15/16 Haziran eyleminin bütün kazanımlarıyla 30 binden 600 bine çıkardı. İşçi sınıfı hareketiyle sosyalist hareketi bütünleştirmeye çalıştı ve asla bölmedi. Fakat sağ teslimiyetçi oportünizm bir yandan *Partileşme Sorunu*'nu, öte yandan tutarlı bir sendikal çalışmayı burjuvazinin de katkısıyla eloğullarının niyetleri uzantısında köreltmeyi başardılar. Sendika bürokrasisi, işçi aristokrasisi, kimlikleri tartışmalı "uzman" ve öteki "meçhûl" adamlarla sarmaşan naylon komünistler, yani o zamanki isimleriyle "ilerlemeci"ler hep birlikte işçi sınıfının sendikal ve siyasal birliği sorununa darbe vurup işlevsiz örgütlerin kurulmasını sağladılar! İşçi sınıfına ve sosyalizme ihanet ettiler! Tıpkı tarihteki isim babaları, bilinen sağ teslimiyetçi oportünist akımlar gibi...

15-16 Haziran olayları nedeniyle tutuklanan DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler ve arkadaşları tahliye olurken

Kitaplar:

AĞRALI Sedat, Günümüze kadar belgelerle Türk Sendikacılığı, İst. 1967
BORAN Behice-FERTAN Necla, İki Açıdan TİP Davası, İst. 1975
DUCLOS Jacques, Birinci Enternasyonal, İst. 1969
ERİŞÇİ Lütfü, Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, İst. 1951
EROĞLU Ergin, Sınıf Açısından 12 Mart, 12 Mart devam ediyor mu?, İst. 1974
GÜLER Ahmet, Özgürlük ve Anayasa Sorunları, İst. 1973
IŞIKLI Alpaslan, Doç. Dr., Sendikacılık ve Siyaset, Ank. 1974
LENİN V.İ., Sendikalar Üzerine, Sorun Yayınları, İst. 1998
ROZALİEV Y.N., Türkiye Sanayi Proletaryası. İst. 1974
MARKS-ENGELS-LENİN, Sendikalar Üzerine, İst. 1975
MİMAROĞLU Sait Kemal, Doç. Dr., Türk Hukukunda Toplu İş Sözleşmesi, Ank. 1964
SENCER Oya, Türkiye'de İşçi Sınıfının doğuşu ve yapısı, İst. 1969
TANÖR Bülent Dr., Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası, İst. 1969
TOPÇUOĞLU İbrahim, Türkiye'de İlk Sendika (Sarıkışla 1932), İst. 1975
TUNCAY Mete Dr., Türkiye'de Sol Akımlar, Ank. 1967
WELY Monique-Roland, Gerçekte ve Eylemde Hukukun Payı, İst. 1975

Yazılar (Makaleler):

DERELİ- Toker Doç. Dr., "Grev mi Tahkim mi?", 26.2.1971 tarihli Milliyet gazetesi
KAYLA Ziya, "Dış Politikamız", 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
KILIÇBAY Ahmet Prof. Dr., "Para Darlığı", 2.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
LAÇİNER Ömer, "12 Mart Üzerine", Birikim Dergisi, sayı 8, İst. 1975
OKAY Suphi Nahit, "Sendikalar Kanununa Yöneltilen Eleştiriler", 12.7.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
SÜLKER Kemal, "Yeni kanun DİSK'e değil Anayasaya karşıdır", 17.6.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
ŞENGÜL Kâni, "Faşizme Kapı Aralayan Kanun", 5.8.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi
TOPÇUOĞLU İbrahim, "Neden İki Sosyalist Parti", Gerçeğin Sesi Gazetesi, sayı 3, 13 Mart 1975
TUNÇ Halil, "Değişiklik Yargının Kararına Dayanıyor", 26.8.1970 tarihli Milliyet gazetesi
TUNÇOMAĞ Kenan Prof. Dr., "Sendikalar Kanunu Üzerine", 2.7.1970 tarihli Cumhuriyet gazetesi

Belgeler-Broşürler-Raporlar:

DİSK'in Dört Mücadele Yılı, İst. 1971
DİSK'in Kuruluş Bildirisi ve Ana Tüzüğü, DİSK Yayınları No: 2, İst. 1968
15-16 Haziran Yolunda İleri, PDA Yayınları, 1971
İkinci Beş Yıllık Plan
İşçilerin Uyanışı, DİSK Yayınları No: 3, İst. 1967
Maliye Bakanlığı Aylık Ekonomik Göstergeler, 1973
Resimli Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi, c. I, II, III, Vardiya Yayınları, İst. 1975
Turizm-İş Sendikası (10'uncu Yılımızda Dünya ve Türkiye 1965-1975), İst. 1975
Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları No: 5, Ank. 1974
TÜRK-İŞ Çıkmazı, DİSK Yayınları, No: 1, İst. 1975
Türk İşçi Hareketi İçin Sosyal Demokrat Düzen (12'ler Raporu), Ank. 1971
Türk-İş'e verilen 4'lü rapor, İst. 1971
Türkiye İstatistik Yıllığı, 1973
Türkiye Maden-İş Sendikası Çalışma Raporu 1969-1971

Dergiler (Haftalık Gazeteler):

Ant Dergisi, Temmuz 1970 sayısı
Aydınlık Sosyalist Dergi, Temmuz 1970 sayısı
Birikim Dergisi, sayı 8, İst. 1975
Devrim Gazetesi, 23 Haziran, 30 Haziran ve 7 Temmuz 1970 sayıları
Emek Dergisi, Haziran, Temmuz, Eylül 1970 sayıları
Gerçeğin Sesi Gazetesi 1975, sayı 1, 2, 3
PDA Aydınlık Dergisi, Temmuz 1970 sayısı
Sosyalist Parti Dergisi 2'nci sayısı 1971
The Observer Dergisi, Haziran 1970 sayısı
Türkiye Solu Dergisi, Nisan 1971, sayı 1
Ürün Sosyalist Dergi, 1975 sayı 13, 14
Yeni Dünya Dergisi, sayı 4

Gazeteler:

Akşam, Babiâli'de Sabah, Barış, Bugün, Bizim Anadolu, Cumhuriyet, Dünya, Günaydın, Hürriyet, Milliyet, Son Havadis, Tercüman, Ulus, Zafer Gazeteleri arşivleri.

HAKKIMIZ İÇİN

561

KAHROLSUN
İŞÇİ DÜŞMANLARI
SÜLEYMAN
İŞÇİ-KÖYLÜ

564